СЛОВАРЬ

УКРАИНСКАГО ЯЗЫКА

ТОМЪ I.

СЛОВАРЬ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ЗІБРАЛА

РЕДАКЦІЯ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА".

Упорядкував, з додатком власного матеріялу,

Борис Грінченко.

ТОМ І.

А — Ж.

У КИЇВІ, 1907.

СЛОВАРЬ
УКРАИНСКАГО ЯЗЫКА

СОБРАННЫЙ

РЕДАКЦІЕЙ ЖУРНАЛА „КІЕВСКАЯ СТАРИНА".

Редактировалъ, съ добавленіемъ собственныхъ матеріаловъ,

Б. Д. Гринченко.

Россійской Императорской Академіей Наукъ удостоенъ второй преміи Н. И. Костомарова.

ТОМЪ I.

А—Ж.

КІЕВЪ, 1907.

Надруковано з видання 1907—1909 рр. фотомеханічним способом.

ВИДАВНИЦТВО АКАДЕМІЇ НАУК
УКРАЇНСЬКОЇ РСР
КИЇВ — 1958

ПЕРЕДМОВА

Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка являє собою цінну лексикографічну пам'ятку. Цей двомовний — українсько-російський — словник (у своїй основі перекладного типу) має до 68 тисяч реєстрових слів і є першим в українській лексикографії великим зібранням лексичних фондів української мови з перекладом включених до нього слів на російську мову (значно рідше — з тлумаченням значення слова російською мовою) і здебільшого з відповідним українським ілюстративним текстом до кожного з поданих значень слова. В реєстрі словника представлена лексика як літературної мови XIX ст. і фольклору, так і більшості українських діалектів. Словник досить широко подає українську фразеологію, часто з поясненням її походження.

Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка становить зведення праці багатьох кореспондентів журналу «Киевская старина», кваліфікований добір матеріалів з творів художньої літератури та численних фольклорних джерел з частковим використанням попередніх словників такого ж типу і з значним доповненням записами діалектного і фольклорного матеріалу, зробленими самим редактором Словника. У редакторській передмові Б. Д. Грінченко подає огляд попередніх лексикографічних праць на Україні і докладно висвітлює історію збирання, систематизації і редагування матеріалів цього Словника. Словнику Б. Д. Грінченка, як відомо, була присуджена Російською Академією наук друга премія М. І. Костомарова «за лучший малорусский словарь».

Академік О. О. Шахматов у своєму розгорненому відзиві для визначення названої премії [1], вказуючи на такі недоліки Словника, як нерівномірне опрацювання словникового матеріалу окремих українських говорів, недосить повне використання названих у Словнику джерел, неповне охоплення української літератури до 1870 р. (межа, визначена редакцією «Киевской старины»), відсутність систематичного використання попередніх словникових праць, окремі випадки недостатнього розмежування різних значень слова і омонімів, та на деякі інші дрібніші недоліки, — цілком законно відзначає широту і глибину охоплення Словником живої мови українського наро-

[1] Див. «Отчет о присуждении премии Н. И Костомарова за лучший малорусский словарь», журн. «Киевская старина», т. XCIII, 1906, май—июнь, стор. 191—230.

ду багатство поданого матеріалу з майже завжди точною його документацією, здебільшого точну передачу значень слів та різних їх відтінків.

Протягом 1924—1937 рр вийшло з друку кілька українсько-російських словників обсягом від 8—10 до 15—25 тисяч слів з обмеженим ілюстративним матеріалом або й зовсім без нього. Ці словники стояли на дуже низькому науковому рівні і, не задовольняючи вимог суспільства, не мали успіху й швидко відійшли до архіву.

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні Академії наук УРСР працює над виготовленням великого чотиритомного українсько-російського словника, який повинен по можливості якнайповніше охопити багатства загальновживаної літературної лексики з залученням деякої частини найбільш поширених діалектизмів та з відповідною розробкою російської частини словника.

Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка не може, звичайно, замінити згаданий нами вище чотиритомний українсько-російський словник і задовольнити потреби громадськості, бо в ньому, вже хоч би з огляду на час його видання, відсутня велика кількість слів, які за останні п'ятдесят років особливо в роки після Жовтневої революції, з'явилися і усталилися в нашій літературній мові, відбиваючи бурхливий розвиток суспільного життя у всіх його галузях. Крім того, Б. Д Грінченко уникав науково-технічної термінології і слів, запозичених з інших мов, внаслідок чого ця лексика, крім досить широко поданої ботанічної і ткацької термінології та дуже незначної кількості інших науково-технічних термінів, представлена у Словнику недостатньо; так, ми не знаходимо у ньому багатьох уже на той час поширених в українській мові загальновживаних слів і таких, наприклад, термінів соціально-політичного характеру, як **пролетаріат, буржуазія, клас, революція, соціалізм** і под., а також інших слів іншомовного походження. Багато слів вміщених до Словника за редакцією Б Д. Грінченка, за п'ятдесят років розвитку і збагачення української мови змінили своє значення: або набули нових, чи, навпаки, втратили деякі з поданих у цьому Словнику значень. Цей Словник, зрозуміло, не може бути також надійним довідником щодо правописних норм сучасної української літературної мови. Усе це повинно бути певним застереженням для тих, хто буде користуватися даним перевиданням Словника української мови за редакцією Б. Д Грінченка.

У 1927—1930 рр. була зроблена спроба здійснити «виправлене й доповнене» видання Словника Б. Д Грінченка за редакцією С. Єфремова та А. Ніковського, в якому виявилися націоналістичні настанови цих редакторів. Словник «збагатився», наприклад, лише на букву **а** такими словами, як **абстине́нт** — воздержник, воздержный человек, **абстине́нтка** — воздержница, **абстиненція**—воздержание, **асекураційний**—страховой, **асекура́ція**—страхование, страховка, **асекурува́ти** — страховать, такими формами, як **аквареля́**—акварель,—і все це з посиланням на націоналістичний словник того ж самого А Ніковського. Відповідно були використані й інші джерела: так, цитатою з М Черемшини було підкріплене чуже українській мові слово **алярм** — тривога, з Ол Левицького — слово **апара́т**, для якого «удосконалювачі» словника знайшли лише одне значення невідоме українській літературній мові: церковная утварь, облачение (*Бирзо веле... апаратів церковних, лихтарів і инших рі-*

чей набрала). Такий самий характер мали і «виправлення», зроблені в Словнику.

Редактори згаданого перевидання Словника Б. Д. Грінченка не завжди позначали свої виправлення і доповнення, зроблені часто відповідно до їх націоналістичних настанов.

Природно, що таке «перевидання» Словника української мови за редакцією Б. Д. Грінченка було справедливо засуджене громадськістю і припинене на букві н.

При перевиданні Словника, яке здійснюється тепер, прийнята наукова частанова, що ні «удосконалення» ні «осучаснення» його, як і всякої іншої історичної пам'ятки, не припустиме.

Словник української мови за редакцією Б. Д. Грінченка цінний як лексикографічна пам'ятка, як історичний документ, як широке зібрання матеріалів живої народної мови, поєднаних з даними літературних джерел і може бути дуже корисним у спеціальних лексичних дослідженнях. І саме з урахуванням цього значення даного Словника постало питання про його перевидання фотомеханічним способом.

Склад Словника української мови за редакцією Б Д. Грінченка в багатьох моментах далекий від наших сучасних вимог до праці такого типу.

Це, насамперед, стосується реєстру Словника. Тут є чимало брутальних і лайливих слів, а також слів, які відображають реакційну ідеологію або становлять неприпустимі образливі назви різних народів.

Друге, на що треба звернути увагу в цьому плані, — це ілюстративний матеріал. В ілюстраціях до того чи іншого слова знаходять своє відображення відзначені вище недоліки реєстру; крім того, поряд з величезним, типовим для цього Словника, матеріалом, що об'єктивно відображає різні сторони життя народу, його набуту віками глибоку мудрість, особливо у фразеології, є досить значна кількість тенденційно підібраних ілюстрацій, що відбивають чужу, а часом і ворожу нам ідеологію або становлять власне церковну проповідь.

Нарешті, цей Словник здебільшого не орієнтує того, хто ним користується, щодо сфери вживання того чи іншого слова, щодо приналежності його до літературної мови чи діалектів, хоч, правда, останнє часто можна встановити з позначення джерела ілюстрації.

З дрібніших недоліків треба відзначити окремі випадки пропуску безсумнівних російських відповідників до українських слів, зокрема подачі до української видової дієслівної пари лише однієї видової форми в російській частині, невідповідності посилань від одного слова до іншого тощо

При критичному використанні цього видання треба враховувати ідеологічні позиції Б Д Грінченка з проявом націоналістичних настанов

При підготовці цього Словника до перевидання в ньому зроблено лише правки суто технічного порядку Основні типи виправлюваних помилок: плутання українського и з російським ы і навпаки, пропуск розділових знаків у частині розробки слова (але не в ілюстраціях), перевернуті літери у курсиві (*прошу* замість *прощи*, *шобі* замість *тобі* і под.) та деякі інші.

Усі наявні у Словнику написання, типові для правопису кінця XIX — по-

чатку XX ст., залишаються, звичайно без зміни напр.: позначення пом'якшення кінцевого р — *вівтарь*, *вівчарь*; закінчення и в родовому відмінку однини іменників жіночого роду на приголосний—*безневинність*, *-ности*, *безперечність*, *-ности*, *відомість -мости*; написання и на початку слова — *инший*, *иноді* а також у префіксованих — *переиначити*, написання і замість и в словах типу *вимірати*, *відмірати*, *відпірати*, *відбірати* та ін. Зберігається також літера г (*газда*, *гегекати*, *гигнути*), якої немає в сучасному українському алфавіті.

У Словнику, що перевидається, випала частина матеріалу між словами **захищатися** і **зацаринський**. У згадуваному вже нами перевиданні С. Єфремова та А. Ніковського цей пропуск (4 сторінки) відтворюється ніби за рукописом Б. Д. Грінченка. В рукописі Словника, що зберігається в Києві в Державній публічній бібліотеці УРСР, саме ця частина матеріалів тепер відсутня. Беручи до уваги дуже вільне поводження названих редакторів з матеріалами Б. Д. Грінченка та підробки, до яких вони вдавалися, готуючи це видання, ми вважаємо за краще не поновлювати цього пропуску за таким непевним джерелом.

М. П. Бажан, О. І. Білецький, І. К. Білодід, Л. А. Булаховський, В. С. Ільїн, М. Т. Рильський

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Начало украинской лексикографіи [1]) должно быть отнесено къ 1596 г., когда «дидаскалъ» Лаврентій Зизаній Тустановскій издалъ въ Вильнѣ книжку подъ заглавіемъ: «Наука ку читаню, и розумѣню писма словенского: ту тыж о святой Тройци, и о въчловеченіи Господни». Въ этой азбукѣ, на стр. 1—34 второй нумераціи, помѣщенъ: «Лексис Сирѣчъ Реченія Вькратцѣ събранны. И из словенскаго языка, на простый Рускій Діялектъ Истолкованы. Л. Z.» [2])

Въ этомъ небольшомъ словарикѣ авторъ поясняетъ нѣсколько болѣе тысячи церковно-славянскихъ словъ словами тогдашняго книжнаго языка малороссовъ, въ составъ котораго входило множество народныхъ украинскихъ словъ, присутствующихъ и въ поясненіяхъ Л. Зизанія.

Гораздо большее значеніе имѣетъ появившійся въ 1627 г. въ Кіевѣ. «Лεξіконъ славенороссκій и именъ Тлъкованіе... Тщаніемъ, вѣдѣніемъ и иждивеніемъ, малѣйшаго въ Іеромонасѣхъ Памвы Берынды Протосvггела Θрону Іероусалимского». Это большая книга въ четвертку, гдѣ словарь занимаетъ 475 столбцевъ. Іеромонахъ Памва Берында началъ свой словарь по совѣту Θеодора Балабана, въ домѣ котораго онъ жилъ, и продолжалъ его, занимаясь впослѣдствіи исправленіемъ и печатаніемъ книгъ во Львовѣ и Кіевѣ, гдѣ онъ и умеръ (1632) въ должности архитипографа кіево-печерской лавры. Видя, что «широкій и великославный языкъ славенскій... трудности... словъ до вырозумѣня темныхъ многіи въ собѣ маетъ», Берында задался цѣлью облегчить чтеніе славянскихъ книгъ и составилъ «въ поощреніе искуснѣйшимъ и въ пользу студеемъ» свой словарь, поясняя «славенскія» слова тогдашней книжной рѣчью малорусскихъ писателей. Рѣчь эта, въ объясненіяхъ П. Берынды, заключаетъ въ себѣ слова, свойственныя славянскому и всѣмъ русскимъ нарѣчіямъ, затѣмъ слова польскія и, наконецъ, огромное количество народнаго украинскаго матеріала. Этотъ матеріалъ

---

[1]) Историческая часть этого предисловія представляетъ извлеченіе изъ изслѣдованія автора подъ заглавіемъ: „Огляд української лексикографії“ (Записки Наук. Тов ім. Шевчевка, т. LXVI).

[2]) Описаніе книги у Каратаева: „Описаніе слав.-русскихъ книгъ“, I, 271—272. „Лексисъ“ перепечатанъ И Сахаровымъ въ 1849 г., во 2-мъ томѣ его „Сказаній русскаго народа“ (стр. 121—134).

и представляетъ въ словарѣ наибольшую цѣнность, заставляющую относиться снисходительно къ такимъ недостаткамъ словаря, какъ его наивная этимологія (напр.: «рука, ижъ рушается названа») и нѣкоторый грамматическій безпорядокъ, который допускалъ лексикографъ, отступая во многихъ случаяхъ объясненій отъ грамматической формы объясняемаго слова (напр.: *тутно* переведено: *грумъ, перунъ*). При составленіи словаря П. Берында пользовался словарикомъ Л. Зизанія, а также сочиненіями Максима Святогорца, Мануила Ритора и иныхъ. Не смотря на то, что авторъ, какъ то видно изъ его предисловія. встрѣтилъ «много разорителей и хульниковъ» своего труда, словарь его удовлетворялъ имѣвшуюся потребность въ такихъ книгахъ и потому, «яко есть потребный и пожитечный многимъ», вновь былъ изданъ игуменомъ кутеинскаго монастыря, Іоилемъ Трусевичемъ съ братіею, въ 1653 г., появившись изъ типографіи того-же монастыря. [1])

Третій извѣстный намъ словарь—«Синонима славенороссkая»—остался въ рукописи и опубликованъ лишь въ 1888 г П. И. Житецкимъ въ «Кіевской Старинѣ». Рукопись найдена была въ библіотекѣ кіево-печерской лавры; она заключаетъ въ себѣ 185 листковъ и, повидимому, представляетъ черновую работу, предназначенную не для печати, а для личнаго употребленія. Ссылка на «Лексиконъ» Берынды указываетъ, что авторъ «Синонимы славенороссkой» пользовался словаремъ этого послѣдняго и составилъ свой словарь не ранѣе 1627 г., а П. И. Житецкій, «судя по употребленію буквы *у*, а также и вмѣсто *ѧ* и по рѣшительному преобладанію *и* надъ *ы*», полагаетъ, что рукопись словаря относится ко второй половинѣ XVII в. [2])

Этотъ словарь имѣетъ уже иной характеръ: въ немъ слова книжной малорусской рѣчи пояснены славянскими словами. Не смотря на нѣкоторые неудачные лексическіе пріемы, словарь представляетъ значительный научный интересъ какъ матеріалъ для характеристики тогдашняго книжнаго украинскаго языка. Шагомъ впередъ было и то обстоятельство, что здѣсь на первомъ планѣ стоялъ уже не «широкій и великославный славенскій» языкъ, объясняемый языкомъ простымъ, а самый этотъ простой языкъ признавался достойнымъ объясненія славянскою церковною рѣчью.

Однако дальнѣйшее развитіе лексикографической работы въ томъ направленіи, какое она приняла въ перечисленныхъ словаряхъ, совершенно затѣмъ обрывается, и въ XVIII в. мы не встрѣчаемъ ни одной подобной работы, что, конечно, въ достаточной степени объясняется тѣмъ измѣнившимся направленіемъ малорусской письменности въ XVIII в., которое вообще прервало дальнѣйшее развитіе стараго украинскаго книжнаго языка, послѣ чего возрожденіе украинской литературы оказалось возможнымъ лишь на почвѣ вполнѣ народнаго языка. Первое крупное явленіе этого возрожденія — «Энеида» Котляревскаго — даетъ намъ образецъ и украинскаго словаря, но словаря уже не книжной, а живой народной рѣчи. Къ первому изданію пародіи Котляревскаго (1798) приложено было на 23 страницахъ «Собраніе Малороссійскихъ словъ содержащихся въ Энеидѣ и сверхъ того еще весьма многихъ иныхъ, издревле вошед-

---

[1]) Словарь Берынды также перепечатанъ во 2-мъ томѣ „Сказаній" Сахарова и весьма неисправно.

[2]) Кіевская Старина, 1888, VIII, приложеніе, 4.

шихъ въ малороссійское нарѣчіе съ другихъ языковъ, или и коренныхъ Россійскихъ, но не употребительныхъ». Здѣсь соотвѣтствующими русскими словами кратко переведено около тысячи украинскихъ словъ.

Подобный же характеръ имѣетъ и «Краткій малороссійскій словарь», включенный въ «Грамматику малороссійскаго нарѣчія» Павловскаго (1818), заключающій въ себѣ 1130 словъ; но къ нему приложено также и объясненіе нѣкоторыхъ «фразъ, пословицъ и приговорокъ».

Въ обоихъ этихъ случаяхъ словари украинскаго народнаго языка не играютъ еще самостоятельной роли, являясь дополненіемъ, необходимымъ для другихъ сочиненій [1]). Правда, вскорѣ послѣ этого былъ одинъ опытъ украинскаго словаря: „Собраніе словъ малороссійскаго нарѣчія“ Ивана Войцеховича. Напечатанъ онъ въ книгѣ: „Сочиненія въ прозѣ и стихахъ. Труды Общества любителей россійской словесности при императорскомъ московскомъ университетѣ“, ч. III, Москва, 1823 (стр. 284—326). Авторъ, по его словамъ въ предисловіи, хотѣлъ „представить... полнѣйшій и, если смѣю сказать, исправнѣйшій малороссійскій словарь“. Но въ словарѣ его всего около тысячи словъ при многихъ ошибкахъ въ объясненіяхъ, напр.: *затирка*—лапша, *лиштвы*—отвороты у платья, *люлька*—дѣтская колыбель, *пасока*—уха, *песикъ*—високъ и пр. Много словъ авторъ исказилъ, напр.: *гай-домака* съ поясненіемъ, что слово происходитъ отъ *гай* и *домъ*; *гассать* (гасити!), *заевый* (зайвий!), *зайдики* (заїдки!), *ковора* (ковдра!), *кукка* (кухва!) и пр. Очевидно для самостоятельнаго украинскаго словаря не было еще собрано матеріаловъ. Въ дальнѣйшемъ развитіи украинской лексикографіи мы видимъ какъ накопленіе этихъ матеріаловъ, такъ и все улучшающіяся попытки составленія словаря, который охватилъ бы, по возможности, весь составъ языка. И подлежащая нашему дальнѣйшему разсмотрѣнію литература естественно распадается на два отдѣла: а) матеріалы для словаря, б) опыты словаря. Разсмотримъ каждый изъ этихъ отдѣловъ особо.

Насколько намъ извѣстно, наиболѣе ранней работой по собиранію матеріаловъ народнаго языка является статья „Слова и выраженія Остерскаго уѣзда“, напечатанная въ 1851, 1853 и 1854 гг. въ „Черниговскихъ губернскихъ вѣдомостяхъ“, представлявшихъ въ пятидесятые и шестидесятые годы XIX в. органъ, въ которомъ помѣщалось множество матеріала по языку, этнографіи и исторіи Украины. Авторъ записалъ народныя слова, показавшіяся ему интересными, и расположилъ ихъ въ алфавитномъ порядкѣ, удержавъ при начертаніи звуковъ мѣстную фонетику; объясняя слова по-рус-

---

[1]) Подобнаго рода словарики, игравшіе служебную роль при книгахъ иного содержанія, появлялись и впослѣдствіи; но мы не будемъ на нихъ останавливаться; отмѣтимъ лишь, что наиболѣе обширный изъ нихъ—объясненіе словъ, прилагавшееся къ каждой книжкѣ „Основы“ (1861—1862); меньшіе словарики были при слѣдующихъ книгахъ: „Опытъ собранія старинныхъ малороссійскихъ пѣсенъ“ Цертелева (1819), „Думки и пѣсни“ А. Могилы (1839), „Pieśni ludu Ruskiego w Galicyi“ Паули (1840), „Чорна рада“ Кулиша (1857), „Ужинок“ М. Г[атцука] (1857), „Повістки“ М. Вовчка (1861), „Чумацкія народныя пѣсни“ Рудченко (1874), „Повісті“ О. Федьковича (Кіевъ, 1876), „В поті чола“ Франка (Львъ., 1890) и пр. По старому книжному языку слѣдуетъ отмѣтить „Объясненіе невразумительныхъ словъ, встрѣчающихся въ лѣтописи Самовидца и въ приложеніяхъ къ ней“, составленное г. О. Левицкимъ и приложенное къ кіевскому изданію Самовидца 1878 г.

ски, авторъ приводитъ множество примѣровъ изъ народныхъ пѣсенъ, разсказовъ и пр. Статья обрывается на буквѣ *о* и, повидимому, осталась незаконченной. [1])

Подобнаго рода собранія, хотя большей частью и менѣе значительныя, продолжаютъ появляться и впослѣдствіи. Такъ въ „Основѣ": „Мѣста жительства и мѣстныя названія русиновъ въ настоящее время" (1861, I), «О дѣтскомъ языкѣ» (со словарикомъ—1861, VIII), «Чабанський словарь» Кухаренка (1862, V), слова изъ бирючинскаго у. (1862, VIII) и пр. [2]). Затѣмъ въ первомъ томѣ «Записокъ Юго-Западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества» помѣщенъ «Опытъ словаря народныхъ названій растеній» А. С. Роговича и «Списокъ растеній» Ѳ. К. Волкова. которые даютъ украинскіе переводы почти для тысячи латинскихъ названій [3]). Наконецъ въ VII т. извѣстныхъ «Трудовъ» Чубинскаго появились (1877) собранные по особой программѣ діалектологическіе матеріалы, на основаніи которыхъ К. П. Михальчукомъ написана его важная работа о нарѣчіяхъ, поднарѣчіяхъ и говорахъ украинскаго языка.

Начиная затѣмъ съ 80-хъ годовъ, рядъ матеріаловъ даетъ журналъ «Кіевская Старина»—между прочимъ много названій предметовъ народнаго быта (въ различныхъ статьяхъ), номенклатура рабочихъ воловъ г. Венгржиновскаго (1898, VII), словари спеціальнаго языка лирниковъ (г. Боржковскаго, 1889, IX) и шерстобитовъ (г. Николайчика, 1890, IV); [4]) здѣсь также напечатана работа проф. Н. Ѳ. Сумцова: «Культурныя переживанія» (1889—1890), въ которой сдѣлано много важныхъ объясненій отдѣльныхъ словъ, какъ равно и въ четырехъ выпускахъ работы А. А. Потебни: «Къ исторіи звуковъ русскаго языка» (Варш. 1876, 1880, 1881, 1883). Нѣкоторые діалектологическіе матеріалы разбросаны были въ «Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ»: г. Халанскаго изъ харьковской и курской губ. (1882, VII), Желеховскаго изъ сѣдлецкой губ. (1884, XI), Бѣлявскаго—изъ Глухова (1903, т. L), Ветухова—изъ старобѣльскаго у. Очень цѣнны: «Слова записанныя въ ...Екатериносл. губ.» и помѣщенныя И. И. Манжурою въ его «Сказкахъ» (Харьк. 1890), а также «Опытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по полтавской губ.» г. В. Василенка (Харьк., 1902).

Въ Галиціи также происходило собираніе лексическихъ матеріаловъ. Наиболѣе выдающееся мѣсто занимаютъ здѣсь труды г. Ив. Верхратскаго, издавшаго цѣлый рядъ записанныхъ отъ народа словъ вообще и нѣсколько словариковъ діалектовъ: «Початки до уложеня номенклатури и терминологіі природописної, народнёі» (Л., 1864—1879), «Знадоби до словаря южноруского» (Львъ., 1877); затѣмъ словарики при каждой изъ слѣдующихъ его работъ: «Говор замішанців» („Записки наукового товариства ім. Шевченка", т. III, 1894), «Про говор долівський» (ib., т.т. XXXV—XXXVI, 1900), «Зна-

---

[1]) См. №№ 44, 48 и 51 — 1851 г. №№ 6, 9, 27 и 34—1853 г. и № 8 — 1854 г. „Черниг. губ. вѣд.".

[2]) Намъ не пришлось видѣть, что представляетъ изъ себя: „Słowniczek prowincyonalizmów Podolskich", изданный въ Краковѣ въ 1870 г.

[3]) Должно еще упомянуть о ботаническомъ словарѣ Н. Аненкова (новое изд. 1878 г.), заключающемъ, среди названій на разныхъ языкахъ, также и много украинскихъ названій.

[4]) Словарь языка нищихъ см. еще во 2-мъ выпускѣ „Трудовъ Черниговской губернской архивной комиссіи", въ статьѣ г. Тиханова: „Черниговскіе старцы".

доби для пізнаня угорськоруских говорів» (ib., т.т. XXX, 1899 и XLV, 1902), «Про говор галицьких лемків» (Льв. 1902). Недостатками этихъ важныхъ работъ являются: нѣкоторая неясность объясненій и отсутствіе удареній. Болѣе мелкія собранія словъ разбросаны во многихъ галицкихъ изданіяхъ: М. Новицкаго (календ. «Львовянинъ» на 1861 г.), Л. Кобринскаго («Вечерниці», 1863, № 4), И. Огоновскаго («Правда», 1879, № 1—2), Миколаевича («Зоря», 1893, № 24), Макарушки («Записки наук. тов. ім. Шевченка», V, 1895); спеціальные словари языка нищихъ въ статьяхъ К. Вакторина («Дідівська [жебрацька] мова», «Зоря», 1886, стр. 237) и проф. К. Студинскаго «Лірники» (ib., 1894, съ № 14-го). Наконецъ, должно отмѣтить обширный трудъ г. В. Шухевича «Гуцульщина» (1899—1904), который хотя и не даетъ словаря [1]), но представляетъ очень богатый лексическій матеріалъ, особенно по части техническихъ терминовъ. По языку угорскихъ украинцевъ слѣдуетъ отмѣтить: «Мадярськѣ слова у руськôмъ языцѣ» І. Чопея (въ венгерскомъ филологическомъ журналѣ Nyelvtudományi Közlemények, т. XVI, 1881).

Рядомъ съ этими сборниками словъ и выраженій живого народнаго языка появлялись и матеріалы для словаря старой книжной и письменной рѣчи. Матеріалы эти встрѣчаются какъ части другихъ словарей, такихъ, напр., какъ «Словарь древняго актового языка сѣверо-западнаго края и царства польскаго» И. Горбачевскаго (1874), «Алфавитный указатель старинныхъ словъ, извлеченныхъ изъ актовъ, относящихся къ исторіи западной Россіи» И. Носовича, «Матеріалы для словаря древнерусскаго языка» Срезневскаго (съ 1890 г.) и пр.; затѣмъ должно отмѣтить: «Справочный словарь юридическихъ терминовъ древняго актоваго языка юго-западной Россіи» И. Новицкаго («Кіевскія университетскія извѣстія» 1871, VIII, 1872, III) и маленькій «Словарь малорусской старины» В. Я. Ломиковскаго, составленный еще въ 1808 г., но изданный А. М. Лазаревскимъ въ «Кіевской Старинѣ» лишь въ 1894 г., — въ немъ объяснены слова, относящіяся къ обычаямъ, воинской и гражданской службѣ, чинамъ и должностямъ.

На границѣ между матеріалами для словаря и словарями всего языка стоятъ опыты спеціальныхъ словарей научныхъ или техническихъ терминовъ. Хотя при составленіи ихъ употреблялись и чисто народныя слова и выраженія, но сюда вошло и множество словъ не только образованныхъ различными писателями и пріобрѣвшихъ уже, въ большей или меньшей степени, право гражданства въ литературномъ языкѣ, но также и словъ, составленныхъ самими авторами словарей. Мелкіе опыты такихъ работъ мы найдемъ еще въ «Основѣ»: «Замѣтка о русинской терминологіи» М. Левченка (О. 1861, VII, 183) и «По поводу замѣтки г. Левченка»—П. Ефименка (О. 1862, VIII, 45) — въ обѣихъ дается рядъ научныхъ и другихъ терминовъ, какъ народныхъ, такъ и вновь составленныхъ. Затѣмъ въ Галиціи этимъ занимался упоминавшійся уже нами г. Верхратскій—см. третій выпускъ его «Початків» (1869), а также: «Списъ важнѣйшихъ виразôвъ зъ рускои ботанічнои термінольогіѣ и номенклятуры зъ оглядомъ на шкôльну науку въ высшихъ клясахъ ґімназіѣ» (Льв., 1892). Въ 1849 г. австрій-

[1]) Впрочемъ, словарь обѣщанъ авторомъ для послѣдней, пятой, части сочиненія, но она еще не появилась.

ское правительство созвало комиссію для составленія славянской юридической терминологіи, и украинской секціей этой комиссіи (Я. Головацкій, Г. Шашкевичъ, Ю. Вислобоцкій) въ 1851 г. издана была книга «Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Oesterreichs... Deutsch-ruthenische Separatausgabe» (Wien, XIII+294 стр.). Впослѣдствіи терминологія эта оказалась устарѣвшею, и въ 1893 г. «Наукове товариство ім. Шевченка» издало «Німецко-руский словар висловів правничих і адміністраційних», составленный г. К. Левицкимъ. Этотъ томъ въ 528 стр. представляетъ изъ себя алфавитный списокъ нѣмецкихъ терминовъ, которые г. Левицкій переводитъ то чисто народными словами, то искусственно созданными или заимствованными изъ другихъ славянскихъ языковъ. Къ сожалѣнію, и г. Верхратскій, и г. Левицкій не отмѣчаютъ—что собственно взято ими изъ народнаго языка, а что внесено изъ другихъ источниковъ, многія слова составлены самими авторами словарей и, кромѣ того, многимъ чисто народнымъ выраженіямъ придано иное значеніе (см. предисловіе г. Верхратскаго къ Ш-му выпуску его «Початків»); благодаря этимъ особенностямъ, терминологическіе опыты обоихъ авторовъ носятъ слишкомъ личный характеръ, исключающій возможность пользоваться ихъ работами для словаря украинскаго языка.

Обратимся теперь къ опытамъ словарей, имѣвшихъ цѣлью не какой-либо отдѣлъ языка, а весь языкъ въ цѣлости.

Самой ранней работой является здѣсь «Словарь малорусскаго нарѣчія», составленный А. Афанасьевымъ-Чужбинскимъ, который начало издавать, въ 1855 г., II-е Отдѣленіе Академіи Наукъ. За исключеніемъ небольшого количества старыхъ словъ, всѣ слова взяты изъ живого народнаго языка и объясненія ихъ на русскомъ языкѣ въ общемъ вѣрны; иногда приводятся примѣры, по большей части составленные самимъ авторомъ словаря. Къ сожалѣнію, работа остановилась на буквѣ *З*. [1])

Въ 1861 г. Н. Закревскимъ былъ изданъ въ Москвѣ «Словарь малороссійскихъ идіомовъ» (какъ 3-я книга его «Старосвѣтскаго бандуристы»). Составитель пользовался какъ старой литературой, начиная съ словаря Берынды, такъ и авторами XIX в., а также сборниками народныхъ произведеній, — всего въ его спискѣ указано 62 источника. Изъ нихъ онъ выбралъ 11127 словъ, при чемъ «въ составъ словаря вошли только тѣ украинскія (малороссійскія) слова, кои *отличны* отъ русскихъ и составляютъ идіомы». (Введеніе, 253). Къ объясненіямъ на русскомъ языкѣ дано много примѣровъ, часто съ отмѣткой автора, но безъ указанія заглавія цитируемаго сочиненія. Главнымъ образомъ потому, что Закревскій съ 1829 г. жилъ внѣ родины и успѣлъ нѣсколько забыть языкъ, многое въ словарѣ объяснено неправильно; кромѣ того, были внесены въ словарь неуклюжія слова, составленныя авторомъ «Ужинка», и пр. Благодаря этому, словарь встрѣтилъ рѣзкую критику г. Ефименко. [2])

Въ слѣдующемъ, 1861 г., появился въ Кіевѣ: «Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый: А—Б». Не смотря на это обѣщающее заглавіе, словарь и закончился на первомъ выпускѣ, заключавшемъ въ себѣ 1087 словъ Быть можетъ, отчасти была причиной этого

---

[1]) Перепечатанъ въ IX т „Собранія сочиненій" А С. Аф.-Чужбинскаго. Спб. 1892.
[2]) Основа, 1862, X, 27.

очень неблагопріятная критика [1]), вызванная какъ совершенно неумѣстными въ предисловіи къ ученому труду нападеніями автора словаря на ненравящихся ему писателей (напр., съ крайней рѣзкостью на Кулиша), такъ и крупными недостатками работы: неудобнымъ правописаніемъ, увеличеніемъ недостаточнаго количества объясняемыхъ словъ при помощи включенія въ словарь всѣхъ извѣстныхъ автору фамилій и названій самыхъ незначительныхъ населенныхъ пунктовъ (селъ, хуторовъ и пр.); иногда слишкомъ краткими, а иногда слишкомъ растянутыми объясненіями (до поварскихъ рецептовъ включительно); излишествомъ въ примѣрахъ, доходящимъ до того, что, напр., при фамиліи *Андибер* авторъ приводитъ всю думу объ этомъ лицѣ, занявшую около 9 столбцовъ словаря, и т. п.

Слѣдующими по времени словарями были изданные въ Галиціи: начало словаря М. Петрушевича и словарь О. Партицкаго. Первая работа, вышедшая въ Коломыѣ въ 1865 г., озаглавлена: «М. Петрушевича словарь рускій. Издалъ Ѳ. Бѣлоусъ. Выпускъ первый». Второе заглавіе такое: „Корнесловіе руского языка, основаное на историческомъ тлѣ церковно-кирилійского древного языка, съ толкомъ греческимъ, латыньскимъ и нѣмецкимъ, во пользу языко-испытателямъ и учащойся молодежи". Какъ видно изъ этого, авторъ желалъ дать словарь не народнаго языка, а той искусственной книжной смѣси, среди которой только изрѣдка попадаются народныя слова и въ то же время много словъ не существующихъ ни въ какомъ языкѣ: безпошибочный, безпрокій, величествіе, вельможедержавіе и пр. Словарь не пошелъ дальше перваго выпуска (А—Видно) на 74 страницахъ.

Послѣ этого во Львовѣ изданъ былъ въ 1867 г. «Нѣмецко-рускій словарь черезъ О. Партицкого, учителя руского языка и литератури. Deutsch Ruthenisches Handwörterbuch». Онъ въ двухъ томахъ, гдѣ самый словарь занимаетъ 804 страницы, каждая въ два столбца. Исторія его такова: въ 1862 г. ученики львовской духовной семинаріи, подъ руководствомъ Ю. Лавровскаго, составили вчернѣ словарь, затѣмъ Партицкій дополнилъ его матеріаломъ изъ имѣвшихся въ его распоряженіи словарей и книгъ, а также изъ рукописныхъ сборниковъ народныхъ словъ, особенно изъ большого собранія свящ. Скоморовскаго. Списка своихъ источниковъ Партицкій не даетъ и нигдѣ не указываетъ, откуда имъ взято то или другое слово. Въ предисловіи помѣщена краткая грамматика украинскаго языка. Объясняются нѣмецкія слова кратко по-украински, но преимущественно словами изъ тогдашняго литературнаго языка галичанъ, благодаря чему въ словарѣ можно встрѣтить рядъ искусственныхъ и неудачныхъ словъ изъ такъ называемаго въ Галиціи „язычія", напр.: Gegenwall—противвалъ, Gegenzeuge—противсвѣдокъ, Griff—возьмлене, Mannssucht—парубочнôсть, Zweigespräch—дворозговоръ, Schinder—возьмитель и пр. и пр. Кромѣ обилія подобнаго матеріала, словарь засоренъ также многими полонизмами, церковно-славянизмами и пр., а элементы народнаго языка играютъ въ немъ второстепенную роль. Ударенія не отмѣчаются.

Въ 1873 г. издана въ Одессѣ „Словниця украінськоі (або Юговоі-Рускоі) мови, праця Фортуната Піскунова". Эта тощая книжка, въ которой словарь занимаетъ 138 двухстолбцовыхъ страницъ разгонистой печати, начинается безграмотнымъ предисловіемъ, не имѣющимъ ничего общаго съ наукою; затѣмъ слѣдуетъ украинская азбука,

[1]) Основа, 1862, Ш, 57; V, 52; VII, 68.

въ которой буквы переставлены по образцу латинскаго алфавита (а, б, ц, ч, д и пр.), а за ней уже словарь, состоящій изъ случайно откуда-то надерганныхъ словъ, дополненныхъ множествомъ словъ, сочиненныхъ или самимъ составителемъ, или кѣмъ-то другимъ, а также безпричинными заимствованіями изъ другихъ языковъ, — все это безъ всякаго указанія источниковъ, съ невѣрными объясненіями, опечатками и пр. Не смотря на очевидную негодность этого безграмотнаго издѣлія, оно не только разошлось, но даже появилось, въ 1882 г., вторымъ изданіемъ подъ громкимъ заглавіемъ: «Словарь живаго народнаго, письменнаго и актоваго языка русскихъ южанъ Россійской и Австро-Венгерской имперіи». Авторъ, по его словамъ, дополнилъ словарь до 15 тысячъ словъ; кромѣ того онъ силился придать ему научный видъ указаніемъ на источники, которыми онъ пользовался. Однако критикой (г. Шейковскаго въ „Русскомъ филологическомъ вѣстникѣ“ 1884 г.) было доказано, что дополненія Пискуновъ сдѣлалъ, списавъ ихъ со словаря Закревскаго, не пользуясь указанными имъ источниками.

Совершенно иной характеръ имѣетъ появившійся въ 1874 г. въ Кіевѣ „Опытъ русско-украинскаго словаря“, Михаила Левченко. Словарь сдѣланъ безъ претензій на научность и не великъ: въ немъ всего 188 страницъ въ два столбца; но онъ составленъ знатокомъ языка, давшимъ матеріалъ высокаго качества. Источниками служили: собственный сборникъ словъ, записанныхъ отъ народа; такія-же слова, сообщенныя А. К. Павловымъ, также хорошо знавшимъ народный языкъ; словарь Закревскаго, „Труды“ Чубинскаго, сочиненія Котляревскаго, Левицкаго-Нечуя, лѣтописи Величка и Самовидца и пр. Не смотря на то, что авторъ только въ рѣдкихъ случаяхъ указываетъ печатный источникъ (да и то лишь краткой отмѣткой фамиліи автора) и нѣтъ возможности всегда опредѣлить откуда взято слово, знаніе составителемъ языка ясно изъ каждаго объясненія, выборъ словъ, попавшихъ въ словарь, сдѣланъ съ очевидной добросовѣстностью, и поэтому словарь внушаетъ къ себѣ довѣріе, не смотря даже на то, что составитель взялъ нѣсколько словъ изъ «Словниці» Пискунова — тѣмъ болѣе, что всѣ эти слова онъ точно обозначилъ.

Необходимо пояснить одну особенность этого словаря, въ которомъ русскія слова объясняются украинскими. Онъ предназначался для украинцевъ, знавшихъ русскій языкъ и потому не нуждавшихся въ украинскихъ объясненіяхъ того небольшого количества русскихъ словъ, какое дано было Левченкомъ; словарь этотъ предназначался для изученія не русскаго, а *украинскаго* языка: при помощи своихъ познаній въ русскомъ языкѣ можно было находить отвѣты на вопросы—какъ должно выражаться по-украински въ тѣхъ или другихъ случаяхъ. Съ этой точки зрѣнія недостаткомъ словаря Левченка должно считаться не то, что онъ къ русскимъ словамъ помѣстилъ украинскіе примѣры вмѣсто русскихъ, а то, что этихъ примѣровъ дано было слишкомъ мало. Но все-же, не смотря на свою неполноту, словарь Левченка долгое время былъ единственнымъ хорошимъ пособіемъ для изученія украинской лексики и, по справедливому выраженію профессора А. Е. Крымскаго, „відслужив велику службу українцям». [1])

Соблюдая хронологическую послѣдовательность, мы должны будемъ сейчасъ говорить о словарѣ, который появился безъ связи съ перечисленными выше работами

[1]) Зоря, 1896, стр. 358.

(за исключеніемъ, впрочемъ, словаря Партицкаго) и при томъ въ уголкѣ, который и до сихъ поръ остается почти внѣ вліяній украинской литературы въ Россіи и Австріи,— это „Руcько-Мадярский словарь", составленный г. Ласловомъ Чопеемъ и появившійся въ 1883 г. въ Будапештѣ съ обозначеніемъ: „Мадярска корольска академия наукъ присудила сѣй роботѣ на конкурзѣ премию Фекейштазия". Въ предисловіи авторъ указываетъ составъ своего словаря: [1]) «1. Змагавъ емъ ся колько лемъ можъ, много руськихъ словъ зобрати; 2) брати слова изъ церковного языка, котрѣ щоденное уживаня мають». Источниками служили: извѣстный сборникъ пѣсенъ Головацкаго, «Vergleichende Grammatik der slav. Sprachen» Миклошича, грамматики Лучкая и Осадцы, «Studien» Огоновскаго, «Малорусскія нар. преданія и разсказы» Драгоманова, словарь Партицкаго, мѣстныя школьныя книги и собственные матеріалы по народному языку, а „слова церковно-славянского языка"—говоритъ авторъ,—„черпавъ емъ изъ обрядовыхъ книгъ, што майчасто хоснують ся; сякѣ суть: Евангелие, Апостолъ и Псалтыря». Послѣ этихъ объясненій въ предисловіи слѣдуетъ глава: „Руський языкъ е самостоятельный, и не може ся держати нарѣчіемъ россійского", что доказывается собственными соображеніями автора и многими цитатами и ссылками на сочиненія различныхъ авторовъ [2]). Затѣмъ слѣдуютъ краткія свѣдѣнія о нарѣчіяхъ украинскаго языка, краткая грамматика его и, въ заключеніе, указывается цѣль словаря: «Сесь словарь... мае задачивъ *полегшити нашымъ руснакамъ научити ся помадярски.* Руський народъ любить свою вѣру, но любить и Мадярску краину и мадяровъ, и дуже ся радуе тому, кедь и його сыны знають помадярски». Самый словарь занимаетъ 440 страничекъ петита, въ два столбца, малаго формата (въ 32⁰). „Слова руськѣ" кратко поясняются мадьярскими, примѣровъ и указаній источниковъ при словахъ нѣтъ. Много словъ чисто книжныхъ, набранныхъ очевидно изъ того «мудрено зложеного языка», которымъ пишутъ угорскіе книжники „руснаки" и по сравненію съ которымъ г. Л. Чепей считаетъ (предисл. XLIV) свой языкъ болѣе чистымъ „руськимъ", что, конечно, и справедливо.

Въ 1884 и 1886 г.г. появились два выпуска новаго словаря г. Шейковскаго: „Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго. Том V. Т—Ю." Изъ предисловія составителя мы узнаемъ, что его 28-лѣтній трудъ по составленію украинскаго словаря былъ уничтоженъ въ 1878 г. во время пожара въ Мензелинскѣ, а нынѣ предлагаемая часть «есть только воспроизведеніе части прежняго труда по сохранившимся воспоминаніямъ», при чемъ такъ какъ авторъ послѣдней частью словаря занимался въ болѣе позднее время, то въ его памяти она болѣе удержалась, почему онъ и публикуетъ именно ее. Указанныя обстоятельства конечно не могли не отразиться на достоинствахъ словаря г. Шейковскаго. Не смотря на то, что въ спискѣ сочиненій, которыми пользовался составитель, находится семьдесятъ одинъ номеръ, все же огромное боль-

---

[1]) Цитаты даютъ понятіе какъ о языкѣ, такъ и о правописаніи составителя; замѣтимъ лишь, что $\delta = \delta = i$, а $ъ = i$; слово *руський* здѣсь, какъ и у галичанъ, = украинскій.

[2]) Г. Чопей ссылается на Миклошича, А. Шлейхера, Малиновскаго, Костомарова, Ад. Богорича, П. Лавровскаго, В Даля, А. Н. Пыпина, М. Максимовича, А. Потебню, П. И. Житецкаго; ему извѣстны украинскіе писатели и ученые: Котляревскій, Квитка, М. Вовчокъ, Кулишъ, Шевченко, О. Огоновскій, М. Осадца, О. Партицкій, Устіяновичъ, Лучкай, Духновичъ.

шинство словъ осталось безъ указанія источника, а множество словъ производныхъ выведено очевидно самимъ составителемъ; если въ первомъ своемъ опытѣ 1861 г. г. Шейковскій грѣшилъ излишней обширностью примѣровъ, то здѣсь, наоборотъ, въ силу обстоятельствъ, примѣры почти отсутствуютъ, кромѣ того, составитель сохранилъ въ словарѣ фамильныя прозванія, а также названія самыхъ мельчайшихъ мѣстностей, что лишь отягощаетъ словарь, тѣмъ болѣе, что выборъ здѣсь былъ совершенно случайный. Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь этотъ, стоящій въ научномъ отношеніи несравненно выше перваго опыта г. Шейковскаго, все-же полезенъ; къ сожалѣнію, онъ остановился на словѣ *хлівець*.

Наконецъ, появился болѣе обширный и доведенный до конца словарь, начавшій выходить выпусками еще въ 1882 г. и въ 1886 г. появившійся во Львовѣ въ двухъ большихъ томахъ, заключающихъ 1117 страницъ въ два столбца, подъ заглавіемъ: «Малоруско-нѣмецкій словар. Уложили Євгеній Желеховский і Софрон Недільский, ц. к професори гімназиї в Станіславі». Изъ краткаго предисловія г. Недильскаго мы узнаемъ, что первый томъ (А—О) закончилъ и издалъ одинъ Желеховскій, а для второго собралъ и отчасти обработалъ матеріалъ, но умеръ въ 1885 г., а трудъ его закончилъ г. Недильскій. При предисловіи помѣщенъ списокъ сотрудниковъ (очевидно доставлявшихъ матеріалъ) изъ 92 лицъ, между которыми находятся имена нѣкоторыхъ извѣстныхъ украинскихъ писателей. Въ спискѣ источниковъ изъ 132-хъ номеровъ находимъ: сочиненія большинства выдающихся украинскихъ авторовъ XIX в.; нѣсколько украинскихъ журналовъ, изданія народныхъ произведеній Головацкаго, Драгоманова, Кольберга, Кулиша, Лукашевича, Метлинскаго, Номиса, Рудченка, Чубинскаго и др.; словари Закревскаго, Левченка, Пискунова, Шейковскаго; кромѣ того, различными сотрудниками доставлялись слова, записанныя непосредственно отъ народа. Критика источниковъ отсутствуетъ, благодаря чему въ словарь попали всякія слова, встрѣчающіяся въ украинскихъ книгахъ, со включеніемъ какъ тѣхъ польскихъ или русскихъ словъ, которыя употреблялись авторами по незнанію украинскаго языка, такъ и различныхъ неудачныхъ неологизмовъ, составленныхъ единичнымъ авторомъ и въ литературѣ не употребляющихся. Поэтому совершенно справедливъ отзывъ П. И. Житецкаго о словарѣ Желеховскаго: «Это—простой перечень малорусскихъ словъ, составленный безъ всякой критики источниковъ» [1]). Встрѣчаются при словахъ указанія источниковъ, но вообще слова не датированы; фразеологія бѣдна, примѣровъ нѣтъ. Украинскія слова кратко объясняются по-нѣмецки, объясненія по большей части вѣрны, ошибки встрѣчаются преимущественно при объясненіи словъ, употребляемыхъ исключительно въ россійской Украинѣ и потому галицкимъ авторамъ изъ живой рѣчи неизвѣстныхъ. При всемъ томъ словарь Желеховскаго явился въ свое время весьма цѣннымъ пріобрѣтеніемъ украинской лексикографіи, такъ какъ въ первый разъ свелъ въ алфавитъ и объяснилъ очень большое количество словъ и въ этомъ отношеніи до сихъ поръ не имѣлъ себѣ равнаго; кромѣ того, онъ и въ настоящее время является единственнымъ пособіемъ, при помощи котораго европейскій читатель можетъ познакомиться съ украинскими языкомъ и литературой. Для Галиціи и Буковины словарь имѣлъ значеніе еще въ

[1]) Кіевск. Старина. 1888. V. 176.

одномъ отношеніи: принявъ фонетическое правописаніе, впервые систематизированное Кулишемъ (въ «Запискахъ о Южной Руси» 1856 г.) и усовершенствованное послѣдующими украинскими писателями, Желеховскій нѣсколько примѣнилъ его (въ ущербъ фонетичности) къ галицкимъ навыкамъ, и въ такомъ видѣ оно, съ малыми измѣненіями, вошло теперь въ литературныя и научныя изданія галичанъ и буковинцевъ, а также въ ихъ учебныя заведенія [1]).

Въ 1893 г. началъ появляться и въ 1898 г. законченъ во Львовѣ печатаніемъ четырехтомный „Словарь росийсько-украïнський", составленный М. Уманцемъ и А. Спілкою, т. е. М. Ф. Комаровымъ съ сотрудниками [2]). Работая для кіевскаго словаря (рѣчь идетъ о предлагаемомъ словарѣ), г. Комаровъ сдѣлалъ изъ его матеріаловъ выборку для себя, эти матеріалы были дополнены словами изъ другихъ источниковъ, а также словами народными. Списокъ источниковъ довольно обширенъ; въ него входятъ нѣсколько книгъ старой литературы (Величко, Самовидецъ, Статутъ великаго княжества литовскаго и пр.); затѣмъ много сочиненій различныхъ авторовъ XIX в., всѣ главныя изданія фольклорныхъ матеріаловъ, а также словари: Афанасьева-Чужбинскаго, ботаническій Анненкова, словарь XVII в., изданный П. И. Житецкимъ, словари Желеховскаго, Закревскаго, Партицкаго, Пискунова, Шейковскаго; для русской части взятъ былъ сперва новый „Словарь русскаго языка, составленный II-мъ отдѣленіемъ И. Академіи Наукъ (Спб., съ 1891 г.), а затѣмъ старое изданіе академическаго словаря 1867—1869 гг Слова русскаго словаря авторъ переводитъ украинскими, опуская: а) иностранныя слова, вошедшія въ оба языка, б) слова общія обоимъ языкамъ. Въ предисловіи къ словарю говорится, что словарь имѣетъ цѣлью облегчить украинцамъ чтеніе произведеній русской литературы, но при разсмотрѣніи самого словаря оказывается, что цѣль его та-же, что и словаря Левченка: дать пособіе лицамъ, владѣющимъ русскимъ языкомъ, но плохо знающимъ украинскій. Въ этомъ убѣждаетъ совершенное отсутствіе примѣровъ изъ русскаго языка (какъ должно было-бы быть, если-бы объяснялся этотъ послѣдній) и наоборотъ — богатство украинскихъ примѣровъ.

Недостатки словаря были своевременно указаны критикой: исключеніе изъ русской части словъ иностранныхъ и словъ, общихъ обоимъ языкамъ, благодаря чему являлась возможность предположить, что всѣ пропущенныя слова имѣются въ такой же формѣ и въ украинскомъ языкѣ, между тѣмъ въ дѣйствительности этого нѣтъ, такъ какъ составителями опускались и многія иныя слова, въ украинскомъ языкѣ не существующія (напр. банщица, вмѣняемый, восторженный и пр.); неточность и неполнота многихъ переводовъ; отсутствіе во многихъ случаяхъ перевода русской фразеологіи; смѣшеніе словъ однозначныхъ и словъ со сходнымъ значеніемъ; введеніе, какъ украинскихъ словъ, многихъ испорченныхъ русскихъ, употребляющихся въ городскомъ

---

[1]) Ради полноты обзора упомянемъ еще, что въ 1882 г. въ книгѣ А. Старчевскаго: La Russie polyglotte (Спб.) между діалогами на языкахъ разныхъ народовъ Россіи приведенъ и украинско-французскій словарикъ и при немъ „Phrases les plus usitées"; а въ 1889 г. во II-мъ томѣ справочной книжки А. Старчевскаго: „Наши сосѣди" (Спб.) между словарями западныхъ славянъ помѣщенъ также „русинскій".

[2]) Псевдонимъ раскрытъ въ статьѣ проф. А. Е. Крымскаго: „Михайло Комар" (Зоря, 1896, стр. 258); тамъ же и подробности составленія словаря.

жаргонѣ и пр. [1]) Къ этому слѣдуетъ прибавить, что составители словаря нигдѣ не датируютъ ни словъ, ни примѣровъ къ нимъ, ограничиваясь лишь отмѣткой автора или и еще болѣе общими указаніями, напр: *н. к.* — народная сказка, да и то сдѣлано далеко не во всѣхъ случаяхъ.

Не смотря на отмѣченные недостатки, словарь далъ богатый лексическій матеріалъ со множествомъ примѣровъ употребленія словъ и, при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи къ нему, можетъ приносить и приноситъ бо́льшую пользу изучающимъ украинскій языкъ.

Почти одновременно съ словаремъ г. Уманца (1897—1899) появился въ Кіевѣ, двухтомный „Русско-малороссійскій словарь“ г. Е. Тимченко [2]) Въ краткомъ предисловіи указанъ способъ составленія словаря: «Въ мою задачу», — говоритъ г. Тимченко, — «не входило дать полный русско-малорусскій словарь, почему въ предлагаемомъ словарѣ помѣщены только слова общеупотребительнаго русскаго литературнаго языка, подробности же научной терминологіи, выраженія областныя и архаическія опущены, предложенныя поясненія малорусскими синонимами нѣкоторыхъ русскихъ словъ, по недостатку бывшаго въ моемъ распоряженіи малорусскаго лексическаго матеріала, не всегда исчерпываютъ всѣ ихъ значенія по-малорусски; по той-же причинѣ и русская фразеологія съ малорусскими поясненіями также далека отъ желаемой полноты... При поясненіи русскихъ словъ малорусскими синонимами я отдавалъ преимущество общенародному малорусскому лексическому матеріалу, избѣгая, по возможности, малоизвѣстныхъ провинціализмовъ, при чемъ не счелъ себя въ правѣ выбросить нѣсколькихъ, можетъ быть, рискованныхъ неологизмовъ, но пока имѣющихъ право гражданства въ малорусской литературѣ и не замѣненныхъ иными, болѣе удачными выраженіями; ...при нѣкоторыхъ менѣе извѣстныхъ малорусскихъ словахъ и выраженіяхъ, поясняющихъ русскія, приведена ссылка на источники». Въ спискѣ источниковъ находится 30 сочиненій и рукопись М. Левченка со словами, записанными въ радомысльскомъ уѣздѣ кіев. г. Примѣровъ ни русскихъ, ни украинскихъ нѣтъ.

Наконецъ, въ 1904 г. въ Черновцахъ (Буковина) вышелъ „Руско-нѣмецкій словар“ г. Омеляна Поповича. Собственно словаря въ немъ 318 стр. въ два столбца. Въ немъ дается краткій нѣмецкій переводъ включенныхъ въ словарь украинскихъ словъ, безъ всякихъ примѣровъ и фразеологіи, при чемъ обозначено „nicht bloss die Bedeutung, sondern auch die Declination und Konjugation der in dasselbe aufgenommenen Wörter“. Источниковъ не указано; словарь, очевидно, является учебнымъ пособіемъ.

Такова была, въ главнѣйшихъ чертахъ, исторія развитія украинской лексикографіи до настоящаго времени. Перехожу теперь къ исторіи предлагаемой новой работы.

Въ первой книгѣ „Основы“ за 1861 г. (стр. 333) напечатана замѣтка „Объ изданіи украинскаго словаря“, подписанная П. Кулишемъ. Въ ней послѣдній заявляетъ о своемъ намѣреніи приступить въ февралѣ того-же года къ печатанію украинскаго словаря, проситъ о присылкѣ новыхъ матеріаловъ и сообщаетъ имена лицъ, оказыва-

---

[1]) См. Записки наук. товариства ім. Шевченка VIII (1895), 55.

[2]) Г. Тимченко выпустилъ еще раньше брошюру въ 19 стр., заключающую въ себѣ первый выпускъ „Русско-украинскаго словаря“ на буквы А—Б (Кіевъ, 1892).

ющихъ ему въ этой работѣ содѣйствіе; таковыми были: А. М. Барвинокъ (г-жа Кулишъ), В. М. Бѣлозерскій, Н. И. Костомаровъ, А. В. Марковичъ, Н. Д. Мизко, М. Т. Номисъ, А. А. Пестржецкій, Т. Г. Шевченко, М. Г. Щербакъ и др.

Вслѣдъ за этимъ, во 2-й книгѣ «Основы» того-же года, появилось слѣдующее письмо Кулиша: „Прочитавъ въ 9 № *Кіевскаго Телеграфа* письмо г. Шейковскаго о приготовляемомъ имъ для печати Южнорусскомъ словарѣ, содержащемъ въ себѣ 35000 словъ, я пріостановился съ печатаніемъ Словаря, о которомъ было объявлено въ 1-й книжкѣ *Основы*. Можетъ быть Словарь г. Шейковскаго сдѣлаетъ мой трудъ излишнимъ; если же этого не случится, то, безъ сомнѣнія, онъ будетъ важнымъ для меня вспоможеніемъ при окончательной обработкѣ моего словаря. Во всякомъ случаѣ, отъ души радуюсь предпріятію г. Шейковскаго и дружески привѣтствую его на новомъ для насъ обоихъ поприщѣ“ (Стр. 263).

Хотя г. Шейковскій ограничился лишь однимъ, и при томъ неудачнымъ, выпускомъ словаря, Кулишъ не возобновилъ, повидимому, оставленной имъ работы. Матеріалъ же, собранный имъ, былъ перевезенъ въ Харьковъ, гдѣ увеличенъ новыми выписками, а затѣмъ въ 1864 г. переданъ въ Кіевъ кружку мѣстныхъ литераторовъ и ученыхъ, предполагавшихъ составить украинскій словарь. [1]) Изъ присланнаго матеріала большую часть пришлось отбросить (это, конечно, не относится къ прекраснымъ матеріаламъ Кулиша) и заняться собираніемъ новыхъ матеріаловъ. Съ этого времени и началась работа надъ словаремъ въ Кіевѣ, то затихавшая, то снова возобновлявшаяся, иногда по совсѣмъ новому плану. Главнымъ образомъ она состояла въ томъ, что изъ этнографическихъ сборниковъ и сочиненій авторовъ выписывались на карточки слова съ примѣрами къ нимъ и затѣмъ имъ давался переводъ. Эта работа производилась подъ руководствомъ П. И. Житецкаго. Къ добытымъ такимъ образомъ матеріаламъ присоединялись слова, записанныя прямо изъ устъ народа и полученныя отъ сельскихъ жителей: учителей, священниковъ, землевладѣльцевъ и пр.; затѣмъ матеріалъ этотъ располагался по алфавиту.

Записанныя отъ народа слова доставили въ разное время слѣдующія лица (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *В. Л. Беренштамъ* (Черноморія), *Н. М. Бѣлозерскій* (Борзен. у.), *П. С. Ефименко* (Харьк. г.), *Г. А. Залюбовскій* (Новомосковскій у., Лебединск. у., Павлоградск. у.), *П. А. Кулишъ* (Борзенск. у.), *М. М. Левченко* (Радомысльск. у.), *Н. В. Лисенко* (Кременчугск. у., Подольск. г.), *М. Ѳ. Лободовскій* (Лебединск., Каневскій, Черкасск., Каменецк., Новградъ-Волынск., Павлоградск. уу., Донская область, Терская область), *И. И. Манжура* (Харьковск. и Екатериносл. гг.), *А. В. Марковичъ* (Черниг. г.), *П. Д. Мартыновичъ* (Лохвицк. у.), *К. П. Мильчукъ* (Бердич. и Житомірск. уу.), *Л. К. Павловъ* (Харьковская и Кіевская гг.), *А. А. Русовъ* (Нѣжинск. у., Херсонск. г.), *А. П. Свидниц-*

---

[1]) Нижеслѣдующее изложеніе исторіи словарной работы съ 1864 до 1902 г. сдѣлано по сообщенію редакціи журнала „Кіевская Старина“. Списки участвовавшихъ въ работѣ лицъ составлены отчасти также и по отмѣткамъ на карточкахъ. Въ виду того, что сообщенія стоявшихъ у дѣла лицъ сдѣланы по воспоминаніямъ, въ спискахъ могутъ оказаться неизбѣжные пропуски.

кій (Подольск. и Полтавск. гг.), *М. Ф. Семеренко* (Черкасск. у.), г. *Ткаченко* (Кіев. у.), г. *Эрастовъ* (Черноморія).

Особенно много и притомъ цѣннаго матеріала было доставлено: извѣстнымъ этнографомъ *Г. А. Залюбовскимъ*, богатыя записи котораго выдѣляются своей обстоятельностію, *М. Ѳ. Лободовскимъ* и *А. К. Павловымъ*. Весь этотъ матеріалъ въ концѣ 70-хъ годовъ рѣшено было кружкомъ лицъ, интересовавшихся выпускомъ въ свѣтъ украинскаго словаря, перебрать для того, чтобы составить словарь въ болѣе скромномъ видѣ, какъ называли его тогда „украинскій Рейфъ". Началась эта кружковая работа не по методу составленія научнаго словаря, а просто дѣлалось такъ: изъ обширнаго матеріала карточекъ словарныхъ выбирались на собраніи словарниковъ тѣ слова, которыя признавались достовѣрными, тутъ же устанавливался переводъ ихъ и иногда давался примѣръ, чаще всего взятый по памяти, а то и просто изъ головы. Все это тутъ же писалось на карточки и передавалось нѣсколькимъ лицамъ для составленія черновой редакціи въ алфавитномъ порядкѣ на листахъ. Эту черновую редакцію вели: *Ир. Ал. Житецкій*, *А. И. Лоначевскій-Петруняка*, *В. П. Науменко* и *А. А. Русовъ*. Въ такомъ видѣ проработанъ былъ весь словарь и законченъ былъ въ концѣ 80-хъ годовъ. Кромѣ сейчасъ поименованныхъ лицъ, въ работѣ разновременно принимали участіе: *А. А. Андрієвскій*, *А. Д. Антеновичъ*, *В. Б. Антоновичъ*, *В. Л. Беренштамъ*, *А. Т. Бѣлоусовъ*, *Ѳ. К. Вольвовъ*, *М. П. Драгомановъ*, *М. О. Дунина*, *А. А. Житецкая*, *М. Ѳ. Комаровъ*, *А. Я. Конисскій*, *О. П. Косачъ*, *И. С. Левицкій*, *Н. В. Лисенко*, *К. П. Михальчукъ*, *Ѳ. Г. Мищенко*, *Ѳ. Т. Панченко*, *И. Я. Рудченко*, *С. Ф. Русова*, *М. И Старицкій*, *Е. К. Трегубовъ*, *В. И. Торскій*, *П. П. Чубинскій* и др.

Пока въ такомъ видѣ словарь доводился до конца, В. П. Науменко принялъ на себя редактированіе его въ чистомъ видѣ, при чемъ опытъ показалъ, что въ прежней системѣ редактированія оставить его нельзя, а необходимо придать словарю болѣе научную обоснованность, обставивши каждое слово примѣрами изъ авторитетнаго источника, для чего опять потребовалось обратиться къ словарнымъ карточкамъ. Первые опыты обработки нѣсколькихъ буквъ были представлены редакціи „Кіевской Старины", которой словарь теперь уже принадлежалъ на правѣ полной собственности и которая систему обработки одобрила. Но такъ какъ В. П. Науменко, имѣя работу по редактированію журнала „Кіевская Старина", не могъ продолжать начатой обработки словаря, то рѣшено было поручить дальнѣйшую сводку матеріаловъ для первоначальной редакціи Е. К. Тимченку, который и закончилъ эту работу, приведя весь словарь въ алфавитный порядокъ (въ тетрадяхъ), при чемъ приблизительно $^9/_{10}$ мъ словъ даны были объясненія съ присоединеніемъ въ большинствѣ случаевъ примѣровъ, взятыхъ изъ книгъ или записанныхъ непосредственно отъ народа; при примѣрахъ, въ большинствѣ случаевъ, отмѣчался авторъ (безъ указанія сочиненія) или мѣстность записи.

Редакція журнала „Кіевская Старина" предполагала издать этотъ словарь въ видѣ приложенія къ журналу, о чемъ и было объявлено печатно, и въ 1897 г. при журналѣ разосланы были первые листы словаря на А—Б, кончая словомъ *борозка*, подъ редакціей В. П. Науменка. Но такъ какъ вскорѣ выяснилось, что словарь можетъ быть представленъ въ Академію Наукъ на соисканіе преміи Н. И. Костомарова, то печатаніе его пріостановилось.

14 февраля 1902 г. весь матеріалъ для окончательной обработки переданъ былъ редакціей „Кіевской Старины“ составителю настоящаго предисловія, при чемъ еще заранѣе предрѣшено было, чтобы матеріалъ стараго книжнаго языка былъ выдѣленъ въ особый алфавитъ и помѣщенъ въ видѣ приложенія къ словарю живого языка. Въ виду краткости оставшагося до представленія въ Академію Наукъ времени эту часть труда пришлось отдѣлить для особаго лица и впослѣдствіи для этого приглашенъ былъ *Е. К. Тимченко*,—исполненная имъ работа, при представленіи Словаря въ Академію Наукъ, была помѣщена въ концѣ настоящаго словаря съ особымъ предисловіемъ. Нами же была принята на себя работа по словарю живого народнаго и литературнаго (начиная съ Котляревскаго) языка.

Переданный намъ матеріалъ состоялъ: а) изъ карточекъ, на которыя были занесены слова: 1) записанныя отъ народа, 2) выписанныя изъ различныхъ книгъ, изданныхъ съ 1798 г. (годъ появленія «Энеиды» Котляревскаго) по 1870 г. включительно, а также изъ нѣкоторыхъ позднѣйшихъ изданій [1]), 3) не обозначенныя никакимъ источникомъ; б) тетради, въ которыя былъ сведенъ въ алфавитъ находившійся на карточкахъ матеріалъ, давшій 49000 словъ.

Такъ какъ раньше предполагалось печатать словарь при „Кіевской Старинѣ“, то, въ виду цензурныхъ ограниченій, принято было правописаніе, требовавшееся въ то время цензурой для всѣхъ издаваемыхъ въ Россіи украинскихъ книгъ; но правописаніе это препятствуетъ правильному начертанію звуковъ языка, обезображиваетъ внѣшній видъ изображаемыхъ словъ частымъ употребленіемъ ъ и, кромѣ того, противорѣчитъ изданнымъ Академіею Наукъ правиламъ о присужденіи премій Н. И. Костомарова, — поэтому было принято то правописаніе, которое употреблено въ украинскихъ параллеляхъ въ «Словарѣ русскаго языка, составленномъ Вторымъ Отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ» и въ то же время употребляется и въ научныхъ и другихъ изданіяхъ „Наукового Товариства ім. Шевченка“ во Львовѣ. Въ виду этого, конечно, пришлось поставить слова въ новомъ алфавитномъ порядкѣ.

Переданный намъ матеріалъ подвергнутъ былъ переработкѣ по всѣмъ буквамъ и во всѣхъ отношеніяхъ: въ выборѣ словъ, объясненьяхъ, выборѣ и провѣркѣ текста примѣровъ, простановкѣ ссылокъ и пр. и пр. Затѣмъ нами предложено было редакціи «Кіевской Старины» дополнить этотъ матеріалъ новыми словами. Лично произвести выборку словъ изъ книгъ редакторъ словаря не могъ, такъ какъ все его время уходило на обработку матеріала; для выписки новыхъ матеріаловъ необходимо было приглашеніе иныхъ лицъ, что, какъ связанное съ извѣстными затратами, зависило, конечно, не отъ редактора. Такъ какъ такія лица приглашены не были, то редактору просто предоставлено было право сдѣлать, не выходя изъ извѣстныхъ границъ (о нихъ ниже), дополненія изъ тѣхъ матеріаловъ, которые уже имѣлись готовыми въ моментъ изъявленія

---

[1]) А именно: „Нар. пѣсни Галицк. и угор. Руси“ Головацкаго (1878), „Труды“ Чубинскаго (части томовъ I, III, IV и томъ V-й), четвероевангеліе вѣнскаго изданія (1871), „Повісті Івана Нечуя“ (Львъ. 1872), „Повісті Ів. Левицького“ (К. 1874), двѣ книжки „Розмов“ Иванова-Комарова (1874—1875), „Марко проклятий“ Стороженка (1879) и „Повісті О. Федьковича“ (К. 1876).

на это согласія редакціей „Кіевской Старины". Матеріалы эти собраны были нами слѣдующимъ образомъ.

Во-первыхъ, рядомъ сочувствовавшихъ работѣ лицъ сообщенъ былъ намъ рукописный матеріалъ, состоявшій изъ записей словъ и выраженій, добытыхъ непосредственно отъ народа. Такіе матеріалы доставлены были слѣдующими лицами (въ скобкахъ обозначена мѣстность, къ которой относятся матеріалы): *А. П. Гришенко* доставилъ 408 карточекъ (Кролевец. у.); *П. В. Даниловъ* — 296 карт. (Нѣжин. у.); *В. ... Дорошенко* — 1000 карточекъ (Лохвицк. и другіе уѣзды Полт. г. и Гуцульщина) и, кромѣ того, 1600 карточекъ именъ людей (Лохвицк. у. и изъ книгъ), всего 2600 карт.; *И. И. Житецкій* передалъ матеріалы для украинской грамматики, собранные *Г. Я. Стрижевскимъ*, а также и другія рукописи, заключавшія въ себѣ лексическія матеріалы (*Г. А. Залюбовскаго* и др.). *К. В. Квитка* — 170 кар. (Кіев. г.); *И. С. Левицкій* — свои рукописныя тетради и замѣтки, изъ которыхъ извлечено было много словъ, записанныхъ въ Кіев. г.; *В. И. Леонтовичъ* — 151 карт. (Лубенск. у.); *А. Л. Майдачевскій* — 1205 карточекъ, записанныхъ покойнымъ *Г. А. Залюбовскимъ* (преимущ. Новомоск. у.); *С. ... Масловъ* — 520 карт. (Черниг. и Полтавск. г.); *Г. Я. Стрижевскій* — тетради своихъ записей, изъ которыхъ извлечено было значительное количество словъ (Таврич. г. и др.); *Д. П. Теремецъ* — 13 названій частей водяной мельницы (м. Седневъ Черн. у.); *Д. И. Эварницкій* — 1515 карточ. (преимущ. Харьковск., Полтавск. и Екатериносл. гг.); *В. А. Яблоновскій* — 924 карточки (Херсонск. г., Хотинск. и Богодух. уу.). Кромѣ того, по нѣсколько дясятковъ словъ доставлено гг. *С. Викуломъ*, *А. Ѳ. Калитой* и *А. Кривицкимъ*. Наконецъ, у насъ лично имѣлось записанныхъ нами и г-жею *М. Н. Гринченко* отъ народа въ Зміевскомъ, Сумскомъ, Богодуховскомъ, Харьковскомъ, Константиноградскомъ, Пирятинскомъ, Славяносербскомъ, Черниговскомъ, Кіевскомъ и Васильковскомъ уу. 1570 словъ.

Всего же — 10481 карточка, не считая многихъ словъ, извлеченныхъ изъ рукописей И. С. Левицкаго, Г. Я. Стрижевскаго и др.

Во-вторыхъ, предпринята была выборка словъ изъ книгъ.

Редакціей „Кіевской Старины" поставлено было непремѣннымъ условіемъ, чтобы пользованіе печатными изданіями ограничено было выборкой матеріала *лишь* изъ слѣдующихъ книгъ: а) изъ собраній украинскихъ этнографическихъ матеріаловъ, когда бы то ни было изданныхъ, а также изъ тѣхъ земскихъ и другихъ изданій, въ которыхъ встрѣчаются матеріалы по народной терминологіи; б) изъ напечатаннаго на украинскомъ языкѣ съ Котляревскаго и по 1870 г. включительно; в) изъ работъ украинскихъ писателей XIX в., начавшихъ свою дѣятельность не позже 1870 г., хотя бы работы эти появились и позже означеннаго времени; г) изъ украинскихъ словарей; д) изъ сборниковъ словъ, записанныхъ отъ народа и опубликованныхъ въ печати. Программа эта имѣла характеръ чисто ограничительный: она указывала редактору предѣлы, за которые онъ не имѣлъ права выходить, но совсѣмъ не требовала, чтобы онъ использовалъ этотъ матеріалъ въ указанныхъ границахъ весь. Такого требованія даже и нельзя было поставить при помянутыхъ условіяхъ работы.

Не выходя изъ рамокъ этихъ ограниченій, нами и г-жею *М. Н. Гринченко* произведена была выборка словъ съ примѣрами изъ книгъ на карточки.

Изъ переданныхъ редакціей „Кіевской Старины“ матеріаловъ видно было, что нѣкоторыя книги, изданныя до 1870 года, были или совсѣмъ не использованы, или использованы не вполнѣ. Въ виду краткости времени приходилось дѣлать выборъ: важнѣйшія изъ книгъ, не использованныхъ совсѣмъ или использованныхъ недостаточно, были прочитаны вновь; на остальное у редактора и его главнаго сотрудника по собиранію матеріаловъ уже не хватило времени...

То-же самое повторилось и съ этнографическими сборниками. Въ спискѣ источниковъ отсутствуютъ, напр., сборники г.г. Булгаковскаго, Бобровскаго, Янчука, Бессарабы и др. Но редактору представлялась дилемма: что признать болѣе необходимымъ для полноты словаря: помянутыя работы или-же «Малорусскіе народныя преданія и разсказы» Драгоманова, «Историческія пѣсни малорусскаго народа» Антоновича и Драгоманова, «Записки Юго-западнаго Отдѣла Р. Географическаго Общества»; «Народные обряды и пѣсни Лубенск. у.» Милорадовича, «Гуцульщину» Шухевича, «Сказки» Манжуры, «Етнографічний збірник», «Материяли до укр.-р. етнольогії» и проч.? Высокая цѣнность этихъ работъ, безъ пользованія которыми прямо таки немыслимъ сколько-нибудь порядочный украинскій словарь, безусловно ставила прочтеніе ихъ на первый планъ, отодвигая всѣ иныя на второй въ разсчетѣ на то время, которое, быть можетъ, останется въ запасѣ послѣ использованія главныхъ сборниковъ. А между тѣмъ времени и рабочихъ силъ было такъ мало, что осталось неиспользованнымъ многое даже изъ поставленнаго на первомъ планѣ, — наприм., нѣкоторые томы „Етнографічного збірника“... [1])

Эта выборка дала 50650 карточекъ. Кромѣ того, по нашимъ отмѣткамъ, около 4000 карточекъ выписано было разными лицами, болѣе всего (болѣе трехъ тысячъ) *А. П. Дудою-Дудзинскимъ*; всего-же выписано изъ книгъ 54700 карточекъ. Прибавляя къ этому добытое непосредственно отъ народа, получимъ 65181 карточку и, сверхъ того, опять таки матеріалъ изъ рукописей г.г. Левицкаго и Стрижевскаго.

Кромѣ того, мы пользовались, безъ выписки на карточки, словариками Верхратскаго (угорскимъ, лемковскимъ, «Знадобами», «Початками»), Манжуры (въ «Сказкахъ»), Рудченка (при «Чумацк. пѣснях»), ботаническими словарями Анненкова, Роговича и Волкова (въ I томѣ „Записокъ Юго-Западн. Отдѣла Географ. Общества“), а также, въ указанной ниже мѣрѣ, и болѣе обширными словарями языка. Весь этотъ матеріалъ далъ очень большое количество примѣровъ и новыхъ значеній къ уже имѣвшимся въ алфавитѣ словамъ, доставилъ возможность объяснить необъясненныя еще слова и исправить ошибки въ сдѣланныхъ уже объясненіяхъ, сильно пополнилъ фразеологію, а также далъ не менѣе 18500 новыхъ словъ и позволилъ, такимъ образомъ, увеличить *объемъ* словаря почти въ два раза. Въ настоящее время словарь заключаетъ въ себѣ около 68000 словъ, не считая матеріаловъ стараго книжнаго языка, которыхъ собрано г. Тимченко тысячъ двѣнадцать—тринадцать словъ.

---

[1]) Конечно, въ спискѣ источниковъ находится нѣсколько книгъ, пользованіе которыми можно было-бы отнести даже и на третій планъ; но выписки изъ нихъ уже имѣлись готовыми, оставалось только примѣнить ихъ къ дѣлу безъ затраты труда на добываніе ихъ.

Что касается *пользованія источниками*, списокъ которыхъ приложенъ ниже, то мы на первомъ планѣ всегда ставили матеріалъ, добытый изъ этнографическихъ сборниковъ, какъ матеріалъ народный и, благодаря обилію опубликованныхъ записей, доступный повѣркѣ многими случаями употребленія слова, а потому наиболѣе достовѣрный и, кромѣ того, могущій быть обставленнымъ наиболѣе полными комментаріями. За нимъ слѣдуютъ слова, записанныя непосредственно отъ народа (изданныя или въ рукописи): при внимательномъ и опытномъ записывателѣ такой матеріалъ очень цѣненъ, хотя, конечно, не можетъ быть поставленъ наравнѣ съ словами изъ этнографическихъ сборниковъ, такъ какъ, за немногими исключеніями, такая запись даетъ намъ лишь *одинъ* случай употребленія слова, не могущій быть провѣреннымъ и дополненнымъ другими случаями; кромѣ того, всегда возможно, что записыватель уловилъ не основное значеніе слова и даже, можетъ быть, значеніе, такъ сказать, мимолетное, приноровленное лишь къ данному случаю, что такъ часто бываетъ въ бѣглой живой разговорной рѣчи. Хорошо, если другой матеріалъ даетъ возможность провѣрить такую запись; но если она одинока, а единственный при этомъ способъ провѣрки на мѣстѣ записи возможенъ, конечно, лишь какъ рѣдкое исключеніе, тогда составитель словаря всегда рискуетъ включить въ свою работу слово съ значеніемъ неточнымъ, слишкомъ частнымъ, не говоря уже о прямыхъ ошибкахъ. Все это въ значительной мѣрѣ понижаетъ стоимость этого матеріала, заставляетъ быть съ нимъ очень осторожнымъ. Но какая бы степень осторожности не была примѣнена къ дѣлу, рискъ ошибки все-же не можетъ быть устраненъ [1]).

Въ виду только что высказанныхъ соображеній, сочиненія лучшихъ писателей могутъ быть поставлены ничуть не ниже этого послѣдняго рода матеріаловъ, а относительно возможности провѣрки и полноты комментированія даже и выше. Лучшими же для *нашей работы* писателями мы считаемъ тѣхъ, которые, болѣе или менѣе мастерски владѣя словомъ, въ то-же время черпали свой словесный матеріалъ непосредственно изъ народной рѣчи. Къ такимъ мы относимъ болѣе старыхъ писателей: Котляревскаго, Гулака-Артемовскаго, Квитку, Макаровскаго, Шевченка, М. Вовчка, Г. Барвинокъ, Симонова и затѣмъ П. Кулиша, особенно въ его произведеніяхъ пятидесятыхъ и шестидесятыхъ годовъ, часто очень удачно соединявшихъ чисто народный матеріалъ съ матеріалами стараго книжнаго языка. Конечно, чистота лексики у этихъ писателей далеко не одинакова,—извѣстно, напр, что Котляревскій часто употреблялъ великорусизмы и пр.,—но при нѣкоторомъ критическомъ отношеніи это обстоятельство не можетъ имѣть особенно большого значенія.

Раньше составленными словарями мы старались пользоваться съ осторожностью, не смотря на всю соблазнительность мысли легко пополнить свою работу множествомъ словъ путемъ простого переноса ихъ изъ одного словаря въ другой. Изъ словарей Желеховскаго и Шейковскаго, по причинамъ, которыя понятны послѣ сдѣланныхъ нами выше замѣчаній объ этихъ словаряхъ, мы брали только тѣ слова, въ существо-

---

[1]) Считаемъ нужнымъ предупредить, что слова тайныхъ языковъ нищихъ, шерстобитовъ и пр., въ нашъ словарь не включены.

ваніи и правильномъ объясненіи которыхъ были болѣе или менѣе увѣрены, а въ то-же время не находили ихъ въ карточкахъ. При этомъ редакторъ, конечно, сознавалъ, что выставленный здѣсь критерій слишкомъ субъективенъ, чтобы быть вполнѣ научнымъ. Конечно, слѣдовало бы поступить иначе. Принимая во вниманіе, что нѣкоторые составители словарей (Партицкій, Пискуновъ, Верхратскій, К. Левицкій) сами составляли слова для перевода тѣхъ или иныхъ словъ объясняемаго языка, и слова эти въ литературу не вошли, но за то ихъ включили въ свои словари авторы нѣкоторыхъ другихъ словарей (напр. Желеховскій); что нѣкоторые авторы (напр. авторъ „Ужинка") также занимались составленіемъ подобныхъ словъ, никѣмъ изъ писателей не принятыхъ и даже ими самими впослѣдствіи оставленныхъ, и слова эти попадали въ нѣкоторые словари (Закревскій, Желиховскій); что составители словарей вносили въ нихъ иногда явные великоруссизмы или полонизмы, употребленные украинскими писателями по ошибкѣ или по недостаточному знанію языка,—принимая все это во вниманіе, составитель словаря долженъ былъ-бы поступить такимъ образомъ: обслѣдовать *каждое* слово *каждаго* словаря безъ исключенія, опредѣлить его источникъ и затѣмъ распорядиться словами въ зависимости отъ полученныхъ результатовъ. Слова явно чужія и не пріобрѣвшія правъ гражданства въ украинскомъ языкѣ лучше всего было-бы оставить въ сторонѣ; слова народнаго или литературнаго украинскаго языка подлежали бы внесенію въ словарь; что же касается словъ выдуманныхъ и не пошедшихъ далѣе одного автора или какого-либо словаря, то, если даже и прійти къ выводу о необходимости внесенія ихъ въ словарь, необходимо было каждое такое слово сопроводить соотвѣтствующимъ замѣчаніемъ о его происхожденіи, чтобы оно не могло быть принято за слово, явившееся результатомъ органическаго роста языка Такой путь предстоялъ составителю словаря, и путь этотъ былъ-бы имъ пройденъ, если-бы составитель имѣлъ въ своемъ распоряженіи для работы не два съ половиною года, а хотя-бы пять лѣтъ. При отсутствіи же этого послѣдняго условія ему оставалось одно: принять ту программу, какую онъ принялъ,—тѣмъ болѣе, что даже для выполненія только ея у него не хватило въ концѣ-концовъ времени...

Съ охотой брали мы слова у Афанасьева-Чужбинскаго и безъ всякихъ колебаній изъ словаря Левченка; у Закревскаго взято лишь нѣсколько словъ; словаремъ г. Уманца мы воспользовались лишь для нѣсколькихъ примѣровъ или ссылокъ къ словамъ, уже бывшимъ въ словарѣ старой редакціи; словари Партицкаго, Пискунова, Поповича, Тимченка, Чопея оставлены нами въ сторонѣ; не пользовались мы также опытами словарей научныхъ и техническихъ терминовъ (гг. Верхратскаго, Левицкаго и др.)—по причинамъ, изложеннымъ выше въ своемъ мѣстѣ, не желая вводить въ свой словарь неологизмы, которые, въ большинствѣ случаевъ, быть можетъ, не пойдутъ далѣе словаря, для котораго выдуманы.

При пользованіи всѣми помянутыми источниками составитель поставилъ себѣ правиломъ датировать значеніе каждаго слова точною документальною ссылкою. Такого рода система даетъ возможность всегда провѣрить какъ точность перевода, такъ и приводимой цитаты, при чемъ пользующійся словаремъ можетъ глубже и шире проникнуть въ значеніе слова и способы его употребленія, обратившись къ первоисточникамъ; собранный такимъ образомъ и провѣренный матеріалъ навсегда остается проч-

ной основой для научнаго словаря. Въ виду этого въ своихъ собственныхъ добавленіяхъ мы не вписали ни одного слова, не сопроводивъ его точной ссылкой съ указаніемъ автора, сочиненія, тома и страницы [1]) или же мѣстности, гдѣ было записано отъ народа слово Подобными же данными мы снабдили и всѣ тѣ слова въ словарѣ старой редакціи, для которыхъ оказался соотвѣтствующій матеріалъ. Къ сожалѣнію, очень большое количество старыхъ карточекъ заполнено было безъ указанія датъ и даже сочиненій, изъ которыхъ выписано слово,—вотъ почему въ словарѣ старой редакціи осталось нѣкоторое количество словъ совсѣмъ не датированныхъ; зная о существованіи этихъ словъ въ языкѣ и вмѣстѣ съ тѣмъ не располагая временемъ для подысканія къ нимъ датъ и примѣровъ, мы не сочли себя въ правѣ исключить ихъ изъ нашей работы, надѣясь, что со временемъ и этотъ пробѣлъ будетъ пополненъ [2]).

При нѣкоторыхъ словахъ и примѣрахъ стоитъ обозначеніе уѣзда или губерніи. Это значитъ, что слово или фраза записаны непосредственно отъ народа въ отмѣченной мѣстности; но отнюдь не указываетъ на территоріальное распространеніе слова. Для опредѣленія этого послѣдняго обстоятельства мы не располагали ни данными, ни временемъ для добыванія ихъ и потому и не ставили себѣ этого задачей. Оттого и при словахъ, взятыхъ изъ сборниковъ народныхъ произведеній не стоитъ указанія мѣстности, къ которой относится слово. Впрочемъ, въ спискѣ нашихъ источниковъ мы при нѣкоторыхъ сборникахъ (гдѣ было возможно) сдѣлали отмѣтки мѣстностей, благодаря чему, обратившись съ стоящей у слова датой къ нашему примѣчанію при заглавіи источника, возможно опредѣлить мѣстность, гдѣ добыто слово. Нѣкоторыя-же сочиненія уже въ самомъ своемъ заглавіи носятъ указанія на мѣстность (Милорадовичъ, Шухевичъ).

Сказанное уже до нѣкоторой степени опредѣляетъ *составъ предлагаемаго словаря;* онъ заключаетъ въ себѣ:

а) Слова народнаго языка—какъ собственныя, такъ и заимствованныя, но издавна принятыя всѣмъ народомъ или частью его; сюда относятся слова изъ обращавшихся или обращающихся среди народа поэтическихъ произведеній, хотя-бы нѣкоторыя изъ этихъ словъ и вышли въ настоящее время изъ народнаго употребленія. Относительно словъ изъ мѣстныхъ нарѣчій и говоровъ, вошедшихъ также въ словарь, должны замѣтить слѣдующее. Принявъ для словаря фонетику, употребляемую въ украинской литературѣ, начиная съ Котляревскаго, а именно фонетику такъ называемаго собственно-украинскаго нарѣчія, мы всѣ слова помѣщали именно въ этой фонетической формѣ, но въ тѣхъ случаяхъ, когда слово извѣстно было намъ только въ одной мѣстной фонетической формѣ, мы его въ такомъ видѣ и вносили въ словарь; что-же касается *примѣровъ* изъ народной рѣчи, то они давались всегда въ той формѣ, въ какой были записаны. Благодаря этимъ правиламъ, у насъ въ алфавитѣ нѣтъ, напр., словъ съ покутскимъ *ґ* вмѣсто *д* (*ґівчина*). Въ нѣкоторыхъ, однако, случаяхъ приходилось дѣлать исключенія, а именно тамъ, гдѣ варіантъ съ мѣстной фонетической

---

[1]) Конечно, указаніе томовъ и страницъ не было сдѣлано для такихъ словарей какъ Желеховскаго или Шейковскаго, какъ излишнее въ данномъ случаѣ.

[2]) См. еще примѣчаніе къ списку именъ людей.

формой являлся распространеннымъ въ литературной рѣчи, или-же въ тѣхъ случаяхъ, когда извѣстная фонетическая варіація, отсутствуя въ данной мѣстности вообще, оставила однако свой слѣдъ въ одномъ-двухъ какихъ-либо словахъ съ ихъ производными, при чемъ эти слова только въ такой формѣ въ данной мѣстности и употребляются; такъ, напр., не помѣщая въ словарь всѣхъ словъ, въ которыхъ (какъ, напр., у гуцуловъ) *т* замѣняется *к* (кегло=тягло, Шух. I. 255), мы внесли въ него слова *кісний, кісто* (рядомъ съ *тісний, тісто*), употребляющіяся во многихъ мѣстностяхъ Подольской, Волынской и Харьковской губ., гдѣ замѣны *т* звукомъ *к* въ иныхъ случаяхъ не наблюдается. Само собою разумѣется, что подъ вышеизложенныя правила не подходятъ варіаціи одного и того-же слова, встрѣчающіяся иногда рядомъ на пространствѣ съ одной и той же фонетикой, — всѣ такія слова включены въ словарь. Наконецъ, при словахъ, употребленіе которыхъ представлялось намъ, на основаніи имѣвшихся матеріаловъ, ограниченнымъ, напр., одной пословицей или загадкой, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку.

б) Слова, взятыя изъ сочиненій авторовъ. Въ большинствѣ случаевъ это тѣ-же народныя слова, но только въ имѣвшихся у насъ матеріалахъ не оказалось для нихъ источника изъ народной литературы; затѣмъ — это слова, перешедшія изъ стараго книжнаго языка въ новый, часто съ приспособленіемъ къ современной, принятой въ литературѣ, фонетикѣ; далѣе — слова, заимствованныя изъ другихъ литературныхъ языковъ для выраженія понятій научныхъ, нѣкоторыхъ отвлеченныхъ и вообще понятій новѣйшей культурной жизни, и, наконецъ, слова, выработавшіяся въ литературномъ языкѣ для обозначенія тѣхъ же понятій. Относительно заимствованныхъ словъ необходимо слѣдующее поясненіе. Мы вообще избѣгали включенія ихъ въ словарь, но когда случалось находить, что въ языкѣ выработалось уже какое-либо выраженіе на основѣ заимствованнаго корня (см., напр., слово *стографувати*), тогда мы, приводя его, присоединяли къ нему и всѣ тѣ слова этого корня, которыя употребляются въ литературномъ языкѣ. Иногда помѣщались также слова особо употребительный и къ которымъ въ то-же время былъ примѣръ. Конечно, выборъ словъ при этихъ способахъ былъ довольно произвольный, но мы оправдывали себя нѣсколько тѣмъ, что такая-же произвольность въ выборѣ такъ называемыхъ «иностранныхъ словъ» замѣчается и въ словаряхъ иныхъ языковъ; къ тому-же вообще количество такихъ словъ въ нашемъ словарѣ сравнительно невелико. Относительно же словъ, выработанныхъ самимъ литературнымъ языкомъ, мы держались того взгляда, что внесенію въ словарь подлежатъ лишь такія изъ нихъ, которыя болѣе или менѣе пріобрѣли уже право гражданства въ литературномъ языкѣ; во всякомъ случаѣ, при словахъ, встрѣченныхъ нами только у одного автора, мы дѣлали объ этомъ отмѣтку. Такимъ же образомъ поступали мы и съ тѣми словами изъ фальсифицированныхъ псевдо-народныхъ думъ и пѣсенъ, которыя (слова) были намъ извѣстны *только* по этимъ послѣднимъ произведеніямъ.

Въ частности относительно состава словаря, распредѣленія въ немъ матеріала и метода изложенія необходимо сдѣлать еще слѣдующія замѣчанія:

1) Изъ географическихъ названій въ словарь включены лишь названія націй, частей земли, государствъ, странъ и болѣе значительныхъ украинскихъ городовъ и

нѣкоторыхъ другихъ мѣстностей, а также встрѣченныя производныя отъ этихъ словъ.

2) Уменьшительныя и увеличительныя имена существительныя указывались нами обыкновенно при основныхъ, при чемъ если уменьшительное (или увеличительное) въ алфавитномъ порядкѣ слѣдуетъ непосредственно за основнымъ, то оно, какъ и всѣ непосредственно слѣдующія за нимъ и другъ за другомъ уменьшительныя (или увелич.), отдѣльно въ алфавитъ не выставляется, въ противномъ-же случаѣ, для болѣе удобнаго нахожденія, уменьшительное (или увелич.) ставится на надлежащемъ мѣстѣ съ ссылкой на основное; если-же уменьшительное (или увеличительное) имѣло еще свое собственное значеніе, тогда оно лишь указывалось при основномъ, а подробно объяснялось особо на своемъ мѣстѣ. При этомъ, слѣдуя раньше изложенному правилу о мѣстныхъ фонетическихъ варіаціяхъ, мы не отмѣчали нигдѣ уменьшительныхъ на *ейка* и *ейко* (*ручейка*, *лишейко*), такъ такъ *ейка*, *ейко*, всегда=*енька*, *енько* (*рученька*, *лишенько*). Что касается уменьшительныхъ прилагательныхъ и нарѣчій, то въ алфавитъ вносились только тѣ изъ нихъ, которыя представляли или особенности въ значеніи, или уклоненія отъ правилъ образованія; въ противномъ случаѣ они только отмѣчались при основныхъ. Такимъ же точно образомъ поступали мы и съ сравнительной и превосходной степенями прилагательныхъ и нарѣчій.

3) Изъ причастій помѣщены въ алфавитъ только тѣ, которыя употребляются какъ имена прилагательныя или пріобрѣли особенности въ значеніи, или-же уклоняются отъ правилъ образованія.

4) Совершенные и несовершенные виды глаголовъ мы объясняли вмѣстѣ при несовершенной формѣ, а отъ совершенной дѣлали ссылку, если по алфавитному порядку она не слѣдовала непосредственно за несовершенной; исключенія были допущены для глаголовъ, которые, переходя въ совершенный видъ, принимали префиксъ и потому относились къ другой буквѣ. — Во многихъ мѣстностяхъ харьковской, херсонской и екатеринославской губерній существуетъ смягченіе звуковъ *ш* и *дж* въ 1-мъ лицѣ ед. ч наст. вр. и предъ *увати*: *носю*, *ходю*, *викосювати*; но такъ какъ въ литературѣ болѣе принята несмягчаемая форма, то мы и ограничились лишь указаніемъ этой особенности здѣсь, не внося ее въ словарь

5) Въ виду того, что техническихъ народныхъ терминовъ собрано еще довольно мало и собранное къ тому же разбросано въ различныхъ изданіяхъ, часто имѣющихъ совершенно не филологическое назначеніе, мы приложили особое стараніе, чтобы собрать этого матеріала какъ можно больше. Изъ печатныхъ источниковъ самый богатый матеріалъ доставила „Гупульщина“ г. Шухевича, затѣмъ упомянутый выше словарикъ г. Василенко, статья г. Браунера о рыболовствѣ и статьи гг. Вовка, Гнатюка и Могильченка въ «Матеріалах до укр.-р. етнольогії», а также VII-й томъ «Трудовъ» Чубинскаго. Кромѣ того, намъ удалось добыть описанія водяной мельницы (гг Грищенка и Теремца), а также записи Залюбовскаго и г. Стрижевскаго; наконецъ, мы располагали собственными записями по ткачеству и шерстобитству. При объясненіи названій частей машинъ и снарядовъ мы въ большинствѣ случаевъ поступали такъ: давали названія и описанія частей снаряда при его собственномъ названіи, а затѣмъ уже дѣлали ссылки на это полное описаніе; такой способъ, не представляя затрудне-

ній для отысканія слова, значительно сокращалъ мѣсто и упрощалъ дѣло; въ нѣкоторыхъ случаяхъ, для ясности описанія, приложены рисунки.

6) Префиксъ *у*, какъ извѣстно, переходитъ въ украинскомъ языкѣ въ нѣкоторыхъ случаяхъ въ *в* и снова принимаетъ свой полный звукъ (см. объ этомъ въ самомъ словарѣ при предлогѣ *у*): *він уліз*, *вона влізла*; мы всѣ слова, начинающіяся этимъ префиксомъ, помѣстили на *у* безъ различія—былъ-ли у насъ примѣръ съ *в* или съ *у*, а въ *в* сдѣланы въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ ссылки.

7) Префиксы *од* и *від* также чередуются въ украинскомъ языкѣ въ одномъ и томъ же словѣ, въ зависимости отъ предыдущаго звука (послѣ гласнаго—*від*); всѣ слова, начинающіяся этими префиксами, нами помѣщены на *від*, а въ буквѣ *о*, въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ, также сдѣланы ссылки.

8) Въ виду того, что звукъ *ф* у большинства украинскаго народа выговаривается какъ *хв* (передъ гласной, кромѣ *у*) или *х* (передъ согласной и передъ *у*), мы, составляя словарь на букву *ф*, помѣстили въ него лишь тѣ слова, для которыхъ въ нашихъ матеріалахъ не нашлось дубликата съ *хв* или *х*[1]); всѣ же слова, которыя встрѣчены только съ *хв* и *х* или, рядомъ съ этими звуками, также и съ *ф*, помѣщены нами на букву *х*, примѣры-же къ нимъ, конечно, были оставлены съ тѣмъ изъ этихъ звуковъ, съ какимъ были встрѣчены. Если какое либо слово съ звуками *хв*, *х* имѣло одно значеніе а съ зв. *ф*—другое, тогда оно, съ соотвѣтствующими значеніями, помѣщалось и на *ф* и на *х* со взаимными ссылками одного на другое. Незначительныя и немногія отступленія отъ этихъ правилъ обусловлены желаніемъ предоставить болѣе удобствъ въ пользованіи словаремъ и понятны безъ объясненій.

9) Въ украинскомъ языкѣ глаголы и нѣкоторыя имена имѣютъ часто впереди приставочное *і* (по фонетическимъ причинамъ, а равно вслѣдствіе смѣшенія въ языкѣ префиксовъ *із* и *з* (съ), отпадающее сейчасъ-же, какъ только прошла въ немъ нужда (*він іспік*, *ірвав*, *іззів*, *вона спекла*, *рвала*, *ззіла*)—всѣ формы съ такимъ начальнымъ *і*, конечно, отсутствуютъ въ словарѣ, — ихъ слѣдуетъ искать тамъ, гдѣ онѣ имѣютъ мѣсто безъ этого *і*, и мы облегчили отыскиваніе общими ссылками въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ. Въ иныхъ случаяхъ, также по фонетическимъ причинамъ, *і* въ началѣ слова замѣняется звукомъ *й*: *хотіли його йимити*, *вона ймовірна*, *очиці*, *що йграли як зірочки* (Квитка),—такія слова, наоборотъ, слѣдуетъ искать подъ буквой *І*. (Впрочемъ, и въ этомъ случаѣ есть ссылки).

10) Составленный нами списокъ крестныхъ именъ (онъ отсутствовалъ въ старой редакціи словаря) не включенъ въ общій алфавитъ какъ по примѣру другихъ словарей, такъ и потому, что народная форма именъ даетъ богатый матеріалъ для вопроса объ измѣненіи чужихъ звуковъ въ украинскомъ языкѣ и удобнѣе этотъ матеріалъ имѣть вмѣстѣ. Словарикъ этотъ составленъ нами по такой-же системѣ, какъ и весь словарь, при чемъ мы особенно старались отмѣтить всѣ уменьшительныя и ласкательныя имена, такъ какъ количество ихъ несомнѣнно указываетъ на степень распростра-

---

[1]) При этомъ принята была во вниманіе оговорка Номиса въ предисловіи къ его сборнику пословицъ, что онъ *ф* вездѣ, гдѣ оно у него встрѣчалось, замѣнялъ звуками *хв*

ценности даннаго имени. Пользующійся словарикомъ навѣрное замѣтитъ, что многія имена, по формѣ уменьшительныя, поставлены нами какъ основныя, — этимъ мы хотѣли отмѣтить, что и среди народа онѣ употребляются именно какъ основныя, а не уменьшительныя (*Грицько, Харько, Химка*).

Способъ обработки отдѣльнаго слова былъ таковъ. Мы давали удареніе объясняемаго слова вездѣ, гдѣ оно было намъ извѣстно, но пришлось сдѣлать довольно много исключеній преимущественно для словъ изъ словариковъ г. Верхратскаго, систематически не проставившаго въ нихъ ударенiй. Если на словѣ обозначено нѣсколько ударенiй, это значитъ, что слово употребляется съ каждымъ изъ этихъ ударенiй отдѣльно. Объясняемымъ словамъ давалось грамматическое опредѣленіе (см. списокъ сокращеній). При существительныхъ отмѣчался родительный падежъ ед. ч., а при глаголахъ 1 и 2 лица настоящ. вр. ед. ч. Исключеніе составляютъ глаголы съ префиксомъ *по*, приставленнымъ къ несовершенному виду, обозначающіе дѣйствіе, произведенное нѣсколькими предметами одинъ за другимъ: *хлопці похрипли, люде поперескакували через рівчак;* при такихъ глаголахъ, чтобы отмѣтить ихъ, поставлены 1 и 2 лица во множ. ч., хотя должно не упускать изъ виду, что, употребленные съ собирательнымъ подлежащимъ или безлично, они имѣютъ и един. число: *челядь цілісіньку ніч колядує, аж похрипне* (0.1862. IV. 87). *Похрипло їх багато після того співу. Народъ поперескакував через рівчак* и пр.

При объясненіи словъ мы старались подыскать наиболѣе близкій русскій синонимъ или нѣсколько таковыхъ; если же соотвѣтствующаго не могли найти или онъ казался намъ недостаточнымъ, — мы прибѣгали къ описательному способу; при этомъ старались исчерпать всѣ извѣстныя намъ значенія слова, подтверждая вездѣ, гдѣ имѣли къ тому возможность, свой переводъ примѣрами, обнаруживающими какъ значеніе словъ, такъ и способы ихъ употребленія, при чемъ примѣрамъ изъ народныхъ произведеній отдавалось преимущество; къ сожалѣнію матеріалъ, которымъ мы располагали, не всегда давалъ намъ возможность удовлетворить нашимъ собственнымъ въ данномъ случаѣ требованіямъ[1]). Недостаточностью матеріала объясняется и то обстоятельство, что, не смотря на всѣ наши старанія о возможно полной украинской фразеологіи, многое осталось не включеннымъ въ словарь.

Сомнительные переводы отмѣчены знакомъ вопроса. Слова, значеніе которыхъ намъ было неизвѣстно, оставлены безъ перевода, но съ примѣромъ или, по крайней мѣрѣ, съ точной ссылкой на источникъ.

Заканчивая свои поясненія, считаемъ пріятнымъ долгомъ выразить нашу глубокую благодарность *П. И. Житецкому* и *К. П. Михальчуку* за ихъ постоянную, во все время работы, помощь, выразившуюся какъ въ цѣнныхъ научныхъ совѣтахъ, такъ и въ просмотрахъ работы и указаніяхъ на ея погрѣшности, а К. П. Михальчуку еще и за добавленія многихъ словъ, сдѣланныя во время просмотра рукописи.

Приносимъ благодарность также всѣмъ поименованнымъ раньше лицамъ, безкорыстно принесшимъ свой трудъ на пользу словаря, доставивъ намъ свои записи изъ

---

[1]) Слова въ примѣрахъ, взятыя въ ( ) и напечатанныя прямымъ шрифтомъ, вставлены редакторомъ съ цѣлью приданія примѣру большей ясности.

устъ народа или выписавъ для насъ на карточки слова изъ книгъ и рукописей, а также гг. *Вл. Гнатюку*, *Е. Х. Чикаленко* и *Вл. Шухевичу* за поясненіе многихъ словъ, значеніе которыхъ безъ этого могло бы остаться намъ неизвѣстнымъ.

Въ заключеніе позволимъ себѣ сказать, что мы не считаемъ предлагаемый словарь ни исчерпывающимъ богатства украинскаго языка, ни доведеннымъ до такой степени совершенства, которая могла-бы удовлетворять хотя насъ самихъ, и находимъ себѣ оправданіе лишь въ томъ, что краткость времени, въ которое необходимо было сдѣлать всю работу, была въ этомъ случаѣ препятствіемъ, котораго не могло побороть самое крайнее напряженіе силъ работающаго. Мы считаемъ свой трудъ первой ступенью по пути созданія научнаго украинскаго словаря и, сознавая многіе его недостатки, все же рѣшаемся выпустить его въ свѣтъ, чтобы дать точку опоры дальнѣйшей работѣ въ томъ-же направленіи.

Б. Гринченко.

Кіевъ.
11 ноября 1904 г.

СПИСОКЪ ИСТОЧНИКОВЪ,

которыми пользовались при составленіи словаря.

АД. = Историческія пѣсни малорусскаго народа съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова. Томы I и II (1-й вып.). К. 1874, 1875.

Алв. = Вовкулака, Украинське повирье, розказ в стихах Стефана Александрова (Южный Русскій Зборникъ А. Метлинскаго). Х. 1848. Авторъ — священникъ Изюмскаго у. Харьк. г. и писалъ языкомъ своего села съ примѣсью русскихъ выраженій.

Анн. = Ботаническій словарь... Составилъ Н. Анненковъ. Новое испр., пополн. и разшир. изданіе. Спб. 1878.

Аф. = Словарь малорусскаго нарѣчія. Собраніе сочиненій А. С. Афанасьева (Чужбинскаго). Подъ ред. П. В. Быкова. Томъ IX. Спб. 1892.

Бал. = Українські пісні. Видані коштомъ О. С. Балліної. Спб. 1863.

Башт. = Украинство на литературныхъ позвахъ зъ Московщиною. Написанъ И. Баштовый. Л. 1891.

Бор. = Байки й прибаютки Левка Боровиковського. К. 1852.

Браун. = А. Браунеръ. Замѣтки о рыболовствѣ на р. Днѣстрѣ и Днѣстровскомъ лиманѣ въ предѣлахъ Одесскаго у. Оттискъ изъ „Сборника Херс. Земства".

Вас. = В. И. Василенко. Этнографическіе матеріалы, собранные по Полтавской губ. Онытъ толковаго словаря народной технической терминологіи по Полтавской губ. Отдѣлъ I-й, II-й и III-й. Кустарные промыслы, сельское хозяйство и земледѣліе, народныя поговорки и изреченія. (Въ т. 13-мъ „Сборника Харьковскаго Историко-Филолог. Общества". Х. 1902).

Вх. Зн. = Знадоби до словаря южноруского. Написав Иван Верхратский. I. Л. 1877. Былъ только первый выпускъ. Слова преимущественно изъ Галиціи и немного изъ Буковины и Угор. Руси.

Вх. Лем. = «Словарець», приложенный къ книгѣ И. Верхратскаго: «Про говор галицких лемків». Л. 1902.

Вх. Пч. = Початки до уложеня номенклятури и терминологиі природописноі, народнёі... Написавъ Иванъ Верхратський. I и II. Л. 1864, 1869.

Вх. Уг. = „Словарець“, приложенный къ статьѣ И. Верхратскаго: „Знадоби для пізнания угорскоруских говорів“. (Записки Наукового Товариства імені Шевченка, т. XLV, 1902).

Г. Барв. = Ганна Барвинокъ (О. М. Кулишева). Оповидання зъ народнихъ устъ. Зъ портретомъ авторкы й зъ передмовою Б. Гринченка. К. 1902. Слова выписаны только изъ однихъ разсказовъ Г. Б.

Глѣб. = Байки Леонида Глибова. К. 1904.

Гн. = Галицько-руські народні леґенди. Зібрав Володимир Гнатюк. Тт. I и II. Л. 1902. (XII и XIII томъ «Етноґрафічного збірника» «Наук. Товар. ім. Шевч.»)

Гол. = Народныя пѣсни галицкой и угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ... Изд. Императорскаго О-ва Исторіи и Древн. Россійскихъ. М. 1878. Въ четырехъ книгахъ, которыя обозначаются въ словарѣ римскими цифрами.

Гол. Од. = О народной одеждѣ и убранствѣ Русиновъ или Русскихъ въ Галичинѣ и сѣверо-восточной Венгріи. Я. Ѳ. Головацкаго. Спб. 1877.

Греб. = Сочиненія Е. П. Гребенки. Томъ пятый. Спб. 1862. Стр. 315—409. Малороссійскій отдѣлъ.

Грин. = Этнографическіе матеріалы, собранные въ Черниговской и сосѣднихъ съ ней губерніяхъ... Б. Д. Гринченко. Ч. 1895, 1896, 1899. Три тома.

Дещо. = Де-що про світ Божій. Виданне четверте... К. 1882.

Драг. = Малорусскія народныя преданія и разсказы. Сводъ Михаила Драгоманова. Изд. Ю. З. Отдѣла И. Р. Геогр. О-ва. К. 1876.

ЕЗ. = Етноґрафічний збірник видае Етноґрафічна комісия Наукового Товариства імени Шевченка. Т. V. виданий під редакціею Д-ра Івана Франка. Льв., 1898. (Иные томы этого изданія см. **Гн.** и **Фр.**). Мѣстности записей: стр. 1—24 преимущ. Кубанск. область, отчасти Воронежск. г., 24—40 — Галиція, 42—72 — Гуцульщина, 73—75 — Тернопольск. у. въ Галиціи, 77—98 — Стрыйскій у. въ Галиц., 99—105 — Залуче надъ Збручемъ въ Галиц., 106—110 — Жидачевск. у. въ Галиц., 111—116 — Галиція, 117—120—изъ записей Бодянскаго, 121—140—Галиція, 141—159 — Буковина и Галиція, 161—233 — Галиція

Єв. (**Єв. Мт.,—Мр.,—Л.,—І.**) = Святе письмо нового завіту... Переклали вкупі І. А. Куліш и д-р И. П. Пулюй. Л. 1880. Римскія цифры обозначаютъ главы, арабскія—стихи. Нѣкоторыя цитаты сдѣланы по вѣнскому (1871) изданію четвероеванґеліа и не сравнены съ изданіемъ 1880 г.

Еф. = Сборникъ малороссійскихъ заклинаній. Составилъ П. Ефименко. Изд. И. О-ва Ист. и Древн. Росс. М. 1874.

Желех. = Малоруско-нѣмецкій словаръ. Уложили Е. Желеховскій и С. Недільский. Л. 1886. Два тома.

Закр. = Старосвѣтскій бандуриста. Книга третія. Словарь Малороссійскихъ идіомовъ. Составилъ Николай Закревскій. М. 1861. — Нѣсколько цитатъ изъ пѣсенъ съ отмѣткою страницъ взято нами изъ первой книги „Стар. бандуристы“.

ЗОЮР. = Записки о южной Руси. Издалъ П. Кулишъ. Спб. 1856—1857. Два тома.

ЗЮЗО. = Записки Юго-западнаго Отдѣла Императорскаго Русскаго Географическаго Общества. К. 1874—1875. Два тома.

Ив. = Игры крестьянскихъ дѣтей въ Купянскомъ уѣздѣ. Собралъ П. Ивановъ. (Съ предисл. проф. Н. Ѳ. Сумцова). Х. 1889.

ІГ. = Збірникъ творівъ Іереміі Галки. [Н. И. Костомарова]. Од. 1875.

К. Бай. = П. А. Кулишъ. Байда, князь Вишневецький. Драма. Спб. 1885.

К. Гр. Кв. = Григо́рий Квітка (Основъя́ненко) и ёго́ по́вісті. Сло́во на но́вий ви́ходъ Квітчинихъ по́вістей (П. Куліша). Спб. 1858.

К. Грам. = Граматка. Спб. 1857. [Кулиша].

К. Дз. = Куліш Олелькович Панько. Дзьвін. Староруські думи й сьпіви. Ж. 1893.

К. Досв. = Досвітки. Думи и поэми П. А. Куліша. Спб. 1862.

К. ДС. = Дівоче серце. Идилія П. А. Куліша. К. 1876.

К. Іов. = Иов. Пере́спів Павла́ Ратая [П. Куліша]. Л. 1869.

К. Кр. = П. А. Куліш. Крашанка русинам и полякам на великдень 1882 року видана типом другим з додатком посліловья. Л. 1882.

К. МБ. = П. А. Куліш. Маруся Богуславка. Поема. (Літературно-науковий Вістник, 1899, кн. X, XI, XII; 1901, кн. II и III).—Въ ссылкахъ римскія цифры—номера журнала, арабскія—страницы.

К. МХ. = П. А. Куліш. Магомет и Хадиза. Поема. Л. 1883.

К. Оп. = П. О. Кулишъ. Оповидання. Зъ переднимъ словомъ М. Чернявського. Бахмутъ 1900.

К. ПС. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Частына друга. Петро Сагайдачный. Х. 1900.

К. Псал. = Псалтирь або книга хвали Божої. Пере́спів украінський Павла́ Ратая́. [П. Куліша]. Л. 1871.

К. Хм. = Хмельни́щина. Историчне оповідання П. Куліша. Спб. 1861.

К. ХП. = П. А. Куліш. Хуторна поэзія. Л. 1882.

К. ЦН. = Кулишъ О. П. Драмована трылогія. Царь Налывай. Староруська драма. Х. 1900.

К. ЧР. = Чорна рада, хро́ніка 1663 ро́ку. Написавъ П. Куліш. Спб. 1857.

Кв. = Сочиненія Квитки (выписки изъ разныхъ изданій, которыя не были обозначены въ старыхъ карточкахъ).

Кв. П. = Сочиненія Г. Ѳ. Квитки. Малороссійскія повѣсти, разск. Грицькомъ Основъяненкомъ. Подъ ред. А. А. Потебни. Х. 1887. Два тома (На это изданіе сдѣлано лишь нѣкоторое количество ссылокъ).

Kolb. = Pokucie. Obraz etnograficzny, skreslit Oskar Kolberg. I. K. 1882.

Ком. П. = Нова збирка народнихъ малоруськихъ прыказокъ, прысливъивъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Од. 1890.

Ком. Р. I. = Розмова про небо та землю А. Иванова. З де-якими одмінами й додатками. Переклав на украінську мову М. Комаров. К. 1874.

Ком. Р. II. = Розмова про земні сили А. Иванова. З де-якими додатками та одмінами пореклав на украінську мову М. Комаров. К. 1875.

Кон. Ар. = Арихметика або щотниця. Для українськихъ шкілъ. Написавъ О. Конисський. Спб. 1863.

Кост. Ч. = Н. И. Костомаровъ. Черниговка. Быль второй половины XVII в. Спб. 1890.

Котл. Ен. = Виргиліева Энеида, на малороссійскій языкъ переложенная И. Котляревскимъ. Х. 1842. Римскія цифры—части, арабскія—страницы.

Котл. Н. П., Котл. МЧ., Котл. Од. = «Наталка Полтавка», «Москаль чарівник», и «Ода до кн. Куракина» Котляревскаго по изданію: „И. П. Котляревскій. Полное собраніе сочиненій на малороссійскомъ языкѣ... подъ редакціей И. С. Левицкаго. К. и Од. 1890.

Коцип. = Пісні, думки і шумки руського народу на Подолі, Волині і Україні. А. Коціпінський. Перша сотня. К. (1862?).

КС. = Кіевская Старина. Ежемѣсячный историческій журналъ. К. Съ 1882 г. (Слова выписаны лишь изъ первыхъ двухъ годовъ журнала и изъ отдѣльныхъ статей послѣдующихъ годовъ).

Кух. = Сочиненія І. Кухаренка: «Черноморскій побит», «Пластуни», «Вівці і чабани в Черноморії» въ журналѣ «Основа».

Лавр = Пісні українського люду. Пісні про кохания. Видавъ Д. Лавренко. К. 1864.

Лв = Львовянинъ. Приручный и господарскій мѣсяцословъ на рѣкъ звычайный 1861 (на стр. 96—102 списокъ галицкихъ народныхъ названій растеній).

Левиц. І. = Повісті Ивана Нечуя [І. Левицького]. Том. I Л. 1872.

Левиц. К. К. = Перші київські князі Олег, Игорь, Святослав і св. Володимир і ёго потомки. І. Левіцький. К. 1876.

Левиц. Кож. = На Кожумякахъ. Мищанська комедія на 5 дій. Друге выправляне выдання. Ивана Левицького. К. 1877.

Левиц. КС. = Повісти Ив. Левицького. Томъ І. Кайдашева симя. Повисть. К. 1887.

Левиц. МБ. = Маруся Богуславка. Оперета на 4 діи. Друге выдання. Ивана Левицького. К. 1887.

Левиц. ПЙО. = Иванъ Левицькый. Повисьти й оповидання. Томъ І. Спб. 1899.

Левиц. Пов. = Повісті Івана Левицького. К. 1874.

Левиц. Св. = Світогляд украінского народа. Ескіз украінської міѳології. Написав Иван Левіцький. Л. 1876.

Левч. = Опытъ русско-украинскаго словаря. Составилъ Михаилъ Левченко. К. 1874.

Лис. = Збірникъ українськихъ пісень. Зібравъ й у ноти завівъ М. Лисенко. К. Шесть выпусковъ.

Лукаш. = Малороссійскія и червонорусскія народныя думы и пѣсни. [собранныя П. Лукашевичемъ]. Спб. 1836.

Люб. = Письма Антонія Любичь Могильницкого. (Библіотека «Зорѣ»). Л. 1885.

Макс. (1834). = Украинскія народныя пѣсни, изданныя Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. М. 1834.

Макс. (1849). = Сборникъ украинскихъ пѣсень, издаваемый Михаиломъ Максимовичемъ. Часть первая. К. 1849.

Маркев. = Обычаи, повѣрья, кухня и напитки малороссіянъ. Извлечено изъ нынѣшняго народнаго быта и составлено Николаемъ Маркевичемъ... К. 1860.

МВ. I. = Повістки (народні оповідання) Марка Вовчка. Другимъ виданнямъ... Спб. 1861.

МВ. II. = Народні оповідання Марка Вовчка. Томъ другий. Спб. 1862.

МВ. III. = Оповідання Марка Вовчка. Спб. 1865.

МВ. (О.1862. I). = „Від себе не втечеш" разсказъ М. Вовчка въ 1-й кн. Основы за 1862 г.

МВ. (О.1862. III). = „Институтка" разсказъ М. Вовчка въ III-й кн. „Основы" за 1862 г.

МВ. (К. С)... = „Чортова пригода", сказка М. Вовчка въ X-й книгѣ „Кіевской Старины" за 1902 г.

Мет. = Народныя южнорусскія пѣсни. Изданіе Амвросія Метлинскаго. К. 1854.

Мик. = Народні назви предметів дотичачих млина водяного—Якова Миколаевича. (Зоря, 1893, № 24, стр. 480—481).—Слова изъ сѣверной части Каменецкаго у. въ Галиціи.

Мил. = В. П. Милорадовичъ. Народные обряды и пѣсни Лубенскаго уѣзда, Полтавской губ., записанные въ 1888—1895 г. (X-й т. „Сборника Харьк. Ист.-фил. О-ва, 1897).

Мил. М. = Народная медицина въ Лубенскомъ уѣздѣ, Полтавской губ. В. П. Милорадовича. Оттискъ изъ журнала „Кіевская Старина". К. 1902.

Мил. Св. = Свадебныя пѣсни въ Лубенскомъ уѣздѣ, полтавской губ. Собралъ В. М[илорадовичъ]. Изданіе редакціи журнала „Кіевская Старина". К. 1890.

Мир. Пов. = Повія. Романъ въ трехъ частинахъ. І. Мирного. Чч. I и II. (*Pada*, альманахъ, двѣ части, К. 1883, 1884.—Римскія цифры—части альманаха, арабскія—страницы.

Мир. ХРВ. = Хиба ревуть воли, jак jасла повні? Роман з народнього життьа П. Мирного та І. Білика. Ж. 1880.

Мкр. Г. = Гараська, або талан и в неволи. Повисть в стыхах Мих. Макаровського. („Южный Русскій Зборникъ", изданіе А. Метлинскаго, X. 1848).

Мкр. Н. = Наталя або дви доли разомъ. Поэма Мих. Макаровського. (Ю. Р. Зборникъ, изд. А. Метлинскаго, X. 1848).

Млак. = Данило Млака (Ізидор Воробкевич). Над Прутом. Збірник поезий. Л. 1901.

Мл. л. сб. = Малорусскій литературный сборникъ. Издалъ Д. Мордовцевъ. Саратовъ. 1859.

Мнж. = Сказки, пословицы и т. п., записанныя въ Екатеринославской и Харьковской губ. И. И. Манжурою. (Второй выпускъ II тома „Сборника Харьков. Ист.—фил. О-ва). Харьк. 1890.

Мог. = Думки и пѣсни та инче де-шчо Амвросія Могилы. Х. 1839.

Морд. К. = Даныло Мордовець. Козакы и море. Поема. Спб. 1897.

Морд. Оп. = Д. Л. Мордовець. Оповидання. Спб. 1885.

Морд. П. = За крашанку-писанка П. Ол. Кулішеві. Написавъ Данило Сліпченко Мордовець. Спб. 1882.

Морд. Пл. = Палій, воскресытель правобережнои Украины. Историчне оновидання. Напысавъ Даныло Мордовець. Спб. 1902.

МУЕ. = Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові. Материяли до українсько-руської етнольогії. Видання етнографичної коммісиї за редакциею Хв. Вовка. Л. 1899, 1900. т. т. I и III (иные томы см. *Шух*). Мѣста записей: т. I, стр. 33—52—Добруджа, 53—67—Черниговщина, 68—78—Галиція, 79—95—Черниговщина, 96—110—Галиція, 111—156—Гадяцкій у., 157—168—записи Максимовича. Т. III, стр. 12—26—Галиція, 27—32—Каменец. у. въ Галиціи, 33—60—Старомиськiй у. въ Галиціи, 70—173—Черниговщина.

Ном. = Українські приказки, прислівья и таке инше. Збірники О. В. Марковича и других. Спорудив М. Номис. Спб. 1864.

О. = Основа, южнорусскій литературно-ученый вѣстникъ. Спб. 1861—1862.

Ogon. = Studien auf dem Gebiete der Ruthenischen Sprache von Dr. Emil Ogonowski. Lemb. 1880.

Оп., Опат. = Оповідання з святого писання. Зложив свящ. Ст. Опатович. Вип. перший... Друге вид. К. 1875.

Павл. = Грамматика малороссійскаго нарѣчія... Сочин. Ал. Павловскій. Спб. 1818.

Pauli. = Pieśni ludu ruskiego w Galicyi zebrał Pauli Ign Zegota. Л. 1839, 1840. Два тома.

Поп. = Черноморскіе козаки въ ихъ гражданскомъ и военномъ быту... [Ив. Попки]. Спб. 1858.

Пот. = А. А. Потебня. К исторіи звуков русскаго языка. Варш. 1876—1883. 4 вып

Пр., Правда. = Правда. Письмо наукове и литературно. Л. 1867, 1868.

Р. Дн. = Русалка Днѣстровая. Будимъ, 1837.

Рк. Макс. = Рукопись Максимовича—записи народныхъ пѣсенъ.

Рк. Левиц. = Рукопись Левицкаго—записи народныхъ словъ, разсказовъ и пр., сдѣланныя П. С. Левицкимъ въ Кіевской губ.

Рудан = Творы Степана Руданського. Том. I. Видання М. Комара. Л. 1895.

Рудч. Ск. = Народныя южнорусскія сказки. Издалъ П. Рудченко. 2 вып. К. 1869—1870.

Рудч. Чп. = Чумацкія народныя пѣсни. И. Я. Рудченка. К. 1874.

Св. Л. = Анатоль Свыдницькый. Люборацьки. Семейна хроника. К. 1901.

Св. П. = Святе письмо або вся Библія старого и нового завіту. Руcько-українською мовою переложена. Л. 1869.—Переводъ П. Кулиша. Здѣсь не вся Библія, а только первыхъ пять книгъ.

Сим. = Разсказы М. Т. Симонова. (Номиса). Изданіе „Кіевской Старины" К. 1900.

Слов. Д. Эварн. = Слова изъ рукописнаго собранія. Д. И. Эварницкаго.

Сніп. = Снѣпъ, украинськiй новорочникъ. Зкрутивъ Александръ Корсунъ. Рѣкъ первій. Х. 1841.

Стор. = Украінські оповідання Олекси Стороженка. Спб. 1863. 2 тома.

Стор. МПр. = Марко Проклятий. Поэма на малороссійскомъ языкѣ изъ преданій и повѣрій запорожской старины. А. П. Стороженка. Од. 1879.

СХО. = Сборникъ Харьковскаго Историко-филологическаго Общества. Харьк. Съ 1891 г., начиная съ т. Ш-го. (Иные томы см. **Мил.**, **Мнж**).

Федьк. I, II, III. = Поэзіи Іосифа Федьковича. Часть первая. Л. 1862. Поезиі Юрия Городенчука Федьковича. Випуск другий. Коломия. 1867. То-же, вып. Ш-й.

Федьк. Пов. = Повісті Осипа Федьковича. З переднім словом про галицько-руське письменство Мих. Драгоманова. К. 1876.

Фр. (Желех). = Слова, записанныя отъ народа г. Ив. Франкомъ и помѣщенныя въ словарѣ Желеховскаго.

Фр. Пр. = Галицько-руські народні приповідки. Зібрав, упорядкував і пояснив Др. Іван Франко. Вип 1 (А – Відати) [т. Х-й „етнографічн. збірника" Наук т-ва ім. Шевченка]. Л. 1901.

Хата. = Хата. 1860. Издавъ П. А. Куліш. Спб.

ХС. = Харьковскій сборникъ. Литературно-научное приложеніе къ „Харьковскому Календарю" Вып. I—VII. Харьк. 1887—1893.

Чг. = Малорусскія бытовыя пѣсни. Очерки изъ жизни провинціальнаго захолустья. Павла Чугуевца. Х. 1889.

Чр. = Пѣсни изъ черниговской губ., напечатанныя въ книжкѣ: „Черниговская памятка. Карманная справочная книжка на $189^{6}/_{7}$ годъ." Черн. 1896.

Чуб. = Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ западно-русскій край, снаряженной И. Р. Географическимъ Обществомъ. Юго-западный отдѣлъ. „Матеріалы и изслѣдованія, собранные д. чл. П. П. Чубинскимъ." Спб. 1872—1878 Семь томовъ.

Шевч. = Кобзарь Тараса Шевченка. (Типомъ четвертимъ). Коштомъ Д. Е. Кожанчикова. Спб. 1867

Шевч. II. = Т. Г. Шевченко. Кобзарь з додатком споминок про Шевченка Костомарова і Микѣшина. У Празі, 1876.

Шейк. = Опытъ южнорусскаго словаря. Трудъ К. Шейковскаго. Въ четырехъ томахъ. Томъ первый: А—З. Выпускъ первый. А—Б. К. 1861

Шейк. = Опыт южно-русскаго словаря. Труд К. В. Шейковскаго Том V Т—Ю Выпуск 1 и 2-й. Т—Х. Москва, 1884—1886.

Шух. = Гуцульщина. Написав Проф. Володимир Шухевич. 2 части. Л. 1899. 1901 [Томы II и IV „Матеріялів до укр.-р. етнольогії" Наук. т-ва ім Шевч.].

Щог. В. = Я. Щоголевъ. Ворскло. Лірна поэзія. Х. 1883.

Щог. Сл. = Я. Щоголевъ. Слобожанщина. Лирна поэзія. Х 1898.

Кромѣ того, при взятыхъ случайно изъ нѣсколькихъ книгъ словахъ проставлены соотвѣтствующія заглавія (*Срезневскій*, Запорожская старина, *Гринченко*, Изъ устъ народа и пр.).

Для русской части словаря мы пользовались слѣдующими пособіями:

Словарь русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи наукъ. Спб. Съ 1891.

Словарь церковно-славянскаго и русскаго языка, составленный вторымъ отдѣленіемъ Императорской Академіи Наукъ. Второе изданіе. Спб. 1867—1869. Четыре тома.

Толковый словарь живаго великорусскаго языка В. И. Даля. Изд. О-ва любителей Росс. Сл. М. 1863—1866. Четыре тома.

СПИСОКЪ СОКРАЩЕНІЙ.

Безл. — глаголъ безличный.
Бердич. у. — Бердичевскій уѣздъ.
Богод. у. — Богодуховскій уѣздъ.
Борз. у. — Борзенскій уѣздъ.
Брацл. у. — Брацлавскій уѣздъ.
Васильк. у. — Васильковскій уѣздъ.
Галиц. — Галиція.
Гл. — глаголъ.
Гуцул. — Гуцульщина.
Донск. об. — Донская область.
Екат., Екатер. у. или г. — Екатеринославскій уѣздъ или Екатеринославская губернія.
Ж. — имя существительное женскаго рода
Житом. у — Житомірскій уѣздъ.
Зміев. у. — Зміевскій уѣздъ.
Зоол. — названіе зоологическое.
Камен. у. — Каменецкій уѣздъ.
Канев. у. — Каневскій уѣздъ.
Кіевск. у.,-г. — Кіевскій уѣздъ,—губернія.
Конст. у., Константиногр. у. — Константиноградскій уѣздъ.
Кременч. у. — Кременчугскій уѣздъ.
Кролев. у. — Кролевецкій уѣздъ.
Ласк. — выраженіе ласкательное
Лебед. у — Лебединскій уѣздъ
Лохв. у. — Лохвицкій уѣздъ.
Лубен. у. — Лубенскій уѣздъ
М — имя существительное мужескаго рода
Меж. — междометіе.
Миргор. у. — Миргородскій уѣздъ.
Міусск. окр. — Міусскій округъ
Мн. — множественное число.
Могил. у. — Могилевскій уѣздъ Подольской губерніи.
Мѣст. — мѣстоименіе.
Нар. — нарѣчіе.
Насѣк. — насѣкомое.
Нескл. — имя несклоняемое.
Н Вол у. — Новградъ-Волынскій уѣздъ.
Новомоск. у. — Новомосковскій уѣздъ.
Н. П., Нп. — народная пѣсня.
Нѣжин у. — Нѣжинскій уѣздъ.
Об. — имя существительное общаго рода.
О. в., Одн. в. — однократный видъ.
Одесс. у. — Одесскій уѣздъ.
Павлогр. у. — Павлоградскій уѣздъ.
Переясл. у. — Переяславскій уѣздъ.
Пирят. у. — Пирятинскій уѣздъ.
Подольск. г. — Подольская губернія.
Полт. г. — Полтавская губернія.
Посл. — народная пословица.
Пред. — предлогъ.
Пт. — птица.
Радом. у. — Радомышльскій уѣздъ.

Раст. — растеніе.
С. — имя существительное средняго рода.
С. в., сов. в. — совершенный видъ.
Сз. — союзъ.
Славян. у. — Славяносербскій уѣздъ.
См. — смотри.
Соб. — имя собирательное.
Сум. у., Сумск. у. — Сумской уѣздъ.
Таврич. г. — Таврическая губернія.
Терск. обл — Терская область.
Ув. — имя увеличительное.
Угор. — Угорщина
Ум. — имя уменшительное.
Харьк., Харьк. у., Харьк. г. — Харьковскій уѣздъ, Харьковская губернія.
Херс. у., Херс. г. — Херсонскій уѣздъ, Херсонская губернія.
Хот., Хотин. у. — Хотинскій уѣздъ.
Черк. у. — Черкасскій уѣздъ.
Черниг. у.,-г. — Черниговскій уѣздъ,— губернія.
Черном. — Кубанская область.
Чис. — имя числительное.

При именахъ прилагательныхъ отмѣткой, дающей грамматическое опредѣленіе слову, считаются буквы *а*, *е* или *я*, *є*, которыя обозначаютъ окончанія женскаго и средняго рода.

АЗБУКА.

А, Б, В, Г, Ґ, Д, Е, Є, Ж, З, И, І, Ї

Й, К, Л, М, Н, О, П, Р, С, Т, У, Ф, Х

Ц, Ч, Ш, Щ, Ь, Ю, Я.

Примѣчаніе. Въ выговорѣ *Г* = лат. *h*, *Ґ* = лат. *g*, *Е* = *э*, *Є* = русскому *е* или *ѣ*, *И* — среднее между русскими *и* и *і*, *І* = русск. *И* или *І*, *Ї* = *ЙІ*.

А.

А, *сз.* 1) А, же, но, напротивъ. *На гору йду — не бичую, а з гори йду — не гальмую.* Балл. 1. *Нехай думка, як той ворон, літає та кряче, а серденько соловейком щебече та плаче.* Шевч. 5. *Бог те знає, а не ми грішні* Ном. № 30. 2) Да.—*Течуть річки, а все кровавії.* Н. п. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Н. п Въ началѣ предложенія часто означаетъ—да и: *А жаль же мені та тій тополі, що на чистому полі.* Н. п. 3) Въ началѣ предложеній вопросительныхъ и предложеній, служащихъ отвѣтомъ на нихъ, употребляется для усиленія рѣчи. *А чи його звіри з'їли, а чи він втопився?* Н. п. *А був же ти в його вчора?— А був.* 4) **А-ні, А-ні** же́! Даже не, ни, ничего. *На синьому небі а-ні хмариночки.* Левиц. I, 15. *Нікому ж про це а-ні же́!* 5) **А-ні—а-ні.** Ни-ни. *А-ні встати, а-ні сісти. А-ні до його заговорити, а-ні його спитати.* М. В. [О. 1862. Ш. 73.]. *Не защебече тобі соловейко, не зацвітуть тобі вишневії сади, не зазеленіє а-ні м'яточка, а-ні руточка.* Г. Барв. 125. 6) Въ соединеніи съ междометіями для обращенія къ животнымъ выражаютъ желаніе удалить ихъ, прогнать: **А бир!** на овецъ; **а базь!** на ягнятъ; **а гуш! а киш!** на куръ. Каменецк. у.; **а дзус! а кота!** на кошекъ; **а кур!** на индѣекъ. Kolb. I, 66. . 7) **А-то.** См. **ятб.** 8) **А-чхи!** См. **Ачхи.**

А! *меж.* А, ахъ! *А, якс лихо!* Впрочемъ, чаще употребляется *ой!*

А-а и **а-а́сі**, *меж.* Дѣтск.: испражняться. *Ходім а-а́сі!*

А-а-а, *меж.* Колыбельный припѣвъ: **байбай!** *А-а-а, люлі! Налетіли гулі, стали думати-гадати, як дитину годувати.* Н. кол. п.

Аа́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, выговаривая «о» какъ «а», по великорусски. *Нехай аакають вельможні з москалями, як цвенькали та пшикали з ляхами.* К. Дз. 34.

Аа́куватий, а, е. Употребляющій великорусскую акающую рѣчь. *Аакувата Русь.* К. Дз. 100.

Аба́зь! См. союзъ **А**, 6. Шейк.

Аба́хта, ти, *ж.* Гауптвахта, караульня. *Біжать до мене з абахти два москалі.* Стор. 105

Абе́тка, ки, *ж.* Азбука. *Українська абетка. Виспачив Микола Гацицук* М. 1861. Ум. **Абето́чка.**

Абе́тний, а, е. Азбучный, элементарный. Шейк.

Абе́точка, ки, *ж.* Ум. отъ **абетка.**

Аби́ и **аби́-б,** *сз.* 1) Дабы, чтобы, лишьбы. *Я грошї дам, аби він зробив. Аби люде, а пін буде.* Посл. *Аби день до вечора.* Лишь-бы день прошелъ. *Я то зроблю, аби б було, як ви кажете.* **Аби́-м, аби́-х.** Чтобы, пусть. *Аби-м так здоров був! Аби-х так жила!* (Божба). Ogon. 157, 7. Вх. Зн. 1. 2) **Аби́-де.** Гдѣ бы то ни было, гдѣ-нибудь, гдѣ попало. *Та я абиде захропу.* 3) **Аби́-коли.** Когда-нибудь, когда-бы то ни было. *В Лубенщині... на дощ викидають помело і кочерги і викидають не тільки весною, а і аби-коли.* Ном. с. 282, № 576. 4) **Аби́-куди.** Куда-нибудь, куда-бы то ни было, куда попало. *Неси сміття аби-куди!* 5) **Аби́-то.** Лишьбы, какъ-нибудь, такъ себѣ, шутя. *Він усе робить аби-то.* 6) **Аби́-хто.** Кто-нибудь, который-нибудь, всякій. *Та це і аби-хто зробить. Побить, то й аби хто знайдеться,— от инше діло пожалувать.* Ном. № 4072. 7) **Аби́-чий.** Чей-нибудь, чей-бы то ни было. *Оттак чини, як я чиню, люби дочку аби-чию: хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу мужикову.* Шевч. 183. 8) **Аби́що.** Что-нибудь, кое-что, что-бы то ни бы-

ло. *Та будеш там робити аби-що,—от, аби не гуляти. Нехай тобі аби-що!* А чтобъ тебѣ! Ном. № 3257. Иногда употребляется какъ существительное въ значеніи: малозначительная вещь, негодная вещь, человѣкъ, не заслуживающій вниманія, уваженія. *Дав таке аби-що,—тільки на смітник викинути! От, якесь абищо! а величається мов яка ця!* 9) **Аби́як.** Какъ-нибудь, какъ попало. *Одружись! Чому ні?—А тому ні, каже Гриць, що любої пари не знайшов, а побратись абияк не гоже.* МВ. I. 64. *Ти все робиш тільки аби-як.* 10) **Аби́-який.** Какой-нибудь, какой попало. *Вельможна панська персона явилася перед Плутона не як абиякий харпак.* Котл. Ен. VI. 44. 11) Съ отрицаніемъ эти выраженія принимаютъ значеніе чего-то важнаго, не заурядного, напр.: *Це чоловік не аби́-який*, т. е. не изъ заурядныхъ. *Це зовсім не аби-що, щоб про його так казати. Мірошник мав хороший млин. В хазяйстві не-аби що він.* Гліб. 82.

Аби́р! См. союзъ **А**, 6.

Аби́щиця, ці, *ж.* Пустяки, мелочь. *Це така абищиця, що не варт і казати* Уман. Ш. 222.

Аблега́т, та, *м.* Депутатъ (Галиц.). Голов. Ш. 261.

Абó, *сз.* 1) Или. *Нехай не зробить він, або хто инший. Не так пани, як підпанки, або: поки сонце зійде, то роса очі вийсть.* Шевч. 154. 2) Развѣ, нешто. *Або я знаю? Або ж і не жаль?* Драг. 143. 3) **Або—або.** Или—или, либо—либо. *Або пан, або пропав.* Посл. *Або тобі, або мені та на світі не жити, або нашому розлушнику головою наложити.* Чуб. III. 140. 4) **Або-що.** Что-ли. *Ходи вже, або-що! Пораюсь там коло печі, або-що, а він: „Чого це так довго, Парасю?“* МВ. II. 22. 5) **Або що?** Развѣ что? А почему? *Не йди до корчми!—Або що? от і піду!*

Абомóвня, ні, *ж.* Отголосокъ, эхо. *Ударить плова з громами, від яких росходиться по всіх горах абомовня — відгомін.* Шух. I. 212.

Абрю́кати, каю, еш, *гл.* = **Авру́кати.** Шейк.

Абрю́ку, *межд.*, выражающее голубиное воркованіе. Шейк.

Абши́т, ту, *м.* Отставка. *Абшит дістав.* Фр. Пр. 1.

Абшитóваний, а, е. Отставной, уволенный. *Він уже від того абшитований.* Фр. Пр. 1.

Абшитува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Давать отставку, увольнять.

Ава, ави, *ж.* Родъ рыболовной сѣти двойной, при чемъ одна сѣть съ бóльшими очками: сѣть ставятъ на нѣкоторое время въ воду, въ ней запутывается рыба. МУЕ. I. 47 [Добруджа].

Авди́тор, ра, *м.* 1) Ученикъ, назначенный для выслушиванія уроковъ товарищей. Левиц. I. 152. 2) Авдиторъ. *У Чернівцях в кам'яниці, в широкій кімнаті, сидять штири официри у білих кабатах — сивий майор напереді, за столом авдитор.* Федьк. Ш. 146.

Авдитóрія, рії, *ж.* Аудиторія. К. Кр. 37. *Студенти перестали ходити на його лекції, а щоб авдиторія не була зовсім порожня, вони ходили по черзі, по п'ять душ.* Левиц. Пов. 52.

Авди́торство, ва, *с.* Пребываніе **авдитором** (въ 1-мъ знач.).

Авди́торський, а, е. Принадлежащій, свойственный **авдитор'у**.

Авдиторува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Заниматься выслушиваніемъ уроковъ товарищей.

Авдóтька, ки, *ж.* Видъ рыбы: gobius barbatula. Шейк.

Авжéж, *нар.* 1) Да, конечно, разумѣется. *Чи ти був там?—Авжеж!* 2) Вѣдь. *Авжеж ти знаєш про це!* 3) Ироническое: какъ-разъ! *Дай табаки!—Авжеж!*

Авру́кання, ня, *с.* Воркованіе.

Авру́кати, каю, еш, *гл.* О голубяхъ: ворковать. Желех.

Аврю́шник, ка, *м.* Барашекъ-ягненокъ, годный въ будущемъ на **авряка** (см.). *Ловкий аврюшник—хай росте.* Мнж. 175.

Авря́к, ка́, *м.* Баранъ, оставляемый на плодъ. Екатериносл. г. *Бач, який кучерявий баранчик,—треба на авряки кинути.* Мнж. 175.

Австра́лія, лії, *ж.* Австралія. Желех.

Австра́льський, а, е. Австралійскій. Желех.

Австрия, риї и **Австрія, рії,** *ж.* Австрія. Желех.

Австрия́к (и **австріяк**), **ка, австрия́ка, ки,** *м.* Австріецъ. *Ото австрияки живе.—Де ж він тут узявся?—Зайшов відкілясь.* Славяносерб. у.

Австрия́т, та, *м.*=**Австрияк.** ЗОЮР. II. 40.

Австрия́цький и **австріяцький, а, е.** Австрійскій.

Австрія́чка и **австрі́йчка, ки,** *ж.* Австрійка.

Автенти́чний, а, е. Достовѣрный, подлинний. *Що більш довідуватимемось про неї* (старовину українську) *з аутентичних джерел, то все виразніш стоятиме вона перед очима нашого духа.* К. Досв [изд. 1876]. 3.

Автобіоґра́фия, фиї, *ж.* Автобіографія. *Не пишу я своєї автобіоґрафиї, а ні своїх мемуарів.* К. Х. П. 41.

Авто́ґраф, фа, *м.* Автографъ. *В автоґрафі моєму не знайшлось фалшованої приписки.* К. Х. П. 31.

Авто-да-фе́, *с. несклоняемое.* Автодафе, сожженіе инквизиціей еретика. *Без ножа і авто-да́-фе людей закували та й мордують.* Шевч. 410.

Автор, ра, *м.* Авторъ. *Обидва автори брали собі спільні виспіви поетичні, що, скажемо так, витали тоді на повітрі і були власностю кожного.* К. Іов Передм. X.

Авторка, ки, *ж.* Женщина-авторъ. Желех.

Авторство, ва, *с.* Авторство. Желех.

Авторський, а, е. Авторскій. Желех.

Аву́! *меж.* для выраженія воя собаки, волка. Шейк.

Аву́л, ла, *м.* Аулъ. *Тоді біжить* (татарва) *у свої авули, миттю орду скликає.* К. Укр. 23.

Аву́рр! *меж.* выражающее ворчаніе собаки. *Прийшовши вона* (лисичка) *взяла ту торбу з сучкою, підкине її догори дручком.., до тая сучка: «авурр!»* Рудч. Ск. I. 16.

I **Ага́,** *меж.* А! Вотъ какъ! А что! *Ага, попались.* Рудч. Ск. I. 119.

II **Ага́,** *нар.* 1)=Эге. *А казав же він?—Ага!* Шейк. 2) Ироническ.: какъ разъ! *Зробив же він своє діло?—Ага!*

Ага́-га, *меж.* 1) Выражаетъ удивленіе. *Ага-га, яка тут глибочінь!* Шейк. 2) А, вотъ что!— *Та се не мати йому дала, а сестра.—Ага-га! Ага-га! Це коли повний місяць буває, чи що б то?* Ком. I 47.

Ага́кало, ла, *с.* и *м.* Только и отвѣчающій утвердительно: **ага̀**. *От цей ще мені агакало!* или: *От це ще мені агакало!*

Ага́кання, ня, *с.* Постоянный отвѣтъ утвердительнымъ: **ага̀**.

Ага́кати, каю, еш, *гл.* Произносить: **ага́**. Желех *Чого ти все тільки агакаєш? казав би до діла!*

Ага́рський и **агаря́нський, а, е.** Турецкій, магометанскій. *А по Чорному морю супротивна хвиля вставає, судна козацькі на три части розбиває. Одну часть взяло—в землю агарську занесло.* АД. I. 186. Въ вар.: *В агарянську землю заносило.* Ib. 190. *Синє море не втопило, а в турецьку землю агарянську без кормил прибило.* Шевч. 255.

Агаря́нин, на, *м.* Магометанинъ. турокъ. Кулишъ.

Агаря́нка, ки, *ж.* Магометанка. турчанка.

Аґе́л, ла, *м.* Сатана, діаволъ. *Жиди як агели закричали: «Ай-вій!»* Рудч. Ск. П. 129.

Аге́л, лу, *м.* Круглая небольшая загородка, составленная изъ отдѣльныхъ стѣнокъ плетня и кольевъ, — для помѣщенія. части овецъ. [Кубанск.]. О. 1862. V. Кух. 36

Аґет, та, *м.* Моть, мошенникъ. Чуб. VII. 574.

Аги́, аги́й, ьгі́ (на те́бе)! *меж.* выражающее порицаніе. Желех. *Аґи на тя, пропав бис!* Фр. Пр. 1.

Аги́кати, каю, еш, *гл.* Кричать аги. Желех.

Аго́в! Аго́сь! *меж.* Означаетъ призывъ и откликъ: Ау! го, го! Эй! Послушай! *Агóу. старий!—Агоу!—Чи Семену пак буде годів з 20? – Ато ж.* Морд. О. 1861. 20.

Аґрус, су, *м.*=**Аґрус.** Драг. 71. См. **аґрес.**

Агу́! *меж.* 1)=**Аго́в.** 2) Уже, вотъ, какъ вотъ. *Агу, нашій Марусі трошки легше стало.* Кв. I. 45. *Агу, їй стало більше волі.* Кв. I. 207. 3) Прочь! кишъ! (на гусей). *Чи то не гуси, то пани! Дивися—в ирій полетіли.. Агу! гиля! до сатани!..* Шевч. 520. 4) Подражаніе воркованію голубей. *Каже голубка: «Агу! а ту забув, а другую здумав. Агу, а ту забув, а другую здумав!»* Рудч. Ск. П. 125.

Агу́ш! *меж.* См. союзъ **А**, 6. Агуш на банта, агуш на сідало—крикъ на проходящихъ публичныхъ женщинъ. Каменец у. Ном. №8839.

Аґа́, аґи́, *м.* Старшина, начальникъ (у турокъ, татаръ и пр.). *«Хлоп'ята!» обізвавсь аґа, отаман сивий.* К. МХ. 23.

Аґе́нт, та, *м.* Агентъ. *Аґенти нас подурили.* ЕЗ. V. 239. *Зачали аґенты тут фалшиво писати, взяли в Галичині народ бунтувати.* ЕЗ. V. 73.

Аґрес, аґрис, са, Аґрист, та, Аґрус, су, *м.* Крыжовникъ. Rhamnus grossularia,

ЗЮЗО. I. 133. *Аґрист уже достиг.* Шейк. *Нарви аґрусу!*

Аґрусі́вка, ки, *ж.* Наливка изъ крыжовника. Ум. **Аґрусівочка.** *Аґрусівочко, нема над тебе наливки!*

Аґрусо́вий, а, е. Крыжовниковый. *Аґрусовий кущ.*

Аґу́! Аґу́сі! *меж.* Ласкательное обращеніе къ маленькимъ, преимущественно грудным дѣтямъ. *Аґу, Івасю, аґу, не плач!*

Ад, а́ду, *м.*=**Пекло.** *Пойде Ирод сам по аду Луциперу на пораду.* Чуб. Ш. 359.

Адама́шка, ки, *ж.*=**Адамашок.**

Адама́шковий, а, е. Сдѣланный изъ адамашка, шелковый, адамашковый. Желех.

Адама́шок, шка, *м.* Адамашка, сортъ шелковой матеріи. *Дівчино моя, за твою ласку скажу тебе малювати на адамашку.* Гол. I. 318.

Ада́мів, мова, ве. Принадлежащій Адаму. **Ада́мова голова́.** 1) Рисунокъ человѣческаго черепа подъ изображеніемъ креста — въ поминальныхъ *граматках*, на крестахъ, на дверяхъ (въ рисункѣ къ празднику Богоявленія и пр.). 2) Родъ паука. 3) Родъ мотылька: Sphinx caput mortuum. 4) Раст. Eryngium campestre L. ЗЮЗО. I. 122. **Ада́мове ребро́.** раст.: а) Thysellinum palustre. ЗЮЗО. I. 138. б) Valeriana dubia. ЗЮЗО. I. 165. **Ада́мові вівці.** 1) Верблюды. 2) Степной миражъ. **Адамові слізки́.** Водка. *Чарочку-другу Адамових слізок, як казав було отець економ.* Шевч. 297.

А́дде. 1) *нар.* Тутъ, здѣсь. Желех 2) *меж.* Смотри! Вотъ! Ogon. 217.

Аде́! *меж.* Сюда! Желех.

Адéс, су, *м.* Одесса (городъ). Ном. № 749.

Адже́, Адже́ ж, *нар.* 1) Вѣдь: *А оддаси душу? - пита чорт.—«Ти, дурний!.. Адже як я дам тобі душу, то тоді мені не тількй грошей, а й нічого не треба.* Рудч. Ск. П. 21. *Адже ти бачила!* Шевч. 317. 2) Да, конечно. *Чи ти підеш туди? — Адже ж!*

А́дзимка, ки, *ж.* Родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста. Галиц. Вх. Зн. 1.

Адзу́с! 1) См. союзъ **А,** 6. 2)=**Дзуски**

Адзу́ски!=**Дзуски!**

Ади́, Аді́т, Адітетко, Адітко (сокращ. изъ **а диви́, а дивіт**). Смотри! смотрите! Желех.

Адре́са, си, *ж.* Адресъ. Желех.

Адресува́ти, су́ю, еш, *гл.* Адресовать. Желех.

Адту́й, *нар.*=**Звідти.** *Адтуй гора, адтуй друга, антам долиночка,—межи тима двома гори моя любаночка.* Гол. II. 455.

Аду́зь! *меж.* Крикъ на голубей, чтобы прогнать ихъ. Шейк.

Адука́т, Адука́нт, та, *м.* Адвокатъ. Желех. *Адукат, то такий пан, що помагає брехати.* Фр. Пр. 2. *Не оббірайсі мені за адуката.* Фр. Пр. 2.

А-е, А-ек, *нар.* Такъ. Галиц. Вх. Зн. 1.

Авр, Аїр, ру, *м.* = **Гав'яр.** Мил. 35. ЗЮЗО. 1. 109. Кролевец. у.

Аж, *сз.* 1) Такъ-что даже, ажно, даже. *Дурний, аж крутиться.* Посл. *А прокинувся мій пустунчик — і гуком йому в хаті, аж сохи движать.* МВ. II. 10. *Далекий шлях, панибрати, знаю його, знаю, аж на серці похолоне, як його згадаю.* Шевч. *Еней від неї одступався, поки зайшов через горі, а далі аж не оглядався, з двора в собачу ристь побіг.* Котл. Ен. I. 34. *Аж чудно далебі мені!* Гліб. 71. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Передъ словами, обозначающими количество, указываетъ на значительность послѣдняго и переводится словомъ «цѣлыхъ»: *Аж три дні морочився з цією роботою,* т. е. цѣлыхъ три дня возился съ этой работой. *Коли чують: щось гуркотить.—аж то гайдамаки, аж дванадцять.* Рудч. Ск. П. 181. *Аж три пари на радощах кумів назбірали.* Шевч. 103 3) Передъ словами, показывающими мѣсто или время, употребляется обыкновенно съ предлогами: до, за, на и пр. въ значеніи «самый», указывая на достиженіе отдаленнаго или крайняго предѣла. *Аж до моря Запорожці степ широкий крили.* Шевч. 124. *Аж на вершечок злиз на грушу. Аж під пил заліз, шукаючи. Ой приїхав Гамалія аж у ту Скутару.* Шевч. 61. *Полинь, полинь, голубонько, аж в Київ зо мною.* Мет. 41. *Вин'єш, — біжи яко мога, щоб там ні кричало, не оглянься, поки станеш аж там, де прощалась.* Шевч. 16. *Аж до вечора сидів у його, — вже смерком вернувся додому.* 4) **Аж по́ки.** До тѣхъ поръ пока. *Пробувайте в господі, аж поки вийдете звідтіля.* Ев. Мр. VI. 10. 5) **Аж-ага́сь, аж ось, аж ось де, аж осьдечки, аж от, аж от де.** Вотъ, вотъ гдѣ; какъ вотъ. Мнж. 175. *Де мішок?— «Аж ось». Аж осьдечки опинився, ганявшись за конем. Тільки що випрягають коней, аж ось іде лейстровий городський козак Головко.* ЗОЮР. I. 256. *Аж ось прилітає змій.* Рудч. Ск. I. 132. *Аж ось настає голод.* Рудч. Ск. П. 35.

Аж от перестріва його на дорозі становий. Рудч. Ск. II. 161. 6) **Аж ось коли, аж от коли.** Вотъ когда. *Аж ось коли довідався, а то все не знав.* 7) **Аж он, аж ондечки.** Вонъ тамъ. *Аж ондечки він живе на тому краю села.* 8) Какъ вотъ уже, какъ вдругъ. *Лечу, дивлюся, аж світає, край неба палає.* Шевч. 218. *Дивлюсь, аж наші йдуть. Як послала мене мати в степ пшениці жати, аж там чумак воли пасе, став зо мною жартувати.* Мет. 21. *Дивляться, аж там приковані три змійхи.* Рудч. Ск. II. 72. *Тілько що поблагословивсь їсти, аж та стріла так і встромилась у печеню.* ЗОЮР. I. **Аж гульк!** Какъ вдругъ. *Аж гульк—з Дніпра повиринали малії діти, сміючись.* Шевч. 28. 9) Анъ; а между тѣмъ. *Я думав так, аж воно инакше.* 10) **Аж-аж-аж!** Показываетъ усиленное дѣйствіе, желаніе. *Сидів, сидів* (голодний вовк), *так їсти аж-аж-аж!..* Рудч. Ск. I. 3) *«Грійте окропу,—я миться буду!» Мати нагріла такого гарячого, що аж-аж-аж!* Грин. I. 43.

Аже́=Адже. *Аже ти не забув, Трохиме...* О. 1861. V. Ніс, 66. *Аже ж і в тебе. тривай, була мати: не вовчиця тебе на світ породила.* К. ЧР. 246.

Аже́нь, *сз.*=Аж. Вх. Зн. 1.

Аз, а́за́, *м.* Названіе буквы а, азъ. *Казав мені бакаляр промовити: «аз, аз!» А як же я не вимовив, він по пиці: раз-раз! Крикнув же він удруге: «А ну кажи: «Буки!» Ой ще ж бо я не вимовив,—попав в його руки.* Закр. I. 122. **'Ази́.** Буквы. *Як напишс, моя мати, великії ази, аж поки я розібрала,—лягала три рази.* Чуб. V 1188. **'Ази́ писа́ти.** Учиться писать азбуку по прописи Ум. **'Азик. 'Азика узя́ти.** Получить отмѣтку объ отсутствіи въ классѣ. Шейк.

'Азбу́ка, ки, *ж.* Азбука. *І азбуку по куншткаx заходилась вчити.* Шевч. 328. *Приложися до азбуки, будут повні кишені і руки.* Фр. Цр. 3.

Азбуко́вий, а, е. Азбучный. Шейк.

'Азик, ка, *м.* Ум. отъ **аз.**

'Азия, зії и **'Азія, зії**, *ж.*=Азія. *В татарських пісняx середньої Азії...* Левиц. Правда, 1867, стр. 532.

Азия́т и **азія́т, та**, *м.* 1. Азіатъ. 2) Варваръ, жестокій человѣкъ. Харьк. р.

Азия́тка и азія́тка, ки, *ж.* 1. Азіатка. 2) Варварка, жестокая женщина Харьк. г.

Азия́тство и **азия́цтво, азія́тство** и **азія́цтво, ва**, *с.* 1. Азіатскіе народы. *Варяго-руська аристократія втеряла територію, котру осягла була правом оборони від хижого азияцтва.* К. XII. 115 2) Варварство, жестокость.

Азия́тський и **азия́цький, азія́цький и азія́тський** 1) Азіатскій. К. Кр. 28. *Замчано кобзаря на край світу між азияцьку дичу* К. XII. 130. 2) Варварскій, жестокій.

Аїр. См. аєр.

I. Ай! *меж.* Ай, ахъ!—выраженіе испуга, боли. *Ай-ай-ай! закричу, їй же то Богу закричу!* Шевч. 306. Употребляется также для выраженія похвалы. *Я заслужив був собі лошака такого гарного, що й ай, а він наслав вовків, а вони й ззіли* Рудч. Ск. I. 94.

II. Ай! *сз* Да, но. *Не любив бим дівчиноньку, ай хороша врода!* Гол. IV. 459.

Айбо, *сз.*=**Альбо** [Угор.]. Ogon. 159.

Айва́, ви́, *ж.* Айва, Cidonia vulgaris (фруктъ). ЗЮЗО. I. 120.

Ай-ве́й! *меж.* Восклицаніе для насмѣшки надъ испугавшимся евреемъ.

Айві́вка; ки, *ж.* Наливка изъ айвы. Котл.

Ай-ві́й, *меж.*=**Ай-вей.** *Жиди як агили закричали: «Ай-вій, чоловіче!»* Рудч. Ск. II. 29.

'Айкало, ла, *ж.*=**Аяйкало.**

'Айкати, каю, еш, *гл.*=**Аяйкати.** Желех.

'Айно, *нар.* Да, такъ (Галиц. и Угор.). Ogon 158. Вх. Зн. 1.

Акаде́мик, ка, *м.* 1) Академикъ, членъ академіи. 2) Студентъ академіи, университета. Желех.

Академи́чний, а, е. Академическій. Желех.

Акаде́мія, мії, *ж.* Академія. *Наші діди великим коштом громадським академії да школи споряжали.* Хата. VII

'Акання, ня, *с.* Частое повтореніе меж. а.

'Акати, каю, еш, *гл.* Часто повторять меж. а.

Ака́хвист и ака́хтист, та, *м.* Акафистъ *По три акахвисти на день читаеш, а по чоловіку глимаеш.* Ном. № 859. *Аж перехрестилась Ганна, дякуючи Богові, і дала собі зарок найняти акахтист і обміняти свічку.* Левиц. I. 66. *Акафисти наймив.* Чуб. II. 393.

Ака́ція, ції, *ж.* Раст. Акація, Acacia. ЕЗ. V. 246. *Тільки де-не-де стоїть дов-*

гошия вишня, безлиста акация попід кращими хатками. Левиц. I. 91. **Жо́вта ака́ція.** Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Біла ака́ція.** Robinia Pseudo-acacia L. ЗЮЗО. I. 134.

Акварели́ст, та, *м.* Акварелистъ. *Тут треба маляра акварелиста.* Шевч. О. 1862. III. 4.

Акваре́льний, а, е. Акварельный. *Мені тепер дуже і дуже треба одну акварельну краску, називається вона сепія.* Шевч. О. 1862. III. 4.

Аке́ц! *меж.* Крикъ на телятъ. Шейк.

Аксами́т, ту, *м.*=**Оксамит.** *Через улицю перезва нам дороженьку перейшла; а все в злоті, в аксамиті і в червоних чоботях.* Мет. 236.

Аксами́тка, ки, *ж.*=**Оксамитка.**

Аксами́тний, аксами́товий, а, е=**Оксамитний.** *Чорна шовкова сукня, пообшивана чорними аксамитовими стрічками.* Левиц. I 429.

Акт, ту, *м.* 1)=**Дія** (въ драматическомъ сочиненіи). О. 1862. III. 52. 2) Актъ, документъ. *В наших церковних і манастирських архивах усякі дієписні.. акти.* О. 1862. VII. 62, 63.

Акто́р и **Актьо́р, ра,** *м.* Актеръ. *Ввійшов Яким зовсім так, як от виступають актори на сцену з-за декорації* Левиц. I. 478. *Один актьор грав дуже погано... в партері почали сміятись.* Левиц. Пов. 139.

Акто́рка и **актьо́рка, ки,** *ж.* Актриса. Желех. *Чи не була вона в актьорках в театрі?* Левиц. I. 465.

Акто́рський и **актьо́рський, а, е.** Актерскій. Желех.

Акура́т, *нар.* Точно, какъ разъ. *Буде акурат, як ти казав.* Желех.

Акура́тний, а, е. Аккуратный. Желех.

Акура́тність, ности, *ж.* Точность, аккуратность. Желех.

Акура́тніськo, *нар.* Точнехонько. Желех.

Акура́тно, *нар.* Аккуратно.

Але́, *сз.* и *меж.* 1) Но, однако, впрочемъ. *Не родить рілля, але Божа воля* Ном. № 28. *Єсть і біднійші од нас, а живуть же...—Заневне, що живуть; але яка жизнь їх?* Котл. НП. 370. *Хотіла спать, але не спала.* Шевч. 558. *Нема нічого без але.* Ном. 2447. 2) **Але́ ж, але́ ж бо.** Вѣдь, вѣдь; однако уже. *Алеж і ти того не зробиш! Ой але ж бо козак Нечай на тое не дбає, та й з кумою із любою мед-вино кружає.* Лукаш. 119. 3) Употребл. въ значеніи: Толкуй! разсказывай! Ну, вотъ! *Відкіля се ти тут узявся?—Але, відкіля! Адже ти і зроду тут не бувши та прийшов, а я й часто тут буваю.* Кв. II. 291. *«Мабуть підсудок?»—Ні!—«Так лев?»—Ні!—«Так мішок з дукатами?»—Ні, ні! «Так папорті цвіток?»—Але-ж!*—Греб. 373. 4) Неужели? Однако! *А по чім грушї?—По гривні.—Але!* 5) **Але́-але́! Але-ж!** Какъ бы не такъ! дожидайся! *І мені ж даси меду, як піддереш?—Але-але! «Годі вилежуватись, іди молотити!»—Але-ж!*

Але́мбик, ка. *м.*=**Лембик.**

Алилу́йкати. каю, ешь, *гл.* Пѣть «аллилуя» Желех.

Алилу́йко, ка, *м.* Насмѣшливое прозваніе духовнаго лица. (Галиц). Желех.

Алилу́я! *с.* Аллилуя. *Кат лютує, а ксьондз скаженим язиком кричить: Te Deum! алилуя!* Шевч. 367.

Али́рник, ка, *м.* Любящій пользоваться чужимъ, алырщикъ. *Та вони (попи) всі алирники.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Алки́р, ру, *м.* Отдѣленная перегородкой отъ большой *світлиці* комнатка, служащая спальней и дѣтской. Чуб. VII. 382. Ум. **Алькирик.** *Ми сидимо в світлиці, а він і притаївсь у алькирику.*

Алма́з, зу, *м.* Алмазъ, брилліантъ. *Алмазом добрим, дорогим сіяють очі молодії.* Шевч. 428.

Алти́ця, ці, *ж.* Ластовка, вставка подъ мышками гуцульской рубахи. Шух. I. 153.

Аль, *сз.*=**Але** 1). Ogon. 209.

Альбо́, *сз.* Или, либо. *Либонь моїх братіків на світі немає: альбо їх порубано, альбо їх постреляно.* АД. 116.

Альт, та, *м.* Альтъ (голосъ). Желех.

Альта́на, ни и **альта́нка, ки** *ж.* Бесѣдка садовая. Левиц. I. 494.

Альтемба́с, су, *м.* Родъ парчи. *Срібним альтембасом стін не обібю у труні.* Щог. Вор. 58.

Альто́вий а, е. Альтовый. *Її альтовий дзвінкий голос.* Левиц. Пов. 218.

Алю́! *меж.*=**Аля!** Вх. Уг. 250.

Алю́рний, а, е. Аккуратный, опрятный. *А таки не алюрна дівчина!* Зміев. у.

Аля́! *меж.* Крикъ на свиней, чтобы отогнать ихъ. *Аля! аля! аля ж, кажу! Вона ніби не чує. Що там вона риє свинячою мордою?* Маркев. 61.

Аля́р, ру, *м.* Крикъ, шумъ. *В хоромах аляр і огні.* Щог. В. 146.

Амба́р, ру и **Амба́рь, ря,** *м.* Амбаръ, отдѣльно отъ жилаго помѣщенія стоящая кладовая. Стор. Оп. 145. Шух. I. 106.

Амби́тний и **амбі́тний, а, е.** Честолюбивый, тщеславный. Желех.

Амби́ція и **Амбіція, ції,** *ж.* Амбиція, тщеславіе. Желех.

Амбо́н, на и **ну,** *м.* и **амбо́на, ни,** *ж.* Амвонъ. *Почали з церковної амбони рідних братів чужою мовою.* К. ХП. 122.

Амбро́сити, ро́шу, ́сиш, *гл.* Праздновать день св. Амвросія. Встрѣчается только въ анекдотѣ о лѣнивой женѣ, отговаривавшейся отъ работы праздниками, за что она была побита съ такимъ поученіемъ: «*Було не савити, не варварити, ні амбросити, але куделю було кундосити*». Ном. № 4007.

Аме́рика, ки, *ж.* Америка. Ком. I. 54. *В Америці, коли правда тому, що пишуть, і вчені люде, і пани не цураються роботи.* Левиц. I. 166.

Америка́нець, нця, *м.* Американецъ. *Американець Франклін первий показав, що грім буває од громовиці.* Ком. II. 66.

Америка́нка, ки, *ж.* 1) Американка. 2). Порода картофеля. МУЕ. I. 101.

Америка́нський, а, е. Американскій. *Висіли гірлянди з ліян. . американських.* Левиц. I. 508.

Ами́нь и **амінь,** *нар.* 1) Аминь. Чуб. Ш. 26. 2). Употребляется какъ существительное м. р. въ значеніи: конецъ, смерть. Фр. Пр. 4. *Амінь тобі буде.* Ном. № 3650. *Мовчи, а то тут тобі й амінь!* Шевч. 300.

Амуні́ція, ції и **амуні́ця, ці,** *ж.*=**Муниція.** *Зачав він* [москаль] *забивати цвяшки, де він ружжо повісить, де амуніцію.* Чуб. I. 219. *Як амуніцію спорядили і насушили сухарів.* Котл. Ен. IV. 58.

Амфора, ри, *ж.* Амфора, родъ греческаго и римскаго кувшина. *Жерці і ліктори стоять круг Капітолія—і хором співають гимн і курять дим з кадил і амфор.* Шевч. 607.

Анало́й, ло́ю, *м* Налой. *Ум.* **Аналойчик.** Грин. III. 516.

Ана́хтема, ми. 1) *ж.* Анаѳемствованіе. *Сьогодня в церкві анахтему співали.* 2) *об.* Проклятый, отверженный человѣкъ, анаѳема. Употребляется какъ бранное слово. У Котл. также **ана́хтем, ма:** *Анахтем вічний Турі пропав.* Котл. Ен. V. 39.

Ана́хтемський, а, е. Анаѳемскій, проклятый. Употребл. какъ бранное слово. *Що нам на світі робить з тими анахтемськими ляхами та козаками.* Стор. Мпр. 43.

Анаці́я, ції, *ж.* Затруднительное положеніе, бѣда. *Попавсь небіжчик в анацію* Греб. 322.

Ангел, а́нгол, ла и **а́нгель, ля,** *м.*= **Янгол.** Рудч. Ск. I. 24. *Був би ангел, коби не роги.* Фр. Пр. 4. *Над тим дитям три анголи дихали.* Чуб. III. 326. *Ум.* **Ангело́чок.** *Да над домом ангелочки літали, Ісуса Христа в ризи сповивали* Чуб. III. 323.

Ангельський и **а́нгольський, а, е** = **Янгольський.** *Хори ангельські а все збижають, преславному гласу пісні співають* Чуб. III. 355.

Ангеля́ и **анголя́, ля́ти,** *с.*=**Янголя.** *Ум.* **Анге(о)ля́тко.** Желех. **Анге(о)ляточко.**

Ангеля́н, на, *м.*=**Англіець.** Закр.

Ангеля́нець, нця, *м.*=**Англіець** Закр

Ангеля́нка, ки, *ж.* Англичанка.

Ангеля́нський, а, е Англійскій. *В кантанах ангелянського сукна дорогого.* О. 1862. II. 56.

Англі́єць, лі́йця, *м.* Англичанинъ. Желех

Англі́йський, а, е=**Ангелянський.** Желех,

Англія, лії, *ж.* Англія. *То було в Англії.* Гн. I. 47.

Андара́к, ка, *м* Родъ юбки у полѣсскихъ женщинъ изъ полосатой шерстяной матеріи. Чуб. VII. 429.

Анде, а́ндека=(он де), *нар.* Вонъ, вонъ тамъ. (Угор). Ogon. 217.

Андрі́єць, йця, *м.* Раст. Delphinium Ajacis. Вх. Пч. II. 31.

Андрія́к, ка, *м.* Опіумъ. *Щоб дитина заснула, треба їй дати андріяк у молоці—воно темне та неначе маком пахне; беруть його у аптеці.* Кіев.

Ані! *сз.* См. союзъ **А.**

Аніж, *сз.* Нежели, чѣмъ. *Лучча рілля ранняя, аніж тая пізняя.* Н. п.

Анке́р(ь) и **а́нкір, ру (рю),** *м.*=**Алькир.** *Де ж ти будеш спала?—В анкерю, в пірю.* Гол. I. 126.

Ано́ и **Ано́-лем,** *сз.* Но, только, но только. *Тогди не било неба ні землі, ано́лем било синє море.* Гол. II. 5.

Анта́ба, би, *ж.* Рукоять, рукоятка, руч-

ка. *Ум.* **Антабка.**

Анта́бка, ки, *ж.* 1. Ум. отъ **Антаба.** Вх. Зн. 1. См. еще **шкафа** МУЕ. I. 72. 2. Желѣзная скоба для скрѣпы. Звенигород. у.

Анта́к, *нар.* Такъ. Угор.

Анта́л, лу, *м.* Боченокъ въ 60 бутылокъ. Закр.

Анталю́з, за, *м.* Серебряная монета, получившая, путемъ особыхъ пріемовъ владѣльца ея, чудесную силу возвращаться къ хозяину (въ нар. повѣрьяхъ). Чуб. Ш. 23. См. **інклюз.**

Анта́м, *нар.* Вонъ тамъ. Гол. III. 455.

Антими́нс, са, *м.* Антиминсъ *Узяв лядський антимінс із церкви та й привіз до преосвященного.* ЗОЮР. I. 263.

Анти́пка, ки, *ж.* Раст: вишня душистая, Prunus mahaleb L. ЗЮЗО. I. 132. Анн., 276.

Анти́нко, ка, *м.* Чортъ, которому дверью отбито пятки. отчего онъ хромаетъ. Вх. Зн. 1. Драг. 52. *Антинко (хованець) викльовується з курячого зносна.* ЕЗ. V. 210. *Якого антинка кричиш?* Фр. Пр. 7.

Анти́нковий, а, е. Сдѣланный изъ **антинки,** принадлежащій ей. Желех.

Анти́нцьо, ця, *м.*=**Антинко.** Вх. Зн. 1.

Анто́нівка, ки, *ж.* Родъ яблони и яблокъ: восковое яблоко

Ану́! *меж.* Ну-ка; ну-лишь, попробуй! *Ану лиш, годі тобі лежати! Ану вдарь! Ану ще слово скажи, то так і вилетиш із хати!* Харьк. **Ану-ну!** Попробуй только!

Анци́болот, та, анциболо́тник, ка и **анци́бол, ла,** *м.* Болотный чортъ. Употребляется какъ бранное слово О. 1862 V. 80

Анци́болотський, а, е. Чертовскій. *А щоб ви показилися анциболотські* [жаби]! Грин. II. 333.

Анци́христ, та, *м.* Антихристъ. Употребляется какъ бранное слово. *При кінці світа покажесь анцихрист.* Гн. II. 79. **Анцихрист то знає!** Чортъ его знаетъ! Фр. Пр. 7.

Анциня́ш, ша, *м* =**Анцихрист.** *Бодай тя анціяш побіл!* Вх. Уг. 245.

Апелюва́ння, ня, *с* Апелляція, апеллированіе.

Апелюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Апеллировать. Стор.

Апо́стол, ла, *м.* 1) Апостолъ, одинъ изъ двѣнадцати учениковъ Христовыхъ. *Учників назвав апостолами.* Ев. Л. VI. 13. *І посходились апостоли до Ісуса.* Ев. Мр. VI. 30. *Подибує він раз якогось, ни апостола.* Гн. II. 69. 2) Учитель, провозвѣстникъ истины. *І день іде, і ніч іде і, голову схопивши в руки, дивується, чому не йде апостол правди і науки.* Шевч. 659. 3) Книга дѣяній и посланій св. апостоловъ. *То було по великих празниках народ приходив до Дороша, неначе до церкви, от він і читав їм Євангелію, Апостола і Псалтирь.* Стор. 57.

Апостолува́ння, ня, *с.* Апостольство, пребываніе апостоломъ. *Коли иншим я не апостол, то все ж вам: ви бо печать апостолування мого в Господі.* I Посл. св. ап. Павла до Коринѳ. IX. 2.

Апо́стольство, ва, *с.* 1) Апостольство. *Апостольство любови до ближнього доходило в ній до ентузіязму.* К. XII. 8. 2) *соб.:* апостолы. *Вельми часто посилав листи до українського апостольства.* К. XII. 10.

Апо́стольський, а, е. Апостольскій. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч

Апроба́ція, ції, *ж.* Проба, одобреніе. *Я привезу вам дров на апробацію.* Отъ крест. изъ с. Голубичъ Черниг. у. Б. Г.

Апте́ка и **апти́ка, ки,** *ж.* Аптека. Желех.

Апте́(й)карка, *ж.* Аптекарша. Желех.

Апте́(й)карський, а, е. Аптекарскій. Желех.

Апте́(й)карство, ва, *с.* Аптекарское искусство, фармація. Желех.

Апте́(й)карь, ря, *м.* Аптекарь. *Не здуриш аптекаря купервасом.* Ком. II. № 833.

Апте(и)карюва́ння, ня, *с.* Занятіе аптекарскимъ искусствомъ.

Апте(и)карюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься аптекарскимъ искусствомъ, быть аптекаремъ.

Ара́б, ба и **ара́бин, на,** *м.* Арабъ. АД. I. 134. *Зробившсь він* (Магомет) *первим чоловіком між арабами.* К. MX. 5. *Ой бо вже я їду полем та все лісом зелененьким, та з турчином молоденьким чи з турчином, арабином, чи з невірним татарином.* Чуб. V. 948.

Ара́бець, бця, *м.*=**Араб.** Встрѣчено только у Щоголева, въ приложеніи къ коню: *Кінь арабець, кінь огняний.* Щог Сл. 141.

Ара́бин, на, *м.* см. **араб.**

Ара́бія, бії, *ж.* Аравія. Желех.

Ара́бка, кн, *ж.* Арабская женщина. Желех.

Ара́бський, а, е. Арабскій. *Картина*

була невимовно ефектна й чаруюча, неначе взята з арабських казок «Тисячі й одної ночі». Левиц. Пов. 139. *Гаруна Аль-Рашида він праправнук, премудрого арабського калифа*. К. Бай. 74.

Ара́бщина, ни, *ж.* Арабскіе языкъ и литература, также вообще что-либо арабское. Такъ, къ заглавію одного изъ своихъ стихотвореній Кулишъ прибавляетъ: *Взбром арабщини*, т. е. подражаніе арабскому. К. Дз. 230.

Ара́нда, ди, *ж.* и *пр.* См. **оранда** и *пр.*

Ара́п, па и **ара́пин, на**, *м.* 1) Аравитянинъ, арабъ. Желех. 2) Негръ. 3) Человѣкъ со смуглымъ цвѣтомъ лица. 4) Грязный, запачканный человѣкъ.

Арапі́й, пія, *м.*=**Гарапник**. *Стала баба чаряпкаться на дерево, а він її арапієм*. Грин. II. 231.

Ара́пський, а, е. 1) Арабскій. 2) Негритянскій.

Ара́ші, шів, *м. мн.* Дышло воловье у двухколесной арбы. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36 См. II **Ариш**.

Арга́т и **арґа́т, та**, *м.* 1) Работникъ, наемникъ. Пот. III. 15. 2) Рабочій на запорожскихъ рыбныхъ ловляхъ, большею частью бездомный бродяга. Рудч. Ч. П. 245, отчего—3) Бездомный бродяга. Желех.

Арго́нія, арґо́нія, нії, *ж.*=**Жоржина**. Кіев. у.

Арда́ль, лі, *ж.* Трансильванія. Федьк. Поез. I. Слово отъ изд. XV.

Арда́н, ну, *м.*=**Ордань 2**. МУЕ. III. 39.

Аре́на, ни, *ж.* Арена, поприще, мѣсто для состязанія. *Арена звірем заревла, а син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив*. Шевч. 613. Въ переносномъ смыслѣ—мѣсто, поприще дѣятельности. *Виступає... горопаха русин на арену публіцістики і як же ви думаєте він почувається посеред широкої вольної арени слова?* К. Кр. 35

Аре́нда, ди, *ж.* и др.=**Оре́нда** и др. Фр. Пр. 8.

Аре́шт, ту, *м.* 1) Арестъ. *В холодній під арештом сиділо іще кілька жидків злодіїв і конокрадів*. Левиц. I. 320. *На арешт го засудили*. Фр. Пр. 8. 2) Помѣщеніе для арестованныхъ, арестантская, тюрьма. *До арешту го посадили*. Фр. Пр. 8. *Арешт, то дім плачу*. Фр. Пр. 8. **Аре́шти собо́в витира́ти**—быть въ тюрьмѣ, подъ арестомъ. Фр. Пр. 8.

Арешта́нт, та, *м.* Арестантъ. *Над бідним арештантом кождий сі збиткує*. Фр. Пр. 9.

Арешта́нтка, ки, *ж* Арестантка. Желех.

Арештантська. Мѣсто заключенія, арестантская.

Арешта́нтський, а, е. Арестантскій.

Арешто́вувати, вую, еш, сов. в. **арештува́ти, ту́ю, еш**, *гл.* 1) Арестовывать, арестовать. 2) Забастовать (въ карточной игрѣ). Шейк. 3) Въ думѣ «про Самійла Кішку» употреблено въ значеніяхъ: вооружать и приготовлять къ стрѣльбѣ: *Ой із города Трапезонта виступала галера... гарматами арештована*. АД. I. 208. *Тоді козаки собі добре дбали: сім штук гармат собі арештували, яссу воздавали*. АД. I 217.

Арештува́ння, ня, *с.* Арестованіе.

Арештува́ти. См. **арештовувати**.

Арихме́тика, ки, *ж.* Ариѳметика. *Арихметикою або щотницею зветься така наука, що навчає без помилок щитати (лічити)*. Коп. Ар. 1. *Ум.* **Арихме́тичка**. *Арихметичка трудна мені здалася*. Г Барв. 403.

І. Ариш! *меж.* Окрикъ на овецъ. Мнж 175.

П. Ариш, ша, *м.* Дышло воловье въ арбѣ. Екатериносл. Мнж. 175. См. **араші**.

Арі́дник, ка, *м.* Чортъ. Шух. I. 36. **Арі́дник го знає!**—Чортъ его знаетъ. Фр. Пр. 9.

Аркан, на и **ну**, *м.* 1) Родъ гуцульскаго танца мужчинъ. Желех. **Арканá танцюва́ти**. Фр. Пр. 9. 2) Арканъ. *Сказав та й зашморгнув на шиї він аркан*. Г. Арт. О. 1861. III. 84. *Еней і сам так росходився, як на аркані жеребець*. Котл. Ен. *Аби-сте мні арканом піймали, то не піду*. Фр. Пр. 9.

Аркуш, ша, *м.* Листъ бумаги, жести. *Куплю паперу аркуш і зроблю маленьку книжечку*. Шевч. 376. *Ум.* **Аркушик**.

Аркушевий и аркушовий, а, е. Листовой. Желех. **Аркушо́ве вікно́**. Окно со стеклами? *Ой гляну я, гляну в аркушове вікно*. Чуб. V. 616. *Що у мене двори коштовнії, що у мене вікна аркушовії*. Чуб. V. 1021.

Арма́та, ти, *ж.* 1)=**Гармата**. Закр. 2) Артиллерія. *Рятуйте, браття! Військова армата і золото, що ми напліндрували, по пристанях у турка-супостата, з гетьманськими клейнодами пропали*. К. Бай. 91.

Арма́тний, а, е. 1)=**Гарматни́й**. 2)Артилерійскій.

Арма́ш, ша, *м.*=**Гармаш**.

Арме́н, на, *м.*=**Вірмен**. Чуб. I. 179.

Арме́нський, а, е =**Вірменський**. Шевч. 309.

Арнау́тка, ки, *ж.* Сортъ пшеницы: арнаутка, бѣлотурка. ЗОЗО. I. 139.

'Арніка, ки, *ж.* Раст.: баранникъ горный, Arnica montana. Шух. I. 21.

Артику́л, ла, *м.* Статья, уставъ, артикулъ. *Да отамане батьку, ми знаєм артикули.* Лукаш. 30. *Артикули в статуті.* Котл. НП. 343. **Артику́ли гну́ти.** Крючкотворствовать. Шейк.

Арти́ст, та, *м.* 1) Артистъ, художникъ. 2) Актеръ. *Публика тобі живому квітки кидала як солому, а вмер, артисте-небораче, то й байдуже.* (Изъ эпитафіи Соленика). О. 1861. II. 176.

Артисти́чний, а, е. Артистическій, художественный. Желех. *Як її* (Книгу Іова) *написано, не була вона книгою канонишньою, та й навпослі довго вважали її, здається, за твір артистишний і мирський.* К. Іов. Передм. XV.

Арти́стка, ки, *ж.* 1) Артистка, художница. Желех. 2) Актриса.

Арти́ш, ша, *м.* Раст.: козачій можевельникъ; артышъ, арца; juniperus sabina.

Арті́ль, лі, *ж.* Артель Рудч. Ск. II. 172. Рудч. ЧП. 32

Арті́льний, а, е. Артельный.

'Артус, са, *м.* Артосъ. Желех.

Архáнгол, ла, *м.* Архангелъ. *Бачить же Бог, бачить Творець, що мир погибає, архангола Гавриїла в Назарет посилає.* Шевч. 290.

Архáнгольський, а, е. Архангельскій.

'Архва, ви, *ж.* Арфа.

Архв'я́нка, ки, *ж.* Арфистка.

Архи́в, ва, *м.* и **архи́ва**, ви, *ж.* Архивъ *В наших церковних і монастирських архивах усякі діяннсні... акти* О. 1862. VII. 62, 63.

Архи́вний, а, е. Архивный.

Архикня́зь, зя, *м.* Эрдгерцогъ (Галиц.). Желех.

Архимандри́т, та и **архимандри́та**, ти, *м.* Архимандритъ. *З монастира святого у золоті, аж сяє, сам архимандрит вихожає.* Шевч. 233. *Ось ходімо миш до архимандрити, до нашого порадника.* К. ЧР. 131.

Архимандри́цтво, ва, *с.* Мѣсто, должность или званіе архимандрита. К. МБ. II. 121.

Архимандри́чий, а, е. Архимандритскій. *Ввійшов архимандрит. На його грудях заблищав архимандричий хрест.* Левиц. Пов. 317. *Архимандрича ряса.* Морд. II. 32.

Архи́мник, ка, *м.* Шарлатанъ, плутъ. *Та й остогиділи мені оці трикляті дурисвіти, чи то пак—архимники, що знай нашого брата дурять та під монастир підводять.* Харьковъ.

Архи́мницький, а, е. Шарлатанскій, плутовской.

Архи́мниця, ці, *ж.* Шарлатанка. Харьковъ.

Архире́й, рея, *м.* Архіерей.

Архире́йський, а, е. Архіерейскій.

Архистрати́г, га, *м.* Архистратигъ. *Не плачте, братія: за нас і душі праведних, і сила архистратига Михаїла.* Шевч. 161.

Архитекту́рний, а, е. Архитектурный. *Архитектурні дива́ собі будуйте.* К. (О. 1861. II. 23).

Арци́. Архи. Прибавляется къ нѣкоторымъ словамъ для усиленія значенія, напр. **арцибіскуп**—католическій архіепископъ, **арцира́бин**—главный раввинъ; иногда и ради насмѣшки, напр: **арцидýрень**.

'Арчик, ка, *м.* Сѣдло. Морд.

Аршúн, на, *м.* 1) Аршинъ. *У нас на спідницю вісім аршин набірається.* Василь. у. 2) Въ Полт. губ. при измѣреніи земли—погонная сажень по ширинѣ десятины, а въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Миргор. и Хорольск. уу. въ десятинѣ считаютъ 20 **аршин**, слѣдовательно **аршин**= 120 кв. саж. Вас. 145. 3) **Ста́ти, пітú під аршúн**. Быть взятымъ въ солдаты. *Ой у вдови один син, та й той пішов під аршин.* Н. п.

Аршúнний, а, е. Аршивный, длиною въ 1 аршинъ. Вас. 145.

Аршúнник, ка, *м.* Мышьякъ Шейк *Аршинникy—отрути випив і пропав на місці.* Драг. 204. **Якóго тí аршúннику дам?** Нечего мнѣ тебѣ дать (Бранное выраженіе). Фр Пр. 9.

Ар'я́! *меж.* Крикъ для отогнанія овецъ или свиней. Шейк. *Молодиця спершу одгонила (свиней)... криком: „аря, гладкі, аря“!* Мир. ХРВ. 9.

Ар'я́н, на, *м.* Кислое козье молоко. Кубан. О. 1862. Кух. V. 36

Ар'я́ниця, ці, *ж.* Боченокъ для кислато козьяго молока. 1862. Кух. V. 36.

Аса́! и **аса—ля́!** *меж.* Крикъ для отогнанія свиней. Шейк.

Асаву́ла, ли, *м.*=**Осавула.**

Асе́сор, ра, *м.* Становой приставъ. (Правобер.). *Повернувся я з Сібіру,—нема ж мені долі... Асесори і справники за мною ганяють.* Грин. III. 618.

Асе́сорський, а, е. Свойственный, принадлежащій становому приставу.

Асесорува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Занимать должность становаго пристава.

Асисте́нція, ції, *ж.* Свита. *Прибув зо всею своєю асистенцією.*

Ассафе́т, ту, *м.* Ассафетида (Asa foetida), затвердѣвшій млечный сокъ корня Ferula Scorodosma Benth. et Hook и Ferula Northex Boiss. *Під ніс їй (хворій) клали ассафету і теплую на пуп серветку.* Котл. Ен. IV. 45.

Астроно́м, ма, *м.* Астрономъ. Ном. № 6540. *Один був астроном і небо добре знав і зорі так лічив, як той вівчар отару.* К. Дз. 141.

Астрономи́чний, а, е. Астрономическій. К. Іов. Передм. V.

Астроно́мія, мії, *ж.* Астрономія. Шевч. (О. 1862. VI. 23). *Наука про зорі зветься астрономія.* Ком. I. 58.

Астря́б, ба, *м.*=**Яструб.** Вх. Пч. II. 8.

Ат! *меж.* для выраженія нетерпѣнія, неудовольствія: ахъ, оставь! Перестань! *Та ну бо розкажи!—Ат, одчепись!*

Ата́ка, ки, *ж.* Атака, нападеніе.

Атако́вувати, вую, еш, сов. в. **атакува́ти, ку́ю, еш,** *гл.* Атаковывать, атаковать, нападать. *Нас і кошового і всю славну Січ атакував.* Скальковск.

Ата́ман, на, *м.*, и др.=**Отаман** и др.

Ата́сь! *меж.* См. **тась.**

Атери́нка, ки, *ж.* Родъ рыбы, красноперка. Новорос.

I. Ато́, *сз.* 1) А, но, а не то, а между тѣмъ. *Ой не жаль би мені воза, коли б дівка була гожа; а то руда і погана—мені воза поламала.* Н. п. *Як би сама,—ще б нічого, ато й стара мати, що родила на світ Божий, мусить погибати.* Шевч. 65. 2) Кромѣ того, еще. *Його два сини, ато взяв п'ять хлопців сиріт.* Кв. II. 20.

II. Ато́ и **ато́ж,** *нар.* 1) Какъ же, разумѣется. *Чи ходив ти в поле?—Ато! „Бачив ти його"?—Атож ні?* 2) Отрицательно: какъ разъ! ничуть!

Атра́мент, ту, *м.* Чернила. Желех. *Папір, атраменть, перо.* Гн. I. 195.

Атраме́нтовий, а, е. Чернильный.

Аву́ла, ли, *ж.* Шумная толпа, сборище. *Там коло волости така аула.* Мнж. 175.

'Афини, фин, *ж. мн.* Раст.: черника. Vaccinium myrtillus (ягоды). Шух. I. 20.

'Афинник, ка, *м.* Кустъ, стебли черники, само растеніе, Vaccinium myrtillus Гуцул.

Афиня́к, ка, *м.* Наливка на черникѣ. Гуцул.

Афиня́нка, ки, *ж.* Супъ изъ черники. Гуцул.

'Африка, ки, *ж.* Африка.

Африка́нський, а, е. Африканскій. Левиц. I. 508.

Ах! *меж.* Ахъ! *А вона не хоче, бо я не багатий,—ах я нещасний,—що ж маю діяти?* Коцип. I. 5.

'Ахати, хаю, еш, сов. в. **а́хнути, ну, неш,** *гл.* Ахать, ахнуть. *Гості ахали, дивувались, хвалили книжки.* Левиц. I. 483. *І багата, і хороша, хто погляне—ахне.* Чуб. V. 37.

Ахи́! *меж.*=**Кахи.** *Щось кашлянуло: „Ахи, чорнявий, озирнись бо, лукавий"!* Грин. II. 276.

'Ахкати, каю, еш, *гл.*='**Ахати.** Желех.

'Ахнути, ну, неш, *гл.* Ахнуть. *Як устала царівна, так і ахнула, що немає перстіня.* Грин. I. 77.

Аціба́! *меж.* Крикъ, чтобы отогнать свиней, собакъ. Шейк.

Ацю́! *меж.*=**Аса́!** Шейк.

Аця́! аця́! *меж.* Крикъ. чтобы созвать свиней. Звенигор. у.

Ач! *меж.*, сокращенное изъ **бач!** Ишь, вишь. *Ач який гарний!*

Ачей́, *нар.* Авось, можетъ быть. *Струни мої, струни золотії, заграйте мні стиха, ачей козак нетяжище позабуде лиха.* ЗОЮР. I. 316. *Вийди, вийди, дівчинонько, вранці по водицю, ачей же я надивлюся на плахту-дрібницю.* Н. п.

Ачу́, *меж.*=**Ацю.**

Ачхи! *меж.* Чихъ! (Подражаніе чиханію). *Хоч табаки понюхаю!—... Нюхнув ти—ачхи!* Рудч. Ск. I. 4.

Ая́, *нар.* (Сокращенное **а як же**). Да, какъ же, разумѣется. Гуцул.

Аяй, *меж.* Ай! Желех.

Аяйкало, ла, *м.* 1) Произносящій: **аяй,** стонущій. Желех. 2) Трусъ, мнительный человѣкъ. Желех. *Він таке (такий) аяйкало.*

Аяйкання, ня, *с.* Вскрикиваніе: **ай-ай.**

Аяйкати, каю, еш, *гл.* Кричать **ай-ай.**

Б.

I -**В**. См. **Ви**.

II. '**В**. См. **об**.

Ва! *меж.* какъ сокращ.. **бач**. 1) Вишь, видишь, смотри-ка. *Ба́ який!* Морд. *Он ба де він ходе, а тут його шукають!* Харьк. *Чи ти ба, яка моторна,—вже й зробила.* 2) Вотъ, а вотъ. *Став дохтором і пішов угору. Ба вже його й до панів стали прикликати, ба вже він і кочом став їздити, ба вже й сам став паном.* Шейк. Б П. II. 67. 3) Употребляется чаще въ концѣ рѣчи въ формѣ: **та ба! що ба!** *Пішов би, та ба!* Пошелъ-бы, такъ вотъ видишь! (Предполагается, что есть какое-то препятствіе). *І не счуєшся, як і оставсь сам собі на світі: хоть і з людьми, і проміж людей, та ба! усе тобі не такі приятелі, яких поховав.* Кв. I. 1. *Тяжко серденьку, як здума, та ба! не сховався.* Шевч. *Череваниха й боялась, щоб лукавий не підкусив паливод (запорожців) на яку пакость. Аж ось стали наздоганять своїх. Запорожці бачать тогді, що ба! да й зникли з очей.* К. ЧР. 96. 4) Въ началѣ отрицательнаго отвѣта служитъ усиленіемъ въ значеніи: да, да нѣтъ, вотъ-же. *Знаєш це?—Ба ні! Питається у хлопчика: „Що, тітаря вбили“?—Ба ні, дядьку; батько казав, що його спалили.* Шевч. 175. Питается его: *„А що, нічого не вилазило“? А він каже: Ба ні! лізла гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *А не зробиш цього!—Ба зроблю!* 5) Какъ союзъ, употребляется въ значеніи: даже, мало того, да и. *Родився на Підгір'ї, ба і ріс в Підгір'ї.* Федьк. Поез. I. 31. 6) **Тим бо й ба!** Въ томъ то и дѣло! *Він хтів би коняку купить, та тим бо й ба!—грошей нема.* 7) **Ба-ле. ба-ле-ба!** (изъ **ба але**). Смотри-ка! вотъ удивительная вещь! Вх. Лем. 389.

Ва́ба, би, *ж.* 1) Женщина, баба (нѣсколько пренебрежительно). *Де баб сім, там торг зовсім.* Ном. № 9805. *В баби язик—як ло́патень.* Ном. № 9082. *Господи, благослови стару бабу на постоли, а молоду на кожанці.* Ном. № 8663 2) Старуха. *Сто баб—сто немочей.* Посл. *Возрадуються дітки маленькі і баби старенькі.* Чуб. III. 110. *Як був собі дід та баба, та була у їх курочка.* Рудч. Ск. I. 19. *Нехай він знає, як лаяти старих бабів.* Алв. 87. Общепринятыя формы сельской вѣжливости требуютъ каждую старуху называть **ба́бою**, но это обязательно только для лицъ, которыя лѣтами гораздо моложе старухи, къ которой обращаются Чуб. VII. 355. 3) Бабка, бабушка, мать отца или матери. 4) Повивальная бабка, акушерка; чаще съ эпитетомъ: **ба́ба-спови́туха, ба́ба-пупо́різка.** 5) Нищая. *Баба в торбу візьме* (пугаютъ дѣтей). Ном. № 9272. 6) Знахарка. *Порадились між собою, казали (до хворої) бабу привести. Прийшла старенька бабуся, аж біла; роспиталась, подивилась, та й похитала головою: „Дитино моя нещаслива“! каже.—„твій вік уже недовгий“.* МВ. I. 77. *Як Бог поможе, то й баба поможе.* Ном. № 8415. *Сто баб—сто лік.* Ном. № 8420. 7) **Ба́ба-яга́.** См. **яга**. 8) **Ди́ка ба́ба=Літавиця.** *Літавиця називаєся також перелестниця або дика баба.* Гн. II. 5. 9) **Кіці (ку́ці, ку́ца, ціці)-баба.** Игра въ жмурки вообще, а въ частности тотъ изъ играющихъ, который, съ завязанными глазами, долженъ ловить другихъ. КС. 1887. VI. 481. 10) **Тісна́ ба́ба, кісна́ ба́ба.** Преимущественно дѣтская игра, въ которой сидящіе на краяхъ скамьи начинаютъ тѣснить внутри сидящихъ къ срединѣ ея, т. ч. тѣ оказываются какъ бы въ тискахъ. КС. 1887. VI. 480. 11) **Ба́бу перевбзити.** Дѣтская игра: бросаютъ камешки или че-

репки такъ, чтобы они пошли по водѣ рикошетомъ; сколько камень или черепокъ сдѣлалъ скачковъ, столько бросавшій **перевіз баб.** КС. 1887. VI. 479. 12) Каменный истуканъ, находимый въ степи, большею частью на курганахъ. КС. 1890. VII. 68. 13) Истуканъ, слѣпленный изъ снѣгу. *Качати бабу з снігу.* Шейк. 14) Высокій конусообразный сугробъ, бугоръ снѣга. *Вулиці забиті, замецені; по дворах, врівень з хатами, стоять страшенні снігові баби,—і тільки вітер куйовдить їх гострі голови.* Мир. Пов. I. 212. 15) Колода, чурбанъ съ рукоятями для вбиванія свай или утрамбовки земли. *Тягнуть оце залізну бабу, щоб убивать палі.* ЗОЮР. I. 75. 16) Пучекъ сѣна, который кладется подъ столъ на сочельникъ. ЕЗ. V. 91. 17) Въ **крбснах** то-же, что **сука** въ **варстаті**. См. **навій**. МУЕ. Ш. 25. 18) Большой шарообразный комокъ горшечной глины, образованный для перевозки глины съ мѣста добыванія въ мастерскую горшечника. Шух. I. 260. 19) Родъ кушанья, испеченнаго изъ кукурузнаго тѣста, солонины, масла, яицъ и пр. Шух. I. 144. Kolb. I. 52. 20) **Ба́ба-шарпани́на.** Родъ постной **ба́би** (см. 19) изъ пшеничнаго тѣста, рыбы, конопляного масла и пр. Маркев. 151 21) Родъ пасхи. МУЕ. I. 108. *Хазяйновита хазяйка (напече)... пасок і всякої всячини: пани і панійки, папушники там, баби, пундики.* **Сим.** 205. 22) Птица пеликанъ, Pelecanus crispus Шейк. Съ измѣн. удар.: **баба́**. Одес. у. 23)=**Соя**, Corvus glandarius. 24)=**Бабець**. Вх. Пч. II. 19 25) Родъ грибовъ: agaricus procerus. Морд. 26) Родъ большихъ грушъ. Шейк. 27) *мн* **Баби́**. Созвѣздіе Плеядъ. Шейк. Ум. **Ба́бка** (см.), **ба́бонька**, **ба́бойка** (галиц.), **ба́бочка**, **бабу́ня**, **бабу́нечка**, **бабу́ся**, **бабу́сенька**, **ба бу́сечка**, **ба́бця**. За исключеніемъ **ба́бки** и **ба́бочки**, всѣ остальныя употребляются преимущественно: въ знач. 3-мъ какъ ласкательныя имена, даваемыя внуками бабушкѣ, также когда говорятъ вообще старухѣ (знач. 2) съ симпатіей къ ней; въ 4—6 значеніяхъ употребляются главнымъ образомъ какъ слова обращенія. *Добре вам, бабуню, було тут жити.* МВ. (О. 1862. III. 36). *Чи вже ж отсе, бабуню, Чаплі?— спитала Маруся у однієї старої баби.* Левиц. Пов. 371. *Одна буде та й за кумочку, друга буде за бабунечку.* Грин Ш. 487. *Взяла зілле, поклонилась: Спасибі, бабусю!* Шевч 16. *Прибігла мати, чоловік і ще кілька бабусь.* Стор. МПр. 59. *Принесіть мені, бабусю, вишневу квіточку... принесіть, бабусенько!* МВ. I. 78. *Як поїхав королевич до бабусеньки: „Бабусенько, голубонько, одгадай сей сон!"* Чуб. V. 767. *Ой бабусю—бабусечко, що будеш робити? Як прийде дід із лісу—буде бабку бити.* Чуб. V. 1131. **Ба́бка** и **ба́бочка** употребляются по отношенію какъ къ молодымъ, такъ и старымъ женщинамъ; послѣднее—ласкательное. Ув. **Ба́бе́га**, **баби́ська**, **ба́бище**.

Баба́йка, ки, *ж.* Большое, прикрѣпленное къ лодкѣ весло. МУЕ. I. 35, 39. **На баба́йку!** На весла! (команда кормчаго).

Баба́к, ка́, *м.* 1) Байбакъ, сурокъ. *Питав лисицю кум бабак.* Гліб. **Баба́к сви́снув.** Началась весна. (По нар. повѣрью 1 марта **Б.** просыпается и свищетъ,—это первый признакъ весны). Чуб. III. 9. 2) Переносно: лѣнтяй, лежебока. *Хто б сподівався, що Турн—бабак.* Котл. Ен. 3) Мѣховая тесьма, опушка, которой обшивается крестьянская шуба. Чуб. VII. 432. *Кожух білих смушків під тяжиною і бабаком обложений.* Кв. I. 132. Ум. **Ба́бачок.** Ув. **Бабачище.**

Бабако́вий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ сурку; сурковый.

Баба́на, ни, *ж.* Старая овца, негодная для случки. Херс.

Бабару́нка, ки, *ж.*=**Бабру́на.** Вх. Уг 225.

Баба́х! *меж.* Звукоподражаніе выстрѣлу, удару, паденію. *Бабах у воду!* Шейк.

Баба́хати, хаю, єш и **баба́хкати, каю, єш,** одн. **баба́хнути, ну, неш,** *гл.* 1) Стрѣлять. *Десь далеко хтось бабахає.* 2) Только одн. Упасть, шлепнуться. *Так і бабахнув у воду.*

Бабача́, ча́ти и **бабаченя́, ня́ти,** *ср.* Дѣтеныш сурка. Шейк.

Бабачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бабак.**

Бабачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бабак.**

Бабе́га, ги, *ж.* Бабище. Ув. отъ **баба.** Константиногр. у.

Бабе́ць, бця́, *м.* Рыба Cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Пч. II. 19. См. **Головач, баба 24.**

Бабе́шки, шок и **шків,** *ж. мн.* Внутренности животнаго, потроха. *Я ниньки варила вареники з свинячими бабешками* Шейк.

Баби́зна, ни, *ж.* Наслѣдство отъ бабки. *Ця хата не моя бабизна.*

Ба́бин, на, не. Принадлежащій **бабі,**

бабинъ. *Танцювали миші по бабиній хаті.* Чуб. V. 515. 2) **Ба́бине лі́то.** Бабье лѣто. Теплые дни осенью, когда летаетъ паутина, которую тоже называютъ **ба́бине лі́то.** 3). **Ба́бин пес.** Зоол. Phalaena caja, медвѣдица. Вх. Лем. 425.

Баби́нець, нця, *м.* Отдѣленіе въ церкви, въ которомъ стоятъ женщины,—обыкновенно первое послѣ входного. Шух. I. 115. *В церкві було повнісінько. Въ правім притворі стояли чоловіки та парубки, в лівім діди, на середині—малі хлопці, а в бабинці—молодиці та дівчата.* Левиц. I. 13.

Баби́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба 1**? Встрѣчено въ слѣд. однокуплетной пѣснѣ: *Ой нікого так не люблю, як свою бабинку, та даю їй сіна їсти в сіньох за драбинку.* Гол. IV. 496.

Баби́нський, а, е.=**Ба́бський 1.** *Розум дитинячий переважив бабинський розум.* Гн. II. 229.

Баби́ську, ка, с. Ув. отъ баба.

Ба́бити, блю, биш, *гл.* Быть повивальной бабкой, принимать дѣтей. *Свекруха моя в його сина бабила.* Рудч. Ск. I. 77.

Ба́битися, блюся, бишся, *гл.* Уподобляться женщинѣ, бабиться, изнѣживаться

Бабиць, ця, *м.* Раст. Alissum incanum. Лв. 96.

Ба́биця, ці, *ж.* 1) Баба, старуха. *Усім хлопцям по дівчині, мені бабицю стару.* Грин. III. 646. 2) Раст. Alyssum campestre. Желех. 3) Также и во мн. **Ба́биці.** Боль, колики въ животѣ. ЕЗ. V. 42. Кіевлянинъ. 1867 №№ 82 и 83. Дѣтская болѣзнь. КС. 1893. VII. 80. (Відьма) *що пропасницю, студінь і горячку зелом відмие—на ліси відмовит, бабиці люті пшоном відварит.* Люб. 59.

Ба́бич, ча, *м.* 1)=**Баби́й.** 2) Самецъ стрекозы. Шейк.

Баби́шник, ка, *м.* Раст. Bertcroa incana. ЗЮЗО. I. 114.

Ба́бище, *ж.* Ув. отъ баба.

Бабівщи́на, ни, *ж.*=**Баби́зна.** Волч. у.

Баби́й, бія, *м.* 1) Любитель женскаго пола, волокита, ловелась. 2) Нѣженка, уподобляющійся женщинѣ. Желех. 3)=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Баби́нка, ки, *ж.* Узкая разноцвѣтная тесьма, для обшивки теплыхъ платковъ, передниковъ и т. п. Звенигород. у.

Баби́ти, бію, еш, *гл.* 1) Дѣлаться женоподобнымъ, бабиться, изнѣживаться. См. **ба́битися.** Желех. 2) Набрякать, отекать. Мнж. 175. 3) Сморщиваться отъ долгаго пребыванія въ водѣ (о человѣч. тѣлѣ). *Руки бабіють, як довго в воді бовтаєшся.* Богод. у. Славян. у.

Ба́бка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.** 1) Употребляется какъ ум. отъ **баба 2.** *Старій бабці добре і в шапці.* Ном. № 8673. *Сидить бабка на печі, в головку ся скрепче.* Чуб. V. 1130. 2)=**Баба 3.** *Промовила бабка до... свого внука.* Гн. I. 182. 3)=**Баба 4.** 4)=**Баба 6.** *До ста бабок піди,—сто немочей скажуть.* Посл. 5) Бабка, игральная кость изъ ступни животнаго. Шейк. 6) Игральный камешекъ при игрѣ въ **бабки́,**—то же, что **креймах.** Шейк. 7) Застежка, проволочная петля на одеждѣ, которой застегиваютъ за **гапли́к.** Шейк. 8) Маленькая наковальня, на которой отбиваютъ косу. Шейк. Состоитъ изъ желѣзной **бабки** и деревяннаго обрубка, **бабчера,** въ который вставлена металлическая часть. Шух. I. 169. Въ Константиногр. у. различается **бабка** отъ **коваленьки** (см.): въ первой металлическая часть имѣетъ сбоку видъ ромба, во второй—треугольника. Б. Г. 9) Въ заговорѣ: соринка, попавшая въ глазъ: поднявъ за рѣсницы вѣко, говорятъ: *Виплинь, бабко, дам тобі ябко.* Ном. № 8408. 10) Камешекъ, комокъ чего либо, пускаемый по водѣ рикошетомъ. **Бабки́ пуска́ти, перево́зити.** См. **ба́бу перево́зити.** Шейк. 11) Родъ кушанья, испеченнаго изъ муки, картофеля, пшена съ яйцами и пр. Шейк. Маркев. 150. **Карто́пляна, пшоняна бабка.** 12) Зоол. Стрекоза. *У лузі маківка весною зацвіла, промеж других квіток як жаром червоніла; до єї раз-у-раз літа бджола, бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. 13) Зоол. Рыба: а) Aspro. ЕЗ. V. 171; б)=**Бабе́ць.** Вх. Пч. 19; в) Gobius. Шух. I. 24. 14) Родъ гриба: Boletus scaber, ЗЮЗО. I. 114. Agaricus procerus. *Гайку, гайку! дай нам гриба й бабку!* Ном. № 340. 15) Раст.: а) Подорожникъ, Plantago major. Вх. Пч. I. 12; б) во мн. ч. Цвѣтокъ Nuphar luteum. ЗЮЗО. I. 129; в) Salvia dumetorum. ЗЮЗО. I. 135; г) Salvia pratensis. ЗЮЗО. I. 135; д) Centaurea mollis. Лв. 97; е)—**смердя́ча.** Scrophularia nodosa. Лв. 101.

Бабкува́тий, а, е. 1) Старообразный, морщинистый. *Він став зовсім бабкуватий.* Н.-Волын. у. 2) **Бабкува́та.** Немного

занимающаяся знахарствомъ. *Вона инколи помогала людям од хвороби—бабкувата, значить, була.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ба́блятися, ляюся, ешся, *гл.* Копаться руками въ чемъ-либо жидкомъ, мягкомъ, напр. въ тѣстѣ; пачкаться. *Баблявться з діжею од самого ранку, неначе дитина пічки копає.* Левиц. КС. 111. См. **бабратися.**

Бабни́к, ка́, *м.* 1) Сосудъ, въ которомъ некутъ баби. См. **баба** 21. 2)=**Бабинець.** Подольск. г. Шейк.

Вабоду́р, ра, *м.* Волокита, ловелась. Левч. 14. См. **бабій** 1.

Ба́бойка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Баболю́б, ба, *м.*=**Бабій** 1. КС. 1883. XI. 502.

Вабони́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Ворожить. Вх. Уг. 225.

Ба́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Бабо́та, ти, *ж. соб.* Бабье. Волч. у.

Ба́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ **баба.**

Ба́брання, ня, *с.* Занятіе грязной работой, пачкотня. *Остогидло мені оце бабрання коло хати.*

Ба́брати, раю, еш, *гл.* Пачкать, марать. Вх. Лем. 389. *Не бабрай руками!*

Ба́братися, раюся, ешся, *гл.* Копаться въ нечистотѣ, заниматься грязной работой. *І чого ти бабраешся там коло багна?* См. **ба́блятися.**

Бабри́ська, ки, *ж.* Насѣк.=**Сонечко,** Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Ба́брош, ша, *м.* Пачкунъ. Угор.

Бабру́ля, лі, *ж.* Неопрятная женщина. Вх. Лем. 389.

Бабру́н, на, *м.*=**Бабриська.** Вх. Пч. II. 26.

Бабру́на, ни, бабру́нька, ки, *ж.*=**Бабриська.** ЕЗ. V. 18, 171. Вх. Пч. II. 26. Ум. Бабруночка. ЕЗ. V. 171.

Ба́бство, ва, *с. соб.* Бабье. См. **бабо́та.** *Тут уже баби як попали мене въ свої лапи... Коли б не Божий чоловік, то довелось би з нудьги пропасти між пляксивим бабством.* К. ЧР. 238.

Ба́бський, а, е. 1) **Бабій,** бабскій. *Це бабське діло.* 2) **Ба́бські забубо́ни.** Различныя примѣты, обычаи и пр., соблюдаемые женщинами въ ихъ хозяйственныхъ и др. дѣлахъ. Ном. № 253 и слѣд. 3) **Ба́бське лі́то**=**Бабине літо.** 4) **Бабські пробводи.** Понедѣльникъ Ѳоминой недѣли, когда поминаютъ усопшихъ однѣ бабы. Чуб. III. 29. 5) **Ба́бські свя́та.** Народные праздники, празднуемые исключительно женщинами. О. 1861. XI. Св. 59.

Бабува́ти, бу́ю, еш, *гл.*=**Ба́бити.** *Бабувала у його жінки.* Рудч. Ск. II. 92.

Бабу́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бабуня.**

Бабу́ня, ні, *ж.* Ум. и ласк. отъ **баба.** Бабушка. Чуб. Ii. 313. Ум. **Бабунечка.**

Бабу́сенька, бабу́сечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бабуся.**

Бабу́син, на, не. Принадлежащій старушкѣ, бабушкѣ. *Як побіжить королевич до бабусина двора.* Чуб.

Бабу́ся, сі, *ж.* Ум. отъ **баба.** Бабушка. Ум. **Бабусенька, бабусечка.**

Бабуха́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Вх. Лем. 389.

Бабча́р, ра, *м.* Деревянный обрубокъ, въ который вставляется маленькая наковальня для отбиванія косъ. См. **бабка** 8. Желех. Шух. I. 169.

Ба́бчин, на, не. Принадлежащій **бабці,** относящійся къ ней. Желех.

Бабчу́к, ка́, *м.* Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. Г. 111.

Баб'ю́к, ка́, *м.*=**Бабе́ць.** Вх. Пч. II. 19.

Ба́б'ячий, а, е. 1) Принадлежащій, свойственный бабѣ. *Баб'ячі звичаї.* 2) **По ба́б'ячий, по баб'ячому.** *Він чисто по баб'ячий тупця по хаті.* Левиц. I. 478.

Ба́ва, ви, *ж.* Встрѣчено только уменьш. отъ этого слова: **ба́войка.** Употреблено въ значеніи: гостепріимная хозяйка, задерживающая гостей: *Ой буде ж нам ся, буде: забавили нас. люде, забавила нас бавойка—Ганнусина матінойка при п'яній горілойці, при любій розмовойці.* Pauli, I. 84.

Ба́вина, ни, *ж.*=**Ба́вовна.** КС. 1883. XI. 50. Мнж. 175.

Ба́вити, влю, виш, *гл.* 1) Забавлять, развлекать. *Сивий дід коло хатиночки, і бавить хорошеє та кучеряве своє маленькеє внуча.* Шевч. 424. 2) Удерживать, задерживать. *Не бавте нас, не бавте, хутко виправляйте.* О. 1862. IV. 27. 3)=**Бавитися 2.** *Три тиждні бавила я в дорозі.* Каменец. у. *Де ти бавиш, біловусе, де ти, ясний світе?* Федьк. Поез. I. 25.

Ба́витися, влюся, вишся, *гл.* 1. Забавляться, играть, развлекаться. *Що-дня, що-вечора з нею бавились.* МВ. II. 33. *А в чім тее дитя?—У сріблі та в злоті...—Чим воно ся бавить?—Золотим яблучком.* Чуб. III. 39. 2) Мѣшкать, медлить, тратить время. *Ой їдь, милий, та не бався, бо ти мені сподобався.* Чуб.

V. 12. *Не бався тут, іди швидче!— Поспіємо ще з козами на торг!* Шевч. 306. *Іди ж хутчій, не бався.* О. 1861. III. Г.—Арт. 84. *Не бавмося, та ходімо швидче додому.* Канев. у.

Бавіння. ня, *с.* Медленность, мѣшканіе. Левч. 69. См. **бáвлення.**

I Бáвка. ки, *ж.* Развлеченіе. Желех.

II Бáвка, ки, *ж.* Сухая ложбина (Галиц.). Желех. Русло высохшей рѣки. Вх. Зн. 1. См. **балка.**

Бáвлення, ня, *с.* 1) Забава, развлеченіе. 2) Промедленіе, мѣшканіе. *Яке там бавлення, як постояв з чоловіком хвилин зо дві.* Черк. у.

Бáвна, ни, *ж.*=**Бавовна.** Желех.

Бáвний, а, е. 1) Требующій много времени. Желех. 2). Медлительный. Желех.

Бáвниця, ці. *ж.* Красныя шерстяныя нитки, красный гарусъ. Kolb. I. 38.

Бáвно, *нар.* Медленно, медлительно.

Бавняний, а, е. Хлопчатобумажный; ватный, ваточный.

Бáвовна, ни, *ж.* Хлопчатая бумага, вата. *Рани моєї смертельнії промивав, м'якенькою бавовною закладав.* АД. I. 250.

Бáвовник, ка, *м.* Раст. хлопчатникъ, Gossypium herbaceum L. Желех.

Бавовняний, а, е.=**Бавняний.**

Бавовняна, ки, *ж.* Хлопчатобумажная ткань. Желех.

Бáвойка. ки, *ж.* См. **Бава.**

Бáволна, ни, *ж.*, **баволняний**, а, е= **Бабовна, бавовняний.**

Бáвуна, ни, *ж.*, **бавуняний**, а, е= **Бавовна, бавовняний.** Шейк.

Багамéл, лу, *м.* Шутливое названіе палки, посоха. Мнж. 175.

Багáт, та, те. Кр. форма отъ **Багатий.** *Мужик багат,—йому ж добро.* Ном. № 1372 *Дівчино ж моя, колись тебе любив я, а тепера багат став, любить тебе перестав.* Грин. Ш. 254.

Багáт-вечір, чора, *м.* Канунъ Рождества. *Убогий на багат-вечір поніс вечерю до багатого.* Грин. П. 83.

Багатéнний, а, е. Очень богатый. Желех.

Багатéнький, а, е. Умотъ **багатий.** Довольно богатый. *Був собі один чоловік багатенький, мав собі корів доволі.* Рудч. Ск. I). 167. *Ой коли б ти, дівчинонько, трошки багатенька, то взяв би тебе до себе, до свого батенька.* Чуб. V. 115.

Багатéнько и багáтéчко, *нар.* Умотъ **багато.** Довольно много.

Багáти, бажу, жиш, *гл.*=**Бажати.** Желех.

Багáтий, а, е. 1) Богатый, обладающій богатствомъ. *Багатому чорт діти колише, а вбогий і няньки не знайде.* Ном № 1420. *Дурень багатий, так і слово його в-лад!* Ном. № 1428. *Тяжко-важко нам убогим багатих любити.* Мет. 64. *Скачи, враже, як пан каже: на те він багатий.* Шевч. 10. **Багатий на щó.** Богатый чѣмъ, имѣющій много чего. *Він багатий на воли: шість пар має. — Нащо йому доля? Треба закопать: він і так багатий...—Багатий на лати та на дрібні сльози — бодай не втирать.* Шевч. 134. *Либонь же ти на розум не багатий.* АД. I. 170. **Багáтий на слóво.** Словоохотливый. *Настя така багата на слово, що я не мала часу ніколи й промовити до бабусі.* Г. Барв. 224. 2) Богатый, цѣнный. *Як виїхав Ревуха на коні гуляти, перевісив через плече сагайдак багатий.* КС. 1892. III. 377. 3) **Багáтий вéчір,— та кутя́**=Багат-вечір. Чуб. Ш. 262. ХС. I. 79. Ум. **Багатенький.**

Багатиня́, ні́, *м.* Богачъ. Чуб. П. 399. *Він такий багатиня, що не зна, куди гроші ховати.* Константиногр. у. *Та він більш од тебе надавав,—дарма, що бідний, а ти багатиня.* Богод. у.

Багатирéвний, а, е Полн. фор.=**Багатирів.**

Багатирів, рева, ве. Принадлежащій богачу. *Бажав годуватись окрушинами, що падали з стола багатиревого.* Ев. Л. XVI. 21. **Багатирéва.** Жена богача. *Умер багатирь... Багатирева перебралась ув одну хату.* Рудч. Ск. II. 148.

Багатирство, ва, *с.* Богатство. *Нехай йому з його багатирством!* Мир. Пов I. 158 б.

Багатирський, а, е. 1)=**Багатирів.** Г. Барв. 189. 2) Богатырскій. *Та згинь! не хочу покалати честь багатирську свою.* Котл. Ен. 231.

Багатирь, ря́, *м.* 1) Богачъ. *Такий багатир, що не знає щó то нема.* Ном. № 1343. *Багатирь був, а жив, як убогі люде живуть.* МВ. II. 21. *Багатир був! Щó було в його поля, худоби, щó всякого добра!* МВ. I. 35. *Умре багатир, то йде за ним увесь мир, а вмре харпак—тільки піп та дяк.* Посл. 2) Богатырь. *Були вони багатирі: велику силу мали.* Чуб. II. 130. *Портрети всіх багатирів: як*

Александр цареві Пору давав із військом добру хльору... Котл. Ен.

Багати́рька, ки, *ж.* Богачка. *Моя дівка—багатирька: в буддень ходить в сріблі, в злоті, в свято ходить в оксамиті.* Чуб.

Багати́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.* Обогащаться. К. ХП 46. *Коли б еси над тим перебрехом знялась, котрім письменство в нас що-року багатиться.* К. Дз. 90.

Багати́ння, ня, *с.* Обогащеніе.

Багати́ти, тію, еш, *гл.* Богатѣть, обогащаться. *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти.* Чуб. V. 1048.

Багатійшати и багатішати, шаю, еш, *гл.*=**Багати́ти.**

Бага́то, *нар.* 1) Богато. *Старша дочка їх дуже багато живе.* Богодух. у. 2) Много. *Де багато господинь, там хата неметена.* Посл. *Багато в його грошей. Багато книжок попрочитував. Він же вийшовши, почав проповідувати багато.* Ев Мр. I. 45. *Нам сього вина треба багато.* Чуб. Ш. 402. *В селі довго говорили дечого багато.* Шевч. 115. *Не багато Луговський гетьманував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124. 3) Очень, сильно. *Вона багато скидається на його.* Кролев. у. *Ой вона багато гордує.* Нп. Ум. **Багате́нько.**

Багатоли́стий, а, е. Густолиственный. *Тропічні ліси з багатолистими деревами.* Щог. Сл. 5.

Бага́тство, ва, *с.* Богатство. *Бідность, багатство—есть то божа воля.* Мет. 71. *Нащо мені багатство, нащо мені гроші?* Чуб. V. 117.

Бага́ття, тя, *с.* 1) Огонь. *Крешіть, дядьку, багаття! Велів багаття розводить... казав троянський флот спалить.* Котл. Ен. V. 33. 2) Горящіе угли. 3) Костеръ. *Наймит роспалив багаття, повісив на вагани казанок і почав варити куліш.* Левиц. Пов. 109.

Бага́тшати, шаю, еш, *гл.*=**Багати́ти.**

Бага́тший, а, е. Сравн. ст. отъ **бага́тий,** то-же, что и **багати́ший.** *Не по правді, молодий козаче, зо мною живеш: до багатшої, та до паганшої що-вечора йдеш.* Чуб. V. 396.

Бага́тшити, шу, шиш, *гл.* Обогащать. *Багатого скрізь багатшить.* Грин. 232.

Багатю́щий, а, е. Чрезвычайно богатый, богатѣйшій. *Один по одному спішать (убогі), щоб з багатющими поспать.* Щог. В. 134.

Бага́цтво, ва, *с.*=**Багатство.** *Журба світу сього і оманна багацтва і инші жадоби входять і глушать слово.* Ев. Мр. IV. 69. *Пошли ж, Боже, нашим молодим щастя і багацтва.* Шевч. 290. *Багацтво дочасне, а лихо довічне.* Ном. № 1450.

Бага́цький, а, е. Принадлежащій богачу. *Панське та багацьке нігде не пропаде і тільки сіромацьке—хто йде, то скубне.* Посл. *Багацький син.* Федьк. Ноез. II. 70. *Багацькая дівчинонька шмат коралів має.* Грин. Ш. 530.

Бага́цько, *нар.*=**Багато.** *У Бога багацько, то й нам дасть.* Ном. № 57. *По світу як іще побіга* (Еней),—*чиїхсь багацько вилле сліз.* Котл. Ен. I. 8. *Не лякайся нас, пане, не багацько нас стане: тридцятеро й троє.* Чуб. Ш. 244.

Бага́ч, ча, *м.* Богачъ. *Прийшов багач, прийшов дукач та в порога став, із нашої голотьоньки сміяться почав.* Рудч. Чп. 107. *Багач великий, Данило Гурч. Він таки з козаків був, та жив собі паном, мав свій хутір і степи й поле.* МВ. I. 151.

Багачі́в, че́ва, ве. Принадлежащій богачу. *Прийшов до їх багачів син.* Чуб. V. 1016.

Бага́чка, ки, *ж.* Богачка. *Засватав я вбогу дівку,—хай багачка плаче, бо багачка, вража дочка, не хоче робити.* Чуб. V. 113. *Сину мій, сину, каже,—не бери тії багачки: буде вона дуже гордувати.* МВ. I. 122.

Багачня́, ні́, *м.*=**Багатиня.** Пирят. у. Слов. Д. Эварн.

Бага́ччати, ччаю, еш, *гл.*=**Багатшати.**

Бага́ччий а, е=**Бага́тший.** *Зробився ще багаччим од брата.* Чуб. I. 217. *Багачча од північної українська природа.* Левиц. Пов. 5.

Багва́, ви́, *ж.* Болотистая низменность, топь. Кіев.

Вагдаль, (лю? *м.*) Сафьянъ изъ козловой кожи. Вас. 158.

Баглаї́, їв, *м. мн.* Лѣнь. Употребл. въ выраж.: **баглаї́ напали**—лѣнь одолѣла. Ном. № 10939 то же, **баглаї́ вки́нулись.** *Баглаї вкинулись, та й робити не хочеться.* Волч. у. **Баглаї́ би́ти.** Быть праздным,

ничего не дѣлать, бить баклуши. Ном. № 10940. К. ЧР. 191.

Багни́стий, а, е. Болотистый, топкій, тинистый, илистый.

Багни́сто, *нар.* Болотисто, топко, грязно. *Тут дуже багнисто,—не можно проїхати.* Полт.

Багни́ськo, ка, *с.* Ув. отъ **багно.**

Багни́ти, нію, ни́ш, *гл.* Грязнить, пачкать: *У цьому ставку мити,—тільки шмаття багнити.*

Багни́тися, нюся, ни́шся, *гл.* Загрязняться, пачкаться.

Багни́ця, ці, *ж.* Раст. Salix caprea. Вх. Лем. 389.

Багни́ще, ща, *с.* Болото, болотистое мѣсто. *У долині, мов у ямі, на багнищі город мріє.* Шевч. II. 20.

Багні́т, ту, *м.* Штыкъ. Подольск. г

Багні́ти, нію, еш, *гл.* Дѣлаться болотистымъ, тинистымъ, топкимъ.

Багні́тка, ки, *ж.* Сережка дерева. Вх. Пч. II. 37.

Багнітува́ти, ту́ю, еш, *гл.*=**Багнити.** Кіев.

Багно́, на́, *с.* 1) Болото, топь, глубокая грязь. *Як їхав, то й попав у саме багно, кобила загрузла по саме стегно.* Грин. Ш. 614 *Кобила ізблудила і попала у багно і застряла по стегно.* Чуб. III. 426. *Загруз у болоті і ніяк з багна і очеретяного коріння не виплутається.* Стор. II 69. *В крові так, мов в багні, бродив.* Котл. Ен. VI. 72. 2) Грязь. *Умийтеся, образ божий багном не скверніте.* Шевч. 3) Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II. 32. ЗЮЗО I. 126. См. **багонник.** Ув. **Багнище, багнисько.**

Багнови́ця, ці, *ж.* 1) Болотное топкое мѣсто. *Туди й тягтиме холодний вітер з боліт та багновиць.* Дещ. 2) мн Раст. Oxycossus. Шух. I. 22.

Ба́гнути, ну, неш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. *Мій син багне йти до школи так, що ну!* Каменец. у.

Багню́к, ка́, *м.* Родъ гриба изъ породы Boletus. Радом у.

Багню́ка, ки, *ж.*=**Багно.** *Так лаяти болото почала: „Отце поганая багнюка!“* Греб. 369.

Багня́, ня́ти, *с.*=**Багнітка.** Вх. Лем. 389.

Багня́вий, багня́ний, а, е.=**Багнистий.** Желех.

Баговиння и баговіння, ня, *с.* Родъ водорослей. *І рибалка випливає, несе на сорочку баговіння зеленого.* Шевч. *Витягли повний волок баговиння, карасів, линів, раків і жаб.* Левиц Пов. 109. У Вх. Пч. II. 30: Conferva rivularis.

Бага́нка, ки, *ж.* Лужа. См. „Гной душа въ господарствѣ“ (1843), стр 57 (Желех.).

Бага́нник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Вх. Пч. II 32.

Ба́гор, гра, *м.* 1) Пурпурный цвѣтъ. *Далі, далі, онде небо багром рум'яніє.* Федьк. I. 26. 2) Косякъ, часть составного обода колеса. Вх. Зн. I.

Ба́грець, ця, *м.* Яркій багровый цвѣтъ. МВ. III. 81.

Багри́вий, багри́й, а, е. Темнокрасный Желех.

Багри́на, ни, *ж.* Болото, богатое родниками мѣсто Желех

Багрині́ти, нію, еш, *гл.* Окрашиваться въ багровый, пурпурный цвѣтъ. Млак (Желех.).

Ба́грити, рю, риш, *гл.* 1) Окрашивать въ багровый цвѣтъ. 2) Дѣлать косяки въ колесахъ. Угор.

Багрі́й, рія́, *м.* Названіе сѣробураго вола. Шейк.

Багрі́ти, рію, еш, *гл.* Багровѣть.

Багро́, ра́, *с.*=**Багор 2.** Угор.

Багровий, а, е Багровый, яркокрасный. *Рожа моя повна червона, багрова.* Чуб. III. 432. *Зелене винце... багрове нивце.* Гол. IV 545. Ум **Багрове́нький.** Чуб. III. 314.

Багру́ля, лі, *ж.* Порода раннихъ пурпурно-красныхъ сливъ. Желех.

Ба́гря, рі, *ж.* Названіе буро красной коровы. Желех.

Багря́ний, а, е=**Багровий.**

Багряни́ця, ці, *ж.* Царская пурпурная мантія, багряница. *Собі багряницю пошив жилами твердими.* Шевч. *Вони одягли його в багряницю.* Ев. Мр. XV. 17.

Багти́, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багати.** Желех.

Багу́л, ла, *м.* Тюкъ *Отсюди положіть два багули.* Шейк.

Багу́н, на́, *А.* Раст. Ledum Palustre L. ЗЮЗО. I. 126. См. **багно.** То же значеніе: **душистий багун.** ЗЮЗО. I 126.

Багчи́, бажу́, жи́ш, *гл.*=**Багти**=**Багати.** Желех.

Ба́ґа, ґи, *ж.* Гарь изъ чубука. Вх. Зн.. I. Вх Уг. 252. См. **Мочка 2.**

Ва́ґари, *мн.* Широкій кожаный поясъ. Желех.

Вадва́к, ка́, *м.* То же, что **лемко**, но выговаривающій **л** вмѣсто **в**, напр.: **я бил, я гварил** (изъ мѣстности около венгерской границы). Вх. Лем. 389.

Баде́ня, ні, *ж.*=**Вакай**. Вх Зн. Лем. 383.

Бадили́на, ни, *ж.* Стебель, трость, былинка. Ном. № 8120 Мил. М. 26. (Соловейко) *сидить на дерезині, співає, аж бадилина під ним гойдається*. Левиц. I. 113. Ум. **Бадили́нка**. Ув **Бадиля́ка**.

Бади́лля и **баділя́**, **ля**, *с. соб.* Стебли, былинки, ботва. Грин. II 86. *От вони викопали картоплю, а йому оставили саме бадилля*. Рудч. Ск. I. 52. Ум **Бади́ллячко**.

Бадиля́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **бадилина**

Ба́діка, ки, *м.* Названіе старшаго по лѣтамъ мужчины, брата и пр. Желех. Ум **Бадічка, ба́дічко**.

Бадо́ня, ні, баду́ня, ні, *ж.*=**Баденя** Вх. Лем. 389. Ум. **Баду́нька**.

Ба́дьо, дя, *м.* Батя. Этимъ именемъ называютъ также въ нѣкоторыхъ мѣстахъ всякаго старшаго по лѣтамъ мужчину. *Бадю! возьміть мене на віз!* Шейк.

Бадьо́р, ру, *м.* Бойкость, проворство.

Бадьори́стий, а, е. Бойкій, лихой, молодецкій. Чуб. I. 230. Г. Барв. 44. *Сам був такий бадьористий: козаки... казали проміж себе—орел!* Стор. М. Пр. 149.

Бадьори́сто, *нар.* Бойко, лихо.

Бадьори́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Бодриться, молодиться, молодечествовать. Левиц. Пов. 34. *А диво царица, мов та чапля між птахами, скаче, бадьориться*. Шевч.

Бадьо́рний, а е=**Бадьористий**. Ум. **Бадьорне́нький**.

Бадьо́рно, *нар.*=**Бадьористо**. Ум. **Бадьорне́нько**.

Бадя, (**ді**, *м.?*) Лѣнивый волъ КС. 1898. VII. 46.

Ваєвий, а, е. Сдѣланный изъ баї (см. **бая**). *Приходила і ся сюди в червоній юпочці баєвій*. Котл Ен. I. 19

Ва́ечка, ки, *ж.* Ум. отъ **байка**.

Важа́ний, а, е. Желанный, жданный. Шейк.

Важа́ння, ня, *с.* Желаніе. *Бажання досягти до того, про що марила*. Левиц. I. 300.

Важа́ти, жа́ю, еш, *гл.* Сильно желать, хотѣть. Котл. Ен. II. 10. *Хиба ж душа моя з лопуцька і не бажа того, що й людська?* Ном. № 1588. *Проси в мене чого бажаєш*. Ев. Мр. XV. 22. *Хоріпимеш, болітимеш, смерти бажатимеш*. Мет. 107.

Важа́тися, жа́ється, *гл. безл.* Хотѣться. *Все йому бажається долі. Вже сталося, як йому бажалося*. Левиц. Пов. 41.

Важи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Жаждать, сильно желать. Желех. *В Чорногорі Роман лежит, студеної води бажит*. Гол. I. 159.

Важи́тися, жи́ться, *гл. безл.* Хотѣться. *Най ся тобі не бажить печеного рака*. Ном. *Най тобі ся того не бажить, чого ся дома не держить*. Ном. № 2686.

Вазала́, ли́, *об.* Мямля, неповоротливый. Ширят. у. Слов. Д. Эварн.

Вазалу́ччя, ча, *с. соб.* Разный хламъ. Аф. 291. *Там лежало старе залізо, мотузки і усяке базалуччя*.

Вазя́р, ру, *м.*=**Вазарь**.

Вазари́нка, ки, *ж.* Подарокъ, взятка. Мкр. Г. 19. *Ти базаринку любиш брати, а людям в нужді помагати не дуже, бачу, поспішивсь*. Котл. Ен. II. 31. *Ти думаєш, та сука тебе любить? Базаринки твої любить; завернися, бо тя згубить*. Федьк. Ум **Базари́ночка**.

Вазари́ськo, ка, *с.*=**Вазарище**. Желех.

Вазя́ри́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ собирается базаръ. *Як пішов дідище та на базарище*. Чуб. V. 842.

Вазарко́вый, а, е. Базарный, рыночный. **Рядовина́ базарко́ва**. См. **рядовина 1**. Вас. 168.

Вазя́рний, а, е. 1) Базарный, торговый, рыночный. *Завтра день базарний*. Мир. Пов. II 55. 2) Какъ существ. Торговый надзиратель Шейк. *Сьогодня базарний приходив*. Мир. Пов II 54.

Вазарува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Вазарювати**.

Вазя́рь, рю и **вазя́р, ру**, *м.* 1) Базаръ, рынокъ. *Утоптала стежечку через яр, через гору, серденько, на базар: продавала бублики козакам*. Шевч. 2) Базарный день. *У базар то й чоловіка попадеш, бо в базар людей найбільше*. МВ. I. 115.

Вазарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть на базарѣ съ тѣмъ, чтобы торговать, покупать или продавать что нибудь. *Чи ви добре сьогодня базарювали?* Полт.

Ва́зі, зів, *м. мн.* Разговоръ, росказни. *Пора й за роботу, а у його все базі та базі*. Екатериносл.

Базі́ка, ки и **базі́кало, ла**, *об.* Болтунъ, балагуръ. *І чого цей (ця) базіка все язиком меле? Оце ще мені базікало!*

Базі́кання, ня, *с.* Болтовня. *Та ти не тільки говори, а й руками роби. А то діла нема, а саме базікання.* Харьк. г.

Базі́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, балагурить, калякать. Котл. Ен. Ш. 50. *Годі не знать що базікать!* Шевч. *Проміж себе дещо базікають, мов вода на лотоках шумить.* Кв.

Ба́зічка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **база**. 2)=**Багнітка**. Вх. Уг. 226.

Базни́к, ка́, *м.* Раст.:а) собачья бузина, Sambucus Ebulus L. Шейк. Вх Пч. II. 36; б)—**я́рий**. Syringa vulgaris. Вх. Пч. I. 13.

Базува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Играть на контрабасѣ. МУЕ. III. 57.

Базувір, ра, *м.*=**Вузувір**. Шейк. *Недовірки, базувіри.* Черниг. у.

Вазь-базь! *меж.* Призывъ для ягнятъ. Шейк.

Ва́зька, ки, *ж.* 1) Дѣтск. ягненокъ. Шейк. 2)=**Багнітка**. Шейк. Вх. Пч. II. 37.

Вазьочки́, чо́к, *ж.* мн. Раст. Plantago major. Вх. Пч. I. 12.

Ва́зя, зі, *ж.* Дѣтск. овца, ягненокъ. О. 1862. IX. 118. Ум. **Ба́зька, ба́зічка**.

Вай, ба́я, *м.* Сказочникъ. *Був собі бай, зніс копу яй: всім по яйцеві, тобі зносок.* Если къ кому пристаютъ съ просьбой разсказывать сказки, то онъ этой поговоркой желаетъ отдѣлаться. Шейк.

Вайба́к, ка́, *м.*=**Вабак**. Вх. Пч. II. 5.

Вайбара́, ри́, *ж.* Длинный кнутъ у пастуховъ. Екатериносл. Левч. 58.

Вайбара́к, ка, *м.* 1) Верхняя одежда у гуцуловъ: родъ суконнаго полукафтанья. Шух. I. 126. Гол. Од. 68. 2) Родъ крытой женской шубки, крытаго овчиннаго тулупа. Канев. у. Борз. у. *Заробила в мене грошенят на байбарак.* Г. Барв. 251.

Вайба́рзо (т. е. **ба і барзо**,—подобно **байдуже**). И очень. Встрѣчено въ выраж.: *Він мя має за байбарзо*, т. е. онъ мной пренебрегаетъ. Фр. Пр. 19.

Вайбари́с, су, *м.* Раст. барбарисъ. Константиногр. у.

Вайбари́совий, а, е. Барбарисовый.

Ва́йда, ди, *об.* 1). Гуляка, безпечный человѣкъ, **Ба́йди би́ти**. Бить баклуши. 2) *ж.* Прозвище неуклюжей женщины. Ном. № 13618. 3) *ж.* Краюха, ломоть хлѣба. *Байда хліба.* Фр. Пр. 19.

Вайда́к, ка́, *м.* 1) Родъ большого рѣчного судна. Рудч. Ск. II. 28. *А нуте, хлоп'ята, на байдаки! Море грає—ходім погуляти.* Шевч. *Великий тяжко був пожар,—човни і байдаки палали.* Котл. Ен II. 29. 2) *мн.* **Байдаки́**. «Селезни, сбившіеся въ стаи тогда. когда матки водятъ выводки». Мнж. 176. 3) **Байдаки гонити** (Бѣл.-Нос.) и **байдаки би́ти** (Левиц.)= **байдики бити**. Ум. **Байдачок**. Ув. **Байдачище**.

Вайда́ра, ри, *ж.* Родъ судна. *Посунули по синій хвилі, поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298.

Вайдати, даю, еш, *гл.* Болтать вздоръ, говорить чепуху. Вх. Уг. 226.

Вайдачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **байдак**.

Вайда́чний, а, е. Принадлежащій, свойственный **байдаку**.

Вайда́чник, ка, *м.* Рабочій на **байдаку**.

Вайдачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **байдак**.

Вайде́! Сокращ. **байдуже**. *Байде нам се!* КПС. 11. *Да хоч чужа хата—гірка хата,—я байде.* Г. Барв. 433.

Ва́йдиґи, диґ, *ж.* мн. Въ выраж: **байдиґи плести́**. Говорить вздоръ. Желех.

Ба́йдики, ків, *мн.* Баклуши; употребл. только въ формѣ **байдики бити** бить баклуши, баклушничать. Ном. № 10872. *Тобі б тільки лежати та байдики бити.* Левиц. I. 423.

Вайдикува́ння, ня, *с.* Ничего недѣланіе, баклушничанье *І не докучило тобі байдикування? Не змогла б я отако байдикуючи день-у-день без роботи жити.* Харьк. г.

Вайдикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ничего не дѣлать, баклушничать АД. I. 152. *Він нічого не робив, тільки байдикував.* Волын. г. *Байдикують собі дома при батьку; звісно, ні косить, ні жать не підуть.* Драг. 146.

Вайдрак, ка, *м.*=**Вудяк**. Carduus. Вх. Пч. II. 30.

Ва́йду́же́, *нар.* Безразлично, нужды нѣтъ, и горя мало, все равно. *Недоля жартує над старою головою, а йому байдуже.* Шевч. *Байдуже паски, аби порося!* Ном. № 7280. *Умер батько—байдуже, вмерла мати—байдуже, умер милий чорнобривий,—та й стало жаль дуже.* Н. п. Ум. **Байду́жки, байдуже́чки**. *А мені про те й байдужечки.* Кролев. у. *Товкачисі радість: Бог дав сина ..; а Товкачеві й байдужки* Морд. Оп. 1.

Вайду́жен, жна, не. Кратк. форма отъ

байдужний. *Ніхто мене не жде і паруб̀ок мій байдужен.* Г. Барв. 337.

Байдужéчки, *нар.* Ум. отъ **байдуже**.

Байдýжий, а, е. Безразличный, равнодушный, индифферентный. *Погляд її очей був недбалий .. байдужий.* Левиц. Пов. 297.

Байдýжість, жости, *ж.* Безразличіе, индифферентизмъ, равнодушіе. Левиц. I. 330. *Потребно великої праці, щоб зв'язати те, що порвала наша недбайливість та стидка українська байдужість.* Левиц. Пов. 279. *Байдужість про закони природи.* К. ХП. 122.

Байдýжки, *нар.* Ум. отъ **байдуже**.

Байдýжливий, а, е =**Байдужий**. К. Кр. 35.

Байдýжливо, *нар.*=**Байдужно**. *Байдужливо прийняла вдова вмову дурневу,— не виявляла вона ніколи ні радощів, ні смутку.* Г. Барв. 307. *Вона й привіталася, і снідання подала, і щось промовила, і про щось поспитала, і глянула, і подякувала, та усе наче недбайливо, якось байдужливо.* МВ. Ш. 105.

Байдýжний, а, е =**Байдужий**. К. Кр. 17. Г. Барв. 20.

Байдýжно, *нар.* Равнодушно, безразлично, индифферентно. *Дивиться байдужно з високости.* К. ЦН. 291. *Роспитувала я селян про неї, але мені одказувано байдужно, мов про аби що.* Г. Барв. 373.

Бáйдур, ра, *м.* Волокита, ловелась? *„Де ж їх будеш прала, Галенько єдина?“—На тихім Дунаю, козаче-гультаю! — „Де будеш сушила, Галенько єдина?“—На єдвабном снуре, козаче-байдуре.*—Гол. II. 722, 723.

Бáйка, ки, *ж.* 1) Басня. *„Кажи казки!“—Не вмію. — „Кажи байки!“ — Не смію.—„Кажи якої-такої небилиці“!* Чуб. I. 214. *Не все те правда, що байка каже.* Чуб. I. 232. *Байки Л. Глібова. Як пан лягає спать, то він йому каже байки.* Рудч. Ск. I. 191. 2) Бездѣлица, шутка, пустяки. *Лайка—байка, а битва—молитва.* Ном. № 3807. *Байка плавати, але як би казали нурка дати.* Фр. Пр. 19. 3)=**Бая**. *На дівочках плаття—все клин та китайка та зеленая байка.* Чуб. Ш. 38. Ум. **Бáєчка**. *Я вигадав, лежачи на печі, для вас сюю баєчку, паничі.* Глѣб.

Байкáрь, ря, *м.* Баснописецъ. Желех.

Байкúй, а, é. Говорливый, словоохотливый. Левч. 27.

Бáйковий, а, е.=Баєвий. *У байковій юпці вона мені все на думці.* Чуб. V. 405.

Байлó, ла, *с.* ? Какъ бранное слово: *Позирни, байло!* К. ПС. 57.

Байлóва, ви, *ж.* Выносное дышло въ плужной запряжкѣ. Черк. у.

Байлóвка, ки, *ж.* 1)=**Байлова**. Анан. у. 2) Шесть, посредствомъ котораго поднимаютъ якорь на дуб, большую днѣпровскую лодку. Мнж. 180.

Байлóга, ги, *ж.*=**Байлова**. Херс.

Байлувáти, лýю, еш, *гл.* Припрягать вторую пару воловъ и встаскивать возъ на гору. Рудч. Чп. 245. *Ой на гору, гору будем байлувати.* Рудч. Чи. 113.

Бáймуд, да, *м.* Дуракъ, остолопъ, болванъ. Желех.

Байóвий, а, е =Баєвий. Чуб. VII. 430. *Зелена байова керсетка.* Мир. ХРВ. 9.

Байор, ра, *м.*=**Крайка**. Kolb., I. 45.

Байóрисько, ка, *с.* Ув. отъ **байоро**.

Байóрка, ки, *ж.* 1) Снурокъ цвѣтной. Шух. I. 122. 2) Каждая изъ четырехъ обвитыхъ канителью струнъ торбана. КС. 1892. Ш. 383, 384.

Байóро, ра, *с.*= **Ваюра 1**. Вх. Лем. 389. Ув. **Байорисько**. Вх. Лем. 389.

Байóрок, рка, *м.* 1) Золотая проволочная нить. Желех. 2)=**Байорка 2**. Желех.

Байрáк, ка, *м.* 1) Лѣсокъ въ оврагѣ; буеракъ. *Такі були здоровенні та глибокі байраки, що Боже світе!* Грин. II. 169. *Ой не шуми, луже, зеленый байраче!* Мет. 92. *До зеленої неділі в байраках біліли сніги.* Шевч. 2) Мундштукъ при уздечкѣ. *Сідло черкеське. з пітником, уздечка новісінька з байраком.* Изъ пѣсни, приведенной въ „Истор. Новой Сѣчи“ Скальковскаго. Ум. **Байрачок, байраченько**.

Байрáка, ки, *ж.*=**Байрак 1**. *Не з-за гори, з-за байраки, відтіля ідуть гайдамаки.* Мет. Форма эта, вѣроятно, явилась только для риѳмы.

Байрáченько, ка, *с.* Ум. отъ **байрак**.

Байрáчний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ **байраку 1**, буерачный, овражистый.

Байрачóк, чкá, *м.* Ум. отъ **байрак**.

Байсамíна, ни, *ж.* Родъ растенія. О. 1861. XI. Св. 29.

Бáйстер, ра, *м.*=**Байстрюк**. Аф. 292.

Байстрю́к, ка́, *м.* Внѣбрачный, побочный сынъ. Котл. Ен. IV. 67. *Не бай-*

стрюкові гріх, а батькові. Посл. Ум. **Байстрючок.** Ув. **Байстрючи́ще.**

Байстрючення́, ня́ти, *с.* = **Байстря.**

Байстрю́чка, ки, *ж.* Внѣбрачная, побочная дочь.

Байстрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **Байстрюк.**

Байстря́, ря́ти, *с.* Внѣбрачное дитя. *Салдатка йде, байстря несе.* Кв. *З байстрям шкандибає.* Шевч.

Взйта́ла, ли, *об.* Неуклюжій человѣкъ, дубина. Вх. Зн. 1.

Байта́ло, ла, *с.* Неработящій человѣкъ, безъ дѣла болтающійся, шляющійся. Черк. у.

Байталюва́тий, а, е. 1) Неловкій, неуклюжій. Вх. Зн. 1. 2) Неработающій, лѣнивый. Черк. у.

Байчар, ра, *м.* Болтунъ, сплетникъ. Вх. Лем. 389.

Байца́рка, ки, *ж.* Часть ткацкаго станка. См. **Начиння** 3. Константиногр. у.

Бак, *сз.*=**Пак.** Кв.

Бакаї́стий, а, е. 1) О рѣкѣ или прудѣ: обилующій ямами. *Не ходи туди, бо там дно дуже бакаїсте.* Екатериносл. 2) Ухабистый, выбоистый. *Там шлях дуже бакаїстий.* Кіев. у. См. **Бакаюватий.**

Бака́й, кая́, *м.* 1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ. Сим. 145. Екатериносл. 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа. Константиногр. у. Мнж. 176. Кіев. у. *Поїхали вони раз колодки возити... та і загрузились у бакаї.* Мнж. 9. См. **Баюра, банджюр.**

Бакалі́йний, а, е. Бакалейный. Мкр. Н. 31.

Бакалі́йник, ка, *м.* Торговецъ бакалейными товарами.

Бакалі́йниця, ці, *ж* Торговка бакалейными товарами.

Бака́лія, лії, *ж.* 1) Бакалейные товары. *Щоб де було свій крам складати та всякую бака́лію ховати, він у дворі комору збудував.* Гліб. 2) Мелкій товаръ (галантерейный, игольный, ножевой и пр.), которымъ торгуютъ въ разносъ **щетинники.** Вас. 190.

Бакаль, ля, *м.* Озеро. *Бакаль (озеро) такий, що ніт його переплисти, ніт його переїхати.* Чуб. II. 256.

Бакаля́р, ра, *м.* 1) Ученикъ, школяръ. *Єзуїти цькували народ шляхтою і своїмц бакаярами.* Стор. I. 249. 2) Учитель дѣтей. Шейк. 3) Дьячекъ. Чуб. I. 231.

Бакаля́рство, ва, *с.* 1) Должность учителя дѣтей. Желех. 2) соб. Учителя дѣтей, школяры.

Бакаля́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный **бакаля́ру.**

Бака́н, ну, *м.* Родъ красной краски. Шейк.

Ба́кати, каю, еш, *гл.* Говорить: ба. О. 1862. I. 73.

Бакаюва́тий, а, е =**Бакаїстий.** *Бакаювата дорога.* Черк. у.

Ба́ки, ків, *м. мн.* Употреб. въ выраженіяхъ: 1) **Забива́ти, заби́ти ба́ки**—сбивать, сбить съ толку, одурачить, обморочить. Фр. Пр. 20. Драг. 171. *Забили мені баки.* Ном. № 2088. 2) **Ви́банчити баки**—вытаращить глаза. Білецк. Нос. 3) **Ба́ки світи́ти.** Подольщаться къ кому, показывать кому пріязненный видъ. Фр. Пр. 20.

I. **Ба́ки́р и ба́ки́рь.** Употр. въ выраженіи: **на ба́ки́р**—на бекрень. *Не йди, дою, за такого, що на бакир шапка.* Чуб. V. 1092. *Хто на бакир шапку носить,—господарь не буде.* Грин. III. 209. **Ми з собо́в на ба́кир стоїмо.** Мы между собой въ ссорѣ. Фр. Пр. 21. **Пішло́ ми на ба́кир.** Потерпѣлъ убытки, пришелъ въ убытокъ, обезсилѣлъ. Фр. Пр. 21.

II. **Баки́р, ру,** *м.* Котель, преимущественно мѣдный. Екатериносл. у Слов. Д. Эварн.

Бакла́г, га, *м.* и **бакла́га, ги,** *ж.*= **Воклаг.** Вас. 145. *Бери баклаг і барилу.* Чуб. V. 1094. Ум. **Баклажок, баклажка.**

Баклажа́н, на, *м.* Раст. Solanum lycopersicum, баклажанъ, помидоръ. ЗЮЗО. I. 127.

Бакла́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **баклага.**

Баклажо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **баклаг.** 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379.

Баклó, ла́, *с.*=**Баклаг.** *Як із річки із ковбані води принести: відра́ не було, бакла не случилося.* КС. 1883. II. 288.

Бакомпа́рт, та, *м.* Бакенбарды. Вх. Уг 226.

Баку́н, на́, *м.* Nicotina rustica L. ЗЮЗО. I. 129. Очень крѣпкій курительный табакъ, простой табакъ. *Спасибі за тютюн, бо се турецький, не бакун.* Ком. П. № 424. Ум. **Бакуне́ць, баку́нчик.** Ув. **Бакуни́ще. бакуняка, бакуни́сько.**

Бакуно́вий, а, е. Относящійся, свойственный **бакуну.**

Бакунт, ту, *м.* Томпакъ. Шух. I. 277.

Бакунто́вий, а, е. Томпаковый. Шух. I. 275, 277.

Баку́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бакун.**

Бакуня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бакун.**

Бакуня́р, ра́, *м.* Контрабандистъ, переносящій табакъ. Желех. См. **бакун.**

Вакхана́лія, лії, *ж.* Вакханалія. *Я зустрів на улиці весілля, що ходили з добриднями; все те було дуже вже на підпитку; хто в скоки, хто в боки,— нестеменна бакханалія.* Ном. № 11734.

Вакхи́чний, а, е. Вакхическій. Левиц. I. 520.

Бакша́, ші́, *ж.*=**Баштан.** *Сама пійде бакшу полоти.* Кв. *Оцей дощик добрий на бакші.* Богод. у.

Бал, лу, *м.* Балъ. Рудч. Ск. I. 9. Ум. **Балóк.** *Бувають у нас і балки, то в господу закликають музику.* О. 1862. IV: 90.

Ва́ла, ли, *м.* Дубина, пентюхъ. Желех.

Балабáєчка, ки, *ж.* Ум. отъ **балабайка.**

Балабáйка, ки, *ж.* Балалайка. Рудч. Ск. I. 18. Мкр. Н. 16. *Грати у балабáйку.* Ум. **Балабаєчка.**

Балабáн, на, *м.* 1) Родъ хлѣбнаго печенья. *Подай лиш отам з запічка балабани гарячі, тетерю та підʼїмо хоч трохи.* О. 1861. XI. Кух. 27. 2) Родъ растенія. ЕЗ. V. 246. 3) Птица: разновидность сокола. У Вх. Пч. II. 19: Gentilis (Falco nobilis).

Балабáнка, ки, *ж.* Очень крупный сортъ картофеля. Богод. у.

Балабáнський, а, е. ? *Ус балабанський, чуприна черкеська.* Ном. № 8589.

Балабíй. Употребляется пастухами овецъ въ призывѣ для козловъ. *Отара на тирлі або в роспаш; виходить личман вперед, кличе цапів так: гей цо! балабій! цо, цо! балабій! цо!—Цапи, де б не були, ідуть до личмана, вівці за цапами.* О. 1862. V. Кух. 35.

Балабóлька, ки, *ж.* Бубенчикъ. Шейк.

Балабóн, на, *м.* Бубенчикъ, погремушка. Подольск. г. *У нашої попаді балабóни на заді; не багато—тільки пʼять, куди іде—брязкотять.* II. п. Ум. **Балабончúк.** Г. Барв. 513.

Балабóнити, ню, ниш, *гл.* Звонить, бренчать (напр., бубенчиками, погремушкой).

Балабóнка, ки, *ж.* Родъ растенія съ клубнями на корнѣ, похожими на картофель (употребл. для настойки). Херс.

Балабóнчик, ка, *м.* Ум. отъ **балабон.**

Балабóшити, шу, шиш, *гл.* Болтать, говорить. *Та це діти у нас так балабошать, а чи воно такечки,—хто ж його зна.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Валабýла, ли, *ж.* ? Чуб. III. 105.

Валабýрка, ки, *ж.*=**Картопля.** *Далі ж єї балабурок нелуплених їсти.* Гол. I. 199. См. **Бараболя**

Балáбух, ха, *м.* 1) Небольшая булочка, испеченная или сваренная въ водѣ. Употребляется въ пищу, а также для гаданія подъ праздникъ Андрея Первозваннаго. 2) Комъ, комокъ. Шейк. *Балабух глини.* Ум. **Балабушок.**

Балáбуха, хи, *ж.* 1)=**Балабух 1.** Шейк. 2) Шишка. *Під плечем така балабуха.* Зміев. у. Ум. **Балабушка, балабушечка.** Чуб. III. 258. О. 1862. IV. 13.

Балáбушка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **балабуха.** Маркев. 22. 2) Комокъ помета. *Нехай він помʼянеться на кінську балабушку.* Ном. № 8363.

Балáбушок, шка, *м.* Ум. отъ **балабух.**

Балагýла, ли, *ж.* 1) Крытая дорожная повозка, на которой ѣздятъ евреи. Левиц. I. 504. 2) Еврей-извозчикъ на такомъ экипажѣ. 3) Въ юго-западн. краѣ: народникъ изъ польскихъ помѣщиковъ 1830—50 гг., членъ особаго народническаго общества въ то время.

Балагýльський, а, е. Огносящійся къ **балагулʼѣ.** *Балагульський віз.* Грин. I. 55.

Балаґувáти, ґýю, еш, *гл.* Жить въ праздности. Вх. Уг. 226.

Балáй. Употребл. въ выраж.: **галай-балай.** См. **галай 3.**

Балáкайло, ла, *м.* Болтунъ, говорунъ, пустомеля. Желех.

Балáканка, ки, *ж.* Болтовня. Желех.

Балáкання, ня, *с.* Разговоръ, калякание. *Нам не треба балакання, не треба слів, а треба діла.* Левиц. Пов. 162.

Балáкати, каю, еш, *гл.* 1) Бесѣдовать, болтать, калякать, разговаривать. *Звичайно за слівцем балакали по слову.* Греб. *За рученьки біленькі взявшись, балакали то сяк, то так.* Котл. Ен. I. 18. **Балака таке—не своє.** Говоритъ вздоръ. Зміев. у.

Балáкатися, *гл.* Употреб. безлично: **балакається, балакалось.** Говорится, говорилось. *Чого ж ви мовчите?—Та якось не балакається.*

Балáки, лáк, *ж. мн.* Разговоры. ЗОЮР. I. 277. *Другий підходе з такою розмовою до короля, як і перший... Третій підходе до короля з тими ж самими балаками.* Чуб. III. 46.

Валаклúвий, а, е. Разговорчивый, говорливый, словоохотливый. Чуб. I. 231. *Веселий, ручий молодік, письменний, смілий, балакливий.* Мкр. Г. 7. *Панночка така весела, балаклива.* МВ. (О. 1862. Ш. 48). Ум. **Балакливéнький.** *Така в вас балакливенька оця дівчина.* Черниг. г.

Валаклíй, лія́, *м.* Говорунъ, болтунъ. Черниг.

Валакня́, ні́, *ж* Разговоры, болтовня. *Це буде на два годи балакні. Біля корчми така балакня.* Міус. окр.

Вала́куватий, а, е =**Балакливий.** *Вони обидва однаково балакуваті.* Новомоск. у.

Валаку́н, на́, *м.* Говорунъ, болтунъ. К. Дз. 96.

Балаку́чий, а, е =**Балакливий.** *Там така приязна та балакуча жінка.* Кобел. у. *Аби були слухачі, а наш Круглий оповідач дуже балакучий.* Ком. II. 68.

Бала́м! бала́м! *меж.* Подражаніе ударамъ колокола. Шейк.

Вала́мкати, каю, еш, *гл.* Протяжно звонить въ одинъ колоколъ. Шейк.

Валаму́т, та, *м.* 1) Возмутитель, нарушитель душевнаго покоя, обольститель. Чуб. V. 398. *Баламуте всього світа, баламутиш мої літа: як приїдеш, мене любиш: як поїдеш, то й забудеш.* Ни. 2) Знахарь. Чуб. Ш. 193. 3) Рыба: макрель, Scombres scombrus. Черном. Вх. Пч. II. 21.

Валаму́та, ти. 1) *м.*=**Валамут 1.** Шейк. 2) *ж.* Затрудненіе, замѣшательство. Угор.

Валаму́тити, чу, тиш, *гл.* 1) Мутить, возмущать. то же, что и **каламутити.** 2) Смущать, нарушать покой. Чуб. V. 106. *Нишпорить усюди по Вкраїні да баламутить голови поспольству.* К. ЧР. 107.

Валаму́тка, ки, *ж.* 1) Нарушительница покоя, обольстительница. Чуб. V. 405. *Масляниця баламутка: обіцяла масла й сиру, та не хутко.* Ном. № 526. 2) Неурядица, нестроеніе: споръ. *Ні, за ту землю баламутки не було.* Черниг. 3) Водка, въ которой вымоченъ табакъ. Желех.

Валаму́тний, а, е. 1) Мутный, нечистый (о жидкостяхъ), то же, что и **каламутний.** 2) Непокойный, тревожащій

Валаму́тно, *нар.* 1) Тревожно, неспокойно. 2) Несправедливо. *Декуди говорять: скривився, як середа на п'ятницю,—але то вже баламутно, бо середа не має чого кривитися на п'ятницю, бо обі однаково пісні.* ЕЗ. V. 209.

Валаму́тство, ва, *с.* Возмущеніе, смущеніе; обманъ. *Їх обман, їх кпту золотом і баламутством правду.* К. ДЗ. 37.

Вала́н, на́, *м.* Бѣлый волъ. КС. 1898. VII. 41.

Вала́нда́, ди́, *об.* 1) Медлительный, неповоротливый, неловкій человѣкъ. Желех. 2) Вздорный болтунъ. Желех.

Вала́ндати, даю, еш, *гл.* Качать туда и сюда. Желех.

Валанді́ти, джу, диш, *гл.* Болтать, говорить пустяки. Желех.

Валахрестити, щу, стиш, *гл.* Шалить, шутить, балагурить. Угор.

Вала́чка, ки, *ж.* Разговоръ, бесѣда; болтовня.

Валбе́ра и балби́ра, ри, *ж.* Родъ рыболовнаго снаряда: рядъ крючковъ на веревкѣ, съ поплавками. Черном.

Валбе́рка, ки, *ж.* Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Ум. **Балберочка.** Черном.

Валбе́рний и балбе́рочний, а, е. Употребл. въ выраж.: **балберна** или **балберочна снасть**=**балбера** Черном.

Балбе́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **балберка.**

Валбе́рочний. См. **балберний.**

Валда́, ди́, *ж.* 1) Большой топоръ. Вх. Зн. 1. 2) Неуклюжая, неповоротливая женщина. Ном. № 13951. 3) Въ загадкѣ: **далда-балда**—свинья.

Ва́леґа, ґи, *ж.*=**Велеґа.** Вх. Зн. 2.

Ва́лець, льця, *м.* 1) Головное покрывало, головной платокъ женщины (во время свадебнаго обряда?) Желех. *Балець, матінко, балець, на сім мір та й на палець; що буде завивати, то буде споминати: „то невісточка дала, бодай щасте мала.* Гол. IV. 321. 2) Родъ свадебнаго хлѣба. Гол. IV. 369, 395.

Ва́ли, лів, *м. мн.* Разговоры, розсказни. *Тільки і балів на селі, що про мене безщасну.* О. 1862. VII. 42. *Посварився з своїми балами—і до вечора тебе не переслухаєш.* Полт. *Всі ж не з балами стояли, всі були по ділу тут.* Котл. Од. 490. **Це вже ба́ли!** Дудки! *Це вже бали, щоб я йому дала.* Харьк. у. *Ні, це вже бали!* Грин. I. 240.

Вали́к, (ка́?), *м.* Балыкъ. МУЕ. I 48 (Добруджа).

Ва́лище, ща, *с.* Степной оврагъ, узкая и длинная долина. *По тих степах, по*

горах Дніпрових, по балищах і лугах низових живе його слава од віку до віку. К. Досв. 4. *Везуть у балище на водопійло.* К. МБ. X. 17. См. Балка.

Ба́лія, лії, *ж.* Родъ низкой и широкой кадки для мойки бѣлья. Шейк. Черниг. у. *У нас нема балії, ми в ночвах сорочки оджимаєм.* Кіев. у. Ум. **Балійка.**

Ба́лка, ки, *ж.* Степной оврагъ. *Вовки по тернах, по балках жовту кість жвакували.* Дума. *Вийшов в поле геть од шляху, у балку спустився.* Шевч. Ум. **Ба́лочка.**

Ба́лмус, су, *м.* Густая жидкость. *Балмусом звуть, як що небудь дуже густе, що б то не було.* Драг. 191.

Балок, лка́, *м.* Ум. отъ **бал.**

Ба́лта, ти, *ж.* 1) Топоръ. Вх. Зн. 1. См. **Балда.** 2) Жидкая грязь. Шух. I. 81.

Балти́на, ни, *ж.*=**Балта** 1. Желех.

Балу́. Употребл. въ выраженіяхъ: **балу-балу́, галу-балу́, тару та балу**—болтать. *Галу-балу, а свині в ріпі.* Ном. *Я тут балу-балу, а тісто біжить по столу.* Фр. Пр. 21.

Валува́ння, ия, *с.* Препровожденіе времени въ балахъ, пиршество. Чуб. Ш. 5.

Валюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Проводить время въ балахъ, пировать. Мил. Св. 61. О. 1861. X. 38. МУЕ. Ш. 161. 2)—**чим.** Заниматься чѣмъ, быть опытнымъ въ чемъ. Вх. Уг. 226. *Він тим балує. Хто чим балує, від того й гине.* Фр. Пр. 21.

Ба́лух, ха, *м.*=**Валуша.** Вх. Лем. 389.

Валуха́тий, а, е=**Ванькатий.**

Ба́лухи, хів, *мн.* 1) Выпученные глаза. 2) Заячьи глаза. Вх. Пч. II. 6.

Валуша, ші, *ж.* Пирушка, препровожденіе времени въ гостяхъ. *При балуші, як дайде весіля або кстини, приходять на мисель розмаїти співанки.* Вх. Лем. 389.

Валхва́, ви́, *ж.* Цвѣтная полоска въ ткани. Волын. г.

Балца́нка, ки, *ж.* Банка или бутыль, оплетенная лозой. Мнж. 176. См. **Бальзанка.**

Баль, лю, *м.*=**Вал. Отто буде крутий баль!** Вотъ будетъ драка! Фр. Пр. 21. **Справлю я ті баль!** Буду бить такъ, что подпрыгивать будешь. Фр. Пр. 21.

Бальвува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Сцѣплять, связывать одно съ другимъ. Лубен. у.

Бальза́нка, ки, *ж.* Жестянка съ горлышкомъ и носкомъ для храненія жидкостей, напр. керосина. Славяносер. у. См. **Балцанка. Ум. Бальза́ночка.**

Ба́льо, ля, *с.* Дѣтск. 1) Баранокъ. Шейк. 2)=**Гостинець.** Желех.

Бальо́вий, а, е. Бальный. Левиц. I. 451.

Бальо́га, ги, *ж.* Лѣвша. Угор.

Ба́льок, лька, *м.* Балка. Шейк.

Валюва́ння, ня, *с.*=**Валування.**

Валюва́ти, лю́ю, еш, *гл.*=**Валувати** 1. Рудан. I. 64, 92. *А ти гуляєш, а ти балуєш за чужі нечесні гроші.* Левиц. I. 529. *Зізвав багато царевичів і почали балювати.* Чуб. II. 217.

Валю́ра, ри, *ж.*=**Ваюра.** Сим. 32. *Через балюру стрибатиме.* Г. Барв. 453. Ямка въ земляномъ полу, на печномъ шесткѣ, въ печи. *О, яка в долівці балюра,—треба замазати.* Константиногр. у. *Чому таки ти печі не вимажеш? Самі балюри, ніде й горщика поставити.*

Баля́кати, каю, еш, *гл.*=**Балакати.** *Чую, балякає з кимсь.* О. 1862. VII. 38.

Баля́ки, ля́к, *ж. мн.* 1)=**Балаки.** О. 1862. VII. 35. 2) **Баля́ки підпуска́ти.** Обманывать. Гатц.

Баляндра́си, сів, *м. мн.* Разглагольствованія, розсказни, турусы на колесахъ. Котл. Ен. I. 20. К.ЧР. 137. *Баляндраси роспускає, буцім то він усе знає.* Ни. *Хазяйка кишки порве од її баляндрасів.* Кв. **Баляндраси точити.** Балагурить, болтать.

Баляндра́сити, шу, сиш, *гл.* Болтать, балагурить, разсказывать смѣшное. *Та як стануть баляндрасить, то й мертвий би розреготався.* Стор. I. 133.

Баляндра́сник, ка, *м.* Балагуръ. *Що за баляндрасник отсей прудиус!—каже сміючись Сомко.—Мабуть у вас у Січі тілько й роботи, що потішать один одного вигадками.* К. ЧР. 128.

Баля́с, су, *м.* Шумъ. Шейк.

Баля́си, сів, *м. мн.* 1)=**Перила.** Шейк. 2)=**Баляндраси.** *Точила всякії баляси.* Котл. Ен.

Баля́сник, ка, *м.* Балагуръ, болтунъ. Ком. II. 37.

Баля́сниця, ці, *ж.* Балагурка, болтунья.

Валясува́ти, су́ю, еш, *гл.* Шумѣть. Шейк. Болтать, балагурить? *Побігла до полюбовника да там з всєлости і давай балясувати да хвалиться, що вже чоловіка нема на світі.* Рудч. Ск. I. 172.

Бам-бам! *меж.* Подражаніе звуку колокола. О. 1861. XI. Св. 37. Подражаніе

звуку струннаго инструмента. *На цимбали бам-бам!* Гол. IV. 448. См. **Балам**.

Бамба́ра и бамбе́ра, ри, *ж.* Ягода. Вх. Лем. 389. Ум. **Бамба́рка, бамбе́рка.**

Бамбиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Слабо звонить. Желех.

Бамбу́ла, ли, *м.* Неповоротливый, неуклюжій человѣкъ, животное; неповоротливый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Бамбу́лька, ки, *ж.* Круглая ягода (на ботвѣ картофеля). Вх. Уг. 226.

Ба́мбу́х, ха, *м.* Желудокъ. Вх. Лем. 389: желудокъ коровы. Вх. Уг. 226.

Ба́мкати, каю, еш, *гл.*=**Валамкати.** Шейк.

Ваналю́ки, люк, *ж. мн.*=**Ванелюки.** Фр. Пр. 21.

Ба́нда, ди, *ж.* 1) Гурьба, ватага, группа. Драг. 271. *Пішли цілою бандою.* Шейк. 2) Капелла. *Цісарь... сказав їм зробити великий баль, банда їм грала.* Гн. I. 161.

Банда́ж, жа, *м.* 1) Чорная лента, употребляемая для повязки башмаковъ. Шейк. 2) Бинтъ. Шейк.

Бандажо́ваний, а, е. О башмакахъ: подвязанный лентами. *Бандажовані черевики.* Шейк.

Бандажува́ти, жу́ю, еш, *гл.* 1) Подвязывать башмаки лептами (см. **Бандаж.**). 2) Бинтовать, налагать повязку. Шейк.

Банда́вка, ки, *ж.*=**Бандаж.** Галиц.

Бандазко́ваний, а, е=**Бандажований.** Галиц.

Банджюр, ра, *м.*=**Вакай 1.** Вх. Уг. 226. См. **Баюра.**

Бандз, дзу, *м.*=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13.

Ба́ндина, ни, *ж.* Большая компанія. Васильк. у.

Ба́ндур, ра, *ж.* Содержатель публичнаго дома. Желех.

Банду́ра, ри, *ж.* 1) Музыкальный инструментъ въ родѣ гитары. Части: **ру́чка**—грифъ; **спідня́к**—выпуклый овалъ; **верхня́к**—вибрирующая поверхность, дека; **голосни́к**—отверстіе въ декѣ, **пристру́нник**—планка, на окружности овала, къ которой прикрѣплены струны; **кобы́лка**—порогъ, черезъ который перекинуты струны. Струнъ отъ 12 до 30 и болѣе; шесть большихъ струнъ наз. **бунти**, первыя три, басы—**нишкові**, 4-я—**дротова́**, 5-я—**при́йма**, 6-я—**те́рція**; шесть короткихъ струнъ назыв. **пристру́нки.** КС. 1882. VIII. 281—282. 2)=**Картопля.** Вх. Лем. 389. **Бандури душені.**—Растертый картофель. Вх. Лем. 412. **Ум. Банду́рка, банду́ронька, банду́рочка.** *Ой там козак похожає, у бандурку вправляє.* Мет. 73.

Ба́ндури, дур, *ж. мн.* Внутренности, преимущ. животнаго. Мнж. 36. *Знайшов там десь задрїпане теля, облупив його, бандури випустив.* Мнж. 13. *Гляди, щоб він не випустив тобі бандур.* Черном.

Банду́рка, ки, *ж.* 1) Ум отъ **бандура.** 2)=**Картопля.** Вх. Пч. II. 36.

Банду́рний, а, е. Принадлежащій, относящійся къ бандурѣ. *Бандурна струна.* К. Іов. 65.

Банду́рник, ка, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій бандуры. 2)=**Бандурист.** *Дума „про смерть козака бандурника“* Мет. 443.

Банду́ронька, банду́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бандура.**

Бандурува́тий, а, е. Неповоротливый? неуклюжій? *Був (хлопець)... несміливий, бандуруватий.* Св. Л. 244.

Бандурча́ник, ка, *м.* Родъ лепешки изъ растертаго картофеля. Вх. Уг. 226.

Бандурча́нка, ки, *ж.* Стебли и листья, ботва картофеля. Вх. Лем. 389.

Бандурчина, ни, *ж.*=**Бандурчанка.** Вх. Уг. 226.

Ба́ндурша, ші, *ж.* Содержательница публичнаго дома.

Бандура́нка, ки, *ж.*=**Бандурчанка.** Вх. Лем. 389.

Бандура́та, ря́т, *с. мн.* Картофель. Вх. Уг. 226.

Бандюра, ри, *ж.*=**Вакай 1**=**Баюра 1.** Вх. Уг. 226. См. **Банджюр.**

Ванелю́ки, люк, *ж. мн.* Унотр. въ выраженіи: **банелю́ки плести́**—молоть вздоръ, городить чепуху. Ном. № 13029. *Що ти мені банелюки плетеш?* Фр. Пр. 21.

Ваник, ка, *м.* Родъ ватрушки. Вх. Уг. 226.

Вани́та, ти́, *м.* Изгнанникъ. *Король мене банитою вигнанцем оголосив по Польщі і Вкраїні.* К. Бай. 69.

Ва́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Мыть, вымывать, выполаскивать. *Була въ березі, діжку банила.* Лубен. у. *Стала вона банити ложечки.* Мнж. 32. *Приходе до річки попова дочка тарілок банити.* Мнж. 6. *Банити рибу.* МУЕ. I. 49. (Добруджа). 2) Полоскать. *У горлі боліло, так лікарь давав чимсь банити.* Харьк. у. 3) Бить (человѣка). *Сусід Кіхоть із жінкою моєю...*

гм! гм! не вам кажучи, пані... а свою банить що-дня. Г. Барв. 334.

Ба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Мыться, вымываться.

Банітува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Шельмовать, бранить послѣдними словами. 2) Мучить. Лубен. у. 3)—**рбзумом**=**Баламутити 2.** Желех.

Ба́нка, ки, *ж.* Гульденъ. Вх. Зн. 1) **Вели́ка ба́нка.** Десять гульденовъ. Шух. I. 85 Ум. **Ба́ночка.**

Банка́с, са, *м.* Желѣзный съ насѣчкой на верхнемъ концѣ шпень, вставляемый въ одну изъ дыръ столярнаго станка для того, чтобы удерживать имъ доску, когда ее строгаетъ столяръ. Слов. Д. Эварн.

Банке́т, ту, *м.* и пр.=**Бенкет** и пр.

Банкру́т, та, *м.* Банкротъ. Желех.

Банкру́тство, ва, *с.* Банкротство. Желех.

Банкрутува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Банкротиться. Желех.

Ба́нність, ности, *ж.* Печаль, грусть; тоска. Желех. *Доки ми ся тай любили—втіхи та радости, а як ми ся залишили—жалю та банности.* Гол.

Ба́нно, *нар.* Грустно, тоскливо, жаль чего. Гол. Ш. 215. Чуб. V. 280. *Ні за чим мені так не́ банно, як за моєю кресанею.* Федьк.

Ба́ночка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **банка.** 2) То же, что и **банка 1,** 1 гульденъ въ тѣхъ мѣстностяхъ, гдѣ **вели́ка ба́нка**=10 гульд. Шух. I. 85.

Ба́нта, ти, *ж.* 1) Поперечное бревно между стропилами, перекладина. Kolb. I. 55. *Кури сплять на бантах.* Подольск. г. О животныхъ: **піти́ на ба́нти**—издохнуть. Кінь пійшов на **ба́нта,** т. е. содранная съ коня шкура повѣшена на **бантах.** Ном. № 14023. 2) мн. **ба́нти**=**Вергуни.** Сим. 192.

Ба́нтина, ни, *ж.*=**Банта 1.** *Стріха держить на кроквах, зв'язаних знизу бантинами.* МУЕ. I. 88. (Черниг.).

Банти́ня, ня, *с.*=**Банта 1.** Шух. I. 91.

Бантува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Безпокоить; толкать. Вх. Зн. 1. 2) Уничтожать. Вх. Лем. 389.

Банува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Тужить, жалѣть. ЕЗ. V. 97. *Не дуже за ним банували і швидко забули про него.* ЕЗ. V. 194. *Не бануй, мамко, за мнов, не беру вшитко з собов.* Гол. IV. 406. *Ци не будеш, моя рибко, за мнов банувати?* Гол. Ш. 116. 2) **Банува́ти на бчі**—болѣть глазами. Брацл. у.

Ба́нуш, ша, *м.* 1) Супъ говяжій Шух. I. 215. 2) Кушанье: кукурузная мука, смѣшанная со сметаной и сваренная. Шух. I. 140.

Ба́нуша, ші, *ж.*=**Кешня.** ЕЗ. V. 43.

Ба́нька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бання 1.** *А на нашій церковці що за банька хороша!* 2) Шаръ. *Місяць має вид опуклий, се б то як банька.* Дещо. 3) Стеклянный шаръ для глаженія (вмѣсто утюга). См. **Гало.** 4) Глиняный или стеклянный узкогорлый сосудъ. Кіев. *Банька на олій.* Шух. I. 264, 270. 5) Пузырь водяной. *Чоловік на світі, як банька на воді.* Ном. № 8260. 6) Бѣлокъ глаза. Константиногр. у: Хрусталикъ глаза (у вола). Рудч. Чп. 254. *Мн.* **баньки́.** Выпученные глаза. Греб. 373. *Чого ви, братця, так баньки повитріщали?* Греб. *Баньки вивалив, мов баран.* О. 1861. XI. Кух. 34. *Коли б мені не засліпило так тею горілкою баньок, то може б я і втрапив додому.* Грин. II. 179.

Банька́тий, а, е. Имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Стор. МПр. 156. См. **Балухатий.**

Банька́ч, ча́, *м.* Человѣкъ, имѣющій глаза на выкатѣ, пучеглазый. Шейк.

Банюр, ра, *м.* 1)=**Банюра**=**Ваюра 1.** Вх. Лем. 390. 2) Глубоко размытое мѣсто въ рѣчномъ берегу. Вх. Уг. 238.

Банюра, ри, *ж.*=**Баюра 1.** Вх. Лем. 390.

Ба́ня, ні, *ж.* 1) Куполъ на церкви, вообще на строеніи. Сим. 17. *На самому шпилечку стоїть, як лялечка, біла церковця і неначе хитається, сяючи золотим хрестом і банями.* Мир. Пов. I. 166. *Ой не видно його дому, тільки видно баню.* Мет. 6. 2) Солеварня, солеварный заводъ. Шух. I. 16. *Ой чумаче, де ти йдеш?.. на баню по кримку йду.* Гол. I. 177. 3) Минеральный цѣлебный источникъ. Вх. Лем. 390. Ум. **Ба́нька.**

Баня́к, ка́, *м.* Чугунный котелъ, металлическій горшокъ. Волын. г. *Баняк розбився і вода вилялася.* Гн. II. 92.

Вар, ру, *м.* Мокрое мѣсто между холмами. Вх. Зн. I.

Вараба́н, ну, *м.* Барабанъ. ЗОЮР. I. 114. Чуб. I, 219; V. 151. *В барабани вибивають.* Драг. 198.

Вараба́нити, ню, ниш, *гл.* Барабанить.

Вараба́нський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ барабану Употребл., кажется, только какъ брань въ выраженіи:

шкýра бараба́нська—потаскуха, публичная женщина и вообще скверная женщина.

Бараба́нчик, ка, *м.* Барабанщикъ. *Ой іде, іде барабанчик, путкувками креше* Гол. I. 309.

Бараболи́ння, ня, *с. соб.* Стебли картофеля. Правобереж.

Бараболи́сько, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ росъ картофель. Вн. Зн. 1.

Бараболи́нник, ка, *м.* Пирогъ съ картофелемъ. МУЕ I. 102.

Бараболя́, лі, *ж.*=**Картопля**. Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. *Наварила бараболі.* Чуб. V. 3. Ум. **Бараболька**, Грин, III. 517.

Бараболи́ти, шу, сиш, *гл.* 1) Болтать, балагурить, калякать. Лохв. у. 2) Бить ладонями по спинѣ въ игрѣ въ ярки. Ив. 34.

Бара́н, на́, *м.* 1) Баранъ, самецъ овцы. Вас. 197. Чуб. I, 129 *Овечку стрижуть, а баран дрiжить.* Посл. 2) Названіе вола съ загнутыми назадъ рогами. КС. 1898. VII. 44. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. VI. 462. 4) Седьмая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой стінка. КС. 1887. VI. 462. 5) Цилиндръ въ воротѣ, барабанъ, на который наматывается канатъ. Лубен. у. МУЕ I. 45. 6) Пѣнистая волна, вздымающаяся въ узкомъ мѣстѣ рѣки. Вх. Пч. II. 25. 7) Кудреватые гребни наметеннаго снѣга. *Вітер рве й перекидає сніг через осемо; а на димарі повикручувало такі худлаві барани...* Мир. Пов. I. 113. Ум. **Баране́ць, бара́нчик**. Ув. **Барани́ще**.

Баране́ць, нця́, *м.* 1) Ум отъ **баран**. Небольшой баранъ. Рудч. Ск. II. 129. Вас. 197. *Понесла на посвяченіе паску, баранця печеного.* Кв. *Чи всі вівці покотилися, чи баранці породилися?* Чуб. Ш. 454. 2) Колодка, на которую навивается веревка въ плотницкомъ инструментѣ, называемомъ **шнур**. Черниг. 3) Желѣзная палочка у удилъ, застегивающаяся въ колечко отъ уздечки. Мiусск. у. 4) Бекасъ. Полт. Вх. Пч. II. 14. См. **Вівчарик 3, Баранов, баранчик**. 5) Раст. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127. 6) мн. **Баранці**. Легкія тучи, перистыя облака, пѣнистыя волны.

Бара́нина, ни, *ж*, Баранина. *Приніс Хвеcько додому баранину та й кинув її на долівці, а собаки донюхались та й ззіли.* Стор. I. 27. *Наварила борщу з баранинсю.* Черниг. у. Ум. **Бара́нинка**. *От вам стегно баранинки.* Стор. I. 27.

Варани́ця, ці, *ж.* Овчина для укутыванія ногъ зимою въ дорогѣ. Кіев. г. (Лободов.).

Варани́ще, ща, *м.* Ув. отъ **баран**.

Вара́нка, ки, *ж.*=**Вівця**? *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка* (изъ заговора). Мил. М. 40.

Вара́нковий, а, е. Барашковый. Шейк.

Вара́нник, ка, *м.* Пастухъ барановъ. О. 1862. V. Кух. 36.

Варання́, ня́, *с.* Грязь, налипающая на спицахъ колеса. *Баранням колесся взялось, і повні маточини наперло грязі.* Борз. у.

Вара́нок, нка, *м.* Бекасъ, Gallinago gallinula. Вх. Уг. 226. См. **Баранець 4**.

Вара́нта, ти, *ж.* Стадо овецъ. Черном.

Варанча́, ча́ти, *с.* Барашекъ. Сим. 209

Вара́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **баран**. *Пасуться три баранчики.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Бекасъ. Полт. 3) Хвостикъ арбуза. *Узяв кавуна, держачи його за баранчика.* Ком. I. 33. 4) Одно изъ колесъ въ плугѣ безъ обода. 5) При игрѣ въ **лапки**: каждый изъ стоящихъ на крайнихъ ямкахъ двухъ мальчиковъ, катающихъ мячъ. Ив. 34. 6) Часть уздечки. См. **Гнузда**. 7) мн. **Бара́нчики**. Раст. первоцвѣтъ, Primula officinalis. Ум. **Бара́нчичок**.

Варанчу́к, ка, *м.*=**Баранець 1**. Желех. Въ нѣкоторыхъ пѣсняхъ употребляется какъ припѣвъ: *Гоп, чук, баранчук, а на боці дудка! Кедь би мені не миленька, не був би я тутка.* Гол. IV. 512.

Варана́, ня́ти, *с.*=**Варанча**. Шейк. Ум. **Баранятко, баранятечко**.

Варана́р, ра́, *м.* 1) Торговецъ баранами. Желех. 2) Воръ, крадущій барановъ. Желех.

Баранятко, баранятечко, ка, *с.* Ум. отъ **бараня**.

Вара́нячий, а, е. 1) Бараній. *Баранячий смух.* 2) **Бара́нячий пра́зник**. День 26-го ноября (въ этотъ день совершается случка барановъ съ овцами). Новомоск. у.

Варасу́лі, су́ль, *ж. мн.* Большія стеклянныя желтыя бусы. Шейк.

Варашкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Болтать, растабаривать. Вх. Зн. 1.

Варбачія, чіі, *ж.* Пт. Galerita cristata, хохлатый жаворонокъ. Вх. Лем. 390.

Варбо́льки, льок, *ж. мн.* Раст.: а) Fisaria ranuncoloides. Вх. Пч. II. 31. б) Scrofulatia nodosa. Вх. Пч. II. 36.

Варбо́ля, лі, *ж.*=**Вараболя**. Вх. Пч. II. 36.

Барбо́с, са, *м.* Кличка собаки. *За хатою коло воріт забрехав барбос наче на вовка.* Левиц. I 30.

Барбо́сів, сова, ве. Принадлежащій, свойственный барбосу. *Ганна побачила через тин барбосову морду з роззявленим ротом, з вишкіреними зубами, з лютими очима.* Левиц. I. 31.

Барбу́ля, лі, *ж.* Порода рыбы: mullus barbatus. Вх. Пч. II. 20.

Барбу́н, на́, *м.*=**Барбуля.** Вх. Пч. II. 20.

Ба́рва, ви, *ж.* 1) Краска, цвѣтъ. Гол. II 520. *Стіни були помальовані ясно-жовтою барвою.* Левиц. Пов. 19. 2) Ворса на сукнѣ. НВолын. у. 3) Форменная одежда. *Козацьку барву прибірає, зброю наряжає.* Гол. I. 10. Ливрея. *Слуги в барвах позлотистих гуляють по ринку* К. Досв. 21

Барви́стий, а, е. Цвѣтной, разноцвѣтный, цвѣтистый. *Дорогі, пишно барвисті шати* К. МБ XI. 162. *Барвисті маки* К. Дз 79.

Барви́сто, *нар.* Цвѣтно, разноцвѣтно, цвѣтисто. *Рай земний, едем барвисто-пишний.* К. Бай. 22.

Ба́рвити, влю, виш, *гл.* 1) Окрашивать, красить. Желех. 2) Наводить ворсу. Шейк.

Барві́н, ну, *м.*=**Барвінок.** *Барвін процвітає.* Млак. 90. То же: **барві́н-листо́к.** *Ходжу, блуджу по-над лози, а в тих лозах барвін-листок,—щипну, вирву, вінець сплету.* Чуб. Ш. 37.

Барвіне́ць, нця́, *м.*=**Барвінок.** *Під кудерним деревцем, під зелененьким барвінцем.* Ни. *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. Ш. 301. **Вінець-барвінець.** Вѣнокъ изъ **барвінку.** Грин. Ш. 524.

Барвіни́на, ни, *ж.* Одно растеніе **барвінок,** одинъ стебель **барвінка.** Иногда просто **барві́нок.** *Перва зелина—любисточок, друга зелина—барвінина, третя зелина—василечок.* Ни

Ба́рвінковий, а, е. Принадлежащій, относящійся къ **барвінку,** сдѣланный изъ него. *Вінок барвінковий.* Гол. Од. 50.

Барві́нок, нку, *м.* 1) Раст.: могильница, гробъ-трава, Vinca minor L. Анн. 380, ЗЮЗО. I. 141. *Ой не стелися, хрещатий барвінку, та по крутій горі!* Ни. Обычные эпитеты: **барвінок зелений, хрещатий, крячастий.** Какъ ласкательное названіе для любимаго мужчины: *Ой ти, козаче, зелений барвінку, прийди до мене хоть у недільку.* Мет. 43. Употребляемый на свадьбѣ въ **світи́лчиній ша́блі барвінок** означаетъ—душевную склонность, пріязнь. МУЕ. Ш. 94. **Барвінок рва́ти**—означаетъ часто идти на любовное свиданіе. Мал. л. сб. 288. *Пусти ж мене, мати, барвіночку рвати, а вже ж наші вороженьки полягали спати.* Мет. 288. **Ночува́ти в барвінку.** Переночевать съ милымъ. 2) Раст.: а)—**ди́кий.** Lysimachia nummularia. Лв. 100. б)—**степови́й.** Vinca herbacea Waldst et Kit. ЗЮЗО. I. 141. 3) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 200. Ум. **Барві́нонько, барві́ночок, барві́нчик, барві́нчичок.** *Дівчинонько, сіра утко, чи сватати хутко?—Козаченьку, барвіночку, хоть і в неділочку.* Мет. 8. *Та прийди до мене, хрещатий барвінчику!* Нп.

Ба́рвний, а. е. Цвѣтной. Желех.

Барв'я́к, ка́, *м.*=**Вайрак?** *Ой їхав козак в зелений барв'як, став коня попасати.* Гайсин. у.

Барда́, ди́, *ж.* 1) Краюха хлѣба. Шейк. 2) Топоръ особой формы. Въ Хотин. у. и у гуцуловъ: родъ плотницкаго топора съ широкимъ лезвіемъ. Шух. I. 87. *Казала йому хату ставити без барди і сокири.* Чуб. V. 819. *А кедрина не калина, я сам їй тесав, що зарубав яснов бардов, як в серденько тяв.* Федьк. Ш. 168. Ум. **Барди́чка, ба́рдочка.** *Як затну бардичку до бука.* Федьк. I. 97.

Вардади́м, ма, *м.* Крупной комплекціи человѣкъ, верзило.

Барда́ш, ша́, *м.* Большой топоръ. Каменец. у. Вх. Зн. 2.

Барда́, ба́рдзо, *нар.*=**барз.** Грин. III. 32.

Барди́ґа, ґи, *ж.* Большая краюха хлѣба. Шейк.

Барди́на, ни, *ж.*=**Барда 2.** *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на всю ніч махати. Закину я вражу бардину, сам до дівчини на всю ніч двину.* Чуб. V. 172. Ум. **Барди́нка, барди́ночка.**

Барди́чка, -ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рдочка, ки, *ж.* Ум. отъ **барда.**

Ба́рже, *нар.* Сравн. ст. отъ **барзо.** Вх. Лем. 390.

Барз, ба́рзе, барзо, *нар.* Очень. *Вода барз нечиста.* Гол. IV. 522. *І старшу сестру барзе зневажав.* О. 1862. VIII. 23. *Та ще у неділю, барзо рано-пораненьку.*

не сива зозуля закували. Дума. *А в мене шапка барзо дорога.* Чуб. V. 161.

Барзій (ба́рвий?), ба́рза. Черный козелъ, черная овца, но грудь у которой бѣлая. О. 1862. V. Кух. 36.

Барзки, *нар.*=**Барзо.** Вх. Лем. 390.

Ба́рзо, *нар.* См. **Барз.**

Ба́ри, *мн. нескл.* Разсказы, болтовня. Употребл. въ выраж.: **та́ри та ба́ри.** *Тари та бари, завтра Варвари.* Ном. № 19335.

Вари́вка, ки, *ж.*=**Барилка.** Вх. Лем. 390. Ум. **Бари́вочка.**

Варивчи́на, ни, *ж.*= **Барильчина.** МУЕ. I. 100.

Бари́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́лка, ки, *ж.* Боченокъ. Гн. II. 36. *Везе нам горілки чотирі барилки.* Чуб. III. 382. *Носив... барилку тисовую з добрим вишняком.* Млак. 84. Ум. **Бари́лочка.** *Дайте нам горівочки з нової барилочки.* Грин. Ш. 50.

Бари́лко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Бари́ло, ла, *с.* Боченокъ. Вас. 145. Ном. № 8007. *Вина з Царіграду відер трое у барилі.* Шевч. 116. Ум. **Бари́лко, бари́лечко, бари́лочко, бари́льце.** Котл. Ен. IV. 20. *Набрала повнісіньке барильце (вина) додому.* Рудч. Ск. II. 57. Ув. **Бариля́ка.**

Бари́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **барилка.**

Бари́лочко, ка, *с.* Ум. отъ **барило.**

Барилькува́тий, а, е. О человѣкѣ: толстый, пузатый. Желех.

Бари́льний, а, е. Принадлежащій боченку, боченочный. *Барильний обруч.*

Бари́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **барило.** 2) мн. **Бари́льця** Родъ растенія. О. 1862. IV. 72.

Барильчи́на, ни, *ж.*=**Барило.** Гн. II. 36. *Ой пійду я в комірчину та загляну в барильчину.* Чуб. V. 1094.

Бариля́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **барило.**

Бари́ти; рю́, ри́ш, *гл.* Замедлять, задерживать. *Ой одчиняй, не бари, бо кусають комарі.* Ни. *Ой нуте, робіть, себе не баріть!* Чуб. Ш. 231.

Бари́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Медлить, мѣшкать. *Неси, доню, не барися.* Чуб. V. 69.

Бари́ш, шу́, *м.* Прибыль, выгода, барышъ. *Як уродиться, без баришу не обходиться, і як умре, то все піп дере.* Посл. Ум. **Баришо́к.** *І Турн получить з баришком.* Котл. Ен.

Баришівне́, но́го, *с.* Плата за факторство, маклерство. Вх. Зн. 2. Фр. Пр. 23.

Баришівник, ка, *м.* Посредникъ при покупкѣ, факторъ, маклеръ. Шух. I. 85. Фр. Пр. 23.

Бари́шник, ка, *м.* 1) Торговецъ лошадьми. 2) Торгашъ, барышникъ.

Бари́шництво, ва, *с.* Барышничество, торгашество.

Бари́шницький, а, е. Принадлежащій, свойственный барышнику. барышническій.

Баришо́к, шку́, *м.* Ум. отъ **бариш.**

Баришува́ння, ня, *с.* Торгашество, барышничанье.

Баришува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Торговать, барышничать. *Він баришував: купував скот, випасував, продає.* Грин. II. 257.

Варі́вка, ки, *ж.*=**Варилка.** Вх. Зн. 2.

Варі́ння, ня, *с.* Замедленіе, остановка. *За вашим варінням, то й не впораємось сьогодня помолотити.* Полтав.

Ба́рка, ки, *ж.* Плоскодонное рѣчное судно для грузовъ: барка. *За ним Азилас плив на барці.* Котл. Ен. VI. 17.

Барка́н, на́ *м.* Досчатый заборъ, то-же, что и **паркан.** Грин. II. 180. *Золотий сад і золотим барканом обгороженій.* Рудч. Ск. II. 94. *З одного боку двора коло баркана росли рядомъ тополі.* Левиц. Пов. 21. Ум. **Барка́нчик.** Ув. **Барканище**

Барка́с, су, *м.* Баркасъ, наибольшее гребное судно. *Посунули по синій хвилі поміж кугою в Сир-Дар'ю байдару та баркас чималий.* Шевч. (1883) 298. Ум. **Барка́сик.** *Справив баркасик і давай у морі рибалчити.* Мнж. 40.

Ба́рки, ків, *м. мн.* 1) Плечи. 2) **Взяти за ба́рки.** Взять за грудь (во время драки).

Баркиці́нути, ну, неш *гл.*=**Веркицьнути.**

Барлі́г, логу́, *м.* 1) Логовище, логово (медвѣжье). *Упала у ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. 2) Логово свиное, также подстилка въ свиномъ хлѣву. Чуб. VII. 395. *Заглянув в хлів,—там поросятам нема нічого барлогу.* Алв 70. 3) Грязная лужа; грязь. Котл. Ен. Ш. 14. *Валяється як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. *Гнав свиню; та́ в барліг, а він за нею, та спіткнувсь, упав і викачався в барлозі.* Мнж. 129.

Барлій, лія, *м.* Раст.=**Варлян=Віждерев.** Вх. Пч. I. 8.

Барложи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Валяться въ грязи. *Барложиться, як свиня в солоді.* Ном. № 12267. *До колодязя по-*

гано й доступиться. не висихає ніколи, а свині й барложаться. Богод. у.

Ба́рма, ми, *ж.* Мундиръ, ливрея. Гол. I. 150. См. **Барва.** 2) Накипь, пѣнка при варкѣ меду, варенья и пр. Кіев. *Як з вишень варення варчи, так барми багато.* Харьк. г. 3) Глина съ примѣсью желѣзной руды. Ум. **Барми́ця, барми́чка.** Черк. у.

Вармува́ти, му́ю, еш, *гл.* Собирать накипь, пѣнку. Канев. у. См. **Барма.**

Вармува́тися, му́юся, ешся, *гл.*—**під кого.** Поддѣлываться подъ кого, подражать кому. *Наші пластуни одягаються в черкеську одежу і, під їх бармуючись, запускають бороди хто хоче.* О. 1862. II. 65. *Пластун в плавні держыть похід тій звірини, під котру бармується.* О. 1862. II. 63.

Барна́, ни́, *м.* Темносѣрый волъ. Фр. Пр. 23. Темно-красно-бурый волъ. Вх. Лем. 390.

Барна́вий, а, е. Бурый. *Куропатва барнава.* Вх. Лем. 390.

Барна́к, ка́. *м.* Загнутый конецъ гирлиги, ея деревянный крюкъ. О. 1862. V Кух. 36. Мнж. 176.

Барна́стий, а, е=**Барнястый.** Желех

Барник, ка, *м.* Родъ птицы. Вх. Лем. 390.

Барно́ха, хи, *ж.* Корова темносѣрой масти. Желех.

Барну́ля, лі, *ж.* Корова краснобурой масти. Вх. Лем. 390.

Барня́вий, а, е=**Барнавий.** Вх. Лем. 390.

Барня́стий, а, е. Бурый, коричневый, каштановый. *Барнясти ма волоси.* Вх. Лем. 390.

Ба́рок, рку, *м.* Поперечная палка для привязыванія постромокъ къ запряжкѣ; валекъ.

Ба́ртка́, ки, *ж.* Верхняя часть топірця, имѣющая форму топора. Части ея: обу́х и плас съ вістрям. Шух. I. 289.

Вару́ля, лі, *ж.* Берлога. *Вовк старий в барулі здох.* Бор. 21.

Варха́н, ну, *м.* Бумазея.

Варха́но́вий, а, е. Бумазейный. Шейк.

Варшан, ну, *м.*=**Оксамит.** Вх. Уг. 227.

Варшановий, а, е=**Оксамитовий.** Вх. Лем. 390. **Змія́ баршанова.** Гадюка обыкновенная, Pelias berus. Вх. Лем. 390.

Ба́с, са́, *м.* 1) Басъ. *Еней зарюмав басом сам.* Котл. Ен. **Співа́ти баса́.** Пѣть басомъ. *Він у церкві баса співає.* Харьк. г. **Говори́ти баса́.** Говорить басомъ. Св. Л. 130, 279. 2) Музыкальный инструментъ: контрабасъ, віолончель. *Да винесла три скрипочки, а четвертий бас.* Чуб. V. 1117. *На улиці скрипка й бас, пусти, мамо, хоть на час.* Нп. 3) **На бас бра́ти кого́.** Поднимать на смѣхъ кого. Фр. Пр. 23. 4) **Ба́сом диви́тися, погляда́ти.** Непріязненно смотрѣть, посматривать. Фр. Пр. 23. *Я на тії бараболі басом поглядаю, на полиці варениці очима приймаю.* Чуб. V. 653. Ум. **Ба́сик, басо́к.** *Дівчата співають і він басика тягне.* Кіев Ув. **Баси́сько, баси́ще, басю́ка, басю́ра.** *От у Семена басю́ра: як ревне, так аж шибки бряжчать.* Харьк.

Басаври́нок, нку, *м.*=**Васаринок** 1. О. 1862 V. 109

Васа́ма́н, ну, *м.* 1) Полоска, напр. въ матеріи. **Ху́стка в басама́ни.** Полосатый платокъ. Шейк. *Спідниця в басамани.* Вх. Зн. 2. 2), Полоса на тѣлѣ отъ удара. *Прийди, прийди, щось ті дам, через плечі басаман.* Шейк. 3) Галунъ, позументъ. Шух. I. 122, 275.

Басама́нити, ню, нив, *гл.* Дѣлать полосы (ударяя). Желех.

Басама́ння, ия, *с.* Домашняя утварь, рухлядь. *Чи ти вже повиносив горшки, кочерги—усе басамання, щоб мазати хату?* Могил. Подол.

Басамо́нка, басаму́нка, ки, *ж.*=**Крайка.** Вх. Лем. 390.

Басаму́га, ги, *ж.*=**Васаман 2.** *Басамуги по мені поробив.* НВолын. у

Васа́н, ну, *м.* Обшивка около платья *Поняв собі дівку туркеню-чужоземку, у зеленій сукні з білими басанами.* Лукаш. 45

Васану́нка, ки, *ж.*=**Васамонка** Вх. Лем. 390.

Васанунча́, ча́ти, *с.* Маленькая крайка. Вх. Лем. 390.

Васа́нь, ні, *ж.* Крытая галлерея вокругъ церкви. ЗЮЗО. II. 143. См. **Опасання 2.**

Васара́бець, бця, *м.* Бессарабецъ. *Описали басарабці та до наших хлопців листи: „ой ідіть, полтавці, та до нас риби їсти".* Грин. Ш. 563.

Васара́бія, бії, *ж.* 1) Бессарабія. *Три парубки пішли на Басарабію заробляти.* Рудч. Ск. I. 198. 2) **Іти́ на Басара́бію,** кромѣ прямого значенія: быть бродягой, находиться въ бѣгахъ. Шейк.

Васара́бський, а, е. Бессарабскій. Левиц. Пов. 217.

Басари́мок, мку, *м.*=**Басаринок** 1. *Дітям усього понавозив—усяких басаримків.* Рудч. Ск. II. 143.

Басари́нка, ки, *ж.* и **басари́нок, нку**, *м.* 1)=**Базаринка**, Чуб. I. 231. 2) Прибавка къ платѣ. *„Запродайте менї свою землю".—Та я вже запродав.—„Та я вже вам басаринку карбованця наділю".* Хорольск. у. 3) Отработокъ, помощь работою, доставляемая половищиками. Борз. у. *А тут з наших заможна козачка, оре восьмериками. Багацько в неї косарів, женців становиться, басаринок одробляють.* Г. Барв.

Басару́нок, нку, *м.* Сѣно или трава, которое даютъ коровѣ въ то время, когда ее доятъ. Шух. I. 170, 188, 193.

Ба́си, сів, *мн.*=**Басамани**. *Баси по менї поробив.* НВолын. у.

Ба́сик, ка, *м.* Ум. объ бас.

Баси́ста, ти, *м.* Играющій на контрабасѣ. *Казав басиста, що бачив цимбалиста.* Ком. II. № 782.

Баси́стий, того, *м.*=**Басиста**. *„А добрі горобці в молоці!"—Чи ти ж їв?—„Ба ні! казав басистий, що бачив цимбалистий через дірочку, як жиди їли".* Ном. № 7809.

Баси́ське, ка, *м.* Ув отъ бас.

Баси́ти, шу́, си́ш, *гл.* Издавать звукъ баса, басить.

Баси́ще, ща, *м.* Ув. отъ бас.

Баскали́читися, чуся, чишся, *гл.* Артачиться, сопротивляться. *Не баскаличивсь би та йшов.* Котл. Ен. Ш. 31. *Не баскаличся, бери те, що дають; може перссердяться, дадуть і більше.* Уман. у.

Баски́й, а́, е́. Рѣзвый, ретивый, рьяный. *Поїхала в своїм ридвані баскими конями як звір.* Котл. Ен. II. 39.

Басо́вий, а, е. 1) Басовой. *Басова нота.* Левиц. I. 435. 2) Контрабасный. *Басова струна.* 3) **Басове ухо.** Родъ орнамента въ писанкѣ, напоминающаго конецъ грифа въ контрабасѣ. МУЕ. I. 194.

Басо́к, ска́, *м.* 1) Ум. отъ бас. **Очеретя́ний басо́к?** *Високий таранкуватий паламарь, насупившись, гув очеретяного баска.* Мир. Пов. II. 60. 2) Басовая струна. *Нижнее do* (въ кобзѣ, торбанѣ). КС. 1892. III. 383.

Басо́ля, лі, *ж.* Віолончель. *Тепер менї не до соли, коли грають на басолі.* Теперь мнѣ не до того. Чуб. II. 678.

Бастрю́к, ка́, *м.*=**Байстрюк**.

Бастря́, ря́ти, *с.*=**Байстря**.

Басува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе того, кто басуе.

Басува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) О лошади: рѣзвиться, подыматься на дыбы, скакать, идти въ галопъ. *Кінь басує... от-от річку, от-от перескочить.* Шевч. 2)=**Мурчати**. *Кіт басує.* Вх. Лем. 390. 3)—**кому́** Поддакивать кому, подольщаться, къ кому Фр. Пр. 23.

Басурма́н, на, *м.* и пр.=**Бусурман** и пр. Мет. 77.

Ба́ська, ки, *ж.* Названіе овцы. Kolb. I. 65. См. **Базька** 1.

Басю́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бас**. *А басюка на увесь двір,—мов той бугай гуде у болоті.* Стор. II. 29.

Басю́ра, ри, *м.* Ув. отъ **бас**.

Батале́в, ва и **батале́й, лея**, *м.* Мутовка въ масдобойнѣ. Вх. Зн. 37.

Баталійо́н, ну, *м.* Баталіонъ. *Три баталійони війська.* Гн. I. 54.

Бата́лія, лії, *ж.* Сраженіе, битва. ЗОЮР. I. 123. *Климовський... служив в полку пана Кочубея на баталії з шведами.* Котл. НП. 398. *Треба було цару йти на баталію.* Чуб. II. 215.

Ба́теньків, кова, ве Принадлежащій отцу, батюшкѣ. Чуб II. 18. *Первий же двір—свекорків, другий же двір—батеньків.* Маркев. 139.

Ба́тенько, ба́течко, ка, *м.* Ум. отъ **батько**. Батюшка. Чуб. Ш. 290. Рудч. Ск. II. 183. *Його батечко питає: що ти, синочку, гадаєш?* Чуб. Ш. 203. *Да нема роду рідшійшого над батечка.* Чуб. V. 439. Употребляется какъ слово обращенія къ старшему человѣку. **Батечку мій!**—выраженіе удивленія: Боже мой! батюшка мой! *Яких то цвітів там не було! батечку мій, та й годі!* Кв. Часто во мн. ч. **Ба́течки!** Батюшки! *А худоби-худоби, так батечки! свій хутір, лісик, винничка, млинок.* Кв.

Ватівня́, ні, *ж.*=**Ватова** 1. (Хан) *з батівнею втіка проклятий.* К. (Правда. 1868, 320).

Ватіг, тога́, *м.* 1) Кнутъ, плеть. *Хвиснув батогом по конях сухих, як тріска.* Левиц. Пов. 98. 2) Рычагъ въ ступѣ для толченія пшена, на который надавливаютъ ногой. Черк. у. 3) Раст. Scorzonera rosea. Лв 101. 4) мн. **Батоги́** а) Стелющіеся стебли, усы у огурцовъ, дынь. *Кавуни дуже далеко погнали батоги.* Золотон. у. б) Раст. Chondrilla juncea L. ЗЮЗО. I 116. 5) **Петрові батоги́**. Раст.:

а) Cichorium Intybus L. Анн. 98. Мил. М. 38; б) Cichorium officinale. Мил. М. 93. Ум. **Батіжок**. Ув. **Батожище**.

Батіжо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **батіг**. 2) **Батіжки св. Івана=Петрови батоги**. Вх. Пч. I. 9.

Ба́тіночко, ка, *м.=***Батенько**. *Батіночку рідненький, матіночко, моя голубочко! рятуйте!* Кв.

Бато́ва́, ви, *ж.* 1) Запорожскій обозъ вьючныхъ лошадей. 2) Отрядъ, партія. *Аж онде яка батова од шинку йде.* Канев. у. 3) Нѣсколько паръ воловъ цугомъ. Черк. у.

Батови́й, а, е. Вьючный. *Научить усяким добром батових коней.* Вас. 210.

Батожжа́, жа́, *с. соб.* Кнуты, плети. *Було ні за що батожжям одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204. *Діжа, діжа! треба тобі віхтя та ножа, а хазяїці батожжа!* Грин. I. 77

Батожи́льно, на, *с.=***Пужално**. Желех.

Батожи́стий, а, е. О стелющемся, вьющемся растеніи: съ длинными стеблями. *Батожиста квасоля.* Рк. Левиц.

Батожи́ське, ка, *с.=***Батожильно** Вх. Лем. 390.

Бато́жи́ти, жу, жиш, *гл.* Бить кнутомъ.

Батожи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **батіг**.

Ба́тонько, ка, *м.=***Батенько**. Въ дат. пад. употребл. иногда форма женск. склон. **батоньці**. *Дайте, слуги, то батонці знати.* Чуб. I. 174.

Батошки, *мн.* Раст. Scabiosa arvensis. Лв. 101. См. **Більмачок**.

Батува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Связывать поводьями лошадей. Аф. 2) Рѣзать большими кусками. *Сідайте, дружечки!... а ти, старосто, їм батуй.* Кв.

Бату́га, ги, *ж.=***Батюга=Батура**. Аф. 295.

Бату́ньо, ня, *м.* Ум. отъ **батько**.

Бату́ра, ри, *ж.* Большой кнутъ, кнутище, плеть. *Звелів кучерові стьобонути цигана батурою.* Чуб. II. 583. *Убивав ти мене та й батурою, називав ти мене волоцюгою.* Нп.

Бату́ринка, ки, *ж.* Родъ верхней женской одежды (по батуринскому образцу). О. 1862. VIII 33. *Юпки батуринки з Чернігова перейшли у Конотіп.* О. 1862. VIII. 34.

Батурме́н, на, *м.=***Батура**. Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Бату́сьо, ся, *м.* Ум. отъ **батько**.

Ба́тьків, кова, ве. Отцовскій, отчій. *Батьковії роскошеньки полинулися.* Мет. 139. **Ба́тьків син**. Порядочный сынъ порядочнаго отца, любимчикъ отца.

Ба́тьківський, а, е=Батьків. *Приблудився к батьківському двору.* Чуб. I. 174. **Ба́тьківські**. Ноги. Говорятъ въ насмѣшку: **приїхав ба́тьківськими** *(кіньми)*, т. е. тѣми, которыя получилъ отъ отца=ногами. *Батько приїхав тройкою коней і бричка.—Хиба батьківськими? сміється дядько.* Грин. I. 115.

Ба́тьківщина, ни, *ж.* 1) Наслѣдство отъ отца. *Попропивав усю батьківщину.* Кв. **Нам ба́тьківщини не ділйти**. Намъ не изъ-за чего ссориться. Ном. № 3313. 2) Родовое имущество. Переносно. наслѣдіе отъ предковъ. ЗОЮР. I. 80. *Гине слава, батьківщина.* Шевч.

Ба́тько, ка, *м.* 1) Отецъ. *Єсть у мене батько і рідная мати.* Мет. 94. *Я любив тебе, я кохав тебе а як батько дитину.* Мет. 12. **Батько-мати**. Родители. *Жила я в батька-матері.* МВ. II. 33. *Не при батькові-матері зросла, живу у чужій сем'ї.* МВ. II. 105. **Голова́тий ба́тько**. Отецъ на свадьбѣ. Маркев. 101, 108. Грин. III. 451, 454. **Вечерни́шний батько**. Хозяинъ хаты, въ которой бываютъ вечерницы. Грин. I. 285. **Брехали твого батька дочки (сини)**. Ты врешь. **По ба́тькові**. По отчеству. Уман. у. **В ба́тька ля́яти**. Бранить, задѣвая бранью отца, напр.: *біс твоєму батькові!* 2) Употребл. какъ почтительное привѣтствіе пожилому человѣку. *Добре єси, мій кобзарю, добре, батьку, робиш.* Шевч. Ум. **Батьо, батусь, батуньо, батусьо, батенько, батечко, батонько**.

Батькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Бранить, задѣвать бранью отца. *Вона як подивилась, давай його батькувати: „Ти, кажс, сякий-такий сину!..“.* Рудч. Ск. II. 7. 2) Быть отцемъ. Мил. 210. Быть посаженнымъ отцемъ. 3) Быть начальникомъ; дѣйствовать въ качествѣ отца. *Батьку козацький, славний лицаре! Доки тобі тута пустувати? Час пора йти на Вкраїну батькувати...* ЗОЮР. I. 320.

Батю́га, ги, *ж.=***Батура**. Св. Л. 51. *Що впраде нитку,—то то на калитку. Що впраде другу,—то то на батюгу.* Шейк.

Ба́тюшечка, ки, *м.* Ум. отъ **батюшка**.

Ба́тюшка, ки, *м.* Священникъ, батюшка. Ум. **Батюшечка**.

Ба́тющин, на, не. Священническій, батюшкинъ. *Батющин двір.* Левиц. I. 446.

Ба́тя, ті, *м.* Ум. и ласк. отъ батько. Батя, батюшка. *Гей Богдане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський.* Дума.

Ваус, са, *м.*=**Ус.** Вх. Лем. 390.

Ваусáтий, а, е.=**Усатый.** Вх. Лем. 390.

Вах! *меж.* Звукоподражаніе паденію. выстрѣлу. *Летів птах, на воду бах.* Ном. стр. 292, № 63.

Ба́хати, хаю, еш, *гл.*=**Вабахати.**

Вахмáт, та, *м.* Верховой конь (боевой?). К. Бай. 20. *Сідайте на свої бахмати довгогриві і їдьте назирцем за Магометом.* К. МХ. 23

Вахмáтий, а, е. Мѣшковатый, отдувающійся (объ одеждѣ). Уман. у.

Вахмýтка, ки, *ж* Поваренная соль, добывающаяся въ копяхъ бахмутскаго уѣзда. Маркев. 162. *Пиріг завдовжки із аршин і соли кримки і бахмутки* Котл Ен. IV. 27.

Ба́хнути, ну, неш, *гл.* Одн в. отъ **бахати.** *Зараз з пищтоля вола і бахне.* Мнж. 133.

Ба́хта, ти, *ж.*=**Вашта.** *Як поїхав та пан Нечаєнко та од бахти до бахти* Мет. 404.

Вахтармá, мú, *ж.* Изнанка кожи

Вахтáти, таю, еш, *гл.* Буйно расти. Подольск. г.

Ба́хур, ра и **ба́хурь, ря,** *м.* 1) Волокита, ловеласъ, развратникъ. Котл. Ен. I. 36. *Квартал був цілий волоцюг, моргух, мандрьох, ярижниць, п'яниць і бахурів на цілий плуг.* Котл. Ен. 2)=**Байстрюк.** Шух. I. 32. 3) Мальчуганъ, ребенокъ. Желех. 4) Еврейскій ребенокъ. *Ти не будеш, я не буду, а хто ж буде пити? А хто ж буде на жидівські бахурі робити?* Грин. III. 205.

Ба́хурка, ки, *ж.* Развратница.

Вахурнá, нí, *ж. соб.* Дѣти, дѣтвора, ребятишки. *Бахурня єго в школах.* Гн II. 28.

Вахурувáти, рýю, еш, *гл.* Прелюбодѣйствовать. *З другими бахурують, свої ж жінки нехай горюють.* Котл. Ен. II. 28.

Вахурувáтий, а, е. Охотникъ до чужихъ женъ, ловеласъ. Черк. у.

Вахурчá, чáти, *с*—**Вахур 2, 3.**

Ба́хурь. См. **Бахур.**

Вахусувáтий, а, е. Имѣющій слѣды пьянства. *На виразнім хоть і бахусуватім виду його зажевріла обида.* К. Хп. 24.

Ва́цькати, каю, еш, *гл.* Толкать, тыкать. Желех.

Ва́цькатися, каюся, ешся, *гл.* Сталкиваться рогами. *Бацкают ся барани.* Вх. Уг. 227.

Вацькýн, на, *м.* Прозвище бѣлорусса. Ном. № 743.

Ва́цьнути, ну, неш, *гл.* Ударить, упасть съ шумомъ. *Бацне астрябік на воробля.* Вх. Уг. 227.

Ба́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Видѣть. *За дрібними слізоньками світонька не бачу.* Метл. 21. Бач! Вишь, вотъ. *Бач, який добрий! Ми всі, як бач, народ хрещений.* Котл. Ен. I. 16. 2) Думать, полагать. Угор.

Ба́читися, чуся, чишся, *гл.* Видѣться, встрѣчаться. *Бо вже ж мені та з милим не бачитися.* Чуб. **Ба́читься,** сокр. **бачця.** Кажется, кажись, какъ видно. *От мерщій і одвернуться одно од другого і. бачиться, й не дивляться.* Кв. *Ой, бачиться, не журуся, в тугу не вдаюся, а як вийду за ворота,—од вітру валюся.* Чуб. V. 211 *Світ, бачця, широкий, та нема де прихилитись в світі одиноким.* Шевч. 75.

Вачкó, ка́, *м.* Имя собаки. *Дві собаки. чуйко і бачко.* Чуб. II. 154.

Ба́чний, а, е. Предусмотрительный. *Догадався бачний дяк,—вікном утікає* Гол Ш. 476. См. **Обачний.**

Ба́чність, ности, *ж.* Предусмотрительность. *До права треба мати два мішки. один грошей, а другий бачности.* Ном. № 11446. **Мáти на ба́чності.** Имѣть въ виду **Мáтися на ба́чності.** Быть на сторожѣ, быть осторожнымъ. См. **Обачність.**

Ба́чно, *нар.* Предусмотрительно.

Вачýчий, а, е. Зоркій, имѣющій острое зрѣніе. *Лисиця—то бачуча вражка! одразу побачить, де сидиш.* Канев. у. *Набріхано про дівку, що вона підсліпа, а вона дуже бачуча.* Грин. I. 126. *Бачучі очі.* Константиногр. у.

Вачýщий, а, е=**Вачучий.** *Дай, Боже. щоб дитина була бачуща, видюща і пам'ятуща, зірка і швидка* Мил. 27.

Ба́чця. См. **Бачитися.**

I. Ваша́, ші, *м.* 1) Паша. *Баша турецький басурманський, недовірок християнський.* Дума. Ум. **Башенько.** *Ой миленька, миленька, відсунься від башенька.* АД I. 164. 2) Опьяняющій напитокъ изъ молотаго проса. Лебед. у.

II. Баша́, ша́ти, *с.* Сынъ паши, молодой паша. *По Чорному морю молоде паня. турецьке баша, галярою гуляє... І до дівки Санджаківни прибувало.* КС. 1882. Хп. 505.

Башёнько, ка, *ч.* Ум. отъ **баша 1.**

Башмарма́к, ка, *м.* Родъ трезубыхъ съ плоскими зубьями граблей, которыми при молотьбѣ отдѣляется солома отъ зерна. Меж. 176.

Ба́шта, ти, *ж.* 1) Башня. Лукаш. 110. *Змурував високу башту.* Грин. I. 128. *Михайлик—лицарь був, да як зійшов на башту, да пустив з лука стрілу.* ЗОЮР. I. 3. 2) Старая толстая ель. Шух. I. 177. Ум. **Баштонька, башточка.**

Баштан, на, *м.* 1) Бакша. *Як уродив же той баштан! То кавуняччя оттаке, а дині оттакі!...* Рудч. Ск. II. 9. 2) Родъ игры. О. 1861. XI Св. 37. Ум. **Баштанчик.**

Баштани́ще, ща, *с.* Поле, бывшее подъ бакшей.

Баштáнний, а, е. 1) Принадлежащій, относящійся къ бакшѣ. 2) **Баштáнний дід.** а)=**Баштанник 2.** б) Чучело на бакшѣ для отпугиванія птицъ.

Баштáнник, ка, *м.* 1) Хозяинъ бакши. Рудч. Ск. II. 11. *Старший брат пішов служити до молодого заможного хазяїна баштанника.* МВ. Ш. 103 2) Сторожъ при бакшѣ. 3) **Баштанни́к.** Боръ изъ старыхъ толстыхъ елей. Шух. I. 177. См. **Башта 2.**

Баштáнниця, ці, *ж.* 1) Хозяйка бакши. 2) Работница при бакшѣ.

Баштáновий, а, е =Баштанний.

Баштáнчик, ка, *м.* Ум отъ **баштан.**

Баштóвий, а, е. 1) Башенный. Аф. 295. *Баштова гармата.* 2) Употребл. какъ сущ.: сторожъ на башнѣ.

Ба́штонька, ба́шточка, ки, *ж.* Ум. отъ **башта.**

Ваю́ра, ри, *ж.* 1) Большая, глубокая лужа. *Там у лісі такі баюри, що й маточини покрива.* Аф. *Їде школяр на сухе, мужик у баюрі.* Рудн. I. 113. *Перевези мене, чоловіче, без баюру.* О. 1862. IX. 35. 2) Ямка въ земляномъ полу. *В хаті... усюди баюри під ногами,—уже й не зазнать, коли долівку мазано.* Г. Барв. 31. Ув. **Баюрище.**

Ваю́ристий, а, е. О дорогѣ: обильный лужами, грязный. *Баюриста дорога.*

Ваю́рище, ща. Ув. отъ **баюра.**

Ваюс, са, *м.*=**Ваус.** Вх. Лем. 390.

Ваюса́тий, а, е.=**Ваусатий.** Вх. Лем. 390.

Ва́я, баї, *ж.* Родъ сукна. *Я зробив собі плащ з баї.* Шейк.

Ва́яння, ня, *с.* 1) Разсказываніе (сказки). 2) Ворожба, шарлатанство. Угор.

Ва́яти, ба́ю, еш, *гл.* 1) Разсказывать. Фр. Пр. 26 *Казали б казку, баяли б байку до самого світу.* Рудч. Ск. 2) Ворожить суевѣрнымъ способомъ, шарлатанить. Угор.

Вга́йниця, ці, *ж.* Женщина, дѣлающая изъ тѣста свадебные хлѣбы. МУЕ. I. 116. (Полт.). См. **Бгати.**

Вга́льня, ні, *ж.* Двѣ вбитыя въ землю колоды для выгибанія санныхъ полозьевъ. Сумск. у.

Вга́ний, а, е. Сложенный, свернутый. **Бга́ний ніж.** Складной ножъ. Шух. I. 120, 291. **Бга́ний замо́к.** Деревянный замокъ въ дверяхъ. отпираемый деревяннымъ складнымъ ключемъ—**бга́ним ключе́м.** Шух. I. 94.

Вга́нка, ки, *ж.* Складка. *Треба перекачати рушник, а то довго лежав згорнутий та он які бганки поробились.* Пирят. у.

Вга́ти, бга́ю, еш, *гл.* 1) Складывать, свертывать, вить. *Ой не бгай гніздечка при дорозі.* Нп. 2) Втискивать, впихивать, комкать. *Смирний, хоч у вухо бгай.* Посл. *То свитинку куплю за її гроші, то запаску, то те, то се, та все в скриню і бгаю* Г. Барв. 292. 3) Дѣлать изъ тѣста пироги, **коровай** и пр. *Да чи мені да воду брати, а чи мені коровай бгати.* Лукаш. 98. *Бгайте, коровай, молодиці!* Мил. Св. 24. *Бгати пироги.* Г. Барв. 156. 4)—**ковбки.** Разбирать, сортировать срубленные стволы деревъ. Шух I. 180.

Вга́тися, бга́юся, ешся, *гл.* 1) Складываться. свертываться. 2) Скорчиваться, съеживаться. *Хома в куточку бгався.* Бор. 26.

Вгачки́й, а, е. Гибкій. Желех.

Вджі́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **бджола.**

Вджілонька, бджілочка, ки, *ж.* Ум. отъ бджола.

Вджола́, ли́, *ж.* 1) Пчела. Употребл. также въ знач.: пчелы. *Настане було літечко свято: старий коло бджоли, стара з дочкою в господі.* О. 1861 VIII. 17. 2) мн. Родъ игры. Ив. 48. Ум. **Бджілка, бджілонька, бджілочка.** *Люде до церкви йдуть, як бджілки гудуть.* Чуб. V. 469.

Вджоленя́та, ня́т, *с. мн.* Ласк. Пчелы. *У нас і бджоленят тих трішечки.* Кременч. у.

Вджоли́ний и бджоляни́й, а, е. Пчелиный. Аф. 296.

Вджолове́, во́го, *прил. въ знач. сущ.* Подать съ улья (въ прежнее время).

Вджоляни́й. См. **Бджолиний.**

Вджоляни́к, ка́, *м.* Погребъ, гдѣ зимой держатъ ульи съ пчелами, омшаникъ. Сим. 139.

Вджолянкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Заниматься пчеловодствомъ. Харьк.

Вджоля́та, ля́т, *с. мн.*=**Вджоленята.** *Два млини, три плуги добрі і вджолята має.* Мкр. Н 32.

Ве́, *меж.* 1) Дѣтск Выражаетъ гадливость. *Не руш того, бо то бе!* Какъ существительное: все нехорошее. О. 1862. IX. 118. 2) Подражаніе крику овцы. 3) **Ні бе, ні ме.** Ничего не понимаетъ. *Що хоч кажи йому, а він ні бе, ні ме.*

Ве! базю-бе! *меж* Призывъ для овецъ Вх. Лем. 390.

Вебе́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Вебехнути.** *Кінь бебевхнув в пропасть.* Гн. II. 26.

Вебе́сі, *меж.* Дѣтск. Упасть, повалиться.

Вебе́х! *меж.* Звукоподражаніе паденію или удару по чему-нибудь мягкому. *От-от догнав... І бебех в могилу!* Шевч.

Ве́бехи, хів, *м. мн.* 1) Перина, подушки (преимущественно о еврейскихъ) *Жидівські бебехи.* 2) Внутренности *А сто дідьків у твої бебехи та печінки!* (Брань). **Бебехи відбити, надсади́ти.** Отбить бока. *Сюди на кулаки лиш ближче,—я бебехів вам надсажу.* Котл. Ен. II. 15. 3) Удары *А Хома знай його бебехами годує.* Кв.

Вебе́хнути, ну, неш, *гл.* 1) Бросить сильно (о массивномъ). *Як бебехнув його об землю!* 2) Ударить. *Ти, кае, бив середнього, а я ще крайнього! та уп'ять таки цигана як бебехне!* Драг. 127 3) Упасть, броситься съ шумомъ (о массивномъ). Мнж. 113 *Погасив світло та й бебехнув на ліжко.* Кв *Попадя і бебехнула з горища.* Мнж 77. 3) Выстрѣлить Драг. 201. *Як напне стрілець тетівку, як бебехне—устрелив.* Рудч. Ск. II. 83.

Вебе́хнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть, шлепнуться. *Він як бебехнеться об поміст, так і брязнув, і задзвенів* Стор. I. 66.

Вебря́нний, а, е. Бобровый. *Рукав бебряний омочу в ріці Каялі.* Шевч. (Подражаніе подлиннику Слов. о Полк. Игор., гдѣ стоитъ: „*омочу бебрянъ рукавъ въ Каялъ рѣцѣ*“).

Вебу́ля, лі, *ж* Толстая синяя бумага, въ которую заворачиваютъ сахаръ. Мил. М. 99. См. **Бібула.**

Вев! *меж.* Подражаніе протяжному удару колокола.

Ве́взень, зня, *м.*=**Вевзь.** *Евзні! нікчемники! пеньки головаті!—закричить.* Мир. ХРВ. 87.

Вевзь, зя, *м* Олухъ, болванъ, простофиля. *Який бо ти бевзь!* Шевч.

Ве́вка, ки, *ж.* 1) Пойло для скота, собакъ, болтушка изъ муки, разведенной въ водѣ. Шейк. 2) Колонна? См. **Белька.** *Ой піду я до церковці та стану за бевку; позираю раз на попа, а тричі на Євку.* Гол. IV. 493.

Ве́вкання, ня, *с.* Звонъ въ одинъ колоколъ (раздѣльный). Харьк

Ве́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить раздѣльно въ одинъ колоколъ. *Ходім до церкви, бо вже почали бевкати* 2) Пороть дичь, говорить чепуху. *Чорт зна, що ти бевкаєш.*

Ве́вкнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ бевкати. *Пійду, по його душенці бевкну хоч раз.* Маркев. 56. *Перший дзвін до сповіді бевкнув.* Мнж. 105.

Ве́вхати, хаю, еш, *гл.* Ударять глухо. Вх. Лем. 390.

Ве́вхнути, ну, неш, *гл.*=**Вебевхнути** *Він її тоді тією паляницею як бевхне по плечах.* Драг. 173.

Веговáтий, а, е. Ворчливый, сварливый, грубый. Вх. Зн. 2.

Ве́ґа, ґи, *ж.* Клевецъ, родъ кирки для тесанія камней. Вх. Зн. 3. Желех

Ве́ґар, ра, *м.* Палка Вх. Зн. 3. **Ум Беґарик.** Шух I. 100. См. **Биґарь.**

Веґа́рник, ка, веґа́рош, ша, *м.* Вроцяга. Желех.

Ве́ґас, са, *м.* Безпутникъ, негодякъ Желех.

Веґе́ря, рі, *ж* 1) Большая пастушья палка. Кіев. См. **Биґарь.** 2) Бранное: говорится о высокихъ ростомъ, но глупыхъ Кременч. у.

Веґечáти, чáю, еш, *гл.* Пѣть козлинымъ голосомъ Желех.

Веґоні́ти, нію, ні́ш, *гл.* Мычать, блеять. Желех

Ве́дзвін и бе́дзмін, на, *м.* Безмѣнъ. Кременчуг. у. Канев. у.

Ведрак, ка, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 390.

Ведрáтий, а, е. Широкобедрый, съ развитыми бедрами. Рудч. Чп. 255. *Ідуть воли дорогою та все бедратії.* Мет. 455.

Ве́дрик, ка. *м.* 1) Значеніе непонятно; употребл. въ щедрівці: *Щедрик-бедрик! дайте вареник.* Чуб. III. 477. См. въ

томъ же значеніи **ведрик**. 2) **Дай Боже й на бедрик!** Дай Богъ и въ будущемъ. Сквир. у. 3) Насѣк.=**Сонечко**, Coccinella. См. **Бездрик**.

Ведри́нець, нця, *м.* Раст.: а) Pimpinella Saxifraga. ЗЮЗО. I. 131 Вх. Пч. I. 12; б) Peucedanum Cervaria cusson. ЗЮЗО. I. 131 *Гнав пінную на курдимон, любисток, пижмо і бедринець.* Мкр Г. 69.

Ведро́, ра́, *с.* 1) Бедро. *Посаджу тя за бедрами, обв'яжу тя тороками.* Гол. I. 120. 2) **Їхати на бе́дра ве́рхи.** Вдвоемъ ѣхать верхомъ на одной лошади. Подольск. г.

Ве́-е! *меж.* Подражаніе крику овцы, козы. Чуб. III 84.

I. Вез, зу, *м.* Сирень. *Як гарно зацвів без.* Шейк.

II. Вез, *пред.* 1) Безъ. *Як рибі без води, так черницю без манастиря.* Ном. № 206. *Без нічо́го.* Ни съ чѣмъ. *Так і зосталась без нічого.* 2) Чрезъ. *Кіт вискочив без вікно.* Волын. г. *Ведут мене без село.* Гол. I. 143. *Ой втікала Бондарівна без вишневі сади.* Гол. По причинѣ, благодаря, изъ-за. *Ой вронила я віночок, без свій дурний розумочок.* Чуб. V. 335. *Без дощ орати не можна.* Каменец. у. Въ продолженіе, въ теченіе. *Без два рочка го чекала.* Гол. I. 83. *Без літо моя дочка була у наймах.* Каменец. у.

Безба́рвний, а, е. 1) Безцвѣтный. 2) Не имѣющій ворсы (о сукнѣ). Волын. г.

Безба́тченко, ка, *м.* Внѣбрачный сынъ. К. Досв. 160. *А ти гріх мій спокутуєш в людяхъ сиротою, безбатченком.* Шевч.

Бе́збач, *нар.* Без цѣли, какъ попало, въ безпорядкѣ, въ разбродъ.

Безбере́гий, безбере́жний, а, е. Безбрежный. *Він десь блукав.... на безберсжнім морі.* Левиц. I. 198.

Бе́збеш, *нар.*=**Безбач**. *Череда пішла безбеш.* Мнж. 176.

Безби́тниця, ці, *ж.* Употребл. въ бранномъ выраженіи: *щоб тебе безбитниця побила!*

Безбі́дний, а, е. Безбѣдный.

Безбі́дно, *нар.* Безбѣдно.

Безбіле́тний, а, е. Безпаспортный. *А писарь маленький.... по четвертні з бурлак взище, бо всі безбілетні.* Чуб. V. 1012.

Безбо́жний, а, е. Безбожный, жестокій, злой, не боящійся Бога. *Безбожні басурмани набігали.* Дума. *Безбожні ушкали налетіли.* Дума. *Ірода безбожного не виділи.* Чуб. III. 342.

Безбо́жник, ка, *м.* Безбожникъ, не признающій Бога. К. Псал. 59.

Безбо́жницький, а, е. Принадлежащій, свойственный безбожнику. *І стали робом їх безбожницьким ходити: служили ідолам...* К. Псал. 246.

Безбо́жництво, ва, *с.*=**Безбожність.** *То я ваших гріхів на свій пай не беру й не приймаю: черезъ ваше безбожництво славу лицарську теряю.* К. МБ XII. 277.

Безбо́жниця, ці, *ж.* Безбожница. МВ. II. 142.

Безбо́жність, ности, *ж.* 1) Безбожіе. 2) Жестокость, злость, немилосердіе. *Війна в кровавих ризах тут, за нею рани, смерть.... безбожность...* Котл. Ен.

Безбо́жно, *нар.* Безбожно, жестоко.

Безбо́кий, а, е. Не имѣющій бока. *Пройди лишень, Іване, по хаті—чи не кривий да не горбатий, чи не сліпий да не безбокий.* Чуб. IV. 60.

Безбо́лісний, а, е. Безжалостный, нечувствительный. *Там такий безболісний чоловік, що йому до чужого лиха байдуже.*

Безборо́дий, а, е. Безбородый.

Безборо́дько, ка, *м.* Человѣкъ не имѣющій бороды.

Безбоя́зя, зя, *с.* Безстрашіе, отвага, безбоязненность.

Безбоя́зний, а, е. Безстрашный, отважный, безбоязненный.

Безбоя́зно, *нар.* Безстрашно, безбоязненно.

Безбула́вний, а, е. Не имѣющій, лишенный булавы. *Якого,—кажуть,—чорта чекатимем, поки нас візьмуть шаблею з безбулавним нашим гетьманом.* К. ЧР. 345.

Безва́ртний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Безва́ртність, ности, *ж.* Отсутствіе цѣнности. Желех.

Безве́рхий, а, е. 1) Не имѣющій вершины. 2) Не имѣющій крыши. *Тяжко матір покидати у безверхій хаті.* Шевч. 3) О зданіи: не имѣющій трубы. Аф.

Безве́ршки, ків, *м. мн.* Раст. Veronica Chamaedrys L. ЗЮЗО. I. 141.

Безве́сельний, а, е. Лишенный веселъ. *Безвесельні галери.* К. МХ. 15.

Безви́водно, *нар.* Постоянно, безпрерывно. *У нашого кравця безвиводно робота є.* Волч. у.

Бе́звини, вин, *ж. мн.* Дикія, незаселенныя мѣста Каменец. у.

Безви́нний, а, е Невиновный, неповинный. К. Псал. 21. *Не несе Бог нікого, хто б свидітелем був моєї безвинної смерти* Кв. *Погибає безвинна людина.* Грин. I. 68.

Безви́нність, ности, *ж.* Невиновность, невинность, неповинность. Левиц. I. 541

Безви́нно, *нар.* Безъ вины, неповинно *Безвинно гнали мене дуки.* К. Псал. 286. *Кров християнську безвинно проливав* АД. I. 179.

Безви́ходно, *нар.* Не выходя, безвыходно. *Там я безвиходно й сидів.* Кв

Безві́ддя, дя, *с.* Безводіе, недостатокъ воды. *Бо як тяжко на безвідді рибі пробувати, так тяжко на чужині безрідному проживати.* Нп *Припало на безвідді, на безхлібі пропадати.* АД. I. 118.

Безві́дний, а, е. Безводный. *Хиба росте папірус уз болото і рогоза в безвідній суші?* К. Іов. 18. *Побило мене в полі три недолі: перва доля безхлібна, друга доля безвідна.* АД. I. 111.

Безвідхо́дний, а, е. Безотлучный

Безвідхо́дно, *нар.* Безотлучно.

Бе́звік, ку, *м* Вѣчность. Употребл. въ формѣ: **на безвік** на вѣчныя времена. *Пішов десь на безвік.*

Безві́кий, а, е. О сосудѣ: безъ крышки. *Безвіка бодня.*

Безві́лля, ля, *с.* Угнетеніе, неимѣніе свободы. *Се пряме безвілля.* Ном. № 1330

Безві́льний, а, е. Угнетенный, лишенный свободы.

Безві́льно, *нар.* Не имѣя свободы. *Безвільно їй було і за ворота вийти.*

Безві́р'я, р'я, *с.* Безвѣріе. *Віра і безвір'я.* Щог. В. 109.

Бе́звісти, *нар.* Неизвѣстно гдѣ. *Пропав чоловік безвісти Олень безвісти пропав.* Щог. Сл. 67.

Безві́стний, а, е. Безвѣстный, неизвѣстный, невѣдомый. Мир. Пов. I. 153.

Бе́звістно, *нар.* Безвѣстно, невѣдомо. *Десь дівся безвістно.* Волч. у.

Бе́звість, ти, *ж.* 1) Неизвѣстность. 2) Неизвѣстныя мѣста, невѣдомыя мѣста. *Смерте, смертеі іди на ліса. іди на безвість, іди на море.* Чуб. III. 180. *Здібг у безвісти.* Фр. Пр. 37. *Щезни, бідо, в безвісти.* Фр. Пр. 51. *Знай: пропаде безвістями вся журба* Млак. 55. *Сила й воля, правда й сила в безвістях пропали.* Млак. 121

Безві́тря, ря, *с.* Безвѣтріе, затишье, штиль Ком. I. 41. *Настало безвітря: млини не мелють — і боронна немає* Полт.

Безві́чний, а, е. Вѣковѣчный, безконечный. *Твої сестри — зорі безвічні по-під небом попливуть, засяють.* Шевч

Безві́чно, *нар.* Вѣковѣчно.

Безвла́дний, а, е Безсильный, слабый, немощный. Желех.

Безвла́дність, ности, *ж* Безсиліе, слабость, немощность Желех.

Безво́дній, я, е. Безводный. *Нужу світом в киргизькім безводнім і безлюднім степу.* Шевч. (О. 1862. X. 5).

Безволо́сий, а, е. Безволосый.

Безвті́шний, а, е. Лишенный привлекательности, неспособный дать удовольствіе. *Що нове,—то заклопоче тільки спершу, а що старе, то вже таке старе биде, таке знайоме та безвтішне.* МВ. II. 197.

Безву́сий, а, е Безусый, не имѣющій усовъ.

Безву́хий, а, е. 1) Не имѣющій одного уха или обоихъ. *Чого це ваша собака безвуха?* Полт. 2) О посудѣ, иголкѣ: не имѣющій ушка *Безвухий горщик. Безвуха голка.*

Безгла́сний, а, е Безгласный. *Був нікий я і безгласний.* К. Псал. 10.

Безглу́здий, а, е. Безтолковый, безмозглый, безсмысленный. Левиц. I. 257. *Безглуздий як синиця.* Посл.

Безглу́здіти, дію, еш, *гл.* Глупѣть, дурѣть. *Що-разу він усе безглуздіє.*

Безглу́здя, дя, *с.* Безтолковость, глупость, непонятливость. *Напало на його таке безглуздя, що нічого не второпає.* Полт.

Безгоді́вля, лі, *ж.* Безкормица. Харьк.

Безголо́вий, а, е. 1) Не имѣющій головы. 2) Безумный, безсмысленный. *Мовчати б вам, то й то б уже був розум: здавалось би, що й ви не безголові.* К. Іов. 28.

Безголо́в'я, в'я, *с.* 1) Бѣдствіе, несчастье, горе, погибель. *Безголов'я та короткий вік на тебе.* Ном. № 3704. *Нам на здоров'я, а тобі на безголов'я.* Ном. № 3703. *Нехай він лютує... Поки без-*

голов'я ворон прокричить. Шевч. 2) Иногда въ видѣ шутки называютъ шапку **безголов'ям**: *Десь тут було моє безголов'я.* Шейк. **Ум. Безголов'ячко.** МВ. (О. 1862. Ш. 42).

Безголо́сий, а, е. 1) Не имѣющій голоса, безголосый. О. 1862. V. 26. *Де там йому співати—він зовсім безголосий.* 2) Безгласный.

Безгомі́ння, ня, *с.* Безмолвіе. *На місяцеві спокон-віку безвітря, безгомоння.* Ком. I. 41.

Безгри́вий, а, е. Не имѣющій гривы, безгривый.

Безгрі́шний, а, е. 1) Безгрѣшный. Левиц. I. 540. 2) Не имѣющій денегъ, безденежный. *Ми зовсім безгрішні: ні гріхів, ні грошей не маємо.* Лубен. у.

Безгрі́шшя, шя, *с.* 1) Безгрѣшіе, безгрѣшность. 2) Безденежье. Чуб. I. 232. *Безгрішшя прокляте.* Шевч. (О. 1861. X. 46).

Безгрошев'я, в'я, *с.* Безденежье.

Безгу́бий, а, е. Не имѣющій губъ.

Безгу́зий, а, е. 1) Безхвостый (о птицахъ). 2) **Ха́та безгу́за.** Хата безъ сѣней. Мирг. у.

Безґру́нтий, а, е. 1) Не имѣющій усадебной земли. 2) Безземельный.

Безґрунто́вний, а, е. Безпочвенный, неосновательный.

Безґрунто́вно, *нар.* Безпочвенно, неосновательно.

Безде́нний, а, е. О посудѣ: не имѣющій дна, бездонный. *Безденний горщик; безденна миска.* Канев. у.

Бездзві́нний, а, е. Не имѣющій колоколовъ. *Андрієвська церква в Київі бездзвінна.* 2) Безъ колокольнаго звона. *Ранія служба по деяких місцях буває бездзвінна.*

Бездзві́нно, *нар.* Безъ звона колоколовъ. *Його поховано бездзвінно.*

Бездиха́нний, а, е. Бездыханный. *Кругом тебе простягнулась трупом бездиханним помарніла пустиня.* Шевч.

I. Безді́лля, ля, *с.* 1) Бездѣліе, праздность. 2) Лѣнтяй, лѣнтяйка. Грин. Ш. 61. *Доню ж моя, доню, да яке ти ледащо.... да яке ти безділле!* Чуб. V. 905. *Не смійся ти, ледащо, не смійся ти, безділля.* Мил. 74. 3) Мелкія пустячныя вещи, пустяки, бездѣлица. Мкр. Н. 4. *Основочку пропила, клубки на похмілля,—нехай тее не лежить у скрині безділля.* Н. п. *Убрав бабу в усяке безділля.* Грин. Ш. 342. *Всяке зілля безділля.* Мил. М. 63.

II. Безді́лля, ля, *с.* Бездолье, несчастье (отъ слова **доля**). *Як твоя, доню, доля, то накупить чоловік і поля, а як безділля, то продасть і подвір'я.* Ном. № 1661. *Ой піду ж я по подвіррю та заплачу по безділлю.* Балл. 12.

I. Безді́льний, а, е. Лѣнивый. *Я думала: дожду доньки собі помочниці; я тебе дождала єдную, да й ту бездільную.* Чуб. V. 1202

II. Безді́льний, а, е. Несчастный, бездольный. *Ой зійду я на гіроньку та гляну по поділлю, що усім людям хороше живеться, тільки я молод бездільний.* Чуб. V. 1016.

Безді́льник, ка, *м.* Лѣнтяй; бездѣятельный. Желех.

Безді́льність, ности, *ж.* Бездѣятельность. Желех.

Безді́тний, а, е. Бездѣтный. Ном. № 1620. *Плач, Вкраїно, бездітна вдовице.* Шевч. *Тітка була бездітна.* МВ (О. 1862. Ш. 48).

Безді́тник, ка, *м.* Бездѣтный человѣкъ. Вх. Зн. 2.

Безді́тниця, ці, *ж.* Бездѣтная женщина. Вх. Зн. 2. К. Бай. 15.

Безді́тність, ности, *ж.* Бездѣтность. Желех.

Безді́яльний, а, е. Бездѣятельный. Башт. 159.

Вездога́нний, а, е. Безупречный. Желех.

Вездога́нність, ности, *ж.* Безупречность. Желех.

Вездога́нно, *нар.* Безупречно.

Вездо́лець, льця, *м.* Несчастный человѣкъ. Желех.

Вездо́лля, ля, *с.*=II. **Безді́лля.** *Усім людям хороше живеться, а я плачу по бездоллі.* Чуб. V 525.

Вездо́льний, а, е=**Безді́льний.** *Ой вийди, вийди, дівчино бездольная!* Чуб. V. 696. **Бездо́льна годи́на.** Бѣдствіе, несчастіе. *Бували колись престрашні злигодні, бездольні години.* Макс.

Вездо́льник, ка, *м.* Несчастный, безталанный человѣкъ.

Вездо́льниця, ці, *ж.* Несчастная, безталанная женщина. Ум. **Бездольничка.** *Моя*

дочка — безталанночка і бездольничка. Чуб. V. 753.

Вездóльність, ности, *ж.* = **Вездíлля 4.** Желех.

Вездóмок, мка, *м.* Бобыль, безпріютный человѣкъ.

Вездóнний, а, е. = **Вездонній**. *Над Летою бездонною та каламутною.* Шевч *Утопила в бездонну криницю.* Чуб.

Вездорíжжя, вездорóжжя, жя, *с.* Отсутствіе дороги. бездорожье, распутица. (Бѣглецу въ степи)—*одно безпиття, друге без'їжжя, трете—бездорожжя.* АД. I 335. *Пішов та й устілки погубив у грязі - таке бездоріжжя.* Черк. у.

Вéздрик, ка, *м.* Насѣк.=**Сонечко**. Coccinella septempunctata. Вх. Пч. I. 5. См **Бедрик**.

Вездрóв'я, в'я, *с.* Отсутствіе, недостатокъ дровъ. Зміев. у. Въ харьк. у. **вездрóвня**, *с.*

Вездýхний, а, е. 1) Не имѣющій запаха 2) Малодушный.

Вездýшний, а, е. Неодушевленный, бездыханный, безжизненный. Чуб. II. 245. *Я ж мов дерево бездушне, мов глухий не чую.* К. Псал. 93. *І Ремула по лобу хвись! Хвастун бездушний повалився.* Котл. Ен.

Безéмстний, а, е. Не мстящій, не мстительный. *Славим Бога безмстного, що народився для нас многих.* Чуб. Ш. 374.

Безéцний, а, е. 1) Безстыжій. безсовѣстный. *Ото вже безецна дівка,—нікого не стидається.* Брацл. у. 2) Похабный. *Безецні пісні.—Як побачите, що вона дуже безецна.... то не давайте дрюкувать.* Шевч. („Україна", 1907. II. 145).

Безéцник, ка, *м.* Безстыдникъ. *А ти, безецнику, не стидаєшся й дівчат.* Брацл. у.

Безéцність, ности, *ж.* Безстыдство.

Безéцно, *нар.* Безстыдно.

Безжáлісливий и **безжáлісний, а, е.** Безжалостный, несострадательный, не имѣющій сожалѣнія.

Безжúвний, а, е. Безжизненный, мертвый. *Краса безживна.* Щог. В. 64.

Безжúвність, ности, *ж.* Безжизненность. Желех.

Безжýрний, а, е. Безпечальный, веселый.

Безжýрно, *нар.* Безпечально, весело. *Весело мені жилось, безжурно.* Г. Барв. 526. *Цікаво їй було, з чого так безжурно, так весело молотники сміялися.* Г. Барв. 308.

Беззакóинний, а, е. Беззаконный. Чуб. I. 85. *Укажу я беззаконним твої праведні пути.* К. Псал 16

Беззакóнник, ка, *м.* Беззаконникъ, преступникъ. *Зараз же бумагу посилає, щоб беззаконника такого то схопать* Гліб.

Беззакóнно, *нар* Беззаконно.

Беззакóння, ня, *с.* = **Беззаконство**. *І рождає беззаконня на громадське безголов'я.* К. Псал. 13.

Беззакóнство, ва, *с* Беззаконіе. *Держишся ти старого беззаконства, ти думаєш, як думали поганці.* К. Іов. 49.

Беззáхистний, а, е. Безпріютный. *Беззахистні люде, що з голоду мруть.* Мир. ХРВ. 348.

Беззащúтний, а, е. Беззащитный. *Дай пригніченому радість, беззащитному одраду.* К. Псал. 171.

Беззбрóйний, а, е. Безоружный. Желех.

Безздорóвний, а, е. Болѣзненный, хилый, не имѣющій здоровья, безсильный. *Таке безталанне та безздоровне.* Чигир. у. *Вона така безздоровна: ніякої роботи важкої не може робити.* Козелец. у.

Безздорóв'я, в'я, *с.* Отсутствіе здоровья, безсиліе, хилость *Оттак то, —каже* (втікач з Азова).... *в чистому степу одно безхліб'я, а друге беззіддя, а трете безздоров'я.* КС. 1882. XII. 502.

Безземéльний, а, е. Безземельный Шевч. (О. 1862. VI. 19).

Безземéльник, ка, *м.* Человѣкъ, не имѣющій земли. Г. Барв. 448, 455.

Беззýбий, а, е. Беззубый, не имѣющій зубовъ. Ном. № 6667. *Сіда, ряба, беззуба, коса, розхристана, простоволоса.* Котл. Ен.

Безúменка, ки, *ж.* Доска толщиною меньше вершка, но толще шалевки.

Без'їжжя, жя, *с.* Отсутствіе пищи, голодъ. *Одно безпиття, друге без'їжжя.* АД. I. 335.

Безкáрний, а, е. Безнаказанный. *Безкарні боги.* О. 1861. I. 94.

Безкáрність, ности, *ж.* Безнаказанность. Желех.

Безкáрно, *нар.* Безнаказанно.

Безкебéтний, а, е. Неспособный, неумѣлый. *Він зовсім безкебетний чоловік.* Кіев. у.

Безкебéття, тя, *с.* Неспособность.

Безклéпкий, а, е. Безтолковый, при-

дурковатый. *Він якийсь безклепкий,—сказано, десятої клепки в голові нема.*

Безклопо́тний, а, е. Не имѣющій заботъ, неозабоченный, беззаботный.

Безклопо́тта, тя, *с.* Отсутствіе заботъ, хлопотъ. *Несподівана роскіш, безклопотта і спокій заколихали її як малу дитину.* Левиц. I. 227.

Безклу́бий, а, е. Имѣющій слабо развитыя или поврежденныя бедра. *Безклубий віл.*

Безко́лірний, а, е. Безцвѣтный.

Безконе́чне, *нар.* Безконечно.

Безконе́чний и **безконе́шний**, а, е Безконечный. *І немає злому по всій землі безконечній веселого дому.* Шевч. **Безконе́шна пи́санка**=**Безконечник 2.** Сим. 233.

Безконе́чник и безконе́шник, ка, *м.* 1) Родъ узора на писанкѣ—спираль. 2) Писанка съ такимъ узоромъ. КС. 1891. VI. 370. 3) **Писа́ти безконе́чником**: а) Разрисовывать писанку узоромъ въ видѣ спирали; б) Писать безконечно. *Коли б я була письменна, я б до тебе безконечником листи писала, що дня посилала.* МВ. I. 50.

Безконе́чниця и **безконе́шниця**, ці, *ж.* 1)=**Безконечник 2.** 2) Сказка, безконечно повторяемая черезъ соединеніе конца ея съ началомъ.

Безкорова́йний, а, е 1) О свадьбѣ: безъ соблюденія свадебныхъ обрядовъ. 2) О лицѣ: вступившій въ бракъ безъ свадебныхъ обрядовъ. 3) О дѣтяхъ: зачатый до брака. Ном. № 8832.

Безкоровайчу́к, ка́, *м.*=**Безкоровайний 3.** Ном. № 8832.

Безко́сий, а, е. Не имѣющій косъ. Шейк. *Безкоса дівка.*

Безко́стий, а, е. Не имѣющій костей, безкостный Чуб. I 314. *Говорить язик безкостий та договориться до одного кінця.* Ном. № 1123. *Бугай безкостий перепливе Дунай безкостий.* (Заг. пьявка).

Безкра́ій, я, е. Безпредѣльный, безграничный. *Згадаю те лихо, степи ті безкраї.* Шевч. *І тепер мені так і сниться широкий степ безкраїй.* МВ. I. 61

Безкра́йний, а, е.=**Безкраій**. *Степ безкрайний топне в млі.* Щог. В. 151.

Безкра́йність, ности, *ж.* Безпредѣльность, безграничность. Желех.

Безкри́лий, а, е. Не имѣющій крыльевъ, безкрылый.

Безкрити́чний, а, е. Не провѣренный критикой, лишенный критики. К. Кр. 34.

Безкрити́чність, ности, *ж.* Отсутствіе критики. К. Кр. 13.

Бе́злад, ду, *м*=**Безладдя**. *Природа не змогла з недугою боронись, із безладом духовним і тілесним.* К. МХ. X. 39.

Безла́ддя, дя, *с.* Безпорядокъ, разладъ, несогласіе, неурядица, анархія К. ЧР. 9. *У нас безладдя було таке що й Божеє!* Лебед у. *У товаристві лад,—усяк. тому радіє; дурне безладдя лихо діє.* Гліб. 4.

Безла́дний, а, е и **безла́дній**, я, є. Безпорядочный; не имѣющій порядка, анархическій.

Безла́дно, *нар.* Безпорядочно, въ безпорядкѣ.

Безла́пий, а, е. Не имѣющій лапъ. Шейк. 216.

Безли́стий, а, е. Не имѣющій листьевъ, безлистный. *Садок вже безлистий.* МВ. II. 131. *Безлиста акація.* Левиц. I. 91.

Безли́стявий, а, е =**Безлистий**. *Бузина безлистява.* Харьк.

Безли́чний, а, е. Безстыжій, неприличный. Шейк.

Безли́чник, ка, *м.* Безстыдникъ. Шейк

Бе́злік, ку, *м.*=**II. Безліч.** *Безлік водяних тварин.* Щог Сл. 91. *Безліки пташок.* Щог. Сл. 67

Безлі́сий, а, е. Безлѣсный. *Безліса сторона.* Золотон. у.

Безлі́сся, ся, *с.* Безлѣсная страна, безлѣсье. *А тут починається вже скрізь безліссся.* Золотон. у.

Безлі́тний, а, е, **безлітній**, я, є. 1) Вѣчный. Чуб. Ш. 11. 2) Неизвѣстной давности, очень старый. *Безлітний дід.*

I. **Бе́зліч**, *нар.* Множество, безъ счету. *Ось море в тебе широко-просторе, таж безліч гаду, безліч риботвору.* К. Псал. 237.

II. **Бе́зліч, чі**, *ж.* Множество, безчисленное множество. *Літа його—безліченная безліч.* К. Іов. 81. *От і лічи таку безліч!* Ком. I. 50. *Як нам назвати ту безліч усяких мук, що в нас приймали мученики й мученіці за своє рідне слово!* К. Хп. 126.

Бе́злічно, *нар.* Въ безчисленномъ множествѣ. *Велике він і несказанне творить, він безлічно дива свої являє.* К Іов. 12.

Безлу́ский, а, е. Не имѣющій чешуи. *Безлуска риба* в'юн. Кіев.

Безлю́ддя, дя, *с*, Безлюдіе, отсутствіе

людей. Ном. № 9798. *На безлюдді й Хома чоловік.* Посл. *Покинь її хоть на старість, хоть на чужім полі на безлюдді.* Шевч.

Бе́злюдень, дня, *м.*=**Безлю́дько.**

Безлю́дний, а, е. Безлюдный. К. Досв. 103. *В степу безлюднім* Шевч.

Безлю́дник, ка, *м.* Отшельникъ. К. МХ. 17.

Безлю́дніти, нію, еш, *гл.* Дѣлаться безлюднымъ. Желех.

Безлю́дно, *нар.* Безлюдно.

Безлю́дувати, дую, еш, *гл.* Быть безлюднымъ. *Верхній город після хмельниччини безлюдував.* К. ЧР. 63.

Безлю́дько, ка, *м.* Нелюдимъ. *Ото безлюдько! не хоче з людьми ні випити, ні зісти.* НВолын. у.

Бе́змаль, *нар.* Безъ малаго, почти. *Безмаль не двадцять.* Шейк.

Безма́стий, а, е. Безцвѣтный (о лошадяхъ). *Ця коняка від старости стала якась безмаста.*

Бе́зматень, тня, *м.* Рой пчелъ безъ матки. Полт.

Безма́терній, я, е. Лишенный матери, сирота безъ матери. *І не одну безматірню дитину від болесті лихої рятувала, збірала сирот в затишну хатину.* К. Бай. 138.

Безма́тній, я, е. Не имѣющій матки. *З тії пасіки мало добра: вуліки все безматні.* Лохв. у.

Безма́ток, тка, *м.*=**Бе́зматень.**

Безме́жний, а, е. Безграничный, безпредѣльный. Желех.

Безме́жність, ности, *ж.* Безграничность, безпредѣльность. Желех.

Бе́змін, на, *м* Безмѣнъ. *Безмін да терези.* К. ЧР. 71. Ум. **Безмінчик.** Ув. **Безмінище, безміня́ка.**

Бе́змір, ру, *м.*=**Безмір'я.** Желех.

Безмі́рний, а, е. Безмѣрный, неизмѣримый, безпредѣльный. Стор. М. Пр. 166. *Небо безкрає та безмірне.* Ком. І. 20. *Безмірна далечінь.* Ком. І. 51.

Безмі́рно, *нар.* Безмѣрно, неизмѣримо, безпредѣльно.

Безмі́р'я, р'я, *с.* Неизмѣримость, безпредѣльность, безграничность. Щог. В. 109. *У блакитному безмір'ї сонце плине і палає.* Щог. В. 40.

Безмі́сячний, а, е. Безлунный. *Безмісячна ніч.*

Безмли́в'я, в'я, *с.* Время безработицы на мельницѣ. *Як безмлив'я хиба, тоді нишком од пана змелем людського* Черниг. *Оце в нас безмлив'я: вітру немає.* Пирят. у.

Безмо́вий, а, е. Нѣмой. *Син його, недоросток безмовий.* К. ПС. 61.

Безмо́вний, а, е. Нѣмой, безмолвный; молчаливый. *Воли... безмовні.* К. Дз. 193. *Нічого не мовить, як мрець безмовний.* Г. Барв. 535. *Шле на перед робить своїх безмовних.* К. МБ. XII. 269. *Вона показалася зовсім не такою тихою і безмовною, якою вона вдавала себе.* Левиц. І. 294.

Безмо́вно, *нар.* Молча. *Безмовно сиділи.* МВ. Ш. 32.

Безмо́зкий, а, е. 1) Не имѣющій мозга. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* (Заг. пьявка) Ном. № 98, стр. 293. 2) Безмозглый, глупый. *Плюгаш безмозкий* (брань). МВ. (КС. 1902. X. 152).

Бе́зна, ни, *ж.* Запущенное поле, дурное неудобное мѣсто. Ковел. у. Отсюда: забезнити поле—запустить ниву.

Безнадійний, а, е. Безнадежный *Безнадійна неволя.* К. Кр. 31.

Безнадійність, ности, *ж* Безнадежность.

Безнадійно, *нар.* Безнадежно. Ком. І. 54

Безнаді́я, дії, *ж.*=**Безнадійність** Св. Л. 128. *В очах безнадія світиться.* Св. Л. 215.

Безнапа́сний, а, е. Не знающій горя, напасти, счастливый. *Як то слухати легкі речі безнапасного щасниці при своїй лихій годині.* МВ. II. 135.

Безнапа́сно, *нар.* Не зная горя, счастливо.

Безнаща́дний, а, е. Не имѣющій потомства, безпотомный. См. **Нащадок.**

Безневи́нний, а, е. Невинный, неповинный, невиноватый. *Безневинних б'ють.* Мир. ХРВ. 202. *На мене молоду, безневинную неслава.* Чуб. V. 279.

Безневи́нність, ности, *ж.* Невинность, неповинность, невиновность. *Хто вже був у бувальцях, то зараз і зробив так, не вповаючи на безневинність свою.* МВ. II. 191.

Безневи́нно, *нар.* Невинно, безъ вины. Мир. ХРВ. 278. *Близьких сусідів хліба й соли безневинно збавляв.* АД. І. 187. Въ слѣдующей пѣснѣ нарѣчіе это употреблено, кажется, въ значеніи: **не безъ ви**

ны. **не невинно**, какъ и должно быть, судя по составу слова: *Стали отцеву й неньчину молитву забувати, тоді їх став Господь безневинно карати.*

Безнемі́рний, а, е. Безмѣрный Мирг. у. Слов Д. Эварн.

Безнемі́рно, *нар.* Безмѣрно. *Він безнемірно пив.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Безно́гий, а, е. 1. Безногій, не имѣющій одной или обѣихъ ногъ. Чуб. V. 65. 2. О лошадяхъ: слабый на ноги. *Безногий кінь.*

Безно́сий, а, е. Не имѣющій носа, безносый. *Де багато баб, там дитя безносе* Ном. № 6667.

Безно́ська, ка, *м* Человѣкъ, не имѣющій носа.

Безоборо́нний, а е. Беззащитный. К. МБ. XII. 266. *Обороняв сиріт безоборонних.* К. Іов 61.

Безоборо́нність, ности, *ж.* Беззащитность. Желех.

Безодголо́сний, а, е. Беззвучный.

Безодголо́сно, *нар.* Беззвучно. *Я ледві дочула: безодголосно такечки вона гомоніла.* МВ. II. 199.

Безодмо́вний, а, е. Безотвѣтный.

Безодмо́вність, ности, *ж.* Безотвѣтность. *Усе хлопчик приймав мовчки. Здається, то тая безодмовність дражнила хазяїна ще більш.* МВ. III. 80.

Безодра́дісний, а, е. Безотрадный. *Христя мовчала, слухаючи безодрадісне материне зітхання.* Мир. Пов. I 121.

Безо́кий, а, е. Безглазый. *Безокая фортуна.* Котл. Ен.

Безосно́вний, а, е. Необоснованный. Галиц.

Безо́стий, а, е. О колосьяхъ: безъ остей, безъ усовъ. *Безостa пшениця.*

Безосяжний, а, е. Необъятный (отъ глагола сягати).

Безо́щадний, а, е. Безпощадный. К. Бай. 81. *Безо́щадна, вовік ненаситна орда.* К. Дз. 81.

Безо́щадність, ности, *ж.* Безпощадность. К. МБ. II. 118.

Безо́щадно, *нар.* Не щадя живота, нещадно. *Замолоду безощадно пив горілку.* Харьк.

Безпа́лок, лка, *м.* Черниг. **и безпа́лько, ка**, *м.* Шейк. Человѣкъ, не имѣющій одного или нѣсколькихъ пальцевъ; безпалый. Аф.

Безпа́льчий, а, е. Безпалый. Аф. 297.

Безпа́м'ятний, а, е. 1) Имѣющій слабую память, безпамятный, забывчивый. Шейк 2) Находящійся въ безпамятствѣ. *Гаркуша висажує у вікно безпам'ятну сотничиху і сам счеза.* Стор. П. 241.

Безпа́м'яття, тя, *с.* Безпамятство, забывчивость. *На його, як коли, безпам'яття находить.* Черниг.

Безпа́м'ятько, ка, *м.* Человѣкъ, имѣющій слабую память, забывчивый. Полт.

Безпа́рий, а, е. 1) Не имѣющій пары, безпарный. *Безпарий віл.* 2) Неженатый.

Безпа́шпортний, а, е. Безпаспортный. Грин. Ш. 569.

Безпе́ка, ки, *ж.* 1) Безопасность. 2) **Для безпе́ки.** Для прочности. Шух. I. 277.

Безперево́дний, а, е. Неистощимый, неизсякаемый; постоянный. Лебед. у.

Безперево́дно, *нар.* Неистощимо, постоянно. *У жида гроші безпереводно бувають. У тій пущі безпереводно вовки є.* Волч. у. См. **Безвиводно.**

Безперемі́нно, *нар.* Непремѣнно. *Уночі безперемінно буду.* О. 1862. VII. 43.

Безпере́сталь, *нар.* = **Безперестанку.** *Косили безпересталь сім день.* Мнж. 83.

Безпере́ста́нку, безпере́ста́нно, безпере́ста́ну, безпере́ста́нці и **безпере́стань**, *нар.* Непрерывно, безпрерывно, постоянно. *Панни безперестанку реготались.* Левиц. I. 286. *Щось вило там безперестанно.* Котл. Ен. Ш. 20. *Обоє плакали безперестанно.* Кв. *Ходив по хаті, безперестану човгаючи.* Левиц. Пов. 6. *Горять свічі безперестанці.* Нп. *Вода лилась безперестань.* Ком. II 75.

Бе́зпереч, *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Блискавка безпереч усю ніч.* Волч. у. *Я безпереч сижу дома.* Лебед у. 2) Безпрекословно. Галиц.

Безпере́чний, а, е. Безспорный, несомнѣнный. Галиц.

Безпере́чність, ности, *ж* Безспорность, несомнѣнность. Желех.

Безпере́чно, *нар.* Безспорно, несомнѣнно.

Безпе́рий, а. е. Не имѣющій перьевъ, неоперившійся. *Коли б тільки який гаспид не приніс того горобця безперого.* Шевч. *Та деколи яструб на камінь сідає, щоб гадину діткам безперим піймать.* Морд. К. 18.

Безпечáти, чáю, єш, *гл.*=**Убезпечати.**

Безпе́чен, чна, не. Кратк. форма отъ **безпечний.** *Безпечен про небезпеку бував.* К. Байк. 99.

Безпе́чити, чу, чиш, *гл.* Обезпечивать, гарантировать.

Безпе́чне, безпе́чно, *нар.* Безопасно. *Алкане-паша, Трапезонське княжа! безпечно гуляй.* АД. I. 212. *Там собі безпечно дев'ятого дня спочивок мали.* АД. I. 117.

Безпе́чний, а, е. 1) Безопасный. *Безпечна дорога.* 2) Вѣрный, несомнѣнный. *Як приїдеш звечора — вечеронька безпечная, як приїдеш опівночі — розмовонька сердечная.* Чуб. V. 86.

Безпе́чність, ности, *ж.* Безопасность. К. Іов. 11. *В безпечності не сподівались ні од кого ніяка зла.* Котл. Ен.

Безпе́чно. См. **Безпечне.**

Безпе́шний, а, е, безпе́шність, безпе́шно = безпечний, безпечність, безпечно. КС. 1882. XI. 494. *Пішов собі безпешно додому.* Рудч. Ск. I. 4.

Безписьме́нщина, ни, *ж.* Безграмотность. К. (О. 1862. I. 58).

Безпи́ття, тя, *с.* Отсутствіе воды. *Одно — безпиття, друге — без'їжжя.* АД. I. 335.

Безпідста́вний, а, е. Неосновательный; бездоказательный. Желех.

Безпла́тний, а, е, безпла́тній, я, е. Безплатный Левиц. Пов. 135. *Недільна безплатна школа.* Конис. (О. 1861 I 321).

Безплемі́нний, а, е. Безродный, безъ племени, безпотомственный. *Хведір безрідний, безплемінний.* АД. I. 249.

Безподо́бний, а, е = Неподобний. *Матір лає безподобними словами.* Мил. М. 45.

Безпомо́чний и **безпомо́шний, а, е.** Безпомощный. *Се вдови бідні безпомочні.* Котл Ен. *Вин ж нам безпомошним защита.* Кв. *Мити журиться, що сама безпомошна зостається дома.* Мир. Пов II. 43.

Безпоса́жна, *прил. ж.* Безъ приданаго.—**дівка** Безприданница.

Безпосере́дний, а, е Непосредственный. Желех.

Безпосере́дність, ности, *ж* Непосредственность Желех.

Безпотрі́бний, а, е. Ненужный, излишній

Безпотрі́бно, *нар.* Безъ надобности НВолын. у. *Нікчемно й безпотрібно порубавши свій ліс.* О 1862. Ш. 35.

Безпоя́сниця, ці, *ж.* Писанка съ поперечной линіей вокругъ КС. 1891 VI 346.

Безпра́вний, а, е Беззаконный Ном № 8283.

Безпра́вно, *нар.* Беззаконно.

Безпра́вство, ва, *с.* Беззаконіе, безправіе. (Запорожці) *відбивалися від ляха і його безправства.* Млак. 122.

Безпре́мі́нний, а, е. Непремѣнный.

Безпре́мі́нно, *нар.* Непремѣнно. *Хтось безпремінно буде в гості.* Чуб. I, 58.

Безприпо́рий, а, е. О волѣ: не имѣющій возвышенія въ концѣ шеи, на которое упирается ярмо. См. **Припір.** *Безприпорий віл.* Волч. у.

Безпритомний, а, е. Безчувственный. *З вечора до самого ранку під комором безпритомний лежав.... Не пив би горілки!* МВ. (КС. 1902. X. 144).

Безприту́льний, а, е. Безпріютный. Шейк. Аф. 297.

Безприхи́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *За батька був убогим, безприхильним.* К. Іов. 62.

Безприча́льний, а, е. Безпріютный, одинокій. *Оттак живу я сама безпричальна—ні роду, ні чоловіка.* Павлогр. у.

Безприча́сний, а, е. Безучастный, холодный. *На дух, мару вона походила з своїм поглядом безпричасним.* МВ. II. 199.

Безпробу́дний, а, е. Непробудный. *Опочивав сном тихим, безпробудним.* К. Іов. 8.

Безпросві́тний, а, еи, безпросві́тній, я, е. Непроглядный, безпросвѣтный. *Усе небо блакитнее покрива темнота, безпросвітня, нерозумна давняя дрімота.* **Безпросвітна доля**— безотрадная жизнь.

Безпу́пий, а, е. Не имѣющій пупка. **Де багато баб, там дитя безпу́пе.** У семи нянекъ дитя безъ глаза. Посл.

Безпу́тний, а, е и безпу́тній, я, е. Безпутный, непорядочный. *І так люде зовуть уже безпутною*

Безпу́тство, ва, *с.* Безпутство. *Напротив його безпутства поставив тут людей трудящих* К. Гр. Кв. 29.

Безпу́ття, тя, *с.* Бездорожье, безпутица. Шейк.

Безп'я́тий, а, е 1) Не имѣющій пятокъ, безпятый. *Панич маленький в курточці, безп'ятий* Чуб. I 19 2) Употребл. какъ сущ чортъ.

Безп'я́тко, ка, *м.* Чортъ

Безра́дісний, а, е. Безотрадный.

Безраху́бний, а, е Неразсчетливый. *Так гроші й кида безрахубний.* Константиногр. у. *Порубав старий віз, а тепер*

новий поганин—безрахубний. Константиногр. у.

Безре́брий, а, е. Не имѣющій реберъ. Шейк. *Безкостне, безребре, хоч яке море перепливе.* (Заг. пізвка). Ном. стр. 293, № 98.

Безри́б'я, б'я, *с.* Недостатокъ рыбы, безрыбье. *На безриб'ї і рак риба.* Ном. №9799.

Безрі́дний, а, е. Безродный. АД. I. 249. *Вийди до мене, дівчино ти безрідная.* Мет. 80. *Тяжко на чужині безрідному проживати.* Макс.

Безрі́дник, ка, *м.* Безродный человѣкъ. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Бе́зрік, *нар.* Употребл. въ выраж. **набе́зрік**—безсрочно, иронически: никогда. **Віддасть на-бе́зрік,** т. е. никогда. Ном. № 10634. *Хиба на-безрік діждемо цього.* Волын. г.

Безробітній, я, е. Нерабочій (о времени). *Безробітній час.* Левиц. I. 286.

Безробі́ття, тя, *с.* Безработица. Желех.

Безро́га, ги. *ж.* Свинья. Подольск. г. Галиц.

Безро́гий, а, е. Безрогій. Рудч. Чп. 255. *Мали тато дві кози, та обидві безрогі.* Чуб. V. 1156.

Безро́да, ди, *об.* Безродный человѣкъ *Був він безрода та й пристав до нас доглядати двору.* О. 1862. VIII. 15.

Безро́зумний, а, е. Безумный, лишенный разума. *П'яний і безрозумний.* ЗОЮР. II. 297, 298. *Вгамується безрозумне завзяття.* К. ЦН. 206. *І безро́зумна темно́та до Дніпра прожогом лине.* К. МБ. III. 243.

Безро́тий, а, е. Безрогый. Аф.

Безрука́вка, ки, *ж.* Родъ женской одежды безъ рукавовъ. Подольск. г.

Безру́кий, а, е. Не имѣющій руки или рукъ. К. Досв. 16. *То старець убогий, він безрукий, безногий.* Чуб. V. 671.

Бе́зсед, да, *м.*=**Вескед.** *В темних пущах і безседах на горі высокій.* Мкр. Н. 27.

Безсерде́чний, а, е. Безсердечный, жестокосердый. *Людські п'явки безсердечні.* К. Досв. 213.

Безсерде́чність, ности, *ж.* Безсердечіе, жестокосердіе. К. Кр. 17.

Безсе́рдий, а, е.=**Безсердечный.** Безсерді злюки. К. ПС. 61.

Безсе́рдний, а, е.=**Безсердий**=**Безсердечний.** *О, дайте під сі пазурі султана, крівавого безсердого тирана.* К. МБ. III. 260.

Безси́лий, а, е. Безсильный. МВ. (О 1862. I. 85).

Безси́літи, лію, ешь. *гл.* Слабѣть, терять силу.

Безси́лка, ки, *ж.* Безсильная женщина. Ум. **Безсилочка.** *Чи то ж не диво, що така безсилочка прогнала й настрахала ведмідя страшного?* МВ. III. 144.

Безси́лля, ля, *с.* Безсиліе, отсутствіе силъ. *Дай мені моє безсилля і милерність зрозуміти.* К. Псал. 95.

Безси́лок, лка, *м.* Безсильный человѣкъ. Г. Барв. 173. *Тепер люде маленькі й безсилки.* Г. Барв. 423. *Безсилок і потужний слухав.* К. ПС. 26.

Безси́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **безсилка.**

Безси́льний, а, е=**Безсилий.** *Дужий безсильного давить.* Котл. НП. **Вода́ безси́льна.** Сказочная вода, отнимающая силу у пьющаго ее. *Як він з ким небудь б'ється, то сам п'є силну воду, а другому дає безсилну.* Чуб. II. 208. **Ка́мень безси́льний** играетъ ту же роль: если его лизнуть, сила пропадаетъ. Чуб. II. 209, 210.

Безскоро́мник, ка, *м.* Постникъ. Конотоп. у.

Безсла́вний, а, е. Безславный, обезславленный. *Безславному тяжко сей світ покидать.* Шевч

Безсла́вно, *нар.* Безславно.

Безсле́дний, а, е. Безслѣдный. *Безслідний вітер в полі.* К. Псал. 180.

Безсле́дно, *нар.* Безслѣдно. Конис. (О. 1861. I. 321). *І безслідно, мов та мрія, навіки пропали.* Млак. 92.

Безслі́зний, а, е. Безъ слезъ, безслезный. *Сорочку шулила вона до лиця, до сухих безслізних очей.* Левиц. I. 37.

Безсме́ртки, ток, *ж. мн.* Раст.: а) Xeranthemum radiatum Lam. ЗЮЗО. I. 142; б) Xeranthemum inapertum Walld. ЗЮЗО. I. 142.

Безсме́ртний, а, е. Безсмертный. *І хоть єдиную сльозину в очах безсмертних покажи.* Шевч. *Безсмертної землі нема.* Ном. № 8283.

Безсме́ртник, ка, *м.* Раст.: безсмертникъ, Helychrisum arenarium. Dc. Анн. 163. Вх. Пч. II. 32.

Безсме́ртність, ности, *ж.* Безсмертіе.

До ясних безсмертности осель. К. Дз. 52.

Безсо́нний, а, е. Безсонный. *Безсонна ніч.* Левиц. Пов. 260.

Безсо́нниця, ці, ж. безсо́ння, ня, с. Шейк. Безсонница. *Прийшла я до вас з крикливицями і безсонницями.* Чуб. I. 141.

Безсоромі́тний, а, е Безстыдный, безстыжій.

Безсоромі́тно, *нар.* Безстыдно. *Безсоромітно лайливий.* О. 1862. VIII. 23

Безсоро́мний, а, е. Безстыдный. Щог. В. 19.

Безсоро́мність, ности, *ж.* Безстыдство. Желех.

Безсоро́мно, *нар.* Безстыдно.

Безстате́чно, *нар.* Неблагоразумно, непорядочно. *А чоловік завжде грішить та й безстатечно.* КС. 1883 II. 470.

Безсти́дний, а, е =Безсоромний. *Які справді безстидні оці городські козаки.* Шевч. 305.

Безсти́дник, ка, *м.* Безстыдникъ.

Безсти́дниця, ці, *ж.* Безстыдница. Левиц. I. 309.

Безстороннній, а, е. Безпристрастный, непартійный. Желех.

Безсторо́нність, ности, *ж.* Безпристрастіе. Желех.

Безстра́шний, а, е. Безстрашный. *Такий безстрашний, що стілко вже він не воював, ніколи страху не знав.* Мнж. 60.

Бе́звсуд, ду, *м.=***Безсуддя.** *Столітній безсуд і тяжке насильство.* К. Дз. 51.

Безсу́ддя, дя, *с.* Отсутствіе законности, беззаконіе. К.

Безсу́дний, а, е. Беззаконный. К. ЦН. 291. *Поганого, безсудного, безбожного Ірода.* Чуб. III. 384.

Безсу́дниця, ці, *ж.* Беззаконница? К. Дз. 98.

Безсу́дно, *нар.* Безъ суда; беззаконно. *В темниці сконає безсудно.* К. Дз. 51.

Безсумлі́нний, а, е. Безсовѣстный. Св. Л. 248. НВолын. у.

Безсумлі́нник, ка, *м.* Безсовѣстный человѣкъ. НВолын. у.

Безсумлі́нність. ности, *ж.* Безсовѣстность. Желех.

Безсумлі́нно, *нар.* Безсовѣстно.

Безсу́мний, а, е. Безпечальный, беззаботный. *Пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. *Усякий би пізнав по його безсумному погляду, що не ввірився ще йому світ.* Стор. М. Пр. 3.

Безсу́мно, *нар.* Безпечально, весело. *Не хотілось кидать їм, таким безсумно молодим, те, що любилось на землі.* Щог. Сл. 90.

Безсупере́чний, а, е. Безспорный.

Безсупере́чно, *нар.* Безспорно.

Безсча́стя, тя, *с.* и пр.=**Безщастя.**

Безтала́нний, а, е. Несчастный, безталанный. *А ти, моя Україно, безталанна вдово.* Шевч. *Мої безталанні діточки.* Стор. I. 20. *Коли мене уродила безталанна мати.* Чуб. V. 186.

Безтала́нник, ка, *м.* Несчастный человѣкъ, горемыка, неудачникъ.

Безтала́нниця, ці, *ж.* Несчастная женщина, горемыка. *Доню одинице та й безталаннице!* Чуб. V. 744. Ум. **Безтала́нничка, безтала́ночка.** *Моя дочка безталанничка і бездольничка.* Чуб. V. 753. *І вона, безталанночка, поклонилась.* МВ. I. 71. *То ж ваша дочка безталанночка, що без долі вродилась, без щастя зросла.* Чуб. V. 752.

Безтала́ння, ня, *с.* Несчастье, горькая судьба. Рудч. Чп. 220. Котл. НП. 393. *І талан і безталання—все, каже, від Бога.* Шевч. *Усім людям щастє, доля,—мені ж безталанне.* Мет. 306. Ум. **Безталаннячко.** МВ. II. 122.

Безті́льний, а, е. Безплотный. *Вона здавалась ніжним безтільним духом.* Левиц. I. 332.

Безтолоччний, а, е. О землѣ: не бывающій подъ паромъ, не идущій въ толоку. Черниг.

Безтра́вниця, ці, *ж.* Недостатокъ травы.

Безтра́вний, а, е. Лишенный травы. *Степ безтравний і безводний.*

Безті́мний, а, е. 1) Безсмысленный. Желех. 2) Несообразительный, непонятливый.

Безті́мність, ности, *ж.* 1) Безсмысленность. Желех. 2) Несообразительность, непонятливость.

Безуби́тно, *нар.* Черезчуръ, чрезвычайно, чрезмѣрно. Мнж. 176. *Їла, безубитно їла, як із голодного села пани узяли мене в город.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Безува́жний, а, е. Невнимательный.

Безува́жно, *нар.* Невнимательно.

Безувір, ра, *м.* 1) Невѣрный, басурманъ. К. ЦН. 271. 2) Злой, безсердечный человѣкъ. См. **Бузувір.**

Безувірів, рова, ве. Принадлежащій безувір'у. См. Бузувірів

Безувірка, ки, ж. 1) Невѣрная. басурманка. 2) Злая, безсердечная женщина. См. Бузувірка.

Безувірний, а, е. 1) Невѣрный, басурманскій. *Оддав його в ярмо поганцям безувірним.* К. Псал. 247. 2) Злой, безсердечный. См. Бузувірний.

Безувірство, ва, с. 1) Неправовѣріе, нехристіанская вѣра, преимущ. мусульманство. *Гидке, поганське, темне безувірство.* К. ЦН. 296. 2) Жестокость, безсердечіе.

Безувірський, а, е =Безувірний. *Я дав їм займища на землях безувірських.* К. Псал. 242.

Безугавний, а, е. Безостановочный, неугомонный.

Безугавно, *нар.* Безостановочно, безъ отдыха. *Тут безугавно день і ніч вода біжить.* Харьк.

Безум, му, м. Безуміе. К. МХ. 41.

Безума́н, на, м. Безумецъ, глупый. *Туман танчок виводе... Не ставай край тумана, бо той туман—безуман: білі ручки полама, перстенечки позніма.* Александров. у. Нп.

Безумірний, а, е Чрезмѣрный. Мнж. 176.

Безумірно, *нар.* Чрезмѣрно. Мнж. 176.

Безуміти, мію, еш, *гл.* Безумѣть. сходить съ ума.

Безумний, а, е. Неразумный, глупый, безумный. *Дурна тая, безумная дівонька, що полюбила п'яниченьку старого.* Чуб. V. 599.

Безумниця, ці, ж. Женщина неразумная, глупая, безумная. Въ пѣсняхъ какъ эпитетъ слову улиця. (Мѣсто увеселеній молодежи). *Ой ти, улице, ти, безумнице, що по тобі ходити?* Грин. III. 175.

Безумно, *нар.* Неразумно, глупо, безумно.

Безумовний, а, е. Безусловный.

Безумовно, *нар.* Безусловно. Желех

Безумство, ва, с. Неразуміе, глупость, безуміе. *Не покараю я вас за безумство ваше.* К. Іов. 95.

Безупинний, а, е. Безостановочный, безпрерывный.

Безупинно, *нар.* Безостановочно, безпрерывно.

Безус, са, м. Человѣкъ, у котораго нѣтъ усовъ.

Безусий, а, е =Безвусий. Аф. 298.

Безуставичне и **безуставично,** *нар.* Безпрестанно, постоянно. *Він так безуставичне робить. Безуставично дома сидить.* Черк. у.

Безуставичний, а е. Безпрестанный, постоянный. Вас. 205.

Безуставично. См. Безуставичне.

Безух, ха, м. 1) Человѣкъ, не имѣющій уха или ушей. 2) Собака, у которой обрѣзаны уши. Канев. у.

Безухий, а, е.=Безвухий. Левиц. I. 244.

Безушча́, чати, *с.* Горшечокъ съ оторваннымъ ухомъ. Вх. Зн. 30.

Безха́тник, ка, *м.* Бездомный человѣкъ, бобыль. *Сирота безхатник і безрідник.* Г. Барв. 243.

Безха́тній, я, е. Бездомный. *Розлетілось по Вкраїні безхатнє птаство,—затрусилось по будинках вельможнє панство.* К. Досв. 14.

Безха́тько, ка, *м.=Безхатник.* Харьк. г. Слов. Д Эварн.

Безхво́стий, а, е. Безхвостый. Рудч. Ск. I. 6. *Сама ти стара сорока безхвоста.* Шевч.

Безхи́трий, а, е. Безхитростный, наивный.

Безхлі́бний, а, е. Безхлѣбный. *Серед степів безвідних і безхлібних.* К. Іов. 63. *Побило мене в полі три недолі: перша доля — безхлібна, друга доля — безвідна.* АД. I. 111.

Безхлі́б'я, б'я, с. Недостатокъ въ хлѣбѣ, безхлѣбье. *Одно—безвіддя, друге—безхліб'я.* АД. I. 117. *Привело на безвідді, на безхліб'ї погибати.* АД. I. 118. **Ум. Безхліб'ячко.**

Безхма́рний, а, е. Безоблачный. *Блищать над ними небеса безхмарні.* К. XII. 95.

Безхма́рно, *нар.* Безоблачно.

Бе́зцін, ну, *м.=Безцінь.* Чаще съ пред.: за безцін. Желех. *Хоть продаси часом для потреби і останній хлібець, до за безцін.* О. 1852. IV. 105.

Безці́нний, а, е. Не имѣющій цѣнности. Желех.

Бе́зцінь, ні, *ж.* Безцѣнокъ. Употреб. чаще всего съ предл за: за бе́зцінь—за безцѣнокъ. *За безцінь по'ддає мещанам здобич.* К. ПС. 103 *Овечата, свині, корови—все за безцінь пішло.* Мир. Пов. I. 111.

Безчасу́, *нар.* Преждевременно, несвое-

временно. *Безчасу вмерли діти* НВолын у. *Вона без часу дитину привела.* НВолын. у.

Безчере́вий, а, е. Безбрюхій. *За горою кам'яною безчерева сучка бреше.* (Загадка терниця). Грин. І. 250.

Безчере́жний, а, е. Не очередной, не соблюдающій очереди. *Стій ти, безчережна!* Лохв. у.

Безче́сний, а, е. Безчестный. К Кр. 22.

Безче́стити, щу, стиш, гл. Безчестить, бранить. *Одна другу безчестять, ганять.* Котл. Ен.

Бе́зчесть, ти, ж. Безчестье, посрамленіе. *Я не хочу таксї безчесті.* НВолын. у.

Безче́стя, тя, с. Безчестіе, посрамленіе. К. Бай. 114. *Лучче честь, ніж безчестя.* Ном. № 4445. *Нехай вона заплатить за безчестя.* Кв. *Селу безчестя не роблять.* Котл. Ум. **Безчестячко.**

Безчи́сна, прил. ж.—**мере́жка**. Такая мережка, въ которой нѣтъ чисниць, т. е. всѣ нитки утка выдернуты. Лебед. у. (Залюбовск.).

Безчуствє́нний, а, е. Лишившійся чувствъ. *Настя безчуственна теж лежить.* Кв.

Бе́зчуття, тя, с. Безчувствіе, безсознательность. К. ПС. 55.

Безшабе́льний, а, е. Не имѣющій сабли. *Треба цім безшабельним гевалам збить трохи пихи.* К. ЧР. 226.

Безшлю́бний, а, е. Безбрачный.

Безшта́нько, ка, м. 1) Малолѣтокъ, мальчишка, не носящій еще штановъ. *Ой вийдіть, безштаньки, співать веснянки, а ви, у штанях, співайте з нами.* Грин. III. 58. 2) Бѣднякъ, не имѣющій штановъ. *Я, грабя Потоцький, коронний гетьман.... і в мене е голка, щоб—часом розірветься—зашить, а ти ланець. безштанько, і в тебе нема?* Стор. І. 185.

Безща́дний, а, е. Безпощадный.

Безща́дно, нар. Безпощадно. *Безщадно кров рутульську лють.* Котл. Ен.

Безща́сний, а, е. Несчастный, обездоленный, не имѣющій удачи. *Така твоя доленька безщасна.* Нп *У три ряди бідних безщасних невольників посажено.* АД. І. 90.

Безща́сниця, ці, ж. Несчастная женщина, обездоленная, неудачница. Грин. Ш. 559. *Ой десь наша безщасниця на чужій стороні.* Чуб. V. 473.

Безща́стя, тя, с. Несчастье. МВ. І. 44. *Ой подумайте, мислі, по моїм безщастю.* Лукаш. 82.

Бе́зя, зі, ж.=**Вуз**. Переясл. у.

Без'язи́кий, а, е. 1) Не имѣющій языка. *Без'язика коняка.* Рудан. І. 69. 2) Нѣмой, безсловесный. *І всі у ряд поставали, наче без'язикі.* Шевч. *Дружки без'язикі.* КС. 1883. II. 392. *Шевченко, вийшовши дивом якимся із тиї темноти притоптаної, похилої, без'язикої.* К. (О. 1861. IV 30).

Без'язи́чник, ка, м. Раст. Ophioglossum vulgatum L, плодоносная вая. ЗЮЗО. І. 130. См. **Язичник.**

Бе́йбас, са, м.=**Вельбас**. *Умієте загадувати, а розгадати так не вмивались. То й куди вам, таким бейбасам.* Кост. (О. 1862. VI. 52).

Бе́йдак, ка, м. Глупецъ, болванъ. Вх. Лем. 391. См. **Бейла.**

Бейдуля, лі, ж. Дура, глупая женщина. Вх. Лем. 391.

Бе́йкання, ня, с. Крикъ на звѣря: „*а бий!*“ съ цѣлью прогнать его. Желех. См. **Тюкання.**

Бе́йкати, каю, еш, гл. Кричать на звѣря. См. **Тюкати.** Вх. Зн. II.

Бе́йкатися, каюся, ешся, гл.=**Бекатися**. Зміев. у. *Сиділа б ти лучче дома, чого його по грязі бейкатися.* Богод. у.

Бейла, ли, м. Дурачина, остолопъ, болванъ. Бердич. у.

Бе́ка, ки, ж. Дѣтск. Гадость. См. **Беку, бецяти.**

Бе́кання, ня, с. Блеяніе.

Бе́кас, са, м. Бекасъ. Вх. Пч. II. 14. Ум. **Бекасик.**

Бе́кати, каю, еш, гл. 1) Кричать по овечьи, по козьи, блеять. *Ціла отара овець та кіз, ягнят, козенят мекала та бекала.* Левиц. І. 126. 2) О дѣтяхъ: ревѣть.

Бе́катися, каюся, ешся, гл. 1) Тащиться, съ трудомъ идти. *Верстов десять ішли — бекались, бекались.* Зміев. у. 2) Таскаться. *Скільки не бекається, бач, у чужих селах,—а п'яний не буде.* Зміев. у.

Беке́т, та, м. Военный пикетъ, стража. *Округи табора жадних бекетів.* К. ЧР. 308. *Скрізь по сей бік стояла на бекетах стража польска.* ЗОЮР. І. 263.

Беке́ша, ші, ж. Родъ верхней одежды: крытая сукномъ овчинная шуба съ таліей. Гол. Од. 17, 51. *Поздирали з неї дорогі коралі і бекешу.* Рудч. Ск. І. 209. *Ходив.... у плисових чорних штанях і в голубій бекеші.* О. 1861. X. 33. Ум. **Бекешка, бекешечка.**

Векéшка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **бекеша.** 2) Глыба земли. Ромен. у.

Веку *(неск.?)* Дѣтск. Гадость, дермо, грязь. Вх. Лем. 391. См. **Бека.**

Вéлбас, са, *м.*=**Вельбас.**

Велебéнити, ню, ниш, *гл.* Болтать, баять. *Баби белебенять, що реп'яшки вiд зубiв би то помагають.* Черниг.

Вéлебень, беня и **бня,** *м.* 1) Возвышенное и открытое мѣсто. Употребляется чаще въ выраж.: **на белебнi**—на юру. *Хата стоїть на белебнi. Тут заверюха б'є, а нашi чумаки стали валкою на белебнi.* Екатериносл. *Розумна голова: на белебнi затишку хоче.* Ком. Пр. № 409. 2) Глубокое мѣсто въ водѣ. Угор.

Вéлеґа, ґи, *ж.* Экскрементъ коровы. Вх. Зн. 2. Также во *мн. ч.* **белéґи.** Шух. I. 24.

Велéй, лéя, *м.* 1) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 291. См. **Бедрак.** 2) Пентюхъ; болванъ. Вх. Лем. 391.

Велелю́га, ги, *ж.* Сукровица. Желех.

Веленді́ти, джу́, диш, *гл.*=**Баландіти.** Вх. Зн. 2.

Вéлечка, ки, *ж.* Овца. *Ой овечки, ой белечки.* Шух. I. 198.

Вéльбас, са, *м.* Балбесъ, здоровань, неуклюжій человѣкъ. *Здоровий бельбас, а такий дурний.*

Вéльбахи, бéльбехи и **бéльбухи, хів,** *м. мн.* Внутренности. *Так йому бельбахи повiдбивають.* Кв. См. **Тельбухи.**

Вéлька, ки, *ж.* 1) Балка, колонна. 2) **Напився як бельна.** Пьянъ, какъ стелька.

Вéлькнути, ну, неш, *гл.* одн. в. отъ **бельнотати.** Сболтнуть, сказать что либо необдуманно. *Язик бельне та в кут, а спину виставлять—б'ють.* Ном. № 1122.

Вéлькот, ту, *м.* Болтовня, лепетъ. Аф.

Вельнотáння, ня, *с.* Болтаніе, лепетаніе, бормотаніе.

Вельнотáти, чу́, чеш, *гл.* Лепетать, невнятно говорить, бормотать. *Язик.... бельнотав.* Ен. V. 58. *Показує ручкою і бельнoче: мамо.... Бозя!* Кв. *„Тату!“ бельнотали—„тату, тату! ми не ляхи“.* Шевч.

Вельнотíння, ня, *с.*=**Вельнотання.**

Вельнотíти, чу́, чеш, *гл.*=**Вельнотати.** *Засідатель обмахується та бельнотить.* Стор. I. 236.

Вельнотня́, ні́, *ж.* Болтовня, лепетъ.

Вельнотýн, на́, *м.* Лепетунъ, болтунъ.

Вельнотýха, хи, *ж.* Болтунья.

Вéльок, лька, *м.*=**Велька.** Волын

Веля́ха, хи, *ж.* Сортъ плахти. Черниг. у.

Вéмба, би, *м.* Остолопъ, болванъ. Вх. Уг. 227.

Вембух, ха, *м.*=**Вамбух.** Вх. Лем. 391.

Вéмкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Вамкати.** 2) Метаться въ разныя стороны. Вх. Зн. 2.

Вéмул, ла, *м.* Дуракъ, болванъ. *Ото з тебе бемул!* Ном. № 6273.

Вендзь, *меж.* выражающее паденіе—бухъ! *Милий їде з дороги, а я йому бендзь у ноги.* Грин. Ш. 326.

Вендю́га́, ги, *ж.* 1) **Бендю́га**=**Ломака**=**Дрюк.** *Як схопилась буря, так я бендюгу виламав та давай скорiше хату вкривати.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Бревно, посредствомъ котораго вѣтряная мельница поворачивается. Харьк. (Залюбовск.). 3) Каждая изъ жердей, которыя кладутъ на возъ для укладки на нихъ сноповъ: двѣ вдоль, а двѣ поперегъ. Харьк. у. 4) мн. **Бендюги́.** Родъ простой повозки, ломовые роспуски. Шейк.

Вендю́жина, ни, *ж.* 1)=**Вендюга 1—3.** Мирг. у. Слов. Д. Эварн. 2) Проститутка, развратница. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вендю́жний, а, е. 1) Относящійся къ роспускамъ. 2) Скверный, нечестный. **Ходить як бендюжна.** Ходитъ какъ безчестная, распутная женщина. Шейк.

Вендю́жник, ка, *м.* Ломовикъ, ломовой извозчикъ. Херс.

Вендю́х, ха, *м.* 1) Брюхо. Угор. 2) мн. **Бендюхи́**=**Колішня.** Шух. I. 165.

Венебéря, рі, *ж.*=**Венеря.** *Куди тебе бенеберя несе?* Золотонош. у. Слов. Д. Эварн.

Венéря, рі, *ж.*? Неясное слово,—повидимому какая то болѣзнь. **Не чума ли?** Сравн. **бендéрська чума;** быть можетъ **бенеря** испорченное **бендеря? Бенéря його принеслá.** (Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.) аналогично выраженію: **холера його принесла!** *Куди тебе бенеря несе?* Ном. № 14235. *Б'є його бенеря забрати в мене ту десятину.* Лубен. у. См. **Бенеберя.**

Вéнкéт, бенькет, ту, *м.* 1) Пиръ, пиршество, банкетъ. Рудч. Ск. II. 102. Шевч. 8. *Одно одного на здоров'я питає, одно одного на бенкет зазиває.* Нп. *На хлiб, на сiль, на бенкет зазивали.* Нп. *Що день бенькети, мов весiлля.* Котл. Ен. I. 24. 2) соб. Пирующіе. *В корчму їде—вигукує, додому йде,—бенкет веде.* Грин. Ш. 381. Ум. **Беннеток.** К. Дз. 118.

Венкетáрь, бенькетáрь, ря, *м.* Гуля-

ка, любитель пировъ. *Панц поробились домонтарями, бенкетарями.* К. Гр. Кв. 10.

Венке́тний, бенькéтний, а, е. Относящійся къ пиру, банкетный. К. ЧР. 373. *Запросила гостей до себе: і гостей, і дітей, і близьких приятелів на бенкетний день.* Pauli. II. 103.

Венкето́к, тка́, *м.* Ум. отъ **бенкет.**

Венкетува́ння, бенькетува́ння, ня, *с.* Пированіе.

Венкетува́ти, бенькетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Пировать, гулять. *Де наші панують? Де панують, бенкетують?* Шевч. *Отак Еней жив у Дідони.... пустився все бенкетувать.* Котл. Ен. I. 25.

Вентéг, га, *м.* Послушникъ. *Доволі вибув послушником бентегом! З бентега вийшов не один козак.... ще в ченці не постригсь, не зрікся миру,—пійду пролію за християнство крів.* К. ПС. 69.

Вентéжити, жу, жиш, *гл.* 1) Смущать, обезкураживать, сбивать съ толку. 2) Тревожить, волновать. *По світах свою силу показувать, людей дивувать та людський спокій бентежить.* Грин. I. 193. *І нас новий бентежить Наливай.* К. ПС. 31. 3) Ругать, срамить, безчестить; покрывать срамомъ, безчестьемъ. *Я гетьманом двадцять літ.... і я—тепер нікчемний дід—коверзував би ще про зраду? Глянь, що не вимудрує зло? На що мені бентежить славу?* Греб. 329.

Веньдюга, ги, *ж.,* и пр.=**Бендюга.**

Вéньке́т, ту, *м.,* и пр. См. **Бенкет** и пр.

Вер, ру́, *м.* То же, что и **кладка.** Вх. Зн. 2. Небольшой мостикъ изъ бревенъ, шириной въ два бревна. Шух. I. 80.

II. Вер! *меж* =**Вирь.** Вх. Зн. 2.

Вербени́ця, ці, *ж.* Боченокъ (чаще всего для сыра и др. молочныхъ продуктовъ). Шух. I 250, 251. ЕЗ. V. 63. *Пропилисьте молодицю за паленки бербеницю.* Гол. IV. 441. *Сім бербениць сиру.* О. 1862. IV. 13. *Лежать в бербеницях червінці без числа.* Млак. 82.

Вербі́вка, ки, *ж.* Родъ деревяннаго сосуда. Угор.

Вéрва, ви, *ж.* 1) Перекладина, мостикъ. Желех. 2) Вѣтка? *Лежали берви бервінковії, благослови, Боже, і ти, Божая Мати, деревце убирати.* Гол. II. 99 (Свад. пѣсня).

Вервено́, на́, *с.* Бревно, колода. Лохв. у. *У людей бачиш запороху в оці, а в себе і бервена не бачиш.* Чуб. I. 273.

Верцéння, ня, *с. соб.* Бревна; стволы и сучья деревъ, наносимые водой. Вх. Зн. 2.

Вервенча́стий, а, е. Срубленный изъ бревенъ, бревенчатый.

Вéрвина, ни, *ж.* Въ ткацкомъ станкѣ для ковровъ: поперечная связь (ихъ двѣ: вверху и внизу) стоекъ, играющая роль навоя. Вас. 171.

Вервінко́вий, а, е. Относящійся къ барвинку. барвинковый. *Ой лежать берви бервінкові.* Гол. IV. 437.

Вервíнок, нку, *м.*=**Барвінок.** ЕЗ. V. 96.

Вергамо́та, ти, *ж.* Родъ грушъ: бергамотъ.

Вéрда, ди, *ж.* Стража. Желех.

Вéрдечко, ка, *с.* Ум. отъ **бердо.**

Вердúнка, ки, *ж.* Маленькій топоръ. *Побіг я до мельника, позичив бердинки, прорубав дупло.* Чуб. I. 215.

Вердів'я, в'я, *с. соб.* Берда? *Свята пречиста закляла каміня, бердів'я.* МУЕ. III. 53.

Вéрдник, ка, *м.* Мастеръ, дѣлающій берда. *Ситник бердникy не товариш.* Ном. № 1026.

Вéрдо, да, *с.* 1) Бердо, ткацкій снарядъ: родъ гребня въ рамкѣ, сквозь зубья котораго проходятъ нити основы. МУЕ. III. 24. Вх. Уг. 247. Части: горизонтальныя планки рамки—**листви,** зубья—**троща,** промежутки между зубьями—**комірки.** Шух. I. 256. То же, что и **блят.** 2) Пропасть. Вх. Зн. 2. Ум. **Бердечко.** *Тобі, мати, нити й бердечко, мені давай полотенечко.* Мет. 212.

Вердо́! *меж.* Крикъ сельскихъ сторожей ночью, въ родѣ: слушай! Шейк.

Вердо́в, ви, бердо́ва, ви, *ж.*=**Берда.** Желех.

Вердулець, льця, *м.* Раст. Rhododendron. Вх. Пч. II. 35.

Берег, га, *м.*; *во мн. ч.* **береги́** и **бéреги.** 1) Берегъ. *Ой пійду я, пійду не берегом—лугом.* Мет. 94. *Богу молись, а до берега гребись.* Посл. *На березі Ганна роздяглася.* Шевч. **Берега́ми.** По берегамъ. *Берегами глибокий пісок.* Св. Л. 94. 2) Край, бортъ. *Глибока миска з крутими берегами.* Конот. у. 3) Кайма. *Принесу хвартух дорогий—золотії береги.* Лукаш. 144. 4) Обрѣзъ въ книгѣ. *Книжка з золотими берегами.* 5) **Пусти́тися бе́рега**—отдаться на произволъ судьбы. Аф. 6) **Держа́тися бе́рега** означаетъ въ прямомъ значеніи плыть подлѣ берега, а въ переносномъ — быть осторожнымъ. Аф. 7) **Бе́рега да́ти**—положить предѣлъ, конецъ.

Треба тобі берега дати, бо щось дуже вже роспустився. Харьк. Ум. **Бережок, бережéчок, бережéнько.** *На бережку у ставка.* Нп. *Ой у тихого Дунаю, у крутого бережку.* Чуб. *Тиха вода бережéньки зносить.* Чуб. V. 344.

Берегíвка, ки, *ж.* Шт. стрижъ, Hirundo riparia. Вх. Уг 227.

Береговúй, á, é. 1) Береговой. *Береговий вітер,* т. е. дующій съ берега. 2) Прибрежный. *Хиба у нас береговий огород, що і досі б мокро було.* Лебед. у. 3) Употребл. какъ сущ. въ значеніи—береговой надзиратель. *Ходім до берегового—він нас розсудить.* Кіев.

Береговúсько, ка и **береговúще, ща,** *с.* Прибрежье.

Берегóю. Творит. пад. отъ **берег.** Форма эта встрѣчается въ пѣснѣ: *Пливе віночок краєм Дунаєм, а вона за нею* (вм. за ним) *все берегою.* Чуб. Ш. 304.

Берегти́, жу́, жéш, *гл.* Беречь, хранить. *Береженого і Бог береже.* Посл.

Берегти́ся, жу́ся, жéшся, *гл.* Беречься, остерегаться. *Бережіться, хлопці!* Кв. *Тільки одної слави бережися.* Чуб. V. 474.

Берегу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **берегуля.**

Берегу́ля, лі, *ж.*=**Берегíвка.** Hirundo riparia. Вх. Пч. II. 12. Ум. **Берегулька.**

Вережáк, ка и **бережáн, на,** *м.* Прибрежный житель.

Вережéнько, ка, бережéчок, чка, *м.* Ум. отъ **берег.**

Вережúна, ви *ж.* 1) Прибрежье, побережье. *Берегом, берегом, бережиною ой хто ж то приходив вечориною?* Чуб. V. 92. 2) **Бережúна.** Береговая трава, береговое сѣно. *Підем бережину поскидаємо.* Харьк. у.

Вережúстий, а, е. Съ высокими берегами. *Оберне й степ сухий в озера бережисті.* К. Псал. 251.

Вережúти, жу́, жéш, *гл.*=**Берегти.** *Хто будеть на світі правду бережити, тому шлеть Бог з неба довго в світі прожити.* КС. 1884. I. 48.

Вережíння, ня, *с.* Бережливость, охранность. *Бережіння лучче ворожіння.* Посл.

Вережки́, ків, *м. мн.* Металлическая обдѣлка краевъ у ножеваго черенка. НВолын. у.

Вережкúй, á, é. Осторожный, берегущійся. *Бережкий чоловік не піймається в лісі.* Міус. окр. *Дика вутка бережка.* Волч. у.

Вéрежний, а, е=**Вережкúй.** Ум. **Бережненький.**

Вереóжний, а, е. Прибрежный. *Береóжні піски; бережні буряки.* Чигир. у.

Вереóжність, ности, *ж.* Осторожность. Бѣл.-Нос.

Вéрежно, *нар.* Бережно, осторожно. Ум. **Бережненько.**

Вережня́к, ка, *м.* 1) Вѣтки и куски дерева, валяющіеся на берегу рѣки, выброшенные водою. 2) Заросль на берегу рѣки.

Вережóк, жкá, *м.* Ум. отъ **берег.**

Вереóза, зи, *ж.* 1) Береза, Betula alba L. ЗЮЗО. I. 114. *Під білою березою козачнька вбито.* Мет. 102. 2) Парень (у дѣвушекъ—дѣвушка), избираемый распорядителемъ во время вечерницъ, пѣнія колядок и пр., запѣвало, заправитель хора. КС. 1887. VIII. 772. Г. Барв. 120. МУЕ. III. 58. *А хто, хлопці, буде в нас за березу?* Херс. *Настя-береза завела, а за нею всі.* Г. Барв. 221. Ум. **Берéзка, берізка, березочка, березонька, берізочка, берізонька.**

Вéрезень, зня, *м.*=**Верезíль.** *22 березня 1838 року я глянув із неволі на світ божий.* Шевч. (О. 1862. VI. 15).

Вереóзина, ни, *ж.* 1) Березовое дерево. Грин. III. 499. *Осичино, березино! чом не гориш, тільки куришся?* Чуб. V. 548. 2) Березовая вѣтка, розга. *У три березини потягали.* Нп. 3) Березовый лѣсъ. Шейк. *А в березині грибів, грибів!—Кувала мі зазулечка в густій березині.* Шух. I. 201. Ум. **Березинка.**

Вереóзівка, ки, *ж.* Настойка водки на молодыхъ березовыхъ листочкахъ или почкахъ (употребл. при лѣченіи ранъ). Маркев. 171. Чуб. VII. 447.

Вéрезіль, ля, *м.* Мѣсяцъ мартъ. О. 1862. III, заглавный листъ.

Вéрезінь, зня, *м.*=**Верезíль.** Гн. II. 211.

Вереóзка, ки, *ж.* 1)=**Берізка.** *Очерет, повитий березкою.* О. 1862. VIII. 16. 2)—болотяна. Betula humilis Schrank. ЗЮЗО. I. 114.

Вереóзник, ка, *м.* Березовый лѣсъ, роща. *А тут йому з березника на зустріч шкандибає рижа кобила.* Кв. Ум. **Березничок.** *Бігла теличка з березничка.* Чуб. III. 479. *Їздили ми по горах і по ярах, і по дубничках, і по березничках.* Грин. III. 543.

Березни́ця, ці, *ж.*=**Березник.** *Бігла телиця та з березниці.* Х. Сб VII. 444.

Березня́к, ка́, *м.*=**Березник.** *Йде березняком дівчина.* Щог. Сл. 105. Ум. **Березнячок.** Чуб. Ш. 429. *Стоїть він в гарному частенькому березнячку.* Драг. 119.

Бере́зовий, а, е. 1) Березовый. *На тобі листя березове.* Чуб. V. 589. *Поплавці з березової кори біліли разками по лозах.* Левиц. I. 98. 2) Какъ эпитетъ при нѣкоторыхъ сущ. означаетъ: розги. *Хведько не вчився і скуштував березової кашки.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). *Дати березової каші.* Фр. Пр. 26. *Березовим пером виписувати. Березової дам припарки.* Котл. Ен. **Уже не їсть березової ка́ші.** Уже вышелъ изъ школьныхъ лѣтъ. Фр. Пр. 26.

Березові́л, зо́ла и **березові́ль, зо́ля,** *м.*=**Березіль.** Бѣл.-Нос.

Бере́зонька, бере́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Бере́ка, ки, *ж.* Раст. Pyrus torminalis Ehrh. ЗЮЗО I. 133.

Бере́мок, мка, *м.*=**Оберемок.** Бѣл.-Нос.

Береско́ле́н, ну и **береско́ле́т, ту,** *м.* Раст. Evonimus verruscous Scop. ЗЮЗО I. 123.

Бе́рест, та, *м.* 1) Берестъ, Ulmus campestris L. ЗЮЗО. I. 140. 2)—**білий**=**Береза,** Betula alba. Вх. Лем. 392. 3) Верхняя кора березы, годная для гонки дегтя. *Березовий берест.* НВолын. у. Ум. **Берестоток, берестонько, берестечок.** *Проїхав козак лугом берегом, прив'язав коня до берестонька.* Мет. Ув. **Берестище, берестяка.**

Берести́на, ни, *ж.* Берестовое дерево. *Дрючки держали з берестини.* Котл. Ен. *На берестині ворон крюка.* Щол. Сл. 59. Ум. **Берестинка.**

Берести́ще, ща, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берестни́к, ка́, *м.* Берестовый лѣсъ, берестовая роща. Аф. Ум. **Берестничок.**

Берестня́к, ка, *м.*=**Берестник.** Аф. Ум. **Берестнячок.**

Берестови́й, а, е. Принадлежащій или относящійся къ бересту; сдѣланный изъ береста. *Шахва гарна, берестова.* Харьк.

Бе́рестбк, тка́, бере́стонько, ка, берестбчок, чка, *м.* Ум. отъ **берест.**

Берестю́к, ка, *м.*=**Берест.** *Там виріс берестюк кислатий.* Грин. I. 118.

Берести́ка, ки, *м.* Ув. отъ **берест.**

Берести́нка, ки, *ж.* 1) Коробка изъ березовой коры. 2) Грибъ, растущій на берестовыхъ пенькахъ. *Галушки з берестянками.* Канев. у.

Вереча́, жу́, же́ш, *гл.*=**Берегти.**

Вержу́лочка, ки, *ж.* Встрѣчено въ пѣснѣ (Чуб. V. 1088, № 232) съ испорченнымъ текстомъ; если не искаженіе, то — названіе коровы?

Верівка, ки, *ж.*=**Варівка**=**Варилка.** Шух. I. 307. Гн. II. 175. Ум. **Верівочка.** Шух. I. 250, 251.

Бе́ріг, рега, *м.* и пр.=**Берег** и пр. *Пливе дараба, а керманич на беріг поглядає.* Млак. 4.

Верізка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **береза.** 2) Раст.: а) Вьюнокъ. Convolvulus arvensis L. Вх. Пч. II. 30; б) Cuscuta epilinum. Вх. Пч. II. 31.

Верізонька, ки, *ж.* Ум. отъ **береза.**

Верки́й, а́, е́. 1) Липкій, клейкій. *Після дощу кал рідкий, то він не беркий, не чіпляється за колеса.* Волч. у. 2)—**до роббти.** Съ энергіей работающій, ретивый, рьяный въ работѣ. *Я таки була берка до роботи.* Г. Барв. 359. *Берка і здібна дівчина до всього.* Г. Барв. 384.

Верки́ць! *меж.* Для означенія момента паденія: кувыркъ! шлепъ! *Беркиць у яр!* Рудч. Ск. I. 2. *Беркиць обидва під лаву.* Мнж. 92.

Верки́цьнути, ну, нешу, *гл.* Кувыркнуть, повалить, бросить, шлепнуть, опрокинуть, повалить кого. Шейк. *Так і беркицьнув його на землю.*

Верки́цьнутися, нуся, нешся, *гл.* Шлепнуться, кувыркнуться.

Верку́т, та, *м.* Беркутъ. Aquila fulva.

Верли́н, на, *м.* Карета. *Їде шляхом до Київа берлин шестернею.* Шевч. *Так розжився, що було берлином їздить. Будка з вікнами і коні в простяж.* ЗОЮР. I. 266.

Верли́на, ни, *ж.* Рѣчное судно: берлина, барка (по Днѣпру). О. 1861. XI. 109. Ум. **Берли́нка.** *Кілька дубів і берлинок з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Верлі́г, лога́, *м.*=**Варліг.** *На тім то берлозі свиноти іди построить Албуград.* Котл. Ен.

Бе́рло, ла, *с.* Скипетръ. *Падишах своїй цариці берло довіряє.* К. МБ. XII. 274.

Веру́лька, ки, *ж.*=**Ягня.** Вх. Пч. II 6.

Веру́чий, а, е.=**Верткий** 2. *У нас діти беручі до письменства.* Харьк. *З його*

був би добрий маляр, бо воно хлоп'я до всього беруче. Шевч. (КС. 1883. II. 404).

Веручки́й, а́, е́. 1=**Веркий** 2. 2) Липкій, цѣпкій, вязкій.

Верфе́ла, ли, *ж.* и **берфе́ло́, ла,** *с.* Часть верклюга. Вх. Зн. 2. См. **Верклюг.** Шух. I. 109. 186.

Верца, ци, *ж.* 1)=**Вер=Кладка.** *На тій пропасті був перехід через малу берцу.* 2) **Бе́рци.** Часть плуга (какая?) ЕЗ. V. 58.

Берце́, ця́, *с.* 1)=**Верца 1 = Вер=Кладка.** Желех. 2)=**Орчик.** Вх. Лем. 391.

Бе́саг, га, *м.* Чаще во мн. ч. **бѐсаги.** 1) Мѣшокъ. *То бесаги мельникові стояли з пшеницев.* Гол. Ш. 225. 2)=**Сакви,** дорожный двойной мѣшокъ. Kolb. I. 69. КС 1891. VI. 380. Шух. I. 77. *Парубки кладуть калачі в бесаги.* Федьк. 3) Писанка съ изображеніемъ **бесагів.** КС. 1881 VI. 380.

Бе́седа, ди, *ж.* 1) Разговоръ, бесѣда, рѣчь. *Іде між нами своя весела беседа.* Г. Барв. *А у беседі частісінько і піп не знав, що против його говорити.* Кв. 2) Пиръ, пирушка. *Чи у беседі була, медгорілку пила?* Балл. 11. 3) Общество гостей. *Там у покоях сидить царська чесна беседа.* Рудч. Ск. Ум. **Беседонька.** *Веселая беседонька, де мій милий п'є.* Чуб. V. 805.

Весе́дка, ки, *ж.* Лавка для гребцовъ въ большой днѣпровской лодкѣ, называемой дуб. Мнж. 179.

Весе́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **беседа.**

Весе́дувати, дую, еш, *гл.* Бесѣдовать, разговаривать. *А хлопець знає, що дома піп беседує.* Рудч. Ск. I. 170. *І пийте, і їжте, і беседуйте.* Чуб. V. 149.

Весермéн, на *и пр.*=**Вусурман** и пр.

Весекýр, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Зн. 2.

Весі, *меж.* Дѣтск.=**Бебесі.**

Бе́сіда, ди, *ж.*=**Беседа.** *Бесіди богато, а розуму мало.* Фр. Пр. 27. *Ой чия ж то бесіда тут вечеряє весела.* Х. Сб. VII. 425.

Бе́сідливий, а, е. Разговорчивый, словоохотливый. Желех.

Весі́дувати, дую, еш, *гл.* 1)=**Беседувати.** *Турок до них бесідує.* Гн. I. 63. 2) Говорить, произносить. *Маштер бесідує 24 разів „Отче наш".* МУЕ. III. 55.

Весіжни́к, ка́, *м.* Раст.: а) Paris quadrifolia. Желех.; б) – **огорбдний.** Malva. Вх. Зн. 2.

Весіт, [ту?], *м.* Раст. Epilobium angustifolium. Лв. 98.

Бе́скед, ду, *м.* **бескéда, ди,** *ж.* Крутизна, обрывъ, непроходимый оврагъ. *Бережно провів проміж рівчаків і бескедів.* Стор. II. 194. *З високої скелі в глибокий бескед.* Стор. М. Пр. 40.

Бескéдина, ни, *ж* Крутой горный обрывъ. Желех.

Бе́скет, ту, *м.*=**Бескед.** *Довго крутилась, ходила по бескетах та по ярках.* О. 1862. IV. 88.

Бескéття, тя, *с. соб.* Обрывъ, обрывы, овраги. *Он дивіться, яке бескеття ліворуч від дорогй.* Пирят. у.

Бе́скид, ду, *м.* 1) Гора. Желех. 2) Также во **мн. Бескиди.** Часть Карпатъ отъ Яблонки до источниковъ р. Стрыя на сѣверномъ и р. Латорицы на южномъ склонѣ. Гол. I. Геогр. оч. 558.

Бескúдський, а, е. Относящійся къ **бескидам.** Желех.

Бескúдувати, дую, еш, *гл.* Пасти скотъ на горахъ, въ **бескидах.** Желех.

Бе́стія, тії, *ж.* Бранное: скотъ, бестія. *Завзята бестія.* Шевч. Ув. **Бестіяка.** Сим. 214.

Бестія́нський, а, е. Собачій, скотскій. *Ах він бестіянський син.* КС. 1883. VII. 501.

Бе́сур, ра. *м.*=**Вусурман.** *Тривай, бесуре! я тебе відучу до чужих дівок залицятися.* О. 1861. XI. Кух. 16.

Бе́сурів, рова, ве. 1) = **Вусурманський.** 2) Вражій, чортовъ. *Бесурів син.*

Весурма́н, и бесурме́н, на, *м.* = **Вусурман.**

Вусурма́нський, и бесурме́нський, а, е=Вусурманський. К. ЧР. 23. *Віра бесурманська.* АД. I. 334

Весурмля́нин, на, *м.*=**Вусурман.** *Злі бесурмляне з міста рушали.* КС. 1884. I. 47.

Бесурмля́нський, а, е,=**Вусурманський.** КС. 1882. VIII. 275.

Бете́га, ги, *ж.* 1) Болѣзнь. Вх. Зн. 2. 2) *об.* Ни къ чему негодный человѣкъ. Вх. Лем. 391.

Бетегóта, ти, *об.*=**Бетега 2.** Вх. Лем. 391.

Бете́жний, а, е. Больной. Вх. Зн. 2.

Бе́тлах, и бе́тлих, ха, *м.* Мусоръ, крупный соръ? *Мале сміття я і сам винесу, а цього бетлиха хиба возом вивезти.* Могил. Подол.

Ветоні́ка, ки, *ж.* Раст. Betonica officinalis. Вх. Пч. II. 29.

Вефе́ль, ля, *м.* Приказъ. *А вахмайстер попереду бефель їм видає.* Гол. I. 145.

Вех! *меж.* 1) Бухъ! (о паде́ніи). 2) Бацъ! (о выстрѣлѣ). ЗОЮР. I. 284.

Вех, ха, *м.* 1) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 2) Въ заклинаніяхъ употребл. какъ болѣзнь, родственная съ **бешихою**. *Богородице Дівo! прошу тебе вишептать і вимовить бех і бешиху.* Чуб. I. 115.

Бе́хати, хаю, еш, одн. в. **бе́хнути, ну, неш,** *гл.* Дѣлать что нибудь съ шумомъ: стучать, падать, бить, стукнуть, упасть, ударить. *Кого по пиці бехає, кого у груди тасує.* Кв. *Так і бехнув з горища.* Мнж. 113.

Бе́хатися, хаюся, ешся, сов. в. **бе́хнутися, нуся, нешся,** *гл.* Падать, упасть съ шумомъ, грохнуться. *Як би не вона, бехнулась би перед усіма.* Г Барв. 398.

Бе́цма́н, на́, *м.* Неповоротливый человѣкъ, увалень, дубина, балбесъ. *Який бецман, а нічого не вгоден робить.* Аф.

Бе́цма́нка, ки, *ж. р.* отъ **бецман.**

Вець, ця, *м.* Родъ большого хлѣба? *Беця їм спечу.* Мнж. 98.

Вецько́м, *нар.* — **поснýти.** Крѣпко заснуть. Желех.

Вецяти, цяю, еш, *гл.* Дѣтск. испражняться. Вх. Лем. 391.

Ве́чка, ки, *ж* = **Торок 2.** МУЕ. III. 25.

Вешéги, шег, *ж. мн.* Заразительныя болѣзнетворныя вещества. *Занíс бешеги до нашого села.* Вх. Зн. 3.

Вешéзни́к, ка, *м.* Раст. Paris quadrifolia. Шух. I. 20, 46, 22.

Вешúха, хи, *ж.* Болѣзнь: рожа, рожистое воспаленіе. Чуб. I. 116. Х. Сб. VII. 416. Мил. М. 95. Ув. **Бешúшище.** Мил. М. 96.

Вешúшник, ка, *м.* 1) Раст. Chenopodium hybridum L. ЗЮЗО. I. 116. Мил. М. 96, 11. 2)=**Бешиха.** Драг. 27, № 11, статья 4.

Ве́шкет, ту, *м.* 1) Скандалъ, безчестіе, посрамленіе. *Се ще йому стиднійш буде, що при людях такий бешкет йому зробили.* Кв. 2) Шумъ, смятеніе. Шейк.

Вешке́т, ту, *м.*=**Вескет.** *Київ усе по бешкетах та по кручах.* Зміев. у.

Вешке́тний, а, е. Скандальный, скандалезный.

Вешме́т, та, *м.* Особый родъ верхней одежды, бешметъ; кафтанъ, носимый подъ черкескою. Стор. П. 18. ЕЗ. V. 6. (Черном.).

Ве́шпет, ту, *м.*=**Ве́шкет.** *Цю ніч вони менí бешпет зробили, усі копи побили.* Сумск. у.

Вешпе́тити, чу, тиш, *гл.* Пачкать, гадить. *Мухи бешпетять стіни.*

Ве́штання, ня, *с.* Брань, нагоняй.

Ве́штати, таю, еш, *гл.* Бранить, срамить, давать нагоняй. *Я його вже добре бештав.* Шейк. *Бештає за гріхи вдівця молодого.* Рудан. I. 158.

Вещад, да, *м.*=**Вескид 2.** Вх. Уг. 227.

Вждирка, ки, *ж.* Рыба Phoinixus frivularis. Вх. Пч. II. 20.

Вжів, ва, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. I. 5.

Вжíлка, ки, *ж.*=**Вджілка.**

Бжола́, ли́, *ж.* **бжоляни́к, ка,** *м.* и пр.=**Вджола, бджоляник** и пр.

Вжоляникува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Пасішникувати.** Волч. у. (Лободовск.).

Вжук, ка, *м.* Навозный жукъ, Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. II. 27.

Вжун, на́, *м.*=**Вжук.** Желех.

Вжуні́ти, нію́, ниш, *гл.* Жужжать. Желех.

Вздúкати, каю, еш, *гл.*=**Вздіти.**

Вздикну́ти и бздикону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бздикати.**

Вздила́, ли́, *ж.* Жукъ вонючка, Blaps. Мнж. 176.

Вздúни, бздин, *ж. мн.* 1) Газы въ желудкѣ. 2)=**Бздюха 1?** *Рветься як бздини.* Шейк.

Вздíти, бздю, бздиш, *одн. в.* **бзднýти, ну́, неш,** *гл.* Бздѣть, испускать, испустить вѣтры. Ном. № 12577. *Дід перднув, баба бзднула—і хата потонула.* Нар. сказка. *Не бзди гостро, бо уріжешся.* Посл. Канев. у.

Вздо́, да, *с.* Газы въ желудкѣ, вѣтры.

Вздýн, на́, *м.* Часто испускающій вѣтры (см. Бздо); говорятъ преимущественно о старикахъ. *Старий бздун.* Ув. **Бздуняка.** *Оце ще бздуняка: начхурів і дихати не можно.* Кременч. у.

Вздюха́. хи́, *ж.* 1) Родъ гриба: дождевикъ, Lycoperdon Bovista L. 2) Насѣкомое: вонючка. Ум. Бздюшка.

Взина́, ни, *ж.*=**Вузина.** Желех. Шух. I. 18. ЕЗ. V. 89.

Взино́вий, а, е=**Вузиновий.** ЕЗ. V. 89.

Взича́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзичати.** Вх. Лем. 391.

Взік, ка, *м.*=**Вузина**. Вх. Лем. 391.

Взюк, ку, *м.* Раст. Sambucus Ebulus L. ЗЮЗО. I. 135.

Би, сокращ. б. 1) Частица, прибавляемая къ слову для выраженія условности: бы, бъ. *Я ж би тую Украйну кругом облітала.* Нп. *Дурним би назвали, од себе прогнали.* Шевч. *Як би він не лях, то не звав би ся Стасем.* Литин. у. **Би б.** Былъ бы. *Не рад би б ти моєму браткові, як би в гости прийшов?* Рудч. Ск. I. 85. **Би-м.** Выражается условность въ 1-мъ лицѣ. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806. *Дала би-м білу ручку, та нема кому.* Чуб. V. 1. *Ой рада би-м, мій синоньку, листок написать.* Федьк. I. 37. Также точно для 2-го лица ед. ч.— **би-сь.** *Не волів би-сь, милий синку, йти з ягнятком на толоку.* Федьк. Для 1-го лица мн. ч. **би-сьмо**; для 2-го лица мн. ч. **би-сьте.** 2) Сз. Дабы, что-бы. *І над ним і коло него хрестик Божий пише, би уроки, би злі духи там не приступали.* Федьк. I. 3.

Биба́к, ка, *м.* Вередъ. Угор.

Би́бка, ки, *ж.* Шишка овечьихъ экскрементовъ. Мил. М. 25. См. **Бібка.**

Библі́йний, а, е. Библейскій.

Библіоте́ка, ки, *ж.* Библіотека. *Скрізь як у дзвін дзвонять,—говорять за школи і бібліотеки.* О. 1861. X. 150. *Які все чудні книжки в бібліотеці мого батька.* Левиц. Пов. 128.

Би́блія, лії, *ж.* Библія. *Розумний, по коліна в Біблії.* Ном. № 5694.

Виґа́рь, ря, *м.*=**Веґар.** Угор.

Би́ґасень, сня, *м.* Дубина, болванъ, олухъ. Желех.

Виґи збива́ти=**Байдики бити.** Желех.

Би́дзатися, дзаюся, ешся и би́дзкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Ґедзатися.** Желех.

Би́дзень, дзня, *м.*=**Ґедзень.** Желех.

Би́дзькавка, ки, *ж.* Насѣк.: а) Oestrus, оводъ. Вх. Зн. 3; б) Hippobosca equina. Вх. Зн. 3.

Видли́на, ни, *ж.* Единич.: скотина, одна штука скота. См. **Товарина, товаряка.**

Би́дло, ла, *с.* 1) Рогатый скотъ. *Май—бидлу дай, а сам на піч утікай.* Ном. № 447. *В тій оборі повно бидла.* Чуб. II. 232. 2) Бранное: скотъ, скотина. *Ах ти, бидло погане!* 3) Падаль. Ув. **Бидлюга, бидлюка, бидляка, бидлятина.**

Видля́, ля́ти, *с.* Одна молодая скотина, одна скотина. Чуб. Ш. 374.

Видля́к, ка́, *м.* Бранное: скотъ, скотина.

Видля́ка, ки и **бидля́тина, ни,** *ж.* Ув. отъ **бидло.**

Видля́чий, а, е. Скотскій.

Видля́чка, ки, *ж.* Экскрементъ рогатой скотины. Вх. Лем. 391.

Визі́вний. а, е. Вѣрный, надежный, несомнѣнный. Угор.

Визі́вно, *нар.* Несомнѣнно, навѣрно. Вх. Зн. 3.

Визува́ти, зу́ю, еш, *гл.*=**Візувати.** Вх. Зн. 3.

Вийстрик, ка, *м.* Быстрое теченіе въ рѣкѣ. Кіев.

Вик, ка, *м.* 1) Быкъ (молодой, кастрированный). *До чого бик навик, того і волом схоче.* Фр. Пр. 27. *Міняй бики на воли, аби дома не були.* Чуб. I. 272. 2)—**ди́кий**=**Олень.** Вх. Пч. П. 6. 3) Насѣк. Lucanus cervus, жукъ олень. Вх. Пч. Н. 27. 4) Прочный треножникъ, съ помощью котораго поднимаютъ мельничный камень. Чигир. у. 5) Родъ неподвижныхъ кандаловъ. КС. 1882. VШ. 263. 6) Родъ дѣтской игры. Ив. 47. Ум. **Бичок, бичечок.** Ув. **Бичисько, бичище.**

Ви́лень, льня, *м.*=**Вич. 2.** Шух. I. 166.

Биле́т, та, *м.* 1) Билетъ. 2) Паспортъ. 3) Отпускной солдатскій билетъ. *По дорозі йшов молодий москаль додому по билету.* Левиц. I. 1. 4) Двадцатипятирублевая ассигнація. *А що за цю коровку?—Билет.* Золотон. у.

Ви́лець, льця, *м.*=**Вилень**=**Вич 2.** Kolb. I. 64.

Вили́на, ни, *ж.* Стебель полеваго злака, травка, былина. *Ой у полі билина, її вітер колише.* Мет. 78. *Сам зостався на чужині, як билина в полі.* Мет. 11. Ум. **Билинка, билинонька, билиночка.**

Вили́сько, ка, *с.* Мѣсто, заросшее травой, стеблями растеній. *Прийдь, прийдь, Кострубоньку! Стану з тобов до шлюбоньку на травнику-билиську і в подертім сірачиську.* Pauli, I. 22.

Вили́ця, ці, *ж.* 1) Быль, былое. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина, сказать.* Шевч. 2)=**Билина.** *Інших била палицов, мене с била билицов.* Гол. I. 211.

Ви́лка, ки, *ж.* 1) Родъ игры въ мячъ.

Полтав. 2) Стволъ дерева толщиной въ руку. Павлогр. у.

Ви́лля, ля, *с. соб.* Быліе. *Ой Василько, сиди в биллю, а я в черемшині.* Pauli, II. 189.

Ви́ло, ла, *с.* 1) Доска, употребляемая вмѣсто колокола въ монастыряхъ; то же, что клепало. *Я йому як у било б'ю: женись та женись,—так ні та й годі.* Лебед. у. *Говорили, як у било били, а йому й не в догадки.* 2) Крылья или отводы въ саняхъ, предназначенные для того, чтобы сани не опрокидывались. Сумск. у. Ум. **Ви́льце.**

Вило́, ла, *с.* 1) Стебель растенія (конопли), стержень кукурузы. Шух. I. 147. *Торік добрі були кукурузи: на їднім билі по два стрюки було.* Каменец. у. 2) Часть **друлівника** (см.). Шух. I. 277. 3) Верхвія боковыя перекладины, соединяющія передокъ и задокъ воза. Черниг. Ум. **Бильце́.**

Ви́лька, ки, *ж.* Стебель картофеля. Вх. Уг. 227.

Вильни́к, ка́, *м.* 1) Черешки въ листѣ. *Поїла проклята кузявка капусту,—тільки бильник один стирчить.* Черниг. 2) Раст. чернобыльникъ, Artemisia vulgaris. *Небом накрите, а билником огорожене.* Волынск.

Ви́льце́, ця, *с.* 1) Ум. отъ **било.** 2) Рамы у люльки. Чуб. VII. 386. *Шовковії вервечки, золотії бильця, срібні колокільця, мальована колисочка.* Мет. *Колихала цілу ніч і бильця з рук не пускала.* Черк. у. 3) Часть ткацкаго инструмента, называемаго **блят** (см.). Константиногр. у. 4) Часть **витушки** (см.). Вас. 202. 5) Палочка въ ульѣ, къ которой пчелы прикрѣпляютъ восчину. Шух. I. 111. 6) Часть лозовой корзины: „продольный брусокъ вверху и внизу корзины". Вас. 147. 7) Одна изъ частей воротъ. Шух. I. 87. 8) Брусъ въ боронѣ, въ которомъ укрѣплены зубья. *Треба було розбірати двоє бильців у бороні.* Чуб. II. 561. 9) Обручь въ рыболовномъ снарядѣ, называемомъ **хватка.** Браун. 14. 10) Часть крыши **оборога** (см. **оборіг** 1)—половинка стропилъ. Вх. Зн. 42.

Вильча́к, ка́, *м.* Бревно изъ цѣльнаго дерева, деревянный брусъ.

Виля́нка, ки, *ж.*=**Ваидурчанка.** Вх. Лем. 391.

Ви-м. См. **Би.**

Ви́нда, ди, *ж.* 1) Лента. Гол. Од. 26. Чуб. VII. 423. О. 1861. XI, Св. 29. *Дай же мені, моя мати, ще й червону бинду.* Грин. Ш. 385. **У би́ндах ходи́ти.** Быть дѣвушкой. Шейк. Ум. **Биндочка.** Чуб. Ш. 210.

Винджу́к, ка́, *м.* Лѣвтяй, лежебокъ. Желех.

Виндо́вий, а, е. Ленточный.

Виндоо́кий, а, е.=**Влиндоокий.**

Ви́ндочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **винда.** 2) Косоплетка. Гол. Од. 50.

Виндочко́вий, а, е. Относящійся къ ленточкѣ. *Биндочковий кісник.* О. 1861. XI. 28, 29.

Виндюги́, гів, *м. мн.*=**Вендюги.**

Виндю́к, ка, *м.*=**Чміль.** Вх. Пч. II. 26.

Виндю́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.**

Ви́ненька, ки, **Ви́нечка, ки,** *ж.* Ум. отъ **биня.**

Винч, ча, *м.* Трутень. Вх. Лем. 391.

Винча́ти, чу́, чиш, *гл* = **Дзинчати.** *Хрущ бинчит.* Вх. Лем. 391.

Винь-бинь! *меж.* Призывъ для коровъ. Шейк.

Ви́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Ви́нькати, каю, еш, *гл.*=**Винчати**=**Взинчати.** *Винькала бчілка на цвіту.* Гол. IV. 349.

I. Ви́ньо, ня=**Виня.** Желех.

II. Виньо, ня, *м.* Плакса. Желех.

Ви́ньця, ці, *ж.* Ум. отъ **биня.**

Ви́ня, ні, *ж.* Дѣтск. названіе быка, коровы. О. 1862. IX. 118. Ум. **Винька, биньця, биненька, бинечка.** *Плаче коло биків: „бинейки мої, бинейки!".* Гн. II. 162. См. **Биця.**

Вир! бирр! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ овецъ. Kolb. I. 65. Шух. I. 210.

Ви́рва, ви, *ж.*=**Врова.** Желех.

Ви́ренька, ви́речка, ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Ви́рів, рова, *м.* Сельскій староста, сельскій судья. Угор. *От бирова утікайте.* Гол. Ш. 237.

Ви́рка и ви́рька, ки, *ж.* 1) Овца. 2) Шкура овечья, мерлушка. Гол. Од. 17. 3) **Шапка-бирка.** Шапка изъ овчины. *А ще на козаку бідному нетязі шапка-бирка, зверху дірка.* Мет. 377. 4) Палочка, на которой нарѣзываютъ счетъ чего нибудь, бирка; то же, что **карбіж.** КС. 1893. V. 277. 5)=**Багнітка.** Вх. Лем. 391. 6) Сосновая шишка. Харьк. у. Борз. у. 7) Родъ дѣтской игры. ЕЗ. V. 135. 8) Животное: стоногъ, тысяченогъ. Вх. Лем. 391.

Вирка́стий, а, е. О шерсти овецъ: въ мелкихъ завиткахъ. *Вівці биркасти.* Вх. Лем. 391.

Ви́ркати, каю, еш, *гл.* Созывать овецъ. *Вівчарь вівці наганяє, на ягнята биркат.* Гол. Ш. 394.

Виркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Отмѣчать, дѣлать помѣтки, нарѣзки. См. **Бирка 4.**

Вирна́к, ка́, *м.* Палка съ крючкомъ, которою ловятъ овецъ.

Вирови́ти, влю́, ви́ш, *гл.* Быть сельскимъ судьей. Угор.

Ви́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **биря.**

Ви́рса, си, *ж.* 1) Сильный вѣтеръ, ураганъ, буря, порывъ вѣтра. *Як набіжить бирса, то й млин повалить.* Кіев. 2) Эпилепсія, падучая болѣзнь. Канев. у.

Вирсува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Артачиться, бѣситься. *Спершу кінь бирсується, а далі оговтається.* Черк. у.

Вирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мочь, быть въ силѣ. Угор.

Ви́рфи, бирф, *ж. мн.* Ступевьки въ передвижной лѣстницѣ. То же, что и **щаблі.** Вх. Зн. 3.

Вирь-бирь! *меж.* Призывъ для овецъ.

Ви́рька. См. **Бирка.**

Ви́ря, рі, *ж.* Дѣтск. овца. О. 1861. VIII. 8. *Як піду я яром по долині своїй бирі гукати.* Чуб. Ум. **Биренька, биречка, бирочка.**

Висаг, га, *м.*=**Весаг.**

Ви́скуп, па, *м.* Римско-католическій епископъ, бискупъ. К. ЧР. 10.

Вискупля́нин, на, *м.* Крестьянинъ, живущій на извѣстныхъ обязательствахъ на земляхъ епископства. К. ПС. 110.

Вискупство, ва, *с.* Епископство.

Ви́скупський, а, е. Епископскій, бискупскій.

Ви́скупщина, ни, *ж.* Епископскія владѣнія.

Ви́стрень, ня, *м.* Потокъ, быстрый ручей. *Брати мої невірні, як той бистрень, що дзюркотить на провесні в долині.* К. Іов. 14.

Ви́стрий, а, е. 1) Скорый, быстрый, стремительный. *Перебреду бистру річку.* Мет. 83. *Підмила корінь бистра вода.* Нп. 2) Проворный. *Повибігали якісь паночки нуці та бистрії як сороки.* МВ. I. 112. *І бистрим бігом все колише, неначе в гнівї сам Зевес.* Котл. Ен. 3) **Ви́стрий на очі.** Быстроглазый, шустрый. *Була у нас жінка,—знаєте, всѣ бісики пускала—така собі бистра на очі.* Волч. у. **Ди́виться ви́стрим оком.** Внимательно смотритъ. МВ. II. 107. 4) **Ви́стрий на рбзум** Смѣтливый, сообразительный. Ум. **Бистренький, бистресенький.**

Вистрина́, ни́ и **бистрина́, ні́,** *ж.* Быстрина, быстрое, стремительное теченіе воды. *Люблять прать на самій бистрині.* К. (ЗОЮР. II. 205). *Один з плотів, збившись з бистрини, трапив між каміння.* Стор. II. 122.

Вистри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Быстро, стремительно течь. *Вода бистрить.* Радом. у.

Ви́стрица, ці, *ж.* 1) Быстрый и шумный потокъ. Желех. 2) Названіе многихъ рѣкъ. Желех. 3) Порода длинныхъ сливъ. Вх. Лем. 391.

Вистрі́нь, ні́, *ж.*=**Вистрина.** *Як же повідь настала, наперла бистрінь на будинок той.* Ев. Л. VI. 48.

Ви́стро, *нар.* Скоро, проворно. **Ви́стро очи́ма стриже́.** Бойко смотритъ. Шейк. Ум. **Бистренько, бистресенько.**

Вистрово́дний, а, е. Стремительно текущій. *Потоки бистроводні.* К. Псал. 32.

Вистрощо́кий, а, е.? *Чого прийшов, бистрощокий?* Грин. Ш. 680.

Вистря, рі, *ж.*=**Вистрина.** *Червона хустка пішла бистрею, довга коса роспустилась по воді.* МВ. I. 158.

Вистря́к, ка, *м.* Накожный сапъ. Волын. г.

Вистря́нка, ки, *ж.* 1) Раст. Alburnus baldneri. Шейк. 2) Быстрая и глубокая рѣчка. Ум. **Бистряночка.** *Течуть річки бистряночки, що й не перескочу.* Чуб. V. 577.

Ви-сь. См. **Би.**

Вит, та, *м.* Драка. *Такий меж їми був бит, що обидва на місті зістались.* Черном.

Ви́тва, ви, *ж.* Битва, бой. *Ой не находь, Литва, буде з нами битва.* Мет. 215. *Лайки — байки, битва — молитва.* Ном. № 3807.

Вите́льня, ні, *ж.* Станокъ для трепанія конопли. Левиц. I. 2.

Вите́ць, тця́, *м.* Каменоломщикъ. Міус. окр.

Ви́ти, б'ю, б'єш, *гл.* 1) Бить, наносить удары. *Дурного і в церкві б'ють.* Посл. *За що мене, мужу, б'єш, за якії вчинки?* Нп. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч. **Не по чім і б'є, як не по голові.** Въ томъ то и бѣда, въ томъ то и дѣло. Ном. № 7367. 2) О лошадяхъ: лягать. *Кобила б'є.* 3) Вколачивать. *Бити палі*

4) О водѣ, волнѣ и пр. Бить стремительно, литься, течь. *Вода так і б'є. Ой не ходи коло води, буде хвиля бити.* Мет. 70. *Піна била з рота.* Стор. М. Пр. 19 5) О часахъ, колоколѣ и пр. Звонить, бить. *В усі дзвони б'ють.* Грин. Ш. 275. *У дзвони дзвонять, в гармати б'ють.* О. 1862. II. 59. 6) Разбивать, бить. *Бити вікна. На мою невісточку не настачишся горшків та мисок: так б'є, хоч що тиждня нові купуй.* Харьк. 7)— **на кого**. Нападать, наступать на кого (во время войны). *І хоче ворогом на тебе бити.* К. ЦН. 172. *Прийшов чужоземець татарин і ото вже на Вишгород б'є.* АД. I. 50. 8) О вѣтрѣ, метели: вѣять, нести. *Б'є вітер на чистому.* Новомоск. у. *На Миколи перестало бити, за те ушкварив мороз.* Мир. Пов. I. 113. *Завірюха б'є.* Грин. II. 97. 9) Корчить въ эпилепсіи. *Бодай тебе било до землі, аби з ті дух вибило.* (Проклятіе—пожеланіе смерти отъ эпилепсіи). Фр. Пр. 31. 10) **Олію би́ти**. Выжимать постное масло. 11) **Би́ти третяка́**. Танцовать. *Під дудку била третяка.* Котл. Ен. 12) **Ба́йдики би́ти**. Ничего не дѣлать, бить баклуши. Ком. II. 17. 13) **Би́ти на забій**. Бить на смерть. *Б'є жінку на забій.* НВолын. у. 14) **Поклони́ би́ти**. Бить поклоны. *Прийшли в капличю перед Феба, Еней поклони бити став.* Котл. Ен. 15) — **вовну, повсті**. Перебивать шерсть, дѣлать войлоки. ЗОЮР. I. 48. Сим. 197. 16)—**телеґра́м**. Посылать телеграмму. Лохв. у. 17)—**ши́ла**. Родъ игры у парней. О. 1861. XI. Св. 31. 18)—**чолбо́м**. См. **Чоло**. 19) **Бодай тя на сон било!** Чтобъ ты не могъ заснуть. Фр. Пр. 29.

Би́тий, а, е. 1) Битый. *Каже дитина, що бита, та не каже за що.* Посл. **Би́тий хо́диш.** Вотъ вотъ будешь побитъ. *Битий ходиш.— от-от-от попоб'ють.* Ном. № 3610. **Я в тім не битий.** Я этому не ученъ, я этого не знаю. Фр. Пр. 35. 2) О дорогѣ: торный, укатанный. *Ой як вийдеш на битий шлях, слізоньками вмиться.* Ни. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діпок при битій дорозі.* Нп. 3) Печатный. *Я розбіраю тільки бите письмо, а скорописі не вмію.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 4) О монетѣ и металлѣ: чеканенный, кованный. *Битії таляри.* Гол. I. 19. *При боці шабля у Дамашку бита.* Федьк. I. 132. *Без битої голої копійки.* Котл. 5) **Би́та підло́га**. Полъ изъ бревенъ. Шух. I. 174. Ум. **Битеньки́й**. Чуб. V. 943.

Би́тися, б'ю́ся, б'є́шся, *гл.* 1) Биться, драться, сражаться. *Бийтесь, не виляйте, настав тепер то січі час.* Котл. Ен. VI. 24. *Г'осподарю Волоський, чи будеш зо мною битися?* Нп. *Бийте, поки б'ється.* Шевч. 2) Биться, трепетать. *Ти не знаєш, моя мати, за ким серце б'ється.* Мет. 50. *Жила б'ється. Плаче, плаче та ридає, як рибонька б'ється.* Нп. *Сокіл.... і давай перед нею биться, наче підбитий.* Мнж. 4. 3) Биться обо что. *Будеш плакать, в землю битись, долю проклинати.* О. 1862. II. 82. 4) Стараться, биться. Грин. II. 88. *Б'ється, як риба об лід.* Посл. *Настя ночі не поспить, усюди старається, б'ється, достає.* Стор. 5) Бить, ударять. *Ходить дівка по бережку та все в груди б'ється.* Мет. 19. 6) О кобылѣ: имѣть случку. Угор. 7) **Би́тися навби́тки**. Особый родъ игры яйцами на свѣтлый праздникъ: бить одно яйцо объ другое, и чье разобьется, тотъ и считается проигравшимъ. 8) **Би́тися об заклад**. Держать пари, биться объ закладъ. 9) **Би́тися лунбю**. Отдаваться эхомъ. *Стукотіння од коліс билося луною в обидва боки того яру.* Левиц. Нов. 272

Би́тка, ки, *ж.* 1)=**Бабка** 5. 2) Разбитое яйцо (см. **Битися навбитки**). *У мене є з двадцять биток.* Чѣрк. у. 3) Драка; битье. Гн. I. 65. Вх. Лем. 392. *На ярмарку зчинилась межи людьми битка.* Бердич. у. 4) Ударъ въ игрѣ лапта. Ив. 47. 5) Шило, которое отыскиваютъ другъ у друга играющіе въ игру: **ши́ла би́ти**. О. 1861. XI. Св. 31. 6) То же, что и **тернича**, но съ болѣе широкой щелью для мечика. Вас. 200.

Витли́вий, а, е. Драчливый. Мнж. 176. *Такий битливий,—зараз кулаком.* Константиногр. у. *Чоловік битливий буде.* Славянос. у. 2) Бодливый. *Така корова маленька, а битлива.* Черк. у. *Битлива корова наша.* Канев. у. 3) Сильно ударяющій. *Град битливий.* Міус. окр.

Би́тниця, ці, *ж.*=**Вітельня**. Кобел. у. Кіев. у.

Битт́я, тя́, *с.* Битье; драка. *Маханя за биття не рахується.* Ном. № 3884. *Як би знайшовся такий чоловік, щоб не биттям, а поважним словом зробив з неї роботящу людину.* Стор. I. 10.

Би́ціпька, ки, *ж.* Ум. отъ **биця**.

Биць-биць! *меж.* для призыва телятъ.

Би́цька, ки, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Би́цю-би́цю! *меж.*=**биць-биць!**

Вицю́ня, ні, *ж.* Ум. отъ **биця.**

Би́ця, ці, *ж.* Дѣтск. корова, теленокъ и вообще рогатый скотъ. О. 1861. VIII. 8. **Зійшли́ би́ці на ки́ці.** Хозяйство пришло въ упадокъ. Фр. Пр. 27. Ум. **Бицька, биціньк а, бицюня.** См. **Биня.**

Вич, ча́, *м.* 1) Палка. КС. 1883. IV. 773. *Не біжить собака від калача, але від бича.* Чуб. I. 279. *Добрий бич запарив.* Мнж. 105. 2) Било, короткая часть цѣпа, которою молотятъ. *Киї запорожські—палі́чча не дуже довгі, неначе бичі у ці́пів.* Стор. II. 193. 3) Часть сукновальнаго песта, при помощи которой онъ поднимается. Мик. 481. Ум. **Бичик.**

Вича́, ча́ти, *с.* Бычекъ. Чаще во мн. ч. **бича́та.** *Їде чоловік бичатьми маленькими.* Гн. I. 96.

Вича́к, ка́, *м.* Ножъ съ небольшимъ черенкомъ. Угор.

Вичо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **бичок.** *У тебе дві корови телилося, два бичечки родилося.* Чуб. *Запряжи бичечки.* Грин. II. 69.

Ви́чий, а, е. Бычій. Вас. 163.

Ви́чик, ка, *м.* Ум. отъ **бич.**

Вичи́на, ни, *ж.* 1) Отъ **бик.** Говядина. Константиногр. у. 2) Отъ **бич 1.** Палка. Рудч. ЧП. 233.

Вичи́сько, ка. *м.* Ув. отъ **бик.**

Вичи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* О коровѣ: имѣть случку. *Гарно бичитися, та погано телитися.* Ком. П. № 446.

Вичи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бик.**

Вичі́вка, ки, *ж.* Веревка, бичевка. О. 1862. IX. 61. Ум. **Бичівочка.**

Вичівни́к, ка́, *м.* Въ дышловомъ возу: жердь, служащая для припряжки третьей лошади. *Кінь на бичівнику.* Вх. Зн. 3. Ум. **Бичівничок.**

Ви́чка, ки, *ж.*=**Вагнітка.** Вх. Пч. II. 37.

Вичня́, ні, *ж.* 1) Стадо воловъ. 2) Загонь для воловъ. *Звелів з бичні волів пригнати.* Котл. Ен. Ш. 22.

Вичова́, ви́, *ж.* Припрягиваніе добавочныхъ лошадей или воловъ. Шейк.

Вичови́й, а́, е́. Припряженный въ добавленіе. См. **Бичувати 1.**

Вичо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бик.** **Бичок-третячок.** Волъ трехлѣтокъ. Чуб. Ш. 346. 2) Рыба: а)=**Бабець.** Вх. Пч. II. 19; б) Gobius. Браун. 27. 3) Печной боровъ? *Хата в його з рундучком і піч не з бовдуром, а так, як у панів, з бичком.* Г. Барв. 424. 4) Мѣра водки, равная $^1/_2$ четверти. Радом. у. 5) Мѣра лучины: два кубическихъ аршина. Радом. у. 6)=**Сичик 2.** 7) Родъ танца. Алв. 32.

Вичува́ння, ня, *с.* Отглагольное сущ. отъ **бичувати.**

Вичува́ти, чу́ю, еш, *гл.* 1) Припрягать къ одной парѣ лошадей или воловъ еще одну или нѣсколько впередъ, когда тяжело везти. Ком. П. № 114. *На гору йду—не бичую, а з гори йду—не гальмую.* Мет. 460. 2) О судахъ: тащить на бичевѣ. Кіев.

Вичува́тися, чу́юся, ешся, *гл.* 1)=**Вичувати 1.** *Ми раз у раз бичуємось, їдучи на цю гору.* Подольск. г. 2) Быть тащиму на бичевѣ, идти на бичевѣ. *Кілько берлинок і дубів з кавунами бичувалося по Дніпру.* Левиц. Пов. 273.

Вичу́сь, бичу́ш, бичу́шка. Клички быка.

Вишак, ка́, *м.* Сортъ крупныхъ астраханскихъ сельдей. Харьк. Мнж. 176.

Вишва́, ви́, *ж.* Въ кожевенномъ производствѣ: кадка, родъ ушата, въ которомъ уши вытянуты высоко вверхъ, а на продѣтой сквозь нихъ палкѣ вѣшается вымоченная кожа. Вх. Зн. 3.

Виши́ха, хи, *ж.* и пр.=**Вешиха** и пр.

Ви́шки! *меж.* Окрикъ на телятъ. Мнж. 176.

Вия́к, ка́, *м.*=**Вич 2.**

Ві, сокращ. **Віг,** употребл. въ сложныхъ словахъ: **помагай-бі.** Помогай Богъ! **Спаси-бі!** Спасибо! **Дасть-бі!** Богъ дастъ. **Дале-бі! Про́-бі!**

Віб, бо́бу, *м.* 1) Раст. Бобъ, Vicia faba L. Чуб. V. 1157. 2) **Да́ти бо́бу.** Задать, поколотить. *Як дам тобі бобу, то й крикнеш „пробу!“* [вмѣсто «про-бі»] Ном. № 3633. **Взяв до́брого бо́бу.** Былъ сильно побитъ. Чуб. П. 524. **Дав йому бобу залізного ззісти.** Застрѣлилъ? Задалъ непосильную задачу? Ном. № 4186. Ум. **Бібик, бобик, бобок, бобичок.** Ув. **Бобище.** ЕЗ. V. 149.

Бі́бка, ки, *ж.* 1) Пометъ въ шарикахъ: овечій, заячій, козій. Мнж. 176. См. **Бибка.** 2) Шарикъ маленькій. Ум. **Бібочка.**

Бі́блиця, ці, бібля, лі, *ж.* Родъ рыбы. Кіев. Ум. **Бібличка.**

Біблія и пр. См. **библія** и пр.

Бібни́к, ка, *м.* Трилистникъ.

Бібо́к, бка́, *м.*=**Бібка.** Черк. у.

Бібр, бобра́, *м.* Бобръ. Желех.

Вібу́ла, ли, *ж.* Оберточная бумага. См. **Бебу́ла**.

Вібуля́стий, а, е. Похожій на **бібулу**. Желех.

Віб'я́шок, шка, *м.* 1)—**Вібка 1**. 2) Древесная почка. Чигир. у.

Вівпу́шок, шка, *м.* Раст. Tussilago farfara. Вх. Лем. 392.

I. Віг и Вог, Бо́га, *м.* 1) Богъ. *Чоловік стріляє, а Біг кулі носить.* Ном. № 83. *Біг Богом, а люде людьми.* Посл. *Як ось знечев'я вбіг Меркурій засапавшися до богів.* Котл. Ен. II. 20. *Жив у лісі такий бог лісовий.* Грин. I. 44. *В се врем'я в рай боги зібрались к Зевесу в гості на обід.* Котл. Ен. II. 19. 2) Икона, образъ. Чуб. VII. 384. *Поцілувала на божнику бога.* Г. Барв. 239. *Батько й мати беруть богів, хрестять богами молодих і оддають їм у руки. Молода оддає свого бога молодому.* Грин. Ш. 440. 3) **Старий бог.**? *Вона іде, іде,—мов старий бог з двору сходить... Вже до воріп, за двір...*—говорится о важности ухода уходящаго лица. Сим. 228. 4) **Скляни́й бог**. Водка, штофъ съ водкой. *Тоді то й зазналася я із сим скляним богом.* О. 1862. VII. 42. *Прихилявся до шкляного бога, привчався горілочку вживати.* Мир. ХРВ. 203. 5) **Біг-ма́, Біг-ма́є**. Нѣтъ, не имѣется. *Діточок у їх Біг-ма.* Шевч. *А іще на козаку нетязі шапка-бирка, зверху дірка, хутро голе, околиці Біг-має.* ЗОЮР. I. 6) **Біг-ме́**. Ей Богу; право. *Біг-ме на щотах не училась.* Котл. Ен. IV. 19. *Біг-ме, я не брав твоєї сокири.* Каменец. у. 7) **Біг дав**. Есть, имѣется. Галиц. 8) **Бо́гу роби́ти**. Иносказ. сидѣть въ тюрьмѣ. Повѣсть «Мамай» Скальк. 9) **Зна́ти Бо́гу**. Знать молитвы. О. 1862. IV. 9. 10) **Бог відь**. Богъ вѣсть. *Ото скільки очима скинеш, Бог відь колишні степи.* Конот. у. 11) **Своїм бо́гом зроби́ти, пі́ти**. По своему сдѣлать. Св. Л. 287. См. **Зробити**. *З сього часу пішла своїм богом коло всього.* Св. Л. 114. 12) **Ніяки́м бо́гом не допро́сишся**. Никакъ не упросишь. *Ніяким богом не допросишся було, щоб хоть в двір до тебе заглянули.* Сим. 222. 13) **За мали́м бо́гом**. Едва. *За малим богом слави й чести казацької братерським боєм не занапастили.* К. ЦН. 221. *За малим богом Криму... не опанував.* К. ЦН. 219. 14) **За неви́нного бога** (**побито, взя́то**). Ни за что (побитъ, арестованъ и пр.). Мнж. 163. 15) **Спасеть же Біг тебе!** Выраженіе благодарности. Котл. Ен. II. 29. 16) **Коли́ вже те у Бога і діялось!** Богъ знаетъ, когда это и было. Сим. 223. 17) **У Бога**. Восклицаніе въ досадѣ, если чего нибудь не находишь. *Де ті ключі у Бога!* Сквир. у. 18) См. **Бі**. Ум. **Богонько, Богочко, Біженько, Біжечко, Божок**. *Ей, Богочку, таточку, дай погоду!* Фр. Пр. 77. *Ішов Божок дорогою, зострів дівку із водою: «Ой дай, дівко, води пити, смажні уста закропити!»—Не дам, старцю; води пити, бо вода есть нечиста... «Ой ти, дівко, сама нечиста, а вода есть завжди чиста.» Стала дівка, ізлякалась, перед Богом заховалась.* Мир. Л. Сб. 237.

II. Віг, гу, *м.* Бѣгъ. *І бистрим бігом все колише, неначе в гнівї сам Зевес.* Котл. Ен.

Віга́, ги́, *ж.* 1) Бѣгъ, побѣжка. Екатериносл. у. 2) **Бігбю**. Рысью. *Кінь біжить бігою.* Канев. у.

Вігавка. ки, *ж.* Поносъ.

Віганина́, ни, *ж.* Бѣготня, суматоха, Левиц. I. 318. *Наробив справник біганини.* Каменец. у.

Бі́гання, ня, *с.* Бѣганіе. *І піднявсь був.... гомін, бігання, крик, галас.* Кв.

Вігарь, ря, *м.* Палка. *Візьму бігарь на плечі--вся моя худоба.* Гол. IV. 513. См. **Биґарь**.

Вігати, гаю, еш, *гл.* 1) Бѣгать. *Бігає по луці.* Въ повел. накл. употребл. иногда **бігай** вм. **біжи́**. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечерію.* Мет. 98. Употребл. оно также тавтологически: *Ой бігайте-біжіть шляхом да наженіте Касю з ляхом.* Чуб. V. 908. *Бігай, хлопче! Бігаймо у великий гай! Бігаймо, кажу.* МВ. II. 112. 2) О коровахъ: случаться. Угор.

Вігатися, *гл.* О животныхъ: быть въ періодѣ случки, случаться. Шух. I. 211.

Бі́глий, а, е. Бѣгущій. *Біглому єдна дорога, а погонцеві десять.* Фр. Пр. 37.

Вігма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* Божиться. Фр. Пр. 36. *Та не бігмайся, бо гріх.* Шейк.

Вігнути, ну, неш, *гл.*=**Вігти**. Драг. 267. *Бігнуть, пливуть човенцями.* АД. I. 246.

Вігбвисько, ка, *с.* Ристалище. Шейк.

Вігом, *нар.* Бѣгомъ, скоро. *Та біжи мені бігом, щоб одна нога тут, а друга там.* Ном. № 11020.

Вігота́, ти́, *ж.* Названіе кошки въ сказкѣ. Мнж. 122.

Бі́гти, **біжу́**, **жи́ш**, *гл.* 1) Бѣжать. *Гріх по дорозі біг та до нас плиг.* Ном. № 96. *Туди ж бігла да дівчинонька.* Мет. 87. *Ворон коню, біжи швидче!* Мет. 74. *Біг так, що сам себе не чув*—изо всѣхъ силъ бѣжалъ. Котл. Ен. Ш. 21. 2) Быстро ѣхать, плыть на суднѣ. *Щось біжить з дзвоником.* О. 1862. V. 78. *Човном біжить по під берегом.* Харьк.—**ве́рхи.** Ѣхать верхомъ.—**з копи́та, у чвал.** Ѣхать, бѣжать галопомъ. НВолын. у.—**в клус.** Бѣжать рысью. 3) О водѣ, жидкостяхъ и времени: течь. *Біжить річка-млинівочка, камені руйнує.* Pauli. *Молоко біжить. Борщ біжить. Час біжить. Літа мої біжать як скороходець.* 4)—**з блеску.** Бѣжать со свѣта. *Як росходилась стара моя,—батю мій, хоч з блеску біжи!* Харьк.

Бігу́н, **на́**, *м.* 1) Бѣгунъ, быстро бѣгающій, скороходъ. *Олінь лісний — бігун бистрий, а людей боїться.* Гол. I. 376. 2) Ось, на которой ходитъ дверь, ворота и пр.: верея. КС. 1893. VII. 78. Чуб. VII. 383. Kolb. I. 60. *Двері спали з бігуна.* Шейк. 3) Верхній двигающійся жерновъ въ мельницѣ. Вас. 183. 4) Полюсъ. *Найтеплійше на землі по-під рівноденником, а найхолоднійше коло. бігунів.* Дещо. 5) Извилистый узоръ, зигзагъ. Волын. г.; Славяносерб. у. 6) Родъ колбасы. Желех. 7) Ленъ. Вх. Уг. 227. Ум. **Бігунець, бігунчик.**

Бігунéць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **бігун.** 2) Дитя, уже начинающее бѣгать. *Ростуть вони не по дням і не по часам, а ростуть по минутам: уже такі бігунці гарні.* Рудч. Ск. I. 116. 3) Родъ вышивки. Славяносерб. у. Ум. **Бігунчик.**

Бігу́нка, ки, *ж.* 1)=**Бігавка.** *Чогось бігунка напала.* Кіев. у. 2) Трехлѣтняя телка, вошедшая въ періодъ половой зрѣлости. 3) Пуля малаго калибра. Вх. Уг. 227.

Бігунки́, кі́в, *м. мн.* 1) Бѣговыя дрожки. 2) ? Чуб. VII. 396.

Бігунці́, ці́в, *м. мн.*=**Бігунки 1.**

Бігу́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бігунець.** 2) *мн.* Въ загадкѣ: сани. *Бігунчики біжать, ревунчики* (=воли) *ревуть, суже дерево* (труну) *несуть.* Чуб. I. 313.

Бігу́ха, хи, *ж.*=**Бігавка.**

Бігу́чий, а, е. О водѣ: текучій, проточный. Грин. II. 284. *Тут водиця бігучая—трохи покупайся.* Грин. III. 340.

Бігу́чка, ки, *ж.*=**Бігавка.**

Бігцéм, *нар.* Бѣгомъ. *А він бігцем, бігцем з кіньми.* Каменец. у.

Бі́гці, *нар.*=**Бігцем.** *В бігці бічи.* Быстро бѣжать. Желех.

Бі́гчи, бі́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Бігти** Желех.

Бігáрь, ря, *м.*=**Бігарь**=**Биґарь.** Гн I 89.

Бі́ґос, су, *м.* Кушанье: жареная капуста съ колбасой, саломъ. Шейк.

Бідá, дú, *ж.* 1) Бѣда, несчастье, горе. *Від біди поли вріж та тікай.* Посл. *І грім біди не бє.* Посл. **Він є на біді.** Онъ въ бѣдѣ. Фр. Пр. 44. **Гягти́ біду́ за хвіст.** Бѣдовать, бѣдствовать; жить съ горемъ и нуждою. **На біду́ зійти́.** Обѣднѣть, впасть въ несчастіе. Фр. Пр. 48. **Біду́ бідува́ти.** Переживать бѣду. *Уже ж мені та докучило сю біду бідувати.* Чуб. V. 938. **Од біди́ пха́ючи.** Пополамъ съ бѣдой. Фр. Пр. 42. 2) Бѣсъ, бѣсовская сила, нѣчто страшное. *Була у царя донька, біда ту доньку вкрала.* Гн. II. 58. *Забіліло ніби кіт. Він, мавши нагайку добру, під'їхав: як вдарить, то щоби кіт, то перервав би його, а то біда стала так висока, як верства, давай скакати на нього.* Драг. 47. 3) Плохой, недостойный уваженія человѣкъ. Фр. Пр. 46. Строптивый, злой, лѣнивый человѣкъ. *Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов.* Фр. Пр. 43. 4) Телѣжка о двухъ колесахъ. Ум. **Бідка, бідонька, бідочка.** *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199. *Ой коли б тобі да так як мені бідонька за бідою.* Нп.

Бідáга, ги, *об.*=**Бідаха.**

Бідáк, ка́, *м.* Бѣднякъ. *Була на всю губу господинею, що й бідакові у неї єсть заробіток.* Г. Барв. 308.

Бідáка, ки, *об.*=**Бідаха.**

Бідáха, хи, *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. Г. Барв. 76. *І гостя (цапа) в пригиня в кошару мусять гнать. Прийшилось бідасі пропадать.* Греб. Ум. **Бідашка, бідашечка.** Шух. I. 198. ЕЗ. V. 145.

Бідáцький, а, е=**Бідашний.** Желех.

Бідáцьтво, ва, *с.* Бѣдность. *Довше моє бідацтво, ніж його багацтво.* Фр. Пр. 52.

Бідáшечка, бідáшка, ки, *ж.* Ум. отъ **бідаха.**

Бідáшний, а, е.=**Відолашний.** *Трава сніжечком біленьким припала, бідашний степ став сумувать.* Греб. 387.

Відви́ннячко, ка, *с.*? *Ходім до него колядувати. Чим же він нам дасть? Бідвиннячко на насіннячко.* Чуб. III. 421.

Відúти, джý, диш, *гл.* Бѣдствовать. Гн. II. 188. *Дрібні діти мати та отак бідити.... а Господи милосердний!* Камен. у. *Бідив дід, як баба жива була, та й тепереньки бідúть.* Каменец. у. *Нарід дуже з голоду бідив.* Гн. II. 189.

Вíдка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ біда. 2) Тележка о двухъ колесахъ. *Запріг бідку.* Грин. II. 331.

Вíдкання, ня, *с.* 1) Бѣдствованіе. *Як побачиш мою муку, моє бідкання щоденне.* К. Псал. 69. *Як де заведуться злидні, то отам не переводиться бідкання, аж поки злидні самі не перейдуть куди инде.* Чуб. II. 398. 2) Жалобы на судьбу, гореванье. *Хведор узявся обома руками за голову і замість бідкання дрібно і весело зареготався.* Левиц. I. 179. *Чи чує він наше бідкання за ним, чи бачe наші сльози?* Мир. Пов. I. 123.

Вíдкатися, каюся, ешся, *гл.* 1) Бѣдствовать, горевать. *Нехай, коли досі бідкались, нехай до старості у роскоші поживе.* Кв. *Бідкається тепер з волами в таку лиху годину.* Черк. у. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд і діточками втішатись.* МВ. II. 7. *Ніколи чужим лихом бідкатись.* МВ. I. 47. 2)—**чим**. Нуждаться въ чемъ. *Козаки бідкаються пасовищами.* К. Бай. 41. 3) Жаловаться на судьбу. *Чого вони все бідкаються? хиба вже справді їм так погано?* Полт. *Ой, лихо з вами та й годі! бідкалась пані Макуха, важко зітхаючи.* Левиц. Пов. 171.

Вíдко, ка, *м.* Пт. Accentor alpinus. Вх. Уг. 227.

Вíдкувáти, кýю, еш, *гл.* Печаловаться о комъ, о чемъ. *А той щедрий та; роскішний все храми мурує, та отечество так любить, так за ним бідкує.* Шевч. II. 12. *Ой не плач же, любко люба, та не бідкуй, бідко.* Шух. I. 199.

Вíдкувáтися, кýюся, ешся, *гл.*=**Вíдкатися**. *А я так бідкуюся—чи вже вони поїхали, чи й досі ні.* Пирят. у.

Вíдний, а, е. 1) Бѣдный, неимущій. *Роди, Боже, на всякого долю—бідного і багатого.* Чуб. III. 229. 2) Несчастливый, горемычный, бѣдный. *Бідна моя головонька, доленька несчасна.* Мет. *Помер отець-ненька—я журюся: до кого ж я, бідна, пригорнуся?* Чуб. V. 50. Ум. **Бідненький, біднесенький**. *Жив тоді бідненький чоловік із жінкою.* Грин. I. 71.

Вíдник, ка, *м.*=**Вíдак**. Вх. Уг. 227.

Вíдни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Дѣлать бѣднымъ. *Бідни́ли нас постоями.* К. Досв. 115.

Вíднитися, нюся, нишся, *гл.* Прикидываться бѣднымъ. *Та вони зовсім не такі! вони тільки бідняться, а в їх грошей до чорта!* Полт.

Вíдниця, ці, *ж.* 1) Бѣдная, бѣдствующая, бѣдняжка, несчастная. Шейк. 2) Пустячная вещь? малое количество? ничтожество? *Устану я у п'ятницю, помотаю сю бідницю: сюди, туди помахнула та нічого не вмотнула.* Грин. III. 494. **Із ми́шачу бідни́цю.** Очень мало. Ном. № 7696.

Вíднівство́, ва́, *с.* Бѣдная семья, бѣдное хозяйство. *З бідніветва (приймак) пристав.* Фр. Пр. 55.

Вíдні́йшати, -шаю, еш, *гл.* Бѣднѣть, дѣлаться бѣднѣе, приходить въ нищету. *Землі менчає і люде бідній шають, бо ні з чого потягти.* Черниг.

Вíдні́сінький, а, е. Совершенно бѣдный.

Вíдність, ности, *ж.* Бѣдность, убожество, нищета.

Вíдні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Вíдні́йшати**.

Вíдні́шати, шаю, еш, *гл.*=**Вíдні́йшати**.

Вíдно, *нар.* Бѣдно, убого. Ум. **Бідненько, біднесенько**. *Жив чоловік бідненько.* Грин. II. 163.

Вíдно́та, ти, *ж.* 1) Бѣдность, убожество. 2) соб. Бѣдные люди, бѣдняки. *Там живе усе така біднота, що страх і дивиться.*

Вíдночія, чії, *ж.*=**Вíднота**. Желех.

Вíдня́, ня́ти, *с.* Бѣдняжка. *Там онде блудить сплакана дитина, без тата, мами бідна сиротина; нічо не їло, душечка му мліє, і хоче в хату бідня повернути.* Федьк. I. 21. *А я тебе, любко, люблю, за ручку поведу. Веду бідне за рученьку, бідне не веде сі.* Шух. I. 202. *Ідебідне в полонинку.* Шух. I. 201. **Біднята.** Бѣдные люди. Вх. Уг. 227.

Вíдня́га, ги, *об.* Бѣдняга. *Пропав навік сей Маг, бідняга, порхне душа на другий бік.* Котл. Ен. Ум. **Бідняжка, бідняжечка**. *Боровсь з своїм, сердега, горем, слізми, бідняжка, обливавсь.* Котл. Ен.

Вíдня́к, ка́, *м.* Бѣднякъ, неимущій че-

ловѣкъ. *А потім бачиш: той бідняк, хто його знає коли й як, землі накупить, хазяїнує.* Гліб.

Відня́ка, ки, *об.*=**Відняга.** *Кричить бідняка: нічого сам не зробить.* Рудч. Ск. I. 144. *Так і видно, що бідняка вареників хоче.* Рудан. (КС. 1882. VI. 557). *Серця не раньте дівчині бідняці.* Рудан. 1. 36. Ум. **Біднячка.** *Іде качка і малесенькі каченята веде. Маленькі біднячки попристават.* Чуб. II. 302.

Відня́ство, ва, *с.*=**Відність**=**Віднівство.** *Дома він кинув таке бідняство, а застав—уже ї всьо.* Гн. II. 174.

Відня́чка, ки. *об.* Ум. отъ **бідняка.**

Відола́га, ги, *об.*=**Відолаха.** Драг. 212. Грин. II. 169. *Побила його бідолагу.* Чуб. I. 254.

Відола́жний, а, е.=**Відолашний.** Стор. М. Пр. 39.

Відола́йчик, ка, *м.* Бѣдняжка. Встрѣчено въ пѣснѣ какъ эпитетъ зайца: *Ой ти, зайчику бідолайчику.* О. 1861. XI. Св. 46.

Відола́к, ка, *м.*=**Відолах.** Вх. Зн. 3.

Відола́ка, ки, *об.*=**Відолаха.** *Маятись йому одинокому бідолаці.* МВ. II. 143.

Відола́х, ха, *м.* и **бідола́ха, хи,** *об.* Бѣдняга, бѣдняжка, горемыка. *Прийде який небудь бідолах.* МВ. II. 32. *Трохи одпочити позволяю бідолахам.* Шевч. *Він бідолаха і біжить у ліс.* ЗОЮР. II. 35. Ум. **Бідолашка, бідолашечка.** *Сумують обидві бідолашечки.* Г. Барв. 455. *Як вона тут, бідолашка, повертається?* Мир. ХРВ. 55.

Відола́шний, а, е. Горемычный, бѣдный, несчастный.

Відонька, ки, *ж.* Ум. отъ **біда.**

Відора́ка, ки и **бідора́ха, хи,** *об.*=**Відолаха.**

Відо́та, ти, *ж.* 1)=**Відиота 1.** *Коли кого вбачав я без одежі, на холоді та на дощі в бідоті.* К. Іов. 67. 2)=**Біднота 2.** Сим. 235.

Ві́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **біда.**

Відува́ння, ня, *с.* Бѣдствованіе. *Не гайся до мене озватись під час тяжкого бідування.* К. Псал. 230.

Відува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Бѣдствовать, терпѣть несчастье. *П'є п'яниця неділю.... п'є п'яниця другую, а я бідна бідую.* Чуб. V. 585. *Лучче мені жінку мати, як самому бідувати.* Чуб.

Відýля, лі, *об.*? *Уже мене обрехали білецькі бідулі.* Гол. Ш. 388.

Відя́га, ги, *об.*=**Відолаха.** Черк. у.

Бі́єць, бійця, *м.* Боецъ, борецъ. *Дивитись на бійців хваталисъ.* Котл. Ен.

Віжа́к, ка́, *м.* Степная узенькая тропинка. Новомоск. у.

Віжа́чий, а, е=**Вігучий.** *Голосочок був у неї наче струмочок прудко біжачий.* МВ.

Вижба́, би́, *ж.* Божба. Кв. (Желех.).

Віждерев, ва, *м.* **Віждерево, ва,** *с.* Раст. Artemisia campestris. Вх. Пч. I. 8. Ум. **Біждеревочок.** Шейк.

Віжка́, *нар.* Бѣгомъ. *Біжка добіг би, не то що ходою.* Зміев. у.

Ві́жний, а, е. Біжний кіне́ць не́вода. Та сторона невода, которую забрасываютъ, заводятъ. Черном.

Віжни́к, ка́, *м.* Полочка для иконъ. Константиногр. у.

Віжни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божниця.** 2) Храмъ. *Соломон біжницю ставив.* Гн. I. 51.

Віз, бо́зу, *м.*=**Вуз.** Владим. у. Волын. г.

Візува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Ручаться, утверждать. Желех. 2) Быть въ состояніи. *Багато їх маєш, мабуть,—та не бізуєш годувати.* Федьк. 3)—**дара́бою.** Управлять плотомъ. Желех.

Візува́тися, зу́юся, ешся, *гл.* Браться за что. Вх. Зн. 3. *Не найшли нікого, хто би ся бізував відмолодити царівну.* Гн. I. 107.

Візу́н, на́, *м.* 1) Нагайка, арапникъ. *К нему прибігає бізуном го затинає.* Гол. I. 7. **Голий, як бізун.** Совершенно голый. Ном. № 1524. 2) Плотовщикъ; рулевой. Желех.

Візцем, *нар.*=**Вігцем.** Каменец. у.

Візьдерево, ва, *с.*=**Вузьдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Вій, бо́ю, *м.* 1) Бой, битва. *Хто не має зброї, най не йде в бої.* Ном. № 4208. **Бо́єм увійти́.** Вооруженной силой войти. *У Київ мусив боєм увійти.* К. ПС. 133. 2) Битье, побои. *Бою більш не буде, а за велику провинність під арешт сажатимуть.* О. 1862. V. 108. *Жінка од бою вмерла.* Харьк. г. 3) Убой (скота). *Та мовчки як іти на плаху, мов у різницях віл на бій.* Греб. 4) Боязнь, страхъ. **Ма́є бо́я.** Боится. Фр. Пр. 114.

Ві́йзько, *нар.*=**Війно.** *Серце у мене як не вискочить, і бійзько, і якось весело.* О. 1862. VII. 41.

Бійка, ки, *ж.* Драка. *Лайка— не бійка: в боку не болить.* Посл.

Бійкува́тий, а, е. Драчливый. Нѣжин. у.

Бійно, *нар.*=**Воязко.** Шух. I. 81. *Бійно було, бо я спізнав, що то пекло.* Гн. II. 72.

Бійство, ва, *с.*=**Бійка.** *Пянство, бійство завелось таке, що й Боже!* Лебед. у.

Бік, бо́ку, *м.* 1) Бокъ, часть тѣла. *Узявсь під боки та й думає, що пан.* Посл. *Тому козакові, що шабелька при бокові.* Чуб. 2) Бокъ, сторона предмета, напр. сундука, лодки и пр. Вас. 150, 151; сторона. *І по сей бік гора, і по той бік гора.* Мет. 34. 3) Берегъ, сторона рѣки, озера. *Ой плавали утенята по тім боці ставу.* Мет. 83. *Ти по тім боці, я по сім боці,—передайся до мене.* Нп. *По тім боці—моя доля, по сім боці—горе.* Шевч. 4) **Вила́зити бо́ком.** Даромъ не проходить. *Вилізуть тобі боком оці гроші.* Полт. См. **Боком.** 5) **У бо́ці, у боку́ бу́ти, зоста́тися.** а) Остаться въ сторонѣ, непричастнымъ. *Семен зостається у боці, а Іван одвічай за все.* Зміев. у. б) Сойти на второй планъ. *Що за город Ніжен,— вже й гарний! а ввійшла у Козелець,— так і в боку, а як у Київ, так і погорів.* Г. Барв. 37. 6) **На дру́гий бік (видужав, поправився).** Еще хуже (заболѣлъ, сдѣлалъ). Фр. Пр. 56. 7) **І ні в той бік.** Все равно, безразлично. Галиц. 8) **Бока́ми роби́ти.** Тяжело дышать. Фр. Пр. 55. 9) **З боку го заїхав.** Хитростью поддѣлъ. Фр. Пр. 55. Ум. **Бочок, боченько, бочечок.** *На бочейках мат кований пояс.* АД. I. 43. *Сіделечко в головочкі, стременочки у бочечки.* АД. I. 138.

Біла́вий, а, е.=**Білявий.** Галиц.

Біла́вка, ки, *ж.* 1)=**Білявка.** 2) Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Білавочка.** *А зложмосі, пане брате, та зложмосі, зложмо, та до одної білавочки на зальоти ходьмо.* Pauli.

Біла́н, на́, *м.* 1) Блондинъ. *Білан який з тебе, хлопче.* Зміев. у. 2) Названіе бѣлаго вола, собаки и пр. 3) Бѣлый хлѣбъ? *А ну лишім, люде добрі, горілочку пити, бо будемо в Бовцатулі білани кочіти.* Гол. Ш. 224. Ум. **Біланчик.**

Біларáпський, а, е. Употребл. въ думѣ для обозначенія какой то, вѣроятно, фантастической земли: *(Буря) судна козацькі-молодецькі на три части розбиває: перву часть ухопило—у біларапську землю занесло.* АД. I. 177.

Білас, са, *м.* Раст. Boletus edulis. Вх. Лем. 392.

Біла́стий, а, е. Бѣловатый, бѣлесоватый. Черк. у.

Білаш, ша́, *м.* Бѣлый хлѣбъ (у нищихъ). *Чорниш у комиш, білаш у кармаш.* Ном. № 4643.

Біле́ний, а, е. 1) Выбѣленный. *І сурове полотно, і білене.* Чуб. II. 449. 2) Луженый. Білена посуда. Херс. у.

Біленик, ка, *м.* Выбѣленная юбка. Желех.

Біле́нце, ця, *с.* Холстъ, полотно. Галиц. *Ох я там на річці біленце білила, ох там же я, мати, віночок згубила.* Гол. I.

Біле́нький, біле́сенький, а, е. 1) Ум. отъ **білий.** 2) **Біле́нька неділя.** Страстная недѣля. *Похвала похвалиться, а вербна поставиться, а біленька й побілить.* Ном. № 424. 3) **Біле́нька не́хворощ.** Раст. степная полынь, Artemisia pontica.

Біле́т, та, *м.*=**Билет.** 1) *Білети продаватимуться... у театрі.* О. 1862. Ш. 73. 2) О. 1862. IX. 111. 4) *Схотів розмінять білет.* О. 1861. X. 146.

Бі́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ I. **Біль.**

Біли́зна, ни, *ж.* 1) Бѣлье. *Прийшов він до річки, поскидав з себе білизну.* Чуб. II. 401. 2) Рыба, Aspius rapax. (Agas). Браун. 28.

Біли́знина, ни, *ж.*=**Білизна 1.** Вх. Уг. 227.

Бі́лий, а, е. 1) Бѣлый. *Червона калинонька, білее деревце.* Мет. 64. *Під білою березою козаченька вбито.* Мет. 102. *Причарувала біле личенько.* Мет. 84. 2) Чистый. *Я матері догожу,—постіль білу постелю.* Нп. *Взяв білу сорочку.* Драг. 4. 3) **Бі́лий світ.** Міръ Божій, бѣлый свѣтъ. *Хведір умер, сама осталась на білому світі.* **Нудити бі́лим світом.** Томиться, тосковать. *Не співає; як сирота білим світом нудить.* Шевч. 4) **Бі́лий день.** Полный разсвѣтъ. *Прокинувся я, аж дивлюсь—білий день на дворі.* 5) **Бі́лий ти́ждень.** Страстная недѣля. Чуб. III. 13. Маркев. 4. 6) **Бі́ла че́лядь.** Женскій полъ. *Коли турки воювали, білу челядь забірали.* Гол. I. 49. *Ні в чім буде між білу челядь піти погуляти.* АД. I. 109. 7) **Бі́ла рядовина́.** См. **Рядовина 1.** Вас. 168. 8) **По бі́лому співати.** Пѣть по церковному.

Як би вони (шалопути) по білому співали, то й нічого,—я пізнав би, щó співають. Новомоск. у. 9) **Біла біля́ва.** Въ загадкѣ: береза. *Біла білява перед Богом стояла.* Ном. 10) **Біла.** О монетѣ: десятикрейцеровая монета. Галиц. Ум. **Біленький, білесенький.**

Ві́лик, ка, *м.* 1) Стальной двуручный рѣзецъ для очистки кожъ. Сумск. у. 2) Самецъ бѣлки.

Віли́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **білило.**

Віли́ло, ла, *с.* 1) Бѣлая краска, все чѣмъ можно бѣлить, убѣлять. *Та й купили білила.... дідам бороди білити.* Грин. Ш. 95. *Дівкам чорнило, парубкам білило.* АД. I. 39. 2)=**І. Біль 1**? *Ой десь же ти, дівчиноньку, з китаечки звита, що ти мене задержала з вечора до світа. „Ой з китайки, не з китайки, з білого білила“.* Мет. 45. Ум. **Білилечко.** Чуб. IV. 70.

Вілина́, ни́, *ж.* Бѣлизна. *Чорний вуаль запуляв її білий лоб і прибільшав білину її лиця.* Левиц. I. 272.

Віли́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Бѣлить; окрашивать въ бѣлый цвѣтъ. *У суботу білю хату.* МВ. **Ши́ти-віли́ти—завтра Великдень.** Посл. Значитъ то же, что русское: коли ва охоту ѣхать, тогда собакъ кормить. **Віли́ти шкіру.** При выдѣлкѣ кожи: натирать мѣломъ. Шух. I. 254. 2) О полотнѣ: дѣлать бѣлымъ, бѣлить (на солнцѣ). *Я вас пряла, ночей не досипала, білила вас в зеленім лузі.* Левиц. I. *На тихім Дунаї під крутим берегом там господиня ріжи білило..* Чуб. **Біль віли́ти.** См. **І. Біль.** 3) Убѣлять (умывая). *Дівка Катерина личенько білила.* Чуб. V. 574 4) Лудить. Херс.

Віли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Бѣлиться. *На траві біліться три шматки полотна.* 2) Убѣляться (умываясь). *Встала дівчина раненько, білилася біленько.* Чуб. V. 1082.

Віли́ця, ці, *ж.* 1)=**Вілка.** Вх. Пч. II. 7. Вх. Зн. 43. 2) Непостриженная монахиня (въ противоположность **черниці**). 3) Бѣлое просо. 4) Раст. Thlaspi arvense. Вх. Пч. II. 36. 5)=**Оплій,** Aspidus lucidus. Вх. Пч. II. 18. См. **Білюга.** 6) Мѣловая почва. Желех. Ум. **Біличка.**

Віли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **білиця.** 2) Имя бѣлой собаки. Вх. Зн. 68.

Вілісінький, а, е. Совершенно бѣлый. *Стара Хомишина хата притулилась позад новісінької білісінької хатки.* Левиц. I. 22.

Вілісінько, *нар* Совершенно бѣло.

Ві́лість, лости, *ж.* Бѣлизна. Желех.

Віліти́, лі́ю, еш, *гл.* Бѣлѣть, бѣлѣться. *Лечу, лечу, а вітер віє, передо мною сніг біліє.* Шевч. *На синові явір звеніє, на невісточці береза біліє.* Чуб. V. 712.

Віліти́ся, лі́юся, ешся, *гл.*=**Віліти.** *Уже в мого Іванечка і своя хатка кінець села біліється.* Федьк.

Ві́лка, ки, *ж.* 1) Бѣлка. 2) Раст. Juniperus cyanoides Dec. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Білочка.**

Вілка́тий, а, е. Имѣющій большіе бѣлки въ глазахъ. Шейк.

Вілко́, ка́, *м.* Кличка собакъ бѣлой масти. Грин. I. 33.

Ві́лля, ля, *с.* 1) Бѣлила. *На́ тобі, дівчино, таляра на білля, а сто злотих на мило.* Подольск. г. 2) Бѣлье? *Іди, бабо, уберися, візьми своє білля,—хочу тебе повести хоч раз на весілля.* Грин. Ш. 340. См. **Набілля.**

Ві́ло, *нар.* Бѣло. *Катря біло збіліла́.* МВ. Ш. 122. Ум. **Біле́нько, біле́сенько.** *Умилася біло-біленько.* Чуб. V. 704.

Вілобо́кий, а, е. Съ бѣлыми боками. *Біг кінь білобокий через яр глибокий.* Грин. I. 248. Чаще всего служитъ эпитетомъ къ слову сорока. *А сорока білобока на скрипочку грає.* Чуб. V. 1145. Ум. **Білобокенький.**

Вілобороди́й, а, е. Съ бѣлой бородой, бѣлобородый. Ум. **Білобороденький.**

Вілобрі́вка, ки, *ж.* Имѣющая русыя брови.

Вілоброви́й, а, е. Съ русыми бровями, бѣлобровый. Ум. **Білобровенький.**

Вілове́рба, би, *ж.* Раст. Salix alba L. Вх. Зн. 3.

Віловиди́й, а, е. Бѣлолицый. Ум. **Біловиденький.** О. 1862. IV. 75.

Віловинники, ків, *м. мн.* Родъ зимнихъ яблокъ. Галиц.

Віловолоси́й, а, е. Бѣловолосый. Ум. **Біловолосенький.**

Вілово́вус, са, *м.* 1) Человѣкъ съ русыми усами. *Дв ти бавиш, біловусе, де, мій ясний світе?* Федьк. I. 25. 2) Человѣкъ съ сѣдыми усами.

Віловусий, а, е. Съ бѣлымн, свѣтлыми усами. Ум. **Біловусенький.**

Білоголо́ва, вої, *ж* Женщина Сим 5 См. **Біла челядь.**

Білоголо́вець, вця, *м.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. 29. См. **Білавка.**

Білоголо́вий, а, е. Съ русой или сѣдой головой. Ум. **Білоголовенький.**

Білоголо́вка, ки, *ж.* О предметѣ (чаще о растеніи), имѣющемъ бѣлую головку. Ум. **Білоголовочка.** *Маківочки-білоголовочки, чи зи поспіли?* Шейк.

Білоголо́вник, ка, *м.* Раст Archillea millefolium L. ЗЮЗО. I. 109.

Білогорбдок, дка, *м.* Употребл. въ загадкѣ: хата. *Був на білогородку, та поїхав на чиногородок.* (Котъ былъ въ хатѣ да забѣжалъ на печь). Ном. стр. 294. № 128.

Білогре́цький, а, е.? *В чистім полі при долині, при широкій доріженьці лежить козаченько молоденький білогрецький.* Мет. 448.

Білогри́вець, вця, *м.* 1) Конь съ бѣлой гривой. 2) Птица Turdus torquatus, дроздъ ошейниковый. Вх. Пч. II. 15.

Білогри́вий, а, е. Съ бѣлой, свѣтлой гривой. Чр. 44. *Ой куінь білогривий, козакъ чорнобривий.* Грин. Ш. 245. Ум. **Білогривенький.**

Білогру́д, да, *м.* 1) Имѣющій бѣлую грудь. Желех. 2) Пт.: а) Sterna minuta. Вх. Пч. II. 14; б) Cinclus aquaticus. Шух. I. 23. Ум. **Білогрудик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дець, дця, *м.*=**Білогруд 2 а.** Вх. Пч. II. 14. Ум. **Білогрудчик.** Вх. Зн. 3.

Білогру́дий, а, е. Имѣющій бѣлую грудь, бѣлогрудый. Шейк. Ум. **Білогруденький.**

Білогру́дик, ка, *м.* Ум. отъ **білогруд.**

Білогру́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **білогрудець.**

Білогу́бий, а, е. 1) Съ бѣлыми губами. 2) Молодой (у котораго *молоко на губах*). *Отой блазень? Білогубе щеня?* О. 1861. XI. Кух. 20.

Білогу́зка, ки, *ж.* Saxicola oenanthe. Вх. Лем. 392.

Білозе́рець, рця, *м.*=**Білозірець.** *На синім морі, на білому камені, там сидить ясен сокіл білозерець.* АД. I. 190.

Білозі́р, зо́ра, *м.* 1) Красавецъ, милый? *Мій білозір на поріг, я йому на талірку періг.* Лебед. у. 2) Эпитетъ мѣсяца. *Місяцю-білозору, зайди за комору.* Грин. Ш. 242.

Білозі́рець, рця, *м.* Эпитетъ сокола? Порода сокола? *Там сидить ясен сокіл-білозірець.* АД. I. 194.

Білозі́рка, ки, *ж.* 1) Красавица, милая. 2) Одинъ изъ видовъ крымской соли. Сумск. у. **Ум. Білозірочка.** *Моя панночко, моя дівочко, моя непорочная білозірочко.* Мет. 122. Какъ эпитетъ перепелки: *Тут була перепілочка.... тут була білозірочка.* Чуб. Ш. 64.

Білозо́р, ра, білозо́рець, рця, *м.* 1)=**Білозір, білозірець.** АД. I. 190. *Козаченьку-білозору, говори зо мною!* Грин. Ш. 296. 2) Только **білозо́р.** Раст. Parnassia palustris. L. ЗЮЗО. I. 130.

Білозо́рий, а, е. Имѣющій свѣтлые глаза. *Білозорий кінь.* Шейк. Ум. **Білозоренький.**

Білозу́бий, а, е. Съ бѣлыми зубами.

Біло́к, лка́, *м.* 1) Бѣлокъ глазной. *Чого ти білки витріщив?* Ном. № 6600. 2) Бѣлокъ яичный. Шейк. Ум. **Білочок.**

Білокопи́тий, а, е. Съ бѣлыми копытами, бѣлокопытый. *Кінь білокопитий.* Гн. I. 164. Ум. **Білокопитенький.**

Білоко́ст, ту, *м.* Матерія красная съ червнымъ. Константиногр. у.

Білокри́лець, льця, *м.*=**Лущ.** Вх. Пч. II. 10.

Білокри́лий, а, е. Съ бѣлыми крыльями. *„Чи не бачили голу́бки поміж голубами?“—Хоч бачили, не бачили,—не знаєм якая.—„Сама сиза, білокрила, личко як калина.“* Чуб. V. 173. *Лебеді білокрилі.* К. Досв. 41. Ум. **Білокриленький.** Грин. Ш. 542.

Білоли́ций, а, е. Съ бѣлымъ лицомъ, бѣлолицый. *Білолиця, кароока і станом висока.* Шевч. 2) Употребл. какъ эпитетъ къ слову мѣсяцъ, замѣняя его. *Світить білолиций на всю Україну.* Шевч. Ум. **Білолиценький.**

Білоні́г, нбга, *м.* Раст. Herniaria glabra. Вх. Пч. II. 32.

Білоні́жка, ки, *ж.* Съ бѣлыми ногами, бѣлоножка (чаще о лошади). Шейк.

Білоно́гий, а, е. Бѣлоногій. Ум. **Білоногенький.**

Білоо́к, ка, *м.* Рыба. Abramis Sapa. Вх. Пч. II. 18.

Білоплє́чий, а, е. Съ бѣлыми плечами. Желех.

Білорі́з, за, *м.* Встрѣчено въ заговорѣ какъ эпитетъ камня: *В окіян-море під білоріз камінь ключі закидаю.* КС. 1883. VII. 586.

Білорі́па, пи, *ж.* Раст. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Білоро́гий, а, е. Съ бѣлыми рогами. *Ганялись наші батьки по Низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Білору́кий, а, е. Бѣлорукій. *Себе самих і білоруких городян хлібом годуємо.* К. (О. 1861. I. 311).

Білорум'я́ний, а, е. Бѣлый и румяный. *Личко білорум'яне.* Мир. ХРВ. 8.

Білору́чечка, ки, *об.* Ум. отъ **білоручка.**

Білору́чка, ки, *об.* Малоработающій человѣкъ или малоработающая женщина: бѣлоручка. Шейк. Ум. **Білоручечка.**

Біло́слива, ви, *ж.* Порода сливъ—съ бѣлыми ягодами. Желех. Шух. I. 109.

Білота́рчик, ка, *м.*? Герой пѣсни, поющейся въ игрѣ того же имени. *Біло, білотарчику, поплинь, поплинь по Дунайчику* и т. д. Гол. IV 156. У Чуб. игра съ той же пѣсней называется **Володарь.** Чуб. III. 39.

Білоту́рка, ки, *ж.* Родъ яровой пшеницы.

Білоу́сий и пр.=**Віловусий** и пр.

Білоха́тий, а, е. Съ бѣлыми хатами. *Оглав білохатий.* Шевч. 492.

Білохво́стий, а, е. Съ бѣлымъ хвостомъ. **Білофбста.** Названіе овцы. Kolb. I. 65.

Бі́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **білка.**

Бі́лочник, ка, *м.* Раст. Potentilla anserina. Вх. Пч. II. 34.

Біло́шка, ки, *ж.* 1) Порода бѣлыхъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 392. 2) Шутливо: кофе съ молокомъ. *Засолодити вам білошку?* Вх. Зн. 3.

Білто́к, тка́, *м.* Бѣлокъ яйца. Вх. Лем. 392.

Білува́ння, ня, *с.* 1) Сниманіе кожи съ убитаго животнаго. См. **Білувати.** 2) Въ свадебн. пѣсняхъ: покрывало (**намітка**) для новобрачной. *Біле білування, вічне покривання.* Мет. 207. 3) Досчатый заборъ. Черниг. у.

Білува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Снимать кожу съ убитаго животнаго. *Наймит козла.... білував.* Рудч. Ск. II. 150. *Зарізав чоловік ягня, тілко шо зібравсь білувати.* Маж. 134. 2) Бѣлить (стѣну). *Ми ще хати не білували, тільки посіркували.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Білува́тий, а, е. Бѣловатый. *Снігову хмару можно зараз примітити, бо вона білувата.* Дещо. *На небі ходють круглі білуваті хмари.* Грин. II. 21.

Білува́тися, лу́юся, ешся, *гл.* Приниряжаться, прихорашиваться. *Вийду в чорному—скажуть: лінується; вийду в білому—скажуть: білується, за своїм милим ні кришки не журиться.* Чуб. V. 862.

Білу́га, ги, *ж.* Бѣлуга, Acipenser Huso. Рудч. Ск. II. 172. Ум. **Білужка.** Ув. **Білужище.**

Білу́жий, а, е. Бѣлужій.

Білу́жина, ни, *ж.* Бѣлужье мясо, бѣлужина.

Білу́ха, хи, *ж.* Бѣлолицая, бѣлая какъ снѣгъ женщина, блондинка. Шейк. Ум. **Білушка.**

Білчена́, ня́ти, *с.* Дѣтенышъ бѣлки. Черк. у.

Білш и пр.=**Більш** и пр.

I. Біль, білі или **белі,** (*зват. п.* **біле** и **бе́ле**), *ж.* 1) Бѣлыя нитки для шитья. Чуб. VII. 574. *Під вербою над водою Катерина біль білила, із своєю біллю говорила: «ой бе́ле моя, тонка бе́ле!* Нп. *Стоять наметі як біль біленькі.* Чуб. III. 275. *Шие вона шовком-біллю своему милому на неділю.* Нп. *Всю ніч не спала, біль сукала.* Мет. 313. *Я з тебе, біле, плахту витчу.* Мил. 84. 3) Часть дерева, слѣдующая непосредственно за корой. НВолын. у. 4) Бѣлизна. **Полюби мене в чорні, а вже в білі полюбить і аби хто.** Ном. № 2317. Полюбате насъ чорненькими, а бѣленъкими насъ всякій полюбитъ. 5) Сало. Вх. Лем. 392. Ум. **Білечка.** *Забери собі біль-білечку.* Чуб. III. 470.

II. Біль, лю, *м.* Бѣлая краска, бѣлило. *Ой у полі коршма дильом дильована, дильом дильована, більом більована.* Нп. (Бердич. у.).

III. Біль, бо́лю, *м.* Боль, страданіе. *Чужий біль нікому не болить.* Ном. № 2344.

Більмак, ка́, *м.* Имѣющій бѣльмо на глазу. Шейк.

Більмач, ча́, *м.*=**Більмак.** Желех.

Більмачо́к, чка́, *м.*=**Ватошки.** Лв. 101.

Більмо́, ма́, *с.* Бѣльмо. *Більмо окові нічого не шкодить, але не бачить.* Ном. *Більмо із ока зганяти.* Мил. М. 35. *А більмом би ти очі зайшли!* (Брань). Фр. Пр. 56.

Більмови́й, а́, е. Съ бѣльмомъ. *Більмове око.* ЕЗ. V. 156.

Більови́й, а́, е. Изъ бѣлыхъ нитокъ. *Це більова линтва, а не заполочна.* Черниг. у.

Вільчо́к, чка́, *м.*=**Вілток**. Вх. Уг. 227.

Більш, *нар.*=**Більше**. *Більш копи лиха не буде.* Посл. **Більш-менш.** Болѣе или менѣе. *Пекарні в панотців тісні, то на кожну більш-менш велику оказію вже страву готовлять на дворі.* Св. Л. 202.

Бі́льшати, шаю, еш, *гл.* 1) Дѣлаться большимъ, увеличиваться. *Град все більшає, падаючи крізь хмари.* Дещо. *Виростають у тебе що-дня крила, більшають, ширшають.* К.ДС. 27. 2) Подростать. **Діти більшають—більшають і клопоти.** Дѣти подрастаютъ—увеличиваются и хлопоты.

Бі́льше, сравн. ст. отъ *нар.* **багато.** Больше. *Більше Бог мав, як роздав.* Ном № 58. Ум. **Більшенько**

Бі́льший, а, е. Сравн. ст. отъ прил. **великий.** 1) Большій. *Мабудь Господь так світ создав, що менший там не втне, де більший геть то зможе.* Греб. 381. *Він (дощ) ще більший піде.* Чуб. Ш. 107 2) Старшій. *Більший брат; більша сестра.* Шейк. Ум **Більшенький.** *Більшенький шматочок.* Гліб. *Діточки.... которе орішками пересипає, а більшенькі новими чобітками рипають.* МВ. I. 48.

Більшина́, ни́, *ж.* 1) Величина. Бѣл.-Нос. 2)=**Більшість.**

Більшити, шу, шиш, *гл.* Увеличивать.

Більшість, шости, *ж.* Большинство. *Більшість була на моїй стороні.*

Вілю́га, ги, *ж.*=**Оклій**, Aspius lucidus Вх. Пч. II. 18. См. **Білиця 5.**

Вілюх, ха, *м.* Насѣк. Pieris. Вх. Пч. I. 7.

Вілю́щий, а, е. Очень бѣлый. *Дівчата все в білющих сорочках та в квітках.* Св. Л. 192.

Біля́, *нар.* Подлѣ, возлѣ, около. *Ліг біля моря odпочить.* Шевч. *Будем ми старих людей біля його держати, будуть вони його научати.* Дума.

Біля́вий, а, е. Бѣлокурый, блондинъ. Рудч. ЧП. 214. *Чорнявую з душі люблю, з білявою женихаюся.* Нп. Ум. **Білявенький.** *Своїм личком та білявеньким все підманює.* КС. 1883. I. 217.

Біля́вина, ни, *ж.*=**Білявка.** *Через тоту білявину дома не ночую.* Гол. IV. 463.

Біля́виця, ці, *ж.*=**Білявина.** Гол. IV. 508. *Та де ж моя білявиця, що і не видаю.* Pauli, II. 187.

Біля́віти, вію, еш, *гл.* Становиться бѣлолицымъ, бѣлокурымъ.

Біля́вка, ки, *ж.* Бѣлолицая, бѣлокурая, блондинка. Гол. II. 432. *Ой не піду до білявки, не піду.* Pauli. II. 189 Ум. **Білявонька, білявочка.**

Біля́вша, ші, *ж.* Насѣк. Libellula, стрекоза. Вх. Пч. I. 6

Біля́к, ка́, *м.* 1) Бѣлый по масти, одѣтый въ бѣлое. *На ставі пишно лебеді плив, а гуси сірії край його поринали.—„Хиба отцей біляк вас зглузду звів?“—один гусак загомонів.* Греб. 362. 2) Родъ грибовъ. *Як загадав боровик.... ой тим білякам да на войну йти.* Чуб. V. 1183. 3) Бѣлякъ-заяцъ. Шейк. 4) Родъ черешенъ. Уман. у. 5) Встрѣчено только въ думѣ „Про Самійла Кішку“. *(Паювали) златосиній киндяки на козаки, златоглави—на отамани, турецькую білую габу—на козаки на біляки.* АД. I. 219. Значеніе неясно. Аф. (310) переводитъ: „козаки, не вступившіе еще въ товариство, т. е. не посвященные въ званіе лицаря славнаго войска запорожскаго“; Шейк. (65) „козаки, ходившіе въ бѣлой одеждѣ“. Кулишъ понимаетъ это слово въ смыслѣ „простой, рядовой козакъ“. *„Лейстровик чи охочий?.— Лейстровий, мосці-пане.—Біляк, чи отаман?“—З отамання.* К. ЦН. 310. 6) Горшокъ безъ глазури изъ бѣлой глины. Вх. Лем. 392.

Біляний, а, е. О полотнѣ: бѣленый (холстъ). *Це сирове полотно, а то біляне.* НВолын. у.

Біля́нка, ки, *ж.* 1) Бѣлизна лица (въ противоположность веснянка — веснушка). По народному повѣрью, имѣющій веснушки на лицѣ долженъ весною, увидѣвъ ласточку, сказать: *„Ластівко, ластівко! на́ тобі веснянки, дай мені білянки!“* Ном. № 226. Чуб. I. 59. 2) Раст. Agaricus subdulcis Bull. ЗЮЗО. I. 110. 3) Порода бѣлыхъ сливъ. Вх. Уг. 227.

Біля́р, ра́, *м.* Бѣлильщикъ. *І стала одежа його осяйна, вельми біла, мов сніг, якої біляр на землі не може вбілити.* Ев. Мр. IX. 3.

Біля́стий, а, е. Бѣловатый, бѣлѣющій.

Бі́лячий, а, е, Бѣличій. *Білячий хвостик.* О. 1862. VIII. 33.

Бім-бім! *меж.* Звукоподражаніе дѣтской забавѣ, когда дѣти пальцемъ прикасаются къ нижней губѣ.

Бімбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* (См. **Бім-бім!**) 1) Ничего не дѣлать, праздно время проводить. *Бімбує, як жид у шабаш!* Посл.

Липов. у. 2) Гордиться, чваниться. *Бімбує, як Берко в колоді.* Ном. 3) Говорить подъ носъ. Шейк.

І. Вір, бо́ру, *м.* Сосновый лѣсъ, боръ. АД. І. 83. *Закотилось сонечко за зелений бір, ми підемо вечеряти у багатий двір.* Нп. Ум. **Бірок, борочок.** Чуб. V. 484. Ув. **Борище, боряка.**

ІІ. Вір, біру и бо́ру, *м.* Сборъ, налогъ. *Небагато я вже мала доплочувать громадського біру: вісім левів ще й скілько там.* Федьк.

Бі́ржа, жі, *ж.* 1) Биржа, мѣсто стоянки городскихъ извощиковъ. 2) Городскія извощичьи дрожки, сани. *Ми приїхали біржею.* Полт.

Біржа́к, біржани́к, біржови́к, ка́, *м.* Биржевой извощикъ. *Багацько народу зібралось; біржаники стоять і музика грає так що ну!* Кв.

Бірма́к, ка́, *м.* Трезубыя вилы. Херс.

Бірни́к, ка́, *м.* Мелкій сосновый лѣсъ, сосновая роща. Зміев. у.

Бірок, рка́, *м.* Ум. отъ **бір.**: сосновый лѣсокъ. *В бору, в бору, в бірку та й будує мій миленький комірку.* Чуб. III. 146.

Вірува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Мочь, быть въ состояніи. Вх. Лем. 392.

Бі́рше, *нар.*=**Вільше.** *Ти три тисячі народу бірше від мене маєш.* Гн. І. 59.

Біс, бі́са, *м.* 1) Бѣсъ, діаволъ. *Чорт чорний, а біс рябенький.* Ном. № 193. 2) **До біса; до сто-біса.** Пропасть, множество. *От їх до сто-біса!* Шевч. 3) **З-біса.** Очень, сильно. Ставится при прил. для обозначенія усиленной степени качества. *Моторні ж з біса!* Стор. МПр. 45. *З-біса швидка!* Бѣл.-Нос. *О, хитра з-біса!* Котл. 4) **К бісу!** Къ чорту, прочь, долой! *Оттуди їм і дорога к бісу! К бісу це сміття!* Золотон. у. 5) **Бісо́м диви́тися.** Сердито смотрѣть, косо поглядывать. Фр. Пр. 57. *Вже море так йому огидло, що бісо́м на його дивився.* Котл. Ен. 6) **Один біс!** Все равно, безразлично, одинаково плохо и то, и другое. Фр. Пр. 58. 7) **Біс твоєму ба́тькові** или **матері!** Бранное пожеланіе. 8) **На біса; якого біса.** Зачѣмъ; на кой чортъ. *Якого біса ти тут по під тином валяєшся?* Полт. *На біса ти це зробив?* Полт. 9) **Біса з'їсти.** Ничего не получить. Бѣл.-Нос. 10) **Біса вхопи́ти.** Ошибиться. Бѣл.-Нос. 11) **Йому сам біс дітй коли́ше.** Ему все удается. Бѣл.-Нос. 12) **Хай тобі біс!** Бранное пожеланіе. 13) **Біс ба́тька зна!** Чортъ знаетъ. *Мабуть біс батька зна, який череп на дяковій голові.* Левиц. Пов. 348. 14) **Біс-ма, біс-має.** Нѣтъ, не имѣется. *Оступися, в тебе хисту біс-ма.* Чуб. V. 176. 15) **Біс-дерево.** Раст. Datura stramonium. Шейк. Вх. Пч. II. 31. Ум **Бісик.** Ув. **Бісяка.**

Віседе́рево, ва, *с.* См. **Біс.**

Вісеня́, ня́ти, *с.* 1) Бѣсенокъ. *Дід розказував, що бісенята, поки ще молоді, то зелені, як осітняг.* Стор. І. 111. 2) Бранное: чертенокъ, бѣсенокъ.

Бі́сик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **біс.** 2) **Бі́сики пуска́ти.** Строить глазки, ухаживать; строить куры; разсыпаться мелкимъ бѣсомъ. Ном. № 8797. *Полюбиться її вінмосці і буде бісики пускать.* Котл. Ен. І. 14. *З парубками вже не та: зуби до їх скалить, бісики пуска.* Стор. І. 53. *Послала йому бісика очима.* Мир. ХРВ. 63.

Вісиний, а, е. Бѣсовскій. Аф.

Бі́сів, сова, ве. 1) Бѣсовскій. бѣсовъ, діавольскій. Чаще всего употребл. какъ бранный эпитетъ: **бісів син, бісів ба́тько, бісові діти, бісова худьба, бісова тісьбта** и пр. *Не йди туди, бісів сину, де голота пе.* Чуб. V. 1016. 2) **Бісове ребро́.** Раст. Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. І. 140.

Вісія́нський, а, е =Вісовський. Какъ бранное слово встрѣчено въ народ. разсказѣ: *Ну, та й утяла ж бісіянська віра! так гуля й набігла.* Грин. II. 207.

Віскуп, па, *м.* и пр.=**Бискуп** и пр.

Вісма́, *нар.* См. **Біс.**

Вісний, а, е.=Віснуватий, Фр. Пр. 59.

Вісновисти́й, а, е. Бѣсноватый. Екатериносл.

Віснува́тий, а, е. 1) Сумасшедшій, бѣсноватый. Ном. № 6426. 2) Употребл. какъ эпитетъ въ значеніи переносномъ: сумасшедшій. *Вже ж і Січ їх біснувата жидовою поросла.* Шевч. *Ой, дівчино, люблю тебе, не їж хліба—візьму тебе.... Ой козаче біснуватий, нехай не їсть твоя мати.* Чуб. V. 482. *Осадив назад біснуватих коней.* Левиц. І. Ум. **Біснуватенький.**

Віснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Бѣситься, бѣсноваться, сумасшествовать. Бѣл.-Нос.

Вісо́вський, а, е. 1) Дьявольскій, бѣсовскій: *Сила бісовська і та одступає.* Чуб. І. 164. 2) Употребл. какъ эпитетъ

бранный: **Бісо́вська ма́ти, бісо́вська дочка́.** *Як побачив я твою бісовську гагару, то вона мені здалась страшніш од самісенького чорта.* Стор. II. 76.

Бісо́вщина, ни, *ж.* Чертовщина. *З тою бісовщиною: з ворожками, та з знахарками не водись.* Кв.

Бісо́та, ти, *ж.* Власть нечистой силы; волшебство, колдовство. Бѣл.-Нос.

Бісу́рка, ки, *ж.* 1) Бранное: чертовка, злая женщина. Подольск. г. 2) м. Пренебрежительно: бѣсъ. *Його зараз узяв за бороду.... той бісурка.* Рудч. Ск. I. 116.

Вісурма́н, на, *м.*, и пр. = **Вусурман** и пр. *Буде ж слава козаченькам, бісурманам—горе.*

Вісурма́нець, нця, *м.*=**Вісурман.** *На розсвіті, на за-ранці, іще спали бісурманці.* Пѣсня.

Вісяка, ки, *м.* Ув. отъ **біс.**

Віхреса, си, *(м.?)* Родъ бѣса, живущаго въ лѣсу и похожаго на мужика въ красной шапкѣ. Вх. Лем. 392.

Вічо́чок. См. **Бічок.**

Ві́чи, біжу́, жи́ш, *гл.*=**Вігта** *Не можу бічи.* Фр. Пр. 37.

Вічко, ка, *(с.?)*=**Клюсак.** Вх. Зн. 26.

Вічни́й, а́, е́. Боковой. Желех.

Вічо́к, бічо́чок, чка́, *м.* Ум. отъ **бік.** Мнж. 28. *А я піду на той бічок, де дівчина моя мила.* Чуб.

Вію́чий, а, е. Бьющійся. **Бію́ча жи́ла.** Артерія.

Ві́як, ка́, *м.* 1) Большой молоть, служащій для пробиванія мельничныхъ каменьевъ, для раскалыванья дерева и пр. *Біяком дуби в лісі то-що б'ють.* Черк. у. 2)=**Бияк.** *Ой біяк черешневий, капиця залізна; як мя попер мужик ціпом, аж мі шкура злізла.* Чуб. V. 1081. Ум. **Біячок.** Ув. **Біячи́сько.**

Ві́яти, бію, еш, *гл.*=**Вити.** *Ой про що він її біяв, з якої причини?* Гол. I. 197.

Влава́т, ту, *м.* 1) Голубая шелковая матерія. К. ЧР. 423. *Має вона сукні, має і блавати.* АД. II. 60. 2)=**Волошки,** Centaurea Cyanus. Вх. Шч. I. 9.

Влаватас, су, *м.*=**Влават 1.** *В блаватасах да саетах будемо ходити.* К. Дз. 122. *Ой де ж твої, Нечаєнку, сукні блаватаси?* АД. II. 79.

Влава́тний, а, е. Шелковый.

Влава́тус, су, *м.*=**Влаватас.** К. МХ. 15.

Влаву́чити, чу, чиш, *гл.* Сидѣть праздно, лѣниться. Желех.

Влага́ний, а, е. Желанный, просимый.

Влага́ння, ня, *с.* Мольба, моленіе. *Господеві моя дяка, що почув моє благання.* К. Псал. 63.

Влага́ти, га́ю, еш, *гл.* Просить, молить, умолять. *Пані-матку до свого дому благає.* Мет. 350. *Коли зле гадаєш, чом же Бога благаєш.* Ном. № 87. **Блага́ти на по́міч.** Просить помощи.

Влага́тися, га́ється, *гл. безл.* Умолять, проситься. **Блага́ється, блага́лося.** Просится, просилося. *Скільки благалося благословення.* МВ. II. 181.

Влага́ч, ча, *м.* Проситель, молитель.

Влага́щий, а, е. Умоляющій. *Не завважив і не чув слова її благащрго.* МВ. II. 117.

Влагі́й, а́, е́. 1) Благой, блаженный. *Отець Андрій.... устав та: „Боже благий, Боже мій милостивий!“ каже.* МВ. I. 133. 2) Плохой. *Коли хліб благий, то його не жнуть, а косять.* Радом. у. 3) Ветхій. *Благенькі сороченки, драночки.* 4) Немощный, слабый. Ум. **Благе́нький, благо́нький, благе́сенький.** *Віз у його благенький.* Драг. 118.

Вла́го, га, *с.* Благо, добро (заимствовано изъ церк. языка и въ нар. рѣчи не употребляется). *Заспіваю Господеві за всі Його блага.* К. Псал. 7.

Влагові́рний, а, е. Благовѣрный. *Прийди, слуго благовірний.* Чуб. I. 177.

Влаговісний, а, е. 1) Благовѣщенскій. *Із благовісного теляти добра не ждати.* Ном. № 420. 2) Полуумный, сумасшедшій. *Благовісний, мов у петрівку теля.* Ном. № 13795.

Влаговісник, ка, *м.* 1) Благовѣститель. Чуб. III. 12. 2)=**Благовіщення.** *Благовісник старший від Великодне.* Фр. Пр. 59. То же значеніе и въ записяхъ Залюбовск., а въ ХСб. I. 74—праздникъ: соборъ архангела Гавріила 26 марта.

Вла́говіст, ту, *м.* Благовѣстъ. Левиц. I. 378.

Вла́говісти́ти, щу, стиш, *гл.* 1) Благовѣщать. *Та йдучи в Рим благовістити, зайшов у гай води напитись.* Шевч. 2) Благовѣстить. Ком. Пр. № 484. *Уже, тату, до церкви благовістять.* Грин. I. 47. *Чи вже благовістили до церкви?* Стор. I. 223. 3) Разносить, разглашать. *Уже Мелашка бігає по хатах, мабуть якусь новину благовістить.*

Благовіщéння, ня, *с.* Благовѣщеніе (праздникъ 25 марта). ХСб. I. 74. *На Благовіщення й птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418.

Благовіщний, а, е. Благовѣщенскій. *На благовіщнім тижні вдовин плуг.* Ном. № 419.

Благодáр, ря, *м.* Благодѣтель. Вх. Лем. 392. См. **Добродій.**

Благодáтний, а, е, благодáтній, я, е. Благодатный. *Прийшла молодиця на той хутір благодатний. у найми проситься.* Шевч. *Життя тоді наше було.... такс ж то любе, таке ж то благодатне.* МВ. (О. 1862. Ш. 76).

Благодáтно, *нар.* Благодатно.

Благодáть, ті, *ж.* 1) Благодать. *Усюди Божа благодать і в серці, і в хаті.* Шевч. 2) **Бóжа благодáть.** Раст. Gratiola officinalis L. ЗЮЗО I. 124..

Благоподóбно, *нар.* Надлежащимъ образомъ, какъ слѣдуетъ, благолѣпно. *Треба тільки мені вивірити на свої очі, що темний сліпець благоподобно службу божу одправляє.* МВ. I. 16.

Благополýчний, а, е. Благополучный, здоровый. *Була звечора благополучна, а вночі і занедужала.* Лебед. у.

Благополýчно, *нар.* Благополучно. Стор. 5.

Благорóдний, а, е. 1) Изъ привилегированныхъ сословій. *Благородні—хліба голодні.* Ном. № 953. *Благородна, як свиня огородна.* Ном. № 953. 2) Благородный. *Болота засипав благородними кістками.* Шевч.

Благорóдність, ности, *ж.* Благородство. Желех.

Благословéнний, а, е. Благословенный; благословленный. *Онопріє, святий, благословенний.* Чуб. *Курка вся благословенна їсти, тілько ноги не благословенні, бо вона гребе усяку нечисть.* Мнж. 155.

Благословéння, ня, *с.* 1) Благословеніе. *Добрий піп, добре й благословення.* Ном. № 7108. 2) Славословіе, восхваленіе. Ум. **Благословéннячко.** *Молода Гапочка у свого батенька благословеннячка просе.* ХСб. VII. 427.

Благословéнство, ва, *с.* = **Благословення** 1. *Хто йде, під благословенство підійде.* Св. Л. 10.

Благословúти, ся. См. **Благословляти, ся.**

Благословля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **Благословúти, влю́, вúш,** *гл.* 1) Благословлять, благословить, давать, дать благословеніе. Чуб. I. 70. *Владика благословляє нас на рушення.* Стор. МПр. 51. *Благослови ж мене, та мій батеньку, на сім посаді сісти.* Нп. 2) Славословить, восхвалять, величать. *І Господа благословляла за долю добрую твою.* Шевч. *Благословив Бога.* Св. Л. II. 28.

Благословля́тися, ля́юся, ешся, сов. в **Благословúтися, влю́ся, вúшся,** *гл.* 1) Получать, получить благословеніе. *Благословилась Марусенька у свого татка на посад сісти.* Нп.—**до кóго, у кого.** Получать благословеніе отъ кого. *(На весіллі) посланці тричі благословляться до старости.* О. 1862. IV. 16. *Йди до попа благословиться.* АД. II. 21. *Вона благословиться у батька й у матері.* Грин. III. 428. 2) **На світ благословúлося.** Разсвѣло. *Ось нічка утікла, мов стало розсвітать, мов почало на світ благословлятись.* Греб.

Благостúнний, а, е. Милостивый, добрый. *Ти послав йому назустріч слово благостинне.* К. Псал. 47.

Благостúня, ні, *ж.* Доброта, милость, благодѣяніе. *Слава ж тобі, черниче, твоїй благостині.* Чуб. V 1167. *До кого мені сховатись, де шукати благостині?* К. Псал. 11.

Блáгость, ти, *ж.* Благость, доброта. *Великі скарби своєї благости розсипав Бог у своєму красному мирові.* К. Гр. Кв. 22.

Благочестúвий, а, е. 1) Православный. *Графиня благочестива була і не ходила в успенську церкву до уніята. Скоро потім настало благочестіє, успенська церква на самий перед стала благочестивою.* КС. 1884. VIII. 724. *Стали гонительства і на попів благочестивих.* ЗОЮР I. 138. 2) Благочестивый, религіозный. *А людей благочестивих добре поважає.* К. Псал. 8.

Благочéстя, тя, *с.* Православіе. ЗОЮР. I. 69. КС. 1884. I. 166. *От ў Тройці благочестие, а в нас унія.* ЗОЮР. I. 262.

Благочúнний, ного, *м.* Благочинный. *Моліться, братія, моліться,—так благочинний начина.* Шевч. *Коли б нашій попаді та попова борода,—давно б благочинним була.* Ком. Пр. № 899.

Благочúнник, ка, *м.*=**Благочинний.** Шейк. *Прийшов указ від благочинника.* Св. Л. 8.

Благувáтий, а, е. Малоумный. *Благувата трохи.* Вас. 209.

Влагу́знити, ню, ниш, *гл.* Поговаривать, болтать. *Благузнять люде, що у Київ царь приїде.* Канев. у.

Влагу́нка, ки, *ж.?* Встрѣчево въ заговорѣ. *Коровки благунки спали собі у своїго газди в кошарах.* ЕЗ. V. 62.

Влагу́щий, а, е. Умоляющій.

Блаже́нний, а, е. Блаженный. *Блаженний муж на лукаву не вступає раду.* Шевч.

Блаже́нство, ва, *с.* Блаженство, счастье. Св. Л. 22. *Не доймаємо віри ніякому блаженству на землі.* К. Гр. Кв. 23.

Блажи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Соглашаться. *Оттой блажиться їхать, а ці то не хотять.*

Бла́жчий, а, е. Сравн. ст. отъ **благи́й**. *Кость блажчий за Григора.* Каменец. у.

Бла́зен, зна, *м.*=**Блазень**. Ном. № 1327.

Блазе́нство, ва, *с.* Шутовство, дурачество. Ном. № 8108. *Йому все блазенство в голові. Гордуєш хирною ума блазенством.* К. Дз. 21.

Блазе́нський, а, е. Шутовской, дурацкій. К. Дз. 175.

Бла́зень, зня, *м.* 1) Молокососъ; дуракъ, дурачина, глупецъ, олухъ. *І морду на плечі схиливши, як блазень цмокавсь та лизавсь.* Котл. Ен. VI. 35. *Чи не сором такому блазневі горілку пить? Блазень який, ще він тут цвірінька.* Черк. у. 2) Шутъ. Ум. **Бла́зник**. Вх. Лем. 392.

Блазеня́, ня́ти, *с.* Избалованный ребенокъ. Ум. **Блазеня́тко**.

Бла́зник, ка, *м.* Ум. отъ **блазень**.

Блазни́ти, ню́, зни́ш, *гл.* Соблазнять, вводить въ соблазнъ. *Коли блазнить тебе рука твоя,—відотни її.* Ев. Мр. IX. 43.

Блазни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* 1) Ребячиться, шалить. 2) Соблазняться. *Як настане горе, зараз блазняться.* Ев. Мр. IV. 17.

Блазнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Дурачиться Желех.

Блазню́к, ка́, *м.*=**Блазень**.

Блазню́ха, хи, блазню́чка, ки, *ж.* Небольшая дѣвочка, молокососка; дурочка.

Блазня́, ня́ти, *с.*=**Блазеня**.

Блаки́т, ту, *м.*=**Блакить 2**. *А зорі ня́ небі з блакиту виринають.* К. Дз. 145. *Блакит на небі був такий, що й написать його не можна.* Щог. Сл. 69.

Блаки́тний, а, е. Голубой; лазурный. Котл. Ен. Ш. 14. *У нас червоні (стьожки), а тут—дивись—усе блакитні.* К. ЧР. 334. *Орлом сизокрилим літає, ширяє, аж небо блакитне широкими б'є.* Шевч.

Блакитні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Голубѣть. *Жита колосіють, волошки блакитніють.* Г. Барв. 352. *Небо блакитніє.* О. 1862. IX. 112.

Блаки́ть, ті, *ж.* 1) Голубой цвѣтъ. 2) Синева, лазурь.

Блам, му, *м.* Мѣхъ. Гол. Од. 28. *Треба було Орисі футро справити—ще й не справити, а верх набрати, бо блам був готовий з Масіного футра.* Св. Л. 183. См. **Шлям**.

Бламанка, ки, *ж.*=**Ласощі**. *Аби думки не мучили, а без бламанки (без ласощів) засну.* Ком. Пр. № 545.

Бла́нений, а, е. Опушенный баранкомъ. *На нему сардак чорний бланений.* Федьк.

Бла́ня, ні, *ж.* Мѣхъ. Галиц. *Бо моє серце, браття, сардаком ся крило, під бланев ся ховало, під ременем крило.* Федьк. I. 32.

Бланя́р, ра, *м.*=**Скляр**. Вх. Лем. 392.

Блатна́рь, ря́, *м.* Гвоздь. *Так го (Христа) тяшко ростягали на крест і блатнарями прибивали.* Гн. I. 65.

Блевіт, ту, *м.*=**Блават 2**. Вх. Пч. I. 9.

Блевузнити, ню, ниш, *гл.*=**Влягузкати**. *Що на рот налізе блевузнить.* Ном. № 13047.

Блезно́, на́, *с.* Изъянъ въ ткани отъ неправильности при тканьѣ. *Полотно таке, що блезно на блезні, самі блезна.* Черк. у.

Блейвас, су, *м.* Свинцовыя бѣлила, бѣлила. *Бо щоки терли манією, а блейвасом і ніс, і лоб.* Котл. Ен. Ш. 49.

Блейваво́вий, а, е. Бѣлильный.

Блеки́тець, тця, *м.* Раст. Euphorbia esula. Лв. 98.

Блеки́т, коту, *м.* Раст.: а) Цикута, бѣшеница, Cicuta. Угор.; б) Conium maculatum. Вх. Пч. I. 9.

Блеклий, а, е. Поблекшій, увядшій.

Блекнути, ну, неш, *гл.* Блекнуть, увядать.

Блеко́т, ту, *м.* Раст. Hyosciamus niger L, белена. Васильк. у. ЗЮЗО. I. 125. *Од зубів блекотом підкурюють.* Грин. II. 317.

Блекота́, ти́, *ж.* Раст.: а) Conium maculatum. Шейк.; б)=**Блекот**. ЗЮЗО. I. 125.

Блекота́ти, чу́, чеш, *гл.* 1)=**Белькотати**. 2) Клокотать. *Беру воду з переводу, а вода блекоче.* Гол. I. 176.

Блекоти́ця, ці, *ж.*=**Блекот.** Вх. Пч. II. 32.

Блекото́ра, ри, блекото́ря, рі, *ж.* 1) Дойная матка съ сосуномъ. Вас. 198. 2) Ягненокъ, родившійся весною. Лохв. у.

Блéндати, даю, еш, *гл.*=**Плентати.** *Ледво блендала ногами.* Гн. II. 27.

Блеск, ку, *м.*=**Блиск.** Драг. 263. *Шоб ти блеску свíта Божого не бачив.* Кіев. у. **Пішов з блеску** свíта. Исчезъ. Ном. № 11041.

Блескíтка, ки, *ж.* Блестка.

Блескотíти, чý, тúш, *гл.* Сверкать, блестѣть. *Блескотючи кругом очима, обзирює козацький стрій.* Греб.

Блеснýти, нý, нéш, *гл.*=**Блиснути.** *Блеснули мечами, як сонце з хмари.* Чуб. Ш. 291.

Блехува́ти, ху́ю, еш, *гл.*=**Блихувати 2.** *Та Штолюка молодого в кайдани блехують.* Гол. Ш. 60.

Блешня́, ні, *ж.* Родъ удочки для крупной рыбы; крючекъ у этой удочки прикрѣпленъ къ небольшой металлической рыбкѣ. Вас. 186.

Блещí, щів, *м.*=**Блешня.** Лебед. у.

Блея́ти, блéю, їш, *гл.* 1) Блеять. *Реве маржина, блекть вівці.* Шух. I. 197. 2) Баять, говорить, болтать. *Блеяй, блеяй, пане Свириде, зобачим, що з того вийде.* Ном. № 13026. *А народ блеє та й блеє, що москаль замовúв дощ.* Черниг. г.

Блúгий, а, е=**Блигомий.** *А тепер пленташйся до Гудзя!.. Блигий, бач, свíт!* Мир. Пов. I. 116.

Блигóм, блигóмий, а, е. Близкій. **Блигóмий** свíт! Близкій свѣтъ! Ном. № 11424. *Блигомий свíт, щоб туди йти.*

Блúжній, я, е. Ближній, близкій. *Своїм ближнім зла не коїть.* Стор. *Люби ближнього твого.* Ев Мр. XII. 31. *Ближні приятелі.* МВ. II. 95.

Блúжчати, чаю, еш, *гл.* Приближаться, дѣлаться ближе.

Блúжче, *нар.* Сравн. ст. отъ **близько.** Ближе. Ум. **Ближченько.** *Сядьте ближченько, мамо.* МВ.

Блúжчий, а, е. Сравн. ст. отъ **близький.** *Душа твоя стане через те ближча до Бога.* Кв. Ум. **Ближченький.**

Близ, зу, *м.* Близость. Употребл. только въ выраженіяхъ: **Коло блúзу.** Вблизи. *Коло близу пошукав коня.* Лебед. у. **Приступúти до блúзу.** Приблизиться, подойти ближе. *Приступúй, царенку, до близу, уклонись царівні до низу.* Чуб. III. 159.

Близéнний, а, е.=**Блигомий.**

Блúзень, зня, *м.* Близкое разстояніе.

Близéнький, близéсенький, а, е. Ум. отъ **близький.** Чуб. Ш. 120.

Близéнько, близéсенько, *нар.* Ум. отъ **близько.** *Приступи близенько.* Чуб. III. 45.

Близéць, зця́, *м.*=**Близнюк 1.** *Она мава блисьці (два хвопці).* Гн. I. 122.

Близúня́, ні́, *ж.* Близость. *Яка то близиня, як од села до села верстов сорок.* Екатериносл. г..

Блúзити, жу, зиш, *гл.* Приближать. *Все, здається, близило мене до щастя.* Котл. НП. 393.

Блúзитися, жуся, зишся, *гл.* Приближаться. Вх. Зн. 3. *Здавалося, неначе близився до покійника.* Стор. II. 143.

Близісінький, а, е. Совершенно близкій, близехонькій.

Близісінько, *нар.* Совершенно близко, близехонько.

Блúзна, ни, *ж.* Рана, рубецъ отъ раны. Желех.

Близнúти, нý, нúш, *гл.* Рожать близнецовъ. *Два годи близнила, а на третій змилила.* Черк. у.

Близни́ця, ці, *ж.* Близнецъ женскаго пола. *Виросли, мов дві близниці, ніжні і хороші.* Млак. 105.

Близно́, на́, *с.*=**Влезно.** Черк. у.

Близнувáтий, а, е. Покрытый рубцами. Желех.

Близню́к, ка́, *м.* 1) Близнецъ. 2) мн.=**Близнята.** 3) Волъ, очень похожій на того, съ которымъ онъ въ парѣ. КС. 1898. VII. 46. 4) мн.: а) Двойчанки, два соединенные вмѣстѣ одной ручкой горшка. КС. 1882. IX. 459, 461; б) Двѣ деревянныя посуды, тоже такимъ образомъ соединенныя. Шух. I. 251. Ум. **Близнючок.**

Близня́, ня́ти, *с.* 1) Ребенокъ близнецъ. 2) мн. **Близня́та.** Двойни. *Дівка не повинна їсти усього близнята—яблука там чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286. 3) мн.=**Близнюк 4.** а. Kolb. I. 51. Ум. **Близнятко, близняточко.** ЗОЮР. I. 34.

Близóмий, а, е=**Блигомий.** *Близомий свíт!* Ном. № 11424.

Близці, ців, *м. мн.* То же, что и **близнята,** дѣти-двойни; также два горшка вмѣстѣ. (См. **Близня 3**). Вх. Лем. 392.

Блúзче, блúзчий=**Ближче, ближчий.**

Бли́зчитися, чуся, чишся, *гл.* Становиться ближе.

Бли́зький, а, е. 1) Близкій. *Сусіди близькії, вороги тяжкії.* Мет. 92. *Близький родич.* Грин. Ш. 531. Ум. **Близенький, близесенький.**

Бли́зькість, кости, *ж.* Близость. Желех.

Бли́зько, *нар.* 1) Близко. *Близько—слизько, далеко—легко.* Посл. **Ні бли́зько!** И не подходи! *Вони ну благати пана, а він—ні близько!* О. 1862. I. 61. 2) Употребл. какъ предл. съ родит. пад.: возлѣ, подлѣ. Чуб. Ш. 291. *Росла калина близько озера.* Чуб. V 148. Ум. **Близенько, близесенько.**

Блик, *меж.*=**Блим.** *Передо мною усе щось блик та блик! коли я придивляюсь, аж то гроші горять.* Шейк.

Бли́кання, ня, *с.* 1)=**Блимання 1.** 2)—**очи́ма**=**Блимання 2.**

Бли́кати, каю, еш, *гл.*=**Блимати 1.** *Головешка ота довго буде бликати.* НВолын. у. 2)=**Блимати 2.** *Так бликає на мене очима.* О. 1862. V. 32. *Чого ти своїми більмами так бликаєш?* Канев. у.

Бли́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бликати**=**блимнути.** *Бликнув очима на мене скоса та й пішов.* Черк. у. *Бликнув на жінку і одвернувся до стіни.* Мир. Пов. II. 77.

Бликото́ря, рі, *ж.* Дойная коза. О. 1862. V. Кух. 36. См. **Блекотора.**

Блим, *меж.*, выражающее мерцаніе, появленіе и исчезновеніе свѣта, миганіе, сверканіе глазами.

Бли́мавка, ки, *ж.* Блуждающій огонь. Желех.

Бли́мання, ня, *с.* 1) Мерцаніе, мельканіе, то вспыхиваніе, то погасаніе (объ огнѣ). 2)—**очи́ма.** Бросаніе взгляда, миганіе глазами, хлопаніе глазами.

Бли́мати, маю, еш, *гл.* 1) Слабо, тускло свѣтить, мерцать, то вспыхивать, то потухать. *Каганець блимав у запічку.* Берд. у. 2) Мигать глазами, хлопать глазами, бросать взгляды. *Тільки очима блима.* О. 1862. I. 36.

Бли́мнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **блимати.**

Блинда́, ді́, *ж.* Сильная шакожная сыпь. Вх. Зн. 3.

Блинда́рь, ря́, *м.* 1) Волъ, косящій ногами. КС. 1898. VII. 46. 2) Нищій. Желех.

Блине́ць, нця́, *м.*=**Млинець.** Рудч. Ск. I. 35.

Блиск, ку, *м.* 1) Свѣтъ. *А вже пізно, всі полягали, ніде й блиску не побачиш.* Кіев. у. 2) Блескъ. *Панна.... в золотім колосю, така—аж блиск од неї б'є.* Драг. 268. *Блиск їх сяяв так, що очі засліплялись.* Щог. Сл. 70.

Бли́ска, ки, *ж.* Грясогузка, Motacilla ripivaga. Вх. Уг. 227.

Блискавець, вця, *м.* Насѣк. Свѣтлякъ, Lampiris noctiluca. *Блискавці літают.* Вх. Лем. 392.

Блиска́вий, а, е. Блестящій, сверкающій. *Як замахнувся блискавою шаблею,—тільки кров тепла зчервонила сиву хвилю Дніпрову.* МВ. I. 158.

Блискави́ця, ці, *ж.* 1) Зарница. 2)=**Блискавка 1.** Ном. № 336. *Грім, блискавиця, вихор....* ЗОЮР. II. 40. *Блиснули шаблями як блискавиця.* АД. I. 23.

Блискави́чний, а, е. Молнійный, подобный молніи. *Блискавичне сяєво.* К. Хп. 129.

Бли́скавка, ки, *ж.* 1) Молнія. Ном. № 336. Мет. 452. *Тая буря не унимала, а все злійш громом по небу тарахтала, да блискавкою між хмарами блискала.* Макс. 2)=**Блискайка.** Вх. Пч. II. 13. 3) Рыба Abramis (Blicca) argyroleuca, а также вообще каждая рыба, выбрасывающаяся часто на поверхность воды. Вх. Пч. II. 18. 4) Серебряная монета въ 10 крейцеровъ. Вх. Зн. 3. 5) мн. Блестящія бусы серебрянаго и золотого цвѣта. Гол. Од. 71.

Блискавконо́гий, а, е. О лошадяхъ: съ ногами, быстрыми какъ молнія, быстроногій. К. МХ. 16.

Бли́скавчин, на, не. Принадлежащій молніи. Встрѣчево въ заговорѣ противъ **переполоху:** *Він есть батьків і материн, і тітчин, і дядьків, і дівчачий, і стрітяний, вітряний і громовий, і блискавчин.* Мил. М. 48.

Блискалка, ки, *ж.* Раст. Nuphar luteum. Вх. Уг. 227.

Бли́сканка, ки, *ж.* Птица. Motacilla. Вх Пч. II. 12.

Бли́скання, ня, *с.* Сверканіе.

Бли́скати, каю, еш, *гл.* 1) Сверкать. *Ніч темна, темна, тільки блискавка блискає.* МВ. I. 141. *І дощ не йде, і хмар нема, тільки блискає.* Грин. Ш. 308. *Йдуть (косарі) мовчки, тільки коси блискають.* Греб. 401. 2) Бить задомъ, лягать. *Та бий її, нехай не блискає бісова худоба.* Канев. у.

Бли́скітка, ки, *ж.* Блестка.

Блисковий, а, е=**Блискавчин**? *Переполохи.... блискові* (заговоръ). Мил. М. 50.

Блисконýти, нý, нéш, *гл.* Сверкнуть сильно. *Грім як грякне, а блискавка як блисконе!* Полт. *Як здвигне старий брови, стисне уста тонкі та блисконе оком своїм чорним—ми вже з паніматкою ледві дишемо.* МВ. II. 76.

Блискотíти, чý, тúш, *гл.* Блестѣть, сверкать. *Річка ледві блискоче.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Блискотли́вий, а, е. Сверкающій, блестящій. Желех.

Блискýчий, а, е. Блестящій. К. Досв. 26. *Очі поночі : блищать блискучі.* МВ. II. 176.

Блúснути, ну, неш, *гл.* 1) Блеснуть, сверкнуть. *Блиснем шаблями, як сонце в хмарі.* Чуб. Ш, 277. *Блисне булавою—море закипить.* Шевч. *Танцюючи, блиснула оком на Антося,—ще й так любенько.* Св. Л. 205. **Лиш блиснув та й уже то нема.** На мигъ показался и ужъ нѣтъ его. Фр. Пр. 60. 2) Упасть. *І дівка блиснула в подушки зовсім, мовляють, як мерцвя.* Греб. 343. *Як упала, то так і блиснула на цілу хату.* Ном.

Блись, *меж.*, выражающее блескъ, сверканіе. *Ось розгулялося і сонце з хмари блись!* Греб. 376. *Вона сердешна туди, сюди, блись, блись очицями.* Греб. 403.

Блúхавити, влю, виш, *гл.* Тратить попусту время. Желех.

Блищавка, ки, *ж.* Phoxinus rivularis. Вх. Уг. 227.

Блищáк, ка́, *м.* Свѣтлякъ, Lampyris noctiluca. Вх. Шч. II. 27. (Шейк.).

Блищáти, щý, щúш, *гл.* Блестѣть. *Що не віпроньки шумлять, ні водоньки блищать.* Чуб. V. 852.

Блищáтися, щýся, щúшся, *гл.* Свѣтить, блестѣть. Чуб. V. 39. *Того рубля (срібного) положив на верха, щоби блищався.* Чуб. II. 558. *Ой у полі криниченька; в ні вода блищиться.* Рудч. Чп. 88. *Топірці блищаться на сонці.* Федьк.

Блищáчий, а, е=**Блискучий**. О. 1861. XI. Єв. 28, 29. *Сю ніч у сні бачив я на небі хрест золотий ніби та блищачий.* Каменец. у.

Блúщик, ка, *м.* Блестка. Балт. у.

Блідúй, á, é. Блѣдный. МВ. II. 12, 25. *Біда, в кого жінка бліда, а в кого як калина, то й то лиха година.* Посл. Каневъ. у. Ум. **Блідéнький, блідéсенький.**

Блíдість, дости, *ж.* Блѣдность. Желех.

Блíдний, а, е=**Блідий**.

Блíднути, ну, неш, *гл.* Блѣднѣть. *Батько наче не добачав, як мати бліда, як Катря плакала.* МВ. II. 110. *Зося то червоніла, то бліда.* Левиц. I. 304.

Блідолúций, а, е. Блѣднолицый. Желех.

Блідóта, ти, *ж.* Блѣднота, блѣдность.

Блідувáтий, а, е. Блѣдноватый. Левиц. Кс. 5. *Листя дрібчасте, як на ясенові, тільки блідуватіше.* Константиногр. у.

Вліх, ха, *м.* 1) Бѣленіе (полотна и пр.). Вх. Лем. 392. 2) Бѣлильня. Желех. *Мали сад заводить за старим бліхом.* КС. 1884. VIII. 723.

Вліхáрь, ря́, *м.* Бѣлильщикъ (полотна). Вх. Лем. 392.

Вліхóвня, ні, *ж.*=**Вліх 2**. Желех.

Вліхувáння, ня, *с.* Бѣленіе (полотна и пр.). Желех.

Вліхувáти, хýю, еш, *гл.* 1) Бѣлить (ленъ, полотно). 2) Заковывать въ кандалы. *Але Штолу молодого в кайдани бліхують.* ЕЗ. V. 230.

Вліпити, шу, шиш, *гл.*=**Вліхувати 1**. Вх. Лем. 392.

Вліпка, ки, *ж.* Ум. отъ блоха.

Вліяти, лію, еш, *гл.*=**Влеяти**. *Там геть за лісом череда десь бліє.* Федьк. I. 18.

Влонúця, ці, *ж.* Крупъ (болѣзнь). Галиц.

Влóбня, ні, *ж.* Часть поля. Желех.

Влóска, ки, *ж.*=**Влощиця**. Желех.

Влоха́, хи́, *ж.* 1) Блоха, Polex irritors. *Блоха кусає, а за що—не знає.* Ном. № 3118. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 54. Чуб. IV. 40. 3)—**консисторська**. Консисторскій чиновникъ. Св. Л. 134.

Влоховник, ка, *м.* Раст. Mentha Pulegium L. ЗЮЗО. I. 128.

Влоховбдниця, ці, *ж.* Имѣющая на себѣ много блохъ (преимущественно о кошкѣ, собакѣ). Лохв. у.

Влошáнка, ки, *ж.* Ночная рубашка.

Влошня́, ні, *ж.* Соб. Блохи.

Влощúнник, ка, *м.* Раст. Ledum palustre. Лв. 99. См. **Блощичник**.

Влощúця, ці, *ж.* Клопъ. *Ладона сплющив як блощицю.* Котл. Ев. VI. 27. Ум. **Блощичка**.

Влощúчий, а, е. Принадлежащій, свойственный клопу. Сим. 130.

Влощúчка, ки, *ж.* Ум. отъ **блощиця**.

Влощúчник, ка, *м.*=**Влощинник**. Лв. 99.

Блуд, ду, *м.* 1) Блужданіе. **Блу́дом ходи́ти.** Блуждать; не знать, куда идти, что дѣлать. *Тра, щоб у селі були такі, котрі перед ведуть, а без їх блудом люде ходять.* Каменец. у. **У блуд пітй.** Пойти блуждать. *А третяя дочка у блуд пошла, приблудилася да й у луг темний.* Чуб. V. 913. 2) Нечистая сила, сбивающая съ дороги. *Як кого нападе блуд, нехай згадає, в який день було Різдво, візьме землі з під ніг і посипле собі на голову.* Ном. № 284. *Як на чоловіка блуд нападе, то серед сели дороги не найде.* Фр. Пр. 61. *Блуд мі сі вчепив.* Фр. Пр. 61. **Чи ті блуд напав?** Ты съ ума сошелъ? Фр. Пр. 61. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 27, 4) Блудъ, прелюбодѣяніе. *А вслід летить янголь його, а його ввіщає, на гріх, на блуд, на розбойство не допущає.* Грин. III. 141.

Блуде́ць, дця́, *м.* Заблудившійся. Kolb. I. 107. *А в лісі, лісі, лісі недоборі блудило блудців сімсот молодців.* Чуб. Ш. 419.

Блуди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Блуждать; сбиваться съ пути. *Не ходи, не блуди понад берегами.* Мет. 17. *Ляше, он блудиш!—Єднаково їздити.* Ном. № 875. *Ми блудили цілий ліс.* Харьк. у. 2) Заблуждаться, ошибаться. *Ой блудиш, зле судиш, ляшеньку любий, тримаю, ховаю для тебе шлюби.* Чуб. V. 137. 3)—**слова́ми.** Говорить, не сознавая что; бредить. *Ой ти, дівчинонько, ти словами блудиш, ти сама знаєш, кого вірно любиш.* Мет. 78. *Як блудить словами хворий, то знак тому, що вмре.* Каменец. у.

Блуди́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Блудити 1.** *Ой я в лісі не блудилась і у полі не пізнилась.* Бал. 12.

Блу́дний, а, е. 1) Заблудшій, блудный. *Блудна вівця.* Фр. Пр. 62. *Вернися, дівко блудна, додому.* Чуб. V. 394. 2) **Блудна дорога.** Не та дорога, какой нужно. **Блу́дними дорогами пішов.** Сбился съ пути (нравственно). Фр. Пр. 62.

Блу́дник, ка, *м.* Блудникъ. Желех.

Блудни́ця, ці, *ж.* Блудница. *Вона була всесвітня блудниця з малих літ* Драг. 132.

Блу́дство, ва, *с.* Блудъ, блудодѣяніе. *Тогди вони зробили гріх, блудство.* Гн. II. 218. *Грішили, горівкою п'янчили, блудство провадили.* Гн. II. 72.

Блудя́га, ги, *об.* Бродяга. *От волоцюга, блудяга.* Мир. ХРВ. 18. *Як же ти без пашпорта ходиш? Ти блудяга якийсь.* Рудч. Ск. II. 161. *Пішла в блудяги.* Рудч. Ск. I. 175.

Блудя́жка, ки, *ж.* Потаскушка. *Честь тоді святилась дуже, накриток карали, коси різали блудяжкам, в погріб запіряли.* Мкр. Н. 35.

Блудя́щий, а, е=**Блудний 1.** *Блудящий син.* Грин. Ш. 141.

Блуканѝна, ни, *ж.* Блужданіе, постоянное блужданіе; скитальничество.

Блука́нка, ки, *ж.*=**Блукання.** Желех.

Блука́ння, ня, *с.* 1) Блужданіе. 2) Скитальничество. *Ти злічив моє блукання, як обходив я запеклих.* К. Псал. 129.

Блука́ти, ся, ка́ю, ся, еш. ся, *гл.* Блуждать, скитаться, ходить безъ цѣли. Рудч. Чп. 236.

Блуква, ви, *ж.* Мѣсто для пастьбы, выгонъ. Мнж. 176.

Блу́чка, ки, *ж.*=**Волічка.** Желех.

Блюва́к, ка́, *м.* Родъ ядовитаго гриба. Вх. Лем. 392.

Блюва́ка, ки, *об.* Страдающій рвотой.

Блюва́ки. ва́к, *ж. мн.* Блевотина.

Блюва́ння, ня, *с.* Блеваніе, рвота.

Блюва́ти, блюю́, є́ш, *гл* Блевать, рвать. *Багацтво він чуже пожер і звергне, бо повелить йому Господь блювати.* К. Іов. 44

Блюва́чка, ки, *ж.*=**Блювання.** Желех.

Блюво́та, ти, блювоти́на, ни, *ж.*=**Блювакы.**

Блю́до, да, *с*=**Кубка.** Вх. Зн. 30.

Блю́зник, ка, *м.* Богохульникъ, кощунъ. Балт. у.

Блюзни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Богохульствовать, кощунствовать.

Блюзні́рство, ва, *с.* Кощунство, богохульство. Левч. 61

Блюзні́рський, а, е. Кощунскій, богохульный.

Блю́знути, ну, неш, *гл.* 1) Брызнуть. *Як го взяла межи очі, аж кров вся блюзнула.* Гол. Ш. 20. 2) Сболтнуть. *Отой вже як блюзне, то но всі очі повитріщають на нього.* Брацл. у. 3) **Блюзнув му в очі.** Сказалъ нѣчто дерзкое, оскорбительное. Фр. Пр. 63.

Блюхави́на, ни, *ж.* То же, что и **слота**, ненастная дождливая погода. Вх. Уг. 228.

Бля, *пред.* 1)=**Для.** 2)=**Віля.** *Світилка.... стоїть бля порога.* Грин. Ш. 544.

Бля́вкати, каю, еш, *гл.* Говорить вздоръ. См. **Блякати.**

Бля́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бляякати** Сболтнуть. К. ЧР. 313. *От*

Іванець і собі до гурту.... да щось і бляжнув з простоти. К. ЧР. 28

Влягу́зкати, каю, еш, *гл.* Молоть вздоръ, болтать.

Влягу́зниця, ці, *ж.* Женскій половой органъ. Павлоград. у

Вля́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, врать, сплетничать. Мнж. 176. См. **Блявкати.**

Вля́кнути, ну, неш, *гл.*=**Блекнути** *Паростки манньолій бляхнули і жовкли.* Щог. Сл. 6.

Влякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Линять.

Вляск, ку, *м.* Блескъ, сіяніе. *Ясний місяць заглянув в віконця.... пішов бляск по всій хаті.* Левиц. I. 8

Влят, ту, *м.* 1) Пластинка (металлическая); доска деревянная для писанія на ней масляными красками. *Приснився мені сон, щоб змалювать при иконі.... Купить дерева та повезти до столярів, щоб поробили бляти, а мій брат.... помалює.* Драг. 137. 2) То же, что и **бердо** 1, ткацкій снарядъ, вставляемый въ ляду, сквозь который проходятъ нити основы. Вас. 152, 166, 176. Kolb. I. 68. Части: двѣ горизонтальныя планки рамки—**бі́льця**, зубья—**тростки**. Константиногр. у. Б. Г. Въ Галиціи зубья называются—**сказівкй**, щели между ними—**коміркй**. МУЕ. Ш. 18. 3) Составная часть внутренняго колеса мельницы—часть обода (4—6 такихъ частей составляютъ полный ободъ), въ который вставляются кулаки. Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Блятик.**

Вля́ха, хи, *ж.* 1) Металлическая пластинка, металлъ въ листахъ. Шух I. 277 *Труну збудували, срібними бляхами обкували.* Грин. Ш. 666. *Всі покриті срібнов бляхов.* Федьк. I. 26. 2) Жесть Въ томъ же значеніи: **біла бляха.** *Дах, критий білою бляхою.* Св. Л. 25. *На кожнім (піддашку) хрест, білою бляхою обкований.* Св. Л. 25. 3) Кровельное желѣзо. Левиц. ПЙО. I. 476. 4) Родъ четырехугольной сковороды изъ листоваго желѣза, противень. Владим. у Черниг. у. *Печеню... вкладають на бляху, вливають трошки води, щоб не припалилася і печуть.* МУЕ. I. 106. *Пражать горох на блясі.* МУЕ. I. 99. 5) Бляха, знакъ (у сотскаго и пр.). *На грудях з бляхою лядунка.* Котл. Ен. Ум. **Бляшка, бляшечка.** *Соцький ... з мідною бляшкою на свиті.* О. 1862. IX. 63.

Вляха́рня, ні; *ж.* Жестяной заводъ.

Вляха́рство, ва, *с.* Ремесло жестяника. Желех.

Вляха́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный жестянику. Желех.

Вляха́рь, ря́, *м.* 1) Жестяникъ, жестяныхъ дѣлъ мастеръ. 2) Кровельщикъ. Могилев. у

Вляхі́вка, ки, *ж.* Жестянка емкостью въ одинъ литръ. Шух. I. 101.

Вляхма́н, на́, *м.* Туманъ передъ глазами. **Бляхмана́ пуска́ти, бляхманбм очі занести кому.** Одурачить, обмануть кого, пустить кому пыль въ глаза. Желех

Вляхува́ти, ху́ю, еш, *гл.* 1) Покрывать жестью. 2) Украшать металлическими пластинками. *Вуздечки були не прості, а циганські, бляховані.* Екатериносл. у. 3) У Котляревскаго употреблено въ значеніи: чеканить, выковывать изъ металла. *Вокруг же щита на заломах найлуччі лицарські діла були бляховані в персонах.* Когл. Ен. V. 27

Вляша́ний, а, е 1) Жестяной. 2) О крышѣ. желѣзный. *Палати... з бляшаною покрівлею.* Мир. ХРВ. 103.

Бляша́нка, ки, *ж.* 1) Жестянка. 2) Мѣра для водки: осьмушка. Брацл. у. *Випив пів бляшанки.* Рудан. I. 68. *Випий, Іване, бляшанку, а за дві заплати.* Фр Пр. 180. Ум. **Бляшаночка.**

Вля́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ бляха

Вля́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ бляха. 2) Головной уборъ невѣсты. Kolb. I. 43

Во, *сз.* 1) Потому что, ибо. *Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.* Нп. 2) Же. *Чи ж бо я на світі однаї?* Нп. *Годі бо! Та йди бо швидче!* Кв.

Вобáлька, ки, *ж* Клецка, родъ галушки Вх. Лем. 393.

Вобальчакй, ків, *м. мн.*=**Вобалька.** Вх. Лем. 393.

Вобачик, ка, *м.* Раст. Gallium verum. Лв 98.

Вобе́р, бра́, *м.* 1) Бобръ. Castor fiber. Грин. III. 135. *Чорні бобри на шубойку.* Чуб III 474 2) Родъ дѣтской игры. Чуб. IV. 40. Ив. 60. Ум. **Бобрик, бобричок.**

Во́бик, ка, *м.* 1) Ум. отъ біб. 2) Раст Medicago Sativa. МУЕ. I. 99

Вобі́на, ни, *ж* Одно зерно боба. Ум. **Бобинка, бобиночка.**

Вобире́ць, рця́. бобі́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **бобирь**

Вобі́рь, ря́, *м.* Рыба: Acerina rossica Pall., ершъ. Шейк. Вх. Пч. II. 18. Ум **Бобирець, бобирчик.**

Вобі́ще, ща, *м.* Ув. отъ біб. ЕЗ V, 149.

Вобівни́к, ка́, *м.* Раст.: а) Trifolium

fibrinum, **бобовникъ**, вахта; б) Butomus umbellatus. Лв. 97.

Бобко́вець, вця, *м.* Раст. Лавръ. Желех.

Бобко́вий, а, е. Лавровый. Желех. *Бобкове листя.* МУЕ. I. 109.

Бобо́вий, а, е. Бобовый. *Ой бо мої кучерики як бобові струки.* Чуб. V. 36.

Бобови́ння, ня, *с.*, **бобови́ця, ці**, *ж.* Стебли бобовъ. Ум. **Бобовиннячко.**

Бобо́вник, ка, *м.* Раст. Menyanthes trifoliata L. ЗЮЗО. I. 128.

Бобо́вх, *меж.*=**Шубовсть.** *Бобовх у воду*

Бобов'я́нка, ки, *ж.*=**Бобовиння.** Вх. Лем. 393.

Бобо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **біб.**

Бобору́нка, ки, *ж.*=**Бобрунка.** Вх. Уг. 228.

Бо́брик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бобер.** 2) Родъ мѣдной пуговицы; такія пуговицы гуцулы изготовляютъ сами, употребляя ихъ для украшенія кожаныхъ поясовъ, кож. сумокъ и пр. Шух. I. 126, 127, 278

Бо́бричок, чка, *м.* Ум. отъ **бобер.**

Бобр, бра́, *м.*=**Бобер 1.** Харьк. у.

Бобрбвий, а, е Бобровый. *Мій кожух новий, ковнір бобровий.* Нп. *Боброва шапка.* Чуб. Ш. 294.

Боброви́к, ка́, *м.*=**Бобровник**

Бобро́вник, ка, *м.* Охотникъ на бобровъ, бобровый промышленникъ.

Бобруниця, ці, *ж.* Насѣк.=**Сонечко**, Coccinella. Вх. Пч. II. 26.

Бобру́нка, ки, *ж.*=**Бобруниця.** Вх. Лем. 393.

Боб'я́стий, а, е. О смушкахъ: съ крупными слабыми завитками. Вас. 198.

Бов! *меж.* Подражаніе удару колокола. *Бов, бов по московські брехні.* Ном. № 848

Бованіти, ні́ю, еш, *гл.* Виднѣться вдали. *На небі чистому ген хмара бованіє.* Греб. 367.

Бованя́чити, чу, чиш, *гл.*=**Бованіти** *Дивлюсь—щось бованячить під селом.*

Бовва́н, на, *м.* Идолъ, кумиръ, истуканъ.

Бовва́нський, а, е. Идольскій.

Бовга́р, ра, *м.* Болгаринъ. К. МБ. XI. 154.

Бовга́рка, ки, *ж.* Загонъ для скота, то же, что и **загорода.** Шух. I. 186.

Бовга́рь, ря́, *м.* Пастухъ рогатаго скота у гуцуловъ. Шух. I. 189.

Бо́вдур, ра, *м.* 1) Дымовая труба. Чуб. VII. 380. *Повна хата (відьом) назбіралась. Вийняли вони із печі черепок чогось та й стали мазать ним під руками. Помаже оце під руками та й полетить у бовдур.* Грин. I. 60. *Темним стовпом дим пішов з його бовдура.* 2) Густой клубъ дыма, густая туча. Фр. Пр. 63. 3) Шестъ, жердь у рыболововъ. 4) Болванъ, чурбанъ, неотеса. Фр. Пр. 63. **Стирчи́ть мов бовдур.** Стоитъ, какъ болванъ. Ум. **Бовдуре́ць, бовдурчик.**

Бо́вкало, ла, *с.* 1) Языкъ у колокола. 2) Глупый болтунъ.

Бо́вкання, ня, *с.* Отрывистый звонъ въ колоколъ.

Бо́вкати, каю, еш, *гл.* 1) Звонить отрывисто; ударять (въ колоколъ). *Бовкає дзвін у неділю.* О. 1861. X. 148. *Чуємо, що бовка дзвін, та не знаємо, де він.* Ном. № 13827. 2) Говорить необдуманно. *Нехай хоч жінки ледачі посоромляться, а то ще й при йому инший таке пробовкне, щоб їх лиха година бовкала.* Г. Барв. 152.

Бо́вкнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бовкати.** *Тільки бовкне в дзвін, Ганна поперед усіх вже і в церкві.* Левиц. I. 43.

Вовку́н, на́, *м* 1) Волъ, запряженный въ одиночку. Чуб. VII. 407. Ном. № 1555. Котл. Ен. IV. 10. *Їде чоловік бовкуном.* ЗОЮР. II. 31. *Нізащо й вола другого купить: бач, бовкуном їде.* Козел. у. 2) Большой снопъ камышу. Лубен. у. 3) **Танцюва́ти бовкуно́м.** Танцовать одному. О. 1861. X. 61. Ум. **Бовкунець**, Чуб. II. 543, **бовку́нчик.**

Вовку́нчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **бовкун.** 2) Привѣска у серьги.

Вовкуня́, чя́ти, *с* Маленькій **бовкун.** (См.).

Вовт, та, *м.* 1) Ботъ, ботало, снарядъ, которымъ вспугиваютъ рыбу: длинный шестъ, на концѣ котораго прикрѣпленъ полый внутри конусъ со срѣзаннымъ верхомъ,—отъ удара въ воду этимъ конусомъ получается сильный звукъ. Иногда вмѣсто конуса просто утолщеніе на концѣ шеста. Браун. 13. Вх. Пч. II 26. Фр. Пр. 63. Ном. № 7633. *Закинув рибалка сітку.... і почали бовтами полохати рибу.* Левиц. I. 108. *Вдарю бовтом раз і вдруге, сонну рибу сполохну.* Щог. В. 91. 2) Палка, лопатка для мѣшанія растворенной извести (у каменщиковъ) или жидкости для дубленія кожи (у кожевниковъ). Волч. у.

Бóвтати, таю, еш, *гл.* Взбалтывать.

Бóвтатися, таюся, ешся, *гл.* Плескаться. *Кільки пак років, як ви, діду, бовтаєтесь отут за рибою?* Левиц. ПЙО. 1. 480. *Вода бовталась в криниці.* Левиц. Пов. 374. *Бовпається у воді.*

Бовта́ч, ча́, *м.*=**Вовт 1.** Вх. Пч. II. 26.

Бóвтиця, ці, *ж.* 1) Подвѣска къ серьгѣ. *Ковтки з бовтицями.* Гол. Од. 60. 2) Кисть на снуркѣ для украшенія гуцульской шляпы или верхней одежды. Гол. Од. 69, 46. 3) Металлическая цѣпочка, украшающая кожаный поясъ гуцула. Шух. I. 127. 4) Мѣдный кружекъ, родъ пуговицы, употребляемый (во множествѣ) для украшенія гуцульскихъ кожаныхъ сумокъ, ремней, сбруи и пр. Шух. I. 279, 293.

Бóвтнути, ну, неш, *гл.* 1) Бултыхнуть, упасть въ воду. Левиц. I. 495. *Бовтнув, як дурень у воду.* Посл. *Вона так і бовтнула в гарячу смолу.* ЗОЮР. I. 308. *Бовтнуло би тобов у безодню!* (Брань). Фр. Пр. 63. 2) Болтнуть. *Язиком бовтне та не доведе, а по спині є.* Ном. № 1122. *От і бовтнув чорзнати що!* НВолын. у.

Бовту́н, на́, *м.* Испорченное яйцо. НВолын. у.

Бовть! *меж.* 1) Бултыхъ! *Бовть у воду!* Чуб. II. 443. 2) Звукоподр. плеску воды.

Бовтю́к, ка́, *м.*=**Бовтун.** Ум. **Бовтючóк.**

Вог, га, *м.* 1) См. **Бíг, Бога.** 2) Рѣка: Южный Бугъ. Левч. 187. *Ой за Богом, за рікою, при турецькій гряниці, там стояли пікінери.* О. 1862. VIII. 28. (Ни.).

Вогад, ду, *м.* Въ свадебномъ обрядѣ то же, что **и посад,** мѣсто для новобрачныхъ. Чуб. V. 143.

Вогарáдити, джу, диш, *гл.* Помогать матеріально, благодѣтельствовать. *Я ціх людей ніколи не богарадив.* Екатериносл. г.

Богáтий, а, е, богатíти, тíю, еш, *гл.* и пр.=**Багатий, багатíти** и пр.

Богдáй, *сз.* Дай Богъ! *Богдай ніхто такого не діждав.* МВ. I. 73. См. **Бодай.**

Богдáнка, ки, *ж.* Данная Богомъ. *Доню моя люба, моя богданко! коли ж ми тебе у хрест введемо?* Сумск. у.

Богила́, ли́, *ж.*=**Вугила.** *І твій барвінок хрещатий заріс богилою.* Шевч.

Богúнин, на, не. Принадлежащій богинѣ. К. МБ. II. 137.

Богúня, ні, *ж.* 1) Богиня. *Юнона, як богиня, знала, що Турну прийдеться пропасть.* Котл. Ен. 2) Употребляется какъ названіе обожаемой. *Не розстану, бо тя люблю серцем і душею, буду тобі віком служив, тілько будь моєю. Ой як би ся прийшло з тобою розстати, богине, буду жити в густім лісі і в темній пустині.* Чуб. V. 250.

Бóгів, гова, ве. Божескій, Богу принадлежащій. Мнж. 76. Чуб. III. 106. Чуб. V. 1125. **Богів шлях.** Млечный путь. Черном. **Бóгова корóва.** Жукъ олень, Lucanus cervus. Вх. Пч. II. 27.

Богмитися, млюся, мишся, *гл.*=**Божитися.** Вх. Лем. 393.

Богобíйний, а, е. Богобоязливый.

Богобíйність, ности, *ж.* Богобоязливость.

Богобíйно, *нар.* Богобоязненно

Богобоязли́вий, богобоя́зний, а, е=**Богобíйний.** Г. Барв. 457. *А той тихий та тверезий богобоязливий.* Шевч. *Правдива душа, навіки чесна і богобоязна.* Стор. II. 75.

Богобоязли́во, богобоя́зно, *нар.*=**Богобíйно.**

Богобоя́щий, а, е=**Богобíйний.** *Які люде стали не богобоящі: у великий піст п'ють.* Лебед. у. *Буде зверху хороше убрання, а душа буде негарна, не богобояща.* О. 1862. VIII. 29.

Боговгóдниця, ці, *ж.* Богоугодница, Богу угождающая. *Яра пчілонька—боговгодниця.* Грин. III. 38.

Богодáвець, вця, *м.* Данный Богомъ (въ сказкѣ). *Родився він, охрестили його і дали йому ім'я Іван Богодавець. Бог дав і Богодавцем назвали його.* Чуб. II. 239.

Богодухновéнный, а, е. Боговдохновенный. *Псалми.... богодухновенний Давид оставив нам у Псалтирі.* К. Гр. 20.

Богозневáга, ги, *ж.* Кощунство, богохульство. *Коли б тінь Бога, наш падишах, почув таку богозневагу, то повелів би тут же́ перед нами язик проклятому джавуру вирвать.* К. Драмов. Трил. Байда. 143.

Боголю́бец, бця, *м.* Боголюбецъ.

Боголю́бний, а, е. Боголюбивый.

Боголю́бно, *нар.* Боголюбиво. Чуб. I. 176.

Богомáз, за, *м.* 1) Иконописецъ. *А в тій слободі щонайлуччі богомази.* Кв. 2) Плохой живописецъ, маляръ. *Послав,*

гінця до богомаза, щоб малювання накупить. Котл. Ен.

Богомáзів, зова, ве. Относящійся къ иконописцу, къ плохому живописцу, принадлежащій ему.

Богомáти, Богомáтір, тері, *ж.* Богоматерь. Чуб. I. 165.

Богомíлець, льця, *м.* Богомолецъ.

Богомíлка, ки, *ж.* Богомолка.

Богомíлля, ля, *с.* 1) Богомолье. К. Кр. 12. 2) **Жидівське богомíлля.** Всѣ предметы, употребляемые евреями при молитвѣ.

Богомíльний, а, е. Набожный, богомольный. Грин. I. 49. *Був собі чернець і такий богомільний.* Рудч. Ск. II. 200.

Богомíльниця, ці, *ж.* Молельня, молитвенный домъ. *А як то був жид Янкель, то він коло школи похожає, та по школі плаче-ридає: „Школо наша, богомільнице!“* АД. II. 28.

Богоненáвидник, ка, *м.* Ненавидящій Бога. К. (Желех).

Богонóсець, сця, *м.* Носящій Бога. Въ загадкѣ—оселъ, везшій Христа. *Родився, не хрестився, а до смерти не молився і був богоносець.* Ном. стр. 293. № 118.

Бóгонько, ка, *м.* Ум. отъ **Бíг, Бог.**

Богоприáтний, а, е. Любезный Богу, угодный Богу. *Моя квіточко, моя зоринко богоугодна, богоприятна.* (Изъ молитвы нищихъ). ЕЗ. V. 242.

Богорóдицький, а, е. Богородичный. **Богорóдицька трáва.** Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.

Богорóдиця, ці, *ж.* 1) Богородица. *Народився із Марії дівиці, із святої Богородиці.* Чуб. Ш. 325. 2) Молитва къ Богородицѣ: *Богородице Дівo. Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Оченаш,—буде легше для нас.* Ном. № 12961. **Кýца Богорóдиця.** Короткая молитва. 3) Второй день. а) Рождества Христова; б) Пасхи. ХСб. I. 75. 4) Капюшонъ въ плащѣ, свитѣ, буркѣ. Чуб. VII. 419. Гол. Од. 9, 45. КС. 1893. V. 279. *Ти б накрив голову богородицею, а то дощ хляє як з решета.*

Богорóдичний, а, е=Богородицький, Богородичний чéпчик. Раст. Thymus Serpyllum L. ЗЮЗО. I. 138.—**Богорóдична коса.** Раст. Astragalus Cicer L. ЗЮЗО. I. 113

Во рожник, ка, *м.* Раст. Pyrus tormin h. ЗЮЗО. I. 133.

Богослíв'я, в'я, *с.* 1) Богословіе. 2) Послѣдній классъ духовной семинаріи. Сим. 175.

Богослóв, ва, *м.* 1) Богословъ. *Богослов, та не однослов.* Ном. 2) Воспитанникъ послѣдняго класса духовной семинаріи. Сим. 175. *Один хвилозоф чи й богослов казав промову над якимсь померщим паном.* Грин. I. 230.

Богослóвити, влю, виш, *гл.* Вести рѣчь о Богѣ.

Богослóвський, а, е. 1) Богословскій. К. Кр. 8. 2) Относящійся къ послѣднему классу духовной семинаріи. *Богословський клас.* Левиц. I. 153.

Богоугóдний, а, е. Богоугодный. К. Кр. 8.. ЕЗ. V. 242.

Бóгочко, ка, *м.* Ум. отъ **Бíг, Бог.**

Богувáти, гýю, еш, *гл.* Быть Богомъ. Шейк. Чуб. I. 235. Гол. II. 225. *Ой Боже наш, Боже, а ми твої люде, над ким будеш богувать, як нас тут не буде.* Грин. II. 302.

Богумíлля, ля, *с.=Богомíлля.* Ум. **Богумíллячко.** *Пішла лисичка-сестричка на богумíллячко.* Мнж. 3.

Богýн, на, *м.* 1) Горизонтальная жердь, перекладина, на которой развѣшиваютъ сушить рыбу. Азовск. море (Стрижевск.). 2) Желудокъ, первый желудокъ жвачныхъ животныхъ, rumen. Желех.

Водáй, *сз.* Дай Богъ, о если бы,—то же, что и **богдай.** *Бодай тебе, мій миленький, ворота прибили!* Нп. *Бодай тебе грець зламав!* Ном. **Бодáй тебé, бодáй вас!** Употребляется въ видѣ добродушнаго неодобренія, порицанія. *Бодай тебе: який ти дурний!* Ном. *А бодай вас, та чур же вам.* Шевч. **Бодáй не кáзати.** Лучше бы не говорить.

Водáк, ка́, *м.* Раст. Cirsium palustre. Вх. Пч. I. 9. Ум. **Бодачóк.**

Водачóк, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бодак.** 2) Раст Cirsium pannonicum. Лв. 97.

Водвáнка, ки, *ж.* Продолговатый **шаплик** (см.). Вх. Уг. 228.

Вóденька, ки, *ж.* Ум. отъ **бóдня.**

Воденьчá, чáти, *с.* Посуда, въ которой пахтаютъ масло. Вх. Лем. 393.

Водлáк, ка́, *м.=Будяк? Казав, що-м сі у бодлак уколов.* Гн. II. 4. *Ой, то в гору, то в долину, то в бодлаки, то в кропиву.* Гол. II. 182.

Водлáчча, ча, *с.* Соб. отъ **бодлак.** *Ой, Василю, сиди у бодлачу.* Pauli. II. 188

Водлáк, ка, *м.=Водлак.* *По терню*

і бодляках накололи собі ноги доволі. Гн. І. 169.

Бо́днарь, ря, *м.* и пр.=**Бондарь** и пр. Шух. І. 249.

Бо́дня, ні, *ж.* Кадка или родъ улья съ крышкой и замкомъ. Мет. 213. Шух. І. 106. Чуб. VII. 383, 388. Рисунокъ: Шух. І. 250. Ум. **Боденька.** *Впала боденька з гори.* Ном. № 70, стр. 292.

Водре́нно, *нар.* Бодро. *Як хто стоїть бодренно, а як хто ласий на сон, то і дріма.* Павлогр. у.

Бо́дрий, а, е. Бодрый. Котл.

Водри́ти, рю́, рить, *гл.* Выпрямляться, бодриться. *Чом бо ви, паничу, не бодрите собі?., а то увесь у сотулу.* Харьк. г.

Водри́тися, рю́ся, ритися, *гл.*=**Водрити.** Котл. Кв.

Бо́дро, *нар.* Бодро. Кв.

Водро́к, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 393.

Водя́га, ги, *ж.* Рѣчная губка (водоросль), Spongia fluviatilis L. ЗЮЗО. І. 137.

Водя́к, ка́, *м.* Раст.: а)=**Будяк.** *Бодяки замість ячменю родять.* К. Іов. 69; б) Onoporda acanthium. Шух. І. 21. Ум. **Бодячо́к.**

Водя́н, ну́, *м.* Раст. Amisum stellatum. *Або горілочку пили.... настояную на бодян.* Котл. Ен. Ш. 63.

Бодяні́вка, ки, *ж.* Водка, настоянная на бодянѣ. Сим. 143.

Водя́чий, а, е. Бодливый. *Бодячий бик.* Вх. Лем. 393.

Водячо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бодяк** 2)—**польови́й.** Раст. Eryngium planum. Лв. 98.

Вое́ць, бойця́, *м.* Боецъ. *Там стрільці-бойці вдарили козу.* Грин. Ш. 54. *Оддалеку він чує бій крівавий і крик бойців, і голос отаманя.* К. Іов. 90.

Вожа́тися, жа́юся, ешся, *гл.* ? *Божайся, Боже!* Волынь.

Вожба́, би́, *ж.*=**Вожіння.** *Я ж тобі і без божби вірю.* Кв.

Вождерево́к, вка, *м.* Раст Hypericum perforatum. Лв. 99.

Вожеві́лля, ля, *с.* Сумасшествіе.

Вожеві́льний, а, е. Сумасшедшій, помѣшавный. Котл. Ен. II. 28. Чуб. Ш. 133 *Та одчепись, божевільний!* Шевч. 494.

Вожеві́льник, ка, *м.* Сумасшедшій человѣкъ, безумецъ. Желех.

Вожеві́льно, *нар.* Безумно, какъ сумасшедшій. *Божевільно встромила очі у сірі шибки.* Мир. Пов. І. 123.

Вожеві́льня, ні, *ж.* Больница или домъ для умалишенныхъ. Шейк.

Вожево́літи, лію, еш, *гл.* Сходить съ ума. Св. І. Х. 20.

Бо́женькатися, каюся, ешся, *гл.*=**Вожитися.** Желех.

Бо́женько, ка, *м.* Дѣтск. Богъ. *Боженьку мій милий, дай їм хоч по шматочку хліба!* Стор. І. 18.

Божестве́нний, а, е. Божественный *Усю утреню божественную вислухає.* Чуб. V. 848.

Божество́, ва́, *с.* Божество. К. МХ. 10. *Ольга тепер здавалась йому божеством* Левиц. Пов. 284.

Бо́жечко, ка, *м.*=**Боженько.** Вх Уг. 228.

Божечок, чка, *м.* Крестикъ натѣльный. Мил. М. 60.

Божи́дерев, ва, *м.*—**ди́кий**=**Віждерев.** Вх. Пч. І. 8.

Бо́жий, а, е. 1) Божій, божескій. *Божа воля, Божа й сила.* Ном. *Усе Божеє, тільки гріхи наші.* Ном. № 9. 2)—**дім.** Церковь. Г. Барв. 424. *Завтра Головосіка—треба йти до Божого дому.* Харьк. г 3) **Бо́жа ма́ти.** Богоматерь. 4) **Бо́жий дар** Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами.* Ном. № 136. 5) **Бо́же де́рево**=**Біждерево.** 6) **Бо́жа по́стіль.** Смертный одръ. *Скоро мати старая, лежачи на Божій постелі, сина вздріла, на своє лице хрест собі положила.* Дума. 7) **Бо́жа пта́шка.** Пчела. Ном. № 409. 8) **Бо́жа роса́.** Молоко. О. 1862. IV. 89. *За Божую росу не беруть грошей.* Борз. у. 9) **Бо́жа ру́чка.** Раст. Primula officinalis L. ЗЮЗО. І. 132. 10) **На Бо́жій дорбзі.** При смерти. *У три дні занедужала, а вже й на Божій дорозі.* Кв. 11) **Бо́жу** хвалу́ за хвіст тягти Звонить въ колокола (насмѣшл.). 12) **На Бо́же да́ти.** Дать на службу церковную, на молебенъ. Фр. Пр. 100. *Тра занести до церкви на Боже, Миколаю Дала на Боже карбованця.* НВолын. у. 13) **Іди́ ж ти в Бо́жу** путь. Иди съ Богомъ Мет. 15 14) **Святий та бо́жий.** Говорится о человѣкѣ, прикинувшемся кроткимъ и добродѣтельнымъ. Левиц. Пов. 314.

Божи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* Божить ся. *А я ж тобі божилася, що люблю як душу.* Мет. 62. *Ти божився, присягався: не покину я тебе.* Мет. 15

Божи́ця, ці, *ж.*=**Богиня.** Шейк. *Каже одуд до Бога: „Зроби, Боже, так, щоб я став богом, а моя одудиця стала божицею.* Рк. Левиц.

Божи́ще, ща, *с.* Идолъ. К. МХ. 13. *Велик Господь, велик і хвален; страшніший над усі божища; бо всі боги—німі статуї, Господь же сотворив вселенну.* К. Псал. 221.

Божі́ння, ня, *с.* Божба. Борз. у. *Божіння тобі нічого не поможе.* НВолын. у.

Бо́жка, ки, *ж.*=**Божіння.** Шух. I. 41.

Божка́рь, ря́, *м.* Ханжа, святоша. (Галиц.). Желех.

Божкода́йло, ла, *м.*=**Божкарь.** (Галиц.). Желех.

Божкорбдіти, джу, диш, *гл.* Фокусничать. (Галиц.). Желех.

Божкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Постить. Желех.

Божни́к, ка́, *м.*=**Віжник.** Чуб. VII. 384. *Божник із шитим рушником округи.* К. ЧР. 38. 2) **Рушни́к-божни́к.** Полотенце для украшенія иконъ. Вас. 168. 3) Продавецъ иконъ. *А в нас тоді са́ме божник ночував, отой, що ікони возить продавати, і плахти, й полотно і рушники—усячину.* Ширят. у. Ум. **Божничо́к** Рудч. Ск. II. 27.

Божни́ця, ці, *ж.* 1)=**Божник.** Мил 170. 2) Храмъ, церковь. *Піп каже: „Ідімо до божниці, а п'яниця каже: „ідімо до коримиці".* Ном. № 11728. Чаще: иновѣрческій храмъ. *„Підем до костьола".— А не до церкви?—поспитала Мася.— „Так і видно, що хамка!... Щоб ти мені і бровою не моргнула в ту сторону, де хамська божниця стоїть".* Св. Л. 86. *Як ішва ф суботу до божниці, до сьватині, то й Савамон хотів з ньов піти.* Гн. I. 41. Ум. **Божничка.**

Божничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **божник.**

Бо́жо, *нар.* 1) По божьему. 2) О душевномъ состояніи: хорошо, пріятно, сладостно. *Так тихо, божо на душі.* Сим. 235.

Божо́к, жка́, *м.* 1) Ум. отъ **Біг, Бог.** Фр. Пр. 101. 2) Идолъ, кумиръ. 3) Родъ дѣтской игры. Ив. 4)—**сви́нний.** Свиной желудокъ. Вх. Зн. 3. См. **Богун 2.**

Вов, зу, *м.*=**Вузина.** Вх. Пч. II. 36. *Під бзом сидить нечистий.* ЕЗ. V. 246. *Від бзу болить голова.* ЕЗ. V. 246.

Бо́зінька, ки, *м.* Ум. отъ **Бозя.**

Бо́зкий, а, е. Божескій. *Да везуть царя до Господа, да везуть царя—бозке тіло.* Млр. л. сб. 347.

Бо-зна=Біг зна. Богъ знаетъ. *Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо-зна й за віщо вже.* Ном. № 3515. **Бо-зна-колишній.** Очень давній. *Хліб черствий, бо-зна-колишній.* Рк. Левиц. **Бо́-зна** що: а) Богъ вѣсть, что; б) Пустяки. *Не говоріть бо-зна чого* Левиц. Пов. 289.

Возу́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **бозуля.**

Возуля, лі, *ж.* Шишка (на тѣлѣ), желвакъ, то же, что и гуля Вх. Лем 393. Ум. **Бозулька.**

Возю́сьо, ся, *м.*=**Бозя.** Дѣтское ласкательное отъ **Бог** *О, Бозюсю!* Вх. Лем. 393.

Бо́зя, зі, *м.* 1) Богъ (дѣтск.). О. 1861. VIII. 8. 2) **Бо́зя кала́чі везе́.** Такъ говорятъ дѣтямъ, когда громъ гремитъ. То же значеніе: **Бозя** свариться. Ном. № 564. 3) **Піти́ до Бо́зі.** Пойти въ церковь. Черк. у Ум. **Бозінька.**

Воїсько, ка, *с.*=**Тік (у стодолі).** Kolb. I. 59. Вх. Лем. 393.

Во́їти, бо́ю, їш, *гл.* О молокѣ: кипѣть. *Про молоко не можна казати, що воно кипить, лише боїть.* Шух. I. 214

Воїще, ща, *с.* 1) Битва, бой. *Хоч і не одіб'єшся вже, так боїщем навтішаєшся.* МВ. II. 81. *Івась кидає свої боїща та руйнування.* Мир. ХРВ. 84. 2) Мѣсто битвы. *Пішли ся брати (=битися) на олов'яне боїще.* Драг. 262. Или здѣсь просто=тік? См. **Боїсько.**

Бо́йе? *меж.* Да? въ самомъ дѣлѣ? Вх. Зн. 3.

Бо́йка, ки, *ж.* Малоросска-галичанка, жительница **Бойківщини** Желех

Бо́йкатися, каюся, ешся, *гл* =**Боятися.** Вх. Уг. 228

Бо́йкий, а, е. Хорошій. Чуб. VII. 574. Славяносерб. у. *Їж кашку,—вона бойка.* Зміев. у. *Бойка дівчина.* Зміев. у.

Войки́ня, ні, *ж.*=**Бойка.** Желех.

Войкі́вський, а, е. Къ бойку относящійся, ему принадлежащій. Желех.

Войкі́вщина, ни, *ж.* Мѣсто жительства бойковъ—погорье стрыйскаго и самборскаго уѣздовъ въ Галиціи. Гол. I. Вступл. 712.

I. Бо́йко, *нар.* Хорошо. Зміев. у. Славяносерб. у.

II. Бо́йко, ка, *м.* Горецъ-малороссъ изъ Галиціи, житель погорья стрыйскаго

и самборскаго уѣздовъ. Гол. I. Вступл. 712. *Дала мене мати за бойка, за бойка, буде менi ще за бойком голова гладойка.* Pauli. II. 108.

Бо́йло, ла, *с.* Битье. *Матчино бойло не болить.* Грин. I. 238.

Бо́йний, а, е. О зарядѣ: боевой. ЗОЮР. I 70. *Бойний патрон.*

Войни́ця, ці, *ж.* Бойница. К. Бай. 71.

Бо́йня, ні, *ж.* Драка. *Дивись, яка онде бойня.* Кiев. г.

Войови́й, а, е. Боевой; военный. *Хто на возi бойовiї, хто на конi уповає.* К. Псал. 46. *Ми стоїмо на бойовому правi.* К. ПС. 101.

Войови́ську, ка, *с.*=**Войовище.** Федьк. I. 134.

Войови́ще, ща, *с.* Поле битвы. К. ЧР. 173.

Войовни́чий, а, е. Свойственный бойцу. Шейк.

Войськи́й, а, е=**Войкiвський.** Желех.

Войча́к, ка́, *м.* ? *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вклiпив кизяком, аж грудзь пiд оком.* Грин. Ш. 54.

Войчи́ха, хи, *ж.* Жена **бойка.** Желех.

Войчу́к, ка́, *м.* Молодой **бойко.** Желех.

Бо́ка, *нар.*=**Боком.** *Стоїть коло лавки бока.* Г Барв. 512. *Курчатка чепурненькi, що цiлий день греблись в городi по грядках i бока в ямочцi лежали коло неньки.* К. Дз. 146.

Вока́нь, ня́, *м.* Полнобокiй, бокастый. Желех.

Вокаса́, *нар.* Бокомъ, бочкомъ. *На диби спиниться та гривою мотає, то пiде бокаса, то б'ється i кусає.* Греб. 382.

Вока́та, ти, *ж.*=**Вуката** Желех. Ум. **Бокатка.**

Вока́тий, а, е. Бокастый. *Бокатий горщик.* Волч. у. *Стiг бокатий.* Волч. у.

Вокiвня́, нi, *ж.* 1) Судакъ короче девяти вершковъ. 2) 500 штукъ уложенной вмѣстѣ рыбы. Желех. 3) **Утя́ти бокiвнi.** Упасть на бокъ.

Бо́кла, ли, *ж.*=**Воклаг.** Новомоск. у.

Бо́клаг, га, *м.*, **боклага, ги,** *ж.* Плоскiй боченокъ. Ном. № 3004. Шух. I. 251. *Потяг Охрiм з двома боклагами до криницi.* Кв. Ум. **Боклажо́к.**

Воклажо́к, жка́, *м.* Ум. отъ **боклаг.** 2) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 3) Порода яблокъ. Вх. Зн. 4.

Бо́клак, ка, *м.*=**Колач 3.** Kolb I. 48, 70.

Вокла́тий, а, е. Пузатый, брюхастый. Желех.

Бо́кло, ла, *с.*=**Воклага.** Брацл. у.

Бокови́й, а́, е́. 1) Боковой. *Боковi дверi.* Левиц. I. 231. **Боковий вiтер.** Вѣтеръ, дующiй въ бокъ судна. Мнж. 148. 2) Сторонній. *З бокових мирського збору берут бiльш, бо вони жадної повинности не одбувають.* НВолын. у. 3)—**кiнь.** Пристяжная лошадь. 4)—**ва́ сестра́.** Шутливое названіе жены, а чаще—жены невѣнчанной, которая выдается за сестру. Фр. Пр. 103.

Бокови́на, ни, *ж.* 1) Одна сторона предмета. 2) Полевая доска у плуга. Херс. Ум. **Бокови́нка.**

Бокози́йник, ка, *м.*=**Зизоокий.** Шух. I. 33.

Бо́ком, *нар.* Бокомъ. **Бо́ком тi то вилiзе.** Сильно за это поплатишься. Фр. Пр. 55. **Бо́ком сi держит вiд мене.** Сторонится меня. Фр. Пр. 55.

Боко́р, ра, *м.* Плоть. Угор.

Бокорва́н, на, *м.* Карбункулъ, огневикъ. Угор.

Вокре́йда, ди, *ж.* Букетъ искусственныхъ цвѣтовъ, или павлинье перо, даримые невѣстой и дружками жениху и шаферамъ. Гол. IV. 400, 368.

Вокува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Сидѣть бокомъ. *Не бокуй, Марусенько, не бокуй: сядь собi прямесенько.* Pauli. I. 101. 2) Сторониться, обходить стороною. *Бокує чогось вiд мене.* Фр. Пр. 103.

Боку́ри, *мн.* Кожаный поясъ. Желех. См. **Букурiя.**

Бо́кша, шi, *ж.* Корова такого же цвѣта, какъ и **бокшiй.** Желех.

Вокшисти́й, а, е. О масти: съ бѣлыми пятнами на бокахъ. Желех.

Вокшiй, шiя, *м.* Волъ черный или сѣрый съ бѣлыми боками или бѣлый съ черными или сѣрыми боками. Желех.

Вола́, ли́, *ж.* Тяжелая болѣзнь, эпидемическая болѣзнь. Желех. *Бола по людях ходе якась; з болi люди мруть.* Каменец. у.

Волбо́т, та, *м.* Болтунъ. Левиц. I. 257.

Волботата́и, чу́, чеш, *гл.* 1) Болтать. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорить. Вх. Зн. 4.

Волботли́вий, а, е. 1) Болтливый. Вх. Зн. 4. 2) Неотчетливо говорящій. Вх. Зн. 4.

Волга́р, ра, *м.* Болгаринъ. Желех. См. **Бовгар.** Ув. **Болгарище.** Левиц. Пов. 143.

Волга́рка, ки, *ж.* 1) Болгарка. 2) Родъ шапки. *Пришию квiточку їй зеленому*

барвіночку, ік шапці болгарці. МУЕ. Ш. 98. См. **Бовгарка.**

Волга́рський, а, е. Болгарскій. Желех. *Шо у тім болгарськім краю за Дунаєм май чувати.* Федьк. І. 122.

Волга́рщина, ни, *ж.* Болгарія. Желех.

Волди́га, ги, *ж.* Каменная глыба. Міус. окр.

Во́ле, *нар.* Хорошо. *Боле, що я заранї пішов, а то замело б снігом дорогу.* Каменец. у.

Во́лезний, бо́лесний, а, е=Болісний. *Плач.... болезний.* МВ. І. 100. *Не болезне, то и не любезне.* (Мачиха говорить о пасынкѣ или падчерицѣ). Фр. Пр. 103. *До Матері сі пречистої, до святої сі Матері болезної помолю.* ЕЗ. V. 108.

Во́лезність, ности, *ж.* Болѣзнь. Драг. 29.

Во́лезно, бо́лесно, *нар.=***Волісно.** *І росло ж воно трудно та болезно,—усе нездужає та квилить.* МВ. II. 48.

Во́лещ, щі, *ж.* Болѣзнь; переносно: скорбь, огорченія. *Ви, любощі, ви, немощі, хуже тої ви болещі: од болещі зілле маю, од любощей умираю.* Чуб. V. 58. Чаще во мн. ч.: **болещі.** *Все у їх вкупі: болещі і радощі.* МВ. II. 172.

Волиголов, ва, *м.* Раст.: а)=Бугила; б) Conium maculatum L. ЗЮЗО. І. 119.

Волібрюх, ха, *м.* Пт. Emberiza milliaria. подорожникъ. Вх. Пч. II. 10.

Во́лізний и бо́лісний, а, е. 1) Болѣзненный, мучительный. *Був собі якийсь малий пуздракуватий та болізний.* Мир. ХРВ. 53. 2) Скорбный, горестный. *Я тут,—почувся її тихий болізний голос* Мир. Пов. II. 77.

Во́лізно, бо́лісно, *нар.* 1) Болѣзненно, мучительно. 2) Скорбно, горестно. *Біла-біла, як крейда, позирала на всіх палкими очима та болізно всміхалася.* Мир. Пов. II. 69.

Во́лізько, *нар.=***Волізно.** *Не знають, що серденько моє мені каже; а в йому так тобі і болізько, і любо.* Г. Барв. 68.

Во́лісний, бо́лісно. См. **Болізний, болізно.**

Во́лість, ти, *ж.* 1) Болѣзнь. Чуб. V. 1203. *Очисть мене від всього злого: болісти і слабости.* Чуб. І. 43. *Бога благала, од всякої болісти помагала.* Мил. М. 7.—**чо́рна.** Эпилепсія. Грин. II. 35. 2) Боль, огорченіе, печаль, скорбь.

Волі́ти, лі́ю, еш, *гл.* 1) Болѣть. *Хорітимеш, болітимеш, смерти бажатимеш.* Мет. 107. *Щось дуже мене ноги болять.* Св. Л. 320. *Тя болит головонька.* АД. І. 134. *Татка очі болять.* Св. Л. 100. 2)—**се́рцем.** Скорбѣть, печалиться. *Доки буду моїм серцем день і ніч боліти.* К. Псал. *Один веде за рученьку, другий за рукав, третій стоїть, серце болить,—любив, та не взяв.* Лукаш. 80.

Волітце́, ця́, *с.* Ум. отъ **болото.**

Во́лко, *нар.=***Волько.** *Болять очі болко.* Волч. у.

Волона, ни, *ж.* 1) Плева, оболочка, перепонка. Желех. 2) Оконное стекло. 3) Ворота? калитка? *Да прибіжи, коню, додому, да ударь копитом в болону.* Нп. Ум. **Боло́нка, боло́ночка.** *Ой як гляне у його болоночку, аж усі ляхи в міспі.* АД. II. 91. См. **Оболона.**

Волонка́рь, ря́, *м.=***Скляр.**

Воло́ння, ня, *с.=***Оболонь.** Гн. II. 68. *Пасуть вівці по дубрівці, кози по болоню.* Гол. II. 453. Ум **Болоннячко, болоняченько.** *В чистейкім полю, в болонічейку.* Гол. II. 58.

Воло́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **болона**

Волотавка, ки, *ж.=***Блискавка.** Вх. Пч. II. 12.

Воло́течко, ка, *с.* Ум. отъ **болото.**

Волоти́й, а́, е́. Болотистый. *Та й Ворскла не дуже гарно тече: є місця болотиї.* Лебед. у.

Волоти́на, ни, *ж.* Высохшее болото. Лебед. у.

Волоти́ське, ка, *с.=***Болотище.**

Волоти́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ было болото. Черк. у.

Воло́тний, а, е. Болотный, болотистый. *Болотня вода не погожа.* Дещо.—**солове́йко.** Шутливо: лягушка. Волч. у.

Волотни́на, ни, *ж.* Торфъ. *Пишеться в книжках ще й про те, як розводити ліс і доглядати його, щоб хутко ріс, та чим можна палити у печах замість дров, як от кам'яний вуголь або болотнина є.* Дещо. (вид. 4-те), 10.

Болотні́вка, ки, *ж.* Болотная трава. Зміев. у.

Волотняний, а, е=Волотяний. *Води калужі болотняніï.* АД. II. 39.

Воло́то, та, *с.* 1) Болото. *Насміялась верша болоту, аж і сама в болоті.* Ном 2) Грязь. *Не ходи туди, де ликом зав'язано і болотом замазано.* Рудч. Ск. І. 111 3) **Збив го на болото.** Избилъ его до безпамятства. Фр. Пр 105. Ум. **Болітце, болотечко.** *Доріжку проложив аж до того*

болітця, що коло мостка. Драг. 222.

Болотю́га, ги, *ж.* Ув. отъ болото.

Боло́тяний, а, е. 1) Болотный. *Сидять.... жаби на маленьких болотяних острівцях.* Левиц. I. 91. *Хоть болотяною водою промочу горло, коли нема криниці.* Чуб. II. 138. 2) Болотистый, грязный. *Калюжі болотяні.*

Болотяни́к, ка́, *м.* Чортъ, живущій въ болотѣ. Чуб. I. 193.

Боло́тянка, ки, *ж.* Стрекоза съ темно-синими крыльями. Мнж. 176.

Боло́тянок, нка, *м.* Раст. Caltha palustris, куреслѣпъ болотный. Константиногр. у.

Бо́льба, би, *ж.* Полба. Мнж. 176.

Бо́лько, *нар.* Больно. *Болить болько моя головонька.* Чуб. V. 442.

Бо́люс, са, *м.* Катышокъ, шарикъ. *Болюс воску.* Борз. у. *Болюс хліба.* Борз. у. Слов. Д. Эварн.

Волю́х, ха́, *м.* Болѣзнь? *Ти болюх болющий* (изъ заговора отъ испуга). Мил. М. 48. Ув. **Болюши́ще.** Мил М. 11.

Волю́чий, а, е. Болящій. *Яку велику і болючу ногу у серці рану.* К. Псал. 210.

Волю́щий, а, е=Волючий. Чуб. I. 122. *Болить воно (серце) рівно, однаково болем болющим.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Болюх болющий.* Мил М. 48. *Болющі зуби.* Г. Барв. 35.

Бо́ля, лі, *ж.* Дѣтск. Картофель. О. 1862. IX. 118.

Боля́к, ка́, *м.=***Болячка 2.** МУЕ. Ш. 55. *Болік як кулак.* Фр. Пр. 106. *Обметало го боліками.* Фр. Пр. 106.

Боля́ти, (ля́ю, еш? лю, лиш?) *гл.=***Болі́ти.** Встрѣчено въ заговорѣ: *Сояшниці вітрові.... тут вам не стояти і не болятн.* Мил. М. 82.

Бо́лячо́, *нар.* Больно. *І тут боляче, і там гаряче* (о безвыходномъ положеніи). Фр. Пр. 106.

Боля́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **болячка.**

Боля́чий, а, е=Волючий. Левиц. I. 4.

Боля́чище, щі, *ж.* Ув отъ болячка.

Боля́чка, кн, *ж.* 1) Нарывъ, чирей, язва. Чуб. V. 1179. *А сто крот болячок в твої печінки.* Ном. *Енеєві так як болячці, або лихій осінній трясці годила пані всякий день.* Котл. Ен. I. 24. 2) Переносно: язва. *Найвірніший друг народу той, хто не боїться правди і сміло роскриває його болячки.* О. 1862. IX. 29. 3)—**на се́рці.** Сердечная боль, горе. *Може в його є яка болячка на серці.* Г. Барв. 273. 4)—**на ду́бі.** Раст. Loranthus europaeus L., омела. Вх. Пч. II. 33. **Ум. Болячечка.** Ув. **Болячище.** Мил. М. 97.

Болячкува́тий, а, е. Покрытый нарывами, чирьями.

Боля́щий, а, е. Больной, болѣющій. *Боляща стогнала.* Мир. Пов. II. 99. *Катерина з болящої і очей не зводить.* Шевч. 115.

Бом! *меж.*, выражающее ударъ колокола. *Бом, бом, бом!... на службу божу дзвонять.* Грин. II. 112.

Бо-м. Сложное слово: бо и окончаніе 1-го лица ед. ч. отъ глагола бути: єсьм. Галиц. *Спочивайте, милі братя, бо вам добре спочивати; але я—о ні! ніколи, бо-м в кайданах, бо-м в неволі.* Федьк.

Бома́га, ги, *ж.=***Вумага. Ум. Бомажка.** Вас. 190.

Бо́мба, би, *ж.* 1) Бомба, ядро. *Ой летить бомба з московського поля та посеред Січі впала.* ЗОЮР. II. 256. 2) Дѣтск. церковь. Вх. Лем. 393.

Бомба́рь, ря, *м.* Насѣк. Melolontha vulgaris, майскій жукъ. Вх. Пч. II. 27.

Бо́мбовка, ки, *ж.* Ягоды на ботвѣ картофеля. Вх. Лем. 393.

Бомбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Бомбардировать. Шейк.

Бомбу́лька, ки, *ж.* 1)**=Бомбовка.** Вх. Уг. 228. 2) Часть одежды. (Какая)? Вх. Уг 225

Бо́мкати, каю, еш, *гл.* Болтать, разсказывать не очень правдоподобное. *Щось там люде бомкают.* Фр. Пр. 107.

Бомок, мка, *м.* 1) Слѣпень бычачій, Tabanus bovinus. Вх. Пч. I. 7. 2) **Бомки би́ти, стріля́ти.** Брать глину или грязь на палочку и бросать ее вверхъ; въ переносномъ значеніи: ничего не дѣлать, баклушничать. Шейк. *Ниньки святої Домки: хто не хоче робити, той стріляє бомки.* Ком. II. № 1067. **Бомка люде пустили за вас.** Распустили о васъ слухъ. Фр. Пр. 107. **Що ти ми пуцьоєш бомки?** Зачѣмъ ты врешь, обманываешь? Фр. Пр. 107.

Вондаре́нко, ка, *м.* Сынъ бочара.

Вондаре́нчиха, хи, *ж.* Жена сына бочара.

Вондаре́ць, рця, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Вонда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **бондарь.**

Вондари́ське, ка, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Вондари́ха, хи, *ж.=***Вондарка.**

Вондари́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бондарь.**

Вондарі́вна, ни, *ж.* Дочь бочара. Ном. № 8443. Чуб. V. 428.

Вонда́рка, ки, *ж.* Жена бочара. *А старая да бондарка в шинку загуляла.* Грин. Ш. 615.

Вонда́рня, ні, *ж.* Бочарня, мастерская бочара.

Вонда́рство, ва, *с.* Бочарное ремесло.

Во́ндарський, а, е. Бочарскій.

Вондарча́, ча́ти, бондарченя́, ня́ти, *с.* Ребенокъ бочара. Ум. **Бондарченятко, бондарчатко.**

Вондарчу́к, ка́, *м.* Подмастерій бочара.

Во́ндарь, ря, *м.* Бочаръ. *Покинь, покинь, старий бондарь, по дочці плакати, покинь відер набивати—будеш панувати.* Чуб. V. 428. Ум. **Бондарець, бондарик.** *На дворі погребець, на погребці бондарець: „ой бондаре, бондарику,—набий мені бочку".* Чуб. V. 1174. Ув. **Бондарисько, бондарище, бондарюга.**

Вондарюва́ння, ня, *с.* Занятіе бочарствомъ.

Вондарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься бочарствомъ.

Вондарю́га, ги, *м.* Ув. отъ **бондарь.** Левиц. „Голодному і оп. м'ясо", 26.

Воднаря́, ря́ти, *с.*=**Вондарча.**

Вонто́жок, жка, *м.* Часть одежды (какая?) *А на моїй дівчині жовті черевички і чорний бонтожок.* Чуб. IV. 534.

Вонюх, ха́, *м.* Навозный жукъ. Фр. Пр. 107.

Воня́к, ка́, *м.* Раст. Tagetes patula. Вх. Пч. II. 36.

Вор, ру, *м.* Раст.: а) Setaria viridis Beauv. ЗЮЗО. I. 136; б)—зілля. Lycopodium complanatum L. ЗЮЗО. I. 127.

Во́ра, ри, бо́рва, ви, *ж.*=**Ворвій.** *Величні й моря береги, коли їх борви не колишуть.* Щог. Сл. 5.

Ворві́й, вія, *м.* Сильный вѣтеръ, буря, ураганъ. *Такий сильний та шкодливий вітер називають бурею, а ще инакше борвієм (ураганом).* Дещо. (4-те вид.), 91.

Ворг, гу, *м.* Кредитъ, долгъ. *Борг умер, зачекай не жив: хто не має грошей, най не п'є.* Ном. № 10615. **Боргбм.** Въ долгъ. *Боргом мені жид дасть тютюну.* Каменец. у. **На борг брáти=Набір брати.** *Бо вже на борг хлоп не хочет горілоньжу брати.* Гол. Ш. 212.

Ворговúй, á, é. Взятый въ долгъ. *У мене борговий один віл був,—тільки недавно виплатив.* Славянос. у. Ум. **Борговенький.** *Як задумав Харько, задумав Захарченко, задумав багатіти, зібрав Харько воликів борговських.* Чуб. V. 1048.

Воргува́ти, гу́ю, еш, *гл.* 1) Давать въ долгъ; кредитовать. К. ЦН. 219. *Як станеш усім боргувати, то прийдеться без сорочки ходити.* Ном. № 10617. *Сидить багач та й дивує, що убогому жид боргує.* Чуб. V. 1094. 2) Брать въ долгъ. *Пішов чумак до жидівки боргувати мед, горівку.* Грин. Ш. 575.

Вордю́г, га́ и **бордю́х, ха́,** *м.* 1) Кожа, снятая цѣлою съ козы (или теленка), выдѣланная, завязанная въ тѣхъ мѣстахъ, гдѣ были ноги и хвостъ, а въ томъ мѣстѣ, гдѣ была голова, стягиваемая ремешкомъ,—служитъ какъ мѣшокъ. *Бордюх повний муки.* Шух. I. 84. Вх. Зн. 4. См. **Бурдюг.** *Облупив (козу) бордюгом і дав їму шкуру.* Гн. II. 222. 2)=**Кендюх.** 3) **Мочевой** пузырь у животныхъ. Каменец. у.

Воре́дь, рця́, *м.* 1) Борецъ, ратоборецъ. *Ходіте битися чи бороться! бо я борець.* Шевч. 2) Aconitum Napellus L. ЗЮЗО. I. 109.

Воре́цький, а, е. Принадлежащій борцу. *Ми борецького роду.* Г. Барв. 420.

Ворже́й, *нар.* Скорѣе. *Коби боржій трава росла.* Гол. IV. 494. *Давай мені боржій коня.* К. ЧР. 352. *Він потяг боржій на базар.* Федьк.

Во́рзий, а, е. Быстрый, скорый. *Та як же ти найшов мені ба такій лік борзий.* Гол. II. 470. Ум. **Борзе́нький.**

Ворзи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Торопить. Бѣл.-Нос.

Ворзи́тися, жу́ся, зишся, *гл.* Торопиться. *Не борзи́ся, з повагом.* Бѣл.-Нос.

Во́рзо, *нар.* Скоро, быстро. *Донька не стерпіла, борзо прилетіла.* Гол. I. 195. *Не так то борзо діялося, як кажеся.* Гн. II. 29. *Ворзо йди,—біду найдеш, помалу йди,—біда тебе найде.* Фр. Пр. 107. Ум. **Борзенько.** Гн. II. 91. *Ой підемо до вінчаня борзенько.* Гол. IV. 300.

Ворúвітер, тра, *м.* Пустельга, Falco tinunculus. Вх. Пч. II. 10.

Ворúкати, 1) **каю, еш,** *гл.* Рыть рогами. *Сам бик землю борикає і на себе кидає.* Фр. Пр. 28. *Киртиця борикат землю.* Вх. Лем. 393. 2) **чу, чеш,** *гл.* Мычать. *Ходить волик понад Дунай, сумненько борúче.* Лукаш. 140.

Борíг, рога, *м.*=**Оборіг.** *В тебе воли як стодоли, а корови як бороги.* Гол. IV. 552.

Борі́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **борода**. Левиц. Пов. 179. *Його брівоньки — так, як шнурочок, його борідка—золотенькая.* Чуб. Ш. 208. *Здурів скажений цап, ріжки назад загнувши, замекав, заскакав.* Греб. 362. 2) Нижняя или задняя часть лезвея топора. Сим. 24. Шух. I. 175. 3) Щетка на ногѣ лошади. *В пісок ногами по борідки врився (кінь).* К. МХ. 24. 4)=**Бородица 4**. Гол. Од. 36. 5)—**царська́**. Раст. Mirabilis jalapa L. Анн. 217. *Од прычілка́ цвів кущ панської рожі, цвіли всякі квітки—й гвоздики, й чорнобривці, й царська борідка, й кручені паничі.* Левиц. V. 23.

Борі́донька, борі́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **борода**.

Борі́ка́ти, ка́ю, еш, *гл.* Бодать. *Борікає рогами.* О. 1861. I. 94.

Борі́ка́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Бороться. *Лучче з медведем борікаться, ніж з паном рахуваться.* Ном. № 1207.

Борі́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **борона**.

Борі́нний, а, е. Относящійся къ боронѣ. **Залізо борі́нне.** Желѣзо, употребляемое для зубьевъ бороны. Вас. 198.

Борі́нник, ка, *м.* Работникъ при боронѣ. НВолын. у.

Бо́ркання, ня, *с.* 1) Подрѣзываніе крыльевъ (у птицъ). 2) Усмиреніе, прибираніе къ рукамъ кого.

Бо́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Подрѣзывать крылья (птицамъ). 2) Смирять кого, прибирать къ рукамъ.

Борконь, ня, Раст. Melilotus officinalis. Лв. 100.

Воркота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Вуркотати**.

Воркоту́н, на́, *м.*=**Вуркотун**.

Ворла́к, ка, *м.* Адамово яблоко, larynx Вх. Зн. 4.

Ворла́нка, ки, *ж.*=**Ворлак**. Вх. Зн. 4.

Вормота́ти, чу́, чеш, *гл.* и пр.=**Бурмотати** и пр.

Цормоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О евреяхъ: то-же, что и **джерготати**. *Жиди бормоті́ли.* Рудан. I. 56.

Ворня́, ні́, *ж.* Борьба. Левч. 6.

Воровий, а, е. Боровой. *Ой сосно, сосно борова.* Грин. Ш. 473. *Боровая ягода вельми солодка, а луговая калина вельми горка.* Чуб. V. 484. 2) ? *Стану, гляну у долиноньку, а в долині все трава борова.* Грин. Ш. 389. *Житечко цвіте боровим цвіетом.* Грин. Ш. 13.

Воровик, ка́, *м.* 1) Житель бора. 2) Раст.: а) Бѣлый грибъ, Boletus edulis. ЗЮЗО. I. 114. *Як загадав боровик, на всі гриби полковник.* Чуб. V. 1183; б) Daphne cneorum L. ЗЮЗО. I. 121; в) Chimaphila umbellata Nutt. Анн. 95; г) Pyrola minor L. ЗЮЗО. I. 133. Ум. **Боровичок**.

Боровина, ни, *ж.*=**Вір**. *Ой бором, бором, боровиною, ой хто ж то їде вечориною?* Чуб. IV. 596.

Боровиця, ці, *ж.* 1) Черника, vaccinium myrtillus. 2)=**Боровина**. Чуб. IV. 389.

Боровичний, а, е. Черничный.

Боровичо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **боровик**.

Боровниця, ці, *ж.*=**Боровиця**. Вх. Уг. 228.

Борода́, ди, *ж.* 1) Борода. *Ой не піду за старого — бородою коле.* Чуб. V. 490. **Заде́р бороду.** Грубо: умеръ. Фр. Пр. 109. 2) Подбородокъ, нижняя челюсть. 3) **Ля́дська борода́.** Трава, которую не можетъ захватить коса. 4) **Спа́сова борода́.** Кустъ ржи, оставляемый на нивѣ въ концѣ жатвы. 5) **Борода́ лісова́.** Раст. Usnea barbata. ЗЮЗО. I. 140. 6)—**чо́ртова.** Vincetoxicum officinale L. Mœnch. ЗЮЗО. I. 141. Ум. **Борі́дка, борі́донька, борі́дочка**. Мил. 106.

Боро́давка, ки, *ж.* 1) Бородавка. *Ніс.... з чорною бородавкою на кінці.* Мир. Пов. II. 46. 2) Слѣдъ отпавшаго листа на стеблѣ. Шух. I. 19. Ум. **Бородавочка**.

Бородавка́ня, ні, *ж.*=**Ропавка**. Желех.

Боро́давник, ка, *м.* Раст.: а) Clematis Vitalba L. ЗЮЗО. I. 119; б) Psilonema calycinum. ЗЮЗО. I. 133; в) Scleranthus annuus. Вх. Пч. I. 12.

Боро́давочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бородавка**.

Борода́й, дая́, *м.*=**Воробець**. Вх. Зн. 4.

Борода́нь, ня, *м.* Бородачъ. Міус. окр.

Борода́тий, а, е. 1) Бородатый. *Максим старий бородатий вийшов з хати.* Чуб. Ш. 342. 2 — **та трава́.** Раст. Andropogon ischaemum L. ЗЮЗО. I. 111.

Боро́диця, ці, *ж.* То-же, что и **богородиця**, капюшонъ, пришитый къ верхней одеждѣ. Гол. Од. 36.

Бороздити, джу́, диш, *гл.*—**кому що**. Дѣлать кому на перекоръ, мѣшать кому. Фр. Пр. 109.

Борозе́нний, а, е.—**віл**. Быкъ, во время паханія ходящій съ правой стороны, т. е. по бороздѣ. Ном. № 10015. *Купити, бач, треба до п'ятої пари борозенного та дійну корову з телям.* Кв.

Борозе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борозка, ки, *ж.* Ум. отъ **борозна**.

Борозна́, ни́, *ж.* Борозда. Чуб. V. 341. *Старий вiл борозни не псує.* Посл. Ум. **Борозе́нька.** Грин. Ш. 660, **борозно́нька, борозка.** *А я жита не жала, в борознонцi лежала.* Гол. I. 311. *Ти будеш, молода дiвчино, жито зажинати, я буду у борозках лежати.* Мет. 365.

Ворбзний, а, е=Борозенний. КС. 1898. VII. 44. *Запрiг хлопець п'ять волiв,— нема шостого колiшенного, борозного.* Рудч. Ск. I. 182.

Борозни́стий, а, е. Дѣлающій большую борозду (о плугѣ). Черк. у.

Борознува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Бороновать. *Сем синов оре, сем борознує.* Чуб. V. 821.

Борознюк, ка́, *м.=Борозняк.* Желех.

Борозня́к, ка́, *м.* Личинка майскаго жука. Вх. Пч. I. 7.

Воро́ло, ла, *с.* Разсѣлина въ скалѣ, ущелье. Вх. Зн. 20.

Воро́на, ни, *ж.* Защита.

Ворона́, ни́, *ж.* 1) Борона. Части ея: деревянные **валки́**, въ которые вставлены зубья; каждый **валóк** обоими концами укрѣпленъ въ двухъ **глицях.** Чуб. VII. 401. Части гуцульской бороны: *Борона мае два довшi крайнi i два коротшi середущi* **хребе́тники;** *впоперек* **хребетникiв** *переходить шiсть тонших* **е́стикiв;** *там, де естики перехрещуються з хребетниками, задовбанi через них обох зелiзнi* **чопи.** Шух. I. 165. **Пiд бо́рону сiяти.** Сѣять по жнивью безъ вспашки, задѣлывая только бороной. Вас. 196. **Бо́рону затiга́ти за ким.** Подольщаться къ кому. Фр. Пр. 109. Ум. **Бори́нка, бори́ночка.**

Ворóнéння, ня, *с.* 1) Защита. 2) Запрещеніе. 3) Обработка бороною.

Воро́нець, нця, *м.* Защитникъ.

Ворони́ти, ню́, нить, *гл.* 1) Оборонять, защищать; хранить. К. ЧР. 358. *В морi не втопила, од смертi боронила.* Макс. (1849) 51. *Предки нашi славнi боронили волю.* К. Досв. 27. *Нехай мене Бог боронить вiд лихої напасти.* Ном. № 152. 2) Запрещать. *Ожени́ся, сину, я не бороню, та не бери вдови, бо я не велю.* Чуб. V. 880. *Ой прошу вас, гостi милi, не бороньте того.* Грин. Ш. 648. 3) Бороновать. *Оре плугом, кiньми боронить.* Чуб. V. 199.

Ворони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Защищаться. *Узявся я i буду боронитись, бо всякий день творив я Божу правду.* К. Iов. 57.

Воро́ння, ня, *с.* Борьба. *„Давай боротись!“....— К нечистому з боронням!— важко дишучи каже запорожець.* К. ЧР. 168.

Воронува́ти, ну́ю, еш, *гл.=* **Воронити 3.** *Старими жидами орав, а жидiвками боронував.* АД. II. 28.

Бороскви́, ви́, *ж.* Абрикосъ. Угор.

Ворбстатися, таюся, ешся, *гл.* Возиться въ грязи, силиться выбраться изъ грязи. *Загруз бiдолага, боростається собi в грязi.* О. 1861. XI. 2.

Воро́тати, таю, еш, *гл.* 1) Очищать отъ шелухи (просо). 2) Тормошить? Сбивать съ толку? *Ви мене забороτаєте, як от будете хапати тá з одного, тá з другого боку! Вас багато, а я один,—де ж менi вас усiх подiлити?—Та ви самi себе боротаєте.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Воро́ти, рю́, решь, *гл.* Бороть, одолѣвать. *О Боже мiй нескончений! дивитися горе, що тепера на сiм свiтi вiра вiру боре.* Нп.

Ворбтися, рю́ся, решся, *гл.* Бороться. *Боровсь з своїм сердега горем.* Котл. Ен.

Вороття́, тя, *с.* Борьба. *З бороття руки повибивав.*

Воротьба́, би́, *ж.* Борьба. К. Кр. 31. *Боротьба з злими духами.* Левиц. Пов. 22. *Бувши в смертнiй боротьбi, молився.* Єв. Л. XXII. 44.

Воро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **бiр.**

Ворошéнний, а, е. Мучной. Левч. 72. *Борошенна комора.*

Ворошéнце, ця, *с.* Ум. отъ **борошно.**

Ворошни́ти, ню, ни́ш, *гл.* Обсыпать мукой, запачкать мукой.

Ворошни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Пачкаться въ муку.

Бóрошно, на, *с.* 1) Мука. *Де борошно, там i порошно.* Ном. № 9875. 2) Окисленный свинецъ въ видѣ порошка. Вас. 183. Ум. **Борошенце.** Чуб. II. 98. Драг. 192. *Назмiтай у засiцi борошенця та спечи менi колобок.* Рудч. Ск. II. 2.

Ворошня́ний, а, е=Ворошенний.

Ворс, су=Ворть? *А мої сини у чистому полi, борси борсають, рої збирають.* Грин. Ш. 9.

Бóрсання, ня, *с.* Метаніе въ разныя стороны.

Борса́ти, са́ю, еш, *гл.* ? См. **Борс.**

Бóрсатися, саюся, ешся, *гл.* Метаться въ разныя стороны, возиться, барахтаться. *Пручався, борсався, дрiжав.* Мкр. Г. 21. *Зашелестiло жито, заколихалося, немов*

у йому щось борсалось, билось. Мир. ХРВ. 6.

Бо́рсук, ка, *м.* Барсукъ.

Бо́рсуків, кова, ве=**Ворсучий.** *Борсукове сало.* ЕЗ. V. 171.

Бо́рсучий, а, е. Барсучій. *Собаки мабуть натрапили на борсучий слід.* Стор. МПр. 112.

Бо́рсюк, ка, *м.*=**Ворсук.** Вх. Пч. II. 6.

Борт, та, *м.*=**Ворть.** Вх. Зн. 4.

Борта́вий, а, е. О деревѣ: трухлый въ срединѣ. Шух. I. 88, 178.

Бортак, ка, *м.* Болванъ, пентюхъ, остолопъ. Вх. Лем. 393.

Бо́ртник, ка, *м.* Бортникъ, пчеловодъ. *Ледаякого бортника і мед ледачим пахне.* Ном. № 7160.

Бортня́к, ка́, *м.* Эпитетъ медвѣдя. *Широко ступав він, неначе ведмідь-бортняк.* Стор. М. Пр. 109.

Борту́ля, лі, *ж.* Глупая женщина. Вх. Лем. 394.

Ворть, тя, *м.* Борть, улей въ деревѣ. Чуб. III. 392.

Бортяни́й, а́, е́. Имѣющій борть (о деревѣ). К. (Желех.).

Бортяни́к, ка́, *м.*=**Бортник.**

Бо́рух, ха, *м.* 1) Еврейское имя Борухъ. 2) **Бо́рухи справля́ти, відмовляти, співати.** Молиться (о евреяхъ). Рудан. I. 47. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157.

Ворушка́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Барахтаться, бороться. *Січі.... борушкаються вдвох, а опісля й покотються аж додолу.* Грин. I. 255. *Підуть борушкаться по вгороду.* Верхнеднѣпр. у.

Бо́рше, *нар.*=**Воржій.** *Хто борше насипле, той борше змеле.* Ном. № 7194.

Ворше́вка, ки, *ж.* Раст. Conium maculatum. Шух, I. 21.

Ворщ, щу́, *м.* 1) Борщъ. *Наша пані чорнобрива, борщу-каші наварила.* Чуб. III, 247. 2) Квасъ изъ бураковъ, изъ котораго приготовляютъ борщъ. О. 1862. IV. 32. МУЕ. I. 100. 3) Раст.: а) Chaerophyllum aromatum. ЗЮЗО. I; б) Heracleum sibiricum L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Борщівник.** Ум. **Бборщи́к, бборщичок.** *Ой косо ж моя русява, не рік же я тебе кохала, в червонім борщику вмивала.* Грин. III. 509. Ув. **Борщи́сько, борщи́ще.** *Отам, каже, борщисько стоїть вранішній під опічком.* Чуб. II. 383.

Борще́вий, а, е. Относящійся къ борщу.

Бо́рщик, ку, бо́рщичок, чку, *м.* Ум. отъ **борщ.**

Борщівни́й, а́, е́. 1)=**Борщевий.** 2) Любитель борща. *Який бо ти борщівний.*

Борщівни́к, ка́, *м.* 1) Раст.: а) Anthriscus sylvestris Hoffm. ЗЮЗО. I. 111; б) Heracleum sibiricum L. Анн. 165. См. **Борщ.** 2) Горшокъ, въ которомъ варятъ борщъ. 3) Любитель борща. Ум. **Борщівничо́к.**

Борщівни́ця, ці, *ж.* 1) Торговка, продающая борщъ. 2) Любительница борща. Ум. **Борщівни́чка.**

Борщівни́чити, чу, чиш, *гл.* Торговать борщемъ.

Борщівни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **борщівниця.**

Борщівничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **борщівник.**

Борщови́й, а, е=**Борщевий.**

Борщува́ти, щу́ю, еш, *гл.* Ѣсть борщъ. *Будем борщувати, коли дали борщу.* Зміев. у.

Борюка́тися, ка́юся, ешся, *гл.*=**Ворікатися.** *Годі вам борюкатися, вхаменіться.* Полт.

Босака́, *нар.* Босикомъ. *Як ось летить школяр один—невеличкий, обдертий і босака.* Св. Л. 139. **Босака́ вчи́стити, втя́ти** Побѣжать босикомъ. Ум. **Босачка́.**

Босе́м. Употребл. въ тавтологическомъ выраженіи: **Босе́м, босі́сінький.** Совершенно босой. *Там такий: голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Бо́сий, а, е. 1) Босой, необутый. *Пан в чоботях, а босі сліди знати.* Ном. № 1183. 2) Неподкованный, неокованный. *Босі коні.* Фр. Пр. 112. *Босі колеса.* Каменец. у. *Босий віз.* Фр. Пр. 112. *Гармати да ковані вози в похід ричтує, а босими возами загороде тіснину в нетрах.* К. ЦН. 242. 3) О собакѣ: темной шерсти съ бѣлыми лапами. Вх. Зн. 68. Мнж. 85. О быкѣ: съ бѣлыми копытами. КС. 1898. VII. 42. 4) Чоловік з **ббсою** губбю. Человѣкъ безъ усовъ. Ейскъ. **Ум. Босе́нький, босе́сенький.** *Ніжки босенькі мерзнуть.* Морд. Пл. 91.

Боси́ни, си́н, *ж. мн.* 1) Еврейскій праздникъ: Судный день, когда евреи ходятъ только въ чулкахъ. Шейк. *Жидівські босини.* 2) Трауръ у евреевъ, когда они, послѣ похоронъ, восемь дней должны быть босыми. ЕЗ. V. 200. 3) **Боси́ни справля́ти.** Шутливо: быть безъ обуви, ходить босикомъ. Ном. № 11234.

Босі́сінький, а, е. Совершенно босой. *Там такий голем голісінький, босем босісінький.* Харьк.

Босі́ти, сі́ю, еш, *гл.* Дѣлаться босымъ.

Бо́ска, ки, *ж.* Проститутка. Полт.

Боско́, ка́, *м.* Собака съ бѣлыми ногами (до колѣнъ). *Боско через увесь вік босий бігає.* Ном. № 11231.

Бо́со, *нар.* Босыми ногами. Чуб. IV. 225. *Ходить босо.* ЕЗ. V. 179. Ум. **Босе́ньо.** *Бігай босенько, — тепер тепло.* Полт.

Босо́ніж, *нар.* Босыми ногами, босикомъ. *Бігли босоніж дівчата.* К. Чр. 41.

Босоні́жка, ки, *ж.* Босоножка. *Біленька, русявенька босоніжка, Михайлова маленька сестричка Мелася.* МВ. Ш. 135.

Босо́ніч, *нар.*=**Босоніж.** *Позичка босоніч ходить.* Ном. № 10618.

Босоно́гий, а, е. Босоногій. *Боги, богині і півбоги, простоволосі, босоногі.* Котл. Ен.

Босо́рка, ки, *ж.* 1)=**Босорканя.** Желех. 2) Лягушка, жаба. Вх. Уг. 228.

Босорка́ня, ні, *ж.* 1) Вѣдьма, колдунья. Гн. II. 182, 252. 2)=**Ропавка.** Желех.

Босоркў́н, на, *м.* Упырь. Желех.

Вости́, боду, деш, *гл.* Бодать. Угор. *Бик боде.* Вх. Лем. 394.

Босува́ти, су́ю, еш, *гл.* Ходить босикомъ. *Що се ти босуєш?* Лохв. у.

Боси́жник, ка, *м.* Родъ растенія. Вх. Уг. 228.

Боси́як, ка́, *м.* Босякъ, оборванецъ, безпріютный пролетарій. *Сам став за босяка на поденну.* Грин. II. 258. *У якономії усяка наволоч і босяки бувають.* Г. Барв. 511.

Боси́тник, ка, *м.* Родъ растенія. Желех.

Бот, та, *м.* Сапогъ съ короткимъ голенищемъ. *Боти сап'янові несе; на його козацькі ноги надіє.* ЗОЮР. I. 207. *Та на козаку боти, та на козаку нові та німецької роботи.* Грин. Ш. 286. Ум. **Бо́тик.**

Ботви́на, ни, *ж.* Свекловичные листья. *Ой через тин да в манастир стежечка в ботвину.* Нп. *Нарвала ботвини свині.* Черниг. у.

Боте́й, те́ю, *м.*=**Отара.** Шух. I. 195, 198. *Цілий ботей овець іде за двома вівчарами.* Шух. I. 210.

Бутелёв, ва, *м.* Мутовка для пахтанья масла; состоитъ изъ ручки (держівно), на концѣ которой прикрѣплены накрестъ двѣ пары брусочковъ (крила), сквозь концы которыхъ проходитъ два кольца, свитыя изъ тонкаго корня смереки (роскрутці). Шух. I. 214, 141, 106.

Бо́ти, *мн.* (ед. ч. бота?) Дубовыя доски для лодокъ. Браун. 19.

Бо́тик, ка, *м.* 1) Ум отъ **бот.** 2) Башмакъ, ботинокъ. **Бо́тики з очи́ма.** Башмаки съ металлическими пистонами для снурковъ. Вас. 162.

Боток, тка́, *м.* Ботинокъ, полусапожекъ. *На тім паняті (дівчині) рудая сукня, на ножейках ма'т шнуровані бітки.* АД. I. 43.

Ботю́к, ка́, *м.* Стволъ дерева, предназначенный для распилки на доски. Желех. Вх. Зн. 4. *Ялиця стогне й шелестить.... „Мене підтяли й' ботюка до трачки покотили“.* Млак. 108.

Бо́тя, ті, *ж.* Кокора въ срединѣ лодки, полуободъ, поперечный выгнутый деревянный брусокъ, къ которому снаружи пришиваются доски. Вас. 151. Мнж. 179.

Бо́хало, ла и пр.=**Бухало** и пр.

Вохон, на, бохуне́ць, нця, *м.*, и пр.=**Бухан, буханець.** *Хліба бохунець.* Рудан. I. 67.

Воцю́н, боця́н, на, *м* Аистъ, Ciconia.

Вочáлка, ки, *ж.* Небольшой боченокъ. *Де там барилкр, то таки ціла бочалка: відер з п'ять або й більш трохи туди влізе.* Брацл. у.

Вочане́ць, нця́, боча́нин, на, *м.* (мн. боча́не). Житель противоположнаго берега рѣки.

Вочáстий, а, е. Толстобокій. *Сиві волк поздихають і бочасті корови.* Гол. I. 314.

Бо́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Бо́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бочка.**

Бочéчок, чка, *м.* Ум. отъ **бік.**

Бочи́стий, а, е=**Вочастий.** Коцюбинскій, I. 23.

Бочи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Сбочивать, ѣхать въ сторону. Шейк. 2) Смотрѣть въ сторону.

Бочи́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Косо, непріязненно смотрѣть, сердиться. Вх. Зн. 18. *Бочит сі на мене, як бим му маму зарізав.* Фр. Пр. 112.

Бочи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **бік.** *Дурне мужичище взялось у бочище.* Грин. Ш. 327.

Бочі́й, чія́, *м.*=**Вокшій.** Желех.

Бо́чка, ки, *ж.* 1) Бочка. Шух. I. 250. *Горілочки бочка.* Чуб. Ш. 243. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 46. Ум. **Бо́чечка.** Чуб. Ш. 456.

Бочкови́й, а, е. Бочечный. *Бочкова олія.* Полт. г.

Бочкори, (рів? *м.*) *мн.* Родъ кожаной

обуви, то же, что и **постоли**. Гол. Од. 82. Вх. Уг. 226.

Бочкува́тий, а, е. Бочкообразный.

Бочку́р, ра́, *м.*=**Очкур**. Kolb. I. 35.

Бочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бік**. 2) мн. **Бочки́**. Стѣнки лагунки (для дегтя). Рудч. Чп. 250.

Бочо́нок, нка, *м.*=**Барило**.

Бочу́ля, лі, *ж.* 1) Толстобрюхая корова. Желех. 2) Корова съ бѣлыми боками. Желех. Ум. **Бочу́лочка**. *Да прийду ж я, гою, на твою обору, ой займу ж я бочулочку до свойого дому.* Чуб. V. 1088.

Боюн, на́, *м.* Трусъ. К. ПС. 66.

Боягу́з, за, *м.*=**Боюн**. Св. Л. 219. *Ой ти, боягузе! своєї тіни боїшся.* Фр. Пр. 113.

Боязки́й и **боязьки́й**, а́, е́. Боязливый, робкій. *Замучена молодиця, печаловита, боязка.* МВ. I. 49. Ум. **Боязке́нький**.

Бо́язко и **бо́язько**, *нар.* 1) Страшно. *Собаки не боязко, та дзвяги його.* Ном. № 7253. *Боязько мені, бо тоді вони мене всі покинули.* Г. Барв. 352. 2) Боязливо, робко. *Усі боязко дивились на Зіньку.* Стор. М. Пр. 58. Ум. **Бо́язке́нько, боязько́нько**.

Боязли́вий, боязни́й, а́, е́=**Боязкий**. К. МХ. 17.

Боязли́во, бо́язно, *нар.*=**Боязко**. *Так мені чогось сумно й боязно, аж моє серце мре.* МВ. I. 17. *І сторож боязно кричить, щоб злого пана не збудить.* Шевч.

Боязки́й, бо́язько. См. **Боязкий, боязко**.

Боя́рий, а, е=**Боярський**. *Уже коні на стану гогочуть, буяре до коней не хочуть, буярої чести не знають.* Грин. Ш. 550.

Боя́рин, на, *м.* 1) Бояринъ. 2) Шаферъ (на свадьбѣ). МУЕ. I. 123. 3) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29. Ум. **Боя́ронько, боя́рочко**. Чуб. V. 939. *Не смутіться та боярочки, що короткі та подарочки.* Мил. Св. 39.

Бояринува́ння, ня, *с.* Шаферство.

Бояринува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Быть шаферомъ.

Боя́ронько, боя́рочко, ка, *с.* Ум. отъ **боярин**.

Боя́рство, ва, *с.* Боярство, бояре. Греб. 328.

Боя́рський, а, е. 1) Боярскій. 2) Шаферскій. *Бере старший боярин боярські шапки і несе їх у хату.* МУЕ. I. 123.

Боя́рчик, ка, *м.*=**Боярин 2**. *Бувае два або й три боярчики, бо часом іде й третій, що зветься „писарь“, що записує кватеру для молодого. На другий день, у неділю, як ідуть до шлюбу, він буває хорунжим.* О. 1862. IV. 17.

Бо́ясть, ти, *ж.* Боязнь. Левч. 6.

Боя́тися, боюся́, їшся, *гл.* Бояться. *Вовка бояться, то і в ліс не йти.* Ном. № 4231. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору.* Мет. 105. *Ідіть, душі, та й бояйтеся* (вм. **бійтеся**). Грин. Ш. 147.

Вра=Вра́те. *Сокращ. зват. пад.* отъ **брат**. *Дивись, бра, перший раз на своїм віку бачу.... що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Вра́вий, а, е. Хорошій, красивый. *Жив там веселий бравий чоловік.* МВ. (О. 1862. I. 93). *Пугаченьку бравий, наша доля рівна: в тебе нема жінки, в мене чоловіка.* Балл. 94. Ум. **Браве́нький, браве́сенький**. *Писарець маленький, на личку бравенький.* Нп.

Вра́во, *нар.* Хорошо, красиво. *Казав москаль „право“, та й збрехав браво.* Посл. Ум. **Браве́нько, браве́сенько**.

Вра́га, ги, *ж.* 1) Брага, родъ напитка (изъ просянаго солода). Маркев. 170. Чуб. VII. 447. *Лемішку і куліш глитали і брагу кухликом тягли.* Котл. Ен. I. 11. *І кубками пили слив'янку, мед, пиво, брагу, сирівець, горілку просту і калганку.* Котл. Ен. I. 19. 2) Брага, спущенный заторъ,—имъ кормятъ скотъ. *Пили, як брагу поросята, горілку так вони тягли.* Котл. Ен. II. 15. Ум. **Бра́жка**. АД. II. 33, **бражечка**. *А що їли?—Кашку. А що пили?—Бражку.* Чуб. Ш. 106. *Браго ж моя, бражечко медовая, з ким я тебе жить буду, молодая?* Чуб. V. 51.

Враговáр, ра, *м.* Заторный чанъ. Шейк.

Вра́жечка, бра́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **брага**.

Вражни́й, а, е. Откормленный брагой. *Бражна корова.* НВолын. у.

Вра́жник, ка, *м.* 1) Чанъ для браги. 2) Продавецъ браги.

Вра́жниця, ці, *ж.* Продавщица браги.

Вражу́ха, хи, *ж.*=**Брага**. *Насіяла гречухи, наробила бражухи.* Чуб. V. 1136.

Вразили́я, лії, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразолі**. *По під гору високую росте бразилія.* Гол. II. 734.

Вразолійний, а, е. Имѣющій цвѣтъ синяго сандала или окрашенный синимъ сандаломъ. *Крашанки бразолійні.* Сим. 283.

Вразолійник, ка, *м.* Горшокъ, въ которомъ варятъ сандалъ.

Вразолія, лії, *ж.* Темносиній сандалъ, древесина дерева Caesalpinia brasiliensis. МУЕ. І. 175.

Вразбля, лі, *ж.* Родъ цвѣтка. См. **Бразилія**. *Дівчата.... в квітках і широченних стрічках, наче ті бразолі, маки та лелії.* К: ДС. 24.

Врай, брая, *м.* Инструментъ, которымъ бьютъ *бриндзу* при ея приготовленіи: толстый буковый колъ, съ одного конца цилиндрическій, а съ другого четырехгранный, съ зарубками на граняхъ. Шух. І. 214.

Врак, ку, *м.* 1) Бракъ, негодное. *Сам брак ми (=мі) лишили.* Фр. Пр. 116. 2) Недостатокъ, неимѣніе. *Купив би всього, та брак грошей.*

Вра́кнути, не, *гл. безл.* Недоставать. *Бракне копійки.*

Вракува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Пренебрегать, отбрасывать. *Єден бракує, другий пажус.* Фр. Пр. 116. 2) безл. Недоставать. *Коли у тебе бракує того насіння, позич його.* Стор. МПр. 24. *Чого вам бракує, то си докупіт.* Фр. Пр. 116.

Вра́льниця, ці, *ж.*=**Враля**. Желех.

Вра́ля, лі, *ж.* Работница, собирающая, дергающая коноплю. Желех.

Врам, му, *м.* Узкія полоски смушекъ, мѣха для обшивки краевъ тулуповъ, шубъ. Харьк. г.

Вра́ма, ми, *ж.* 1) Ворота. Мет. 407 *А в нашім двору гірше як в неволі, вийди за браму, наплачся доволі.* Чуб. V. 344. *Вашу дівчину мов за золоту браму зачинено: і в вічі її не побачиш.* МВ. І. 71. 2) „Опушка изъ сафьяна, плиса (вольвета) или смушка". Вас. 155. См. **Брам**. Ум. **Бра́мка, бра́мочка**. Чуб. V. 896.

Вра́мний, а, е. 1) Относящійся къ воротамъ. 2) какъ сущ. Привратникъ. Желех.

Вра́мурний, а, е.—ка́мінь. Азотная окись кобальта. Вас. 182.

Вра́ндзя, зі, *ж.*=**Вур'ян**. Вх. Лем. 394.

Вранду́ші, шів, *м. мн.* Раст. родъ подснѣжниковъ. Crocus reticulatus L. ЗЮЗО. І. 120.

Вранду́шки, шок, *ж., мн.* Раст.: а)=**Брандуші**. ЗЮЗО. І. 120; б)—**білі**. Ornitogalum umbellatum L. ЗЮЗО. І. 130.

Вра́нець, нця, *м.* 1) Плѣнникъ, военноплѣнный. 2) Рекрутъ. Желех. *Бранець на стойці.* Федьк. Ш. 45. 3) Нанятый человѣкъ для выдергиванія конопли; чаще во **мн. ч. Бранці**. Волч. у

Вра́нка, ки, *ж.* 1) Плѣнница. *Дівка бранка, Маруся попівна Богуславка.* ЗОЮР. І. 210. 2) Наборъ (рекрутовъ). *Я пішов до бранки, та не здавсі.* Шух. І. 317. *Стережіться, парубочки, бо либонь бранка буде.* Гол. І. 139. 3) Родъ рыбы: Barbus fluviatilis. Вх. Лем. 394 **Ум. Бра́ночка**.

Вра́ння, ня, *с.* 1) Бранье, дѣйствіе берущаго. *Браньом не збіднієш.* Фр. Пр. 116 *Солодше брані, як давані.* Фр Пр. 116. 2) Выдергиваніе, вырываніе льна (при уборкѣ). *З ким мені льон брати?.. а з свекорком бранья—тільки воркотання* Грин. Ш. 82.

Бра́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **бранка**.

Вранъ, ні, *ж.* Извѣстно только изъ анекдота о лѣнивой женщинѣ. *„Що ти, жінко, робиш, що роботи твоєї не видно?"—Та що роблю? я—каже,—чоловіче, брань беру.—А він то й дума: „що ж то таке брань беру?" Поліз на горище, сидить, дожидає, поки вона буде брань брати. Вона встала, напрягла ороху, прослала ряднину, насипала туди ороху; взяла, лягла черевом на землю і бере ротом орох той, їсть....* Грин. ІІ. 163.

Брат, та, *м.* 1) Братъ. *Нема.... ні брата, ні сестри.* Чуб. V. 18. *У ляхів—пани, на Мбскві—реб'ята, а у нас—брати.* Ном. № 796. Употребл. какъ слово обращенія къ мужчинѣ-пріятелю. *Товаришу, рідний брате, виклич мені дівча з хати.* Мет. 69. 2)—**у пе́рших**. Двоюродный братъ. 3)—**у дру́гих**. Троюродный братъ. 4)—**чоповй́**. Собутыльникъ. Млак. 85. 5) **Ста́рший брат**. Въ цехѣ: начальникъ надъ подмастеріями. Козел. у. 6) **Моло́дший брат**. Въ цехѣ: лицо, служащее для посылокъ. Козел. у. **Ум. Бра́тець, бра́тік, бра́тічок, братко́, братбк, братбчок, бра́тонько, бра́течко, брату́ньо, брату́сь, брату́сик**. *Ой приїхав братець до сестриці в гості.* Чуб. V. 764. Въ живой разговорной рѣчи употребляется преимущественно во мн. ч.: **братці, братця**. *Хваліте, крикнув, братця, Бога.* Котл. Ен. Очень любимо **въ** употребленіи нѣжно-ласкательное **бра́тік, бра́тічок**. Особенно любятъ употребленіе его женщины какъ по отношенію къ брату, такъ и ко всякому любимому молодому мужчинѣ, также при просьбахъ и пр. *Тиміш зібрав парубків: „Братіки мої, товариші милі, поможіть мені!"* МВ. І. 132. *Посію я рожу, покладу сторожу. братіка рідного* Чуб. Ш. 207 *Мій ба-*

течку, мій братіку, хоч ти не цурайся! Шевч. 86. *Се ж мій братічок ріднесенький!* МВ. I. 30. *Братічок помре,—я й загину.* Чуб. V. 439. *Тепер мій братко із вуйська приїхав.* Чуб. Ш. 316. *Братоньку милий, прибудь до мене.* Чуб. V. 469. 7) **Брат і сестра.** Раст. Melampyrum nemorosum L. Вх. Пч. I. 11. 8) **Брат-сестриця.** Раст. Melampyrum arvense L. Шух. I. 21. 9) **Три брáти.** Раст.: а) Euphrasia lutea L. Шейк.; б) Trifolium medium L. Шейк.

Вратáн, на, *м.*=**Вратанич.** Желех.

Вратáнець, нця, *м.*=**Вратанич.** Желех.

Вратáнич, ча, *м.* Племянникъ (сынъ брата). Чуб. VI. 292. НВолын. у., Каменец. у. Опат. 24. **Ум. Вратáнчик.**

Вратáниця, ці, *ж.*=**Вратанка.** Желех.

Вратáничка, ки, *ж.*=**Вратанка.** НВолын. у.

Вратáння, ня, *с.* Братанье.

Вратáтися, тáюся, ешся, *гл.* Брáтаться, дружиться, входить въ дружбу. *При добрій годині й чужі братаються, при лихій годині й свої цураються.* О. 1861. IV. 94. Нп. *Батько мій не братався з панами.* Лебед. у. *Того ж батька, такі ж діти,—жити б та брататься.* Шевч.

Вратáшшя, шя, *с. соб.* Братцы. Унотребл. преимуществ. какъ слово обращенія. *Якої ж вам, браташшя, заспівати?* К. Бай. 121.

Вратéрній, я, е=**Вратерський.** *Пийте братернюю кров* Костом. (О. 1861. Ш. 31).

Вратéрство, ва, *с.* 1) Братство, братскóе родство. 2) Братство, братское дружество. Шевч. 211. *Розбить те гемонське братерство ляхів з козаками.* Стор. МПр. 44. 3) Соб. Братъ и его жена.

Вратéрськи, *нар.* Братски, по братски. Котл. Ен.

Вратéрський, а, е. Братскій. *Братерська наша воля.* Шевч. 368. **По вратéрськи.** По братски. *Жили чесно, по братерськи.* Стор. МПр. 40.

Врáтець, тця, *м.* Ум. отъ братъ.

Вратéцьки, *нар.*=**Вратерськи.** *Вони братецьки мов жили.* Греб. 325.

Врáти, берý, рéш, *гл.* 1) Брать, принимать. *Бере коня за поводи.* Мет. 31. *Ой не хочу, дівко, я од тебе платі брати.* Мет. 101. **Бере як не своїми рукáми.** О лѣнивомъ, вяломъ работникѣ или неловкомъ. Фр. Пр. 118. 2) Брать, набирать. *Вийшла мати води брати.* Мет. 72. **Бере як віл на роги.** Набираетъ на себя непосильно много работы, обязанностей. Фр. Пр. 118. 3) Собирать. *Дівчата брали гриби в лісі.* 4) Рвать, дергать. *Ой там за яром брала дівка льон, та забула пов'язати.* Нп. *Вмер він уже тоді, як плосконі брали.* Грин. I. 33. **Брáти зýби.** Рвать зубы. Вх. Лем. 394. 5) Получать (вознагражденіе, плату). *Нанявся до пана, бере по п'ять рублів на місяць.* Харьк. 6)—(дівчину). Жениться. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. 7) Заимствовать, занимать, брать въ долгъ. *Планиди ці.... беруть свій світ від сонця.* Дещо. *Бере гроші на відробіток.* **Берé на зелéний овéс.** Беретъ въ долгъ въ счетъ сомнительныхъ будущихъ благъ. Фр. Пр. 118. 8) Объ инструментѣ, орудіи: хорошо дѣйствовать, брать. *Коса тільки шелéсть! шелесть! під самий корінець бере.* О. 1861. IV. 34. *Мушкетом бере, аж серце в'яне, а лях од страху вмірає.* АД. II. 40. *Його ніяка ні куля, ні шабля не бере.* Грин. I. 184. 9)—**басá.** Пѣть басомъ. 10)—**вля́во, лівбруч.** Поворачивать влѣво, держать лѣвѣе. 11)—**город.** Брать городъ (на войнѣ). *Тоді ж то і Очаків брали.* Шевч. 12)—**дитúну.** Принимать (объ акушеркѣ). *Баба Оксана у мене усіх дітей брала.* Черниг. *Оце баба, що брала мого Йвана.* Лебед. у. 13)—**завúчку.** См. **Завичка.** 14)—**контрáкт.** Заключать условіе, контрактъ. *Ніхто з Богом контракту не брав.* Ном. № 36. 15)—**ланцюгáми.** Заковывать. *Ланцюгами за поперек втрое буду тебе брати.* АД. I. 212. 16)—**за лíб, лоб.** Брать за чубъ, за вихоръ. Грин. Ш. 565. *Сіх дуків-сріблянників за лоб, наче волів, із за стола вивождайте.* ЗОЮР. I. 209. 17)—**мíрку.** Снимать мѣрку. 18)—**на мýки.** Пытать. *Як його взяли, на муки брали.* Чуб. Ш. 349. 19)—**на сéбе.** Надѣвать. АД. I. 7. *Що неділі бере білу сорочку.* 20)—**на спúток.** Испытывать. 21)—**на спóвідь.** Исповѣдывать. 22)—**на ум.** Понимать, замѣчать. *Нам скаже на глум, а ми беремо на ум.* ЗОЮР. I. 13. 23)—**óчі.** Привлекать, притягивать, останавливать вниманіе. *Та й сорочка ж: аж на себе очі бере.* Кобел. у. *Його хата сяла тільки рушниками.... та хорошою, як божий рай, дочкою, що всім брала очі красотою.* К. МВ. X. 3. 24)—**під глáву.** Угождать, подчиняться. *За віщо ж її нам під главу брать? Вона ж таки менша, а мій чоловік старший.* Новомоск. у. 25)—**під нóги кого.** Первоначально: топтать, а пе-

реносно: одолѣвать. *Бери вороги під ноги.* Фр. Пр. 118. 26)—**розлу́ку.** Разлучаться, разставаться. *Треба бра́ти з миле́ньким розлуку.* Грин. Ш. 302. 27)—**шлюб.** Вѣнчаться. *В неділю уже іде до церкви брати шлюб.* Грин. Ш. 515. *Шлюб брала, шлюб шлюбувала перед попом і перед дяком з Юрком козаком.* Нп. 28) **Бере́ кого́ що:** а) Ему хочется чего. *Щоб його не брала ні їжа, ні робота, ні до инчої охота.* Грин. II. 323. *Пусти на улицю, бо й плач бере.* Мил. 87; б) **Дріжаки́ беру́ть.** Дрожитъ кто. *А мене тільки дріжаки беруть, наче у лихоманці.* О. 1862. X. 12. **Жаль бере́.** Становится жаль. **Сум, журба́ бере́.** Становится грустно. **Уроки... колючками брали.** Отъ сглаза сдѣлались колики. Мнж. 152. Прич. **Бра́ний и бра́тий.** *Де вона брана? В неньки в коморі.* АД. I. 7. *У їх невістка молода, торік брата.* Г. Барв. 51.

Врати́м, ма, *м.*=**Побратим.** *Да брати ж мої, братими, горілки нап'ються* Чуб. V. 1019.

Врати́мство, ва, *с.*=**Побратимство.**

Врати́на, ни, *м.*=**Вратуха.** О 1862. VIII. 25.

Бра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.* 1) Браться; приниматься. *На Гліба-Бориса до хліба берися.* Ном. № 451. *Вийшов козак із сіней, за серце береться.* Мет 90. *Хмари беруться із землі, а більше із води.* Чуб. I. 24. **Тобі живе́ться—і на скіпку бере́ться.** Тебѣ во всемъ удача. Г. Барв. 312. 2) Идти, направляться, всходить, взбираться, взлѣзать. *Як прийду в город, то все берусь ночувати в кума.* Зміев. у. *Раденька вже, як хто навстріч мені береться.* МВ. I. 14. *Що мені робити? Чи додому, чи до тестя братись.* Г. Барв. 211. *Хтось за воротьми почав кашляти, і стало чути, як щось, або старе, або недуже, береться в баштї по сходах до віконця.* К. Чр. 5. *Дід, зігнувшися з холоду, береться на піч.* Г. Барв. 160. *Недалечко слива була рясна. Дивлюсь, щось береться на неї і трусить.* Г. Барв. 361. 3) Набираться *Ой я в бору воду беру́,—вода не береться.* Мет. 50. 4) Собираться, готовиться. *Стріляй швидче, бо вже беруться летіть качки.* НВолын. у. *Мати поседіла, береться йти.* Драг. 10 *Посиділа я в них та й додому беруся.* МВ. II. 24. 5) Приближаться (о времени), подходить, доходить. *До сорока год вже мені береться.* Зміев. у. *Вже до двох тисяч років береться, як вони її* (правду) *затуманюють.* К. (О. 1861. II. 229). *Бралося вже до півночі.* Мир. Нов. II. 55. *Уже й пуд обіди береться.* Чуб. II. 346 6) Биться, драться. *Пішли ся брати на олов'яне боїще; як тот утяв Покотигорошком,—по кістки; Покотигорошок проклятим як вдарив,—по коліна.* Драг. 262. 7)—**в ноги** Убѣгать, бѣжать. *Береся в ноги і втіче.* Вх. Лем. 394. 8)—**до чого:** а) Браться, приниматься за что, дѣлать какое-либо дѣло. *До книжки він береться охочо.* К. (О. 1861. I. 310). *До французької мови і до музики добре й я бралась, до танців тож.* МВ. (О. 1862. III. 36). Въ томъ же значеніи безъ предлога. *Воно гарненьке, не аби яке, і граматки береться.* Г. Барв. 482; б) Липнуть, приставать къ чему. *Болото береться до коліс.* Хотин. у. 9)—**з ким.** Вступить въ бракъ. *Нащо мені женитися? нащо мені братись?* Шевч. *Любилися, кохалися, чому не беремся?* Чуб. V. 97. *Коли син женивсь козацький, доня замуж бралась,—той в жупан, а ся у кунтуш любо одягалась.* Мкр. Н. 34. 10)—**за кого.** Приниматься за кого. *Нікого й соромитись: нас двоє; що дня вже за мене береться.* Г. Барв. 273. 11)—**чим.** Превращаться во что. *Вгорі дуже холодно, як у нас зімою, через що пара та, що йде од землі з теплим воздухом..... береться маленькими бульбашками.* Дещо (4-те вид.), 99. 12)—**на си́лу.** Чувствовать себя въ силахъ. *Ой коню мій, коню вороний! чи берешся на силу?* Млр. л. сб. 13) **Бере́ться сва́рка.** Происходитъ ссора. *Між челядю бересі сварка найбільше із за курей та любасів.* Шух. I. 35. 14) **Не бере́ться сон.** Не хочется спать. *Хата біла, постіль мила, а сон не береться: чорні брови, біле личко на думці снується* Грин. III. 220. 14) **Моро́з бере́ться** Морозитъ. *Береться світом мороз* Константиногр. у.

Врати́телі, лів, *мн.* Двоюродные братья и сестры

Врати́ха, хи, *ж.*=**Бра́това.** НВолын. у.

Врати́ща, тищ, *м. мн. Соб.* Грубо-ласкательно: братья, братцы. *Що ж, братища,—кажуть инші,—рушаймо панським добром ділитись* К. Чр. 352.

Бра́тів, това, ве. Братовъ, принадлежащій брату. *Змелють у братовім млині.* Рудч. Ск. II. 12. *Ой заплачуть братки*

по братовій голові: що братова голова в чужім краї полягла. Рудч. Чп. 170.

Братівство́, ва́, *с. соб.* Братья. Желех.

Братіечко, ка, *м.* Ум. отъ **братій**

Братій, тія́, *м.*=**Брат**. Желех. Ум. **Братіечко**. Желех

Бра́тік, ка, *м.* 1) Ум. отъ **брат**. 2) мн Раст.: а) Melampyrum nemorosum L. Борз. у. Лв. 100; б) Viola tricolor L. ЗЮЗО. I. 141

Бра́тічок, чка, *м.* Ум. отъ **брат**.

Бра́тія, тії, *ж.* Братія. *Ігумену діло, а братії зась.* Ном. № 1004.

Бра́тка, ки, *ж.* 1) Взятка (въ карточ. игрѣ). *Що віщо ти зняв?—Що туза.—Ну, ото й гаразд: є вже братка.* Лубен. у. 2) мн. Раст. Иванъ-да-Марья, Viola tricolor. Чуб. I. 82. Литин. у. Канев. у

Братки́, кі́в, *м. мн.* Щипцы для углей.

Братко́, ка́, *м.* 1) Ум. отъ **брат**. Грин. Ш. 307. ЗОЮР. I. 72. *Да накажу своїму милому хоть рідним братком.* Грин. Ш. 166. Мн. ч. **Братки́** и **братцбве**. *Промовив до всіх монархів: „Мої братя (браткове), я би м хотів стару віру зоставити, а иншу прияти.* Гн. I. 183. 2) мн. **братки́**: а) Родъ хлѣбнаго печенья? *Чого то з сього святого хліба не зробиш? Усячину: діда, братки ... каленика.* О. 1861. Кух. XI. 27; б) Раст.=**Братік 2**. Борз. у.

Бра́тній, я, е. Братній, братнинъ. *З думки мені не йде братня біда.* МВ. *В братніх* (чоботах) *не бував, бо без пришов і халяв.* Чуб. V. 1126.

I. **Братова́, бо́ї**, *ж.* Жена брата. *„Дівєрю мій, пожалуй мене, як твій брат буде бити мене!“—Братова моя, того не вчиню, як мій брат буде бити, я й двері зачиню.* Чуб. V. 1096

II. **Братова́, ва́**, *ж. соб.* Дружная компанія. *Братова зібралась та й гуляють.* Чѣрк. у. *Братовою зібралися собі та й гуляють.* Черк. у

Братовби́йство, ва, *с.* Братоубійство.

Братовби́йця, ці, *об.* Братоубійца.

Братовби́йчий, а, е. Братоубійственный.

Братови́зна, ни, *ж.* Наслѣдство послѣ брата.

Братóк, тка́, *м.* 1) Ум. отъ **брат**. 2)—**лісовий**. Раст. Viola sylvestris Lam. ЗЮЗО. I. 141.

Братолю́бний, а, е. Братолюбивый. *Братолюбний подвиг.* К. (О. 1862. Ш. 23).

Братолю́бність, ности, *ж.* Братолюбіе, любовь къ ближнему. *У братолюбності треба жити.* Міус. окр.

Братолю́бно, *нар.* Братолюбиво. *Людям треба жити братолюбно.* Міус. окр.

Братолю́б'я, б'я, *с.* Братолюбіе.

Бра́тонько, ка, *м.* Ум. отъ **брат**.

Братóчок, чка, *м.* Ум. отъ **брат**

Бра́тство, ва, *с* 1) Братство. *Добре братство краще за багатство.* Посл. 2) Духовное общество, церковное братство. О. 1862. IX. 47. *Тут ще пішов і братчиків Кирик загодити, щоб братчики ізвелі-ли на братство дзвонити.* ЗОЮР. II. 90.

Бра́тський, а, е. Братскій.

Бра́ття, тя, *с. соб.* Братья. К. Псал. 77. *Браття любе, браття миле!* АД. I. 114.

Братýга, ги, *м.*=**Братуха**. О. 1862. IV. 74.

Братýнин, братýсин, на, не. Принадлежащій братцу.

Братýнок, нка, *м.* = **Братанич**. Вх Лем. 394.

Братýньо, ня, братýсь, ся́, *м.* Ласк. отъ **брат**. *Їж, братуню, поки сестра перед очима.* О. 1862. VIII. 17.

Братýха, хи, *м.* Увелич. и ласкат. отъ **брат**. *Був їй братуха в другихъ.* О. 1862. II. 59. *Не псуй шкури, мій братухо!* Чуб. V. 1173

Бра́тчик, ка, *м.* 1) Братъ *Братчику мій любий, вечеряй ти з нами.* Федьк. I. 13. *Було там багато нашого братчика.* 2) Членъ братства (церковнаго и пр.) Чуб. Ш. 28. О. 1861 XI. Св. 68. О. 1862, IX. 47. 3) Членъ **Січі**. *Понаходило таки чимало братчиків-січовиків.* Стор. МПр. 60. 4) Мн. Раст. Melampyrum nemorosum. Вх. Пч. II. 33. См. **Братік, братко, брат**. 5) **Бра́тчик і сестри́чка**. Раст. Viola tricolor. Вх. Пч. II. 37.

Бра́ха, хи, *об.* Берущій, берущая. *Будеш даха, будеш і браха.* Черниг. у.

Брацáр, ра́, *м.* Обшлагъ рукава сорочки. Шух. I. 153, 160, 161.

Бра́цтво, ва, *с.*=**Братство**.

Бра́цький, а, е =**Братський**.

Бра́чка, ки, *ж.* 1) Ухватъ. Козел. у. 2) Требованіе на продуктъ, покупаніе. *Добре торгуєте грушами?—Кий біс! Така брачка, що вдруге вже не привеземо,—купують мало.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Брачки́й, а, е. Любящій брать, взяточникъ. *У нас піп брачкий, за хрестини править по п'ять карбованців.* Валков. у.

Бре и брей, *меж.* Припѣвъ въ пѣсняхъ,

безъ особаго значенія, заимствованный изъ сербскаго языка и встрѣчающійся вмѣстѣ съ такимъ же восклицаніемъ **море**. *Ходить турчин по риночку. Гей, море бре!* АД. I. 275. *Ходить сербин по базарі. Брей море, брей! Та торгує дівчиноньку. Брей море, брей!* АД. I. 279.

Вреверия, **рії**, *ж.* Споръ, ссора. Вх. Лем. 394. **Робити бреверію**=**Збивати бучу**. Вх. Лем. 394.

Врéвкало, **ла**, *с.* Обжора. Подольск. г.

Врéвкання, **ня**, *с.* Жранье.

Врéвкати, **каю**, **еш**, *гл.* Жрать. Желех.

Вревкó, **ка́**, *м.*=**Вревкало**. Подольск. г.

Врéвтій, **тія́**, *м.*=**Вревкало**.

Врéдень, **дня**, *м.* Короткая рыболовная сѣть отъ 3 до 6 саж. длиною. Браун. 39.

Вредéць, **дця́**, *м.* Тотъ, кто бродитъ или ходитъ въ бродъ. *Наші хлопці стрельці-бредці.* Грин. Ш. 102.

Вредзелія, **лії**, *ж.*=**Врезелія**. МУЕ. Ш. 43.

Вреднá, **ні**, *ж.* Бредни, враки, вздоръ. *Усе бредня, що люде кажуть.* Ном. № 5323.

Вредулéць, **льця́**, *м.* Раст. Ledum palustre L., багульникъ. Вх. Зн. 4.

Врез, *пред.* 1)=**Через**. *Ішов єм брез сіни.* Гол. Ш. 407. 2) Безъ. Вх. Лем. 394.

Врезелія, **лії**, *ж.*=**Вразолія**. МУЕ. I. 175.

Врезкúй и **брезькúй**, **а**, **е**=**Врезклий** 1. Мнж. 176.

Врéзклий, **а**, **е**. 1) Обрюзгшій. 2) О деревѣ: сырой. Шух. I. 88.

Врéзкнути, **ну**, **неш**, *гл.* Брюзгнуть.

Врезкýлька, **ки**, *ж.* Бубенчикъ, привѣшиваемый къ ушамъ лошадей. *Коли чує, торохтить щось ззаду з дзвониками да з брезкульками.* Рудч. Ск. I. 74.

Врезулéць, **льця́**, *м.*=**Вредулець**. Вх. Зн. 4.

Врейцара, **ри**, *ж.* «Желѣзное кольцо, которымъ прикрѣпленъ къ ґерлиґѣ барнак». Мнж. 176.

Врекекéкати, **каю**, **еш**, *гл.* Квакать (о лягушкахъ). Харьк. у. Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Врендýша, **ші**, *ж.* Раст. Crocus sativus. Шух. I. 21. См. **Бриндуша**.

Вренíти, **нію**, **нúш**, *гл.*=**Брініти**. Гол. Ш. 313.

Врéнчка, **ки**, *ж.* Раст. Rhinantus crista galli. Вх. Уг. 228.

Врень, *меж.*=**Вринь**.

Врéнькання, **ня**, *с.*=**Вриньканнія**. Левиц. I. 267.

Врéнькати, **каю**, **еш**, *гл.* 1)=**Вриньк ати**. Рудч. Ск. I. 18. 2)=**Брехню́ завдава́ти**. Св. Л. 288.

Врéнькач, **ча**, *м.* 1) Плохой музыкантъ. 2)=**Бриньк ач**. Ум. **Бренькáчик**.

Врéнькіт, **коту**, *м.*=**Вриньканнія**. Желех.

Врéнькнути, **ну**, **неш**, *гл.* Одн. в. отъ **бренькати**. Ном. № 9766.

Вренькотíти, **кочу**, **тúш**, *гл.*=**Вриньк отіти**. *Веретено бренькотіло.* ЕЗ. V. 38.

Вреньчáти, **чу́**, **чúш**, *гл.*=**Вриньчати**. Левиц. Пов. 49.

Вескúнка, **ки**, *ж.* Ум. отъ **брескиня**.

Вескинóвий, **а**, **е**. Абрикосовый. *Цвітуть сади брескинові та виноград має.* Вінок. 114.

Вескúня, **ні**, *ж.* Абрикосъ, Passica vulgaris. Гол. II. 701. Ум. **Брескúнка**.

Вести́, **бреду́**, **дéш**, *гл.* 1) Переходить въ бродъ. *Брести тобі дві річеньки, а третій Дунай.* Мил. 135. *Ой коли ж ти мене любиш, броди через воду.* Мет. 84. *Царівна пішла якось на річку купатись, та бувши у воду й не перехрестилась.* Рудч. Ск. II. 29. 2) Брести, медленно идти. *Чужі жінки з базару йдуть, моєї немає. А ось перегодом, бреде огородом.* Чуб. V. 664.

Вести́ся, **дéться**, *гл. безл.* Взбредать. *Що на яву бредеться, то і во сні верзеться.* Ном. № 11348.

Вретванник, **ка**, *м.* Раст. Trollius europaeus. Лв. 102.

Вретнáль, **ля**, *м.* 1) Кровельный гвоздь. Подольск. г. 2) Костыль желѣзный, гвоздь.

Врéус, **са**, *м.* Человѣкъ большого роста и неуклюжій, неповоротливый. Чуб. VII. 575.

I. Врех, **ху**, *м.* Лай. *Тот пес має великий брех.* Вх. Лем. 394.

II. Врех! *меж.* отъ *гл.* **брехати**. *Брех стара на покуті.* Ном. № 6932.

Врéха, **хи**, *об.* Лгунъ, лгунья. А брехо, брехо! — говорятъ сказавшему неправду. Фр. Пр. 121.

Врехáка, **ки**, *об.* 1)=**Брехун**, **брехуха**. 2) Эпитетъ собаки. *Собака злющий на ланцюзі, брехака невгавущий.* К. Дз. 51. Ум. **Брехáчка**.

Врехáло, **ла**, *м.* Врунъ.

Врехáння, **ня**, *с.* 1) Лганье. 2)=**Гавкання**.

Брехáти, шý, шеш, *гл.* 1) Лгать, врать. *Брешеш, дівчино, неправда твоя.* Чуб. V. 81. Иногда во 2 л. ед. ч. наст. вр.: **брехаєш:** *Брешеш, дівчино, брехаєш: що-вечора на улицю махаєш.* Мил. 104. **В живí бчі бре́ше.** Безстыдно вретъ въ глаза. *В живі очі тобі бреше, як шовком шиє—хоч би моргнув вражий син.* МВ. (КС. 1902. X. 142). *Бреше, аж не постережеться.* Ном. № 6947. *Бреше на всі заставки.* Посл. **Щільно бреше.** Хорошо, складно вретъ. 2)=**Гавкати.** *Собака бреше,—вітер несе.* Ном.

Брехáч, чá. *м.*=**Брехун.** Стор. МПр. 170. *Во Студенім добрі люде, лиш брехачів много.* Гол. II. 418.

Брехáчка, ки. 1) *об.* Лгунъ, лгунишка, лгунья. *А всі дівки як панянки, лиш одна брехачка.* Гол. IV. 445. *Старая собачка панська брехачка.* Котл. Ен. VI. 16. 2) *ж.* Раст. Bellis perennis. Вх. Пч. II. 29.

Брехéнька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **брехня.** 2) Побасенка, небылица. *Хто вміє красти, той вміє і бреженьку скласти.* Ном. № 6814.

Брéхіт, хоту, *м.* Лай. Желех. См. I. **Брех.**

Брехли́вий, а, е. 1) Лживый. *Здається, був ти не брехливий, таким тебе зна наша Січ.* Котл Ен. VI. 53. 2) Любящій лаять. *Брехливу собаку дальше чуни.* Ном. № 6818.

Брехли́вість, вости, *ж.* Лживость. Желех.

Брехли́во, *нар.* Лживо.

Брéхля, лі, *ж.*=**Брехуха.** Желех.

Брехну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брехати.** 1) Соврать. *Можна і брехнути.* Котл. НП. 358. 2)=**Гавкнути.** *Телята ревнули, собаки брехнули.* ХС. II. 195.

Брехня́, ні́, *ж.* Ложь, вранье. *Брехнею світ пройдеш, а назад не вернешся.* Ном. № 6804. **Брехню́ точи́ти.** Врать. **Брехню́ завдава́ти.** Обвинять во лжи. *Не завдавай мені брехні, бо я зроду не брехала.* Харьк.

Брéхтя, ті, *ж.*=**Брехуха.** *Там така брехтя! З неї всі брехні виходять.* Харьк.

Бреху́н, на́, *м.* Лгунъ. *Брехун бреше, а дурень віри йме.* Ном. № 6405. *Брехун на всі заставки.* Ном. № 6951. **В брехуни́ пошúтися.** Сдѣлаться лгуномъ. О. 1862. X 32. Ум. **Бреху́нчик.** Ув. **Брехуня́ка.** Драг. 167.

Брехунéць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **брехун.** 2) Адвокатъ (насмѣшливо). *Брехунець в судах забреше.* Щог. В. 54.

Брехунівка, ки, *ж.* Имя вымышленной деревни, въ которой будто бы живутъ одни вруны. Поэтому: *А ви часом не з Брехунівки?*—значитъ: а вы не лжете?

Брехýнка, ки, *ж.* 1)=**Брехуха.** Желех. 2) Пучекъ волосъ и углубленіе на задней части шеи. Подольск. г. Ум. **Брехýночка.**

Брехýнчик, ка, *м.* Ум. отъ **брехун.**

Брехуня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **брехун.**

Брехýха, хи, *ж.* Лгунья. Котл. Ен. IV. 33. *Жаль мені на дівчину, на ту сучу брехуху.* Нп. Ум. **Брехýшка.**

Брешкб, ка́, *м.* 1) Лгунишка. Желех. 2) Лающая собака.

Врид, ду и да, *м.* 1) Род. п.—**ду.** Гадость, мерзость. 2) Род. п.—**да.** Гадкій, безобразный человѣкъ. *Да не давай стиду-бриду цілувати свого виду.* Чуб. V. 540.

Вридáк, ка, бридáль, ля, бридáс, са, *м.* Безобразный человѣкъ. Вх. Лем. 394. См. **Брид 2, бридій.**

Вриде́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **бридня.**

Ври́дити, джу, диш, *гл.* 1) Внушать отвращеніе, отвращать. 2)=**Бридитися.** *Чого ти став такий вередливий? усім бридиш.* Подольск. г. *Чи ти бридиш, куме?* МВ. (КС. 1902. X. 145).

Ври́дитися, джуся, дишся, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе, гнушаться. *Бридиться, як кіт салом.* Ном. № 5010. *Убогими не гордились, сиротами не бридились.* Драг. 169. *Тим сі бриджу, що коло бридкого сиджу.* Фр. Пр. 125.

Вридíй, дія́, *м.*=**Врид 2.** *Та я зи цим бридієм усі* (пісні) *позабувала.* О. 1862. VI. 31.

Вридки́й, а́, е́. 1) Мерзкій, гадкій. 2) Безобразный, некрасивый. Чуб. V. 421; I. 235. *Ой до старого, ой до бридкого серденько не пристане.* Мет. 67.

Ври́дкість, кости, *ж.* 1) Мерзость, гнусность. 2) Безобразіе, дурнота.

Ври́дко, *нар.* 1) Мерзко, гадко. Ном. № 2014. 2) Безобразно.

Вридли́вий, а, е. Брезгливый. Левч. 6.

Ври́дно, *нар.* Противно, гадко. *Бридно тверезому межи п'яними сидіти.* Каменец. у.

Ври́днути, ну, неш, *гл.* Становиться безобразнѣе, дурнѣть.

Вриднá, ні́, *ж.*=**Вредня.** *Не що дня бридня.* Ном. № 5330. Ум. **Бриде́нька.** *Кургикали все пісеньок: козацьких, гарних*

запорозьких, а які знали, то московських вигадували бриденьок. Котл. Ен. III. 6.

Вриду́ля, лі, *ж.* Безобразная женщина. Вх. Лем. 394.

Вридь, ді, *ж.*=**Врид 1** *Там така бридь, що й плюнути не варто.* Фр. Пр. 126.

Вридя, ді, *ж.*=**Вридь.** Вх. Уг. 228.

Бри́жа, жі, *ж.* 1 преимущ. во мн. ч. **Бри́жі.** Сборки въ одеждѣ, напр. у ворота и на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 20. *У нашої баби золотії брижі.* Чуб. Ш. 429. *Ой на молодій Теклі високії брижі.* Гол. I. 52. **Бри́жа набіга́.** Образуется складка. **За бри́жі схопи́ти, держа́ти.** Схватить, держать сзади за шею. *Ай! скрикнув Антосьо. Та не зміг і оглянуться, чия то рука так цупко схопила його за брижі.* Св. Л. 140. *Все держить його за брижі, аж йому в'язи затерпли.* Св. Л. 172. 2) мн. Складки на голенищѣ сапога. Вас. 161. 3) Морщина. *На виду у неї чимало брижів, але ще бадьорна.* 4) Оборочки возлѣ тонкихъ кишекъ, Mesenterium. 5) Зыбь (на водѣ). 6) Гудокъ у бумажнаго змѣя. О. 1862. VII. 75. Ум. **Бри́жка, бри́жечка,** мн. **бриженя́та, бриженя́тка.** *Захотіла дідча мати начепуритися, поставила-сь брижені́ята,—ні притулитися.* Гол. I. 252.

Брижа́тий, а, е. О сапогѣ: со складками на голенищахъ. *Чоботи брижаті.* Вас. 161.

Бриженя́та, ня́т, бриженя́тка, ток, *с. мн.* Ум. отъ **бри́жі.**

Бри́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Бри́жик, ка, *м.* 1) Морщина, морщинка. *У старшої дочки почали вже в куточках коло очей складатись ледві примітні брижики.* Мир. ХРВ. 109. 2) Неровность въ верхней части свеклы послѣ отпавшихъ сухихъ листьевъ. Черк. у.

Бри́житися, жуся, жишся, *гл.* Морщиться, образовать складки. Борз. у.

Бри́жі. См. **Брижа.**

Бри́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **брижа.**

Брижна́стий, а, е. 1) Отороченный оборкой. 2) Морщинистый.

Брижува́ти, жу́ю, еш, *гл.* Украшать сборками, складками. Вх. Лем. 394.

Брижува́тий, а, е=**Брижнастий.**

Бри́зка, ки, *ж.* Брызга. *Вода кипіла під кладкою, кидаючи брызками мені під ноги.* Левиц. I. 397. *Бризка, кинута на жарину, заскварчить і зникне.* Мир. ХРВ. 266.

Бри́зкалка, ки, *ж.* То, чѣмъ брызгаютъ.

Бри́зкання, ня, *с.* Брызганіе

Бри́зкати, каю, еш, *гл.* Брызгать. *Дощик бризкав.* Чуб. Ш. 218.

Бри́зкатися, каюся, ешся, *гл.* Брызгаться.

Бризки́на, ни, *ж.*=**Бризка.** Мнж. 176.

Бризлели́на, ни, *ж.* Evonimus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Бри́знути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бри́зкати.** 1) Брызнуть. *Навіть дощ ніколи не бризне на цей великий пісок.* Дещо. 2) Упасть (въ воду). *Росхитавшись, бризнув в воду.* Котл. Ен. II. 42. 3) Ударить. *Бризнула невістку по зубах.* 4) **Бри́знув му в живі́ очі.** Сказалъ ему рѣзко правду, сказалъ дерзость. Фр. Пр. 126.

Бри́знутися, нуся, нешся, *гл.* Одн. в. отъ **бри́зкатися.** 1) Брызнуть. 2) Броситься, упасть. *Так і бризнулася Ївга губернаторові в ноги.* Кв.

Бризь! *меж.* 1) Выражаетъ брызганіе. 2) Трахъ! *Я ударив коня, а він бризь об землю.* НВолын. у.

Бризя́стий, а, е. Черный съ бѣлыми полосами. *Бризяста корова.* Вх. Лем. 394.

Брик! *меж.*, выраж. ляганіе, толчекъ ногой. *Ой чук-брик з рогом бик.* Нп.

Бри́ка, ки, *ж.* Фура. *Приїздит напакована брика збіжем, мукою, солониною.* Гн. II. 26. *Золотії брики посправляв—то для тії краківни-війтівни.* Чуб. V. 1085.

Брика́йло, ла, *м.* Имѣющій привычку лягаться.

Бриканє́ць, нця́, *м.* Лошадиный прыжокъ. Шейк.

Брика́ння, ня, *с.* 1) Ляганіе. 2) Сопротивленіе, барахтанье противъ кого.

Брика́ти(ся), ка́ю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Лягаться. *Знай, кобило, де брикати.* Ном. *І все кобилок поганяє, що оглобельна аж брикає.* Котл. Ен. I. 28. *Старій кобилі не брикаться, сивій бабі не цілуваться.* Ном. № 8888. 2) Артачиться; капризничать, зазнаваться. *Пархоме! в щасті не брикай: як більш нема, то й так нехай.* Посл.

Брикли́вий, а, е. 1) Лягающій. 2) Своенравный, капризный. *Ти, кажуть, дівка не бриклива, але од старости сварлива.* Котл. Ен. V. 63. Ум. **Брикли́венький.**

Брикли́вість, вости, *ж.* Своенравность.

Брикну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **брика́ти.** 1) Лягнуть. *Кобила брикнула ногою.* 2) Упасть, вывернуться.

Брикси (бриксі), *ж.* Женскій праздникъ 29 іюня. Чуб. Ш. 223.

Бри́ку, *меж.*=**Брик.** Встрѣчено въ соедин. съ словомъ **стрику**: *А кізочка стрику-брику* Рудч. Ск. І. 50.

Брику́н, на́, *м.* 1) Рѣзвая лошадь. 2) Шалунъ, рѣзвый мальчикъ. Левч. 178. 3) Своенравный человѣкъ. Ум. **Брикуне́ць, брику́нчик.**

Брику́ха, хи, *ж.* 1) Шалунья, рѣзвушка. Левч. 178. 2) Своенравная.

Брику́чий, а, е=**Брикливий.** 1) *Кобила.... брикуча.* Кс. 1882. X. 18. 2) *Се біс, а не дівка! бач, яка брикуча.* О. 1861. XI. Кух. 20.

Бри́ла, ли, *ж.* Глыба, большой кусокъ Гн І. 120. *Брила снігу, со́ли, льо́ду. О, се мабуть дуже сухо було, як горав; які брили повивертав: тут ні ралом, ні бороною нічого не вдіеш.* Липов. у. Ум. **Бри́лка бри́лочка.**

Брила́ць, льця́, бри́лик, ка, бри́личок, чка, *м.* Ум. отъ **бриль.**

Брилі́в'е, в'я, *с. соб.* Крупные камни Желех.

Бри́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **брила.**

Брилка́стий, а, е. Въ комкахъ, крупнозернистый Вх. Лем. 394.

Бри́лочка ки, *ж.* Ум. отъ **брила.**

Бриль, ля́, *м* Шляпа. Чуб. VII. 413 *Старий сидів в сорочці білій на призпі* Шевч. *На голову бриль наложив* Котл. Ен І. 27. **Пробстий бриль** Соломенная шляпа, сшитая изъ гладкой, не зубчатой соломенной тесьмы. Чуб. VII. 413. Ум. **Бри́лик, бри́личок, брила́ць.**

Бри́ндза, дзи, бри́ндзя, дзі, *ж.* 1) Соленый овечій сыръ. 2) **Бри́ндзю би́ти:** а) Дѣлать овечій сыръ (**бриндзю**). Вх. Зн. 4; б) Перебиваться кое-какъ со дня на день. *Бий бриндзю в діраву діжу.* Ном. 12798.

Бри́ндзити, джу, дзиш, *гл.* Дѣлать **бриндзу.** Вх. Зн. 4. См. **Бриндза**

Бри́ндзя. См **Бриндза.**

Бриндзя́ник, ка, *м.* Лепешка съ **бриндзою.** Вх. Уч. 228.

Бриндзя́нка, ки, *ж.* Небольшая бербеница для храненія **бриндзи.** Шух I 214, 206.

Бриндува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Наряжаться, одѣваться. *„Ой почекайте ино годиноньку малую,—нехай я ся в крамну сорочечку вбриндую!"—Ой мала ж ти час-годиноньку ся бриндувати.* Гол. II. 143.

Бринду́ша, ші, *ж.* Раст. Crocus vernus. Желех. *Росте дрібна густа бриндуша.* Шух. I. 215. См. **Брендуша.**

Бриндюшки́, шо́к, *ж. мн.* **Раст.** Crocus banatus. Шух. I. 20.

Бринíти и **бренíти, нѝ, нить**, *гл.* 1) Звучать, звенѣть, дребезжать, издавать звукъ,—преимущественно о струнѣ и о подобныхъ струнному звукахъ. *Струна бренить. Пісня стихла, тільки одна луна її бреніла ще.* Мир. ХРВ. 6. *Полотно міцне, аж бринить.* Черк. у. *Аж губа бринить, та страшно казати. Губи так бринять од холоду.* Ном. № 652. *Шоб чобітки не рипіли, щоб підківки не бреніли* Грин. Ш. 170. *Так так грали музики і гуляли святі, аж шиби бренілы.* Гн. II. 69. 2) Жужжать. *Ярі пчілоньки, не бриніть рано.* Гол. Ш. 30. *Бо му комарь в ухо бренить.* Чуб. V. 1087. 3) Журчать, струясь. *З криничовйни вода бринить.* НВолын. у. *А в Перейму річки біжать, бігли ж вони, аж бриніли.* Чуб. Ш. 220. 4) Цвѣсть, красоваться. *Ой, зацвіла маковонка, зачала бриніти.* Чуб. V. 53. *Бринять всюди паняночки як королів цвіт.* О. 1862. X. 12. 5) Блестѣть, переливаясь *Капками роса бренить та миготить.* Св. Л. 295. 6) 1 и 2-е л.: **бринíє, єш**, *гл.* Дѣлаться, быть едва замѣтнымъ. *Орел під хмарою тільки бриніє.* **Сніг бриніє.** Мелкій, едва замѣтный снѣгъ мороситъ. Нѣжин. у. 7) **В голові йому вже добре бренíть.** У него уже порядочно шумитъ въ головѣ. МВ. (КС. 1902. X. 146).

Бринта́лик, ка, *м.* Ум. отъ **бринталь.**

Бринта́ло, ла, *с.*=**Бретналь.** Желех.

Бринта́ль, ля́, *м.*=**Бретналь.**

Бринчо́к, чка́, *м.* Звонокъ, бубенчикъ. Вх. Уг. 228.

Бринь! *меж.*, выражающее звукъ струны. *Бринь бандура та й замовкне.* К. Досв

Бри́нькання, ня, *с.* 1) Звуки струннаго инструмента. 2) Плохая игра на струнномъ инструментѣ.

Бри́нькати, каю, еш, *гл.* 1) Наигрывать на струнномъ инструментѣ. 2) Плохо играть, бренчать. 3) Дергать за струну.

Бринька́ч, ча́, *м.* Звонкая монета. *Де бринькачі* (гроші), *там і слухачі.* Фр. Пр. 126. См **Побрязкач.**

Бри́нькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **бринькати.** *Хоч одна струна по людській на рідній бандурі бринькнула.* К. (Хата, 2).

Бринькоті́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Бри́нькати.**

Вриньча́ти. чу́, чи́ш, *гл.* Бренчать. *Бандура горлиці бринчала.* Котл. Ен.

Ври́нявий, а, е. О срубленной пихтѣ: перестоявшійся, начавшій уже краснѣть. Шух. I. 88.

Брись, ся, *м.* Имя собаки. Kolb. I. 65.

Вриськó, ка, *м.* Имя собаки. Вх. Лем. 394.

Ври́та, ти, *ж.* Полотнище. Шейк.

Брита́н, на́, *м.* Бульдогъ, порода большихъ собакъ. Левч. 151. О. 1861. XI. 133.

Брита́нський, а, е. Британскій, англійскій. Левиц. Пов. 125. О. 1861. XI 105. Шевч. 606. *Сей лист найдений був в землі британській.* Драг. 168.

Ври́тва, ви, *ж.* Бритва. *Голий як бубон, а гострий як бритва.* Ном. № 1523. **Хто потопа́є, той ся бри́тви хапа́є.** Утопающій хватается за соломинку. Чуб. I. 263. Ум. **Бри́твочка, бри́товка.**

Бритва́ль, ля́, *м.* У горшечниковъ: тигель, горшокъ для плавки олова. Канев. у.

Ври́твати, ваю, еш, *гл.*=**Врити**=**Голити.** Вх. Зн. 4.

Ври́твочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Бритв'я́ний, я, е. Бритвенный. Гол. II. 95.

Ври́ти, бри́ю, еш, *гл.*=**Голити.**

Бри́товка, ки, *ж.* Ум. отъ **бритва.**

Брито́вниця, ці, *ж.* Бритвенница.

Ври́ця, ці, *ж.* Раст. Setaria glauca Beauv. ЗЮЗО. I. 136. *Брицяв пашні помічниця.* Ном. № 10136. *Торох, торох, сію горох, а вродиться брицяв.* Нп.

Брич, ча, *м.* 1) Бритва. Вх Зн. 4. **Ще я тебе́ щерба́тим бричем ви́голю.** Будешь ты еще меня знать, я тебѣ еще задамъ. Фр. Пр. 127.

Ври́чка, ки, *ж.* Бричка. Чуб. I. 106. Грин. III. 653. *Ото бісової віри бричка,—ніяк не вилізу, така висока.* Грин. II. 57.

Ври́шкання, ня, *с.* Заносчивость, чванство.

Ври́шкати, каю, еш, *гл.* Заноситься, чваниться, важничать, фуфыриться. *Та ти не бришкай так! визвірився Грицько.* Мир. Пов. II. 118. *Нікуди вже бришкати, усе пропив, що було.* Ае. *Тогді вже ніколи було гуляти та бришкати.* Федьк.

Брі́вка, брі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **брова.**

Брід, бро́ду, *м.* 1) Бродъ. *Не спитавшись броду, не лізь у воду.* Посл. 2) Ручей. *Розлилися води на чотирі броди.* Чуб. III. 142. Ум. **Брідбк, брідбчок.** *Отам у мене за хатою тече брідочок.* Лебед. у.

Брідня́вий, а, е. Грязноватый. *Чи близький день, чи далекий, дорога бріднява.* Вінок, 94.

Брідо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **брід.** 2)=**кýрячий.** Родъ вышиванья.

Брідо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **брід.**

Брі́х, (ха?), *м.*=**Живі́т.** Вх. Лем. 394.

Бріха́тий, а, е=**Пузатий.** Вх. Лем. 394.

Бріха́ч, ча́, *м.*=**Черевань.** Вх. Лем. 394.

Бріч, броча́, *м.* Раст. Genista tinctoria. Вх. Пч. I. 10.

Брова́, ви́, *ж.* 1) Бровь. *Не так очі, як ті брови, любі, милі до розмови.* Мет. 10. **Бро́ви на шнуро́чку.** Узенькія ровныя красивыя брови. 2) Мясистый наростъ надъ глазомъ тетерева. Шух. I 238. 3) Кличка вола съ чорными бровями. КС. 1898. VII. 42. Ум. **Брі́вка, брі́вонька, брі́вочка, бровеня́, бровеня́тко, бровеня́точко.** *Брівками моргає.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). *В мене чароньки—чорні брівоньки, в мене принада—сама молода.* Нп.

Брова́нь, ня́, *м.* Имѣющій большія брови.

Бровар, ра́, *м.*=**Броварь.** Рудч. Чп. 245.

Броварія, рії, *ж.* Ссора, драка, шумъ. *Щоб не було броварії, то я за чуба хлопців.* НВолын. у.

Брова́рний, а, е. Пивоварный.

Брова́рник, ка, *м.* 1) Пивоваръ. 2) Рабочій на пивоваренномъ заводѣ. *Ей винники, броварники! годі вам по запічках валяться, по броварнях пиво пити, по винницях горілок курити.* Мет. 414.

Брова́рниця, ці, брова́рня, ні, *ж.* Пивоварня. *Міждо винниці, міждо броварниці пробігає.* Мет. 414. *Годі вам у винницях горілок курити, по броварнях пиво варити.* Лукаш. 37.

Брова́рство, ва, *с.* Пивоварство.

Брова́рський, а, е. Пивоварскій.

Брова́рь, ря́, *м.*=**Броварниця.** *До броваря дрова таскати.* Котл. Ен. IV. 10.

Броварюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Пивоварничать.

Брова́тий, а, е. Имѣющій большія брови. Морд. П.т. 124.

Бровеня́, ня́ти, бровеня́тко, ка, бровеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **брова.**

Бровúна, ни, *ж.*=**Брова 1.** *Писав дві дні й дві годині, поки списав дві бровини.* Грин. III. 243.

Бровúця, ці, *ж.* Бровь, бровка *Гочиці. і бровиці.* КС. 1884. VI. 357

Бровúще, ща, *с.* Ув. отъ брова. Левиц. I. 441.

Бровкó, ка, *м.* Кличка собаки съ большими бровями. Kolb. I. 65. *Побачила, що ось лежав у бур'яні бровко мурунгий.* Котл. Ен. Ш. 38. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* К. МБ. II. 119.

Бродúсько, ка, *м.*=**Врід** 1. Вх. Лем. 394.

Бродúти, джý, диш, *гл.* 1) Бродить. *Смутен, смутен наш отаман по табору бродить.* Чуб. V. 1052. *Да й зірочка по хмарочці як бродить, дак бродить.* Чуб. Ш. 179. 2) Идти въ водѣ. *Бродила по річці.* Мил. 21. *Оттак я вигадав: не бродячи, качку піймав.* Ном. № 1648. 3) Ловить рыбу бреднемъ. *З щастям по гриби ходить, з щастям в рибу бродить* Ном. № 1670

Бро́їти, бро́ю, їш, *гл.* Куралесить, проказничать.

Бро́їтися, їться, *гл. безл* Мерещиться. *Це тобі бро́їться.* Шейк.

Бро́ндза, дзи, *ж.* Бронза. *І майстрові дали кувать із брондзи кесаря.* Шевч. 608.

Бро́ндзовий, а, е. Бронзовый. Шевч 608.

Бро́ня, ні, *ж.* Оружіе, броня. Стор. М. Пр. 4. *Хто тебе наділив конем і бронею?* Стор I. 75. *Вивели йому коня в броні.* Чуб. Ш. 296. **До бро́ні!** Къ оружію!

Бро́слива, ви, *ж.* Персикъ. Шух. I. 109.

Бросна́тий, а, е. О деревѣ: имѣющій много почекъ. *Бросната дерево.* Черк. у.

Врост, ту, *м.*=**Врость** *Обтичуть всіляким бростом.* Федьк.

Бро́статися, таюся, ешся, *гл.* Пускать отпрыски, распускаться, выбрасывать почки. Шейк.

Брости́на, ни, *ж.* Древесная почка.

Брости́тися, щу́ся, сти́шся, *гл.*=**Бростатися.**

Бростóк, тка́, *м.* Отпрыскъ, отростокъ. К. (Желех.). Ум. **Бростóчок.**

Бростур, ра, *м.* Родъ растенія. Вх. Лем. 394

Бро́сть, ти, *ж.* 1) Почка на деревѣ, цвѣточная почка на деревѣ. *До тебе ві́рну, як вбересь у брость-листок діброва.* Млак. 58. *На тій яблоньці, що в ярку, та й брость є.* Полт. *Пожену на брость пасти воли. Як було походять по бості воли, то такі гарні.* Черк. у. 2) Зелень на деревѣ, вѣтви. *Мостила мости з зеленої брости.* Чуб. V. 509.

Бро́стя, тя, *с.* Соб. отъ **брость.** Желех.

Врочник, ка, *м.* Раст. Gallium mollugo. Лв. 98.

Вроякúй, кíв, *м.* Названіе пороговъ на Днѣстрѣ и Бугѣ.

Врувúна, ни, *ж.* Шептала. Ум. **Врувúнка.**

Врувúнячий, а, е. Изъ шепталы.

Вруд, ду, *м.* 1) Грязь, нечистота. *Як би знала, мій миленький, що я твоя буду, випрала би-м сороченьку з чорного бруду.* Чуб. V. 332 2) Околоплодная жидкость у роженицы, вытекающая передъ появленіемъ младенца. *Попереду бруд одійде, тоді дитина родиться.* Черк. у. У Мил. 21: послѣродовое очищеніе. 3) Гной изъ нарыва, раны. *Оце палець як обривало, так скільки з його бруду попойшло.* Черниг. 4) Поросль волосъ у брѣющагося человѣка. *Який у тебе бруд великий поріс.* Полт. г

Вру́дити, джу, диш, *гл.* Грязнить, пачкать; загрязнять. *Не брудь криниці, бо схочеш водиці.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Врудни́й, а, е. Грязный. *Дай, братіку, мені хусточку: вона брудна, я піду та випру тобі.* Рудч. Ск I. 121. Ум **Брудне́нький.**

Врудні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Грязниться, становиться грязнымъ.

Вру́дно, *нар.* Грязно. Ум. **Брудне́нько.**

Брузуме́нт, ту, *м.* Позументъ. О. 1862: VIII. 19. *Одяг червоний жупан з вильотами, що пообшивані брузу́ментами.* Стор. I. 219.

Врук, ку, *м.*=**Вурок** Желех.

Вру́ка́ти, каю, еш, *гл.* Ворковать. Шейк. *Голубка ... брукає.* Pauli. II. 115.

Вру́ква, ви, *ж.* Раст. Брюква, Brassica oleracea. Вх. Шч. II. 29. Шух. I. 142. *Їдять бруквy, а лушпайки кидають.* Чуб. II. 250. Ум. **Бру́квівка, бру́квичка.**

Вру́ку́! *меж.*, выражающее воркованіе голубя. *Глянь, як голубка в парі брукає: бруку-бруку, бруку-бруку, бруку-ку!* Pauli. II. 115.

Врукува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Мостить камнемъ (улицу). Желех.

Вруна́т, ту, *м.* Смуглый, темный, каштановый цвѣтъ.

Вруна́тий, а, е. Смуглый, темный.

Врундúшка, ки, *ж.* Раст. Bulbocodium ruthenicum. Анн. 72.

Брундýк, ка́, *м.* Веревка отъ кормы судна на берегъ къ колу. Азовск. море. (Стрижевск.).

Брунéлька, ки, *ж.* Brunella vulgaris Benth. ЗЮЗО. I. 115.

Брунéт, та, *м.* Брюнетъ. *Два дончики й молоді й да обидва брунети.* Чуб. V. 922.

Брýночка, ки, *ж.* Ум. отъ **брунька**.

Брýнитися, нюся, нишся, *гл.* Пускать почки. *Дерево бруниться.* Кролев. у.

Брунíти, ню, ниш, *гл.*=**Вринiти 2.**=**Брунчати.** *Пчола брунит, хрущі брунят.* Вх. Уг. 228.

Брунча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзичати.** *Пщола брунчить.* Вх. Лем. 391.

Брунь! *меж.*=**Вринь.** *Зачепив брунь-ку за пакілець та брунь, брунь, смика її.* Мнж. 109.

Брýнька, ки, *ж.* 1) Древесная почка (лиственная). Мнж. 176. *На весні береза бруньки наганяє.* Чуб. I. 130. **Погна́ти вівці на брунькú.** Выгнать овецъ пастись въ лѣсъ, когда еще нѣтъ листьевъ на деревьяхъ. Харьк. г. 2) Смычекъ у шерстобита для битья шерсти. Мнж. 176. *Знайшов шапувала, ходе той з своєю брунькою.* Мнж. 109. Ум. **Брýнечка.**

Брýнькати, каю, еш, *гл.*=**Вринькати 3.** *Шапувал давай брунькать.* Мнж. 109.

Брунькува́ти, кýю, еш, *гл.* Съѣдать древесныя почки. *Вівці у лісі брунькують, як трави нема.* Харьк. г.

Брус, са, *м.* 1) Кусокъ, отрѣзокъ въ формѣ параллелепипеда. *Брус мила.* 2) Оселокъ, брусокъ. Шух. I. 169 3) Четырехугольное бревно. МУЕ. Ш. 29 Ум. **Брусóк, брýсик.** Ув. **Брусúще, бруся́ка.**

Брусúни, син, *ж. мн.* Вода изъ подъ точильнаго камня. Угор.

Брусúти, шу, сиш, *гл.* Точить камнемъ. Угор.

Брусúще, ща, *м.* Ув. отъ **брус.**

Бруселина, ни, *ж.* Раст. Evonymus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. См. **Бруслина.**

Брусквúна, ни, *ж.* Раст. Persica vulgaris. Шейк. Ум. **Брусквúнка**

Брýсла, ли, *ж.* Родъ длинной кофты безъ рукавовъ. Борз. у. См. **Брусля.**

Брусле́вина, брусле́нина, ни, *ж.* Раст. Evonymus verrucosus Scop. ЗЮЗО. I. 123.

Брýслик, ка, *м.* Родъ жилета. Гол. Од 75, 76.

Брусли́на, ни, *ж.* 1) Раст.: а) Evonymus europaeus. Вх Пч. II. 31; б) Evonymus verrucosus. Анн. 142. *Сам було вирíже нам удлища довгі та гнучкі із брусли́ни.* Морд. Оп. 31. См. **Бруселина.** 2) Вода изъ подъ точила. См. **Бруслини.** 3) Окалина, шлакъ.

Брусли́нний, а, е. Относящійся къ **бруслúн**'ѣ.

Брýсля, лі, *ж.* Короткій тулупчикъ безъ рукавовъ. Вх. Зн. 4. См. **Брусла.**

Брусни́на, ни, *ж.*=**Брусленина.** Вас. 161.

Брусни́ця, ці, *ж.* Раст. Vaccinium Vitis Idaea L. ЗЮЗО. I. 140.

Брусóваний, а, е. 1) О деревѣ: обтесанный, на четыре грани. Шух. I. 88. 2) Сдѣланный изъ четырехгранныхъ бревенъ. *Брусована хата.* Шух. I. 89.

Брусóк, ска́, *м.* 1) Ум. отъ **брус.** Въ 1 и 2 знач. употребляется чаще, чѣмъ **брус.** *Мила брусок.* Чуб. V. 667. *Достав Панас сокиру та брусок.* Гліб. 2) Часть **полýдрабка**: каждая изъ двухъ горизонтальныхъ жердей, соединенныхъ **щаблями.** Рудч. Чп. 250.

Брýсся, ся, *с.* Соб. отъ **брус.**

Брусува́ти, сýю, еш, *гл.* Ѣсть что либо не жидкое. *Сідайте, дружечки, мої голубочки, та без сорома брусуйте, а ти, старосто, їм батуй!* Кв. 2) «Размягчать и разминать кожу при посредствѣ бруса изъ точильнаго камня» (у кожевниковъ). Вас. 157.

Брусúка, ки, *м.* Ув отъ **брус.**

Брусúчча, ча, *с.* Соб увел. отъ **брусся.**

Бруха́тий, а, е. Брюхатый.

Брýхо, ха, *с.* Брюхо. *Бодай тобі, мухо, розсілося брухо.* Чуб. Ш. 247.

Бруховéщина, ни, *ж.* Время гетманства Брюховецкаго. К. Хмельн. 6.

Брушля́к, ка́, *м.*=**Брусла** и **Брусля.** Вх. Лем. 394. Ум. **Брушлячóк.**

Брýштин, на, *м.* 1)=**Бурштин.** 2) *мн.* Желѣзные обручи на колесахъ возлѣ спицъ, чтобы не раскололась колодка. У мастеровъ они употребляются, когда спицы забиваютъ въ колодку. Канев. у.

Брýя, брýї, *ж.* 1) Быстрое теченіе въ рѣкѣ. *Виїхав човном на річку, са́ме на брую.* Кременн. у. 2) Сквознякъ. *Воли заслабли, бо їх поставили в теплій кошарі саме на бруї.* Кременч. у.

Брьóхати(ся), хаю(ся), еш(ся), *гл.* 1) Шлепаться, ударять объ воду. 2) Плескаться въ водѣ. *Пірнає, брьохається, хлюпається.* Левиц. I. 63.3) Идти по водѣ или по жидкой грязи. *Так і брьохав по*

води. Харьк. у. *Пішов.. брьохаться осокою та очеретами.* Сим. 199.

Брьóхнути, ну, нешъ, *гл.* Одн в. отъ **брьохати.** 1) Упасть, шлепнуться. *Так і брьохнув у воду.* Черк. у. *Об землю брьохнув, засовав ногами і пропав.* Ез. V. 17. 2) Швырнуть, бросить, ударивъ обо что. *Брьохнув оберемок об·землю.* Сим. 200

Вряжчáти, чý, чúш, *гл.* = **Врязчати.**

Врязк, ку, *м.* = **Врязкíт.**

Врязкáло, ла, *с.* 1) Побрякушка, погремушка. Левиц. Пов. 156. 2) = **Било 1?** *Ударивши* (при церкви—сторожъ) *в брязкало.* Мир. Пов. I. 162. 3) Тотъ, кто брякаетъ, бряцаетъ, бренчитъ.

Врязкáльце, ця, *с.* = **Врязкало 1.** *Скрізь будуть брязкальця дзвінкі* Котл Ен. V. 19

Врязкáння, ня, *с.* Бряцаніе Левиц. Пов. 156.

Врязкáти, каю, еш, *гл.* Бряцать, звенѣть, звякать. *Кайдани брязкають.* Шевч *А Ігнашко до дівчини підківками брязка* Нп.

Врязкáч, чá, *м.* Звонкая монета.

Врязкúти, кит, *ж. мн.* Бренчалки, погремушки. Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ о походѣ князя-язычника въ христіанскую землю. *У дудки грали і в брязкúти бряжчали* ЗОЮР. I. 178.

Врязкíлка, ки, *ж.* = **Брязкальце.** Желех.

Врязкíт, коту, *м.* Звукъ отъ металлическихъ вещей, звонъ, бряцаніе, бренчаніе. *Наробив брязкоту, а він і прокинувсь.* НВолын. у.

Врязкíтка, ки, *ж.* = **Брязкальце.** Ум. **Брязкíточка.**

Врязкотáло, ла, *с.* = **Врязкало.** Желех.

Врязкотíння, ня, *с.* = **Врязкíт.** Желех.

Врязкотíти, чу, тиш, *гл.* = **Врязчáти.** Ком. II. 53. *А він собі як став грошима брязкотіти. Я брязкотів кайданами важкими.* К. XII. 51.

Врязкотня́, нí, *ж.* Бряцаніе, звонъ.

Врязкýн, на́, *м.* = **Врязкало 2.** *К дияволу кармазинів!—загукала громада...—Вони тільки вміють бряжчати шаблями, а тоді де були ці брязкуни, як безбожний Радивил загуркотав із гармат?* К. Чр. 68.

Врязкýтка, ки, *ж.* = **Врязкало?** Въ пѣснѣ ум. **брязкýточка** является собственно вмѣсто слова **нагаечка.** *Тріщатиме руса коса в мене під ногою, брязчатиме брязкуточка услід за тобою.* Чуб. III. 112.

Врязкýчий, а, е. Бряцающій, звенящій. Левиц. Пов. 310.

Врязнýти, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **брязкати.** 1) Зазвенѣть, звякнуть. *Брязнули ключі од комори йдучи.* Нп. *Здорова була, дівчиноньо!—як на струні брязнуло обік мене.* МВ. (О 1862. III 54). *Брязнув гаманом на стіл.* Г. Барв. 211. *Ось і у всі дзвони брязнули.* Г. Барв. 158. 2) Упасть, ударяясь о земь. *Горщик як брязне об піл.* Г. Барв. 225. *Мати зробилась як крейда біла, так і брязнула об землю.* Г. Барв. 402—403. *На яку коняку не покладе руку, вона з усіх чотирьох і брязне.* Мнж. 22. 3) Ударить. *Брязнула невістку по зубах.* НВолын. у.

Врязóк, зкá, *м.* Употребл. въ выраж.: **на брязкý**—вотъ-вотъ, сейчасъ. Мнж. 168.

Врязчáти, чý, чúш, *гл.* Бряцать, звенѣть. Чуб. III. 35, 112. *Козак, мамцю, гуляє, брязчать в його гроші.* Нп. *Коли б у шинкарки, то б брязчали чарки.* Чуб. V. 831. *Сам до мене босий чеше, щоб підківки не брязчали.* Мѣт. 27.

Врязь! *меж.*, выраж. звукъ металла или стекла. *Перстень брязь!* Чуб. II. 94. *Стук, брязь в віконечко: вийди, вийди, коханочко!* Чуб. V. 207.

Врякн(ну)ти, ну, неш, *гл.* Разбухать.

Врáма, ми, *ж.* = **Врама.** *Вийшло (військо), брями облягло та й взялось воювати.* Чуб. 162.

Врямчáти, мчý, чúш, *гл.* = **Врязчати.** Вх. Лем. 394

Врячка, ки, *ж.* Пряжка. Вх. Лем. 481.

Вýба, би, *ж.* Дѣтск. 1) Зерно гороху, бобовъ (размякшее). О. 1861. VIII. 8. 2) Ягода. О. 1862. IX. 118. 3) = **Бублик.** О. 1861. VIII. 8. *Бийте кота в зуби, щоб не просив буби.* Мил. 44. 4) Рана, нарывъ. слѣды удара. Вх. Зн. 4. *Не йди туди, бубу зробиш.* Шейк. *Чи собою в пень, чи собою в дуба, а все собі буба.* Ном. № 8023. **Бýбу зробúти.** Ударить, причинить боль. Фр. Пр. 12.7

Вубарчýк, ка, *м.* = **Вайстрюк.** Желех.

Вубáрь, ря, *м.* = **Вубарчук.** Желех.

Вубáчка, ки, *ж.* Нарывъ Вх. Зн. 4. См. **Буба 4.**

Вублéйница, ці, вублéшница, ці, *ж.* Пекущая бублики и торгующая ими. Котл. Ен. VI. 14. *Піднялись на місто йти*

бублейниці, палянишниці. Кв. *Була у нас на селі бублейниця.* МВ. II. 195.

Бу́блик, ка, *м.* Бубликъ, баранокъ. Чуб. VII 445. *Чудний як бублик: кругом об'їси, а в середині нема нічого.* Ном. № 7827. Ум. **Бу́личок.**

Бу́бликів, кова, ве = **Бублишний.** Драг. 173.

Бу́блиця, ці, *ж.* Родъ рыбы, Leuciscus rutilis L. Шейк.

Бу́личок, чка, *м* Ум. отъ **бублик.**

Бу́блишний, а, е. Бубличный, бараночный. Рудч. Ск. I. 188.

Бу́блишниця, ці, *ж.* = **Бублейниця.**

Бублі́й, лія́, бублійник, ка, *м.* Пекущій и торгующій бубликами.

Бублійниця, ці, *ж.*=**Бублейниця.**

Бу́бляхи, хів, *м.* Сѣмянные плоды картофеля. НВолын. у.

Бу́бна, ни, *ж.*=**Гуля.** Черном.

Бубна́рити, рю, рить, *гл.*=**Бубнити 1.** *Цей бубнарь (*на весіллі*) гарно бубнарить.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бубна́рь, ря́, *м.* Музыкантъ на бубнѣ. См. **Бубнарити.** Новомоск. у. (Залюбовск.).

Бу́бник, ка, *м.* Ум. отъ **бубон.**

Бубни́ло, ла, *с.* Барабанъ (шутливо?) *Одкрила барабан і вимазала у середині кістом. Уже у труби заграли салдатам іти в поход. Салдат і каже: „Прощай, бабушка! не погнівайся, що я тобі мички перелив". — Не погнівайся, — каже баба, що я тобі бубнило набила.* Грин. II. 200.

Бубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1) О бубнѣ: издавать звукъ; играть на бубнѣ. *Бубни бубнять.* Рудч. Ск. II. 5. *Бубон бубнить, скрипка грає.* Ком. II. № 529. 2) Разглащать, разносить. *Грицько вгору іде, шумить, бубнить, куди йде, що в великім щастю.* Pauli. II. 104.

Бубні́й, нія́, *м.* 1) Играющій на бубнѣ. 2) Безъ умолку болтающій.

Бубні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Разбухать, взбухать. *Бубніє пашня, як на дворі мокро.* НВолын. у.

Бубнува́ти, ну́ю, еш, *гл.*=**Бубнити.** Угор.

Бубня́вий, а, е. Разбухшій.

Бубня́віти, вію, еш, *гл.* Бухнуть, разбухать.

Бубо́вник, ка, *м.* Раст. Rhinanthus major Ehrh. ЗЮЗО. I. 134.

Бу́бон, бна, *м.* Бубенъ. Чуб. III. 268; VII. 450. *Славні бубни за горами, а зблизька шкуратяні.* Ном. № 2623. *Голий як бубон.* Ном. № 1523. *Що дня божого діточки її як бубон збиті.* **МВ.** I. 45. 2) Родъ барабана. *Гей бийте в бубни, довбиші, на гвалт.* К. ПС. 15. Ум. **Бу́бник.** *Качається, як бубник голеньке.* Ном. № 9234.

Бубона́, ни́, *ж.* Названіе сковороды въ загадкѣ: *Прийшла кума до куми: дай, кумо, бубони́—спекти собі ляпуни́.* ХС. III. 62.

Бубоне́ць, нця́, *м* Бубенчикъ. *Вкотив у двір сивими кіньми, побрязкуючи.... бубонцями.* МВ. (О. 1862. III. 67). Ум. **Бубо́нчик.** Чуб. II. 348.

Бубоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Говорить невнятно, бормотать; лепетать. *Тихо бубонів святу молитву.* Левиц. I. 127. *Дітвора бубонить, регочеться.* МВ. I. 9.

Бубо́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бубонець.**

Бубота́ти, бочу́, чеш, *гл.* Ворчать. *Медвідь бубоче.* Вх. Зн. 34.

Бубу́сі, *гл.* Дѣтск.: падать, упасть.

Бубу́х! *меж.*=**Бебе́х!** Преимущ. дѣтское. О. 1861. VIII. 8. *Коли ж змію ки бубух! аж земля затряслась.* ЗОЮР. II. 30.

Бубу́хнути, ну, неш, *гл.*=**Бебехнути.**

Бува́лець, льця, *м.* Бывалый, опытный человѣкъ. **Бува́ти у бува́льцях.** Много испытать, извѣдать, видать виды. Ном. № 5775. *Батькові доставалося на своєму віку бувати у бувальцях.* Стор. II. 131.

Бува́лий, а, е. Бывалый. опытный. Чуб. I. 236. *Не питай старого, а питай бувалого.* Ном. № 5784.

Бува́личі, чів, *м. мн.* Фантастическая мѣстность, въ которой случаются съ человѣкомъ различныя приключенія, испытанія. Фр. Пр. 128. *Був він у Бувалічах.* Ном. № 5775.

Бува́ло, ла, *с.* Въ сказкѣ то же, что и жлукто. Мнж. 176. *У мене єсть бувало.... Яке бувало? питають.—Жлукто,—хиба ж ви не знаєте?* Грин. I. 284.

Бува́льщина, ни, *ж.* Былое, быль. *Бо се не казка, а билиця, або бувальщина сказать.* Шевч. *Моє діло—бувальщину згадувати.* Г. Барв. 19.

Бува́н, на́, *м.*=**Вовван.** НВолын. у.

Буванёць, нця́, *м.* Болванъ для растягиванія шапокъ. Лебед. у.

Буваніти, ні́ю, еш, *гл.*=**Вованіти.** *Темно, нічого не видно, тільки збоку садочок і хлівець буваніють.* Сим. 224.

Бува́ти, ва́ю, еш, *гл.* Бывать. *Ой бу-*

вав я в тім садку. Чуб. III. 49. *Бувало, із Мартином у дурня грають.* **Бува́в і на коні́**, і під коне́м: Всего переиспыталъ. Г. Арт. (О. 1861. Ш. 100). **Бува́й, бува́йте** здорбві. Будь, будьте здоровы, прощай, прощайте. *Бувайте здорові, мої чорноброві!* **Бува́**, **буває**. 1) Бываетъ, случается. *Як вода, бува, греблю порвавши, біжить і гуде.* 2) Чего добраго. *Чи ти, бува, не здурів?* 3) Въ случаѣ. *Як, бува, спитають про мене, скажи, що жив і здоров.* Ае. 18.

Вугаєць, йця́, *м.* Ум. отъ **бугай**.

Вугаїв, є́ва, ве. Принадлежащій племенному быку.—**ве молоко́**. См. **Молоко**.

Вугай, гая́, *м.* 1) Племенной быкъ, Вас. 197. 2) Пт. выпь. Ardea stellaris. Вх. Пч. II. 8. *А бугай бугу! гне чайку в дугу.* Макс. *Бугай гуде в болоті.* Греб. 400. *Кахне кришня або прогуде бугай.* О. 1862. VIII. 16. 3) Волчокъ (игрушка). Шейк. 4) Сильный и здоровый человѣкъ. 5) Названіе одного изъ ударовъ палкой въ игрѣ: вілъ. Ив. 22. 6)—**скаже́ний**. Родъ дѣтской игры. Ив. 47. 7) мн. Родъ фасоли. МУЕ. I. 98. Ум. **Бугаєць**, Вас. 197, ХС. III. 62, **бугайбк**. Ном. № 7283, **бугайчик**. Ув. **Бугаяка**.

Вугайкува́тий, а, е. 1) О волѣ: похожій по внѣшнему виду на племенного быка *Бугайкуватий віл.* Мнж. 192. 2) О человѣкѣ: развратный, ловеласъ. *Та це бугайкуватий панич.* Лубен. у.

Вугайбк, йка́, буга́йчик, ка, *м.* Ум. отъ **бугай**.

Вугало, ла, *с.* ? Встрѣчено въ любовномъ заклинаніи. *Не лети ж ти, огненний бугало, ліса палить, землі сушить, а трави в'ялить! Полети ж ти, огненний бугало, до козака у двір...., учепися ти йому за серце...., щоб він мене не запив, не заїв, із иншими не загуляв, усе мене на помислях мав.* Чуб. I. 92, 93.

Ву́гаш, ша, *м.* Запустѣлый лѣсъ. Галиц. Желех.

Вугаюва́ти, гаю́ю, еш, *гл.* Вести себя какъ племенной быкъ (о не вполнѣ оскопленномъ быкѣ). *Це бичок нутряк,—бач, з одним, а друге в отру́нку, бував й у пахві, то як не вирізать оте друге, то й бугаюватиме й у роботу не годитиметься.* Волч. у.

Вугая́ка, ки, *м.* Ув. отъ **бугай**.

Вугя́чий, а, е. Свойственный, принадлежащій племенному быку.

Вугила́, ли́, *ж.* Раст. Anthriscus sylvestris. Анн. 39. *Вирізав ту бугилу і зробив з неї дудку.* Рудч. Ск. I. 157.

Вугла́в, ва, *м.* Раст. Conium maculatum. ЗЮЗО. I. 119. Вх. Пч. II. 30.

Вугбр, гра́, *м.* Бугоръ. *Тепер там порівняно, а перш бугри були.* Драг. 85. Ум. **Бугброк**. Мир. Пов. II. 45.

Вугу́! *меж.*, выражающ. крикъ выпи. *І бугай: бугу! гне з лози дугу.* Лукаш. 85.

Ву́ґа, ґи, *м.*=**Ву́гай** 1. Вх. Пч. II. 5.

Ву́да, ди, *ж.* 1) Будка, шалашъ. Чуб. III. 377. *Із запаски напну буду.* Нп. 2) Верхъ фургона. 3) Поташный заводъ. Ум. **Бу́дка, бу́дочка**.

Вудак, ка́, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Вх. Пч. I. 9.

Вудара, ри, *ж.* Фургонъ, крытая повозка. *Тепер несеться як криламі в бударі й два вози за ним.* Мкр. Г. 55.

Вударажити, жу, жиш, *гл.* Снаряжать (судна). Встрѣчено только въ фальсифицированной думѣ: *Швидче човни бударажить та у християнську землю одпливать.* ЗОЮР. I. 178.

Ву́ддень, дня, *м.* Будень, рабочій день. *....мені не вілен світ ні в буддень, ні в свято.* Чуб. V. 628. **Про буддень**. Для будня, въ будень. *Ця спідниця вже нехай про буддень буде.* Харьк. г. *Вона тії сережки про буддень зносила.* Чуб. III. 131.

Ву́де, *нар.* Довольно, достаточно. *Буде з мене, поки живу, і мертвого, слова.* Шевч.

Вуде́нний, а, е. Будничный. Мир. ХРВ. 25. *У буденний день п'єш, гуляєш.* Чуб. V. 525. *Шапка одна буденна, друга празникова.* Кв.

Вудженина́, ни, буджени́ця, ці, *ж.*=**Вужанина** 1. Вх. Зн. 4. Шух. I 37.

Вудз, дза, *м.* Высушенный творогъ. Шух. I. 214.

Вудзина́, ни́, *ж.*=**Вузина**. Уман. у.

Вудзьбк, дзька́, *м.* Кусокъ, ломтикъ. Угор.

Ву́дзя, зі, *ж.* Мясо. Вх. Лем. 395.

Вудимі́р, ра, *м.* Будящій міръ. Встрѣчено лишь въ загадкѣ, гдѣ обозначаетъ пѣтуха. Ном., заг. № 125.

Вудинкбвий, а, е. Относящійся къ строенію, зданію. *Ванна будинкова.* К. ПС. 40.

Вуди́нок, нку, *м.* Зданіе, строеніе, домъ. Мет. 527. Котл. Ен. I. 30. *В городі вистросний великий будинок.* Котл. НШ. 395. *А в його будинок був самий*

чисто скляний, увесь із кришталю. ЗОЮР. II. 33. Ум. **Буди́ночок.**

Буди́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Будить, пробуждать. *Не буди дитяти, дитиночка буде спати.* Макс. 2) Бороновать передъ посѣвомъ вспаханную плугомъ землю. Вас. 196. 3) Коптить. Вх. Зн. 4.

Буди́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Пробуждаться, просыпаться. *Ой пив же я та й напився, пішов спати, не будився.* Нп.

Бу́дище, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ поташный заводъ. Желех.

I. Буді́вля, лі, *ж.* Строеніе, постройка, зданіе. *Шкода́ йому об хату обпіратись: не видержить, впаде його будівля.* К. Іов. 18.

II. Буді́вля, ля, *с* Строеніе, постройка. *Любо оком глянуть на сю церкву! Здалека здається, що вона на воздусі стоїть—так вище хатів, і будівля якесь гегесеньке.* Св. Л. 25.

Будівни́к, ка́, *м.*=**Будівничий.**

Будівни́цтво, ва, *с.* Строительство, архитектура.

Будівни́чий, чого, *м.* Строитель, архитекторъ. К. МБ. XII. 268. *Котрий син казав, жеби були з дуба будинки, то був будівничий.* Гн. II. 149. *Занедбали будівничі простий камінь у будівлі.* К. Псал. 270.

Бу́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буда.** 2) Кладовая. Екатериносл. у. *Як закинем удку в чужу будку, то дивись—коли не кожух, так свиту так і витягнем.* Чуб. II. 678. 3) Навѣсъ на столбахъ надъ гончарнымъ горномъ, досчатая крыша котораго раскрывается во время топки въ горнѣ. Вас. 180. 4) Простой экипажъ съ верхомъ. *Ой ідуть вози на перевози, а попереду будка.* Мет. 55. *Богиня сіла в просту будку, на передку сів Купидон; кобила їх везе кривая....* Котл. Ен. V. 34. 5) Костный остовъ спины птицы. Лохв. у.

Бу́дний, а, е=**Будений.** *Будного дня нема коли йти по горіхи.* Каменец. у.

Бу́дник, ка, *м.* Работникъ на поташномъ заводѣ. Ум. **Бу́дничок.**

Бу́дників, кова, ве. Принадлежащій работнику на поташномъ заводѣ.

Будниче́ня́, ня́ти, *с.* Дитя работника на поташномъ заводѣ.

Бу́дничка, ки, *ж.* Жена работника на поташномъ заводѣ.

Будні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Дудніти.** *Будуть вози будніти, підківочки звеніти.* Гол. *Слухає—хтось буднить А то злодії ішли.* Чуб. II. 634. (Не ошибка ли вм. **дудніти**?)

Будо́ва, ви, *ж.* Строеніе, зданіе. *Тільки став доїздити до тієї будови, де живуть сестри, знов линув дощ.* Стор. I. 72. *Ярмаркові будови.* О. 1861. IX. 180.

Будовни́к, ка́, *м.*,и пр.=**Будівник** и пр.

Будо́вця, ці, *м.*=**Будівник.** *Е, він тут на всю губерню будовця, такого тут і нема, як він.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Бу́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бу́да.**

Будра, ри, *ж.* Раст. Glechoma hederacea L. ЗЮЗО. I. 124. См. **Росхідник.**

Будува́ння, ня, *с.* 1) Построеніе, созиданіе, сооруженіе. 2) Постройка, постройки, строеніе. *Ох, не видко ж того села, тілько будування.* Грин. Ш. 209. Ум. **Будува́ннячко.**

Будува́ти, ду́ю, єш, *гл.* 1) Строить, сооружать, созидать. *Дерево везено, церков будовано.* Чуб. Ш. 131. *Для кого ж ти, мила, сей двір будувала?* Чуб. V. 167 *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Труну́ будува́ти.** Дѣлать гробъ. 2) Основывать. *Розмовляють, росказують: як Січ будували...* Шевч. 125.

Будува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Строиться, сооружаться, созидаться.

Будучина́, ни, *ж.* Грядущее, будущность. Левиц. Пов. 13.

Бу́дущий, а, е. Будущій. *Скарай мене, Боже, в сей вік і в будущий.* Лебед. у.

Бу́дущина, ни, *ж.*=**Будучина.** К. Кр 17. К. ХП. 9. *Думає..., лякаючись сами своєї будущини.* Г. Барв. 166.

Будча́ний, а, е. Принадлежащій **будці.** *Дивлюсь—будчані двері одчинені.* Екатериносл. у.

Будчи́к, ка́, *м.* Сторожъ желѣзнодорожный, живущій по линіи въ будкѣ. *Мене будчик дав дорогу, бо пропуст був незапертий, знятий,—я і з'їхав на дорогу, а тут машина біжить.* Александров. у. (Залюбовск.).

Будчи́на, ни, *ж.*=**Будка 2—4.** *Пішли в будчину, подивились у засічку, аж там пляшка, що вкрадено.* Новомоск. у.

Будько́, ка́, *м.* Тотъ, который обѣщаетъ, говоря: **буде** или **буду**? *Поки хвалько нахвалиться, будько набудеться.* Ном. № 5680. См. **Набуватися 3.**

Будь-лі. См. **бути.**

Буда́к, ка́, *м.* 1) Раст Чертополохъ,

волчецъ. Вас. 199. *Не веди мя в будяки, бо я поколюся.* Чуб. V. 122. 2)—жовтоцвітний: а) Senecio vernalis Waldsh et Kit. ЗЮЗО. I. 166; б) Verbascum lychnitis L. ЗЮЗО. I. 166. Ум. **Будячо́к.** Чуб. V. 1035, **будяче́нько.** *На городі будяк родит... Роди, роди, будяченьку.* Грин. Ш. 688. Ув. **Будячи́ще.**

Будячи́на, ну, *ж.*=**Будяк.**

Будячи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **будяк.**

Будячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **будяк.**

Буди́ччя, чя *с.* Соб. отъ **будяк.**

Бу́ен, йна, не. Краткая форма отъ **буйний.** *Ой віє вітер, буен повіває.* Грин. Ш. 243.

Вужани́на, ни, *ж.* 1) Копченое свиное мясо. 2) Особымъ образомъ приготовленный и изжаренный свиной окорокъ Маркев. 150. Ум. **Бужани́нка.**

Вуждеревен, (ну?), *м.* Раст. Tamarix germanica. Лв. 102.

Вуждиґа́рня, ні, *ж.* Старая, разваливающаяся хата. Шух. I. 112.

Ву́женица, ці, *ж.*=**Вужанина** 1. Шух. I. 141, 106.

Вужи́на, нн, *ж.*=**Вужанина.**

Буз, зу, *м.* Раст. Siringa vulgaris, сирень. *Посинів як буз.* Ном, № 13153. Ум. **Бузо́к.**

Вуза́, зи́, *ж.* 1) Татарскій напитокъ изъ проса. 2) Нечистота въ немытой овечьей шерсти. *У вовні бузи багато.* Лебед. у. 3) Осадокъ въ жидкостяхъ.

Вуздере́во, ва, *с.*=**Вуз.** Полт.

Вуздига́рня, ні, *ж.*=**Вуцегарня.**

Вузина́, ни́, *ж.* Раст.: а) Бузина. Sambucus nigra L. Вх. Пч. I. 12. ЗЮЗО. I. 135. *На в-городі бузина коренистая.* Чуб. V. 9; б)—я́лова. Sambucus ebulus L. ЗЮЗО. I. 135; в)—черво́на. Sambucus racemosa L. ЗЮЗО. I. 135. Ум. **Бузи́нка.**

Вузини́на, ни, *ж.* Одинъ стебель бузины. Ум. **Бузини́нка.** *Виросла бузининка, та така гарна, правенька.* Мнж. 58.

Бузи́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **бузина.**

Бузи́нник, ка, *м.* Кисель изъ бузинныхъ ягодъ. Лебед. у. Ум. **Бузи́нничок.**

Вузино́вий, а, е. Бузинный. *Бузиновий кисіль.* Чуб. VII. 442 *Житньої соломахи бузиновим молоком заливати.* АД. II. 38.

Ву́зівок, вка, *м.* Годовалый теленокъ. Вас. 197.

Вузів'я́, в'я́ти, *с.*=**Вузівок.** *Побігли з двору бузів'ята.* Павлогр. у.

Ву́зімок, мка, *м.*=**Вузівок.** Левиц. I. 185.

Вузко́вий, а, е. Сиреневый. *Квіточка бузкова.* МВ. (О. 1862. I. 75).

Вузлу́к, ка, *м.* Родъ подковы, подвязываемой на подошву, чтобы не скользить на льду. Поп. 95.

Вузни́й, а́, е́. Сорный, съ соромъ. *Бузне зерно.* Лубен. у. **Бузна́ сіль.** Мутная соль, собираемая на мелкой водѣ.

Вузни́к, ка́, *м.* Бузиновая заросль. *В бузнику чорт живе.* Ном. № 316. Ум. **Бузничо́к.**

Вузни́чний, а, е. Относящійся къ **бузнику.** *Добри-вечір тобі, царю бузничний (у бузині сидить би то царь).* Чуб. I. 95.

Вузничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бузни́к.**

Вузо́вка, ки, *ж.* Потасовка? *У нас тут за це бунт: не кладуть податі, а вони правлять, то така бузовка — до бою доходить.* ЕЗ. V. 12.

Вузов'я́, я́ти, *с.*=**Вузув'я.** Ум. **Бузов'я́тко.**

Вузо́к, зку, *м.* Ум. отъ **буз.** Во многихъ мѣстностяхъ употребляется вмѣсто **буз.** *Воркувала горлиця у садку, у куточку, тихенькому на бузку.* Гліб. Ум. **Бузо́чок.**

Вузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* 1) Наказывать, бить. Желех. 2) Журить, бранить. дѣлать, выговоръ. Желех.

Вузувір, ра, *м.*=**Везувір.**

Вузувірів, рова, ве=**Везувірів.** *Як то ми одно думали про бідних дівчаток та про бузувірових москалів.* Кв. (О. 1861. VII. 6).

Вузувірка, ки, *ж.*=**Везувірка.** *У, як би я піймала отту бузувірку, я б їй голову одтяла, щоб не кидала матері.* Кв.

Вузувірний, а, е=**Везувірний.** *Чи ж воно таки подобеньство старій людині та лопати у піст скоромне? Сказано, бузувірні люде.* Харьк. у.

Вузув'я́, я́ти, *с.*=**Вузівок.** Ум. **Бузув'я́тко.**

Вузу́н, на́, *м.* Низшій сортъ соли (съ примѣсью грязи). Радом. у.

Вузьде́рево, ва, *с.*=**Дивдерево.** Вх. Пч. I. 10.

Вузькі́в, ко́ва, ве. 1) Принадлежащій аисту. *Бузькове гніздо.* 2)—оге́нь Раст. Lychnis flos cuculi. Вх. Пч. II. 33.

Вузько́, ка́, *м.* 1) Аистъ, Ciconia alba. Вх. Пч. I. 16. *Тішиться, як би го бузько носом ськав.* Ном. № 12676. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 205.

Вузьбк, зька́, *м.*=**Вузько 1**. Вх. Пч. I 16. Ум. **Бузьо́чок**.

Вузьо́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **бузьон**. 2) мн. Раст. Erodium cicutarium. Вх. Пч. I. 10.

Ву́зя, зі, *ж.* Дѣтск. 1) Уста, ротъ, ротикъ, лицо. О. 1862. IX. 118. **Да́ти бу́зі**. Поцѣловать. *Ти, дівчино хороша, дай же бузі без гроша.* Гол. II. 212. 2) Ласк. отъ **бузина**. *Прийде він до тої бузини, б'є макогоном по їй і приказує: «Добрі-вечір тобі, бузо, ти мій вірний друзю!»* (Изъ заговора). Грин. II. 325.

Ву́їй, я, е. Буйный. *Стоїть як буїй тур, вкопавши ноги в землю.* К. ЧР, 166. *Голови ви буїї.* Котл.

Вуй, буя, *м.* Въ выраж.: **на буї**. На открытомъ мѣстѣ, доступномъ вѣтрамъ. *Її хата стоїть на буї.* Черниг.

Ву́йвіл, вола, *м.* Буйволъ. Греб. 359. *Да з'їхалось да три воли, да три воли, три буйволи.* Чуб. III. 355. *Їхав москаль буйволами.* Драг. 2. Ум. **Бу́йволик**. Ув. **Буйволя́ка**.

Ву́йволиця, ці, *ж.* Самка буйвола.

Ву́йволів, лова, ве. Принадлежащій буйволу.

Буйволя́, ля́ти, *с.* Буйволенокъ. Вх. Пч. II. 5.

Буйволя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **буйвіл**.

Буйко́, ка́, *м.* Имя собаки въ сказкѣ. *З косток бичка вируіс чуйко і буйко, да такі здорові да гладкі собаки.* Чуб. II. 143.

Буймистрі́я, рії, *ж.*=**Бурмистрова?** *Ніхто не вгадає, хто в цас коровай бпає: чи з села селяночка, чи з міста міщаночка, чи з Кигва буймистрія.* Грин. Ш. 472.

Ву́йний, а, е. 1) Крупный. *Бачте, яка буйна* (картопля)! Г. Барв. 428. *Ці скіпки дрібні—беріть оці буйніші.* Радом. у. *Ученик нехай читає тілько буйну печать.* К. Гр. 15. *Буйний дощ.* 2) Рослый (о растеніяхъ). *Уродило жито високе, буйне.* Чуб. Ш. 399. *Шумить буйна нива.* Рудч. Чп. 104. *Буйна трава поросла.* 3) О почвѣ: жирный. *Буйна земля.* Хотин. у. 4) Сильный, буйный. *Коло, коло Дунаю дівчина гуляє, на буйную филечку спильна поглядає.* Мет. 77. *Із-за гори буйний вітер віє.* Мет. 27. 5) Буйный. *Западаються орлики хижі... по буйних товаришах козаках.* Пѣсн. Ум. **Буйне́ький, буйне́сенький**. *Аж де взявся буйненький вітрець.* Чуб. Ш. 301.

Ву́йність, ности, *ж.* 1) Изобиліе, плодородіе. 2) Невоздержность, неумѣренность *Молодість—буйність, а буйність — дурність.* Ном. № 8717.

Ву́йно, *нар.* Крупно, сильно, буйно. *Сад ріс собі на волі дико і буйно.* Левиц. Пов. 191. *Що буйнії вітри буйно повівають.* Чуб. V. 570. *Буйно конем по вулиці проїзжав.* АД. I. 189.

Буйту́р, ра, *м.*=**Тур**. Bos. urus. Вх. Пч. II. 5.

Бук, ка, *м.* 1) Букъ, Fagus silvestris. *Коби ми ся тот бук розвив та ї берези білі.* Гох. *Ночує Ганна під синім небом, під зеленими буками.* Левиц. I. 62. 2) Переносно: палка, розга. *Наука не йде на бука.* Ном. № 6024. *Як не даси з прозьби, то даси з принуки, а чого прозьба не докаже, то докажуть буки.* Ном. № 1059. *Букомі того, хто не боронить свою.* Фр. Пр. 129.

Букарт, та, *м.*=**Вайстрюк**. Фр. Пр. 129.

Ву́кар, ря, *м.*=**Пукарь**. Херс.

Вука́т, та, *м.* Кусокъ. Шух. I. 106. *Втяла букат. сира.* Шух. I. 199.

Вука́та, ти, *ж.*=**Вукат**. Въ томъ же значеніи и ум. **вука́тка**. *Прийде нам сі без букатки хліба пропадати.* ЕЗ. V. 29.

Ву́ква, ви, *ж.* 1)=**Буквиця**. 2) Буква.

Ву́квиця, ці, *ж.* Раст.: а) Betonica officinalis L. ЗЮЗО. I. 114. Мил. М. 23; б)—**біла**. Primula officinalis L. ЗЮЗО. I. 132. Ум. **Ву́квичка**.

Ву́квичний, а, е. Приготовленный изъ **буквиці**.

Ву́ки, *нескл.* Славян. названіе буквы **Б**. *Аз—били мене раз; буки—набралися муки.* Ном. № 6068.

Буки-барабан-башта. Чепуха, чушь, нелѣпица. *Та се так, не во ніч сказати,—буки-барабан-башта, шануючи Бога й вас.* Котл. НП. 399.

Букивча́к, ка́, *м.* Зябликъ, Fringilla coelebs. Вх. Уг. 228.

Буківка, ки, *ж.* Родъ гриба. Вх. Лем. 395.

Буков (ви, *ж.*?) Буковый жолудь. Вх. Уг. 228.

Буковенний, бу́ковий, а, е. Буковый. ЕЗ. V. 229. *Ліс буковий.* Шух. I. 177. *На водах, на Іорданських, пливе листок буковенний.* Чуб. III. 459. *Скажи зробити буковую труну.* Чуб. V. 631.

Буко́ви́на, ни, *ж.* 1) Буковое дерево. Гол. I. 106. *Як упаде жовтий листок з тої буковини.* Нп. 2) Буковый лѣсъ. Шух. I. 177. 3) Страна: Буковина. Ум. къ 1 и 2 знач.: **буковѝнка, буковѝночка, буковѝнонька.** *А в лісі, в лісі в буковинойці, там же мі кукала сива зазулейка... Вистинала би я ліс буковину...* Гол. II. 77.

Буковѝнець, нця, *м.* Житель Буковины. Желех. Ум. **Буковѝнчик.** Желех.

Буковѝнка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **буковина** 1, 2, Шух. I. 177. *Буковинка сі розвила.* Шух. I. 197. 2) Жительница Буковины. Ум. **Буковѝночка, буковѝнонька.**

Буковѝнський, а, е. Относящійся къ Буковинѣ, буковинскій. Федьк. I. 51.

Буковѝнчик, ка, *м.* Ум. отъ **буковинець.**

Букоді́рка, ки, *ж.*=**Букивчак.** Вх. Уг. 228.

Букоді́рча́, ча́ти, *с.* Птенецъ зяблика Вх. Уг. 228.

Букурі́йка, ки, *ж.* См. **букурія.**

Букурі́я, рії, *ж.* и въ томъ же значеніи ум. **букурійка.** Узкій ремень, узкій кожаный поясъ для подвязыванія у мужчинъ штановъ, у женщинъ юбки Шух. I. 120, 123, 127, 132.

Бу́кша, ші, *ж.* Втулка въ колесѣ (деревянная или желѣзная). Kolb. I. 66. *Букшу на те, щоб не розмелювалось колесо.* Канев. у.

Бу́кшпан, ну, *м.* Самшитъ, буксъ, Buxus sempervirens.

Букшпа́новий, а, е. Буксовый.

Булава́, ви́, *ж.* 1) Булава, знакъ гетманскаго достоинства. *Оттогді то козаки добре дбали, бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Дума. *До булави треба голови.* Посл. 2)=**Кийок** Грин. Ш. 667. *Мужик прийшов до вовка: лусь, лусь кийком. А лисичка... каже вовкові: «Крути-верти, вовчику, головою, щоб не поцілив сучий син булавою.* Рудч. Ск. I. 21. Ум. **Була́вка.** Ном. № 3944, **Була́вочка.** Чуб. V. 1086.

Була́ний, а, е. Буланый. *Сідлай коня вороного, а під себе ще буланого.* Чуб. V. 41. Ум. **Буланéнький.** АД. II. 45.

Була́т, ту, *м.* 1) Булатъ, узорчатая сталь. 2) Булатная сабля. *Посік же тебе булат вражий.* Стор. II. 267.

Була́тний, а, е. Булатный. АД. II. 99. *Шаблі булатнії.* АД. I. 214.

Була́товий, а, е.=**Булатний.** *Палаш... булатовий.* Драг. 264.

Булди́нка, ки, *ж.* **булди́нок, нка,** *м.* Родъ стариннаго ружья. *Наклали повні гамазеї.... булдинок, фликіп і яничарок.* Котл. Ен. IV. 56. *За плечима мотався булдинок.* Стор. МПр. 3.

Були́ґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **булка.** *Голова була голена, тілько оселедець спереду (його через те й прозвали булеґою, що в його голова була так як булка обголена).* О. 1861. X. 33, 34.

Булига, ги, *ж.* Раст. Conium maculatum L. Прил. у.

Були́голова, ви, *ж.* Раст.: а)=**Болиголов;** б) Chaerophyllum bulbosum L. ЗЮЗО. I. 167.

Бу́лий, а, е. Бывшій. *На булих товаришок, сільських дівчат і з під лоба не поглянула, наче ніколи вони й не здибалися з собою.* Св. Л. 90.

Бу́лінька, ки, *ж.* Ум. отъ **буля.**

Бу́лка, ки, *ж.* 1) Булка, бѣлый хлѣбъ. Чуб. V. 192; VII. 445. *Що ж ти напік булок?* Чуб. II. 185. *Шкода собаці булки: не взість, тілько покаляє.* Ном. № 7593. 2) Отдѣльный хлѣбъ. *Булка хліба.* Волын. г. 3) Деревянный шаръ, употребляющійся въ игрѣ того-же имени. КС. 1887. VI. 474. Сим. 178, 6 (шаръ гоняютъ палками по льду). *Учора я дивився, як хлопці гуляли на толоці.... то в дучку булку заганяли.* Греб. 395. Ум. **Бу́лочка.** Чуб. V. 488. *Булочка хліба лежить.* Чуб. II. 8.

Вуль-буль! *меж.*, выражающее звукъ при вытеканіи жидкости изъ бутылки. Ном. № 13132.

Бу́льба, би, *ж.* 1) Водяной, мыльный пузырь. 2) Земляная груша, Helianthus tuberosus L. Анн. 163. 3)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13. ЗЮЗО. I. 137. Ум. **Бу́льбочка.**

Бульба́н, на, *м.* Картофелина. *Вдавився бульбаном.* ЕЗ. V. 128.

Бу́льбашка, ки, *ж.* 1) Водяной или мыльный пузырь. Чуб. II. 566. *А на дворі дощик іде, аж бульбашки дмуться.* Грин. Ш. 391. 2) Пустой шарикъ. *У термометрі.... скляна дудочка з бульбашкою на кінці.* Ком. II. 78. 3) Цвѣточная почка. Сквир. у.

Бу́льбашний, а, е. Покрытый пузырьками, пѣнящійся. *Коряк жемчужно-бульбашної вин'е.* К. Вай 9.

Бульбе́ґа, ґи, *ж.*=**Картопля.**=**Бульба 3.** Вх. Пч. II. 36.

Бу́льбисько, ка, *с.* Поле, съ котораго снятъ картофель. Желех.

Бу́льбиця, ці, *ж.*=**Картопля.** Фр. Пр. 129.

Вульбу́ки, *мн.* Родъ растенія. Вх. Уг 4. Ум. **Бу́льбучки.**

Вульбу́лькання, ня, *с.*=**Вулькання.** О. 1862. VII. 72.

Вульбу́лькати, каю, еш, *гл.*=**Вулькати.** О. 1862. VII. 72.

Вульбя́ник, ка, *м.* Бабочка: мертвая голова, Acherontia Atropos. Вх. Пч. I. 5.

Бу́льва, ви, *ж.* Луковица. *Додають цибулі (гички або бульви).* МУЕ. I. 97

Вульви́нка, ки, *ж.* Луковка. Желех

Вульк! *меж.* Звукъ при паденіи въ воду. Мнж. 132. *А жидівське військо в воду вульк!* Грин. II. 223.

Бу́лька, ки, *ж.*=**Вульбашка 1.** *Бульки; котрі позбігали з кип'ятку і захололи, із їх і стали гори, а меж ними долини.* Чуб. I. 39. *Аж бульки на воді стають.* Фр. Пр. 129.

Бу́лькання, ня, *с.* Бульканіе.

Бу́лькати, каю, еш, *гл.* Булькать, издавать звукъ: „буль-буль", при вытеканіи, кипѣніи (жидкости). Драг. 48. *Пиво вщолоча та все булька: буль-буль-буль.* Грин. I 206.

Вулька́тий, а, е=**Ванькатий.** *Дияконъ...., витріщивши булькаті очі, пер, начѐ з бочки, товстого баса.* Мир. Пов. II. 60.

Бу́лькіт, коту, *м.* Клокотаніе.

Бу́лькнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ **булькати.** *Тільки булькнув пан у воду та бульбашки позскакували наверх води.* Чуб. II. 566.

Вулькота́ти, кочу́, чеш, булькоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* 1) Клокотать. *Кров дзюрить, булькотить з спини.* Ном. № 8173. 2) Булькать. *Дети баба булькотала, поки на дно не попала.* Грин. Ш. 341. *Стала тиковку топити, а та набірається води та булькотить.* Мнж. 2. 3) Объ индюкѣ: кричать. *Пуляк булькоче.* Вх. Уг. 229.

Вулькотне́ча, чі, *ж.* Переливаніе съ шумомъ; бурчаніе. *Булькотнеча у животі така піднялась.*

Вульбо́н, на, *м.* Родъ картофеля. МУЕ. I. 101.

Вульча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Вулькотати.** Гол. Ш. 259.

Бу́ля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. Булка. 2)=**Картопля.** МУЕ Ш. 56. *Копали булі.* МУЕ. Ш. 40. Ум. **Бу́лінька.**

Вуля́нка, ки, *ж.*=**Вульбисько.** Гн. II. 107.

Вум-бум! *меж.*, выражающее звукъ басовой трубы, бубна, барабана и т. и. О. 1862. VII. 74.

Вума́га, ги, *ж.* 1)=**Папір.** 2) Паспортъ; документъ. *Іде до панії, щоб бумагу їй дала; а пані: Не хочу я, не дам тобі бумаги і їхати не пущу.* МВ. *У волость аж три бумазі прийшло: кажуть, якісь начальники їхатимуть.* Лубен. у. Ум. **Бума́жка, бума́жечка.**

Вума́жний, а, е=**Папіровий.**

Вумба́к, ка, *м.* Жукъ. Угор.

Бу́мкати, каю, еш, *гл.* Извлекать басовые, густые звуки (на струнномъ инструментѣ).

Бу́нда, ди, *ж.* Верхняя одежда—родъ суконнаго пальто. Гол. Од. 80, 83.

Бундз, дза, *м.* 1) Молодой овечій творогъ. Шейк. Большой кусокъ овечьяго сыру. Вх. Зн. 12. См. **Будз.** 2) Коротко остриженный мальчикъ. Желех. 3) Узелъ (на веревкѣ, ниткѣ и пр.). Вх. Лем. 395. Ум. **Бу́ндзик.**

Бу́ндзик, ка, *м.* Ум. отъ **бундз.** Во 2-мъ значеніи употребляется какъ прозвище для рекрутовъ, которыхъ сильно стригли въ прежнее время. *Відобрали го до бундзиків.* Фр. Пр. 129.

Вундю́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, хорохориться, пѣтушиться, чваниться. *Твоя Маруся усе щось бундючиться.* О. 1861. XI. Кух. 28.

Вундю́чний, а, е. 1) Надутый, высокомѣрный, чванный. *Не приступиш, таке бундючне.* Ном. № 2470. 2) Пышный, шумный. *Бундючне весілля було.* НВолын. у.

Вундю́чно, *нар.* Высокомѣрно, чванно. *Пішов з кімнат бундючно-грізною ходою.* Котл. Ен. IV. 52.

Вундя́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Вундючитися.** *Возний,—так і бундячиться, що помазався паном.* Котл. НП. 387.

Вундя́чний, а, е.=**Вундючний.** *Таке бундячне весілля уджигне.* Котл. НП. 377.

Вуні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Вруніти.** Желех.

Вункош, ша, *м.*=**Келеф.** Гол. Од. 80.

I. Вунт, ту, *м.* 1) Связка, пукъ (нитокъ, шелку, табаку и пр.). 2) мн. Шесть большихъ струнъ на бандурѣ. КС. 1882.

VII. 282. Ум. **Бу́нтик, бу́нтичок.**

II. **Бунт, ту,** *м.* Бунтъ, возмущеніе, мятежъ. **Бунт зрива́ти.** Бунтоваться. *Звели нам під москаля тікати, або звели нам з ляхами великий бунт зривати.* АД. II. 114.

Бунтико́вий, а, е. Связанный въ пуки.

Бу́нтичок, чка, *м.* Ум. отъ **бунт.**

Бунті́вний, а, е =Бунтовливий. Желех.

Бунті́вни́к и бунтовни́к, ка, *м.* Бунтовщикъ. К. ЧР. 411. *Лихі бунтівники, перевертні щоденні.* К. Псал. 177.

Бунті́вни́ця, ці, *ж.* Бунтовщица, мятежница.

Бунто́вливий, а, е. Склонный къ бунтамъ, мятежамъ, мятежный. *Ваші предки бунтовливі.* К. Псал. 220. *Бунтовливі піддані.* Мир. ХРВ. 159.

Бунтовни́цтво, ва, *с.* Мятежность, бунтовство. К. ХП. 32.

Бунтовни́чий, а, е. Мятежническій, принадлежащій, свойственный мятежнику. *Тугі шиї бунтовничі нахилив під мене.* К. Псал. 42.

Бунтува́ння, ня, *с.* Возмущеніе, непокорность, мятежь. *Переказ. .. про Мертве Море, що ніби під його водами сидять велетні за бунтування проти Бога.* К. Іов. 56.

Бунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Бунтовать, бунтоваться. *Не бунтуйте проти його, тяжко-важко покарає.* К. Псал. 146. 2) Бунтовать, возмущать. *Бунтує народ.* Св. Л. ХХШ. 5.

Бунтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Бунтоваться, возмущаться. *Чого се так бунтуються народи?* К. Псал. 2.

Бунча́ти, чу, чиш, *гл.=***Врунчати.** Вх. Уг. 229.

Бунчу́жний, ного, *м.* Носитель гетманскаго бунчука. *Бунчужний військовий.* К. ПС. 5.

Бунчу́к, ка, *м.* 1) Одинъ изъ знаковъ гетманскаго достоинства: древко съ металлическимъ яблокомъ на концѣ, подъ которымъ свѣшивался лошадиный хвостъ. *Козаки добре зробили: бунчук, булаву положили, Єврася Хмельниченка на гетьманство настановили.* Мет. 398. **Бунчу́ком, бунчука́ стоя́ти.** Стоять вертикально? *Ого, напрутив! так бунчуком (бунчука) і стоїть.* Ном. № 13958.

Бунчукове́нко, ка, *м.* Сынъ **бунчукового товариша.** Желех.

Бунчукбвий, а, е. 1) Относящійся къ **бунчуку.** 2)—**това́риш.** Почетное званіе, которымъ сначала украинскіе гетманы награждали сыновей генеральной старшини и полковниковъ, а позже, съ половины XVШ в., это званіе стали получать, при выходѣ въ отставку, полковники и чины полковой старшины. **Б. товариші** сопровождали гетмана въ походѣ, находясь **під його бунчуком.** Иногда сокращенно, безъ существительнаго: *Бувають військові, значкові, і сотники, і бунчукові.* Котл. Ен. Ш. 67.

Бу́нька, ки, *ж.* Глиняный сосудъ, родъ кувшина съ узкимъ горлышкомъ. Прил. у.

Буня́к, ка́, *м.=***Джміль.** Желех.

Вура́, ри́, *ж.* Бурленіе воды. *Тепер вода тихо йде коло каміння, бо мала, а як весною вода велика, то бура б'є тут.* Екатериносл.. у.

Буравий, а, е. Буроватый. Вх. Лем. 395.

Бура́к, ка́, *м.,* и пр. См. **Буряк** и пр.

Бура́стий, а. е =Буравий. *Бурастий кінь.* Вх. Уг. 329.

Бурачи́нка, ки, *ж.* Родъ кушанья. *З листя бураковго роб'ять бурачинку.* МУЕ. I. 100.

Бурачки́, кі́в, *м. мн* Раст. Cuscuta epilinum Вх. Пч. II. 31.

Бура́чник, ка, *м.* Раст. Borrago officinalis L. ЗЮЗО. I. 114.

Бурбуля́нка, ки, *ж.* Картофельный супъ. Желех.

Бурда́, ди́, *ж.* 1)=**Здирок.** Вас. 157. 2) Родъ игры у мальчиковъ: а) попадаютъ камешками въ поставленную стоймя каменную плиту или кусокъ доски; выигрываетъ—**дає бурду́**—свалившій плиту или доску, Шейк. **Задам я тобі бурду!** Задамъ я тебѣ трезвону! Шейк.

Бурде́й, де́я, *м.* 1) Землянка. Каменец. у. 2) Курная изба. Шух. I. 96, 111. 3) Публичный домъ. Желех. Ум. **Бурде́йчик.**

Бурді́й, дія, *м.=***Бурдей 1.** *Ге! так се хата! Так і єсть, хата, коли хатою можна звати бурдій, що тільки дах над землею, навіть вікон не видно.* Св. Л. 27.

Бурдю́г, га, бурдю́к, ка́, *м.=***Бордюг 1.** Чуб. V. 1086. О. 1862. X. 44. Вх. Зн. 4. *Їхав чоловік рябими волами та найшов бурдюг з пирогами.* Нп. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Св. Мр. II. 22. **Бурдюки́ би́ти.** Шалить. Ум. **Бурдюжо́к.** Вх. Зн. 4.

Буре́ки, кі́в, *м. мн.* Родъ пѣсныхъ пирожковъ. О. 1862. V. Кух. 36. **Вареники.**

съ жировыми вытопками, сваренные въ жирѣ. Мнж. 176.

Бу́рий, а, е. 1) Бурый, сѣрый. *Бурий, як вовк.* Фр. Пр. 130. 2) О головномъ уборѣ: въ складкахъ, въ сборкахъ. Вх. Уг. 225. 3) Сердитый, разсерженный. Фр. Пр. 130.

Бури́тель, ля, *м.* Нарушитель.

Бу́рити, рю, риш, *гл.* 1) Разрушать, ниспровергать, разорять. 2) Сильно лить, литься. *Бурить як з барила.* 3) Волновать, возмущать. 4) Рыть. *Киртиця бурит землю.* Вх. Лем. 395.

Бури́тися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Возмущаться, волноваться. 2) безл. Собираться бурѣ. *Хмариться, бурится, —дощ буде....* Pauli. I. 120.

Бури́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **буришка**.

Бури́шка, ки, *ж.*=**Картопля**. Вх. Зн. 64. Шух. I. 164. *Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку та вербу:* Фр. Пр. 130. Ум. **Бури́шечка**. Шух. I. 203.

Бурівни́к, ка, *м.* Раст. Centaurea scabiosa. Шух. I. 21.

Бу́ріння, ня, *с.* Разрушеніе.

Бурі́ти, рію, еш, *гл.* Становиться бурымъ, буреть. *Де-де буріє останнє просо і пізня гречка спіє.* О. 1861. XI. 100. *Погляну я у віконце, калина буріє.* Чуб. V. 649.

Бу́рка, ки, *ж.* 1) Бурка. КС. 1882. XII. 592. ЗОЮР. I. 302. *То ти, бурко, козака заморозила?—Я до його й не доторкалася.* Ком. П. № 159. 2) Родъ башлыка у опанчі. Гол. Од. 18. 3)=**Картопля**. Фр. Пр. 130. 4)=**Буря**. Вх. Уг. 229. Ум. **Бу́рочка**.

Бу́ркало, ла, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Бу́ркання, ня, *с.* Ворчаніе.

Бу́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Ворчать. 2) Будить.

Бу́ркіт, коту, *м.* 1) Воркованіе. 2) Шумъ. *Иноді тут як в казані кипить, клекоче: і співи йдуть, і сварки, і так крик та буркіт.* Св. Л. 217. 3) Ворчанье.

Буркі́тник, ка, *м.* Воркующій (эпитетъ голубя). *А на зорі б усіх збудили голубки, озвавшись до самиць, буркітники раненькі.* К. Дз. 40.

Буркни́ця, ці, *ж.* Бревно вдоль крыши, къ которому прикрѣплена своими верхними концами каждая пара стропилъ. Шух. I. 91.

Бу́ркнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ буркати 1. *І муха говоруха об мені не буркне.* Ном. № 4056.

Буркова́ний, а, е. Вымощенный камнемъ, шоссированный. *У Київі завше сухо, бо вулиці бурковані як поміст.* Канев. у. *Дорога.... буркована.* Чуб. II. 182. Гн. II. 196.

Бурковя́на, ни, *ж.* Раст. Melilotus offic. *Ой стелеться мені широкий лист та бурковина.* Мет. 82.

Буркова́вка, ки, *ж.* Мостовая; шоссе. Одесск. у.

Буркота́ти, чу́, чеш, буркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ворковать. *Ой голубочок гуде, а голубка буркоче.* Мет. 78. 2) Рокотать, шумѣть. *Хвилі росходяться перед байдаком, а ззаду знов буркочучи зливаються.* К. ЧР. 310. 3) Ворчать. *Буркотів собі під ніс, лаючи козаків.* Стор. МПр. 104. *Оце тобі, стара бабо, щоб не буркотіла.* Грин. Ш. 313

Буркотли́вий, а, е. Воркующій. *Чи бачили сивую голубку? Сиза буркотлива.* Чуб. V. 24.

Буркоту́н, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркун**. 2) Ворчунъ. См. **Буркун**. Ум. **Буркотуне́ць**.

Буркува́ння, ня, *с.* 1) Мощеніе камнемъ. 2) Воркованье.

Буркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Мостить (камнемъ). *Зробив.... бурковану дорогу.* Гн. II. 196. 2) Ворковать. *На калині зозуля, вона не кує—буркує.* Чуб. V. 690.

Буркýкý! *меж.*, выражающее воркованіе голубя. Чуб. II. 93. *Він літає, буркотає, собі пароньки шукає. Як буркуку, так буркуку!* Мет. 261.

Бурку́н, на́, *м.* 1) Воркующій (эпитетъ голубя). См. **Буркотун**. *Голуб-голубочок, сивий буркуночок.* Чуб. V. 102. 2) Ворчунъ. *У запічку буркун бурчить.* Нп. См. **Буркотун**. 3) Раст.: а) Melilotus coerulea. Рудч. Чп. 245. То же: **буркун синій**. ЗЮЗО. I. 166; б)—**жо́втий**. M. officinalis. Мил. М. 87; в)—**бі́лий**. M. alba. Мил. М. 38. *В огороді буркун-зілля по тичині в'ється.* Чуб. V. 1029. Ум. **Буркуне́ць, бурку́нчик, бурку́нонько, буркуно́чок**. Грин. Ш. 348, 688.

Буркуне́ць, нця́, *м.* 1) Ум. отъ **буркун**. 2) Порода сельдя: бѣлянка.

Буркуни́на, ни, *ж.* Стебель **буркуна**. *На вгороді буркунина.* Мил. 101.

Буркуно́чок, чка, бурку́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **буркун**.

Бурку́т, та, *м.* Бьющій ключъ, источникъ кислой минеральной воды. Шух. I. 16, 17.

Буркута́ти, чу́, чеш, *гл.*=**Буркотати** Мил. 209.

Буркуто́вий, а, е=**Буркутський.** Желех.

Буркýтський, а, е. Принадлежащій источнику кислой минеральной воды. *Вода буркутська.* Шух. I. 17.

Бурла́к, ка́, бурла́ка, ки, *м.* 1) Бобыль, бездомный человѣкъ, работникъ вдали отъ родины. Рудч. Ск. I. 206. *Бурлак сам горить як свічка: як до роботи, як до охоти.* Ном. № 10684. *Нема в світі так нікому, як бурлаці молодому, що бурлака робить, заробляє, аж піт очі заливає, а хазяїн його лає.* Нп. 2) Холостякъ. *Любої пари не знайшов, а побратись аби як не гоже.... Так довіку бурлакою й зостався наш Гриць.* МВ. I. 64. *Козаче, бурлаче, що тебе зсушило?* Нп. Ум. **Бурла́ченько.** Чуб. V. 639, **бурла́чо́к.** КС. 1882. XI. 231.

Бурлакува́ння, ня, *с.* 1) Жизнь бобыля, вѣчнаго батрака. 2) Холостая жизнь.

Бурлакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Быть бобылемъ, батракомъ, бродяжничать. 2) Вести холостую жизнь. МВ. II. 142. *Та йди додому хазяйнуй із жінкою, а я вже буду бурлакувать.* Рудч. Ск. I. 207.

Бурла́ха, хи, *ж.* ? *Світилка-шпилька у стіні, а сваха-бурлаха у хлеві.* Чуб. IV. 357.

Бурла́цтво, ва, *с.* 1) Соб. отъ **бурла́ка.** *Понаходило бурлацтва й гайдамак.* Стор. МПр. 75. 2)=**Бурлакування.** Чуб. V. 524. Рудч. Чп. 220. *Ой хвортуно, хвортувино, послужи нам, як служила: служила в бурлацтві, служила в козацтві, послужи ще й у чумацтві.* Рудч. Чп. 219.

Бурла́цький, а, е. Принадлежащій **бурла́ці,** къ нему относящійся, свойственный ему. *Молодий бурлацький син.* Рудч. Чп. 115. *Ніхто не заплаче по білому тілу по бурлацькому.* Рудч. Чп. 153. **Бурла́цьке со́нце.** Луна,—шутливое названіе, данное потому, что **бурла́кам** часто приходится ходить ночью, скрываясь. **Бурла́цький отче-наш.** Шутливая молитва, въ которой просятъ избавленія отъ разныхъ бѣдъ жизни **бурлак.** О. 1861. X. Св. 50.

Бурла́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурлачи́на, ни, *м.*=**Бурлак.** *Ой да прийшли бідну бурлачину у некрути брати.* Чуб. V. 1026.

Бурла́чити, чу, чиш, *гл.*=**Бурлакувати** 1. Рудч. Чп. 11.

Бурла́чка, ки, *ж.* Бездомная женщина, батрачка. Левиц. ПЙО. I. 165.

Бурлачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **бурлак.**

Бурли́вий, а, е. Бурливый, бурный. *Сказав: о жизнь! бурливе море, хто цілий на тобі оставсь?* Котл.

Бурли́-голова, ви, *м.* Безпокойный человѣкъ, забіяка. *Як прийде оця бісова бурли-голова додому,—так усе й піде перевертом по хаті.* Екатериносл. г.

Бурли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Бурлить. *Чути—щось гуде клекоче, бурлить страшніше самого грому.* Кв.

Бурлі́й, лія́, *м.* Крикунъ, возмутитель. *Зараз деякі бурлії схаменулись, подумали про свою голову.* К. ЧР. 311.

Бурло́, ла́, *м.* Ругань, ропотъ. Мнж. 176. **Зби́ти бурло́.** Поднять сварливый шумъ. Мнж. 176. **Бурла́ би́ти.** Бездѣльничать. *Що день тобі у Бога бурла б'є та каламуте.* Павлогр. у.

Бурма́к, ка́, *м.* Ворчунъ, брюзга. Вх. Зн. 4.

Бурми́ло, ла́, *об.* 1)=**Бурмак.** Вх. Зн. 4. 2) Прозваніе медвѣдя.

Бурми́стер, стра, *м.* Бургомистръ. К. ЧР. 225.

Бурмисте́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный бургомистру.

Бурмистре́нко, ка, *м.* Сынъ бургомистра.

Бурмистрі́вна, ни, *ж.* Дочь бургомистра.

Бурмистро́ва, вої, *ж.* Жена бургомистра.

Бурмиструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Отправлять должность бургомистра.

Бурмі́й, мія, *м.*=**Бурмак.** Вх. Зн. 4

Бурмосити́ся, шуся, сишся, *гл.* Дуться, показывать недовольство. Желех.

Бурмота́ти, чу́, чеш, *гл.* Бормотать, ворчать. *Почав щось сам собі бурмотати, наче з просоння.* Мир. Пов. I. 172.

Бу́рний, а, е. Бурный. *Бурні води.* К. Іов. 60. *Тиха вода людей топить, а бурна тільки лякає.* О. 1862. VI. 41.

Бу́рок, рку, *м.* Мостовая, вымощенная улица или дорога. Гн. II. 196. **На бурку́ жи́ти.** Жить на авось. Ном. № 10320. **Сиді́ти на бурку́.** Быть безъ мѣста. Подольск. г. *Хвалити Бога, коли трапиться добре місце, а як же сидітиме на бурку.* Левиц. I. 208. *Був старий священник у Покрови. Висвятившись десь, не пристав на унію; от же правив, на бурку си-*

дів у Покрови, аж поки знов не настало благочестіе. КС. 1884. VIII. 724.

Буро́ха, хи, *ж.* Завирушка бурая, Accentor modularis. Вх. Уг. 229.

Бу́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **бурка**. Употребл. и вмѣсто **бурка 3**. Вх. Пч. II. 36.

Бу́рса, си, *ж.* 1) Низшее духовное училище, бурса. 2) Стадо, куча (животныхъ). *Бурса гусей.* Каменец. у. *Від Різдва до Водохрища вовки бурсами бігають, лютують.* Подольск. г. 3) Толпа, гурьба, группа, партія. *Бурса йде якихсь харцизяк.* О. 1861. XI. 8. *Чимала бурса косарів пішла,—чи не на Дін.* Полт. *Аж он одна бурса ходе по житах, а ото друга—жита оглядають.* Канев. у. *За панів було як повтікають хлопці од некруцтва у ліс та зберуться у бурсу, то вжѐ ж їх тоді ніхто не візьме* Каменец. у.

Бурса́к, ка́, *м.* Бурсакъ. Стор. I. 41. Фр. Пр. 130. Ум. **Бурсачо́к**. Ув. **Бурсачи́ще**.

Бурса́цтво, ва, *с.* Соб. Бурсаки. *А із брацтва те бурсацтво мовчки виглядає.* Шевч.

Бурса́цькиій, а, е. Бурсацкій.

Бурсачи́на, ни, *м.*=**Бурсак**.

Бурсачи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **бурсак**.

Бурса́чня́, ні, *ж.* Соб. Бурсаки. Св. Л. 219.

Бурсачо́ч, чка́, *м.* Ум. отъ **бурсак**.

Бурсува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Барахтаться, въ борьбѣ возиться. *Вони почали бурсуватись—то в шутку, а то вже і навспрашки.* Новомоск. у.

Бурт, ту, *м.* 1) Паз, желобокъ въ столбахъ для закладыванія досокъ. Подольск. г. Лебед. у. 2)=**Буртниця**. Мик. 481

Бу́рта, ти, *ж.* 1) Груда, куча (продолговатая). *Цілі бурти огірків лежять* Сумск. у. 2) Насыпь, холмъ, бугоръ. Рудч Ск. I. 29. *Із трупів бурти насипає.* Котл. *Біжить вона* (вода) *з крутих бурт у глибокі долини.* Мир. Пов. II. 41. *Очі бігають з ниви на ниву.... з яру на зелені бурти.* Мир. Пов. II. 84. *Розривають бурти снігу та вибірають задубілих* (людей). Мир. Пов. I. 118. 3) Насыпь, изъ которой добываютъ селитру. Лебед. у. 4) Цѣпь косцовъ. Лубен. у. 5)=**Бурса 3** Сим. 193. 6) Въ игрѣ въ **булку** наз. **бу́ртою**, если кто изъ играющихъ прибьетъ шаръ къ берегу. *Я на тебе вже нагнав десять бурт.* Рк. Левиц.

Буртúсь! *меж.*, выражающее быстрое паденіе. *Дядина заходилась лягати спати, і я вже розбіралась, аж щось бурть у город, бурть, а послі ліса трісь!* Г. Барв. 79.

Буртúти, рчу́, тúш, *гл.* Сверлить, буравить. Мкр. Н. 27.

Буртíль, ля, *м.* Свертокъ. *Одна жінка вкрала буртіль краму.* Кіев. у.

Бу́ртниця, ці, *ж.* Въ мельницѣ: перила, ограждающія возвышеніе, на которомъ находятся жернова. Мик. 481.

Буртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Пазовать. Подольск. г.

Бурува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Бурлить. *Де по весні вода бурує, там буде яма.* Міусск. окр. Переносно о человѣкѣ: **бурлить**, бушевать. *Прийде та ще й бурує, а що знайде в коморі,—у шинок забере.* Г. Барв. 292.

Буру́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **бурулька**.

Буру́лька, ки, *ж.* 1) Точеная головка у палки. 2) Ледяная сосулька. *Із льоду бурульки, що знай кругом брязчали* (у вовка), *уже зовсім пообпадали.* Греб. 386 3) Трубка? *В ніс втеребив* (чортъ) *дві бурульки, з бурульок, мов з кухви, б'ють під стелю через рульки джерела сивухи.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). 4) **Моско́вська буру́лька**. Кукишъ. Ном. № 3265. Ум. **Буру́лечка**.

Буру́н, на́, *м.* 1) Валъ (въ морѣ, рѣкѣ). *Як розгуляється погода та проти вітру як пожене буруни, то дуб грає по бурунах то вгору, то вниз, як віз по балках.* ЗОЮР. I. 146. 2) Сугробъ. *Ти ба, буруни які понамітало.* Лохв. у.

Бурунду́к, ка, *м.* Раст. Medicago falcata L. Шейк. Вх. Пч. II. 33.

Буру́нька, ки, *ж.* Трубка курительная (изъ березоваго корня)? *У глибокій кишені люлька бурунька.* Мет. 444.

Бурх! *меж.*, выражающее порывъ вѣтра, ударъ волны, бросаніе предмета въ воду

Бурха́йло, ла, *м.* Порывистый вѣтеръ, штормъ.

Бурха́ння, ня, *с.* Порывы вѣтра, бушеваніе.

Бурха́ти, ха́ю, еш, *гл.* 1) Порывисто дуть (о вѣтрѣ), сильно волноваться (о водѣ), бушевать. *Великі хвилі піднялись і вітри зачали бурхати.* Котл. Ен. II. 6. *Море.... реве да бурхає.* К. ЧР. 308. 2) Бросать, швырять. *Високі хвилі закипіли, судейце стали вверх бурхать.* Мкр. Г. 5. *Там Дем'ян копа, тільки голову вже видно з ями, бурха землею.* Сим. 224. 3) Вырываться, вылетать (о водѣ, дымѣ и

пр.) *Загорівся Господь гнівом, з ніздер дим бурхає.* К. Псал. 36.

Бу́рхвиця, ці, *ж.* Часть мельницы: доска надъ **мучникóм,** въ которой укрѣплевъ **лоточóк.** Черниг. у.

Бурхли́вий, а, е. Бурный, бушующій, стремительный. *Де взялася бурхливая хвиля, од бережка човничок одбила.* Чр. 42.

Бурхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Одн. в. отъ **бурха́ти.** 1) Порывисто дунуть. 2) Линуть, налить черезъ верхъ. 3) Хлынуть. *Бурхнуло з неба мов із бочки.* Котл. Ен. II. 33. 4) Швырнуть. *В Дунай зілля бурхнула.* Чуб. V. 833. 5) Ринуться среди волнъ впередъ (о суднѣ). *Хтось човен на море пустив, бурхнув він по хвилі.* Греб. 374.

Бурхну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Броситься. *Бурхнувсь у воду, щоб втопиться.* Стор. МПр. 40.

Бурхоті́ти, чу́, чеш, *гл.* Бушевать. *Хвилі бурхотіли, розливаючись по долині.* Стор. МПр. 50.

Бурча́к, ка́, *м.* 1) Журчащій ручей. 2) Струя проточной воды, текущей съ шумомъ. *Дзюркотання весняного струмочка, бурчака.* Г Барв. 308. Ум **Бурчачóк** Ном № 13663.

Бурча́ло, ла, *с.* Насѣк Муха жужжалка, Musca vomitoria. Вх. Пч. I. 7.

Бурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать, брюзжать: *Хто мас багацько, той бурчить, а хто не має, той мовчить* Ном № 1593. *Утихомирься, не бурчи.* Котл. Ен Ш. 37 2) Журчать (о ручьѣ, потокѣ) 3) Урчать. *Бурчить у животі.*

Бурчачóк, чка́, *м.* Ум. отъ **бурча́к.**

Бурчи́муха, ха, *ж.* Оводъ, Oestrus Вх. Пч. I. 7

Бурштúн, ну, *м.* Янтарь. Желех

Бурштинóвий, а, е. Янтарный.

Бурьовúй, а, е. Относящійся къ бурѣ. ЕЗ. V. 52.

Бу́ря, рі, *ж* Буря. *Чорне море вітер-буря колихає.* Чуб. V. 935. *Схопилась велика вітряна буря.* Ев. Мр. IV 37.

Бура́к, ка́, *м.* 1) Свекла, Beta vulgaris. ЗЮЗО I. 114. **На догáд бурáків, щоб дали́ капу́сти.** Говоритъ объ одномъ, а намекаетъ на другое. Ном. 2) Кушанье изъ пзжаренной свеклы. Маркев. 151. 3) Носящій бурку? Сомнительное слово, встрѣченное лишь въ фальсифицированной думѣ „Татарскій походъ Серпяги", напечатанной вперные Срезневскимъ: *Усіх татар-буряків розбивали й пліндрували* Запор. Стар. I. 85—86. Ум. **Бурячóк, бурячéчок.**

Бурякóвий, а, е. 1) Свекловичный. *Зеленіють.... поля буряковим листом,* Левиц. I. 24. 2) Темно-красный. *Бурякова краска.* Кв.

Буряковúння, ня, *с.* Листья свеклы.

Бур'я́н, ну́, *м.* Сорная трава. Чуб. V. 670. *Лежав у бур'яні бровко муругий.* Котл. Ен. Ш. 38. *Дунай засихав, зіллям заростав, зіллям-бур'яном, усяким квітом.* Нп. Ум. **Бур'янéць, бур'я́нчик.** Чуб. V. 1034. Ув. **Бур'янюка.**

Бур'яни́на, ни, *ж.* Стебель сорной травы. Рудч. Ск. I. 208. *На городі бур'янина.* Грин. Ш. 656. Ум. **Бур'яни́нка.**

Бур'яні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Заростать сорной травой. *Город бур'яніє.* Богод. у.

Бур'янни́к, ка, *м.* Порода небольшого чернобураго медвѣдя, обитающаго въ **бур'янáх** и кустарникахъ. Вх. Пч. II. 7.

Бур'янувáтий, а, е. 1) Смѣшанный съ сорными травами. *Бур'янувате сіно.* Константиногр. у. 2) Заросшій сорными травами. *Бур'януваті городища* К. ХП. 130

Бур'янувáтіти, тію, еш, *гл.*=**Бур'яніти.**

Бур'я́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **бур'ян.**

Бур'янюка, ки, *м.* Ув. отъ **бур'ян.**

Буря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Бурити 1.** *Мусю верх хижі буряти.* Вх. Уг. 229

Бурячúння, ня, *с.*=**Буряковиння.**

Бурячкóвий, а, е=**Буряковий**

Буря́чник, ка, *м* Свекловичная плантація Сумск у.

Бурячóк, чка́. *м.* 1) Ум отъ **буряк** 2) мн. Раст. Polygonum orientale L ЗЮЗО. I. 132.

Буря́чча, ча, *с.* Соб. отъ **буряк.**

Бу́сель, сля, *м.* Аистъ. Ном № 13807 Вх. Пч. I. 16. Ум. **Бу́селько.**

Бу́сень, сня, *м.*=**Бусель.** Ном № 324

Бу́сі. Дѣтск: падать, упасть, упадешь О 1861. VIII. 8.

Бусленя́, ня́ти, *с.* Дѣтеныш аиста Ум. **Бусленя́тко, бусленя́точко.**

Бусли́ний, буслячий, а, е. Относящійся къ аисту.

Бу́сол, сла, *м.*=**Бусель.** Драг. 8

Бусурка́ня, ні, *ж* =**Босоркання** МУЕ. Ш. 45.

Бусурма́н и бусурме́н, на, *м* Басурманъ, магометанинъ, иновѣрецъ. *Ой панночко-шаблюко, панночко наша! з бусурманом зустрівалась, та й не двічи ці-*

лувалась. Чуб. V. 935. *Кримці та нагайці, безбожні бусурмени.* АД. I. 114.

Бусурма́нець и бусурме́нець, нця, *м.*=**Бусурман.** К. ЦН. 226.

Бусурма́нити и **бусурме́нити, ню, ниш,** *гл.* Басурманить.

Бусурма́нитися и **бусурме́нитися, нюся, нишся,** *гл.* Басурманиться.

Бусурма́нський и бусурме́нський, а, е. Басурманскій. *Весь мир християнський і бусурманський.* Чуб. Ш. 412. *Баша турецький бусурманський.* Чуб. V. 933. *Із землі турецької да з віри бусурменської.* АД. I. 113.

Бусурма́нщина и **бусурме́нщина, ни,** *ж. Коли ж ми тії бусурманщини лякалися?* Дума.

Бусурме́н и пр. См. **Бусурман** и пр.

Бусь! *меж.*=**Бух.**

Буськб, ка́, *м.* 1)=**Бусель.** 2) мн. **Буський.** Раст. Erodium cicutarum L. I. 122.

Цусьбк, ська́, *м.*=**Бусько.** Фр. Пр. 128.

Бусьчи́ха, хи, *ж.* Самка аиста. *Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гніздениче.* Фр. Пр. 128.

Бут, та, *м.* 1) Молодой зеленый лукъ. 2) Сапогъ. *Як будемо мастерóвать, скажемо сі бути ковать золотими підківками.* Pauli. II. 157. 3) Щебень. Желех. 4) Фундаментъ? *Хотіли хоча б бут забутить нá осінь—нехай устоюється, так не прийдеться.* Новомоск. у. (Залюбовск.). См. **Бутити.** 5) мн. **Бути́.** Родъ игры у мальчиковъ. Желех. Ум. **Бу́тик.**

Бута́, ти́, *ж.* Гордость, высокомѣріе, спесь. *Бута хоче прута.* Фр. Пр. 130.

Бута́ти, та́ю, еш, *гл.* Гордиться, чваниться, фордыбачить. *Бутає, як телі на мотузку.* Фр. Пр. 131. *Коби не бутав, то би ноги не зламав.* Фр. Пр. 131.

Бу́твиння, ня, *с.* Зелень, которую кладутъ въ борщъ: петрушка, лукъ, укропъ и пр. Св. Л. 5.

Бутéй, тéя, *м.*=**Вотей.** *Вівці ж мої, вівці, великий бутсю, хто вас буде пасти, як я ся оженю?* Гол. Ш. 196.

Бу́тель, тля, *м.* 1)=**Пляшка.** Вх. Лем. 395. 2)=**Сулія.**

Бутéлька, ки, *ж.*=**Пляшка.** Стор. МПр. 72. Ум. **Бутéльочка.**

Бутелькóвий, а, е. Бутылочный.

Бу́ти, есьм, сси́, есть и **е, есьмó, встé, суть,** прош.: **був, булá, булó,** *гл.* 1) Быть, существовать. *Ти єси син мій.* Св. Мт. I. 11. *Їдь, кобило, хоть єсь три дні не їла.* Ном. № 9989. *Дурень їсь, Гриню.* Ном. № 8563. *Єсть карії очі—як зіроньки сяють.* Шевч. 133. *Не есть ти мені сестра, а есть ти мені ворог.* Рудч. Ск. I. 124. *Не єсть то нас, браття, яничарські кулі в полі постріляли, єсть то нас отцевські й матчини сльози.... побивали.* Мет. 439. *Єсть у тебе гроші? Єсть де сісти, та нікому їсти.* Ном. № 741. *Не є кому та донести до милого вісти.* Гол. Ш. 391. *Було б не рубати зеленого дуба, було б не сватати, коли я не люба.* Нп. *Як би знала, що покине,—була б не любила.* Шевч. *Станемо якось бути на світі,—хоч не жити, дак бути.* Г. Барв. 395. *Було, та загуло. Був, та нема.* 2)—**за.** Быть чѣмъ, въ качествѣ чего. *Бути за свідка.* 3)—**в бóці.** Быть въ сторонѣ. Зміев. у. См. ниже: **бýти в óці.** 4)—**в гнівý з ким.** Быть въ ссорѣ, сердиться. *Одже я буду в гніву з тим або з другим.* НВолын. у. 5)—**в квітý.** Цвѣсти. НВолын. у. 6)—**в óці.** Быть на глазахъ. *Тобі добре: ти в боці, а я що раз ув оці, то мені й докоряє, як що не так.* Волч. у. 7)—**за відомом.** Быть въ извѣстности. 8)—**з ким.** а) Быть съ кѣмъ. *Я був там з братом.* б) Видѣться и говорить съ кѣмъ. *А вже були-сте з батюшкою, коли казав ховати буде?* Каменец. у. 6)—**їдéн дух з ким.** Жить душа въ душу съ кѣмъ нибудь. НВолын. у 10) **Бýдь лáска, будь лáскав.** Пожалуйста. *Ви ж, будь ласкав добродію,.... роспрягайте коній.* Рудч. Ск. II. 151. 11) **Будь, будь-лі.** Нибудь (неопр. част.). *Та наклади будь-лі якою, аби вбив козирем.* Канев. у. *Будь-лі хто надіне свиту, то гарно й дивиться.* Канев. у. *Будь-лі де.* Желех. **Будь-хто.** Кто, что нибудь. Вх. Зн. 4. 12) **Здоров був, була!** Здравствуй! *Здорова була, дівчино моя!* Мет. 71.

Бýтик, ка, *м.* Ум. отъ **бут.**

Бýтин, на, *м.* 1) Толстый стволъ дерева, очищенный отъ коры. Вх. Зн. 5. 2)=**Бýтина.** Вх. Зн. 5.

Бýтина, ни, *ж.* Лѣсосѣкъ, лѣсъ, предназначенный къ рубкѣ. Шух. I. 37, 173. Вх. Зн. 67.

Бутинáрь, ря, *м.* Работникъ въ **бýтині,** дровосѣкъ. Желех.

Бутúнник, ка, *м.*=**Бутúнарь.** Желех.

Бутúнок, нка, *м.* Полусапожекъ, ботинка. Желех. Ум. **Бутúночок.**

Бýтиринння, ня, *с.* Всякій хламъ. Шейк.

Бýтирь, ря, *м.* 1) Котомка работника

на рыбныхъ заводахъ. Стрижевск. 2) Мелкая посуда и утварь въ хозяйствѣ: горшки, ухваты и пр. Мнж. 176.

Вути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Закладывать фундаментъ изъ камней. Желех. 2) Трамбовать. Полт. г.

Вути́вка, ки, *ж.* Тонкая палка въ игрѣ бути. См. **Бут** 5.

Вути́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ревѣть глухо, похоже на звукъ бу, мычать. *Бугай бутить.* Мнж. 176. *Худоба бутить, бо нероблена.* Каменец. у. 2) Гудѣть, глухо кричать. *Бач, як бутять* (співали парубки), *аж сюди чутно.* Харьк. у.

Вутко́л, ла, *м.* Мѣстное названіе малорусса изъ Добруджи; живущіе тамъ малоруссы потомки ушедшихъ въ Турцію запорожцевъ и бѣглыхъ крестьянъ изъ Галиціи. О. 1861. I. 264.

Ву́тлик, ка, *м.* Бутылочка, пузырекъ. НВолын. у. Ум. **Ву́тличок.**

Ву́тля, лі, *ж.*=**Вутель.** Желех.

Вутля́вий, а, е. Пустой, выгнившій въ серединѣ. *Бутлява вже верба.* Екат. у. Слов. Д. Эварн.

Ву́тний, а, е. Спесивый, высокомѣрный. *На бутного найдесі ще бутнійший.* Фр. Пр. 134.

Ву́тність, ности, *ж.*=**Вута.** Желех.

Вутні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Вздуваться. *Повінь все гірше бутніє.* Федьк. I. 91.

Вуття́, тя, *с.* 1) Бытіе, существованіе. Башт. 160. 2) Бытность, пребываніе. *За мого буття там.*

Вуту́к, ка, *м.*=**Вотюк.** Вх. Зн. 5.

Вуту́м-буту́м-бас, *меж.*, выражающее игру на віолончели. *Бутум-бутум-бас! А хто буде свині пас?* Нп.

Вутурли́н, на, *м.* Въ загадкѣ: гребешокъ, изгоняющій насѣкомыхъ. *Чорний бутурлин з гори свині потурлив.* Грин. I. 248.

Вутурма́, ми́, *ж.* 1)=**Здирок.** Вас. 157. См. **Бурда.** 2) Обрѣзки мездры, склеенные и спрессованные въ листы,—употребляются для каблуковъ въ простыхъ сапогахъ. Вас. 162.

Вух! *меж.*, выражающее паденіе, глухой ударъ или выстрѣлъ. О. 1862. IX. 118. *Бух в воду, ніби втопився.* Драг. 47. *Зарыдала Катерина та бух йому в ноги.* Шевч. *Сіли татко коло печі, мамка татка бух у плечі.* Чуб. V. 1156. *Коли це з лісу бух! бух! бух! Так і повалило три воли у валці.* Драг. 238.

Ву́хало, ла, *м.* Увалень, неуклюжій.

Вуха́н, на́, *м.* 1)=**Вуханець.** *Пшеничний бухан.* Грин. II. 311. *Бухан хліба.* Рудч. Ск. II. 86. **Наїстись бухана́.** Быть побитымъ. Ном. № 4963. **Ум. Вуха́нчик.** *Буханчики пшеничні білі.* Котл. Ен. II. 19.

Вуханець, нця́, *м.* 1) Круглый пшеничный или гречневый хлѣбъ. Маркев. 151. *Лучче в людей сухарці, ніж у мачухи буханці.* Нп. *Їдять дівки колачі, молодиці буханці, а парубки сухарці.* Чуб. Ш. 86. 2) Одинъ хлѣбъ. *Собака узяв з стола буханець хліба.* Рудч. Ск. I. 9. 3) Толчекъ, тумакъ. *Иноді було й буханця уліпить Чіпці в спину.* Мир. ХРВ. 26.

Вуха́рка, ки, *ж.* Сортъ дыни.

Ву́хати, хаю, еш, *гл.* 1) Бить, колотить. *Взяла мене бухати, мусів я ю елухати.* Гол. 2) Бросать. *Бабусю у яму бух! каже Оленка, показуючи кулачком, як будуть бухати бабусю у яму.* Мир. Пов. II. 116. 3) Стрѣлять, палить. *Бухають з гармат.*

Вухи́-бухи́! *меж.*, выраж. кашель. *Ой ти старий бу́хи́-бухи́, я молода хихихихи!* Ни.

Вухи́кало, ла, *об.* Сильно кашляющій.

Вухи́кання, ня, *с.* Кашлянье, кашель.

Вухи́кати, каю, еш, *гл.* Кашлять. *Так закашляється, що ну! Бухикаеш та й бухикаеш.* Св. Л. 49.

Вухи́кнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухикати. Кашлянуть.

Вухи́нка, ки, *ж.*=**Вуханець.** О. 1861. XI. Кух. 36. *Понесли... гарячую м'яку бухинку.* Котл. Ен. II. 9. **Ум. Вухи́ночка.**

Ву́хкати, каю, еш, *гл.*=**Вухикати.**

Вухкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.* О громѣ. гремѣть. Ів. Білик. Желех.

Ву́хнути, ну, неш, *гл.* Одн. в. отъ бухати. 1) Ударить. 2) Упасть, свалиться. *Він бухнув додолу.* Драг. 135. 3) Выстрѣлить. *Бухнула рушниця.* Рудан. I. 60. 4) Вспыхнуть. *То бухне, то згасне.* Вінок. 36.

Ву́хня, ні, *ж.* Маленькая хата изъ плохого матеріала, съ незаконченной (съ боковой стороны?) крышей. Тв. I. 81. Шух. I. 112.

Вухо́вний, а, е.=**Пухкий 1.** *Хліб у їх такий гарний—бухонний.* Черниг. у. *У нас не спечуть таких млинців, як у*

вас: у вас он якій бухоній, а в нас жилаві. Черниг. у.

Вухті́ти, тію, **еш**, *гл.* 1) Пылать, вспыхивать. *Вогні бухтіють.* Харьк. 2) Глухо звучать. *Бубон бухтіє.* Мир. ХРВ. 341.

I. Вуц! *меж.*, выражающее столкновеніе лбами. *Баран-баран буц!* Шейк.

II. Вуц, ца, *м.* Насмѣшливое названіе, которое даютъ херсонскіе крестьяне захожему человѣку изъ болѣе сѣверной Малороссіи. Херс. Названіе жителя Подольск. губ., употребляемое крестьянами Черкасскаго у. (К. П. Михальчукъ).

Ву́цати, цаю, еш, сов. в. **бу́цкути, ну, неш**, *гл.* Бить, ударить лбомъ (о баранѣ). *І баран буцне, як зачепии.* Ном. № 3293.

Ву́цатися, цаюся, ешся, сов. в **бу́цнутися, нуся, нешся**, *гл.* Ударяться, удариться, столкнуться лбами. *Буцнулись так, що аж в обидвох гулі на лобах понабігали.* Брацл. у.

Вуцега́рня, ні, *ж.* Арестантская. *В буцегарню запруть.* Стор. І. 143, 152.

Ву́цик, ка, *м.* Родъ лепешки, жареной въ маслѣ. Шейк. *Напече книшів, пиріжків, буциків.* Г. Барв. 130.

Вуці́вка, ки, *ж.* 1) Сортъ яблокъ. 2) Насмѣшливое названіе, которое жители херсонск. губ. даютъ крестьянкамъ изъ болѣе сѣверной Малороссіи.

Ву́цім, *нар.* Будто, словно. ЗОЮР. І. 218. *Засів, буцім в болоті чорт.* Котл. Ен. І. 26. *Буцім спить.* Драг. 112.

Ву́цкати, каю, еш, *гл.*=**Вуцати**. *Ходить як овечка, а буцкає як баран.* Ном. № 3033.

Ву́цнути, ся. См. **Буцати, ся.**

Вуць, ця, *м.* Неудавшійся хлѣбъ. *Спекла мама буця, що не їстиме ні куця, ні цюця.* Посл.

Ву́цьо, ця, *с.* Дѣтск. Яблоко. О. 1862. IX. 118.

Ву́ча, чі, *ж.* Шумъ, крикъ, трево́га. Чуб. II. 434. *Зчинилась була буча не мала: поспільство свого козацтва ріщатись не хотіло.* К. ЧР. 198. **Збити бу́чу.** Поднять шумъ. *За онучу збили бучу.* Ном. № 3516.

Вуча́вий, а, е. Ссохшійся. *Які бучаві чоботи! щоб було другого дня вимазать дьогтем, після дощу.* Канев. у.

Вуча́віти, вію, еш, *гл.* Твердѣть, сохнуть (о кожахъ).

Вуча́к, ка́, *м.*=**Вузьок**. Вх. Пч. II. 9.

Вучи́на, ни, *ж.* Буковое дерево. *Скажи зробити буковую труну.—Де ж тобі, мила, бучини узяти?* Чуб. V. 631.

Вучни́й, а́, е́. Роскошный, великолѣпный, богатый; шумный. *Бучне весілля справили.* МВ. І. 145. *Бучні були свачини.* НВолын. у. **Бучни́й дощ.** Дождь съ большимъ вѣтромъ, бурей. НВолын. у. Ум **Бучне́нький.**

Ву́чність, ности, *ж.* Пышность, великолѣпіе.

Ву́чно, *нар.* Роскошно, богато, шумно. *Гучно, бучно, а в п'яти зімно.* Ном. № 11197. *Бучно з проводом ховали попівну.* НВолынь. у. Ум. **Бучне́нько.**

Вуче́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **бук.** *Ой убили Миколайка під зеленим бучком.* Гол. І. 229. 2) Буковая палка; вообще палка. Гол. Од. 60. *У нашому селі чабан убив бучком вовка.* Полт. у. *Подай мені, жінко, бу́чка, тепер буду вчити братка.* Макс. 3) Небольшой улей. (Черниг.). Левч. 168. Ум. **Бучо́чок.**

Вучу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **бучуля.**

Вучу́ля, лі, *ж.*=**Вочуля**. *Плачте, діти, плачте, бучулі не бачте; плачте, діти, ревне, чей орендар бучулю верне.* Pauli. II. 85. Ум. **Бучу́лька.**

Ву́ччя, чя, *с.* Соб. отъ **бук.** *Стало їй ся, стало галузя кланяти, бучя і коріня і всяке створіня.* Гол. II. 10.

Ву́шка, шкі, *ж.* Цилиндрическій сосудъ для соленія рыбы. Черном.

Ву́шки! Дѣтск.=**Бусі.**

Ву́шля, лі, *ж.* 1) Самка аиста. Желех. 2) Цапля. Вх. Пч. II. 8.

Вушува́ти, шу́ю, еш, *гл.* 1) Бушевать. *Не буйнії вітри в темнім лузі бушували.* Дума. 2) Оковывать (колеса). *Бушовані колеса.*

Вуя́віти, вію, еш, *гл.*=**Вуяти 1.** *По за садком лани буявіють широкополі.* МВ. (О. 1862. І. 96).

Вуя́к, ка́, *м.* 1)=**Вайрак.** Встрѣчено только въ одномъ мѣстѣ,—не ошибка-ли? *Ой не шуми, луже, зелений буяче.* Мет. 92. 2)=**Бугай 1.** Вх. Пч. II. 5. *Гонить буяка на ярмак.* Гн. І. 96. 3) мн. Раст. Vaccinium uliginosum. Радом. у.

Вуя́ни, ня́, *м.* Непослушный, упрямый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Вуя́ння, ня, *с.* 1) Быстрый, пышный ростъ. 2) Бушеваніе, буйство. Ев. Л. VIII. 24. Чуб. І. 31. *Розбишацьке буяння.* К. Кр. 36. *І гласу Божого не чули за буянням.* К. Псал. 145. 3) Свободное, ничѣмъ.

нестѣсняемое движеніе, паренiе. *Буяння гордого ума.* К. ПС. 46.

Буяр, ра, *м.* Большая лодка.

Буя́ти, я́ю, еш, *гл.* 1) Роскошно расти. *Така бузина скрізь як ліс, ніхто туди не ходить,—та буяє так, що продертись трудно.* Драг. 81. *Полє в них буяє бодяками.* К. МБ. XI. 152. *Гіллястий ясокір буяє.* МВ. II. 174. 2) Буйствовать, бушевать. *Козаки блукають купами по місту да буяють, як тиї бугаї в череді,— хочуть двори ламати да грабувати старшину.* К. ЧР. 322. *Тепер, славити Бога, тихо стало, а то все вітри буяли.* Камен. у. 3) Парить, рѣять; жить и двигаться свободно. *Буяли в небо криламі орлиці.* Вінок. 228. *Риба в морі і в ріках буяла.* Чуб I 70

В.

В, *пред.* См. **У**.

Ва́ба, би, *ж.* 1) Приманка. Желех. 2) Прелесть, привлекательность. *А самому як кортіли і любощі й молодецькі ваби.* Г. Барв. 509.

Вабе́ць, бця́, *м.* Приманщикъ *Голуб вабець усіх чужих голубів переманює.*

Ва́бик, ка, *м.* Дудочка, употребляемая на охотѣ для приманыванія дичи. Желех.

Ваби́ло, ла, *с.*=**Ваба 1**. Желех.

Ва́бити, блю, биш, *гл.* Привлекать, манить; прельщать. *Бере очі, вабить серденько красою.* К. Досв. 68. *Сама* (дівчина) *невеличка, метка і жвава, з веселою на виду усмішкою, вона так і вабила до себе.* Мир. ХРВ. 6.

Ва́битися, блюся, бишся, *гл.* Быть привлекаемымъ, прельщаемымъ; льститься **на** что.

Ва́біння, ня, *с.* Приманиваніе.

Вабки́й, а́, е́. Легко приманиваемый. Уманець. Ш. 172.

Ва́бко, *нар.* Легко приманиваемо.

Вабли́вий, а, е =**Вабний 2**. Желех.

Вабли́во, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́бний, а, е. 1) Манящій, приманивающій: 2) Привлекательный, прелестный. Желех.

Ва́бно, *нар.* Привлекательно, прелестно.

Ва́ва, ви, *ж.* Дѣтск. ранка, боль. О. 1861. VIII. 8. Ум. **Ва́вка, ва́вонька, ва́вочка**.

Вава-ву́рр! *межд.* Подражаніе воркованію голубя. Желех.

Ва́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вава**.

Ва́вкання, ня, *с.* Частыя жалобы на боль. *А набридло вже мені твоє вавкання!*

Ва́вкати, каю, еш, *гл.* Часто говорить **ва́вка**, жалуясь на боль. *Чого ти все вавкаєш? Аж набрид уже!*

Ва́вонька и ва́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **вава**.

Вавці́р, ра, вавча́р, ра, *м.* Кличка стараго кота. Желех. *Ой ти вавціру поганий!* (говорится переносно и о человѣкѣ, совершающемъ проказы, наносящемъ ущербъ). Фр. Пр. 134.

Вага́, ги́, *ж.* 1) Вѣсъ. *На хуру вагою кладуть.* Г. Барв. 324. *Ой десь мій брат у Криму продає сіль на вагу.* Рудч. Чп. **Вагою да́ти.** Отпустить на вѣсъ. **Важко́ю вагою.** Съ великимъ трудомъ. 2) Тяжесть, бремя, грузъ. *Хури йшли з вагою. Широко ступав Марко, здавалось, і ваги ніякої не було у його на плечах.* Стор. М. Пр. 25. *Ото ж на мене вагою сіло.* Ном. № 13275. *Усяка людина має свою вагу на світі.* К. (О. 1861. VI. 28). 3) Вѣсы *Ой, хто б узяв та зважив моє горе! хто б на вагу зложив мов нещастя.* К. Іов. 4) Гиря. *Я бачив ув Одесі самограйну машину: ваги колеса повертають, а вона й грає, так само як у дзиґаркові.* Канев. у. 5) Вѣсъ, значеніе, сила. *Це для мене не має жадної ваги.* 6) **Бу́ти у вазі.** Быть беременной. *На третій годочок я стала у вазі: Господь і мені дав.* Г. Барв. 97 7) Колебаніе. *Гой ги, вороги! ми не маєм ваги!* Шевч. 57. *Ревуть, лютують вороги. козацтво преться без ваги—і покотились яничари.* Шевч. 59.

Ваган́и, ні́в, *м. мн.* 1) Продолговатая деревянная миса, родъ небольшого корытца для пищи. Сим. 19. *Всю страву в вагани вливали і роздавали всім ложки.* Котл. Ен. II. 12. 2)=**Ночвы**. *Сів* (дурень) *у вагани та й плава.* Мнж. 79. Ум. **Ваганки́**. *Біля куреня уже стоять ваганки, повнісінькі галушок з салом.* Греб. 401.

Ваганя́ці, ниць, *ж. мн.* =**Вагани**, если не ошибка вмѣсто: **ногавя́ці**? *Було собі три брати: шли собі широкою до-*

рогою, найшли собі рукавиці, ваганиці і вроки ... Стали поділятися: одному—рукавиці, другому—ваганиці, третьому—вроки. (Заклин.) Чуб. I. 132.

Ваганки́. Ум. отъ **вагани**.

Вага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Колебаться, не рѣшаться. *От громада й присудила: комусь треба лізти у яму і подивитись, що там таке; всі вагаються.* Рудч. Ск. II. 195.

Вагівни́ця, ці, *ж* Вѣсы. *Усі на Божій вагівниці легкі, нікчемні як полова.* К. Псал. 140.

Вагітна́. Прилаг., употр. только въ ж. р. Беременная (о женщинѣ). Рудч. Ск. I. 209.

Вагове́, во́го, *с.* Вѣсовой сборъ. К. (Желех.).

Вагови́й, а, е. 1) Продающійся на вѣсъ. *Одібрав він миску слив вагових.* Мкр. Н. 31. *Сталась йому причина—вагова сіль прибила.* Рудч. Чп. 169. *Сіно вагове.* 2) Вѣсовой. 3) **Ваговий дрюк, дрючо́к.** Шестъ для поднятія воза при подмазкѣ колесъ. Чуб. VII. 404.

Ва́гом, *нар.* На вѣсъ, по вѣсу. *Усім росказали, який то Тихон став скупий, що вже й хліб вагом дає.* Кв. II. 19.

Вагон, ну, *м.* Вагонъ. *Порядився з людьми на цілий вагон на чугунку возити овёс.* Г. Барв. 204.

Вагоні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Беременѣть. *Дівка не повинна їсти усього близнята—яблука там, чи що, бо буде вагоніть усе близнятами.* Ном. № 286.

Вагота́, ті́, *ж.* 1) Тяжесть. *Ваготу набірати.* АД. I. 334. *Звелів водам згромадитись на хмарах. І ваготи не чують, не порвуться.* К. Іов. 56. 2) Беременность. *Сестра у ваготі ходить.* Кіев. г.

Ваготі́ння, ня, *с.* Тяготѣніе. *Ньютон назвав цю силу ваготінням.* Ком. I. 57.

Ваготі́ти, ті́ю, еш, *гл.* Тяготѣть. Желех.

Вагува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1)=**Вагатися.** Вх. Зн. 5. 2) Ссориться, спорить. *Його силують, одвертають од неї, а він кислоокої Хвеськи, що батько йому велить любити й брати за себе, не хоче, і вони що-дня вагуються. Така звага йде в дому.* Г. Барв. 536. 3) Мѣряться силами? *Їхало 12 братів на войну, тринадцята сестра.... билися, вагувалися, сестра пристала, кров іти перестала.* (Заговоръ). Грин. II. 315.

Ваґаш, ша, *м.* Дорога, которою ходятъ въ полонинахъ овцы на пастбище. Шух. I. 210.

Ва́да, ди, *ж.* 1) Вредъ. *Отим за оце і вади не буде.* Канев. у. 2) Недостатокъ. *Нема чоловіка без вади.* Ном. № 2446.

Ваджува́тися, джу́юся, ешся, *гл.*—**до ко́го.** Привязываться, приставать къ кому. Вх. Уг. 229.

Ва́дити, джу, диш, *гл.* 1) Вредить. *Ледачому животові і пироги вадять.* Ном. № 7159. *Хліб на хліб не вадить.* Ном. № 12028. *Багацько не вадить.* Ном. № 1366. *Як не чує, то й не вадіть.* Ном. 2) безл. Тошнить.

Ва́дитися, джуся, дишся, *гл.* Ссориться. *Ой, мужу, та не вадьмося, та ходім до дому та порадьмося.* Гол. Ш. 544.

Вадки́й, а́, е́. 1) Вредный. 2) Тошный. Уман. IV. 120.

Ва́дко, *нар.* 1) Вредно. Левч. 16. 2) Тошно. Левч. 163. **Ва́дко мені́.** Мнѣ плохо, я нехорошо себя чувствую. Желех.

Вадли́вий, а, е=**Вадкий.** Закр. Уман. I. 104; IV. 120.

Вадли́во, *нар.*=**Вадко.** Уман. I. 104.

Важа́к, ка, *м.* Палочка, на которой наматываютъ и завязываютъ петли при плетеніи сѣтей. Черномор.

Ва́жель, ля, *м.* Въ нижнемъ мельничномъ жерновѣ: деревянное приспособленіе въ срединѣ его, которымъ можно, при помощи простого механизма, поднимать и опускать этотъ жерновъ. Мнж. 481. См. **Варжіль.**

Ва́жений, а, е. 1) Взвѣшенный. 2) Выдаваемый по вѣсу. *А щоб ніхто не діждав, щоб я важений хліб їла.* Кв. II. I. 152.

Важе́нний, а, е. Очень тяжелый. *Важенна палиця. Най одягнеться в сирітське гірке нарікання, підпрежеться вдовицьким важенним зітханням.* К. Псал. 257.

Ва́ження, ня, *с.* Взвѣшиваніе. Желех.

Важе́нький, а, е. Ум. отъ **важний.**

Важе́нько, *нар.* Ум. отъ **важко.**

Ва́жити, жу, жиш, *гл.* 1) Вѣсить; имѣть вѣсъ. *Він таки має вагу, важить.* Дещо. 2) Взвѣшивать. *Поламались терези, сіль важучи на вози.* Рудч. Чп. 171. 3) Имѣть значеніе, вѣсъ, значить. *Знайду собі иншого.... ти мені не важиш нічого.* Г. Барв. 397. *Що він на своєму господарстві важить? що він за чоловік?* Г. Барв. 271. 4) Имѣть виды, мѣтить; умышлять, покушаться. *Я двох люблю, я двох люблю,—на третього важу.* Грин. Ш. 70. *На віщо ж ти важиш: чи на мою ясненькую зброю, чи на мого коня вороного, чи*

на мене, козака молодого. АД. I. 170. *Де я мірю, там я вцілю, де я важу,—там я вражу.* Гол. I. 2. *Хто на моє здоров'я важить, той (сам його) не має.* Ном. № 3823. *Він уже давно важив на нас: на новий рік мав хату запалити, а це от обікрав таки.* 5)—чим. Рисковать. *Не раз, не два через плоти лазив, не раз, не два здоров'ям важив.* Чуб. V. 79. 6)—**лéгко.** Придавать мало значенія, не придавать особаго значенія. *Не годилось так легко важити тієї сили.* К. ЦН. 161.

Вáжитися, жуся, жишся, гл. 1) Вѣситься, взвѣшиваться. 2) Отваживаться, рѣшаться. *Ніхто з них не важився озватись до його словами.* К. Іов. 7. *На дівчину дивитися не важусь.* К. Іов. 65. 3) Покушаться, умышлять. *Не бийтеся, не лайтеся, ви на мене не важтеся.* Нп. *А в дівчини чорні брівоньки, ти, козаченьку, не важся.* Нп.

Вáжіння, ня, с. Взвѣшиваніе. *А бодай його з таким важінням, що тілки вгайка, а не робота!* Залюбовск.

Вáжка, ки, ж. Снарядъ, которымъ ткачъ придерживаетъ **шúнки.** Состоитъ изъ деревяннаго крюка и привязанной къ нему веревочки съ тяжестью на концѣ. МУЕ. Ш. 22.

Важкелéнний, а, е. Вѣскій, тяжелый. Левч. 24. См. **Важéнний.**

Важкéнький, а, е. Ум. отъ **важкий.**

Важкéнько, нар. Ум. отъ **важко.**

Важкí, кíв, мн. Вѣсы небольшіе. Угор.

Важкúй, á, é. Тяжелый. *Лучче ж тобі, брате, важкий камінь підняти, а ніж тобі, брате, з сиротою вік провожати.* Мет. 81. *До Бога важкий шлях, а до пекла прямесенький.* Ном. № 201. *Я в тебе гуляла, важкого діла не знала.* Мет. 225. *Важкий день. Важкий віз. Важка година настала. Важкая туча налягає.* Макс. *Важкий дурень.* **Важкúм дýхом дúхати.** Злиться. *Дитя плаче, ти не поколишеш, — все на мене важким духом дишеш.* Макс. **Важкá жíнка.** Беременная женщина. Ум. **Важéнький, важкенький.** *Баран важенький і орлу* Греб. 381. *Маленьке, але важкеньке.* Ном. № 7329.

Вáжко, нар. Тяжело. *Будуть підпрягать, як де буде на волів важко.* Рудч. Ск. I. 180. *Не розливай, мати, води, бо важко носити.* Нп. *Тяжко-важко убогому багату любити.* Нп. *Тяжко-важко заспіває, як Січ руйнували.* Шевч. 8. *Коні уже важко йдуть.* Грин. II. 104. **Вáжко бре́ше.** Сильно вретъ. Ум. **Важéнько, важкéнько.** *А ненька зачула, важенько здихнула.* Макс.

Важли́вий, а, е. 1) Тяжелый, вѣскій. *Серце, що ворушиться од жалю гнівного та од туги важливої.* МВ. (О. 1862. I. 75). 2) Важный. Желех. *Те зілля дуже важливе од порухи.*

Важли́во, нар. 1) Тяжело. 2) Важно.

Вáжний, а, е. 1) Вѣскій. *Червінець хоць маленький, але важненький.* Ном № 1386. 2) Важный. *Він там важний, де маленькі вікна.* Ном. № 3043. 3) Очень хорошій. *Поставив важну хату на дві половини.* Стор. I. 127. *Сьогодні важний задамо бенкет.* Стор. I. 219. Ум. **Важнéнький.**

Вáжниця, ці, ж. Важность, важная особа, дѣло. *А що він за (або: от яка, не велика) важниця.* Ном. № 5542.

Важни́ця, ці, ж. 1) Подставка, подставляемая подъ шестъ (**ваговúй дрюк**) для поднятія воза, чтобы подмазать колеса. Рудч. Чп. 246. Чуб. VII. 404. *Стеле чумак собі постілоньку, зеленую травицю, а в голови замість подушечки — кленчасту важницю.* Нп. 2) Торговые вѣсы на базарѣ; вѣсы. Рудч. Чп. 246. *О, зважмене на праведній важниці.* К. Іов. 66

Вáжність, ности, ж. 1) Вѣскость 2) Важность. Желех.

Вáжно, нар. 1) Вѣско. 2) Важно. 3) Хорошо, отлично.

Важню́щий, а, е. Очень важный. *Мати і взяла собі в голову, що Антосьо важнюща персона, коли й Тимоха проти його нічичирк.* Св. Л. 283.

Вáжня, ні, ж. Важня, помѣщеніе или мѣсто для вѣсовъ на торговыхъ площадяхъ. Желех.

Важóк, жкá, м. Гирька въ ватерпасѣ; тяжесть, привязываемая къ концу веревки (напр. при опусканіи въ воду и пр.).

Важýчий, а, е. Очень тяжелый, тяжеловѣсный. *Та хай їм лиха година, оцим грошім! які ж бо вони важучі.* Лебед. у *Мушкет важучий.* Щог. В. '98.

Вáжчати, чаю, еш, гл. Дѣлаться тяжелѣе, тяжелѣть. Левч. 165.

Вáйда, ди, ж Раст. Isatis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 125.

Вáйкати, каю, еш, гл. Сѣтовать, жалобно кричать. Вх. Лем. 395.

Вáйкіт, коту, м. Крикъ боли, тревоги, вообще безпорядочный крикъ, гамъ. *Вайкіт, як у жидівські школі.* Фр. Пр. 135.

Ва́йло, *меж* Увы! горе! Желех

Вайло́, ла́, *с* Увалень, вахлакъ, медлительный, неповоротливый *Вайло дурне!* (брань) МВ. (КС 1902 X 152) Ув **Вайлю́ка**. Аф 311

Вайло́м, *нар* Во множествѣ, толпой *По сіль або там по рибу не ходять по одному, а все вайлом* Волч. у.

Вайлува́тий, а, е. Неповоротливый, неловкій, угловатый *І в кого цей хлопець удався такий вайлуватий? Унас у роду наче й не було таких.* Харьк.

Вайлю́ка, ки Ув отъ **вайло́**.

Вак, ку, *м*. Въ игрѣ въ **вак і копе́ць**—цѣль, въ которую попадаютъ палками играющіе. Kolb I 197

Вака́н, на, *м*. Участокъ земли въ шесть десятинъ. Вас 197

Вака́нець, нця, *м*. Невоздѣлываемая запасная земля. Уман. I. 282.

Ваканцьо́вий, а, е. 1) Вакантный. 2) Заштатный, отставной *Ісправники все ваканцьові*. Котл. Ен. Ш. 28

Вака́рка, ки, *ж*.=**Загорода** (для скота). Шух. I. 186

Вака́рь, ря, *м* Коровій пастухъ. Вх Зн. 5.

Вакаціюва́тися, ціюю́ся, ешся, *гл*. Житься во время вакацій. *Не вспів він росказати, як вакаціювалось*. Св. Л. 220.

Вака́ція, ції, *ж*. Вакаціонное время. О 1861. VIII. 89. Левиц. Пов. 96. *Уже ся вивчив і прийшов домів на вакацію*. Драг. 407

Вакелія, лії, *ж*. Раст. Polyporus fomentarius, губка огнивная. Вх. Лем. 395 Губка, трутъ. Угор. См. **Векелия**.

Вакерни́на, ни, *ж*. Коза, овца—бѣлая съ черными или рыжими пятнами около глазъ.

Вакиристий, а, е. Овца или баранъ бѣлый, но съ черными обводами вокругъ глазъ. О 1862. V Кух. 36.

Ва́кса, си, *ж*. Вакса. Уман. I 62.

Ваксо́вий, а, е. Тотъ, который чистится ваксой. Уман. I. 62 *Ваксові чоботи*.

Ваксува́ти, су́ю, еш, *гл*. Чистить ваксо́й. **Ваксо́ваний**. Вычищенный ваксой. *І строгі побіляні, і чоботи ваксовані*. Закр. 272.

Вакува́ти, ку́ю, еш, *гл*. 1) Быть бездѣятельнымъ (вообще), находиться въ бездѣйствіи. 2) Оставаться невоздѣланнымъ (о полѣ). Радом. Ананьев. у. 3) Терять время, ничего не дѣлать. *Чи ще ж тобі катерга турецька не звірилася... Щоб ти назад завертався та дні вакував*. АД. I 130

Вал, лу, *м*. 1) Валъ, насыпь. Драг. 85 *Вали поосідали і зрівнялись із землею* Стор. II. 97 2) Грубыя толстыя нитки изъ пакли. Вас. 201. *Валом пошитий, вітром підбитий. Ой я свого чоловіка нарядила паном. сорочечка по коліна підв'язана валом*. Ном. № 12551. 3) Валъ, цилиндръ. *У млині вал. Чорти зносять хмари до купи, як знесуть багацько, то качають в вали, оттого дуже гуде на небі*. Чуб. 4) Куча сѣна, въ которую стребается **покі́с**. *Горну покіс за покосом у вали, а послі в копиці коплю* Г Барв. 429. Ум. **Вало́к**

Валаса́ння, ня, *с*. Шлянье

Валаса́тися, са́юся, ешся, *гл*. Шляться, таскаться, скитаться. *Мені нема ні зіми, ні літа. я завсегда в роботі. Поздоров Боже мир—пропитає мене. А ти де валасалася?* ЗОЮР. I. 10 *Став валасаться по світах*. Сим. 203,

Ва́лах, ха, *м*. 1) Выложенный бараиъ 2) Скопитель жеребцовъ. Шух. I. 211 Ум **Валашо́к** Вас. 197.

Вала́хан, на, *м*. Скопецъ. Харьк

Валашайник, ка, *м*.=**Валашал**. Желех.

Валаша́л, ла, *м*. Кастраторъ Мнж. 176

Валаша́ння, ня, *с* Охолощеніе, оскопленіе.

Валаша́ти, ша́ю, еш, *гл*. 1) Оскоплять, выхолощивать. *Чабани заходжують валашать ягнячі баранчики*. О. 1862. V. Кух. 33. 2) Обрѣзывать концы ботвы арбузовъ, чтобы она разросталась въ ширину *Кавуни валашають*. Лебед. у.

Вала́шний, а, е. Оскопленный, выхолощенный. О. 1862 V. Кух. 39

Валашо́к, шка́, *м*. 1) Ум. отъ **ва́лах** 2) Стволъ дерева, чистый отъ вѣтвей. *Гарна лоза була колись: такі славні та високі валашки та прави.—Що ж то воно значить: валашки?—Оці* (указывая стволъ вишни) *без гілля, самі оці*. Залюбовск.

Вале́жний, а, е Имѣющій значеніе, важность, солидный *Це штука валежна*. Переясл. у

Ва́лець, льця, *м*. Вальсъ. *Танцюють польку або вальця*. Ком. I. 27

Валенки, *мн*. Суконные красные штаны. Вх. Зн. 83

Ва́ливо, ва, *с*. Корыто. Желех.

Валивочко, ка, *с*. Раст. Trollius europaeus. Вх Пч II 36

Вали́ло, ла, *с.* Родъ валяльни (при водяной мельницѣ) безъ нестовъ, гдѣ дѣйствуетъ одна вода. Шух. I. 113.

Вали́на, ни, *ж.* Нитка ва́лу 2. *Як сито замучи́ться, то не треба його оббивать, бо до його прип'яті лихорадки валом: буває валину перебʼєш, то й одпустиш їх.* Мнж. 154.

Вали́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Валить, сваливать. *Своє на ніжки ставить, а чуже з ніг валить.* Ном. № 9639. 2) Идти впередъ; двигаться массою. *Сліпому нема гори: куди попав, туди й вали.* Ном. № 4660. *Так валкою і валить.* 3)—вал. Прясть вал 2. *Нумо вал валити.* Маркев. 142.

Вали́тися, лю́ся, лишся, *гл.* 1) Разваливаться, разрушаться. *Церкви схизматиків валяться, попи голодні.* Стор. М. Пр. 92. 2) Падать, валиться. *Вийду за ворота, від вітру валюся.* Мет. 20.

Ва́лів, лова́, *м.*=**Валиво.** *Натягни води до валова.* Вх. Зн. 5. *Ацю до валова́.* Фр. Пр. 135.

Валі́й, лія́, *м.* Сукновалъ. ЗЮЗО. I. 286.

Ва́лка, ки, *ж.* Обозъ. *Прийшов же син Гавриленко а до чумаків до валки.* Рудч. Чи. 32. *Кононенків чесний поїзд валкою несеться.* Мкр. Н. 22. Ум. **Ва́лочка.**

Валки́й, а́, е́. О гончарной глинѣ: тощая глина, требующая примѣси болѣе жирной глины. Вас. 177.

Валкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Скатывать въ валъ (сѣно).

Вални́ця, ці, *ж.* Перекладина, на которой лежатъ концы вала (въ мельницѣ). Черниг. у. Мик. 480. Ум. **Вални́чка.**

Ва́лоб, ба, *м.* Родъ толстой доски. Шух. I. 188.

Валови́й, а́, е́. 1) Сдѣланный изъ ва́лу 2. *Волоки шовкові удвоє жіноцькі щирі валові.* АД. I. 168. 2) Относящійся къ валу.

Валови́на, ни, *ж.* 1)=**Вал 2.** МУЕ. Ш. 19. 2) Ткань изъ ва́лу 2. Могилев. у. Желех. 3) Пеньковые очески. Гол. Од. 40.

Валови́тий, а, е=**Вайлуватий.** Вх. Зн. 5.

Валов'я́ний, а, е. Сдѣланый изъ валу 2 Желех. *Валов'яний клубок.* Драг. 44.

Вало́к, лка́, *м.* 1) Ум. отъ вал. 2) Часть граблей, на которой укрѣплены зубья. Шух. I. 166. 3) Брусъ бороны, въ который вставлены зубья. Чуб. VII. 401. 4) Часть ткацкаго снаряда шнурів. МУЕ. Ш. 21. 5) Часть друлізника. Шух. I. 277. 6) Часть мотови́ла. Шух. I. 150. 7)=**Вал 4.** *Опολудні гребли сіно і в валочки клали щільно.* Мет. 315. Ум. **Вало́чок.** 8)=**Ка-ча́лка 1.** *Тісто роскачують валком.* МУЕ. I. 103.

Ва́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ ва́лка.

Вало́чок, чка, *м.* Ум. отъ вало́к.

Валува́ння, ня, *с.* Лай многихъ собакъ. *Собаки де-где не спали. Як проходили хлопці темними вулицями,—позаду їх піднімалося неприязне валування.* Мир. ХРВ. 240.

Валува́ти, лу́ю, еш, *гл.* 1) Сильно лаять. *Десь вовк у селі, бо так собаки валують.* Черк. у. *Чи чули ви, як сю ніч валували собаки?* КС. 1883. XII. 700. 2) О баранахъ: совокупляться съ овцами. *Барани валують вівці, від чого ті стають кітні.* Шух. I. 210.

Валу́чня, ні, *ж.*=**Валюша.** Чуб. VII. 34.

Валу́ша, ші,

Вальбійка, ки, *ж.* Корыто. *Пайцата жрут з вальбійки.* Вх. Уг. 229.

Валькі́р, ру, *м.*=**Алькир.** Чуб. VII 382.

Валькіро́вий, а, е. Относящійся къ **валькіру.** *Став серед хати проти валькірових дверей.* Св. Л. 199.

Валько́вий и валько́ваний, а, е. О постройкѣ: сдѣланный изъ глины, глинобитный. Желех.

Валькува́ння, ня, *с.* 1) Выведеніе глиняной стѣны. 2) Обмазка стѣнъ глиной (**валька́ми**).

Валькува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Дѣлать изъ глины стѣны постройки. Каменец. у. 2) Обмазывать стѣны толстымъ слоемъ глины. Чуб. VII. 380. Сим. 129.

Валькува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* О постройкѣ: быть обмазываемымъ глиной (**вальками**). *Е, ця хата ще раз валькуватиметься.* Залюбовск.

Валькува́то, *нар.* О ходьбѣ: не твердо, шатаясь. *Цей уже ходе валькувато, а той, хоч йому сто чотирі годи, той ходе так як молодий.* Миргор. у. Слов Д. Эварн.

Ва́льни́й, а, е. 1) Хорошій, красивый. *А Михасьо з Мариною там то вальна пара.* Грин. Ш. 650. 2) Сильный, обильный, во множествѣ имѣющійся. *Такий вальни́й сніг на дорозі, що й не пройдеш.*

Ва́льо́к, лька́, *м.* Комокъ мокрой глины, приготовленной для обмазки стѣнъ, также для складыванія стѣнъ глинобитныхъ построекъ,—въ послѣднемъ случаѣ глина пе-

ремѣшана съ соломой. Рудч Ск. II. 28 Kolb I. 55.

Вальс, са, *м.*=**Валець.** *Краков'яка оддирають, вальса та мазура* Шевч. 138

Валю́га, ги, *ж.*=**Корито.** Вх. Зн. 28.

Валю́ка, ки, *об.* Лѣнивецъ, лежебокъ. Харьк. у. О. 1862. IX. 66

Валю́х, ха, *м.* Пирогъ изъ картофеля и пшена. Ковел

Ва́люш, ша, *м* Вальдшнепъ *Іде під осінь бити зайця й валюша стрілець.* Щог. Сл. 67

Валю́ша, ші, *ж.* Суконовальня Стор II 116.

Ва́люшень, шня, *м*=**Валюш** Мнж. 177

Валю́шний, а, е Суконовальный

Валю́шник, ка, *м*=**Валюша.** НВолын. у.

Валю́шня, ні, *ж.*=**Валюша** Уман. IV. 94.

Валю́щий, а, е 1) Валящій, ненужный. 2) Падающій, не могущій устоять на ногахъ. *Він п'яний, аж валющий.* Зміев. у.

Ва́лява, ви, *ж.* Множество. Лубен. Александр. у. *Валява жидів їде з школи.* Залюбовск. *Валявою йдуть люде.* Чер. у. *Снігу валява.* О 1861. V. 71. *Такого валява риби.* Мнж. 176.

Валя́ка, ки, *об*=**Валюка.** *Ти такий грубіян і валяка.* Г. Барв. 500.

Вали́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Валить, сваливать, опрокидывать. *Чорт розсердився, налітає і хату валяє.* Рудч. Ск. II. 116. *Буйний вітер в полі повіває, бідного козака із ніг валяє.* АД. I. 2) Валять (сукно). 3) Бить, сбивать (съ дерева). 4) Пачкать, марать. *Помалу ступайте, пилу не збивайте, шмаття не валяйте.* Чуб. Ш. 34. 5)—**ко́ней.** Выхолащивать лошадей. Шух. I 211 6) Испражняться. Мнж. 122.

Вали́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Падать, валиться. *Пішла мати тиняючись, по під тіном валяючись.* Макс. 2) Валяться. *Ой не дурно моїх братів китиці по шляху валяються.* АД. I. *Валяється, як свиня в барлозі.* Ном. № 11344. 2) Пачкаться. *Валятися у глину. Коло чого ходиш, тим і валяєшся.*

Валя́щий, а, е=**Валющий 1.** Г. Барв. 439

Ванбе́ре́ць, рцю́, *м.* Имбирь. *Настою вам, братці, горілку у пляшці із перцем, ванберцем....* Чуб. V. 473.

Ванда́, ди́, *ж* Родъ арапника, длинной плети. *Окомани з батогами, саули з вандою.* Грин. Ш. 634 См. **Фанда** и **Хвайда́**

Ва́ндри, рів, *м. мн.*=**Мандри.** Желех *На вандри сі пустив.* Фр. Пр. 135.

Вандрі́ве́ць, вця́, *м.*=**Мандрівець.** Желех.

Вандрі́вка, ки, *ж.*=**Мандрівка.** Фр. Пр. 136. *Ой заберу дітп в торбу, піду на вандрівку.* Гол.

Вандрі́вний, а, е=**Мандрівний.** Желех. *Вандрі́вний чоловік, усе вандрує..* Фр. Пр. 136.

Вандрівни́к, ка, *м.*=**Мандрівець** Желех *Вандрівни́к,—завандрував в половни́к* (насмѣшка надъ пойманнымъ воромъ). Фр. Пр. 136.

Вандрува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Мандрувати.** Желех. Фр. Пр. 136.

Ва́ник, ка, *м.* Родъ куртки Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Ва́нна, ни, *ж.* 1) Ванна. Чуб. II. 644 *Старий казав наністи води в ванну* Чуб II. 334. 2) Раст. Verbascum nigrum Лв. 102.

Вантажи́ти, жу, жиш, *гл.* Нагружать. Желех. *Не годиться поганенький візок тяжким заліззям вантажити—не видержить.*

Ванькі́р, ра, *м.*=**Валькир.** Уман. у.

Вапе́льник, ка, *м.* Приготовляющій известь. См. **Вапняр.**

Вапе́льня, ні, *ж.*=**Вапнярка.**

Ва́пенний, а, е=**Вапняний.**

Вапе́нник, ка, *м.*=**Вапельник.** О 1861. I. Слов.

Ва́пна, ни, *ж* и **ва́пно, на,** *с* Известь Вас. 169, 157.

Вапни́стий, а, е. Известковый, богатый известью. Желех.

Вапни́ти, пню́, ни́ш, *гл.*=**Вапнувати.** Желех.

Вапни́ще, ща, *с.* Известковая копь.

Ва́пно. См. **Вапна.**

Вапнува́ння, ня, с. Штукатурка, побѣлка известью.

Вапнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Штукатурить, бѣлить известью. Желех.

Вапня́к, ка́, *м.* Известнякъ. Уман. I. 294.

Вапня́ний, а, е. Известковый, изъ извести. Желех.

Вапня́р, ра́, *м.* 1) Приготовляющій известь. Желех. 2) Возящій известь. Липовец. у. См. **Вапельник.**

Вапня́рка, ки, *ж.* Печь для выжиганія извести. Желех.

Вапня́стий, а, е =**Вапнистий.** Уман. I 294.

Ва́порт, та, *м.* Испареніе. *Як взяла я мертву за голову, то як пішов вапорт на мене, то я насилу донесла до домовини.* Кіев. г.

Вар, ру, *м.* 1) Кипятокъ. 2) Варка, количество для сваренія въ одинъ пріемъ. *Вареників буде тільки на один вар.* Борзен. у. 3)=**Узвар**ь. Шух. I. 144. МУЕ. I. 109. 4) Жижа изъ квашенной капусты. 5) Составъ для смазки привитыхъ деревьевъ. 6) Зно́й, духота. *Вертаються з панщини люде потомлені і варом сяшним і тяжкою працею.* МВ. (О. 1862. Ш. 43).

I. **Ва́ра!** *меж.* Не тронь! прочь! *Вара від мене!* Фр. Пр. 136. *„Ой вара, вара, нові новобранці: ой є в мене иншії коханці.“—Ой чомусь тоді не казала: „вара!“ як єсь од нас подарунки брала.* Гол. II. 399.

II. **Ва́ра, ри**, *ж.* Варе́ніе, варка. Встрѣчено въ поговоркѣ: *Тут ні ва́ри, ні па́ри,*—не только ничего не варятъ, а и вода даже не грѣется и потому и паръ не идетъ. Фр. Пр. 136. **З то́го ні ва́ри, ні па́ри.** Отъ этого нѣтъ никакой пользы. Фр. Пр. 6.

Варако́ба, би, *ж.* Смута, мятежъ. Угор. См. **Ворохі́бня**

Вараскати, каю, еш, *гл.* Переворачивать. *Вараскати сіно.*

Ва́рвар, ра, *м.* Варваръ. Левиц. Пов. 316.

Варва́рити, рю, риш, *гл.* Праздновать день св. Варвары (4-го декабря). *Було не савити, не варварити та на сорочку сурганити.* Ном. № 4007.

Варва́рки, рок, *ж мн.* Родъ у́ставок. Kolb. I. 49.

Ва́рварство, ва, *с* Варварство. К. Бай. 134. К. Краш. 33

Ва́рварський, а, е Варварскій К. Краш. 30.

Ва́рга, ги, *ж* 1) Также: **ва́рґа**. Губа. Желех. 2. ? *Не пуйдем за варгу, заваруй 'ня, Боже! пуйдем за млинаря, допомоз мі, Боже!* Гол. Ш. 251.

Варга́н, на, *м.* Музыкальный инструментъ, на которомъ играютъ губами. *На словах, як на варганах, а на ділі, як на балабайці.* Ном. № 2989.

Варга́тий и варґа́тий, а, е. Губастый. Желех.

Варґу́ля, лі, *ж.* Шутливо въ поговоркѣ, употребляемой при выпиваніи: губа. *Чѣсть Богу хвала, а свїті варґулі на офіру.* Фр. Пр. 137.

Варе́, *меж.*=**Вара**. Федьк.

Ва́рево, ва, *с.* 1) Вареная пища. *Марево не варево (не нагодує).* Ном. № 5245. 2) Квашенныя огородныя овощи, заготовленныя для варенія. Сим. 19. *Сами собі й обідати варять, хліб печуть, варево кладуть.* Г. Барв. 81. 3) Количество съѣстного, необходимое для варенія на разъ. *Оціх раків буде на варево.*

Варе́на, ної, *ж.*=**Варенуха**. Способъ приготовленія: МУЕ. Ш. 88. *У двір закликає та вареною частує, на весілля просить.* Шевч. 108.

Варе́ний, а, е. Вареный. *Кидай печене й варене.* Ном. № 10054. *Який дідько печений, такий і варений.* Ном. № 7971.

Варе́ник, ка, *м.* Родъ варенаго пирожка съ творогомъ, ягодами, кислой капустой, макомъ, выжимками коноплянаго сѣмени и пр. Чуб. VII. 442. *Плаває, як вареник у маслі.* Ном. № 1721. Ум. **Варе́ничок.**

Варени́ця, ці, *ж.* 1) Круглые или четырехугольные раскатанные кусочки тѣста, сваренные въ водѣ; это часто тѣ кусочки, которые были приготовлены для **варе́ників**, но остались за неимѣніемъ начинки; варятся тогда вмѣстѣ съ **варе́никами.** Чуб. VII. 442. 2) Приплюснутая лепешка охристой глины,—въ такомъ видѣ продаваемой. Вас. 182.

Варе́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **вареник.**

Варену́ха, хи, *ж.* Водка, сваренная съ медомъ, плодами и пряностями. Чуб. VII. 447. *Як випили варенухи, то й загу́ли як мухи.* Ном. № 11635. *А послі танців варенухи по филижанці піднесли.* Котл. Ен. I. 20. Ум. **Варену́шка, варену́шечка.** МУЕ. Ш. 183.

Варе́ха, хи, *ж.* Разливная ложка. Желех. Ум. **Варе́шка.** Желех.

Ва́ржіль, желя, *м.* Деревянный цилиндръ или треугольникъ въ отверстіи нижняго мельничнаго жернова,—сквозь него проходитъ желѣзное веретено. Козелецк. у. См. **Важель.**

Варзя́кати, каю, еш, *гл.*=**Верзякати.**

Ва́риво, ва, *с.*=**Ва́рево.**

Вари́вода, ди, *об.* Капризный человѣкъ, принуждающій дѣлать что либо совершенно ненужное и притомъ постоянно придирающійся. См. **Варити воду.** *Не чоловік, а варивода.* Ком. П. № 692.

Вари́ло, ла, *с.* Варе́ніе, варка. Встрѣ-

чено въ пословицѣ: *Саме варило бабу постарило,*—т. е. вареніе, работа около печи старитъ женщину. Фр. Пр. 137.

Варѝста пічъ. Кухонная печь. *Затопила піч варисту.* Мкр. Н. 20.

Варѝти, рю́, рить, *гл.* 1) Варить; стряпать. *Жінко, вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11.—*Дай мені вечеряти, мдя ластівко!—Я ж не топила, я ж не варила.* Мет. 5. *Пиво варити зачинайте.* ЗОЮР. I. 223. 2) Безпрестанно угова́ривать, читать науку. *Я в хаті челядку ва́рила, варила, щоб ішла служить.* Кролевец. у. **Во́ду варѝти.** Заставлять кого дѣлать что-либо совершенно ненужное, изъ за одного лишь каприза, притомъ постоянно придираясь. *Вередливе, тільки воду варить.* Ном. № 2727. 3) **Ка́шу варѝти.** Родъ игры. О 1861. XI Св. 31

Варѝтися, рю́ся, ришся, *гл.* 1) Вариться. *Де на двох вариться,—третій поживиться.* Ном. № 10758. 2) Быть въ нетерпѣніи, быть не въ состояніи спокойно выждать. *Росказую їм* (синам) *і про те, і про друге.... Отже мій Андрійко хутко і заскучає; так він і вариться очі собі тре і позіхає, і зітха. „Пустіть уже, мамо!“ проситься.* МВ. II. 9.

Варѝшка, ки, *ж.*=**Варе́ха.** *Варишков меду не їдіт,*—т. е. лакомства нужно ѣсть понемножку. Фр. Пр. 138. *Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою* Фр. Пр. 24.

Варівки́й, а́, е́. 1) Нерѣшительный Шух. I 83. 2) Опасный, требующій осторожности, осмотрительный; сопряженный съ рискомъ. *Робота коло машини варівка,—роби і бійся.* НВолын. у.

Варівко́, *нар.* 1) Опасно. 2) Жутко; неловко. *Варівко на Гаврила орати.* Сквир. у. *Нам аж варівко слухати, що мати одного сина гане, а другого хвале* Волч. у.

Варівни́й, а, е=**Варівкий.** Шух I. 83 *То варівне місце.* Фр. Пр. 138.

Варівно́, *нар*=**Варівко.** *Варівно з ним (стережіться, бо то злодій або хоче вас бити)* Фр Пр 138

Варі́йка, ки, *ж* Маленькій горшочекъ Нѣжин у.

Варі́йник, ка, *м*=**Варінник** Вх Зн 5

Варі́нка, ки, *ж*=**Варінка** Сим 184

Варі́нник, ка, *м* Родъ кухоннаго горшка. Шух I. 264

Варі́ння, ня, *с.* Варка, вареніе. Уман. I. 64. *Яке ж воно буде варіння без дров?* Полт. г.

Варінча́, ча́ти, *с.* Небольшой горшокъ, достаточный для двухъ. Шух. I. 264.

Варіянт, ту, *м.* Варіантъ. О. 1862. I. 49.

Ва́рка, ки, *ж.* Рыбья голова. МУЕ. I. 48. (Добруджа).

Варки́й, а́, е́. Удобоваримый. Ум. IV. 143.

Ва́рко, *нар.* 1) Жарко (о погодѣ). Лебед. у. 2) Вѣроятно, правдоподобно Галиц. 3)=**Варівко́ 1.** Шух. I. 83.

Ва́ркось, *нар*=**Варко 2.** Вх. Зн 5.

Ва́рмія, мії, *ж.* Армія. Левч. *Наче міліон віська хто поставив коло мене, наче вармія.* Драг. 66.

Варна́к, ка, *м.* Бѣглый каторжникъ (въ Сибири). *Не на Вкраїні, а далеко аж за Уралом, за Єлеком старий недобиток-варнак мені росказував отпак* Шевч. 585.

Варня́, ні, *ж* Помѣщеніе для варки, кухня. Желех

Варня́кати, каю, еш, варня́чити, чу, чиш, *гл.* Говорить невнятно; болтать. *Що на рот налізе—варнячить.* Ном. № 13047

Варови́й, а́, е́ Относящійся къ **вару 1** Вас. 146.

Варо́вня, ні, *ж.* Сторожевая башня Уман. I. 17.

Варстат, ту, *м.* См **Верстат.**

Варт, ва́ртий, а, е. Стоющій, стоитъ *Не варт і річі.* Ном. № 6551. *Не варт і печеної цибулі.* Ном. № 7605 *Пусти його, не варт він того.* Шевч. 319. *Рублів з п'ять варт.* Грин. II. 60.

Ва́рта, ти, *ж.* Стража, караулъ, время стоянія на стражѣ, на часахъ. *А варта заснула, пан приїхав—не чула.* Чуб. V. 64. *Перед палацом, де вона мешкала, стояла гострая варта.* Чуб. II. 77. *Всюди постановив варту, щоб ніхто вночі з табора не вештавсь.* К. ЧР. 312. *Прийде безщасна та варта, тра її одстояти.* Рудч. Чп. 87. **На ва́рті.** На часахъ *Хо дять по двору на варті.* ЗОЮР. I. 248 **Ум. Ва́ртонька.**

Варта́рка, ки и варта́рня, ні, *ж* Сторожка, будка для сторожа или часового Желех. Вх Зн. 5

Варта́ти, таю, еш, *гл.* Стоить *Звідуются го тоти, што може тот плуг варта́ти* Гн. I 41 *Він ва́рпіат пінязі* Гн. I 41

Ва́ртий См **Варт**

Вартівни́к, ка́, *м.* Сторожъ, караульный, часовой, конвойный. *Він був.... економом в с. Л. і вечером пішов на тік подивитись, чи є вартівники.* Драг. 58, *То певне добрий пройдисвіт, що аж два вартівники з ним ідуть.* Каменец. у. Ум. **Вартівничо́к, вартівни́ченько.** *Суть бо в мене два вартівниченьки, будуть вартувати мої кониченьки.* Pauli. См **Вартник, вартовий, вартовик, вартовничий.**

Ва́ртість, тости, *ж.* Цѣнность, стоимость. Чуб. I. 236. *Казав вильлити золотий плуг.... і питати.. що той плуг варта. Люди і пани то таксували о ва́ртости злота.* Гн. I. 44.

Ва́ртни́й, а, е. 1) Цѣнный Рк. Левиц. Уман. IV. 192. 2) Достойный. *Цей чоловік вартни́й.* Рк. Левиц.

Ва́ртник, ка, *м.*=**Вартівник** *Прийшов на другу варту,—пустив го вартник.* Гн. I. 193.

Ва́ртно, *нар.* Цѣнно.

Ва́рто, *нар.*, употребл. какъ безл. гл Стоитъ. *Не варто й турбуватись. Варто щось попоїсти.* Грин. I. 120.

Вартови́й, а́, е́. 1) Сторожевой, караульный. *Парк теж оточала вартова сторожа.* Стор. М. Пр. 73. 2)=**Вартівник.** ЗОЮР. I. 159. К. ЧР. 389.

Вартови́к, ка́, *м.*=**Вартівник** Левч 157.

Вартовни́чий, чого, *м.* = **Вартівник** Желех.

Ва́ртонька, ки, *ж.* Ум. отъ варта.

Вартува́ння, ня, *с.* Охраненіе, обереганіе.

Вартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Сторожить, караулить. *Я тебе буду вартувати тепер.* Чуб. 2) Стоить. *Вона* (праця) *дома ж таки втрое більше вартує.* О. 1862. IV. 104.

Вартту́нок, нку, *м.*=**Вартість.** Желех.

Варува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Хранить, беречь, остерегать отъ чего. *Од огня варувала, од огня і од води, і од вшиткой пригоди.* Гол. IV. 388.

Варува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* 1) Не рѣшаться, стѣсняться. *Що, Парасю голубонько? що тобі доброго трапилось?—А вона все варується мені сказати; тільки гляне та счервоніє.* МВ. II. 20. *Як я тебе вірно люблю да заняти боюся.—Займаи, займай, козаченьку, да займай, не варуйся: я за славу сама стану, сама й виговорюся.* Грин. Ш. 276. *Сватай, сватай, козаченьку, сватай, не варуйся.* Мет. 329. 2) Остерегаться; беречься *Котрий іде у старости, то най ся варує.* Гол. Ш. 215.

Вару́дити, джу, дить, *гл.* Томить. *Коло серця варудить.* См. **Марудити.**

Вару́нок, нку, *м.* Боль живота, вѣтры Мнж. 177. *Я хоч що їм, то мені ніякого варунку нема, не так, як бувае иншим.* Константиногр. у.

Варцаба, би, *ж.*=**Лутка 1.** Шух. I. 90

Варш, ша, *м.* ? Ум. **Варша́лок, варша́лочок.** *Заснула кухарочка, треба їй варшалочка, треба їй варша дати, щоб дала вечерати.* Грин. Ш. 504.

Варьо́ха, хи, *ж.*=**Варенуха.** *Ми вашої варьохи не пили.* Грин. Ш. 500.

Ва́ря, рі, *ж.* 1) Вареное. Угор. 2) Родъ кушанья: сладкіе кващеные бураки, сливы и фасоль, сваренные каждое отдѣльно, смѣшиваютъ въ одно кушанье. Шух. I. 142

Варя́г, га и **варя́га, ги**, *м.* Здоровякъ *У мене син такий варяг.* Ном. № 13944

Варяни́ця, ці, *ж.*=**Вареница.**

Ва́рянка, ки, *ж.* Родъ кушанья, свареннаго изъ капусты, капустной жижи Вх. Лем. 395 Вх. Уг. 229.

Васа́г, га́, *м.* Чумацкій возъ. Св. Л. 187

Васи́льо́к, лька, *м.* Раст.: а) Ocimum Basilicum. Вх. Пч. I. 11; б) Amarantus paniculatus L. ЗЮЗО I. 111; в) Amarantus sanguinemus L. ЗЮЗО. I; 166. г) Salvia dumetorum Andrz. ЗЮЗО. I. 135; д)—**польови́й.** Thymus acinos. Лв. 102 *Без васильків і без рути спочивайте, діти.* Шевч. 204. *Нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини.* Нп. Ум. **Васи́льо́чок.** *А у садочку два висильочки* Мет. 142.

Ва́ський, а, е. Вашъ. Одоп 72 *Ваські звичаї не такі, як наські.*

Ва́та, ти, *ж.* Родъ невода съ мелкими ячеями для небольшой рыбы. Вх. Пч. II. 21

Вата́г, га, *м.* 1)=**Ватажок.** *Виходило з зеленого гаю сорок чоловік розбою, попереду ватаг молоденький на воронім коню.* Рудч. Чп. 53. *Він за ватага в забродї разом був три годи.* Мкр. Н. 30 2) Старшій надъ пастухами *Ватаг—найстарший в полонині* (при пастьбѣ скота), *він порядкує там усім: людьми, маржиною, молоком.* Шух. I. 189.

Вата́га, ги, *ж.* 1) Ватага, отрядъ, толпа; шайка. *Простяглася по дїброві по над Дніпром козацька ватага.* Шевч. 170 *І наплодилось у тім болоті чортяк до*

врага, — не багацько їх — ціла ватага. Рудч. Ск. I. 63. *Яка ж ватага розбішак!* Котл. Ен. 2) Стадо мелкаго скота. *Ой я козак нетяга, в мене овець ватага.* Нп. *Віджени коров у череду, а овечок і телят у ватагу.* Чуб. II. 529. 3) Стая. *Вовків ціла ватага.* Грин. I. 163. Ум. **Ватáжка.**

Ватагува́ння, ня, *с.* Бытіе **ватагом.**

Ватагува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Быть **ватагом.** Шух. I. 218.

Ватáжжя, жя, *с. соб.* Предводители, атаманы, начальники. Желех. Ном. VI.

Ватáжити, жу, жиш, *гл.* Предводительствовать, начальствовать. Уман. III. 149.

Ватáжитися, жуся, жишся, *гл.* Волочиться, ухаживать. *Молоде парубча, а за тією молодицею раз-у-раз ватажиться.*

Ватáжка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ватага.** 2)=**Ватаг 1.** Рудч. Чп. 101.

Ватáжко, ка, *м.*=**Ватажок.** ЗОЮР. I. 132.

Ватажкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть предводителемъ, атаманомъ, старшимъ. Желех. См. **Ватажити.**

Ватáжний, ного, *м.*=**Ватажок.** Желех.

Ватáжник, ка, *м.* Пастухъ овецъ. *Уже з села ватажники ватагу гнали.* Шевч. 517. *Ватажнік пас вівці.* Рудч. Ск. II. 50.

Ватажникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть овечьимъ пастухомъ.

Ватажо́к, жка́, *м.* Предводитель, атаманъ, начальникъ. *Позаходили в Московщину з Гунею і ще деякими ватажками.* Стор. М. Ир. 60. *Хто ватажком піде перед вами?* Шевч. 127.

Ва́терка, ки, *ж.* Ум. отъ **ватра.**

Ваторни́к, ка, *м.* 1) Въ жилищѣ пастуховъ въ **полони́нах**, называемомъ **ста́я**, жилое отдѣленіе, гдѣ спятъ и варятъ пищу пастухи. Шух. I. 186, 187. 2) Родъ пристройки при хатѣ состоятельнаго гуцула, имѣющаго лѣтомъ дома дойный скотъ, въ которой приготовляютъ молочные продукты. Шух. I. 109.

Ва́торопка, ки, *ж.* Затрудненіе. *Ваторопка через те була міръцикові, що того земля туди йде, а того туди.* Черниг. у.

Ва́торопко, *нар.* Затруднительно, неудобно. *З волами ваторопко в оранку, як муха куса, а то їми краще орати, ніж кіньми.* Черниг. г.

Ва́тра, ри, *ж.* 1) Очагъ. Шух. I. 186. Огонь. **Жива́ ва́тра.** Огонь, добытый при помощи тренія другъ о друга двухъ кусковъ дерева; добывается съ извѣстными обрядами **ватáгом в полони́ні** и служитъ для разведенія огня въ жилищѣ пастуховъ и для совершенія различныхъ обрядовыхъ дѣйствій надъ скотомъ, охраняющихъ, по мнѣнію пастуховъ, этотъ послѣдній. Шух. I. 191. 2) Подъ печи, на которомъ печется хлѣбъ. Вх. Лем. 395. Ум. **Ва́терка.** *Ой там на леваді ватерка ся курить,* Гол. I. 290. *Чи би ви не дали мені ватерки?* Гн. II. 241.

Ватра́к, ка, *м.* Кухонный очагъ на дворѣ. Желех.

Ватра́лька, ки, *ж.* Родъ кочерги, но не загнутой, а лишь разширенной и расплющенной на концѣ. Вх. Лем. 395.

Ва́трище, ща, *с.*=**Ватра.** Желех.

Ватрі́ти, рію, еш, *гл.* Сгорать. Желех.

Ва́троль, ля, *м.* 1) Дубина, ухватъ. Угор. 2) Остолопъ, дубина.

Ватува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Имѣть намѣреніе, разсчитывать. *Я віз ватував купити.* Борз. у.

Ватýйка, ки, *ж.* 1) Годовáлая коза. Шух. I. 211. 2)=**Ватуля.**

Ватуйни́к, ка, *м. соб.* Овцы, козы, еще не ягнившіяся. Желех.

Ватуйча́, ча́ти, *с.* Козленокъ. Шух. I. 211.

Ватýля, лі, *ж.* Овца, впервые имѣющая ягненка. Вх. Уч. II. 6.

Вахла́й, лая́, *м.* Вахлакъ. *І так собі ніби кікчемний народ, вахлаї такі.... ходять було схиливши.* ЗОЮР. I. 293.

Вахма́йстер, стра, *м.* Вахмистръ. Гол. I. 145.

Ваць! вацю́! *меж.* для зова свиней. *Вацю, свині, до корита.* ХС. VII. 417.

Вацю́кати, каю, еш, одн. в. **вацю́кнути, ну, неш**, *гл.* Звать, позвать свинью крикомъ: **вацю́!** *Біжу, як те поросятко, як на його скаже: „паць! паць!“ або вацюкне.* Г. Барв. 354.

Ваш, ва́ша, ва́ше, *мѣст.* Вашъ, ваша, ваше. *Не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II. 63. *Де вашая мати? Поможи, Боже, і нашим, і вашим.* Ном. № 3009. *Вибачайте, не вашій честі, дурний був.* Черниг. г.

Ва́шенець, нця, *м.* Сторонникъ вашей партіи.

Вашéський. См. **Вашецький.**

Ва́шець, шеці, *ж.* Ваша милость (титулъ). Котл. НП. 396. *Просили батько й мати і я вашеці прошу на ці чесні дари.* Ном. № 345.

Вашéцький и **ва́шеський, а, е.** Ува-

жаемый. *А я роду не такого, щоб любила ледачого; а я роду вашецького,—люблю сина отецького.* Грин. Ш. 289. Иногда употр. въ ироническомъ смыслѣ въ значеніи: нѣсколько гордый, спѣсивый. *Ващеський панич (що на вашець гне, гордовитенький).* Ном. № 2530.

Вб...., вв...., вг.... См. Уб...., ув...., уг....,

Вд.... См. Уд....

Вдівéць, вця́, *м.*, вдівонька и вдівочка, ки, *ж.*=**Удівець, удівонька, удівочка.**

Вдова́, ви́, *ж.*=**Удова.**

Вдовéнко, ка, *м.*=**Удовенко.**

Вдовéць, вця́, *м.*=**Удовець.**

Вдовéцький, а, е=**Удовецький.**

Вдови́н, на́, не́=**Удовин.**

Вдови́цький, а, е=**Удовицький.**

Вдови́ця, ці, *ж.*=**Удовиця.**

Вдовиче́нко, ка, *м.*=**Удовиченко.**

Вдові́вна, ни, *ж.*=**Удовівна.**

Вдові́ти, вію, еш, *гл.*=**Удові́ти,**

Вдовки́, вóк, *ж мн.*=**Удовки.**

Вдовува́ння, ня, *с.*=**Удовування.**

Вдовува́ти, вую, еш, *гл.*=**Удовувати.**

Вé! *меж.* 1) Фи! гадость! 2) Подражаніе реву медвѣдя. Драг. 6. См. **Вейкати.** 3) **Ве-ве!** Выраженіе удивленія. Вх. Лем. 396.

Вевéкати, каю, еш, *гл.* Говорить нечленораздѣльно, невнятно (о нѣмыхъ и пр.). Лохв. у.

Вевíрка, вевю́рка, ки, *ж.* Бѣлка. Гол. Ш. 495.

Вегля́, *пред.* Сообразно, соотвѣтственно. Радом. у.

Вегéря, рі, *ж.* Родъ танца. *Підтикавсь та й давай вегері скакати.* Кв. II. 89.

Ведмеденя́, ня́ти, *с.* Медвѣженокъ. Рудч. Ск. II. 91. Ум. **Ведмеденя́тко.** Чуб. II. 155.

Ведмéдик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ведмідь.** Рудч. Ск. II. 3. 2) Насѣк. медвѣдка, grillotalpa vulgaris. 3) Родъ хмѣльнаго напитка. 4) Наливное колесо въ мельницѣ.

Ведмéдина, ни, *ж.* Медвѣжье мясо. Уман. II. 96.

Ведмеди́ха, хи, ведмеди́ця, ці, *ж.* Самка медвѣдя. *„Дам,—каже ведмедиха,—тобі свого й покорму, дам ще ведмежого сина тобі на послугу, да тільки не губи мене з світу.“* Рудч. Ск. I. 134.

Ведмéдка, ки, *ж.*=**Ведмедиха.** *Чужі жінки баранки, Мелашка ведмедка: ведмежі лапи....* (Заговоръ). Мил. М. 40.

Ведмéдник, ка, *м.* Вожатый медвѣдей. Аф. 312.

Ведмедча́, ча́ти, *с.*=**Ведмеденя.** Рудч. Ск. I. 122.

Ведмедчу́к, ка́, *м.* 1) Медвѣженокъ, молодой медвѣдь. Рудч. Ск. I. 134. 2) Насѣк. жукъ-одень, Eucanus cervus. Вх. Пч. I. 6.

Ведмéдько, ка, *м.*=**Ведмедик.**

Ведмедю́к, ка́, *м.* 1)=**Ведмедчук.** 2)=**Ведмедик 2.**

Ведмедя́ка, ки, *м.* Большой медвѣдь. Аф. 312.

Ведмéдячий, ведмéжий, а, е. Медвѣжій. Рудч. Ск. I. 134. Греб. 365. *Ведмедячий барліг.* Грин. I. 181. **Ведмéже ýхо.** Раст.: а) Verbascum Thapsus. ЗЮЗО. I. 140; б) Salvia Aethiopis L. ЗЮЗО. I. 134.

Ведмежа́, жа́ти, *с.* Медвѣженокъ. *Од свині не будуть ведмежата, а ті ж поросята.* Ном. № 13909. Ум. **Ведмежа́тко.** Мил. 19.

Ведмéжий. См. **Ведмедячий.**

Ведмíдь, мéдя, *м.* Медвѣдь. *Швидкий як ведмідь за перепелицями.* Ном. № 10997. *Не жируй з ведмедем, бо, він тебе задавить.* Ном. № 1213. Ум. **Ведмéдик.**

Вéдрик, ка, *м.* Встрѣчено въ дѣтской щедровкѣ: *Щедрик-ведрик! дайте вареник!* Чуб. Ш. 477. См. **Бéдрик.**

Вéжа, жі, *ж.* 1) Башня. *Верх Бескида калинова там же стоїть вежа нова.* Гол. I. 141. 2) Тюрьма, заключеніе. *Вежу одсиджує.* 3) Святочная, на праздникъ Пасхи, игра: пять или шесть мужчинъ становятся вмѣстѣ, берясь другъ за друга руками, у нихъ на плечахъ еще два или три, у тѣхъ еще одинъ, и такъ ходятъ. См. **Дзвініця, Оборіг.** Гол. I. Объясн. къ изобр. 21.

Вежóвий, а, е. Башенный. **Вежóвий дім.** Тюрьма. Звенигородка. Рк. Левиц.

Везеру́нок, нка, *м.* Виньетка. *Зроблю маленьку книжечку; хрестами і везерунками з квітками кругом листочки обведу.* Шевч. 376.

Везти́, везу́, зéш, *гл.* Везти. *Не в тім сила, що кобила сива, а в тім, що не везе.* Ном. № 7221. **Везти́ москаля́.** Врать.

Везу́чий, а, е. О лошади: хорошо везущій. *Кобила хоч і шкапувата, та про те везуча.* Нѣжин. у.

Вéйкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать: **вей!** (о евреяхъ). 2) Ревѣть по медвѣжьему. *Люде хотіли Бога злякать та і сховались під місток. От тіки Бог зій-*

шов на місток, а вони: „Ве!"—„Вей-кайте ж ви,—кає,—і до віку". Вони і побігли (ведмедями). Драг. 6.

Ве́кати, каю, еш, *гл.* 1) Издавать звукъ: **ве.** Желех. 2) Выражать отвращеніе. 3) Рвать, имѣть рвоту.

Векéлия, лиї, *ж.* Тругъ. Шух. I. 191. См. **Вакелія.**

Ве́кнути, ну, неш, *гл.* Издать звукъ: **ве.** *З усього маху стусонула Колісника міжи плечі,—той векнув.* Мир. Пов. II. 69.

Ве́ксель, ля, *м.* Вексель. *Векселя не дав.* Г. Барв. 318.

Вележи́рувати, рую, еш, *гл.* Роскошествовать, жить по-барски. Чуб. VII. 575.

Велелю́дний, а, е. Многолюдный. *Да вознесуть його в громаді велелюдній.* К. Псал. 251.

Велелю́дно, *нар.* Многолюдно.

Велему́дрий, а, е. Весьма мудрый.

Велему́дро, *нар.* Весьма мудро.

Велерічи́вий, а, е. Многорѣчивый. *Язик отой велерічивий.* Шевч. 625.

Ве́лет, та, *м.*=**Велетень.** Уман. I. 68.

Велете́нський, а, е. Исполинскій, гигантскій. Уман. I. 68.

Ве́летень, тня, *м.* Великанъ, исполинъ, гигантъ. *Велетні то були високі, високі люде—от як дерева.* КС. 1885. IX. 186. *Велетню у світі недовго жити.* Ном. № 5826. *Велетень у громаді—як правда в пораді.* Ном. № 5827.

Ве́летів, това, ве. Принадлежащій великану. *Видів мальовану велетову ногу.* Гн. II. 4.

Ве́лий, а, е=**Великий.** *Свята твоя дорога, Боже! хто велий, яко ти, на світі.* К. Псал 175.

Вели́к, ка, ке=**Великий.** *Велик пень, та дурень.* Ном. № 6341.

Великáнський, а, е. Огромный. *Батенькові подарунок великанське сито.* Гол. III. 465.

Вели́кдень, кодня, *м.* Свѣтлое Воскресенье. *Не к Різдву йде, а к Великодню: уночі тріщить, а вдень плющить.* Ном. № 518. **Рахма́нський Вели́кдень.** По народн. повѣрьямъ, свѣтлый праздникъ легендарныхъ людей рахмановъ, которые празднуютъ его въ тотъ день, когда доплывутъ къ нимъ пущенныя въ страстные четвергъ или субботу скорлупы пасхальныхъ яицъ, а это бываетъ на Преполовеніе. Ном. № 299. **Русáлчин Вели́кдень.** Четвергъ троицкихъ праздниковъ, когда, по повѣрью, празднуютъ русалки. ХС. I. 76.

Вели́кий, а, е. 1) Большой; великій. *Як світ великий, так різне на нім бувае.* Ном. № 397. *Як у воді не без чорта, так у великого пана не без жида.* ЗОЮР. I. 146. *Великий дурень.* Ном. **Вели́кого сто́їти.** Много стоить; много значить. **Вели́ка доро́га.** Дальняя дорога. *Ой не їдь, синку, у велику дорогу.* Нп. **Вели́ка голова́.** Умная голова. *Нема чого журитися: нехай той журиться, що велику голову має.* Ном. **Вели́кий Луг.** Такъ называлась у запорожцевъ низменность по лѣвой сторонѣ Днѣпра, ниже о. Хортицы, отъ устья рѣки Мокрой Московки до перваго впаденія въ Днѣпръ р. Конки, покрытая огромнымъ вѣковымъ лѣсомъ, болотной травой и высокими камышами. Эварн. Вольн. запор. казаковъ (2-е изд.). 124, 274. *Січ—мати, а Великий Луг—батько.* Ном. № 757. *Ой повій, повій, вітре, через море та з Великого Лугу.* Шевч. 56. **Вели́кий піст.** Великій постъ. Ном. № 6410. **Вели́кий понеді́лок, вівто́рок** и пр. Страстной понедѣльникъ, вторникъ и т. д. Ном. № 11567. **Вели́ка Руїна.** Періодъ въ исторіи правобережной Украіни между 1672 и 1678 г. **Вели́кий час.** Продолжительное время. **Не за вели́кий час.** Въ короткое время. **Вели́кого коліна, вели́кої руки́.** Знатный, родовитый. Св. Л. 217. 2) Рослый, высокій. *Великий рости та розумний будь.* Ном. *Великий до неба, а дурний як треба.* Ном. № 6347. 3) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Вели́кість, кости, *ж.* 1) Величина. *Виросло аж до великости справдешніх гір.* Левиц. ПЙО. I. 479. 2) Большое количество.

Ве́лико, *нар.* Очень; сильно; много. *На свого сина велико сердився.* ЗОЮР. II. 49. *Инший велико знає, а в мене пам'яти не має. Велико розумна.... велико здібна.* К. XII. 16. Ум. **Вели́чко.**

Великовбїн, на, *м.* Великій воитель. Рудч. Ск. II. 185.

Великовоїнний, а, е. Тотъ, кто великій воитель. *Іван великовоїнний за 'дним махом-побивахом сто душ побиває.* Рудч. Ск. II. 185.

Великовче́нний, а, е. Многоученый. Левиц. Пов. 93.

Великогрішни́ця, ці, *ж.* Большая грѣшница. *Замолоду ся жінка великогрішниця була: дитину свою занапастила.* Змієв. у.

Вели́кодень, дня, *м.* = **Великдень.**

Завтра пресвітле Христове воскресеніе, день-Великодень. АД. І. 234.

Великóдній, я, е. Пасхальный. *Маруся у великодню суботу сама вчинила паску.* Кв. І. 67. **Великóдні свя́та, святкй.** Свѣтлый праздникъ, свѣтлая недѣля.

Великоду́шний, а, е. Великодушный. *О, Байдо, воїне великодушний.* К. Бай. 20.

Великолі́тній, я, е. Многолѣтній. *Дерева великолітні.* Шевч. 436.

Великомо́вний, а, е. Многорѣчивый. *Не великомовна була.... усе мовчки.* МВ. П. 34.

Великомо́вність, ности, *ж.* Многорѣчивость. Желех.

Великомо́жний, а, е. Вельможный, знатный. *Простих і великоможних смерть не минас.*

Великому́ченик, ка, *м.* Великомученикъ. *Де ж ти, великомученице святий, пророче божий?* Шевч. 561.

Великому́ченица, ці, *ж* Великомученица. Шевч. 439.

Великоро́дний; а, е. Высокородный. *Княгиня великородна.* МВ. (О. 1862. Ш. 39).

Великорозу́мний, а, е. Очень умный. *Ти вже в нас великорозумний.* Левиц. КС. 27. Сим. 230.

Великосві́тній, я, е. Аристократическій, принадлежащій къ высшему свѣту. *Соромились размовляти нею* (українською мовою) *серед людей великосвітніх.* К. ХП. 122.

Великотерпля́чий, а, е. Многотерпѣливый. *Бог великотерплячий.* Василь. у.

Ве́лич, чі, *ж.* Громадина, громада. *Воли в його велич. Велич був покійний чумак. Ліс у мене стародавній, добрий; дуби—велич усе.* Харьк. *Дівка така велич.* Константиногр. у.

Величáти, чáю, еш, *гл.* 1) Величать, называть, титуловать. *Тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Макс. *Один одного звикли добродіями величати.* ЗОЮР. II. 201. 2) Почитать, относиться съ уваженіемъ; чествовать. *Дурня багатого всі величають.* Ном. № 1429. *Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають.* Ном. № 2837. *Десь я тобі та докучила, по твоєму двору ходячи, кіскою маючи, твій двір величаючи.* Макс.

Величáтися, чáюся, ешся, *гл.* 1) Важничать; чваниться. *Величається, як заяць хвостом.* Ном. № 2488. *Величається, мов попадя на весіллі.* Ном. № 2491. 2) Возвеличиваться. *Веселися ж, моє серце, величайся, моя славо!* К. Псал. 31.

Величéзний, величéнний, а, е. Огромный, большущій. Желех.

Величéнький, а, е. Довольно большой. *Бур'янець і величенький, та ніхто його не думає полоти.* Кв.

Величíнь, ні, *ж.* Величина; огромность. *Ми можемо вияснить величінь сонця.* Дещо. (4-те вид.), 26.

Вели́чкий, а, е. Большой. Вх. Зн. 6.

Вели́чко, *нар.* Ум. отъ **ве́лико.** **Нас не величко.** Насъ не много. Вх. Лем. 396.

Вели́чний, а, е. 1) Почитаемый, находящійся въ чести, достойный. *До попа ідемо, гостинці несемо житні, пшеничні—ми в попа величній.* Мет. 25. *Який сей хліб чесний та величний, щоб таки й ви були.* 2) Величественный *Діла твої святі, величні, все сталося, як ти задумав.* К. Псал. 260.

Вели́чність, ности, *ж.* 1) Значеніе, значительность, достоинство. *Козаки у хлібі кохаються, ото як зійдуться, то й пипа один одного: а скілько у тебе хліба, бо він у чому иншому величности не покладає.* Могил. у. 2) Величественность.

Вели́чно, *нар.* Величественно. *Одягнися красотою шаною велично.* К. Псал. 108. *Як у нас велично та пишно.* МВ. (О. 1862. Ш. 41). Ум. **Вели́чненько.** *Бабуся, сидячи за столом тихенько і величненько, якусь думку собі думала.* МВ. (О. 1862. Ш. 58).

Величночéсний, а, е. Высокочестный, благородно честный. К. М. і Х. 39.

Вели́ччя, чя, *с.* 1) Величіе. *Ти своє величчя з неба на всю землю разпростовив.* К. Псал. 14. *Велике слово свідкує про величчя того народу, що зачав його в глибині свого духа.* К. ХП. 131. 2) Величаніе, почетъ, честь. *Марусю—калино, малино! нам на тебе дивитися мило, да на твоє біле обличчя, що зробила родоньку величчя.* МУЕ. Ш. 152. *Нарядила родоньку величчя, що звеличали три двори.* МУЕ. Ш. 152.

Веління, ня, *с.* Велѣніе, приказаніе. *Обносять злющі мене словом, а я храню твої веління.* К. Псал. 277.

Вели́ти, лю, ли́ш, *гл.* Велѣть, приказывать, приказать. *Ой чому не прийшов, чому не приїхав, як я тобі, серденько, веліла?* Мет. 31. **Не вели́ти.** Не позволить, не велѣть, запретить. *Мені мати не велить з тобою, серце, говорить.* Мет. 54.

Не велять ходити, дівчини любити. Мет. 92. *Я не велю милому журитися.* Мет. 99.

Вельбіб, бо́бу, *м.* Родъ крупныхъ бобовъ. Вх. Лем. 396.

Вельбу́читися, чуся, чишся, *гл.* Важничать, чваниться. Черниг.

Вельбу́чний, а, е. Важный, знатный. *Я не вельбучний чоловік,—їм і рибу просту, і хліб.* Черниг. у.

Вельґо́ґор, ра, *м.* Раст. Pisum macrocarpum. Вх. Пч. II. 34.

Ве́льми, *нар.* Очень, весьма. *Дорогий шаг до сповіддя, а після сповіддя не вельми.* Ном. № 7775. *Ішов козак на лінію і вельми надувся.* Ном. № 792. *Радуйся, Хвесе, кіт сало несе! радуйся вельми, бо вже перед дверми.* Ном. № 12680. *Я маю вельми дорогий крам.* Макс. *Вельми добре.* Кіев. у.

Ве́льмий, а, е =Великий. *Боже єдиний, Боже вельмий! Тепер увесь світ на хабарові стоїть.* Кіев. у. *Святий Боже, святий вельмий, змилуйся над нами.* Кіев. у. *Дощ іде, та не вельмий.* Василь. у.

Вельмо́жа, жі, *м.* Вельможа. Желех.

Вельмо́жество, ва, *с.* Знать. К. ЧР. 200.

Вельмо́жний, а, е. Знатный, вельможный; могущественный. *Доля карає й вельможного й неможного.* Ном. № 1729. *Вельможна громада.* Шевч. 126. *Була колись шляхетчина, вельможная пані.* Шевч. 130. **Вельмо́жний па́не.** Милостивый государь (титулъ). *Вельможний пане, моя жінка несповна розуму.* Рудч. Ск. I. 187.

Вельмо́жність, ности, *ж.* Знатность. Желех.

Венбе́рь, рю, *м.* **= Имберь.** *Несу перчику, венберю на сю любу вечерю.* Грин. Ш. 539.

Венге́рка, ки, *ж.* Родь сливъ, венгерская слива. Уман. IV. 39.

Ве́нґирь, ря, *м.* Гарь отъ трубки. *Він дрлез, або венґир кладе за губу як циган.* Екатериносл. у.

Ве́нтерь, ря, *м.*=**Ятір.**

Ве́пер, пра, *м.* 1) Вепрь, дикій кабанъ. *Увидився чорний вепер паровинку рити.* Гол. IV. 506. 2) Кастрированный свиной самецъ. Вх. Пч. II. 7. Ум. **Ве́прик.** Гн. I. 130, **вепро́к.** Гн. I. 129.

Вепри́на, ни, *ж.* 1) Мясо вепря. 2) Раст. Ribes grossularia. Вх. Пч. II. 35.

Вепро́к, [ка? веприка?], *м.* Ум. отъ **ве́пер.** Гн. I. 129.

Ве́ра, *нар.* Навѣрное. *Еще хоць бись пила фіялковий корень, вера уж не будеш нашим дівкам ровень.* Гол. IV. 435. *Хоць би ти обшила хижечку докола, вера ти не найдеш пьонечка сокола.* Гол. IV. 424.

Верба́, би́, *ж.* Верба, ветла, Salix. *Шумлять верби в кінці греблі, що я насадила.* Мет. 113. *Не стояла б до півночі з милим під вербою.* Шевч. 12. *Будь високий як верба, а багатий як земля.* Посл. **У його на вербі́ гру́ші расту́ть.** Онъ вретъ, онъ говоритъ небылицы. **Куди́ не пі́деш. то золоті́ ве́рби расту́ть.** Вездѣ испортишь дѣло. Рудч. Ск. II. 61. **Вербу́ носи́ти почáв.** Запилъ. Грин. I. 233. 2)—**ди́ка=Дереза.** Вх. Пч. I. 11. Ум. **Ве́рбка, верби́ця, верби́чка, вербиченька, ве́рбочка.**

Вербина́, ни, *ж.* 1) Одно вербовое дерево. КС. 1883. XI. 510. *Не стій, вербино, роскидайся.* Мет. 159. 2) Вербовое дерево. *Стіни з вільхи та вербини.* Щог. Сл. 99. Ум. **Вербина́нка.** Мнж. 30.

Вербине́ць, нця, *м.* Лоза. Вх. Лем. 396.

Вербина́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **вербина́.** 2) Раст. Aster Amellus L. Вх. Пч. II. 29.

Вербина́ця, ці, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Вербина́ч, ча, *м.*=**Вербниця.** Чуб. I. 237. *Прийшов вербич, два кожухи тербич.* Ном. № 426.

Вербиченька, вербичка, ки, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Ве́рбка, ки, *ж.* Ум. отъ **верба́.**

Ве́рблик, ка, *м.* Принадлежность уздечки,—задвижки, удерживающія съ обѣихъ сторонъ уздцы, вкладываемыя въ ротъ лошади. (К. П. Михальчукъ).

Верблю́д, да, *м.* Верблюдъ. Шевч. 437. *Після нього і верблюд не питиме.* Драг. 379.

Верблю́дка, ки, *ж.* Раст. Epilobium tetragonum. Вх. Пч. I. 10.

Верблю́жий, а, е. Верблюжій. *Іоан був одягнений у верблюжий волос.* Єв. Мт. I. 6.

Верблю́жина, ни, *ж.* Верблюжье мясо.

Вербля́ниця, ці, *ж.* Время въ самомъ началѣ весны, когда вербы цвѣтутъ. *Верблянниця то ще не весна: і сніг припада, і крупи йдуть.* Вх. Зн. 6.

Ве́рбний, а, е. Вербный.—**ти́ждень.** Вербная недѣля.—**неді́ля.** Вербное воскресенье.

Вербни́к, ка́, *м.* Вербовая роща. Королевец. у.

Ве́рбниця, ці, *ж.* 1) Вербная недѣля. *Прийде вербниця, назад земля вернеться.* Ном. № 426. 2)=**Верблянниця.** Желех.

Вербня́к, ка́, *м.*=**Вербник.** Желех.

Вербо́вий, а, е. Ивовый. *Козячий кожух, вербові дрова, — біда готова.* Ном. № 8110.

Вербо́в'я, в'я, *с. соб.* Вербы. *Ой ти вербо, вербов'я, похилилося голля.* Грин. Ш. 429.

Верболі́з, ло́зу, *м.* Раст. Salix саргаса. ЗЮЗО. I. 134. *Верболіз б'є до сліз.* Ном. № 13639.

Ве́рбонька, ве́рбочка, ки, *ж.* Ум. отъ верба.

Вербува́нець, нця, *м.* Завербовавшійся въ войско. Вх. Лем. 396.

Вербува́ння, ня, *с.* Вербованіе.

Вербува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Вербовать. *Ой цісарю, цісаричку, чому нас вербуєш?* ЕЗ. V. 143. *Ой як же нас вербували, злоті гори дарували; а як же нас звербували, то в кайдани закували.* Пп.

Вербу́нка, ки, *ж.* Вербовка. *Пристань, пристань до вербунки, будеш їсти з маслом курки.* Ном. № 12511.

Вербункове́ий, а, е. Къ вербованію относящійся. Желех.

Вербу́нок, нку, *м.*=**Вербунка.** *Пристань, пристань до вербунку, будеш їсти з маслом курку, будеш їсти, будеш пити і в хорошому ходити.* Пп.

Верб'я́, б'я́, *с. соб.* Вербы. *Куди не повернешся—золоте верб'я росте.* Ном. № 3136.

Верве́чка, ки, *ж.* 1) Веревочка, на которой привѣшена люлька, колыбель (всѣхъ **верве́чок** четыре). К.С. 1893. VII. 80. *Шовковії вервечки, колисочка шовкова, дитиночка панська.* Мет. 4. 2) Рядъ, толпа людей, животныхъ. *А он Грицько малу вервечку за собою веде.* Мир. Пов. I. 129. *Вервечка курей.* Мнж. 177.

Верг, гу, *м.* Слой. Вх. Зн. 6.

Ве́ргання, ня, *с.* Бросаніе, швыряніе. Г. Барв. 425.

Ве́ргати, гаю, еш, сов. в. **ве́рг(ну)ти, ну, неш,** *гл.* 1) Бросать, бросить, швырять, швырнуть. *Такі дуби верга, що по півтора обійниця.* Рудч. Ск. II. 106. 2) **Ве́ргнути очи́ма.** Взглянуть. *Ой шила сорочку,—покоротила, вергла очима на побратима.* Гол. II. 226.

Ве́ргатися, гаюся, ешся. сов. в. **ве́рг(ну)тися, нуся, нешся,** *гл.* Бросаться, броситься. Шух. I. 212. *Як не вержеся усе те на мене, як не стане кусати, гризти.* Гн. II. 64.

Ве́ргдик, ка, *м.* Инструментъ для плетенія лаптей. *Мав.... вергдик той, що ланті плетуть.* Чуб. II. 382.

Ве́рг(ну)ти, ся. См. **Вергати, ся.**

Вергу́н, на́, *м.* Сладкое печеніе: хворостъ, хрусты. Сим. 192. Ум. **Вергуне́ць, вергу́нчик.**

Ве́ре, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ? неужели? Вх. Зн. 6.

Веребе́й, б'я́, *м.*=**Горобець.** Чуб. II. 15. Ум. **Веребе́йко.** *Веребейко в стрісі.* МУЕ. Ш. 126.

Вереб'я́чий, а, е = **Гороб'ячий.** Чуб. II. 16.

Верев'я́ний, а, е. Веревочный. Слов. Д. Эварн.

Ве́реди, дів, *мн.* Капризы, прихоти.

Вереди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Мѣшать, препятствовать, вредить. Угор.

Вереди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Чваниться. *Як ся вередит богацький син: убрався як пан.* Вх. Зн. 6.

Вереді́й, дія, *м.* Капризникъ, прихотливый, переборчивый. Уман. II. 8. *Вередувала б тебе лиха година! Чого тобі не стає ще? Ну,та й вередій же!* Харьк.

Вереді́йка, ки, *ж.* Капризница, прихотливая, переборчивая.

Вередли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Вередлива коза вовку користь.* Ном. № 2630. *Вередливе тілки воду варить.* Ном. № 2727.

Вередли́во, *нар.* Капризно, прихотливо.

Вередни́к, ка́, *м.* 1)=**Вередій.** 2) Раст. Thlaspi arvense L. ЗЮЗО. I. 138.

Вередни́ця, ці, *ж.* = **Вередійка.** *Не буде їй добра у світі, коли такою вередницею зостанеться.* МВ. I. 26.

Вередо́вний, а, е =**Вередливий.** *Ну, та й вередовна дитина.* Черниг. у.

Ве́реду, *меж.*, обозначающее капризничанье. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Вереду-вереду та пасла дівчина череду.* Харьк.

Вередува́ння, ня, *с.* Капризы, прихоти, привередничанье. *Хома з того часу заріка коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч. Ск. II. 174.

Вередува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Капризничать, прихотничать, перебирать, привередничать. *Тоді їм* (запорожцам) *таки й тіснішс стало, бо вередувати почали.* ЗОЮР. I. 77. *Тепер ти вередуєш: будеш їсти печену редьку.* Ном. № 12228. 2) Перебирать (польск. wertować?). *Вередував дерево: чи більше сухого, чи більше зеленого.* Чуб.

Вередун, на́, *м.* = **Вередій.** Левч. 56. Ум. **Вередуне́ць, вередунчик.** Аф. 313.

Вередýха, хи, *ж.*=**Вередíйка**. Уман. II. 8. Ум. **Вередýшка**. Аф. 313.

Верезáти, жу, жиш, *гл.* Скрипѣть. *Аби входовими дверима за єдно не врезати, не рипати, кладуть...* Шух. I. 94.

Веремíй, мíя, *м.*, **веремíя, мíї**, *ж.* 1) Кутерма, суматоха, смятеніе. *Всі веремію підняли.* Котл. Ен. Ш. 8. *Не краще було й товаришам Гонти: і їх четвертували по городах і містечках, і їх голови, руки і ноги розвішували по перехрестях. Попався у сю веремію і наш дідуган Тарасович.* Стор. I. 252. *Пастухи в ту ніч, як народився Христос, вздріли й велику веремію на небі.* Старод. у. **Крутúти веремія, веремію**. Дѣлать быстрыя нападенія, атаки, нападать то здѣсь, то тамъ. Потебн. Ш. 67. К. ЧР. 423. *Ніхто кращe його не ставав до бою, ніхто не крутив лядам такого веремія.* К. ЧР. 13. *Крутять в полі веремія делібаші кіньми.* К. МБ. XI. 142. *Як зачав він веремія крутити: то шарпне, то сіпне, то кусне мене, аж гірко мені стало.* Канев. у. **Крутúти мíзком веремію**. Измышлять, задумывать хитрости. Потебн. Ш. 67. *Я вже трохи й догадуюсь, яку він крутить мізком веремію.* Шереперя, купала на Йвана. 22. **Сказáти веремію**. Сказать нѣчто. *Сказав би веремію, та здумав, що говію.* Ном. № 3583.

Верéм'я, м'я, *с.* Хорошая погода. Шух. I. 81. 189. *По слоті верем'я.* Фр. Пр. 146.

Верéнва, ви, *ж.* Рядъ сноповъ въ одоньяхъ. Чуб. VII. 575.

Верéня, ні, *ж.* Маленькая верета. Kolb. I. 69. Ум. **Верéн(ь)ка**. *У нас не суть верéнки, лем тоненькі плахотки.* Гол. IV. 407.

Вéрес, су, *м.* Раст.=**Вересúк**. Вх Пч. I. 9.

Вéресень, сня, *м.* Сентябрь (мѣсяцъ). Желех.

Вéреск, ку, *м.* Визгъ, крикъ. Левч. 62. *Вереск у хаті.* Фр. Пр. 146.

Верескле́п, пу, *м.*=**Вересклет**. ЗЮЗО. I. 123.

Верескли́вий, а, е. Криклывый. Желех. Левч. 62.

Верескотня́, ні́, верескотня́ва, ви, *ж.*=**Вереск**.

Верескýн, на́, *м.* Крикунъ. Уман. II. 48.

Верескýха, хи, *ж.* Крикунья. Уман. II. 48.

Верéснути, ну, неш, *гл.* Крикнуть рѣзко. *Півень на призьбі на все подвір'я як вересне.* Драг. 76.

Верéта, ти, *ж.* 1) Дерюга. 2) Родъ шерстяныхъ разноцвѣтныхъ ковриковъ, которыми застилаютъ лавки, а иногда и столъ. Чуб. VII. 387. Kolb. I. 58. *Дайте ж нам і постілку та й писані верети.* Гол. II. 111. 3) Множество, куча. *Верета горобців у просі.* Фр. Пр. 147. Ум. **Верéтка**.

Веретéнечко, ка, *с.* Ум. отъ **веретено**.

Веретéнитися, нюся, нишся, *гл.* Вертѣться какъ веретено.

Веретéнний, а, е. Относящійся къ веретену. **Залізо веретéнне**. Стропильное желѣзо, двухвершковой толщины. Вас. 199

Веретéнниця, ці, *ж.*=**Веретільник**. Вх. Пч. II. 16.

Веретéно, на, *с.* 1) Веретено для прядéнія. Чуб. VII. 410. Вас. 201. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. *На сорочку не напряла, веретін не було.* Г. Барв. 45. Названія частей веретена въ Лебед. у.: острый конецъ—**шпинь**, утолщенная средняя часть—**пузцé**, зарубка послѣ нея—**шúйка**, конецъ—**п'ятка**. (Залюбовск.). Гуцульскія названія: острый конецъ—**спінь**, утолщенная средняя часть—**чéрево**, зарубка послѣ нея—**зáтинка**, деревянный дискъ, надѣваемый на конецъ—**кóчальце**, конецъ—**гýска**. Шух. I. 148. 2) Веретено, стержень какъ часть различныхъ снарядовъ и машинъ, напр. **снáряда** для прядéнія шерсти (назв. тупого конца: **гýзка** Вас. 153) и различныхъ ткацкихъ снарядовъ: **ремісникá** (Шух. I. 257), **снувáлки** (МУЕ. Ш. 15), **чóвника** (Шух. I. 258), **шпýлера** (МУЕ. Ш. 14), **ряднки**; также какъ часть слѣдующихъ машинъ: **жóрен** (Шух. I. 146), **млинá ручнóго** (Шух. I. 103), —**водянóго** и **вітрянá** (Kolb. I. 61; Мик. 481), **крýга гончáрського** (Вас. 179, Шух. I. 360—262) и пр. Ум. **Веретé(і)нце, веретéнечко**.

Веретéнце, веретíнце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **веретéно**. 2) *мн.* Раст. Equisetum arvense. Вх. Лем. 396.

Верéтина, ни, *ж.* Нитки для тканья **верéти**. МУЕ. Ш. 19.

Веретúння, ня, *с.* ? *Ні з того, ні з сього—веретиння.* Ном. № 7003.

Верéтище, ща, *с.* Рубище. *Все веретище Остапове держалось тільки латками.* Г. Барв. 22.

Веретільник, ка, *м.* 1) Змѣя мѣдяница, Anguis fragilis. Вх. Пч. I. 16. 2) Ящерица. Вх. Лем. 396.

Веретíльница, ці, *ж.* 1)=**Веретільник.** Вх. Пч. I. 16. 2) Родъ рыбы. Шух. I. 24. 3) Злая женщина.

Веретíнник, ка, *м.* 1) Часть ручно́го млина́. Шух. I. 103. 2) Снарядъ, употребляемый при сматываніи нитокъ съ веретена на **мотови́ло:** на четырехугольной деревянной подставкѣ—**ла́вици** стоятъ вилки—**розсо́ха,** которыя своимъ **хвосто́м** укрѣплены въ подставкѣ; на верхніе концы **розсо́х** надѣта дощечка—**прави́ло,** имѣющая, кромѣ двухъ отверстій для концевъ вилокъ, еще и третье посреди́нѣ; веретено съ напряженными на него нитками вставляется такъ, что тупой его конецъ упирается въ мѣсто, гдѣ выходятъ вилки, а острый—въ среднее отверстіе—**прави́ло;** если тянуть за конецъ нитки, то веретено вращается и нитка разматывается. Шух. I. 149.

Веретíнце. См. **Веретенце.**

Верéтка, ки, *ж.* Ум. отъ **верéта.**

Верéто, та, *м.*=**Пілка 3.** Вх. Пч. II. 21.

Верéття, тя, *с.* 1) Тряпье, хламъ. 2) Кругъ сноповъ въ стогѣ. Александров. у.

Верéтяний, а, е. Дерюжный; подобный дерюгѣ. *У своїй верстяній свитині.* Г. Барв. 22.

Верéчи, вéржу, жеш, *гл.* Бросить, кинуть. Угор. *Волілась мя в болото веречи, ніж мя мали вояки стеречи.* Гол. I. 137.

Верещáка, ки, *м.* Крикунъ, пискунъ.

Верещáння, ня, *с.* Рѣзкій крикъ, визгъ.

Верещáти, щу́, щи́ш, *гл.* Рѣзко, пронзительно кричать, визжать, пищать. *І кричить, верещить, против діда не мовчить.* Нп. *Жаба кричить, верещить, а кухарь на рожні до кухні її тащить.* Ном. № 1222.

Верéя, рéї, *ж.* Ось, на которой ходитъ дверь; столбъ, на который навѣшены ворота. КС. 1882. IV. 171. *Поставивши ворота з вереями.* К. Іов. 85.

Вержéт, ту, *м.*=**Леверже́т.** *Накрутять оце вержет, аж стирчить, мов у квока чубик.* Сим. 230.

Верзи́ця, ці, *ж.* Пустомеля́. *Верзи, верзице, покуль верзеться.* Ном. № 13013.

Верзíкати, каю, еш, *гл.*=**Верзякати.**

Верзíння, ня, *с.* Болтовня, пустые разговоры. *А що як спразді нападуть на нас розбійники?...—Не бійсь, мов серце: то усе верзіння.* МВ. III. 130.

Верзти́, зу́, зе́ш, *гл.* Говорить вздоръ, болтать, плести, пустомелить. *Великий крик всі підняли і всяку всячину верзли.* Котл. Ен. *Стара собако, де б молиться, верзеш тут погань.* Шевч. 159. *Іван Уласович і не слуха, що вона йому верзе.* Стор. I. 208.

Верзти́ся, зе́ться, *гл. безл.* Грезиться. *Як снеться, то й верзеться.* Ном. № 11349. *Ой не спала я, все верзлась мені нічка темная.* Шевч. 295.

Верзувáти, зу́ю, еш, *гл.* Издѣваться. Испорч. **коверзувати?** Слово сомнительное: встрѣчено только въ одной пѣснѣ, помѣщенной въ соч. В. Шульгина: „Юго-западный край" (1864). *А там стали шкури дерти, як і спершу дерли,—цілий тиждень верзувати, як і верзували.* (106).

Верзу́н, на́, *м.* Кожаный лапоть. Стор. М. Пр. 4. *І так злиденно іскривився, що став похожим на верзун.* Котл. Ен. VI. 81.

Верзя́кання, ня, *с.* Нескладная болтовня. *Уже йому докучило слухати п'яне верзякання.* К. ЧР. 67.

Верзя́кати, каю, еш, *гл.* Болтать, плести, молоть вздоръ. *Верзякали вони таку дурницю.* Ком. I. 53.

Веризу́б, ба, *м.* Рыба: веризубъ, Lenciscus Friesii. Браун. 28.

Верівча́ний, а, е. Веревочный. Волч. у. (Лободовск.).

Верíнка, ки, *ж.*=**Верея.** *Лягають спати, а вкриваються сіраками чи якою верінкою.* Шух. I. 216.

Вéріс, су, *м.* Раст. Верескъ, Calluna vulgaris Salis. ЗЮЗО. I. 115.

Верія, рії, *ж.*=**Верея.** Желех.

Верклю́г, га, *м.* Снарядъ для подвѣшиванія котелка надъ огнемъ (въ жилищахъ гуцульск. пастуховъ и пр.). **Стовп**—столбъ вращается, стоя у стѣны, въ **каганці** нижнимъ концемъ; вертикально къ нему вдѣланъ въ верхній его конецъ (такъ что выходитъ подобіе буквы Г) четырехгранный брусокъ дерева, назыв. собственно **верклю́гом,** вдоль котораго двигается **берфе́ла (кужба)**—пластинка съ крючкомъ на концѣ: одинъ конецъ **берфе́ли** проходитъ въ отверстіе **верклю́га** и поддерживается въ немъ **чопо́м**—колышкомъ, входящимъ въ отверстіе **берфе́ли,** а на крюкѣ другого конца виситъ котелокъ; благодаря ряду отверстій для колышка вдоль **бер-**

фели, ее можно поднимать и опускать, также двигать по прорѣзу верклю́га и такимъ образомъ перемѣщать котелокъ. Шух. I. 186, 187, 109. См. **Вертлюг**.

Верла́нь, ня́, *м.* Крикунъ. *Горланъ, верланъ, кулачникъ страшний.* Котл. Ен. V 66.

Верла́тий, а, е. Крикливый.

Верло́, ла́, *с.* Рычагъ, къ которому припрягаютъ лошадей для приведенія въ дѣйствіе привода.

Вермія́н, на, *м.* Армянинъ. Мнж. 155.

Верне́ць, нця́, *м.*=**Вочкарь**. Угор.

Верни́вода, ди, *ж.* 1) Водоворотъ. 2) *м.* Сказочный великанъ, по желанію, движеніемъ своихъ усовъ управляющій водою. *Вернивода з водою грається: на той бік усом поверне—там сухо робиться, то на той—там сухо робиться.* Чуб. II. 266..

Верни́голова, ви, *ж.* Родъ дѣтской игры.

Верни́гора, ри, *м.* Сказочный герой, переворачивающій горы. Мнж. 43. Драг. 256.

Верни́дуб, ба, *м.* Сказочный герой, руками ломающій огромные дубы. Мнж. 43.

Верни́на, ни, *ж.*=**Коло́твиця**. Вх. Зн. 27.

Верни́сонце, ця, *с.* Раст. Lupinus caeruleus. Харьк. у.

Верну́ти, ся. См. **Вертати, ся**.

Верса́дло, ла, *с.* Астролябія. Мнж. 177 См. **Верцадло**.

Версовик, ка, *м.* Лошонокъ, родившійся поздней осенью. Вх. Пч. II 6.

Верста́, ти́, *ж.*=**Верства**.

Верста́к, ка́, *м.* Ровесникъ. Шух. I. 32.

Верста́т и варста́т, ту, *м.*, **варста́ть, ті**, *ж.* 1) Также **кро́сна**. Ткацкій станокъ. Чуб. VII. 409. *Хто пряде, хто за верстаттю.* Г. Барв. 33. Части **верста́ту** видны изъ слѣдующаго рисунка гуцульскихъ **кро́сен**: **1** и **1**. **Пере́дні кбники**; **2** и **2**. **за́дні кбники**; **3** и **3**. **ставки́**, **4** и **4**. **побе́дрини**; **5** и **5**. **попере́чниці**; **6**. **сі́давка**=**сіде́ц**; **7** и **7**. **льбнки**; **8**. **ма́ґоль**; **9**. **штак**; **10**. **спі́дній навій**=**вороти́ло**; **11**. **су́чка з зуба́ми**; **12**. **пе́сик**; **13**. **ве́рхній навій**=**вороти́ло**; **14**. **су́чка, ке́гло**; **16**. **пе́сик**; **17**. **чіп**: **18**. **шнур**; **19**. **ка́мінь**, **20**. **попере́чниця**; **21**. **ву́ха**; **22**. **пбножі**; **23**. **скракни́к**; **24**. **скраклі́ з кі́льцями**; **25**. **ни́чиниці**; **26**. **мотузи́**: **27**. **стріла́**; **28** и **28**. **снизькі́**; **29** и **29**. **на́-**

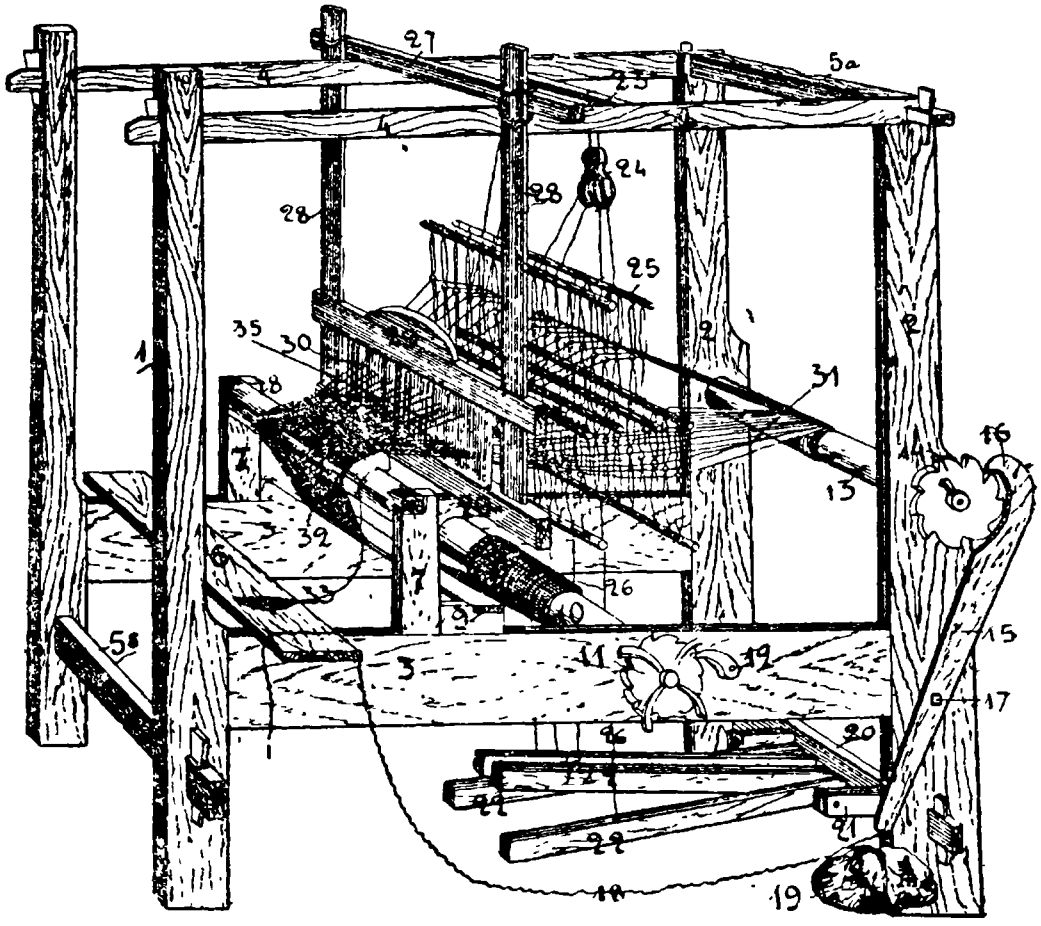

бівка (=ляда), а в ній 30. бе́рдо; 31. осно́ва; 32. полотно́; 33. чо́вник; 34. полотно́, навите на спідній навій. Шух. I. 254—256. Иныя названія тѣхъ же частей: а) 1. ко́ники, 2. слу́пки, 3. стативи. 4. же́рдки, 5а. же́рдки, 5б. ша́йда, 6. сіда́к, 7. льо́нтки, 8. ма́гіль, 9. штак, 10. долішній навій, 11. триб, 12. пе́сик, 13. горішній навій, 14. триб, 15—16. су́ка, 20. ша́йда, 21. кочки́, 22. підні́жки, надѣтыя на сво́рінь, 25. на́чинє, 27. же́рдка, 28. лядобійці, 29. властива ля́да, 30. блят, 31. осно́ва, 32. полотно́, 33. чо́вник, 34. полотно́. Восточн. Галиція. МУЕ. Ш. 16—20; б) 1. Пере́дні стояни́ (стоякй), 2. за́дні стояни́ (стоякй), 3. ко́ні (застря́мини), 4 и 5а. же́ртки (же́ртки), 5б. ша́йда (ша́йда), 6. ла́вка, 7. ломки, ед. ч. ло́мок (лбно), 8. штак (магівни́ця), 9. штак, 10. спідній навій, 11. ко́лесо (трибо́к), 12. цу́ґа (жа́бка), 13. ве́рхній навій, 14. колесо (ко́ло), 15—16. цу́ґа (дзу́ґа), 20. ша́йда (ша́йда), 21. (жа́бка), 22. підні́жки, надѣтыя на шво́рінь (то-же), 23. сере́дня же́ртка, 24. жабки́—ихъ двѣ (жидки́), 25. начи́ння (начи́ння), 26. мотузо́чки, 27. же́рточка (же́ртка)—къ ней привязан. ля́да своею ро́спинкою,—въ гуцульскихъ кроснах же́рточка и ро́спинка, какъ видно изъ рисунка, сведены въ одно, 28. хвости́, 29. сама́ ля́да (то-же), 30. блят (блят), 31. осно́ва (то-же). Константиногр. у., записалъ Б. Гринченко; въ скобкахъ поставлены названія, указанныя у Вас. 165—166.—См. еще отдѣльныя описанія: блят, ляда, навій, начиння. 2) **Варста́т гончарський**. См. Круг гончарьский. Шух. I. 260. 3) **Варста́т тра́цький**. Подставки. на которыя кладутъ дерево при распиливаніи его на доски. МУЕ. Ш. 30.

Верста́ти, та́ю, еш, *гл.*—доро́гу, пу́ть. Держать путь. *По морю простий путь верстають судна.* К. Псал. 237. *Коней на-взаводах день і ніч держали, до гетьмана Наливайка дорогу верстали.* Макс. *Зібралися повки його на мене, верстаючи далекую дорогу.* К. Іов. 41.

Верства́, ви́, *ж.* 1) Верста. *Прибігають до царевого дому.... верстов за п'ять.* Рудч. Ск. I. 105. *У доброго коня не довгі верстви.* Ном. № 11385. 2) Верстовой столбъ. *З Береслава до Перекопу все мальовані верстви.* Рудч. Чи. 155. *Понаставляли тут верстів що й розминуться трудно.* Ном. № 6595. 3) Слой земли, сноповъ; рядъ вѣтвей на деревѣ, находящихся на одной высотѣ. Мнж. 177. Шух. I. 175. *Треба ще положити одну верству, а тоді вже вершити стіг.* Харьк. 4) Слой, классъ, кругъ (общества). *Це люде однієї верстви з вами.* Левиц. 5) Возрастъ. *Цей дід однієї зо мною верстви.* Рк. Левиц. *І з менчої верстви вчаться всі.* Уманск. у.

Верства́к, ка́, *м.* Ровесникъ. Вх. Лем. 396.

Верстови́й, а́, е́. Верстовой.—**шлях**. Столбовая дорога. *На верстовім шляху в полі корчма під вербою.* Шевч. 455.

Версть, ти, *ж.*=**Верства 3—5**. Вх. Зн. 6.

Верта́ння, ня, *с.* Возвращеніе. *Ой то ж мені не гуляння,—за ворота та й вертання.* Грин. Ш. 686.

Верта́ти, та́ю, еш, сов. в. **верну́ти, ну́, неш**, *гл.* 1) Возвращать, возвратить, вернуть. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Верни моє, візьми своє.* Ном. № 273. *Верни, верни, милий Боже, моє дівування.* Мет. 259. 2) Возвратиться. *Я ждатиму, доки вони не вернуть з міста.* Федьк. 3) Поворачивать, заворачивать. *Туди мою головоньку що вечора верне.* Мил. 79. *Гей, верни, Касяне, круто.* Ном. № 11418. *Куди не верни, наткнешся на тин.* 4) Выворачивать, выворотить, воротить, съ силой двигаться впередъ. *Де ся взялася да із моря синя хвиля: верне да верне всяку рибу ізо дна.* Мет. 101. *Правда зі дна моря верне.* Ном. № 6689. *Реве, стогне хуртовина, котить, верне полем.* Шевч 82. *Як узяв скот вернути із того яйця: верне та й верне.* Рудч. Ск. I. 144. 5) Сваливать, свалить, сбрасывать, сбросить. *Пшеничине, гречишне—верни вміcто.* Ном. № 12167.

Верта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **верну́тися, ну́ся, нешся**, *гл.* 1) Возвращаться, возвратиться, воротиться. *Верніτеся, літа мої, хоч до мене в гості. Не вернемось, не вернемось, | не знаєм до кого.* Мет. 106. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся.* Ном. № 3676. 2) **Бе́рнеться світ кому́**. Голова у кого кружится. *Лежить наша Тетяна, вернеться їй світ.* Г. Барв. 537.

Верте́п, пу, *м.* 1) Пещера. *Благовістив в Назареті,—стала слава у вертепі.* Колядка. Шевч. 291. *І слово правди і любови в степи, вертепи понесли.* Шевч. 2) Кукольный театръ, театръ маріонетокъ, на которомъ въ старину пред-

ставлялась рождественская мистерія, а также и сцены изъ народной жизни.

Вертепа, пи, *ж.* Пропасть, оврагъ, ущелье. Вх. Лем. 396.

Вертепний, а, е. Относящійся къ вертепу. Желех.

Вертиголов, ва, *м.*, **вертиголова, ви**, *об.* Тотъ, кто имѣетъ привычку крутить головой. Вх. Зн. 6.

Вертигузка, ки, *ж.* 1) Трясогузка. Уман. IV. 127. 2) Вертлявая женщина.

Вертипорох, ха, *м.* Вѣтренникъ, вертопрахъ. Вх. Зн. 6.

Вертіж, жа, *м.* Мѣсто сверленія. Угор.

Вертій, тія, *м.*=**Веретільник 1.** Вх. Пч. II. 16.

Вертіння, ня, *с.* 1) Вертѣніе. 2) Сверленіе.

Вертіти, чу́, тиш, *гл.* 1) Вертѣть, крутить. *Вертить хвостом.* Ном. № 3004. *До Бога далеко, а пани вертять, як хотять.* Ном. № 1237. *У такому ділі як не верти, треба або чорта, або жінки.* Шевч. 284. 2) Сверлить. *У дошці вертіти дірку.* Дещо.

Вертітися, чу́ся, тишся, *гл.* Вертѣться, крутиться. *Вертиться, мов в'юн в ополонці.* Ном. № 3124. *Вертиться, як муха в окропі.* Ном. № 10068.

Вертю́й, а́, е́. Вертлявый, шустрый. *Був там один, що його прозвали Малпою, швидкий та верткий, що й з під ступня викрутиться.* Св. Л. 131.

Вертлю́вий, а, е. Вертлявый. Ном. № 13618.

Ве́ртлик, ка, *м.* Шарманка. *Грає на вертлику.* Вх. Лем. 397.

Вертлю́г, га, *м.* Неподвижный винтъ, на которомъ что нибудь вращается. См. Верклюг

Вертун, на́, *м.* Названіе хитраго вола. КС. 1898. VII. 46.

Вертуне́ць, нця́, *м.* Летучая мышь: (Вночі) *одні тільки вертунці часом літали перед його очима.* Мир. ХРВ. 306.

Верть, *меж.*, означающее поворотъ. *Тоді вона верть, та за двері.* Г. Барв. 182. *Підійшли до його, а він тоді верть, та в другий бік, та й сховавсь.* Павлогр. у.

Вертьо́г, гу, *м.* Ухабъ; яма въ пескѣ, выбитая вѣтромъ. Мнж. 177.

Вертьо́га, ги, *ж.* Родъ посуды. *Виїла з одної вертьоги.* Чуб. II. 407.

Ве́ртю, *нар.* Въ выраженіи **ве́ртю закрути́вся**—завертѣлся; встрѣчено только въ одной пѣснѣ, повидимому фальсифицированной и напечатанной у Макс. (1834), 130: *А в Ланському розі явір похилився, ой татарин тяжко-важко вертю закрутився.* АД. I. 144.

Ве́ртялка, ки, *ж.* Метательное орудіе. Угор.

Верх, ху, *м.* 1) Верхъ. *Козел сміливіший—ізліз на самий верх.* Рудч. Ск. *Вода так через верх лється.* Рудч. Ск. **З ве́рху до спо́ду.** Съ верху до низу. **На ве́рсі.** Сверху. *Коровай накривають рантухом так, щоб різка з яблуками стриміла на версі.* Г. Барв. IV. 30. **Через верх слу́хати.** Невнимательно слушать, пропускать мимо ушей. *Як батько казав: „не важся за його йти", то я слухала його через верх.* Г. Барв. 277. 2) Поверхность. *Верх землі.* 3) Крыша, покрышка (шубы). *Кожух.... сіронімецький верх.* Сим. 227. 4) Верхняя часть, верхній край чего либо. **Верхи́.** Въ палкѣ верхній конецъ, когда на ней міряются, чья очередь. Ив. 14.—**у не́воді.** Верхній край невода. Вас. 186, Браун. 10. 5) Верхушка (дерева, горы, стога и пр.). Kolb. I. 63. *Ой у горбді конопельки—верхи зелененькі.* Мет. 61. *А що буря верхи позривала.* Грин. Ш. 418. *На дуба зліз, на самий вершечок.* Чуб. 6) Крыша; глава церковная. *Стоїть церква без верха, у їй людей без числа.* Ном. стр. 296, № 196. *Стане церковця з трома верхами, з трома верхами, з трома хрестами.* О. 1861. XI. Св. 62. **Твоя́ ха́та, а мій верх.** Обрядовыя слова новобрачной, подъѣзжающей къ хатѣ мужа, выражающія пожеланіе властвовать въ домѣ мужа. Мпл. 123. 7) Дымовая труба, отверстіе для выхода дыма изъ печи. *Мій верх і заткало.* Ном. № 2575. *Ти думаєш, дурню, я тебе хохаю, я такими дурнями верхи затикаю.* Нп. **Верхи́ труси́ти.** Трубы чистить. Сим. 130. 8) **Верха́ми**=**Ве́рхи.** *А москалі їй назустріч, як один, верхами.* Шевч. 85. *Не їдь до мене трьома верхами, приїдь до мене трьома возами.* Грин. Ш. 266. 9) Верхъ, излишекъ. Вас. 191. Ум. **Вершо́к, вершо́чок.**

Ве́рхи, *нар.* Верхомъ. *Наганяє його верхи на коні пан.* ЗОЮР. II. 47. *Климець сів верхи, пробіг скільки там.* Рудч. Ск. I. 69.

Ве́рхівень, вня, *м.* Верховой, всадникъ.

Приїхали ті верхівні. Драг. 305. *Учора два верхівні бігло за возом.* Лубен. у.

Верхі́вець, вця, *м.* = **Верховинець.** Шух. I. 77.

Верхі́вка, ки, *ж.* Верхушка (растенія). Шух. I. 88. Ум. **Верхі́вочка.** *Маки, маки, маковочки, золотії верховочки.* Маркев. 75.

Верхів'я́, в'я́, *с.* 1) Вершина; верхушка дерева. *Бог узяв.... рукою того дуба за верхів'я.* О. 1862. V. 83. 2) Волоса на головѣ, хохолъ. *Мужик попав коваля за верхів'я і давай йому метелиці давати.* Грин. I. 109.

Верхлю́к и **верхля́к, ка,** *м.* Дикій поросенокъ. Вх. Пч. II. 7.

Верхни́на, ни, *ж.* Сливки. Вх. Зн. 6, 37. Ум. **Верхни́нка.**

Ве́рхній, я, е. Верхній. *А зуб як вискочить та в верхню гільку, та й застряв там.* Рудч. Ск. I. 130. *Верхня щелепа.* Міус. окр.

Верхня́к, ка́, *м.* 1) Верхній жерновъ въ мельницѣ. 2) Часть гончарнаго кру́га (см.). Вас. 179. Шух. I. 260—262. 3) Верхній слой скирды. 4) Дека въ струнномъ музыкальномъ инструментѣ (кобзѣ, торбанѣ). КС. 1882. VIII. 282; 1892. III. 382. 5) Металлическая крышка курительной трубки. *Чіпка одкрив верхняк, потяг люльку, — огонь осіяв сіни.* Мир. ХРВ. 306. 6) У гребенщиковъ: верхушка рога. Вас. 163.

Верхоблю́д, да, *м.* = **Верблюд.**

Верхове́, во́го, *с.* Подымная подать, взимаемая отъ трубъ. Кремен. у.

Верхове́ць, вця́, *м.* = **Верхівень.** *Он по полю верхівцем літає.*

Верхови́й, а́, е́. 1) Верховой. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Макс. 2) *с. м.* Верховой; всадникъ. *Послали верхового, щоб подав звістку. Дали проїхати верховим і ридванові.* К. ЧР. 74. 3) **Верхови́й вітер.** Сѣверовосточный вѣтеръ. О. 1862. V. Кух. 37. 4) **Верхова́ ви́ла.** Вилы, которыми подаютъ сѣно на высокіе стоги и скирды. Грин. II. 86. 5) **Верхова́ ха́та.** Хата съ соломенной крышей, въ противоположность землянкѣ. Херс. 6)—**хви́ля.** *Гараська ж на талан і диво якось до берега прибився. Чи з ломом він туди заплив, чи хвиля верхова прибила?* Мкр. Г. 7.

Верхови́к, ка́, *м.* 1) Сѣверный вѣтеръ. 2) Всадникъ, верховой. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Верхови́на, ни, *ж.* Вершина (дерева, горы). *Він на те дерево: заліз аж на саму верховину.* Рудч. Ск. I. 4. **Моги́ла-верхови́на.** Курганъ на возвышенномъ мѣстѣ, обыкновенно сторожевой постъ. *Ой могила-верховина, чомусь рано не горіла.* Гол. I. 96. Ум. **Верхови́нка.** Шух. I 204.

Верхови́нець, нця, *м.* Горецъ. Гол.

Верхови́нний, а, е. Вершинный, относящійся къ вершинѣ. **Верхови́нна моги́ла** = **верхови́на-моги́ла.** *Горять могили верховинні в полі.* К. ЦН. 187.

Верхові́ття, тя, *с.* Верхнія вѣтви деревьевъ. *Верховіття у тернів стинає, меншому брату приміту покидає.* Макс.

Верхово́д, да, *м.* 1) Вожакъ. *З коллегіума виходили всі люде, котрі були верховодами українського панського товариства.* К. Гр. Кв. 7. 2) = **Верховодка.**

Верхово́да, ди, *ж.* = **Оклій,** Aspius lucidus. Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дити, джу, диш, *гл.* Командовать, заправлять, начальствовать. *Коли я змій, а ти прозмій, так ти над нами будеш верховадить.* Рудч. Ск. II. 188. *А над усіма був найстарший мармалка: він уже всіма верховодив.* Рудч. Ск. II. 204. *З громади кпили, хлопців били та верховодили в селі.* Шевч. 565.

Верхово́диця, ці, *ж.* = **Верховода** = **Оклій.** Вх. Пч. II. 18.

Верхово́дка, ки, *ж.* Рыба: а) Uranus copus; б) Alburnus lucidus. Браун. 27.

Верхово́дний, а, е. Желающій властвовать. *Під римські верховодні мрії вовік чола свого не нагнемо.* К. ПС. 137.

Верхогля́дка, ки, *ж.* Поверхностная женщина. *Як почали вчащати якісь приятельки, верхоглядки та верхоумки, то й звели її ні на що.* МВ. I. 27.

Верходу́б, ба, *м.* Раст. Laserpitium latifolium. Лв. 99.

Верхола́з, за, *м.* Любящій лазить по крышамъ, деревьямъ. Рк. Левиц.

Верхоля́к, ка, *м.* Лѣсной жаворонокъ. Anthus arboreus. Вх. Пч. II. 8.

Верхом, *нар.* = **Верхи.** *Не сідай верхом (на собаку).* Ном. № 13396.

Верхопаса́ння, ня, *с.* Въ постройкѣ: верхняя часть сруба. Шух. I. 116.

Верхостьо́б, бу, *м.* Особый способъ вышиванія.

Верхоу́мка, ки, *ж.* Умничающая, но поверхностная женщина. *Нацокотали тії*

верхоумки скосирні, а ти віри поняла. МВ. (О. 1862. Ш. 45). МВ. I. 27.

Верца́дло, ла, *с.* 1) Зеркало. *Дочка Лавися чепуруха в верцадло очі все п'яла.* Котл. Ен. IV. 27. 2) Компасъ. Кременч. у. 3) Астролябія. Манж. 177.

Верч, ча, *м.* 1) Свертокъ, пучекъ. 2) Небольшая булочка съ шишкой посрединѣ. Ее даютъ **старости́** на свадьбѣ, чтобы впустили въ дворъ. Ум. **Ве́рчик, ве́рчичок.** *Що за той верчичок шпалер?* Харьк. у.

Ве́рчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **верч.** *Христя скрутила верчик соломи.* Мир. Пов. I. 117. 2) Сплетенный бубликъ.

Ве́рша, ші, *ж.* Рыболовный снарядъ конусообразной формы, сплетенный изъ прутьевъ. *Раки, лізьте в вершу.* Ном. № 6897. *Розїхавсь як верша.* Стор. II. 27. *Насміялась верша болоту, коли оглянеться, аж і сама в болоті.* Ном. № 7999. См. **Єтір з прутя.**

Вершак, ка́, *м.* Верхушка дерева, верхняя часть дерева. *Смерека, якій утято замолоду вершак.* Шух. I. 185. Шух. I. 176.

Ве́рше, *нар.* Выше. Харьк.

Ве́ршень, шня, *м.*=**Верхівень.** Стор. М. Пр. 120.

Вершо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **вершо́к.**

Верши́льні ви́ла. Вилы, которыми подаютъ сѣно при вершеніи стога.

Верши́на, ни, *ж.* 1) Верховье рѣки. *Гей з устні Дніпра да до вершини сімсот річок і чотирі.* Макс. 2) Начало (оврага). *Де коні?—В вершині балки.* Стор. II. 258. 3)=**Вершок 2.**

Верши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Завершать, заканчивать. *Вершіть у стозі, бо нема на возі.* Ном. 2) Насыпать чего либо въ сосудъ выше краевъ.

Верши́тися, шу́ся, ши́шся, *гл.* Завершаться, оканчиваться на верху. *Мармурові комінки вершилися великокняжими гербами.* Стор. М. Пр. 74.

Вершій, шія́, *м.* Работникъ, заканчивающій верхъ стога. *Вершія немає на оцей стіг.* Волч. у.

Ве́ршка, ки, *ж.* Рыболовный снарядъ изъ прутьевъ лозы,—родъ корзины, одна сторона которой открыта и бокъ въ этомъ мѣстѣ удлиненъ и лежитъ горизонтально,—конецъ его называется **прі́падь,** средина—**спадь,** сама корзина—**ґоґовни́к.** Снарядъ ставится на дно открытой стороной противъ узкаго и быстраго теченія, **ґоґовник** накрывается плитой; гонимая рыба входитъ въ корзину и не можетъ оттуда выбиться, благодаря силѣ теченія. Шух. I. 227.

Вершля́г, га́, *м.* Молотъ. (Коваль) *і каже: Ну, я нагрію кліщі, а ти бери вершляг.* Мнж. 124. *Вершляг хоч шклянку розбиває, та штуку з криці вигинає.* Греб. 322.

Вершни́к, ка, *м.* Верховой, всадникъ. Стор. II. 57. Аф. 315. См. **Верхівень.**

Вершню́к, ка, *м.*=**Верхоляк.** Вх. Пч. II. 8.

Вершня, ні, *ж.* Поверхность.

Вершня́к, ка́, *м.* 1) Одинъ изъ пильщиковъ досокъ, стоящій при работѣ сверху. Борз. у. 2)=**Верхняк 1.** Черниг. у.

Вершо́к, шка́, *м.* 1) Ум. отъ **верх.** 2) Дно шапки съ наружной стороны. 3) Верхняя часть **очіпка.** КС. 1893. XII. 449. Вас. 191. 4) Та часть курительной трубки, въ которую кладется табакъ. Шух. I. 276. 5) Истокъ рѣки. *Де річка Лива взяла свої вершечки.* 6) Вершокъ. *Лисина у шість вершків.* Ном. № 13942. 7) **Сливки;** сметана. *Зо всіх гладишок чисто було вершечки поз'їдаю, наче той хіт.* Г. Барв. 356. См. **Верхнина.** Ум. **Верше́чок.**

Верста́б, бу, *м.* У овчинниковъ: снарядъ въ видѣ стоящаго одного или двухъ параллельно поставленныхъ шестовъ съ перекладинами, употребляемый для навѣшиванія овчины при ея обработкѣ. Вас. 153. Сумск. у.

Веря́йка, ки; *ж.* Деревянный замокъ. Вх. Уг. 231.

Весе́ла, лої, *ж.*=**Веселка.** Вх. Зн. 6.

Весе́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **весло.**

Весе́лий, а, е. 1) Веселый. *В погоду і смутний веселим буває.* Ном. № 602. *Будь.... весела як весна.* Ном. № 4562 **Під весе́лу руч.** Въ хорошемъ настроеніи. *Як от під веселу руч, то й пісень співаємо.* Харьк. 2) Пріятный, производящій хорошее впечатлѣніе. *Веселі здалека палати.* Шевч. Ум. **Весели́нький, весели́сенький.**

Весе́лик, ка, *м.* Названіе журавля, которое нужно употреблять относительно ихъ, когда они прилетаютъ весной, вм. **жураве́ль,** иначе будешь **журі́тися** весь годъ. Драг. 8.

Весели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Веселить, увеселять. *Вонл було ввесь двір веселить собою, як зорою.* МВ. I. 70. 2) Радовать. *І душу веселить одрадою благою.* К. Псал. 54. *Жити б, жить та славить*

Бога і добро творити та Божою красотою людей веселити. Шевч. 327.

Весели́тися, люся, ли́шся, *гл.* 1) Веселиться. *Загубиш, то не смутись,—знайдеш, то не веселись.* Ном. № 5851. *Веселіться ж, люде добрі, гуляйте!* Шевч. 306. 2) Радоваться. *Я тобою, пташко, веселюся.* Шевч. 193.

Весе́лиця, ці, *ж.* = **Весе́лка 1.** *Ой знати, знати, хто господиня: в неї в світлиці, як в веселиці.* Гол. IV 545. Ум. **Весе́личка.** Вх. Зн. 6.

Веселі́сінький, а, е. Совершенно, очень веселый. Мил. 162.

Веселі́сінько, *нар.* Совершенно, очень весело. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. 111.

Весе́лість, лости, *ж.* Веселость, веселіе. *Наробили там крику та сміху, радости та веселости.* МВ. I. 114. *Дай вам, Боже, в стайниці радість, в хижі веселість.* Гол. II. 2.

Веселі́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться веселѣе. Желех.

Весе́лка, ки, *ж.* 1) Радуга. Маркев. 16. 2)—**воню́ча.** Раст. Phallus imprudicus. ЗЮЗО. I. 131. 3)—**чо́ртова.** Раст. Phallus, caninus L. ЗЮЗО. I. 131. Ум. **Весе́лонька, весе́лочка.** *Роскажи, як за горою сонечко сідає, як у Дніпра веселочка воду позичає.* Шевч. 324.

Веселко́вий, а, е. Радужный. Уман. III. 231.

Це́село, *нар.* Весело. *Тоді чоловік весело співає, як п'ятериком поганяє.* Ном. № 1408. *Весело не засміється, не гляне.* МВ. II. 20. Ум. **Весели́нько.** *Як мій милий біля мене,—гулять веселенько.* Нп.

Весе́лонька и весе́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **весе́лка.**

Веселува́ти, лю́ю, еш, *гл.* Играть свадьбу, гулять на свадьбѣ. *Аж тиждень веселували, як Марка женили.* Александров. у. Слов. Д. Эварн.

Весели́ха, хи, *ж.* 1) Веселая женщина. 2) Шутливое названіе спиртного напитка. *Варенухи, веселухи довелось до зволу.* Мкр. Н. 38. 3) Лягушка. Вх. Пч. I. 16.

Весе́льце, ця, *с.* Ум. отъ **весло́.**

Веселю́х, ха́, *м.*=**Веселуха 3.** Вх. Пч. I. 16.

Весі́вка, ки, *ж.*=**Веселка 1.** Вх. Зн. 6.

Весі́ленько, ка, *с.* Ум. отъ **весілля.**

Весі́лля, ля, *с.* Свадьба. *Дай, Боже, знати, з ким весілля грати.* Ном. № 262. *Загоїться, поки весілля скоїться.* Посл. **Відбу́ти, відгуля́ти весілля.** Сыграть, отпраздновать свадьбу. **Весі́ллям** называются и вообще всѣ участники свадьбы: *весілля йде до молодої.* О. 1862. IV. 30. Ум. **Весі́ленько, весі́ллячко.** *Вінець сплете дівчинонька та на весіленько.* Млак. 93. *Яке ж твоє весіллячко смутне-невеселе.* Г. Барв. 208.

Весі́льчани́н, на, *м.* Употр. болѣе во мн. ч.: **весі́льча́не.** Участники свадебныхъ торжествъ. К. ПС. 38.

Весі́льний, а, е. Свадебный, брачный. *Так мені вподобалась, як вовкові весільні пісні.* Ном. № 5019. *Весільна хустка.* Шевч. 318. *Чи можуть синове весільні постити?* Св. Мр. II. 19. **Весі́льний дім, ха́та.** Домъ невѣсты. Мет. МУЕ. III. 82. **Весі́льна коро́гва.** Красный флагъ во время свадебныхъ обрядовъ. О. 1862. IV. 27.

Весі́нний, а, е = **Весняний.** Гол.

Весло́, ла́, *с.* 1) Весло. *На човничку парубочок веслами іграє.* Мет. 77. 2) Родъ лопатки, которой горшечникъ размягчаетъ глину. Шух. I. 260, 261. 3) Коромысло. Шух. I. 97. Ум. **Весе́льце, весе́лечко.** *Бігнуть, пливуть човенцями, поблискують весельцями.* Pauli.

Веслува́ти, лю́ю, еш, *гл.* Грести веслом. *Був човен серед моря, а він один на землі і бачив, як вони силкувались, веслуючи.* Св. Мр. VI. 47, 48.

Веслю́га, ги, *м.* Большого роста человѣкъ. Рк. К. *Ой взяли Попенка його вірні слуги, а Сотниченка з ратуші веслюги.* Нп.

Весна́, ни́, *ж.* Весна. *Встала й весна, чорну землю сонну розбудила, уквітчала її рястом, барвінком покрила.* Шевч. 195. **Весно́ю, на весні.** Весной.

Весні́вка, ки, *ж.* 1)=**Веснянка.** 2) Пт. луговой жаворонокъ, Alauda arvensis. Вх. Пч. II. 8.

Веснува́ння, ня, *с.* Встрѣчено въ формѣ весно́ванє. Весенняя пастьба скота въ полони́нах. Шух. I. 190.

Веснува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Дѣлать весеннія работы; проводить весну. Желех. *Дай, Боже, веснувати!* Фр. Пр. 152.

Весняни́й, а́, е́. Весенній. *Весняна погода.* Макс. *Зійшло сонце веснянє—стало пригрівать.* Рудч. Чп. 195.

Весня́нка, ки, *ж.* 1) Весенняя пѣсня.

Весняна пошта исключительно равней весной и исключительно молодежью. 2) Весенняя нимфа. *Весняночка-паняночка десь у садочку шие сорочку.* Мет. 300. 3) мн. Веснушки. *Ластівко, ластівко! на́ тобі веснянки, дай мені бі́лянки.* Ном. № 266.

Веснянкува́тий, а, е. Покрытый веснушками, веснущатый. Уман. I. 71

Вести́, веду́, де́ш, гл. 1) Вести. *Взяла коня за гнуздечку, веде коня у стадницю.* Мет. 74. *Ти вів народ свій, як отару, жезлом Мойсея та Арона.* К. Псал. 2)—го́лос. Пѣть, тянуть голосомъ. *Лугом іду, голос веду—луже, розвивайся!* Мет. *Як же він високо веде.* 3)—мо́ву. Разговаривать, вести рѣчь. *Вони тоді са́ме вели про його мову між собою.* Рудч. Ск. II. 20. 4)—ни́тку. Выводить нитку. 5)—пере́д. Предводительствовать, командовать; быть впереди, во главѣ. *Господарює Хвеська, у всьому перед веде, а Хвесько слуха її й поважа.* Стор. I. 26. *На вечорницях.... у колядці, ніхто як я перед вела.* Стор. I. 133. 6)—поря́док. Распоряжаться. *Тобі, мати, порядок вести.* Мил. 160. 7)—тано́к. См. Танок.

Вести́ся, веду́ся, де́шся, гл. 1) Быть ведомымъ, вестися. *Веди швидче коня!—Еге, веди! коли ж не ведеться!* 2) Быть въ обычаѣ. *У нас так не ведеться. На світі вже давно ведеться, що нижчий перед вищим гнеться.* Гліб. 3) Размножаться, плодиться, родить (о растеніяхъ). *У нас гарно ведуться кури. У нашім ставку не ведуться карасі. Оця пшениця велася сім років, а на восьмий перевелася.* Лебед. 4) Везти, удаваться, счастливиться. *Коли не ведеться, то й курка не несеться.* Ном. № 1701. *Уже нам ся сього року любитки не веде.* Гол. IV. 508.

Весь, сю, м. Раст. Phellandrium aquaticum. Вх. Пч. I. 12. Oenanthe phellandrium. Лв. 100.

Ветли́на, ни, ж. Раст. Salix vittelina Вх. Пч. I. 12.

Вету́ля, лі, ж.=**Ватуйка**. Вх. Уг. 230.

Ве́тхий. а, е. Ветхій. *В ветхе рям'є я одігся.* К. Псал. 82..

Вех, м. 1)—ху. Раст. Sium latifolium L. Анн. 332. 2)—ха. Пономарь. *Потоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех села Бебех.* Ном. № 5509.

Вехи́, хи, ж. См. Віха.

Вецьі меж. Призывъ свиней, то-же, что и ваць.

Вече́ренька, ки, ж. Ум. отъ вече́ря.

Вечері́ти, рі́є, гл. безл. Вечерѣть. *Бігай, коню, бігай, коню, бо вже вечері́є.* Мет. 98. **Ве́чір вечері́є**. Начинается вечеръ. *А вже вечір вечері́є, вже сонечко зайшло.* Грин. III. 129.

Вече́рішний, а, е = **Вечі́рній**. *Вечерішне молоко.* Вх. Лем. 397.

Вечерни́ці, ць, ж. мн. 1) Вечерія собранія молодежи. *Ей, стережися тих вечерниць, як мати тебе від вогню стерегла.* Ном. № 12560. 2)—**души́сті**. Раст. Hesperis matronalis L. ЗЮЗО. I. 125. Ум. **Вечерни́чки, вечерни́ченьки**.

Вечерниця, ці, ж. Вечерняя звѣзда, Венера. Вх. Лем. 397.

Вечерни́ченьки, ньок, ж. мн. Ум. отъ **вечерни́ці**.

Вечерни́чити, чу, чиш, гл. Устраивать вечерни́ці, бывать на нихъ. Вх. Зн. 6.

Вечерни́чки, чок, ж. мн. Ум. отъ **вечерни́ці**.

Вечеро́вий, а, е. Вечерній. *Зійшла зоря вечеровая.* Чуб. I. 161.

Вече́ря, рі, ж. Ужинъ. *Надіявся дід на обід, та без вечері ліг спати.* Ном. № 5638. **Вече́рю вечеря́ти**. Ѣсть ужинъ, ужинать. *Ой годі, годі сивим конем грати; ходи до мене вечерю вечеряти.* Макс. **Вече́рю посила́ти, носи́ти**. Въ канунъ Рождества, послѣ обрядоваго ужина, посылаютъ **вече́рю** (**куті́**, **озва́рь** и пр.) родителямъ, кумамъ, крестному отцу или матери, священнику и пр.; носятъ ее, обыкновенно дѣти, завязанную въ платокъ или полотенце; тѣ, кому ее приносятъ, лишь отвѣдаютъ ее и возвращаютъ (для дальнѣйшихъ посѣщеній), подаривъ что либо принесшему. О. 1861. XI. Св. 61. Ум. **Вече́ре(о)нька**. *Нам вечеронька не мила: широкая нивонька втомила.* Грин. III. 671.

Вече́ряти, ряю, єш, гл. Ужинать. *Трейчі на день попас маю: а снідаю й обідаю, полудную й вечеряю.* Нп.

Ве́чір, че(о)ра, м. Вечеръ. *Цень-цень, аби день, аби вечір близько.* Ном. № 10915. **Ве́чір зайшо́в**. Вечеръ начался. Рудч. Ск. **На́д вечір**. Около вечера, подъ вечеръ. *Над вечір приїхав Кобза у велику слободу.* Стор. М. Нр. 57. **Що ве́чора**. Каждый вечеръ. *До дівчини з старостами що вечора шлешся.* Мет. **У ве́чері**. Вечеромъ. **У ве́чері пізно, ве́чір пізно**. Поздно вечеромъ. Драг. 56. **Одного́ ве́чора**. Однажды вечеромъ. **Ра́но й ве́чір**. Утромъ и вече-

ромъ. **Проти ве́чора.** Къ вечеру. **Святи́й ве́чір.** Канунъ Рождества. Сим. 174. **Дівич ве́чір.** Дѣвичникъ. *Згадала баба дівич вечір.* Ном. № 13086. **Добри́ вечір.** Добрый вечеръ. Привѣтствіе. Ум. **Вечіро́к, вечіро́чок.** *Зійшла зірка з-під вечірка.* Мил. 82. *Ой жаль мені вечірочка, що не був я вчора.* Лис. Ш. № 20.

Вечі́рки, рок, *ж. мн.*=**Вечерниці.** *У діда дочка і в баби дочка. Так вони ходили на вечірки.* Рудч. Ск. II. 51. Грин. II. 174. Ш. 275.

Вечі́рній, я, е. Вечерній. *Ой зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя.* Мет. 80.

Вечі́рня, ні, *ж.* Вечерня. *Він на вечірні був і в кадило дув.* Ном. № 13184.

Вечіро́к, рка́, вечіро́чок, чка, *м.* Ум. отъ ве́чір.

Вечори́на, ни, *ж.* 1)=**Вечір.** Борз. у. *Хоч не вранці,—в вечорині.* Мил. 195. 2)=**Вечеря.** *Да спасибі, сину, за сю вечорину.* Лукаш. 91. 3) мн. Совмѣстный ужинъ невѣсты съ дружками, а жениха съ боярами и со всей свитой—въ субботу. ХС. VII. 427. Ум. **Вечори́нка.** *Коли б мені не тини та не перетинки, ходив би я до дівчини та що вечоринки.* Мет.

Вечора́ти, ра́ю, еш, *гл.* = **Вечоріти.** *Уже вечор вечоряє.* Мил. 71.

Вешня́к, ка́, *м.* Водяная мельница, дѣйствующая только въ половодье. Левч. 70.

Ве́штання, ня, *с.* Хожденіе туда и сюда, шатаніе. Котл. Ен. V. 67.

Ве́штатися, таюся, ешся, *гл.* Ходить вездѣ, шататься, шляться. *Він усюди вештається та на кобзі грає.* Шевч. 7. *Обридло мені вештаться по осружному світу з нудьгою.* Стор. М. Пр. 40.

Вж.... См. **Уж....**

Вз.... См. **Уз....**

Ви, *мѣст.* Вы. *Як ви нам, так і ми вам.* Ном. № 7220.

Ви́бабити, блю, биш, *гл.* 1) Принять (дѣтей о повитухѣ). *Я в тебе усіх дітей вибабила.* 2) Заработать акушерствомъ.

Ви́бава, ви, *ж.* Уничтоженіе, истребленіе. Уман. I. 317.

Ви́бавити, ся. См. **Вибавляти, ся.**

Вибавле́ння, ня, *с.*=**Вибава.** Левч. 55.

Вибавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́бавити, влю, виш,** *гл.* 1) Избавлять, избавить, спасать, спасти. *Ти мене вибавив од смерти, а я тебе.* Рудч. Ск. I. 73. 2) Выводить, вывести, уничтожать, уничтожить. *Вибав плямки. Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавити.* Ном. № 1313. *Він вибавляв кукіль з жита* Борз. у. *Як вітрець повіє, росоньку висушить, а з мого серденька жалю не вибавить.* Грин. Ш. 408.

Вибавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в **ви́бавитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Избавляться, избавиться, спасаться, спастись 2) Выводиться, вывестись, уничтожаться, уничтожиться.

Ви́байкуватися, куюся, ешся, *гл.* Выплыть изъ воды. *Плив бистрою рікою, захльоскувавсь, тонув, вибайкувавсь і знов-знов-знов, поки аж на березі став.* МВ Ш. 50.

Ви́балакати, каю, еш, *гл.* Добиться чего разговоромъ, бесѣдой. *Та що! Будем балакати, може що й вибалакаємо.*

Ви́балакатися, каюся, ешся, *гл.* Наговориться, сказавъ все, что хотѣлъ. *Та не перепиняй,—хай уже вибалакається* Харьк.

Ви́балок, лку, *м* Отроги оврага, степной ба́лки.

Ви́бандилити, лю, лиш, *гл.*—**кишки́.** Выпотрошить, вынуть кишки.

Ви́бандурити, рю, риш, *гл.* Выпотрошить. О. 1862. II. 63.

Ви́банити, ню, ниш, *гл.* Вымыть теплой водой (посуду, утварь). *Вивернули вони той шаплик, вибанили.* Мнж. 138

Ви́банітувати, тую, еш, *гл.* Выбранить. *Вибанітував на всі боки.* Ном № 3804.

Ви́батожити, жу, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Ви́батькувати, кую, еш, *гл.* Выругать въ отца. *Суча дочка, коли не вибатькую* Ном. № 3604.

Вибача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́бачити, чу, чиш,** *гл.* Извинять, извинить. *Подорожньому і Бог вибачає.* Ном. № 11374 *Їжте, умочайте, на друге вибачайте.* Ном. № 12022. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **Вибача́йте на сім сло́ві.** Извините за выраженіе, съ позволенія сказать.

Вибаче́ння, ня, *с.* Извиненіе. Левиц. I. 335.

Ви́бачити. См. **Вибача́ти.**

Вибача́чний, а, е. Извиняющій, прощающій. **Бу́дьте вибача́чні.** Извините, простите. Вх. Лем. 397.

Ви́баяти, баю, еш, *гл.* Выболтать, раз-

сказать. *Що бають, то вибають.* Ном. № 7810.

Ви́бевкати, каю, еш, *гл.* Проболтаться.

Ви́бейкатися, каюся, ешся, *гл.* Выбраться изъ грязи, болота.

Ви́бекати, каю, еш, *гл.* Вылокать. *Собака вибекала миску води.*

Ви́бель, бля, *м.* Круглое бревно. См. **Ві́бляк, ві́блий.**

Ви́бештати, таю, еш и **ви́бештувати, тую, еш,** *гл.* Выбранить. *Вибештував, буде з його.* Ном. № 3804.

Вибі́ванка, ки, *ж.*=**Вибі́йка.** Желех.

Вибива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́бити, б'ю, еш,** *гл.* 1) Выбивать, выбить, вышибать, вышибить. *Клин клином вибивають.* Ном. № 5848. *Чого стоїш, моя доненько, чому не йдеш та додомоньку? Чи травиця ноги спутала, або роса очі вибила?* Мет. 289. **Вибива́ти о́чі.** Колоть глаза. *Зараз і почне їй очі хлопцями вибивати.* Мир. Пов. I. 119. *Ой годі, мати, сим очі вибивати.* Мет. 265. 2) Выбивать, выбить, изрывать, изрыть. *Копитами землю вибивав.* Рудч. Ск. II. 112. 3) Выбивать, выбить, побить. *Господи милостивий, вибиймо її* (пшеницю) *градом.* Грин. II. 147. *Де не взявся вітер—вибив те просо.* Рудч. Ск. II. 136. 4) Выколачивать, выколотить. *Вибий же добре килима дубцем.* 5) Выжимать, выжать, выдавить. *Нехай б'ють,—олії не виб'ють.* Ном. № 3913. 6) Вытѣснять, вытѣснить. *Б'ються* (шаблями). *Наливайко вибивав Жовковського з хати.* К. ЦН. 245.—**у пти́лицю.** Выговять, выгнать, вытолкать въ шею. *Іди, каже, брате, та й більше не приходь, бо як прийдеш, то в потилицю виб'ю.* Рудч. Ск. II. 135. *Козака цетягу за чуб брала, в потилицю з хати вибивала.* ЗОЮР. I. 202. 7) Только сов. в. Побить, поколотить. *Батько його вибив добре.* Рудч. Ск. II. 107. *Нагаєм вибив.* ЗОЮР. I. 161. 8) Избивать, избить. *Вибивали народ тисячами.* Стор. I. 181. 9) Оттискивать, оттиснуть, вытиснуть, отпечатывать, отпечатать. *Оце ви напишите, а другому дасте, щоб вибив книжку?* (Залюбовск.). 10) Выбивать, выбить, набить (выбойку). (Полотно) *виб'є—спідницю пошие, юпку... У вибійчаному й у свято ходила.* Мир. ХРВ. 25. 11) Только несов. в. Выбивать, бить, стучать, хлопать. *Барабани вибивали.* Рудч. Чп. 91. *Танцюють, кричать, у долоні вибивають.* Грин. I. 184. 12) **Вибива́ти тропака́.** Откалывать трепака. Стор. М. Пр. 52. 13) О перепелѣ: пѣть. *Перепел вибива.* Мнж. 172. 14)—**з си́ли.** Приводить, привести въ изнеможёніе. *І навприсядки пускався й колесом крутився, поки дружку вибив з сили, а сам не втомився.* Мкр. II. 30.

Вибнива́тися, ваюся, ешся, сов. в. **ви́битися, б'юся, ешся,** *гл.* Выбиваться, выбиться, пробиваться, пробиться. *Звіри вже вибились, прибігли.* Рудч. Ск. II. 70. *Я тобою з війська виб'юсь, з мурів—силою твоєю.* К. Псал. 39. *Молода, зелена та пахуча правиця з-під землі вибивалася.* О. 1862. X. 111.—**з си́ли, мо́чі.** Выбиться изъ силъ. *Коняка вибилась із мочі.* Грин. II. 114.

Вибира́ти, ся, ра́ю, ся, еш, ся, *гл.*= **Вибі́рати, ся.**

Ви́бити, ся. См. **Вибивати, ся.**

Ви́бичуватися, чуюся, ешся, *гл.* Выѣхать на гору, помогая лошадямъ, воламъ. *Вже як вибичувалися на рівне, так трошки оддихали.* Стор. I. 146. *Вибичувався з хурою на гору.* Зміев. у.

Ви́бігати, гаю, еш, *гл.* 1) Исходить, бѣгая. *Наймичка вибігала* (шукаючи) *увесь куток.* Г. Барв. 502. *Довелось скрізь вибігать по хатах, шукаючи.* Грин. I. 109. 2) Пробѣгать извѣстное время. *Не багато він бігав, а рік вибігав вовком.* Грин. II. 126.

Вибіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́бігти, біжу, жиш,** *гл.* 1) Выбѣгать, выбѣжать. *Ой вибіг татарин старий бородатий... Вибіг того козаченька доганяти.* Макс. 2) Уходить, уйти, вылиться (о жидкости). *Що з горшка вибіжить, то не позбіраєш.* Ном. № 1913.

Ви́бідувати, дую, еш, *гл.* 1) Пробѣдствовать. *Вибідував тиждень.* 2) Выстрадать.

Ви́біжка, ки, *ж.* Раст. Мятликъ, Poa. Вх. Уг. 230.—**лугова́.** Раст. Poa pratensis. Шух. I. 20.

Ви́бій, бою, *м.* 1) Ухабъ. Кіев. у. См. **ви́боїна.** 2) Ямка въ земляномъ полу. *Посеред хати вибої, повні сміття.* Мир. ХРВ. 178.

Ви́бійка, ки, *ж.* Набивная ткань. Котл. Ен. I. 21. Вас. 192.

Вибійча́ний, а, е. Изъ набивной ткани. *Сорочка на йому чорна, штани вибійчані.* Мир. ХРВ. 11.

Ви́білити. См. **Вибіляти.**

Вибіля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́білити, лю, лиш,** *гл.* Дѣлать бѣлымъ, бѣлить, вы-

бѣлить. *Не ти личко вибіляла.* Мил. 89. *І напряла, і виткала, і вибілила полотно.* Чуб.

Ви́бір, бору, *м.* 1) Выборъ. *На вибір дають, на людскую волю: хоч утопись, хоч так загинь.* МВ. (О. 1862. Ш. 74). *А в лиски—лиски новий двір, чотирі дочки на вибір.* Рудч. Ск. II. 5. 2) *мн.* **Выбо́ри.** Выборы.

Вибіра́ння, ня, *с.* 1) Сборы. *Попівське вибірання, а жидівське зараз,—то все їдно.* Ном. № 8066. 2) Выбираніе, выборъ, избираніе. Ум. **Вибіра́ннячко.** Грин. Ш. 549.

Вибіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́брати, беру, реш,** *гл.* 1) Избирать, избрать, выбирать, выбрать. *Не мені бути вашим ватажком, вибірайте собі иншого.* Стор. М. Пр. 117. *Вибірає злу дорогу.* К. Псал. 84. *Вибірай, голубко, котрий милий тобі.* Мет. 108. 2) Выбирать, выбрать, исчерпывать, исчерпать. *Ой у броду беру воду, не виберу до дна.* Мет. 50. *Виправки та походи силу з його усю вибрали.* МВ. II. 15. 3) Выбирать, выбрать, отдѣлять, отдѣлить, вынимать, вынуть. *Кукіль з пшениці вибірати.* Ном. № 906. *Пора вже її* (картоплю) *вибірати з землі.* Рудч. Ск. I 52. *Пиріжечки вибіраю з печі.* Рудч. Ск. II. 6. *Бодай дідько очі вибрав.* Ном. № 13171. *Хоч йому зуби вибери.* Ном. № 11757.—**не́вода.** Вытягивать, вытянуть, вынимать, вынуть неводъ изъ воды. Вас. 186. 4)—**живі́т.** Давить, мять животъ съ цѣлью лѣченія. *Ворожка вибірає живіт.*

Вибіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́братися, беруся, решся,** *гл.* 1) Собираться, собраться (въ дорогу), выѣзжать, выѣхать, выбраться, отправиться. *Вибірається, як за море стріляти.* Ном. № 10963. *Не мила й гостина, коли з дому з сваркою вибірається.* Ном. № 11949. *На превелику силу вибрались із Київа.* Стор. I. 156. *Треба нам заранця вибратьси, щоб ще загоді доплить до Капулівки.* Стор. II. 115. 2) Взбираться, взобраться, взлѣзть. *Вибрався на уступ.* Стор. I. 120. *Вибравшись на середину сухого гілля, примостився як раз над кобзою.* Стор. М. Пр. 107. 3) Выходить, выйти, случаться, случиться, попадаться, попасться, найтися. *Господи, що за красива дівчина з неї вибралася.* Федьк. *Як вибереться літом день гарячий, душний, то й згадаю собі те прощання наше.* МВ. II. 14. *Як тільки було вибереться у його слободна година.* Сим. 199.

Ви́бірки, *мн.* 1) Остатки, бракъ. *Нема чого й купувать, там самі вибірки.* 2) Переборчивость, привередливость. *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Ви́біснуватися, нуюся, ешся, *гл.* Перебѣсноваться.

Ви́благати, гаю, еш, *гл.* Вымолить, выпросить. *Виблагала тую копійчину.* Шевч. 479.

Ви́блискувати, кую, еш и **ви́блиск**уватися, куюся, ешся, *гл.* Сверкать, свѣтить. *Ясні зорі виблискували на темному небі.* Мир. ХРВ. 50. *Викосив птичку таку гарну, що аж виблискується.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́блудитися, джуся, дишся, *гл.* Заблудившись, найти потомъ дорогу. *Насилу виблудивсь таки з лісу.* Грин. I. 92.

Вибльо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́блювати, люю, еш,** *гл.* Рвать, вырвать (о рвотѣ). Аф. 323.

Ви́бовтати, ся. См. **Вибовтувати, ся.**

Вибо́втування, ня, *с.* Выплескиваніе.

Вибо́втувати, тую, еш, сов. в. **ви́бовтати, таю, еш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, разболтать, расплескать.

Вибо́втуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́бовтатися, таюся, ешся,** *гл.* 1) Выплескиваться, выплескаться, разболтаться. 2) Выплывать, выплыть съ трудомъ.

Вибо́їна, ни, *ж.* Ухабъ, углубленіе на дорогѣ. Желех. См. **Вибій 1.**

Вибо́їстий, а, е. Ухабистый. *Вибоїста дорога.* Желех.

Ви́боліти, лю, лиш, *гл.* Переболѣть, отболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихилив.* Ном. № 11643.

Виборни́й, а, е. 1) Отмѣнный, отборный. *Там то личко рум'янеє, ще й слова виборні.* Грин. Ш. 163. *Збірає женців та все виборнії, хлопці, дівчата та все молодії.* АД. I. 81. 2) и **ви́борний = Виборовий.**

Вибо́ровий, а, е. Выборный. Башт. 91.

Ви́борсатися, саюся, ешся, *гл.* Выпутаться, выбраться. *У таке вскочив, що насилу виборсався.* О. 1862. VI. 95.

Вибра́нець, нця, *м.* 1) Избранникъ. 2) Рекрутъ. Гол. *А що були годні хлопці,—пішли у вибранці.* Шух. I. 201. Ум. **Вибра́нчик.** *Вибранчиків до війська змусили.* Гол. I. 134.

Ви́брати, ся. См. **Вибірати, ся.**

Ви́брехати, ся. См. **Вибріхувати, ся.**

Вибрі́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́брехати, шу, шеш,** *гл.* 1) Ложью, обманомъ пріобрѣтать, пріобрѣсть. (Циган) *що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 2) Выдумывать, выдумать небылицы. *Глузує над людьми, базіка, вибріхує таке, що на, неначе пані превелика.* Гліб. 47.

Вибрі́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́брехатися, шуся, шешся,** *гл.* Изворачиваться, извернуться, выйти изъ неловкаго положенія при помощи лжи, оправдываться, оправдаться ложью. *Брехнею не вибрешешся.* Ном. № 6797.

Ви́брик, ку, *м.* 1) Скачокъ, прыжокъ (о животныхъ). **Ви́бриком.** Въ припрыжку, отбрасывая заднія ноги. *Як підемо було вибриком на гору.* Сим. 200. 2) Капризная выходка.

Вибри́кувати, кую, еш, *гл.* 1) Подпрыгивать, подскакивать, лягаясь. *Скотина вибрикує, йдучи до води.* Грин. I. 253. 2) Рѣзвиться, шалить (о дѣтяхъ). *Щоб наші діти так вибрикували.* Ном № 11620.

Ви́бродити, джу, дить, *гл.* Исходить, бродя. *Все море вибродив.* ЗОЮР. II. 69

Ви́бростити, рощу, стиш, *гл.* Дать отростокъ. Вх. Лем. 397.

Ви́брудок, дка, *м.* 1) Грязный осадокъ Желех. 2) Очень ранній выкидышъ, embrio

Вибря́зкувати, кую, еш, *гл.* Бряцать Желех.

Вибува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́бути, буду, деш,** *гл.* Пробывать, пробыть, прожить опредѣленное время. *В його ніхто не ви́буде. Не то добрий, що в доброго год вибуде, але то добрий, що в злого.* Ном. № 10361.

Вибудо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́будувати, дую, еш,** *гл.* Выстраивать, выстроить (зданіе). *Світлицю навпроти старої хати я собі вибудував.* О. 1861. IV. 153.

Вибудо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́будуватися, дуюся, ешся,** *гл.* Выстраиваться, выстроиться (о зданіи). *За одну ніч вибудувався такий дім.* Грин. II 247.

Ви́бузувати, зую, еш, *гл.* Выкопать. *Але ми й яму вибузували! Як полетить хто, то й шию зверне.*

Ви́буркнути, ну, неш, *гл.* Пробормотать.

Ви́буркувати, кую, еш, *гл.* Вымостить камнемъ.

Ви́буртати, таю, еш, *гл.* = **Вибуртувати.** Вх. Уг. 230.

Ви́буртувати, тую, еш, *гл.* Вырыть. *Собака гребеться, гребеться... Там таку яму вибуртував!* Пирят. у.

Ви́бурхати, хаю, еш, *гл.* Выплеснуть, съ шумомъ выбросить.

Ви́бути. См. **Вибувати.**

Ви́бутиляти, ляю, еш, *гл.* Дать толстый трубчатый стебель (о лукѣ). *Цибуля вибутиляла.* Мнж. 177.

Ви́бух, ху, *м.* Взрывъ; изверженіе. *За вибухом сліпого фанатизму я чую спів.* К. Бай. 157.

Вибуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́бухнути, ну, неш,** *гл.* 1) Неожиданно прорываться, прорваться, вспыхивать, вспыхнуть. *Дим з коміна вибухає. Вибухла війна.* Гн. II. 245. 2) Взрываться, взорваться. 3) Только сов. в. Выпалить, выстрѣлить. *Вибухнуло з рушниці.*

Ви́бухатися, хаюся, ешся, *гл.* Сильно вырости. *Дивись, яка вибухалась: уже й батька переросла.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́буяти, буяю, еш, *гл.* О растеніяхъ: вырасти, развиться слишкомъ роскошно. *Жито вибуяло.* Ананьевск. у. Переносно о человѣкѣ: *Вибуяв як верба.* Фр. Пр 157.

Ви́вага, ги, *ж.* Взвѣшиваніе.

Ви́вагом, *нар.* 1) — **підійма́ти.** Поднимать при помощи положеннаго подъ тяжесть рычага. Черк. у. 2) — **говори́ти.** Медленно, протяжно выговаривать. Шух. I. 28.

Ви́вадити, джу, дить, *гл.* Выпречь. *Мусів коні вивадити.* Вх. Лем. 397.

Виважа́ти, жаю, еш, *гл.* = **Виважувати.** *Довго пані виважала, поки зважилась.* МВ. II. 34.

Ви́важити. См. **Виважувати.**

Вива́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́важити, жу, жиш,** *гл.* 1) Взвѣшивать, взвѣсить, вывѣшивать, вывѣсить; разсчитывать, разсчитать. *Виважують, щоб і Біг ласкав, і батіг ляскав.* Ном. № 1276. *Твори ж мою вже виважену волю.* К. ЦН. 257. 2) Вывѣрять, вывѣрить (вѣсы). 3) Поднимать, поднять при помощи подложеннаго подъ тяжесть рычага. *Виважив пенька.* Черк. у. — **двері.** Выставлять, выставить дверь, поднявъ ее съ петель рычагомъ. *А як наважу, двері виважу.* Гол. I. 147. — **якір.** Поднимать, поднять якорь. Мнж. 180. 4) Размахиваться, размахнуться. *Як виважить руку, як ударе його з усього маху по пиці.* Мир. ХРВ. 53. 5) Раздумы-

вать такъ и этакъ, взвѣшивать, взвѣсить въ мысляхъ.

Ви́ваксувати, сую, еш, *гл.* Вычистить ваксой. *Він виваксував чоботи.* Св. Л. 169.

Ви́валашати, шаю, еш, *гл.* Оскопить.

Ви́валити, ся. См. **Вивалювати**, ся.

Вива́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́валити**, лю, лиш, *гл.* 1) Вываливать, вывалить, выкидывать, выкидать изъ чего либо. 2) Выбивать, выбить. *Вивалив двері.* См. **Виваляти**. 3) Вываливать, вывалить, высовывать, высунуть. *Язик вивалив мов та собака.* Маркев. 59.—**очі**. Вытаращить, выкатить глаза. *Вивалив очі як баран.* Ном. № 6599.

Вива́люватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́валитися**, люся, лишся, *гл.* 1) Вываливаться, вывалиться. *Не міг би ти так зробить, щоб оця стіна вивалилась, то ми б укупі жили.* Рудч. Ск. II. 88. 2) Высовываться, высунуться. *Язик вивалився з рота.*

Ви́валяти, ляю, еш, *гл.* 1) Повалить все или многое. *Сунулись тії тури в пущу,—так і виваляли дерево.* ЗОЮР. II. 204. 2) Вывалять, обвалять во что, испачкать какимъ-либо сыпучимъ веществомъ. *Упустив хліб, виваляв у пісок,—як же його тепер їсти?*

Виваля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Вивалювати**. *Пусти, суко, враз до хати, щоб двері не виваляти.* Лукаш. 114.

Ви́ваплити. См. **Виваплювати**.

Вива́плювати, плюю, еш, сов. в. **ви́вапити**, плю, пиш, *гл.* Бѣлить, выбѣлить известью.

Ви́варити, ся. См. **Вива́рювати**, ся.

Вива́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́варити**, рю, риш, *гл.* Вываривать, выварить. **Ви́варив з нього во́ду**. Измучилъ его, истомилъ. Ном. № 2727.

Вива́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́варитися**, рюся, ришся, *гл.* Вывариваться, вывариться. Аф. 324.

Вива́т! *меж.* Виватъ, да здравствуетъ! У Кулиша употребляется какъ существительное. *Гукають гарматі під панські вивати.* К. Досв. 21.

Ви́везти, ся. См. **Вивозити**, ся.

Ви́верниця, ці, *ж.* Валежникъ, вѣтроломъ. Вх. Зн. 6. См. **Вивертень**.

Ви́верні, нів, *м.*=**Иверень**. *В городі дуба рубають, за город виверні летять.* (Загадка).

Ви́вернути, ся. См. **Вивертати**, ся.

Виверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́вернути**, ну, неш, *гл.* 1) Выворачивать, выворотить (на другую сторону). *Покіль кожух не вивернеш, він все здається чорним.* Ном. № 11148. 2) Опрокидывать, опрокинуть, переворачивать, перевернуть, выворачивать, выворотить. *З відер воду вивертає.* Лукаш. 74. *Щоб тебе буря вивернула.* Ном № 3668. *Вивернем горщик з борщем.* Ном. № 14168. *Аж коріння вивертає.* Рудч Ск. I. 66. *Він вивернув дуба.* Мнж. 37. **Усіх батьків з того світу вивертає.** Сильно ругается на отцу. О. 1861. Ш. 95. 3) Вываливать, вывалить. *Раненько взяли знов хліб святий, півня з куркою і страшенну щуку. Пішли до попа. Щуку на ослінець так і вивернули; положили хліб на столі.* Г. Барв. 184—185.

Виверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **ви́вернутися**, нуся, нешся, *гл.* 1) Выворачиваться, вывернуться. 2) Выворачиваться, выворотиться, опрокидываться, опрокинуться, переворачиваться, перевернуться. *Вивернувся з човна.* Сим. 220. *Через голови вивертались.* Левиц. I. 358. *Вивернувся до-гори черева на ліжку.* 3) Изворачиваться, извернуться. *Не той козак, що поборов, а той, що вивернувся.* Ном. № 4197. 4) Разваливаться, развалиться. *Вивернувся як кабан, вередує.* Мир. Пов. II. 78. *Їхав напижившись, а то ще як здибався з ким, то вивернеться на бричці і гука: „торкай!“* Св. Л. 169. 5) Преимущ. въ сов. в. Растянуться, упасть мертвымъ, безъ чувствъ. *Як плигне йому під ноги кішка,—він схопив рукавицю та й ударив її на-оддаль,—та́ так і вивернулась.* Грин. I. 66. *Ото кожна до корита, та ухватить та й вивернеться. І так усі чисто попеклись.* Рудч. Ск. II. 59.

Виверта́чка, ки, *ж.* Инструментъ для выворачиванія сапогъ.

Ви́вертень, тня, *м.* 1) Половина толстаго ствола, распиленнаго на-двое. Сумск. у. 2) Вѣтроломъ, валежникъ. Желех. 3) Родъ дѣтской игры съ бросаніемъ палокъ. Ив. 21.

Ви́верти, рну, неш, *гл.* Выбросить. *Ціци такі, же аж си виверла на плечі.* МУЕ. Ш. 34.

Ви́вертіти, ся. См. **Вивірчувати**, ся.

Ви́вертом, *нар.* Ломанно. *Отой якось кумедно вивертом говоре.*

Ви́вершити. См. **Вивершувати**.

Вивéршувати, шую, еш, сов. в. **вивершити**, шу, шиш, *гл.* 1) Дѣлать, слѣлать

верхъ. *Вивершити стіг.* 2) Насыпáть, насы́пать выше краевъ. 3) Завершать, завершить, исполнить.

Ви́вести, ся. См. **Виводити, ся.**

Вивива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́винути, ну, неш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть что-либо, развернувъ то, во что предметъ былъ завернутъ. *З платка вивинув.* Ном. № 10817. *Вивини рубочок з папєру, з біленького шовку.* Грин. Ш. 522. 2) сов. в. Вывихнуть. *Хто кого мине, най ногу вивине.* Ном. № 11568.

Вивіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́віяти, вію, еш,** *гл.* 1) Вывѣвать, вывѣять. Аф. 324. 2) Провѣвать, провѣять. Желех. (Пшеницю) *помолотити, вивіяти.* Гн. II. 165.

Ви́від, воду, *м.* 1) Выводъ. 2) Выводъ, выводка, рожденіе (о птицахъ); выводокъ; родъ. *Він кидає на землю свої яйця, щоб грілися в піску на вивод.* К. Іов. 89. *Торік вивід був луччий. Увесь вивід вовчий. Сучого виводу.* Ном. № 3548. 3) Первое посѣщеніе церкви женщиною черезъ шесть недѣль послѣ рожденія ею ребенка для полученія очистительной молитвы. Такъ называется также и самая молитва. *На вікні требник лежав з хрестом, в папрахіль замотаний. О. Гервасій в йому, було, з кропилом ходить, вивід читає, ходить сповідати.* Св. Л. 110. 4) Посѣщеніе новобрачною церкви въ понедѣльникъ послѣ брачной ночи для полученія молитвы. О. 1862. IV. 37; 1862. IX. 52; 1861. X. Св. 48. 5) Печная труба въ сѣняхъ и на крышѣ. Чуб. VII. 381. *Біжи в сіни до верха під вивід.* Грин. II. 323. *Дим стелеться з вивода.* Грин. I. 254. 6) Полоса узора, вышитая вдоль рукава или пазухи рубахи. *На сорочці у його гарний вивід,—наче змальовано з чого.* Екат. у. *Пошила рукава з виводами.* Славян. у.

Ви́відати. См. **Вивідувати.**

Ви́відець, дця, *м.* Въ орнаментѣ при раскрашиваніи мисокъ: кривая линія, идущая вдоль краевъ миски. Вас. 184.

Ви́відка, ки, *ж.* Развѣдки, разспросъ, разслѣдованіе. Чаще во мн. ч. *Це він ходив на вивідки.* Новомоск. у.

Вивідувати, дую, еш, сов. в. **ви́відати, даю, еш,** *гл.* Разузнавать, разузнать, вывѣдывать, вывѣдать. *Стали ся в нього вивідувати: ой брате, брате, що там слихати?* Гол. Также и **кого́ вивідувати.** Разспрашивать у кого. *Сталися його вивідувати: „Що там доброго в Уграх слихати?“* АД. I. 43 — **ума́.** Стараться узнать образъ мыслей. *О, се такий пан, що мабуть ума вивідує.*

Ви́віз, возу, *м.*=**Узвіз.** Вх. Зн. 72.

Ви́вільга, ги, *ж.* Иволга. *Кричить жовта вивільга.* О. 1862. IV. 72.

Ви́вірити. См. **Вивіряти.**

Вивірка, ки, *ж.* Бѣлка. Вх. Пч. II. 7.

Вивірчувати, чую, еш, сов. в. **ви́вертіти, рчу, тиш,** *гл.* 1) Высверливать, высверлить, вывертѣть. 2) Разматывать, размотать изъ чего-либо. *Приїхали, він вивертів із рядна і поклав на столі* (хліб). Рудч. Ск. I. 180.

Вивірчуватися, чуюся, ешся, сов в. **ви́вертітися, чуся, тишся,** *гл.* 1) Высверливаться, высверлиться. 2) Разматываться, размотаться изъ чего. Кв. (Желех.).

Вивіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́вірити, рю, риш,** *гл.* 1) Провѣрять, провѣрить. Зміев. у. *Вивіряймо, чи багато чарок у пляшці.* Староб. у. 2) Испытывать, испытать, извѣрить. *Ти думаєш, козаченьку, що я умірáю, а я з тебе, молодого, ума вивіряю.* Мил. 75. *Вивірив ти моє серце вдень і нічною добою.* К. Псал. 32.

Вивітрювати, рюю, еш, сов. в. **ви́вітрити, рю, риш,** *гл.* Вывѣтривать, вывѣтрить; переносно: искоренять, искоренить, уничтожать, уничтожить. *Така вже запорозька натура: ні літа її не вивітрять, ні під сивим волосом не схóвається.* Стор. I. 132. 2) Только сов. в. Отколотить. *Батько взяв хлопця за руку та добре його нагаєм вивітрив.*

Вивітрюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́вітритися, рюся, ришся,** *гл.* Вывѣтриваться, вывѣтриться. **Аф.** 325.

Ви́вішати, шаю, еш, *гл.* Перевѣшать. *Вивішали гайдамаків в П'ятигорах много.* Макс.

Вивішник, ка, *м.* Раст. Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Ви́віщувати, щую, еш, *гл.* Напророчить. *Щоб воно на свою голову вивіщувало.* Ном. № 3661. *Лучче ти мені смерти попроси, її вивіщуй.* МВ. (О. 1862. I. 88).

Ви́віяти. См. **Вивівати.**

Виводи́ни, дин, *ж. мн.*=**Вивід** 3. Вх. Лем. 397.

Ви́водити, джу, диш, *гл.* Выводить.

Виводила по всіх київських горах. Левиц. I. 346.

Вивóдити, джу, диш, сов. в. **ви́вести, веду́, деш,** *гл.* 1) Выводить, вывести. *Вивів босу на морозець.* Мет. 237. *Сірко вивів вовка аж на поле.* Рудч. Ск. I. 12. 2) Выводить, вывести. *Ой біда, біда чайці небозі, що вивела діток при битій дорозі.* Рудч. Чп. 88. *Вивела перепеличенька діти.* Нп. 3) Выстраивать, выстроить, сооружать, соорудить. *Виведем таку-сяку оселю та й будемо жить.* Рудч. Ск. I. 13. *Верх вивели і у головах поставили хрест.* Кв. I. 116. 4) Доказывать, доказать, обосновать, оправдать. *Бо ти став на прю за мене, вивів моє право.* К. Псал. 17. *Тоді б йому все діло моє вивів, уста б мої я сповнив оправданням.* К. Іов. 51.—**спра́ву.** Добиться своего. *З ним не виведе справи і той, що у болоті.* Ном. № 2666. 5)—**на світ.** Обнаруживать, обнаружить, раскрывать, раскрыть, выводить, вывести на чистую **воду́.** *Яке б темне діло не було, та зараз його на світ виведе.* Стор. I. 32. 6)—**ни́тку** (въ пряжѣ). Выпрядать, выпрясть **нитку.** *То мати наумисльне такі товсті нитки виводили, бо у нас сього року дуже коноплі були народили.* Ном., стр. 287, № 6418. 7)—**та́нчик.** Танцовать, протанцовать. *Виведи танчик по-німецькій.* Ном. № 670. 8)—**го́лос, пісню.** Выводить, вывести голосомъ. *Зачав мій шпак пісні виводить.* Гліб. 66. *Виводить голос, як лляну тонку нитку.* Левиц. I. 112. 9) **Очі ви́вело.** Выкатились глаза. *Очі вивело із лоба од страшної муки.* Шевч. 24.

Вивóдитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́вестися, ведуся, дешся,** *гл.* 1) Выводиться, вывестись. 2) Выводиться, вывестись, рождаться, родиться. *Нехай тута виводяться круки та ворони.* Нп. *В камінні там виводяться сахвири і золото лежить піском блискучим.* К. Іов. 59. 3) Выводиться, вывестись, исчезнуть, выйти изъ употребленія, изсякать, изсякнуть, истощиться. *Тепер такі пояси вивелися.... хиба рідко де побачиш.* Грин. I. 5. *Сидить циган і сніда.... хліба багато, а сала мало. От він, щоб сало з рук не виводилось, хліба вкусить, а сала понюха.* Ном. № 14320. **Я ви́велася з чо́го.** У меня вышло что. *Я вивелася з малих горшків,—нема ні одного.* Лебед. у. 4) Оправдываться, оправдаться. *Я прийду до вас вивестись, бо на мене набрехано!—Ні-чого виводитись.* Лебед. у. 5) О родившей женщинѣ: идти въ церковь за молитвой черезъ шесть недѣль послѣ родовъ. Харьк. г.

***Вивождáти, ждáю, еш,** *гл.*=**Виводити.** *Дуків сребраників за лоб брали, із-за стола, наче волів, вивождали.* Мет. 382.

Ви́возити, вожу, зиш, *гл.* Перевозить все, вывезти все. *Хоч вивози цілий ліс, то все буде один біс.* Ном. № 3220.

Вивóзити, вóжу, зиш, сов. в. **ви́везти, зу, зеш,** *гл.* Вывозить, вывезть. *Не то кінь, що в болото увезе, а то, що з болота вивезе.* Ном. № 7225. *Виметý разком та вивезу возком.* Ном. № 10791.

Вивóзитися, вóжуся, зишся, сов. в. **ви́везтися, зуся, зешся,** *гл.* Вывозиться, вывезтись. Аф. 325.

Виволáнка, ки, *ж.* 1) Избраніе. *Повідають люде, же дієта буде, я на виволанку заспівам співанку.* Гол. Ш. 257. 2) **Ви́воланка.** Изгнанница, выгнанная. Бранное слово у гуцуловъ. Шух. I. 34.

Виволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́волокти, лочу, чеш,** *гл.* Выволакивать, выволочь, вытаскивать, вытащить. *Насилу вправилась із вовком, виволікати поможи!* Алв. 86. *Що написано пером, того не виволочеш волом.* Ном. № 7383.

Ви́ворот, ту, *м.* 1) Изнанка. **На ви́ворот.** На изнанку. 2) Выворотъ. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот.* Ном. № 11433.

Виворотни́й, а́, е́. Виворотні чо́боти, череви́ки. Сапоги, въ которыхъ подошва къ головкѣ пришита, а послѣ подшивки подошвы съ лѣвой стороны голенище съ головкой выворачивается на лицевую сторону и затѣмъ подшивается задникъ. Вас. 161, 162.

Ви́вороть, ті, *ж.* Поваленное вѣтромъ дерево. Шух. I. 176.

Ви́ворочати, чаю, еш, *гл.* Исходить. *Де вже він не виворочав,—як було почне казати покійник: бував і в Чорногорії, і в Чорноморії, і за Дунаєм.* Борз. у.

Вивча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́вчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выучивать, выучить. 2) Научать, научить. *Вивчив дітей, як сказать.* 3) Изучать, изучить.

Вивча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **ви́вчитися, чуся, чишся,** *гл.* Выучиваться, выучиться, научиться. *Ото ж і вивчився я, вирік.* Шевч. 417. *І став усього вчитися, і за рік усього вивчився.* Рудч. Ск. II. 115.

Вивче́ння, ня, *с.* Изученіе. *Праця д. Огоновського є здобуток широкого вивченя джерел.* Башт. 59.

Ви́вчити, ся. См. **Вивча́ти, ся.**

Ви́в'язати, ся. См. **Вив'язувати, ся.**

Вив'я́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́в'язати, жу, жеш,** *гл.* 1) Развязавъ мѣшокъ, узелъ и т. п., вынуть оттуда. *Почали з рушників усячину вив'язувати.* Г. Барв. 65. 2) Связывать, связать. *Червону калину в пучки вив'язують.* **Ви́в'язати не́від.** Связать неводъ. Мнж. 24.

Вив'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́в'язатися, жуся, жешся,** *гл.* Повязываться, повязаться. *Вив'яжеться шовковою хусткою.* Г. Барв. 364.

Ви́в'ялити, лю, лиш, *гл.* 1) Провялить. 2) Истощить, изнурить, обезсилить. Желех.

Ви́в'ялитися, люся, лишся, *гл.* Обезсилѣть до вялости, изнуриться. *Мужик у роботі вив'ялиться, виробиться та й не довго живе.* Волч. у.

Ви́гавкати, каю, еш, *гл.* Выгнать лаемъ. *Собака не зробе урону, щоб то переполох виливати. Вона хоч і зляка, так потім сама усе вигавка.* Мнж. 155.

Ви́гадати. См. **Вигадувати.**

Ви́гадка ки, *ж.* 1) Выдумка. *Пішла голота на вигадки.* Ном. № 14265. 2) Выдумка, капризъ, прихоть. *Коли скінчиш ти вигадки химерні і нам даси до тебе говорити.* К. Іов. 39. Ум. **Ви́гадочка.** *А за молодого віку, славлють, вигадочки були чималі і в неї.* МВ. (О. 1862. Ш. 34).

Вига́дливий, а, е. 1) Изобрѣтательный. 2) Прихотливый. *А жінка вередлива та вигадлива.* Рудч. Ск. II. 174.

Ви́га́дливість, вости, *ж.* Изобрѣтательность. *До краси натури прийшла на поміч людська вигадливість.* Левиц. I. 221.

Вигадни́ця, ці, *ж.* Выдумщица. Желех.

Ви́гадочка, ки, *ж.* Ум. отъ **вигадка.**

Вига́дування, ня, *с.* Выдумываніе.

Вига́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́гадати, даю, еш,** *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, придумать. *Дідона вигадала грище.* Котл. Ен. I. 23. *Глухий не почує, то вигада.* Посл. *Учені люде вигадали такий струмент, що виміря кожну висо́кість.* Ком. I. 14. 2) Только несов. в. Прихотничать, привередничать. *Як почала вигадувати: і те не добре, і се не гаразд,—дайте такого, що й не знаю якого.*

Вига́дчиця, ці, *ж.*=**Вигадниця.** *Дочка була вже така вигадчиця, що нехай Господь боронить.* МВ. I. 26.

Вига́дько, ка, *м.* Выдумщикъ. Ном. № 12623.

Ви́ганьбити, блю, биш, *гл.* Изругать. *Семен було мене і полає, і виганьбить.* Федьк.

Ви́ганяти, няю, еш, *гл.* Выбѣгать. *Виганяв по всьому городу.* Аф. 325.

Виганя́ти, няю, еш, сов. в. **ви́гнати, жену, неш,** *гл.* 1) Выгонять, выгнать, изгонять, изгнать. *Вигнав Бог людей з раю.* Ноч. № 11415. *Син виганя з хати.* Ном. № 9413. *Вигнала свиню з огорода.* Левиц. I. 196. 2) Гнать, выгонять, выгнать. *Молотить виганяє людей недобитих.* Шевч. 333. *Виганяє чумак сірі воли та на раннюю росу.* Рудч. Чп. 87. 3) Вышибать, вышибить. *Клин клином виганяй.* Ном. № 3886. 4) **Ви́гнало що, кого́.** Выросъ очень въ вышину. *Вигнало того дуба так, що за всіх вищий. Доріс Павлусь до парубка. Так його вигнало.* Стор. I. 60.

Ви́ганятися, няюся, ешся, *гл.* Набѣгаться. *Виганявся за день, аж ніг не чую.*

Виганя́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́гнатися, женуся, нешся,** *гл.* 1) Изгоняться, быть изгнаннымъ. 2) Выгоняться, быть выгнаннымъ. *Вівці виганяються рано вранці до ватаги.* 3) Выталкиваться, вытолкнуться. *Смок випягає воздух з цівки, а через те вода піднімається й виганяється геть.* Ком. II. 9. 4) Вырастать, вырости въ вышину. *Григор вигнався такий, як тополя.* Каменец. у. *Два дуби вигнались вище лип.* Левиц. Пов. 179.

Вигаптóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́гаптувати, тую, еш,** *гл.* Вышивать, вышить золотомъ, серебромъ. *Я вишию-вигаптую чумаку рукавця.* Рудч. Чп. 26.

Ви́гарманувати, ную, еш, *гл.* Вымолотить, смолотить **гарма́ном.** *Відколи гарманую, тільки копу вигарманував.*

Ви́гасати, саю, еш, *гл.* Выбѣгать.

Ви́гасити. См. **Вигашувати.**

Ви́гаснути, ну, неш, *гл.* Угаснуть, потухнуть. *Да вигаснуть зарані її зорі.* К. Іов. 8.

Ви́гатити. См. **Вигачувати.**

Вига́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́гатити, гачу, тиш,** *гл.* Запруживать, запрудить, сдѣлать запруду.

Вига́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́гасити, шу, сиш,** *гл.* Гасить, тушить, потушить.

Ви́гемблювати, люю, еш, *гл.* Выстрогать рубанкомъ.

Ви́гибти, бну, неш, *гл.*=**Вигинути.**

Ви́гикнути, ну, неш, *гл.* Икнуть. *Дай, Боже, легенько вигикнути.* Ном. № 365.

Вигина́ти, наю, еш, сов. в. **ви́гнути, ну, неш,** *гл.* Изгибать, выгибать, выгнуть. *Вона вигинала стан, шию.* Левиц. I. 294

Вигина́тися, наюся, ешся, *гл.* Изгибаться, выгибаться.

Вигина́стий, а, е. 1) Выгнутый. *У которої дитини прості ніжки, то скоріш почне ходить, а в которої вигинисті, то не так-то.* 2) Гибкій. Вх. Зн. 6. *Дубець вигинастий.* Черниг. у.

Ви́гинути, ну, неш, *гл.* Погибнуть, пропасть (всѣмъ). *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда вигинула.* Ном № 4124. *Од лиця твого святого вигинуть проклятї.* К. Псал. 16.

Вигі́вщина, ни, *ж.* Время гетманства Ивана Выговскаго (1657—1659). *Мушу видати книжку про порядки, які завелись на Вкраїні за гетьмана Виговського: ту книжку оглашу Вигівщіною.* К. Хм. 5

Вигі́ддя, дя, *с.* Удобство; раздолье. *Цілий пість рибу їли, таке то вже нам було тоді вигіддя.*

Вигі́дка, ки, *ж* 1) Ум. отъ **ви́года** 2)=**Вигіддя.** *Ка' він, що бідою погано їздити, а мені здається, що така вигідка, що куди на світі.* Канев. у. 3) Телѣжка на двухъ колесахъ, одноколка. *Приїздив вигідкою.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.)

Вигі́дливий, а, е. Удобный.

Вигі́дний, а, е. Удобный. Желех

Вигі́дно, *нар.* Удобно.

Ви́гін, гону, *м.* Выгонъ, пастбище за селомъ. *Край великого зеленого вигону стояла корчма.* Левиц. I. 14.

Ви́гінщина, ни, *ж.* Дань пастуху въ видѣ **паляни́ці** и щепотки соли, даваемая отъ каждаго двора при первомъ выгонѣ скота на пастбище Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Вигла́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́гладити, джу, диш,** *гл.* Выглаживать, выгладить, разглаживать, разгладить. *Він мені дивиться в вічі, виглажує мені брови, цілує.* Г. Барв. 76.

Вигла́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́гладитися, джуся, дишся,** *гл.* Сдѣлаться полнымъ, жирнымъ, пополнѣть. *Вигладилися бики.* Вх. Лем. 397.

Ви́гляд, ду, *м.* 1) Видъ. Драг. 94. 2) Окно. Вх. Зн. 6.

Виглядáння, ня, *с.* 1) Выглядываніе, высматриваніе изъ чего. Желех. 2) Высматриваніе въ ожиданіи прибытія. См. **Виглядини.**

Виглядáти, дáю, еш, сов. в. **ви́глянути, ну, неш,** *гл.* 1) Выглядывать, выглянуть, высматривать. *Сонечко, сонечко, виглянь у віконечко.* Ном. № 337. *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. 2) Только несов. в. Высматривать, глядѣть, ожидая кого. *Відкіля тебе виглядати, із якої сторононьки у гостину сподіватись.* Мет. *Потоптала черевички, на дорогу вибігаючи, виплакала карі очі, чумаченька виглядаючи.* Рудч. Чп. 73.

Виглядáтися, даюся, ешся, сов. в. **ви́глянутися, нуся, нешся,** *гл.* Смотрѣть, посмотрѣть, засматриваться, засмотрѣться. *Ой не ходи коло води та не виглядайся.* Грин. Ш. 172. *Любо місяцю з зорями в воду виглядатись.* К. Досв. 90. *Увесь день він чистився, мився, виглядався в дзеркало.* Левиц. I. 262. *Вода.... пливе тиха та чиста, хоч виглянься як у зеркало.* ЗОЮР. II. 204.

Виглядини, дин, *ж. мн.* Выглядываніе, высматриваніе въ ожиданіи прибытія.

Ви́глядіти, жу, диш, *гл.* 1) Испортить глаза долгимъ смотрѣніемъ. *Не прийшло до Ганни щастя тим великим битим шляхом, тільки вигляділа свої очі.* Левиц. I. 72. 2) Воспитать, выняньчить. *Вона вигляділа всіх дітей о. Хведора і молоду Ганю.* Левиц. I. 173.

Ви́глядки, док, *ж. мн.* Высматриваніе. **На ви́глядки** Чтобы высмотрѣть. *Прибігла на виглядки*

Ви́глянути, ся См. **Виглядати, ся.**

Вигна́нець, нця, *м* Изгнанникъ К. Бай. 69.

Вигна́ння, ня, *с* Изгнаніе. Левч. 50.

Ви́гнати, ся. См **Виганяти, ся.**

Вигнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́гнити и ви́гнисти, нию, еш,** *гл.* 1) Изгнивать, изгнить, перегнивать, перегнить 2) Выгнивать, выгнить. Умав. I. 115.

Ви́гнітити. См. **Вигнічувати.**

Вигні́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́гнітити, чу, тиш,** *гл.* Выжимать; выжать.

Ви́гноїти. См. **Вигноювати.**

Ви́гнойка, ки, *ж.* Удобреніе (поля). Рк. Левиц.

Вигно́ювати, но́юю, еш, сов. в. **ви́-**

гноїти, ною, їш, *гл.* Унаваживать, унавозить. Звенигор. у. *У добре вигноєнім городі копають підмети—грядки.* Шух. I. 164. *Вигноїла наша якономія цей год 25 десятин.* Константиногр. у.

Ви́гнути, ся. См. **Вигинати, ся.**

Ви́говор, ру, *м.*=**Вимова** *2.*

Ви́говорити, ся. См. **Виговорювати, ся.**

Виговóрювати, рюю, єш, сов. в. **ви́говорити, рю, риш**, *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, упрекать, упрекнуть. *Шкадронний і давай йому виговорювать: за що се, діду, ти мене цураєшся?* Стор. I. 238. *Звісно, я йому виговорю, що вони голі, на відданню, а ти їм нічого не придбав.* Г. Барв. 292. 2) Высказывать, высказать. *Що говорять, то й виговорять.* Ном. № 7810. 3) Заговаривать, заговорить (о знахарскомъ заговорѣ). КС. 1883. VII. 587. *Виговорити.... рабу Божому* (уроки). Мнж. 152. 4) Выговаривать, выговорить, включить въ договоръ, въ условіе. См. **Виговоряти.**

Виговóрюватися, рююся, єшся, сов. в. **ви́говоритися, рюся, ришся**, *гл.* 1) Наговариваться, наговориться, все высказать, все сказать. *Нехай уже, думаю собі, Горбоносиха трохи виговориться (говірка була несказанно).* Г. Барв. 429. 2) Отговариваться, отговориться, оправдываться, оправдаться. *Не бійсь слави, не бійсь слави, не бійсь поговору, я за славу сама стану, ще й виговорюся.* Мет. 105.

Виговоря́ти, ря́ю, єш, *гл* =**Виговорювати.** *Буде твоя мати мені виговоряти: вставай, невіхно, ти вставай молодая.* Мет. 49. *Як би достаток, то не схотів би цього і виговоряти, а то по неволі уже треба* (що має дати на весілля молодий). ХС. VII. 421.

Вигóда, ди, *ж.* 1) Удобство; пріятвость. *Викопали собі криницю у дворі—добру вигоду зробили.* Канев. у. *Чужі жінки кохаю а для своєї вигоди.* Грин. III. 282. *Не їж хліба, не пий води, візьму тебе для вигоди.* Мет. Ум. **Вигі́дка.**

Ви́годинитися. См. **Вигодинюватися**

Вигоди́нюватися, нюється, сов. в. **ви́годинитися, ниться**, *гл. безл.* Проясняться, проясниться (о погодѣ). *Перейде дощ, вигодиниться, протряхне, то й поїдемо.* Канев у.

Ви́годити, джу, дить, *гл.* Угодить. *Як встану раненько, кождому вигоджу.* Гол. III. 348.—**годи́ну.** Выбрать время. *Вигодили таку годину, що нікого дома не було.* Черк. у.

Ви́годитися, диться, *гл. безл.*=**Ви́годинитися.** *Як би Бог дав, щоб вигодилось, то можна б і сіно скласти в копиці.* Черк. у.

Вигодо́ванець, нця, *м* Воспитанникъ, питомецъ. Желех.

Вигодо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, питомица.

Вигодо́вувати, вую, єш, сов. в. **ви́годувати, дую, єш**, *гл.* Вскармливать, вскормить. *Вигодував сина Саву козакам на славу.* Макс. *Ой мала вдова сина сокола, вигодувала, в військо оддала.* Макс. 2) Выкормить, откормить. *Вигодувала аж двадцять четверо свиней, та й рахуби їм не дам.* Харьк. 3) Израсходовать въ пищу, на кормъ. *Попереду треба те сіно вигодувати, а тоді вже й друге давати.*

Вигодо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **ви́годуватися, дуюся, єшся**, *гл.* Вскармливаться, вскормиться, быть вскормленнымъ. *З нею вигодувався і зріс укупі.* Котл. НП. 356.

Ви́гоїти, ся. См. **Вигоювати, ся.**

Вигóйкувати, кую, єш, *гл.* Весело выкрикивать. *А невіста* (п'яна) *іде з міста та вигойкуючи.* Гол. II. 477.

Ви́голити, ся. См. **Виголювати, ся.**

Ви́голодатися. См. **Виголоджуватися.**

Виголо́джуватися, джуюся, єшся, сов. в. **ви́голодатися, даюся, єшся**, *гл.* Дѣлаться голоднымъ, проголодаться. *Виголожуйся ще,—іноді їсти дам.* Константиногр. у. *Він і ті поїв, бо, звісно, виголодавсь добре.* Рудч. Ск II. 19.

Ви́голос, су, *м.* Произношеніе, выраженіе. Желех.

Ви́голосити. См. **Виголошувати.**

Виголо́шувати, шую, єш, сов. в. **ви́голосити, шу, сиш**, *гл.* Объявлять, объявить, громко произнести, провозгласить.

Вигóлювати, люю, єш. сов. в. **ви́голити, лю, лиш**, *гл.* Обривать, обрить, выбривать, выбрить. *Виголили йому лоб* Стор. II. 81.

Вигóлюватися, лююся, єшся, сов. в. **ви́голитися, люся, лишся**, *гл.* Выбриваться, выбриться, поорiться. *Достав.... бритву, виголився.* Стор. I. 112.

Вигóнити, ню, ниш, *гл.*=**Виганяти.** *Спитавсь його: чи не схоче він грошей багато взять, аби тільки він їх не вигонив.* Рудч. Ск. I. 62. *Скот вигонила із города.* Рудч. Ск. I. 194.

Вигóнчастий, а, е. Рослый и тонкій. Уман. Ш. 276.

Ви́горілий, а, е. Выгорѣвшій.

Ви́горіти. См. **Вигоряти.**

Ви́горнути, ся. См. **Вигортати, ся.**

Вигорта́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́горнути, ну, неш,** *гл.* 1) Выгребать, выгресть. *Ми його кочергою вигорнули.* Рудч. Ск. II. 144. *З мишиних нір достає було їх* (горіхи).... *З иншої нори.... иноді було з доброї півкоробки вигорне.* Сим. 200. Переносно: выбирать, выбрать, забрать. *Ця хата, поки її зробите, вигорне з вас більш як на сто карбованців.* Зміев. у. 2) Освобождать, освободить. *Він* (народ) *своє народне слово з-під польської руїни вигортає.* К. Дз. 110.

Вигорта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **ви́горнутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выгребаться, выгрестись. 2) **Ви́горнутися з бі́ди.** Вывернуться.

Вигóрювати, рюю, еш, *гл.*=**Вигоряти.** *На заході небо червоніло жаром, неначе в печі вигорювало.* Левиц. I. 17.

Вигоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́горіти, рю, риш,** *гл.* 1) Выгорать, выгорѣть. *Каганець вигорів. Вигорів увесь Батурин.* 2) Выгорать, выгорѣть; желтѣть и сохнуть отъ солнца. *Горо́ди та́кі висо́кі, що все вигоря́є.* Кіев. у. *Паша вигоріла до корі́ня.* Стор. I. 50.

Вигóстрювати, трюю, еш, сов. в. **ви́гострити, рю, риш,** *гл.* Оттачивать, отточить, наострить. *Ой вигостри, сину, гостру сокиру, да поїдь у поле—ізрубай тополю.* Мет. 286.

Вигóстрюватися, трююся, ешся, сов. в. **ви́гостритися, рюся, ришся,** *гл.* Вытачиваться, выточиться, выостриться. Аф. 326.

Ви́готовити. См. **Виготовляти.**

Виготовля́ти, ляю, еш, сов. в. **ви́готовити, влю, виш,** *гл.*=**Виготовувати, виготувати.** Мнж. 177.—ниву. *Як ріллю виготовив, Богу помолився—і все.* Кіев. у.

Виготóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́готувати, тую, еш,** *гл.* Изготовлять, изготовить, приготовлять, приготовить. *Кадовби набиває, клепки сама було виготовує.* Г. Барв. 423.

Вигóювати, гою́ю, еш, сов. в. **ви́гоїти, гою́, їш,** *гл.* 1) Залѣчивать, залѣчить (рану). *Болячки на людях вигоював.* Стор. II. 61.

Вигóюватися, гóююся, ешся, сов. в. **ви́гоїтися, гоюся, їшся,** *гл.* Вылѣчиваться, вылѣчиться (отъ ранъ). Аф. 326.

Ви́гра, ри, *ж.* Выигрышъ. Ровнен. у.

Ви́грабки, ків, *ж. мн.* Мелкія части соломы и колосьевъ, остающіяся послѣ молотьбы. Вх. Уг. 230.

Виграва́ти, ва́ю и **раю́, е́ш,** сов. в. **ви́грати, раю, еш,** *гл.* 1) Выигрывать, выиграть. *Виграв у карти. Виграв мужик з паном справу.* 2) Переливать свѣтомъ, блестѣть, заблестѣть, переливаться цвѣтомъ, засіять. *Сонечко з-за хмари вигра́ло.* МВ. (О. 1862. Ш. 42). *Світло виграє у кришталю усякими цвітами* Ком. I. 21. Въ нижеслѣдующихъ значеніяхъ только въ несов. в.: 3) Играть. *Як та водяна русалка вигравав хлопець у воді.* Левиц. I. 63. *Отто́ді то по городах на музики вигравали.* Макс. *Ой там козак похожає, у бандурку виграває.* Мет. 73. 4) О морѣ: волноваться. *Синіє море, виграває.* Шевч. 91. 6) Гарцовать (на). *Вигравали наші хлопці вороними кіньми.* Мил. 78. *Попе́ред війська да конем виграє.* АД. I. 25. 6) Бродить. *Пиво виграє.*

Виграва́тися, ва́юся и **раю́ся, е́шся,** сов. в. **ви́гратися, раюся, ешся,** *гл.* Выбраживать, выбродить. *Як виграється сирівець добре, то гарний.* Волч. у.

Ви́грати, ся. См. **Вигрáвати, ся.**

Ви́грашка, ки, *ж.* Игрушка; забава. *Вона й бере мене в покої синкам на виграшку.* Шевч. 416.

Ви́гребти. См. **Вигрібати.**

Вигриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́гризти, зу, зеш,** *гл.* 1) Выгрызать, выгрызть. 2) Изгрызть. *Вигризла всі молоденькі дубки.* Рудч. Ск. II. 178. 3) Постоянными придирками, заставлять, заставить уйти. *Хто ж, як не ви, і вигризли її з двору.* Мир. Пов. II. 95.

Вигрібáти, бáю, еш, сов. в. **ви́гребти, бу, беш,** *гл.* Выгребать, выгресть. *Вигребла рукою.... ямку.* Грин. II. 143. *Нащо курка гребе? На те, щоб вигребти.* Ном. № 9843. *Вигребе із печі жару.* Стор. I. 207.

Вигріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́гріти, грію, еш,** *гл.* Грѣть, пригрѣвать, пригрѣть, согрѣть. *Вигрів гадину за пазухою.* Ном. № 4606. *Волики, стоя біля тину, знай вигрівають свої боки.* Греб. 400. *Після дощу, коли хмара за гору засувається, і сонечко от-от має вигріти.* Св. Л. 26.

Вигріва́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Грѣться. *З води біжить на пісок вигріватися, з піску—в воду.* Левиц. I. 63.

Ви́гріви, вів, *мн.* Время, когда грѣетъ

сонце. *Як почнуться вигріви, то сніг пропаде.* Міус. окр.

Вигрімля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Гремѣть, грохотать. *То не хмари по небу громом святим вигрімляють.* Макс. *Здалека грім вигрімляв закотом.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Ви́гріти. См. **Вигрівати.**

Вигрома́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́громадити, джу, диш,** *гл.* Выгребать, выгрести. *Зубиха увесь огонь вигромадила на припічок.* Кв. II. 128.

Ви́губити. См. **Вигублювати.**

Вигу́блювати, люю, еш, сов. в. **ви́губити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Сипав гряд буйний, вигублював скотину.* К. Псал. 181. *Прогнівивсь ти на народи, вигубив жорстоких.* К. Псал. 17.

Вигубля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Вигублювати.** КС. 1882. IX. 588.

Ви́гук, ку, *м.* Крикъ, выкрикъ. *Козаків угледено.... вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56, 130.

Ви́гукати, каю, еш, *гл.* Выкриками добиться чего, вызвать кого. *Писаренко грає в дубову сопілку; висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Ви́гукнути. См. **Вигукувати.**

Вигу́кування, ня, *с.* Выкрики. *Христя мерщій тікає в двір, а за нею слідом погукування та вигукування.* Мир. Пов. II 57.

Вигу́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́гукнути, ну, неш,** *гл.* Выкрикивать, выкрикнуть, вскрикнуть. *Ідуть вози із-за гори вискрипуючи, а за ними чумаченьки вигукуючи.* Рудч. Чп. 48.

Ви́гулькнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть, внезапно появиться, внезапно выскочить. *Вигулькнув із моря.* О. 1861. VI. 59. *Синій полумінь червонястий біга, хлипа, никає по грубці; то підскочить, то присяде, то знов вигулькне.* Св. Л. 259.

Вигу́люватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́гулятися, ляюся, ешся,** *гл.* Нагуливаться, нагуляться. *Гості добре вигулялись і виголодались.* Левиц. I. 456. *Погано ще, каже, небого, ще вигуляйся* (бо молода). Г. Барв. 65.

Ви́гуляти, ляю, еш, *гл.* Прогулять, истратить на гульбу, удовольствія. *Заграй мені сяку-таку за коробку пастернаку! Як я тую вигуляю, піду другу накопаю.* Грин. Ш. 648.

Ви́ґвинтити, чу, тиш, *гл.* Вывинтить.

Виґуля́ри, рів, *м. мн.* = **Окуляри.** *Добре, очі мої, я вам виґуляри куплю.* Рудч. Ск. I. 18.

Вид, ду, *м.* 1) Лицо. *Поганому виду нема стиду.* Ном. № 3167. *Глянь на вид та й кажи, що Свирид.* Ном. № 6314. *Увесь вид кропивою пожалив.* МВ. I. 63. 2) Зрѣніе. *Видом видати, слихом слихати.* Шевч. 497. Ум. **Ви́док, ви́дочок.**

Видава́ння, ня, *с.* 1) Выдача. Уман. I. 116. 2) Изданіе (книгъ). Желех.

Видава́ти, даю́, ёш, сов. в. **ви́дати, дам, даси,** *гл.* 1) Выдавать, выдать; отпускать, отпустить. *Мусила йти з ключами до комори видавати провизію на обід.* Левиц. I. 363. 2) Давать, подавать, подать (о кушаньяхъ). *Уміла готувати, та не вміла видавати.* Рудч. Ск. II. 192. 3) Отдавать, отдать замужъ. *Видає мене мати за старого заміж.* Шевч. 15. *Четверту доньку видала вже за дударчика.* Гол. Ш. 463. 4) Давать, дать, родить. *Копа видає по четверті зерна.* 5) Издавать, издать (книгу). 6)=**Видаватися 4.** *Воно так само видає все яснішим та більшим.* Ком. II. 89. 7) Говорить, сказать, представить. *Сміяне що небудь видать, мов у школі вчилась.* Мкр. Н. 35. 8)—**му́штри.** Производить ружейные пріемы. *Чемеричка наряжалась в руб'я як циганка, а усатим гармизою Крициха Улянка; та халяндри, чмутовиха, для сміху скакала,—ся, копистку взявши в руки, муштри видавала.* Мкр. Н. 40.

Видава́тися, даю́ся, ёшся, сов. в. **ви́датися, дамся, дасися,** *гл.* 1) Выдаваться; выдаться, отпускаться. 2) Выходить, выйти замужъ. *Нещаслива та година, що видалася дівчина, такого мужа дістала, що всю волю свою мала.* Гол. I. 250. 3) Издаваться, издаться. 4) Казаться, показаться, представляться, представиться. *Оддалеки все видається меншим.* Ком. I. 17. *Він їй тріску дав, а їй вже так видалося, що то ніж.* Рудч. Ск. I. 73.

Видаве́ць, вця́, *м.* Издатель. Ном. I. *Можна буде сказать видавцям наших граматок.* О. 1862. I. 67.

Ви́давити. См. **Видавлювати.**

Видавлювати, люю, еш, сов. в. **ви́давити, влю, виш,** *гл.* 1) Выдавливать, выдавить, выжимать, выжать. *Він видавить з тебе олію.* Котл. Ен. I. 29. 2) Давить, передавить. *Сучого сина звірюка половину кролів видавив.* Рудч. Ск. II. 12. 3) Оттискивать, оттиснуть.

Видавни́к, ка́, *м.* Издатель. Желех.

Видавни́цтво, ва, *с* Издательство. К ХІІ. 136.

Видавни́чий, а, е. Издательскій *Наш видавничий захід.* К. ХІІ. 135.

Ви́давцем, *нар.* По счету, мѣрою *Хліб видавцем дали, все подавалось ніби видавцем.* Левиц. І. 4.

Ви́дайкати, каю, еш, *гл.* Выклянчить (отъ словъ: дай, дай!) Запис. А Крымскій.

Вида́ння, ня, *с.* Изданіе. *Повістки* (народні оповідання) *Марка Вовчка Другим виданням коштом Н. Тиблена* Спб 1861.

Ви́данськвй, а, е. Виданный. *Чи то видапське діло, щоб так робити?*

Ви́дансько, *нар.* Видано. *А за горо́д знову 102—чиж видансько?* О 1862 IV 108.

Ви́дати, ся. См. **Видавати, ся**

Вида́ти, да́ю. еш, *гл.* Видѣть. *А ні слихом слихати, а ні видом видати.* Ном. № 1939. *Хто в свіпі не бував, той і дива не видав.* Ном. № 385. *Перва сотня виступає, вдова сина не видає.* Мег. **Хто вида́в так говори́ти?** Развѣ такъ можно говорить? Левиц І. 242. **Ви́дано.** *Чи то видано, щоб живе мнясо само в рот ускочило?* Рудч. Ск. І. 2. *Вида́но-невидано, якого никидано.* Ном. заг. № 48.

Вида́тий, а, е. Имѣющій большое лицо

Вида́тися, да́юся, ешся, *гл.* Видѣться. *Перспався, що не видався.* Ном. № 8750. *Стрічається, видається та із рибалками* Рудч. Чп. 125.

Вида́ток, тку, *м.* Умолотъ. *Гречка стеблом була путяща, а не було доброго видатку.* Волын. г.

Видвига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́двигнути, гну, неш,** *гл.* Выдвигать, выдвинуть. *Видвигнути свою націю з темряви.* К. ХІІ. 7.

Виде́лка, ків, *мн.=***Вилка.** *Подайте виделка.* Мвж. 170.

Виде́лка, ки, *ж.* Вилка. *Дяки постукали заграничними виделками по німецьких тарілочках.* Левиц. І. 398. *А щоб тих тарілок білих або виделок і ножів—того й заводу в неї не було.* Сим. 232.

Виде́льце, ця, *с.=***Виделка.** Левиц. І. 495. Также и во мн. ч.: **виде́льця.** *Той тільки й остався, в кого або чарка в руці була, або закуска на виделцях.* Св. Л 203

Ви́держати. См. **Видержувати.**

Виде́ржувати, жую, еш, сов. в. **ви́держати, жу, жиш,** *гл.* Выдерживать, выдержать, выносить, вынести, вытерпѣть *Видержуйте, небожата, і йдіть до самого кінця.* Хат. ХХІІ. *Чи гріх, чи два, а вже не видержу.* Ном. № 118.

Ви́дерти, ся. См. **Видирати, ся.**

Ви́дзвонити. См. **Видзвонювати.**

Видзво́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́дзвонити, ню, ниш,** *гл.* 1) Звонить, позванивать, позвонить, перезвонить. *Наче хто у дзвіночки срібні видзвонює.* МВ (О. 1862. Ш. 43). 2) Выбивать, выбить выколотить. *Дзвонитимуть киями по плечах, поки й душу з тіла видзвонять.* К. ЦН. 236.

Видзвоня́ти, ня́ю, еш, *гл.=***Видзвонювати.** *Ой і сказав пан Каньо́вський рублі поміняти, аби його Бондарівні три дні видзвоняти.* Гол. І. 65.

Ви́дзьобати. См. **Видзьобувати.**

Видзьо́бувати, бую, еш, сов. в. **ви́дзьобати, баю, еш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. Уман. І. 120.

Видиба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́дибати, баю, еш,** *гл.* Выходить, выйти, всходить, взойти, съ трудомъ передвигая ноги. Мнж 177. *Я насилу видибала з хати.* Зміев. у *Чи ви ж видибаєте на гору?*

Ви́дибуляти, ляю, еш, *гл.=***Видибати.** *На вгород хиба було видибуля, а то все в хаті.* Сим. 236.

Ви́дивити, влю, виш, *гл.*—о́чі. Испортить глаза отъ напряженнаго смотрѣнія. *Поки сина ожениш—очі видивиш.* Сумск. у

Ви́дивитися. См. **Видивлятися.**

Видивля́тися, ляюся, ешся, сов. в. **ви́дивитися, влюся, вишся,** *гл.* Разсматривать, разсмотрѣть. *Буде цілий день видивляться на коня.* Харьк. г. *Скрізь ми там видивилися.* Зміев. у. 2) Вперять, вперить глаза. *Чого ви отце так видивились на мене?* Федьк. *Така* (гарна), *хоч видивись.* Ном № 8447.

Видима́вня, ня, *с.* Выдуваніе.

Видима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́дути, дму, деш,** *гл.* Выдувать, выдуть. Аф. 328. *Тії дудочки видимають із скла бульбашку.* Дещо.

Види́мий, а, е. Явный; очевидный. *Шкода з того видима була.* МВ. І. 9—10. *Видима смерть страшна.* Ном. № 8295.

Види́мо, *нар.* 1) Явно; очевидно. *Видимо смерть зближалась.* Св. Л. 97. 2) Конечно, разумѣется. *Видимо,— він узяв,— хто ж іще?* Зміев. у.

Видира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́дерти, деру, реш,** *гл.* 1) Вырывать, вырвать, от-

дирать, отодрать. *Червону китайку з-під жупана видирає.* Макс. 2) Отнимать, отнять силою. *Або дай, або видеру.* Ном. № 1078. *Вовкові барана з горла не видереш.* Ном. № 4852. 3) Брать, взять изъ птичьяго гнѣзда или звѣриной норы яйца или дѣтенышей. Чуб. I. 59. *Не видирай ластівок—гріх.* Харьк. г. *Видрали лисенят.* О. 1861. V. 70. То-же о доставаніи раковъ изъ ихъ норъ. *А що ви робите, хлопці?—Раків видираємо з-під круч.* О. 1861. XI. 114.

Видира́тися, **ра́юся**, **ешся**, сов. в. **ви́дертися**, **русь**, **решся**, *гл.* 1) Вскарабкиваться, вскарабкаться. 2) Выкарабкиваться, выкарабкаться. *Як вже надрубав дуже, дуб похилився та й пригнітив його.... не видереться з під того дуба.* О. 1862. V. 82.

Видиха́ння, **ня**, *с.* Выдыханіе. Употр. также въ смыслѣ: перенесеніе болѣзни, побоевъ. *Та ми йому дали доброго чосу,—хай Бог йому дасть легке видихання.* Новомоск. у.

Видиха́ти, **ха́ю**, **еш**, сов. в. **ви́дихати**, **хаю**, **еш**, одн. в. **ви́дихнути**, **ну**, **неш**, *гл.* Выдыхать, выдохнуть. *Видихнути воздух з себе.* **Ви́дихати** употребляется въ смыслѣ: оправиться послѣ болѣзни, побоевъ. *Дав йому доброї кладі,—як то видихає.*

Ви́дихнути. См. **Видихати**.

Види́хувати, **хую**, **еш**, *гл.*=**Видиха́ти**.

Ви́діл, **лу**, *м.* 1) Выдѣлъ, удѣлъ. 2) Отдѣлъ, раздѣлъ. Желех. 3) Комитетъ, бюро, правленіе общества и пр. Желех.

Ви́ділити. См. **Виділяти**.

Виділо́вий, **а**, **е**. 1) Относящійся къ комитету, бюро, правленію. 2) Членъ комитета, бюро, правленія. Желех.

Виділя́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **ви́ділити**, **лю**, **лиш**, *гл.* Выдѣлять, отдѣлять, отдѣлить.

Ви́діти, **джу**, **диш**, *гл.* Видѣть. Желех.

Ви́дітися, **диться**, *гл. безл.* Казаться, грезиться. *Снилось мені, братіку, і виділось.* Рудч Ск. I. 121. *Що видиться на отцевському дворі, на моєму пірі гори жам'янії процвітали.* Макс. **Ви́диться мені**. Кажется мнѣ.

Ви́дко, *нар.* 1) Видно. *Ой погляну в хватирочку — старенького видко.* Мет. *Ніч була темна, нічого не видко.* Стор. I. 34. 2) Ясно, свѣтло. *Ти, місяцю, світи видко.* Мет. 74.

Ви́длубати, **баю**, **еш**, *гл.* Выковырять.

Ви́дма, **ми**, *ж.* Песчаное мѣсто, изъ котораго въ вѣтренную погоду засыпаетъ пескомъ ближайшія поля. Кролевец. у.

Ви́дмухнути, **ну**, **неш**, *гл.* 1) Выдуть. Аф. 327. 2) Быстро выбѣжать, вылетѣть. 3) Выпивать, выпить сразу. Аф. 327.

Виднéнький, **виднéсенький**, **а**, **е**. Ум. отъ **ви́дний**.

Ви́днечко, *нар.* Ум. отъ **ви́дно**.

Ви́дний, **а**, **е**. 1) Ясный, видный. *Ніч була славна, тепла, видна.* Пирят. у. **По ви́дному**. Когда свѣтло. 2) Видимый. *Щоб лани широкополі і Дніпро, і кручі були видні.* Шевч. 666. Ум. **Виднéнький**, **виднéсенький**.

Ви́днити, **ню**, **ниш**, *гл.* Вынуть дно. Гол. I. 90.

Видни́ха, **хи**, *ж.*=**Видра**. Стор. II. 165.

Видні́вка, **ки**, *ж.* Бочка, въ которой было вино. Вх. Лем. 397.

Виднісінький, **а**, **е**. Совершенно видный.

Виднісінько, *нар.* Совершенно видно, воздѣ видно. *Посадіте, рибалоньки, червону калину, ой щоб було виднісінько на всю Україну.* Рудч. Чи. 125.

Виднíти, **ніє**, *гл. безл.* Свѣтать; проясняться.

Ви́дно, *нар.*=**Видко**. 1) *Ой не видно його дому, тілько видно грушу.* Мет. 6. 2) *Видно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. Ум. **Виднéнько**, **виднéсенько**, **ви́днечко**. 3) Также: **видно́**. Повидимому, вѣроятно. *Нехай дурні собі пустують; у них видно жуки у голові.* Гліб.

Виднота́, **ти́**, *ж.* Свѣтъ, освѣщеніе, ясность. *Нехай одчинені двері,—тепла найде в нашу хату.—А од вас виднoти в мою, бо в мене темно.* Пирят. у. **На виднoті**. На освѣщенномъ мѣстѣ. *Ясної ночі ставляють на виднoті, супроти зірок, діжницю з водою.* Грин. II. 46.

Ви́добрити, **рю**, **риш**, *гл.* Удобрить. *Землю гарно видобрили гноєм.* Волч. у.

Ви́довбати. См. **Видовбувати**.

Видо́вбувати, **бую**, **еш**, сов. в. **ви́довбати**, **баю**, **еш**, *гл.* 1) Выдалбливать, выдолбить. 2) Выковыривать, выковырять. 3) Выклевывать, выклевать. *Ворон ворону ока не видовбає.* Ном. № 7953.

Ви́довжити. См. **Видовжувати**.

Видо́вжувати, **жую**, **еш**, сов. в. **ви́довжити**, **жу**, **жиш**, *гл.* Удлинять, удлинить. Желех.

Видо́вище, **ща**, *с.* Зрѣлище. Желех.

Ви́доїти. См. **Видоювати**.

Видо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ вид. 2) **На видо́к.** На показъ, на виднос мѣсто. Вх. Лем. 397.

Ви́долати, лаю, еш, *гл.* = **Здолати.** Уман. IV. 46.

Ви́долинок, нка, *м.* Отрогъ оврага? ложбина? *По дорозі від Теплика до Кам'янок єсть поперечний яр і поздовжний видолинок.* Св. Л. 306. *Як минеш Вищий Ташлик та Серебрію, та спустишся в видолинок, а там виберешся на невеличку гору....* Св. Л. 73.

Ви́долі́ти, лію, еш, *гл.* = **Видолати.** *Не видолію, бо не стане грошей.* Рк. Левиц.

Ви́допта́ти, пчу, чеш, *гл.*=**Витоптати.** *Що то мі за дорога од сполу до порога? Родина видоптала,—Мариню дарувала.* О. 1862. IV. 23.

Ви́дох(ну)ти, хну, неш, *гл.* Передо́хнуть. *Гей! щоб ти йому видохла, сучого сина худобо!* Рудч. Ск. I. 194.

Видо́чок, чка, *м.* Ум. отъ вид.

Видо́ювати, до́ю, еш, сов. в. **ви́доїти, дою, їш**, *гл.* Выдаивать, выдоить. *Ні води не принесе, ні корови не видоїть.* Стор. I. 9.

Ви́дра, ри, *ж.* Выдра рѣчная, Lutra vulgaris. Вх. Пч. II. 6. Въ нижеслѣдующей пословицѣ въ томъ-же значеніи, что и **ви́рва.** *Хотіла баба видри, та насилу сама видралась.* Ном. № 1784.

Ви́драти, деру, реш, *гл.*=**Видерти.**

Ви́дратися, деруся, решся, *гл.*=**Видертися.**

Ви́дристатися, таюся, ешся и **щуся, щишся**, *гл.* Испражниться поносомъ.

Ви́дрібцем, *нар.* Мелкими шажками. *Видрібцем виступати.*

Видроо́кий, а, е. О человѣкѣ: съ глазами, вѣки которыхъ вывернуты или растянуты въ стороны. Рк. Левиц.

Ви́дрочитися, чуся, чишся, *гл.* Пропасть, издохнуть, метаясь отъ укусовъ оводовъ, взбѣситься. *А проклятий рід, щоб ти видрочився!* Г. Барв. 33.

Ви́друкувати, кую, еш, *гл.* Отпечатать. Иногда неправильно: **ви́дрюкувати.** *Буосте читати, як пан Гребінка видрюкує.* О. 1861. VII. 6.

Ви́дрюкувати, кую, еш, *гл.* Побить палкой (дрючком). *Ой видрюкую дуже добре за жінку.* Канев. у.

Ви́дряпати, ся. См. **Видряпувати, ся.**

Видря́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́дряпати, паю, еш**, *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Видря́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **ви́дряпатися, паюся, ешся**, *гл.* Вскарабкиваться, вскарабкаться. *Видряпавсь я на башту.* Стор. I. 25.

Ви́дудлити, лю, лиш, *гл.* Выпить съ жадностью. *Поки я прийшла в хату, а він тобі чисто всю горілку видудлив.* Кобел. у.

Ви́дужати. См. **Видужувати.**

Виду́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́дужати, жаю, еш**, *гл.* Выздоравливать, выздоровѣть. Рудч. Ск. I. 166.

Ви́думати. См. **Видумувати.**

Ви́думка, ки, *ж.* Выдумка. *У химерному кохались, видумки сплітати.* К. Псал. 6.

Виду́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́думати, маю, еш**, *гл.* Выдумывать, выдумать. *Сліпий не побачить, так видума.* Ном. № 6844.

Ви́дупкати, каю, еш, *гл.* Вытоптать. *Попід бором, попід лісом зродилося просо; наїхали коровайниці і видупкали босо.* Чуб. IV. 225.

Ви́дурити. См. **Виду́рювати.**

Виду́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́дурити, рю, риш**, *гл.* Выманивать, выманить.

Ви́дути. См. **Видимати.**

Ви́душити. См. **Видушувати.**

Виду́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́душити, шу, шиш**, *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Не видушиш із мене речі.* Г. Барв. 397. 2) Душить, передушить всѣхъ. К. Кр. 25.

Ви́дхлий, а, е. Выдохшійся. См. **Витхлий.**

Видю́к, ка́, *м.* Макъ—самосѣйка, Papaver Rhoeas.

Видю́х, ха́, *м.*, **видю́ха, хи**, *ж.*—**мак.** = **Видюк.** Чуб. Ш. 225. Желех.

Видю́чий, видю́щий, а, е. 1)=**Види́мий.** *Видюща смерть страшна.* Ном. № 8295. 2) Видящій. *Коли мені сліпому курка, то тобі видющому й дві.* Ном. № 984.

Ви́еднати, наю, еш, *гл.*—**кого́.** Договорить кого, условиться съ кѣмъ.—**цех.** Договориться съ цехомъ на счетъ вступленія въ число его членовъ. Козелец. у.

Вие́мно, *нар.* Исключительно. Левиц.

Ви́жаліти, лію, еш, *гл.* Достигнуть жалобами. *Вона вже раз жалілася йому, а що вижаліла?* Мир. Пов. I. 133.

I. **Ви́жати**. См. **Вижимати**.

II. **Ви́жати**. См. **Вижинати**.

Ви́жати. См. **Вижинати**.

Ви́жахати, хаю, еш, *гл.* Прогнать страхомъ. *Вiл усе лягав, то ми як пiдсипали пiд його жару, то вижахали—тепер уже годi лягати* Павлогр. у.

Виживáти, вáю, еш, сов. в. **ви́жити, живу, веш**, *гл.* 1) Проживать извѣстное время. *Сяк-так, аби вижити.* Ном. 2) Нажить. *Жила в батька не рiк, не два, не вижила добра.* Мет. 50.

Виживáтися, вáюся, ешся, сов. в. **ви́житися, живуся, вешся**, *гл.* Истрачивать, истратить все, израсходовать. *Нема за що й солi купити,—так вижився.* Левиц. Нов. 185.

Вижидáти, дáю, еш, *гл.* Поджидать. *Вижидай з поля чистого твого козаченька.* Мет. 13.

Вижимáти, мáю, еш, сов. в. **ви́жати, жму, меш**, *гл. Як треба, то хоч у щимкiй голову положи, то нiчого не вижмеш.* Ном. № 10049.

Ви́жин, ну, *м.* Жатва. *Пiшов на вижин.* Вх. Зн. 6.

Вижинáти, нáю, еш, сов в. **ви́жати, жну, неш**, *гл.* Сжинáть, сжать. *Ой тодi я снопи зв'яжу, як житечко вижну.* Грин. III. 198.

Ви́жирувати, рую, еш, *гл.* Украсить инкрустаціями (металлическими). Шух. I. 306.

Ви́жити, ся. См. **Виживáти, ся**.

Вижленя́, ня́ти, *с.* Щенокъ лягавой собаки.

Ви́жлиця, ці, *ж.* Лягавая собака.

Ви́жлоктати и **ви́жлуктати, таю, еш**, *гл.* Выпить. (Зевес) *вижлоктав пiдпiнка чару.* Котл. Ен. VI. 37. *Що було останнє у пляшцi, вижлуктав без чарки, нахильцем.* МВ. (КС. 1902, X. 116).

Ви́жовтити, вчу, тиш, *гл.* Пожелтить.

Ви́журитися, рюся, ришся, *гл.* Достаточно напечалиться. *Я, добродiйко, вижурився за себе, як сватався.* Г. Барв. 311.

Виз, за, *м.* Рыба Acipensor schypa. Браун. 31.

Ви́задкувати, кую, еш, *гл.* Выйти, пятясь. *Визадкував з хати.* Константиногр. у.

Ви́законити, ню, ниш, *гл.* Истребить, искоренить. *Що завелось, те трудно визаконити.*

Византíєць, тíйця, *м.* 1) Житель Византіи. 2) Православный. *Я—круглий сирота мiж люторан, латинцiв, византiйцiв-християн.* К. ПС. 59.

Византíйство, ва, *с.* Образъ мыслей и поступковъ, подобный византійскому. *А панство буде панувать... та византiйство прославлять.* Шевч. II. 211.

Византíйський, а, е. Византійскій. Желех.

Византíя, тíї, *ж.* Византія, Константинополь. *Босфор клекотить, неначе скажений; то стогне, то виє: йому Византiю хочеться збудить.* Шевч. 58.

Ви́збірати, раю, еш, *гл.* Подобрать, собрать. *Так збiрає, так збiрає... Визбiрав i рушили далi.* Св. Л. 142. *На дворi ясно, хоч голки визбiрай.* Левиц. I. 96.

Ви́збірки, рок, *ж. мн.* Выборки. Левч. 18.

Ви́звати. См. **Визивати**.

Ви́звіл, волу, *м.* Освобожденіе. *Щеня припне на мотузочцi... Воно вищить, задравши голову, визволу просить.* Г. Барв. 279.

Ви́звіритися, рюся, ришся, *гл.* Звѣрски, сердито посмотрѣть. *Як визвiрилась на мене—аж бiлки їй ходором заходили.* Харьк. *Лайдак!—грiмнув Кондратович, визвiрившись на Потоцького.* Стор. I. 188.

Визволéний, а, е. Освободительный. *Науки визволенi.* К. ПС. 46.—**лист**. Освободительная грамота. *Который би мог бiдний невольник одгадать, мог би йому листи визволенi писати, щоб не мог нiхто нiгде зачепляти.* АД. I. 209.

Визволéння, ня, *с.* Освобожденіе, избавленіе. *Визволення народу з крепацтва.* К. XII. 8.

Ви́зволити, ся. См. **Визволя́ти, ся**.

Ви́зволка, ки, *ж.* Выручка. *І на визволку нема і дiтей прохарчити.* Кіев. у.

Визволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́зволити, лю, лиш**, *гл.* Освобождать, освободить; выручать, выручить. *Визволь, Боже, нас, бiдних невольникiв, з тяжкої неволi.* ЗОЮР. I. 214. *Зрозумiєте правду, і правда визволить вас.* Єв. I. VIII. 32.

Визволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́зволитися, люся, лишся**, *гл.* Освобождаться, освободиться; выручаться, выручиться. *Галiлєй визволився з темницi.* Ком. I. 56. *Огiркали тiки й визволився.* Лебед. у.

Ви́зганяти, няю, еш, *гл.* 1) Изгнать

всѣхъ. 2) Смести. *Ганчіркою визганяю щей пісок.*

Ви́здих, ху, *м.* Падежъ (животныхъ). Уман. Ш. 1.

Ви́здихати, хаю, еш, *гл.* Подохнуть, издохнуть. *Як би Бог слухав пастуха, то б уся череда виздихала.* Ном. № 4124.

Ви́зеленити, ню, ниш, *гл.* Испачкать о траву. *Визеленив сорочку.* Константиногр. у.

Визива́ння, ня, *с.* 1) Вызываніе. 2) Брань, ругня. Вх. Лем. 397.

Визива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́звати, зву, веш,** *гл.* Вызывать, вызвать.

Визива́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Браниться. *Зачали ся визивати.* Вх. Лем. 397.

Ви́зивка, ки, *ж.* Брань, ругательныя слова. Вх. Лем 397.

Визира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́зирнути, ну, неш,** *гл.* = **Виглядати, виглянути.** *Не виглядай, не визирай, а дальше ховайся.* Ном. № 8508. *Вибірай, визирай, молода дівчино.* Мет. 14. *Коником граєш, царя визираєш.* АД. І. 25.

Визира́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Смотрѣться. *На́ ж зеркало всесвітнє, визирайся.* К. XII. 73.

Ви́зиркати, каю, еш, *гл.* Высмотрѣть, уловить. *Я визиркала таку годину, що люд поховавсь трохи, та й у гай.* Г. Барв. 94.

Ви́зирцем, *нар.* Высматривая.

Визича́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́зичити, чу, чиш,** *гл.* Одолжать, одолжить, занимать, занять, давать въ долгъ. Аф.~329.

Ви́зівнути, ну, неш, *гл.*—**ду́ха.** Испустить духъ. *Било коло стовпа киями поти, поки й духа визівнув.* К. ЦН. 216.

Ви́зімувати, мую, еш, *гл.* Продержать, прокормить въ теченіе зимы. *Насилу визімували свою худобу.*

Ви́зімуватися, муюся, ешся, *гл.* Перезимовать, прокормиться зимою. *Вони виїхали, а кішка зосталася; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

I. Ви́зір, ру, *м.* 1) Видъ; взглядъ. Вх. Уг. 230. Употреб. въ выраженіи: **на ви́зір**—на взглядъ, для виду, видимости. *Аби був на визір.*» Мвж. 186. 2) Окно. Острожск. у. Слов. Д. Эварн.

II. Ви́зір, ра, *м.* Визирь. *Іде султан, покинувши в дивані башів та візірів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Ви́зірнитися, нитьця, *гл. безл.* Вызвѣздить. *Визірнилося як.* Херс. у.

Визнава́ти, знаю́, єш, сов. в. **ви́знати, знаю, еш,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнать, развѣдывать, развѣдать. *Знайшли у його замок, та по тому й визнали, що він украв гроші у скрині.* Волч. у. *Оце недавно дитину вбила молодиця, то другої неділі й визнали.* Харьк. 2) Заявлять, заявить, признавать, исповѣдывать. *Коли визнаватимеш устами твоїми Господа Ісуса.* Первое посл. ап. Павла Римл. X. 9. *Не так було б мені свою правду руку одрубати важко, як тую правду визнати, вимовити.* МВ. (О. 1862. I. 80). 3) Признаваться, признаться, сознаваться, сознаться, свидѣтельствовать, давать показаніе. *Хто такий дурний буде, щоб сам на себе визнавав таке* (що вбив). МВ. (О. 1862. I. 103). 4) Предсказывать, предсказать, предназначать, предназначить. *Уже ся все те збуло, що визнано було.* Чуб. Ш. 327.

Визнава́тися, знаю́ся, єшся, сов. в. **ви́знатися, знаюся, ешся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, сдѣлаться извѣстнымъ. *Зняла ж бучу Пилиниха, як визналась батькова подія!* МВ. II. 118.

Визна́ння, ни, *с.* 1) Открытіе, дознаніе. 2) Исповѣдываніе, признаніе; вѣроисповѣданіе. *Зачали ружни віри приставати грецам до їх визнаня православного.* Гн. I. 181. 3) Сознаніе.

Ви́знати, ся. См. **Визнавати, ся.**

Визнаття́, тя́, *с.*=**Визнання.** *Уростав з того визнаття гнів його на Галю.* МВ. (О. 1862. I. 84). *По його визнаттю стала громада радитись, що робити.* МВ. (О. 1862. I. 102).

Визнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́значити, чу, чиш,** *гл.* 1) Обозначать, обозначить, назначать, назначить, предъявлять, предъявить. *Меридіан по нашому визначає південник.* Дещо. *Границю визначив.* К. Псал. 236. 2) Обнаруживать, обнаружить. *Нарізуваться на черкес тепер не приходиться, треба умкнуть, бо пластуни себе визначили, що мало їх.* О. 1862. II. 64.

Визнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **ви́значитися, чуся, чишся,** *гл.* Обозначаться, обозначиться, опредѣляться, опредѣлиться, отличаться, выдѣляться, выдаваться.

Ви́значити, ся. См. **Визначати, ся.**

Визна́чувати, чую, еш, *гл.* = **Визначати.** *Визначує дорогу блискавицям.* К. Іов. 60.

Ви́зол, лу, *м.* Осадокъ золы послѣ буденія Уман. II. 246.

Ви́золити, лю, лиш, *гл.* Выбучить Аф. 328.

Ви́золитися, люся, лишся, *гл.* Выбучиться. *На́те й мої шпани,—нехай ви-золяться.* Ном. № 6432.

Ви́золотити. См. **Визолочувати.**

Визоло́чувати, чую, еш, сов. в **ви́золотити, чу, тиш,** *гл.* Позлащать, позолотить, вызолотить. *Як би в мене була золота солома, я б вас, каже, визолотив* Ном. № 12765.

Ви́зубень, бня, *м.* Зазубрина. Рк. Левиц.

Визу́блювати, блюю, еш, сов. в. **ви́зубити, блю, биш,** *гл.* Зазубривать, зазубрить. Уман. I. 240.

Визу́блюватися, блююся, ешся, с. в. **ви́зубитися, блюся, бишся,** *гл.* Зазубриваться, зазубриться. Уман. I. 240.

Ви́зути, зую, еш, *гл.* Разуть. *Зараз го визує, красно му постелить* Гол. Ш. 409.

Ви́їда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́їсти, їм, їси,** *гл.* 1) Выѣдать, выѣсть. *Поки сонце зійде, роса очі виїсть.* Ном. № 5679. 2) Съѣдать, съѣсть все, всѣхъ. *Їх би такого росплодилось, що й світу б не було, як би їх грім не бив та вовки не виїдали.* Рудч. Ск. I. 73. *Хліб... сарана виїла.* О. 1862. X. 114. Когда говорятся о ѣдѣ людей, то **ви́їсти** употребляется только въ приложеніи къ жидкой пищѣ: *Виїв миску борщу, поїв усі пироги, та й буде з мене.*

Ви́їдок, дка, *м.* Выѣденное яйцо, огурецъ и пр.

Ви́їзд, ду, *м.* Выѣздъ, отъѣздъ. *Сокоронько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179

Виїзджа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Виїзди́ти** *Вже твій Юрочко з-за гори виїзджає* Мет. 177. *Чоловік знає, коли виїзджає, а не знає, коли вернеться.* Ном. № 11375.

Ви́їзди́ти, джу, диш, *гл.* Изъѣздить. *Ой виїздив всю країну, увесь білий світ.* Мет. 139.

Ви́їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **ви́їхати, їду, деш,** *гл.* 1) Выѣзжать, выѣхать *Щодня їдні виїздили, другі приїздили.* Стор. М. Пр. 67. 2) Только несов. в. Объѣзжать (коня).

Ви́їсти. См. **Виїдати**

Ви́їститися, їщуся, стишся, *гл.* Осуществиться, исполниться. Вх. Лем. 397

Ви́їхати. См. **Виїздити.**

Вийграва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́йграти, граю, еш,** *гл.*=**Вигравати, виграти.** *Сурми-труби вийгравали.* Шевч. 361. *У карти грав на твоє щастя,—ось скільки вийграв.* О. 1862. VII. 44.

Вийма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **ви́йняти, йму, меш,** *гл.* 1) Вынимать, вынуть; обнажать; освобождать. *Ключі з-під голов виймав* Макс. *Дай, Боже, воювати, та шабель не виймати.* Ном. № 4637. *Отцева й матчина молитва зо дна моря виймає.* Макс. 2) Исключать, исключить, изъять. 3)—**зу́би.** Рвать зубы. 4)—**бчі.** Выкалывать, выклевывать глаза. *Закрякали чорні крюки, виймаючи очі.* Шевч. 54.

Вийма́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **ви́йнятися** и **ви́нятися, ймуся, мешся,** *гл.* 1) Выниматься, вынуться; обнажаться. *Копирсаю, копирсаю,—ніяк не виймається скабка з пальця.* 2) Находиться, найтися, оказаться, случиться. *Тільки одна птиця винялась, що добила усіх звірів.* ЗОЮР. II 31 *Такі пішли дощі, що й дня не винялось погожого.* 3) Всходить, взойти (о солнцѣ). *Було, скоро сонечко вийметься, лікарь і котить у-двукоиь.* МВ. (О. 1862. Ш. 46).

Ви́йна, ної, *ж* Тетка, жена брата отца. *Стрийна-война—біс, не родина; зять і невістка—чорт, не дитина.* Ном № 9394.

Ви́йти. См. **Виходити.**

Ви́кавзувати, зую, еш, *гл.* Выбранить *Я його добре викавзував.* Вх Зн. 23.

Ви́каз, -зу, *м.* Обнаруженіе; донесеніе, доносъ. *Пилку вжс через виказ найдено,—хлопець виказав* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Ви́казати. См. **Виказувати.**

Ви́казитися, жуся, зишся, *гл.* Посходить съ ума, побѣситься всѣмъ, перебѣситься. *Да нехай вони виказяться, не займай їх.* Ном. № 5126.

Вика́зувати, зую, еш, сов. в **ви́казати, жу, жеш,** *гл.* 1) Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, высказывать, высказать. *І ушки в мене сміються, так ними (дітьми) втішаюся, та їм сього не виказую* Г Барв. 293. *Виказус на тебе, що ти з ним крав.* Екатериносл. у. 2) Выговаривать, выговорить, высказывать, высказать. *Лає чоловіка та виказує.* Рудч Ск.

Ви́какати, каю, еш, *гл. дѣтск.* Испражнить

Ви́какатися, каюся, ешся, *гл. дѣтск.* Испражниться.

Ви́канючити, чу, чиш, *гл.* Выклянчить. *Так ви ж не виканючите!* Ном. № 4580.

Ви́капаний, а, е. 1) Искапанный. 2) Похожій какъ двѣ капли воды, вылитый. Радом. *Грицько - викапаний батусь.*

Ви́карати, раю, еш, *гл.* Наказать. Чуб. IV. 56, 555.

Ви́карбувати, бую, еш, *гл.* Сдѣлать нарѣзки на деревѣ.

Ви́кати, каю, еш, *гл.* Говорить „вы" *Господарь слузі не викає.* Ном. № 10388.

Ви́качалкувати, кую, еш, *гл.* Побить скалкой. *Вона його викачалкувала та й прогнала.* Екатериносл. у (Залюбовск.)

Ви́качати, ся. См. **Викачувати́, ся.**

Вика́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́качати, чаю, еш,** *гл.* Искатывать, искатать что, напр. при золотухѣ припухшія железы **вика́чують** шариками изъ горячаго хлѣба. Грин. II. 319.

Вика́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́качатися, чаюся, ешся,** *гл.* 1) Валяться, поваляться, покататься по землѣ. *Кінь викачався добре.* О человѣкѣ: валяться, поваляться, лежать, пролежать долго. *Висплються, викачаються.* Мир. ХРВ. 204. 2) Упавъ въ грязь, испачкиваться, испачкаться. *Спіткнувсь, упав і викачався у барлозі.* Мнж. 128.

Вика́шлювати; люю, еш, сов. в. **ви́кашляти, ляю, еш,** *гл.* Выкашливать, выкашлять. Аф. 329.

Вика́шлюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́кашлятися, ляюся, ешся,** *гл.* Выкашливаться, выкашляться. Аф. 329.

Виквиля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Издавать жалобные звуки. *Щоб барабанщ та не вибивали, щоб і пищалочки та не виквиляли.* Нп.

Ви́кидати, даю, еш, *гл* 1) Повыбрасывать, выбросить (все), побрасывать. *Пішов, ще разів зо два вніс дров, да й ті на попа викидав.* Рудч. Ск. I. 171. 2) Начать колоситься. *Жито ви́кидало колос.* Зміев. у.

Викида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́кинути, ну, неш,** *гл.* 1) Выбрасывать, выбросить. *Як іде гряд, викидають на двір сковороду і кочергу, щоб переставав.* Ном. № 13403. *Кожух викинув од молі провітрювати.* Г. Барв. 335. *Заткнула вона за косу червону макову квітку і викинула потім.* Левиц. I. 196. Переносно: выкидать, выкинуть, исключать, исключить. *Із пісні слова не викинути.* Ном. № 13115. *Із ряду і сього не викидають.* Ном. № 5711. 2) Бросать, бросить деньги на тарелку или въ шапку при сборѣ ихъ (напр. на крестинахъ, на свадьбѣ, во время увеселеній молодежи и пр.), а отсюда уже и просто давать въ такихъ случаяхъ деньги *На вечорницях хлопці викидають гроші дівчатам на гостинці.* Черниг. у. *На мед, на горілочку та скидаюпься,—викинув Іванко та копу грошей.* Мил. 88 *Дружко викидає на тарілку дві копійки.* Грин. III. 432. *Гей, Насте Горовая, шинкарко молодая, кабашнице степовая! Не велю я тобі сього козака з хати виганяти; хоч я свій осьмак на пиво викидаю, а ти його з хати не вибивай.* ЗОЮР I. 319. **Викида́ти принос.** У разносчиковъ мелочн. товара: на общемъ собраніи партіи предъявлять весь собранный въ селахъ товаръ и остатокъ наличныхъ денегъ. Вас. 191. 3) **Викида́ти на о́чі.** Колоть глаза. *Часто дітям його викидали на очі, що батько їх.... до церкви не ходить.* Грин. II. 153. *Мені на очі викидають, що в нас хати нема.* Г. Барв. 433. 4) Бросать, бросить вверхъ, подбрасывать, подбросить. *А що, хто вище викинув?* Грин. II. 81. Рудч. Ск. I. 61. 5) О растеніяхъ: **викида́ти ко́лос**—колоситься. Г. Барв. 147. Мил. 93. *Соловейко щебече, поки жито колос почне викидати.* Грин. I. 6.—**качани́.** О капустѣ: давать кочни. *Ти, капусто, ви́кидай качани!* Мил. 104. 6 — **хлаки́.** Вывѣшивать, вывѣсить флаги. *Викидають три хлакі.* Грин. I. 190.

Викида́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ви́кинутися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Выбрасываться, выброситься, выкинуться. *Із пісні слово не викидається.* Ном. № 13115. 2) Всплескиваться, всплеснуться. *Риба перед дощем викидається. Аж попереду мене щось плеснуло в воду. Викинулась риба та і зникла враз.* Щог. Сл. 91.

Викидни́й, а́, е́. Викидна́ цу́рка. Родъ дѣтской игры. Ив. 17.

Ви́кинути, ся. См. **Викида́ти, ся.**

Википа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́кипіти, плю, пиш,** *гл.* Выкипать, выкипѣть. Аф. 330.

Викиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́киснути, ну, неш,** *гл.* Вымачиваться. *Бовть у воду! Викис, вимок, виліз, висох, ліг спав на колоду та знов бовть у воду.* Ном. № 6074.

Ви́кичувати, чую, еш, *гл.* Вытеребить,

выкорчевать. *Гляди, щоб ти мені вирубав, викичував, зорав, пшениці насіяв.* Рудч. Ск. II. 120.

Ви́кишкати, каю, еш, *гл.* Выгнать, прогнать (отъ киш!). *Упросились злидні на три дні, та чорт їх і довіку викишкає.* Ном. № 1538.

Ви́кінчити. См. **Викінчувати.**

Викі́нчувати, чую, еш, сов. в. **ви́кінчити, чу, чиш,** *гл.* Оканчивать, окончить, закончить. *Викінчити роботу.* Вх. Уг. 230.

Ви́клад, ду, *м.* 1) Изложеніе. 2) Испражненіе. *А ні ладу, а ні складу, іззіж собачого викладу.* Ном. № 13066.

Ви́кладаний, а, е. О воротникѣ шубы: отложной. Гол. Од. 18.

Викладáння, ня, *с.* 1) Выкладываніе. 2) Инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 306. См. **Викладати 2.** 3) Раскладываніе. 4) Изложеніе.

Викладáти, даю, еш, сов. в. **ви́класти, ду, деш,** *гл.* 1) Выкладывать, выложить. *Як позичає, то всі боги викладає.* Ном. № 10629. 2) Въ художественныхъ гуцульскихъ работахъ: дѣлать инкрустаціи изъ дерева, рога или кости. Шух. I. 309. 3) Только сов. в. Положить убитыми многихъ, убить многихъ. *Виклав ляшків, виклав панків у чотирі лави.* Нп. 4) Раскладывать, разложить. *Сидить мила в загороді, карти викладає.* Гол. Ш. 430. 5) Излагать, изложить. *От я й викладаю все тее небозі.* МВ. II. 21. 6) Сочинять, составлять. *Не хапайсь пісні співать — поважом! бо не ти її виклав.* Ном. № 9650. 7) Испражнять, испражнить. *А ні ладу, а ні складу, іззіж те, що я викладу.* Ном. № 13066. 8)=**Валашити, вивалашати.** 9) **Смíшки си (собі) з кóго викладáти.** Трунить, смѣяться надъ кѣмъ, подтрунивать. Вх. Лем 397.

Викла́дний, а, е. Понятный, ясный (о языкѣ). Вх. Лем. 397.

Викла́дування, ня, *с.*=**Викладання.**

Викла́дувати, дую, еш, *гл.* = **Викладáти.**

Ви́кладчастий и **ви́кладчатий, а, е.** Отложной. *Викладчатий комір* (у сорочці) Левиц. Пов. 181. См. **Викладаний.**

Ви́класти. См. **Викладати.**

Ви́клеїти. См. **Виклеювати.**

Ви́клесуватися, суюся, ешся, *гл.* Развиться, возмужать. *Иноді малим і не хороше, а потім, як виклесується, до такий тобі стане парубок або дівка* Черниг.

Викле́ювати кле́юю, **еш,** сов. в. **ви́клеїти, клею, їш,** *гл.* Выклеивать, выклеить.

Ви́клик, ка, *м.* 1) Вызовъ. 2) Крикъ, восклицаніе. *Виклик, вигук роскотився, і полетів турчин легкими кіньми на козаків.* МВ. III. 56.

Викликáння, ня, *с.* Вызываніе.

Викликáти, кáю, еш, сов. в. **ви́кликати, чу, чеш,** *гл.* Вызывать, вызвать. *Листи читали, козаків у похід викликали.* Макс. *Виклич мені дівча з хати.* Мет. 19.

Виклинáти, нáю, еш, *гл.* Проклинать. Желех.

Ви́клисувати, сую, еш, *гл.* Выглянсировать (у сапожниковъ).

Ви́кличка, ки, *ж.* Оглашеніе о бракѣ. *Тепер без трьох вичок і не вінчають.* Черниг. у.

Ви́клопотати, чу, чеш, *гл.* Выхлопотать.

Викльóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́клювати, клюю, еш,** *гл.* Выклевывать, выклевать. *Клюнув бабу в око, та виклював око.* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́клюнути, ну, неш, *гл.*=**Виклювати.**

Ви́кобзати и **ви́ковзати, заю, еш,** *гл.* Скользя по льду, продѣлать дорожку. Аф. 330.

Ви́ков, ву, *м.* Выковка.

Ви́коверзувати, зую, еш, *гл.* Продѣлать что интригами. *Сам сатана не вигадає, іскушаючи праведників, що виковерзують ті єзуїти.* Стор. М. Пр. 69.

Ви́ковтати, таю, еш, *гл.* Выдолбить, выклевать (углубленіе). Вх. Лем. 398.

Викóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́кувати, кую, еш,** *гл.* Выковывать, выковать. *З того заліза він викував плуга.* Грин. II. 73. *Чого Бог не дасть, того і коваль не викує.* Ном. № 4284. 2) Кричать, прокричать (о кукушкѣ). *Що викувала вже зозуля,—проживай, а більше—шкода, що й бажаеш.* Г. Арт. (О. 1861. III. 112).

Викóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́куватися, куюся, ешся,** *гл.* Выковываться, выковаться. Аф. 330.

Ви́колоти. См. **Виколювати.**

Ви́колупати, ви́колупнути. См. **Виколупувати.**

Виколу́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́колупати, паю, еш, ви́колупнути, ну, неш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. *Хоч із-за чіпя виколупни, та дай.* Ном. № 2691.

Вико́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́колоти, лю, леш,** *гл.* 1) Выкалывать, выколоть. *Темно, хоч око виколи.* Ном. № 586. 2) Колоть, переколоть всѣхъ. *Коли б свині роги, то б цілий світ виколола.* Ном. № 3827.

Ви́колядувати, дую, еш, *гл.* Колядуя, получить что-либо (см. **Колядува́ти**). *Так ви ж не виколядуете.* Ном. № 4580.

Ви́компонувати, ную, еш, *гл.* Выдумать, придумать. *Про що иншому і згадать страшно, не низовець.... викомпонує, вимізкує.* К. ЧР. 137.

Виконáвець, вця, *м.* Исполнитель. Желех.

Виконання, ня, *с.* Исполненіе. Уман. I. 313.

I. Ви́конати, наю, еш, *гл.* Вымереть, перемереть. *Щоб наші вороги виконали до ноги.* Грин. III. 188.

II. Ви́конати. См **Виконувати.**

Вико́нувати, ную, еш, сов. в. **ви́конати, наю, еш,** *гл.* Исполнять, исполнить, привести въ исполненіе. *Се твое бажання виконаємо.* К. (О. 1861. III. 6).—**прися́гу.** Присягнуть. Котл. НП. 344. *Уся старшина присяду виконала Сомкові на послушенство в ринковій церкві Ичанській.* К. ЧР. 304.

Вико́нуватися, нуюся, ешся, сов. в. **ви́конатися, наюся, ешся,** *гл.* Исполняться, исполниться. Уман. I. 313.

Ви́копати, ся. См. **Викопувати, ся.**

Ви́копирсати. См. **Викопирсувати.**

Викопи́рсувати, сую, еш, сов. в. **ви́копирсати, саю, еш,** *гл.* Выковыривать, выковырять. Уман. I. 120.

Вико́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́копати, паю, еш,** *гл.* Вырывать, вырыть, выкапывать, выкопать. *Глибокую яму викопали.* Мет. 99. *Ликом пастернаку не викопаєш.* Ном. № 5254.

Вико́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **ви́копатися, паюся, ешся,** *гл.* 1) Вырываться, выкапываться, выкопаться. 2) Управляться, управиться. *І сметанки дай, і сиру дай, і молока.... їй Богу, вже не можу й викопатися.* Подол. г.

Ви́коренити, ся. См. **Викорінювати, ся.**

Викорі́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́коренити, ню, ниш,** *гл.* 1) Искоренять, искоренить, вырывать, вырвать съ корнемъ. *Що там* (на городі) *було пирію! Я як пійшла, як стала, як стала, дак і сапою, і граблями, і руками.... так усе викорінила.* Г. Барв. 428. 2) Совершенно истреблять, истребить: *Викоренив їх імення на всі вічні роки.* К. Псал. 17.

Викорі́нюватися, нююся, ешся, сов. в. **ви́коренитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Искореняться, искорениться, пропасть, исчезнуть. *Рід твій викориниться.* Стор. М. Пр. 64. 2)? *Викориниться, як в'яла риба.* Ном. № 5354. *Воно, сердешне, висохло і викоренилось, одні тільки хрящі зосталось.* Стор. II. 77.

Викорі́няти, ня́ю, еш, *гл.*=**Викорінювати.** *Тяжко лежав, на стіну дрався, а я все викореняв оте дання; ото й виходився.* Г. Барв. 342.

Ви́кормити, млю, миш, *гл.* Выкормить.

Ви́корпати. См. **Викорпувати.**

Вико́рпувати, пую, еш, сов. в. **ви́корпати, паю, еш,** *гл. Житина в око впала? Ке сюди, я викорпаю ціпилном.—Хоч би бичем, а не ціпилном,—одповів, протираючи полою око, той, кому треба було викорпувати.* Г. Барв. 315.

Ви́корчувати. См. **Викорчовувати.**

Викорчо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́корчувати, чую, еш,** *гл.* Выкорчевывать, выкорчевать, вытеребить деревья. *Щоб ти за одну ніч отой луг викорчував.* Рудч. Ск. I. 145.

Ви́кос, су, *м.* Скосъ. *Дати луку на викос.*

Ви́косити. См. **Викошувати.**

Ви́кот, ту, *м.* Вырѣзка, выемка (для воротника напр., въ одеждѣ). Аф. 330.

Ви́котити, ся. См. **Викочувати, ся.**

Ви́кохати, ся. См. **Вико́хувати, ся.**

Вико́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́кохати, хаю, еш,** *гл.* 1) Взлелѣивать, взлелѣять, воспитывать, воспитать. *Викохав дитину в добрую годину.* Ном. № 9223. *Викохав я дівчиноньку людям, не соби.* Мет. *Викохала, випестила, та й обоє покинули.* МВ. I. 153. *Викохала свою дівочу красу.* Левиц. I. 37. 2) Выращивать, выростить (животное, растеніе). *Хто ж викохав таку гнучку в степу погибати?* Шевч. 11.

Вико́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́кохатися, хаюся, ешся,** *гл.* 1) Взлелѣиваться, взлелѣяться, воспитаться. *Я виросла, викохалась у білих палатах.* Шевч. 356. 2) Вырастать, вырости хорошо, взлелѣяться. *Дарма, що в кріпацтві була, а голос викохався.* Г. Барв. 120.

Викоца́бнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть вверхъ ногами. Вх. Уг. 230.

Вико́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́котити, чу, тиш**, *гл.* 1) Выкатывать, выкатить; вывозить, вывезти изъ чего. *Викочує з-під повітки віз.* ЗОЮР. II. 201. *Та винесе самопали, викотить гармати.* Шевч. 450.

Вико́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́котитися, кочуся, тишся**, *гл.* Выкатываться, выкотиться. *Сонечко викочується з-за гори.* Драг. 25. *У діда із очей аж дві сльози викотились.* Стор. I. 121.

Вико́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́косити, шу, сиш**, *гл.* 1) Скашивать, скосить, выкосить. *Четвертину проса викосить.* Рудч. Ск. I. 89. 2) Находить, найти, кося. *Пішов на поле косить пшениці і викосив птичку таку гарну.* Рудч. Ск. I. 163.

Ви́кпити, плю, пиш, *гл.*=**Видурити**. Желех.

Ви́кравка, ки, *ж.*=**Окрайка**. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Викрада́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́красти, ду, деш**, *гл.* Выкрадать, выкрасть. *Який батько, такий син—викрали з діжки сир.* Ном. № 7137.

Викрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ви́крастися, дуся, дешся**, *гл.* Украдкой выходить, выйти, уходить, уйти. *До божого дому стала ще частіше ходити, викрадаючись од дітей.* Г. Барв. 370.

Ви́красити, ся. См. **Викраша́ти, ся**.

Ви́красти, ся См. **Викрадати, ся**.

Викраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **ви́красити, шу, сиш**, *гл.* 1)—себе́. Рисоваться, порисоваться, похвастать. *Їде* (поштарь) *і свистить: купив за п'ятака свистик і свистить—хотів себе викрасити, що, бач, і він свистить.* Екатериносл. у. (Залюбовск.). 2) Только сов. в.=**Ви́залашати**. *Корназ не викрашений.* Вх. Лем. 398.

Викраша́тися, ша́юся, ешся, сов. в. **ви́краситися, шуся, сишся**, *гл.* Красоваться, покрасоваться. *З полиці миси, миски й мисочки і зелені, й червоні, і жовті.... викрашаються.* МВ. (О. 1862. Ш. 57).

Ви́кресати, шу, шеш, *гл.* Высѣчь (огня). *Викресали огню з оружини.* Мет. 369.

Викрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́крити, рю, еш**, *гл.* Открывать, открыть, обнаруживать, обнаружить. Желех.

Ви́кривити, ся. См. **Викривляти, ся**.

Викривля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́кривити, влю, виш**, *гл.* Искривлять, искривить.

Викривля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́кривитися, влюся, вишся**, *гл.* 1) Искривляться, искривиться. 2) Кривляться, гримасничать.

Ви́крик, ку, *м.* Крикъ. *Гомін.... перейшов у викрик.* Мир. ХРВ. 262.

Ви́крикнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть. *А, бабусічко!—було викрикне.* МВ. (О. 1862. Ш. 39). *Брат на мене викрикнув.* Федьк.

Ви́крити. См. **Викривати**.

Ви́кришити, шу, шиш, *гл.* Превратить въ крошки.

Ви́кришитися, шуся, шишся, *гл.* Выкрошиться.

Ви́кришки, шок, *ж. мн.* Остатки при крошеніи табаку.

Ви́круглити. См. **Викругляти**.

Викругля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́круглити, лю, лиш**, *гл.* Округлять, округлить.

Ви́крут, ту, *м.* Уловка, увертка. *Хто має викрути, не піде в некрути.* Ном. № 971.

Викрута́си, сів, *м.* 1) Извороты, трудныя „па" (въ танцахъ). *Виробляв такі викрутаси, що ніхто б і не подумав, що сього козака бито недавно киями.* К. ЧР. 286. 2) Увертки.

Викрута́сом, *нар.* Изворачиваясь. *Тут танцювала викрутасом.* Котл. Ен.

Ви́крутень, тня, *м.* 1) Извилина. *Мо' в їх земля при купі, а в нас викрутні.* Кат-ев. у. 2) Плутня. *Викрутнями перебувається.* Ном. № 817. 3) Изворотливый человѣкъ. *Бач, який викрутень.* Ном. № 3019.

Ви́крутити, ся. См. **Викручувати, ся**.

Ви́крутка, ки, *ж.* Увертка.

Викру́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́крутити, чу, тиш**, *гл.* 1) Выкручивать, выкрутить, выжимать, выжать. *Сорочка мокрісінька,—хоть викрути.* Лебед. у. 2) Вырывать, вырвать. *А молода бондарочка тих жартів не знала,—праву ручку викрутила, та й по личку вп'яла.* Гол. 3)—но́гу. Свихнуть, вывихнуть.

Викру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́крутитися, чуся, тишся**, *гл.* 1) Увертываться, увернуться; вывернуться. *Грицько побачив, що кацап виймав ножа, та й викрутився.* Рудч. Ск. I. 201. 2) Только сов. в. Проработать безъ отдыху. *Ціле літо, як муха в окропі, викрутяться обоє, рано встаючи, пізно лягаючи.* Мир. ХРВ. 125.

Виктува́ти, тую, еш, *гл.* Харчевать,

кормить, угощать. *Виктує свої гості.* Гол. IV.

Ви́кувати. См. **Виковувати.**

Ви́куп, пу, *м.* 1) Выкупъ. *Зостав його, нехай живе на світі, бо він мені подав за себе викуп.* К. Іов. 73. 2) Искупленіе. *Од пекла до викупу, до царства небесного душу проважає.* Макс.

Ви́купати, паю, еш, *гл.* Выкупать.

Ви́купатися, паюся, ешся, *гл.* Выкупаться. *Викупалась і вона і вилазить із води.* Рудч. Ск. II. 117.

Викупа́тися, па́юся, ешся, *гл.*=**Викуплятися.**

Ви́купити, ся. См. **Викупля́ти, ся.**

Викупля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́купити, плю, пиш,** *гл.* 1) Выкупа́ть, выкупить. *Сорочку викупив, а сукман заставив.* Ном. № 10658. **Викупа́ти поясі́.** Свадебный обрядъ, совершаемый новобрачною во вторникъ: давать подарокъ (платокъ) и угощеніе водкой **дружкові и піддру́жому,** которые сидятъ въ это время на подушкахъ. Мил. 125. 2) Заплативъ деньги, брать, взять сдѣланную по заказу работу. Г. Барв. 505. 3) Искуплять, искупить.

Викупля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́купитися, плюся, пишся,** *гл.* Выкупа́ться, выкупиться, откупаться, откупиться. *Викупився од наїзників.* Рудч. Ск. I. 62.

Викупне́, но́го, *с.* Выкупныя деньги за землю. *За землю викупне треба дати.... а податки з якої речі?* Мир. Пов. I. 157.

Ви́курити. См. **Викурювати.**

Вику́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́курити, рю, риш,** *гл.* 1) Выкуривать, выкурить. 2) Выживать, выжить, изгонять, изгнать. *І ладаном не викуриш.* Ном. № 2810

Викуря́ти, ря́ю, еш, *гл.*=**Викурювати.** *Ей, винники, броварники! Годі вам.... по винницях горілок курити, очей своїх молодецьких викуряти.* Мет.

Ви́кусити. См. **Викушувати.**

Вику́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́кусити, шу, сиш,** *гл.* Выкусывать, выкусить. *Годай тобі здох той півень,—викусив око* Рудч. Ск. I. 38.

Ви́ла, вил, *с. мн.* 1) Вилы (земледѣльческій инструментъ). *Приткнув, як ужа вилами.* Ном. № 6787. *А Кавель узяв та й заколов вильми Авеля.* Чуб. I. 9. **Се ще ви́лами пи́сано.** Еще очень мало вѣроятности, чтобы это совершилось. Ном. № 6821. **Говіти на ви́лах.** Говѣть на шестой недѣлѣ поста. *Коли говітимеш?—На вилах. (На шостому тиждні, бо вже виляла-виляла, та далі нікуди, бо на останньому і ніколи, і служба довга).* Грин. II. 304. 2) Развилье, разсохи—отдѣльно или какъ часть различныхъ снарядовъ, напр. **сак** имѣетъ **ви́ла,** на которыхъ виситъ сѣть. Шух. I. 224, 228. 3) Уголъ, образуемый пересѣченіемъ двухъ рѣкъ, дорогъ и пр. Ум. **Ви́лка, ви́лочки.** *На Юрія сіна кинь, та й вилка закинь.* Ном. № 440.

Ви́лабудати, даю, еш, *гл.* Съ трудомъ и медленно выискать, сдѣлать что нибудь, добиться чего нибудь. *Треба б десь вилабудати якесь місце, де б можна забавлятись.*

Ви́лабудатися, даюся, ешся, *гл.* Съ трудомъ выбраться изъ чего. Желех.

Ви́лагодити, джу, диш, *гл.* Уладить, устроить какъ должно. *Як баба зна добре, то вилагодить як слід.* Черк. у.

Ви́ладнати, наю, еш, *гл.* 1) Привести въ порядокъ. 2) Починить. 3) Приготовить, снарядить.

Ви́лаз, зу, *м.* Въ выраж.: **нема́ ви́лазу.** Невозможно вылѣзть. *Тут і в посуху багнюка, що й вилазу нема.* Св. Л. 293.

Ви́лазити, жу, зиш, *гл.* Излазить. *Скрізь вилазили.* О. 1861. XI. 29.

Вила́зити, жу, зиш, сов. в. **ви́лізти, зу, зеш,** *гл.* 1) Вылазить, вылѣзать, вылѣзть. *Вилазить гадюка.* Рудч. Ск. I. 146. *Кривда людська боком вилазить.* Ном. № 2294. *Кричить, аж з шкури вилазить.* Ном. № 3459. *Не так скоро лихо вилізе, як улізе.* Ном. № 1959. 2) Взлѣзать, взлѣзть. *Кричи, хоч на гору вилізь.* Ном. *Виліз дружба на липу.* О. 1862. IV. 19. 3) **Не вила́зити з чо́го.** Быть постоянно въ чемъ. *З роботи ніколи не вилазить. Другі в плахтах та запасках .., а Мотря з вибійчаної юпки та спідниці не вилазила.* Мир. XPB. 25.

Ви́лазка, ки, *ж.* Лазейка. *Кільки в решеті дірок, стільки вилазок.* Кролев. у.

Ви́ламати, ся. См. **Виламувати, ся.**

Вила́мувати, мую, еш, сов. в. **ви́ламати, маю, еш,** *гл.* Выламывать, выломать.

Вила́муватися, муюся, ешся, сов. в. **ви́ламатися, маюся, ешся,** *гл.* 1) Выламываться, выломаться. 2) Пробиваться, пробиться, выбиться. *Нема звірів.... ще ніяк не виламаються* (бо замкнені). Рудч. Ск II. 70.

Вилані́, ні́в, *м. мн.* Вилы желѣзныя для навоза. Вх. Зн. 6. Желех.

Ви́лапати, паю, еш, *гл.* Выискать, найти. *Ми у лісі вилапали добрих дубків, та дорогі вражі.* Волч. у.

Ви́латати, таю, еш, *гл.* Наложить заплаты. *Кожуха вилатать.* О. 1862. V. Кух. 34.

Ви́лаяти, лаю, еш, *гл.* Выругать. *Вилаю так, що тобі в пельку не полізе.* Ном. № 3605.

Ви́лежати, ся. См. **Вилежувати, ся.**

Вилéжувати, жую, еш, сов. в. **ви́лежати, жу, жиш,** *гл.* 1) Вылеживать, вылежать. *У Пилипівку ніч як море—не виспиш і не вилежиш її.* 2) Пролеживать, пролежать. *От я зіму вилежала.* Ном. № 13923.

Вилéжуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́лежатися, жуся, жишся,** *гл.* Вылеживаться, вылежаться, пролежать достаточное время. *Виспався, та не вилежався.* Ном. № 11334.

Ви́летіти. См. **Вилітати.**

Ви́лечко, ка, *с.* Ум. отъ вильце.

Виливáння, ня, *с.* Выливаніе; изливаніе.

Виливáти, нáю, еш, сов. в. **ви́лити, ллю, ллеш,** *гл.* Выливать, вылить; изливать, излить. *Дешеву юшку на двір виливають, а дорогу поїдають.* Ном. № 10537. *За карії оченята, за чорнії брови серце рвалося, сміялось, виливало мову.* Шевч. 4. *Бач, на що здалися карі оченята, щоб під чужим тином сльози виливать.* Шевч. 80. *На Андрея виливають воском, оливом.* О. 1861. X. 48. Як з вóску ви́лив. Хорошо, аккуратно сдѣлать вещь. Мнж. 171.

Виливáтися, вáюся, ешся, сов. в. **ви́литися, ллюся, ллешся,** *гл.* Выливаться, вылиться; изливаться, излиться. *Вилилась вода. Пісня так і виливається із самого серця.* Стор. I. 4. *Вилилась як з воску в матір.*

Ви́ливок, вка, *м.* Яйцо, снесенное безъ скорлупы. Козел. у. *Проклята курка вилівки лє, а нестись—не несеться.*

Ви́лизати, ся. См. **Вилизувати, ся.**

Вилúзувати, зую, еш, сов. в. **ви́лизати, жу, жеш,** *гл.* Вылизывать, вылизать.

Вилúзуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́лизатися, жуся, жешся,** *гл.* Вылизываться, вылизаться.

Ви́линути, ну, неш, *гл.* Вылетѣть. *Де ти, пташко? Вилинь, серце.* Шевч. 276.

Ви́линяти, няю, еш, *гл.* Облинять; отлиняться. *Нехай цей кінь три роси обіб'є, вилиняє.* Рудч. Ск. II. 72.

Ви́лисіти, сію, еш, *гл.* Оплѣшивѣть.

Вилúскуватися, куюся, ешся, *гл.* Лосниться, блестѣть. *Вус чорний аж вилискується.* Стор. II. 11.

Ви́лити, ся. См. **Виливáти, ся.**

Ви́лиці, ць, *ж. мн.* 1)=**Вила 2.** Шух. I. 194. Также какъ часть мотови́ла. Шух. I. 150. 2) Въ куркѣ кремневого ружья пластинки, въ которыя вставляется кремень. Шух. I. 299. 3) Въ ножницахъ—часть отъ винта до острыхъ концовъ. Шух. I. 153. 4) Часть цѣпа. См. **Вуголов.** Шух. I. 166. 5) Боковая сторона морды четвероногаго животнаго. *У тих волів під вилицями, коло щелепів були такі наросли.* Павлогр. у. (Залюбовск.). 6) Затылокъ рыбы. Шух. I. 224.

Ви́лицювати, цюю, еш, *гл.* Перелицевать.

Виличáти, чáю, еш, *гл.* Просвѣчиваться (напр. о тѣлѣ подъ ажурной тканью). Мнж. 177.

Виличкóвувати, вую, еш, сов. в. **ви́личкувати, кую, еш,** *гл.* Очищать, очистить шкуру отъ шерсти.

Вилізáти, зáю, еш, *гл.*=**Вилазити.** Вх. Лем. 398.

Ви́лізти. См. **Вилазити.**

Ви́ліпити. См. **Вили́плювати.**

Вили́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́ліпити, плю, пиш,** *гл.* Лѣпить, слѣпить, вылѣпить. *З молодого, як з воску: що хоч, те й виліпиш.* Ном. № 8725.

Ви́літ, ту, *м.* 1) Вылетъ. 2) Отлетъ. *Соколонько та на вилеті, козаченько та на виїзді.* Мет. 179.

Вилітáння, ня, *с.* 1) Вылетъ, вылетаніе. 2) Отлетъ. Ум. **Вилітáннячко.** *Зозуленько, моя матінко! Та до Петра тобі та куваннячко, після Петра тобі вилітаннячко.* Мил. 93.

Вилітáти, тáю, еш, сов. в. **ви́летіти, лечу, тиш,** *гл.* 1) Вылетать, вылетѣть. *Ластівки виліпхують, годину обіцяють.* Ном. № 309. *Вилітали запорожці на лан жито жати.* Шевч. 61. 2) Взлетать, взлетѣть на что. *Курча часто вилітає на квочку.* Грин. II. 20.

Ви́літувати, тую, еш, *гл.* 1) Провести лѣто. 2) Прокормить въ продолженіе лѣта.

Ви́літуватися, туюся, ешся, *гл.* Прокормиться въ теченіе лѣта. *Вони виїхали, а кішка зосталась; так вона собі по клунях і визімується, і вилітується.* Пирят. у.

Ви́личити, ся. См. **Вилічувати, ся.**

Вилічка, ки, *ж.* Нижній брусокъ ля́ди (см.). МУЕ. III. 24.

Вили́чування, ия, *с.* 1) Высчитываніе, вычисленіе. 2) Вылѣчиваніе.

Вили́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́лічити, чу, чиш,** *гл.* 1) Высчитывать, высчитать, вычислять, вычислить, посчитать. *Почому сьогодні яйця?—Як хто продасть. Я свої вилічила по чотирнадцять.* Черниг. у. 2) Вылѣчивать, вылѣчить. Чуб. II. 48. *Шукаю лікарства і не можу вилічити.* Рудч. Ск.

Вили́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́лічитися, чуся, чишся,** *гл.* 1) Высчитываться, высчитаться, вычисляться, вычислиться. 2) Вылѣчиваться, вылѣчиться.

Ви́лка, ло́к, *с. мн.* 1) Ум. отъ ви́ла. 2) Ухватъ. Маркев. 84. 3) Косточка у животныхъ, имѣющая видъ развилья. 4) Родъ вышивки на рубахахъ. Чуб. VII. 427.

Вилка́стий, а, е. Вилообразный. Вх. Лем. 398.

Вилки́, ло́к, *мн.* Вилка. Шух. I. 291. См. **Виделка.**

Ви́лляти, ляю, еш, *гл.*=**Вилити.** *Де ж тая барилочка, що виллята горілочка?* Грин. III. 661.

Ви́ловити. См. **Виловлювати.**

Вило́влювати, люю, еш, сов. в. **ви́ловити, влю, виш,** *гл.* Вылавливать, выловить, переловить.

Ви́лог, гу, *м.* Раскладка сбора, налогъ. *І землю у жадного відрізали під скотину, і вилог на скотину таки плати — це біда.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́га, ги, *ж.* Родъ отворота спереди на груди въ сермягѣ или кафтанѣ. Гол. Од. 23, 55. Чуб. VII. 420, 421. *Сукмана з суконними вилогами.* Гол. Ум. **Вило́жка.**

Вило́жистий, а, е. Отложной. *Виложистий комір.* О. 1861. XI. 26. *Дівчина була.... в сорочці з виложистим коміром.* Св. Л. 3.

Ви́ложити, жу, жиш, *гл.* 1)=**Викласти.** *Глибоку криницю виложив цямриною.* Шевч. *Виложив з печі хліба.* Рудч. Ск. *Та й важно пісню виложено.* Харьк. у. 2) Наложить плату, сдѣлать налогъ. *І землю взяли під толоку, ще й виложили платити від жадної товаряки.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Вило́жка, ки, *ж.* Ум. отъ **вило́га.**

Ви́ломити, млю, миш, *гл.* 1) Выломать, отломать. *Вищиплю, виломлю клиновий лист.* Мет. 297. 2) Сломать. *Як була я в лужку, виломила ніжку.* Рудч. Ск. II. 34.

Ви́лочки, чок, *с. мн.* 1) Ум. отъ ви́ла. 2) Родъ вышивки. Kolb. I. 48, 49.

Ви́лузати, заю, еш, *гл.* Вылущить. *А це хто вилузав соняшник? я собі покла-ла.* Черниг. у.

Ви́лузнутися, нуся, нешся, *гл.* Выйти изъ яйца. (Курчата) *вилузнуться з яєць як слід.* Грин. I. 19.

Вилупа́ти, па́ю, еш, *гл.* Выламывать. *Мої двері вилупали.* Гол. I. 153.

Вилупе́нець, нця, *м.* Яйцо,—шуточное названіе, будто бы употребленное въ разговорѣ запорожцемъ. О. 1861. IX. 191.

Ви́лупити, ся. См. **Вилуплювати, ся.**

Вилу́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́лупити, плю, пиш,** *гл.* 1) Вылущивать, вылущить; откалывать, отколоть. *Наймитові хоч з коліна вилупи, а купи.* Ном. № 10334. *Тріску на одвірку вилупила.* МУЕ. III. 45. 2) Выводить, вывести, произвести, родить—преимущественно о птицахъ, но иногда, какъ грубое выраженіе, и о людяхъ. *Вилупила куріпочка усіх тільки трое* (куріп'ят). Мет. *От я підсипав під тую свиню, а вона й вилупила мені шість волів, так як соколів.* ЗОЮР. I. 229. *Вилупила вона ту дитину.* Грин. II. 262. 3) Вызубривать, вызубрить, выучить. *Було аж сльози тобі котяться, а таки не вилупиш тих латинів та греків, як отче наш.* Левиц. I. 152. 4) Вышучивать, вышучить, вытаращить. *Вилупив очі, як баран.* Ном. № 6599.

Вилу́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́лупитися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Выйти изъ яйца. *Як вилупляться гусята або каченята, то, щоб здорові росли, гніздо і шкалярущу виносять на воду.* Ном № 288. 2) Родиться, выйти (презрительно). *Мав уродитися чоловік, та вилупився чорт.* Ном. № 2917.

Ви́лупок, пка, *м.* Дитя (бранное слово). *Се ж твої вилупки.*

Ви́лух, ха, *м.*=**Валах.**

Вилуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **ви́лучити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выдѣлять, выдѣлить, отдѣлить. 2) Исключать, исключить; отлучать, отлучить. *Хто визнав його Христом, того вилучити з школи.* Єв. I. IX. 22. 3) Отдѣлять и брать, взять своихъ животныхъ изъ стада, когда оно возвращается вечеромъ домой. *Пора вівці вилучати.* Св Л. 53.

Вилуча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Дер-

жаться криво, имѣть искривленный спинной хребетъ. Чуб. IV. 1.

Ви́лучити. См. **Вилучати.**

Вилу́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Изгибаться дугой.

Ви́лушок, шка, *м.* Орѣхъ, выпавшій изъ шелухи.

Ви́лущити, ся. См. **Вилу́щувати, ся.**

Вилу́щувати, щую, еш, сов. в. **ви́лущити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вышелушивать, вышелушить. 2) Истреблять, истребить. *Вони вилущать усе твоє військо.* Стор. I. 81.

Вилу́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **ви́лущитися, щуся, щишся,** *гл.* Вышелушиваться, вышелушиться. *Глянь, як гарно оріхи вилущуються.* Харьк.

Виль! *меж.* для выраженія вилянія. *Сюди виль, туди виль — аж за п'ять миль.* Ном. № 11417.

Вильни́й, а́, е́. Извилистый. *Вильна річка.* Екатериносл. г. *Попрямуйтеся ви, вильні дороженьки, поправуйтеся ви лихі вороженьки.* Балт. у.

Вильо́ти, тів, *м. мн.* Откидные рукава. *Чи не се той Микита, що з вильотами свита?* Мет. 468.

Вильце́, ця́, *с.* Обрядовое деревцо украинской свадьбы: вѣтвь сосны (зимою) или другого дерева (лѣтомъ) втыкается въ хлѣбъ или свадебный коровай, а каждая вѣточка украшается цвѣтами, колосьями, калиновыми ягодами съ хмѣлемъ, цвѣтными (золотыми, серебряными и пр.) нитками, ленточками и бумажками; къ вѣтвямъ прилѣплены также небольшія зажженныя восковыя свѣчи. Дѣлать вильце́ называется ви́ти вильце́. Оно стоитъ на столѣ въ теченіе всей свадьбы. Чуб. IV. 99. МУЕ. Ш. 86. Иногда употребляется мн. ч.: ви́льця. Маркев. 104. Ум. Ви́лечко. Мил. 140.

Вильця́та, ця́т, *с. мн.* См. **Отримач.** Шух. I. 249.

Ви́людніти. См. **Вилюднювати.**

Вилю́дкувати, кую, еш, сов. в. **ви́людніти, ію, еш,** *гл.* 1) Мужать, возмужать, развиться. *Був він тоді таке мале та худе, а тепер, дивись, вилюднішло. У неї всі діти змалку так нездужали, а дивись, всі вилюднювали, ні одно не вмерло і здоровісінькі тепер.* Лебед. у. 2) Стать на людей похожимъ; стать приличнымъ, порядочнымъ и т. п. *Був собі чоловік ні те, ні се, а потерся між людьми, то й вилюднів.*

Вилю́жка, ки, *ж.* 1) Волнистая линія,—напр. въ орнаментѣ писанокъ. КС. 1891. VI. 370. 2) Искривленіе. *Тут скрізь гони однакові, тільки в однім місці вилюжка.* Кременч. у.

Виля́, *нар.*=**Віля.** Вх. Лем. 398.

Вилягáти, гáю, еш, сов. в. **ви́лягти, жу, жеш,** *гл.* Вылегать, вылечь.

Ви́лягтися, жуся, жешся, *гл.* Разлечься. *Виляглись на долинці у холодку, то вже так нам гарно було, що й не сказати.* Харьк.

Ви́ляпати, паю, еш, *гл.* Забрызгать грязью.

Ви́ляски, ків, *м. мн.* Эхо, отголоски. *Аж ідуть виляски од бою босих ніг по твердій землі.* Мир. ХРВ. 128.

Виля́скувати, кую, еш, *гл.* Сильно хлопать, щелкать, шлепать. *Виляскуючи малахаєм.* Мир. ХРВ. 39. *Карасі, язі, щуки, окуні виляскують по воді.* О. 1862. VIII. 16.

Виля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Вилять. *Виляє уже, як той пес.* Ном. № 3181. 2) Уклоняться отъ работы. *Виляти молотникові не можно.... трах-трах, трах-трах,—не оставайсь!* Г. Барв. 305. *Поли, поли, та, Марушко, поли, не виляй.* Грин Ш. 197.

Вимага́ння, ня, *с.* Требованіе.

Вимага́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́могти, можу, жеш,** *гл.* Требовать, потребовать. *Вона вимагатиме добрих коней, панського погонича.* Левиц. I. 318.

Ви́маглювати, люю, еш, *гл.* Выкатать. *Ой виперу, вимаглюю козацьку сорочку.* Чуб.

Ви́магом, *нар.* Насильно, путемъ требованій.

Ви́мазати, ся. См. **Вимазувати, ся.**

Вима́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́мазати, жу, жеш,** *гл.* 1) Вымазывать, вымазать, побѣлить. *Вимазати хату.* 2)=**Вима́щувати, ви́мастити.** *Чоботи.... вимаже гарненько дьогтем.* Рудч. Ск. I. 213. 3) Выпачкивать, выпачкать.

Вима́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́мазатися, жуся, жешся,** *гл.* 1)=**Вимащуватися, вимаститися.** 2) Выпачкиваться, выпачкаться.

Ви́майструвати, рую, еш, *гл.* Смастерить.

Вимальо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́малювати, люю, еш,** *гл.* Рисовать, нарисовать, написать красками; раскрасить. *Коли б мені тії малярі, вималювала б милого собі.* Мет. 52. *Трумло збудувати,*

ще й вималювати. Грин. III. 364. 2) Вырисовывать, вырисовать, выписывать, выписать красками. 3) Разукрашивать, разукрасить. *Я вишию, вималюю чиюму рукавця.* Мет. 20.

Ви́манити. См. **Виманювати.**

Ви́маніжити, жу, жиш, *гл.* 1) Отколотить, побить. *Виманіжив добре, та й пустив.* Мнж. 104. 2) Измучить работой. *Виманіжив коней, аж мокрі.*

Ви́мантачити, чу, чиш, *гл.* 1) Выострить **манта́чкою** (см.). 2) Выманить что, выпросить. Мнж. 177. *Не придумає, щоб його тут утворити таке, щоб у чумака гроші вкрасти, або як вимантачить, то вимантачить.* Рудч. Ск. II. 169.

Вима́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́манити, ню, ниш,** *гл.* Выманивать, выманить. *В старці пугою не вгнати, а з старців калачем не виманиш.* Ном. № 4650. *Такий убогий, що кошенят з запічка нічим виманити.* Ном. № 13491.

Ви́мастити. См. **Вимащувати.**

Ви́махати. См. **Вимахувати.**

Вима́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́махати, хаю, еш,** *гл.* 1) Размахивать, размахнуться. *Буком вимахує. Молодая Бондарівна ще жартів не знала, вимахала білу руку, да по пиці втяла.* Нп. 2) Намахиваться, намахаться. *Добре ж вони, добре вимахали крила.* К. Досв. 107.

Ви́мацати, цаю, еш, *гл.* Выщупать, прощупать.

Ви́мачкатися, каюся, ешся и **ви́мачкуватися, куюся, ешся,** *гл.* Выкарабкаться. *Перекинулися з возами у яр, та й мачкуються там; та поки вимачкувалися, я далеко від'їхав.* Волч. у. Лобод.

Вима́щувати, щую, еш, сов. в. **ви́мастити, щу, стиш,** *гл.* Вымазывать, вымазать, смазывать, смазать.

Вима́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **ви́маститися, щуся, стишся,** *гл.* Вымазываться, вымазаться, смазываться, смазаться.

Ви́мережити. См. **Вимережувати.**

Вимере́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́мережити, жу, жиш,** *гл.* Украшать, украсить узорами.

Вимерза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́мерзти, зну, неш,** *гл.* Вымерзать, вымерзнуть.

Ви́мерти. См. **Вимірати.**

Ви́мерхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться. О. 1862. VI. 60; IV. 77. *Циган таки хапав добре, бо вимерхався, не снідавши й нічого.* Грин. I. 121. *Як вимерхаєшся та вимориш, то все їстимеш.* Константиногр. у.

Ви́мести. См. **Вимітати.**

Ви́метати, таю, еш, *гл.* Набросать, возвести, насыпать. *Щоб мені та вимета́в високу могилу.* Гол. I. 221.

Ви́метикувати, кую, еш, *гл.* Выдумать, придумать, сочинить. *Виметикує оттаку казку, та й продає по чотирі гривні.* Канев. у.

Вимéтний, а, е. Исключенный, избавленный, изъятый. *Та тут, як правду казати, нема й однієї хати вимстної од коросги.* Переясл. у. *Злодіїв зловили, а Костянтин зостався вимстний.* Прилук. у.

Вимива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́мити, мию, еш,** *гл.* Вымывать, вымыть. *Не вимили біле личко слізоньки дівочі.* Шевч. 27.

Вимива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́митися, миюся, ешся,** *гл.* Вымываться, вымыться. *До схід сонця охаючують хату і самі вимиваються.* Ном. стр. 282, № 427.

Ви́милити, лю, лиш, *гл.* Измылить.

I. **Вимина́ти, на́ю, еш,** сов. в. **ви́м'яти, мну, неш,** *гл.* Выминать, вымять; мять, напр. овчины при обработкѣ. Вас. 153.

II. **Вимина́ти, на́ю, еш,** *гл.* Перегонять, обгонять.

Вимисли́вий, а, е. Капризный, прихотливый. *Се батькова дочка, вимислива й пишна,—одцурайсь її.* МВ. I. 122.

Ви́мислити. См. **Вимишляти.**

Ви́мити, ся. См. **Вимива́ти, ся.**

Вимишля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́мислити, слю, лиш,** *гл.* Вымышлять, выдумывать, выдумать. *Я тобі таку кару вимислю, що ти й не бачила, й не чула.* МВ. (О. 1862. III. 43).

Вимі́вка, ки, *ж.* 1)=**Вимова.** Мнж. 177. 2)=**Вимовка 3.** *Не може бути вимівка, щоби була винна жінка.* Гол. I 351.

Ви́мін, ну, *м.* и **ви́міна, ни,** *ж.* Обмѣнъ.

Вимі́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́мінняти, няю, еш,** *гл.* Вымѣнивать, вымѣнять, обмѣнивать, обмѣнять. *Міняли тихо, вимінняли лихо.* Ном. № 1065.

Ви́мір, ру, *м.* 1) Промѣръ, измѣреніе. 2) Доля хлѣба за помолъ.

Вимірáти, рáю, еш, сов. в. **ви́мерти, мру, рещ,** *гл.* 1) Вымирать, вымереть, перемереть. *Кругом його мов вимерли люде.* Шевч. 165.

Ви́міркувати, кую, еш, *гл.* Придумать, измыслить, выдумать. *Треба було вимірку́вати що инше.* О. 1862. I. 60.

Вимі́рювати, рюю, еш, виміря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́міряти, ряю, еш,** *гл.* Измѣрять, измѣрить, промѣрить. *Вони вимірять, скільки аршин буде в цьому демикитоні.* Лебед. у.

Вимірятися, ря́юся, ешся, *гл.* 1) Мѣряться на палкѣ, поясѣ и пр. чья очередь. О. 1861. XI. Св. 31. *Ходім, браття, а в вишневий садок, та наріжем черешневих палок, будем, браття, вимірятися, кому в військо та збіратися.* Нп. 2) Извиняться, оправдываться.

Ви́місити. См. **Вимішувати.**

Вимітальниця, ці, *ж.* Выметальщица. Мил. 217.

Вимітати, та́ю, еш, сов. в. **ви́мести, ту, теш,** *гл.* Выметать, вымести. *Вимети хату.* Шевч. 132.

Ви́мітка, ки, *ж.* По народнымъ повѣрьямъ: призракъ, заставляющій переносить себя отъ села до села. Вх. Зн. 7.

Вимі́шувати, шую, еш, *гл.* 1) Сов. в. **ви́мішати, шаю, еш.** Вымѣшивать, вымѣшать, промѣшивать. *Треба добре вимішувати в грубі. Дівка зле вимішає лемішку.* Ном. № 13400. 2) Сов. в. **ви́місити, шу, сиш.** Вымѣшивать, вымѣсить.

Ви́мкнутися, нуся, нешся, *гл.* Освободиться, вырваться, выбраться, выскользнуть, ускользнуть. *Хлопці розставили руки, обтягли мене навкруги неначе стіною: насилу вимкнулася.* Канев. у.

Ви́мня, ня, *с.*=**Вим'я.** Ум. **Ви́мнячко.**

Вимо́ва, ви, *ж.* 1) Выговоръ, произношеніе. Ном. № 6072. 2) Обусловленное договоромъ добавочное вознагражденіе. *Вимова така: окромі грошей, одежа й харч* 3) Отговорка. Ум. **Вимо́вка.** *Ти береш тридцять рублів, а вимовка яка есть у тебе? Хоч свита або що?* Зміев. у.

Ви́мовити, ся. См. **Вимовляти, ся.**

Вимо́вка, ки, *ж.* Ум. отъ **вимо́ва.**

Вимовля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́мовити, влю, виш,** *гл.* 1) Выговаривать, выговорить, произносить, произнести. *Що вимовиш язиком, то не витягнеш і волом.* Ном. № 1106. *Мила ж йому у погоню з плачем вимовляє: вернись, милий, голубчику, вернися додому.* Мет. 306. 2) Выговаривать, выговорить, обусловливать, обусловить. ХС. VII. 423. О. 1861. X. 129. *Я умовився за 20 рублів грошей, та ще вимовив собі кожух та чоботи.* Зміев. у. 3) Укорять, укорить, дѣлать, сдѣлать выговоръ.

Вимовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́мовитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выговариваться, выговориться, произноситься, произнестись. *Менння і однакове, та неоднаково всюди вимовляється.* О. 1862. I. 70. 2) Отговариваться, отговориться.

Вимо́вний, а, е. 1) Выразительный, краснорѣчивый. *Коли справді Бог дав чоловікові кебету до писання, то перше всього дає йому гарне вимовне слово.* О. 1862. Ш. 52. 2) Условленный, условный. 3) Укорительный; сопряженный, соединенный съ укорами. *Не дай мені, Боже, служащого хліба: служащий хліб добрий, та тільки вимовний; по кусочку крає, що-дня вимовляє.* Чуб. V. 1021.

Вимо́вно, *нар.* 1) Выразительно. 2) Условно.

Ви́мовчати, чу, чиш, *гл.* 1) Смолчать, умолчать. *Жінка не вимовчала та й каже....* Рудч. Ск. I. 208. 2) Промолчать извѣстное время. *Увесь вечір вимовчав,—ні пари з уст.*

Ви́могти. См. **Вимагати.**

Ви́могчи, жу, жеш, *гл.*=**Вимогти.**

Ви́мок, мка, *м.* Мѣсто, гдѣ вымокъ посѣвъ.

Вимока́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́мокти, кну, неш,** *гл.* 1) Вымокать, вымокнуть. *Ой як же тій коноплиночці у ставу вимокати.* Грин. Ш. 330. 2) Мокнуть, измокнуть. *Бовть у воду! Викис, вимок* Ном. № 6074.

Ви́моленець, ниця, *м.* Выпрошенный у Бога молитвами.

Ви́молити, лю, лиш, *гл.* Вымолить. *Буду благати Господа і вимолю тобі вірну дружину.* Стор. I. 198.

Ви́молитися, люся, лишся, *гл.* Молитвами избавиться отъ чего. *Хоч кільки молися, з біди не вимолишся.* Ном. № 159.

Ви́молот, ту, *м.* Умолотъ.

Ви́молоти, мелю, леш, *гл.* Смолоть.

Ви́молотити, лочу, тиш, *гл.* Вымолотить. *Показує пригорщ пшениці, що вимолотив.* Стор. I. 20.

Вимороже́ння, ння, *с.* Вымораживаніе.

Вимороже́ний, а, е. Вымороженный.

Вимороже́ний, ого, *м.* Вымороженный.

Вимороже́ний, ого, *м.* Вымороженный.

Вимороже́ний, ого, *м.*

Вимо́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́мотати, таю, еш**, *гл.* 1) Выматывать, вымотать. 2) Добывать, добыть мошенничествомъ. *Що вибреше, що вимота, то те й його.* Рудч. Ск. II. 190. 3) Выпутывать, выпутать изъ бѣды. *Йому аби тих вимотати, а сам викрутиться.* Св. Л. 159.

Вимо́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́мотатися, таюся, ешся**, *гл.* 1) Выматываться, вымотаться. 2) Выпутываться, выпутаться изъ бѣды. *Де треба вимотатись, то такого туману впре, що й наймудрішого.... одурить.* Св. Л. 262.

Ви́мочити, ся. См. **Вимо́чувати, ся.**

Ви́мочки, чок, *ж. мн.* Спитой и высушенный чай. Рк. Левиц.

Вимо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́мочити, чу, чиш**, *гл.* Вымачивать, вымочить.

Вимо́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́мочитися, чуся, чишся**, *гл.* Вымачиваться, вымочиться.

Вимощáти, щáю, еш и **вимо́щувати, щую, еш**, сов. в. **ви́мостити, щу, стиш**, *гл.* Выстилать, выстлать, устилать, устлать. *Клоччєм вимощала.* Шевч. 318. *Порплиться.... курка на гнізді. Вимощує, підмощує, смиче, обсмикує.* Мир. ХРВ. 88. *Трупом гатки й байраки вимощували.* К. Кр. 27.

Ви́мудрувати, рую, еш, *гл.* 1) Получить хитростью. 2) Придумать, измыслить. *Вимудрував щось на Сомка.* К. ЧР. 26.

Ви́мудруватися, руюся, ешся, *гл.* Хитростью избавиться, изъ бѣды выпутаться. *І так Соломон з пекла вимудрувався, що всяк сьому диву дивувався.* О. 1862. VI. 52.

Ви́мурувати, рую, еш, *гл.* Построить (изъ кирпича, камня). *Стоїть вимурований стовп.* Грин. II. 123.

Ви́мусити. См. **Вимушувати.**

Ви́мутюрхатися, хаюся, ешся, *гл.* Проголодаться, истощиться. *Згребе обома руками, видавить олію, та в рот.... Звісно, скілько можна чоловікові так ззісти, та ще як вимутюрхався добре.* Ном. № 11988.

Ви́мучити. См. **Вимучувати.**

Вимýчувати, чую, еш, сов. в. **ви́мучити, чу, чиш**, *гл.* 1) Измучивать, измучить; истощать, истощить. 2) Выпытывать, выпытать, достичь мученіемъ.

Ви́нуштрувати, рую, еш, *гл.* 1) Обучить военнымъ пріемамъ. 2) Дисциплинировать.

Винýшувати, шую, еш, сов. в. **ви́мусити, шу, сиш**, *гл.* Вынуждать, вынудить. К. Каин. 12.

Ви́м'я, м'я, *с.* Вымя. Чуб. I. 59. **Сýчевим'я.** Родъ нарыва подъ мышкой. Грин. II. 320.

Вим'я́та вівця́. Овца съ испорченнымъ вымянемъ, которая не'можетъ кормить ягненка. О. 1862. V. Кух. 32, 37.

Ви́м'яти. См. **Виминати.**

Ви́на, вин, *с. мн.* См. **Вино 3.**

Вина́, ни́, *ж.* 1) Вина. *Иногді б'ють Хому за Яремину вину.* Ном № 4062. 2) Обвиненіе. *На того вина, кого вдома нема.* Ном № 2821. 3) Судебная пошлина.

Винагóрода, ди, *ж.* Награда.

Ви́нагородити. См. **Винагороджувати.**

Винагоро́джувати, жую, еш, сов. в. **ви́нагородити, джу, диш**, *гл.* Награждать, наградить. *Я вас винагороджу....— Подивись на його: ще й винагороджувати хоче.* Рудч. Ск. II. 160. *Як чим же тебе за твою службу винагородити?* Г. Барв. 196.

Ви́найти, ся. См. **Винаходити, ся.**

Вина́рня, ні, *ж.* Виногорговля, винный погребъ. КС. 1884. VII. 367.

Ви́народовити, влю, вш, *гл.* Денаціонализировать, лишить національности. К. Кр. 35

Винахо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́найти, йду, деш**, *гл.* 1) Отыскивать, отыскать, разыскать. 2) Открывать, открыть; изобрѣтать, изобрѣсти.

Винахо́дитися, джуся, дишся, сов. в. **ви́найтися, дуся, дешся**, *гл* 1) Отыскиваться, отыскаться, найтись. 2) Открываться, открыться, изобрѣтаться, изобрѣстись.

Ви́нен, ви́нна, не =1. **Винний.** *Винен був п'ятдесят рублів.* Кв. I. 217. *Чи винен той голуб, що сокіл убив?* Шевч. 28.

Ви́нести, ся. См. **Виносити, ся.**

Ви́низати, жу, жеш, *гл.* Нанизать все. *Винизала усе намисто, — і намистинки не зосталося.* Харьк.

Виника́ння, ия, *с.* Возникновеніе, появленіе; слѣдствіе.

Ви́никати, каю, еш, *гл.* Исходить, всюду заглядывая. *Туди ник, сюди ник.—увесь двір виникає, а діла не робить.* Харьк

Виника́ти, каю, еш, сов. в. **ви́никнути, ну неш**, *гл.* 1) Возникать, возникнуть, появляться, появиться, выходить, выйти. *Перед матінков Божов ружа проквітає, а з тої ружи пташок виникає.* Гол. II. 7. 2) Слѣдовать, послѣдовать.

Ви́никнути. См. **Виника́ти.**

Вини́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Винить. *Її і не винять.* МВ. (О. 1862. I. 104). *Учителю, чи ще ти не смирився і Господа винитимеш устами.* К. Іов. 90.

Вини́тися, ню́ся ни́шся, *гл.* Виниться.

Ви́нишпорити, рю, рить, *гл.* 1) Перискать, перешарить по всѣмъ закоулкамъ. *Тут же тобі така дітвора, що все винишпорить.* Харьк. у. Слов. Д. Эварн. 2) Разыскать, выискать, найти.

Ви́нищити. См. **Винищувати.**

Вини́щувати, щую, єш, сов. в. **ви́нищити, щу, щиш,** *гл.* Уничтожать, уничтожить (все). *Не винищили з його серця того рідного, дорогого.* Г. Барв. 490.

Вини́вка, ки, *ж.* Винная бочка. Вх. Лем. 398.

Виніже́ночка, ки, *ж.* Нѣженка. Встрѣчено только у. МВовчка: *Сестричка менша, виніженочка.* МВ. Ш. 61.

I. Ви́нний, а, е. 1) Виновный, виноватый. *За єдного винного сто невинних гине.* Ном. № 7465. *Я цьому не винна. Не винна доля, винна воля.* Ном. 2) Долженъ, должный. *Так як я вам винний.* Ном. № 4053. *Вона менї винна карбованця.*

II. Ви́нний, а, е. 1) Винный. *Камінне серце, а винний смак—чому то так?* Ном. стр. 294, № 162. 2) Виноградный. *Ой сіяла винні квіти із приполу.* Мет. 139.

Ви́нник, ка, *м.* Винокуръ. *Ви, броварники, ви, винники.... Ходіте з нами на долину Черкень погуляти.* Лукаш. 37. Ум. **Ви́нничок.**

Винникі́вна, ни, *ж.* Дочь винокура.

Винникува́ти, ку́ю, єш, *гл.* Быть винокуромъ.

Ви́нницький, а, е. Винокуренный.

Ви́нниця, ці, *ж.* 1) Винокурня. *Міждо винниці і між броварниці пробіга.* Мет. 414. 2) Виноградникъ. Угор. 3) Мн. **Ви́нниці, ць.**= Порічки. Шух. I. 109. Ум. **Ви́нничка.**

Винниче́нко, ка, *м.* Сынъ винокура.

Ви́нничка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ви́нниця.** *Винничка—всьому половинничка, млиночок—усьому віночок.* Ном. № 14017. 2) Жена винокура.

Ви́нничок, чка, *м.* Ум. отъ **ви́нник.**

Виниво́ха, хи, *ж* Родъ виннокислыхъ яблокъ. Вх. Зн. 7.

Ви́нняти, йму, меш, *гл.* = **Виняти.** *Хе!... виннявши з рота люльку і сплюнувши, мовив Кирило.* Мир. Пов. II. 44.

Винб, на́, *с.* 1) Вино. *На Вкраїні добре жити, меді винопити.* Ном. № 700. *Ніхто не наливає нового вина в старі бурдюки.* Єв. Мр. II. 22. 2) Виноградъ. *Зелене вино к горі ся вило, к горі ся вило, сине розцвіло.* Гол. IV. 547. *Зелене вино високо звило, ще й похилило.* ХС. VII. 425. 3) Пиковая масть. КС. 1887. VI. 463. Часто во мн. ч. **ви́на.** Ум. **Винце́.** *Без дірочки, без денця, повна чарочка винця.* Ном. стр. 292, № 67.

Винова́т, винова́тий, а, е. 1) Виновный, виноватый. *Ні сном, ні духом не виноват.* Ном. № 4055. *Нехай на себе жалкує виноватий.* Ном. № 7067. 2) Должный, должникъ.

Винова́те, того, *с.* Долгъ. *Сей чоловік косе менї не за гроші, а за винуване,—позичав весною.* Волч. у.

Винова́тель, ля, *м.* Обвинитель. *Жено, де ж ті винувателі твої?* Єв. I. VIII. 10.

Винова́тець, тця, *м.* 1) Виновникъ. Мнж. 74. *Я не крав деревні, а ось я швидко виноватця знайду.* Канев. у. *Уміє він пізнати виноватця.* К. Іов. 24. 2) Должникъ. *Оце по виноватцях ходив, щоб повіддавали, хто скільки позичав, так нема—не молотили.* Черниг. г.

Винова́тий. См. **Виноват.**

Винова́тити, чу, тиш, *гл.*=**Винува́ти.** *Винуватили його архиреї.* Єв. Мр. XIV. 3. *Ми не виноваті,—тих виноватьте.* Грин. Ш. 447.

Винова́тниця, ці, *ж.* 1) Виновница. *Жадної іскорки жалю ні у кого не було до безщасної виноватниці.* О. 1862. II. 57. 2) Должница.

Винова́цтво, ва, *с.* Виновность. **Повернути в винова́цтво.** Обвинить. *Нехай же хто лихих моїх осудить, напасників поверне в виноваство.* К. Іов. 57.

Вино́вий, а, е. Пиковый.

Винови́й, а́, е́. 1) Винный. *Виновий льох.* 2) Виноградный. Чуб. VI. 71.

Виногра́д, ду, *м.* 1) Виноградъ. *По садочку хожу, виноград сажу.* Нп. **Сад-виногра́д.** Виноградникъ. *Ой у саді, саді-винограді, стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. Ум. **Виногра́дочок.** *Ти мій таточку, мій виноградочку.* Мил. 183.

Виногра́довий, а, е. Виноградный.

Виногра́дочок, чку, *м.* Ум. отъ **виногра́д.**

Виновор, ра, *м.* Эпитетъ сокола. Дальнозоркій? *Пошлімо, громадо, сокола-виновора! найпридатніщий це птах: має він ясній очі і бистрії крила.* Драг. 170.

Виноко́ло, ко́ла, *с.* Виноградникъ? *А в полі, в полі, й у виноколі, стоять намети з білого шовку.* АД. I. 8.

Ви́носити. См. **Виношувати.**

Вино́сити, шу, сиш, сов. в. **ви́нести, несу, сеш,** *гл.* 1) Выносить. *І утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. *Де не просять, там києм виносять.* Ном. № 11895. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667. 2) Вырывать, вырвать. *Зайшов* (чортъ) *ззаду, та шпичкою й виніс те око.* Драг. 43. *Гледи, щоб вона* (вѣдьмина сорочка) *печі не рознесла,—дай я спалю. Та пішли на город, викопали кабицю. Як запалили, так ту кабицю й винесло.* Драг. 69. 3) О денежномъ счетѣ: составлять, составить. *Вам треба заплатить за поле.... 18 карб. 90 коп., та за город 5 карб. 10 к., до на рік винесе 24 карб.* О. 1862. IV. 106.

Вино́ситися, шуся, сишся, сов. в. **ви́нестися, суся, сешся,** *гл.* 1) Выноситься, вынестися. 2) Возноситься, вознестись, подниматься, подняться. *Між бідними невеличкими міщанськими хатами високо виносилася покрівля його чималої хати.* Левиц. I. 238. 3) **Ку́рка ви́неслася.** Снесла всѣ яйца, больше ужъ не будетъ нестись. *За літо кури винеслись, то тепер і не несуться.* Волч. у.

Виното́ка, ки, *ж.* Точило для выжимки виноградного сока. *Чоловік викопав винотоку.* Св.; Мр. XII. 1.

Винохі́д, хо́да, *м.* Иноходецъ. *Спочили вони з матір'ю, осідлали коня-виноходa і поїхали собі.* ЗОЮР. II. 50.

Виношáти, шáю, еш, *гл.*=**Вино́сити.** *А свекорко похожає, нагаєчку виношає.* Грин. III. 307.

Вино́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́носити, шу, сиш,** *гл.* 1) Выносить, повыносить. *Носить та й носить, та насилу виносила.* Рудч. Ск. I. 37. *Який батько, такий син,—ви́носили з діжки сир.* Ном. № 7137. 2) Пронашивать, проносить. 3) Изнашивать, износить.

Вино́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́носитися, шуся, сишся,** *гл.* 1) Пронашиваться, проноситься. 2) Изнашиваться, износиться.

Винува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обвинять, вивить. *Бо як тії припутні полетять, тебе будуть, орлику, винувать.* Радом. у. *Нікого не винуйте, я нікого не винуй, одного Петра, він зробив мені цю шкоду.* Канев. у.

Винува́тися, нуюся, ешся, *гл.* Обвиняться. Шух. I. 189.

Винужáти, жáю, еш, *гл.* Изнурять. *Ну, навіщо б я себе отак винужав: день у школі, прийде ніч—одно за книжками сидите.* Лебед. у.

Винуря́тися, ряюся, ешся, *гл.* Выходить наружу, показываться, выступать. *Та вона* (рѣчка Оріль) *так: то пече під кукотиною* (гака рослина), *то знов винуряється і блищить проти сонця.* Новомоск. у. Слов. Д. Эварн.

Виньмáти, маю, еш, *гл.*=**Вийма́ти.** Аф. 335.

Ви́нюхати. См. **Винюхувати.**

Винюхувати, хую, еш, сов. в. **ви́нюхати, хаю, еш,** *гл.* 1) Вынюхивать, вынюхать. *Табаки ріжок винюхала.* О. 1862. IX. 123. Мнж. 59. 2) Пронюхивать, пронюхать.

Ви́нянчити, чу, чиш, *гл.* Выняньчить.

Ви́нянчитися, чуся, чишся, *гл.* Выняньчиться.

Ви́няти. ся. См. **Вийма́ти, ся.**

Виняткóвий, а, е. Исключительный. Желех.

Ви́няток, тку, *м.* Исключеніе. Желех.

Ви́орати, ся. См. **Виорювати, ся.**

Виорювати, рюю, еш, сов. в. **ви́орати, рю, решь,** *гл.* 1) Вспахивать, вспахать. *Виорала дівчинонька мислоньками поле.* Мет. 274. 2) Находить, найти въ землѣ при паханіи. *Не чув, щоб хто росказував, що в полі виорують лина.* Рудч. Ск. I. 165.

Виорюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́оратися, рюся, решся,** *гл.* Находиться, найтись въ землѣ при паханіи. *Виорюються барз із землі хрущі.* Вх. Уг. 230.

Випада́ти, да́ю, еш, сов. **в. ви́пасти, ду, деш,** *гл.* 1) Выпадать, выпасть. *Аж очі випадають, так голова болить.* Ном. № 10046. *Як рак з кошеля випав, так багачеві таляр з калити.* Ном. № 13371. *Вітер і сніг випадає, чумак в полі пропадає.* Рудч. Чп. 238. *Випав сак і тому бідному.* Ном. № 2108. 2) Случаться, случиться, приходиться. *Випало мені якось бути у його в хаті. Така мені доля гірка випала.* МВ. (О. 1862. III. 47). *О Гервасієві саме тоді випала дорога.* Св. Л. 94. *Яке коли нещастя випаде.* Драг. 75. **Випада́є.** а) Случается, приходится. *Чи гавкає Рябко, чи мовчки ніччу спить,—все випада таки Рябка притьмом побить.* Г. Арт. (О. 1861. III. 85). **Не ви-**

пада́є. Не слѣдуетъ, не приходится, неприлично. Рудч. Ск. I. 124. *Менѣ не випадає так казать.* Волын. г. б) Значитъ, слѣдовательно, выходитъ. *Випада, ви усі три були дурні, а вона розумна,* Грин. II. 275. *Коли се все зробиш як слід,— ти, випада, розумний.* Грин. II. 276.

Випадко́вий, а, е. Случайный. *Щирість у нас річ випадкова, що якось несамохіть виявляється.* Г. Барв. 378.

Ви́падок, дку, *м.* Случай. **Пішло́ на ви́падок.** Пошло на бѣду. Ном. № 1768. **Ви́падком ви́пасти:** а) Случиться. *Випадком випало дуже добре.* Рк. Левиц.; б) Пойти прахомъ. *А щоб йому випадком випало.* Ном. № 3681. *Як беруть з нас гроші (дурно), так випадком і випадуть* Ном. № 13477. **Ви́падком.** Случайно

Ви́палити. См. **Випалювати.**

Випа́лювання, ня, *с.* Выжиганіе.

Випа́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́палити, лю, лиш,** *гл.* 1) Выжигать, выжечь. *А винограду нащо стілько випалив?* Рудч. Ск. I. 94. 2) Стрѣлять, выстрѣлить, выпалить, дать залпъ. *Випалив, і лях схилився набік.* Стор. М Пр. 131

Випаля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Випалювати.**

Ви́парити, ся См. **Випарювати, ся.**

Випаро́вувати, вую, еш, *гл.* Испарять-ся. *Вода у болоті раз у-раз випаровує.* Дещо.

Ви́парубок, бка, *м* Подростокъ Мнж 177.

Випа́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́парити, рю, риш,** *гл.* 1) Выпаривать, выпарить. 2) Только сов в. Высѣчь *Випарили різками.* Шевч. 299.

Випа́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **ви́паритися, рюся, ришся,** *гл.* Выпариваться, выпариться.

Ви́пас, су, *м.* Пастбище, подножный кормъ. *Випаси добрі.*

Випаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́пасти, су, сеш,** *гл.* 1) Выпасать, выпасти. 2) Пасть, напасть. *Пішли вівці в полонинку писаною коліею: а хто вас їметь випасати, як я ся оженю? Імуть они ся сами пасти, сами випасати.* Лукаш. 145.

Ви́паскудити, джу, диш, *гл* Изгадить, загадить.

Ви́паскудитися, джуся, дишся, *гл.* Изгадиться, загадиться

Ви́пасти. См. **Випадати** и **випасати.**

Випа́сувати, сую, еш, *гл.*=**Випасати.** *Лемішка випасував товар на степах до різниць.* Левиц. I. 239.

Ви́патрати, раю, еш, *гл.* Испачкать.

Ви́пахатися, хаюся, ешся, *гл.* Выдыхаться, очиститься отъ запаха. *Се вже трохи хата випахалась, а то так смерділа димом.*

Ви́пекти, ся. См. **Випікати, ся.**

Ви́пелешити, шу, шиш, *гл.* Искоренить, уничтожить все. Вх. Уг. 230

Випереджа́ти, джа́ю, еш, сов. в. **ви́передити, джу, диш,** *гл.* Опережать, опередить, обогнать, обогнать. *Ну, тепер,— каже чорт,— хто кого випереде, того буде пані.* Рудч. Ск. I. 68.

Ви́перти, ся. См. **Випірати, ся.**

Ви́пестити, щу, стиш, *гл.* Вылелѣять, выхолить. *Випестили її, викохали хорошу й чепурну.* МВ. I. 35.

Ви́пестувати, тую, еш, *гл.*=**Випестити.** К. ЧР. 218.

Ви́печатати, таю, еш, *гл.* Отпечать.

Випива́ти, ва́ю, еш, сов в. **ви́пити, п'ю, еш,** *гл.* 1) Выпивать, выпить. *Випивай до дна, щоб велика росла.* Ном. № 11551. *Горе—море: пий його, не вип'єш.* Ном. № 2235. **Він ви́пивши, він тро́хи ви́пивши.** Онъ подъ хмелькомъ. **Ви́пити по́вну, не малу́,** т. е. **ви́пити по́вну ча́рку го́ря, ли́ха.** Узнать много горя. *Він же з мене і кров виссе.... Не даром його жінка така замліла та занепала. Випила, видно, не малу, добра душа, на своєму віку.* Мир Пов. II. 53. 2) Выѣдать, выѣсть. *Жук хліб випиває.* Константиногр. у.—о́чі. Выклевывать, выклевать глаза. *Яструби з орлами випивали очі.* О. 1862. I. 109.

Ви́пиляти. См. **Випилювати.**

Випи́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́пиляти, ляю, еш,** *гл.* Выпиливать, выпилить.

Випина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́пнути** и **ви́п'ясти, пну, яеш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить впередъ, выпячивать, выпятить. 2) Выпучивать, выпучить. *Кобза як не випинав баньки.... однак не розгледів.* Стор. М. Пр. 52. *Вип'яв очі—неначе ті баньки.* Ном. № 6597.

Випина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **ви́пнутися и ви́п'ястися, пнуся, нешся,** *гл.* 1) Выпяливаться, выпялиться, выпячиваться, выпятиться, выставляться, выставиться впередъ. *Його живіт страшенно випнувся, як здоровий гарбуз.* Левиц. I. 172.

Ви́пис, су, *м.* 1) Выпись, выписка, извлеченіе изъ рукописи. 2) Написаніе. 3) Исключеніе изъ списка.

Ви́писати, ся. См. **Виписувати, ся.**

Випи́сувати, су́ю, еш, сов. в. **ви́писати, шу, шеш,** *гл.* 1) Выписывать, выписать. *Випиши мені з книги оцю пісню.* 2) Писать, написать. *Щоб пропасниця покинула трусити, візьми й випиши на чвертці оці слова.... згорни сей папірець у восьмеро, перев'яжи його ниткою і вкинь у воду.* Это называется *випи́сувати пропи́сницю.* Грин. I. 255, 256. 3) Исключать, исключить изъ списковъ. *Ти вже виписаний з наших списків.* Грин. II. 149. 4) Расписывать, расписать, украшать, украсить орнаментами—деревянный предметъ, посуду и пр. при помощи красокъ, нарѣзокъ и пр. Шух. I. 251, 262, 294. 5) Опредѣлять, опредѣлить, назначать, назначить. *Вже мені виписана по-над лугом дорога.* Нп.

Випи́суватися, суюся, ешся, сов. в. **ви́писатися, шуся, шешся,** *гл.* Выписываться, выписаться, уходить, уйти изъ общества. *Адже ти не виписувався із запорожців?* Шевч. 301.

Ви́пит, ту, *м.* Разспросъ, допросъ, вывѣдываніе.

Ви́питати, ся. См. **Випитувати, ся.**

Ви́пити. См. **Випивати.**

Ви́питок, тку, *м.* Въ выраж.: **під ви́питком**—подъ хмелькомъ. *Семен під випитком і росказав, як вони крали яблука у панському саду.* Волч. у. (Лобод.).

Випи́тування, ня, *с.* Разспросы, развѣдываніе, вывѣдываніе.

Випи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́питати, таю, еш,** *гл.* Вывѣдывать, вывѣдать разспросами, допрашивать, разспрашивать, разспросить. *Все роспитують та випитують, і що вони судейським не кажуть, не ймуть віри.* Стор. I. 48.

Випи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́питатися, таюся, ешся,** *гл.* Разспрашивать, разспросить. *Сидить хлопець коло дівки та й ся випитує.* Гол. I. 252.

Випиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́пхати, хаю, еш** и **ви́пхнути, ну, неш,** *гл.* Выталкивать, вытолкнуть, вытѣснять, вытѣснить. *Випихали з хати матір.* Левиц. I. 411. *Вона тебе випихає* (заміж за удівця) *на трох дітей, аби не за мене.* Г. Барв. 233. *Випхнули батька з хати.* Левиц.

Випи́хач, ча, *м.* Выталкивающій, изгоняющій. Старику говорили о его дѣтяхъ: *Се твої випихачі: тебе випхнуть з світа, а самі зостануться.* Черниг. г.

Ви́підпідьомкатися, каюся, ешся, *гл.* О перепелкѣ: научиться хорошо кричать. Встрѣчено въ скороговоркѣ: *Наша перепеличка, мала-невеличка під полукіпком випідпідьомкалась.* Грин. I. 238.

Випіка́ння, ня, *с.* Выжиганіе.—**очéй.** Укоры. *Лучче в чужій хатині та весело, ніж у своїй, та невгіддя, та звяга, та випікання очей.* Г. Барв. 441.

Випіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пекти, чу, чеш,** *гл.* 1) Выпекать, выпечь. *Хліб випечений як сонце.* Ном. № 10103. 2) Выжигать, выжечь: *Очі виймали, гарячим залізом випікали.* Шевч. 256. **Випіка́ти** óчі. Переносно: колоть глаза. Левиц. I. 368.

Випіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́пектися, чуся, чешся,** *гл.* 1) Выпекаться, выпечься. *І хліб у печі випікається, і Василь під вікном озивається.* Нп 2) Выжигаться, выжечься.

Випіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́перти, пру, преш,** *гл.* 1) Выпирать, выпереть, выталкивать, вытолкать, вытискивать, вытиснуть. *Вербові дрова, а козиний кожух, то й випре дух.* Ном. № 8110. 2) Вытѣснять, вытѣснить, заставить уйти. *Притиківну випер у місто служити.* Мир. Пов. I. 172. *Я думав, що з його й душу випре сю ніч.* Міусск. окр.

Випіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **ви́пертися, пруся, прешся,** *гл.* Выпираться, выпереться, выдаваться, выдаться, выставиться, выходить, выйти, вылѣзть. *Як посадили їх у решітанську,—вони випіралися з неї самі й вікно видрали.* Новомоск. у. **Чи вонó вже ви́перлося з півдня?** Перешло ли уже за полдень? Харьк. г.

Ви́пірнути, ну, неш, *гл.* Вынырнуть. *Випірнув з води.* Харьк. у.

Ви́плавати, ваю, еш, *гл.* Исплавать. *Безкосте, безмозке усе море виплаває.* Ном. стр. 293, № 98.

Ви́плакати, чу, чеш, *гл.* Выплакать. *Виплакала карі очі за чотирі ночі.* Мет. 6. *Плачем лиха не виплачеш.* Ном. № 2390. *Долю виплачу сльозами.* Шевч. 96.

Ви́плакатися, чуся, чешся, *гл.* Выплакаться, наплакаться. *От, виплакавшись добре за своїм чоловіком, і пішла додому.* Рудч. Ск. II. 146.

Ви́плат, ту, *м.* Уплата, выплата. *На виплат гроші роскладати.* О. 1862. VII. 88.

Ви́платити, ся. См. **Виплачувати, ся.**

Виплáчувати, чую, еш, сов. в. **ви́платити, чу, тиш,** *гл.* Выплачивать, выплатить, уплачивать, уплатить. *Вони тіль-*

ни й думають, як би їм гроші виплатили. МВ. (О. 1862. III. 36).

Випла́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́платитися, чуся, тишся**, *гл.* Расплачиваться, расплатиться, погашать, погасить долгъ. *Жид поналічував на людей стільки довгу, що стало вже не в моготу й виплатиться.* ЗОЮР. I. 285.

Ви́плекати, каю, еш, *гл.* Выкормить (искусственно), воспитать. *Викохай і вилекай таку другу дочку.* Нп.

Ви́плескати. См. **Випліскувати.**

Ви́плеснути. См. **Випліскувати.**

Ви́плести. См. **Виплітати.**

Ви́плив, ву, *м.* 1) Истеченіе, изліяніе. 2) Истокъ. Желех.

Виплива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́пливти** и **ви́плисти, пливу, веш**, *гл.* Выплывать, выплыть. *Випливає з води мати.* Шевч. 24. *Випливає щука.* Рудч. Ск. II. 105. *Виплив човен з очерету. Із за лісу, з-за туману місяць випливає.* Шевч. 150.

Ви́плигнути, гну, неш, *гл.* Выпрыгнуть.

Ви́плигом, *нар.* Подпрыгивая, проворно (идти). *Як наїсися сала, то так виплигом і підеш.* Харьк. г.

Ви́пливнути, ну, неш, *гл.*=**Виплисти** *Кому щастя, той і на кисві виплине.* Ном. № 1666.

Ви́плисти. См. **Випливати.**

Ви́пліндрувати, рую, еш, *гл.* Истребить, уничтожить. *Стілько було берестків, а тепер ні годного нема—усі випліндровано.* Лубен. у.

Випліскувати, кую, еш, сов. в. **ви́плеска́ти, каю, еш**, одн. в. **ви́плеснути, ну, неш**, *гл.* 1) Выплескивать, выплескать, выплеснуть, вылить (жидкость). *Не випліскуй води по дурному! Хто випив?... Ніхто. Василь на мене виплескав, як я зомліла.* Г. Барв. 540. *Галька допила і ще виплеснула на стелю, приказуючи: Отак наші вибрикуйте.* Г. Барв. 39. 2). Только сов. и несов. в. О хлѣбѣ: дѣлать, сдѣлать изъ тѣста ковригу хлѣба, перебрасывая ее въ рукахъ и хлопая по тѣсту ладонью. *Перш виплещи добре хліб, а тоді вже і в піч сажай.*

Випліскуватися, куюся, ешся, сов. в. **ви́плескатися, каюся, ешся**, одн. в. **ви́плеснутися, нуся, нешся**, *гл.* Выплескиваться, выплескаться, выплеснуться, вылиться. *Аж вода з ночов випліскувалася.* Мир. Пов. II. 86.

Виплі́тати, таю, еш, сов. в. **ви́плести, плету, теш**, *гл.* 1) Выплетать, выплесть, сплетать, сплесть; связывать, вязать, связать. *Виплів рукавиці.* 2) Выдумывать, выдумать, сочинять, врать, соврать.

Ви́плітка, ки, *ж.* Косоплетка, ленточка изъ косы. О. 1861. XI. Св. 27. Гол. Од. 50. *Твої коси роспліта́в,—де твої випліт-ки подівав?* Лукаш. 154.

Виплі́тувати, тую, еш, *гл.*=**Виплітати.** *Вона виплітувала скатерть на стіл.* Левиц. I. 139.

Виплоджувати, джую, еш, сов. в. **ви́плодити, джу, диш**, *гл.* Плодить, выводить, вывести; рожать, родить. породить. *Та нігде вийти, та нігде сісти, та гніздо звити, а малих діток виплодити.* Грин III. 695.

Ви́плоджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́плодитися, джуся, дишся**, *гл.* Плодиться, выводиться, вывестись; рожаться, родиться. *Де хто виплодився, туди й лине.* Посл.

Ви́плодок, дка. *м.* Порожденіе.

Ви́плутати, ся. См. **Виплутувати, ся**

Виплу́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́плутати, таю, еш**, *гл.* Выпутывать, выпутать, распутывать, распутать.

Виплу́туватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́плутатися, таюся, ешся**, *гл.* Выпутываться, выпутаться. *Ніяк з.... очеретяного коріння не виплутаться.* Стор. II. 69.

Випльо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́плювати, люю, еш** и **ви́плюнути, ну, неш**, *гл.* Выплевывать, выплюнуть. *Душі не виплювати.* Ном. № 8299. *Тоді чорт — нічого робить—взяв та й виплював роспіску.* Рудч. Ск. II. 25.

Ви́плюндрувати, рую, еш, *гл.*=**Випліндрувати.** *А що він садка виплюндрував! то і Боже!* Лебед. у.

Ви́плюнути. См. **Випльовувати.**

Ви́плюснути, ну, неш, *гл.* Выплеснуть. Черниг. у.

Ви́пнути, ся. См. **Випинати, ся.**

Виповза́ти, за́ю, еш, сов. в. **ви́повзти, зу, зеш**, *гл.* Выползать, выползти.

Виповіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́повісти, вім, віси**, *гл.* Выражать, выразить, высказывать, высказать. *Кожен народ виповідає свої думки, свій погляд — по-своїому.* О. 1862. IX. 108. *Усі беремось вести народ, не знаючи його, а не хочемо у нього й трохи повчитись хоч би тієї мови.... котрою навкруги нас мільйони*

наших земляків свої думки і надію, горе й радощі виповідають. О. 1861. XI. 105.

Виповіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **ви́повістися, вімся, вісися,** *гл.* Отговариваться, отговориться.

Ви́повнити, ся. См. **Виповняти, ся.**

Випо́внювати, нюю, еш, *гл.*=**Виповняти.** *Кров'ю річки й озера виповнювали.* К. Кр. 27.

Виповня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́повнити, ню, ниш,** *гл.* 1) Переполнять, переполнить, наполнять, наполнить. *Не виповниш Дніпра-Славути слізьми.* К. ЦН. 193. 2) Исполнять, исполнить, выполнять, выполнить.

Виповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́повнитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Наполняться, наполниться, сдѣлаться полнымъ. *Каеш: боки позападали у коня; а давай що-дня вівса, то швидко виповняться.* Канев. у. *Хата усе виповнялася людьми, що надіходили.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) О лунѣ: дѣлаться полной. *Тоді (молодикові) виповнятися, а нам оздоровлятися.* Грин. II. 316.

Ви́повчитися, чуся, чишся, *гл.* Исполниться. Шух. I. 43.

Випого́джуватися, джується, сов. в. **ви́погодитися, диться,** *гл. безл.* Проясняться, проясниться, наступать, наступить хорошей погодѣ.

Ви́позивати, ваю, еш, *гл.* Получить по приговору суда. *Він судився, та нічого з його не випозивав.* Зміев. у. *Тілки два карбованці й випозивав за бика.* Канев. у.

Ви́позичити, чу, чиш, *гл.* 1) Исчерпать, занимая. 2) Раздать въ займы.

Ви́позіхатися, хаюся, ешся, *гл.* Назѣваться вдоволь. *Зараз схопивсь, випозіхавсь, вичухався, помолився Богу.* Кв. II. 51.

Виполі́скувати, кую, еш, сов в. **ви́полоскати, щу, щеш,** *гл.* 1) Выполаскивать, выполоскать. *Виполоскали, обмили, та й принесли у шинок.* Стор. II. 69. 2) Вымывать, вымыть, уносить, унести водой. *На саме дно (чорт) спуститься, вхватить землі в пащеку і с тею землею наверх. А море глибоке, поки.... вирине він з моря, то вода вже гість виполоскала землю з рота.* Драг. 15.

Ви́полонити, ню, ниш, *гл.* 1) Взять всѣхъ въ плѣнъ. 2) Истребить. *Бог милосердний держить нас на світі, а то б нас давно треба виполонити, як тварь нечестиву.* Мир. ХРВ. 41.

Ви́полоскати. См. **Виполіскувати.**

Ви́полоски, ків, *м. мн.* Грязная вода отъ мытья, помои.

Ви́полоти. См. **Вицолювати.**

Ви́полоч, чі, *ж.* Неглубокая водомоина. Липовец. у.; лужа, Вх. Зн. 7; родъ неглубокаго рѣчнаго заливчика? Волч. у. *Є виполоч мала і велика: по коліна і попід плечі чоловікові.* Канев. у.

Ви́полювати, люю, еш, *гл.* Добыть на охотѣ. *Полювали вони, полювали цілий день і нічого не виполювали.* Рудч. Ск II. 75.

Випо́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́полоти, лю, леш,** *гл.* Выпалывать, выполоть. *Заходивсь коло того проса.... виполов його гарно.* Рудч. Ск. I. 54.

Випоминя́ти, ня́ю, еш, *гл.* Дѣлать наставленія, напоминанія. *Батенько дає, ще й випоминає.* Грин. Ш. 524.

Ви́порожні, нів, *м. мн.* Въ выраж.: **ви́порожні ловити.** Воронъ ловитъ, зѣвать.

Ви́порожнити, ся. См. **Випорожняти, ся.**

Випорожня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́порожнити, ню, ниш,** *гл.* Опорожнять, опорожнить. **Кутки ви́порожнять.** Заберутъ все имущество изъ дому. Ном. № 10824.

Випорожня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́порожнитися, нюся, нишся,** *гл.* Опорожняться, опорожниться.

Ви́пороти. См. **Випорювати.**

Ви́порснути, ну, неш, *гл.* Выскользнуть. *У жінки й каганець із рук випорснув.* О. 1862. I. 31.

Ви́порток, тка, *м.* Выпоротокъ, мертворожденное животное Вас. 198.

Випорха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Порошить *Чорна хмара виступає, дрібний дощик викрапає, білий сніжок випорхає, бурлак ніжки піднімає.* Мет. 464.

Випо́рювати, рюю, еш, сов. в. **ви́пороти, рю, решь,** *гл.* 1) Вынарывать, выпороть, отпороть. *І-під стоячого підошву випорє.* Ном. № 11061. 2) Только сов в. Выпороть, высѣчь *На всі боки випоров.* Ном. № 4020.

Ви́посажити, жу, жиш, *гл.* Дать приданое. Левч. 31.

Ви́постувати, тую, еш, *гл.* Пропостить. *Три дні випостувати.* К. Бай. 102.

Ви́почити, чину, неш. *гл.* Отдохнуть.

Ви́пра́ва, ви, *ж.* 1) Выпрямленіе, исправленіе. 2) Отправка, отправленіе. 3) Имущество, даваемое дочерямъ при выходѣ замужъ, состоящее изъ бѣлья, платья, по-

суды и иной домашней утвари. 4)—шку́ри. Выдѣлка кожи. Ум. **Ви́правка**. *Оддасть шкурку за виправку.* Ном. № 10570.

Ви́правдати, ся. См. **Виправдувати, ся.**

Ви́правдитися, ся. См. **Виправдуватися.**

Випра́вдувати, дую, еш, сов. в. **ви́правдати, даю, еш** и **ви́правдити, джу, диш,** *гл.* Оправдывать, оправдать. Вх. Лем. 398.

Випра́вдуватися, дуюся, ешся, сов. в. **ви́правдатися, даюся, ешся** и **ви́правдитися, джуся, дишся,** *гл.* Оправдываться, оправдаться. *Хотів ся виправдати.* Вх. Лем. 398. *Як не пімав його, то він там виправдиться.* Новомоск. у.

Ви́правити, ся. См. **Виправляти, ся.**

Виправля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́правити, влю, виш,** *гл* 1) Выправлять, выправить, исправлять, исправить. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. 2) Оправдывать, оправдать. 3) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Я не даром його з дому виправляю од себе.* Рудч. Ск. I. 133. 4) Требовать обратно, получить по требованію обратно. *От півник узяв та й пішов виправлять жорен.* Рудч. Ск. I. 37. 5)—дочку́. При выходѣ дочери замужъ надѣлять бѣльемъ, платьемъ, посудой и иной домашней утварью. 6)—шку́ру. Выдѣлывать, выдѣлать кожу. Шух. I. 254.

Виправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́правитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Выпрямляться, выпрямиться. (Гиляка) *виправилась, та лусь пана по пиці.* Грин. II. 198. 2) Разглаживаться, разгладиться. *Повиймав із скрині жупан, шапку, пояс, почепив усе на кілочку, щоб виправилось.* Г. Барв. 165. 3) Оправдываться, оправдаться. Мир. ХРВ. 400. *Виправляється, що цього не було.* Екатериносл у. *Не по правді робить, та ще й виправляється.* Ном. № 176. 4) Отправляться, отправиться

Ви́прасувати, сую, еш, *гл.* Выгладить.

Ви́прати, перу, реш, *гл.* Вымыть (о бѣльѣ). *Та виперу чумакові штани та сорочку.* Рудч. Чп. 43.

Ви́працювати, цюю, еш, *гл.* Заработать тяжёлымъ трудомъ.

Ви́прискати, каю, еш, *гл.* Выбрызгать.

Ви́прищити. щить, *гл. безл.* Покрыться прыщами.

Випріва́**ти, ва́ю, еш,** сов. в. **ви́пріти, прію, еш,** *гл.* 1) Выпрѣвать, выпрѣть, выкипѣть (о пищѣ). 2) Выпрѣвать, выпрѣть, выгнивать, выгнить отъ сырости. Шух. I. 74.

Випробо́вувати, вую, еш; сов. в. **ви́пробувати, бую, еш,** *гл.* Испытывать. испытать. (Бог) *випробовує святого.* К. Псал. 24. *Випробовуй їх, що з їх за люде вийдуть.* О. 1862. VI. 37. *Ви ж мене не знаєте, ви мене ні в якому ділі не випробували.* Г. Барв. 163.

Випроваджа́ти, джа́ю, еш и **випрова́джувати, джую, еш,** сов. в. **ви́провадити, джу, диш,** *гл.* 1) Отправлять, отправить. *Тую бибину дочку випровадив свиней напувать.* ЗОЮР. II. 12. *Тоді випровадили його додому.* Рудч. Ск. I. 95. 2) Провожать, проводить. *Випровадь мя ко Дунаю.* Гол. I. 84. *Вона його за ворота собаками випровадила.* Мет. 115.

Випровожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Ви́проваджати.** *Випровожали вдова свого сина, ту єдиную дитину.* Шевч. 362.

Ви́продати. См. **Випродувати.**

Випро́дувати, дую, еш, сов. в. **ви́продати, дам, даси,** *гл.* Распродавать, распродать.

Ви́просити, ся. См. **Випро́шувати, ся.**

Ви́простати, ся. См. **Випростувати, ся.**

Випро́стувати, тую, еш, сов. в. **ви́простати, таю, еш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить; вытягивать, вытянуть. *Випростав ти спину од тяжкої ноші.* К. Псал. 189. **Ніжки ви́простати.** Умереть, издохнуть. *До вечора й ніжки* (півень) *випростав.* Сим. 216.

Випро́стуватися, туюся, ешся, сов. в. **ви́простатися, таюся, ешся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Випросталась як семисотна верства.* Ном. № 8625, стр. 288. *А сам аж стелю підпірає, випростався.* МВ. I. 110.

Ви́прохати, ся. См. **Випрохувати, ся.**

Випро́хувати, хую, еш, сов. в. **ви́прохати, хаю, еш,** *гл.*=**Випрошувати, випросити.** *Леміщиха обіцяла їй випрохати коней у свого старого.* Левиц. I. 346.

Випро́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **ви́прохатися, хаюся, ешся,** *гл.*=**Випро́шуватися, випроситися.**

Випро́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́просити, шу, сиш,** *гл.* Выпрашивать, выпросить. *Тим тільки й живе, що випросить шматок хліба.* Рудч. Ск. II. 162.

Випро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́проситися, шуся, сишся,** *гл.* Выпрашиваться, выпроситься.

Випру́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́-**

прудити, джу, диш, *гл.* Изгонять, изгнать, выискивать, выискать (о насѣкомыхъ-паразитахъ). *Випрудив нужу.* К. ПС. 143.

Ви́пручати, ся. См. **Випручувати, ся.**

Випру́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́пручати, чаю, еш,** *гл.* Освобождать, освободить, вырвать (руку). *Випручало ручення.* Шевч. 101. Вытаскивать, вытащить (изъ плетня палку, хворостину). *Собаки кинулись на чого.... Чипка подався назад до ліси, став випручувати хворостину.* Мир. ХРВ. 213.

Випру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́пручатися, чаюся, ешся,** *гл.* Освобождаться, освободиться, вырываться, вырваться (изъ рукъ, лапъ кого-либо). *Випручавсь од того чорта, що мене ніс.* Стор. МПр. 48.

Випряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́прягти, жу, жеш,** *гл.* Выпрягать, выпречь, отпрягать, отпречь. *Захтілося—запрягайте! відхтілося—випрягайте.* Ном. № 4974. *Як погано орати, то лучче випрягати.* Ном. № 7305.

Випряга́тися, га́юся, ешся, сов. в. **ви́прягтися, жуся, жешся,** *гл.* Выпрягаться, выпречься, распрягаться, распречься, отпрягаться, отпречься. *Се як віл у ярмі: коли не випряжеш,—не випряжеться.* Ном. № 10013

Випряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **ви́прясти, пряду, деш,** *гл.* Выпрядать, выпрясть, спрясть.

Випряжни́й, а́, е́. Выпряженный? Встрѣчено только въ пѣснѣ, опубликованной у Макс. (1834, 130) и повидимому фальсифицированной: *Коні воронії, коні випряжнії.* АД. I. 144.

Ви́прямити, ся. См. **Випрямля́ти, ся.**

Випрямля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́прямити, млю, миш,** *гл.* Выпрямлять, выпрямить.

Випрямля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́прямитися, млюся, мишся,** *гл.* Выпрямляться, выпрямиться. *Криве дерево не дужо ви́прямитись.* Ном. № 3216.

Ви́прясти. См. **Випрядати.**

Ви́прятати, таю, еш, *гл.* Прибрать, убрать.

Ви́псякувати, кую, еш, *гл.* Выругать какъ пса, сильно выругать.

Випурна́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́пурнути, ну, неш,** *гл.* Выныривать, вынырнуть. *Випурнала риба дуже велика.* Лебед. у. *Випурнув корець* (з моря). Чуб. II. 18.

Ви́пурхнути, ну, неш, *гл.* Выпорхнуть. *Випурхнув соловейко в праве, а зозуля в ліве віконце.* ЗОЮР. II. 34. *Іде було й скаже: „Тіточко-голубочко! я піду до дівчат“, або там куди; а тепер уже ви́пурхне з хати, не питаючи мене.* МВ. II. 20.

Випуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́пустити, щу, стиш,** *гл.* 1) Выпускать, выпустить, отпускать, отпустить. *Суд не заклика, та й не випуска.* Ном. № 7372. *То буду я до темниці прихождати, темницю відмикати, вас всіх, бідних невольників, на волю випускати.* АД. I. 232. *Так не випустять, не почастувавши.* Г. Барв. 186. 2) Выставлять, выставить, высовывать, высунуть. *Морське чудерство одну губу випустило.* Мнж. 35. *Стьонжку з сорочки червону випустить.* Г. Барв. 103.

Ви́пуст, ту, *м.* Мѣсто возлѣ села, куда выпускаютъ скотъ. *У самбурців великий випуст, а у нас ніде скотині попастись, як не на толоці.* Черниг. г.

Ви́пустити. См. **Випускати.**

Ви́пустіти, тію, еш, *гл.* 1) Опустѣть. Вх. Лем. 398. 2) Совершенно обѣднѣть. Вх. Лем. 398.

Ви́пустом, *нар.* О пасущемся скотѣ: безъ пастуха, свободно вездѣ (пастись). *А пастуха коло них нема—такечки ходять, випустом.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́пханець, нця, *м.* Насильно удаленный, изгнанный. Одесск. у. (Залюбовск.).

Ви́пхати и ви́пхнути. См. **Випихати.**

Ви́пшоно, на, *с.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе пшена, въ слѣд. разсказъ: *Як оженився я, дав мені тесть в придане торбу з сьомі перегородками: на хліб і на вихліб, на пшоно й на ви́пшоно, на сіль і на висіль.... Та дав іще кобилу—таку, як положить на віз сім мішків порожніх, то ще з гори й біжить.* Ном. № 14321.

Ви́п'ясти, ся. См. **Випинати, ся.**

Вир, ру, *м.* Водоворотъ, омутъ. *Взяли жидівочку та під білі боки, розмахали і кинули та у вир глибокий.* Гол. Ум. **Вирбчок.**

Ви́раз, зу, *м.* Выраженіе словесное. Чуб. VI. 219. *Почала.... солодкими виразами любови промовляти.* Левиц. I. 341. Выраженіе лица. *Вираз на лиці понурий.* К. МБ. XII. 269.

Ви́разка, ки, *ж.* Ранка, язва. *Трудно виразку гоїти, а не уразити.* Ном. № 1574.

Вира́зни́й, а́, е́. Выразительный, ясный, внятный. *Картав за них царів виразними словами.* К. Псалт. 240.

Ви́ра́зність, ности, *ж.* Выразительность, ясность, внятность. Желех.

Ви́ра́зно, *нар.* Выразительно; ясно, внятно, отчетливо, явственно. *Виразно промовила.* Стор. МПр. 84 *Чути було дуже виразно, як горілка булькала.* Левиц. I. 144.

Ви́разок, зку, *м.*=**Виразка**. *У мене виразок зробився на нозі—неначе рана.* Новомоск. у. *Закрапати треба березівкою виразок.* Константиногр. у.

Ви́рай, раю, *м.*=**Вирій**. Маркев. 18.

Ви́ралити, лю, лиш, *гл.* Пройти поле раломъ.

Вирато́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ратувати, тую, еш**, *гл.*=**Вирятовувати, вирятувати**. *Коли б у цьому лісі хоч одна душа найшлась така, щоб мене виратувала.* Рудч. Ск. II. 19.

Вирахо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́рахувати, хую, еш**, *гл.* Вычислять, вычислить.

Ви́ра́чкувати, кую, еш, *гл.* Излазить на четвереньках. *Як упущу починок, і нема нікого—поки то намамраю! Иноді всю хату вирачкую.* Сим. 236.

Ви́рачкуватися, куюся, ешся, *гл.* Вылѣзть на четвереньках, вообще выбраться съ трудомъ на гору (о человѣкѣ, лошадяхъ). (Залюбовск.).

Ви́рва, ви, *ж.* Взятка, поборъ, всякій несправедливый или лишній поборъ, напр. при денежной платѣ еще добавочный отработокъ. *Оце писарь вирви хоче, тим зразу й не дає білета.* Борз. у. *За десятину землі панові одкосити дві, та ще вивезти десять купок гною,—то се вже гній буде вирва.* Лубен. у. *Хотіла баба вирви, та усилу сама вирвалась.* О. 1862. IX. 114. *То Шевченко Олекса, в перших брат Наталі, здумав вирви домагаться, як москаль медалі. Заморившись, запалившись кинувся із хати, молодую, як ведеться, Талю продавати.... Кинули мерщій півкіпник срібний на одплату.* Мкр. Н. 29. *Три вирви в шию і між кулаччя.* Ном. № 4761. **У три ви́рви.** Въ шею. *І самого Енея-пана в три вирви вигнали відтіль.* Котл. Ен. I. 16.

Вирва́ння, ня, *с.* Вырываніе. Чуб. I. 85.

Ви́рвати, ся. См. **Вирвати, ся.**

Ви́рви́хвіст, хвоста, *м.* Топкое болото на дорогѣ.

Вирга́н, ну, *м.* Органъ. *В розмовах на вирган мов грала.* Мкр. Г. 17.

Вирезу́б, ба, *м.* Рыба. Ciprinus dentix.

Ви́ректи, ся. См. **Вирікати, ся.**

Ви́рецептувати, тую, еш, *гл.* Разсказать, какъ по рецепту; точь въ точь. *Так йому* (на екзамені вчителеві) *вирецептував, аж спасибі сказав.* Св. Л. 225.

Ви́речи, чу, чеш, *гл.*=**Виректи**. Вх. Лем. 398.

I. Вирива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́рвати, рву, веш**, *гл.* 1) Вырывать, вырвать. *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201. *Вирував кущі з корінням.* Стор. МПр. 109. *Хоче у вовка з зубів вирвати!* Ном. № 4853. 2) Срывать, сорвать. *Ой вирву я з рожі квітку, та пущу на воду.* Нп.

II. Вирива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́рити, рию, еш**, *гл.* Вырывать, вырыть. *Зайчик узяв та й вирив ямку на бурті.* Рудч. Ск. I. 29.

Вирива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́рватися, рвуся, вешся**, *гл.* 1) Вырываться, вырваться. *Як вирветься сокира з рук.* Шевч. 436. *Придавила його до тину, щоб він не вирвавсь.* Рудч. Ск. I. 8. 2) Рваться впередъ, выступать, выступить впередъ. *Наперед не виривайся, ззаду не зоставайся, середини держися.* Ном. № 5862. *Не йди.... бо далеко, сама не виривайся.* Рудч. Ск. I. 202. Также: выскакивать, выскочить впередъ, внезапно появляться, появиться. *Вирвався, як Пилип з конопель.* Ном. № 3153. *Десь вирвалась дівчинонька.* Нп.

Виriга́ння, ня, *с.* Изрыганіе.

Виriга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́ригати, гаю, еш**, одн. в. **ви́ригнути, гну, неш**, *гл.* Изрыгать, изрыгнуть. Мнж 39.

Вири́кувати, кую, еш, *гл* О быкѣ, коровѣ: ревѣть. *Іде бичок у плаїчок, так вирикуючи.* Шух. I. 201.

Вирина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́рнути, ну, неш**, *гл.* Нырять, нырнуть, всплывать, всплыть на поверхность. *Як божа воля, то вирнеш і з моря.* Ном. № 18. *Пурнув, виринас і утоплену Ганнусю на берег виносить.* Шевч. 23. 2) Вытекать, вытечь (объ источникѣ). *Ой у городі криниченька одна, да виринає холодная вода:* Мет. 147.

Ви́рипати, паю, еш, *гл.* Выхолодить

(комнату), часто отворяя дверь. *Там так вирипають хату, що й собака не вдержиться.*

Ви́рискатися, каюся, ешся, *гл.* Найтись, отыскаться. *Десь вирискався...: миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66. *А це знов проява якась вирискалась.* Мир. ХРВ. 21. *І вирискалось таке бидло.* Мнж. 177.

Ви́рити. См. II. **Вирювати.**

Вири́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кружиться водѣ или какому либо предмету въ водѣ вокругъ центра, въ водоворотѣ. Мнж. 179.

Ви́рихтувати, тую, еш, *гл.* Направить, навести, нацѣлить.

Ви́ріб, робу, *м.* 1) Издѣліе. Желех. 2) Свободное отъ работы время. Употр. въ выраженіи: **ви́робу нема́.** Постоянная работа, нѣтъ свободнаго времени. Мнж. 165. *Німці гарно платять наймитам, за те нема у них і виробу.* Новомоск. у.

Вирі́внювати, нюю, еш, сов. в. **ви́рівняти, няю, еш,** *гл.* Выравнивать, выровнять.

Вирі́внюватися, нюю́ся, ешся, сов. в. **ви́рівнятися, няю́ся, ешся,** *гл.* Выравниваться, выравняться. *Так виросла, вирівнялась, така з неї стала гарна молодиця.* Стор. I. 255.

Ви́рід, роду, *м.* Выродокъ, уродъ. *Нема роду без вироду.* Ном. № 9342.

Ви́рідний, а, е. Выродившійся. Желех.

Ви́ріжок, жку, *м.* 1) Часть чего-либо, выдающаяся угломъ. 2) Конецъ поселка. *А що то за хижка там на виріжку?* Мет.

Ви́різати, ся. См. **Вирізувати, ся.**

Ви́різка, ки, *ж.* 1) Вырѣзка. 2) *мн.* **Ви́різки.** Вырѣзаніе вытканнаго полотна изъ ткацкаго станка, производимое въ присутствіи приглашеннаго для этого хозяина (хозяйки) полотна, приносящаго при этомъ ткачу угощеніе—вышивку и хлѣбъ, или только хлѣбъ. МУЕ. Ш. 22.

Ви́рівнити, ся. См. **Вирівняти, ся.**

Вирівня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́рівнити, ню, ниш,** *гл.* Отличать, отличить отъ другихъ.

Вирівня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́рівнитися, нюся, нишся,** *гл.* Отличаться, отличиться, разниться отъ другихъ.

Вирі́зування, ия, *с.* 1) Вырѣзываніе. 2) Особый способъ ажурнаго вышиванія. *Шити вирізування.* Вас. 193. 3) Украшеніе деревянныхъ предметовъ вырѣзываніемъ орнаментовъ. Шух. I. 306.

Вирі́зувати, зую, еш, сов. в. **ви́різати. жу, жеш,** *гл.* 1) Вырѣзывать, вырѣзать. *Вирізав з тії дошки клинчик. Біжить свинка, вирізана спинка.* Ном., стр. 302, № 432. 2) Срѣзывать, срѣзать. *Вирізав три різки з берізки.* Мет. 180. *Добре чорту в дудку грать, сидя в очереті: одну зломить, другу виріже.* Ном. № 1412. 3) Только сов. в. Перерѣзать всѣхъ. *Геть виріжем вражих ляхів, геть, що до одного.* Нп.

Вирі́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **ви́різатися, жуся, жешся,** *гл.* О мѣсяцѣ: выходить, выйти изъ-за чего-либо. *Місяць із-за левади вирізався.* К. ДС. 31. *Місяць, молодик, із-за чорної хмари вирізався — виплив.* Г. Барв. 467.

Ви́рій, рію, *м.* Теплыя страны, куда птицы улетаютъ на зиму. *Доходив він аж до вирія, куди небесні пташки злітаються на зімівлю.* Стор. МПр. 167. *Зажурилась перепілочка: бідна моя головочка, що я рано із вирію вилетіла.* Мет. 211.

Вирі́ка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́ректи, речу, чеш,** *гл.* Произносить, произнести, сказать. *То ж не один хто сказав—громада вирекла.* Ном. № 10744. *Чи оддаси за мене Настусю? А Губрій.... вирік: „Віддам“.* Г. Барв. 461.

Вирі́ка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́ректися, чуся, чешся,** *гл.*— **кого́.** Отрекаться, отречься, отказываться, отказаться отъ кого. *Ой вирікся і отець, вирeклася й мати.* Рудч. Чп. 180.

Ви́ріст, росту, *м.* 1) Выростаніе. **До ви́росту.** Пока вырастетъ. *Як до виросту не запрягаєш лошака, то й буде кінь добрий.* Валк. у. *До виросту нехай живе у вас дівчина.* Волч. у. **Су́кня на ви́ріст.** Просторное, длинное платье. 2) Ростъ. МВ. II. 15. *На виріст не високий.* Ном. № 8615.

Вирла́тий, а, е. О глазахъ: выпученный. *Очей страшних, вирлатих, повстобрових.* К. ЦН. 187.

Вирла́ч, ча́, *м.* Пучеглазый человѣкъ.

Ви́рло, ла, *с.* 1) Дышло коннаго привода. 2) Длинный рычагъ, которымъ поворачиваютъ вѣтряныя мельницы. Рк. Левиц. 3) Ямка? *Комін і грубка—се були чорні вирла в печиці.* Г. Барв. 20. 4) **мн. Ви́рла.** Глаза на выкатѣ.

Вирлоо́кий, а, е. Пучеглазый.

Ви́рнути. См. **Виринати.**

Ви́робити, ся. См. **Виробляти, ся.**

Ви́робка, ки, *ж.*=**Виріб 1.** *Золоті й срібні виробки.* Мир. ХРВ. 68.

Вироблі́ння, ня, *с.* См. **Вироблянне.** Шух. I. 216.

Виро́блювати, люю, еш, *гл.* = **Виробляти.** О. 1861. IX. 179.

Виробля́ння, ня, *с.*, у гуцул. **вироблі́ння.** 1) Выдѣлка. Шух. I. 216. 2) Выработка, обработка. Шух. I. 260. 3) Зарабатываніе. 4) Продѣлываніе.

Виробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́робити, блю, биш,** *гл.* 1) Выдѣлывать, выдѣлать, дѣлать. *У Батурині сірі сукна виробляють.* Черниг. у. *Благословіть нас, мамо, коровай виробляти!* Грин. Ш. 501. 2) Вырабатывать, выработать; обрабатывать, обработать, отдѣлать. *Ми не виробили собі під византійщиною культури, рівноважної з римською.* К. XII. 65. *Чесним потом виробляти із неволі волю.* О. 1862. X. 31. (Поема) *ще не вироблена, тим-і не посилаю.* Шевч. (О. 1861. X. 12). У гуцуловъ-гончаровъ **виробля́ти гли́ну** — мѣшать руками, окончательно ее размягчая и дѣлая готовой для работы. Шух. I 260. 3) Срабатывать, сработать извѣстное количество, зарабатывать, заработать. *Хоч і не заробе багато, а все за хліб виробе.* Грин. II. 73. *Ти, кажуть, громадську отару пасеш, рублів з півсотні виробляєш.* Мир. XPB. 51. 4)—**си́лу.** Истрачивать, истратить на работѣ силу. *Ой щоб тобі, господине, хворіти, боліти: виробив я свою силу та на твої діти.* Грин. Ш. 556. 5) Истощать, истощить, измучить работой. *Кінь не везе, бо дуже вироблений.* Зміев. у. О землѣ: истощать, истощить частыми посѣвами. *Виробили так землю, що вже нічого не родить.* 6) Прорабатывать, проработать извѣстное время. (Повинен) *ти мені цілий год робити ту роботу, що я загадаю. Як виробиш, так навчу, а не виробиш, — не навчу.* Мнж. 72. 7) Выдѣлывать, продѣлывать, продѣлать. *Хто ж се виробля?* Св. Л. 50. *Оттаке-то людям горе чума виробляла.* Шевч. 545.

Виробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в **ви́робитися, блюся, бишся,** *гл.* 1) Выдѣлываться, выдѣлаться. 2) Вырабатываться, выработаться; обрабатываться, обработаться. 3) Истощаться, обезсилѣть отъ работы. *Виробився чоловік.* Зміев. у.

Вироб'яки́, кі́в, *м. мн.* Родъ кожаныхъ лаптей. Шух. I. 120.

Ви́родитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Выродиться. 2) Истощиться (о землѣ).

Ви́родок, дка, *м.* Выродокъ. См. **Вирід.** *Мав уродиться чоловік, та вилупився виродок.* Ном. № 2917. *Всі люде як люде, а ти мов виродок який.* О. 1862. II. 25.

Ви́розуміти, мію, еш, *гл.* Понять. Желех.

Ви́розумітися, міюся, ешся, *гл.* Сдѣлаться понятнымъ. быть понятымъ. *Той те скаже, другий друге, третій трете, а од того виразуміється діло, повернеться перед нами з усіх боків.* О. 1862. I, 65.

Ви́роїтися. См. **Вироюватися.**

Ви́рок, ку, *м.* Приговоръ (суда), рѣшеніе, опредѣленіе. *Що ти мені страшні вироки пишеш.* К. Іов. 29.

Вироста́ти, та́ю, еш, сов. в. **ви́рости, сту, теш,** *гл.* Выростать, вырости. *Борода виросла, та ума не винесла.* Ном. № 6355. *Буває, що і на полі рожа виростає.* Ном. № 14303.

Ви́росток, тка, *м.* Подростокъ. *У мене діти ще не великі: так, виросітки собі.* Екатериносл. у. (Залюбовск.) Ум. **Ви́сточок.** *Такий хлопчук, виросточок уже чималий.*

Вирощу́ати, щаю, еш, сов. в. **ви́ростити, щу, стиш,** *гл.* Выращивать, вырастить. *Дощі.... землю промочають, траву вирощають.* Нп. *Виростив.... як рідну дитину.* О. 1861. VIII. 17.

Вирою́ватися, ро́ююся, ешся, сов. в. **ви́роїтися, роюся, їшся,** *гл.* 1) Отроиться (о пчелахъ), вылетать, вылетѣть роемъ. *Рій вироївся.* МВ. (О. 1862. I. 72). 2) Высыпать, высыпать, выходить, выйти толпой (о людяхъ). *Люде вироїлися з церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91). *Люде за їми купами вироювалися.* МВ. (О. 1862. I. 102). 3) Возникать, возникнуть. *Відсіля ж то й вироїлась приказка.* Стор. I. 8. 4) *безл.* Вообразиться. *Тільки що задрімав, таке вироїлось, що аж страшно стало.*

Вирубу́ати, ба́ю, еш, сов. в. **ви́рубати, баю, еш,** *гл.* 1) Вырубать, вырубить. *Вирубаю цей ліс.* 2) Срубывать, срубить. *Вирубав собі дубка на вісь.* 3) Изрубливать, изрубить. *Вирубано всіх ворогів.* 4) **Ля́хом вирубу́ати.** Говорить по-польски, (объ украинцѣ). *Ой п'є Сава і гуляє, ляхом вирубас.* Нп.

Виру́бувати, бую, еш, *гл.* = **Вирубати.**

Виругу́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ругувати, гую, еш,** *гл.* Изгонять, изгнать кого изъ его владѣній.

Виручу́ати, чаю, еш, сов. в. **ви́ручити, чу, чиш,** *гл.* Выручать, выручить, освобождать, освободить, спасать, спасти. *Ходжу по світу: з біди людей виручаю.* Рудч. Ск. II. 79.

Ви́рушити, шу, шиш, *гл.* Отправиться, двинуться. *Вирушу́ я так потужно, що безумством буде против мене воювати.* К. МБ. XII. 266.

Ви́рядити, ся. См. **Виряжа́ти, ся.**

Виря́дка, ки, *ж.* Снаряженіе въ дорогу. *Ото ж як він їхав туди, то мати позичила у мене на вирядку грошей.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.).

Виряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **ви́рядити, жу, диш,** *гл.* Снаряжать, снарядить, отправлять, отправить. *В велику дорогу вирядили.* Мет. *Виряжала мати дочку в чужу стороночку.* Макс. *Царь виряжає військо на війну.*

Виряжа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **ви́рядитися, жуся, дишся,** *гл.* Отправляться, отправиться, снаряжаться, снарядиться. *Мисливі люди* (так) *примовляють, виряжаючись до поля.* Ном. № 14148.

Вирято́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́рятувати, тую, еш,** *гл.* Спасать, спасти, избавить отъ бѣды, выручать, выручить. *Не загайся на підмогу, виряту́й з напасти.* К. Псал. 94. *А молодий Юрко та до бережечка, знайшов човна і веселечко, врятував Марусю-сердечко.* Мет. 129.

Ви́рятуватися, туюся, ешся, *гл.* Спастись, избавиться отъ бѣды, выйти изъ затрудненій. Рудч. Ск. II. 114.

Ви́рячити. См. **Виря́чувати.**

Вирячкува́тий, а, е. Пучеглазый; выпученный (о глазахъ). Чуб. II. 40. *Очі такі стали вирячкуваті.* О. 1862. VIII. 17.

Виря́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́рячити, чу, чиш,** *гл.*—**о́чі.** Вытаращивать, вытаращить глаза. *Яким знов вирячив очі на свою жінку.* Левиц. I. 433.

Ви́са, си, *ж.* Что-либо висящее. Находится въ загадкѣ о висящемъ плодѣ и свиньѣ: *Виса висить, хода ходить, виса впала, хода ззіла.* Ном., стр. 294. Заг. № 120.

Виса́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́садити, джу, диш,** *гл.* 1) Высаживать, высадить. 2) Выставлять, выставить, выламывать, выломить. *Висадив зам'ьову браму.* Стор. МПр. 145. 3) Поднимать, поднять; поднявъ, сажать, посадить на что-либо. *Висадили того москаля якось наверх* (із льоху). О. 1862. I. 32. *Висадив його на коня і сам сів.* Грин. II. 55 *Висадив її на дерево, посадив поміж гіллям.* Чуб. II. 158.

Ви́садок, дка, *м.* Растеніе, оставленное на сѣмена. *Висадки пішли в кущі.* Левиц. I. 28. *Товаришки мої давно повиходили заміж, а мене старости кидають на висадки.* Г. Барв. 234.

Виса́жувати, жую, еш, *гл.*=**Висаджувати.**

Ви́сапати. См. **Висапувати.**

Ви́сапатися, паюся, ешся, *гл.* Отдыхаться.

Виса́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́сапати, паю, еш,** *гл.* Выпалывать, выполоть.

Ви́сварити, рю, риш, *гл.* Добыть съ бранью.

Ви́сваритися, рюся, ришся, *гл.* Перестать ссориться.

Ви́сватати. См. **Висва́тувати.**

Висва́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́сватати, таю, еш,** *гл.* Сватать, посватать. *Висватай мені царівну.* Мнж. 26.

Ви́свиснути, ну, неш, *гл.* Свиснуть. *А і сів на коня, та і висвиснув.* Нп.

Ви́свистати. См. **Висви́стувати.**

Висви́стувати, тую, еш, сов. в. **ви́свистати, щу, стиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Насвистывать, свистать. *Раз у-раз висвистував вівчарик.* Стор. I. 206. *Витяг з-за пояса сопілку, висвистує, якої зна.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Вызывать, вызвать кого свистомъ. *Писаренко грає в дубову сопілку, висвистав, вигукав у Самсона дівку.* Мил. 98.

Висвища́ка, ки, *ж.* Шуточное названіе кнута (въ народномъ анекдотѣ). О. 1861. IX. 191.

Висві́дча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Свидѣтельствовать, доказывать. *Гляньте, браття, правду святе письмо свідчить-висвідчає.* Макс.

Висві́дче́ння, ня, *с.* Свидѣтельствованіе, засвидѣтельствованіе. Вх. Уг. 230.

Ви́світити, ся. См. **Висві́чувати, ся.**

Висві́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́світити, чу, тиш,** *гл.* 1) Только несов. в. Свѣтить сильно. (Місяць) *висвічував на все небо.* Мир. Пов. I. 145. *Рано сходилося сонце, вигравaючи та висвічуючи червоним світом.* Мир. ХРВ. 50. 2) Пояснять, объяснять, объяснить. 3) Въ картахъ: вскрывать, вскрыть козыря.

Висві́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Свѣтиться. *Тисячі свічок висвічувалися як блискавки.* Стор. МПр. 74.

Ви́свободити, джу, диш, *гл.* Освободить. Рудч. Ск. II. 117.

Ви́святити, ся. См. **Висвячувати, ся.**

Ви́свячення, ня, *с.* Посвященіе (въ духовный санъ). Желех.

Висвя́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́святити, чу, тиш,** *гл.*—**на попа́.** Посвящать, посвятить (въ духовный санъ).

Висвя́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́святитися, чуся, тишся,** *гл.* Посвящаться, посвятиться (въ духовный санъ). *Висвятився семинарист на попи.* О. 1862. I. 54.

Ви́селити, ся. См. **Виселяти, ся.**

Виселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́селяти, лю, лиш,** *гл.* Выселять, выселить. *Із неволі на родющу любу землю виселяє.* К. Псал. 150.

Виселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́селитися, люся, лишся,** *гл.* Выселяться, выселиться.

Ви́серка, ки, *ж.* Яблоня или груша, выросшая непосѣянной.

Висиджувати, джую, еш, сов. в. **ви́сидіти, джу, диш,** *гл.* 1) Просиживать, просидѣть. *Два місяці висидів в карантину.* Стор. I. 175. 2) Высидѣть. *Сиділи три дні, та й висиділи злидні.* Ном. № 9859. 3) Только сов. в. Усидѣть.

Висиджуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́сидітися, джуся, дишся,** *гл.* Насиживаться, насидѣться. *Нехай висидиться.*

Висила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́слати, шлю, леш,** *гл.* Высылать, выслать. *Всіх ляхів-панів на чотирі місяці на Україну вислав.* Л.

Ви́силити, ся. См. **Висиляти, ся.**

Висиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́силити, лю, лиш,** *гл.* 1) Обезсиливать, обезсилить, изнурять, изнурить. 2) Истощать, истощить.

Висиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́силитися, люся, лишся,** *гл.* Изнурять-ся, изнуриться, истощаться, истощиться.

Висина́тися, еться, сов. в. **ви́снитися, ниться,** *гл. безл.* Представляться, представиться во снѣ, присниться. *Мені вже з рік висина́лось, що батько вмре.*

Ви́синити. См. **Висинювати.**

Ви́синовити, влю, виш, *гл.* Исключить изъ семьи, лишить наслѣдства. *Було в його два сини.... Андрія, кажуть, не злюбив за щось: видко той не вмів шануватися, дак він його висиновив—прогнав з двору.* О. 1861. X. 27.

Ви́синювати, нюю, еш, сов. в. **ви́синити, ню, нищ,** *гл.* 1) Синить, посинить. 2) Тратить, истратить на синеніе.

Висина́, ні, *ж.*=**Височина.** Волч. у. (Лободовск.).

Ви́сип, пу, *м.* Насыпь. *Турок наробив такі високі висипи, от як би хата.* Брацл. у.

Висипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́сипати, плю, пеш,** *гл.* 1) Высыпа́ть, высыпать. *Висипав я на стіл жменю дукатів.* Стор. МПр. 41. 2) Выливать, вылить. *Висип всенький борщ у миску.* 3) Высыпать, появляться, появиться во множествѣ. *Висипали запорожці—лиман човни вкрили.* Шевч. 49. 4) Насыпать, насы́пать. *Та висип же, мила, високу могилу.* Мет. 98. 5) Усыпа́ть, усыпать.

Висипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **ви́сипатися, плюся, пишся,** *гл.* 1) Высыпа́ться, высыпаться. *Висипався Хміль із міха та показав ляхам лиха.* Ном. № 664. 2) Показываться, показаться, проростая (объ усахъ, бородѣ). *Висипався чорний ус.* Шевч. 555.

Ви́сипка, ки, *ж.* Сыпь. Желех.

Висипля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́спати, плю, пиш,** *гл.* 1) Спать, проспать извѣстное время. *День виспать, а ніч у карти програть.* О. 1861. X. 151. *Виспав усю ніч.* Константиногр. у. 2) Только сов. в. Пріобрѣсть что спаньемъ. *Виспав коваля і бондаря.* Ном. № 11325.

Висипля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́спатися, плюся, пишся,** *гл.* Высыпаться, выспаться. *Доки ти висиплятимешся та вилежуватимешся? А в вівторок похмелялася, а в середу висиплялася.* Грин. II. 325. *Хто як постеле, так і виспиться.* Ном. № 7201.

Висиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **ви́ссати, ссу, ссеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Висисає останню силу нашої землі наш ворог.* Левиц. I. 203. *На хлібові клятий жучок висиса яке зерно м'яке.* Волч. у.

Висі́ти, шу́, си́ш, *гл.* Поднимать въ вышину. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в шир ширити, а в вись висити.* Гол. II. 17.

Висиха́ння, ня, *с.* Высыханіе. К. Псал. 69.

Висиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́схнути,** и **ви́сохти, хну, неш,** *гл.* Высыхать, высохнуть. *Сохнуть наші яри, висихає наша вода.* Левиц. I. 203. *Кухоль ходить, переходить, так і висихає.* Шевч. 125.

Висіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сіяти, сію, еш,** *гл.* 1) Расходовать, израсходовать на сѣяніе. *А бідний мужик і не*

висіяв тісї пшениці—стільки було, стільки й есть. Грин. II. 147. *Ой на горі вітер віє, подолянка руту сіє, сіє, сіє, висіває.* Голов. 2) Усѣвать, усѣять. 3) Просѣвать, просѣять.

Ви́сівки, вок, *ж. мн.* Отруби. *Дивиться, як собака на висівки.* Ном. № 3399.

Висівча́ний, а, е. Изъ отрубей сдѣланный.

Висіка́ка, ки, *м.* Дерзкій, нахалъ, выскочка. *Ого! провчу я висікаку!* Котл. Ен. IV. 34.

Висіка́нка, ки, *ж.* Норка. *Ой там на долині жуки бабу повалили, і сорочку зняли, висіканку дали.* Ном. № 12529.

Висіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́сікти, січу, чеш,** *гл.* Вырубать, вырубить, высѣчь. *Ой як я схочу, терен висічу.* Нп. *Як зачав сікти мечем,—висік триста п'ятдесят чоловіка мечем.* Грин. III. 587.

Висіка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́сіктися, січуся, чешся,** *гл.* Сѣчься, посѣчься. *Грива коневі геть висіклася.*

Ви́сіль, соли, *ж.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ значеніи: отсутствіе соли. Ном. № 14321. См. **Випшоно.**

Вісімдеся́т, восьми́десяти, *числ.* Восемьдесятъ. *Мені вісімдесят год.* Рудч. Ск. I. 20.

Ви́сіпатися, паюся, ешся, *гл.*—**на кого.** Наброситься на кого съ крикомъ, бранью. Вх. Лем. 398.

Ви́сіти, шу, сиш, *гл.* Висѣть. *Сядь, нехай поли не висять.* Ном. № 11861. *Висить чоловік неживий.* Рудч. Ск. II. 180

Ви́сіяти. См. **Висівати.**

Виска́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́скочити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выскакивать, выскочить, выпрыгивать, выпрыгнуть. *Вискакує з води проклятий ірод.* ЗОЮР. II. 30. 2) Подскакивать, подскочить, подпрыгивать, подпрыгнуть. *Хоч вискакуй, хоч не вискакуй, та чумаченьку й орле, що в неділоньку переїздити на Самарськее поле.* Рудч. Чп. 205.

Ви́скалити, ся. См. **Вискаляти, ся.**

Вискаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́скалити, лю, лиш,** *гл.* Оскаливать, оскалить. *Вискалив зуби, як собака.* Ном. № 12639. *Хоч убий москаля, то він зуби вискаля.* Ном. № 829.

Вискаля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́скалитися, люся, лишся,** *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть сквозь тучи. *То дощ, то вискалиться.* Ном. № 568.

Висквирятися, ря́юся, ешся, *гл.*= **Вискиря́тися.** *Сонечко висквирилось.* Мнж. 178.

Ви́скирити, ся. См. **Вискиряти, ся**

Вискиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́скирити, рю, риш,** *гл.*=**Вискаля́ти, ви́скалити.** *Так зуби й вискиря.* Грин. II. 93.

Вискиря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **ви́скиритися, рюся, ришся,** *гл.*=**Вискаля́тися, ви́скалитися.**

Ви́скіпати, паю, еш, *гл.* 1) Выковыривать. 2) Отыскать, найти. *От я собі вискіпаю чоловіка.* Г. Барв. 397.

Ви́скіпатися, паюся, ешся, *гл.* Проявиться, взяться. *І звідки се він ви́скіпався на наше безголов'я?*

Ви́скічка, ки, *ж.*=**Білка.** Вх. Уг. 230.

Вискотня́, ні, *ж.* Визжаніе, визгъ.

Ви́скоцень, цня, *м.* Ленъ, головки котораго, созрѣвъ, лопаются сами и сѣмена выпадаютъ. Гол. Од. 37. См. **Скоцень.**

Ви́скочити. См. **Вискакувати.**

Ви́скребти. См. **Вискрібати.**

Вискри́пувати, пую, еш, *гл.* Поскрипывать. *Ідуть воли, ідуть вози вискрипуючи.* Рудч. Чп. 193.

Вискрі́бати, ба́ю, еш, сов. в. **ви́скребти, бу, беш,** *гл.* Выскребать, выскресть, выскабливать, выскоблить.

Ви́скрібки, бків, *м. мн.* Поскребки.

Вискрома́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́скромадити, джу, диш,** *гл.* Выскребать, выскресть. *А діжу, як спече хліба, то не вискромаде, не оббане.* Мнж. 99.

Вискуба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **ви́скубти, бну, неш,** *гл.* Вырывать, вырвать, выщипывать, выщипать перья, волоса. *Як ухопив його за чуба, дак скільки зачепив, стільки й вискуб.* Также о срываніи травы, листьевъ. *Нема паші: вискубає бідний товар кожну травинку з землею.*

Виславля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Славить, прославлять. *Славу козацьку вислявляли.* Лукаш.

Ви́слати. См. **Висила́ти.**

Ви́слебезувати, зую, еш, *гл.* 1) Прочесть по складамъ, съ трудомъ. 2) Разсказать высказать все, ничего не опуская. *Ви слебезував їм усе, як од мене таїлись.* К. XII. 30.

Ви́слизнути, ну, неш, *гл.*—**кому** з рук. Выскользнуть.

Ви́слий, а, е. Висячій. **Ви́сла колбдка** Висячій замокъ. Валковск. у.

Ви́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе, результатъ изслѣдованія. Левч. 52.

Висліджування, ня, *ср.* Выслѣживаніе.

Висліджувати, джую, еш. сов. в. **ви́слідити, джу, диш**, *гл.* 1) Выслѣживать, выслѣдить. *Натрапив на слід та й вислідив.* Стор. І. 49. 2) Изслѣдовать. Уман. І. 304.

Ви́сліпати, паю, еш, *гл.* Увидѣть, замѣтить (о людяхъ съ слабымъ зрѣніемъ).

Ви́сліпити, плю, пиш, *гл.* Ослѣпить всѣхъ. *Іще не всіх чортів висліпили—підемо сліпить.* Ном. № 10346.

Ви́слобонити, ню, ниш, *гл.* Освободить.

Ви́слобонитися, нюся, нишся, *гл.* Освободиться.

Ви́словити, ся. См. **Висловлювати, ся.**

Висло́влювати, люю, еш и висловля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́словити, влю, виш**, *гл.* Выражать, выразить, говорить, сказать, разсказать. *Висловлювали так, щоб він нас уторопав.* О. 1862. IX. 25. *Ви́словив сам, сам і одвічай.* Константиногр. у.

Ви́словок, вка, *м.* Выраженіе. Харьк. у. *Навіть висловок: „ad majoren Dei gloriam" взято цілком із Корана.* К. ЦН. 248.

Висло́влюватися, влююся, ешся, сов. в. **ви́словитися, влюся, вишся**, *гл.* Выражаться, выразиться. *Змогли б висловитись по своєму про всяку річ.* К. (О. 1862. Ш. 30).

Вислоза́дий, а, е. О рогатомъ скотѣ: съ такой задней частью спины, которая опускается внизъ. Волч. у.

Ви́слуга, ги, *ж.* 1) Служба. *А до того іще спороли батогами, а за вислугу палюгами.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 85). 2) Прослуженное время. *Там козак по риночку ходить, у гетьмана вислуги ся просить. пусти мене, мій пане, додому.* Гол. І. 109. 3) Заслуженное, заработокъ за службу. Ум. **Ви́служенька.** *На тім короваю три яблучка з раю: то ж тобі, Марусенько, вірна твоя вислуженька, що ти собі вислужила у милого Бога.* Рк. Макс.

Вислугу́ватися, вуюся, ешся, *гл.* 1) Выслуживаться, отслуживать за что. 2) Прислуживать, прислужничать, угодничать.

Вислужени́на, ни, *ж.* 1)=**Вислуга** 3. 2) Эмеритура. Желех.

Ви́служенька, ки, *ж.* Ум. отъ **ви́слуга.**

Ви́служити, ся. См. **Вислужувати, ся.**

Вислужний, а, е. Услужливый, готовый къ услугамъ. Вх. Лем. 398.

Вислу́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́служити, жу, жиш**, *гл.* 1) Прослуживать, прослужить извѣстное время. *Дай мені, Боже, цей год вислужить.* Нп. 2) Заслуживать, заслужить, зарабатывать, заработать. *Служив я, дума, год,—вислужив день поля на год.* Рудч. Ск. II. 9.

Вислу́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́служитися, жуся, жишся**, *гл.* 1) Выслуживаться, выслужиться. 2) Дослуживать, дослужить, отслужить, докончить службу.

Вислуха́ння, ня, *с.* Выслушиваніе.

Вислуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́слухати, хаю, еш**, *гл.* 1) Выслушивать, выслушать. *Все вислухав, що до його тітка говорила.* Рудч. Ск. II. 94. 2) Слушать, прослушать.

Ви́слухач, ча, *м.* Слушатель. *Будь добрим вислухачем, будеш добрим повідачем.* Ном. № 12871.

Вислу́хувати, хую, еш, *гл.*=**Вислуха́ти.**

Вислю́га, ги, *м.* Повѣса. Мл. л. сб.

Ви́смажити, ся. См. **Висмажувати, ся.**

Висма́жувати, жую, еш, сов. в. **ви́смажити, жу, жиш**, *гл.* Выжаривать, выжарить, вытапливать, вытопить (жиръ).

Висма́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́смажитися, жуся, жишся**, *гл.* Выжариваться, выжариться, вытапливаться, вытопиться (о жирѣ).

Ви́смалити. См. **Висмалювати.**

Висма́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́смалити, лю, лиш**, *гл.* Выжигать, выжечь.

Ви́смердітися, джуся, дишся, *гл.* Вывоняться, утратить дурной запахъ. *Завтра в нас гості будуть, а до завтрього хати не висмердяться.* Левиц. І. 403.

Ви́смик, ку, *м.* Возвышеніе на дорогѣ. *Не хочу багацько набірать, а то будемені до Богуслава три висмики, то важко на коні.* Каневск. у. Ум. **Ви́смичок.**

Висмика́ти, каю, еш, сов. в. **ви́смикнути, ну, неш**, *гл.* Выдергивать, выдернуть. *З-під пояса шовкову хустку висмикав.* Нп. *З лоба очи висмикати.* АД.

Ви́смикатися, каюся, ешся, сов. в. **ви́смикнутися, нуся, нешся**, *гл.* Выдергиваться, выдернуться. *Висмикнувся кінець мотузка.*

Ви́смичок, чка, *м.* Ум. отъ **висмик.**

Висміва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сміяти, смію, еш**, *гл.* Осмѣивать, осмѣять, поднять на смѣхъ. Ном. № 9441.

Висміва́тися, ва́юся, ешся, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться.

Ви́смоктати. См. **Висмоктувати.**

Висмо́ктувати, тую, еш, сов. в. **ви́смоктати, кчу, чеш,** *гл.* Высасывать, высосать. *Довго держав він чарку коло рота, висмоктував останню крапельку.* Левиц. I. 137. *Висмоктав з самого серця кров.* Стор. МПр. 32.

Ви́смолити. См. **Висмолювати.**

Висмо́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́смолити, лю, лиш,** *гл.* Осмоливать, осмолить.

Ви́снажити, ся. См. **Виснажувати, ся.**

Виснажувати, жую, еш, сов. в. **ви́снажити, жу, жиш,** *гл.* Обезсиливать, обезсилить, истощать, истощить.

Виснажуватися, жуюся, ешся, сов. в. **ви́снажитися, жуся, жишся,** *гл.* Обезсиливать, обезсилѣть, истощаться, истощиться.

Ви́снитися. См. **Висинатися.**

Ви́снувати, ную, еш, *гл.* 1) Израсходовать на основу (нитки). 2) Сосновать.

Ви́снути, сну, неш, *гл.* 1) Виснуть. 2) О человѣкѣ: торчать. *Наймит усе висне в хаті, не йде на роботу.* Рк. Левиц.

Висо́к, ска́, *м.* 1) Високъ. *Сивизна на висках.* Ном. № 8709. 2) Отвѣсъ (у каменьщиковъ). Сумск. у. Ум. **Висо́чок.** МБ. (О. 1862. I. 92).

Висо́кий, а, е. 1) Высокій. *Високий до неба, а дурний як треба.* Нем. № 6347. *Долина глибока, а могила висока.* Мет. 79. 2) Высоко находящійся. *Пошли, Боже, щастя з високого неба.* Мет. 65. 3) Возвышенный. Ум. **Височе́нький.** *Вийшла височенька дівчина.* Стор. I. 99.

Висо́кість, кости, *ж.* 1) Высота, вышина. *Летить орел понад морем по високій високості.* Мет. *Виставимо, миле браття, на високостях науки і літератури наше національне знамено.* К. XII. 133. *Аби в панській високості хоть-по рік пожити.* К. МБ. X. 6. 2) Возвышенность.

Ви́сóко, *нар.* Высоко. *Не дивись високо, бо запорошиш око.* Ном. № 2552. Ум. **Височе́нько.**

Високоду́мний, а, е. Гордый, высокомѣрный.

Високоду́мно, *нар.* Гордо, высокомѣрно.

Високоду́мство, ва, *с.* Высокомѣріе, гордость. Левиц. I. 502.

Високоповажний, а, е. Многоуважаемый, глубокоуважаемый. *Ось високоповажний пан. Шрам із сином.* К. ЧР. 211. **Високоповажний Добродію!** Милостивый Государь!

Високоро́гий, а, е. Съ высокими рогами. *Воли високорогі половії дивляться з загороди у двір поважно.* МВ. II. 134.

Високосла́вний, а, е. Прославленный. *Високославні герої.* К. Дз. 23.

Високоста́нний, а, е. Высокій ростомъ. *Народ ручний.... високостанний.* О. 1862. IX. 63.

Високочо́лий, а, е. Съ высокимъ челомъ; съ высоко поднятой головой. *Мов ті діди високочолі дуби з гетьманщини стоять.* Шевч.

Високошано́вний, а, е = Високоповажний. *Послухали доброї ради високошановного народолюбця.* О. 1862. IX. 125

Ви́солопити. См. **Висолоплювати.**

Висоло́плювати, плюю, еш, сов. в. **ви́солопити, плю, пиш,** *гл.* Высовывать, высунуть; вывалить (языкъ). *Язик висолопив.* Рудч. Ск. II. 17. *Прийдеться бігати, язик висолопивши.* Кобел. у.

Висота́, ти́, *ж.* = **Високість.** К. Ис. 196. *Під високу висоту злітає* (сокіл). КС. 1882. XII. 495. Мнж. 122.

Ви́сотатися, таюся, ешся, *гл.* 1) Вымотаться (о ниткахъ). 2) Выйти одинъ за другимъ. *Як заграли музики, то з хати так усі й висотались та в клуню.* Св. Л. 203.

Ви́сохлий, а, е = Висхлий.

Ви́сохти. См. **Висихати.**

Височе́зний, височе́нний, а, е. Очень высокій. *Височенний хрест поставив.* Шевч. 596.

Височе́нький, а, е. Ум. отъ **високий.**

Височе́нько, *нар.* Ум. отъ **високо.**

Височина́, ни́ и **височиня́, ні́,** *ж.* Высота. Желех. *Як небесна височина, так морська глибина.* Нп.

Височи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Поднимать на высоту, дѣлать высокимъ. *Ой не хвалися, да березонько, не ти свою кору да вибілила, не ти сее листє да широчила, не ти сее гилле да височила.* Гол. Ш. 158.

Височі́нь, ні́, *ж.* = **Височиня.** Желех

Висо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **висо́к.**

Виспіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́спіти, пію, еш,** *гл.* 1) Созрѣвать, созрѣть. *Поки молодий, то сіренький, а як виспіє, то чорненький, неначе тхір.* Стор. II. 165. 2) Поспѣвать, поспѣть, успѣть. Мнж. 136 *Виспівайте, а я тут поки сам одбивати-мусь.* КС. 1882. III. 612. *Наче й на одній місті сиділа, а де треба—виспіла.* Мнж. 121.

Ви́співатися, ваюся, ешся, *гл.* Испѣться, потерять голосъ.

Виспі́вувати, вую, еш, сов в. **ви́співа-**

ти, ваю, єш, *гл.* 1) Только несов. в. Пѣть, распѣвать. *Любо він було пісні виспівує ясними зорями.* МВ. II. 11. *Грає кобзарь, виспівує, аж лихо сміється.* Шевч. 51. 2) Добывать, добыть пѣніемъ. *Виспівав собі дівчину любу та гарну.* МВ. II. 12. 3) Пѣть, пропѣть. *А як думу виспіваю, сяду в чистім полю.* Млак. 92. 4) Выражать, выразить пѣніемъ. *Виспіває горе.* Левиц. I. 35. *Вона наче мою долю виспівує.* Г. Барв. 393. 5) Только сов. в. Пропѣть извѣстное время. *Таке співуче, що ввесь день тобі виспіває.* 6) Терять, потерять отъ пѣнія. *Увесь голос виспівав і бандуру потрощив.* Стор. I. 94.

Ви́спінути, спіну, неш, *гл.*=**Ви́спіти** 2. *Кажу йому: не виспінеш туди. Так ні, знаки пробі: виспіну ще! та й сидить, базікає,—ну й загаявся.* Новомоск. у.

Ви́спіти. См. **Виспівáти.**

Ви́сповідати, даю, єш, *гл.* Исповѣдать. *Вона побігла до попа, щоб висповідав його.* Рудч. Ск. I. 166.

Ви́сповідатися, даюся, єшся, *гл.* Побывать на исповѣди. *Піди попереду висповідайся.* Ном. № 5473.

Ви́сповідь, ді, *ж.* Исповѣдь. Харьк.

Ви́сп'яток, тку, *м.* Носокъ сапога. **Ви́сп'ятками би́ти.** Бить носками сапогъ. Драг. 18.

Ви́ссати. См. **Висисати.**

Виставáти, стаю́, єш, сов. в. **ви́стати, стану, неш,** *гл.* 1) Быть достаточнымъ, ставать, стать. Употребляется только безлично. *Як вистало на юшку, то вистане й на петрушку.* Ном. № 4884. 2) Выступать, выступить, выйти, уйти. *Вже (молода) з паняства вистає, до старих людей пристає.* О. 1862. IV. 25. 3) Выдаваться, выдаться впередъ, выступить.

Ви́ставити, ся. См. **Виставляти, ся.**

Виставля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **ви́ставити, влю, виш,** *гл.* 1) Выставлять, выставить. *На базарі солодкий мед виставляла.* Макс. *Язик белькне та в кут, а спину виставляють, б'ють.* Ном. № 1122. 2) Уставлять, уставить. *Ввесь стіл виставив цяцьками.* 3) Ставить, поставить на видъ *Старе виставляє себе, що не скоро їсть.* Ном. № 13952.—**перéд óчі.** Представлять, представить на усмотрѣніе. 4) Устраивать, устроить, выстроить, соорудить. *Виставити хату.*

Виставля́тися, ля́юся, єшся, сов. в. **ви́ставитися, влюся, вишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, выдаваться, выдаться (впередъ).

Ви́сталити, лю, лиш. *гл.* Насталить. *Висталив ніж і став її різать.* Рудч. Ск. I. 44.

Ви́становити, влю, виш, *гл.*=**Виставити.**

Ви́становитися, влюся, вишся, *гл.* **Душá ви́становиться.** Духъ вонъ. *Дайте трохи душі утихнути, а то вистановиться.* Г. Барв. 69.

Ви́старатися, раюся, ешся, *гл.* 1) Достать что-нибудь для себя, добиться чего выхлопотать, исходатайствовать. *Ви, паничу, лучче вистарайтесь на священника.* Левиц. I. 174. 2)—**перéд ким, прóти кóго.** Услужить, прислужиться кому. *От тобі чорт і вистаравсь перед чортами: він думав, що коли робитиме великі капості людям, то його й чорти похвалять, а вони бач!* Грин II. 62. *Дбаємо про те, щоб і проти Бога і проти людей вистаратись гаразд.* Г. Барв. 442.

Ви́старітися, ріюся, ешся. *гл* Состариться. Вх. Лем. 398.

Вистачáти, чáю, єш, сов. в **ви́стачити, чу, чиш,** *гл.* 1) Хватать, хватить, стать, быть достаточнымъ. *Одних тенет вистачить на дві милі.* Стор. II. 219. 2) Доставить, поставить въ достаточномъ количествѣ. *Їм.... треба вистачити добре їсти.* Левиц. I. 501. *Таке військо вистачимо, що й кримського хана завоювали б.* Стор. II. 226. *Хоч невеличкий млин, та, знаєш, чепурненький, раз-по-раз, день-у-день крутивсь і гуркотів і хліба вистачав хазяїну чимало.* Греб. 383. **На всіх не ви́стачиш.** Всѣхъ не удовлетворишь.

Вистачéння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Ви́стерегти, ся. См. **Вистерігати, ся.**

Вистеріга́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стерегти, режу, жеш,** *гл.* 1) Подстерегать, подстеречь. *Вистереже мене коло дверей, махне мені відром,—я й догадаюсь: побіжу, води їй унесу.* Г. Барв. 112. 2) Предостерегать, предостеречь.

Вистеріга́тися, га́юся, єшся, сов. в. **ви́стерегтися, режуся, жешся,** *гл.* Остерегаться, остеречься. *Пий, та не впивайся, між чужими людьми вистерігайся.* Ном. № 224.

Ви́сти, в'ю, в'єш. *гл.*=**Вити, в'ю, в'єш.** *А з хрещатого та барвіночка не висти віночка.* Грин. III. 537

Вистига́ти, га́ю, єш, сов. в. **ви́стиг(ну)ти, гну, неш.** *гл.* 1) Поспѣвать, поспѣть, успѣвать, успѣть. *Ой вистигайте, славні чумаченьки, зімувати до лугу.* Лис. III.

№ 7. *Тут хліб постиг,—вийма́ю, а в другій діжі вистиг—саджаю.* Г. Барв. 242. *Вистигти на Вожу службу.* Г. Барв. 156. 2) Спѣть, поспѣть, зрѣть, созрѣть. 3) Остывать, остыть.

Вистила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **ви́слати, стелю, лиш,** *гл.* 1) Устилать, устлать. *Тут тобі, серденько, в степу погибати, русими кудрями степи вистилати.* Мет. 94. 2) Разстилать, разостлать. *Ой там брала дівка льоночок дрібненький, вона ж його брала, тонко вистилала* Грин. III 413.

Вистина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́стинати, наю, еш,** *гл.* Вырубать, вырубить *На походах жовніре вистина́ють зустрічну русь упень.* К. Кр. 15. *Іван ся схопив, шабельку вихопив, вистинав садок, садок вишневий.* Голов.

Ви́стіг, гу, *м.* Строчка въ шитьѣ Харьк. г. Полтавск. г.

Вистіга́ти, га́ю, еш, *гл* Строчить. *Сорочку вистіга́ю.* Каневск. у.

Вистю́вати, сто́юю, еш, сов. в. **ви́стояти, стою, їш,** *гл.* Простаивать, простоять, выстаивать. выстоять. **Ви́стояти слу́жбу** Отстоять обѣдню. К. ЧР. 100.

Вистю́ватися, сто́ююся, ешся, сов. в. **ви́стоятися, стоюся, ешся,** *гл.* 1) Настаиваться, настояться. *Вівці, вистоявшись за день, ідуть швидко.* О. 1862. V. Кух. 33. 2) Устаиваться, устояться.

Вистоя́лка, ки, *ж.* Настойка.

Ви́стояти, ся. См. **Вистювати, ся.**

Вистраша́ти, ша́ю, еш, сов. в. **ви́страшити, шу, шиш,** *гл.* Выгонять, выгнать, напугавъ.

Ви́стрелити. См. **Вистрелювати.**

Вистре́лювати, люю, еш, сов. в. **ви́стрелити, лю, лиш,** *гл.* Выстрѣливать, выстрѣлить. *Той стрілець вистрелив, убив вовка.* Рудч. Ск. I. 72.

Ви́стреляти, ляю, еш, *гл.* Перестрѣлять. *Вистреляймо їх, вражих синів.* ЗОЮР. I. 243.

Ви́стриба, *нар.* Скачками, подскакивая. *Я йому таке скажу, що він від мене ви́стриба пійде.* Черн. г.

Ви́стрибнути, ну, неш, *гл.* Выскочить, выпрыгнуть. *Вона як вистрибне, та на небо, і стала зіркою.* Мнж. 27.

Ви́стрибом, *нар.* Въ припрыжку (бѣжать). Желех.

Вистри́бувати, бую, еш, *гл.* Подскакивать. прыгать, танцевать. *Попереду чумак їде, вистрибує йдучи.* Рудч. Чп. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали, вистрибували гоцака.* Котл. Ен. I. 20.

Вистрига́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́стригти, жу, жеш,** *гл.* 1) Выстригать, выстричь 2) Только сов. в. Остричь всѣх. *Обдірають на росколи овець.. і стрижуть Вистригши, випускають.* О. 1862. V Кух. 33.

Ви́стріл, лу, *м.* Выстрѣлъ. Стор. II. 156.

Вистріля́нка, ки, *ж.* Названіе ружья. Встрѣчено въ пѣснѣ въ ум. видѣ: **вистріля́ночка.** *Сам на себе надіюся і на свого коня вороного і на сіделечко з-під злота самого, на два пістолі барзе грімкії, на третю рушничку-вистріляночку.* Нп

Ви́стріпати, ся См. **Вистріпувати, ся.**

Ви́стріпувати, пую, еш, сов. в. **ви́стріпати, паю, еш,** *гл.* Выдергивать, выдернуть (нитки въ ткани).

Вистрі́пуватися, пуюся, ешся, сов в **ви́стріпатися, паюся, ешся,** *гл.* Выдергиваться, выдернуться, распускаться, обтрепаться (о ткани) *Рукава вистріпались* Мнж. 178.

Вистріхнути, хну, неш, *гл.?* *Вистріхнув його на блазня.* Ном. № 13180.

Ви́строїти, ся См. **Вистроювати, ся**

Ви́стромити, ся См. **Вистромляти, ся**

Вистромля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́стромити, млю, миш,** *гл.* Выставлять, выставить, выткнуть. *Вистромила* (лисиця) *хвоста з нори.* Мнж. 4. *З куща вистромила рило.* Левиц. I 494.

Вистромля́тися, ля́юся, ешся, сов. в **ви́стромитися, млюся, мишся,** *гл.* Выставляться, выставиться, вытыкаться, выткнуться.

Вистро́ювати, стро́юю, еш, сов. в **ви́строїти, строю, їш,** *гл.* 1) Наряжать, нарядить. 2)=Будувати, збудувати. *Вистроїв їм хату.* Рудч. Ск. I. 164.

Вистро́юватися, стро́ююся, ешся, сов. в. **ви́строїтися, строюся, їшся,** *гл.* Наряжаться, нарядиться. *Вистроїлась, як лялечка.* Ном. № 11184

Ви́стругати. См. **Вистругувати.**

Вистру́гувати, гую, еш, сов. в. **ви́стругати, гаю, еш,** *гл.* 1) Выстрагивать, выстрогать. *Вистругай оцю дошку.* 2) Выравнивать, выровнять (поверхность земли). *Тут за слободою вистружемо та наллємо тік, тут і змолотимо.* Мнж. 127.

Ви́студити. См. **Вистужувати.**

Вистужувати, жую, еш, сов. в. **ви́-**

студити, джу, диш, *гл.* Студить, выстудить.

Ви́ступ, пу, *м.* Выступленіе. Желех.

Виступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **ви́ступити, плю, пиш**, *гл.* 1) Выступать, выступить, выходить, выйти. *Відтіль виступа велике військо.* Лукаш. 89. 2)—на. Вступать, всходить, становиться на.

Ви́ступець, пця, *м.* 1) Родъ танца. *Мотря співає виступця.* К. ЦН. 232. Отсюда какъ нарѣчіе: **ви́ступцем**. Плавно выступая. *Виступцем тихо йду.* Мет. 294 2) Множ. **Ви́ступці**. Туфли. ЗОЮР. I. 69 *Шовкова плахта, виступці золотом вигаптовані.* Стор. II. 29. **Пітй на ви́ступці** уйти. *Пішов на виступці, скільки здря* Кобел. у. **Прóшу́ на ви́ступці**. Прошу уйти, выйти. Ном., стр. 233.

Ви́ступити. См. **Виступати**.

Ви́ступка, ки.=**Покритка**. Вх. Зн. 7.

Ви́ступцем. См. **Виступець** 1.

Ви́ступці, *нар.*=**Виступцем**.

Ви́стьобати, баю, еш, *гл.* Выстегать.

Вистяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **ви́стягти, гну, неш**, *гл.* Протягивать, протянуть *Вистягти ногу.* Сосниц. у.

Вистяга́тися, га́юся, ешся, сов. в **ви́стягтиси, гнуси, нешся**, *гл.* Протягиваться, протянуться, растянуться. *Гляньте на кота—як серед хати вистягся.* Св. Л. 205.

Ви́стягом, *нар.* Въ строчку.

Висува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́сунути, ну, неш**, *гл.* 1) Высовывать, высунуть, выставить. *Висунула руку з води.* Ном. № 2656. 2) Выдвигать, выдвинуть

Висува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **ви́сунутися, нуся, нешся**, *гл.* 1) Высовываться, высунуться, выставиться. *Плечі їй дуже висунулись з-під чорної сукні.* Левиц. I. 477. 2) Выдвигаться, выдвинуться. 3) Показываться, показаться. *Висунулась із самої пущі і сама ведмедиха.* Рудч. Ск. I. 134. 4) Выставляться, выставиться на показъ. *Треба утаїти, що я письменний: у них, кажуть, із розумом не треба висуватись.* Котл. НП. 381.

Ви́судити, джу, диш, *гл.* Добыть судомъ. *О ти, Єво невстидлива! з раю сьмя висудила.* Гол. IV. 521.

Ви́сукати. См. **Висукувати**.

Вису́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́сукати, каю, еш**, *гл.* Высучивать, высучить. *Пріська сидить на днищі, висукує. та виводе нитку за ниткою.* Мир. Пов. I. 134.

Ви́сунути, ся. См. **Висувати, ся.**

Ви́сурмити, млю, миш, *гл.* Протрубить.

Висуша́ти, ша́ю, еш и **вису́шувати, шую, еш**, сов. в. **ви́сушити, шу, шиш**, *гл.* Высушивать, высушить, изсушить. *Який Бог змочив, такий і висушить.* Ном. № 78 *Висушили мене сльози.* Левиц. I. 73.

Ви́схлий, а, е. Изсохшій.

Ви́схнути. См. **Висихати.**

Вись, сі, *ж.* Высь, высота, вышина. *Будуть* (снопи) *возити, в стоги стожити, а в вись висити* Гол. II. 17.

Ви́сякати, каю, еш, *гл.* Высморкать. *Ніс висякав.* Ном. № 6276.

Ви́сякатися, каюся, ешся, *гл.* Высморкаться.

Витава́ти, таю́, єш, *гл.* Выступать изъ воды. *Тепер і тут каміння повитавало і там потроху витає з води.* Екат. у. (Залюб.). См. **Витонути.**

Вита́лище, ща, *с.* Мѣсто пребыванія. *Виталище душі.* К. ЦН. 287.

Витанцьо́вувати, вую, еш, сов в. **ви́танцювати, цюю, еш**, *гл.* Танцовать, протанцовать. *Доводилось витанцьовувати з молодцями-паничами.* Левиц. I. 228. *Танцювали уже так, що против них ніхто на світі так не витанцює.* КС. 1883. XI. 504.

Ви́тарасувати, сую, еш, *гл.* Умостить фашинникомъ.

Ви́тарувати, рую, еш, *гл.* Вывѣсить (неправильные вѣсы). *Витарувати терези.* Рк. Левиц.

Ви́таскати. См. **Витаскувати.**

Вита́скувати, кую, еш, сов. в. **ви́таскати, каю, еш**, *гл.* Вытаскивать, вытащить, стащить. *Насилу корець хмелю витаскали на гору.* Ном. № 924. *Ото як ухватив під черево,—так і витаскав на віз.* Рудч. Ск. I. 157

Вита́ти, та́ю, еш, *гл.* Носиться. *Нехай душі козацькії в Украйні витають.* Шевч. 4.

Ви́твердити, джу, диш, *гл* Утвердить? Закрѣпить? *Скаже слово, так як витвердить.* Ном. № 12906.

Ви́тверезити, жу, зиш, *гл.* Протрезвить.

Ви́тверезитися, жуся, зишся, *гл.* Протрезвиться. *Ходить п'яний, не витверезився ще.* Грин. II. 224.

Ви́творити. См. **Витворяти.**

Ви́творки, рок, *ж. мн.* Проказы Уман. Ш. 199.

Витво́рний, а, е. Капризный, шалунъ.

Витво́рювати. См. **Витворяти.**

Витворя́ти, ря́ю, еш и **витво́рювати. рюю, еш**, сов. в. **ви́творити, рю, риш**, *гл.* Выдѣлывать, выкидать, выкинуть. *Таке було иноді витворює!* Сим. 212.

Ви́текти. См. **Витікать.**

Ви́тельбушити. шу, шиш, *гл.* Выпотрошить.

Ви́теребитися, блюся, бишся, *гл.* Взобраться, залѣзть. *Витеребились аж на піч.* Левиц. I. 188.

Ви́терликати, каю, еш; *гл.* Заработать игрой на музыкальномъ инструментѣ. *Музика що витерликав, то й проликав.* Чуб. I. 268.

Ви́терпіти. См. **Витерплювати.**

Вите́рплювати, плюю, еш, сов. в. **ви́терпіти, плю, пиш**, *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть, стерпѣть, переносить, перенести. *Не витерпів святої кари.* Шевч. 147. *Витерплю покуту.* К. Псал. 93. 2) Выстрадать.

Ви́терти. См. **Витирати.**

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Ви́течи, чу, чеш, *гл.*=**Витекти.**

I. Ви́ти, ви́ю, еш, *гл.* Выть. *І вовк на волі, та й вие доволі.* Ном. № 1328. *Сине море звірюкою то стогне, то вие.* Шевч. 49.

II. Ви́ти, в'ю, в'єш, *гл.* Вить, свивать. *На Благовіщення і птиця гнізда не в'є.* Ном. № 418. *Я собі та й вінки вила.* Грин. III. 98. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вильце в'ють.* Мет. 128. *Синові дав волоки вити.* О. 1861. X. 127.

Ви́тивкати, каю, еш, *гл.* Выдокать. *Йому скільки не сип борщу, все витивкає.*

Витика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́ткнути, кну, неш**, *гл.* 1) Вытыкать, выткнуть, высовывать, высунуть, показать. *Лисичка виткнула мордочку.* Гудч. Ск. II. 15. *Ти ж із хати ніколи носа не виткнеш.* Стор. I. 64. 2) **Витика́ти па́льцем кого́.** Тыкать, показывать пальцемъ. *Вороженьки поглядають, пальцями нас витикають.* Гол. I. 365. Сов. в. **ви́тикати, каю, еш.** 3) Утыка́ть, утыкать. 4)—**ко́пи.** Отмѣчать, отмѣгить копны (при раздѣлѣ сбора между владѣльцемъ и рабочими).

Витика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **ви́ткнутися, нуся, нешся**, *гл.* Вытыкаться, выткнуться, высовываться, высунуться. *Виткнулась головка, співаючи „кукуріку“.* Рудч. Ск. I. 36. *Зачувши у дворі гомін, виткнулась з хати.* Мир. Пов. II. 80.

Витина́ти, на́ю, еш, сов. в. **ви́тяти** и **ви́тнути, тну, неш**, *гл.* 1) Вырубливать, вырубить, вырѣзывать, вырѣзать. *Витяв з ремінню шматок на підошву. Витяли пани ліс.* Св. Л. 306. 2) Только сов. в. Перерубить, перерѣзать всѣхъ. *Ворогів моїх настигну, не вернуся зпти з поля, доки до ноги не витну.* К. Псал. 40. 3) Дѣлать, сдѣлать что-либо съ жаромъ, съ силой. *Витинати гопака.—Горнись лишень ти до мене та витнемо з лиха.* Шевч. 621. *Ще три штуки за тобою; витнеш,—ні пів слова.* Г. Арт. О. 1861. III. 105.

Витира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **ви́терти, тру, треш**, *гл.* 1) Вытирать, вытереть. *Витри лаву.* 2) Вытирать, вытереть, стирать, стереть. 3)—**сірничка́.** Зажечь спичку. *Нема в віщо витерти сірничка.*—**огню́.** Добыть огня треніемъ. *Витер огню деревом об дерево.* Рудч. Ск. II. 106.

Ви́трач, ча, *м.* Въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ: находящаяся въ отверстіи палочка, счищающая приставшую къ стѣнкамъ отверстія муку. Мнк. 481.

Витиска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́тиснути, сну, неш**, *гл.* 1) Выдавливать, выдавить. *Витисни сік.* 2) Вытѣснять, вытѣснить. *Витискати козаків з маєтностей.*

Витиска́тися, ска́юся, ешся, сов. в. **ви́тиснутися, нуся, нешся**, *гл.* Протискиваться, протиснуться, пролѣзть. *Намащуся й солониною та витиснуся і щелиною.* Гол. I. 147.

Ви́тися, в'юся, в'єшся, *гл.* 1) Виться, обвиваться, увиваться. *Як хмелині вгору виться? тичини немає.* Мет. 79. *Коло носа в'ється, а в руки не дається.* Ном. № 1933. *Коло серця козацького як гадина в'ється.* Шевч. 31. *Коло тебе будуть роями витись панни.* Левиц. I. 262. 2) Виться, быть свиваему. *Де се гілечко вилося?* Мил. 140. 3) Развѣваться. *Над річкою над Дунаєм короговка в'ється.* Нп.

Витіва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́тіяти, тію, еш**, *гл.* 1) Выдумывать, выдумать, затѣвать, затѣять. *Там таке витіва, що й миру не подобно.* Харьк. *Се вже, мабуть, не зовсім по Божому, а люде самі витіяли.* ЗОЮР. II. 288. 2) Выдѣлывать, выкидывать, выкинуть. Мнж. 93.

Ви́тівка, ки, *ж.* Затѣя, выдумка. Зміевск. у. *Доки будуть оці витівки?*

Витіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **ви́текти, течу, чеш**, *гл.* 1) Вытекать, вытечь. *З озера витікає річка.* Дещо. *Тече вода в*

синє море, та не витікає. Шевч. 37. 2) Хватать, хватить, достать. *Як витікатиме грошей, то купи.* (Залюбовск.). *Чого сорочка така куца?—Бо така витекла.* Ном., стр. 287.

Ви́тінка, ки, *ж.*=**Ви́тівка.** *Там без витінків не обійдеться.* Зміевск. у.

Ви́тіпати. См. **Витіпувати.**

Витіпувати, пую, еш, сов. в. **ви́тіпати, паю, еш,** *гл.* Трепать, вытрепать, потрепать. *Витіпуй добре прядіво.* Харьк. у.

Ви́тесати. См. **Витісувати.**

Витісувати, сую, еш, сов. в. **ви́тесати, тешу, шеш,** *гл.* Вытесывать, вытесать, высѣкать, высѣчь. *Стояв, неначе витесаний з білого каміня.* Левиц. **Ви́тесати нетéсаного тесана́.** Выдумать небылицу, обмануть выдумкой. Ном. № 13127. *А Грицик той, то був на все село чмут: витесать кому якого нетесаного тесана, то він зараз.* Грин. II. 209.

Ви́тішити, шу, шиш, *гл.* Выняньчить. *Кохав мене батько, витішила мати.* Грин. Ш. 358.

Ви́тіяти. См. **Витівáти.**

Ви́тка, ки, *ж.* 1) Цилиндръ для удлиненія ступицы колеса, сообразно длинѣ оси,—надѣвается между ступицей и чекой. 2)=**Ужівка.** Вх. Зн. 7. 3) Обручъ для бочки изъ молодой ели или орѣшины. Вх. Зн. 7.

Ви́ткати, тчу, чеш, *гл.* Соткать, выткать. *Рушники виткали і принесли.* Рудч. Ск. II. 100.

Витки́й, а́, е́. Вьющійся *Витке зілля хміль, виноград.* Чигир. у.

Ви́ткнути, ся. См. **Витика́ти, ся.**

Витлівáти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́тліти, лію, еш,** *гл.* Истлѣвать, истлѣть.

Ви́тлумачити, чу, чиш, *гл.* Объяснить.

Ви́тнути. См. **Витинáти.**

Ви́товкмачити, чу, чиш, *гл.* 1) Побить, поколотить. 2) Растолковать, разъяснить.

Ви́товкти, вчу, чеш, *гл.* Выдавить. *Витовчи ніс, бо вже було би убогому жидові помазати віз.* Ном. № 11267.

Витока, ки, *ж.* Куча орѣховъ, собранныхъ лѣсной мышью. Вх. Уг. 230.

Ви́толочити. См. **Витоло́чувати.**

Витоло́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́толочити, чу, чиш,** *гл.* Вытаптывать, вытоптать. *Не дали мені й зібрать того ячменю, увесь витолочили.* Стор. II. 119 *Всю траву витолочили гуляючи.* Левиц. I. 350.

Ви́тонути, ну, неш, *гл.* Выступить изъ воды. *Я посадив на низу дині, вони й зійшли були добре, а дощі заливні пішли, вода й залила їх,—то поки витоне з-під води, паростки й погинуть.* Волч. у. (Лобод.). См. **Витавáти.**

Ви́топити, плю, пиш, *гл.* 1) Вытопить (печь). *Витопила в печі.* Рудч. Ск. II. 2. 2) Вытопить (жиръ, сало). 3) Выплавлять, выплавить (металлъ). 4) Перетопить всѣхъ. *По синьому морю хвиля грає, козацький корабличок розбиває.... Сорок тисяч війська витопляє.* АД. I. 269.

Витопля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́топитися, плюся, пишся,** *гл.* Топиться, вытопиться (о печи). *Ой чия то хата скраю витопляється сама?* Грин. Ш. 357. *Піч витопилась.* Безлично: *у печі вже витопилось.*

Ви́топтати, пчу, чеш, *гл.* 1) Вытоптать. *Витоптала орда кіньми маленькії діти.* АД. 2) Истоптать (обувь).

Ви́топцювати, цюю, еш, *гл.*=**Ви́тупати 2.** *Цілу ніч на ногах було витопцює покійна коло людей.* О. 1861. X. 33.

Ви́торгувати, гую, еш, *гл.* Выторговать.

Ви́торопень, пня, *м.* 1) Оторопѣлый, растерянный. **Ви́торопні ловúти.** Воронъ ловитъ, глазѣть. Зміевск. у. **Дивúтись ви́торопнем.** Смотрѣть растерянно. 2) Пучеглазый.

Ви́торопитися, плюся, пишся, *гл.* Вытаращить глаза.

Витороплюватий, а, е. Оторопѣлый? *Витороплюватий бісик.* МВ. (КС. 1902. X. 153.).

Ви́торохтіти, хчу, тиш, *гл.* Простучать. *Виторохтіла миша всю ніч.* Конст. у.

Ви́торочити. См. **Виторо́чувати.**

Виторо́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́торочити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выдергивать, выдернуть (нитки изъ ткани). Желех. 2) Рывать, рыть. *Кертиця виторочит землю.* Вх. Лем. 398.

Ви́точити. См. **Виточувати.**

Ви́точки, чок, *мн.* Остатки отъ очистки зернового хлѣба на грохотѣ. Вас. 175.

Вито́чна миш. Лѣсная мышь, Mus silvaticus. Вх. Уг. 231.

Вито́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́точити, чу, чиш,** *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, проливать, пролить. *Ми самі потонемо в тій крові, що з їх виточим.* Стор. МПр. 90. *Якими ж я гірки́ми за-*

плакала! Скільки ж я їх виточила! Г. Барв. 364. 2) Выгрызать, выгрызть (о мышахъ, червяхъ). *Миші виточили дірки в хлібі.* 3) Точить, выточить (на токарномъ станкѣ). Шух. I. 304. 5) Выкатить (изъ сарая). *Я випочу висага і в нього запряжу.* 6) — брехню. Врать, соврать. Константиногр. у.

Ви́тратити, ся. См. **Витра́чувати, ся.**

Ви́тратка, ки, *ж.* Расходъ, трата. *А витратка моя нічого?* (Залюб.).

Витра́чувати, чую, еш, сов. в. **ви́тратити, чу. тиш,** *гл.* 1) Истратить, израсходовать. *Витратила все, що мала.* Св. Мр. V. 26. *Було трохи масла, та вже витратила.* 2) Губить, погубить, истребить.

Витра́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **ви́тратитися, чуся, тишся,** *гл.*—з чо́го. Издерживать, издержать, потратить безъ остатка. *Витратився з грошей, що й на хліб нема. Іде чумак шостьма парами та й витратився з хліба.* Мнж. 101.

Витребе́ньки, ньок и **ків,** *мн.* Прихоти, баловство, выдумки. *Уже ти мені в печінках сидиш з своїми витребеньками.* Шевч. 283. *Набудували гульбищ, печерь, халабудок і усяких панських витребеньок.* Стор. МИр. 66. Ум. **Витребе́ньочки.** *Нема дівчат до роботи, тільки на витребеньочки* Грин. Ш. 647.

Витребе́нькувати, кую, еш, *гл.* Прихотничать, привередничать.

Витребе́нькуватий, а, е. Прихотливый, капризный.

Витребе́ньочки. Ум. отъ **витребе́ньки.**

Ви́требити. См. **Витребляти.**

Витребля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́требити, блю, биш,** *гл.* Истреблять, истребить, уничтожать, уничтожить. *Ти його зовсім з корінням витребляєш,—от, думаси, і заводу його не буде.* О. 1862. I. 65. О. 1862. I. 64.

Ви́трибки, ків, *мн.* Негодные отбросы? *За вибірки дасть Бог витрибки.* Ном. № 4619.

Витрива́л, лу, *м.* Невспаханное мѣсто между полями. *Ми сіли на витривалі.* Екат. у. (Залюб.). Испорченное—интервалъ?

Ви́тривати, ваю, еш, *гл.* Вытерпѣть, выдержать.

Ви́тримати, маю, еш, *гл.* Выдержать. *Не витримала.... та й умерла.* Грин. II. 110. *Уважай на душу, аби шкура витримала.* Ном. № 3895. *Гаразд—коли б витримати.* Ном. № 10073.

Ви́тришкати, каю, еш. *гл.* 1) Выпроводить, прогнать. *Сьогодня насилу витришкала його,—поїхав до бджіл, а то все дома сидить.* Зміев. у. 2) Попусту растратить. *Поїхав на ярмарок, нічого не купив, а все гроші витришкав.* Зміев. у.

Ви́тришок, ви́тришки. См. **Ви́трішок.**

Ви́тріпати, паю, еш, *гл.* Вытрепать.

Витрішкоо́кий, витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый.

Ви́трі(и)шок, шка, *м.* Первоначально—вытаращенный глазъ, но употребляется теперь только въ выраженіи **Ви́тришна ззів.** Прозѣвалъ, проглядѣлъ. Ном. № 6602. Употребительнѣе во множ. числѣ въ выраженіи: **Ви́трі(и)шки їсти, лови́ти, купува́ти, продава́ти.** Ротозѣйничать, глазѣть. *Та що його питати: він по городу лав ловив та витрішки продавав.* Котл. НИ. 366. *Щось люде більш витрішки купують.* О. 1862. IX. 67. **За перебір дасть Бог ви́трішки.** Переборчивый ничего не получитъ, только посмотритъ. Ном. № 4619.

Витрішкува́тий, а, е. Пучеглазый. *Сич витрішкуватий.* О. 1861. XI. Кух. 16. *Витрішкуваті очі.* Левиц.

Витріща́ка, ки, *об.* 1) Тотъ, кто таращитъ глаза. 2) Задница. Харьк.

Витріща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **ви́тріщити, щу, щиш,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить. *Ходив Хома ходив, витріщав баньки, витріщав—ніяк не побачить цикапи.* Рудч. Ск. II. 175. *Очі витріщив, як жировий туз.* Ном. № 6596 2) Выставлять, выставить обнаженную часть тѣла.

Витріща́тися, ща́юся, ешся, сов. в **ви́тріщитися, щуся, щишся,** *гл.* 1) Вытаращивать, вытаращить глаза, пялить глаза, смотрѣть, выпуча глаза. *Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.* Ном. № 6598. *Як би все витріщилось на мужика, що йому буде, то вмер би з ляку.* Ном. № 1307. 2) Выставляться, выставиться (объ обнаженномъ тѣлѣ). *В дірки голе коліно витріщилось.*

Ви́трощити, щу, щиш, *гл.* Перетрощить.

Ви́трудити, джу, диш, *гл.* Утомить. *Витрудив Грицько руки ту весну й те літо.* Мир. ХРВ. 75.

Ви́труїти, рую, їш, *гл.* Вытравить, перетравить.

Ви́трусити, ся. См. **Витру́шувати, ся.**

Ви́трут, ту, *м.* Мѣсто, натертое на ногѣ (отъ ходьбы). Вх. Лем. 398.

Ви́трухати, хаю, еш =**Витрусити.**

Витрухáти, хáю, еш, сов. в. **ви́трухнути, ну, неш,** *гл.* Выгнивать, выгнить.

Ви́трухатися, хаюся, ешся, *гл.* Перетрястись. *Добре таки витрухався, поки добіг до хати.*

Витру́шування, ня, *с.* Чистка печныхъ трубъ. Мир. Пов. II. 56.

Витру́шувати, шую, еш, сов. в. **ви́трусити, шу, сиш,** *гл.* 1) Вытряхивать, вытряхнуть *Жарину витрусити з халяви.* Рудч. Ск. II. 197. *Останній шаг витрушує шинкарці.* Греб. 371. 2) Находить, найти при обыскѣ. *Трушено його й витрушено крадене полотно.* Харьк. у. 3)—**сáжу.** Чистить, вычистить печную трубу. Грин. II. 76.

Витру́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **ви́труситися, шуся, сишся,** *гл.* Вытряхиваться, вытряхнуться. выпадать, высыпаться.

Витрюхáти, хáю, еш, сов. в. **ви́трюхнути, ну, неш,** *гл.*=**Витрухáти, ви́трухнути.** *Скрипить дуплината деревина від вітру і зовсім, здається, зогнила: середина витрюхла, випала.* Мпр. Пов II 111.

Витрясáти, сáю, еш, сов. в. **ви́трясти, су, сеш,** *гл.* 1) Вытрясать, вытрясти, вытряхивать, вытряхнуть. *Ми приходим молотити, в понеділок калапаєм, а в вівторок витрясаєм, а в середу б'єм солому.* Грин. Ш. 639. 2) Несов. в. Танцовать. *Почав витрясати польки.* Св. Л. 206.

Ви́тряхнути (вітряхнути), хну, неш. *гл.* Высохнуть. Шух. I. 253.

Ви́тулитися, люся, лишся, *гл.* Составиться, набраться, выйти. *Подивлюсь по грошах, може й витулиться копа з шагом.* Лебедин. у.

Ви́туманити, ню, ниш, *гл.* Добыть обманомъ. (Циган) *витуманив кусок сала.* Рудан. I. 67.

Ви́тупати, паю, еш, *гл.* 1) Протоптать, вытоптать. *Ой хто ж цю стежечку витупав, до тебе ходячи?* 2) Проходить. *Цілий день витупала, пораючись.*

Ви́тупити, ся. См. **Витуплювати, ся.**

Ви́тупкати, каю, еш, *гл.* 1)=**Витупати** 2. 2) Добыть хожденіемъ. *Витупкав йому добру парафію.* Св. Л. 308.

Витýплювати, плюю, еш, сов. в. **ви́тупити, плю, пиш,** *гл.* Тупить, иступить.

Витýплюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́тупитися, плюся, пишся,** *гл.* Тупиться, иступиться. *Витупиться міч.* К. Пс. 44.

Витупцьóвувати, вую, еш, *гл.* Топать ногами, сѣменить ногами. (Півень) *витупцьовує, випупцьовує дригульками, ніби й справді танцює.* Сим. 212. Хата, 200.

Ви́турити. См. **Витурáти.**

Ви́турлити, рлю, рлиш, *гл.*=**Ви́турити.** *Всіх козаків у похід витурлив.* О. 1862. II. 24.

Витурáти, рáю, еш, сов. в. **ви́турити, рю, риш,** *гл.* Прогонять, прогнать, вытѣснить, выгнать. *Як би дідову дочку випурити з дому.* Рудч. Ск. II. 55.

Витýшка, ки, *ж.* Моталка, снарядъ для сматыванія нитокъ въ клубки. Вас. 202. Части его: **стíльчик**—нѣчто подобное табуреткѣ, расходящіяся ножки котораго укрѣплены въ толстой деревянной доскѣ—подставкѣ; сквозь табуретъ проходитъ и нижнимъ концомъ укрѣпляется въ подставкѣ **штóмпель**—вертикально стоящая палка, на верхнемъ концѣ которой вращаются два **бíльця**—положенныя накрестъ палки; на четырехъ концахъ **бíльців** надѣты **кóники**, на которые надѣвается **півмíток.** Констант. у. Б. Гринч. Въ другихъ мѣстахъ вмѣсто **стíльчика**—крестъ изъ тяжелыхъ досокъ, **штомпель** называется **нúтка, кóники**—качечкú. Чуб. VII. 410. *Там жили з них чорти мотали і без витушки на клубок.* Когл. Ен. Ш. 50.

Ви́тхатися, хаюся, ешся; *гл.* Выдохнуться. *Хрін вже й витхався.*

Ви́тхлий, а, е. Выдохшійся. Уман. I. 117.. См. **Видхлий.**

Ви́тхнутися, нуся, нешся, *гл.* =**Витхатися.**

Ви́тяг, гу. *м.* 1)Извлеченіе. 2)Экстрактъ. 3) Выписка. Уман. I. 295.

Витягáти, гáю, еш, сов. в. **ви́тягти, гну, неш,** *гл.* 1) Вытягивать, вытянуть, вытаскивать, вытащить. *Витягніть Василечка трьома неводами.* Мет. 181. *Марко витяг з кутка кілька шабель.* Стор. МПр. 115. 2) Вынимать, вынуть. *Шага з кишені панської витягає.* Нп. 3) Вытягивать, вытянуть, удлинить. *Як короткий, то витягнуть.* Ном. № 1203. 4) Извлекать, извлечь. Левч. 50.

Витягáтися, гáюся, ешся, сов. в. **ви́тягтися, гнуся, нешся,** *гл.* Вытягиваться, вытянуться, протянуться. *Та балка витяглась їх Абрамівці.* Верхнеднѣпр. у. *Як учеше батька ціпом по лисині, той і витягсь* (т. е. умеръ). Мнж. 4.

Ви́тягом, *нар.* 1) Протяжно. 2)—*їхати*. Цугомъ ѣхать.

Ви́тягти, ся. См. **Витягати, ся**.

Ви́тяжка, ки, *ж.* Заготовленный цѣльный кусокъ кожи для передней части голенища и головки. Вас. 158.

Витяжни́й, а́, е́. 1) Протяжный. *Пісня жалібна, витяжна, плакуча*. Левиц. 2) **Витяжні́ чо́боти**. Сапоги, у которыхъ передокъ и передняя часть голенища изъ цѣльной кожи. *Нові чоботи витяжні*. Ном. № 11182.

Витя́жно, *нар.* Протяжно. *Роспочав чумака голосно та витяжно*. Левиц. I. 18.

Ви́тязь, зя, *м.* Витязь. Ум. **Ви́тязенько**. *Синки молоденькі, витязейки барз славненькі*. Голов. I. 169.

Витя́зький, а, е. Витяжскій. *Усі поля обсіяли головами козацькими, козацькими, витязькими*. Нп.

Ви́тяти. См. **Витина́ти**.

Ви́учити, (ся), чу, (ся), чиш, (ся), *гл.*= **Вивча́ти, ся**.

Вихава́ння, ня, *с.* Маханіе, размахиваніе.

Вихата́, ха́ю, еш, *гл.* Махать, размахивать. *Ой там Івась конем іграє, коп'є вихає*. Мет. 334. *Не вихай бо дуже віником, бо курява встає*. 2) Лягать. *Ич, як кобила задом виха!*

Ви́хвалити, ся. См. **Вихваляти, ся**.

Ви́хвалка, ки, *ж.* Хвастовство, похвальба. *Ти все на вихвалку*. КС. 1883. XI. 500. *При.... вихвалках.... своєю силою*. Мир. ХРВ. 156.

Вихваля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́хвалити, лю, лиш**, *гл.* Восхвалять, восхвалить, расхваливать, расхвалить. *Тоді козак чуру вихваляє*. Макс. *Бога вихваляти*. Шевч. 391.

Вихваля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́хвалитися, люся, лишся**, *гл.* Хвастать, похвастать, хвалиться, похвалиться. *Вихваляється вірною дружиною*. Мет. 265.

Ви́хватити, ся. См. **Вихвача́ти, ся**.

Ви́хватний, а, е. Быстрый, хваткій, энергичный. *Запорожці—то народ був вихватний*. Верхнеднѣпр. у. Слов. Д. Эварн.

Вихвача́ти, ча́ю, еш и **вихва́чувати, чую, еш**, сов. в. **ви́хватити, чу, тиш**, *гл.* Выхватывать, выхватить.

Вихвача́тися, ча́юся, ешся и **вихва́чуватися, чуюся, ешся**, сов. в. **ви́хватитися, чуся, тишся**, *гл.* Выскакивать, выскочить впередъ, бросаться, броситься впередъ. *Попереду війська не вихвачайся (не вихвачуйся)*. АД. I. 16, 25.

Ви́хвицом, *нар.* Вскачь. *Жене коні вихвицом*.

Ви́хилити, ся. См. **Вихиляти, ся**.

Вихиля́си, сів, *мн.* Выгибаніе. изгибаніе. *Взявшись у боки, робить вихиляси*. О. 1862. IV. 18.

Вихиля́сом, *нар.* Извиваясь, выгибаясь. Шевч. 187. *Тут танцювала викрутасом і пред Енеєм вихилясом під дудку била третяка*. Котл. Ен. I. 19.

Вихиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́хилити, лю, лиш**, *гл.* 1) Высовывать, высунуть. выставлять, выставить. 2) Выпивать, выпить. Грин. Ш. 565. *Вихилив ще дві чарки*. Стор. I. 97. *Пили його горілку, поки до каплі вихилили*. Мир. ХРВ. 197.

Вихиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́хилитися, люся, лишся**, *гл.* 1) Выгибаться, выгнуться. *Дуб на йому* (на чоловікові) *трохи вихиливсь*. О. 1862. V. 82. *А чого, коню, вихиляєшся? Чи я важко на тобі сидю?* Грин. Ш. 627. 2) Наклоняться, наклониться, склоняться, склониться. *Годі тобі, чумаченьку, на пужально вихилятися*. Рудч. Чп. 43. 3) Высовываться, высунуться, выставляться, выставиться. 4) Выступать, выступить. *Вихиливсь за Кучманський шлях*. К. ЦН. 226.

Ви́хитати. См. **Вихитувати**.

Ви́хитрувати, трую, еш, *гл.* Добыть хитростью. Левиц.

Вихи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́хитати, таю, еш**, *гл.* 1) Расшатывать, разшатать, разшатавъ повалить. *Вітер дерева вихитує*. Славяносербск. у. *Корова чухалась, чухалась, поки стовпа вихитала*. 2) Только несов. в. Качать. *Корови—так попереду і аж головами вихитують*. Сим. 191.

Вихи́туватися, туюся, ешся, *гл.* Покачиваться. *Замість щоб робити, вона на гойдальці вихитується*.

Ви́хід, ходу, *м.* Выходъ. *Твій вхід і вихід в його буде од нині і довіку певен*. К. Псал. 290.

Ви́хлескати, щу, щеш, *гл.* Выхлебать. *Наварила борщу; та й не вихлещу*. Ном. № 12312.

Ви́хліб, ба. *м.* Шуточное слово, употребленное повидимому въ смыслѣ: отсутствіе хлѣба. Ном. № 14321. Встрѣчено въ нар. разсказѣ, который см. при словѣ **ви́пшоно**.

Вихлюва́тий, а, е. Шаткій. *Вихлюватий човен*. Волч. у.

Ви́хлюпати, ви́хлюпнути. См. **Вихлюпувати.**

Вихлю́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́хлюпати, паю, еш,** одн. в. **ви́хлюпнути, ну, неш,** *гл.* Выплескивать, выплескать, выплеснуть. *Поки доніс відро, то всю воду вихлюпав.*

Вихова́нець, нця, *м.* Воспитанникъ. К. XII. 98.

Вихова́нка, ки, *ж.* 1) Воспитанница. 2) Любовница, содержанка. Борзенск. у.

Вихова́ння, ня, *ср.* Воспитаніе. Левиц. Пов. 314. Чуб. I. 238. *Виховання і чоловіка і народу з матірньої мови повинно починатися.* О. 1861. XI. 104.

Ви́ховати, ся. См. **Виховувати, ся.**

Вихо́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́ховати, ваю, еш,** *гл.* 1) Перепрятывать, укрывать, укрыть. 2) Воспитывать, воспитать. *Як доглядати дітей, як їх виховувати.* К. Псал. 14.

Вихо́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **ви́ховатися, ваюся, ешся,** *гл.* 1) Укрываться, укрыться. *Як не виховуйся, а смерть тебе знайде. Чорта виховаєшся (не сховаєшся).* Ном. № 3922. **Ви́ховалась три мiсяцi.** Три мѣсяца все пряталась. Константиногр. у. 2) Воспитываться, воспитаться.

Ви́ходець, дця, *м.* Выходецъ. Котл. Ен. I. *То не жива людина, то виходець з того світу.* Мир. Пов. I. 121.

Виходжа́ти, джа́ю, еш и вихо́джувати, джу, диш, *гл.* Выходить, выступать. Вх. Уг. 231. *Корсунський полковник із намету виходжає, до козаків стиха словами промовляє.* Дума.

Ви́ходити, джу, диш, *гл.* 1) Исходить. *Всі лужечки виходила.* Мет. *Багато світу виходила.* О. 1862. V. 77. 2) Достичь, добиться хожденіемъ. *Ходив три дні, та виходив злидні.* Ном. № 10936. *Дай руками, а не виходиш ногами.* Чуб. I. 247. *Три дні ходив Антосьо по селі і виходив аж три злоти.* Св. Л. 40. 3) Проходить. *І де ти, Чіпко, ходив? де ти бродив?... Ось до якої пори виходив.* Мир. ХРВ. 9.

Вихо́дити, джу, диш, сов. в. **ви́йти, йду, деш,** *гл.* 1) Выходить, выйти изъ чего, откуда, куда. *Вийди, вийди, мила, з хати.* Мет. 10. *В панські ворота широко ввійти, та узько вийти.* Ном. № 1208. *І виходила до його вся земля.* Св. М. I. 5. *Чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. I. 11. *Як вийшла воля, дак мене ніхто й не наймає.* Г. Барв. 315.—**з чо́го.** Стать выше, перерасти. *Я вже вийшла з того, щоб мене лаяти.* Лебед. у.—**з гро́шей.** Падать въ цѣнѣ. *Кінь молодий у гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **Не вихо́дити з горі́лки.** Быть постоянно пьянымъ. *До самого дівич-вечора я з горілки не виходила.* О. 1862. VII.—**у доро́гу.** Выходить, выйти въ путь. *Ой уже син, син Гавриленко у дорогу виходить.* Рудч. Чп. 32.—**у пани́, міща́не** и пр. **дѣ**латься бариномъ, мѣщаниномъ и пр. *Силкуються вийти або в міщанство, або в панство.* О. 1862. III. 79.—**на що, ко́го. Ви́йти на до́бре, на зле́.** Окончиться благополучно, хорошо, неблагополучно, нехорошо. *Трудно, аби на добре вийшло, що із злих рук прийшло.* Ном. № 2876 **Ви́йде на на́ше.** Будетъ по нашему. Ном. № 1069. **Воно́** все **на одно́ ви́йде.** Одно и то же будетъ. Св. Л. 129. **Ви́йти на ко́го.** Сдѣлаться чѣмъ. *Вони.... виходять на попа без ніякої науки.* Св. Л. 130. **Ви́йти за ко́го,—за́між.** Выйти замужъ за кого. *Як вийду за тебе,—зостанусь нещасна.* Мет. 48. *Вийшла заміж—як за стінку засунулась,* МВ. I. 2) Всходить, взойти. *Ой вийду я на шпилечок та гляну я на долину.* Мет. 80. 3) Происходить, произойти. *Од того вихор вийшов, що як Сатанаїл виніс землю з води, то вода зверху замерзла.* Чуб. I. 35. 4) Выходить, выйти, оказаться, быть. *Сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця.* Ном. № 9000. 5) О времени: исполняться, исполниться, истечь. *Рік виходить.* Рудч. Ск. I. 65. *Виходить і другий год.* Рудч. Ск. II. 109. *Йому ще й года не вийшли женитись.* Г. Барв. 475. 6) Обходиться, обойтись, стоить. *Ця керсетка мені чотирі з половиною вийшла: три з половиною за набор та карбованець за пошиття.* Черн. у.

Ви́ходитися. См. **Вихожуватися.**

Вихо́дитися, диться, сов. в. **ви́йтися, деться,** *гл. безл.* 1) Только несов. в. Выходить. *А з дверей виходилось на один широкий ганок.* Федьк. 2) Выходить, выйти, случиться. *Пішли,—аж не так вийшлося.* О. 1862. VI, 59.

Ви́ходько, ка. *м.* Выходецъ. Левиц. Перші К. Кн. 5.

Вихожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Виходжати.** *Дівчаточка із гаю вихожаючи співають.* Шевч. 648

Вихо́жуватися, жуюся, ешся. сов. в

ви́ходитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Выростать, вырости, взлелѣяться. *А дівчина виходилась у неї хороша; як маківочка повненька.* МВ. I. 150. 2) Оправляться, оправиться (отъ болѣзни), окрѣпнуть. Г. Барв. 342. *Бичок уже став вихожуватьсн—нога гоїться.* Зміевск. у. *Ще не дуже після родин виходилась.* Кв. I. 207.

Ви́холка, ки, *ж.* Мятель, вьюга. Константиногр. у.

Вихоло́джувати, джую, еш, сов. в. **ви́холодити, джу, диш,** *гл.* Охлаждать, охладить, выстудить.

Вихоло́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **ви́холодитися, джуся, дишся,** *гл.* Остывать, остыть. Константиногр. у.

Ви́холодити, ся. См. **Вихолоджувати, ся.**

Ви́холонути. См. **Вихоло́няти.**

Вихолоня́ти, няю, еш, сов. в. **ви́холонути, ну, неш,** *гл.* Охлаждаться, охладиться, остывать, остыть. *Нехай вихолоняє борщ.* Волч. у. *Вода ихолола.*

Ви́холоштати, таю, еш, *гл.* Выхолостить, оскопить. *Вихолоштай і мене та тоді будем молотить.* Рудч. Ск. I. 56.

Вихону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно лягнуть. *Як вихоне та кобила задом, як дасть копитами в пику!* Рудч. Ск. I. 1.

Ви́хопити, ся. См. **Вихоплювати, ся.**

Вихо́плювати, люю, еш, сов. в. **ви́хопити, плю, пиш,** *гл.* Выхватывать, выхватить. *Оксану вихопив чуть живу.* Шевч. 189.

Вихо́плюватися, лююся, ешся, сов. в. **ви́хопитися, плюся, пишся,** *гл.* Выхватываться, выхватиться, выскакивать, выскочить, показаться, выбраться, выйти. *Бабуся не велить рано заміж вихоплюватися.* Г. Барв. 372. *Вихопився, як голий з маку.* Ном. № 7575. *Панич вихопився на вулицю та й давай цькувать його собаками.* Стор. I. 17. *Рад був инший, що э душею з міста вихопивсь.* К. ЧР. 357. *Роспитаємо, та й вихопимось на свій шлях.* Стор. I. 209. *Вихопився на гору.* Мир. ХРВ. 274. *Дріт не вихопився з жолобця.* Щух. I. 280.

Ви́хор, хру, *м.* Вихрь. *Крутить, як вихор на дорозі.* Ном. № 3427. *О, щоб їх вихром винесло.* Ном. № 3667.

Ви́хорити, рю, риш, *гл.* 1) Вихрить, крутиться вихремъ. *Вітер:... рвав сніг з землі, крутив його на всі боки, вихорив.* Мир. Пов. I. 14. *Буря завіяла, метучи цілі гори снігу по землі, вихорючи, немов густу кашу у повітрі.* Мир. Пов. I. 112.

Ви́хоритися, рюся, ришся, *гл.* Вихриться, кружиться вихремъ. *Заверюха крутилась, вихорилась.* Мир. ХРВ. 278. (Думки) *як завірюха крутились, вихорились.* Мир. ХРВ. 29.

Ви́хоріти, рію, еш, *гл.* Выболѣть. *Коли б вихорів, виболів, що у мене вихлив.* Ном. № 11643.

Вихорбшуватися, шуюся, ешся, *гл.* Прихорашиваться, наряжаться красиво. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши, вихорошуються.* Г. Барв. (О, 1861. II. 189).

Ви́хорувати, рую, еш, *гл.* Проболѣть; выздоровѣть. Рудч. Чп. 246.

Ви́хоруватися, руюся, ешся, *гл.* Выздоровѣть, оправиться послѣ продолжительной болѣзни. *Хоруй, мила, Бог з тобою, як ся вихоруєш, оженюсь з тобою.* Гол. I. 105.

Ви́хрест, та, *м.* Принявшій христіанство *Така з вихреста людина, як з собаки солонина.* Вас. 209. *То вихрест із жидів Авлет.* Котл. Ен. VI. 19.

Ви́хрестити, ся. См. **Вихрещувати, ся.**

Ви́хрестка, ки, *ж.* Принявшая христіанство. Аф. 347.

Вихре́щувати, щую, еш, сов. в. **ви́хрестити, щу, стиш,** *гл.* Крестить, окрестить иновѣрца.

Вихре́щуватися, щуюся, ешся, сов. в **ви́хреститися, щуся, стишся,** *гл.* Принимать, принять христіанство. *Вихрестився десь один жид.* Грин. II. 149.

Вихрува́ння, ня, *с.* Буйство, буянство. К. ПС. 134.

Вихрува́тий и **вихрюва́тий, а, е.** 1) Обильный вихрями. *Зіма вихрувата.* 2) *Сокрушає беззаконним буйні глави вихрюваті.* К. Псал. 152.

Ви́хрякати, каю, еш, однов. в. **ви́хрякнути, ну, неш,** *гл.* Выхаркнуть, отплюнуть. Чуб. II. 295.

Ви́хрянути, ну, неш, *гл.*=**Вихрякнути.** *Душі не вихрянуть.* Ном. № 8299.

Ви́хта, ти, *ж.* Отработокъ натурою въ видѣ добавленія къ условленной денежной платѣ (при наймѣ земли). Вас. 205.

Вихуря́тися, ря́юся, ешся, *гл.* Чваниться. Зміев, у

Ви́цабати, баю, еш, *гл.* Выбрать, выклюнуть. *Вицабала його* (зерно) *птиця.* Староб. у.

Ви́цвічити, чу, чиш, *гл.* Проучить; высѣчь.

Ви́цвяхувати, хую, еш, *гл.* Обить гвоздиками.

Ви́циганити, ню, ниш, *гл.* Выманить; выклянчить.

Ви́циркати, каю, еш, одн. в. **ви́циркнути, ну, неш,** *гл.* Выжать что либо жидкое такъ, чтобы оно брызнуло струей. *Вициркати молоко з цицьки; вициркати сік з зілля.*

Ви́цирклювати, люю, еш, *гл.* Очертить кругъ (цыркулемъ).

Ви́циркнути. См. **Вициркувати.**

Ви́цитати, таю, еш, *гл.* Выиграть въ четъ и нечетъ. *На тім стільчику можний панонько, трома яблучки підкидаючи, двома орішки та цитаючи, вицитав коня з-під короля.* Гол.

Ви́ціджувати, джу, диш, *гл.* 1) Выцѣживать, выцѣдить, нацѣдить. О слезахъ: заставить пролить. *Потопи сих нових фараонів у тих сльозах..., що вони виціджували з очей вдовичих та сирітських.* Св. Л. 302. 2) Выпивать, выпить. *Виціджували вони самотужки глек слив'янки.* Кв. II. 55.

Ви́цілити, лю, лиш, *гл.* Попасть (при выстрѣлѣ). *Не завсігди він і попадає в нього. Часом вицілить, що но хвоста йому одіб'є.* Драг. 44.

Вицілю́вуватися, вуюся, ешся. *гл.* Цѣловаться. *Легшенько з чужими жінками виціловуйтесь.* Мир. Пов. II. 61.

Ви́ціловувати, лую, еш, *гл.* Расцѣловать. *Він руки й ноги їй вицілує.* МВ. (О. 1862. Ш. 60). *Вицілувала б його всюди.* Кв. II. 259.

Ви́цмокати, кчу, чеш, *гл.*=**Висмоктати.**

Ви́цупити, плю, пиш, *гл.* Вытащить. *Инколи вицупить риби і на дві цілих мажі.* Рудч. Ск. II. 172.

Ви́цюркати, каю, еш, *гл.* Вытечь, вылиться. Вх. Лем. 398.

Ви́цюстрити, стрю, рит, *гл.* Сильно высѣчь (розгами).

Ви́цяпати. См. **Вицяпувати.**

Ви́цяпкати, каю, еш, *гл* Выцарапать. *Такі маєш очка красні: вицяпкала б ті.* Гол. II. 822.

Виця́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́цяпати, паю, еш,** *гл.*=**Віддиркувати.** Шух. I. 193.

Ви́цяркати, каю, еш, *гл.*=**Вицюркати.** Вх. Лем. 398.

Ви́чавити. См. **Вичавлювати.**

Вича́влювати, люю, еш, сов. в. **ви́чавити, влю, виш,** *гл.* 1) Выжимать, выжать, выдавливать, выдавить. *З проса не вичавиш молока.* 2) Передавить всѣхъ. *Не вичавиш бджіл в улії.*

Ви́чаклувати, лую, еш, *гл.* Выколдовать.

Ви́чапати, паю, еш, *гл.* Съ трудомъ выбраться. *Ледві вичапав відтіля.* О. 1862. VI. 61.

Ви́частувати, тую, еш, *гл.* Истратить, потчивая. *Оставалась пляшка спотикачу. Піди ж принеси, коли не вичастувала ким.* Котл. МЧ. 470.

Вичаха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **ви́чах(ну)ти, хну, неш,** *гл.* Остывать, остыть. *В печі вже вичахло.*

Ви́чвалати, лаю, еш, *гл.* Выходить, исходить (медленной походкой).

Ви́чваритися, рюся, ришся, *гл.* Выздоровѣть, поправиться. Мнж. 178.

Вичва́рювати, рюю, еш, *гл.*=**Витівати.** *Було вичварує да видумує.* Рудч. Ск. I. 77.

Ви́чепурити, рю, рит, *гл.* Прибрать, украсить. *Викопала яму і як уже добре розсвіло, вичепурила її гарненько—зовсім готово.* Кв. I. 212.

Ви́червонити, ню, ниш, *гл.* Окрасить въ красный цвѣтъ.

Ви́чесати. См. **Вичісувати.**

Ви́чинити, ню, ниш, *гл.* Вычинить.

Ви́чинка, ки, *ж.* Вычинка. *Шкура за вичинку не стане.* Ном. № 10571.

Ви́чистити, ся. См. **Вичищати, ся.**

Ви́читаний, а, е. Зачитанный. *А книжку як розгорнув, — дивлюсь — „Кобзарь", та вже дуже вичитаний.* О. 1861. VII. 6.

Ви́читати. См. **Вичитувати.**

Вичи́тувати, тую, еш, сов. в. **ви́читати, таю, еш,** *гл.* 1) Читать, прочесть. *Ходив прохати дяка псалтирю вичитувать.* МВ. (О. 1862. I 92). *І ще багацько.... звідтіль* (з книги) *він вичитував.* Грин. I. 289. 2) Произносить, произнести при чтеніи. *Як його вичитувать треба?* О. 1862. I. 69. 3) Выговаривать, выговорить. *Ну, що як би їй оце почав вичитувати, як вона знущалася над нами?* Г. Барв. 6.

Вичища́ти, ща́ю, еш, сов. в. **ви́чистити, щу, стиш,** *гл.* Чистить, вычистить. *От криничка і каже: „Вичисти мене, дівонько, то колись води нап'вшся."* Рудч. Ск. II. 64.

Вичища́тися, ща́юся, ешся, сов. в.

ви́чиститися, щуся, стишся, *гл.* Чиститься, вычиститься.

Вичі́сувати, сую, еш, сов. в. **ви́чесати, шу, шеш**, *гл.* 1) Вычесывать, вычесать. 2) Расчесывать, расчесать. *Вичісувала коси.* Левиц. I. 410

Ви́чихатися, хаюся, ешся, *гл.* Отфыркаться

Ви́човгти, гну, неш, *гл.* Выйти (шаркая ногами). *На світанні вичовг з хати на двір.*

Ви́чорнити, ню, ниш, *гл* Вычернить.

Ви́чубити, блю. биш, *гл.* Выдрать за волосы. *Доладу його вичубив.* МВ. (КС 1902. X. 155).

Ви́чумакувати, кую, еш, *гл.* Заработать чумачествомъ. *Нехай хто хоче чумакує! Не вичумакуєш собі такої веселости серед безкраїх степів.* Г. Барв. 148

Ви́чуняти. См. **Вичунювати**.

Вичу́нювати, нюю, еш, сов. в. **ви́чуняти, няю, еш**, *гл.* Оправляться, оправиться отъ болѣзни, выздоравливать, выздоровѣть. *Занедужала. Бачить, що не вичуняє і кличе батька.* Грин. I. 285. *Нездужає Катерина, ледве-ледве дише... Вичуняла, та в запічку дитину колише.* Шевч. 67.

Ви́чути, чую, еш, *гл.* Прослышать, услышать о чемъ. *Посилают купити там, де вичують, же туньїа, а добра.* МУЕ. Ш. 47.

Ви́чухатися, хаюся, ешся, *гл.* 1) Чесаться, почесаться вдоволь. *Випозіхавсь, вичухавсь, понюхав кабаки.* Кв. *Качки вичухуються на сонечку.* 2) Оправиться отъ болѣзни, побоевъ. *Минув тиждень, другий,* (побита) *жінки вичухалась.* Грин. II. 166.

Ви́чхатися, хаюся, ешся, *гл.* Вычихаться.

Ви́шалювати, люю, еш, *гл.* Обить шалевкой.

Ви́шар, ру, *м.* Прошлогодняя трава. Лубен. у.

Вишаро́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шарувати, рую, еш**, *гл.* Хорошо вымывать, вымыть, смывать, смыть при помощи мочалки, щетки и пр. (твердый предметъ—посуду, мебель, стѣну). Сим. 130. *Стіни вимиті, вишаровані, неначе сього року збудовані.* Стор. II. 110.

Ви́шення, ня, с.=**Вишник 1.** *Садок той увесь був заріс вишенням, сливняком.* О. 1862. VIII. 15.

Ви́шенька, ки, *ж.* Ум. отъ **вишня**.

Ви́шептати. См. **Вишіптувати**.

Ви́шептатися, чуся, чешся, *гл.* 1) Нашептаться. 2) Задохнуться, перестать шевелиться (о ракахъ). *Вишептавсь, як рак у торбі.* Ном. № 13376.

Ви́шеретувати, тую, еш, *гл.* Очистить передъ помоломъ отъ шелухи (зерно).

Вишива́ний, а, е. Вышитый. *Вишиваний рукав.* Рудч. Ск. I. 162.

Вишива́нка, ки, *ж.* 1) Вышиваніе 2) Вышитая сорочка. Аф 348.

Вишива́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе. 2) Вышиванье, вышивка. ЗОЮР. II. 12. Чуб. VII. 426. *Прийшла до вас показати моє вишивання на вашій сорочці: чи вподобаєте?* Г. Барв. 226.

Вишива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **ви́шити, шию, еш**, *гл.* 1) Вышивать. *Не жаль мені хустиночки, що я вишивало.* Мет. 18. 2) Истрачивать, истратить на шитье. *Ниточку шовку вишила.* Грин. Ш. 485.

Вишива́тися, ва́юся, ешся. сов. в. **ви́шитися, шиюся, ешся**, *гл.* Вышиваться, вышиться. *І хустина мережалась, шовком вишивалась.* Шевч. 398.

Ви́шинк, ку, *м.* Розничная продажа вина, распивочная продажа питей. *Взяти на вишинк.* Ном. № 11789.

Ви́шинкувати, кую, еш, *гл.* Распродать въ розницу, по мелочамъ (вино). *Як би я цю горілку вишинкував.*

Ви́шнити, ся. См. **Вишивати, ся**.

Вишіптувати, тую, еш, сов. в. **ви́шептати, пчу, чеш**, *гл.* Лѣчить, излѣчить заговоромъ. *Баби вишіптують.* О. 1862. V. 13. *Я тебе* (бишиху) *вишіптую.* Грин. II. 37. КС. 1893. VII. 587.

Ви́шка, ки, *ж.* 1) Чердакъ? *Уб'ю та й на вишку скину.* Ном. № 3649. 2) На ви́шках. На столбахъ. *Комора не на земли, а на вишках, щоб вода не тек.* Канев. у.

Ви́шкандибати, баю, еш, *гл.* Выйти хромая. *Вишкандибав з хати.* Харьк. у.

Вишканди́буватися, буюся, ешся, *гл.* При игрѣ въ шканди́бки забрасывать палку да́льше другихъ, пуская при этомъ ее колесомъ, чтобы она ударялась о землю то однимъ концомъ, то другимъ. КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкварити, рю, риш, *гл.* Вытопить жиръ.

Ви́шкварка, ки, *ж.* Вытопка, остатокъ послѣ вытопки жира, сала. *Зосталися самі вишкварки* Ном. № 1929 За ма́слані

ви́шкварки не помири́лись,—т. е. изъ за пустяка поссорились. Ном. № 3513.

Вишкі́блювати, люю, еш, *гл.* Выскабливать. Шух. I. 250.

Ви́шкірити, ся. См. **Вишкіряти, ся**.

Вишкіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́шкірити**, рю, риш, *гл.*—**зу́би**. Оскаливать. оскалить зубы.

Вишкіря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **ви́шкіритися**, рюся, ришся, *гл.* 1) Оскаливаться, оскалиться. 2) О солнцѣ: проглядывать, проглянуть. *Хоч би сонечко вишкірилось: тепліш було б.*

Вишкопи́ртуватися, туюся, ешся, *гл.* То же, что и **вишкандибуватися** (при игрѣ въ шалапку). КС. 1887. VI. 476.

Ви́шкребти. См. **Вишкрібати**.

Вишкрібáти, бáю, еш, сов. в. **ви́шкребти**, бу, беш, *гл.*=**Вискрібати, вискребти**.

Ви́шкрібок, бка, *м.* 1) Небольшой хлѣбецъ изъ остатковъ тѣста въ квашнѣ. 2) Послѣдній ребенокъ въ семьѣ (насмѣшливо).

Ви́шкрябати. См. **Вишкрябувати**.

Вишкря́бувати, бую, еш, сов. в. **ви́шкрябати**, баю, еш, *гл.* Выцарапывать, выцарапать.

Вишліхто́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шліхтувати**, тую, еш, *гл.* Шлифовать, отшлифовать.

Ви́шмарувати, рую, еш, *гл.* Смазать, обмазать. *Вишмаруй но добре колеса, бо далеко поїдем.*

Ви́шморгнути. См. **Вишморгувати**.

Вишмо́ргувати, гую, еш, сов. в. **ви́шморгнути**, ну, неш, *гл.* Быстро выдергивать. выдернуть. *Вишморгнув палицю з рук.*

Вишне́вий, а, е. 1) Вишневый. *Іще обійди, серденько моє, по за вишневий садочок* Мет. 60 2) Темно-красный. *До синьої спідниці як надіну вишневий попередник, то так гарно.* Харьк. Ум. **Вишне́вeнький**. Маркев. 45.

Ви́шник, ка, *м.* Дама въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. *Хто, бач, вишник, той не король.* Ном. № 1007.

Вишни́к, ка́, *м.* Вишневый садъ. *Москаля молодого в вишник дожидала.* Шевч. 69. Ум. **Вишничо́к**. Харьк.

Вишни́на, ни, *ж.* Вишневое дерево. Левиц. Пов. 191. *Ой вишнино-черешнином ти листу не пускаєш?* Ни.

Вишничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **вишни́к**.

Вишні́вка, ки, *ж.* Вишневка, вишневая наливка. *Зевеć тоді лигав вишнівку.* Котл. Ен. Ум. **Вишні́вочка**.

Ви́шній, я, е. Верхній. Шух. I. 162. *Подивися, моя доню, в вишнюю кватиру.* Лукаш. 124. 2) Вышній. *Господи вишній, чи я в тебе лишній?* Ном. № 11729.

Ви́шня, ні, *ж.* Вишня (плодъ и дерево), Prunus cerasus. *Сидить голуб на дубочку, голубка на вишні.* Мет. 63. Ум. **Ви́шенька**.

Виши́н, ні́, *ж.* Высота. Лебед. у.

Ви́шнябати, баю, еш, *гл.* Выйти съ трудомъ, выползти. *Така стара, що вже й з хати не вишнябає: усе на печі лежить.* Херс. у. Слов. Д. Эверн.

Вишня́к, ка́, *м.*=**Вишни́к**. *Кропива заклюнулась у вишняку, так треба вибавить.* Ном. № 13131. Ум. **Вишнячо́к**.

Вишо́ика, ки, *ж.*—**польова́**. Раст. Amygdalus campestris. Лв. 96.

Вишпигó́вувати, вую, еш, сов. в. **ви́шпигувати**, гую, еш, *гл.* Шпіонить, вышпіонить, пронюхать, узнать тайнымъ образомъ.

Ви́шпувати, пую, еш, *гл.* Высказать, (охотничій терминъ). *У нього добрі собачки: запусти тільки, зараз вишпують зайця.* Брацл. у.

Ви́шпурити, рю, риш, *гл.* Выбросить, вышвырнуть. Вх. Лем. 395.

Ви́штапувати, пую, еш, *гл.* 1) Выстегать. *Гляньте, чи гарно вишпапувала очіпок?* Харьк. 2) Выбранить, пробрать. *Не хоче робити, так я її як вишпапувала, так вона давай браться за діло.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Ви́штатуватися, туюся, ешся, *гл.* Вырядиться, нарядиться. Св. Л. 168.

Ви́штирити, рю, риш, *гл.* Выпроводить, выгнать. *Я таки його вишпирила з хати.* Лебед. у.

Ви́штрикнути, ну, неш, *гл.* Выколоть. *Вночі я боюсь ока де небудь вишприкнути.* Мнж. 147.

Ви́штурити, рю, риш, *гл.*=**Вишпирити**. *Насилу вишпурила на двір, щоб хоч провітривсь трохи.*

Ви́шпуркати, каю, еш, *гл.* 1)=**Вишприкнути**. *Хотів ся перекрасти та собі вчі вишпуркав.* Ном. № 6568. 2) Вытолкать.

Ви́шукати. См. **Вишукувати.**

Вишу́кувати, кую, еш, сов. в. **ви́шукати, каю, еш,** *гл.* Выискивать, выискать, отыскивать, отыскать. *Вишукує травиці.* К. Іов. 88. *Зілля всякі вишукує.* МВ. II. 8.

Ви́щати, щаю, еш, *гл.* Дѣлаться выше.

Вищáти, щу́, щи́ш, *гл.* Визжать. *Вона аж вищить.* Рудч. Ск. II. 30.

Ви́ще, *нар.* Выше. *Молоде орля, та вище старого літає.* Ном. № 7322. *Вище лоба очі не ходять.* Ном. № 1017. *Хто вище злізе, дужче пада.* Ном № 14313.

Ви́щебетати, чу, чеш, *гл.* Выболтать, высказать неосторожно.

Ви́щедрувати, рую, еш, *гл.* Получить за пѣніе щедрівок.

Ви́щезати, заю, еш и **ви́щезнути, ну, неш,** *гл.* Исчезнуть, уничтожиться, истребиться. *Вищезає жито.* МУЕ. Ш. 43. *Каченята вищезли: ворони вихапали.* Рк. Левиц.

Ви́щербити, блю, биш, *гл.* Зазубрить, вызубрить, выбить щербину. *Вищербила ніж. Зачепила рогачем горщик та й вищербила.* Харьк.

Ви́щербитися, блюся, бишся, *гл.* 1) Зазубриться, получить щербину. 2) Выйти изъ ряда, изъ числа. *Тепер уже всі будемо за вас.—А може й не всі, може хто перейде на другий бік?—Ні, вже не вищербиться більш ні один.* Екатериносл. г. (Залюбовск.).

Ви́щий, а, е. Высшій. *Не впрохав нижнього, не впросиш вищого.* Ном. № 981.

Ви́щик, ка, *м.* Родъ клейма въ видѣ вырѣзки на ухѣ овцы. Черк. у. Екатериносл. г. Мнж. 182.

Ви́щикнути, ну, неш, *гл.* Вырвать, выщипнуть. *Прійшов Петро—вищикнув листок, прийшла Ілля—вищикнула два.* Ном. № 468.

Ви́щипати. См. **Вищипувати.**

Вищи́пувати, пую, еш, сов. в. **ви́щипати, паю (плю), паєш (плеш),** *гл.* Выщипывать, выщипать. *Вищиплю, виломлю кленовий лист.* Мет. 297.

Ви́щирити. См. **Вищиряти.**

Вищиря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **ви́щирити, рю, риш,** *гл.*=**Вишкіря́ти, вишкірити.** *Вищирив зуби, як циганські діти до місяця.* Ном. № 12637. *Вищирив зуби, як печене порося.* Ном. 12637.

Ви́щість, щости, *ж.* 1) Высшее положеніе, болѣе высокое положеніе. 2) Превосходство. Желех.

Ви́яв, ву, *м.* Проявленіе, обнаруженіе. Желех.

Ви́ява, ви, *ж.* 1)=**Вияв.** МВ. III. 9. 2) Открытіе, обнаруженіе.

Ви́явити, ся. См. **Виявляти, ся.**

Вия́влювати, люю, еш, *гл.*=**Виявляти.** *Радощів своїх нікому не виявлює.* Г. Барв. 454. *Пишучи у Київ у такім гарячім тоні, я виявлював себе аж надто виразно.* К. XII. 11.

Виявля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **ви́явити, влю, виш,** *гл.* Обнаруживать, обнаружить, открывать, открыть, показывать, показать, появлять, появить. *Юдифва виявила його капості перед Ксерксом.* Ном. № 3559.

Виявля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **ви́явитися, влюся, вишся,** *гл.* Обнаруживаться, обнаружиться, открываться, открыться, появляться, появиться, показываться, показаться. *Ось як виявлялась ся загадка.* Стор. *Кодацький поріг виявився, а то не було його видно.* Стор. II. 120. *Він виявивсь народу.* К. Псал. 197. *На вулиці чорна свита виявилась одна й друга, замигтіли платки, намітки.... йшли люде до церкви.* МВ. (О. 1862. I. 91).

Ви́язичити, чу, чиш, *гл.* Проболтаться проговориться. *То про того чоловіка, що вбили, та й виязичили.* Лебед. у.

Ви́ярок, рку, *м.* Лощинка, неглубокій оврагъ. *Там такий є виярок, то вода й залива инколи.* Новомоск. у. (Залюбовск.). Ум. **Ви́ярочок.**

Вияснéння, ня, *с.* Разъясненіе, поясненіе.

Ви́яснити, ся. См. **Вияснити, ся.**

Виясня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **ви́яснити, ню, ниш,** *гл.* 1) Выяснять, выяснить, разъяснять, разъяснить, пояснять, пояснить. 2) Вычищать, вычистить; сдѣлать свѣтлымъ, блестящимъ. *Вияснила п'ятака.* Мнж. 97. *Виясни добре стремена та й їздь тоді верхи.* Черк. у. *Візьми мітлу та мети, виясни хорошенько місяць: бач, як насупило.* Шевч. 297.

Виясня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **ви́яснитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Проясняться, проясниться, посвѣтлѣть. *Вияснилось бліде та понуре обличча Грицькове.* Г. Барв. 154. 2) **Ви́ясниться.** Прояснится (о погодѣ). *Нехай вияснится, бо дуже нахмарило.* Ном. № 5494.

Ві́блек, ка, *м.* (=**Ві́бляк**). Бревно круглое, годное для постройки. Шух. I. 88. См. **Вибель.**

Ві́блий, а, е. Круглый, цилиндрическій.

Шух. I. 88. **Віблий обруч**—обручъ изъ цѣльнаго неразщепленнаго надвое древеснаго ствола. Шух. I. 250. **Вібла хата.** Хата изъ круглыхъ бревенъ. Шух. I. 89.

Вівáт=**Виват.**

Вівéриця, ці, *ж.* Бѣлка. Гал.

Вíвсик, ка, *м.*=**Вівсюг.** Вх. Зн. 7.

Вівсúна, ни, *ж.* Зерно овса (одно).

Вівсище, ща, *с.* Поле, съ котораго снятъ овесъ. Вас. 196.

Вівсю́г, га́, *м.* и **вівсю́га, ги,** *ж.* Раст. Avena fatua L. ЗЮЗО. I. 113. Вх. Нч. I. 9.

Вівсюгувáтий, а, е. Заросшій вівсюго́м (о землѣ)

Вівсяний, а, е. Овсяный.

Вівсяник, ка, *м.* 1) Овсяный хлѣбъ. *Голодному й вівсяник добрий.* Ном. № 1209. 2) Названіе лошади въ загадкѣ. *Прибігли штрики-брики, ухватили далду-балду, почули м'якинники, казали гречаникам: „сідайте на вівсяники, доганяйте штрики-брики, віднімайте далду-балду“* (вовки, свиня, собаки, люде, коні). Ном., стр. 294. № 122.

Вівсяниця, ці, *ж.* Овсяная солома. Сим. 153.

Вівсянка, ки, 1)=**Вівсяниця.** Желех. 2) Овсяная мука.

Вівтарик, ка, *м.* Ум. отъ **вівтарь.**

Вівтарний, а, е. Олтарный.

Вівтарь, ря, *м.* Олтарь. *Боятися попа та в вівтарь не йти.* Ном. № 4232. *Коли вівтарю служиш, з вівтаря її живися.* Ном. № 10422. Ум. **Вівтарик.** Аф. 315.

Вівторок, рка, *м.* Вторникъ. *В понеділок перед обідом із гармати загули, а в вівторок іще раніше Уманя добули.* Макс.

Вівця́, ці́, *ж.* 1) Овца. *Хто стається вівцею, того вовк зсість.* Ном. № 3841. *Вівцю стрижуть, а друга дивиться.* Ном. № 3904. 2) мн. Родъ дѣтской игры. Ив. 59. Ум. **Овéчка, овéченька, овéчечка.** *Женуть воли із діброви, овеченьки з поля.* Мил. 115.

Вівчарéнко, ка, *м.* Сынъ пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчáрик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **вівчáрь.** 2) Родъ игры на свирѣли. 3) Бекасъ. *Закигикала над ними чайка.... висвистував вівчарик.* Стор. I. 126.

Вівчáрити, рю, рить, *гл.* Быть пастухомъ овецъ, пасти овецъ. Гол. II. 456. Шух. I. 201.

Вівчарúха, хи, *ж.* Жена пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчарíвна, ни, *ж.* Дочь пастуха овецъ. Аф. 315.

Вівчáрський, а, е. Принадлежащій пастуху овецъ. Аф. 315.

Вівчарувáти, рýю, еш, *гл.*=**Вівчарити.** Шух. I. 53.

Вівчáрь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. *Сопілка вівчареві втіха.* Ном. № 10467. *Роспустив вівчарь вівці та по крутій горі.* Мет. 108. Ум. **Вівчáрик.**

Вíвчий, а, е. Овечій. Вх. Лем. 425.

Вігрáн, на, *м.* Органъ. *Гордий пан сидить, в віграни грає, в' віграни грає, красно співає.* Гол. II. 65.

Від, од, *пред.* Отъ. *Привів од батька коня, а від брата взяв воза. Довідавшись од почину про все.* Єв. Л. I. 2. *Батькові од його нічого нема. Від села до села танці та музики.* Нп. *Зостався я хлопцем од батька й од матері одинадцяти год.* Г. Барв. 172. *Ти ляжеш од комори, а я ляжу від обори,*—т. е. ты ляжешь со стороны амбара и. т. д. Грин. III. 386. Родительный падежъ съ від при страдательномъ причастіи переводится по-русски творительнымъ падежомъ. *Земля від Бога зроблена.* (Стрижев.). *Був спокушуваний од сатани.* Єв. М. I. 13. Употребляется від для образованія сравнит. степени и тогда совсѣмъ не переводится. *Єсть же і негіднійші від мене.* Котл. НП. *Хиба ж таки я послідній од усіх?* Ном. № 2039. *Од моєї Ганнусеньки кращої немає.* Грин. III. 201.

Ві́да, ди, *ж.* Вѣсть, слухъ. *Хто тобі сказав?—Посилала я сороку білобоку, а вона мені принесла дві віди під правим крильцем: одну про Данила, а другу про Кирила.* МВ. I. 89.

Відáв, відáй, *нар.* Вѣроятно, должно быть. *Ой відав ти слабий, хорий.* Гол. I. 82. *Болить мені головонька відай же я вмру.* Гол. I. 103.

Ві́дання, ня, *с.* 1) Знаніе. Левч. 48. 2) Извѣстіе, вѣсть. Ум. **Ві́даннячко.** *Дають віданнячко: ісховайся, Мішку.* Гол. I. 176.

Ві́дати, даю, еш, (вім, віси́, вість), *гл.* Знать, вѣдать. *Не вім, за що їм так довіря князь.* Стор. МПр. 97. *Ніхто того не відає, як хто обідав.* Ном. *Та коли б*

я знала, коли б я відала, що засватана буду. Мет.

Відбабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Окончить практику (объ акушеркѣ). *Пішла, відбабувала і вернулась додому.* Чуб.

Відба́вити, ся. См. **Відбавляти, ся.**

Відбавля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відба́вити, влю, виш,** *гл.* Убавлять, убавить, уменьшать, уменьшить.

Відбавля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відба́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отлучаться, отлучиться. *Нікуди на сторони одбавитись.* МВ. (О. 1862. I. 100).

Відбаглува́ти, лу́ю, еш, *гл.* Отстоять, спасти. *Відбаглувати від смерти. Хотів був нашу собаку забрати,—ледві одбаглувала.* Рк. Левиц.

Відбарба́рити, рю, **рить,** *гл.* Отколотить.

Відбато́вувати, вую, еш, сов. в. **відбатува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. *Відбатував шматок хліба. Так і відбатував стругом пучку.*

Відбатожи́ти, жу́, жиш, *гл.* Отстегать кнутомъ.

Відбатува́ти. См. **Відбатовувати.**

Відбенькетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Отпировать.

Відбере́жний, а, е. Съ берега на море дующій (о вѣтрѣ). *Одбережний вітер.* (Стрижевск.).

Відбива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відби́ти, дібʼю́, бʼе́ш,** *гл.* 1) Отбивать, отбить. *Відбив носок од кухля. Став двері одбивати.* Рудч. Ск. I. 204. 2) Отбивать, отбить, отталкивать, оттолкнуть; отражать, отразить. *Одбиває од берега щука риба ряску.* Мот. 8. *Козак нагайкою стріли відбиває.* Макс. 3) Отражать, отразить (свѣтъ, звукъ). *Поверхи дзеркала і води відбивають од себе сонячний світ.* Дещо. 4) Отбивать, отбить у кого-либо что или кого-либо. *Він дівчину відібʼє.* Чуб. V. 36.

Відбива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відби́тися, дібʼю́ся, бʼе́шся,** *гл.* 1) Отбиваться, отбиться. *Од троянців одбивались.* Котл. Ев. VI. 62. 2) Удаляться, удалиться, отдаляться, отдалиться, отбиться. *Від роду відбилася.* Чуб. V. *Тут родилася, тут хрестилася, у чужую сторононьку да й відбилася.* Мет. 3) Отражаться, отразиться. *В прозорій воді відбиваються золоті верхи.* Левиц. 4) О кобылѣ: случиться съ жеребцомъ. Шух. I. 211.

Відбі́гати, гаю, еш, *гл.* 1) Отбѣгать. *Я вже своє відбігав,—біжи но ще ти. то чи не відбігаєш ніг.* 2) О коровѣ окончить случку.

Відбіга́ти, га́ю, еш, сов. в. **відбі́гти, біжу́, жи́ш,** *гл.* 1) Отбѣгать, отбѣжать 2)—що. Терять, потерять. *Десь шапку відбіг. Чи одбіжить була люльку в сварці, а грошей на нову кат-ма,—вони... купували йому.* Мир. ХРВ. 147. 3)—**чого́, кого́.** Чуждаться, оставлять, оставить, покидать, покинуть. *Свого батька змалку відбігаю.* К. Досв. 155. *Ой що кров живую ссали,—власних скарбів одбігали* К. Досв. 116.

Відбі́гатися, гаюся, ешся, *гл.*=**Видбі́гати 2.**

Відбі́гти. См. **Відбіга́ти**

Відбі́й, бо́ю, *м.* Лучшаго сорта хребтовая щетина. Вас. 190.

Відбіра́ння, ня, *с.* 1) Отниманіе, отбираніе. 2) Полученіе. 3) Отборка.

Відбіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **відібра́ти, відберу́, бре́ш,** *гл.* Отбирать, отобрать, отнимать, отнять. *Іди, жоно, до матері вино відбірати.* Чуб. V. 758. *Щастя розум відбірає, а нещастя назад вертає.* Ном. № 1715. *Стали ляхи від козацьких комор ключі відбірати.* Макс. *Ти більше не будеш відбірати у мене душу.* Рудч. Ск. II. 23. 2) Получать, получить. Чуб. I. 163. *Відібрав і від їх листи.* Стор. 3) Отбирать. *Відбери жовті гурки на насіння, а зелені посоли.*

Відбі́рка, ки, *ж.* У оконщиковъ: инструментъ для образованія кромокъ въ рамахъ. Вас. 149.

Відбі́рний, а, е=**Добірний.** *Та й усе женці та й одбірні.* АД. I. 79.

Відбіснува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Перебѣситься. *Як відбіснувався становий, то й почав говорити наче людина.*

Відбляск, ку, *м.* Отблескъ. Левиц. Пов. 25.

Відболі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Проболѣть, поболѣть. *Будуть же бити, то за кожен стрючок* (гороху краденого) *відболить.* Св. Л. 142. 2) Переболѣть. 3) Отгнить *Цей ніготь у мене відболів, та новий виріс.* Кіев.

Відборо́на, ни, *ж.* Оборона, защита отъ. *Схопивши у руки по каменюці, став на відборону.* МВ. (О. 1862. I. 104).

Відборони́ти, ся. См. **Відбороняти, ся.**

Відборо́ня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відбо-**

ронити. ню́, нить, *гл.* Оборонить, защитить. *Ну, спасибі, дядьку, що ти мене д смерти відборонив, відборою і я тебе.* Рудч. Ск. I. 71.

Відборона́тися, на́юся, ешся, сов. в **відборони́тися, нюся, нишся**, *гл.* Обороняться, оборониться, защищаться, защититься.

Відборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Отбиться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95.

Відбо́рчик, ка, *м.* Столярн.: отборный стругъ. Радомыслс. у.

Відбрести́, бреду́, де́ш, *гл.* Отойти въ бродъ отъ какого нибудь мѣста. *Відбрів од берега трохи.*

Відбреха́тися. См. **Відбріхуватися.**

Відбри́куватися. куюся, ешся, *гл* Отбиваться, брыкаясь. У Кулиша въ иронич. смыслѣ о защищающихся женщинахъ: *Шкода відбрикуватись.* К. ПС. 55.

Відбрі́хуватися, хуюся, ешся, сов. в **відбреха́тися, шу́ся, шешся**, *гл.* Отдѣлываться ложью, оправдываться, оправдаться при помощи лжи, вывернуться изъ бѣды ложью. *Прийшовши додому, тяжко їй було відбріхуватись перед матір'ю, що не принесла ягідок; бо зроду не брехавши ні в чім, не знала як і викрутитись.* Кв. I. 45. *Брехнею не відбрешешся.* Ном. № 6796.

Відбро́д, ду, *м.* **Наї́стися до відбро́ду.** Наѣсться до отвала. Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

Відбубоні́ти, ню, ни́ш, *гл.* Проговорить скороговоркой, отбарабанить. *Такеньки усе чисто одбубонів і дожидає, що пані йому скаже.* МВ. (О. 1862. Ш. 64).

Відбува́ння, ня, *с.* Исполненіе, отбываніе, отработка.

Відбува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відбу́ти, бу́ду, деш**, *гл.* 1) Отбывать, отбыть, исполнять, исполнить (повинность), отрабатывать, отработать. *Проханий кусок горло дере, бо тяжко його відбути.* Ном. *Як заробив, так і відбудеш.* Ном. № 7071. *Хуста поперем, як три дні панщини відбудем.* Ном. № 11260. *Відбудеш той муштер та й гуляй, скільки схочеш.* Левиц. I. 30. *При пості добре відбути гості.* Ном. № 192. *Не жаль було давно відбутих.... моїх тяжких кривавих сліз.* Шевч. 2) Принимать, принять и угостить гостей,—говорится главнымъ образомъ объ обрядовыхъ обѣдахъ, обѣдахъ по приглашенію и пр. *Давайте лишень сюди хліб, ковбаси і сало,—я буду одбувать пана отця.* О. 1862. V. 56. *Дітей у нас було п'ятеро... усі померли. Треба було мені тії одбутки робити самому. То дошки на труни, то копачам, то людей одбувати, а попові ж?* Г. Барв. 203. 3) Заканчивать, закончить. *У суботу дівич-вечір відбули, а в неділю повінчали.* Стор. МПр. 57. *Відбули похорон.*

Відбува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відбу́тися, бу́дуся, дешся**, *гл.* Исполняться, исполниться, совершиться, имѣть мѣсто. *Весілля відбулося вчора.* 2) = **Збу́тись** *Вона прийшла, щоб тільки відбутись від людського нарікання.* Левиц. I. 387. 3)=**Відбути**. *Брехнею не відбудешся* О 1862. I. 32.

Відбудо́вувати, вую, еш, сов. в **відбудува́ти, ду́ю, еш**, *гл.* Вновь отстраивать, отстроить, возстановить прежде бывшее зданіе. Желех.

Відбудува́ння, ня, *с.* Возстановленіе зданія.

Відбудува́ти. См. **Відбудовувати.**

Відбузува́ти. зу́ю, еш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Одбузує чоловік жінку.* О. 1862. I. 73.

Відбурмиструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончить службу бургомистра.

Відбу́ти, ся. См. **Відбува́ти, ся.**

Відбу́тка, ки, *ж.*=**Відбуток.**

Відбутни́й, а́, е́. Употреблено въ загадкѣ изъ сказки въ приложеніи къ саду, въ значеніи: такой, которымъ отбываютъ всякія нужды. *А чого ж вам подавати: чи одбутного, чи прибутного?... Сало одбутне, бо ним усякі зачіпки одбувають.* Грин. II. 274.

Відбу́ча, чі, *ж.*=**Відбуток.** *Нехай дурний мужик на всіх робить, за всіх платить, хай одбуває одбучі.* Мир. ХРВ. 387. *Я відбуду за гріхи відбучу.* К. ПС. 139.

Відва́га, ги, *ж.* Отвага. *Відвага мед п'є і кайдани тре.* Ном. № 4256. *Де відвага, там щастя.* Ном. № 4253.

Відва́жити, ся. См. **Відважувати, ся.**

Відва́жний, а, е. 1) Отважный, смѣлый. *Ой ти, Івасю, відважний козаче.* К. XII. 78.

Відва́жність, ности, *ж.* Отважность. Желех.

Відва́жно, *нар.* Отважно, смѣло.

Відва́жувати, жую, еш, сов. в. **відва́жити, жу, жиш**, *гл.* 1) Отвѣшивать,

отвѣсить. *Відваж соли.—Бебеха.* Дать тумака, отвѣсить ударъ. *За віщо се він мені бебеха відважив межи плечі?* Харьк. 2) — жизнь, життя. Рисковать, рискнуть жизнью. *Оддала б тепер Леся душу, аби оборонить од смерти козака, що так щиро одважив за неї свою жизнь.* К. ЧР. 173.

Відва́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **відва́житися, жуся, жишся**, гл. 1) Отвѣшиваться, отвѣситься. 2) Отваживаться, отважиться, осмѣлиться, рѣшиться. *От я не відважуся сказати йому. Давно вже хотів він признатись, що жонатий, та не признававсь. Далі одважився: треба!* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відва́л, лу, *м.* Отчаливаніе. Мнж. 180.

Відвали́ти, ся. См. **Відвалювати, ся**.

Відвалюва́ти, лю́ю, еш, гл. Спасти, отходить. *Лікарь, спасибі йому, відвалював таки дитину.*

Відва́лювання, ня, *с.* Отваливаніе.

Відва́лювати, люю, еш, сов. в. **відвали́ти, лю́, лиш**, гл. 1) Отваливать, отвалить. *Одвалив того каменя.* Чуб. II. 50. 2) Откалывать, отколоть, отрѣзывать, отрѣзать. *Відвалив криги кусень оттакий завбільшки.* Харьк. у. *Відвалив скибу хліба.*

Відва́люватися, лююся, ешся, сов. в. **відвали́тися, лю́ся, лишся**, гл. Отваливаться, отвалиться. *Потроху земля відвалювалась, і він почав тонути.* Левиц. Пов. 335.

Відвезти́. См. **Відвозити**.

Відверну́ти, ся. См. **Відвертати, ся**.

Відверта́ння, ня, *с.* 1) Отворачиваніе. 2) Отвертываніе, откручиваніе. 3) Вычитаніе.

Відверта́ти, та́ю, еш, сов. в. **відверну́ти, ну́, неш**, гл. 1) Отворачивать, отворотить, отвращать, отвратить; поворачивать, поворотить. *Відвертає від неї очі.* МВ. II. 27. *Не годиться відвертати хліб нарізаним боком до стіни.* Чуб. I. 109. *Нехай Бог відвертає.* Ном. № 5139. *Щоб я од вас лиця не відвернула.* Ном. № 3241. 2) Отъѣзжать, отъѣхать, отплывать, отплыть. *Ви, турки-яничари, по маленьку, браття, ячіте, од галери одверніте.* АД. I. 216. 3) Отваливать, отвалить. *Одвернув (камінь).* Рудч. Ск. I. 86. *Годі орати'—Як годі?—каже чоловік.—Дві скиби тільки одвернути та й упруг.* Г. Барв. 198. 4) Возвращать, возвратить. *Були в мене старости, підбрехачі твої, ну, одвернув я почеськи тобі хліб, не прогнав тебе.* Г. Барв. 455. 5) Пахать, вспахать плугомъ второй разъ поперегъ или вдоль участка. Нѣжин. у. 6) Отклонять, отклонить что-либо. *І кулі мов рукою одвертає.* К. ЦН. 251. *Єсть такії люде, що на пожежі уміють одвернуть вітер од суседньої оселі.* Грин. II. 324. 7) Отвлекать, отвлечь, отклонять, отклонить. *Відвертала вона мене від сеї думки. Тебе прошу, голочко: відверни злих собак од мого скота.* Чуб. I. 69. 8) О колдовствѣ: возвращать, возвратить первоначальный видъ, отвращать, отвратить. *Зробив (чарами), то була біла рєдька, а то зусім почорніла, та вже назад не одверне, щоб чорна стала білою.* Драг. 77. 9) Вычитать, вычесть. *Жиду грошей не понесу міняти, бо він зараз довг одверне.* Бессар. 10) Отвѣчать, отвѣтить. *Та чую ж, чую,—одвертає.* МВ. (КС. 1902. X. 143).

Відверта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **відверну́тися, ну́ся, нешся**, гл. 1) Отворачиваться, отвориться, отвернуться. *Горнеться до його серцем, відвертається лицем.* Левиц. I. 170. *Кривоніс одвернувся до своїх вовхурянців і грізно додав.* Стор. МІР. 138. 2) Отлучаться, отлучиться. *Нікуди він і не одвертався з пасіки.* О. 1861 X. 27.

Відверті́ти. См. **Відвірчувати**.

Відвести́. См. **Відводити**.

Відвика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відви́кнути, ну, неш**, гл. Отвыкать, отвыкнуть.

Відвильну́ти, ну́, не́ш, гл. Отлучиться на короткое время. *Тільки одвильне куди мати,—то вже дитина й долі, упала з полу.* Пирят. у.

Відви́люватися, лююся, ешся, гл. Отвиливать. Котл.

Відвину́тися, ну́ся, не́шся, гл. Отклониться, увернуться. *Він на мене з кием, я насилу відвинувся.*

Відвиса́ти, са́ю, еш, сов. в. **відви́снути, ну, неш**, гл. 1) Отвисать, отвиснуть. *Спідня губа відвисла.* Левиц. I. 15. 2) Свѣшиваться, свѣситься, повиснуть. *З-під очіпка відвисло пасмо сивої коси.* Левиц. I. 3.

Відвихну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Отлучиться на короткое время. *От, увечері дід з бабою кудись відвихнулись, а дочка й давай шукать.* Рудч. II. 35.

Відви́чити, чу, чиш, гл. Отучить. *От таки одвичите од сахарю.* Черниг. г. *Одвичити од горілки.* О. 1862. I. 71.

Відві́д, воду, *м.* Резервъ? *Воєвода, славний лицарь, на-одводі зістав.* Гол.І. 15.

Відві́дати, ся. См. **Відві́дувати, ся.**

Відві́дач, ча, *м.* Посѣтитель. *Не так вже по багато набігає одвідачів.* МВ. (О. 1862. І. 84).

Відвіджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Відві́дувати.** *А як го найдете, дайте мені знати, щоби м. приходила його відвіджати.* Гол. І. 64.

Відві́дини, дин, *ж. мн.* Посѣщеніе. Єв. Л. XIX. 44. *Ще більшого жалю завдав їй своїми одвідинами.* Г. Барв. 168.

Відві́дний, а, е.—час. Срокъ, который можетъ быть отложенъ. Вх. Зн. 7.

Відві́дувати, дую, еш, сов. в. **відві́дати, даю, еш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдать. *Сідлай, хлопче, коня вороного,— поїду одвідаю кохання свого.* Чуб. V. 345. *Матінко моя, відвідай мене.* Мет. 245. *Вони там були та й її відвідали.* Зміев. у.

Відві́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **відві́датися, даюся, ешся,** *гл.* Навѣдываться, навѣдаться и узнать, пойти освѣдомиться. *А я піду додомоньку та не забавлюся, чи готовий полуденок та відві́даюся.* АД. І. 82.

Відві́дціль, *нар.*=**Відціль.** *Десь ти й доріженьки відвідціль не знаєш.* Грин. Ш. 377.

Відві́йок, йка́, *м.*, иногда во мн. ч. **відві́йки.** Щуплое зерно, которое при вѣяніи падаетъ въ срединѣ между мякиною и полновѣснымъ зерномъ. Мнж. 187. *Бідний* (сіє) *самий послід, уже одвійок од пшениці.* Грин. II.

Відвісти́ти, вішу́, сти́ш, *гл.* Послать вѣсть, извѣстіе въ отвѣтъ, отвѣтить. ЗОЮР І. 246. *Громада одвістила..., що Микола добра людина.* О. 1861. VIII. 24. *Ні,— одвістив.* МВ. (О. 1862. І. 76).

Відві́сть, ти, *ж.* Отвѣтное извѣстіе.

Відві́т, ту, *м.* Отвѣтъ. ЗОЮР. II. 207. **Одві́т оддава́ти.** Отвѣчать. КС 1882. XII. 501.

Відві́тити. См. **Відвічати.**

Відві́тний, а, е Отвѣтный.

Відві́тувати, тую, еш, *гл.* Отвѣчать *Питає: „Де ти мою козу дів?--Продав,— одві́тує Климець* Рудч. Ск. І. 67.

Відвіча́льний, а, е. Отвѣтственный. Желех.

Відвіча́льність, ности, *ж.* Отвѣтственность. *Темрява окривала наш український розум із давніх давен що́ до.... нашої одвічальности перед судом культури.* К. Кр. 8.

Відвіча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відві́тити, чу, тиш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Вовк.... питає його: „Чого ти тут ходиш?“ — Сірко одвіча.* Рудч. Ск. І. 11. 2) Отвѣчать, нести на себѣ отвѣтственность, отвѣтить. *Смійся, смійся, а за смішки плачем одві́тиш.* Ном. № 12662. *Гуляй, душа, у роскоші,—відвічаю.* Ном. № 12503. *Він одвічає, а той остається у боці.* Зміев. у.

Відві́чний, а, е. Вѣчный, всегда бывшій. *Довгий острів на Дніпрі, укритий одвічним лісом.* Стор.

Відві́чно, *нар.* Отъ вѣка, вѣчно.

Відві́ювати, ві́ю, еш, сов. в. **відві́яти, ві́ю, еш,** *гл.* Отвѣвать, отвѣять.

Відво́дини, дин, *ж. мн.* Обѣдъ новобрачныхъ, свекра и свекрови у тестя и тещи въ послѣдній день свадебныхъ пиршествъ—субботу той недѣли, въ началѣ которой было **весі́лля**, а затѣмъ ужинъ тестя и тещи въ хатѣ новобрачнаго. МУЕ. III. 170.

Відво́дити, джу, диш, сов. в. **відве́сти́, веду́, де́ш,** *гл.* 1) Отводить, отвесть. *Одведи її додому.* 2) Отстранять, отстранить. 3) Взводить, взвесть. *Одвів курка і вже хотів.... стріляти.* Чуб. I 154.

Відво́зити, жу, зиш, сов. в **відве́зти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Отвозить, отвезти.

Відвойо́вувати, вую, еш, сов. в **відвоюва́ти, воюю, еш,** *гл.* Отвоевывать, отвоевать, добыть силой. *Я вас навчив би боронити що́ одвоювали вам козаки!— Який гаспид одвойовував нам наше добре, опріч нас самих* К. ЧР 69. *Цар іде войною на цього самого царя, щоб відвоювати у його другу дочку.* Рудч. Ск. *Я тебе від смерти відвоював.* Рудч. Ск.

Відвола́ти, ла́ю, еш, *гл.* Первоначально значило: отозвать, теперь употребляется въ выраж. **Біду́ відвола́ти.**—Избавиться отъ бѣды. *Мені тебе хоч жалко, мила, біди не можно одволать.* Греб. 339. **Відвола́ти** или **відвола́ти від сме́рти.** Спасти отъ смерти, отходить. *Бабусю Настю поховали і ледве, ледве одволали Трохима діда.* Шевч *Він мене од смерти одволав* Рудч. Ск. І. 128.

Відволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в **відво-**

локти́, чу́, че́ш, *гл.* Оттаскивать, стащить, оттягивать, оттянуть.

Відволо́га, ги, *ж.* Основное значеніе= **Відволода=Відлига,** но въ пѣснѣ употребл. въ смыслѣ: облегченіе душевное, утѣшеніе, также: утѣшительница. *Одна другої питається:—Подружечко-одволого, одволожи живота мого: чи була ти на улиці, чи бачила жениха мого?* Лавр. 113.

Відволо́гнути, ну, неш, *гл.* Сдѣлаться влажнымъ, отсырѣть. *Сухарі в погрібі одвологли.* Рк. Левиц

Відволо́да, ди, *ж.*=**Відлига.** Шух. I. 81.

Відволо́дати, даю, еш, *гл.* Отходить, вылѣчить. *На силу, та на превелику силу його відволодали. Вже і водою обливали і трусили.* Кв. I. 106. *Одволодай мою дитину єдину! Дай данння від любощей.* Г. Барв. 536.

Ві́дволож, жі, *ж.*=**Відлига.**

Відволо́жити, ся. См. **Відволожувати, ся.**

Відволо́жувати, жую, еш, сов. в. **відволо́жити, жу, жиш,** *гл.* 1) Дѣлать, сдѣлать влажнымъ. Вас. 153, 176. *Треба табак одволожити.* (Залюбовск.). 2) Облегчать, облегчить, утѣшать, утѣшить Лавр 113. См. прим. при словѣ **Відволога.**

Відволо́жуватися, жуюся, ешся, сов. в **відволо́житися, жуся, жишся,** *гл.* Сырѣть, отсырѣть, дѣлаться, сдѣлаться влажнымъ.

Відволокти́ См. **Відволікати**

Відворі́т, ро́ту, *м.* 1) Отступленіе 2) Отвращеніе. 3) Отчисленіе, вычетъ въ уплату долга, вычетъ изъ платы рабочаго за прогулы и пр. Харьк. у. Волч. у.

Відворо́тний, а, е. Отвратительный *Відворотне таке воно на смак*

Відворо́тно, *нар.* Отвратительно. *Як ті пани їдять жаб? Воно ж одворотно*

Відворочáти, чáє, *гл. безл.* Быть отвратительнымъ. (Вовкулаці) *треба й конину їсти й падло,—одворочає.* Г. Барв 453.

Відво́хлий, а, е. Отсырѣлый.

Відво́х(ну)ти, ну, неш, *гл.* Отсырѣть.

Відво́хрити, рю, риш, *гл.* Отколотить. *Дав доброго диптю: відвохрив добре.* Ном № 3961.

Відвоюва́ти. См. **Відвойовувати.**

Ві́двуд, да, *м.*=**Удод.** *Красне пір'я на відвуді, але сам смердить.* Ном № 11201.

Відв'яза́ти, ся. См. **Відв'язувати, ся.**

Відв'я́зувати, зую, еш, сов. в. **відв'яза́ти, жу́, жеш,** *гл.* Отвязывать, отвязать.

Відв'я́зуватися, зуюся, ешся, сов. в **відв'яза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* Отвязываться, отвязаться.

Відга́да, ди, *ж.* Отгадчица. Ум. **Відга́дочка.** *Бабусенько-одгадочко, одгадай сей сон.* Чуб. V. 773.

Відгадай-сон, сна, *м.* Снотолкователь. *Усякі мені сни сняться,—де б то на їх такого відгадай-сна найти.* Лубен. у.

Відгада́ти. См. **Відгадувати.**

Відга́дка, ки, *ж.* Отгадка.

Відга́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **відга́да.**

Відга́дувати, дую, еш, сов. в. **відгада́ти, да́ю, еш,** *гл.* 1) Отгадывать, отгадать. *Біла рілля, а чорне насіння: хто вміє — посіє, хто зна—й одгада.* Ном., стр. 303, № 472. *Бабусенько да голубонько, відгадай мені сон.* Чуб. 2) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи я тобі не казала: купи мені стрічку, а ти мені одгадав: переночуй нічку.* Грин. Ш. 655.

Відга́л, лу и **відга́ль, лю,** *м.* Остановка, отдыхъ, перерывъ. *Петро без відгалу робить.* Борз. у. *Так то проживає Олеся, працюючи без спочинку, без відгалю.* МВ. I. 47. **На відгалі.** На досугѣ, во время отдыха. *У вільну годину, на одгалі, як пани роз'їхались у гості, пішов мерщій до панотця.* Ком. I. 20. **На овéс немá й відгáлу.** На овесъ постоянный спросъ. Борз. у.

Відганя́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відігна́ти, віджену́, не́ш,** *гл.* Отгонять, отогнать. *Курка як співа, то відганяє ворогів.* Чуб. I 58.

Відга́рбати, баю, еш, *гл.* Отнять, отобрать. *Насилу відгарбав свого кожуха від брата.*

Відгéтькатися, каюся, ешся, *гл.* Избавиться, отдѣлаться отъ чего. *Чим же Марко одгеткався од некрутства?* Волч. у (Лобод.).

Відгі́н, го́ну, *м* Отбой. *Від баб одгону нема.*

Відглуши́ти, шу́, шиш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Хто було захоче, той мене й одглушить.* Г. Барв. 51.

Відгнива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгни́ти, гнию́, єш,** *гл.* Отгнивать, отгнить.

Відгові́тися, вію́ся, ешся, *гл.* Отго-

вѣться. *Нехай попереду піде та відговіється.* Ном. № 5474.

Відговори́ти, ся. См. **Відговорювати, ся.**

Відгово́рювати, рюю, еш, відговори́ти, ря́ю, еш, сов. в. **відговори́ти, рю́, риш,** *гл.* Отговаривать, отговорить. *Як став одговорувать, так одговорив.* Рудч. Ск. II. 74.

Відгово́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **відговори́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Отговариваться, отговориться, отвѣчать, отвѣтить. *Була слава, була слава, стали й поговори.... я за славу сама стану, та й одговорюся.* Мил. 75.

Відгоди́тися. См. **Відгожатися.**

Відгодо́вувати, вую, еш, сов. в. **відгодува́ти, ду́ю, єш,** *гл.* Откармливать, откормить.

Відгожа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **відгоди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* 1) Отлучаться, отлучиться. *В иншого* (москаля) *є й гроші, купив би собі чого, та не взята річ: не можна йому відгодитися. Дісне кажу тобі: його немає в селі; він десь поїхав, одгодився на малий час.* 2) Отплачивать, отплатить услугой за услугу, пригодиться въ бѣдѣ. *Гонять вовки козу. Коза каже...: „Оборони!" Той... узяв і вбив вовка. Коза йому сказала: „Я тобі одгоджуся в турецькій землі."* Грин. II. 64.

Відгомін, мону, *м.* Отзвукъ, отголосокъ. *Запізнений відгомін гайдамацького гомону.* Г. Барв. 27.

Відго́нити, ню, ниш, *гл.* 1)=**Відганяти.** 2) Отдавать, припахивать. *Вода чимсь одгонить.* Кролев. у. *Чим наївся, тим і відгонить.* Нѣжин. у. *На сім дворищі... від усього пустою відгонить.* Св. Л. 310. *Місцина справді спала пустирем одгонити.* Мир. ХРВ. 24.

Відгорі́ти. См. **Відгоряти.**

Відгорну́ти, ся. См. **Відгортати, ся.**

Відгоро́джувати, джую, еш, сов. в. **відгороди́ти, джу́, диш,** *гл.* Отгораживать, отгородить.

Відгоро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **відгороди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Отгораживаться, отгородиться.

Відгорта́ти, та́ю, еш, сов. в. **відгорну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Відгорни жар з припічка у піч. Землю відгорта.* Мнж. 129. *Відгорнули пісок.* 2) Отворачивать, отворотить. *Відгорнув полу, сягнув до кишені.*

Відгорта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **відгорну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. *Єсть там такий млин і дванадцять камінєй, що само і мелеться, і само насипається, само відгортається і само в мішки набивається.* Рудч. Ск. I. 123. 2) Отворачивается, отворотиться. 3) Перестать ласкаться. *Пригорнулась дівчина до козака, як сонечко зійшло, а відгорнулася, як сонечко зайшло.*

Відго́ртувати(ся), тую(ся), еш(ся), *гл.*=**Відгортати(ся) 1 и 2.**

Відгоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **відгорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Отгорать, отгорѣть. *Уже на коневі і хвіст відгорів.* Рудч. Ск. I. 118.

Відгосподарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Перестать быть хозяиномъ.

Відгребти́, ся. См. **Відгрібати, ся.**

Відгриза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відгри́зти, зу́, зе́ш,** *гл.* Отгрызать, отгрызть.

Відгриза́тися, за́юся, ешся, сов. в. **відгри́зтися, зу́ся, зе́шся,** *гл.* 1) Отгрызаться, отгрызться. *Вовчими зубами відгризуся, ведмежою силою відборюся.* Чуб. I. 95. 2) Отгрызаться, отгрызться, отбраниться. *Як напало на мене семеро перекупок, то ледві одгризлась.* ЗОЮР. I. 147.

Відгріба́ти, ба́ю, еш. сов. в. **відгребти́, гребу́, бе́ш,** *гл.* 1) Отгребать, отгресть. *Які руки загрібали, щоб ті і відгріба.ли.* Чуб. I. 99. 2) Отбрасывать, отбросить, отталкивать, оттолкнуть (ногою, рукою). *Літом одгрібають ногами, а взімі брали б руками.* Ном. № 559.

Відгріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **відгребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* 1) Отгребаться, отгресться. 2) Отбиваться, отбиться, защищаться, защититься. *Ні, я не одгрібався руками ніяк од чього, то й не міг ударити.* Александров. у. (Залюбовск.). *Ніяк я від його* (лиха) *не одгріб'юся, не одгребуся.* Мир. ХРВ. 393. *Та Бог з вами!—одгрібався Чіпка,—не рад, що й зачепив таку причепу* Мир. ХРВ. 177.

Відгріва́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відгрі́ти, грі́ю, єш,** *гл.*—*сир.* Грѣть въ печи простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась отъ творога. Св. Л. 5.

Відгрі́мнутися, нуся, нешся, *гл.* Крикнуть въ отвѣтъ. *Бодай тому шинкареві таке життя добре!—одгрімнувсь дядько.* МВ. (О. 1862. III. 75).

Відгро́м, му, *м.? І гроші побрали, і водгрому немає.* Ном. № 13213.

Відгрома́дити, джу, диш, *гл.* Отгрести (сѣно).

Відгроми́ти. См. **Відгромлювати.**

Відгро́млювати, люю, еш, сов. в. **відгроми́ти, млю́, миш,** *гл.* Отбивать, отбить силой, отражать, отразить. *Він* (рештант) *і пакет одгромив у мене: мене схопив за груди та зіпхнув з воза, а сам з возом і з пакетом хо́дa.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Ві́дгук, ку, *м.* Откликъ.

Відгука́ти. См. **Відгу́кувати.**

Відгука́тися, ка́юся, ешся, *гл.*=**Відгукну́тися.** *На кожний гук не одгукається.* Ном. № 4715.

Відгукну́тися. См. **Відгукуватися.**

Відгу́кувати, кую, еш, сов. в. **відгука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* 1) Выкликать, выкликать. *Куди се ти так забрався, що ледве-не ледве відгукав тебе.* Кіев. г. 2) Звать обмершее дитя съ цѣлью привести его въ чувство. Мил. 19.

Ві́дгу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **ві́дгукну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откликаться, откликнуться. *На моє прохання відгукнулись.*

Ві́дгулень, льня, *м.* Домашняя лошадь, отбившаяся въ табунъ дикихъ лошадей. О. 1862. 17—19.

Відгу́лити, лю, лиш, *гл.* Отклонить. *А батько оце умисне ка́жуть, щоб мене від роботи відгулити.* Федьк.

Відгуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Отпраздновать, отпировать. *Зараз одгуляли весілля.* Рудч. Ск. І. 129.

Відгусти́, ду́, де́ш, *гл.* Окончить гудѣть, шумѣть. *Одгуло весілля, зостались молоді самі у хаті.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Віддава́ння, ня, *с.*=**Віддання.** Ум. **Віддава́ннячко.** *Покинула сина та ще й не женила; покинула дочку на віддаванняч-ку.* Нп.

Віддава́ти, даю́, ёш, сов. в. **відда́ти, да́м, даси́,** *гл.* 1) Отдавать, отдать. *А син старець та свого не вживає, та все його хортам віддає.* Чуб. І. 173. *Взяв той собака буханець та й віддав вовкові.* Рудч. Ск. І. 9. **Віддати Бо́гові ду́шу.** Умереть. *Закричав дід дивними голосами та й Богу душу віддав.* Чуб. І. 156. — **хвалу́.** Воздать хвалу, восхвалить. *Хвалу Богові оддав.* МВ. І. 16.—**на добри́день.** Пожелать добраго дня. *І добридень мені оддала.* Левиц. І. 14. — **покло́н.** Поклониться. *Матері Божій поклін оддавши.* Чуб. І. 160. 2) Выдавать, выдать замужъ. *Тоді дівку віддавай, коли люде трапляються.* Ном. № 5928. *Як будуть тебе, моя мила, за иншого віддавати, пиши листи на папері, давай мені знати.* Мет. 60. 3) Передавать, передать, выражать, выразить. 4) Протягивать, протянуть голосомъ при концѣ пѣсни, при чемъ дѣлается рулада отъ высокаго къ низкому на октаву. *У нас так завше: яку б пісню не співала, то усе віддає.* Любеч. 5) Теплѣть, потеплѣть. *Уранці було холодно, а вдень трохи оддало.* Константиногр. у.

Віддава́тися, даю́ся, ёшся, сов. в. **відда́тися, да́мся, даси́ся,** *гл.* 1) Отдаваться, отдаться. Левиц. Пов. 81. 2) Выходить, выйти замужъ. *Чого журиться? Нехай та журиться, що віддається.* Ном. № 2265. *Мамко моя старенькая, хочу ся віддати, коли б прийшли старостоньки до нашої хати.* Гол. І. 197. 3) Отдаваться, отдаться (о звукѣ и пр.). *Як Тетяна засміється, в душі радість оддається.* Котл. МЧ. 4) Выражаться, выразиться, передаваться, передаться, отражаться, отразиться. *В тих писаннях красний божий мир і чоловіча жизнь.... не оддались так правдиво, як воно есть у нас перед очима.* К. Гр. Кв. 19.

Віддалеки́, *нар.* Издали. *Іще оддалеки зачув Петро глухий галас мов на ярмарку.* К. ЧР. 257.

Віддали́ти, ся. См. **Віддаляти, ся.**

Віддалі́, *нар.*=**Віддалік.** *Я став собі оддалі і дивлюся, що то він робитиме.* Волч. у.

Віддалі́к, *нар.* Поодаль. *А лисиця оддалік стоїть.* Рудч. Ск. І. 21.

Віддалі́ти, лі́ю, еш, *гл.* Отстать, отдалиться. *Не жени коні, лоша віддаліло— не здожене. Усе вже те оддаліло, проминуло.* МВ. (О. 1862. І. 95).

Ві́ддаль, *нар.* Издали. *Відьми так не вдариш, а треба кинуть на-оддаль, то попадеш.* Грин. І. 66.

Віддаля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віддали́ти, лю́, ли́ш,** *гл.* Отдалять, отдалить, удалять, удалить. *Бог віку прибавив, а від смерти оддалив.* Ном. № 13920.

Віддаля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **віддали́тися, лю́ся, ли́шся,** *гл.* Отда-

ляться, отдалиться, удаляться, удалиться. *Тепер же я сиротина у світі зосталась, що від роду віддалилась, а від села одійшла.* Чуб. V. 747.

Віддáниця, ці, *ж.* Невѣста. О. 1861. XI. 49. Св. Л. 134.

Віддáння, ня, *с.* 1) Отдача. *Шість кабанів чорт мав, бідному чоловікові дав і на вічне віддання пропало.* Драг. 7. *Позичив ледачому гроші—десь на вічне вже віддання* 2) Выходъ замужъ. Св. Л. 197. **Дівчина на відданні.** Дѣвушка невѣста, взрослая дѣвушка. *У мене ж дочка на відданні.* Г. Барв. 11. 3) Народный праздникъ 15 января. ХС. I. 74. Чуб. Ш. 5. Ум. **Віддáннячко.** *Маю сестру на віданнячку.* Гол. IV. 547.

Віддаро́вувати, вую, еш, сов. в. **віддарува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Отдаривать, отдарить

Віддаро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **віддарува́тися, ру́юся, ешся,** *гл.* Отдариваться, отдариться.

Віддáрок, рку, *м.* Обратный подарокъ. МУЕ. Ш. 76. **Віддáрки дава́ти.** Отдаривать. Маркев. 126.

Віддáти, ся. См. **Віддавати, ся.**

Віддáток, тку, *м* То, что нужно отдать.

Віддáха, хи, *об.* Отдающій, отдающая. *Будь узяха, будь і оддаха.* Ном. № 10651.

Віддáча, чі, *ж.*=**Відданя 1 и 2. На оддачі** (донька)=**на відданню.** Чуб. IV. 63.

Віддéрти, ся См. **Віддирати, ся.**

Віддиви́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Окончить смотрѣть. Умирающая говоритъ: *Очі ж мої каренькії віддивилися, уста ж мої сахарнії дговорилися.* Чуб. I. 771.

Віддима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **віддýти, відодму́, ме́ш,** *гл.* 1) Отдувать, отдуть. 2) **Віддима́ти гу́би.** Выпячивать губы. Переносно. сердиться. *Оддув губи, як капиці.* Ном. № 3368.

Віддима́тися, ма́юся, ешся, сов. в. **віддýтися, відодму́ся, ме́шся,** *гл.* 1) Отдуваться, отдуться. 2) О губахъ: выпячиваться, выпятиться. *Очі горять, губи оддулись.* Мнр. ХРВ 33.

Віддира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **віддéрти** и **відідрати, деру́, ре́ш,** *гл.* 1) Отдирать, отодрать, отрывать, оторвать. *Відірвав нитки, упяг у голку та й почав пришивати до чумарки те, що віддер.* Харьк. 2) Только несов. в. Отплясывать, откалывать. *Метелиці та гопака гуртом віддирають.* Шевч.

Віддира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **віддéртися** и **відідратися, деру́ся, ре́шся,** *гл.* Отдираться, отодраться, отрываться, оторваться.

Віддúха, хи, *ж.* Отдыхъ. *Трихи та мнихи—нема оддихи.* Ном. № 10952.

Віддиха́ння, ня, *с.* Отдохновеніе. *Пішов у темний лужок на віддихання.* Чуб. V. 773.

Віддиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **віддúхати, хаю, еш** и **відітхну́ти, ну́, неш,** *гл.* 1) Переводить. перевести духъ, стать свободно дышать. *Дише, дише, поки віддише.* 2) Отдыхать, отдохнуть. *Полягайте та віддишите трохи.* Рудч. Ск. I. 92. *Прийшов у ліс і ліг оддихати.* Чуб I. 5. *Сіла одітхнути.* Левиц. I. 39.

Віддúхатися, хаюся (шуся), ешся, (шешся), *гл.*=**Віддихати 1.** *Засапався, ніяк не віддишуся.*

Віддівува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Прожить дѣвичью жизнь. *Я вже своє дівуцтво віддівувала.* Кіев. г.

Віддіжу́рити, рю, риш, *гл.* Заморить работой. *Мабуть добре Карпа на панщині віддіжурили, що на улиці нема.* Васильк. у.

Відділ, лу, *м.* 1) Отдѣлъ, раздѣлъ. *Старший син, швець, уже й одружився і на одділ пішов.* Г. Барв. 487.

Відділи́ти, ся. См. **Відділяти, ся.**

Відділя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відділи́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отдѣлять, отдѣлить; удѣлять, удѣлить. *Одділи маненьку часточку землі на моє ім'я.* Чуб. I. 143. *Одділив йому половину царства.* Рудч. Ск. II. 75.

Відділя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відділи́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться.

Віддрючкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Побить палкой. Славяносерб. у.

Віддуба́сити, шу, сиш, *гл.* Отколотить, отдуть. Стор. I. 239.

Віддýти, ся. См. **Віддимати, ся.**

Віддýхати, хаю, еш, *гл.*=**Віддухопе́лити.** *А що, добре тебе оддухали?* Пирят. у.

Віддухопе́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить. *Иноді віддухопелять добре.* Г. Барв. 365.

Віддуши́ти. См. **Віддушувати.**

Віддýшувати, шую, еш, сов. в. **від-**

души́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Отдавливать, **отдавить.** *Віддушувати сир.*

Віддюба́рити, рю, ри́ш, *гл.* Отколотить, сильно побить. О. 1862. II. 58.

Віддя́ка, ки, *ж.* Благодарность; отплата; возмездіе. Ум. **Віддя́чка.**

Віддя́кувати, кую, еш, віддя́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Отблагодарить. Ном. № 12068. 2) Отомстить, отплатить. *Віддячим діявольским синам, гукали громадяне, віддячим!* Стор. МПр. 51.

Віддя́куватися, куюся, ешся, віддя́читися, чуся, чишся, *гл.*=**Віддякувати, віддячитися.** Грин. I. 114. *Я не зможу тобі віддячитися.* Федьк.

Віддя́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **віддя́ка.**

Віддя́чливий, а, о. Старающійся отблагодарить чѣмъ-либо. *Він такий оддячливий був.* Черниг. у.

Відéй, *нар.*=**Відай.**

Відéльга, ги, *ж.*=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відéречко, відéрко, ка, *с.* Ум. отъ **відрó.**

Відерко́вий, а, е. Ведерный.

Відéрник, ка, *м.* 1) Дѣлающій ведра. 2) Горшокъ, чугунъ вмѣстимостью въ 1 ведро. *Купила собі горщик-відерник.*

Відéрце, ця, *с.* Ум. отъ **відрó.**

Від'ёмний, а, е. О зернѣ: легковѣсный и потому отлетающій при провѣиваніи вмѣстѣ съ мякиной. *Од'ємна пшениця.* Рк. Левиц.

Віджа́лувати, лую, еш, *гл.* Не пожалѣть дать. *Родителів має* (черниця) *заможних, то нехай родителі оджалують їй дещо на прожиття, бо вселилася вона у їх в такім убожестві, що й не сказати.* МВ. II. 164. *Віджалуйте гроші на таке діло.*

Віджа́рити, рю, ри́ш, *гл.* Отпороть розгами, высѣчь. *Узяли його лакеї на стаю та так оджарили, що ні лягти, ні сісти.* Мир. ХРВ. 53.

Віджартóвуватися, вуюся, ешся, сов. в. **віджартува́тися, ту́юся, ешся,** *гл.* *Став шинкар свою жінку зневажати: вона усе оджартовувалась, сміялася.* МВ. II. 185.

I. Віджа́ти. См. **Віджимати.**

II. Віджа́ти. См. **Віджинати.**

Віджахну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отогнать страхомъ, вообще отогнать, отбить силой, оружіемъ. *Помогла тобі від Польщі Москву віджахнути.* К. ХП. 65. *Воюй добре, щоб вражих черкесів оджахнути.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Віджахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отскочить отъ кого въ ужасѣ, въ испугѣ. (Відьми) *кинулись на Пантелемона і оджахнулись од круга.* Грин. I. 67.

Віджива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **віджи́ти, живу́, ве́ш,** *гл.* 1) Оживать, ожить; приходить, придти въ себя. 2) Отживать, отжить. *Він уже свій вік оджив.*

Відживи́ти. См. **Відживляти.**

Відживі́ти, ві́ю, еш, *гл.* Ожить. *Дожидали побачиться так, як дня соняшного, що його дожидає чоловік і радіє, оджившє, діждавшися.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Відживля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відживи́ти, влю́, виш,** *гл.* Оживлять, оживить. *Текохання, що його одживило, живу й муку йому собою завдало.* МВ. (О. 1862. I. 78).

Віджима́ти, ма́ю, еш, сов. в. **віджа́ти, відіжму́, меш,** *гл.* Выкручивать, выжимать, выжать мокрое бѣлье. *А дівка-чорнявка порається у другій хаті—віджимає сорочки.* Рудч. Ск. II. 151. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Віджина́ти, на́ю, еш, сов. в. **віджа́ти, відіжну́, не́ш,** *гл.* Жать, сжать за долгъ.

Віджина́тися, на́юся, ешся, *гл.* О жнецѣ: работая, обгонять остальныхъ жнецовъ. *Оджинатись од женців.*

Віджи́ріти, рію, еш, *гл.* Отжирѣть.

Віджи́ти. См. **Відживати.**

Віджобоні́ти, ню, ни́ш, *гл.* Отшептать. *А баба таки віджобоніла трохи хоробу.*

Віджува́ти, жую́, ёш, *гл.* Отжевать. *Теля віджувало рукава в сорочці.*

Віджуха́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отдѣлаться. *Насилу віджухарився від десятника.*

Відза́ддя, дя, *с.* Мякина. Желех. Ум. **Відза́ддячко.** *Що ж она діє? Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзаддячко, хоть відзаддячко, хоть відпрядочки.* Гол. IV. 31.

Відзвича́їти. См. **Відзвичаювати.**

Відзвича́ювати, ча́юю, еш, сов. в. **відзвича́їти, ча́ю, їш,** *гл.* Отучать, отучить. Желех.

Відзво́лити, ся. См. **Відзволяти, ся.**

Відзволя́ти, ля́ю, еш, сов. в **відзво́лити, лю, лиш,** *гл.* Освобождать, освободить, выручить. Рудч. Ск. I. 138. *Отто одзволив* (од чортів) *він сина.* Драг. 51. *Ти одзволив нас од смерти.* Рудч. Ск. I. 120.

Відзволя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відзво́литися, люся, лишся,** *гл.* Освобождаться, освободиться. *Одзволилась єси від недуги твоєї.* Єв. Л. XIII. 12.

Відзе́мок, мка, *м.* Часть древеснаго ствола до вѣтвей.

Відзива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відізва́ти, зву́, веш,** *гл.* Отзывать, отозвать.

Відзива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відізва́тися, зву́ся, вешся,** *гл.* . Отзываться, отозваться. Чуб. I. 141.

Ві́дзимки, ків, *м. мн.* Исходъ зимы, время послѣ зимы, когда еще возвращаются зимнія явленія. Берд. и Житом. у.

Відзіґо́рний, а, е. Франтоватый. *Така відзіґорна—не впади, пороше, на мос хороше.* Уман. у. Подольск. у. См. **фіціґорний.**

Відзімува́ти, му́ю, еш, *гл.* Перезимовать.

Відзіря́тися, ря́юся, ешся, *гл.* Скалить зубы. *Лежить собака та й відзіряється.* Полт. *Їй би усе тільки до хлопців відзірятися.* Полт.

Відзна́ка, ки, *ж.* Знакъ; отмѣтка. Желех.

Відзнача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відзначи́ти, чу́, чи́ш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відзнача́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відзначи́тися, чу́ся, чи́шся,** *гл.* Отражаться, отразиться, обозначаться, обозначиться. *Ні в чім так не відзначилась душа, як у пісні. Все, що перейшло через серце і розум* (українського народу) *одзначилось в нашій рідній мові.* О. 1861. IV. 31.

Відзоли́ти. См. **Відзолювати.**

Відзо́лювати, люю, еш, сов. в. **відзоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Щелочить, выщелочить (бѣлье). 2) Бранить, выбранить. *Так його, так!... одзоліть його!* Мир. Пов. II. 62.

Відзя́пити, плю, пиш, *гл.* Отворить, распахнуть. *Відзяпити двері навстяж.*

Відібра́ти. См. **Відбірати.**

Відігна́ти. См. **Відганяти.**

Відігра́вати, граю́, є́ш, сов. в. **відігра́ти, гра́ю, еш,** *гл.* Играть, сыграть. *Дав йому своєї скрипки одограть весілля.* Грин. II. 58—59.

Відігра́тися, граю́ся, є́шся, сов. в. **відігра́тися, гра́юся, ешся,** *гл.* 1) Быть играннымъ, сыгранным. 2) Отыгриваться, отыграться.

Відідни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Вынуть дно у бочки.

Відідра́ти, віддеру́, ре́ш, *гл.* = **Віддерти.**

Відідра́тися, віддеру́ся, ре́шся, *гл.* = **Віддертися.** *Відодреться латка від одежини.* Єв. Мт. IX. 16.

Відізва́тися. См. **Відзива́тися.**

Відійма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **відійня́ти, йму́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять. Грин. III. 519. *Воли випрягає, пугу одіймає.* Чуб. V. 279. *Що малий пан вліпить, то і великий не відойме.* Ном. № 1277.

Відійма́тися, ма́юся, ешся, *гл.* Разставаться. *Не клопоч мені голови, бо я і так клопіт маю, від роду ся відіймаю.* Pauli.

Відійти́. См. **Відходити.**

Відімкну́ти. См. **Відмикати.**

Відімсти́ти. См. **Відімщати.**

Відімча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Быстро отвезти или отнести. *Ой ти, коте сірий, та вимети сіни, а ти, кішко, не ворчи, піди сміття одімчи.* Мил. 43. *Одімчить було который возом.... харчі там і барило.* Сим. 222.

Відімща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **відімсти́ти, мщу́, сти́ш,** *гл.* Отомщать, отомстить. *Ой панове гайдамаки, добре себе майте, що за мого пана Йвана ляхам одомщайте.* Нп.

Відімще́ння, ня, *с.* Отмщеніе. *Спасенна смерть! Летіте, вірні душі, до Бога правди, Бога відмщення.* К. ЦН. 241.

Відіпна́ти. См. **Відпинати.**

Відіпра́ти, ся. См. **Відпіра́ти, ся.**

Відіпрі́ти, прію́, еш, *гл.* О льдѣ: оттаять. *Як пішли були дощі, од берега відопріла крига, а то всюди лежить недвижима.* Волч. у.

Відіпхну́ти. См. **Відпихати.**

Відіп'я́ти. См. **Відпинати.**

Відірва́ти, ся. См. **Відривати, ся.**

Відісла́ти. См. **Відсилати.**

Відіспа́ти, сплю́, спи́ш, *гл.* 1) Проспать. **Відіспа́ти ове́ць.** Проспать до тѣхъ поръ, пока овцы разбредутся. *Як чабан одіспав вівці, то, прокинувшися, голосить за ними, і пішов шукати.* О. 1862. V. Кух. 34. 2) Отоспаться, не доспавъ, наверстать и выспаться потомъ. *Одіспав сьогодні за ввесь тиждень.*

Відіткну́ти, ся. См. **Відтикати, ся.**

Відітну́ти, тну́, неш, *гл.* = **Відтяти.** *Відотну тобі хвіст.* Стор. I. 221.

Відітхну́ти. См. **Віддихати.**

Від'їда́ти, даю, єш, сов. в. **від'і́сти, і́м, і́сі́**, *гл.* 1) Отъѣдать, отъѣсть. *Розжалобився, як вовк над порося́м: від'ів ніжки та й плаче.* Ном. № 1692. 2) Только сов. в. Кончить ѣсть, съѣсть. *То беріть та їжте!—Я вже, каже, своє од'ів.* Грин. I. 53. 3) Наверстывать, наверстать потерянное въ ѣдѣ, съѣвъ разомъ. *Їж, від'їдай за снідання, бо тобі й поснідати не довелось.* Харьк.

Від'їда́тися, да́юся, єшся, сов. в. **від'і́стися, і́мся, і́сі́ся**, *гл.* 1) Откармливаться, откормиться. 2) **Їсти як зва́рить, то не від'і́сі́ся.** Такъ вкусно сваритъ, что все ѣлъ бы. Св. Л. 17.

Від'їзд, ду, *м.* Отъѣздъ.

Від'їзджа́ти, жа́ю, єш, *гл.*=**Від'їздити.** *Ой куди ти їдеш, куди від'їжджаєш, ти, козаченьку Марку?* Мет. *Покидає, від'їжджає в Китай городочок.* Мег.

Від'і́здити, джу, диш, *гл.* Отъѣздить, кончить, перестать ѣздить. *Од'їздила вже своє.* Сим. 236.

Від'їзди́ти, джу́, ди́ш, сов. в. **від'і́хати, і́ду, деш**, *гл.* 1) Отъѣзжать. отъѣхать отъ чего. *Від'їхав уже від воріт.* 2) Уѣзжать, уѣхать *До города Крилова від'їздити.* Макс.

Від'їздни́й, а́. е́. Который на отъѣздѣ, прощальный. *Так може, діду, й од'їздної (чарки)?* О. 1862. I. 51. **Від'їзднє́=Відкліннє.**

Від'і́сти, ся. См. **Від'їдати, ся.**

Від'і́хати. См. **Від'їзди́ти.**

Відкади́ти, джу́, диш, *гл.* Окончить кадить.

Відка́з, зу, *м.* Отвѣтъ. Стор. II. 23. МВ. I. 133.

Відказа́ти, ся. См. **Відказувати, ся.**

Відка́зувати, зую, єш, сов. в. **відказа́ти, жу́, жеш**, *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Як Христа дочитаються, то не одказуючи йому: „воістину воскресе", побажай чого: так і станеться.* Ном. № 289. *Ішов козак дорогою: „помагай-бі, женче!" Вона ж йому відказала! „Здоров бувай, серце!"* Нп. 2) Оставлять, оставить въ наслѣдство, завѣщать.

Відка́зуватися, зуюся, єшся, сов. в. **відказа́тися, жу́ся, жеш ся**, *гл.*=Отговариваться, отговориться.

Відкалаба́нити, ню, ниш, *гл.* Отколотить. *Та так його одкалабанили, що він ледві додому дотягся.* Екатериносл. у. Слов Д. Эвари.

Відкалата́ти, та́ю, єш, *гл.* Отзвонить.

Відкараска́тися, каюся, єшся, *гл.* Отдѣлаться, отбояриться. *Лихим лихом причепився, насилу відкараскався від його* Черк. у.

Відка́сник, ка, *м.* Раст.: а) Asperugo gallioides. ЗЮЗО. I. 113; б) Carlina vulgaris L ЗЮЗО. I 116; в) Thalictrum flavum L.

Відкаснýтися, нýся, нéшся, *гл.* Отстать, отвязаться. *Од мене, бабо, відкаснися, і не тілько на яві—і вві сні не снися.* Ном. *Одкаснись від мене і від лиця мого* Ном. *Налякати хоче, аби ми від неї відкаснулись.* Г. Барв. 206.

Відкатува́ти, ту́ю, єш, *гл.* Сильно избить.

Відка́шлюватися, лююся, єшся, сов. в. **відка́шлятися, ляюся, єшся**, *гл.* Откашливаться, откашляться.

Відква́сити. См. **Відкваши́вати.**

Відква́шувати, шую, єш, сов. в **відква́сити, шу, сиш**, *гл.* Выпячивать, выпятить. *Як молодик гострий та черево відквасив, то місяць буде дощовий.* Грин. I. 11. 2)—**гу́би.** Надуться, сдѣлать недовольную физіономію.

Ві́дки, *нар.*=**Відкіль.** *Відки йдете?—З під Дунаю.* Гол. I. 98.

Ві́дкид, ду, *м.* Скатъ, покатость, склонъ *Сіла.... на одкиді сіли.* Левиц. I 254.

Відкида́ння, ня, *с.* Отбрасываніе

Відки́дати, даю, єш, *гл.* 1)=**Відкинути 3.** *Лежить, відкидавши ноги, як кулик після яйця.* Ном. № 14087. Вм. **Відкида́ти, да́ю, єш**, сов. в. **відки́нути, ну, неш**, *гл.* 1) Откидывать, откинуть, отбрасывать, отбросить *Лопатою нечисть відкидають.* Ном. № 8059. 2) Отвергать, отвергнуть. *Не відкидай мого прохання.* К. Псал. 3) **Відки́нути но́ги.** Умереть. *Як не мудруй, а вмерти треба! Ори і засівай лани, коси широкі перелоги і грошики за баштани лупи,—то все одкинеш ноги.* Г. Арт. (О. 1861. III 111). Иногда это значитъ лишь лежать сильно угомленнымъ, обезсиленнымъ. См **Відки́дати.** 4) Отворять, отворить. *Одкинула двері, держить настежі.* МВ. (КС 1902. X. 147). *Одкинула заслонку.* Кролев. у. 5)—**на си́то.** Отцѣживать, отцѣдить на сито. Маркев. 169.

ноги говорять также: **кочéрги, гýркала** сурéлі. Ном. № 10879.

Відкида́тися, да́юся, е́шся, сов в. **відки́нутися, нуся, не́шся**, *гл* 1) Откидываться, откинуться, отбрасываться, отброситься. *Голова одкидалась назад.* Левиц. I. 520. 2) Отстраняться, отстраниться, отказываться, отказаться, отшатываться, отшатнуться, отрекаться, отречься *Вона одкинеться од його.* Левиц. Пов. 276. 3) Отражаться, отразиться. *Все те одкидалося, одбивалося в тихій воді.* Левиц. I. 92. 4) Принимать, принять прежній видъ (послѣ превращенія во что) *Він перекинувся вовком та одкинутися назад не вміє.* Ромен. у. 5) Отворяться, отвориться. *Ворота.... раз одкинуться,—стоятимуть і ніч настіж* МВ. (О 1862. I. 97).

Відкі́ль, відкіля́, *нар.* Откуда, оттолѣ. *Відкіль такі се гольтіпаки?* Котл. Ен. I 16. *Не стямишся, відкіль лихо складеться.* Ном. № 1963. *Початок і не можна знать, відкіля взявся.* Ном. № 388

Відкі́льсь, відкіля́сь, *нар.* Откуда-то *Коняку відкілясь пригнаскав.* Мнж. 131.

Відкла́д, ду, *м.* Откладываніе, проволочка. *Одклад не йде в лад.* Ном. № 11006.

Відкла́даний, відкладни́й, а, е. Откладываемый, отложенный. *Що маєш робити, то роби сьогодня, бо тільки їден сир відкладний добрий.* Ном. № 11008 *Одкладний сир добрий.* Ном. № 11007

Відкладáння, ня, с. Откладываніе.

Відкладáти. да́ю, еш, сов. в. **відкла́сти, кладу́, де́ш**, *гл.* Откладывать, отложить. *Одкладає, як лях свято* Ном. № 11005.

Відкладни́й См **Відкладаний**

Відкла́дувати, дую, **еш**, *гл.*=**Відкладати**.

Відклепáти, па́ю, еш, *гл* Отбить косу молоткомъ.

Відклика́ти, ка́ю, еш, сов. в **відкли́кати, кли́чу, чеш**, *гл.* Отзывать, отозвать

Відклика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **відкликну́тися, ну́ся, не́шся**, *гл.* Отзываться, отозваться, откликаться, откликнуться. *Як прийде лисичка, то не откликайся.* Рудч. Ск. II. 4. *Відкликнувся Олесь, та й сам гдесь.* Ном № 12723

Відкли́нне, ного, *с.* Прощальный подарокъ. *Ой дав же я їй да одклинного—коня вороного, а вона* (мені) *хустиночку.* Грин. Ш. 175. **Мил.** 113

Відкли́нщина, ни, *ж* Прощальный пиръ. а) по случаю выхода ученика отъ мастера-кобзаря, б) по окончаніи свадебныхъ празднествъ (въ субботу). Чуб. IV. 580

Відклони́ти. ся. См. **Відклоняти, ся**.

Відклоня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відклони́ти, ню́, нишь**. *гл.* Въ свадебномъ обрядѣ: заставлять, заставить новобрачныхъ поклониться родителямъ,—это дѣлаетъ съ женихомъ дружко, съ невѣстой братъ руками, обернутыми въ платокъ или полотенце. *Старосто, пане підстаросто! благословіть батькові й матері молодого князя* (сестру) *одклонить!* Маркев 108, 110. МУЕ. III 106.

Відклоня́тися, ня́юся, ешся, сов. в **відклони́тися, ню́ся, нишся**, *гл.* Кланяться, поклониться, передавать, передать поклонъ. Грин. Ш. 175. *Молодий і молода моляться спершу Богу, тоді одклоняються батькові й матері.* Грин. III. 531. *Та бийся, коню, вибивайся, та на крутий бережечок поспішайся, та до ойця, неньки відклоняйся.* Чуб. V. 798. *З України до дівчини козак відклонився.* Чуб. V. 305 *Не відклонившись їм, пійшла скорою ходою додому.* Г. Барв. 152.

Відкля́кнути, кну, неш, *гл.* Отойти (объ окоченѣвшихъ или отмороженныхъ частяхъ тѣла).

Відкля́стися, кляну́ся, не́шся, *гл.* Отпереться отъ чего съ клятвой, божбой. Харьк. у. (Лобод.).

Відкозакува́ти, ку́ю, еш, *гл* Окончить козачествовать. *Запорожці... відкозакувавши в Січі, позаводились жінками та дітьми* Стор. МПр. 152.

Відкóли, *нар.* 1) Съ какихъ поръ. *Відколи пішов, та й нема.* Рудч. Ск. II. 35 2) Съ тѣхъ поръ, какъ. *Ще не чула, одколи живу на світі* Левиц Пов. 341

Відколи́шній, я, е. Очень давній.

Відколо́ти. См. **Відколювати**.

Відколупа́ти. См. **Відколуплювати**

Відколу́плювати, люю, еш и **відколу́пувати, пую, еш**, сов. в. **відколупа́ти, па́ю, еш**, *гл.* Отковыривать, отковырять *Одколупали грудку* (каші). Грин I. 33

Відколупну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Відколупати**.

Відколу́пувати. См. **Відколупнути**

Відко́лювати, люю, еш, сов. в. **відколо́ти, лю́, лиш**, *гл.* Откалывать, отколоть, отщепливать, отщепить.

Відколядува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Окончить колядува́ння. МУЕ. III. 57.

Відкопа́ти, ся. См. **Відкопувати, ся.**

Відкопи́лити, лю, лиш, *гл.* Оттопырить (о губѣ). *Оце! відкопилив губу!* Васильк. у.

Відко́пування, ня, *с.* Откапываніе.

Відко́пувати, пую, еш, сов. в. **відкопа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Откапывать, откопать. *Щоб ці гроші відкопали такі руки, які закопали.* Чуб. I. 98.

Відко́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **відкопа́тися, па́юся, ешся,** *гл.* Откапываться, откопаться.

Відкоси́ти. См. **Відкошувати.**

Відкоси́тися, шу́ся, сишся, *гл.* Окончить косьбу.

Відкоти́ти, ся. См. **Відкочувати, ся.**

Відко́чувати, чую, еш, сов. в. **відкоти́ти, кочу́, тиш,** *гл.* Откатывать, откатить. *Він тоді його відкотив аж до лісу.* О. 1862. I. 33.

Відкочува́ти, чу́ю, еш, *гл.* Откочевать. *Татаре.... одкочували собі геть у.... степи.* К. Хмельн. 13.

Відко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкоти́тися, кочу́ся, тишся,** *гл.* Откатываться, откатиться. *Яблучко від яблуньки не відкотиться.* Ном. № 9304.

Відко́шувати, шую, еш, сов. в. **відкоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Косить, скосить, отрабатывая за долгъ.

Відкрада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відкра́стися, дуся, дешся,** *гл.* Уходить, уйти украдкой. *Мене мати лає, гулять не пускає, ой я відкрадуся да й нагуляюся.* Чуб. V. 542.

Відкра́ювати, кра́ю, еш, сов. в. **відкра́яти, кра́ю, еш,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать. **Сороч́ку відкра́яти.** Отрѣзать полотна на сорочку. Левиц. КС. 60.

Відкрива́ння, ня, *с.* Открываніе.

Відкрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відкри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* Открывать, открыть; обнаруживать, обнаружить. *Прийшла його мила, китайку відкрила.* Нп. *Я ж тобі всю правду відкриваю.* Чуб. V. 825.

Відкрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відкри́тися, кри́юся, ешся,** *гл.* Открываться, открыться.

Відкриття́, тя́, *с.* Откровеніе. *Мені* (Шевченкові твори) *здались мов би якимсь одкриттям з неба.* К. ХП. 12.

Відкришити, шу́, шиш, *гл.* Открошить.

Відкриши́тися, шу́ся, шишся, *гл.* Открошиться.

Відкрути́ти, ся. См. **Відкручувати, ся.**

Відкру́чувати, чую, еш, сов. в. **відкрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Откручивать, открутить. *Трохи голови не відкрутив із чубом.* Стор. I. 191. 2) Отвинчивать, отвинтить.

Відкру́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відкрути́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Став думати, як би то від них відкрутитись.* Кв. I. 255.

Відкудо́вчити, чу, чиш, *гл.* Поколотить. *Опісля насилу люде виволокли з кімнати. так він його відкудовчив.*

Ві́дкуп, пу, *м.* 1) Откупъ. *Не раз із селами її церкви їм на одкуп оддавали.* К. ЧР. 10. 2) Выкупъ. МУЕ. Ш. 117.

Відкупа́ти, ся, *гл.*=**Відкупляти, ся.**

Відкупи́ти, ся. См. **Відкупляти, ся.**

Відкупля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відкупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Откупать, откупить, выкупать, выкупить. *З моря душу вимала, од гріхів одкупляла.* Чуб. V. 849. *Я б рад одкупити батьківське гніздо, та Біг ма за віщо.* Левиц. I. 422.

Відкупля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відкупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Откупаться, откупиться. *А я смерти не боюся, я від смерти одкуплюся.* Чуб. V. 1093. *Наша душа гріхів довіку не відкупиться.* АД. I. 108.

Відкупне́, но́го, *с.* Выкупъ. МУЕ. Ш. 117.

Відкупни́й, а́, е́. Откупленный, выкупленный. **Відкупні́ кумо́.** Мужчина и женщина, которые, въ случаѣ если дѣти въ семьѣ мрутъ, для сохраненія жизни ребенка, приглашаются его родителями (черезъ шесть недѣль послѣ его рожденія и уже послѣ крещенія) быть второю парою кумовьевъ, при чемъ кумъ даетъ деньги, кума—крижмо; впослѣдствіи ребенокъ родителями выкупается у этихъ кумовьевъ. Мил. 22. Мнж. 183.

Відкупо́вуватися, вуюся, ешся, *гл.*= **Відкуплятися.**

Відкуси́ти. См **Відкушувати.**

Відку́шувати, шую, еш, сов. в. **відкуси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Откусывать, откусить. *Собака собаці хвоста не одкусить.* Ном. № 7954.

Відла́зити, жу, зиш, сов. в **відлі́зти, лі́зу, зеш,** *гл.* Отползать, отползти

Відлама́ти. См. **Відламувати**

Відла́мувати, мую, еш, сов. в. **відлама́ти, ма́ю, еш,** *гл.* Отламывать, отломать.

Відлата́ти, та́ю, еш. *гл.* Отколотить. *Відлатав я йому боки.*

Відла́ювати́ся, ююся, ешся, сов. в. **відла́я́тися, ла́юся, ешся**, *гл.* Отругиваться, отбраниваться, отвѣчать бранью на брань, а въ сов. в. кончить, прекратить брань. *Лають, сквернять його московщиною,—він мовчить, не відлається.* Г. Барв. 438.

Відле́глий, а, е. Отстоящій; отдаленный.

Відле́глість, лости, *ж* Разстояніе; отдаленность.

Відле́гло, *нар.* Отдаленно.

Відле́жати. См. **Відлежувати.**

Відле́жувати, жую, еш, сов. в. **відле́жати, жу, жиш**, *гл.* Пролеживать, пролежать, лежать извѣстное время.

Відлете́ти. См. **Відлітати.**

Відлива́ло, ла, *с.* Ковшъ, которымъ выливаютъ воду изъ большой лодки (дуба). Мнж. 179.

Відлива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відли́ти, діллю́, ллеш**, *гл.* 1) Отливать, отлить. 2) Обливать, облить водою для приведенія въ чувство. *Ой став козак та й з гори ся спускати. взяли дівчину водою відливати.* Гол. *Разів із шість Рябка водою одливали, і стільки ж раз його, одли́вши, знов шмагали.* Г. Арт. (О. 1861. III. 84). 3) Только сов. в. Хорошо сдѣлать. Мир. Пов. II. 120. *Найпервійший кравець* (корсет) *пошив, так і одлив під дев'ять усів.* Г. Барв. 205.

Відлива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відли́тися, діллю́ся, ллешся**, *гл.* Отливаться, отлиться, назадъ литься. **То ва́ші сльо́зи їм одливаються**—отомщаются. МВ. I. 28.

Відли́га, ги, *ж.* Оттепель. Драг. 388.

Відли́г(ну)ти, ну, неш, *гл.* 1) Потеплѣть, отсырѣть. *Оце після дощу земля відлигла.* Черниг. г. 2)—**на се́рці.** Легче сдѣлаться на душѣ. *Нехай трохи одлигне на серці.* О. 1862. V. 58.

Відли́нути, ну, неш, *гл.* 1) Отлетѣть. 2) Отхлынуть. *Відлинула вода від берега.*

Відлипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відли́пнути, ну, неш**, *гл.* Отставать, отстать, отклеиваться, отклеиться.

Відли́ск, ку, *м* Отблескъ. *Тільки одлиск червонястий майнув по білих стінах.* Левиц. I. 26.

Відли́ти, ся. См. **Відливати, ся.**

Відли́чка, ки, *ж.* Знакъ, которымъ отмѣчаютъ, отмѣтка. *Дружки, як молодому пришивають квітку,* (співають): *Ой дай, мати, голку, ще й ниточку шовку,—пришити квітку, як зятеві одличку.* Грин. III. 485.

Відли́чний, а, е. Не такой, какъ другіе, отличный отъ другихъ. *Запорожці були люде одличні: у них і собаки без пастуха самі овець пасли.* О. 1861. X. 34.

Відліг, логу, *м.* **На відліг.** На отмашь. *Як на відліг рукою не робити, так моєму лицю й тілу від нічого не болiти.* Заговоръ. См. **Навідли, навідлі.**

Відліж, жі, *ж.*=**Відлига.** Вх. Зн. 7.

Відлі́зти. См. **Відлазити.**

Відліпи́ти. См. **Відліплювати.**

Відліплювати, люю, еш, сов. в. **відліпи́ти, плю́, пиш**, *гл.* Отлѣплять, отлѣпить.

Відліт, льоту, *м.* Отлетъ, улетаніе.

Відлітати, та́ю, еш, сов. в. **відлетіти, чу́, ти́ш**, *гл.* 1) Отлетать, отлетѣть. *Пташки у вирій одлітають.* МВ. II. 8. *Од Цариграда-города ясний сокіл одлітає.* КС. 1882. X. 495. 2) Отскакивать, отскочить. *Ввявся Добуш добувати, взяли замки відлітати.* Рус. Дніст.

Відлі́ч, чі, *ж.* Вычитаніе. К. Грам. 100. *Одліччу.... зветься справа, що нею одно число одлічується від другого, або зменшується другим.* Кон. Ар. 4.

Відлічи́ти, ся. См. **Відлічувати, ся.**

Відлі́чувати, чую, еш, сов. в. **відлічи́ти, чу́, чиш**, *гл.* 1) Отсчитывать, отсчитать. *Одлічити.... тридев'ять пионин.* Чуб. I. 120. 2) Вычитать, вычесть. К. Грам. 102. Кон. Ар. 4.

Відлі́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **відлічи́тися, чу́ся, чишся**, *гл.* 1) Отсчитываться, отсчитаться. 2) Вычитаться, вычесться, быть вычтеннымъ. *Одно число одлічується від другого.* Кон. Ар. 4.

Відло́га, ги, *ж.* Капюшонъ (въ верхней одеждѣ). Чуб. VI. 419.

Відложи́ти, жу́, жиш, *гл.*=**Відкласти.**

Відломи́ти. См. **Відломлювати.**

Відло́млювати, люю, еш, сов. в. **відломи́ти, млю́, миш**, *гл.* Отламывать, отломить.

Відло́мок, мку, *м.* Отломокъ, обломокъ. *Покрила хвиля всіх одна, одломки тільки шум хапа.* Мкр. Г. 6.

Відлу́зати, заю, еш, *гл.* Пройти, проѣхать. *Одлузавши верстов з двадцяток.* Стор. (О. 1861 IX. 18).

Відлу́ка, ки, *ж.* Отлученіе; отдѣленіе отъ чего либо.

Відлупи́ти, ся. См. **Відлуплювати, ся.**

Відлу́плювати, люю, еш, сов. в. **відлупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Отлупливать, отлупить, отковыривать, отковырять. *Тая земля, що він відлупив, взяла та й розсипалась.* Чуб. I. 144.

Відлу́плюватися, лююся, ешся, сов.в. **відлупи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отлупливаться, отлупиться, откалываться, отколоться.

Відлу́стуватися, туюся, ешся, *гл* Откалываться, отдѣляться слоями. *Кора од осокора одлустується.* Стриж

Відлуча́ння, ня, *с.* 1) Разлученіе, отдѣленіе. 2) Отниманіе (ребенка отъ груди)

Відлуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **відлучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отлучать, отлучить, разлучать, разлучить, отдѣлять, отдѣлить. *Од жінки одлучив* (змія). Мнж.-9. *А тепер я заручена, од челяді одлучена.* КС. 1883. II. 371. **Відлуча́ти дити́ну.** Отнимать ребенка отъ груди. **Відлуча́ти теля́, ягня́.** Взять сосуна отъ матки, чтобы переставъ сосать *Одлучи теля од корови.* Левиц. I. 246.

Відлуча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **відлучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться, разлучаться, разлучиться. *Там Маруся заручається, од батенька одлучається.* Мет. 127. *У дорозі не можна відлучитися від товаришок.* Зміев. у.

Відлу́чний, а, е. Отдѣленный, отдѣлившійся. Новомоск. у.

Відлу́чувати, чую, еш, *гл.*=**Відлучати.** *Пастух одлучує овець од козлів.* Св. Мт. XXV. 32.

Відлюби́ти, блю́, биш, *гл.* Отбить у кого-либо милаго, милую. *Уже ж моя дівчина да й одлюблена.* Нп.

Відлю́дний, а, е. Удаленный отъ людей.

Відлю́дник, ка, *м.* Отшельникъ, анахоретъ, нелюдимъ.

Відлю́дно, *нар.* Удаленно отъ людей.

Відлю́док, дка, *м.*=**Відлюдник.**

Відлютува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Перезлиться. 2) Отпаять.

Відлютува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Отпаяться.

Відля́гти́, жу, жеш, *гл.* Отлечь. *Насилу від серця відлягло.* **Відляглó в живо́т.** Прошла спазма въ желудкѣ.

Відля́сок, ску, *м.* Отголосокъ, эхо. *Танцюють з парубками, тільки одляски йдуть.* Г. Барв. 58. *Поцілувала тричі, аж одляски пішли по-під вербами.* Левиц. I. 51.

Відма́га, ги, *ж.* Отказъ, отговорка. *Це відмага тільки.* НВолын. у.

Відмага́ння, ня, *с.* Отказы, отговорки. *Ніяке відмагання не помага.* Г. Барв. 519.

Відмага́ти, га́ю, еш, сов. в. **відмогти́, можу, жеш,** *гл.* Отнимать, отнять. *Почав пан хату відмагати: десь прикупив сем'ю людей; то треба було хати.* МВ. I. 44.

Відмага́тися, га́юся, ешся, сов. в. **відмогти́ся, можуся, жешся,** *гл.* 1) Отговариваться, отговориться, отказываться, отказаться. ХС. VII. 420. *Як уже тая царівна не одмагалась, що не робила,—треба їй за його йти.* Мнж. 29. *Черга йти меншому на сторожу,—той одмагається.* Мнж. 22. 2) Отдѣлываться, отдѣлаться, избавляться, избавиться. *Слухайся мене, то, може, од батька одможешся.* Рудч. Ск. II. 118. *Він од усякої кари відможеться, як оте прокаже.* Г. Барв. 335.

Відма́зати. См. **Відмазувати.**

Відма́зувати, зую, еш, сов. в. **відма́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отлѣпливать, отлѣпить замазку. *На весні вічка у бджіл відмазують.* 2) Смачивать, смочить шлихтою основу (у ткачей). Константиногр. у.

Відмайструва́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Перестать быть мастеромъ. 2) Окончить урочную плотничью работу. *Відмайстрував своє, то й підеш додому.*

Відмакошити, шу, шиш, *гл.* Отколотить. *Так він його як піймав та як одмакошив!* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Відмалюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* Нарисовать.

Відмалюва́тися, лю́юся, ешся, *гл.* 1) Быть нарисованнымъ, изображеннымъ. 2) Отразиться. *Все твориво в душі одмалювалось.* К. МБ. 14.

Відмани́ти. См. **Відманювати.**

Відмані́жити, жу, жиш, *гл.* Отколотить, отдуть. *Пан і цього одманіжив.* Мнж. 75.

Відма́нювати, нюю, еш, сов. в. **відмани́ти, ню́, ниш,** *гл.* Отвлекать, отвлечь отъ чего, переманивать, переманить отъ чего. *Що я наближусь, вона знов пурхне, і відманила від села.* Г. Барв. 352.

Відмасти́ти. См. **Відмащувати.**

Ві́дмастка, ки, *ж.* 1) Родъ клейстера (изъ муки, крахмала), употребляемаго ткачами для смазыванія нитокъ основы, чтобы онѣ были совершенно гладкими. МУЕШ. 13. Шух. I. 258. 2) Приправа къ

кормy скота мукой. отрубями и пр. Желех.

Відмахну́ти, ся. См. **Відмахувати, ся.**

Відма́хувати, хую, еш, сов. в. **відмахну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отмахивать, отмахнуть.

Відма́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **відмахну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отмахиваться, отмахнуться. *Одмахувались руками.* Левиц. Пов. 79.

Відмаще́ння, ня, *с.* Смазываніе нитокъ основы відмасткою (см.). МУЕ. Ш. 13.

Відма́щувати, щую, еш, сов. в. **відмасти́ти, щу́, сти́ш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать мазаніемъ. *Менї взавтра треба йти відмащувати за того карбованця, що пан позичив.* 2) Смазывать, смазать нитки основы відмасткою. Шух. І. 258.

Відмежо́вувати, вую, еш, сов. в. **відмежува́ти, жу́ю, еш,** *гл.* Отмежевывать, отмежевать.

Відме́лювати, люю, еш, сов. в. **відмоло́ти, мелю́, леш,** *гл.* Отмалывать, отмолоть.

Відмерза́ти, за́ю, еш, сов. в. **відме́рз(ну)ти, зну, неш,** *гл.* 1) Отмерзать, отмерзнуть. 2) Оттаивать, оттаять.

Відме́рти. См. **Відмірати.**

Відме́сти́. См. **Відмітати.**

Відмива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відми́ти, ми́ю, еш,** *гл.* 1) Отмывать, отмыть. 2) Мыть за долгъ, отрабатывать, отработать мойкой.

Відмива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відми́тися, ми́юся, ешся,** *гл.* Отмываться, отмыться. *Так заплямив, що й не відмивається.*

Відмика́ти, ка́ю, е́ш, сов. в. **відімкну́ти, ну́, неш,** *гл.* Отпирать, отпереть. *Одмикай скриню* ЗОЮР. І. 257. *Прийшов і двері відмикає.* Шевч. *Оддай, сину, райські ключі... відімкнути рай і пекло* ЗОЮР. 243.

Відмика́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **відімкну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Отпираться, отпереться (о замкѣ). *Не відмикається чогось замок: чи заіржавів, чи й зовсім поламався.*

Відми́кувати, кую, еш, *гл.*—від чо́го. Отлынивать, уклоняться отъ чего. *Наймити вештались по дворі, одмикували од роботи.* Левиц ПЇО. ІІ. 171 (видання 3-тє, 1905, а в другому виданні (221)—помилка).

Відми́ти, ся См **Відмивати, ся**

Відмі́л, лу, *м.* Отмель. Радом у

Відмі́н, ну, *м.* Выкупъ. *Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку: їде милий, одмін несе.* АД. І. 100.

Відмі́на, ни, *ж.* 1) Измѣненіе, перемѣна. 2) Отличіе. *У нас на Вкраїні.... не всюди однаково говорять.... не велика, воно, правда, і одміна.* О. 1862. І. 70. *Служки, доношуючи після своїх панів стареньку їх зобуву, пришивали до неї для одміни чорні пришви.* Ном. № 7334. 3) Варіантъ. *Є ще сім відмін сієї приказки.* Ном. № 10854. 4) Выкупъ. *„Турчин-турчинойку, не губь мене молодойку, їде мамця відмінити, не даст в'на мі загинути". Одмінойки та й не стало: дівча гірко заплакало.* АД. І. 100. 5) Уродливое дитя, больное англійскою болѣзнью. Чуб. І. 130. Народъ считаетъ такого ребенка чертенкомъ, которымъ подмѣнили человѣческое дитя. См. **Відмінок.** КС. 1883. VI. 372. Ум. **Відмі́нонька.**

Відмі́ни́ти, ся. См. **Відмінятн, ся.**

Відмі́нний, а, е. Отличный, отличающійся отъ. *Почнеш їх Волині зближатися, зараз постережеш, що пішла перед тобою одмінна од нашої сторона.* К. (О. 1861. ІІ. 233).

Відмі́нник, ка, *м.*=**Відміна 5.**

Відмі́нність, ности, *ж.* Отличіе отъ чего.

Відмі́нок, нка, *м.*=**Відміна 5.** Чуб. І 193. *Скік в стремена, давай драла. Аж що за одмінок?—Стрига в хмарах заблищала і стоїть будинок.* Г Арг. (О. 1861. ІІІ. 106). *Який же його одмінок уторопає, що він верзе!* О. 1861. Ш. 88.

Відмінча́, ча́ти, *с.*=**Відмі́на. 5.**

Відмі́нювати, ся, *гл.*=**Відмінятн, ся**

Відміня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відміни́ти, ню́, ниш,** *гл.* 1) Перемѣнять, перемѣнить, измѣнять, измѣнить. *Природу тяжко одмінити.* Ном. № 3208. **Відміни́ло** Перемѣнилось. *Вчора був великий мороз, а сьогодня відмінило.* 2) Покупать, купить и поставить восковую свѣчу въ церкви. *Відміню святій Покрові свічку дорогую і на корогов до церкви двісти подарую.* Мкр. Н. 14. *Відмінила свічечку за копієчку.* Ном. № 12832. У Кулиша не только о свѣчкѣ, а вообще подарить, пожертвовать. *Псалтирщик шість неділь псалтир читав, а за те йому покійного батька свиту відмінили і хустку, і малахай* ЗОЮР ІІ 287 3) Выкупать, выкупить

изъ неволи. *Турчин-турчинойку, не губь менє молодойку: їде мамця відмінити.* АД. I 100.

Відмінятися, няюся, ешся, сов. в **відмінитися, нюся, нишся,** *гл.* Изм'ѣняться, измѣниться. *Пора, мати, дочку віддати, голос відмінився.* Чуб.

Відмірáти, рáю, еш, сов. в. **відмéрти, дімрý, решь,** *гл.* 1) Умирать, умереть, перемирать, перемереть. *Більш як двісті чоловіка сього року відмерло в нашій волості. Багато бджіл повиприскало й одмерло.* Васильк. у. 2) Обмирать, обмереть и потомъ снова возвратиться къ жизни. *Було, послі почую, що люде одмірали. Чому в нас не одмірають? Я пішла б роспитала про свого* (покійного) *дідуся.* Г. Барв. 362.

Відмíрювати, рюю, еш, сов. в. **відмíряти, ряю, еш,** *гл.* Отмѣривать, отмѣрять. *Якою мірою мірянеш, такою тобі одмірянть.* Ном. № 7069.

Відмітáти, тáю, еш; сов. в. **відмести́. ту́, тéш,** *гл.* 1) Отметать, отмести. 2) Отбрасывать, отбросить. *Що відмітаємо в час літній ногами, тое з охотою б взімі і руками.* Ном. № 559.

Відмíтити. См. **Відмічати.**

Відмíтний, а, е. Отличный, отличающійся отъ чего. *Та й увесь наш рід одмітен собі усім.* Г. Барв. 427.

Відмічáти, чáю, еш, сов. в. **відмíтити, чу, тиш,** *гл.* Отмѣчать, отмѣтить.

Відмóва, ви, *ж.* 1) Отвѣтъ. 2) Отказъ.

Відмóвити, ся. См. **Відмовляти, ся.**

Відмóвка, ки, *ж.* Отговорка. *Віддати без жадної відмовки.*

Відмовлáння, ня, *с.* 1) = **Відмова.** 2) Заговоръ (отъ болѣзни). Кіевлянинъ, 1867, № 82 и 83.

Відмовлáти, лáю, еш, сов. в. **відмóвити, влю, вишь,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить. *Чи не закинути ще раз?—То й закиньмо,—одмовив Панько.* Левиц. I. 121. 2) Отговаривать, отговорить. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде.* Грин. III. 179. 3) Отказывать, отказать. *Уранці йде Олеся дружок збірати; куди вступить, усюди одмовляють.* МВ. I. 41. 4) Отбивать, отбить. *Відмовилась мого любка від мого порога.* Гол. IV. 454. 5) Произносить, произнесть. *Молитву відмовляє і про шахрайство гадає.* Ном. *Жид борухи відмовляє.* Ном. № 12157. 6) Заговаривать, заговорить (отъ болѣзни). *Я від вас* (пропасниць) *знаю, од всіх одмовляю: не мучте бідних христіян.* Чуб. I. 121.

Відмовлáтися, лáюся, ешся, сов. в. **відмóвитися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Отказываться, отказаться, отговариваться, отговориться. *Було мати кажуть: давай я тебе росчешу. Так я вже відмовляюсь, відмовляюсь: скубуть бо дуже.* Черниг. у. *Одмовлялась я одмовлялась, та й мусила послухатись.* МВ. I. 21. 2) Оканчивать, окончить говорить. *Ручки ж мої білесенькі одробилися, очі ж мої каресенькі одливилися, уста ж мої сахарній одмовилися.* Чуб. V. 767.

Відмóвний, а, е. 1) Отвѣтный. 2) Отрицательный.

Відмогтúся. См. **Відмагатися.**

Відмóка, ки, *ж.* 1) Мокрое мѣсто въ землѣ, мочага. Кролев. у. 2) Щелокъ, въ которомъ намочено бѣлье. *Ой треба нам, чоловіче, громаду збірати, щоб помогли сорочки з відмоки попрати.* Грин. III, 314. *Мотря стала віджимати сорочки з відмоки.* Левиц. КС. 43.

Відмокáти, кáю, еш, сов. в. **відмóкнути, ну, неш,** *гл.* Отмокать, отмокнуть.

Відмолúти, ся. См. **Відмолювати, ся.**

Відмолодикувáти, кую, еш, *гл.* Прожить молодые годы.

Відмолодúти, джý, дúш, *гл.* 1) Вернуть молодость. 2) О тѣстѣ: сдѣлать мягче.

Відмолодíти, дію, еш, *гл.* Помолодѣть. *Як би він тієї води напився,... то він би відмолодів, другий би вік жив.* Чуб. *Одужала, одмолоділа.* МВ. I. 55.

Відмолóжуватися, жуюся, ешся, *гл.* О раст.: вновь зазеленѣть. *Пішли дощі і на городі стало відмоложуватись.*

Відмолóти. См. **Відмелювати.**

Відмолотúти. См. **Відмолочувати.**

Відмолóчувати, чую, еш, сов. в. **відмолотúти, чý, тиш,** *гл.* Отмолачивать, отмолотить, отработать молотьбой.

Відмóлювати, люю, еш, сов. в. **відмолúти, лю́, лиш,** *гл.* Отмаливать, отмолить. *Щоб відмолювали тяжкії мої гріхи* Стор. *Буду просить Бога.... може ще і одмолю його* (сина). Рудч. Ск. II. 115.

Відмóлюватися, лююся, ешся, сов. в **відмолúтися, лю́ся, лишся,** *гл.* Отмаливаться, отмолиться, избавиться отъ кого молитвой. *Від чорта би-м ся відхрестив, а від тебе -ні відхрещусь, ні відмолюсь.* Ном. № 2806.

Відмо́ргувати, гую. еш, *гл.* Отвѣчать мигані́емъ. *Одна моргне бровою, а друга ѝй одморгує.* МВ. (О. 1862. III. 35).

Відмори́ти. См. **Відморювати.**

Відморо́жувати, жую, еш, сов в. **відморо́зити, жу, зиш,** *гл.* Отмораживать, отморозить. *Мороз узяв та й одморозив йому пальця.* Чуб. I. 5.

Відмо́рювати, рюю, еш, сов. в. **відмори́ти, рю́, риш,** *гл.* –бджо́ли. Морить, заморить пчелъ. *Треба перед Спасом одморювати бджіл.* Волч. у. (Лобод.).

Відмота́ти. См. **Відмотувати.**

Відмо́тувати, тую, еш, сов. в. **відмота́ти, та́ю, еш,** *гл.* Отматывать, отмотать.

Відмочи́ти. См. **Відмочувати.**

Відмо́чувати, чую, еш, сов. в. **відмочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отмачивать, отмочить.

Відмуро́вувати, вую, еш, сов. в. **відмурува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* 1) Разбирать. разобрать каменную или кирпичную стѣну, которая закрывала входъ. *Льох замурований, треба його відмурувати.* 2) Отгораживать, отгородить каменной или кирпичной стѣной. *Відмурував город від сусіда.*

Відмуро́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **відмурува́тися, ру́юся, ешся,** *гл.* 1) О заложенномъ кирпичемъ, камнемъ: быть раскрываемымъ, раскрытымъ путемъ удаленія каменной кладки. 2) Отгораживаться, отгородиться каменной стѣной.

Відм'я́лити, лю, лиш, *гл.* Отколотить, отдубасить. *Хтось добре відм'ялив.* Чуб.

Відна́джувати, джую, еш, сов. в. **відна́дити, джу, диш,** *гл.* Отваживать, отвадить. *Як занадяться кури на город, то ніяк не віднадиш.* Черк. у.

Відна́дитися, джуся, дишся, *гл.* Отвадиться, отстать. *Через його віднадився купець.* О. 1862. V. 56. *Зовсім віднадився, від дому.*

Віднайти́, ся. См. **Відиаходити, ся.**

Віднахо́дити, джу, диш, сов. в. **відна́йти, найду́, деш,** *гл.* Вновь находить, найти.

Віднахо́дитися, джу́ся, дишся, сов. в. **віднайти́ся, йду́ся, дешся,** *гл.* Вновь находиться, найтися. Желех.

Віднести́. См. **Відносити.**

Відни́к, ка́, *м.* Сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держатъ воду. Ум. **Відничо́к.** *Куди ти?—Я хотіла до відничка у сіни, води унести у хату.* МВ. (О. 1862. I. 86). *Стоїть кухлик на відничку й умийся.* Чуб. V. 522.

Відни́ні, *нар.* Отнынѣ, съ этихъ поръ. *Слава не вмре, не поляже однині до віка.* АД. I. 120.

Відни́ха, хи, *ж.*=**Відник.** Лебед. у. Вх. Пч. II. 6. О. 1862. II. 62.

Відни́ця, ці, *ж.*=**Відник.**

Відничо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **відник.**

Віднімати, ма́ю, еш, сов. в. **відня́ти, німу́, меш,** *гл.* Отнимать, отнять, отобрать. *А де ж ти діла паляницю? Чи може в лісі хто відняв?* Шевч.

Відно́ва, ви, *ж.* Обновленіе.

Відновити, ся. См. **Відновляти, ся.**

Відновля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **віднови́ти, влю́, виш,** *гл.* 1) Обновлять, обновить. 2) Возобновлять, возобновить.

Відновля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **віднови́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Обновляться, обновиться. 2) Возобновляться, возобновиться.

Відно́вок, вка, *м.* Новый побѣгъ, новый ростокъ, отростокъ. Желех.

Відно́га, ги, *ж.* 1) Каждая часть развѣтвленія (дороги, древеснаго ствола). *Дорога вилами росходиться: та відноґа, що на гору, йде в город..., а друга йде долиною.* Св. Л. 215. *Дуб був високий, а на дубі три однои були.* КС. 1883. I. 57. 2) Рукавъ рѣки. Желех. 3) Отрогъ горы. Желех.

Відно́жина, ни, *ж.*=**Відноґа.** Міусск окр.

Відно́сити, шу, сиш, сов. в. **відне́сти́, су́, се́ш,** *гл.* Относить, отнести. *Звелів царь віднести дітей у церкву на ніч.* Чуб. *Я приносив, а відносити тобі вже черги.* Чуб.

Відня́ти. См. **Віднімати.**

Відо, *пред.*=**Від.** *Старший Галич відо Львова.* Ном. № 1010.

Відо.... Слова, начинающіяся съ **Відо** и здѣсь не имѣющіяся, см. на **Віді....**

Відокро́митися. См. **Відокремлюватися.**

Відокро́млюватися, лююся, ешся, сов. в. **відокро́митися, млюся, мишся.** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *По весіллю брат відокромився від нас.* Федьк.

Ві́дом, ма, *м.* Извѣстіе, знаніе, свѣдѣніе. **Без мого́ ві́дома.** Безъ моего вѣдома. Стор. **Ві́дома ма́ти.** Знать. **Ві́дома одібра́ти.** Узнать; до свѣдѣнія дойти. **Нема́ ві́дома.** Неизвѣстно. *А нема відома, як у тому замку, що в ньому?* Драг. 86.

Відо́мий, а, е. 1) Извѣстный. 2) Я ві-

домий. Мнѣ извѣстно. *Я відомий за ті гроші.* Рк. Левиц.

Відомі́сінький, а, е. Совершенно, вполнѣ извѣстный. *Там мені й стежечки знайомісінькі, хати усі відомісінькі.* МВ. (О. 1862. I. 73).

Відо́мість, мости, *ж.* 1) Свѣдѣніе, знаніе. 2) Извѣстіе. *В салдати тя віддам,—відомости ся сподію.* Чуб. V 234. См. **Відом.**

Відо́мо, *нар.* Извѣстно.

Відо́р, ру, *м.* Отработокъ пахотой за пользованіе землею. Херс. г.

Відора́ти. См. **Відорювати.**

Відо́рювати, рюю, еш, сов. в. **відора́ти, рю́, реш,** *гл.* 1) Отпахивать, отпахать. *Відорана скиба.* Рудан. I. 22. 2) Отрабатывать, отработать пахотой. Херс. г

Відоті́ль, *нар.*=**Відтіль** *Треба відотіль сіно сюди завозити.* Волч. у.

Відпада́ти, да́ю, еш, сов. в. **відпа́сти, паду́, деш.** *гл.* Отпадать, отпасть. *Шпаруна відпала,—треба замазати.* Харьк *Кислиці поїла й оспома напала й охота однала.* Грин. III. 232. **Відпа́сти пра́ва, ла́ски.** Лишиться, потерять, утратить право, расположеніе. **Щоки відпа́ли.** Лицо обрюзгло.

Відпа́лина, ни, *ж.* Мелкая гречневая шелуха, смѣшанная съ мукою.

Відпали́тися. См **Відпалюватися.**

Відпа́люватися, лююся, ешся, сов. в. **відпали́тися, лю́ся, лишся,** *гл* При степномъ пожарѣ поджигать траву, чтобы вызвать встрѣчный пожаръ и такимъ образомъ прекратить дальнѣйшее распространеніе пламени. О. 1862. V. Кух. 31.

Відпанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Окончить господствовать, царствовать.

Відпа́рити. См. **Відпарювати.**

Відпаріти, рію, еш, *гл.* Оттаять. *Замерзне поріг, а як тільки потепліє, то й відпаріє зараз.*

Ві́дпарь, рю, *м.* На болотѣ: не заростающее и не замерзающее мѣсто.

Відпа́рювати, рюю, еш, сов. в. **відпа́рити, рю, риш,** *гл.* 1) Распаривать, распарить. *Тепер одпарь лозину та й гни її.* 2) Только сов. в. Высѣчь, побить.

Відпаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **відпа́сти, пасу́, се́ш,** *гл.* 1) Откармливать, откормить скотъ на пастбищѣ или иномъ корму. *Це мабуть на бразі відпасений віл.* Василь. у. Иногда и въ приложеніи къ людям: *Еч, яку пику собі відпас!* 2) Пасти, пропасти извѣстное время. *Заняв, погнав додому: одпас день.* Рудч. Ск. I. 88. *Ми їм перше пасли, а вони нам нехай відпасають.* Грин. Ш. 565.

Відпаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **відпа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* 1) Откармливаться, откормиться, разжирѣть (о скотѣ, но также и о людяхъ). Маркев. 57. *Одпасся людським потом.* Сим. 226.

Відпа́сти. См. **Відпадати.**

Відпа́сувати, сую, еш, *гл.*=**Відпасати.** *Одпасує живіт.* К. ПС. 83.

Відпа́суватися, суюся, ешся, *гл.*= **Відпасатися** *Годують їх* (москалів) *аби як по городах, то вже вони по селах відпасуються.* Рудч. Ск. II. 164.

Відпаюва́ти, паю́ю, еш, *гл.* Отдѣлить

Відпе́катися. См. **Відпекуватися**

Відпе́куватися, куюся, ешся, сов в. **відпе́катися, каюся, ешся,** *гл.* Отдѣлываться, отдѣлаться. *Живуть вони собі поки що нічого, та як вона відпекається від його.* Харьк

I. Відпе́рти. См. **II. Відпірати.**

II. Відпе́рти, відіпру́, прешь, *гл.* Оттащить. *Відпер у млин мішок жита.*

Відпеча́тати. См. **Відпечатувати**

Відпеча́тувати, тую, еш, сов. в. **відпеча́тати, таю, еш,** *гл.* Распечатывать, распечатать. *Вже твої жупани поношені, вже твої меди відпечатані.* Чуб. V 735.

Відпива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відпи́ти, відіп'ю́, пеш,** *гл.* Выпивать, выпить что слѣдуетъ. *Цілий піст не пив горілки та казав, що на великдень відопє своє.* Черниг. г. *Чом же ви, каже, тату, не п'єте?—Я вже, каже, своє одпив,* т. е. во время своей жизни выпилъ все что могъ, теперь не могу. Грин. I 53.

Відпива́тися, ва́юся, ешся, сов. в **відпи́тися, відіп'ю́ся, ешся,** *гл.* Напиваться, напиться вдоволь. *Знайшли воду, не відіп'ються; тяжко вже їм і дихати.* Кв. II. 305.

Відпина́ти, на́ю, еш, сов. в. **відіпна́ти и відіп'я́ти, пну́, неш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть, отвязывать, отвязать. Желех.

Відпи́рськатися. См. **Відпирськуватися.**

Відпи́рськуватися, куюся, ешся, сов. в. **відпи́рськатися, каюся, ешся,** *гл.* Отфыркиваться, отфыркаться. *Насіла собака на кота, а він тільки відпирськується.*

Відпи́с, су, *м.* Письменный отвѣтъ. *Написав усе, що сталося, і прислав відпису.* Св. Л. 318.

Відписа́ти. См. **Відписувати.**

Відпи́сувати, сую, єш, сов. в. **відписа́ти, шу́, шеш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить письменно. *От і написали до царя, а цар одписав і кличе до себе.* Рудч Ск. II. 71. *Наші хлопці назад листи одписали.* Грин. Ш. 563. *На сей лист не відписано мені нічого.* К. XII. 65. 2) Завѣщать, оставлять, оставить по завѣщанію. *Може старий відпише фліґель мені* Левиц. Пов. 80. *Макіївський пан відписав на церкву худобу.* Г. Барв. 168.

Відпита́ти. См. **Відпитувати.**

Відпи́ти, ся. См. **Відпивати, ся**

Відпи́тувати, тую, єш, сов в. **відпита́ти, та́ю, єш,** *гл.* Путемъ разспросовъ находить, найти, узнавать, узнать. *Повіз Лейба горщик масла в місто продавати та й пішов собі на ринок купця відшукати.* Рудан. I 64

Відпиха́ти, ха́ю, єш, сов в **відіпхну́ти, ну́, неш,** *гл.* Отпихивать, отпихнуть, отталкивать, оттолкнуть. *Відпхнув срібний човник золотим весельцем* Рудч Ск. II 39.

I. Відпіра́ти, ра́ю, єш, сов. в. **відпра́ти, відперу́. ре́ш,** *гл.* Отстирывать, отстирать, отмывать, отмыть (бѣлье)

II. Відпіра́ти, ра́ю, єш, сов в **відпе́рти, відіпру́, прешь,** *гл.* 1) Отпирать, отпереть. *Скрипливі воріпечка, не можу відперти.* Мет. 2) Отражать, отразить, дать отпоръ, отогнать. *Смерти не відперти.* Посл. *Насилу відперли його.* Черк у 3) Относить, отнести (тяжелое что либо).

I. Відпіра́тися, ра́юся, єшся, сов. в. **відіпра́тися, відперу́ся, ре́шся,** *гл* Отстирываться, отстираться, отмываться, отмыться (о бѣльѣ). *У шось таке рушник уробили, що й не відіправся.* Черниг

II. Відпіра́тися, ра́юся, єшся, сов в **відпе́ртися, відіпру́ся, прешся,** *гл.* 1) Отпираться, отпереться (о запорѣ). 2)=**Відмагатися 1.** *Відпірайся, мій синочку, що коника та й не маєш.* Нп.

Відпі́рка, ки, *ж.* Отговорка. *От і має відпірку.* НВолын. у.

Відпі́рчити, чу, чиш, *гл.* Отпороть, высѣчь. *Бідну дитину через стілець та й відпірчать.* О. 1862 I. 72.

Відпічну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Відпочити.** Желех.

Відплазува́ти, зу́ю, єш, *гл.* Отползти.

Відпла́кати, чу, чеш, *гл.* Перестать оплакивать. *Відплакав своє горе.*

Відпла́та, ти, *ж.* 1) Отплата, вознагражденіе. *А ще ж бо я отцю, неньці відплати не дав.* Чуб V. 1016. *Я люблю тебе, дівчино, як дитину мати, не бажаю за кохання любої відплати.* К. Досв. 61. 2) Возмездіе, воздаяніе, отмщеніе.

Відплати́ти. См. **Відплачувати.**

Відпла́чувати, чую, єш, сов. в. **відплати́ти, чу́, тиш,** *гл.* 1) Отплачивать, отплатить, вознаграждать, вознаградить. *Нема в нас, козаків, срібла та злата, щоб за дари дарами відплатити.* К. Бай 21. 2) Отомщать, отомстить. *Товариші гайдамаки, чиніть мою волю, що нам треба відплатити вкраїнську недолю.* Макс

Відпли́в, ву, *м* 1) Стокъ. 2) Отливъ (морской). Желех

Відплива́ти, ва́ю, єш, сов в. **відплисти́, ву́, ве́ш, відпли́нути, ну, неш, відплисти́, ву́, ве́ш,** *гл.* Отплывать, отплыть *Селезник одплив трохи дали.* Грин. I. 104. *Сіли собі у човничок, од бережка відплинули.* Чуб V. 558.

Відпліши́ти, шу́, шиш, *гл* 1) Вынуть клинышекъ, которымъ было что либо закѣпнено. 2) Откалотить. *Відплішив пак, що до нових віників буде згадувати.* Чуб.

Відпльо́вуватися, вуюся, єшся, сов. в. **відплюва́тися, плюю́ся, е́шся,** *гл.* Отплевываться, отплеваться *Як перейде (пін) дорогу—щастя не буде, хиба відплюється.* Ном № 13383

Відплю́скати. См **Відплюскувати**

Відплю́скувати, кую, єш, сов. в. **відплю́скати, каю, єш, відплю́снути, ну, неш,** *гл.* Отплескивать, отплеснуть

Відплю́щити, ся. См. **Відплющувати, ся.**

Відплю́щувати, щую, єш, сов. в. **відплю́щити, щу, щиш,** *гл.* Раскрывать, раскрыть (глаза).

Відплю́щуватися, щуюся, єшся, сов. в. **відплю́щитися, щуся, щишся,** *гл.* Раскрываться, раскрыться (о глазахъ).

Відповза́ти, за́ю, єш, сов. в. **відповзти́, зу́, зе́ш,** *гл.* Отползать, отползти.

Відповіда́ння, ня, *с.* Отвѣтъ. Слово это взято изъ слѣдующаго стиха фальсифицированной думы „Битва Чигиринская“: *Слухати гетьмана Жолковського одповіданьс.* Срезн. Запор. Ст. I. 88.

Відповіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **відповісти́, вім, вісй,** *гл.* 1) Отвѣчать. отвѣтить.

І відповідав, кажучи: Ім'я моє легіон. Єв. Мр. V. 9. *Я, молоденька, уміла відповісти.* Чуб. V. 698. 2) Соотвѣтствовать. 3) Отвѣчать, быть отвѣтственнымъ, отвѣтить.

Відповіддя, дя, *с.* Слово это впервые появилось въ фальсифицированной думѣ „Битва Чигиринская", опубликованной Срезневскимъ въ первой части „Запорожской Старины", стр. 86, въ такой формѣ: *Тільки святий Бог наших не забував, на великі зусилья на* вітповіть *держав.* Значеніе слова здѣсь неясно. Максимовичъ въ сборникѣ 1849 г. исправилъ: *На великі зусилья, на відповідья держав* (стр. 53) и далъ переводъ: отвѣтъ, отпоръ.

Відповідний (ній), а (я), е, (є). 1) Отвѣтный. *Відповідний лист.* 2) Соотвѣтственный. *Як, купаючись, набереться води в ухо, то стане на одну ногу, одповідню тому ухові....* Ном. № 336.

Відповідно, *нар.* Соотвѣтственно.

Відповідувати, дую, еш, *гл.*—**Відповідати.** *А що він відповідував?* Черк. у.

Відповідь, ді, *ж.* Отвѣтъ. *Одповідь мав дати.* Котл. Ен. IV. 48. *Нам треба дати одповідь тим, що післали.* Єв. І. І. 22.

Відповісти. См. **Відповідати.**

Відповістити. См. **Відповіщати.**

Відповіщати, щаю, еш, сов. в. **відповістити, щу, стиш,** *гл.* Разсказывать, разсказать. *Чую, що стара за мене одповіщає.* МВ. I 17. *Люде всі як раз нам і відповістили.* Федьк. *Як почала вона говорити, то і за себе все сказала, і за нас одповістила.* МВ. І. 75.

Відпозивати, ваю, еш, *гл.* Вернуть судомъ. *Дак я оце іду позивать: може як небудь чи не відпозиваю своє.* Чуб.

Відпокутувати, тую, еш, *гл.* Искупить покаяніемъ. *Маруся.... подалась у черниці, щоб свій гріх одпокутувати.* Г Барв. 455.

Відполіскувати, кую, еш, сов. в. **відполоскати, щу, щеш,** *гл.* Отмывать, отмыть, полоща въ водѣ.

Відполовинити, ню, ниш, *гл.* Взять чего половину. *Хазяйко, дай на онучі!—Не дає... Я найшов драночку, одполовинив собі, взяв, а то їй на пелюшки покинув.* Г. Барв. 405

Відполоскати. См. **Відполіскувати.**

Відпоминати, ваю, еш, *гл.* Помянуть (церковнымъ поминовеніемъ). *Кому се зостанеться, той і спасибі скаже, і відпоминає нас.* Кв. І. 118. *Умер той дід, поховали, відпоминали.* Г. Барв. 196 *Одпоминають попи мою душу.* КС. 1882 X. 24.

Відпобрина, ни, *ж.* Шестъ, которымъ отталкиваютъ неводъ на глубину. Павлогр. у. (Залюбовск.).

Відпороти, ся. См. **Відпорювати, ся.**

Відпорювати, рюю, еш, сов. в. **відпороти, рю, решь,** *гл.* Отпарывать, отпороть.

Відпорюватися, рююся, ешся, сов. в. **відпоротися, рюся, решся,** *гл.* Отпарываться, отпороться.

Відпочивання, ня, *с.* Отдыхъ, отдохновеніе. *Сами собі дали на три години відпочивання.* Макс. (1849). 54.

Відпочивати, ваю, еш, сов. в. **відпочити, чину, неш,** *гл.* Отдыхать, отдохнуть. *Тоді одпочинемо, як помремо.* Ном. № 10031. *Ляжмо, сестро, одпочиньмо.* ЗОЮР. II. 21.

Відпочивок, вку, *м.*=**Відпочинок.** Употр. и во мн. ч.: *Поки діло кінчати,—сядьмо на відпочивки.* Подольск. г.

Відпочин, ну, *м.* Отдыхъ. *Карим очам спання нема, ніжкам—одпочину* Чуб V. 577.

Відпочиння, ня, *с.* Отдохновеніе. *По три поклони покладали, відпочиння мали.* (Изъ фальсифиц. думы). Макс. (1849). 30.

Відпочинок, нку, *м.*=**Відпочин.** Рудч. Ск. II. 73. *Ні сну мені, ні одпочинку.* МВ. II. 14. *Нема ніжкам одпочинку.* Мет. 78.

Відпочити. См. **Відпочивати**

Відправа, ви, *ж.* 1) Богослуженіе, служеніе. *Кончилась відправа, вона* (паночка) *пішла з церкви.* Рудч Ск. II. 47. *Попи добилися копійки і за одправи принялись.* Мкр. Г. 70. **Відправу правити,** чинити. Служить (въ церкви). *Почали велику одправу правити.* Рудч. Ск. II. 31. *Сліпий старець чинить у дому Божому одправу.* МВ. І. 16. 2) Отпускъ. *Козак молоденький о відправу просить: „пусти ж мене, пане, звідси на Волиня".* Гол. І. 104.

Відправити, ся. См. **Відправляти, ся.**

Відправляти, ляю, еш, сов. в. **відправити, влю, вишь,** *гл.* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать. *Тяжко, тяжко мені тебе з дому одправляти.* Макс. (1849). 7. *Одправила-сь чесних хлопцей, та чекай донині: тепер підеш ва такого, котрий пасе свині.* Гол IV. 510. 2) Разсчитывать, удалять (служащихъ).

3) Отправлять, отправить, отбывать, отбыть. *Ой він пішов до ляшеньків служби відправляти.* Макс. 4) Совершать, совершить богослужебный обрядъ. *Одправив отець Яків утреню.* Г. Барв. 190. *Захова́в дід бабу і похорон одправив.* Рудч. Ск. II. 54. *Похорон одправляти.* АД. I. 117.

Відправля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відпра́витися, влюся, вишся,** *гл.* Отправляться, отправиться. Рудч. Ск. I. 100.

Відправува́ти, ву́ю, еш, *гл.*=**Відправляти** 4. *Службу* (в церкві) *одправували.* КС. 1884. VIII. 724.

Відпрова́джувати, джую, еш, сов. в. **відпрова́дити, джу, диш,** *гл* 1) Отправлять, отправить, отсылать, отослать, отвести; спроваживать, спровадить, прогнать. *Завтра відпровадить у Прилущину двісті жолнірів, щоб вони спалили Ржавець.* Стор. МПр. 99. 2) Проводить, провести. *Нам пошли, Боже, вік і здоров'я, щоб цей празник одпровадить, нового году діждать легенько.* Ном. № 11573.

Відпрова́ження, ня, *с.* Провожаніе.

Відпрова́ж(ув)а́ти, жу(а́)ю, еш, *гл.*= **Відпроваджувати.**

Відпро́дати См. **Відпродувати.**

Відпро́дувати, дую, еш, сов. в. **відпро́дати, дам, дасй,** *гл.* Перепродавать, перепродать.

Відпроси́ти, ся. См. **Відпрошувати, ся.**

Відпрото́рити, рю, риш, *гл.* Отправить, отпровадить.

Відпрото́ритися, рюся, ришся, *гл.* Отстраниться. *Батько заможний, дак вона зараз і відпроторилась од нас: ми вже їй не рівня.* Г. Барв. 121.

Відпроха́ти, ся. См. **Відпрохувати, ся.**

Відпро́хувати, хую, еш, сов. в. **відпроха́ти, ха́ю, еш,** *гл.* = **Відпрошувати, відпросити.**

Відпро́хуватися, хуюся, ешся, сов. в. **відпроха́тися, ха́юся, ешся,** *гл.*=**Відпрошувати. ся.** *Заплатив Беркові гроші, а з процентом одпрохався.* Левиц. I. 108. Мнж. 102.

Відпро́шувати, шую, еш, сов. в. **відпроси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Отпрашивать, отпросить, освободить просьбами. *Побачити сина, а може й додому одпросити.* Левиц. I. 60.

Відпро́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **відпроси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* Отпрашиваться, отпроситься. *Циган насилу одпросився,—вони його покинули та й пішли.* Рудч. Ск. II, 183. *Відпросились у матері у Київ.* Стор. МПр. 34.

Відпряга́ти, га́ю, еш, сов. в. **відпрягти́, жу́, же́ш,** *гл.* Отпрягать, отпречь. *Відпрягли коней.* Стор. II. 97.

Відпряда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відпря́сти, пряду́, де́ш,** *гл.* Прясть въ отплату за что, отрабатывать, отработать пряденіемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпряда́ла?* Грин. Ш. 399. *Хто мені буде чужі мітки одпрядать?* Мил. 219.

Відпря́дки, дків, *м. мн.* Остатки, отбросы при пряденіи. Ум. **Відпря́дочки.** *Що ж она діє?—Золото пряде. Ходім до неї колядувати, ой чей же нам дасть по колядочці, по колядочці, хоть відзадячко..., хоть відпрядочки на шаріночку.*

Відпуска́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відпусти́ти, пущу́, стиш,** *гл.* 1) Отпускать, отпустить. *Петра на волю відпустили.* Шевч. 2) Отчаливать, отчалить. *В тій галері від пристані далеко одпускали, чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209. 3) Отпускать, отпустить, ослабить. *Оце наївся, треба й очкур відпустити.* 4) Разрѣшать, разрѣшить (отъ грѣховъ). *Одпусти, Боже, гріха, в кого жінка лиха: і моя недобра.* Ном. № 9114.

Ві́дпуст, ту, *м.* Отпущеніе грѣховъ, разрѣшеніе. *Хто дурневі вибачить, має сто днів відпусту.* Ном. № 6212. **На відпуст ходи́ти.** Ходить на богомолье. *З дитиною на відпуст, а з лихою долею на весілля.* Ном. № 8109

Відпусти́тель, ля, *м.* Отпускающій. *Я Іван Хреститель,—гріхам відпуститель.* Рудч. Ск. I. 178.

Відпусти́ти. См. **Відпускати.**

Відпуще́ння, ня, *с.* Отпущеніе. *Відпущення гріхів од Господа.... добуде.* Стор. МПр. 39.

Відра́да, ди, *ж.* 1) Отрада, утѣшеніе. *Та не дав мені порадоньки, серцю одрадоньки.—Яку ж тобі, моя мила, одраду давати?* Мил. 115. *Ой коли б ти, мати, знала, що то за досада, то б ти мене оженила, щоб була відрада.* Мет. 2) Отсовѣтываніе. Ум. **Відра́донька.** *Нема мені відрадоньки від мого нелюба.* Мет. 253. См. **Відрадість.**

Відра́джування, ня, *с.* Отсовѣтываніе.

Відра́джувати, джую, еш, сов. в. **відра́дити, джу, диш,** *гл.* Отсовѣтывать, не совѣтовать, не посовѣтовать что дѣлать.

Відра́дісний, а, е. Отрадный, радостный. *Ой як же мені всєлому бути, веселому, одрадосному.* Мет. 71. *Мені ви світ одрадісний зробили.* К. ПС. 59.

Відра́дісно, *нар.* Отрадно; радостно, весело. *Що то молоді літа золоті людям! Що задумав, все йому можна, все йому відрадісно, все втішно.* МВ. II. 79.

Відра́дість, дости, *ж.* Отрада, утѣшеніе. АД. I. 91. *Ой молодосте, відрадосте!* Нп. *Шукав одрадости між козаками.* К. ЦН. 175. См. **Відра́да, відра́дність.**

Відра́дність, ности, *ж.* = **Відрадість.** *Не маю я відрадности від свого нелюба.* Чуб. V. 361.

Відра́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **відра́да.**

Відра́дощі, щей, *ж. мн.* = **Відрадість.** *Відрадощі жизні, кому ви судились?* К. Дз. 135.

Відра́жуватися, жуюся, ешся, *гл.* Имѣть отраду, радости. *Та чужі люде живуть, та чужі люде одражуються, а я ще й не нажилась, ще й не наговорилась* (бо вмер чоловік). Мил. 209.

Відра́зу, *нар.* Сразу, вдругъ.

Відра́лити, лю, лиш. *гл.* Пройти раломъ межу.

Відра́литися, люся, лишся, *гл.* Окончить ра́лити.

Відрахува́ти, ху́ю, еш, *гл.* Отсчитать. *Пан нехай відрахують тільки за кождих п'ятнадцять огірків, що там тому.* Чуб.

Відра́ювати, ра́юю, еш, сов. в. **відра́яти, ра́ю, еш,** *гл.* Отсовѣтовать, не совѣтовать, не посовѣтовать. *Одраяли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. Ш. 179.

Відректи, ся. См. **Відрікати, ся.**

Відрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відірва́ти, рву́, веш,** *гл.* Отрывать, оторвать. *Ой відріжте й або відірвіте й та срібного грудзя.* Мет. 403.

Відрива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відірва́тися, рву́ся, вешся,** *гл.* Отрываться, оторваться. *Випив він та зараз давай відриватись від стіни.* Рудч. Ск. II. 69. *Одірвись, коню, од береспонька.* Мет. 19.

Відрига́ти, га́ю, еш, сов. в. **відригну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Отрыгивать, отрыгнуть.

Відрига́тися, га́юся, ешся, сов. в. **відригну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Отрыгиваться, отрыгнуться. *Так хтось згадав, що вчорашній борщ відригнувся.* Ном. № 369.

Відрі́з, зу, *м.* Мѣра земли: участокъ въ три десятины. Миргор. у. Вас. 197.

Відрі́зати, ся. См. **Відрізувати, ся.**

Відрізни́ти, ся. См. **Відрізняти, ся.**

Відрізня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **відрізни́ти, ню́, ни́ш,** *гл.* 1) Отдѣлять, отдѣлить. *Вони вже двох синів одрізнили, а два з ними живуть.* Пирят. у. *Відрізняють дитину від материної мови.* О. 1861. XI. 104. *Майстер ще з неї* (дитини) *городянина зробить.... усіма звичаями од селян одрізнить.* К. (О. 1862. Ш. 22). 2) Отличать, отличить. *Мова.... відрізняє людей від инших звірів.* Дещо.

Відрізня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **відрізни́тися, ню́ся, нишся,** *гл.* 1) Отдѣляться, отдѣлиться, отстраняться, отстраниться. *Цвіла, цвіла калиноньна, на воду схилилась, дівчиноньна журилася, що від роду відрізнилась.* Мет. *А всі зірочки до купочки, місяць одрізнивсь.* Грин. Ш. 165. 2) Выдѣляться, выдѣлиться. *Звідтіль одрізнявся голосний крик корови або півня.* Левиц. I. 126. 3) Отличаться, выдѣляться, выдѣлиться. *Зорі відрізняються від планет.* Ком. I. 32.

Відрі́зувати, зую, еш, сов. в. **відрі́зати, жу, жеш,** *гл.* 1) Отрѣзывать, отрѣзать. *Я з Степанидою йому дві сорочки відрізали.* Г. Барв. 98. *Поли одрізуй та плечі латай.* Ном. № 1545. *Як різцем одрізало.* Ном. № 1838. **Як одрі́зано.** Нѣтъ какъ нѣтъ. *То було що дня вчащає, а тепер і не побачиш: як одрізано.* 2) Только сов. в. Рѣзко отвѣтить, рѣзко отказать. *Возному так одрізала, що мусить одчепиться.* Котл. НП. 367.

Відрі́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **відрі́затися, жуся, жешся,** *гл.* Отрѣзывать, отрѣзать себя отъ чего. *Взяла ключ і ніж, відрізалася.* Чуб. *Нерівно відрізалося.*

Відріка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відректи́, речу́, че́ш,** *гл.* Отвѣчать, отвѣтить. *Так це їй.... каже, а воно одріка.* Мнж. 173. *Е ні, одріка, се вже не шпачки.* Ном. № 13712.

Відріка́тися, ка́юся, ешся, сов. в. **відректи́ся, речу́ся, че́шся,** *гл.* Отказываться, отказаться. *Родино моя, не відрікайся од мене.* Чуб. Ш. 129. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас, ідіть собі на очерета, на болота.* Чуб. I. 120. *Варив чорт з москалем пиво та й солоду відрікся.* Ном. № 821.

Відро́, ра́, *с.* Ведро. *Пішла по воду, відра побила.* Мет. 5. *Чи три відрі, чи чотирі відрі про празники горілки взято?* Екатериносл. у. Ум. **Віде́рце, віде́рочко, віде́рко.**

Відроби́ти, ся. См. **Відробляти, ся.**

Відробі́ток, тку, *м.*=**Відробок.** *Позичте.... карбованця на відробіток.* Левиц. I. 69. *Ти б позичив у кого небудь на відробіток.* О. 1861. XI. 111.

Відро́блювати, люю, еш, *гл.*=**Відробляти.**

Відробля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відроби́ти, блю́, биш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать. *Чи не зорали б ви мені? Я б уже вам відробив.* Рудч. Ск. II. 9. Иногда просто взамѣнъ работы получить что-либо. *Хомина жінка одробила десь курочку і приносе додому.* Мнж. 66. *Одробить де пшінця або прісця та зварить кулешик.* Грин. II. 177. 2) При помощи волшебства уничтожать, уничтожить сдѣланное, возвращать, вернуть къ прежнему состоянію. *Я поробив їх вовками, а одробити не зумію.* ХС. VII. 455. *Хто одробе мою дочку од цього, що їй пороблено, тому дарую половину царства.* Грин. II. 252.

Відробля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відроби́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* Оканчивать, окончить работу. *Було над вечір одробимось, пані куди в гостину пійде,— сидимо коло воріт.* МВ. II. 36.

Відро́бок, бку, *м.* Отработокъ. *За гроші не наймає пан поля, а все на відробок.* Литин. у.

Відро́дження, ня, *с.* Возрожденіе.

Відро́джувати, джую, еш, сов. в. **відроди́ти, джу́, диш,** *гл.* Возрождать, возродить. *Аж світ мені піднявся вгору! одродили ви мене.* МВ. (О. 1862. III. 49).

Відро́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **відроди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Возраждаться, возродиться.

Відро́док, дка, *м.* Выродокъ.

Відроскошува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ роскоши. *Це вона там одроскошує.* Пирят. у.

Відроста́ння, ня, *с.* Отростаніе. Харьк.

Відроста́ти, та́ю, еш, сов. в. **відрости́, ту́, те́ш,** *гл.* Отрастать, отрости. *Як відростала чуприна, то закручували її за вухо.* Стор. II. 167.

Відро́сток, тку, *м.* Отростокъ. *Який корінь, такий і одросток.* Ном. № 7139. Ум. **Відро́стоньок.** *Зеленая та дібрівонько, чого в тебе пеньків много, зеленого а ні одного, одростонька ні од одного?* Грин. Ш. 468.

Відрочи́ти. См. **Відрочувати.**

Відруба́ти. См. **Відрубувати.**

Відру́блювати, люю, еш, *гл.*=**Відрубувати.** Стор. I 151.

Відру́бний, а, е. 1) Отдѣльный, обособленный. 2) Совершенно отличный, иной. Желех.

Відру́бність, ности, *ж.* Отдѣльность.

Відру́бно, *нар.* Отдѣльно.

Відру́бок, бка, *м.* Отрубокъ.

Відру́бувати, бую, еш, сов. в. **відруба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* 1) Отрубывать, отрубить. *Голову йому відрубав.* Рудч. Ск. II. 69. *Відрубай кінець, щоб корочча палиця була.* 2) Только сов. в.=**Відрізати. 2.** *А вона мені як одрубала, та ще й при дочках.* Левиц. I. 140.

Відряди́ти, ся. См. **Відряжати, ся.**

Відряжа́ти, жа́ю, еш, сов. в. **відряди́ти, джу́, диш,** *гл.*=**Виряжати, вирядити.** *Поставили йому хату й відрядили і нічого не дали.* Чуб. *Вхопила Ганна свою новішу свитину, побігла до шинкарки, заставила за карбованця і одрядила жида, що привіз сина.* Левиц. I. 65. *Пошлю послів десятків з п'ять і мушу дари одрядити.* Котл. Ен.

Відряжа́тися, жа́юся, ешся, сов. в. **відряди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.*=**Виряжатися, вирядитися.** *Куди ти убіраєшся, куди ти одряжаєшся?* Мил. 209.

Відрятову́вати, вую, еш, сов. в. **відрятува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Спасать, спасти отъ чего. *Одрятуй нас од видимої смерти.* Чуб. II. 48.

Відса́джувати, джую, еш, сов. в. **відсади́ти, джу́, диш,** *гл.* 1) Отсаживать, отсадить, посадить отдѣльно. *Відсадив його, як кота від сала.* Пом. № 3503. 2) О растеніяхъ: Отсаживать, отсадить, посадить отростокъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Відсадив йому печінки.*

Відсапа́ти. См. I. **Відсапувати.**

Відса́патися, паюся, ешся, *гл.* Перевести духъ, отдохнуть. *Щоб одсапатись трохи, зайшов він за кущі.* Левиц. I. 272.

Відсапну́ти. См. II. **Відса́пувати.**

I. **Відса́пувати, пую, еш,** сов. в. **відсапа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Отрабатывать, отработать полотьемъ. *Дайте на подать п'ять карбованців, я вам, пане, з дітьми відсапаю.*

II. **Відса́пувати, пую, еш,** сов. в. **від-**

саппу́ти, ну́, не́ш, *гл.* Переводить, перевести духъ. *Товстий Хоцінський насилу дихав, одсапував після дороги.* Левиц. I. 162. *Відсапнув трохи.*

Відсахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* 1) Отшатнуться отъ кого, отстраниться. *З острахом великим вона од його одсахнулась.* МВ. (О. 1862. I. 90). 2) Оставить кого, отшатнуться отъ кого; отстать, отвязаться отъ кого. *До батька не йду жалітись. Батько не мати, —відсахнувся.* Г. Барв. 273. *Одсахнувсь жінки й дитинки.* Мнж. 187. *Коли б мені його піймать да провчить, воно б тоді одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11.

Ві́дсвіт, ту, *м.* Отраженіе. *Яким повів очима навкруги, ніби шукаючи в прозорній воді її (Зосиного) чарівничого одсвіту.* Левиц. I. 265.

Відсві́чувати, чую, еш, *гл.* 1) Отражать, отсвѣчивать. *У печі палає, як у гуті. Одсвічують весело білі стіни і божничок.* МВ. (О. 1862. Ш. 57). 2) Отражаться

Відсві́чуватися, чуюся, ешся, *гл.* Отражаться, отсвѣчиваться.

Відсвяткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Отпраздновать. *Одсвяткували ми Зелену Неділю.* МВ. I. 84.

Відселі́ти, ся. См **Відселяти, ся.**

Відселя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відсели́ти, лю́, лиш,** *гл* Отдѣлять, отдѣлить сына на самостоятельное хозяйство. *Оце я одселяю вже старшого сина, ставлю йому хату на леваді.* Рк. Левиц.

Відселя́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відселі́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Выходить, выйти на самостоятельное жилище и хозяйство (о сыновьяхъ). *Час синам одселятися на свої оселі.* Рк. Левиц.

Відсе́рдитися, джуся, дишся, *гл.* Перестать сердиться. *Поки прут найшов, та й відсердився, та на свою миленькую змилосердився.* Чуб. V. 581.

Ві́дси, *нар.*=**Відсіль.**

Відси́джувати, джую, еш, сов. в. **відсі́діти, джу, диш,** *гл.* Отсиживать, отсидѣть. *Піду у монастир відсиджувати за шкуру.* Чуб.

Відсила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **відісла́ти, шлю́, шлеш,** *гл.* Отсылать, отослать, посылать, послать. *Козак до дівчини дрібні листи пише, відсилав до дівчини буйними вітрами.* Чуб. V. 312. *Відсилають у солому спати.* Чуб. I. 175. *Да взяв Бог тую жінку, що з цвіту, да одіслав на небо.* Чуб. I. 146.

Відси́лити, лю, лиш, *гл.* Отвязать. Галиц. *Відсилив штирі воли та й повів додому.*

Ві́дсип, пу, *м.* Плата частью продукта за рушенье пшена. *Товкла в нас просо за одсип.* Г. Барв. 12.

Відсипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відси́пати, плю, плеш,** *гл.* 1) Отсыпать, отсыпать, отмѣрять, отмѣрить что-либо сыпучее. *Відсип і мені трохи борошна. Треба відсипати хліб у гамазею, що весною позичали.* Зміев. у. 2) Отливать, отлить. *Відсипала борщу в глечик.*

Відсипа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Отсыпаться. *Три ночі не спав, тепер буду відсипатися.*

Відсипне́, но́го, *с.* Отсыпное.

Відсипни́й, а́, е́. Отсыпной.

Відси́пщина, ни, *ж.* Отплата за что нибудь зерномъ или мукой.

Відсиса́ти, са́ю, еш, *гл.* Отсасывать.

Відсиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відсо́х(ну)ти, хну, неш,** *гл.* Отсыхать, отсохнуть.

Ві́дсі, *нар.*=**Відсіль**

Відсіва́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відсія́тися, сію́ся, ешся,** *гл.* Кончать, кончить сѣять, кончить посѣвы. *Вже люде відсіваються.—Живуть усю весну.... на полі, поки одсіються.* О. 1861. IX. 193.

Відсіда́ти, да́ю, еш, сов. в. **відсі́сти, ся́ду, деш,** *гл.* Садиться, сѣсть далѣе, пересаживаться, пересѣсть.

Відсіда́тися, да́юся, ешся, сов. в. **відсі́стися, ся́дуся, дешся,** *гл.* Отставать, отстать коркѣ у хлѣба. *Хліб відсівся.* Вх. Зн. 7.

Відсіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **відсі́кти, січу́, че́ш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь. *Ангел махнув та й відсік праве крило Сатанаілу.* Чуб. I. 35.

Відсі́ктися, чу́ся, че́шся *гл.* Отбиться оружіемъ въ бою.

Відсі́ль, відсіля́, *нар.* Отсюда. *Комусь буде тяжко важко, як я піду відсіль.* Нп. *Недалеко відсіля спасається пустельник.* Стор. I. 106.

Відсі́сти, ся. См. **Відсідати, ся.**

Ві́дсіч, чі, *ж.* Отраженіе нападенія,

отпоръ. *Давали таки добру одсіч харцизякам.* К. ЧР. 358.

Відскáкувати, кую, еш, сов. в. **відскóчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Отскакивать, отскочить. *То збоку, то ззаду, то спереду, то прискакує, то одскакує.* Левиц. I. 107. 2) Отлучаться, отлучиться на короткое время. *Чи вам мене не треба буде? Я хочу одскочити ниток купити.* Черниг. у. 3) **Відскóчити від слóва.** Не исполнить даннаго слова, не сдержать обѣщанія. *Хто од слова одскочить, коло того шкура обскочить.* Ном. № 10670

Відскіпáтися, пáюся, ешся, *гл.* Отдѣлаться. *Лихо, сказано, як до кого причепиться,—не одскіпається.* Мир. ХРВ. 218.

Відскороджувати, джую, еш, сов. в. **відскородити, джу, диш,** *гл.* 1) Отрабатывать, отработать боронованіемъ. 2) Отплачивать, отплатить, отомщать, отомстить. *Дав почубеньків* (старець поводиреві), *дак той і одскородив йому.* Ном. № 13663.

Відскóчити. См. **Відскакувати.**

Відслíд, ду, *м.* Слѣдъ; отпечатокъ. Желех.

Відслонúти, ся. См. **Відслоняти, ся.**

Відслоняти, нáю, еш, сов. в. **відслонúти, нý, ниш,** *гл.* Отслонять, отслонить, открывать, открыть. *Одслонила заслінку.* Рудч. Ск. II. 41.

Відслонúтися, нáюся, ешся, сов. в. **відслонúтися, нýся, нишся,** *гл.* Открываться, открыться. *Завіса відслонилась.* К. МХ. 28.

Відслýга, ги, *ж.* 1) Отслуживаніе. *Забрав гроші, а тепер мусить іти у відслугу.* 2) Отплата, вознагражденіе за что-либо. *От же тобі за твоє добро й наша одслуга.* ЗОЮР. II. 69. 3) Конецъ службы. *Лишила дома слугу на відслузі, свекруху в недузі.* Гол. I. 158.

Відслугбувати, вую, еш, сов. в. **відслугувáти, гýю, еш,** *гл.* Отслуживать, отслужить, отрабатывать, отработать.

Відслужúти. См. **Відслужувати.**

Відслужúтися, жýся, жишся, *гл.* Отбыть службу. *Пишуть чорним по білому у некрути дати. Нехай пишуть, я не боюся: кінь вороний, сам молодий, дасть Бог одслужуся.* Чуб. V. 970.

Відслýжувати, жую, еш, сов. в. **відслужúти, жý, жиш,** *гл.*=**Відслуговувати, відслугувати.** *Позичте мені огню,—я вам одслужу.* Рудч. Ск. II. 6. *Одслужи той хліб, що лежачи переїла.* Мир. Пов. I. 124.

Відсоборувати, рую, еш, *гл.* Совершить надъ кѣмъ таинство елеосвященія *Одсоборував* (хвору).... *Михаїл.* Сим. 237

Відсóбувати, вую, еш, *гл.*=**Відсувати.**

Відсóбуватися, вуюся, ешся, *гл.*=**Відсуватися.** *Не годиться і вам, старим, одсовуватись, коли молоді присуваються.* Левиц. I. 326.

Відсóння, ня, *с.* Солнечная сторона.

Відсоптúся, пýся, пéшся, *гл.* Отдышаться, отдохнуть. *Ми зупинились..., щоб дати коням одсоптись, як казав погонич.* Г. Барв. 31.

Відсотáти. См. **Відсотувати.**

Відсóток, тка, *м* Процентъ. Ков. Ар. 62.

Відсóтувати, тую, еш, сов. в. **відсотáти, тáю, еш,** *гл.* Разматывать, размотать (нитки).

Відсóх(ну)ти. См. **Відсихати.**

Відсóчитися, чуся, чишся, *гл.* Отстать отъ знакомыхъ, раззнакомиться. Конот.

Відспівáти. См. **Відспівувати.**

Відспівáтися, вáюся, ешся, *гл.* Перестать пѣть. *Соловейки вже відспівалися.*

Відспíвувати, вую, еш, сов. в. **відспівáти, вáю, еш,** *гл.* 1) Отвѣчать, отвѣтить пѣніемъ. *А я їй одспівую, жартуючи, бач.* Левиц. I. 112. 2) Кончать, кончить пѣть; пропѣть. *А чом же ти не співаєш?—Я вже одспівала.* Шевч. *Нехай молодчі співають, я вже своє одспівав.* Левиц. Пов. 231. *Молебень завтра рано одспіваю.* Мкр. Н. 14.

Відсповідáти, дáю, еш, *гл.* Окончить исповѣдывать.

Відсповідáтися, дáюся, ешся, *гл.* Окончить исповѣдываться.

Відставáти, таю́, éш, сов. в. **відстáти, тáну, неш,** *гл.* 1) Отставать, отстать. *А того я* (зозуля) *кую, що від вас відстаю, мої чорні галочки.* Мет. 152. *Од одного берега одстав, та до другого не пристав.* Ном. № 7636. 2) Отставать, отстать, отдѣлиться, отклеиться. *Як помазав спину,—аж шкура одстала.* Чуб. V. 406. 3) **Від журбóти відстáти.** Отдохнуть отъ заботъ, печали. *Нехай* (чоловік-п'яниця) *спить, нехай лежить, та нехай не встане. Нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V. 624.

Відстáвити. См. **Відставляти.**

Відставлятú, ля́ю, еш, сов. в. **відстáвити, влю, виш,** *гл.* 1) Отставлять, от-

ставить. *Стривай, чавун з окропом трохи відставлю.* 2) Оттопыривать, оттопырить. *Вовк одставив свій хвіст.* Чуб. I. 52.

Відстанови́ти. См. **Відстановляти.**

Відстановля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відстанови́ти, влю́, виш,** *гл.* Удалять, удалить, отстранить. *Оце тільки від грудей одлучать, так уже воно від діда й нікуди,—спить із їм укупі, поки друге підросте; тільки невістка одлучить, дід уже більшенького від себе відстановить, а другого бере.* Г. Барв. 130.

Відстановни́й, а́, е́ Оставной. *Він відстановний москаль і з давніх москалів нема старішого над його.* Василь. у.

Відста́ти. См. **Відставати.**

Відстерегти́ся (речи́ся), жу́ся, же́шся, *гл.* Быть на сторожѣ. Галиц.

Відстіба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **відстібну́ти, бну́, не́ш,** *гл.* Отстегивать, отстегнуть.

Відсто(в)бу́рчити. См. **Відсто(в)бу́рчувати.**

Відсто(в)бу́рчувати, чую, еш, сов. в. **відсто(в)бу́рчити, чу, чиш,** *гл.* Оттопыривать, оттопырить. *Голуб правс крило відстобурчить трошки.* Чуб

Відсторони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1) Посторониться. 2) Отстранится. *Краще відсторонитись, ніж і собі у біду попасти.* Мир. Пов. II. 103.

Ві́дсторонь, *нар.* Въ сторонѣ, отдѣльно.

Ві́дсторь, *нар.*=**Відсторонь.** *При самотному житті одсторь од товариства.* Мир. ХРВ. 29.

Відсто́ювати, сто́юю, еш, сов. в. **відсто́яти, сто́ю, їш,** *гл.* 1) Простаивать, простоять. *Побравсь до церкви, одстояв службу.* МВ. (О. 1862. I. 91). 2) **Відсто́яти но́ги.** Отъ долгаго стоянія получить отекъ ногъ. Левиц. I. 147. *Сідайте, бо ноги відстоїте.* Г. Барв. 215. 3) Отстаивать, отстоять, защищать, защитить. *Я оце вас усе одстоював.* Мир. Пов. I. 141.

Відстра́ждати, даю, еш, *гл.* Отстрадать, перенести страданія, вытерпѣть страданія. Волч. у. *Що вже вона бідна отстраждала за таким п'яницею, так один Господь знає.* Харьк.

Відстраха́ти, ха́ю, еш, *гл.* Отпугнуть, отогнать страхомъ. *Робусинський думав відстрахати, глянув з погордою і гукнув: „Зась, свинота!"* Св. Л. 299.

Відстраха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Покинуть со страху. *У людей сусіди бували добрі.... а тут всі відцурались, всі відстрахались.* Св. Л. 125.

Відстрява́ти, ряю́, е́ш, відстря́ти, ря́ну, неш, *гл.* Отступать, отступить отъ чего, отстраниться. *Хотіли гуртом купить ту землю і Павло був між нами, а тоді він од нас одстряв.* Александров. у. (Залюбов.).

Ві́дступ, пу, *м.* Отступленіе. Котл. Ен. VI. 62.

Відступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отступать, отступить. *Слуги відступили назад.* Ев. I. XVIII. 6. *Подайте, каже, мені того Михайлика, то я одступлю.* ЗОЮР. I. 3. 2) Уступать, уступить. *Під ярмарок город відступив велику лощину поміж Подолом і Ворсклом.* О. 1861. IX. 176.

Відступа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **відступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Отходить, отойти, сходить, сойти съ дороги. *Одступіться, вороги, із князевої дороги.* Мет. 228. *Еней від неї одступався, поки зайшов через поріг.* Котл. Ен. I. 2) Отступаться, отступиться, отстраняться, отстраниться. *Як у сироти пшениця родила, тоді сироту родина любила, а як у сироти кукіль уродився, тоді од сироти ввесь рід одступився.* Чуб. V. 449.

Відступне́, но́го, *с.* Отступное. МУЕ. III. 117. См. **Відкупне.**

Відступни́й, а́, е́. Отступной.

Відсту́пство, ва, *с.* Отступничество.

Відсту́пця, ці, *м.* Отступникъ.

Відсува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відсу́нути, ну, неш,** *гл.* 1) Отодвигать, отодвинуть, отсовывать, отсунуть. *Потихеньку к двору приїзжає, помаленьку віконце одсуває.* Чуб. V. 55. *Не будуть та квартирочки відсувати.* Мет. 154. 2) Отсрачивать, отсрочить (назначенное время, срокъ). *Я йому винен був гроші, так ото просив його,—ну він і одсунув строк на далі.* Новомоск. у.

Відсува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **відсу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* Отодвигаться, отодвинуться. *Не сами вікна одсуваються.* Чуб. V. 699. *Одсунься геть, не підступайсь.* Котл. Ен. VI. 36.

Відсу́джувати, джую, еш, сов. в. **відсудити, джу́, диш,** *гл.* 1) Присуждать, присудить въ чью пользу. *Вам громада відсудила.* Мир. Пов. I. 164. *Одсудили мою землю Бог знає й кому.* Мир. ХРВ. 220. 2) Отсовѣтовать, совѣтами или на-

говорами отбивать, отбить, отстранить одного отъ другого. *Відсудилисьте мого друга від мене.* Грин. Ш. 251. *Нема того, що любила, і немає, і не буде—одмовили вражі люде, одраїли, одсудили, щоб ми в парі не ходили.* Грин. Ш. 179.

Відсу́нути, ся. См. **Відсувати, ся.**

Відтава́ти, таю́, е́ш, сов. в. **відта́нути, ну, не́ш,** *гл.* Оттаивать, оттаять.

Відтага́нити. См. **Відтаганювати.**

Відтага́нювати, нюю, єш, сов. в. **відтага́нити, нію, ни́ш,** *гл.* Снимать, снять съ тренога котелокъ съ варящейся пищей. *Чи вже кашу відтаганювати?*

Відта́к, *нар.* Потомъ, затѣмъ. *Треба привітати, відтак його до хатоньки миленько просити.* Гол. Ш. 464. *Треба Богу ся помолити, відтак на войну йти.* Гол. I. 11.

Відта́ль, лі, *ж.* Время, когда снѣгъ весною таетъ.

Відта́нути. См. **Відтавати.**

Відтепе́р, *нар.* Съ этого времени, отнынѣ. *Чого це ви лежите?—Хиба я одтепер лежу? І! вже багато діла застоялось, одколи я лягла.* Кіев. у.

Відте́плий, а, е. Оттаявшій. *Вже травичка блищала з землі одтеплої.* МВ. (О. 1862. I. 72).

Відтепліть, ні, *ж.* Оттепель. Міусск. окр.

Відтера́ти, ра́ю, **єш,** сов. в. **відте́рти, відтру́, реш,** *гл.* Оттирать, оттереть.

Відте́рпіти. См. **Відтерплювати.**

Відте́рпітися, плюся, пишся, *гл.* Натерпѣться.

Відте́рплювати, люю, єш, сов. в. **відте́рпіти, плю, пиш,** *гл.* Вытерпливать, вытерпѣть за что либо. *За все ми одтерпіли.* МВ. (О. 1862. Ш. 46).

Відте́рти. См. **Відтерати.**

Від'ти, *нар.* Оттуда. *Бодай туди не дійшло і відти не прийшло.* Ном. № 3767.

I. **Відтика́ти, ка́ю, єш,** сов. в. **відіткну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Откупоривать, откупорить, открывать, открыть. *Відіткни пляшку. Одіткнув верх.* Рудч. Ск. I. 182.

II. **Відтика́ти, ка́ю, єш,** сов. в. **відти́кати, ти́чу, чеш,** *гл.* 1) Обдергивать, обдернуть. *Відтич спідницю, бо ходиш підтикана як чапля.* 2)– **коні.** Отмѣчать копны, втыкая въ нихъ палки? Ном. № 10175.

Відтика́тися, ка́юся, єшся, сов. в. **відіткну́тися, ну́ся, не́шся,** *гл.* Откупориваться, откупориться. *Чоп як відіткнувся, вода й забулькотіла.* Стор. I. 82.

Відти́н, ну, *м.* Отрѣзываніе, отрубываніе, отпиливаніе. Шух. I. 177.

Відтина́ти, на́ю, єш, сов. в. **відтя́ти, дітну́, не́ш,** *гл.* Отсѣкать, отсѣчь, отрубливать, отрубить. *Вона йому голову відтяла.* Рудч. Ск. **Відтя́ти пе́лену.** Отрѣзать подолъ—наказаніе женщинѣ за прелюбодѣяніе. *А з Марсом чи давно піймавши, Вулкан їй пелену відтяв?* Котл. Ен. VI. 12. **Річ відтяло́ (кому́, у ко́го).** Не въ состояніи заговорить, отняло языкъ. Мир. ХРВ. 17.

Відтиска́ти, каю, єш, сов. в. **відти́снути, ну, неш,** *гл.* 1) Отдавливать, отдавить. 2) Отодвинуть, оттиснуть *Пручались цікаві, щоб ближче,—їх знов одтискали далі.* МВ. (О. 1862. I. 101). *Молодиць і дівчат одтиснули далі.* МВ. (О. 1862. I. 101).

Відті́в, *нар.*=**Відті́ль.** Гол. I. 175.

Відті́ль, відті́ля, *нар.*=**Ві́дти.** *В три вирви вигнали віділь.* Котл. Ен. I. 16. *Він віділя не втече.* Рудч. Ск. II. 108.

Відтобу́рчити, чу, чиш, *гл.*=**Видстовбурчити.** *Окунь одтобурчить пірця та хвостом повернеться, то щука й не візьме.* Рудч. Ск. II. 112.

Відтовкувати, кую, єш, сов. в. **відтовки́, вчу́, че́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить толочь. 2) Отрабатывать, отработать толчевіемъ. 3) Только сов. в. Отбить. *Треба йому відтовкти боки, щоб другий раз глядів лучче телята.* Васильк. у.

Відто́ді, *нар.* Съ тѣхъ поръ. *Відтоді та полонина вівчарева звеся.* Млак. 100.

Відтопи́ти, ся. См. **Відтоплювати, ся.**

Відто́плювати, люю, єш, сов. в. **відтопи́ти, плю́, пиш,** *гл.* 1) Отогрѣвать, отогрѣть въ печи сметану, простоквашу, чтобы сыворотка отдѣлилась. *Відтопила сиру глечик.* Харьк. 2) Отваривать, отварить. *А забудьків одтопивши, підмостить напиться, то й не стане за ледащо любочка нудиться.* Мкр. Н. 5.

Відто́плюватися, лююся, єшся, сов. в. **відтопи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* 1) Растапливаться, растопиться, переплавиться. 2) Выплавляться, выплавиться. 3) Отариваться, отвариться.

Відтопта́ти. См. **Відто́птувати.**

Відто́птувати, тую, єш, сов. в. **відтопта́ти, пчу́, чеш,** *гл.* Оттаптывать, оттоптать, истоптать (обувь, ноги). *Ми вже й*

ноги відтоптали, ходивши до свата. Г. Барв. 387. *Черевички відтопчу.* Грин. III. 156.

Відтру́тити. См. **Відтручати.**

Ві́дтруть, ті, *ж.* Болячка, нарывъ. МУЕ. III. 55.

Відтруча́ти, чаю, еш, сов в. **відтру́тити, тру́чу, тиш,** *гл.* Отталкивать, оттолкнуть, оттѣснять, оттѣснить, удалить. *Старшина відтручає мене від батьківського грунту.*

Відтру́чення, ня, *с.* Отталкиваніе, оттѣсненіе.

Відтру́чувати, чую, еш, *гл.*=**Відтручати.** О. 1862 I. 80.

Відтули́ти. См. **Відтуляти**

Відтуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відтули́ти, лю́, лиш,** *гл. Кинулася до печі.... одтуле заслінку.* Мир. Пов. II. 76.

Відту́пати, паю, еш, *гл.* Оттоптать. *Відтупав ноги, ходячи до пана по гроші. Замолоду не поберегла* (ноги), *одтупала, одтоптала.* Сим: 236.

Відту́пуватися, пуюся, ешся, *гл.* О звукахъ шаговъ: быть слышнымъ, отдаваться. *Дзвінко й різко одтупувалися усі ступні по снігу.* МВ. III. 81.

Відтуха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **відту́х(ну)ти, ну, неш,** *гл.* Спадать, спасть, уменьшаться (объ опухоли). *Що ж тобі відтухас на горличку?* Зміев. у.

Відтяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **відтягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Оттаскивать, оттащить, отволочь. 2) Оттягивать, оттянуть, отвлекать, отвлечь. 3) **Гла́су не відтя́гне.** Не въ силахъ отвести голосъ, заговорить. *Лежить, гласу не відтягне ніякого: ні, вже, кажу, не лийте води, не піднімається.* Новомоск. у.

Відтя́гувати, гую, еш, *гл.*=**Відтягати.**

Відтя́ти. См. **Відтинати.**

Відуме́рщина, ни, *ж.* Выморочное имѣніе. *На старощиння йдуть, а за відумерщину говорять.* Федьк.

Відусі́ль, } *нар.* Отовсюду со всѣхъ сто-
Відусіля́, } ронъ. *Біда відусіля претьсся.* Ном. № 2225

Відусю́ди, *нар.*=**Відусіль.** Мнж. 60.

Відучи́ти, ся. См. **Відучувати, ся.**

Відýч(ув)áти, чáю, (чую), еш, сов. в. **відучи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Отучать, отучить.

Відýч(ув)áтися, чáюся, (чую)ся, ешся, сов. в. **відучи́тися, чу́ся, чишся,** *гл.* Отучиваться, отучиться.

Відхарама́ркати, каю, еш, *гл.* Быстро и невнятно прочесть. *Піп щось відхарамаркав, та ніхто не розібрав.*

Відха́сник, ка, *м.* Valeriana officinalis L. V. minor. ЗЮЗО. I. 172.

Відха́ювати, ха́ю, еш, сов. в. **відха́яти, ха́ю, еш,** *гл.* Отхаживать, отходить, спасти отъ смерти. *Царь мусив прохати у Мазепи на дванадцят день згоди, поки відхаяв Палія.* ЗОЮР. I. 116 *Мати відхаяла сю бідолашну жінку.* К МБ. X. 19.

Відхва́люватися, лююся, ешся, *гл* Грозиться. См. **Нахвалятися.** Св. Л. 165.

Відхвати́тися. См. **Відхвачуватися.**

Відхва́чуватися, чуюся, ешся. сов. в **відхвати́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Отскакивать, отскочить. *Вона запалила свічку в хаті, а я тоді й одхватився од скрині, не встів нічого і взяти.* Екатериносл. у *Насилу Клим відхватився.*

Відхибну́ти, ну́, не́ш, *гл* Отклониться Ном. III.

Відхибну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отлучиться на короткое время. *Я одхибнувся худись, а паспухи кавуни красти.* Волч. у

Відхили́ти, ся. См. **Відхиля́ти, ся.**

Відхиля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відхили́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Отклонять, отклонить; отвращать, отвратить, отвести. МВ. I. 21. 2) Пріотворять, пріотворить. *Відхили трошки двері. Двері були відхилені, то я й зазирнув.* Харьк.

Відхиля́тися, ля́юся, ешся, сов. в **відхили́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Отклоняться, отклониться. *Полум'я відхилиться з хати на сіни. Ви ж, густі лози, відхилітеся, ви ж, дрібні сльози, відкотітеся.* 2) Пріотворяться, пріотвориться. *Двері відхилилися.* Харьк.

Відхитну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Отшатнуться. *Мов опалив її своїм поглядом, аж одхитнулась.* МВ. I. 155. *Хотів би він одхитнутись од неї, так вона тоненьки пригорнулась, бідненесенька, що слова гіркого уста не вимовили.* (О. 1862. I. 75).

Відхі́д, хо́ду, *м.* 1) Отходъ, выходъ. *Марусенька у батечька на одході, посіяла червоний мак на вгороді.* Мил. 144. *Дружки прощаються— цілуються з молодою та, збіраючись виходить з хати, на одхід їй співають.* Грин. III. 490. 2) Расходъ; убыль. *Шкури з дохлих овець брали усі в економію, а як одходу* (дохлих овець) *було багато, то часть зоставляли на хуторі.* Павлогр. у. (Залюбовск).

Відхі́дливий, а, е. Легко успокаивающійся, отходчивый. *Він хоч сердитий, та відхідливий. Серце в мене було одхідливе: я про все й забуду.* Г. Барв. 273.

Відхі́дний, а, е. Прощальный, даваемый на отходѣ. *Обід відхідний.* Чуб. *Дали менї відхідного коня вороного, дівчинонька хустиночку з під злота самого.* Мет. 23.

Відхі́дник, ка, *м.* Задній проходъ. *Входить в живіт і відходить в одхідник, очищаючи всяку душу.* Єв. Мр. VII. 19.

Відхлину́ти(ся), ну́(ся), не́ш(ся), *гл.* Передохну́ть при плачѣ; откашляться, поперхнувшись или закашлявшись. *Душить кашель. Плаче, плаче, — не одхлине.* Волч. у. *За слізьми не одхлине.* Г. Барв. 140. *Як заб'є,—одхлинутись не можна.*

Відхля́нути. ну, неш, *гл.* Отхлынуть, сойти назадъ. *Як же минуло лихолітя, та відхлянули татари геть.* К. (Правда, 1868, 353).

Відхо́дити, джу, диш, сов. в. **відійти́, дійду́, деш,** *гл.* 1) Отходить, отойти; уходить, уйти. *Відійшли козаченьки від села за милю.* Мет. 26. *Треба одійти од ями, щоб гаразд її перескочити.* Ном. № 13752. *Було бо багато, що приходили і відходили.* Єв. Мр. VI. 31. *Незабаром молодий з своїми одходить до себе на обід.* О. 1862. IV. 30. 2) Умирать, умереть, отходить, отойти. *Твоя душечка одійшла з його поглядом.* Г. Барв. 125. Также и о животныхъ: *Корова заслабла та через чотирі дні й одійшла.* Рк. Левиц. 3) Кончаться, кончиться. *Покіль воду принесла, то й вечеря одійшла.* Чуб. Ш. 156. *Косовиця ще не одійшла.* Мнж. 120. *Поки одправа в церкві одійде.* О. 1862. IX. 67. 4) Поправляться, поправиться, оживать, ожить. *Чує Марина, що вона оживає, молодіє, одходить.* Левиц. I. 67. *Дуб усох, та відходить од коріня.* Кіев. у. 5) Приходить, прійти въ чувство. *Поблідши, ніби неживая, упала дівка на рундук. Хоч одійшла вона, та знова зомкнула очі.* Греб. 319. 6) Переставать, перестать сердиться. *Іноді траплялось, що він її дуже налає..., дак послі, як одійде, пестить було її всяк.* Г. Барв. 107. Также **відійти́ від се́рця.** *Я такий, паничу, хоч який сердитий, то зараз одійду від серця свого.* Харьк. 7)—**кого́.** Бросать, бросить, покидать, покинуть кого. *Спи, дитятко! Колишу тя, як мі заснеш, одійду тя, поставлю тя під липками, сама піду з косаками.—Не одходи мене, мати! хто ж мя буде колисати?* Гол. III. 459.

Відходи́ти, джу́, диш, *гл.* 1) Окончить хожденіе. *Я вже відходив своє.* 2) Оттоптать, утомить хожденіемъ (ноги). *Відходила я свої ніженьки.* 3) Вылѣчить. К. ЧР. 207. *Вона тобі відходить твою слабість.* Чуб. *Яка вродила, та й одходила.* Мил. 34.

Відходи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Потерять способность ходить, кончить ходить. *Ручки мої паперові одробилися, ніжки мої білесенькі одходилися.* Чуб. V. 771.

Відхо́жа, жої, *ж.* Музыка, которой сопровождается отправленіе жениха и невѣсты въ церковь къ вѣнцу. *Музики грають відхожої.* О. 1861. XI. Кух. 36.

Відхожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Відхо́дити.** *Старший брат тебе зачуває, до утрені божественної одхожає.* Чуб. V. 848.

Відхрести́ти, ся. См. **Відхрещувати, ся.**

Відхре́(й)щувати, щую, еш, сов. в. **відхрести́ти, щу́, стиш,** *гл.* Удалять, удалить при помощи крещенія. *Ні, жидівського духу не відхрестиш.* Ном. № 13460.

Відхре́(и)щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **відхрести́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Открещиваться, откреститься. *Відхрестишся від дідька, а збудешся гріха.* Ном. № 2797. *Від смерти а ні відхрестишся, а ні відмолишся.* Ном. № 8250. *Відрікаюсь, відхрещуюсь від вас.* Чуб. I. 120.

Відхті́тися, хо́четься, *гл. безл.* Перестать хотѣться. *Захтілося—запрягайте!—Відхтілося—випрягайте!* Ном. № 7974.

Відху́хати, хаю, еш, *гл.* Теплымъ дыханіемъ снова отогрѣть.

Відцарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Окончить царствовать.

Відцвісти́, ся. См. **Відцвітати, ся.**

Відцвіта́ти, та́ю, еш, сов. в. **відцвісти́, цвіту́, те́ш,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Маки одцвітають, а роду немає, либонь уже їм не жаль мене, що не одвідають.* Чуб. V. 471.

Відцвіта́тися, та́юся, ешся, сов. в. **відцвісти́ся, ту́ся, те́шся,** *гл.* Отцвѣтать, отцвѣсти. *Рожа одцвілася, а калина началася.* Мет. 17.

Відці́, *нар.*=**Відси.**

Відці́ркувати, кую, еш, *гл.* При доеніи—выдаивать каждый сосокъ. Шух. I. 193.

Відці́джувати, джую, еш, сов. в. **відці́дити, джу́, диш,** *гл.* Отцѣживать, отцѣдить.

Відді́ль, *нар.*=**Відсі́ль**.

Віддура́тися. См. **Відцуруватися**.

Відду́руватися, руюся, **ешся**, сов. в. **відцура́тися**, **ра́юся**, **ешся**, *гл.* Отрекаться, отречься, отказаться отъ кого; отчуждаться. *Не одну сотню років по п'ять раз вони од старої науки й словесности одцурувались.* К. (О. 1861. I. 311). *Ой чули через люде – тебе рід одцурався.* Чуб. V. 558. *Коли б пан за плуга взявся, то й світа б відцурався.* Ном. № 1143.

Відча́й, **ча́ю**, *м.* Безнадежность. Употреб. лишь въ выраженіи: **пусти́ти на одча́й бо́жий**,—**на одча́й душі́**. На все отважиться, дѣлать, всѣмъ рискуя. Ном. № 2294 и стр. 286, № 2294.

Відча́лити, **ся**. См. **Відчалювати**, **ся**.

Відча́лювати, **люю**, **еш**, сов. в. **відча́лити**, **лю**, **лиш**, *гл.* Отчаливать, отчалить. *Самі ученики його відчалили.* Єв. I. VI. 22. *Зараз поставивши возок з кіньми на пором і відчалили.* Стор I. 146.—**каю́к од бе́рега**. Оттолкнуть челнокъ отъ берега. Черном.

Відча́люватися, **лююся**, **ешся**, *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Відчалився від народу та й пішов собі геть понад берегами.*

Відчарува́ти, ру́ю **еш**, *гл.* Путемъ колдовства заставить одного любящаго оставить другого. *Сидить руда з моїм милим... Таки руду одчарую, з милим наживуся.* Мил. 81.

Відчахну́ти, **ну́**, **не́ш**, *гл.* 1) Отломить, отщепить. *Нап'явсь, за гілочку смикнув, аж дерево те затріщало, і зараз гілку одчахнув.* Котл Ен. Ш. 21. 2) Отлучиться: *Як полягають у неділю спати, а вона одчахне на вулицю до дівчат та парубків.* Волч. у.

Відчахну́тися, **ну́ся**, **не́шся**, *гл.* Отдѣлиться; отколоться (о вѣтвяхъ). *Оженив сина, а він і одчахнувсь—пішов жити до тестя.* НВолын. у. *Відчахнувсь від нашої православної віри.* Стор. МПр. 169. *От шкода! Яка гарна гілка відчахнулась.* Харьк.

Відчая́ка, **ки**, *об.* Отчаянный, отчаянная. *Був такий одчаяка, що без кінця.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Відчепи́ти, **ся**. См. **Відчепляти**, **ся**.

Відчепля́ти, **ля́ю**, **еш**, сов. в. **відчепи́ти**, **плю́**, **пиш**, *гл.* Отцѣплять, отцѣпить.

Відчепля́тися, **ля́юся**, **ешся**, сов. в. **відчепи́тися**, **плю́ся**, **пишся**, *гл.* 1) Отцѣпляться, отцѣпиться. *Ішла баба дубпячком, зачепилась гапличком; сюди смик, туди смик—одчепися мій гаплик.* Ном. № 12535. 2) Отставать, отстать, отвязываться, отвязаться. *Одчепись од мене,—глянь на Бога.* Ном. № 2802. *Відчепися! нападися на кого багатшого.* Ном. № 2805.

Відчеркну́ти, **ну́**, **неш**, *гл.* Рѣзко отвѣтить. *Нема хазяйки дома! одчеркнув, не довго думаючи.* Сим. 208.

Відчеса́ти, **шу́**, **шеш**. *гл.* Отрубить однимъ ударомъ. *Головку Турну одчесать.* Котл. Ен. IV. 67. *Іван.... відчесав йому*(змієві) *голову.* Чуб. *Одчесав сокирою палець.* Харьк.

Відчикри́жити, **жу**, **жиш**, *гл.* Отрѣзать, откроить, откромсать.

Відчини́ти, **ся**. См. **Відчиняти**, **ся**.

Відчиня́ти, **ня́ю**, **еш**, сов. в. **відчини́ти**, **ню́**, **ниш**, *гл.* Отворять, отворить. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Старший братіку! одчини воріття.* Мет. 170. *Хто торка, тому відчинять.* Ном. № 7197.

Відчиня́тися, **ня́юся**, **ешся**, сов. в. **відчини́тися**, **ню́ся**, **нишся**, *гл.* Отворяться, отвориться. *Стукайте, то й одчиниться вам.* Єв. Л. XI. 9. *Замкова брама не відчинилася сіромам і голоті.* Стор. МПр. 73. *Забувсь, відкіля і двері відчиняються.* Ном. № 11812. *Побачив небеса, що відчинялись.* Єв. М. I. 10.

Відчи́стити, **щу**, **стиш**, *гл.* Отколотить. *Одчистив добре пана.* Мнж. 71.

Відчита́ти. См. **Відчитувати**.

Відчи́тувати, **тую**, **еш**, сов. в. **відчита́ти**, **та́ю**, **еш**, *гл.* Отчитывать, отчитать. *Прийшла оце мені черга царівну відчитувати.* Рудч. Ск. II. 29.

Відчі́пне́, **но́го**, *с.* Отступное. *Візьміть одчіпного.* Ном. № 2803. *Я б йому відчіпного дав, аби тільки покинув нас.* Г. Барв. 204.

Відчу́бити, **блю**, **биш**, *гл.* Оттаскать за волосы.

Відчува́тися, **ва́юся**, **ешся**, *гл.* Слышаться. *Мені одчуваються речі дідусеві.* Г. Барв. 367.

Відчу́дити, **джу**, **диш**, *гл.* Знахарскимъ, вѣдовскимъ способомъ вылѣчить. *Прийшла біда до чудана, одчу́див він—очуняла.* Чуб. V. 1164.

Відчу́сирити, **рю**, **риш**, *гл.* Отколотить, высѣчь.

Відчухма́рити, **рю**, **риш**, *гл.* Высѣчь, отодрать.

Відчухра́ти, **ра́ю**, **еш**, *гл.* 1) Отрубить, отдѣлить вѣтку отъ ствола. 2)=**Відчухмарити**.

Відшахну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Отклониться, отшатнуться. *Одшахнешся від пари очей грізних.* МВ. Ш. 93.

Відшепта́ти. См. **Відшіптувати.**

Відши́б, бу, *м.* Въ выраж. **На, у відши́бі.** Въ сторонѣ. *А жив той дід богоугодний на одшибі за греблею.* Г. Барв. 188. *Сидів ув одшибі од гурту.* Грин. II. 183. *Оддав дочку на одшиб.* Рк. Левиц.

Відшива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **відши́ти, шию́, еш,** *гл.* Отрабатывать, отработать шитьемъ. *Сестро моя, сестро, де ти чого брала? Чи ти одшивала, чи ти одпрядала?* Грин III. 399.

Відші́птувати, тую, еш, сов. в. **відшепта́ти, чу́, чеш,** *гл.* Заговаривать, заговорить болѣзнь (шептаньемъ). *Полетів він світ за очі у садки відшіптувать головоньку і боки.* Гліб. *Умів і трясцю відшептати.* Когл. Ен. II. 34.

Відшкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Отойти прихрамывая.

Відшква́рити, рю, риш, *гл.* 1) Отопить (о салѣ). 2) Выдрать, выпороть. Мир. ХРВ. 53. *Було ні за що батожжам одшкварить.* Рудч. Ск. II. 204.

Відшмага́ти, га́ю, еш, *гл.* Отстегать, выпороть. *Треба його батогом добре відшмагати.*

Відшмарува́ти, ру́ю, еш, *гл.*=**Відшмагати.** *Я тебе батогами одшмарую.* Рудч. Ск. II. 205.

Відшпандо́рити, рю, риш, *гл.* Высѣчь. *Гляди лишень, щоб я тебе за це не відшпандорив.* Полт.

Відшпили́ти. См. **Відшпилювати.**

Відшпи́лювати, люю, еш, сов. в. **відшпили́ти, лю́, лиш,** *гл.* Отшпиливать, отшпилить, отколоть приколотое (булавкой и пр.).

Відшрубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Отвинтить.

Відштовхну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Оттолкнуть.

Відшука́ти, ся. См. **Відшукувати, ся.**

Відшу́кування, ня, *с.* Отыскиваніе. Ном., стр. II.

Відшу́кувати, кую, еш, сов. в. **відшука́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Отыскивать, отыскать. *Помогли одшукати його.* Мнж. 137.

Відшу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **відшука́тися, ка́юся, ешся,** *гл.* Отыскиваться, отыскаться, находиться, найтись.

Відшумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Перестать шѣниться.

Відщебета́ти, чу́, чеш, *гл.* Окончить щебетать.

Відщедрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончить **щедрува́ти.**

Відщепи́ти, ся. См. **Відщепляти, ся.**

Відще́плюватися, лююся, ешся, *гл.*= **Відщеплятися.** *Пишіть, добродійство, граматки, не одщеплюючись од словесности.* О. 1862. I. 79.

Відщепля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **відщепи́ти, плю́, пиш,** *гл* Отщеплять, отщепить, отдѣлить.

Відщепля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **відщепи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Отдѣляться, отдѣлиться. *Багато з нас до тої омани поквапилось і од простої віри мужичої одщепилось.* К. (О. 1861. I. 314).

Відщепну́ти, ся. См. **Відщіпати, ся.**

Відщіба́тися, ба́юся, ешся, *гл.*=**Відщіпатися.** Драг. 39.

Відщіпа́ти, па́ю, еш, сов. в. **відщепну́ти, ну́, неш.** Отмыкать, отомкнуть дверь, запертую на крючекъ.

Відщіпа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **відщепну́тися, ну́ся, нешся,** *гл.* Отмыкаться, отомкнуться (о двери, запертой на крючекъ). *Та відщепни ж двері!—Коли ж не відщіпаються—защіпка туго.* Зміев. у. 2)=**Відщеплятися, відщепи́тися.** *Моя дитиночко, моя й щипочко, моя щипочка одщеппулася.* Мил. 211.

Ві́дьма, ми. *ж.* 1) Вѣдьма. *Гірша відьма вчена, як родима.* Ном. № 235. 2) Бабочка махаонъ, длиннохвостка, Papilio machaon. Радом. у. 3) Родъ карточной игры, подобной русскому фофану. КС. 1887. VI. 464. Ув. **Ві́дьмище, відюга́, відюха́.** Г. Барв. 449. *Ту хату я знайшов одначе, в которій відьмище жила.* Алв. 83. *Проклята відюха причарувала.* К. ПС. 46.

Відьма́к, ка, відьма́н, на, відьма́рь, ря́, відьма́ч, ча́, *м.* Колдунъ. ЗОЮР. II. 41. *Відьмак і непевний—усім відьмам родич кревний.* Ном. № 239, стр 281.

Ві́дьмин, на, не. Вѣдьминъ, принадлежащій вѣдьмѣ. **Ві́дьмине зілля.** Раст. Cirsium arvense Scop=Осот. ЗЮЗО. I. 118.

Ві́дьмити, млю, миш, *гл.* Колдовать, чародѣйствовать. *Параска плеще громаді, що я відьмила.* Левиц. ПЙО. I. 375.

Ві́дьмище, щі, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Відьмува́ти, му́ю, еш, *гл.* Заниматься колдовствомъ, колдовать, быть вѣдьмой.

Наш брат не литвин, відьмувать не вміє. Рудч. Ск. II. 172.

Відьо́мство, ва, *с.* Колдовство, чародѣйство. *Відьомства у рожденної відьми.... навчилась.*

Відьо́мський, а, е. Свойственный, относящійся къ вѣдьмѣ. *І зараз в горщичок наклали відьомських всяких розних трав.* Котл. Ен.

Відьо́ха, хи, *ж.*=**Відьма.** *На ню унас подейкують, що вона таки відьоха.* Зміев. у.

Відюга́, ги́, відюха́, хи, *ж.* Ув. отъ **відьма.**

Від'я́зувати, зую, еш, (ся), сов. **в. від'язáти, яжу́, жеш, (ся),** *гл.*=**Відв'язувати, відв'язати, ся.** Харьк.

Віжéний, а, е. ? *Нехай Бог милує всякого хрещеного та й попа віженого.* Ном. № 8386.

Ві́жечки, чо́к, *ж. мн.* Ум. отъ **ві́жки.**

Ві́жки́, жо́к, *ж. мн.* Возжи. *Тягну за віжки, тпрукаю,—нічого не вдію.* Стор. I. 147. Ум. **Віжечки.**

Віз, во́за, *м.* 1) Возъ, телѣга. Род. мн. **віз** и **возі́в.** Чуб. VII. 401. Части воза: снасть, я́щик, коле́са, голо́бліи или **ві́йки** съ **ярмо́м** (см. все это Рудч. Чп. 249--250). *Треба, як п'ятого колеса до воза.* Ном. 9811. *Привезено сіна тридцять віз.* Екатериносл. у. **Віз літерня́к.** См. **Літерняк.** 2) Созвѣздіе Большой Медвѣдицы. Грин. I. 1. Мнж. 148. *Віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20. *Глянув на зорі, аж Віз уже докочується геть-геть.* Кв. 3) Родъ карточной игры: свои козыри. КС. 1887. VI. 465. **Підвезти́ во́за, візка́.** Поддѣть, сдѣлать неожиданную непріятность. Ум. **Візо́к, во́зик, візо́чок, вбзичок.**

Візни́к, ка́, *м.* Возница, кучеръ. Гол. I. 50. *Кучеревий візниче, поганяй воли швидче!* Грин. Ш. 491. Ум. **Візни́ченько.** *Велю коникам вівса дати, а візниченькам підождати.* Грин. Ш. 548.

Візни́ка, ки; *м.* Кучеръ, возница. МВ. (О. 1862. Ш. 51). *Послав свого візнику попитати дороги.* Чуб.

Візни́ця, ці, *м.*=**Візник.** МУЕ. Ш. 114.

Візни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **візни́к.**

Візни́чий, чого, *м.*=**Візник.** *Велю коникам вівса дати, а візничому підождати.* Грин. Ш. 491.

Візо́к, зка́, візо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Вій, во́я, *м.* Жмутъ хворосту при заплетаніи плетня. Мнж. 177. Полоса плетня (въ длину). *Пліт маєш городити на сім воїв.* Вх. Зн. 7. Ум. **Війо́к.** Мнж. 177.

Вій, ві́я, *м.* Миѳическое существо съ вѣками до земли.

Вій'і́на, ни, *ж.* Половина (по длинѣ) воловаго дышла. Міусск. окр.

Ві́йка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ві́я.** Вх. Пч. I. 14. 2)=**Віячка.** Вх. Зн. 8. 3) Вѣялка. Славяносерб. у.

Віймúти, млю́, мúш, *гл.* Отнять. *Ще мені мачуха сорочки не вшила, вже мені мачуха здоров'я віймила.* Гол. Ш. 274.

Війна́, ни́, *ж.* Война. Ум. **Ві́йнонька, ві́йночка.**

Війну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Подуть, повѣять. *Хатина чепурно вибілена, тепла та ясна, тиха та щасна, війнула на його якимсь теплим духом.* Мир. ХРВ. 217 См. **Вінути.**

Війо́к, війка́, *м.* Ум. отъ **вій, воя.**

Ві́йсько, ка, *с.* Войско. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Військо йде, як мак цвіте.* Ном. № 4206.

Військо́ви́й, а, е. 1) Войсковой. *Військовий писарь, суддя, осаула. Військова старшина. Військову суремку в головах достягає.* Макс. (1849) 18. 2) Военный *Військовий міністр Франції Гамбета* Ком. II. 15.

Війт, та, *м.* 1) Въ старой Украинѣ глава городского общества и предсѣдатель коллегіи судей въ старомъ украинскомъ городскомъ судѣ. *Молодець же нашого міщанського роду, син нашого війта.* К. ЧР. 296. *Чия справа?—Війтова.—А хто судить?—Війт.* Ном. № 2571. 2) Сельскій староста, сельскій старшина. *Вже наш війт не буде більше ходити під вікна ни та ззивать людей на панщину.* О. 1862 II. 78. *Тут десяцькі, соцькі, війти до мене пристали, що я з другого повіту, а паперу в мене нема.* Г. Барв. 367.

Війте́нко, ка, *м.* Сынъ **ві́йтів.** *Невже ви хочете, щоб за вашого війтенка батько силував одним одну дочку?* К. ЧР. 297.

Війти́ха, хи, *ж.* Жена **ві́йтова.** Гол. IV. 450.

Ві́йтів, това; ве. Принадлежащій **ві́йтові.** *Нема над ню і над війтову свиню.* Ном. № 2517. *Не війтова дочка, та до речі говорить.* Ном. № 13059.

Війті́вна, ни, *ж.* Дочь вій́това. *Ой я із Кракова війті́вна, я ж тобі, серце, не рівня.* Нп.

Війті́вство, ва, *с.* Должность вій́това.

Війті́вщина, ни, *ж.* Дворъ и домъ вій́та Желех.

Війтува́ти, ту́ю, еш, *г.г.* Быть вій́томъ КС. 1882. V. 354.

Війце́, ця́, *с.* Въ упряжи плуга—дышло, находящееся между двумя парами воловъ. (Новомоск. у.). *От він узяв, нарвав війце і підпріг її, а жінку поставив за погонича.* Рудч. Ск. I. 180. Чуб. VII. 399.

Вій́я, вій́я́, *с.* Дышло у воловьяго воза. Kolb. I. 67. Рудч. Чп. 249, 250. *Один чумак занедужав, на війе схилився.* Нп.

Вік, ку, *м.* 1) Вѣкъ, жизнь, все время жизни. *Пропав мій вік молоденький.* Мет. *Дай, Боже, тобі вік довгий і розум добрий.* Ном. *Зо мною віку не буде: візьмуть, серце, мене люде* (а не ти). Чуб. V. 261. *Раз на віку спіткнешся, та й те люде побачать.* Ном. № 7019. *Доброму чоловікові продовж, Боже, віку.* Ном. № 4430. *Збавив я тобі віку.* Стор. МПр. 22. **Вік.** Вѣчно. *Не вік дівувати.* Шевч. 14. **Вік вікува́ти.** Проводить всю жизнь. *Щаслива я з тобою, Ясю, я б рада тут і вік вікувати.* **Во вік ві́ка, во ві́ки ві́чні, по вік ві́чний, во ві́ки.** Вѣчно. всегда. *Во вік віка його будуть славити народи.* К. Псал. 48. *Співатиму во віки вічні про милості Господні.* К. Псал. *Чи не лучче нам із ляхами мостивими панами з упокоєм хліб сіль по вік вічний уживати.* АД. *Во віки радуватись буде, хто на тебе кладе надію.* К. Псал. **Да́ти на вік.** Опредѣлить долгую жизнь. **На вік віки, на ві́ки ві́чні, на ві́ки, на всі ві́ки.** Навѣки, навсегда. *І заснути на вік-віки.* Шевч. 225. *А путь ледача нечестивих на віки вічні погибає.* К. Псал. 2. *Тепер же я сиротою на віки зостала.* Мет. *Чужий, на всі віки чужий.* МВ. (О. 1862. I. 79). **До ві́ку, до сме́рти ві́ку.** До смерти, до конца жизни; всегда? *Йому три дні до віку зісталось.* Борз. у. *Гуляла б у батька, гуляла б до віку дівчиною молодою.* Мет. 79. *Будеш у мене до смерти віку хліб-сіль уживати.* Дума. **До ві́ку не.** Никогда. *Не сподівайтесь, мати, сина з походу вже до віку.* Макс. **Покіль ві́ку.** Всю жизнь. *Поможи, Боже, чоловіку, щоб так орав покіль віку.* Мет. 57. 2) Лѣта *Віком молода.* МВ. (О. 1862. I. 76). *І мати служила молодого віку.* **Мир.** Пов. II. 44. 3) Вѣкъ, столѣтіе. 4)—**чолові́чий.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124 Ум. **Вічо́к.** *Та й вічок довгий, пробуток добрий.* Kolb. I. 103.

Вікі́вщина, ни, *ж.* Старина. *Пожалуй віковщину раз, а вона тебе десять раз.*

Вікна́стий, а, е. Съ большими окнами; со многими окнами.

Вікни́на, ни, *ж.* 1) Прорубь въ стѣнѣ для окна. 2) Не заросшее водорослями мѣсто на болотѣ. 3) Воронка водоворота.

Вікно́, на́, *с.* 1) Окно. *Ой одсунь вікно да кватирочку.* Мет. 162. *Не тільки світу, що в вікні.* Посл. 2) Отверстіе во льду для ловли рыбы. 3)=**Вікнина 2.** Ум. **Вікно́нце, вікно́нечко.**

Вікнови́на, ни, *ж.* Чистое мѣсто на заросшемъ озерѣ или болотѣ. Канев. у.

Вікня́р, ра́, *м.*=**Скляр.** Вх. Лем. 399.

Ві́ко, ка, *с.* 1) Крышка сундука, квашни, бадьи, гроба и пр Мил. 169. Вас. 150. *Зроблю.... на діжку віко.* Ном., стр. 295, № 155. *Зриваю з труни віко, припав до неї.* Г. Барв. 212. 2) Вѣко. МВ. I. 57.

Вікови́й, а́, е́. Старый, удрученный лѣтами. *Не вмірає віковий, тільки часовий.* Ном. № 7262.

Вікові́чний, а, е. Вѣчный, вѣка существующій, вѣковѣчный. *Здійміть свої верхи, ворота вікові́чні, порозчиняйтеся: увійде в вас царь слави.* К. Псал. 55.

Вікода́вній, я, е. Древній, очень старый. К. (Желех.). *Це дід вікодавній.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Вікно́нечко, ка, *с.* Ум. отъ **вікно́.**

Вікно́нний, а, е. Оконный. *Подивився козак Нечай в віконну кватирку.* Нп.

Вікно́нниця, ці, *ж.* Ставня. *Ой з-за гори вітер віє і віконниці хитаються.* Грин. Ш. 673. *У нас вікна із віконницями.* Мил. 104

Ві́кон'ня, ня, *с. соб.* Окна. **Преимущ.** въ выраженіи: **По під ві́конню.** Подъ окнами. **По під ві́конню ходи́ти, ми́ркати.** Нищенствовать, выпрашивать подъ окнами милостыню.

Вікно́нце, ця, *с.* Ум. отъ **вікно́**

Вікопам'я́тний, а́, е́ =**Вікопомний.** *О, вікопам'ятна свята хвилина* К. ЦН. 268.

Вікопо́мний, а, е Незабвенный, достопамятный.

Вікопо́мність, ности, *ж.* Незабвенность, достопамятность.

Вікува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Проводить жизнь. *Уже ж мені у тебе не вік вікувати, тільки одну та ніченьку переночувати.* Мет. *Паничі не вікуватимуть на чужині, прийдуть.* МВ.

Віл, вола́, *м.* 1) Волъ. *Ой воли ж мої та половії, чом ви та не орете?* Нп. 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 21. Ум. **Во́лик, во́личок, во́лонько.** *Ой везут козака, везут козаченька та сірими волоньками.* Гол.

Ві́лечко, ка, *е.* Ум. отъ **ві́льце.**

Ві́льга, ги, *ж.* 1) Мокрота, влага. 2) Пт. иволга. Ум. **Ві́льженька.**

Ві́льгий, а, е. Влажный, сырой. Вх. Лем. 399.

Ві́льгість, гости, *ж.* Влажность, сырость.

Ві́льго, *нар.* Влажно, сыро. *Вільго в ті хижі.* Вх. Лем. 399.

Вільго́та, ти, *ж.* Льгота, облегченіе; отсрочка. Зміев. у. *Попроси, щоб дав вільготи хоч на три часи, щоб передумати мені, що в мене дома.* Чуб. II. 18.

Вільго́тний, а, е. 1) Сырой, влажный. 2) Льготный, свободный.

Вільго́тно, *нар.* 1) Влажно, сыро. *В хаті було сильно вільготно, і тії огірки зійшли.* Чуб. II. 522. 2) Свободно.

Ві́льний и во́льний, а, е. Свободный, вольный. *Прийди, прийди, божевільний, тепер мені вечір вільний.* Грин. Ш. 652. **Світ ві́льний,—не ві́льний (кому).** Свободенъ, несвободенъ (кто). *А чи її вбито, чи голову знято, а чи її світ не вільний ні в буддень, ні в свято.* Грин. Ш. 560. **На́че ті́льки йому́ світ ві́льний.** Какъ будто только ему можно дѣлать что угодно. *Ввійде в коршму і наче лиш йому світ вільний: ходить, руками розмахує, „водки“! крикне.* Св. Л. 169.

Ві́льність и во́льність, ности, *ж.* 1) Свобода, вольность. Левиц. Пов. 135. *Служба вільности не тратить.* Ном. № 10348. *У вольності хоч віку дожити.* КС. 1883. I. 44. *Вольність народня.* К. ЦН. 242. **Ві́льности вжива́ти, заживáти.** Пользоваться свободой. *У нас невірні вольности вживають більш, ніж у вас.* К. МБ. XI. 153. *Волю ся в річці напити, але вольности зажити.* Гол. Ш. 344. 2) мн. **во́льности.** Запорожскія земли. КС. 1883. IV. 769.

Ві́льно и во́льно, *нар.* 1) Свободно, вольно. *І все, що лазить по долівці, і все, що вгору вільно лине.* К. Псал. 327. 2) Можно. *Дома я, каже, дома! Усе мені вільно.* МВ. (О. 1862. Ш. 39). *Що вільно панові, то не вільно Іванові.* Ном. № 1005. *Вільно собаці і на владику брехати.* Ном. № 5197. *Красти вільно, та б'ють більно.* Ном. № 11057. **Не ві́льно.** Нельзя.

Ві́льха, хи, *ж.* Ольха. Betula almus. *Сіла, пала галка на зеленій вільсі: не хилися, вільхо, бо й так мені гірко.* Мет. 251. Ум. **Ві́льшка.** Волч. у.

Вільхо́вий, а, е. Ольховый. *Наліг, як на вільхову довбню.* Ном. № 10020

Вільце́, ця́, *с.*=**Вильце.** Чуб. Ш. 196. МУЕ. Ш. 96, 100, 102. *Нехай дівочки не прядуть, нехай Марусі вільце в'ють з хрещатого барвінку, з запашного васильку, з червоної калини для молодої княгині.* Мет. 128. Ум. **Ві́лечко.**

Вільши́на, ни, *ж.* 1) Ольховое дерево. 2) Ольховая роща; соб.: ольховыя деревья. Стор. II. 142.

Ві́льшка, ки, *ж.* Ум. отъ **вільха.**

Він, *мѣст.* Онъ. *Він старшенький.* МВ. II. 8. *І брови йому чорні, і уста рум'яні, і станом високий.* МВ. (О. 1862. Ш. 44).

Вінéць, нця́, *м.* 1) Вѣнокъ. Грин. Ш. 271, 545. *Ізвила вінець та пішла в танець. Ой де взялися буйнії вітри, скинули вінок у тихий Дунай.* Мет. 2) Вѣнецъ. *На главу йому корону, вінець щирозлотий.* К. Псал. 47. 3) Обрядъ вѣнчанія; вѣнецъ. *Одчини ворітця до конця, іде твоя сестриця од вінця.* Мет. 170. *Розчесав їй косу до вінця.* Ном. № 8827. *Що твоє дитя чувало? Під царським вінцем стояло, правою рукою шлюб брало.* Мет. 171. 4) Дѣвство, дѣвственность. **Зба́вити, розви́ти вінéць.** Лишить дѣвственности. Ум. **Ві́нчик.**

Ві́ник, ка, *м.* 1) Вѣникъ. *Не шелести, як віник по хаті.* Ном. № 3164. *Пам'ятатиме до нових віників.* Ном. № 3646. 2) Названіе вола, часто махающаго хвостомъ. КС. 1898. VII. 46. Ум. **Ві́ничок.**

Ві́ничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **ві́ник.** 2) мн. Раст. Artemisia scoparia Waldst ЗЮЗО. I. 112.

Ві́ниччя, чя, *с.* Раст.:а) Obsinthium; б) Метельная трава, Scoparia. Вх. Зн. 7.—*біле.* Раст. Artemisia vulgaris.

Ві́нкель, кля, *м.* У галицкихъ плотниковъ: угольникъ. МУЕ. Ш. 29.

Вінкобра́ни, ра́н, *ж. мн.* Принятіе женихомъ и дружном небольшихъ вѣнковъ. Желех.

Вінкоплете́тини, тин, *ж. мн.* Свадебный обрядъ: плетеніе вѣнковъ на головы невѣстѣ и жениху, совершаемое въ четвергъ предъ свадебнымъ воскресеньемъ и сопровсждаемое обрядовыми пѣснями. Галиц. О. 1862. IV. Рус. вес. 2.

Ві́но, на, *с.* Приданое. *З віном дівці не сидіти.* Ном. № 8979. *Старости відказують: „Нам тільки душу саму треба, а віна ніякого".* Г. Барв. 517.

Вінок, нка́, *м.* 1) Вѣнокъ. *Єдин цвіт не робить вінка.* Ном. № 5270. *Голе й босе, а голова в вінку.* Ном. № 11192. *У його в дворі—як у віночку.* Ном. № 14010. 2) Дѣвство, дѣвственность. **Загуби́ти вінок.** Потерять дѣвственность. Чуб. *Удівонька свою дочку била: де ти, дочко, вінок загубила?* Нп. 3) **Вінок цибу́лі.** Вить со вплетомъ луковицъ. Грин. I. 282. *На горищі два вінки цибулі.* Г. Барв. 435. Ум. **Вінóчок.**

Вінува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Надѣлять приданымъ, давать приданое. *Журилася мати чим зятя вінувати.* Гол. IV. 338.

Вину́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Війнути.** *Не чорна хмара налітала, не буйні вітри вінули, як душа козацька молодецька з тілом разлучалась.* АД. I. 118. *Вітрець не віне́.* МВ. I. 79.

Ві́нця, нець, *с. мн.* 1) Края посуды. 2) Кольцеобразные края въ полуоткрытомъ гончарномъ горнѣ. Вас. 180.

Вінча́льний батько, вінча́льна матка. Посаженный отецъ, посаженная мать. Хотин. у.

Ві́нчанка, ки, *ж.*=**Вінчання.** Вх. Уг. 231.

Ві́нчання, ня, *с.* Вѣнчаніе. *Май має, коса грає, од вінчання йдучи.* Нп.

Вінча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Вѣнчать; увѣнчивать. *Ісаія ликуй! Вранці Ярему вінчали.* Шевч. 193. *Вінцем благим вінчаєм літо.* К. Псал. 145. *Кінець діло вінчає.* Ном. № 10005.

Вінча́тися, ча́юся, ешся, *гл.* Вѣнчаться. *А на третє поле став кінь спотикаться: вернімося, дівчино, не будем вінчаться.* Нп.

Вінча́тонько, ка, *с.* Маленькій вѣнокъ. *Сховайтеся, дівчатонька, під зелені вінчатонька.* Грин. Ш. 92.

Ві́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **вінець.**

Віншува́ння, ня, *с.* Поздравленіе.

Віншува́ти, шу́ю, еш, *гл.* Поздравлять. *Віншую вас цим новим роком.* Ном. № 346.

Ві́пса, си, *ж.* Окалъ, окалина, огарина. *То був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувать, та багато заліза у вінсу повернув, перепалив.* Ном., стр. 284, № 1858.

Вір, вбру, *м.* 1) Огорожка изъ жердей. Чуб. VII. 392. *Треба обкидати город вором.* Канев. у. 2) Козлы. Шух. I. 179. 3)—**ра.** Жеребецъ. Шух. I. 79. *Кобила відбивається з ворем, від чого стає вона жеребна.* Шух. I. 211. Ум. **Вбрик.** Шух. I. 211.

Ві́ра, ри, *ж.* 1) Вѣра; довѣріе. *А в козака стільки віри, як на синім морі піни.* Нп. **Дійма́ти, ня́ти, поня́ти ві́ри.** Вѣрить, повѣрить. *З брехні не мруть, та вже віри більше не ймуть.* Ном. № 6805. *Не хоче дядько йти, та ще й віри не йме, що в мене єсть дерево на хату.* Рудч. Ск. I. 92. *Брат і віри поняв, а тою не знав, сердега, що жіноче плем'я лукаве.* Рудч. Ск. I. 132. 2) Вѣра, религія. *Хто за віру умірає, той собі царство заробляє.* Ном. № 1. **Ана́хтемська, пся, чо́ртова ві́ра.** (Брань). 3) Народъ. *Прийде віра християнська во небесний рай.* Гол. Ш. 271. Ум. **Ві́ронька.**

Вірва́нт, та, *м.* Желѣзная скобка, въ видѣ кольца, притягивающая одну деревянную часть предмета къ другой, также шину къ ободу колеса. Грин. II. 104. Рудч. Чп. 250.

Вірга́н, ну, *м.*=**Вігран.** *Над Єленою вірґани грают.* Kolb. I. 96.

Ві́рити, рю, рнш, *гл.* 1) Вѣрить. *Не вір, то звір: хоч не вкусить, то злякає.* Ном. № 4309. 2) Давать въ долгъ. *Не вірять шинкарі горілки.* О. 1862. X. 32.

Вірли́. Множ. число отъ **орел.**

Вірля́, ля́ти, *с.*=**Орля.**

Вірме́н, на, *м.* Армянинъ.

Вірме́нка, ки, *ж.* 1) Армянка. 2) **Вірме́нки.** Родъ вышивокъ. Kolb. I. 49

Вірме́нський, а, е. Армянскій.

Ві́рне, *нар.*=**Вірно.**

Вірне́ньки́й, вірне́сеньки́й, а, е. Ум. отъ вірний.

Вірне́ньк0, вірне́сеньк0, *нар.* Ум. отъ вірно.

Ві́рний, а, е. Вѣрный, преданный. *Ой вийди, вийди, дівчинонько моя вірная.* Мет. 81. *Ночує ніченьку з вірною дружиною.* Нп. *Без вірного друга великая туга.* Ном. № 9021. *Прошу тебе, ми́лий, вірними словами.* Мет. 47. 2) Истинный, дѣйствительный. 3) Правовѣрный. *Прохало два вірних одного невірного: дай нам те, що лучче царства небесного.* Ном., стр. 290, № 3. Ум. **Вірне́ньки́й, вірне́сеньки́й.**

Ві́рник, ка, *м.* Довѣренное лицо, повѣренный. „Рѣдкій помѣщикъ не имѣетъ ві́рника изъ жидовъ". О. 1862. IX. 43.

Ві́рність, ности, *ж.* Вѣрность, преданность. *Вірність непохибна.* К. Псал. 98.

Ві́рно, *нар.* 1) Вѣрно, преданно. *З ким вірно люблюся, не наговорюся. Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 2) Искренно. *Чого, Насте, вірно плачеш?* Гол. I. 70.

Вірня́нка. ки, *ж.* Вѣрная жена. Ум. **Вірня́ночка.** *Буде бити, катувати мене вірняночку.* Грин. Ш. 523. *Твій син в війську оженився, поняв собі вірняночку.* Нп.

Ві́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ віра.

Ві́рувати, рую, еш, *гл.* Вѣровать. *Богу молиться, а чорту вірує.* Ном. № 1137. *Хто в Бога вірує, рятуйте!* Котл. Ен. II. 30.

Віру́тний, а, е. Дѣйствительный, подлинный, настоящій.

Віру́тник, ка, *м.* = **Вірник.** *Між ріками Дніпром і Богом турецькі чабани пасли свої отари на ляцькій звмлі, а вірутники султанські і королівські дуванились спільною з них десятиною.* К. (Правда, 1868, 144).

Віру́тно, *нар.* Вѣроятно. Желех.

Ві́рую. Символъ вѣры. *Говори, Грицю, Богородицю, а я буду Вірую.* Ном. № 12962.

Ві́рчий лист. Довѣренность.

Ві́рш, шу, *м.* Стихъ. **Ві́рші.** Стихи, стихотвореніе. *Латинський віршник.... як пак його?.. Ну той, за якого мене в Брацтві випарили різками, як отець ректор пійма́в у мене за халявою його мудрі вірші.* Шевч. 299.

Ві́рша, ші, *ж.* Стихотвореніе, преимущественно школьнаго происхожденія на тему по большей части духовнаго или нравственно-поучительнаго, а также историческаго содержанія, — распространены были въ старой украинской литературѣ. **Різдвя́на, велико́дна ві́рша.** Поздравительное стихотвореніе на праздники Рождества и Пасхи, преимущественно съ библейскимъ сюжетомъ. КС. 1881. I. 271 Большая Энциклопедія, V, 126

Ві́ршний, а, е. Стихотворный. = **Віршови́й.** Желех

Ві́ршник, ка, *м.* Стихотворецъ. *Латинський віршник.* Шевч. 298

Віршови́й, а́, е́. Стихотворный. О. 1862 Ш. 52.

Віршома́з, за, *м.* Стихоплетъ. *Наш віршомаз Тюхтій старих людей шанує: Гарасько як звелів, так він і компонує.* Г Арт. (О. 1861. Ш. 101).

Віршува́льник, ка, *м.* Произносящій поздравительные стихи, віршу; декламаторъ.

Віршува́льниця, ці, *ж.* Произносящая стихи; декламаторъ-женщина. Желех.

Віршува́ти, шу́ю, еш, *гл.* 1) Сочинять стихи. *Нехай собі у куточку і віршує й плаче.* Шевч. 377. 2) Произносить поздравительные стихи, віршу; декламировать.

Вірьо́вка, ки, *ж.* Веревка. *Погуляв, як собака на вірьовці.* Ном. № 12991. Ум. **Вірьо́вочка.**

Вір'я́, р'я́, *с.* 1) соб. Жерди. 2) Изгородь изъ жердей. Рк. Левиц.

Вір'я́н, на, *м.* Сватъ. *Прийшло ж до неї аж три вір'яни: Ой ви, вір'яни, ви, голублята! не беріть мене із поля, з ниви, возьмете мене у батька з двора.* О. 1861. XI. Свид. 57.

Ві́сень, ні, *ж.* = **Осінь.** *Мов устала перед очима його та вісень тепла та ясна, коли він побрався з Галею* МВ. (О. 1862. I. 80).

Ві́сім, восьми́, *числ.* Восемь *Усім по сім, а мені буде вісім.* Ном. № 3529.

Ві́сімдеся́т, ти, *числ.* Восемьдесятъ.

Ві́сімдеся́тний, а, е. Восьмидесятый.

Ві́сі́мка, кн, *ж.* 1) Восьмая часть 2) Восьмерка (въ картахъ). КС 1887. VI. 463.

Ві́сімна́дцятий, а, е. Восемнадцатый. *Наступила вісімнадцята весна.* Стор. I. 208.

Ві́сімна́дцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ восемнадцать пасомъ. 2) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 18 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 178.

Вісімна́дцять, ти́, *числ.* Восемнадцать. *Єден за вісімнадцять, а другий без двох двадцять.* Ном. № 7991.

Віск, во́ску, *ж.* Воскъ. *Зсукали свічку з ярого воску.* Нп. Ум. **Вощо́к, вощéчок.** Грин. Ш. 8. Сим. 221.

Віскри́вець, вця, *м* Сопливецъ, возгривецъ.

Віскри́вий, а, е. Сопливый, возгривый

Віскря́к, ка́, *м.* Сопля, возгря.

Вісли́к, ка́, *м.* Оселъ. *Як вісляк хвицкне, в полицію не йти.* Ном. № 4133.

Вісни́й, а́, е́. Осевой. **Вісни́й ніж.**=**Вісник.** Желех. Шух. I. 249.

Ві́сник, ка, *м.* У столяровъ, бочаровъ. скобель. Желех.

Вісна́к, ка́, *м.* = **Вісник.** Вх. Зн. 8. Желех.

Ві́спа, пи, *ж.* Оспа, Variolae.

Віспа́рь, ря́, *м.* Оспопрививатель. Полт г. Екатериносл. г

Ві́стка, ки, *ж.* Вѣсть, извѣстіе. *З Хорпиці-сестриці щоб вістку прислав.* О. 1861. IV. 57. *Сорока на хвості принесла вістку.* Ном. № 6712.

Вістове́ць, вця́, *м.* Вѣстникъ. *Вбігає, задихаючись од поспіху, вістовець.* К. Бай. 62.

Вістови́к, ка́, *м.* = **Вістовець.** *Скоро прилетить вістовик від дідуся.* Чуб II. 21.

Вістовни́ця, ці, *ж.* Вѣстница. *Зозуленька.... вістовниця принесе звістку.* Мир. ХРВ. 83.

Ві́стонька, ві́сточка, ки, *ж* Ум. отъ вість.

Ві́стря, ря, *с.* Остріе. Шух. I. 153, 175. 291.

Вість, ти, *ж.* = **Вістка.** *Ой прийшли Перебийносу немудрії вісти.* Лукаш. 32. *Добрі вісті не лежать на місці.* Ном. № 13835. *Таке життя, що хоч без вісти тікай.* Мир. ХРВ. 390. Ум. **Ві́стонька, ві́сточка.**

Вісь, во́сі, *ж.* Ось. *Вісь передня, задня.* Рудч. Чп. 249. *Віз без восей.* Чуб. I. 317

Ві́ська, ка, *с.*, и пр. **Ві́йська** и пр. *Без ради й військо гине.* Ном № 6116.

Вісьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка (въ картахъ). КС. 1887. VI, 469.

Вісьмери́к, ка́, *м.* 1) Содержащій въ себѣ восемь единицъ, восьмерикъ. 2) Восьмерикъ (воловъ, лошадей въ упряжи). *Ой ішли воли та в вісьмерику.* Рудч. Чи. 158. 3) Мельничный жерновъ, въ которомъ радіусъ равенъ 8 вершкамъ.

Вісьми́на, ни, *ж.* 1) Восьмая часть. 2) Восьмая часть кварты. 3) Раст. Eysiim. Мнж. 177.

Ві́сьта! *меж.* Крикъ на лошадей: налѣво. Kolb. I. 65.

Вісьта́к, ка, *м.* У кожевниковъ: палка для выворачивавія кожъ. Вх. Зн. 8.

Віта, ти, *ж.* Вѣтвь (употребл. преимущ. во мн. ч. **ві́ти**). *Долина глибока, а калина висока, аж на землю віти гнуться.* Мет. 80. Ум. **Ві́тонька, ві́точка, ві́тка.**

Вітáння, ня, *с.* 1) Привѣтъ, привѣтствіе. *Чолом! Вітання за вітання!* К. ЦН. 174. 2) Пріемъ гостей.

Вітáти, тáю, вш, *гл.* 1) Привѣтствовать. *Пан того попа вітав: Ну що, батюшко, як ваш хліб? роспитув.* Рудч. Ск. II. 208. 2) Принимать (гостей). *Тобою, рибо, гостій вітати, а моїм пером листи писати* Мет. 330. *Тоді стали його вітати медом шклянкою і горілки чаркою.* Дума. 3) Приглашать. *Музику наймає і перівню титарівну у танець вітає.* Шевч. 4) Заходить. *Хто вірно кохає, той часто вітає.* Ном. № 8757. 5) Витать, носиться. *Сам Бог вітав над селом.* Шевч.

Ві́тер, тру, *м.* 1) Вѣтеръ. *Із-за гори вітер віє, калина не спіє.* Мет. 165. *Із вітром могила в степу розмовляє.* Шевч. 37. **На ві́тер підня́ти.** Приводить въ чувство упавшаго въ обморокъ, вынося его на чистый воздухъ. *Не виїхав козаченько за білії хати, як довелось дівчиноньку на вітер підняти.* Нп. **Пішло́ з ві́тром, за ві́тром.** Пропало, пошло прахомъ. **Ві́тер ма́є.** Уже нѣтъ. **Шука́й ві́тра в по́лі!** Напрасно будешь искать, не найдешь. **Іди́ по три ві́три́.** Ступай къ чорту. **Жене́, як ді́дько ві́три́.** Летитъ, какъ бѣшеный. Ном. № 11428. Ум. **Вітре́ць, ві́тречко, ві́трик, ві́тронько.** ХС. II. 196. 2)=**Я́тір.** Kolb. I. 73.

Ві́териця, ці, *ж.* Вихрь. Вх. Уг. 231.

Ві́терник, ка, *м.* 1) Болѣзнь—родъ сыпи или прыщей на тѣлѣ. Вх. Лем. 399. 2) Растеніе, употребляемое для лѣченія болѣзни **ві́терник.** Вх. Лем. 399.

Ві́тистий, а, е. Вѣтвистый. Желех.

Ві́тка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **ві́та.** *Калинова вітка, як рідная тітка.* Ном. № 12398. *Хороша, як вітка.* Ном. № 8425. 2) От-

расль, потомокъ. *Княжа острозьке, Ізяславська вітка.* К. Бай. 9. 3) Притокъ. *Вітки Дніпрові.* 4) Надставка къ короткой ступицѣ въ колесѣ. Переясл. у. 5) Тоже, что и **лещата** 3 б, но колья стягиваются обручемъ, сплетеннымъ изъ лозы; это называется: **вітку набити.** Лебед. у. (Лобод.)

Вітки, *нар.*=**Відки**. *А вітки ти, пане-брате?* Гол. IV. 464.

Віткіль, *нар.*=**Відки**. *Здоров, брат! а віткіль ти?* Ном. № 739.

Вітлатий, **а**, **е**=**Вітистий**. Желех.

Вітонька, **віточка**, **ки**, *ж.* Ум. отъ віта.

Вітрéць, **терця**, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітречко, **ка**, *м* Ум. отъ вітер.

Вітрик, **ка**, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрило, **ла**, *с.* Парусъ. *І попливе човен з широкими вітрилами.* Шевч. 238.

Вітрильний, **а**, **е**. Парусный. Желех.

Вітрити, **рю**, **ришу**, *гл.* Нюхать воздухъ. (о собакѣ).

Вітритися, **рюся**, **ришся**, *гл.? Собаки вітрились тоді, то я і взяв од собак вила.* Новомоск. у. (Залюбовск.).

Вітриця, **ці**, *ж.*=**Вітериця**. Вх. Уг. 231.

Вітрів, **рова**, **ве**. Принадлежащій вѣтру. Чуб. II. 15. *Жене, як вітрів батько.* Ном.

Вітровий, **а**, **е**. Вѣтряный. Шух. I. 112. *Чи на вітровому морі, чи на суходолі?* К. МБ. III. 248.

Вітровина, **ни**, *ж.* Раковина на деревѣ (болѣзнь коры древесной). *Бачите, які у осокора вітровини скрізь та япини; де вітровина, там у середині сухий та пухкий.* (Залюбовск.).

Вітрогóн, **на**, *м.* 1) Вѣтренникъ. 2) Вентиляторъ. Канев. у. *Вітрогони становлять, шоб воздух гнало в шахті.* Славяносерб. у.

Вітрогóнити, **ню**, **ниш**, *гл.* Вѣтренничать

Вітрогóнка, **ки**, *ж.* Вѣтренница. Желех.

Вітролéтень, **тня**, *м.* Предметъ, легко разлетающійся по вѣтру. (Богдана лях) *спалив на вітролетень-прах.* К. Дз. 101.

Вітролóм, **му**, *м.* Буреломъ, дерево, сломанное вѣтромъ.

Вітренько, **ка**, *м.* Ум. отъ вітер.

Вітрувáтий, **а**, **е**. О деревѣ: съ трещинами въ корѣ, проникающими до древесины. Вас. 146.

Вітрюга, **ги**, *м.* Очень сильный вѣтеръ. Лебед. у.

Вітряк, **ка**, *м.* Вѣтряная мельница. Чуб. II. 242. Ум. **Вітрячóк**.

Вітряний, **а**, **é**. Вѣтряный. Марков. 89. Грин. II. 37. *Схопилась велика вітряна буря.* Єв. Мр. IV. 37.

Вітряниця, **ці**, *ж.* Мотыль (въ машинахъ). *Як шеретують, то вітряниця у топчаку гуде.*

Вітрянка, **ки**, *ж.* Вѣтренница. Константиногр. у.

Вітряно, *нар.* Вѣтрено.

Вітрячóк, **чка**, *м.* Ум. отъ **вітряк**

Вітти, **віттіль**, **віттіля**, *нар.*=**Відти**

Віття, **тя**, *с. соб.* Вѣтви. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79.

Вітцóвий, **а**, **е**=**Ватьків**. Желех.

Вітцівський, **а**, **е**=**Ватьківський** Желех.

Вітцівщина, **ни**, *ж.*=**Ватьківщина** Желех.

Вітчим, **ма**, *м.* Отчимъ. *Лихий вітчим козаченька молодого лас.* Макс. (1849). 2

Віть за віть оддáти. Отплатить тѣмъ же, воздать равнымъ за равное. Мкр. Н. 35.

Віхá, **хи**, *ж.* 1) Вѣха. *Бояре збіраються коло віхи або прапора, аби перезва не зняла віхи без викупу:* МУЕ. Ш. 165. *І веху в'ють. Колесо надінуть, квітками вберуть, любистком, чорнобривцями і поставлять на майдані, де улиця дівчача* Г. Барв. 64. 2) Раст. Cicuta virosa L. ЗЮЗО. I. 116. 3) Комета. *Є ще зорі, що звуться кометами або мітлами, або віхами.* Ком. I. 50.

Віхало, **ла**, *с.*=**Віхола**. Мир. Пов. I. 112.

Віхола, **ли**, *ж.* 1) Мятель, вьюга. *Зима буде з віхолами та лютими морозами Гави сідають купами,—буде віхола.* Мнж 157. 2) Грозовая буря. Шух I. 9.

Віхоть, **хтя**, *м.* 1) Мочалка, употребляемая при мытьѣ посуды, утвари и пр. 2) Пучекъ соломы. *Віхоть соломи на устілку.* Гол. Од. 49. *Далі трохи присохне, стануть палить степи: вийде чоловік у поле,—викреше огню, положить його у солом'яний віхоть, розмаха гарненько та й кине.* Греб. 400. 3) Горящій клокъ, уносимый вѣтромъ съ пожара.

упа́в ві́хоть. Случилось несчастье, непріятность. *Здається, що сей чоловік буває і крутиться у нас за тим, що дуже поганий вихоть упав,—і він не зна, як перебути сей час.* Харьк. Ум. **Ві́хтик.**

Віхтелити, лить, *гл. безл.* **Віхтелить.** Дуетъ сильный вѣтеръ, буря. Вх. Лем. 399.

Віхтели́ця, ці. *ж.* Буря, вихрь. Вх. Лем. 399. Вх. Уг. 231.

Ві́че, ча, *с* Вѣче, общественное собраніе; въ Галиціи митингъ, народное собраніе.

Вічи́стий, а, е. Вѣчный; долговѣчный. Вх. Лем. 399

Ві́чі. См. **Воко.**

Ві́чко, ка, *с.*=**Очко.** Ном. № 642. Вас. 166, 186, 187. Шух. I. 256. *Купи мені перстінь із зеленим вічком.* Мил. 103. **Ві́чками** называются также отверстія между нитками рѣдкой ткани. Шух. I. 154.

Віч-на́-віч, *нар.* Съ глазу на глазъ; лицемъ къ лицу. *Нехай же я вас віч-на-віч зведу; тоді побачимо, хто бреше.*

Ві́чний, а, е. Вѣчный. *Царство небесне, вічний покій.* Ном. № 353. **Ві́чними часа́ми.** На вѣкъ, навсегда. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 1406.

Ві́чність, ности, *ж.* Вѣчность. Ном. № 390. *Продав худобу у вічність. Дати шматок кому хліба на вічность.* Г. Барв 415.

Ві́чно, *нар.* 1) Вѣчно. 2) До смерти *Як би ти не займав, то я б вічно була твоя.* Рудч Ск. II. 10а.

Вічо́вий, а, е Вѣчевой; общественный. *Вічовий, коповий, громадський суд.* К. ПС. 24.

Вічо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **вік.**

Ві́шало, ла, *с.* Вѣшалка для платья. Вх. Лем. 399. *І де ти, Марисю, загортина?—В коморі на вішалі.* Гол. IV. 386

Ві́шальник, ка, *м.* Висѣльникъ; повѣсившійся, удавленникъ Ном. № 3799

Ві́шальниця, ці, *ж.* Висѣлица. Мил. 53.

Ві́шання, ня, *с.* Вѣшаніе. *Лякали вішанням хлопця, щоб пропасниця покинула.* Грин. II. 315.

Ві́шати, шаю, еш, *гл.* Вѣшать. *Або вішайте, або пускайте.* Ном. № 2721.

Ві́шатися, шаюся, ешся, *гл.* Вѣшаться. *З тої досади узяв мотузок і пішов вішатися*

Ві́шелак, ка, *м.* Повѣшенный. Вх. Лем. 399.

Ві́шка́, ві́шти́, *меж.*=**Вісьта.** О 1861. Х. Св. 44.

Ві́шти́к, ка́, *м.* Прозваніе подольскаго крестьянина ближе къ Каменцу за то, что, погоняя лошадей, кричать: **ві́шти!** Ном № 714. О. 1861. Х. Св 44.

Ві́щий, а, е. Вѣщій. *Зроби мене віщим, зроблю тебе багатим.* Ном. № 5821. **Коб я ві́щий тако́му!** Если бы я это впередъ зналъ! Если бы я это предвидѣлъ. Вх. Зн. 8.

Ві́щівни́к, ка, *м.* Вѣщунъ, предвѣстникъ. *Бо то ворог нещасливий, віщівничок барз правдивий.* Гол. I. 170. Ум. **Ві́щівничо́к**

Ві́що, *мѣст.* Винит. надежъ отъ **що,** употр. послѣ предлога. *За віщо, на віщо. Завелися, як той казав: багатий за багатство, а убогий—бо' на й за віщо.* Ном. № 3514.

Ві́щово́вий, а, е. Вѣстовой. *Гуде в Латії дзвін віщовий і гасло всім к війні дає* Котл. Ен. IV 62

Ві́щува́ння, ня, *с.* Предвѣщаніе, пророчество.

Ві́щува́ти, щу́ю, еш, *гл* Предвѣщать предсказывать. *Пугач або сич біду віщує і найпаче пожежу.* Ном № 13405

Ві́щу́к, ка́, *м.* Вѣстникъ Вх. Лем. 399.

Ві́щу́н, на́, *м.* Вѣщунь, предсказатель *Не дуже довіряй своєму серцю: сей віщун часто обманює.* Котл. НП. 365. *Під бороною з залізними або осиковими зубцями можна виховать пса віщуна-ярчука* Ном. № 291

Ві́щу́ха, хи, *ж* Вѣщунья, предсказательница. *Віщуха баба.... пророкувала.* К. ЦН. 225.

Ві́я, ві́ї, *ж.* Рѣсница. *Спустила свої довгі вії на очі.* Кв. I. 58. Ум. **Ві́йка.**

Ві́явки́, во́к, *ж. мн.*=**Витушка.** МУЕ. Ш. 24.

Ві́яльний, а, е. Вѣяльный. **Ві́яльна лопа́та.** Лопата, которою вѣютъ зерно.

Ві́яльник, ка, *м* Вѣющій зерно. **Аф.** 351.

Ві́яльниця, ці, *ж.* Вѣялка. *Вже розжився трохи. купив собі віяльницю.* **Александров** у. (Залюбовск.). См. **Ві́йка.**

Ві́янка, ки, *ж.*=**Віяння 2. Аф. 351.**

Ві́яння, ня, *с.* 1) Вѣяніе, дуновеніе. 2) Провѣиваніе хлѣба.

Ві́яти, ві́ю, еш, *гл.* 1) Вѣять, дуть. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Нп. *Із низу Дніпра буйний вітер віє-повіває.* Макс. *Люде гнуться як ті лози, куди вітер віє.* Шевч. 8. *Пишно процвітали, пахощами віючи, конвалії.* Г. Барв. 400. 2) Вѣять, провѣвать. *Молов батько не віючи, пекла мати не сіючи.* Ном. № 6657. 3) Вилять. *Пес віс хвостом.*

Ві́ятися, ві́юся, ешся. *гл.* 1) Носиться, бродить, таскаться. *Мабуть назнав десь повію всесвітню та й віється.* Мир. ХРВ. 324. *Як пообідають, то нехай собі вію́ться куди схочуть.* О. 1862. V. 103. 2) Вѣяться, провѣваться. *Пшениця...: і молотиться, і віється.* Стор. I. 76.

Ві́ячка, ки, *ж.* Лопата для провѣиванія зерна. Шух. I. 166.

Вйо! *меж.* Крикъ на лошадей: но! Вх. Лем. 398.

Вл.... Кромѣ ниженаходящихся словъ, см. еще **Ул...**

Вла́да, ди, *ж.* Власть.

Влада́ння, ня, *с.* Обладаніе.

Влада́рь, ря́, *м.* Обладатель, владѣтель, повелитель. Желех.

Влада́ти, да́ю, еш, *гл.* Обладать, владѣть. *Князі Вішневецькі владали на Україні великими маєтностями.* Стор. *Владав трохи не половиною земель українських.* О. 1861. X. 136.

Влади́ка, ки, *м.* 1) Владыка. К. МХ. 10. *Своя рука—владика.* Чуб. I. 258. *І не верстовії, а вольнії, широкії скрізь шляхи святії простелються і не знайдуть шляхів тих владики. А раби тими шляхами позіходяться докупи.* Шевч. 629. 2) Архіерей, владыка. *Борода як у владики, а сумління як у шибеника.* Ном. № 180.

Владикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Владычествовать. *Ворожий дух між Руссю і ляхами, лукавий дар гнилої Візантії, владикував над ницими умами.* К. МБ. II. 122. *Бо Господь наш владикує над всіма богами.* К. Псал. 2) Архіерействовать.

Влади́цтво, ва, *с.* 1) Владычество. *Трон кріваві свій, своє владицтво люте прославляє.* К. ПС. 54. 2) Архіерейство, санъ архіерея и сопряженныя съ нимъ права и владѣнія. *Між вас владики неписьменні, мов ті жиди владицтва купували.* К. ХП. 56.

Влади́чиця, ці, *ж.* Владычица. *Ти не раба, о, ні! владичиця ти пишна.* К МХ. 46.

Влади́чний, а, е. 1) Властный, державный. *Колись носили ми владичні барви.* К. Бай. 18. 2) Архіерейскій.

Влади́чно, *нар.* Властно, державно *Владично правиш ти морями.* К. Псал 204.

Влади́ти, ді́ю, еш, *гл.*=**Володіти.**

Вла́сне, *нар.* Собственно, именно.

Вла́сний, а, е. Собственный, свой. Рудч. Ск. I. 169. *Хоч не красне, але власне.* Ном. № 9641. *Не кожен писався власним прізвищем.* К. ЧР. 13. **Руко́ю вла́сною** (підписа́вся). Собственноручно (подписался) **Руко́ю вла́сною.** Руку приложилъ.

Вла́сник, ка, *м.* 1) Собственникъ, владѣтель. Желех. 2) Властитель, довѣренное лицо властителя? *І прошу я царя хана і цариці ханиці і власників їх....* (Заговоръ). Чуб. I. 121.

Вла́сність, ности, *ж.* Собственность Левиц. Пов. 320. *Листи Шевченка тепер уже сталися власністю всеї рідної землі, всеї слав'янщини.* О. 1861 X. 3

Вла́сно, *нар.*=**Власне.**

Власнору́чний, а, е. Собственноручный *Багато гетьманських власноручних листів.* О. 1862. VII. 63.

Власнору́чно, *нар.* Собственноручно

Власти́вий, а, е. Свойственный.

Власти́вість, вости, *ж.* Свойство. Желех.

Власти́во, *нар.* 1) Свойственно. Желех 2)=**Власне.**

Власть, ти, *ж.* Власть. *Божа власть,— що схоче, те й дасть.* Ном. № 2434: *Ой живу я, живу під Божою властю.* Мет. 65

Вм.... См. **Ум.**

Вн.... См. **Ун.**

Во, *пред.*=**В.** (Рѣдко употребляемое). *Та й поїхав на Вкраїну до дівчини во гостину.* Чуб. V 43.

Во́ва, ви, *ж.* Дѣтск. Волкъ; все страшное; бука; нелюдимъ. О. 1861 VIII. 8 **Ку́ряча во́ва.** Странно одѣтый.

Вовгу́ра, ри, *м.* Человѣкъ, подобный волку? *І кріівцею над Босфором червоніють мури, що річками розливали козаки-вовгури.* К. МБ. XII. 265.

Вовк, ка́, *м.* 1) Волкъ, Canis lupus *Вовка ноги годують.* Посл. *Вовки-сіроманці квилять-проквиляють.* Дума. **Вмѣс-**

то этой правильной формы мн. ч. въ кобзар. думахъ иногда встрѣчается вовці—поддѣлка кобзарей подъ церковно-славянскій языкъ: *Вовці-сірохманці нахождали.* АД. I. 117. **Хоч вовкі́в ганя́й (у ха́ті).** Очень холодно. Ном. № 638. **Вовки́.** Волчій мѣхъ, волчья шуба. 2) Кличка темно-сѣраго и угрюмаго вола. КС. 1898. VII. 42. 3) Раст. Ononis pircina. Шух. I. 21. 4) Родъ дѣтской игры. Ив. 45. **Загина́ти сухо́го вовка́.** Родъ игры: нѣсколько мальчиковъ набрасываются на одного и пригибаютъ ноги къ землѣ. КС. 1887. VI. 480. 5) Средина разрѣзаннаго арбуза, остающаяся неразрѣзанной. *Панич порізав кавуна на скибки і розіклав на траві. Скибки роспались і з середини випав червоний вовк.* Левиц. Пов. 229. Ум. **Во́вченько, вовчо́к, во́вчик.** *По дівчиноньці дзвони задзвонили, а по козакові вовченьки завили.* Мет. 96. Въ сказкахъ: *вовчик-братік та лисичка-сестричка.* Ув. **Вовцю́га.**

Вовкі́вня́, ні, *ж.* 1) Западня, яма для ловли волковъ. Грин. II. 238. 2) Волчье логовище. Вх. Зн. 8. 3) Иронично: холодное жилье. 4) Множество волковъ. *Вовкі́вні такої було, що біда. Там таке звірно завелось, що й ходить страшно.* Екатериносл. у.

Вовкови́на, ни, *ж.* Волчья яма. *Викопав чоловік вовковину, да й укинув туди медведя, вовка, лисицю й зайця.* Рудч. Ск. I. 20.

Вовкоду́х, ха, *м.* Злой человѣкъ. *Гляди в мене,—не розледащій між моїми вовкодухами.* МВ. (О. 1864. Ш. 64):

Вовкоду́хий, а, е. Злой. Волын. г. Слов. Д. Эварн.

Вовкозу́бий, а, е. Съ волчьими зубами.

Вовконо́г, га, *м.* Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 127.

Вовкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть волкомъ. *Не перестане, мабуть, князь поти князювати, поки вовк вовкувати.* К. Бай. 39. *Він почує своє ім'я святе вовкулакуючи, дак і годі вовкувати, бо то не прирожденний вовк, а зроблений.* Г. Барв. 453.

Вовкува́тий, а, е. Нелюдимый, мрачный. *У мене хлопці вовкуваті, а дівчатко так до всякого приступне.* Волч. у.

Вовкула́к, ка, вовкула́ка, ки, *м.* Оборотень, принявшій видъ волка. *Перекинувсь через пеньок.... і зробився вовкулакою і побіг у ліс.* ЗОЮР. II. 35. *Як у полі на могилі вовкулак ночує.* Шевч. 324.

Вовкулакува́ння, ня, *с.* Пребываніе, жизнь въ видѣ **вовкула́ки.** *Він таки справді наче пророкував своє вовкулакування.* Г. Барв. 464.

Вовкулакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть вовкула́кою. *Дознав, по чім ківш лиха, вовкулакуючи.* Г. Барв. 451.

Вовкула́цтво, ва, *с.*=**Вовкулакування.** *Грицько з вовкулацтва зробився таким, як мати народила.* Г. Барв. 454.

Вовку́н, на́, *м.*=**Вовкулака.** *Теща зробила зятя вовкуном.* МУЕ. Ш. 54.

Во́вна, ни, *ж.* Шерсть овечья. *Із його добра, як з козла—ні вовни, ні молока.* Ном. № 7582. **Наказа́в три мішки́ (сім мішкі́в) гречано́ї во́вни.** Наговорилъ чепухи. Ном. № 13043. Ум. **Во́вночка.**

Вовни́стий, а, е. Съ длинной и густой шерстью. Канев. у.

Во́вниця, ці, *ж.*=**Вовна.** Чуб. V. 1143. *Виженемо овечки, щоб по гірці не ходили, діток малих не будили, щоб вовниці не губили.* Мил. 44. *Сінце під його підстилала і теплу вовницю з руна.* Мкр. Г. 21.

Во́вночка, ки, *ж.* Ум. отъ **во́вна.**

Вовня́ний, а, е. Шерстяной. Аф. 319.

Вовня́нка, ки, *ж.* Грибъ Agaricus necator Bull. ЗЮЗО. I. 110. Чуб. V. 1183. Ум. **Вовня́ночка.**

Вовту́зитися, жуся, зишся, *гл.* Возиться; барахтаться; ерзать. *Він так вовтузиться з тим бичком.* Рудч. Ск. II. 14. *Ви поб'єтесь, а мені треба потім з вами вовтузитися та лікарувати.* Кіев.

Вовцю́га, ги, *м.* Ув. отъ **вовк.** К. ЦН. 196.

Вовцюга́н, на, *м.*=**Вовцюга.** Желех.

Вовча́, ча́ти, *с.* Волченокъ. Рудч. Ск. I. 121.

Во́вченько, ка, *м.* Ум. отъ **вовк.**

Вовченя́, ня́ти, *с.*=**Вовча́.** *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Во́вчий, а, е. Волчій. *Вовк, то вовче й думає.* Ном. № 2943. **П'є на во́вчу шку́ру.** Пьетъ въ счетъ будущихъ благъ. Ном. № 2615. **Да́ти кому́ во́вчого біле́та.** Прогнать кого. *Йому видно дато вовчого білета,—прошипетився, кажуть.* Кролев. у.—**біб.** Водяной пирей, Sparganium.—**горбо́х.** Раст. Astragalus grycyphyllos. **Во́вчі жи́ли.** Раст. Сухолдникъ, Comarum palustre.—**зуб.** Раст. Leontodon taraxacum.—**ко́рінь.** Раст. Aconitum lycostonum.—**копи́т, во́вча ла́па.** Раст. Trollius europaeus L. ЗЮЗО. I. 166. **Во́вчі ла́пки.** Раст. Geranium pra-

tense L. ЗЮЗО. I. 124. **Вóвче лико, лúчко.** Раст.: а) Daphne mezereum. ЗЮЗО. I. 121. Шух. I. 21; б) Evonimus europaeus L. ЗЮЗО. I. 123. **Вóвче молокó.** Раст. Tythymalus. **Вóвчі сéрги.** Раст. Evonimus europaeus. L. ЗЮЗО. I. 123 (см. **вовче лико**). **Вóвча стопá.** Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.—**тíло.** Раст. Comarum palustre. ЗЮЗО. I. 119.—**трава́.** Раст. Ononis spinosa L. ЗЮЗО. I. 129. **Вóвчі ягоди.** Раст.: а) Толокнянка, Aretostaphylos Uva ursi; б) Actala spicata L. ЗЮЗО. I. 109; в) Ligustrum vulgare L. ЗЮЗО. I. 126; г) Solanum Dulcamara L. ЗЮЗО. I. 136.

Вовчúнець, нця, *м.* Раст. Молочай, Euphorbia. Вх. Уг. 231.

Вовчúця, ці, *ж.* Волчица. *Приходить на залісок, аж вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134.

Вовчúще, ща, *м.*=**Вовцюга.** *Тікайте, бо йде вовчище-помелище.* Рудч. Ск. I. 17.

Вовчкувáтий, а, е = **Вовкуватий.** *Якесь невеселе* (дитина), *вовчкувате.* Мир. ХРВ. 25.

Вóвчник, ка, *м.* Раст. Daphne mezereum. Вх. Пч. I. 10. См. **Вовче лико.**

Вовчóк, чкá, *м.* 1) Ум. отъ вовк. 2) Названіе собаки. О. 1862. VIII. 18. 3)—**мýха.** Нас. ктирь, Asilus. Вх. Пч. I. 5. 4) Долгоносикъ амбарный, Calandra granaria. Вх. Лем. 400. 5) Личинка майскаго жука. Вх. Лем. 400. 6) Раст. Orobanche ramosa L. ЗЮЗО. I. 130. 7) Сережка на вербѣ. Мнж. 177. 8) Побѣгъ отъ древеснаго корня. 9) Зубъ у лошади, мѣшающій ѣдѣ. Мнж. 177.

Вовчýг, га, *м.* Раст.: а) = **Вовконог.** ЗЮЗО. I. 127; б) Ononis hircina Jacq. ЗЮЗО. I. 129.

Вовчýга, ги, *ж.* Раст.: а) Geranium pratense L.=**Вовчі лапки.** ЗЮЗО. I. 124; б) Geranium palustre L. ЗЮЗО. I. 124.

Вовчýк, кá, *м.* Молодой волкъ. Рудч. Ск. I. 129.

Вогірóк, ркá, *м.*=**Огірок.** Ум. **Вогірóчок. Жáб'ячі вогірóчки.** Раст. Menyanthes trifoliata. Вх. Пч. I. 11.

Вогневúця, ці, *ж.*=**Огневица.**

Вогнéнний, а, е =**Огненний.** *Гаряча смола та сірка неначе вогненна річка розливаються.* Стор. МПр. 47.

Вóгник, ка, *м.* 1)=**Огник 1 и 2.** Мил. 23. 2) Раст. Lychnis vesicaria. Вх. Пч. I. 11.

Вóгничок, чка, *м.* Ум. отъ **вогóнь.**

Вóгнище, ща, *с.*=**Огнище.**

Вогнювáтий, а, е. Пылкій, страстный. *Молодиця вогнювата.* Зміев. у.

Вогняни́й, á, é. Огненный. *Вогняні язики.* Шевч. *Шле святого Ілію на вогняній колісниці.* Мир. ХРВ. 31.

Вогóник, ка, *м.* Огонекъ. Ум. отъ **вогóнь.**

Вогорúти, рю́, рúш, *гл.* Испорч. **говорити.** Грин. Ш. 361. *А ні до кого вогорити.* Грин. Ш. 393.

Вогóзь, гню́, *м.*=**Огонь.** *З вогню та в поломінь.* Ном. *Хоч вогню до нього прикладай* (*запекле таке*) Ном. № 2644. *Коли Бог не годить, то й вогонь не горить* Ном. № 15. *Викресати вогню.* Ум. **Вóгник, вóгничок, вогóник.** *У лісі вогоник блима.* Мнж. 147

Вода́, ди́, *ж.* Вода. *Тихо-тихо Дунаю воду несе.* Мет. 14. *Ой я гляну в чисту воду да на свою вроду.* Мет. 65. *Не все те переймай, що на воді пливе.* Посл. *Щоб росло—як з води йшло.* Мил. 43. *Будь здорова як вода!* **По вóду пітú.** Пойти къ колодезю, къ рѣкѣ набирать воду. *Ой пійду я, да до броду по воду.* Мет. 65. **За водóю пітú.** Пойти за теченіемъ воды, т. е. исчезнуть, пропасть. *Не дав мені Господь пари, та дав мені таку долю, та й та пішла за водою. Іди, доле, за водою, а я піду за тобою.* Нп. **І за холóдну вóду не вíзьметься.** Рѣшительно ничего не дѣлаетъ, пальцемъ не двинетъ. *Увесь день Божий сидить та гави ловить і за холодну воду не візьметься.* МВ. I. 26. **Нема́ й промúтої водú** (кому). Постоянныя преслѣдованія (кого). *І ступити мені не дасть; уже нема мені й промитої води.* МВ. I. 21. **Вода́ живýща й зцілю́ща.** Живая и мертвая вода (въ сказкахъ). **Си́льна, бе́зсильна вода** (въ сказкахъ). Вода дающая и отнимающая силу. См. **Сильний.** **Тéплі вóди** =**Вирій.** Драг. 7. Ум. **Водúця, водúчка водúченька, вóдонька.**

Водвýд, да, *м.*=**Одуд.** Вх. Пч. II. 15

Водевíль, ля, *м.* Водевиль. *Вже піднялася завіса, вже почали грати на сцені водевіль.* Левиц. Пов. 138.

Водúло, ла, *с.* Длинная жердь, ворочая которой сгибаютъ колесный ободъ. Сумск. у.

Водúльця, лець, *с. мн.* Удила. *А поводи все ремінні, а водильця все залізні.* Рк. Макс.

Водúти, жý, диш, *гл.* 1) Водить. *А там милий по садочку ходить, свою милу за рученьку водить.* Нп. *Не мені вас, браття, на ляха водити, не мені тепер ста-*

ромy булаву носити. Шевч. 235. *Водить очима, неначе злодій по ярмарку.* Ном. № 13585. 2) Одѣвать. *Що ти мене як старця у драному водиш?* Екатеринослав. г. *Ликом в'язаний, у ликах ходе та и всіх у ликах воде.* Ном. 849. *Ой дівчина гордовита козака любила й у тоненьких сорочечках по будняхъ водила.* Грин. Ш. 233. 3) Тянуть дѣло, водить. *Довго він тебе водитиме!* Рудч. Ск. II 58.

Води́тися, жу́ся, дишся. *гл.* 1) Имѣть дѣло, быть въ сношеніяхъ, вести компанію *З тобою ходити, як з туром водитись.* Ном. № 2662. *Мій батько так казав: з панами добре жить, водитися з ними хай тобі Господь поможе: із ними можна гсти й пить, а цілувать їх--крий нас Боже!* Греб. 386. *Оддалив людей од мене, з ким я жив, водився хлібом.* К Псал 102. *Вони живуть по писанню: не воюються з жінками.* Стор. I. 102. 2) Жить, плодиться, размножаться (о животныхъ и растеніяхъ). *Щоб водились свині, украдь у степу борону і положи на хлів, то так і сипнуть поросята.* Чуб. I. 50.

Води́ця, ці, води́ченька, води́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **вода́**.

Водій, дія́, *м.* Вожакъ. Желех.

Во́дний, а, е. Водяной. *Чоловік гордий, як пузирь водний.* Ном. № 2459.

Водя́ник, ка, *м.* Пт. приморская ласточка, Sterna hirundo. Вх. Лем. 400.

Водні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Дѣлаться водянистымъ.

Водно́сталь, *нар.* Въ одну нить.

Водо́вий, а, е. Водяной. **Водо́ва во́вна** Раст. водяной мохъ, Conferva. Вх. Зн. 8.

Водово́з, за, *м.* 1) Водовозъ. Рк. Левиц. 2) Названіе валета бубенъ при игрѣ въ **хва́льну**. КС. 1887. VI. 465.

Водово́зка, ки, *ж.* Лошадь, возящая воду, плохая лошаденка. *Попроси у батька коняки!... Добула вона йому водовозку.* Мнж. 13.

Водову́д, да, *м* =Пт. **Рибалка**. Вх. Пч. II. 14.

Водогра́й, гра́ю, *м.* Фонтанъ. Желех.

Водозбі́р, збо́ру, *м.* Бассейнъ. Желех.

Водоми́й, ми́я, *м.* Рытвины, промоина.

Водомороз, за, *м.* Пт. Зимородокъ, Alcedo ispida. Вх. Пч. II. 8.

Во́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **вода**.

Водопі́й, по́ю, *м.* Водопой. *Бере Ох того коня за поводи, веде до водопою до річки.* Рудч. Ск. II. 112.

Водопійло, ла, *с.*=**Водопій**. *І ручаї шумлять проміж горами звірятам польовим на водопійло.* К. Псал. 236. *Круг водопійла в балищах кочують татари з кіньми, вівцями й волами.* К. МБ. X. 17.

Водопійча́, ча́ти, *с.*=**Кухоль** (для воды). Шух. I. 264.

Водопі́лля, ля, *с.* 1) Наводненіе. 2) Приливъ.

Водори́й, ри́я, *м.*=**Водомий**. Аф. 319.

Водорща́ний, а, е =**Водохрестний**. Желех.

Водо́рщі, щів, *мн.*=**Водохреще**. Желех.

Водосвя́ття, тя, *с.* Освященіе воды.

Водоспа́д, ду, *м.* Водопадъ. Млак. 122. *З високої кам'яної стіни з двох розколин лилися водоспади.* Левиц. Пов. 362.

Водоте́ча, чі, *ж.* Теченіе воды. *По розорі* (прооранй борозні) *пішла водотеча.* Грин. II. 236.

Водото́ка, ки, *ж.* Русло весенняго или дождеваго потока. Міусск. окр.

Водотя́г, га, *м.* Водяной насосъ.

Водохре́стний, а, е. Относящійся къ празднику Богоявленія. *Водохрестні пісні.* Желех.

Водо́хреще и *мн.* **Водо́хрещі**. Праздникъ Богоявленія. Ном. № 11217. ХС. I. 73. *Пішла, хрести всюди на Водохрище попісала, скотину покропила.* Г. Барв. 337. Иногда-во мн. ч. **водо́хрища**. *Водохрищ.... дождать.* О: 1862. IV. 89.

Во́дявий, а, е. Водянистый. *Водява картопля сього року.* Могил. у

Водяна́, но́ї, *ж.* Водянка.

Во́дяний, а, е. 1) Водяной. *Водяний млин.*—**на́ гу́бка**. Раст. Spongia fluviatilis. ЗЮЗО. I. 137.—**кропива́**. Раст. Lycopus exaltatus. ЗЮЗО. I. 166.—**м'я́та**. Раст. Mentha aquatica L. ЗЮЗО. I. 128.—**жеруха́**. Раст. Cardamine amara L. ЗЮЗО. I. 115.—**ний мак**. Раст.: а) Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129; б) Nymphaea alba L. ЗЮЗО. I. 129.—**ні орі́хи** Раст. Trapa natans L. ЗЮЗО. I. 139.—**ний укрі́п**. Раст. Oenthe Phenandrium.—**щаве́ль**. Раст. Rumex Hydrolapathum L. ЗЮЗО. I. 134.—**хрущ**. Насѣк. водяной жукъ, Hydrophilus picens. Вх. Пч. I. 6. 2) Водянистый. *Во́дяні вишні.* 3) Водный, воднистый, богатый водой. *На во́дяному місці стоїть село: усе там гарно ро́де.* Волч. у.

Водяни́к, ка́, *м.* 1) Сосудъ для воды.

Ум. **Водя́нчик.** *Онде у водянчику вода.* Кв. I. 240. 2) Водяной (бѣсъ). Левч. 37. 3)=**Водник.** Вх. Лем. 400.

Водя́нка, ки, *ж.* 1) Кадка для воды. *Стоїть кухоль на водянці,—піди та й напийся.* Грин. Ш. 213. Мнж. 129. См. **Відник.** 2) Раст. Empetrum nigrum L. ЗЮЗО. I. 121.

Водя́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **водяник.**

Воєво́да, ди, *м.* Воевода. *Да оддав мене мій батенько да за воєводу, у чужую сторононьку, далеко од роду.* Нп.

Воєво́дство, ва, *с.* Воеводство. Желех.

Воєво́дський, а, е. Воеводскій. К. Краш. 11.

Вожа́й, жая́, *м.* Вожакъ; проводникъ. *Дай вожая, як знаєш сам, щоб нас до моря допровадив.* Мкр. Г. 34. **Вожаями** назывались также эмиссары, которыхъ задунайскіе запорожцы высылали изъ своей среды въ Украину, чтобы набирать здѣсь годныхъ въ козаки людей и затѣмъ проводить ихъ тайными путями черезъ границу въ Задунайскую Сѣчь. КС. 1883. IV. 376. 2) Водырь, передовое животное въ стадѣ. Браун. 24.

Во́живо, ва, *с.* Проводъ, проведеніе куда либо (человѣка). *За вожива ж помірkувать у грека Фоки зговорились.* Мкр. Г. 32.

Возá́рня, ні, *ж.*=**Возівня.** Вх. Уг. 231.

Воздібний и **воздо́бний, а, е.** Хорошій, хорошихъ качествъ. (Станьмо) *свої коні козацькії напасемо й напоїмо: тут трави зелені, води холодні, очерети воздобні.* АД. I. 112. *Который то, панове молодці, козак дородний, ще й кінь під ним воздобний.* Макс. (1849). 84. У Кулиша употреблено въ смыслѣ: способный, талантливый. *Шукати серед мужиків людей дотепних, здатніх, воздібних, і таких людей підіймати наукою.* К. ХП. 9.

Во́здух, ху, *м.* 1)=**Повітря.** *Се вже ми як той німець, що на шаечку воздух вішає.* Ном. № 9926. 2) Воздухъ (церк. утв). Ном. № 14182. Ум. **Воздушо́к.**

Воздухо́вий, а, е. Воздушный. *І окрився темнотою—хмарою густою, мов наметом воздуховим—темною водою.* К. Псал. 37.

Воздухоплáв, ву, *м.* Аэростатъ. *Аеростат.... по нашому краще назвати воздухоплавом.* Ком. II. 15.

Воздухоплáвець, вця, *м.* Аэронавтъ. Желех.

Воздýшний, а, е.=**Воздуховий.**

Воздушо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **воздух.**

Вóздяно, *нар.* Прохладно. *Та й жара ж яка!—Нічого, як доїдемо до Полтави, буде воздяніш. Спустимось до річки, а коло річки завжде буває трохи воздяно.* Гадяч. у.

Во́зик, ка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Возúрка, ки, *ж.*=**Возівня.** Вх. Лем. 400.

Возúти, вожý, зиш, *гл.* Возить. *В ліс дров не возять.* Ном. № 1457.

Возúтися, жýся, зишся, *гл.* 1) Возиться. *Рубайсь, дерево, возись, дерево, й кладись* Рудч. Ск. I. 91. 2) Возиться, заниматься. *Возиться, як кіт з салом.* Ном. № 2593.

Во́зичок, чка, *м.* Ум. отъ **віз.**

Возíй, зія́, *м.* Возчикъ, работникъ, нанятый для перевозки хлѣба.

Возíльник, ка, *м.*=**Возій.** Зміев. у.

Возлíсся, ся, *с.*=**Узлíсся.** *Вибігає на возлісся; кругом подивилась та в яр...* Шевч. 87.

Возлóбок, бку, *м.* Покатость. *На возлобку поганий город буде і вода не держатиметься.* Волч. у.

Возлоб'я, б'я, *с.* Волосы надъ лбомъ. *Так скубонув за возлоб'я, аж волосся затріщало.*

Во́зний, ного, *м.* Родъ судебнаго пристава при старыхъ судахъ. *Пан возний позов дасть.* Котл. Ен. IV. 48.

Возни́ця, ці, *м.*=**Візниця.** Ум. **Возниченько.** Мет. 225.

Возове́, во́го, *с.* Натуральная повинность въ видѣ перевозки чего-либо. *Возове одбудеш, шість віз привезеш колод.* ЗОЮР. I. 143.

Возови́й, а́, е́. 1) Телѣжный. *Возове колесо.* 2) Упряжной. *Да сто коней верхових, а сімдесят возових.* Мет. 3) Проѣзжій, ѣдущій возомъ. *Да брали мито-промито: од возового по пів-золотого, од пішого пішениці по три денежки мита брали.* АД. II. 21. 4) **Шлях возови́й.** Проѣзжая дорога. Канев. у.

Возови́к, ка́, *м.* Ломовая лошадь.

Возови́ця, ці, *ж.* Свозка хлѣба съ поля и время этой свозки. *Після жнив Іванові—возовиця.* Мнр. ХРВ. 125. *Як настала возовиця, бідний брат запріг воли і поїхав на свое поле по снопи.* Чуб.

Возо́вня, ні, *ж.* Экипажный сарай; въ сельскомъ хозяйствѣ: сарай для возовъ и земледѣльческихъ орудій. Чуб. VII. 396.

Левиц. Пов. 194. *Оце було заберусь у возовню, а там карета панська стояла, то влізу з півдня, щоб і на очі не тее.* Черниг.

Возо́к, зка́, возо́чок, чка, *м.*=**Візок, візочок.**

Возоро́бня, ні, *ж.* Сарай, въ которомъ дѣлаютъ возы Міус. окр.

Возрости́-літ, *нар.* Взрослыхъ лѣтъ. *Він возрости-літ пішов у москалі.* Харьк.

Возрости́вши, *нар.* Выросши, взрослый, ая, ое. **Не возрости́вши.** Малыхъ лѣтъ, малолѣтній. *У хаті нікогісінько,—хоть тури гони! діти не возростивши були, от воно й позабірало худобу.* Харьк.

Возя́рка, ки, *ж.*=**Возирка.** Вх. Лем. 400.

Во́їн, на, *м.*=**Воя́ка.** *Гей, Максиме полковнику, ти славний воїну! гей випусти з Жаботина хоч лядську дитину.* Нп.

Во́їнство, ва, *с.* Воинство. *Духом уст його небесне воїнство з'явилось.* К. Псал. 74.

Вой, вбю, *м.* Война; битва. *Королі, королі, пустіть на вой воювать!* Чуб. III. 43. *Відкіля тебе, братіку, в гості виглядати: чи з буйного вою, чи з чистого поля, чи з славного люду Запорожжя?* О. 1861. X. 89.

Войдува́ння, ня, *с.* Барахтанье, возня.

Войдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Буянить, буйствовать, дебоширить. *Він буде у нас у пеклі войдувати.* Мл. л. сб.

Войдува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Возиться, барахтаться, бороться. *Довго з ним войдувались, поки з'язали.*

Война́, ни́, *ж.*=**Війна.** *На войну йдучи по чужу голову, й свою неси.* Ном № 4205

Во́йний, а, е. Воинственный; военный. *Із якої сторононьки у гостину сподіватись: чи з Чорного моря, чи з чистого поля, чи з славного із войного люду Запорожжя?* Нп.

Войови́тий, а, е. Воинственный. *Жив у Персії царь Дарій. І він був такий войовитий, що усю землю завоював.* Грин. I. 128.

Войо́вни́к, ка́, *м.* Боецъ, воинъ, рубака, воитель. К. МБ. X. 19. *Не для таких, як я, війна, і войовник з мене не жвавий.* МВ. II, 15.

Войовни́ця, ці, *ж.* Воительница. *Камилла страшна войовниця і знахурка, і чарівниця.* Котл. Ен. IV. 71.

Войовни́чий, а, е. Воинственный.

Войтува́тися, ту́юся, ешся, *гл.*=**Войдува́тися.** *З турками та з татарами войтувалися.* Г. Барв. 141.

Во́ко, ка, *с.*=**Око.** Мн. **во́чі. ві́чі.** Грин. Ш. 639. *Чужую кучу віючи, вочі завсіди запорошиш.* Ном. № 10314. *Лізе в вічі мов оса.* Ном. № 2758. *Довго, довго козаченька вічми провожала.* Макс. (1849). 8. **У ві́чу́=В очу́.** *Як загилив по потилиці, так аж каганці в вічу засвітились.* Ном. № 3982. **Ум. Во́чко, вічко,** мн. ч. **вочка, вочи́ці, ві́чка, ві́ченьки.** *Соньки-дрімки у вічиньки.* Макс. (1849). 95.

Вола́рити, рю, риш, *гл.* Быть пастухомъ воловъ. Вх. Зн. 7.

Вола́рь, ря́, *м.*=**Воляр.** Галиц.

Вола́стий, а, е. 1) Зобастый. 2) Имѣющій жирный подбородокъ.

Вола́ти, ла́ю, еш, *гл.* Взывать; громко кричать. Котл. НП. *До Бога серцем жалосне волають.* Гол. I. 34. *Піду в край пустий, де й плуг не оре, і буду волати горе мені, горе.* Чуб.

Волева́ха, хи, *м.* Родь цапли. Радом. у.

Во́ленька, ки, *ж.* Ум. отъ во́ля.

Во́лик, ка, *м.* 1) Ум. отъ віл. *Москалики соколики, поїли ви наші волики, а як вернетесь здорові, то поїсте й корови.* Ном. № 801. 2) Жукъ-носорогъ, Orycles. Мнж. 177

Воли́нка, ки, *ж.* Жительница Волыни. Ум. **Воли́ночка** *Татари ідуть, волиночку везуть.* АД. I. 83.

Воли́нський, а, е Волынскій.

Воли́нь, ні, *ж.* Волынь.

Волиня́к, ка́, волиня́нин, на, *м.* Житель Волыни.

Во́лити, лю, лиш, *гл.* Хотѣть, желать. *Ой чи волиш. Бондарівно, та мед-вино пити, а чи волиш, Бондарівно, в сирій землі гнити?* Нп. **Во́лити вблю.** Исполнять желаніе. *На чім возі сидиш, того й волю воли.* Посл. *Уже ж мені та й надокучило твою волю волячи.* Чуб.

Во́личок, чка, *м.* Ум. отъ віл.

Волів язик, *м.* Раст. Digitalis grandiflora.

Волівня́, ні́, *ж. соб* Волы, быки. *Та й багато волівні нагнали на ярмарок.* Лохв. у. Слов. Д. Эварн.

Во́ліс, вбліся, *нар.* Лучше, предпочтительнѣе мнѣ. *Волісь я їхати, як їсти.* Валков. у. *Воліся ми, брате, попросимо ми найменшого брата тринбача.* Мог. 438.

Воліти, лію, еш, *гл.* 1) Желать, хотѣть. *Сього року бездольного ни і сеї ж-*

ми воліла-сь мя закопати до сирої землі. Гол. 2) Предпочитать. *Волію все пострадати, тебе звідти викуплять, ніж маю тя в неволенці поминати.* Гол. *Воліла-сь мя, мати, в болото веречи, ніж мня мали цісарські вояки стеречи.* Гол. *Волів бим ся не родити, та й того не знати, як мя тяжко в нещастію породила мати.* Гол.

Волі́чка, ки, *ж.* Шерстяныя нитки для вышиванья, гарусъ. Гол. Од. 73, 18.

Волічко́вий, а, е. Гарусный. Хотин. у.

Во́ло, ла, *с.* 1) Зобъ. 2) Жирный подбородокъ. *Кричить наче за воло вхопили.* Ном. № 3458. 3) Подгрудокъ (у быка).

Волова́рь, ря, *м.*=**Воларь.** Угор.

Воло́вий, а, е Воловій, бычачій. *Що він загадав тобі—на воловій шкурі не списати.* Ном. № 5604. *Треба мені волового воза.* Мил. 95. **Воло́ве бко, бчко.** а) Птица крапивникъ, Troglodytes parvulus; б) насѣк. Hipparchia Hyperanthus. Вх. Уч. I. 6; в) также **воло́ві бчі.** Раст. полевая астра, Aster amellus. **Воло́вий язи́к.** Раст. собачій корень: а) Anchusa officinalis L. ЗЮЗО. I. 111; б) Cynoglossum officinale. ЗЮЗО. I. 120; в) Symphytum officinale L. ЗЮЗО. I. 138.

Воло́вик, ка, *м.* Воловій пастухъ. *Ну, гукнув пан воловикові, тепер запрягай пару волів.* Грин. II. 232.

Воло́вина, ви, *ж.* Воловье мясо. *Не буде вже, каже пан,—ні різать, ні їсти тієї воловини.* Стор. II. 48.

Волові́д, *м.* 1)—**во́ду**=**Налигач.** Конотоп. у. *А все волики, все половії, а в них роженьки все золотії, а воловоди все шовковії.* Гол. II. 17. 2)—**во́да.** Воловій барышникъ, человѣкъ, продающій волы. КС. 1882. IX. 467. КС. 1882. Ш. 600. 3)—**во́да.** Волокрадъ. Ум. **Воловоди́к.** *Ой на волики воловодики, а на коники пута.* Мет.

Воло́вник, ка, *м.*=**Воловня.** Ум. **Воловничо́к.** *Зажурилися волове в воловничку стояти.* Гол. IV. 319.

Воло́вня, ня, *ж.* Крытый сарай для воловъ.

Воловоди́к, ка, *м.* Ум. отъ **воловід.**

Воловоди́ти, джу, дить, *гл.* Долго тянуть дѣло, проволакивать, водить. *За мною молодою усе парі ходять, усе парі ходять та й все воловодять.* Грин. Ш. 245.

Воло́водитися, джуся, дишся, *гл.* Имѣть съ кѣмъ продолжительныя хлопоты.

Воловоди́ня, ні, *ж.* Мѣсто **на** рынкѣ, гдѣ продается рогатый скотъ; скотопригонный рынокъ. Павлогр. (Залюбовск.).

Волога, ги, *ж.* Влага. Аф. 320.

Волого́гість, гости, *ж.* Сырость. *Мабуть тут од вологости в голові тобі заверну-лось.* К. ЧР. 400.

Волого́гнути, ну, неш, *гл.* Влажнѣть.

Во́лод, ду, *м.* Влажность. Шух. I. 139.

Володарство, ва, *с.* 1) Владычество. 2) Владѣніе.

Володарський, а, е. Владѣтельный; владѣльческій.

Володарь, ря́, *м.* Владѣтель, владѣлецъ.

Володарька, ки, *ж.* Владѣтельница, владѣлица.

Волода́ти, даю, єш, *гл.* Владѣть. *Схватило мою невістку так, що не володає а ні руками, а ні ногами.* Харьк. *Так наморився, що й руками не володаю.* Константиногр. у. *А ще будемо робити вкупі, поки ноги носять, руки володають.* Г. Барв. 415.

Володи́ти, джу, дить, *гл.* Увлажать. смачивать. Шух. I. 253.

Володі́ння, ня, *с.* Владѣніе

Володі́ти, дію, єш, *гл.* Владѣть.

Воложе́ти, жаю, єш, *гл.* Сырѣть.

Воложе́ти, жу, жить, *гл.* 1) Дѣлать влажнымъ. Аф. 320. 2) Колотить, трепать. *Дати їх* (панів кием) *воложив, аж поки....* Мнж. 76. *Всі надо мною як завиють* (собаки), *давай воложити гуртом!* Алв. 77.

Во́лок, ка, *м.* 1) Бредень. *В ставу було чималенько лящів; ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятграми.* Гліб. *Чорний волок випив води ставок.* Ном., стр. 299, № 316. 2) Веревка, съ помощью которой тянутъ волами копны сѣна, бревна и пр. 3) Нерасколонный чурбанъ, бревно. Вх Зн. 8. Ум. **Волочо́к.**

Воло́ка, ки, *ж.* 1) Завязка у лаптей, постоловъ и пр. Котл. Ен. VI. 51. Гол. Од. 67. Шух. I. 121. О. 1862. V. Кух. 37. *Наступив йому на волоку од постола.* Грин. I. 123. Ув. **Волочи́ще.** *Вербовими постолищами, лозовими волочищами.* Грин. Ш. 98. 2) Въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ Стародубскаго и Сосницкаго уу. участокъ, на которомъ нажинаютъ отъ 80 до 100 копенъ ржи (слѣдовательно 8—10 десятинъ) съ равнымъ количествомъ земли въ другихъ двухъ смѣнахъ съ извѣстной частью сѣнокоса и даже лѣса или заросли

называется чверткою, а четыре такихъ чвертки—волокою. (Ефименко).

Волоки́та, ти, *ж.* Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. Ш. 416.

Волокі́нник, ка, *м.* Раст Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

Волокнина, ни, *ж.* Одинъ волосъ, волосинка. Рудч. Ск. I. 105. *Присмалив там золоту волосину* (з коня)—*тут прибігає кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 108. *Одна була волосина, та й ту гнида одкусила.* Нп. *За сю ніч і на волосину не заснула,* т. е. не заснула и чуточку, ни на минуту. Мир. Нов. I. 120. Ум. **Волоси́нка.** *Вирвав з голови волосинку.* Рудч. Ск. II. 201.

Волоси́нка, ки, *ж.* Пт. Silvia cinerea. Вх Пч. I. 14.

Волоси́нь, ні, *ж.* 1) Конскій волосъ. 2) Леса изъ конскаго волоса. 3) Болѣе длинныя нити овечьей шерсти, изъ которыхъ получаются сравнительно тонкія нити. *В мене плахта з волосіні.* Нп

Волосне́, но́го, *с.* Подать, назначенная на расходы волостнаго управленія.

I. Волосни́й, а́, е́. Волосной. Драг. 24.

II. Волосни́й, а́, е́. Волостной.

III. Волосни́й, но́го, *с.* Волостной старшина. *Я наварила риби—може буде волосний.* Грин. Ш. 566.

Волосни́к, ка́, *м.* 1)=**Волос 2.** Драг. 24. 2) Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Волосни́ця, ці, *ж.* Раст. Poa nemoralis L. ЗЮЗО. I. 131.

Волоснувати́ся, ну́юся, ешся, *гл.*= **Волоситися.** *Діти волоснуються.* Вх. Зн. 8.

Волосня́, ні́, *ж.*=**Волосінь.**

Волосо́вий, а, е. Изъ конскаго волоса. (Сито) *зложене з обичайки і дротіного або волосового дна.* Шух. I. 146.

Волосожа́р, ру, *м.* Созвѣздіе Плеядъ. *Уже Волосожар піднявсь, віз на небі вниз повертавсь.* Котл. Ен. VI. 20.

Волосо́к, ска́, **Волосо́чок, чка,** } *м.* Ум. отъ **волос.**

Волосо́сся, ся, *с. соб.* Волоса. *Багацько, як у лисого волосся.* Ном. № 7710. *В його золоте волосся на голові.* Рудч. Ск. I. 108.

Во́лость, ти, *ж.* 1) Волость. 2) Волостное правленіе.

Волоки́та, ти, *ж.* Бродяжничество, скитанія. *Ой нещасная волокита та журба ж мене збила.* Грин. Ш. 416.

Волокі́нник, ка, *м.* Раст Paris quadrifolia. Вх. Пч. I. 11.

Воло́кница, ці, *ж.* Сифилитическія проявленія въ носу. Шух. I. 46.

Волокно́, на́, *с.* Волокно. Ум. **Волокно́нце.** *Прибігав, прибігав козлик під віконце: ой чи тчуть, чи прядуть дівки волоконце.* Нп.

Волокнува́тий, а, е. Волокнистый.

Волокнува́тіти, тію, еш, *гл.* Дѣлаться волокнистымъ. Аф. 320.

Во́локом, *нар.* Таща. Переносно: насильно. *Волоком затяг у гості.* Константиногр. у.

Волокти́, чу́, че́ш, *гл.* Тащить, влачить, тянуть. *Так потомились, що насилу ноги волочуть.* Рудч. Ск. II. 48. *Убив корову, взяв на плечі та й волоче.* Рудч Ск. II. 189.

Волокти́ся, чу́ся, че́шся, *гл.* 1) Тянуться, тащиться. *Десь то моя лиха доля шляхом волочеться.* Нп. 2) Тянуться, продолжаться. *Се не довго волоклося.* Мкр. II. 37.

Волоку́ша, ші, *ж.* Родъ невода. Азовск. и Черном. Ум. **Волоку́шка.**

Волонти́рь, ря́, *м.* Волонтеръ. *Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей.* Котл. Ен. IV 56.

Волонцюгува́ти, гу́ю, еш, *гл.*=**Волочитися 1.** *Всяку погану нечисть, що по світу волонцюгує.* Драг. 39.

Во́лонько, ка, *с.* Ум. отъ **віл.**

Волоо́чок, чка, *м.*=Пт. **Волове очко.** *Прилетіла фамилія, красно вбрана компанія: пан крук і пан гайворон і прекрасний водувудок, і великий волоочок.* Гол. II. 519.

Во́лос, са, *м.* 1) Волосъ. *Без Божої волі і волос з голови не спаде.* Ном. № 27. *Всі вісім будуть однакові: волос у волос, голос у голос.* Рудч. Ск. II. 90. **Волос.** часто значитъ волоса, всѣ волоса на головѣ: *У волиночки коса з золотого волоса щирий бір освітила.* АД. I. 83. *Не покинь же́ мене, Боже, як мій волос побіліє.* К. Псал. 161. **Во́лосом світи́ти.** Быть дѣвицей. Ном. № 8884. **Во́лосом засвіти́ла.** Говорится о замужней женщинѣ, когда у нея спадетъ **очіпок.** Ном. № 3994. 2) Опухоль съ нарывомъ на пальцѣ. *Кому чи трясцю одігнати, од заушниць, чи пошептати, або і волос ізігнать.* Котл. Ен. III 13. **Во́лос вилива́ти.** Лѣчить извѣстнымъ образомъ **во́лос.** О. 1862. X. 36. 3) Гусеница Eupregia. Ум. **Волосо́к, волосо́чок.**

Волосе́ння, ня, *с.* и **волосе́нь, ні,** *ж.*= **Волосінь.** Борз. у. Черк. у. Вас. 152.

Волосува́ти, су́ю, еш, *гл.* Таскать за волосы. *Він так мене волосував, що й на голові нічого не лишилось.* Ольгоп. у.

Воло́ський, а, е. Румынскій. *Насіння з волоських гарбузів.* Сим. 209. **Воло́ські горі́хи.** Грецкіе орѣхи, Juglans regia Е. Анн. 180. *Поминулися в саду яблучка, ще й волоські горішки.* Грин. Ш. 225.

Волося́ний, а, е. Волосяной. *Тим водами тими орудує баба-яга, костяна нога, волося́ний язик.* Рудч. Ск. I. 135. *Основа соснова, волосяне пітканнн* (Заг. сито). Мнж. 174.

Волосяни́ця, ці, *ж.* Власяница. *Замість чернечої волосяниці надів сталеву ковану тканину.* К. Бай. 73.

Волося́нки, нок, *ж. мн.* Штаны изъ овечьей шерсти. Шух. I. 152.

Во́лот, та, *м.* Колосъ, метелка проса или овса. *Як миша їсть волот, так будь хліб дорог.* Ном. № 313. Ум. **Волото́к.**

Волота́, ти, *ж.*=**Волот.**

Волоти́стий, а, е. Колосистый (о просѣ, овсѣ).

Волотт́я, тя, *с. соб.* Колосья проса или овса. *Ой просо, просо волоття!* Мет. 206. У кукурузы – волосообразныя кисти сверху.

Волох, ха, *м.* 1) Валахъ, румынъ. *Ой волохи, волохи, вас осталося трохи; і ви, молдавани, тепер ви не пани.* Шевч. 153. 2) мн. **волохи.** Волоса на рукахъ и пр. *Так волохи й повставали.* Ном. № 8191.

Волоха́тий, а, е. Мохнатый, косматый, обросшій волосами, перьями. *Ходить голуб коло хати сивий, волохатий.* Мет. 11. *Хто волохатий, той буде багатий.* Ном. № 307. *Кіт волохатий.*

Волоха́тіти, тію, еш, *гл.* Мохнатѣть.

Волоха́тість, тости, *ж.* Мохнатость, косматость. Желех.

Волоха́ч, ча́, *м.* 1) Мохнатое существо. 2) Раст. Amarantus retroflexus L. ЗЮЗО. I. 111.

Волоцю́га, ги, *об.* Бродяга. Чуб. I. 240. *Всесвітня волоцюга.* Котл. Ен. VI. 11. Ум. **Волоцю́жка.** Ув. **Волоцю́жище.**

Воло́чаний, а, е. Объ обуви: съ **волоками.** *Волочані черевики* (у чоловіків). Константиногр. у.

Волочба́, би́, *ж.* Боронованіе. Ананьев. у.

Волоче́бник, ка, *м.* Ходящій съ поздравленіями по домамъ на св. недѣлѣ. Ум. **Волоче́бничок.** *Ой ішли брели добрі молодці волочебнички.* Нп.

Воло́чини, чин, *ж. мн.* Остатки растеній, увязающіе въ зубьяхъ бороны при ея работѣ.

Волочи́ти, чу́, чиш, *гл.* 1) Тащить, тянуть, влачить, волочить. *Волочать трупи ланцюгами.* Шевч. 545. *Копиці волочив* Греб. 378. 2) Бить, таща. *Хто пив, а мене волочать.* Ном. № 4063. 3) Бороновать (послѣ посѣва). Чуб. VII. 401. *Посіяв і волочить.* Грин. II. 151. *Удівонька пшениченьку сіє, посіявши, стала волочити.* Мет. 357.

Волочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* Таскаться, скитаться, шляться. *По світу волочусь* Шевч. 224. *Казав мені батько, щоб я оженився, по досвітках не ходив, та й не волочився.* Нп. **Копійка волочиться** (у кого). Есть деньги. Котл. НП. 351.

Воло́чище, щі, *ж.* Ув. отъ **волока.**

Волочи́ще, ща, *с.* Тасканіе за волосы *Як би піймав на кавунах, то б зробив йому добре волочище.* Волч. у. (Лобод.)

Волочи́льне, ного, *с.* Даръ къ видѣ пшеничнаго калача и нѣсколькихъ окрашенныхъ яицъ, приносимый въ понедѣльникъ Пасхи лицомъ, приходящимъ съ поздравленіемъ. См **Волочінник.** Чуб. Ш. 24.

Волочи́льник, ка, *м.* 1) Работникъ, боронующій послѣ посѣва. 2)=**Волочінник.** Желех.

Волочі́нник, ка, *м.* Понедѣльникъ Пасхи, когда ходятъ христосоваться и поздравлять съ праздникомъ. Чуб. Ш. 24.

Волочі́ння, ня, *с.* 1) Боронованіе послѣ посѣва. 2) Хожденіе крестьянскихъ мальчиковъ на праздникъ Пасхи съ поздравленіемъ и пѣніемъ соотвѣтственныхъ пѣсенъ.

Волочка, ки, *ж.*=**Волічка.** Канев. у

Волочо́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **волок.** Браун. 39. *Виплести, старий, волочок та піди на річку, може рибки вловиш.* Мнж. 88. 2) Цилиндрическая склянка на снуркѣ, которой вынимаютъ изъ бочки водку для пробы. Сим. 96 *Горілку, то що, возять у Січ.... Привезеш горілку, то й прийде купувать і зараз бере волочок, тягає, сам п'є і душ десять частув.* ЗОЮР. I. 156.

Воло́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **волошка**

Волошин, на, *м.* Валахъ, румынъ. *У нас такий панич як волошин: чорнявий, з волосом на виду.* Ном. № 8554.

Воло́шка, ки, *ж.* 1) Валашка, румынка. *А в дівчини та чорні брови, як у тії волошки.* 2) Раст.: а) василекъ, Cen-

taurea cyanus L. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I 116. *Ой у мене на городі зацвіли волошки.* Нп.; б) Trifolium alpestre L. ЗЮЗО. I. 139. 3) Крымская бѣлая овчина, грубошерстная, крупная. Вас. 154. **Ум. Волóшечка.**

Вóльний, вóльність. вóльно. См. **Вільний, вільність, вільно.**

Вольнувáти, нýю, еш, *гл.* Вольничать, своевольничать. *Через те чоловік так і вольнує, що Бог милосердний.* Чуб. I. 234.

Вольовач, ча, *м.* Зобатый человѣкъ. Угор.

Вóля, лі, *ж.* 1) Воля, свобода. *Степ та воля—козацкая доля.* Ном. № 767. *Дай рукам волю, то сам підеш у неволю.* Ном. № 3821. **Чи по вóлі, чи по невóлі.** По собственному желанію или по принужденію. Рудч. Ск. I. 93. **Вóлею зробúти.** Свободно, по собственному желанію сдѣлать. *Волею моє серце з твоїм понялося.* О. 1861. XI. 15. 2) Власть, сила. *Чия воля, того й сила.* Ном. № 1054. *Не будуть мáть вражі ляхи на Вкраїні волі. А я живу в Божій волі, не дав мені Господь долі.* Мет. 57. *В своїй хаті своя правда і сила, і воля.* Шевч. 211. 3) Желаніе, соизволеніе. *Як Божа воля, то вирнеш з моря.* Ном. **В свою вóлю.** Какъ хочешь. *Живи, доню, в свою волю так, як полюбила.* Мет. **Про мою вóлю.** Для меня все равно. *Про мою волю роби, як хочеш.* НВолын. у. **Чинúти чию вóлю.** Исполнять чье желаніе, приказаніе. *Чини ж мою волю.* Шевч. 15. **Чинúти свою вóлю.** Дѣлать свое, по своему. *А тим часом вороженьки чинять свою волю—кують речі недобрії.* Шевч. 69. **Уволúти, учинúти вóлю.** Исполнить желаніе. *А циганочко да ворожечко, ой уволи мою волю: да причаруй да козаченька, що гуляє зо мною.* Мет. 87. **Ум. Вóленька.**

Волáка, ки, *м.* Большой волъ. К. ЦН. 309. Г. Барв. 245.

Волáр, рá, *м.* Воловій пастухъ. Kolb. I. 68. *Ай лем почав воляр трубить, почало ся дівча будить.* Гол. IV. 519.

Волáчий, а, е. Бычачій. *Воляча голова.* Харьк. у.

Вомíсто, *нар.*=**Замість.** *Запріг би жида вомісто худоби.* Г. Барв. 19.

Вóмпити, ялю, пиш, *гл.* Колебаться, смущаться. *В неволі мов в господі спав, на всіх як на своїх дивився, пив, їв, не вомпив, не смутився, а часом і пісні співав.* Мкр. Г. 8. *Тягли тут пінненьку троянці, не вомпили сицилійянці, черкали добре на захват.* Котл. Ен. II. 14.

Вон, *нар.* 1)=**Геть.** *Жаль батька, та вон несуть.* Ном. № 2256. *Або світи, або вон лети.* Ном. № 2722. 2)=**Вонка.** *Коль вон сижу, тебе вижу* Гол. II. 427.

Вонá, її, *мѣст.* Она. *Була в мене небога, при мені вона й зросла.* МВ. II. 19.

Вонéчник, ка, *м.* Раст. Salvia glutinosa. Лв. 101.

Вóнка, *нар.* Внѣ; вонъ, изъ дома. Угор. *А чому ти, моя мила, вонка не в'ходила, коли мене та на дворі собака гонила?* Гол. IV. 500.

Вонлúвий, а, е. Часто воняющій. Аф. 321.

Воно́, йогó, *мѣст.* 1) Оно. *Послухає моря, що воно говорить.* Шевч. 9. Употребляется для обозначенія неизвѣстнаго лица. *Хто ж се в мене їх* (коноплі) *підчепив? Воно й бере, та не заразом, а потрошку.... Коли б мені його піймать та провчить,—воно б може одсахнулося.* ЗОЮР. I. 11. Въ ласкательномъ смыслѣ о лицахъ обоего пола: *Гомонить він* (чоловік, побравшись) *до мене, а я усе мовчу. Воно поміж народом пленталось, та й бачило доволі, дак і говорить до мене, а я усе соромляюсь.* Г. Барв. 4. Въ смыслѣ нѣсколько презрительномъ: *Та де ж таки йому за писаря ставати? Воно ще таке молоде та дурне.* 2) Оно; это. *Воно, бачте, жаліє мене мати. Воно хотять зо мною он що зробити. Як би з ким сісти хліба ззісти, промовить слово,—то воно б хоч і як небудь на сім світі, а все б таки якось жилось.* Шевч. 658. *Роспиталисъ—аж воно так як раз, що він їх зять.* Рудч. Ск.

Вóнпити, плю, пиш, *гл.* Сомнѣваться. *Не вонпив старий Шрам, що син його Петро укладе Тура.* К. ЧР. 169.

Вонючий, а, е. Вонючій. **Вонюче зíлля**=**Вонючка** 1.

Вонючка, ки, 1) Раст.: а) Клоповникъ, Sepidum inderare; б) Раст. Cimicifuda foetida Z. ЗЮЗО. I. 118. 2) Жучекъ изъ породы жужелицъ.

Вонáти, нáю, еш, *гл.*=**Смердіти.** *Не їж цибулі й вонять не буде.* Ном. № 6745.

Вората́тися, рю́ся, решся, *гл.* При пахапьѣ своего поля прихватить чужаго.

Вóрга, ги, *ж.*=**Варга.** Угор.

Вóрик, ка, *м.* Ум. отъ вір **3.** Жеребчикъ. Шух I. 211.

Вори́на, ни, *ж.* Жердь, употребляемая для огорожи. *Ми взяли ворину таку, як у руку завтовшки, та довгу та рівну.* Ирят. у. *З усього села ні хатини, ні ворини не зосталося, геть усе до щенту вигоріло.* Канев. у.

Во́ріг, рога, *м.*=**Ворог**. *Поглянь, Марусю, на поріг, то йде дружбонько, воріг твій:* Нп.

Вори́женько, ка, *м.* Ум. отъ **во́рог**.

Во́ріи, рона, *м.* Воронъ. Мир. ХРВ. 70. Ум. **Ворінець**. *Ой по дівчині отець-мати плаче, а по козаку чорний ворінець кряче.* Лис. VI. № 32.

Вори́ння, ня, *с.* Жерди для огорожи. Шух. I. 76. См. **Вір'я**.

Вори́тенька, ньок, вори́течка, чок, *мн.* Ум. отъ **воро́та**.

Вори́тка, ток, *мн.* Ум. отъ **ворота**.

Вори́тний, а, е. Воротный. **Вори́тний могори́ч**. Обрядовое угощеніе, даваемое мѣстнымъ парнямъ за пропускъ въ ворота невѣсты поѣзда жениха. Мил. 122.

Вори́тниця, ці, *ж.* 1) Доска въ воротной створѣ. См. **Ворота**. *Дойшли вони до воріт, Оспан осадив сало* (що ніс) *на ворітницю.* О. 1862. I. 35. Иногда во мн. ч.: ворота. *Вповріть ворітниці!* АД. I. 41. 2) **Глуха́ вори́тниця**. Столбъ, къ которому привязаны ворота. Мнж. 135.

Вори́тонька, ньок, *мн.* Ум. отъ **ворота**.

Вори́ття, тя, *с.* Мѣсто у воротъ. *Перві свати по за воріттю, другі свати з кіньми під сіньми.* Нп.

Вори́ття́, тя́, *с.* Возвратъ, возвращеніе. *Є каяття, та нема воріття.* Ном. № 2240. См. **Воротя**.

Вори́тця́, тець, *мн.* 1) Ум. отъ **ворота**. 2) Калитка. *Зачиняй воритечка й воріття, а не пускай Василечка молодця.* Рк. Макс.

Вори́х, ха, *м.*=**Оріх**. Желех.

Вори́шина, ни, *ж.* 1) Раст. Geranium sanguineum. Вх. Пч. I. 10. 2)=**Орішина**. Желех.

Вори́шинка, ки, *ж.* Раст. Latus corniculatus. Вх. Пч. I. 11.

Ворка, ки, *ж.* Ворчанье. *Випивай, щоб на ворку не оставалось.* Ном. № 11555. *Ну бо допивай, а то буде чоловіча ворка гнаться.* Г. Барв. 39.

Ворки́н, куна́, *м.*=**Воркотун**. *У запічку да й воркін ворчить.* Грин. III. 99.

Ворки́т, кота́, *м.* Мурлыка. *Ой кіт воркіт да на віконечко скік.* Макс. (1849), 103.

Воркітня́, ні́, *ж.* Мурлыканіе.

Во́ркнути, ну, неш, *гл.* Мурлыкнуть. *А ти, сірий, воркни.* Мил. 39.

Воркота́, ти, *ж.* Мурлыканіе. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. (1849), 102.

Воркота́ння, ня, *с.* 1) Мурлыканье. 2) Ворчанье. *А з свекорком бранння—тільки воркотання.* Грин. III. 82.

Воркота́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Мурлыкать. *Ой кіт буде воркотати.* Макс. (1849) 58.

Воркотли́вий, а, е. Ворчливый. *Третій клопіт—милий воркотливий.* Грин. III. 304.

Воркотня́, ні́, *ж.*=**Воркітня**. *Воркотня, та не що-дня.* Ном. № 2736.

Воркоту́н, на́, *м.* Ворчунъ.

Воркоту́ха, хи, *ж.* Ворчунья. *Годі тобі, стара воркотухо!* Стор. II. 216. *Жила Аматина там нянька.... скупа і зла і воркотуха.* Котл. Ен. IV. 42.

Воркоті́я, ті, *об.* Ворчунъ, ворчунья.

Воркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Ворковать. *Чого, серце, як голубка, день і ніч воркує!* Шевч. 43. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 49.

Воркун, на́, *м.*=**Воркотун**. *А на печі воркун ворчить.* О. 1861. XI. Св. 51. Ум. **Воркунок, воркунчок**. *Ой воркуне та воркуночку, не бий мене та в головочку.* Г. Барв. 40.

Воробе́нь, бня́, *м.*=**Воробець**. О. 1862. X. 34.

Воробе́ць, бця́, *м.* 1)=**Горобець**. *Орел не пристає з воробцями.* Ном. № 1033. 2)—**тростяни́й**. Пт. болотный воробей, Emberiza schoeniclus. Вх. Пч. II. 10.

Воробиця, ці, *ж.* Самка воробья. Желех.

Воробня́, ні́, *ж. соб.* Воробьи. Желех.

Воро́бок, бка, *м.*=**Горобець**. Галиц.

Воробчи́ха, хи, *ж.*=**Воробиця**. Желех.

Вороб'я́, б'я́ти, *с.* 1)=**Горобя**. 2) Маленькій ребенокъ (шутливо-ласкательное). Ум. **Вороб'я́тко**. *А старая его мати на кріселку сидить, маленькое вороб'ятко на руках держить.* Гол. I. 116.

Вороб'я́чка, ки, *ж.* Воробьиный пометъ. Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рог, га, *м.* Врагъ. *В щасті не без*

ворога. Ном. № 1714 *З одним Богом на сто ворог.* Ном. № 12. Ум. **Ворк(б)женько.**

Ворогува́ння, ня, *с.* Враждованіе. К. Краш. 11.

Ворогува́ти, гу́ю, єш, *гл.* Враждовать. *Баба, що ворогує на ню.* Ном. № 13409. *Вони на тебе ворогують, я буду ворог їм заклятий.* К. Псал. 312.

Ворож, жа, *м.*=**Ворожбит.** Вх. Лем. 400.

Ворожби́т, та́, *м.* Гадальщикъ, колдунъ. Рудч. Ск. I. 43. Гол. I. 3.

Ворожбите́нко, ка, *м.* Сынъ колдуна.

Ворожбити́вна, ни, *ж.* Дочь колдуна.

Ворожби́тка, ки, *ж.* Ворожея, чародѣйка. Гол. IV. 445.

Ворожби́тство, ва, *с.* Гаданіе, колдованіе, чародѣйство. Желех.

Воро́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ воро́жка.

Воро́жий, а, е. Вражескій. *Засліпив вороже око.* К. Псал. 66.

Ворожи́ль, ля, *м.* = **Ворожбит.** Вх Лем. 400.

Ворожи́ля, лі, *ж.* 1)=**Ворожбитка.** Вх. Лем. 400. 2)=**Сонечко,** Coccinella septempunctata. Вх. Лем. 400.

Ворожи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Гадать, колдовать. *Хто ворожить, той душею наложить.* Ном. № 233. 2)—**коло чо́го** Возиться съ чѣмъ. что-то дѣлать съ чѣмъ *Ночліжники бачили, що такі то коло тих коней ворожили і щось нишком балакали.* Ном № 12831.

Ворожі́ння, ня, *с* Гаданіе, ворожба

Воро́жка, ки, *ж.* Гадалка, ворожея *У ворожки хліба трошки.* Ном. № 231 *Ворожка з бісом накладає* Ном. № 232 Ум. **Воро́жечка.**

Ворожне́та, ти, *ж.* Вражда. *Од лихої ворожнети заховаєшся за мене.* К. Псал. 81

Ворожне́ча, чі, *ж.*=**Ворожнета.**

Воро́за, зи, *ж.* Веревка или ремень въ кнутѣ, которыми бьютъ Вх Зн. 8. Ум **Воро́зка.**

Ворозький, а́, е́. 1) Шаловливый. Шух. I. 32. 2) Быстрый, горячій *Ворозький кінь.* Вх. Зн. 8. Желех.

Во́рок, ка, *м.* 1) Мѣшокъ *Питався лях: „Що ти постелив?“ — Ворок.— „Чим ти вкрився?“ — Вороком. — „Що ти поклав у голови?“ — Ворок — А він уліз у мішок, то постелився і вкрився й під головами, й під ногами,— то все один.* Ном. № 1308 2) Небольшой мѣшочекъ со скошенной нижней частью такъ что внизу только одинъ уголъ,—служитъ для отдавливанія творога. Ум. **Во́рочок.** Мнж 177. *Висів під полом у ворочку сир.* Мнж. 81. *Йде хазяйка у комору та й тягне чого небудь ворочок.* О. 1862. I. 73.

I. Во́рон, на, *м.* 1) Воронъ, Corvus. *По дівчиноньці отець-мати плаче, а по козакові чорний ворон крякс.* Мет. 96. 2)—**морський.** Альбиносъ Вх. Пч. II. 9. 3) Дѣтская игра, въ которой воронъ хватаетъ дѣтей, а мать защищаетъ ихъ и пр. Маркев. 71. Чуб. 73, 75; Ив. 56; КС. 1887 VI. 483. Ум. **Воро́нок.** Аф. 322. **Ув. Воро́ня́ка.** Аф. 322.

II. Во́рон, на́, не́ = **Вороний.** *Ворон коню, біжи гвидко.* Мет. 74.

Воро́на, ни, *ж.* 1) Ворона. *Ворона маненька, та рот великий.* Ном. 2)—**морська́.** Шт.=**Синьоворонка.** Вх. Пч. II. 9.

Воронёнький, а, е. Ум. отъ **вороний**

Вороненя́, ня́ти, *с.*=**Вороня.** *Ворон послав вороненя, воно й полетіло.* Грин. I. 163. Ум **Вороненя́тко.** *Прилітає ворон з вороненятком.* Грин. I. 162.

Воронёць, нця́, *м.* 1) Вороной конь. *Ой дайте мені коня вороця, коня вороця і гострого меча.* Мет. 339. 2) Напитокъ изъ водки съ медомъ. 3) Раст.: а) Paeonia tenuifolia L. ЗЮЗО. I. 130; б) Spirala Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137

Вороний, а́, е́. 1) Вороной. *Стояв кінь вороний у наряді.* Мет. 98. 2) Чорный *Посередині колодязь, а там вода аж ворона.* ЗОЮР II. 50 Ум. **Воронёнький.**

Воро́нка, ки, *ж.* Воронка. *Як оливо закипіла, а вона виносить на двір, од тика воронку і по два кухлі у кожну бочку.* Рудч Ск II. 152

Вороння́; ня́, *с. соб.* Вороны. *А ворóне клює-щипле личенько козаче.* Хата 17

Вороння́ччя, чя, *с. соб* =**Вороння.** *А на клятого так сідає галіч, воронняччя.* Рудч. Ск. II. 74.

Воронько́к, нька́, *м* =**Воронець 1.** *Пускається навздогін своїм баским бистроногим воронько.м.* Мир. ХРВ. 139

Вороня́, ня́ти *с* Вороненокъ. **Ум Вороня́тко**

Вороня́ка, ки, *м.* Ув. отъ **во́рон**

Воро́нячий, а, е. Вороній. Ном. № 12743.

Ворбняче ву́хо Порода грибовъ.

Воропа́й, пая, *м.* ? *Чоловіче воропаю, де ж я тебе поховаю? Заховаю під вербою Чим накрию? Пеленою. Заховаю на могилі, щоб по тобі вовки вили.* Тополя, Чари, 9. См еще Потебня, III. 65

Воро́та, рі́т, *мн.* Ворота. *Голий іде—ворота вузькі.* Ном. № 1473. Части воротъ: **стовпи́**—столбы, къ которымъ прикрѣплены ворота, **стовпці́**—вертикальные брусья, въ которыхъ укрѣплены горизонтальныя **ворі́тниці**; отъ верхушки одного **стовпця́** до низу другого идетъ діагональю планка, прибитая для большей крѣпости воротъ и называемая **перепо́нка**. Харьк. у. (Лобод.). Ум. **Ворі́тка, воріця́, ворі́тенька, ворі́течка, ворі́тонька, ворі́точка.** *Бігла чечітка поперед воріпка.* Ном., стр. 302, № 429.

Воротя́рь, ря́, *м.* 1) Привратникъ. *Воротаре, воротаре, вітвори воротонька.* АД. I. 40. 2) Родъ хороводной игры. КС. 1889. IX. 635.

Воро́тати, таю, еш, *гл.* Обтирать зерно въ ступѣ отъ шелухи. Золотонош. у.

Воротиґло, ла, *с.* 1)=**Навій**. Вх. Уг 247. МУЕ. Ш. 24. Шух. I. 255. 2) Длинное бревно, которымъ поворачиваютъ мельницу. 3) Часть токарні (см.). Шух. I. 305. 4) Родъ ключа для поворачиванія навоя въ ткацкомъ станкѣ. Волч. у.

Воро́тник, ка, *м.*=**Воротарь**. Гол. (Желех.).

Воро́тниця, ці, *ж.* 1)=**Воріпниця**. 2) Ворота, плетеныя изъ прутьевъ. Угор.

Воро́тній, я, е. Воротный *Якась людина.... бралась на перелаз у воротній хвірточчі.* Г. Барв. 419.

Вороття́, тя́, *с.*=**Воріття**. *Троянці, в кріпості заперпшсь, Енея ждали вороття.* Котл. Ен. V. 31. *Буде каяття на світі,—вороття не буде.* Шевч. 379.

Во́рох, ха, *м.* 1) Куча. Шух. I. 178. У **вбросі** погуторити. Поговорить въ компаніи. Шух. I. 41, 50. 2) Куча не вѣянаго зерноваго хлѣба. *Пшениці ворох був не вкритий.* Алв. 69. *Ні жадної скирти не осталося—він усі помолотив. Вороха так до неба.* Грин. II. 69.

Ворохі́бини, бин, *ж. мн.*=**Ворохібня**. К. Дз 167.

Ворохі́бник, ка, *м* Мятежникъ Вх. Зн 21.

Ворохі́бництво, ва, *с*=**Ворохібня**. *З ворохібництвом лихим своїм таяться.* К Дз. 117.

Ворохі́бня, ні, *ж.* Мятежъ Вх. Зн. 21. К. Дз. 115, 32

Ворохо́бити, блю, биш, *гл* Бунтовать, возставать. Желех.

Воро́чання, ня, *с.* Переворачиваніе.

Ворочáти, чáю, еш, *гл.* 1) Возвратить ся. *Ворочай, зятеньку, хоч не хутко.* Мет. 99. 2) Возвращать. *Доганяйте, ворочайте літа молодії.* Нп.

Воро́чáтися, чáюся, ешся, *гл.* 1) Возвращаться. *Ой їдь та їдь, мій милесенький, та не забавляйся, на коніку вороненькім назад ворочайся.* Гол. 2) Поворачиваться. *Ой матінко утко, ворочайся хутко: уже сонце низенько, дружечки близенько.* Грин. Ш. 429. 3) Имѣться, случаться. *Нашим усе чарчина ворочається.* Грин. I. 239.

Во́рочок, чка, *м.* Ум. отъ **вброк**.

Ворсúтися, шуся, сишся, *гл.* Сердиться. Вх. Зн. 18.

Ворухли́вий, а, е. Подвижной; безпокойный.

Ворухну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Шевельнуть

Ворухну́тися, ну́ся, не́шся, *гл.* Шевельнуться. *Не зна Марко, як в колисці часом серед ночі прокинеться, ворухнеться, то вона вже скочить і укриє й перехристить.* Шевч. 105.

Ворушúло, ла, *с.* Рычагъ. Полѣсье.

Ворушúти, шу́, шиш, *гл.* 1) Шевелить. *Не воруши гною, бо буде вонятп.* Ном № 3289. 2) Трогать. *Чорте, на́ груш, тільки мене не воруш.* Ном. № 3837. *Не ворушіте мене, не займайте мене, неначе ви й не бачите нічого.* Кв. I. 88.

Ворушúтися, шу́ся, шишся, *гл.* Шевелиться. *Ворушиться, і усом моргає, і очима поводить.* Кв. I. 126. *Ворушіться ще, жили, поки живі.* Ном. № 5934. *Усюди.... народ ворушився.* Стор. М. Пр. 51.

Ворушли́вий, а, е.=**Ворухливий**.

Ворушня́, ні́, *ж.* Суматоха, волненіе (толпы). Желех.

Ворчáти, чу́, чи́ш, *гл.* Ворчать. *Коли зять стане ворчати, за двері хватайся.* Ном. *Хоч не лає, дак ворчить.* Г. Барв. 319.

Вор'я́, р'я́, *с.*=**Вір'я**. Козел. и Борз. у *Через вор'є перелізти, зараз і в леваду* О. 1862. VII. 34.

В-осени́, *нар.* Осенью. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном.

Восе́т, ту, *м.* Раст.=**Осот**. Вх. Пч. I. 9

Воси́ка, ки, *ж.*=**Осика**. Вх. Пч. I. 12.

Воскобі́йник, ка, *м.* Воскобойникъ, воскобой и хозяинъ воскобойни.

Воскобі́йниця, ці, *ж.* Воскобойня. Котл. Ен. V. 65.

Воскобі́йня, ні, *ж.*=**Воскобійниця**. К. ПС 111.

Воскобо́їна, ни, *ж.* Раст. Solidago Virgaurea L. Лв. 101.

Воскобо́їни, ін, *ж. мн.* Вощина, остающаяся послѣ топленія воска. *Я вже знаю віск і воскобоїни.* Ном. № 5780.

Восковий, а, е. Восковой. *Не поможе, милий Боже, восковая свічка.* Ном. № 5671.

Во́скрес, су, *м.* Воскрешеніе. *З невмірущими авторами „Марусі" та „Катерини" почали вже простувати до воскресу старорускої бояновщини.* К. Дз. 115.

Воскреса́ти, са́ю, еш, сов. в. **воскре́снути**, ну. неш, *гл.* Воскресать, воскреснуть. *Христос воскрес.* Ном. № 289.

Воскресі́ння, ня, *с.* Воскресеніе. *Садукеї кажуть: нема воскресення.* Єв. Мр. XII. 18.

Воскреси́ти. См. **Воскрешати**.

Воскре́снути. См. **Воскресати**.

Воскреща́ти, ща́ю, еш, сов. в. **воскреси́ти**, шу́, си́ш, *гл.* Воскрешать, воскресить. *Чорна корова людей коле, а біла воскрешає.* Ном., стр. 291, № 44.

Воскува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Вощить.

Воспита́ти, та́ю, еш, *гл.* Пропитать, прокормить. *Ой як же мені не літати? Маю діпок—нічим воспитати.* Нп.

Воспита́тися, та́юся, ешся, *гл.* Пропитаться, прокормиться. *Він має сім десятин землі, то йому можна воспитатися.* Ромен. у.

В-оста́нні, *нар.* Въ послѣдній разъ. *В-останнє глянула на діток, на брата.*

Восьма́ка, ки, *ж.* Восьмерка въ картахъ.

Восьмери́к, ка́, *м.*=**Вісьмерик**. Рудч. Чп. 158.

Восьмерня́, ні́, *ж.* Доска, получаемая при распилкѣ древеснаго ствола на восемь частей. Сумск. у.

Во́сьмеро, *числ.* Восемь душъ, штукъ.

Восьмерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсѣкать, разрѣзать на восемь частей. *Літ з двадцять назад хоч би восьмерували, хоч би відчинили двері тієї куни, де ми сиділи, то не зворухнувся б з місця.* Стор. I. 257.

Во́сьмий, а, е. Восьмой. *Сім миль мосту, а на восьмій стоїть явор на ввесь світ славен* Ном., стр. 291, № 14.

Восьму́ха, хи, *ж.* Осьмушка, осьмая часть чего-либо (земельн. участка, кварты и пр.).

Во́хкий, а, е. Сырой, влажный. Ном. № 431. *Буде* (хата) *вохка зімою й весною.* Грин. II. 18.

Во́хкість, кости, *ж.* Сырость, влажность.

Во́хко, *нар.* Сыро, влажно.

Во́хра, ри, *ж.* Охра, желтая глина.

Вбчі, чей, *с.*=**Вічі**. Ном. № 10314

Вочко́, ка́, *с.* Ум. отъ **вбко**.

Вош и **во́ша**, ші, *ж.* Вошь. *Держись, як воша кожуха.* Ном.

Вошйвий, а, е. Вшивый. *Вошивий кожушок.* Чуб.

Вошко́вий, а, е. Ко вши относящійся **Вошко́ве зілля**. Раст, Ononis hircina. Вх. Уг. 232.

Вошкопру́д и **вошопру́д**, да, *м.* Вшивецъ. *Пусти мене, вошкопруде, погуляти поміж люде!—Ой коли ж я вошкопруд,—сиди дома, вошї прудь.* Грин. Ш. 686.

Вошкопру́дка и **вошопру́дка**, ки, *ж.* Вшивица.

Вощá, щі́, *ж.* Вощина. *Медок у роток, а вощу у церкву.* Ном. № 12394

Вощáний, а, е. Желтый, рыжій, по цвѣту подобный воску. О. 1862. V. Кух. 37.

Вощéчок, чку, *м.* Ум. отъ **віск**.

Вощи́на, ни, *ж.* Вощина.

Вощи́ти, щу́, щи́ш, *гл.* Вощить.

Вощо́к, щка́, *м.* Ум. отъ **віск**.

Воюва́ння, ня, *с.* Веденіе войны. **война**. К. МВ. II. 188. *Їх уста м'які як масло, а на серці воювання.* К. Псал 127. *Не кидав свого запорозького звичаю—воювання.* Мир. ХРВ. 81

Воюва́ти, вою́ю, еш, *гл.* Воевать. *Коли б, Боже, воювати, щоб шаблюки не виймати.* Ном. № 4636. *Яким мечем воював, таким і поліг.* Ном. № 7085. *Мене хочуть воювати.* Рудч. Ск. II. 10. *Царь царя потугою воює.* К. Бай. 26.

Воюва́тися, вою́юся, ешся, *гл.* 1) Воевать. *Турецький цару, виїдь на войну, воюватися, муштруватися.* Мет. 2) Драться. *Приходить до неї та й каже їй: ну що, ходім, бабо, воюваться.* Рудч. Ск. I. 53.

Воювни́к, ка́, *м.*=**Войовник**. К. ХП. 58. К. ЦН. 159.

Воювни́чий, а, е =**Войовничий**. К. ЦН. 157.

Воя́к, ка́, **воя́ка**, ки, *м.* Воинъ. *Так наші славнії вояки там мовчки проли-*

вали кров. Котл. Ен. V. 52. *Якого тобі ще треба? Чим не вояк?* Стор. II. 217. *А міщане ходять, все раду радять, що тому вояці за дари дати.* Нп Ум. **Воя́ченько.**

Воя́цький, а, е. Воинскій, солдатскій. Желех.

Воя́ченько, ка, *м* Ум. отъ воякъ.

Воя́чка, ки, *ж.* Воительница.

Вп . . См. **Уп.**

Вр.... Кромѣ нижепомѣщенныхъ словъ см. еще **Ур**

Враг, га́, *и.* Чортъ, злой духъ. *Не взяв його враг!* Ном. № 1355. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Вра́говий, а, е.=Вражий. *Не взяла його врагова мати!* Ном. № 5714. *Враговий задирака.* Сим. 212.

Враждува́ти, ду́ю, еш, *гл.*—**на ко́го** Быть недовольнымъ на кого, гнѣваться, сердиться на кого. *Враждують люде на Грицька, бо він з поля забірає чужі копиці.* Волч. у. *Народ і так на мене враждує.* О. 1862. II. 31. *Ой не враждуйте, вороженьки, на мене.* Грин. Ш. 251.

Вражéнний, а, е. Ув. отъ **вра́жий.**

Вражена́, на́ти, *с* =**Вражча́.** *Жиденята-враженята беруть з хати кошенята.* Грин. Ш. 326.

Вра́жий, а, е. Чертовъ, чертовскій, діавольскій. *Чи ви пани, чи ви ляхи, а ми запорожці: пам'ятайте, вражі сини, що ми вам не хлопці.* Ном. № 12510. *Було б тобі, вражий сину, нас трьох не кохати.* Мет. 103. Ув. **Вражéнний.** *Е, враженний сину!* Черк. у.

Вражча́, ча́ти, *м.* Чертенокъ. *Я з ним балакаю, а воно, вражча, так і заливається.*

Вра́зький, а, е.=Вражий. О 1862. I. 35. *Гей ви, ляхове, вразькі синове! Ік порогу посувайтесь, мені, козаку-нетязі, на покуті місце попускайте.* ЗОЮР. I. 205.

Вра́та, врат, *мн.* Только въ выраж. **царські вра́та.** Царскіе врата. *Зачиняються царські врата для нашого брата.* Ном. № 4782.

Времéння, ня, *с* Хорошая погода? *Чиє временя, того й погода.* Ном. № 13354

Врéм'я, м'я, *с.* См **Урем'я**

Вс.... См. **Ус** ...

Вськня! *меж.* Призывъ для воловъ и коровъ. Шух. I. 211.

Вт ... См. **Ут**. ..

Втóра, ри, *ж.* Басовая струна въ торбанѣ. КС. 1892. Ш. 383.

Вубра́тися, беру́ся, ре́шся, *гл.*=**Убра́тися.** *Вубралась теща у вовчинки.* Мет. 191.

Вуга́лля, ля, *с. соб.*=**Вугілля.** Черниг. Ум. **Вуга́ллячко**

Вуге́льник, ка, *м.* Обжигатель углей. Вас. 145.

Ву́гілля, ля, *с.* Уголье, уголь.

Ву́гіль, гля, *м* Уголь. Ум. **Ву́глик, ву́гличок.**

Вугла́стий, а. е. Имѣющій углы, граненый.

Вугли́на, ни, *ж.* Уголекъ. Ум. **Вугли́нка.** Мнж. 139.

Вугло́, ла, *с.* При постройкѣ хаты въ срубъ: связь дерева въ углу. Грин. I. 53.

Вугловúй, а́, е́ Угольный. Желех.

Вугля́р, ра́, *м.* Угольщикъ.

Вугля́рка, ки, *ж.* 1) Жена угольщика. Желех. 2) Мѣсто выжиганія угля.

Вугля́рня, ні, *ж.*=**Вуглярка 2.**

Вугля́рство, ва, *с.* Промыселъ выжиганія углей. Желех.

Вугна́вець, вця, *м.*=**Гунявий.** Желех.

Вугна́вка, ки, *ж* =**Гугнявка.** Желех.

Ву́гнати, наю, еш, *гл.*=**Вугнотати.** Желех.

Вугнова́тий, а, е =**Гугнявий.** Вх. Зн. 8.

Вугнота́ти, *гл.*=**Гугнявити.** Вх. Зн. 8.

Ву́гол, гла, *м.* 1)=**Куток.** 2)=**Ріг.** (наружный уголъ, уголъ улицы).

Ву́голов, ва, *м.* 1) Кожаная связь, которой въ цѣпѣ било прикрѣплено къ цѣповищу; части, охватывающія концы била и цѣповища, называются **ви́лиці**, а кольцо ихъ соединяющее - **ремінни́к.** Шух. I. 166. 2) Часть уздечки, находящаяся на головѣ. Шух. I. 79.

Вуго́р, гра, *м.* Угорь, прыщъ.

Ву́грин, на, *м.*=**Зеленяк.** Вх. Пч. II. 10.

Вугрова́тий, а, е. Угреватый, имѣющій угри на лицѣ.

Вудву́д, да, *м.*=**Одуд.**

Вудвуда́, дя́ти, *с.* Птенецъ-удодъ. *Як вудвудята в вишневім садку, так та худібка при обороні.* Гол. II. 36.

Вуди́ла, ди́л, *с. мн.* 1) Узда, уздечка 2) Въ хвостѣ Большой Медвѣдицы названіе одной изъ меньшихъ звѣздъ, находящейся между конечной и средней звѣздой. Мнж. 148.

Вуди́лище, ща, *с.*=**Вудлище.** Шух. I. 226.

Вуди́ло, ла, *с.*=**Вудлище**. Желех.

Ву́дити, джу, диш, *гл.*=**Надити рибу**.

Ву́дка, ки, *ж.* Уда, удочка. **Урва́лася ву́дка**. Нечѣмъ уже поживиться.

Ву́дкало, ла, вудко́, ка́, *с.*=**Вуднуд**. Вх. Пч. II. 15.

Ву́длище, ща, *с.* Удилище. *Піду вудлище вирубаю*. Св. Л. 50.

Ву́дод, да, *м.*=**Вудвуд**.

Вудо́к, дка́, *м.*=**Вудвуд**. Вх. Пч. II. 15.

Вуж, жа́, *м.* 1) Змѣя ужъ. 2)=**Гуж**. *Коли взявся за вуж, то не кажи, що недуж*. О. 1862. I. 35.

Вужа́ка, ки, *м.* Ужъ, большой ужъ.

Ву́жів, жева, ве. Ужу принадлежащій.

Вужі́вка, ки, *ж.* Родъ веревки изъ прутьевъ, лозы или дуба.

Вужо́вий, а, е.=**Вужів**. Гол. I. 81.

Вузда́, ди́, *ж.* 1) Узда. 2) Длинная веревка, привязанная къ крыльямъ невода—для вытягиванія послѣдняго. Вас. 186.

Вузде́чка, ки, *ж.* Уздечка. *Аби вуздечка, а кінь буде*. Ном. № 5423.

Вузе́нький, вузе́сенький, а, е. Ум. отъ **вузький**.

Вузе́нько, вузе́сенько, *нар.* Ум. отъ **вузько**.

Вузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Съуживать, дѣлать уже. *Треба двері вузити, а то широкі*. Каменец. у.

Вузі́сінький, а, е. Совершенно узкій.

Вузі́сінько, *нар.* Совершенно узко.

Ву́злик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **ву́зол**. 2) Комокъ сбившейся глины. *Глину на горшки треба розмішувать, бо в ній є вузлики,—так як камінці*. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Ум. **Ву́зличок**

Вузлува́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Замысловатый.

Ву́зол, зла́, *м.* 1) Узелъ. *Лікарям чи поможись, чи не поможись, а вузол розв'яжись*. Ном. № 8339. 2) Узы, связь. Ум. **Ву́злик, ву́зличок**.

Вузьки́й, а́, о́ Узкій. *Туди ввійти—широкі ворота, а відтіль—вузькі*. Ном № 7352. Ум. **Вузе́нький, вузе́сенький**.

Ву́зько, *нар.* Узко. Ум. **Вузе́нько, вузе́сенько**.

Вузьмина́, ни́, *ж.* Съуженное и мелкое русло рѣчнаго протока. Верхнеднѣпр у (Залюбовск.).

Вуй, ву́я, *м.* Дядя. Желех. Ум **Ву́йко** См. **Стрий, дядько**.

Ву́йко, ка, *м.* 1) Ум. отъ вуй. *Кіндрат свині брат, а кабана вуйко*. Ном. № 12706. 2) Названіе медвѣдя у гуцуловъ. Шух. I. 22.

Ву́йна, ни, *ж.*=**Дядина**. Вх. Зн. 8. Желех.

Ву́лень, льня, *м.*=**Вулій**. *Гуде у будинку, як у вулені*. МВ. (О. 1862. III. 50).

Ву́лиця, ці, *ж.* 1) Улица. 2) Мѣсто, гдѣ собираются парни и дѣвушки для пѣнія, игръ, танцевъ. *В мене ненька нерідная, мене на вулицю не пускає*. Мет. 328. Ум. **Ву́личка, ву́личенька, ву́лонька** *Тісній вуличеньки, тісній*. Грин. III. 471

Вуличани́н, на, *м.* Участникъ гульбищъ и увеселеній молодежи на **ву́лиці 2**.

Ву́личенька, ву́личка, ки, *ж.* Ум отъ **ву́лиця**.

Ву́личний и ву́лишний, а, е. Уличный. Желех.

Ву́лій, лія, *м.* Улей.

Ву́лік, ка, *м* =**Вулій**.

Ву́лонька, ки, *ж.* Ум. отъ **ву́лиця**.

Вунтува́ти, ся, ту́ю, ся, єш, ся, *гл.*=**Пручатися**? *Ой чи його не пускаєм, най ся не вунтує, ми хочемо тото знати, де він ніч ночує*. Гол. I. 227.

Ву́рда, ди, *ж.* 1) Выжимки изъ сѣмянъ конопли или зеренъ мака, приготовленныя для начинки варениковъ или пироговъ. Kolb. I. 54. Марков. 151. 2) Сыръ, вываренный изъ сыворотки Шух. I. 37, 206, 214.

Ву́рдитися, джуся, дишся, *гл.* 1) О молокѣ: створаживаться. Херс. Галиц. 2) О людяхъ: дѣлать кислую физіономію

Вурди́ний, а, е.—пироги́. Пироги съ вурдою. Вх. Зн. 8.

Вуркота́, ти́, *ж*=**Воркота**. *Ой на кота вуркота*. КС. 1893, VII. 82.

Вурча́ти, чу, чиш, *гл.*=**Мурчати**. *Кіт вурчить*. Мнж. 145

Вус, са, *м.* См. **Ус**.

Вуса́нь, ня, *м.* См. **Усань**

Вуса́тий, а, е. См. **Усатий**.

Ву́сельниця, ці, *ж.*=**Гусениця** Вх. Пч. I. 6.

Ву́спятки, ток, *мн* =**Успятки**.

Вуста́, вуст. *мн.* См. **Уста**.

Ву́ставка, ки, *ж.*=**Уставка**.

Вусте́нок, нка, *м.* Въ рыболовной вершѣ меньшій конусъ, входящій въ большій Мнж. 177. См. **Устенок**.

Ву́стілка, ки, *ж.*=**Устілка**. *Треба в новий чобіт услати вустілку з сіна або з соломи* ХС. IV. 56

Вутеня́, ня́ти, *с.*=**Утеня**. *Нехай мої вутенята в городі у тебе.* Грин. Ш. 250.

Ву́тінка, ки, *ж.* Ум. отъ вутка.

Ву́тка, ки, *ж.*=**Утка**. *Навідала кубелечко, де вутка несеться.* Мет. 86. Ум. **Ву́тінна, ву́точка**. *Летять одинадцять вутінок.* Чуб. II. 19.

Вутле́нький, а, е. Ум. отъ **вутлий**.

Ву́тлий, а, е. Слабосильный, слабый. *Ця пшениця вутла,—зараз висиплеться.* Харьк. у. *Гречка вутла—боїться морозу.* Лебед. у. Ум. **Вутле́нький**. *Така ще вона вутленька.* МВ. (О. 1862. I. 85) См. **Утлий**.

Ву́точка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ вутка. 2) Родъ хороводной игры. Грин. Ш. 111.

Ву́треня, ні, *ж.*=**Утреня**.

Вуть-вуть! *межд.* Призывъ для утокъ. Херс.

Ву́тюхна, ни, *ж.*=**Вутка**. Грин. Ш. 112.

Вутя́, тя́ти, *с.*=**Утя**. Грин. III 111. Ум. **Вутя́тко**.

Ву́тячий, а, е. Утиный. Драг. 375.

Вуха́нь, ня́, *м* Человѣкъ съ большими ушами.

Вуха́тий, а, е. Съ большими ушами, длинноухій.

Вухна́лик, ка, *м.* Ум. отъ **вухна́ль**.

Вухна́ль, ля́, *м.* Подковный гвоздь и тотъ гвоздь, которымъ прибиваютъ къ оси підісок. Ум. **Вухна́лик**. Г. Барв. 461.

Ву́хо, ха, *с.* 1) Ухо. **Те́пло, як у ву́сі**. Очень тепло. Ном. № 10285. **Ти́хо, як у ву́сі**. Полная тишина. **Роспусти́ти ву́ха**. Развѣсить уши, слушать со вниманіемъ и довѣріемъ. См. Ухо. 2) Ушко сосуда. Шух. 264. 3) Часть **кушки** (см.). Шух. I. 169 4) Ухо, проухъ въ различныхъ инструментахъ для продѣванія рукоятки (напр. въ сапі, въ большой пилѣ, топорѣ и пр.). Шух. I. 164. МУЕ. III. 30. Сим. 24. 5) Въ желѣзномъ лемехѣ плуга гнѣздо, въ которое вставляется чепіга. Вас. 199. 6) Шипъ бревна или бруса (въ постройкѣ, снарядѣ), входящій въ углубленіе. Шух. I. 90, 255. 7) Шипъ вала, которымъ валъ опирается на подставку. Шух. I. 235. 8) Шипъ, пятка дверей или воротъ, входящая въ гнѣздо и вращающаяся въ немъ. Шух. I. 87, 93, Ум. **Ву́шко, ву́шечко**.

Ву́чень, чня, *м.*=**Учень**. О. 1862. I. 72.

Ву́шечко, ка, *с.* Ум. отъ **вухо**.

Ву́шко, ка, *с.* 1) Ум. отъ вухо. *У ме́не аж ву́шки засмія́лись*,—сдѣлалось очень радостно. Г. Барв. 281, 2) мн. Вареники съ говядиной, варимые въ супѣ. 3) Часть **шкафи́**. (См.). Шух. I. 253.

Вуя́нка, ки, *ж.*=**Вуйна**. Желех. Ум. и ласк. **вуя́ня**. (Галиц.).

Вх.... См. **Ух....**

Вц.... См. **Уц ...**

Вч.... См. **Уч....**

Вш.... См. **Уш....**

Вщ.... См. **Ущ ...**

В'юк, ка, *м.* Вьюкъ. *Їде троє, а під ними по одному коню під в'юками*, ЗОЮР. I. 157.

В'юн, на́, *м.* 1) Рыба вьюнъ. *Колись щука застукала в'юна у такім куточку, що не було куди йому втікати.* Рудч. Ск. I 46. 2) Названіе вертляваго, живого вола. КС. 1898. VII. 46.

В'юнки́й, а́, е́. Вертлявый, живой, проворный. *Тут шо вже було б тобі в'юнке, так і на містці не всиде.* Миргор. у. Слов. Д. Эварн.

В'юно́вий, а, е. Относящійся къ **в'юну**. *Покоштував в'юнового сала.* Ном.

В'юно́к, нка, *м.* Раст. Повилика, Convolvulus Sepium L. ЗЮЗО. I. 119.

В'юро́к, рка́, *м.*=**Юрок**. Чуб. VII. 409.

В'ючак, ка́, *м.* Вьючное животное. *Двугорбі в'ючаки, цибаті дромадери в піску глибокому немов купались.* К. МХ. 15.

В'ю́чити, чу, чиш, *гл.* Вьючить. *Все що треба, в'ючили на коней.* Стор. II. 165.

В'яз, зу, *м.* 1) Дерево вязь, Ulmus. 2) Рыба язь, Ciprinus rutillus. 3) Завязь. *Як би дощ, то ще б в'яз був на огудині.* Лебед. у. *Щоб був в'яз на огірках.* О. 1861. XI. Св. 59. 4) мн. **в'язи́**=**В'язок** 2. *То не біда, що по в'язи вода, тоє горш проняло, що і копилля поняло.* Ном. № 7228. Ум. **В'язо́к**.

В'яза́льник, ка, *м.* Вяжущій снопы.

В'яза́льниця, ці, *ж.* Вяжущая снопы. *У сніп в'язальниця не зв'яже.* К. Псал. 297. Ум. **В'яза́льничка**. О. 1861. XI. Св. 64.

В'язан(ь), ні, *ж.* Пучекъ, букетъ. *Велика в'язан квітя.* Вх. Лем. 400.

В'язання, ня, *с.* Связываніе.

В'яза́ти, жу́, жеш, *гл.* 1) Вязать, связывать. *Як кажуть, то й батька в'яжуть.* Ном. № 1081. *Буду жати і в'язати, доленьки шукати.* Мет. 276. 2) Привязывать. *Приїхав до долини, в'яже коня до ялини.* Мет. 91. *Хто путає (коня), той ногами плутає, а хто в'яже, той певно спать ляже.* Ном. № 11396. 3) Присоединять къ чему, связывать съ чѣмъ. *Не*

знайшли нічого такого, щоб її до того діла в'язати. Мир. Пов. II. 111. 4)—**ру́ку.** Жениться, выходить замужъ.

В'яза́тися, жу́ся, жешся, *гл.* 1) Связываться. 2) Вязаться. *Густо сей пояс в'язався.* Ном. № 257. 3) О раст.: завязываться. *Мої угірочки густо в'язались в угудині.* Ном.

В'я́зень, зня, *м.* Узникъ; плѣнникъ. арестантъ, заключенный. *Я буду сповідати в'язня.* К. ЧР. 393.

В'я́зи, зів, *м. мн.* Шейные позвонки. *Аби голова на в'язах, а розум буде.* Ном. № 4877. *Трохи в'язи не звихнулись.* Котл. Ен. VI. 41.

В'язи́ла, зи́л, *с. мн.* Узы. *Розірвемо ремінні в'язила, поламлемо на шиях наших ярма.* К. Псал. 3.

В'язі́й, зія́, *м.*=**В'язільник.**

В'язі́ль, ля, *м.* 1) Раст.: а) Клеверъ бѣлый и красный, Trifolium repens,—pratense L. Вас. 205; б) Trifolium flexosum L. ЗЮЗО. I. 139; в) Trifolium montanum. ЗЮЗО. I. 139. 2) Связка. Угор.

В'язі́льник, ка, *м.*=**В'язальник.** Харьк.

В'язі́льниця, ці, *ж* = **В'язальниця.** *Юрба в'язільниць молодих.* Щог. Сл. 103

В'язі́ння, ня, *с.* Связываніе сноповъ

В'я́зка, ки, *ж.* 1) Связка. *От вам казка, мені бубликів в'язка.* Рудч. Ск. I. 4 *В'язка сіна.* Грин. Ш. 571 *Я ж думала, що мій милий, аж соломи в'язка.* Мет 2)=**В'язок 2.** Сумск. у. Ум. **В'я́зочка**

В'язни́й, а́, е́. Относящійся къ тыльной части шеи. **в'язне́ са́ло.** Сало съ шеи. Павлогр. у.

В'я́зник, ка, *м.*=**В'язень** *На свято Пилат одпускав їм одного в'язника* Єв Мр. XV. 6.

В'язни́ця, ці, *ж.* Тюрьма, заключеніе Гол. I. 162. *Да чи правда, що губили Пилипка в в'язниці.* Лукаш. 137

В'язни́чний, а, е. Тюремный. Желех.

В'я́знути, ну, неш, *гл.* Привязываться.

В'язо́вий, а, е. Вязовый. *А ще, правда, на козакові постоли в'язові.* Макс.

В'язо́к, зка́, *м.* 1) Связь полу́драбків въ возѣ. Рудч. Чп. 250. 2) Связь (изъ тонкаго гнутаго дерева), посредствомъ которой въ саняхъ копили́ двухъ полозьевъ соединяются между собой. Лебед. у. (Залюбовск.). 3) Въ наружномъ однобортномъ колесѣ водяной мельницы: дубовая дужка, при помощи которой каждая лопатка прикрѣплена къ кляку Черниг. у. 4) Въ корзинѣ: поперечина, сверхъ которой затягивается дуга для ручки въ корзинѣ. Вас. 147. 5) Позвонокъ. Терск. обл. 6) Умоть в'яз.

В'я́зочка, ки, *ж.* Ум. отъ в'язка.

В'язу́ра, ри, *ж.* Большая связка. *В'язуру набере хворосту.* Кролев. у.

В'язь, зі, *ж.* 1)=**В'яз 3.** *В'язь мало на огудині.* Черк. у. 2) Вязь (сноповъ). *Копа дає по 5 п., а як що буйної в'язі, то й геть то більше,* О. 1862. I. 59 3)? *Дубовії сіни, а вербові в'язя.* Грин. III 528

В'я́лий, а, е. Вялый, увядшій. *Лежить моя женишина, як тая квітка в'яла* Мет. 98. *Викорениться, як в'яла риба* Ном. № 5354.

В'яли́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Дѣлать вялымъ, вялить. *Чужина в'ялить як биличину.* Гліб. *Уже ж мені, мій же братіку, уже роженьки не щипати.... а запашного василечка у рученьках не в'ялити.* Грин. Ш. 536. *Уроки.... печінку в'ялили.* Мнж. 152. 2) Сокрушать, печалить. *Не суши, не в'яли чорними бровами.* Мет. 17. *Сушать мене, в'ялять мене мої воріженьки.* Мет 253. *Хлопцеві серденько слізьми в'ялила* МВ.

В'я́нути, ну, неш, *гл.* 1) Вянуть. *Куди гляне, трава в'яне.* Ном., стр. 304. № 497. 2) Чахнуть, увядать. *Чого в'янеш, моя доню?* Шевч. *Лихо́, лихо! мати в'яне, дочка червоніє.* Шевч. 20. **Се́рце в'я́не.** Сердце замираетъ, духъ захватываетъ. *З мушкетом стане, а серце в'яне.* Нп. *Твоє личенько біле рум'яне, хто на його гляне—серденько в'яне.* Мет. **Во́лос в'я́не** (слухаючи що)—говорится, когда приходится слышать что-либо сильно непріятное? *А в мене волос в'яне, се слухаючи.* Г. Барв 441. *Так співає, аж волос в'яне.*

В'я́тер, ра, в'я́тір, ра, *м.*=**Ятір.** Ном. № 13137. *Ніхто їх не ловив,—ні волоком, ні в'ятірами* Гліб. *Люде в'ятірі просушували.* Грин. II. 58

В'ятери́на, ни, *ж.* = **Ятерина.** Ум **Ятери́нка.** *Тепло, як циганові під в'ятеринкою.* Ном. № 642.

В'ячати, чу, чиш, *гл.*=**Мекати.** *Коза в'ячит, кричит: ве, ве!* Вх. Уг. 232.

Г.

Га? *меж.* 1) А? ась? что? *Чому не послухав, як я казав, щоб у шинок не заходив? га?* Рудч. Ск. II. 131. *Іване!—Га?* 2) А, ахъ, а, вотъ какъ! *Га, добра твоя горілка,—дай випʼєм ще.* Чуб. I. 109. *Раз лучилось робаку на віку, та вже й га!* Ном. № 2611. 3) Пѣсенный припѣвъ. *Гоп, чук, га, тропака, бо я зроду така'* Левиц. I. 53.

Габа́, би́, *ж.* 1) Бѣлое сукно турецкое. *Ой із города із Трапезонта виступала галера,... турецькою білою габою покровена.* АД. I. 208. У Шевченка снѣжная пелена. *Возьме її* (діброву) *та й огорне в ризу золотую і сповиє дорогою білою габою.* Шевч. 640. 2) Кайма? *Хустка з золотими квітами, з золотою габою.* МВ. II. 77 *Хустка колись була чорна із габою, тепер стала руда.* О. 1862. VIII. 32

Га́бати, баю, еш, *гл* =**Габцювати**. Аф. 352

Габелко́вий, а, е. Сдѣланный изъ кожи молодой скотины. *Обутий в габелкових черевиках.* Стор. II. 96.

Габе́лок, лка, *м.* 1) Кожа молодой скотины. Вас. 158, 157. 2) Кожа съ шеи лошади или быка. Мнж. 178.

Габзьо́ваний, а, е. ? *Вже була стара, а ще подавай їй і спідниці байові, і юпки габзьовані* О. 1861. VIII. 16.

Габли́на, ни, *ж.* Телятина. Желех. Вх. Зн. 9.

Га́блі, лів, *м мн.*=**Габлина**. Желех. Вх Зн. 9.

Габо́в, *меж.* Восклицаніе гуцульскихъ дровосѣковъ при спусканіи срубленныхъ деревьевъ съ горы внизъ; этимъ восклицаніемъ стоящіе внизу работники даютъ знакъ стоящимъ выше пріостановить спускъ деревьевъ. См. Кінатов. Шух. I 180.

Габо́вий, а, е. Сдѣланный изъ бѣлаго сукна **габи́**. *Рукавичейки габові.* Гол. II. 119.

Габу́к, ка́, *м.* Мѣсто въ рѣкѣ, гдѣ вода течетъ узкимъ русломъ и съ шумомъ бьетъ внизъ. Шух. I. 227.

Габцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Хватать *Хоть старого, хоть малого, то так габцюють.* Аф. 352.

I. **Гав!** *меж.* Звукоподражаніе лаю собаки. *Вовк узяв дитину да й побіг, а собака за ним: гав, гав, гав!* Рудч Ск. I. 9

II. **Гав**, *нар.*=**Гев**. Вх. Лем. 402.

III. **Гав, ву**, *м.* Лай. *Я пізнав і гав тієї собаки,—такий хрипкий.* Невомоск (Залюбов.)

Га́ва, ви, *ж.* 1) Ворона. Аф. 352. **Га́ви лови́ти.** Ротозѣйничать, зѣвать. *Гав ловив та витрішки продавав.* Ном. № 10926. 2) Переносно: разиня, ворона. 3) Промежутокъ межъ двухъ зубьевъ пилы. НВолын. у.

Гавановий, а, е. Темно-желтый. КС. 1891. V. 196.

Га́вань, ні, *ж.* Гавань. *Ой стояла на гавані против Яниколя; ой там була хуртовина із чорного моря.* Мет. 431.

Гавза́, зи́, *об.* Гнусливый человѣкъ, гнусливая женщина. Полт.

Гавза́тий, а, е. Гнусливый Полт.

Га́вин, а, е Вороній. *Гавине гніздо.*

Га́вити, влю, виш, *гл.* Ротозѣйничать, зѣвать.

Гавк, ку, *м.* Лай. Вх. Лем 401.

Га́вкання, ня, *с.* Лай.

Га́вкати, каю, еш. *гл.* Лаять. *Собака і на святого гавка.* Ном. № 5195.

Гавка́ч, ча́, *м* =**Лис**. Вх. Пч. II. 5.

Га́вкнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **га́вкати**. *У дворі гавкнуло цуценя.* МВ. I. 108.

Гавкотня́, ні, *ж* Сильный лай.

Гавку́н, на́, *м.* Лающее животное. К. Дз. 57.

Гавку́чий, а, е. Громко лающій, часто

лающій. *Це в нас гавкучий собака.— Щеня гавкуче.* К. Дз. 49.

Гавку́щий, а, е = Гавкучий. *Отари стережуть бровки кудлаті, гавкущі, злющі.* КМБ. II. 119.

Га́вра, ри, *ж.* Берлога. Угор.

Гавра́н, на, *м.* Птица: Corvus corax, воронъ. Вх. Пч. II. 9. *Гавране, гавране, високо літаєш.* Гол. II. 719.

Га́вря, рі, *ж.*=**Гава.** Морд.

Гавря́х, ха́, *м.*=**Ховрах.** Драг. 241.

Гавх, *меж.*=**І. Гав.** *Ей, чоловіче, а ні важся! Бо що два, а не еден, а собака третій.... гуджа-гавх!* Ном. № 4357.

Гав'юрка, ки, *ж.*=**Вевірка.** Вх. Пч. II. 7. См. **Білка.**

Га́в'язь, зі, *ж.* Раст. Symphytum officinale. Вх. Пч. II. 36. Шух. I. 22.

Гав'я́р, ру, *м.* Раст. а)=**Татара́к.** Acorus calamus L. ЗЮЗО. I. 109; б) Carex riparia E. ЗЮЗО I. 115.

Га́в'ячий, а, е = Гавин.

Гага́кання, ня, *с.* Вскрикиваніе, громкій говоръ.

Гага́кати, каю, еш, *гл.* Вскрикивать, громко говорить. *Піп у церкві гагакав, гагакав, аж піт його проняв.*

Гага́кнути, кну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гага́кати.**

Гага́ра, ри, *ж.* Родъ дикой утки, гагара. *По весні налетіло до нас на Тернівку гагар.* Стор. II. 75.

Гага́рячий, а, е. Гагарій. *Гагаряче пір'я.*

Га́д, ду, *м.* 1) Гадъ, пресмыкающееся. *Чужими руками добре гада ловити.* Ном. № 9664. 2) Соб. Много пресмыкающихся. *Гад руками з ями до ями носить* ЗОЮР. I 309. *Там коло криниці побачив такого багацько темного та сірого страшенного гаду.* Драг. 113. 3) Бранное: гадина. *Скверний гаде, куди ти лізеш? Схаменись!* Шевч. 335.

Гада́, да́, *ж.*=**Гадка.** *Ідіте до батька, покиньте свою непевну гаду́.* Г. Барв. 133.

Гада́й-зілля, ля, *с.*=**Вілозор,** Parnassia palustris L. ЗЮЗО. I. 130.

Гада́ння, ня, *с.* Размышленіе, помыслы, думаніе.

Гада́ти, да́ю, еш, *гл.* 1) Думать, размышлять, помышлять, предполагать, воображать. *Я козак молод, гадаю, що я собі пароньки не маю.* Мет. 17. *Ой ти, козаче, що ти думаєш-гадаєш?* Мет. 81. *Коника сідлає, а на Бога не гадає.* Гол. I. 11. 2)=**Згадувати.** *Та будем ми помірать і свого батенька гадать.* Мил. 211.

Гада́тися, ється, *гл. безл.* **Гада́ється, гада́лося.** Думается, думалось. *Скільки ж то, гадалося мені, буде землі під усім царством.* Ком. Р. I. 1. *Коли б панам гадалося, з чого лихо скувалося.* Ном. № 1136.

Гадва́б, бу, *м.*=**Єдваб.** Вх. Лем. 401.

Гадва́бний, а, е =Єдвабний. *Гадвабна хусточка.* Гол. IV. 435.

Гаддя́, дя́, *соб.*=**Гади.** *Гадє підь землю ховає сі на зіму.* ЕЗ. V. 80.

Гаджу́ґа, ґи, *ж.* Молодая смерека вышиной до трехъ метровъ. Шух. I. 176.

Гаджу́чка, ки, *ж.* Молодая смерека вышиной до $1^1/_2$ метра. Шух. I. 176.

Га́дзимка, ки, *ж.*=**Адзимка.** Вх. Зн. 1.

Га́ди-перега́ди, дів, *мн.* Раздумываніе. **Почнуться гади-перегади**—начнутъ думать-передумывать. Лохв. у.

Гади́ло, ла, *с.* Родъ игры съ пѣсней. *Гад, гад, гадило, що по полю бродило* и пр. Мил. 54.

Га́дина, ни, *ж.* 1) Гадъ, пресмыкающееся животное, змѣя. *В'ється, як гадина.* Ном. № 3002. *Гадина в його словах дихає.* Ном. № 2932. *Хоч би гадина там сичала, то візьме* (такой воръ). Ном. № 11084. *Туга коло серця як гадина в'ється.* Чуб. V. 473. 2)—**сліпа́=Веретінник,** Anguis fragilis. Вх. Пч. II. 16. 3)—**сорока́та.** Pelias praester. Шух. I. 22. 4)—**чо́рна.** Pelias chersea. Шух. I. 22. 5) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Га́динка,** Грин. I. 6; **га́динонька,** Мет. 251; **га́диночка,** Чуб. V. 434.

Гади́нник, ка, *м.* Раст.: а) Alchemilla vulgaris.: Вх. Пч. II. 29; б) Verbascum thapsus. Лв. 102.

Га́динонька, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Га́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадина.**

Гадиня́, ня́ти, *с.* Змѣенышъ. *Гадина чинить уперед яйце, а потім виводить гадиніта.* Шух. I. 238.

Га́дка, ки, *ж.* Мысль, помышленіе, думка. *Ні думки, ні гадки.—Що хатка, то инша гадка. Взяли мене думки та гадки.* Ном. № 5807. **А ні га́дки. І га́дки не ма́є.** И не думаетъ вовсе, и въ усъ себѣ не дуетъ; и не заботится. Ном. № 4991. *Його лають, а він, а ні гадки (а він і гадки не має).* Его бранятъ, а онъ и въ усъ себѣ не дуетъ. *Не жу́риться Катерина, і гадки не має.* Шевч. 67. *За годинки жито помолотили й прибрали,—*

тепер ні гадки, - т. е. теперь и спокойны. Черн. у. **Шкода́ й га́дки**. Нечего и думать. *Шкода й гадки, не буде нічого.* Шевч. 422. Ум. **Га́донька, га́дочка**. *Думки-гадоньки не мають.* Шевч. 648 *Ой почели вівчерики гадочки гадати, як би дати Бондарючці та у село знати.* Шух. I. 205.

Гадкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Размышлять, раздумывать. *Він тогди не каже нічо, лиш собі гадкуїт.* Гн. Н. 9.

Га́довий, а, е. Змѣиный, свойственный гаду. *Гадове кодло.* Бранное слово. *Енея, гадового сина, пужни по своєму.* Котл. Ен. IV. 36. *Гадова свинота* Ном. № 12403.

Гадови́ще, ща, *с.* Змѣиное гнѣздо, мѣсто пребыванія змѣй. Вх. Зн. 9.

Га́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка**.

Га́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гадка**.

Га́дра, ри, *ж.* Баба-яга, сварливая баба. Вх. Зн. 9.

Гаду́. Обыкновенно съ повтореніемъ въ выраженіи: **Я** (він, **ти** і т. д.) **гаду́, гаду́**. Я (онъ, ты и т. д.) болтаю. *Гаду, гаду, а вовк суне.* Ном. № 5769. *Гаду, гаду, а пси в крупах.* Ном. № 12949.

Гадь, ді, *ж.*=**Гаддя**. *В хаті була всяка гадь.... вужі та ящірки.* Гн. II. 66. *На благовіщіня гадь вилазит із землі.* Фр. Пр. 59.

Гадю́к, ка, *м.*=**Гадина**. Вх. Зн. 9.

Гадю́ка, ки, *ж.* 1) Гадюка, Vipera berus. *Вилазить гадюка та й сичить.* Рудч Ск. I. 146. *Гадюк умію замовлять* Котл. Ен. Ш. 13. *Нехай мої руці поїдять гадюці.* Грин. Ш. 266. 2) Гадина, змѣя. *Даю вам силу наступати на гадюки.* Св. Л. Х. 19. 3) Употребляется какъ бранное слово. Ум. **Гадю́чка**.

Гадю́ра, ри, *ж.* 1) Большая гадюка, большая змѣя. 2) Бранное слово. *Що це ти, гадюро, робиш?* Уман у.

Гадю́цький, а, е=**Гадючий**. Чуб I. 122.

Гадюча́, ча́ти, *с.*=**Гадюченя**. Ком. II. стр. 107.

Гадюченя́, ня́ти, *с* Дѣтеныш гадюки, змѣеныш. *Гадюка й гадюченята.* Ком. II. 107. Ум. **Гадюченя́тко**.

Гадю́чий, а, е. 1) Змѣиный, гадючій. *Гадюча в серці в вас отрута.* К. Псал. 132. **Гадю́че ко́дло.** Змѣиное гнѣздо. 2) **Гадю́ча мо́рква.** Раст. Peucedanum Oreoselinum Moench. ЗЮЗО I. 166. 3) Бранное слово. *Гадючий сину!* Маркев. 56. *Гадючий жид.* Маркев. 56. *І ціпка вхопила гадюча дитина.* Грин. II. 183.

Гадю́чин, на, не. Принадлежащій, свойственный гадюкѣ. *Не лай гадючину матір.* Чуб. II. 12

Гадю́чина, ни, *ж.* Мясо гадюки, змѣи. Ном. № 12174

Гадю́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гадюка**. 2) **Гадю́чку вки́нути, впусти́ти.** Сдѣлать пакость. *Здається і друже, а гадючку впустив.* Ном. № 9536.

Гадю́чник, ка, *м.* 1) Змѣиное гнѣздо. Екатеринослав. 2) Раст.=**Воронець**, Spiraea Filipendula L. ЗЮЗО. I. 137. 3) Низенькая землянка. Херс. *Викопав якийсь гадючник у землі.* Левиц. Пов. 343.

Гадю́ччя, чя, *с. соб.* Гадюки. *Тілько й видко між кущами, що гадюччя й ящірок.* Щог. Сл. 123.

Гадю́шник, ка, *м.*=**Гадючник 3.** „Мѣстечко Курисово-Покровское". (Одесса. 1883), стр. 16.

Гадя́, дя́ти, *с.* 1) Змѣеныш, змѣиное отродье. Федьк. 2) **Гадє сліпе** Рыба Petromyzon fluv. Шух. I. 24.

Га́дячий, а, е. 1)=**Гадовий, гадючий.** Мил. М. 48. *Сім голов гадячих.* Гн. I. 22 2) **Га́дяче зі́лля.** Раст Veronica chamaedrus. Вх. Пч. II. 37

Гаєви́й, а, е. Лѣсной. Желех

Га́єчка, ки, *ж.* Ум отъ **гайка 1**.

Га́з, зу, *м.* 1) Газъ. 2)=**Гас**.

Газарі́, рі́в, *м. мн.* Патронташи, пришитые на груди къ чемеркѣ. Черном

Га́зда, ди и пр.=**Ґазда** и пр.

Газе́та, ти, *ж* Газета. *Жадна газета, жадна пошта не переносила так швидко звісток з одного краю до другого, як язик Борюхів.* Левиц. I. 180.

Газе́тник, ка, *м.* Журналистъ, издающій газету или пишущій въ ней. *Засіли письмаки соборо́м у сто душ, високі розумом, в газетників преславні.* К. Дз. 118.

Газни́к, ка́, *м.* и **Газни́ця, ці**, *ж.*=**Гасник, гасниця**. Правобер.

Гаї́вка, ки, *ж.* Весенняя хороводная игра, весенняя пѣсня въ этой игрѣ. Гол. IV. 7. О. 1861. XI. Св. 39.

Гаї́лка, ки, *ж.*=**Гаївка**. Желех. Гол. II. 177.

Гаї́на, ни, *ж.*=**Гай**. *В зеленій гаїні, при низькій долині, козак грає і співає о любій дівчині.* Гол. I. 386.

Гаї́ння, ня. *с.*=**Га́яння**.

Гаїр, ру, *м.*=**Татарак**=**Гавяр**.

Гаї́ти, ся, гаю, ся, еш, ся, *гл.* 1)=

Гаяти, ся. О. 1861. XI. Св. 39. Рудч. Ск. I. 125. 2) **Гаїти.** Занимать пустую мѣсто. Вх. Зн. 9.

Га́й, га́ю, *м.* Роща, небольшой лѣсъ. Вас. 206 *По гаєві усякий птах літає.* Греб. 390. *Густий гаю, густий—не прогляну.* Мет. 66. Ум. **Гайо́к, гайо́чок.** *Гайок зеленький.* Шевч. 411. *Ходить милий по гайочку, виграває в сопілочку.* Чуб. V. 42.

Гайбу́з, за, *м.* Раст. Ocimum baxylicum. Вх. Пч. I. 11.

Га́йвір, ру, *м.*=**Гав'яр.** Св. Л. 271.

Га́йворон, на, *м.* Грачъ, Corvus frugilegus. Вх. Пч. II. 9. *Та ще мене гайворони укрили з півночі... Клюють очі козацькії, а трупу—не хочуть.* Шевч. 491.

Га́йворо́ння, ня, *с.* Грачи. *Як же закряка́с гемонське гайвороння та здійметься, наче хмара.* Стор. I. 125.

Гайворо́ня́, ня́ти, *с.* Граченокъ.

Гайворо́нячий, а, е. Свойственный, принадлежащій грачу, грачевый, грачій

Гай-гай! *меж.* 1) Эхъ-эхъ! *Гай-гай, як був я молодий! Гай-гай! добрий край, та лихая година з вами.* Ном. № 705. 2) Крикъ на хищныхъ птицъ.

I. Га́йда, ди, 1) *м.* и *ж.* Повѣса. Аф. 352. 2) *ж.* Флейта. Угор.

II. Га́йда! *меж.* Маршъ! впередъ! *Була колись правда, пожила—та й гайда.* Ном. № 6708. *Осідлаєм буланого та й гайда в дорогу.* Шевч. 246.

Гайдабу́ра, ри, *м.* Разбойникъ. К. Досв. 209, 218.

Гайдабу́рити, рю, рить, *гл.* Разбойничать *Коли б ти не гайдабурив—всяк сидів би тихо.* К. Дз. 125.

Гайда́й, дая, *м.*=**Гайда́рь.** *Аж там стоїть гайдай молоденький.* Лукаш. 81.

Гайдама́ка, ки, *м.* 1) Гайдамакъ; человѣкъ, причастный къ крестьянскому возстанію въ 18 вѣкѣ на правомъ берегу Днѣпра. *Йде Залізняк Чорним шляхом, за ним гайдамаки.* Шевч. 155. 2) Разбойникъ.

Гайдамакува́ння, ня, *с.* Пребываніе **гайдама́кою.**

Гайдамакува́ти, ку́ю, еш. *гл.* Гайдамачествовать, быть **гайдама́кою.** Аф. 353.

Гайдама́ха, *м.*=**Гайдамака.** Желех.

Гайдама́цтво, ва, *с.* Гайдамачество. См. **Гайдамака.** Левиц. I. 535.

Гайдама́цький, а, е. Гайдамаческій См. **Гайдамака.** Ном. № 4258.

Гайдама́чити, чу, чить, *гл.*=**Гайдамакувати.** Аф. 353.

Гайдама́ччина, ни, *ж.*=**Гайдамащина.** ЗОЮР. I. 139.

Гайдама́шок, шка, *м.* Ум. отъ **гайдама́ка.** Желех. Грин. Ш. 601.

Гайдама́щина, ни, *ж.* Возстаніе гайдамаковъ, время возстанія гайдамаковъ. КС. 1884. VIII. 721.

Гайда́рик, ка, *м.* Ум. отъ **гайда́рь.**

Гайда́рка, ки, *ж.* Длинная пастушеская палка. Лубен. у.

Гайда́рь, ря́, *м.* Пастухъ овецъ. Зміев. у. Ум. **Гайда́рик.**

Га́йдати, даю, еш, *гл.* Играть на флейтѣ. Угор.

Гайдачо́к, чка́, *м.* Особый родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 104.

Гайде́й, дея, *м.* У гуцуловъ: пастухъ рогатаго скота. См. **Гайдай, бовгарь.** Шух. I. 189.

Гайду́к, ка́, *м.* Высокорослый служитель; солдатъ надворной стражи. *Ой ви війти, отамани, панські гайдуки.* Нп. *Ой крикнув царь на свої гайдуки: „Возьміть Байду добре в руки!“* Гол. I 2. 2) Особаго рода танецъ 3) **Гайдука́ сади́ти, уда́рити.** Танцевать въ присядку. *Ударила б гайдука, та боюся мужика.* Чуб. V. 687. *Еней, матню в кулак прибравши, і „не до соли“ примовлявши, садив крутенько гайдука.* Котл Ен. I. 20. 4) **Ніс гайдука́ ска́че.** Выраженіе для указанія чьего-нибудь страшнаго аппетита, усиленной работы челюстями. *Лупить (=їсть), аж ніс гайдука скаче,—танцює.* Ном. № 12206. Ум. **Гайдучо́к.** Чуб. V. 1075. Ув. **Гайдучи́ще.** Чуб. V. 686.

Гайду́цький, а, е. Принадлежащій, свойственный **гайдуку́** 1.

Гайдучи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гайду́к.**

Гайдучо́к, чка, *м.* Ум. отъ **гайду́к.**

Га́йка, ки, *м.* 1) Гайка. 2) Замедленіе, проволочка, трата времени. *Коли б не гайка трапилася у дорозі, може б і вистиг на обід.* Екатериносл. у. Ум. **Га́єчка.**

Га́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать **гай!**

Гаймі́н, на, *м.* Множество. *У місті сьогодня гаймін огірків.* НВолын. у.

Гайна́рь, ря, *м.* Работникъ, пригоняющій на ярмарку еврейскій скотъ. Шух. I. 84

Га́йний, а, е. 1) Мѣшкотный, медленный. *Гайна робота.* Вх. Зн. 9. 2)=**Гаєвий.** *Повій, вітре гайний.* Гол. II. 793.

Гайни́к, ка́, *м.* Лѣсникъ. Вх Зн. 9.

Гайні́в, нова, ве. Принадлежащій, свой-

ственный гайну́. Бранное слово: *гайнів брат.* Ном., стр. 285 № 3349.

Га́йно, *нар.* Мѣшкотно, медленно.

Гайно́, на́, *с.* 1) Навозъ, испражненія. Ном. № 7916; № 6572. 2) Подстилка соломы для скота. О. 1862. VШ. 49. 3) Медвѣжья берлога. Шух. I. 22. 4) Безпорядокъ. **Гайно́м стоя́ти.** Быть въ безпорядкѣ. *Казала, що все прибрала в хаті, аж бачу, що все такечки й стоїть гайном.*

Гайнува́ння, ня, *с.* Небреженіе, небрежность, бездѣльничанье.

Гайнува́ти, ну́ю, еш, *гл* Небречь, растрачивать, мотать. *Ти ж і сам колись був таким, як ми, дукою. Хто тобі, пескому синові, звелів гайнувати батьківщину.* К. Бай. 47. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном № 558. *Заробить гроші, та й гайнує їми,—нічого не зостається в його.* Новомоск. у. 2) Кутить, гулять. *А кум з кумою в корчмі гайнує.* Чуб. № 1099. 3) Производить безпорядокъ. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати,—аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Гайну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Нобѣжать, кинуться, махнуть, ударать. Г. Барв. 314. *Десь так гайнув, що й не видно. Ой гайну я до дівчат та й на вечерниці.* Нп.

Гайня́ний, а, е. Грязный, скверный. *Громада, громада! гайняна їх рада!* Ном. № 14068.

Гайо́вий, а, е =Гаєвий. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425.

Гайови́й, во́го, *м.* Лѣсной сторожъ

Гайови́к, ка́, *м.* Лѣшій. Уман II. 84

Гайо́к, йка́, *м.* Ум. отъ гай.

Гайо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гай.

Гайса́ння, ня, *с.=***Гасання.**

Гайса́ти, са́ю, еш, *гл.=***Гасати.**

Га́йстер, ра, *м.* 1)=**Чорногуз,** Ciconia nigra. Вх. Пч. II. 9. Ширят. у. 2)=**Гайстра.** ЗЮЗО. I. 113. Котл. Ен VI. 43.

Га́йстра, три, *ж.* Астра. Aster chinensis L.

Гайстру́к, ка, *м.* Родъ женскаго головного убора: бѣлый платокъ, вышитый по концамъ. Борз. у.

Га́йта, ти, *ж.* Распутная дѣвка. Желех.

Гайта́! *меж.* При управленіи лошадью: направо. Желех.

Гайта́н, на, *м.* Поясъ съ **гаманом,** большимъ шиломъ, ножемъ и прочее (у пастуховъ). О. 1862. V. Кух. 37.

Гайта́ра, ри, *ж.* Гитара. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Га́йти, *ж.* Дѣтск. Гулять. О. 1862. IX 118.

Гайти́на, ни, *ж.* Жердь. Кіев. г.

Га́йтів, това, *м.* 1) Полевой сторожъ. Желех. 2)=**Гайник.** Вх. Лем. 401.

Гайтове́, во́го, *с.* Охота. Желех. Тоже. **гайто́ви,** *мн.* Шух. I. 235.

Гайтта! *меж.* **Гайта́.** Kolb. I. 65.

Гайтува́ння, ня, *с.* Охота съ гончими. Галиц.

Гайтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Охотиться, особенно съ гончими. Вх. Зн. 9. Шух. I. 235. 2) Распутничать? См. **Га́йта.** *Коли мати гайтує, то й дівка.* Ном. № 13984.

Гайту́сь,—ходи́ти. Дѣтск. Испражняться. *На чорнім хліб ся родить, а на білє гайтусь ходять.* Ном. № 12206.

Гак, ку, *м.* 1) Крюкъ. Рудч. Ск. I 69. Грин Ш. 412. *Возьміть Байду добре в руки, на гак ребром зачепіте.* АД. I. 146. 2) Родъ багра для ловли рыбы. Вх. Пч. II. 25. 3) Крючекъ для удочки, но чаще употребляется ум. **гачо́к.** 4) Шипъ подковы. *Треба перекувать коня, бо вже гаки позбивались.* Аф. 353. 5) Орудіе для обтягиванія бочки, обручемъ. 9) **Тут тобі́ й гак!** Тутъ тебѣ и конецъ; тутъ тебѣ и аминь! 7) **З га́ку плоди́ти ота́ру.** Браться досматривать стадо овецъ, получая за это отъ хозяина тридцатую овцу (о **личманах**) О. 1862. V. Кух. 37. 8) **З гако́м** Съ лишнимъ, съ небольшою прибавкою. *По дві десятині й вісім аршин та трошки й з гаком.* Вас. 208. Ум. **Гачо́к, гаче́чок.**

Га́кало, ла, *м.* и *с.* Часто повторяющій *меж.* га

Га́кання, ня, *с.* Частое повтореніе вопросит. *меж.* га.

Га́карь, ря, *м.* Стволъ молодаго дерева, которымъ связываютъ вмѣсто двѣ тальби. два плота, сплавляемаго дерева. Шух. I. 181

Га́кати, каю, еш, *гл.* Часто повторять вопросит. *меж.* **га́**; чтокать. *І доки ти будеш усе тільки гакати?—Такий вже гакало!*

Гакі́вни́ця, ці, *ж.* Длинное крѣпостное ружье. КС. 1882. X. 142. *Три рушниігакізниці і три самопали.* Шевч. 450.

Га́кнути, кну, неш, *гл.* Крикнуть **га** *Га! Та як гакне, то аж зорі на небі заворушились.* МВ. (КС. 1902. X. 149).

Гакс, *меж.* Крикъ, которымъ прогоняютъ свиней. Вх. Лем 447.

Гакува́тий, а, е. Крючковатый.

Гал, лу, *м.* 1) Небольшой шаръ. 2)По-

ляна въ лѣсу. Суранс. у. Ум. **Га́лець, гале́чок.**

Гала́, *меж.* 1)=**Гиля.** *Дробу, дробу, дробушечки, наївшися петрушечки, наївшися лободи, гала, гала до води.* Чуб. III. 88. 2) **Піти́ гала́ світа.**=**Світ за очі піти́.** См. **Світ.** *Щоб ти пішов круга́ світа та гала́ світа.* Ном. № 3677. *Забіжи галасвіта.* Чуб. VII. 575. 3) Припѣвъ. *Ой чук та гала, а я в церкві була.* Чуб. V. 1166.

Галабу́рда, ди, 1) *ж.* Дебошъ, дебоширство, буйство. Волынск. 2) *м.*=**Галабурдник.** Желех.

Галабу́рдити, джу, дить, *гл.* Дебоширствовать, производить безпорядокъ. Волынск.

Галабу́рдник, ка, *м.* Буянъ, дебоширъ. Желех.

Галабу́та, ти, *ж.* Надменность. Вх. Зн. 9.

Галага́н, на́, *м.*=**Ґалаґан.** *Зверху* (води) *блищав довгий рядок здорових, білих, дерев'яних галаганів, наче разок намиста.* Левиц.

Галагі́вка, ки, *ж.*=**Гаївка.** Желех.

Галаджі́йка, ки, *ж.* Небольшой плужокъ съ прямой градилью, безъ **колісні.** Одесск. у.

Галаджо́вий, а, е. ? *Спідниця така, як ганчірка, а корсет новий галаджовий.* Г. Барв. 113.

Галаду́н, на, *м.*=**Галадущик.** Желех.

Галаду́щик, ка, *м.*=**Гладущик.** Желех.

Гала́й. 1)=**Гала́йко.** Желех. 2) Кличка собаки. Вх. Лем. 401. 3) **На гала́й-бала́й.** Необдуманно, на авось, какъ попало, какъ нибудь. Ном. № 13030. 4) **У гала́й світа́ піти́**=**Гала світа піти.** Желех. См. **Гала 2.**

Галайда́, ди́, *м.* Скиталецъ, бездомный. НВолын. у.

Гала́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать; кричать и пѣть, мѣшая пѣніе съ крикомъ. Желех.

Гала́йко, ка, *м.* Крикунъ, верезга. Желех.

Галайкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Галайкати.** Желех.

Галайкоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Галайкати.** Желех.

Галайкува́тий, а, е. Крикливый, болтливый. Желех.

Гала́йстра, стри, *ж.* Толпа, куча народа, чѣтей. Желех.

Гала́кати, каю, еш, *гл.* Кричать. *Цит, брате, не галакай на мене.* Гн. II. 109.

Галамбе́ць, бця́, *м.* 1) Кушанье изъ кукурузной муки. Угор. 2) Родъ киселя изъ овсяной муки. Желех.

Галамбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Смѣшиваться, перемѣшиваться. Желех.

Гала́нка, ки, *ж.* Петля изъ веревки, извѣстнымъ образомъ связанная. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гала́нський, а, е. Голландскій Стор. II. 160.

Галанці́, ці́в, *м. мн.* Узкіе брюки *У німецьких галанцях.* Стор I. 111. *Носили латані галанці.* Котл. Ен. IV. 14.

Галанча́тий, а, е. Одѣтый въ узкіе брюки.

Галапу́п, па, *м.*=**Голопуцьок?** Вх. Пч. I. 14.

Га́лас, су, *м.* Крикъ, шумъ, вопль. *Зареготались нехрещені.... гай обізвався: галас, зик, орда мов ріже.* Шевч 29.

Галаса́йко, ка, *м.* Крикунъ. Желех.

Галаса́ти, са́ю, еш, *гл.*=**Галасувати.** *Еней на старших галасає.* Котл. Ен. VI. 78. *Дяки гарненько галасали.* Мкр. Г. 70.

Галасли́вий, а, е. Крикливый. Желех.

Га́слива́ість, вости, *ж.* Крикливость Желех.

Га́ласний, а, е=**Галасливий.** Желех.

Галасну́ти, сну́, не́ш, *гл.* Крикнуть. Желех

Галасове зілле, *с.* Раст. Scopolina antropoides.. Вх Пч. II. 36.

Галасува́ння, ня, *с.* Крикъ, вопль, дѣйствіе отъ *гл.* **галасува́ти.** *Галасування то піднімалось разом, то затихало.* Левиц. I. 126.

Галасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Драть горло, кричать, вопить. *Мій дом не улиця, де кожний може галасувати.* Левиц. Пов. 269. *Жінки, пороспускавши коси, росхрістані і без свиток.... галасували на ввесь рот.* Котл. Ен. VI 52.

Галасува́тий, а, е=**Галасливий.** К. Кр. 40.

Галати́н, на, *м.*=**Галайко.** Желех.

Галаху́ра, ри, *об.* Насмѣшливое прозваніе лица духовнаго званія или его домочадцевъ. Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Галаюва́тий, а, е=**Галайкуватий** Желех.

Гальва́, ви́, *ж* Мѣра жидкости. *Гальву віна.* Гол. Ш. 244.

Галдама́ш, ша, *м.*=**Одамаш.** Вх. Зн. 43.

Га-ле! *меж.* Иди сюда! Вх. Лем. 402.

Галеня́, ня́ти, *с.* Галченокъ. *Чорнесенькі галенята, підійміться в гору* Чуб 1030.

Гале́ра, ры, *ж.* Гребной корабль, галера *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* АД. I. 209.

Гале́рний, а, е и гале́рський, а, е. 1) Принадлежащій, свойственный галерѣ. *Обізветься між турків Лях-Бутурлак, клюшник галерський.* АД. I. 210. 2) **Гале́рна робо́та.** Каторжная работа (гребцами на галерахъ были обыкновенно невольники).

Га́лець, льця и **га́лечок, чка,** *м.* Ум. отъ **гал.**

Гали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* 1) Гладить **галом** (см.). 2) Спѣшить торопиться. *Пождіте, вгамуйтесь трохи, не галіте.* Котл. Ен. Ш. 25.

Гали́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* 1) Быть глажену **галом.** 2)=**Галити 2.** *На бой дивитись всяк галивсь.* Котл. Ен. VI. 67.

Га́лицький, а, е. Галицкій. Желех.

Га́лиця, ці, *ж.*=**Галка 1.** *Кинув не палицю, убив не галицю, скублю не пера, їм не м'ясо.* Ном., стр. 293, № 92.

Га́лич, чі, *ж. соб.* Галки, грачи. *Галич поле кріе.* Шевч. 52. *Коли галич у повітрі шугає—буде хуртовина.* Грин. I. 254.

Галича́нин, на, *м.* Житель Галиціи Желех.

Галича́нка, ки, *ж.* Жительница Галиціи. Желех.

Гали́чина́, ни́, *ж.* Галиція.

Галівни́к, ка, *м.* 1) Канатъ, которымъ тянутъ паромъ Каменец. у. 2) Работникъ, тянущій судно, бурлакъ. Черк. у. См. **Галювати 1.**

Га́лка, ки, *ж.* 1) Галка, клуша, corvus monedulus. *Ой полети, полети, да чорная галко, да на Дін риби їсти!* Мак. (1834). 128. *Чорний, як галка.* Ном. № 13152. 2) Небольшой шаръ, шарикъ. *Стоїть палка, на їй галка.* Ном., стр. 296. **Га́лки кла́сти, ки́дати.** Баллотировать шарами. Каменец. у. 3) **Мушка́тна га́лка.** Мускатный орѣхъ. 4) Родъ хороводной весенней игры. Маркев. 73. Ум. **Га́лонька, га́лочка.**

Га́лман, на, *м* Бранное слово для мужчины. Харьк. у Слов. Д. Эварн.

Га́лманка, ки, *ж.* Бранное слово для женщины. Харьк. у. Слов. Д. Эварн.

Га́ло, ла, *с.* 1) Шаръ. 2) Стекляный шаръ для глаженья. Полт. 3) Круглая поляна въ лѣсу. НВолын. у. 4) Круглое пространство на озерѣ, незаросшее водорослями. НВолын. у. 5) Лѣсное озеро. НВолын. у. См. **Гал.**

Гало́н, на, *м.* Галунъ, позументъ. *Золотії галони, а срібнії запони.* Нп.

Га́лонька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **га́лка.** 2) Ласкательное слово для женщины. *Спасибі тобі, Марусенько, галонько.* МВ. II. 124.

Га́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **га́лка.** 2)=**Галонька 2.**

Галу́-балу́, *межс.* Въ значеніи: болтать. Употребляется и какъ существительное, и какъ глаголъ. *Аби зійшлись, то як почнуть галу-балу,—кого вже тут не згадають!—Галу́-балу́, а свині в ріпі.* Ном № 12948.

Галу́за, зи, *ж.* Вѣтвь. Гол I. 206. Ум. **Галу́зка.** Ном. № 1045; **Галу́зонька.** *В у лісі галузонька.* Гол. I. 206.

Галу́ззя, зя, *с. соб.* Вѣтви.

Галу́зитися, жуся, зишся, *гл.* Вѣтвиться.

Галу́зка, ки, *ж* Ум. отъ **галу́за.**

Галу́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **галу́за.**

Га́лу́зь, зі, *ж.*=**Галуза.**

Галу́н, ну́, *м.* Квасцы. *Нате і мій галун до церкви.* Ном. № 6434. Ум. **Галуне́ць, галу́нчик.** Аф. 354.

Галуни́на, ни, *ж.* Квасцы (растворенные?). *Як посолити, то не озме сі галунина єйці.* ЕЗ. V. 92.

Галу́нити, ню, ниш, *гл.* Мочить въ растворѣ квасцевъ. Чуб. Ш. 15. *Крашанки галунять, а тоді варять у кірці.* Черниг. у

Галу́нка, ки, *ж.*=**Крашанка.** МУЕ. I. 171. КС. 1891 V 191.

Галуно́вий, а, е. Квасцевый.

Галу́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **галун.**

Га́лух, ха, *м.* Нѣсколько галушекъ, слѣпившихся вмѣстѣ? *Галушку галух іззів.* Грин. I. 233.

Галу́ха, хи, *ж.* Большая **галушка.**

Галу́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **галушка.**

Галу́шище, щі, *ж.* Ув. отъ **галушка.**

Галу́шка, ки, *ж.* Галушка, кусочекъ тѣста, сваренный въ водѣ или молокѣ, клецка. Чуб. VII. 440. **Різані галушки́, рва́ні галушки́,**—смотря по способу приготовленія. *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. Ум. **Галу́шечка.** *Іди, доню, вечеряти, бо галушечки скипіли.* Грин. Ш. 421.

Галу́шник, ка, *м.* Большой любитель галушекъ. Черниг.

Галуща́нка, ки, *ж.* Порода мяты. Вх. Лем. 402.

Га́ль, лі, *ж. соб.* Галки. *Галь на скиртах сидить.* Міусск. окр.

Га́льма, ми, *ж.*=**Гальмо́** 1. *Вїпряк крутився, бо за гальму не зав'язаний був.* Зміев. у.

Гальмі́з, за, *м.* Отверстіе въ обухѣ топора для вставки топорища. НВол. у.

Гальмо́, ма́, *с.* 1) Тормозъ для остановки колеса экипажа, колеса мельницы (деревянныя дуги, сжимающія посредствомъ веревки мельничное колесо, когда надо остановить его) и пр. 2) Переносно: препятствіе, задержка. 3) Изъянъ. *А нічого собі шкапина,—без гальма, ні за що згаи́ть.* О. 1861 XI. Св. 49.

Гальмува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе тормозящаго, торможеніе, останавливаніе.

Гальмува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Тормозить. *У гору йду—не бичую, із гори йду не гальмую.* Мет. 460. 2) Останавливать мельничное колесо. 3) Переносно: препятствовать, задерживать. *Хто де не дума—там ночує, хотів де бігти - там гальмує.* Котл. Ен. VI. 42.

Гальо́вина, ни, *ж.*=**Галява**. Лохв. у.

Гальо́нка, ки, *ж.* Парчевая лента. *Мн.* **гальо́нки.** Головной дѣвичій уборъ изъ парчевой ленты. Ромен. у. Слов. Д. Эварн.

Галюва́ння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ *гл.* **галюва́ти.**

Галюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Тащить судно противъ воды людьми или лошадьми. Чер. у. 2) Рыскать. *Галювали ціле літо по полю.* Чуб. Ш. 239. 3) Пустовать, быть незанятымъ *Чого в тебе город галює,—хиба нема чого посадити?*

Галяба́рда, ди, *ж.* 1) Алебарда. 2) Особый видъ топора. НВол. у.

Га́лява, ви, *ж.* Поляна въ лѣсу; незаросшее мѣсто среди хлѣба въ полѣ. НВолын. у. На рѣкѣ, прудѣ: незаросшее мѣсто среди тростника. (К. П. Михальчукъ). См. **Гало, Гальовина**

Галя́вна, нн, *ж.*=**Галява**.

Галя́па, пи, *ж?* Бранное слово для женщины. Шух. I 34.

Галяр, ру, *м.*=**Гав'яр**. Вас. 205.

Галя́ра, ри, *ж.* 1)=**Галера**. КС. 1882. XII. 505. 2) Судно для перевозки грузовъ. 3) Плоскодонная лодка на два весла. Вас. 157. Ум. **Галя́рка**. *Ми у Кременчуці переїздили на той беріг галяркáми.* Пирят. у.

Гам! *межд.* 1) Означаетъ въ дѣтскомъ языкѣ: ѣсть. *Не плач, дитино, зараз будем гам.—І сам не гам і людям не дам.* Грин. I. 236. 2) Означаетъ быстро проглотить. *А лисичка його гам! та й проковтнула.* Рудч. Ск. II. 3.

Га́м, му, *м.* Крикъ, шумъ. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 333.

Гамазе́й, зе́ю и **зея**, *м.* и **гамазе́я, зе́ї**, *ж.* Магазинъ для склада и храненія какихъ либо вещей, хлѣба. О. 1862 I. 62. *Рушниць, мушкетів, оружжин наклали повні гамазеї.* Котл. Ен. IV. 56.

Гамази́н, на, *м* =**Гамазея**. *Підпалюють гамазини з хлібом.* Стор. МПр. 80.

Гамази́й, зію, *м.* и **Гамази́я, зії**, *ж.*=**Гамазея**. *Оттой хліб, що в гамазії, добрі люде розібрали.* Кв. II. I. 145.

Гама́ла, ли, *ж.* Смѣсь? Родь кушанья? *Накришили так то того, то сього,—вийшла чисто гамала,—поїли.* Пирят у. Слов. Д. Эварн.

Гамали́к, ка́, *м.* Задняя часть шеи. *Козаки сами там порються, а нашому брату дають оглоблею по гамалику.* К. ЧР. 354.

Гамаликува́тий, а, е. Толстошей, коренастый. *Гамаликуватий віл.—Народ показний, гамаликуватий.* Г. Барв. 240.

I. **Гама́н, на́**, *м.* Кожаный мѣшочекъ для храненія табаку, карманныхъ вещей; мошна, кошелекъ. Чуб. V. 919. *Загубила чотирі гроші з гаманом.* Ном. № 12533. *Товчуть, як жиди гамана. Десь у мене був з кулями гаман.* АД. I. 173. Ум. **Гаманéць, гама́нчик.** Аф. 354. *„Ти курець?"—Курець, ясновельможний пане. „А є люлька й гаманець?"* Рудч. Ск. II. 202. Ув. **Гамани́ще, гаманя́ка.**

II. **Га́ман, на**, *м.* Еврейскій праздникъ: Аманъ. *Гаман не свято, трясця не хороба.* Ном. № 5520.

Гаманéць, нця́, *м.* Ум. отъ **гама́н.**

Гамани́ще, ща, Ув отъ **гама́н.**

I. **Гаманóвий, а, е.** Относящійся, принадлежащій I. **Гаману.**

II **Га́мановий, а, е.** Относящійся къ II. **Гаману. Га́манове ву́хо.** а) Пирожное, приготовляемое евреями во время праздника **Га́мана.** б) Бранное названіе еврея. Стор. II. 39.

Гама́нчик, ка, *м* Ум. отъ **гама́н.**

Гаманя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **гама́н** Аф. 354.

Гама́рня, ні, *ж.* Металло-плавильное заведеніе. Полт.

Гама́рство, ва, *с* Плавильное искусство, металлургія.

Гама́рський, а, е. Металло-плавильный.

Га́мати, маю, еш, *гл.* Дѣтское: ѣсть. О. 1862. IX. 118.

Га́мба, би, *ж.* Узелъ, служащій для застегиванія вмѣсто пуговицы. Гол. Од 82 Угор.

Гамба́рня, ні, *ж.*=**Гарбарня.** *Кору з дуба пообдирано і забрано до гамбарні... Ото де шкури чинять, то й гамбарня зветься.* Кіев у.

Гаме́ла, ли, *об.* Толстый, неповоротливый человѣкъ. Ном. № 13950

Гаме́ра, ри, гаме́рка, ки, *ж* Бумажный вязаный колпакъ въ видѣ усѣченнаго конуса. Желех. Гол. Од. 48.

Гаме́рицький, а, е. Американскій. Вх Лем. 402.

Гамза́, зи, *ж.* Казна. *У його багацько гамзи.* Аф. 354. См. Кабза.

Га́мів, мови, *ж.*=**Гальмо.** Желех.

Га́мір, мору, *м.* Шумъ, крикъ. Желех *В містечку почався.... гамір.* Левиц I 126.

Га́мірка, ки, *ж.* Низкая деревянная ручка въ большой пилѣ, которой распиливаютъ дерево на доски. Мирг. у Слов Д. Эварн.

Гамірни́й, а́, е́. Шумный. Желех

Га́мкання, ня, *с.* 1) Дѣтск : ѣда. 2) Чавканіе.

Га́мкати, каю, еш, *гл.* 1) Дѣтск.: ѣсть 2) Чавкать. *Зубами скреготить, яриться і гамка їсти здалека.* Котл. Ен. VI. 29

Га́мкнути, ну, неш и **га́мнути, ну, неш,** *гл.* Однокр. в. отъ **га́мати.** Съѣсть, глотнуть. *Дай панові покуштувати, а він і гамкне.* Ном. № 1148.

Гаморі́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Кричать, шумѣть. Желех. Подольск. *Люде гаморят, дерево тріщит, сичит, солома прискає, огонь шепотит* (на пожежі). Гн. II. 30. *Жінка гаморить на мене, теща і всі гості якось косо дивляться.* Грин. II. 178

Га́мрити, мрю, риш, *гл.*=**Гаморити.** *Я думаю, що́ воно гамрить, аж то ви балакаєте.* Лохв. у.

Гамсе́л, ла, *м.* Ироническое названіе, даваемое черноморцами жителямъ Таврической губ. Черном.

Гамселі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Колотить, бить, ударять. *Як почне тебе истиком гамселить, то будеш знать, як дратувать* Екатериносл. у. *По столу кулаком гамселить.* Мир. ХРВ. 196. *У виски гамселило як обухом.* Мир. ХРВ. 266.

Гамува́ння, ня, *с.* Усмиреніе, укрощеніе, успокоеніе, удерживаніе. *Той давно вже їздив по табору, гамуючи козацтво, тільки од його гамування іще гірш підіймавсь гомін.* К. ЧР. 209.

Гамува́ти, му́ю, еш, *гл.* Удерживать, останавливать, укрощать, усмирять, успокаивать. *Кров гамую,—з носа йде.* Уман. у. *Гамуй йому козаків, коли полковницький пірнач у судді.* К. ЧР. 322.

Гамува́тися, му́юся, ешся, *гл.* Удерживаться, останавливаться, успокаиваться Аф. 354.

Га́му́з, зу, *м* 1) Мякоть, мязга. 2) **Потрощи́ти на гаму́з** Разбить въ дребезги. *Потрощили їм ноги на гамуз.* ЗОЮР I. 76. 3) **Га́музом.** Все вмѣстѣ, сподна. *Забрав га́музом, нічого не оставив.* Екатериносл. г. *Ну, я, скажу га́музом ціну за всю роботу.* Лубен. у.

Гаму́ла, ли, *ж.* 1) Каша изъ яблокъ съ медомъ. Борз. у. 2) Полужидкая масса, клокочущая въ сопкахъ. Черном. 3) Неудавшееся жидкое кушанье, сдѣланное слишкомъ густымъ, подобнымъ киселю, напр. о борщѣ, о галушках. Переясл. у

Гаму́лець, льця, *м.* Узда. **Гаму́лець упра́вити.** Надѣть узду, переносно: смирить, обуздать. *Шкода відбрикуватись!.. Ми вправимо гамулець вам.* К. ПС. 55.

Га́на, ни, *ж.* Порицаніе, безчестіе, поношеніе, стыдъ. Желех. **Задава́ти, зроби́ти га́ну.** Хулить, охулить.

Ганде, *нар.* Тамъ Вх. Лем. 402

Гандéвери, рів, *м. мн.* Шаровары изъ сатіи. (Запорожцы) *наїздять у Богуслав на ярмарок та в сатових штанях, чи то в гандеверах, кидаються було у цебер з дігтем.* О. 1861. XI. 31.

Га́ндель, гандлюва́ння, гандлюва́ти и пр.=**Гендель** и пр. О 1862. I. 71.

Га́нджа́, жі, *ж.*=**Ганджа.**

Ганджар, ру, *м.* Широкій татарскій кинжалъ. *Татарина в-пень стинає, бунчук, ганджар, лук довжезний, ворон коня відбірає.* Млак. 76.

Га́ндзя, зі, *ж.* Названіе коровы. Kolb. I. 65.

Га́ндри би́ти.=**Вайдики бити.** Желех.

Ганéбний, а, е. Позорный, безчестный, постыдный.

Ганéбне, *нар.*=**Ганебно.** *Ганебне зневажали.* Шейк.

Ганéбність, ности, *ж.* Позоръ.

Ганéбно, *нар.* Позорно, постыдно.

Ганéтьба, би, *ж.* Сильное порицаніе, поношеніе, стыдъ. *Її тільки ганетьбою і можна придавити.*

Гáнжа, жі, *ж.*=**Ганджа.** *Коняка не має ніякої ганжі.* Рк. Левиц.

Ганйба, би, *ж* =**Ганеба.** *А сам в убожестві, в ганибі.* МВ. II. 43. *Було куди нь підуть моїй дочки і поденно робити, або що, ніколи ганиби нв чути.* Г. Барв. 294.

Гáниж, жу=**Ганус.** Вх. Пч. II. 34.

Гáнити, ню, ниш, *гл.* Порицать, укорять, бранить, злословить, порочить, поносить, безчестить. *Служив Москві, Івану, а вона ж його гане.* Ном. № 669.

Ганíбний, а, е. 1)=**Ганебний.** 2) Въ презрѣніи находящійся. *Сама бідна і ганібна.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Гáнок, нка и пр.=**Ганок** и пр.

Гáнус, су, *м.* Анисъ. Левч. 1.

Ганусíвка, ки, *ж.* Настойка на анисѣ, анисовка. *Хазяйка пляшку ухопила, що ганусівка в їй була.* Алв. 18.

Ганускóвий, ганусóвий, а, е. Анисовый.

Ганýти, ну́, не́ш, *гл.* Смекать, догадываться. *Ганути на кого.* Угор.

Гáнца, ци, *ж.* Кляча. Вх. Зн. 9.

Ганчáрь, ря́, *м.*=**Гончарь.**

Ганчíрка, ки, *ж.* 1) Тряпка, тряпица, ветошка, стирка. *Святая Покрівонько, покрий голівоньку хоч ганчіркою, аби я була жінкою.* Ном. № 493. *Зітри ганчіркою стіл, та не тією, а чистенькою.* Харьк. 2) Грязное старое платье. *Чого це ти в таку ганчірку убралась?* Ум. **Ганчíрочка.** Ув. **Ганчíрище.** Аф. 354.

Ганчірúна, ни, *ж.*=**Ганчірка.**

Ганчíрник, ка, *м.* Тряпичникъ. Желех.

Ганчíрочка, ки, *ж.* Ум. отъ **ганчíрка.**

Ганчíрря, ря, *с. соб.* и **ганчірáччя, чя,** *с. соб.* Тряпье. Черниг. *З вікон замість шибок визирає ганчірря.* Мир. Пов. II. 83.

Ганчíрчище, щі, *ж.* Ув. отъ **ганчíрка.**

Ганчірáнний, а, е. Тряпичный. Константиногр. у.

Ганьбá, би́, *ж.* 1) Позоръ, безчестіе, стыдъ, поруганіе. *Ганьбою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3892. 2) Порицаніе. *Тим тільки ганьба йому, що ґноді чарку вип'є.* Лебед. **Ганьбу́ дáти**—кому. Выразить порицаніе. Ном № 6820. *Я парубку ганьби не даю.* МВ. II. 125. *Ні хвали, а ні ганьби я не сплітаю твоїй пустині* Шевч. 441.

Ганьби́ти, блю́, би́ш, *гл.*=**Ганити.** *Нащо ганьбити чоловіка?* Камен. у

Ганьби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* 1) Быть порицаему, хулиму, порицаться, хулиться. 2) Стыдиться. Угор.

Ганьбли́вий, а, е. 1)=**Ганебний.** 2) Стыдливый. Угор.

Ганьбли́во, *нар.*=**Ганебно.**

Ганьбува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1)=**Ганити, ганьбити.** *Гарна дівка, ганьбувати ні за яку роботу не можна.* Г. Барв. 384. 2)—**ким.** Браковать, порочить, презирать. *Дівка ганьбує чим.* Черк. у, *Да чого, мила, смуткуєш, чи моєю маткою ганьбуєш?* Чуб. V. 690. 3) Жить безчестно. *Судив мені Бог та й п'яниченьку мужа, що він п'є і ганьбує, та ще й дома не ночує.* Нп.

Гáнька, ки, *ж.* Снарядъ, которымъ гонять рыбу. Мнж. 178. Тоже, что и **бовтá.**

Ганяни́на, ни, *ж.* Разгонъ. *Тепер у нас, як приїхали з Петенбурху пани, так така коням ганянина, що куди тут.* Мелит. у. Слов. Д. Эварн

Ганя́ння, ня, *с.* Бѣготня. *Одно ганяння з ранку й до ночі.*

Ганя́ти, ня́ю еш, *гл.* 1) Гонять, понуждать къ ходу. *Хлопці раз-у-раз сюди ганяють волів до водопою.—Його й наняв левади доглядати, проклятих горобців та гав ганяти.* Гліб. 2) Гонять, преслѣдовать, травить, сгонять. *Ганяють, як солоного зайця.* Ном. № 10071. *У хаті—хоч вовків ганяй,—холодно.* Ном. № 638. 3) Много бѣгать въ хлопотахъ, суетиться. *Цілісенький день ганяв сьогодня і нічого не пощастило зробити.— Чого ти ганяєш, як навіжений?* 4) Гоняться, добиваться, искать. *За великою добиччу ганяє.* Макс (1849). 31.

Ганя́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Гоняться. *Ганялись наші батьки по низових степах за білорогими сугаками.* К. ЧР. 213.

Гáпка, ки, *ж.* 1) Петля изъ проволоки для застегиванія платья. 2) Задница. К. ЦН. 223.

Гапли́к, ка́, *м.* Проволочный крючекъ для застегиванія платья. **Утя́ти до гапликів.** Сдѣлать что-либо некстати, невпопадъ. Ном. № 12469. *Утяв до гапликів.* Котл. МЧ. 460.

Гапликóвий, а, е и **гаплúчний, а, е.**

Относящійся къ **гаплину́**. *Гаплична петелька.* Сдѣланный на крючкахъ. *Гаплична жилетка.*

Гаплич|о́к, чка́, *м.* 1) Ум. отъ **гапли́к.** 2) Родъ узора въ вышивкѣ. КС. 1893. V. 278.

Гаптари́ха, хи, *ж.* Жена золотошвея.

Гаптарка, ки, *ж.* Золотошвея. Аф. 355.

Гапта́рство, ва, *с.* Искусство вышивать золотомъ, золотошвейство.

Гапта́рський, а, е. Относящійся, принадлежащій золотошвею, золотошвейскій. *Це гаптарське діло.*

Гапта́рь, ря́, *м.* Золотошвей.

Гаптарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Быть золотошвеемъ. *Він уже десять год гаптарює.*

Гаптова́ний, а, е. Вышитый, расшитый золотомъ или серебромъ. *Комір і поли гаптовані золотом.* К. ЧР. 102.

Гаптува́ння, ня, *с.* 1) Вышиваніе золотомъ или серебромъ. 2) Вышивка золотомъ или серебромъ

Гаптува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Вышивать золотомъ или серебромъ. *Шовком шила, злотом гаптувала.* Рудч. Чп. 190. 2) Иногда употребляется и въ значеніи просто вышивать. *Нехай же шиють, шовком гаптують.* Мстл. 3) **Сте́жку гаптува́ти.** Направлять путь. *Треба ж роспитатись куди прямувати, яким трахтом стежку гаптувати.*

Гараба́кати, каю, еш, *гл.* Орать, горланить. Желех.

I. Гара́зд, *нар.* 1) Ладно, хорошо. *„Приходьте сьогодня до мене!“—Гаразд!* 2) Хорошо. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивили у Білій Церкві замирив?* АД. II. 110. *Не журись, каже, дівко,—все гаразд буде.* Рудч. Ск. II. 44. 3) Хорошо, достаточно, какъ слѣдуетъ, надлежащимъ образомъ. *Не найшов гаразд шляху.* Ном. № 667 *Сам ти гаразд не тямиш, що робиш.* Ком. Р. II. 3. *І ви, плебеї-гречкосії, і ви молилися, та вас ніхто не милує. Не вміють вас і помилувать гаразд* Шевч. 609. 4) Счастливо, благополучно. *Як усе дома буде гаразд, то може і прийду.* 5) Очень. *Гаразд таки причарувала і його до себе.* Стор. МПр. 70. Ум. **Гаразднéнько.** *Сонечко гаразденько обитріе.* Сим. 201.

II. Гара́зд, ду, *м.* 1) Добро, счастье, благополучіе. *Чоловікові мило згадати про давні свої гаразди.* Федьк. *Я гаразду не зазнала, та вже й не зазнаю.* Гол. I. 263. *Живуть собі люде у добрі та в гаразді.* 2) **Гаразди́** = Достатки. Шух. I. 104. 3) **На гара́зд.** Къ добру, кстати. *Чи буде це на гаразд?*

Гаразднéнько, *нар.* Ум. отъ I. **Гаразд.**

Га́рак, ку, *м.* Ромъ. МУЕ. I. 110.

Гарми́й, ми́я, *м.* Обманщикъ (о евреяхъ). ЕЗ. V. 151.

Гара́п, па, *м.* = **Арап.**

Гара́па, пи, *ж.* = **Гарапник.** Драг. 277.

Гарапи́й, пи́я, *м.* = **Гарапник.** *Він його як учеше гарапієм по спині!* Александров. у. (лов. Д. Эварн.

Гара́пник, ка, *м.* Плеть, арапникъ. Рудч. Ск. II. 183. Шух. I. 292. *Гарапник тройчатий.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 105)

Гарасі́вка, ки, *ж,* Узкая красная шерстяная ленточка. Гарусная лента. Желех. Гол. Од. 54. 47. О. 1862. II. 9.

Гарасікува́тися, куюся, ешся, *гл.* Браниться, спорить. Вх. Зн. 9.

Гара́ч, чу, *м.* Дань, подать (хану).

Га́рб, бу, *м.* Большой крюкъ, багоръ. Морд. **З га́рбом.** Съ лишкомъ. *До Петриківки буде добрих сім верстов з гарбом.* Новомоск. у.

Гарба́, би́, *ж.* 1) Большая телѣга на высокихъ колесахъ, арба. Мкр. Н. 2) Телѣга на двухъ колесахъ. О. 1862. V. Кух 37. Ум. **Гарби́чка.** *Тією гарбичкою я по сіно їздив.* Екатериносл. у.

Гарба́жійка, ки, *ж* Лукъ-сѣнецъ. Херс.

Га́рбання, ня, *с.* Захватъ, грабежъ. *Гарбання чужої предківщини.* К. XII. 133.

Гарба́р, ру, *м.* Крикъ, шумъ, **гамъ.** *Там у хаті гарбар.* НВолын. у.

Гарбари́ха, хи, *ж.* Жена скорняка. Правоб.

Гарба́рня, ні, *ж.* Кожевенный заводъ. Правоб.

Гарба́рство, ва, *с.* Скорнячество. Правоб.

Гарба́рський, а, е. Принадлежащій, свойственный скорняку. Правоб.

Гарбарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Кричать, шумѣть. *У корчмі там гарбарують* НВолын. у.

Гарба́рь, ря, *м.* Скорнякъ, кожевникъ. Гол. Од. 41.

Гарбарюва́ння, ня, *с.* = **Гарбарство.**

Гарбарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься, промышлять скорнячествомъ, скорячить. Правоб.

Га́рбати, баю, еш, *гл.* Грабить, захва-

тывать, забирать. *Червінці до себе гарбай.* Шевч. 284.

Гарбачі́й, чія, *м.* Рабочій изъ артели пастуховъ овецъ, завѣдывающій гарбо́ю съ припасами,—исполняющій обязанности эконома и повара. О. 1862. V. Кух. 37.

Гарби́чка, ки, *ж.* Ум. отъ гарба́.

Гарбо́вий, а, е. Относящійся къ арбѣ, ей принадлежащій. *Скрип коліс гарбових.* К. МБ. XI. 142.

Гарбу́з, за́, *м.* 1) Тыква, Cucurbita maxima. 2) **Да́ти гарбуза́.** Отказать сватающемуся. *Сватало її багато парубків, так вона всім гарбуза давала.* Чуб. II. 92. **Покуштува́ти, взя́ти, з'їсти гарбуза́.** Получить отказъ при сватовствѣ. Ном. № 8976. Ум. **Гарбузе́ць.** Ув. **Гарбузи́ще, гарбузя́ка.**

Гарбузеня́, ня́ти, *с.* Шутливо: маленькая тыква. Ум. **Гарбузеня́тко.** *Ой казав ти, вражий сину, що гарбузеняшко,—як я тобі втелющила,— помагав і батько.* Грин. III. 680.

Гарбузе́ць, зця́, *м.* 1) Ум. отъ гарбуз. 2) *мн.* Сѣмена изъ тыквы.

Гарбузи́ще, ща, *м.* Ув. отъ гарбуз.

Гарбузі́ння, ня, *с.* Тыквенные стебли и листья.

Гарбузо́вий, а, е. Тыквенный. *Гарбузовий огуд* Ном. стр. 296.

Гарбу́зя́, зя́ти, *с.*=**Гарбузеня.** *Дурний бойко, не видів огірків, та й каже, що то гарбузіння.* Фр. Пр. 102.

Гарбузя́ка, ки, *м.* Большая тыква. *Вид—як волоський гарбузяка.* Г. Барв. 427.

Гарбузя́чий, а, е.=Гарбузо́вий.

Гарга́ла, ли, *ж.* Сосудъ для ношенія воды. Угор

Гарга́ра, ри, *ж.* Сварливая баба. *Стара гаргара.* Ном. № 13620.

Га́рд, ду, *м.* 1) Рядъ перегородокъ или загородокъ въ водѣ для ловли рыбы. Браун. 17. МУЕ. I. 43. 2) Перегородка поперекъ рѣки изъ камней. КС. 1882. V. 348. 3) Рыболовный заводъ. Аф. 355. *Було тобі б, пане Саво, гард не руйнувати.* Чуб. V. 966.

Гардаджі́й, джія. *м.* Мастеръ, устраивающій гард 3. МУЕ. I. 43, 36.

Гардама́н, ну, *м.* Крѣпкая водка. *Напившися гардаману, пійшов бим гуляти.* Гол. III. 204.

Гардема́н, ну, *м.*=**Гардаман.** *Напилам ся гардеману.* Чуб. IV. 513.

Гардибу́рка, ки, *ж.*=**Картопля.** Solanum tuberosum. Вх. Пч. II. 36.

Гардівни́чий, чого, *м.* Надзиратель за рыболовнями. Рудч. Чп. 246.

Гардови́на, ни, *ж.*=**Гордовина.** ЗЮЗО. I. 141.

Гардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Запруживать. *Гардувати у ставку воду.* Лубен. у. 2) Быть перевозчикомъ. 3) Находиться. *До лісу почвалав, де гардував Евандр з попами.* Котл. Ен. V. 11.

Гаре́ль, ля, *м.*=**Гаріль.**

Гаре́м, му, *м.* 1) Гаремъ. *Роскошуй в своїх гаремах.* Шевч. 613. *Гареми мусульманські забреніли дівчатами вродливими й жінками.* К. МБ. XI. 152. 2) Отъ двадцати до тридцати соединенныхъ плотовъ сплавнаго дерева (тальб), идущихъ одинъ за другимъ. Шух. I. 181.

Гаре́мний, а, е. Гаремный. *Гаремна неволя.* К. ПС. 46.

Гаре́мник, ка, *м.* Многоженецъ, имѣющій гаремъ. К. МБ. Ш. 259.

Гаре́мниця, ці, *ж.* Гаремница, гаремная жена или наложница. *Усіх жінок, усіх своїх гаремниць порозсилав Осман, куди схотіли.* К. МБ. XI. 156.

Га́рець, рця, *м.* Гарнецъ. Ум. **Га́рчик.** Грин. II. 147.

Гаре́шт, ту, *м.*, и пр.=**Арешт и пр.**

Гари́кало, ла, *м.* и *с.* Ворчунъ, придира. *Оцей* (или *оце*) *мені гарикало остогид!*

Гари́кання, ня, *с.* Ворчаніе, придирчивость.

Гари́кати, каю, еш, *гл.* Ворчать, дѣлать постоянныя внушенія, придираться. *Ви нічого не робите, бо нема на вас кому гарикати.*

Гари́катися, каюся, ешся, *гл.* Спорить, ссориться, перебраниваться. *Вони тільки й роблять, що гарикаються увесь день.*

Гари́кнути, кну, неш, *гл.* Сказать сердито, огрызнуться *Ат, живеться!—гарикнула стара, мов у розбитого дзвона вдарила.* Мир Пов II. 46.

Гарі́кливий, а, е. Ворчливый *Стара гарікліва баба.* Мир. Пов. II. 42.

Гарі́ль, ля, *м.* Крошка, пылинка, мелкая часть. Аф. 356. **А ні гарі́ля.** Рѣшительно ничего. Ном. № 1923.

Гаркавець, вця, *м.* Картавый человѣкъ.

Гаркавий, а, е. Картавящій, картавый. Левч. 72.

Гаркáвити, влю, виш, *гл.* Картавить.
Гаркáвка, ки, *ж.* Картавая женщина.
Гаркáво, *нар.* Картаво.
Гáркати, каю, еш, *гл.* Картавить. Левч. 27.
Гаркебýз, за, *м.* Аркебуза, пищаль. *Німецькі гаркебузи.* К. ЧР. 38, 423.
Гаркóта, ти, *ж.* Картавость.
Гаркýн, нá, *м.* 1) Ворчунъ. 2)=Гаркуша.
Гаркýша, ші, *об.* Картавый, картавая. Левч. 27.
Гарлúкати, каю, еш, *гл.* Плохо пѣть. Вх. Лем. 402.
Гáрма-дáрма, *нар.* Напрасно, безъ всякаго повода. *Напався на мене гарма-дарма. Причепився гарма-дарма, задивився, що я гарна.* Нп.
Гармáн, ну, *м.* 1) Токъ, гдѣ молотятъ хлѣбъ каткомъ или возя по хлѣбу повозку съ тяжестью; также и хлѣбъ, разложенный на току для такой молотьбы. *Сиділи у хаті, поки дощ пішов, залив їх гарман, а вони усе убуваються. Вони тоді до його, аж його вже половина у яру.* Грин. I. 188. *Наслали.... гарман, погарманились трохи, а то оставили на завтра.* Грин. I. 87. 2) **Ходúти в гармáні** (о лошадяхъ). Молотить. *Цíх коней не можна брати, бо вони в гармані тепер ходять.*
Гармáнити, ню, ниш, *гл.* Молотить лошадьми или волами, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью. *У нас горох не молочений, чачавиця не гарманена.* Мил. 157.
Гармáнка, ки, *ж.* Катокъ, которымъ молотятъ. Славяносерб. у.
Гарманувáння, ня, *с.* Молотьба хлѣба лошадьми, запряженными въ катокъ или въ повозку съ тяжестью.
Гарманувáти, нýю, еш, *гл.*=**Гарманити.** *Гарманусм, в мішки набіраєм.* Грин. Ш. 566.
Гармасáрь, ря, *м.* Жеребецъ. Желех. Вх.. Зн. 9.
Гармáта, ти, *ж.* 1) Пушка. *З гармати стріляли.* Шевч. 232. *Як став місяць серед неба,—ревнули гармати.* Шевч. 53. *Лід кріпкий, хоч гармати коти.* Ном. № 13436. 2) **Військовá гармáта.** Артиллерія. Ум. **Гармáтка, гармáточка.** *Стрельнули.... з гарматки.* Чуб. II. 35.
Гарматíй, тія, *м.*=**Гармаш.** Желех.
Гармáтка, ки, *ж.* Ум. отъ **гармáта.**
Гармáтний, а, е и **гармáтній, я, е.** 1) Пушечный. *Ой буде розмова, гарматняя рада.* Пѣсн. *Гарматній гук.* К. ЦН 252. *Із королем гарматнім босм бився.* К. ЦН 171. 2) Укрѣпленный пушками. *Гарматний замок.*
Гармáтня, ні, *ж.* Арсеналъ
Гармáточка, ки, *ж.* Ум. отъ **гармáта**
Гармáш, шá, *м.* Артиллеристъ, пушкарь. *Гей, гармаші! озвітесь із гармат!* К. ПС. 15.
Гармáшний, а, е. Артиллерійскій
Гармúдер, ру, *м.* Шумъ, крикъ, тревога, безпорядокъ, смятеніе. *Гармидер, галас, гам у гаї.* Шевч. 334. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О 1861. Ш 103).
Гармúдерник, ка, *м.* Производящій безпорядокъ, неугомонный человѣкъ, дебоширникъ.
Гармидерувáння, ня, *с* Дебоширство
Гармидерувáти, рýю, еш, *гл.* Шумѣть, дебоширствовать. *Не гармидеруйте на та слухайте, що каже старшина.* НВолын у.
Гарнизá, зú, *м.* Гарнизонный солдатъ *Чемеричка наряжалась в руб'я, як циганка, а усатим гарнизою Кричиха Улянка* Мкр. Н. 40.
Гармíдер, ру, *м.* и пр.=**Гармидер** и пр
Гармонíйний, а, е. Гармоническій. Желех.
Гармóнія, нії, *ж.* 1) Гармонія. *І гармонія, і сила,—музика та й годі!* Шевч. 214. 2) Музыкальный инструментъ. гармоника.
Гарнáситися, шуся, сишся, *гл.* 1) Возиться. барахтаться, драться. Вх. Лем. 402. 2) Комкаться, мяться. Вх Лем. 402.
Гарнáсся, ся, *с.* Смятая, скомканная солома, трава, вообще—скомканныя, смятыя вещи. *Саме гарнася,—доброї трави нема.* Вх. Лем. 402.
Гарнасувáтися, сýюся, ешся, *гл.*=**Гарнаситися.** Вх. Лем. 402.
Гáрнець, нця, *м.* 1)=**Гарець.** *Наварила гарнець бобу.* Чуб. V. 1140. 2) Мѣра жидкости. *Взяли собі гарнець меду, та й на дощі сіли.* Чуб. V. 1016.
Гáрний, а, е. Хорошій, красивый, пригожій. *З гарної дівки гарна й молодиця.* Ном. № 9004. *Гарна, як квітка гайова.* Ном. № 8425. *Плакали і молоді очі за ним, за його гарною вродою.* МВ. II. 11. *Не те гарне, що гарне, а що кому подобається.* Посл. *Гарна пісня. Гарна го-*

дина. Ум. **Гарне́нький, гарне́сенький.** *Гарненький голосок, та чортова думка.* Рудч. Ск. I. 18.

Гарни́к, ка́, *м* Работникъ при возахъ. Левч. 135.

Гарні́йшати, шаю, еш, *гл.* = **Гарні́шати.**

Гарні́сінький, а, е. Очень хорошій, очень красивый. Левиц. I 314.

Гарні́сінько, *нар.* Очень хорошо, очень красиво. *Господи, як гарнісінько та веселісінько було.* О. 1862. IX. III.

Гарні́ти, нію, еш и гарні́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться красивѣе, хорошѣть.

Га́рно, *нар.* Хорошо, красиво. *Як гарна молодиця, то гарно й подивиться.* Ном. № 9003. *Бачуть сестру гарно вбрану.* Pauli. II. 11. *Гарно грає.* Рудч. Ск. II. 5. *Цар подякує гарно.* Рудч. Ск. II. 12. Ум. **Гарне́нько, гарне́сенько.** *Поцілуйсь гарненько.* Чуб. Ш. 44.

Гарню́к, ка, *м.* Красавецъ. Аф. 356.

Гарню́чка, ки, *ж.* Красавица. Аф. 356.

Гарню́сінький, а, е = **Гарні́сінький** *Сам гарнюсінький же, як линок.* Г. Барв. 234

Гарню́сінько, *нар.*=**Гарні́сінько.**

Гарпуле́ць, льця, *м.* Колъ съ желѣзнымъ наконечникомъ, привязанный къ веревкѣ, другой конецъ которой прикрѣпленъ къ плоту; служитъ для остановки плота, для чего вбиваетоя въ берегъ. Черк. у.

Га́рт, ту, *м.* Закалъ, закалка. *Гарт твердий дав коваль.* НВолын. у. Кромѣ прямого значенія, **да́ти, завда́ти га́рту** значитъ еще: задать кому. Ном. № 4180. *Дамо їм гарту.* Рудч. Ск. II. 123. *Дасть він вам гарту.* Св. Л. 283. *Як поспіє пшеничка* (=кукуруза), *то собаки дадуть їй гарту.* Кролев. у.

Гартівни́чий, гартовни́чий, чого. Производящій закалку.

Гарто́ваний, а, е. Закаленный, каленый. *Списи гартовані.* Шевч. 645.

Гартовня́, ні́, *ж.* Печь для обжиганія кирпичей. НВолын. у.

Гартува́ння, ня, *с.* Закаливаніе.

Гартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Закалять. *Гартувати залізо.* Чуб. I. 46. *Шабельки гартують.* Шевч. 131. *Бідуючи, серце собі гартували.* О. 1862. Ш. 25.

Гартува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Закаляться. Аф. 356.

Гарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Запрашивать (цѣну, вознагражденіе). *Як що не дуже багато будуть гарувати, то й поступайтесь: там рублів п'ять, ну хоть і десять, то вже давайте, а як що зацурують як дурень за батька, то йдіть у друге місто.* ХС. VII. 421. См. **Гарувати.** 2) Тяжело, безъ отдыха трудиться. *Увесь вік гарував та загарував собі тільки п'ядь землі та домовину.* (К. П. Михальчукъ).

Гару́ка, ки, *об.* Сварливый человѣкъ. Вх. Зн. 9.

Гару́катися, ка́юся, ешся, *гл.* Ссориться, браниться. Вх. Зн. 9

Га́рфа, фи, *ж.* Арфа. *По під ворітьми в гарфу грав.* Млак. 73

Гарцівни́к, ка́, *м.* 1) Ѣздокъ на лошади. 2) Шалунъ. 3) Плясунъ.

Гарцівни́ця, ці, *ж.* 1) Шалунья. *На всю губу гарцівниця в людях і в господі.* Мкр. II. 30. 2) Плясунья.

Гарцьо́вий, а, е. Вмѣщающій въ себѣ гарнецъ. *Гарцьове відерко.*

Гарцюва́ння, ня, *с.* 1) Скачка на лошадяхъ, рысканіе, гарцованіе. 2) Бѣганье, скачки, шалости. 3) Пляска усердная.

Гарцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* 1) Скакать на лошадяхъ, наѣздничать, рыскать, гарцовать. *На вороному коні гарцюєм.* Щевч. 312. *Батько веде того коня за недоуздок, а він так гарцює, копитами землю вибиває.* Рудч. Ск. II. 112. 2) Бѣгать, скакать, шалить. *Як хочете гарцювати, так ідіть на двір.* Кобел. у. *Іще сами як дівували та з хлопцями як гарцювали.* Котл. Ен. Ш. 50. *Бабина знай цілу ніч гуляє з хлопцями та крутиться і не раз так бувало, що гарцюючи і мичку попалить.* Рудч. Ск. II. 54. 3) Танцевать. Рудч. Ск. I. 75. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють; хлопці, піт аж ллється з шкури, коло їх гарцюють.* Г. Арт. (О. 1861. III. 102).

Гарч, ча, *м.* Черная гадюка, Pelias berus. Желех.

Гарча́ння, ня, *с.* 1) Ворчаніе (о собакѣ). 2)=**Гарикання.**

Гарча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Ворчать. *Собака гарчить.* Рудч. Ск. I. 18. *Чия б гарчала, а твоя б мовчала.* Ном. № 3481. 2)=**Гари́кати.**

Га́рче, че, *с.*=**Гарч.** Вх. Зн. 9.

Га́рчик, ка, *м.* Ум. отъ **га́рець.**

Гарька́вий и пр.=**Гарка́вий** и пр.

Гарюва́ти, рю́ю, **еш**, *гл.* Шалить. Лохв. у. Мил. 61.

Гарю́кало, ла, *м.* и *с.*, **гарю́кання, ня**, *с.*, **гарю́кати**,-ся, **каю**,-ся, **еш**,-ся, одн. в. **гарю́кнути, кну, неш**, *гл.* = **Гарикало, гари́кання, гари́кати, ся, гарикнути.** *З тими наймичками, треба все гарюкатись, сваритись.* Левиц. I. 475.

I. Гаря́ч, чу́, *м.* Сбитень. *Дужв змерз був, а як напився гарячу, то й зігрівся.* Екатериносл. (Залюб.).

II. Гаря́ч, ча, че. Краткая форма отъ **гаря́чий.** *Лучче мені, моя мати, гаряч камінь їсти.* Чуб.

Гаряче́, *нар.* 1) Горячо, жарко. *І сюди гаряче, і туди боляче.* Ном. № 8051. 2) Пылко, горячо.

Гаря́чий, а, е. 1) Жаркій, горячій. *Гарячий борщ. Гарячий комин.* Рудч. Ск. II. 166. *Умила личенько гарячою сльозою.* Мет. 48. **Гаря́чого са́ла за шку́ру зали́ти.** Задать кому, причинить мученія. 2) Пылкій, вспыльчивый, горячій. *Гарячий чоловік.* 3) Разгорѣвшійся, вспотѣвшій. *Воли пристали,—може ти їх водою напоїв гарячих?* Рудч. Ск. II. 135. 4) **Гаря́чий час.** Горячее время, недосугъ. 5) **На гаря́чому вчи́нку.** На мѣстѣ преступленія, по горячимъ слѣдамъ. *Злапати на гарячому вчинку.* Ном. № 7439.

Гаряча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Разгорячать. *Варенуха почала його гарячити.* Левиц. I. 281.

Гаряці́ти, чію, еш, *гл.* Становиться горячимъ, жаркимъ. *Сонце підбилось—на дворі гарячіє.*

Гаря́чка, ки, *ж.* 1) Жарь, горячка. *На гарячку лежить.* Ном. № 8136. 2) = **Гаряч.** (Сбитень). Правоб.

Гаря́чкувати, чку́ю, еш, *гл.* Пороть горячку. *Я гарячкую, гарячкую—де воно ділося сокира та долото, аж воно украв хтось.* Волч. у.

Гаря́чник, ка, *м.* Сбитеньщикъ. *Він був гарячник, усе було у нас гаряч продає.* Верхнеднѣпр. у. (Залюб.).

Гаря́чосе́рдий, а, е. Вспыльчивый, жестокосердный. К. Кр. 30.

Га́с, су, *м.* Керосинъ. Лохв. у.

Гаса́ння, ня, *с.* Бѣганіе, прыганіе.

Гаоа́ти, са́ю, еш, *гл.* Бѣгать, прыгать, метаться, усердно танцовать. *Гасав і я, як божевільний по степах за кабардою.* К. ЧР. 94. „*Сіль сиплеться з кишені, сіль!: кажуть чумакові, а він гаса.* „*А вже,—каже,—мені не до солі, коли грають на басолі*“. Ном. № 10076.

Гаси́ло, ла, *с.* Щипцы для гашенія свѣчей въ церкви. Аф. 357.

Гаси́тель, ля, *м.* Гаситель, гасильщикъ. К. Бай. 7.

Гаси́ти, гашу́, сиш, *гл.* Тушить, гасить *Гасити свічку. Стала діброва палати, палати.... взяли діброву гасити, коновками воду носити.* Чуб. Ш. 37.

Гаси́ння, ня, *с.* Погашеніе, тушеніе. Левиц. I. 360.

Га́ска, ки, *ж.* Молотокъ для разбиванія кусковъ соли выварениой на солеваренныхъ сковородахъ. Вх. Зн. 49.

Га́сло, ла, *с.* 1) Сигналъ, знакъ. *Дав єси до бою гасло і грізна потуга встала.* К. Псал. 150. *Узяв мушкет, вистрелив на гасло.* КС 1882. IV. 171. 2) Лозунгъ, пароль. ЗОЮР. I. 203.

Гасло́вий, а, е. Сигнальный.

Га́сник, ка, *м.* 1) = **Гасниця**. 2) = **Гасило**. Вх. Лем. 402.

Га́сни́ця, ці, *ж.* Керосиновая лампа Нѣжин. у. Ум. **Га́сничка.**

Га́снути, ну, неш, *гл.* Угасать, потухать. *На вітрі свічка гасне. Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236. *Крізь верби сонечко сияє і тихо гасне.... День погас і все спочило.* Шевч. 424 *Гаснуть очі.* Шевч. 224.

Гасну́ти, ну́, неш, *гл.* однокр. в. отъ **гаса́ти.**

Га́спед, да и **га́спид, да**, *м.* 1) Ядовитый змѣй, аспидъ. *Гадюча в серці в вас отрута, отрута гаспеда лихого.* К. Псал. 132. 2) Бранное: дьяволъ, бѣсъ. *А ти гаспид проклятий!* Ув. **Гаспедю́ка.**

Га́спедів, дова, ве, га́спедовий, а, е, **га́спедський, а, е** и **га́спидовий, га́спидський.** 1) Аспидскій, относящійся къ ядовитому змѣю. 2) Бранное: дьявольскій, бѣсовскій. *Чого вже не роблю з тими гаспедовими схизматиками:* Стор. МПр. 80. *Гаспидський сину!* Ном. № 3558. *Куди вас враг несе до гаспидського сина?* Греб. 387.

Гаспедю́ка, ки, *об.* Ув. отъ **га́спед.**

Гат, ту, *м.* **Га́та, ти**, *ж.* = **Гатка.** *Та вже ж тая криниченька гатом загачена* Рудч. Чп. 194. *А вже ж тая криниченька гатою загачена.* Чуб. V. 251.

Гатала́, *нар.* Вскачь, галопомъ. *Жид їздить або тюпки, або гатала.* Подольск. г

Гаталáй, *меж.*, выражающее галопированіе лошади. Желех.

Гаталáти, лáю, еш, *гл.* Ѣздить, бѣжать вскачь, галопомъ. *Оця коняка, аби трохи захотів швидче їхати, зараз гаталав,—ні за що тобі не побіжить тлуса.* Подольск. г.

Гатáман и пр.=**Отаман** и пр. Грин. III. 636.

Гателúти, лю́, лиш, *гл.* Съ жадностью ѣсть, пожирать. *А убогий ще й голодний.... як припався гателити.* Рудан. I. 30.

Гатинець, нця, *м.* Раст. Chenopodium Bonus Henricus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гатúти, гачу́, тиш, *гл.* 1) Гатить. запруживать, мостить. *Мости мостили, греблі гатили.* Макс. (1849).55. *Я греблю гачу.* Чуб. I. 127. *Хоч греблю гати.* (Так много). Ном. № 7666. 2) Накладывать въ большомъ количествѣ. *І на вищо стілько дров гатити в грубу?* 3) Бить, колотить, рубить. *Молотом гатити.* Гн. II. 49. *І ногами товче, і кулами гатить.* Св. Л. 286. 4) Стрѣлять сильно, напр. изъ пушекъ. *Із рушниць стріляли, другі з мущирів гатили.* Мкр. Н. 34.

Гатúтися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Гатиться, быть запруживаему. 2) Биться, колотиться, рубиться. *Перше поперек гатиться сокирою* (дерево), *а потім наз-укіс.* МУЕ. Ш. 28.

Гатíнка, ки, *ж.* Міусск. окр. и **гатíння, ня**, *с.* Гаченіе, запруживаніе.

Гáтка, ки, *ж.* Гать, небольшая плотина. *Од гатки до гатки ходить по Росі великий порох.* Левиц. I. 94. *Ой піду ж бо я ту гатку гатити, щоб добре було до дівчини ходити.* Ум. **Гáтонька, гáточка**. *Я до гаточки,—гаточка загачена, я до дівчини,—дівчина заручена.* Грин. III. 222.

Гать, ті, *ж.*=**Гата, гатка**. Шух. I. 6. 180.

Гáфини, фин, *ж. мн.*=**Афини**. Вх. Зн. 1.

Гáфт, ту, *м.* Вышивка золотомъ или серебромъ. *А наша сорочка з тонкого рубочка.... шовком мережена, гафтом гафтована.* О. 1862. IV. 20. (Нп.).

Гафтáрь, ря, *м.*, **гафтувáння, ня**, *с.* **гафтувáти, тую, еш**, *гл.*=**Гаптарь, гаптування, гаптувати**. Грин. III. 525.

Гаць-го-га! *меж.* Восклицаніе, натравливающее собакъ, то же, что и **кусі**. Kolb. I. 65.

Гáч. Бранное слово въ выраженіи: **Хай тобі гач!** Чортъ съ тобой.

Гача́, чáти, *с.*=**Лоша**. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачáтко**.

Гачóчок, чка, *м.* Ум. отъ **гак**.

Гáчі, чів, *м. мн.* Штаны: а) полотняные. Гол. Од. 14, 66; б) бѣлые суконные. Шух. I. 120.

Гачни́к, ка́, *м.*=**Очкур**. Угор.

Гачóк, чка́, *м.* Ум. отъ **гак**. Крючекъ. Шух. I. 226. *Скуй гачок на удку.* Левиц. I. 123.

Гачу́р, ра, *м.*=**Жеребець**. Вх. Лем. 402. Ум. **Гачу́рик**. Вх. Уг. 232.

Гачу́ра, ри, *ж.* Трехлѣтняя кобыла, не имѣвшая лошатъ. Вх. Лем 402. Ум **Гачу́рка**. Вх. Уг. 232.

Гачу́рик, рка, *м.* Ум. отъ **гачу́р**.

Гачу́рка, ки, *ж.* Ум. отъ **гачу́ра**.

Гашéння, ня, *с.*=**Гасіння**. К. XII. 127.

Гáшка, кн, *ж.* Гадюка, змѣя. Желех. Вх. Зн. 10. *Мов та гашечка коло в'ється.* Федьк. *Тому мене* (ялицю) *тяжка печаль як гашечка обняла.* Млак. 108.

Гашурка, ки, *ж.* Ящерица. Вх. Лем. 402. См. **Ящірка**.

Гая! *меж.* Крикъ, чтобы прогнать птицъ, то же, что и **шугу**. *Гая, гая в луги, райські пташки.* Чуб. III. 400.

Гáянка, кн, *ж.* Проволочка, замедленіе. *Пізно приїхали, бо трапилась гаянка: вісь зламалась.*

Гáяння, ня, *с.* Дѣйствіе медлящаго, медленность, медлительность. *Твоє гаяння до ладу не доведе.*

Гáяти, гáю, еш, *гл.* 1) Замедлять, задерживать. *Ой матінко, та не гай мене! в велику дорогу виряжай мене!* 2) **Гáяти чáс**. Терять время, медлить. *Не гаймо щасної години.* Г. Барв. 192. *Побрались ми у Любчики, не гаявши часу.* МВ. II. 134.

Гáятися, юся, ешся, *гл.* Медлить, мѣшкать. Рудч. Чи. 246. *Ой на, сину, коника—не гайся, щоб ти 'д того війська не зостався.* Лис.

Гвавт, ту, *м.*=**Гвалт**. Драг. 247.

Гвадженица (=**гладженица**), **ці**, *ж.*=**Терлиця**. Вх. Лем. 403.

Гвáлт, ту, *м.*, и пр.=**Ґвалт** и пр.

Гвардійóнець, нця, *м.* Гвардеецъ. *Мене, дядьку, вибрали у гвардійонці.* О 1861. VIII. 25.

Гвáрдія, дії, *ж.* Гвардія. *А паничів у гвардію.* Шевч. 417. *Царська гвардія.* Мир. ХРВ. 133.

Гвáрити, рю, риш, *гл.* Говорить. *Як*

бим не зробила, то бим не гварила. Гол. I. 89.

Гвер, ра, *м.* Ружье. Федьк. I. 4.

Гви́нт, та, *м.*=**Шруб.** Ум. **Гвинтик.** *Чистив він ту рушницю і загубив маленького гзинтика.* Грин. II. 206.

Гвинто́вка, ки, *ж.* Винтовка Стор II. 12

Гвізде, дя, *с. соб.* Гвозди. Шух. I. 88

Гвіздо́к, дка, *м.* 1) Гвоздь. Ном № 12909. 2)=**Гак 2.** Вх. Пч. II. 25. Ум **Гвіздо́чок**

Гвозди́к, ка, *м.* 1) Раст.: а) Гвоздика, Dianthus Вх. Пч. I. 10. (Вінки) *з гвоздиків та чорнобривців.* Левиц. I. 188; б) *мн.* Tagetes erecta L. ЗЮЗО. I. 138. Tagetes patula L. ЗЮЗО. I. 166. 2) Пряность: гвоздика, caryophyllus aromaticus. МУЕ. I. 109. Ум. **Гвозди́чок**

Гвозди́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Прибивать гвоздями. *Варвара мостить, Сава гвоздить, а Микола крепить.* Ном. № 508.

Гвозди́чки, чків, *м. мн.* Раст.: а) Tagetes patula L. Мил. М. 75; б)—**польові.** Dianthus Casthusianirum L. ЗЮЗО. I. 121.

Гвор, ра, *м.* Клинья въ штанахъ. Гол. Од. 66.

Гда́ньск, ка, *м.* Данцигъ (городъ).

Гда́нський, а, е. Данцигскій. *Випили чарок по шість гданської горілки.* Стор. II. 26.

Гдась, *нар.* Когда-то. Черниг. у.

Гдé, *нар.*=**Де.** *Где каша з маслом, там нас не має.* Ном. № 2051.

I. Ге! *меж.* 1) Э! *Ге, сякі-такі! Мене хочуть воювати, а ви нічого не знаєте.* Рудч. Ск. II. 10. 2) Понуканье для коровы, то же, что и **гей.** Вх. Уг. 250.

II. Ге, *сз.* Словно, будто, какъ. Драг. 258. *Ци достеріг єсь?—А чому бим не достеріг? Не так ге ви.* Драг. 263.

Гебан, ну, *м.* Эбеновое или черное дерево. *Як з гебану волос чорний.* Грин. III. 610.

Гéбель, бля, *м.*=**Гембель.** *Після гебля сокирою.* Ном. № 6396.

Гев, *нар.* Тутъ, здѣсь, сюда. *Дві душечки гев пустіте.* Гол. I. 234. **Подь гев, по-ле-гев!** Иди сюда, иди ка сюда! Вх. Зн. 51. Вх. Лем. 425.

Гевади, *нар.*=**Туди.** Вх. Лем. 402.

Гева́л, ла, *м.* Мужикъ, хамъ. *З виду він і по одежі не гевал, не бурлака, а щось не просте.* Стор. МПр. 4. К. ЧР. 423.

Гева́лка, ки, *ж.* Мужичка, хамка. Аф. 357.

Гéвґати, ґаю, еш, *гл.* Осаживать назадъ (волы). *Гевгни воли.* Вх. Зн. 10.

Гéвер, ру, *м* Ручка у пилы. Аф. 357.

Гéвка, гéвси, *нар.*=**Гев** Вх. Уг. 232

Гегéп, *меж.*=**Геп.**

Гегéпнути, пну, неш, *гл* То же, что гéпнути, но еще сильнѣе.

Гегéпнутися, пнуся, нешся, *гл.* То же, что и гéпнутися, но еще сильнѣе

Гедé, *нар.* Тутъ, здѣсь Угор

Гéдз, за, *м.*, и пр =**Ґедз** и пр.

I. Гей! *меж.* 1) Понуканье для воловъ, коровы: прямо впередъ. *Воликів за налигач.... та й гей! соб! цабе! помаленьку* Рудч. Ск. II. 142. 2) Эй, ну! *Гей, хлопці, до роботи! А гей, княгине, давай козакам вечерять.* К. ЧР. 217. 3) Пѣсенное непереводимое восклицаніе. *Розвивайся, сухий дубе, завтра мороз буде, гей завтра мороз буде.* Мет. 21. 4) **Гей-си**=**Шугу** *Гей-си, гей-си, зозуленько, в темний ліс кувати.* Чуб. V. 758.

II. Гей, гей-би, *сз.*=**П. Ге.** Вх. Лем 403.

Гéйкання, ня, *с.* 1) Произнесеніе слова **гей.** 2) Пѣніе пѣсни съ припѣвомъ **гей** МУЕ. Ш. 39

Гéйкати, каю, еш, *гл.* 1) Кричать **гей** погонять. *Батько орав, а я гейкав.* О. 1862. IX. 68. 2) Пѣть пѣсню съ припѣвомъ **гей.** *На новий рік у вечирь ідуть на Буковині гейкати хлопці.... ідут до кождої хижі під вікна, співают.* МУЕ III. 38.

Гéйкатися, каюся, ешся, *гл.* Везя тяжесть, очень много хлопотать, возиться *Гейкався я чимало, поки виїхав на гору*

Гéйки, *меж.* Въ значеніи: ѣхать впередъ въ слѣдующей поговоркѣ: *Ні стейки, ні гейки.* Ном. № 13864.

Гéйкнути, ну, неш, *гл.* Вскрикнуть **гей.** *Гейкнув на сиваки.* Гн. II. 168.

Гéйку, *меж.* Призывный возгласъ. *Тетяно! чи не знаєш, гейку, де зсипано просо?*

Гейнува́ти, ну́ю еш, *гл.*=**Гайнувати.** *Узяв жовнір пити, узяв гейнувати, аж ся взяла жовнірська фортуна вменшати.* Гол. III. 85.

Гейс! *меж.* Крикъ на воловъ: впередъ! Вх. Лем. 403. См. **Гейсь.**

Гейса, *меж.* Крикъ на воловъ: налѣво. Вх. Лем. 403.

Гейс-берта,— бертя!=Гейса. Вх. Уг. 232.

Гейсь! *меж.* Крикъ на воловъ, направо. Kolb. I. 65. См. **Гейс.** См. Ча

Гекза́метр, тру, *м.* Гекзаметръ *Все б гекзаметри плели.* Шевч. 664

Ге́ла, ли, *ж.* Родъ дѣтской игры. Мил. 56

Ге-ле-ге́в, *меж.* Окликъ зовущаго ау! го-го! *Адам заволал: геле-гев! Єво!* Гол. IV 522.

Геле́та, ти, *ж.* 1) Деревянный сосудъ боченокъ. Угор. 2) Подойникъ. Полт. Ум **Геле́тка.** *В мене грошей гелетка.* Грин Ш. 647.

Гель, *меж.* Подражаніе крику гусей *А гусочка гель-гель-гель.* Грин. Ш. 659.

Ге́мбель, бля, *м.* Рубанокъ. Мнж. 165

Гембелюва́ти, лю́ю, єш, *гл.=***Гемблювати.** *Стружє, гембелює.* Щог В. 57.

Гемблюва́ння, ня, *с.* 1) Строганіе рубанкомъ. *Годі, майстре, гемблєм гемблювати: прийде батько, буде сокирою підправляти.* (Насмѣшка надъ плохимъ мастеромъ). Мнж. 165. 2) Брезгать. *Не гемблюйте нашимі хлібом-сіллю.* Черном.

Ге́мбочка, ки, *ж.* Рубецъ шитья, загнутый на лицевую сторону и пристроченный Волынск. г.

Ге́мон, на, *м.* Демонъ. Грин. II. 11 —Употребляется какъ бранное слово. Ув **Гемоня́ка.**

Гемоне́ць, нця́, *м? Випите до денця,—там нема гемонця.* Ком. II № 875.

Ге́монів, нова, ве. Принадлежащій демону. Бранное слово. Желех.

Ге́монський, а, е. Демонскій.—Употребляется какъ бранное слово. *Не було тоді і чутки про ту гемонську вунію.* Стор. МПр. 40. *Гемонські діти.* Мир. Пов. I. 146.

Гемоня́ка, ки, *м.* Ув. отъ ге́мон. Желех.

Ге́н, *нар.* 1) Вонъ тамъ. *На небі чистому ген хмара бовваніє.* Греб. 367. *Ген там на долині під могилою огонь палає.* Рудч. Ск. II. 18. 2) **Ген-ген.** а) далеко-далеко. *Пійдем ген-ген на гору.* Маркев. 33. б) очень, сильно. *Мотря тани ген-ген забарилась.* Св. .I. 176. 3) Какъ существительное: названіе дѣтской игры, состоящей въ бросаніи ножа (съ кулака, съ ладони, съ головы, зубами) такъ, чтобы онъ воткнулся въ землю. КС. 1887. VI. 474. Мил. 55. Не отсюда ли и выраженіе: **да́ти ге́ну—сильно побить?** Мнж. 168.

Ге́нбаль, бля, *м.* У гребенщиковъ: „желѣзная полоса въ 5 —6 вершковъ длины и 1½ вершка ширины съ нарѣзанными поперекъ заостренными полосами. Употребляется для чистки пластинъ (рога), какъ рубанокъ у столяровъ". Вас. 164.

Ге́нде, ге́ндека, *нар* Вонъ тамъ. Желех. Вх Зн 10

Ге́ндель, ля, *м.* Барышничество, торговля, маклачество.

Ге́нденьки, ге́ндечки, *нар* =**Генде** Вх. Зн 10

Гендльо́вий, а, е. Барышническій, торговый. *Це жидок гендльовий.*

Гендлюва́ння, ня, *с.*=**Гендель**

Гендлюва́ти, лю́ю, єш, *гл* Барышничать, маклачить.

Генера́л, ла, *м* Генералъ *Тут де не взялись генерали, генера́ли.* Рудч Ск. II 10.

Генера́льний, а, е. Высшій, главный.

Генера́льський, а, е Генеральскій. Шевч. 552

Генера́льша, ші, *ж* Генеральша. Грин II. 291. *За балом бал у генерала. За генеральшою чимала орда панів і паничів* Шевч. 553.

Ге́ній, нія, *м* Геній *Не чути в його словах дихання генія* К. Іов. XV

Геніяльний, а, е Геніальный Левин. I. 338.

Генера́л, ла, *м*=**Генерал.** Рудч Ск I. 150. МВ. I 115

Гентина́, ни, *ж* Кусокъ дерева, грубо отдѣланный для приготовленія изъ него ложки, кленки для деревянной посуды. Шух. I. 247 249

Ге́нто, ге́нтова, ге́нтолі, *нар.* Недавно, позавчера. Желех. Вх. Зн. 72, 10.

Гентова́тішний, а, е, гентовашний. Недавній, позавчерашній. Вх. Зн. 10.

Генцина́тий, а, е —кінь=Норови́стий кінь. Вх. Зн. 9.

Ге́нька, ге́нькай, *нар.*=**Генде.** Желех.

Ге́п, *меж* Звукоподражаніе паденію или удару: шлепъ *Кінь спіткнувся, а він геп у саму калюжу Геп об землю!* Ном. № 6645.

Ге́на, пи, *ж.* Задница. *А я знаю, що сін де,—коло печі гепу грє.* Ном. № 14074.

Гепа́ка, ки, *ж.*=**Гепа.** Ном. № 13065; Мнж. 124, 92.

Ге́пати, паю, єш, *гл.* 1) Ударять. 2) Падать съ шумомъ. 3) Шлепать, идти по мягкому. *І нащо ти гепаєш по грязі?*

Ге́пнути, пну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ ге́пати. 1) Ударить. *Гепнуло мов долбнею.* Пом. № 13890. *Так і гепнув його*

об землю. 2) Упасть, шлепнуться. *Він з коня так і гепнув.* 3) Бросить. *А Прокіп з серця аж люльку об землю гепнув.* МВ. (О. 1862. Ш. 65).

Ге́пнутися, нуся, нешся, *гл.*=**Ге́пнути 2.** *То це который стане на горосі да попре спиною у стіну, то ноги пойдуть на горосі, а він задом так і гепнеться об підлогу.* Стор. І. 42.

Гепбнути, ну, неш, *гл.* То же, что и **ге́пнути,** но съ силой. Аф. 358.

Ге́птатися (таюся, ешся?), *гл.* Браниться. Шух. І 34.

Ге́рб, бу, *м.* Гербъ. ЗОЮР. І. 317. *Блищали мідяні позолотисті герби на ридвані.* К. ЧР. 54. *Од Припети й до Синюхи вславили себе Обухи, та й не злотом рабованим, не гонором куповаим, не гербами-клейнодами, а своїми пригодами.* К. Досв. 113.

Гербáтка, ки, *ж.* Раст. Verbascum lychnitis. Шух. І. 22.

Гербóваний, а, е. Имѣющій гербъ. *Гербований попихач єзуіцький.* К. МБ. ІІ. 128.

Гербóвий, а, е. 1) Относящійся къ гербу. Гн. І. 194. 2) Гербовый. *Купив гербового паперу.* Шевч. (О. 1862. VI. 5).

Ге́рбувати, бую, еш, *гл.*=**Гребувати.** *Батенькового слова мені не гербувати.* Чуб. ІІ. 18.

Гергéпа, пи, *м.* и *ж.* Большой неуклюжій мужчина или женщина. Ув. **Гергéпище.** Лохв. у.

Гергéпнути, пну, неш, *гл.*=**Гегепнути.** Лохв. у.

Гергéпнутися, пнуся, нешся, *гл.*=**Гегепнутися.** Лохв. у.

Ге́ргот, ту, *м.*, и пр.=**Ге́рґот** и пр.

Ге́рґев, ва, *м.* = **Кулешінник.** Вх. Зн. 10.

Ге́рець, рця, *м.* Ратоборство, отдѣльная стычка передъ битвой. *Завзятий як перець, поки́ль не вийде на герець.* Ном. № 13652.

Геркотáти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґерґотати.**

Геркотня́, ні́, *ж.*=**Ґерґотання.** *І завелась на ставі геркотня.* Греб. 363.

Геро́ївський, а, е. Геройскій. *В серці почуття героївські голубить.* К. Дз. 235.

Геро́їня, ні, *ж.* Героиня. К. Бай. 145.

Геро́їти, ро́ю, їш, *гл.* Вдохновлять геройскими чувствами. *Любов к отчизні де героїть, там сила вража не устоїть.* Котл. Ен. V. 52.

Геро́їчний, а, е. Героическій. Левиц. Пов. 7.

Геро́їчність, ности, *ж.* Геройство, героизмъ. Левиц. (Правда. 1868, 423).

Геро́їчно, *нар.* Героически. *Український дух виступив на своє діло жизні геро́їчно.* К. ХП. 128.

Геро́й, ро́я, *м.* Герой. *Перед його очима басували гетьманські коні, а на конях сиділи гетьмани-герої.* Левиц. Пов. 166 *Вони себе героями явили.* К. ЦН. 191. *Калімері зовсім не нагадував героїв Іліяди.* Левиц. Пов. 13.

Геро́йство, ства, *с.* Геройство. *Геройство духа, що підіймає серце на благодатні задуми і на великі подвиги.* К. ХП. 130.

Геро́йський, а, е. Геройскій. К. Бай. 64.

Герсбнути, ну, неш, *гл.* Броситься бѣжать, побѣжать изо всѣхъ силъ. *З сінець вискочила та й герсонула до дому.* О. 1862. VII. 38.

Гертáнка. ки, гертáнь, ні, *ж.* Гортань. Угор.

Геру́н, на́, *м.* 1) Волъ съ короткими тупыми рогами. Лохв. у. 2) Кувшинъ съ отбитымъ верхомъ. Лохв. у.

Ге́рць, ця, *м.*=**Ге́рець.**

Герцювáння, ия, *с.* 1)=**Ге́рець** 2)=**Гарцювання.**

Герцювáти, цюю, еш, *гл.*=**Гарцювати.** Ном. № 12566.

Гет, *меж.* и *нар.*=**Геть.** Угор.

Гетáж, жа, *м.* Тотъ, кто управляетъ рулемъ на заднемъ плоту сплавного лѣса (если плоты соединены въ одну дарабу). Шух. І. 183.

Гетка, ки, *ж.*=**Готка.** Вх. Пч. ІІ. 15.

Гетта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 403.

Геть, *меж.* и *нар.* 1) Долой, прочь, вонъ, отстань. *Геть, згинь, пропади і до мене не ходи!* Ном. № 8765. *Іди ж собі геть.* Рудч. Ск. ІІ. 7. Во мн. числѣ—гетьте. 2) Далеко. *На бистрому на озері геть плавала качка.* Нп. **Геть-геть.** Далеко-далеко. *Дніпро геть-геть собі роскинувсь, сияє батько та горить.* Шевч. 633. 3) Употребляется для усиленія. Совершенно, рѣшительно, далеко. *Геть чисто виїли. Геть виріжім вражих ляхів, геть що до єдного.* Лукаш. 109. *Загнали ляшків геть аж за Вислу.* Лис. 4) Очень. *Чи треба молотника?—Треба, та ще й геть.* Г. Барв. 303. 5) **Геть-то.** Употребляется для усиленія значенія. Порядочно,

достаточно. *Прогаялись геть-то, оглядуючи манастирь.* К. ЧР. 82. *Ми знаємо про це і геть-то більше; ніж ви. І геть-то честию такою запишався.* Греб. 362.

Гéтька, ки, *ж.* Лошаденка, кляча, крестьянская лошадь. Вх. Лем. 403.

Гетьмáн, на, *м.* Гетманъ. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Ей, чи гаразд, чи добре наш гетьман Хмельницький починив, що з ляхами із мостивими панами у Білій Церкві замирив.* АД. II. 110. Ум. **Гетьмáнонько.** К. ШС. 21.

Гетьманéнко, ка, *м.* Сынъ гетмана. Аф. 385.

Гетьмáнець, нця, *м.* Житель гетьмáнщини.

Гетьманúха, хи, *ж.* = **Гетьманша.** *Гетьманиху за рученьку коло себе водить.* АД. I. 166.

Гетьмáнів, нова, ве. Принадлежащій гетману, гетмановъ. Ном. № 138, стр. 294. *Ой раді б ми вернутися,—гетьман не пускає; не так гетьман, не так гетьман,—гетьманова мати.* Чуб. V. 1030.

Гетьманівна, ни, *ж.* Дочь гетмана. Желех.

Гетьмáнка, ки, *ж.* Жительница гетьманщини. Желех.

Гетьманóва, вої, *ж.*=**Гетьманша.** *Пані Барабашева, гетьманова молодая.* АД. II. 5.

Гетьмáнонько, ка, *м.* Ум. отъ гетьман.

Гетьмáнство, ва, *с.* 1) Гетманство; достоинство, санъ, власть гетмана. *Молодий на гетьманство.* Ном. № 996. *Од козацтва, од гетьманства високі могили,—більш нічого не осталось, та й ті розривають.* Шевч. 123. *Єврася Хмельниченка на гетьмана настановляли.* АД. II. 121. 2) Страна и народъ подъ властью гетмана. *У иншому царстві, у козацькому гетьманстві, у такому селі, як Пекарі, і там жило два брати.* Рудч. Ск. II. 139.

Гетьмáнський, а, е. Гетманскій. *Візьміть мої гетьманські клейноди, панове.* Шевч. 573. Для обозначенія красоты. *А був хороший із себе дуже: високе чоло гетьманське.* МВ. I. 152.

Гетьмануванúня, ня, *с.* Гетманство, пребываніе гетманомъ.

Гетьмануватú, нýю, еш, *гл.* Быть гетманомъ, гетманствовать. *З того часу Хмельницький гетьмантувати став.* АД. II. 8. *То не багато Луговський* (=Виговський) *гетьмантував: півтора года булаву держав.* АД. II. 124.

Гетьмáнша, ші, *ж.* Жена гетмана. Шевч. 144. К. ЧР. 131.

Гетьмáнщúна, ни, *ж.* 1) Украйна подъ властью гетмана. *То пан Хмельницький добре учинив: Полщу засмутив, Волощину побідив, Гетьманщину звеселив.* АД. II. 104. 2)=**Гетьманство** 1. *Ой тоді вже ви нас побачите ой у сій хатині, як вернеться гетьманщина в нашій Україні.* Грин. Ш. 601.

Гець, *меж.* 1)=**Гоц.** *Вона вже вбралась, да стала така дуже хороша; а він і каже: „гець-гець, тепер ходи в танець".* Рудч. Ск. II. 63. 2) Восклицаніе, натравливающее собакъ, тоже, что и **гаць-го-га, кусі.** Kolb. I. 65.

Ги.... Если нѣтъ слова на **ги**, см. на **гі.**

Ги, *сз.*=**II. Ге.** *Таким слаба, ги росиця.* Гол. II 554.

I. Гúбель, лі, *ж.* Погибель.

II. Гúбель, бля, *м.* = **Гембель.** Шух. I. 87.

Гúбіти, бію, еш, *гл.* Хирѣть, болѣть, страдать отъ недостатка чего-либо. *Гибіла, гибіла моя ненька, поки і зовсім лягла.* Переясл. у. *Мусимо гибіти, бо нема в що вдягтися добре.*

Гúва, ви, ж.=**Ива.** *Гива тим червива, що кілками з неї Христа мучили.* Ном. № 315

Гúвер, ра, *м.* Щепка, лучина. Вх. Зн. 10. См. Иверь.

Гúверень, рня, *м.*=**Иверень.** *Кінь так біжить, що аж гиверні летять з під ніг.* Черк. у.

Гúвкати, каю, еш, *гл.* О совѣ: кричать. Вх. Лем. 403.

Гúвовий, а, е. Ивовый. *От і давай мучити Христа гивовими кілками.* О. 1861. X. 52.

Гиґú, *меж.* Подражаніе звуку смѣха плача, ржанія лошади. *Тепер продам, а сама зімою гиги буду їсти.* Ном. № 10551

Гиготáти, гочý, чеш и гиготíти, гочý, тúш, *гл.* Ржать. *Коняка гигоче, як їй дають овес.* Харьк.

Гид, да, ду, *м.* 1)—**ду.** Гадость, мерзость. *Там зчищають грязь, а наші купу превелику нагорнули, мов зібрали, гид з усього ринку.* К. Дз. 67. 2)—**да.** Гадкій, мерзкій человѣкъ. *Не займай гида, не каляй вида.* Ном. № 3291. 3) **Гид гидом.** Мерзость изъ мерзостей. *Такий поганий—гид гидом!* 4) Употребляется въ значеніи нарѣчія: гадко, отвратительно.

Такий бридкий, що гид і глянути на. його.

Гиджга́, *меж.* Крикъ для натравливания собаки. Тоже, что и кусі, гецъ. *Сірко за тим вовком.., а чоловік кричить: „Гиджга, Сірко!"* Рудч. Ск. I. 11.

Ги́дити, **джу**, **ди́ш**, *гл.*=**Гидувати**. Каменец. у.

Гиди́ти, **джу́**, **ди́ш**, *гл.* Пачкать, марать, переносно: безчестить. *Вона мене гидить, а я в тому не вісна.* НВолын. у.

Ги́дість, **дости**, *ж.*=**Гидота**. Переясл. у.

Гидки́й, **а́**, **е́**. Гадкій, противный, мерзкій, отвратительный, плохой. Чуб V. 162. *Гидкий, як поплазка.* Ном. № 8494.

Ги́дкість, **кости**, *ж.* Гадость. Левч. 25.

Ги́дко, *нар.* Гадко, противно, мерзко, отвратительно, плохо. *І живеш гидко. і їсти бридко, як лихо чéпає.* Ном. № 2014. *Та й гидко ти танцюєш, бабо!—Е, так довго.* Ном. № 12558.

Гидли́вий, **а**, **е**. Брезгливый, брезгающій Драг. 35.

Гидли́вість, **вости**, *ж.* Брезгливость, чувство отвращенія. *І гидливість, і зненависть.* Мир. Пов. II. 78.

Гидли́во, *нар.* Брезгливо.

Ги́дний, **а**, **е**=**Гидкий**. Вх. Зн. 10. *Дсле ж моя нещаслива, доле ж моя гидна, я ся з тобов не набула, та лишень нагибла.* Гол. I. 238.

Ги́дно, *нар*=**Гидко**. *Ой на дворі ялютка, тогди нам добре тутка; лиш нам едно гидно, що сватонька не видно.* Гол. IV. 318.

Ги́долецький, **а**, **е**=**Идольський**. Бранное слово. *Гидолецька дочка.* Ном. № 3567.

Ги́долів, **лова**, **ве**. *Гидолів син.* Ном. № 3567.

Гидоми́р, **ра**, *м.* Гадкій, отвратительный человѣкъ. *Та й вибрала ж якого гидомира! Десь поганішого й на світі не було.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гидосві́тний, **а**, **е**. То же, что и гидкий, гидосний, гидючий, но еще хуже, омерзительный. *Така гидосвітна, що й кінця нема.* Константиногр. у.

Ги́досний, **а**, **е**=**Гидкий**. Левч. 95.

Ги́досність, **ности**, *ж.*=**Гидкість**. Желех.

Ги́досно, *нар.*=**Гидко**. Левч. 25.

Гидо́та, **ти**, *ж.* Гадость, мерзость, нечистота. *Де жидота, там і гидота.* Прил. у.

Гидува́ння, **ня**. *с.* Брезганіе, чувство отвращенія.

Гидува́ти, **ду́ю**, **еш**, *гл.* Брезгать, чувствовать отвращеніе. К. Іов. 42. *Може ви гидуєте, що не їсте нічого?—Принесли того дьохтю,—ми й почали пити. Ми ж гидуємо, а дід так і п'є.* Грин. I. 33.

Ги́дчати, **чаю**, **еш**, **ги́дшати**, **шаю**, **еш**, *гл.* Дѣлаться хуже, гаже. *Важко, нестерпуче бути харцизом! З кожним днем мені гидшає.* Стор. II. 254.

Ги́дь, **ді**, *ж*=**Гид**. *З землі як не стала всяка гидь вилазити: і жаби,.і ящірки, і вужі,щурі, миші.* Гн. II. 64. *Воно на мене: „гидь, волоцюго!"* Г. Барв. 439.

Гидю́чий, **а**, **е**. Отвратительно гадкій, отвратительно мерзкій, крайне плохой. *Таке гидюче, що й глянути на його не хочеться* Полт.

Гижа, **жі**, *ж.* Гадость, мерзость. *У хаті така гижа, що й навернутись гидко.* Правоб.

Ги́жки́, **жо́к**, *ж. мн.* Студень изъ свиныхъ ножекъ и пр. Ножки въ студнѣ Kolb. I. 50. МУЕ. I. 105. Вх. Зн. 16 Тоже: **Драглі 2**, холодець.

Гий, *меж.*=**I. Гей 1**. Шух. I. 211.

Ги́ка, **ки**, *ж.*=**Гич**. Вх. Лем. 403.

Ги́кавець, **вця**, *ж.* Заика. Вх. Зн. 10

Ги́кавий, **а**, **е** Заикающійся. Каменец. у Вх. Зн. 10.

Ги́кавка, **ки**, *ж.* Икотка. Мил. М. 9, Грин. II. 41.

Ги́каво, *нар.* Заикаясь.

Гикало, **ла**, *м.*=**Гикавець**. Вх. Зн. 10.

Ги́кання, **ня**, *с.* Иканіе.

Ги́кати, **каю**, **еш**, *гл.* Икать.

Гика́тися, **ка́юся**, **ешся**, *гл.* Икаться.

Ги́кну́ти, **ну́**, **неш**, *гл.* Однокр. в. отъ гикати. Икнуть.

Гикну́тися, **ну́ся**, **нешся**, *гл.* Иквуться. Ном. № 11610.

Гил, а гил! *меж.*, которымъ прогоняютъ гусятъ. Kolb. I. 65.

Гила́, **ли́**, *ж.* 1) Грыжа. Мил М. 85. 2) Родъ игры съ деревяннымъ шаромъ (свинкою), который бьютъ палками; также граничная черта въ этой игрѣ. Ив. 13.

Гилинува́тий, **а**, **е**. Больной грыжей. *Казали, що він гилинуватий, а я гили в його не бачив.* Кооел. у. (Залюб.).

Гили́стий, **а**, **е**=**Гіллястий**. Желех.

Гили́ти, **лю́**, **ли́ш**, *гл.* 1) Подбивать мячъ гилкою. 2) Бить палкою свинку (де-

ревянный шаръ) въ игрѣ въ гилу. Ив. 13. 3) Бить, колотить. *Він усіх гилить, ніколи не змиряє.* Екатериносл. у. 4) Много набирать, накладывать и т. д. Лохв. у.

Ги́лка, ки, *ж.*=**Гілка.** 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. 3) Родъ игры въ мячъ. *Гулятй в гилки.* Левиц. I. 347.

Гилля́ лі. *ж*=**Гілля́.** *Шукай собі або глибокої води, або високої гіллі.* Ном. № 3652.

Ги́лля, ля, *с. соб.*=**Гі́лля.**

Гиллякува́тий, а, е=**Гіллястий.** *Прийдеш у ліс, найдеш товстого дуба гиллякуватого.* Грин. II. 344.

Гилу́н, на́, *м.* 1) Мужчина или самецъ съ однимъ ядромъ. Мил. М. 88. См. Ґилун. 2) Человѣкъ, имѣющій грыжу. 3) Вареникъ съ мясомъ. Маркев. 151.

Гиль! *меж.*=**Гиля.** *Гиль, мої гуси, вуть, мої утки.* ХС. III. 61. Гиль-гуси употребляется какъ существительное въ значеніи: околесица, чушь. *Придшов отой брехун, як заніс гиль-гуси.* Лебед. у.

Ги́лька, ки, *ж.*=**Гилка.**

Гильни́стий, а, е=**Гіллястий.** Желех.

Гильни́тися, нюся, нишся, *гл.* О волкахъ: бѣгать стаями въ періодъ течки. Желех.

Гильну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ударить, хватить. *Муха сіла на дитину. Я хотів її вбить. Як гилну макогоном дитину, та і вбив.* Грин. I. 223.

Гильня́, ні, *ж.* Стая волковъ въ періодъ течки. Желех.

Ги́льце́, ця́, *с.*=**Гільце.** МУЕ. Ш. 96, 100; О 1861. XI. Св. 59.

Гильча́стий, а, е=**Гіллястий.** *Ой під вікном вишня-черешня гильчаста.* Грин. III 510.

Гиля́! *меж.* Крикъ на гусей, утокъ, голубей. *Гиля. гиля, сслезню, додому.* Чуб. V. 1110. *Ой гиля, сизі голубоньки, на високе літання.* Мет. 102.

Гиля́ра. ри, *ж.*=**Галяра 2.** Драг. 186.

Гимн, ну, *м.* Гимнъ. *Дівчата трохи не голії стоять перед Кипридою і в лад співають гимн.* Шевч. 604.

Гинди́к, ка, *м.*, и пр.=**Индик** и пр. Рудч. Ск. I. 32. *Гиндик буде белькотіти.* Грин II. 224.

Гинки́й, а́, е́. Легко сгибающійся, гнущійся. *Гинкі цвяхи, забити не можна — як з олива ніби.* Каменец. у. *Обіддя гнуть з ясена, бо се гинке дерево.* Уман. у.

Ги́нути, ну, неш, *гл.* Погибать, умирать; о скотинѣ: дохнуть, пропадать, исчезать. *Без гетьмана військо гине.* Ном. № 751. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине, піде в свою Московщину, а дівчина гине.* Шевч. 65. *Тисячами гинуть голодній люде.* Шевч. 331. *Дурно тільки слова твої гинуть.* МВ. II. 62.

Ги́нчий, ги́нший, а, е=**Инший.** *Оступися, негодяю, в тебе гинша є.* Грин. II. 344.

Гир, *меж.* Подражаніе ворчанію, лаю собаки. *Гир, гир, та не вкусиш.* Ном. № 3491.

Ги́ра! *меж.* Понуканіе для лошади. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гира́ти, ра́ю, еш, *гл.* Терять, тратить. Угор.

Ги́рити, рю, рить, *гл.* Нести, тащить съ трудомъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ги́рка, ки, *ж.* 1) Сортъ пшеницы. ЗЮЗО. I. 139. 2) Кувшинъ съ отбитымъ горлышкомъ. Козел. у.

Ги́ркання, ня, *с.*=**Гаркання.**

Ги́ркати, каю, еш, *гл.*=**Гаркати.**

Ги́ркатися, каюся, ешся, *гл.*=**Гаркатися.** *Мася з Орисею гиркались: та каже: „тобі жениха пришле архирей", а та каже: „тобі".* Св. Л.

Гиркиня, ні, *ж.* Грибъ Agaricus piperatus, груздь. Вх. Лем. 403.

Ги́рло, ла, *с.*=**Гірло.**

Гирмота, ти, *ж.* Стукъ, грохоть. Вх Лем. 403.

Гирмота́ти, мочу́, ти́ш, *гл.* Стучать, гремѣть, грохотать. Вх. Лем 403.

Ги́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **ги́ря.**

Гирсува́ти, су́ю, еш, *гл.* Царапать, чертить. *Хлопці гвіздком погирсували пів.* Борз. у.

Гиртан, на, *м.* Кадыкъ, головка дыхательнаго горла. Вх. Лем. 426.

Гирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Разсуждать, размышлять, соображать. Лебед. у. См **Ґерувати**

Гиру́н, на́, *м.* Коротко остриженный. Конот. у.

Гирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Гарчати.** Рудч. Ск. II. 174.

Гирюва́тий, а, е. Взъерошенный. Вх. Уг. 233.

Ги́ря, рі, *ж.* 1) Низко остриженный. *Бач чого гирі забажалось: кісничків.* Ном. № 5343. *Забравши деяких трояндів, обсмалених, як гиря, ланців, п'ятами з Трої накивав* Котл. Ен. I. 5. 2) Гиря.

Ум. **Гиро́нька.** *Ой гиронька ложки мила, тонкий хвартух замочила.* Грин. Ш. 683.

Ги́рявий, а, е. 1) Низко остриженный. *У його стільки землі, як у гирявого чуприни.* Лебед. у. Бранное слово. *Брешеш, гирявий.* Лебед. у. 2) Испорченный, плохой. *Таке вже гиряве моє щастя.* НВолын. у. **Ги́рявий го́рщик**—съ отбитымъ верхнимъ ободкомъ. Мнж 171. **Кутя́ гирява** бываетъ тогда на сочельникъ, когда вечеря безъ рыбнаго блюда. Сим. 150.

Ги́ряво, *нар.* О стрижкѣ: низко. *Гиряво острижено.* Ном. № 9281.

Ги́скра, ри, *ж.*=**Искра.** *Його очі блищали гискрами.* Левиц. Пов. 16. Ум. **Ги́скорка.** *Залітали невеличкі гискорки по чорних челюстях печі.* Мир. Пов. I. 115.

Гиссо́п, пу, *м.* Раст. Hyssopus officinalis L. ЗЮЗО. I. 125

Гисторичний, а, е, **гисторичній, я, є**=**Історичній.** Стор. II. 201. *Сподівався почути яку небудь гисторичню думу про Шведчину* О. 1862. I. 49.

Гисто́рія, рії, *ж.*=**Історія.** *Українська гисторія.* Левиц. Пов. 4.

Гись, *меж.* Призывъ для курей. Лем. 403.

Ги́та, ти, *ж.* Доска, составляющая ¼ распиленнаго и расколоннаго древеснаго ствола. Сумск. у. Вас. 148.

Гита́ла, ли, *ж.* Родъ гречневыхъ крупъ. Вх. Зн. 10

Гита́ль, ля, *м.*=**Гичаль** Вх. Уг. 233

Гита́ра, ри, *ж.* Гитара. *Вигравав на гитарі.* Левиц. Пов. 20.

Гити́на, ни. *ж* 1)=**Гита.** Сумск. у. 2)=**Колотвиця.** Вх Зн. 27.

Гиття́, *меж.* Крикъ для понуканія лошадей. Правобер. См. **Гетта.**

Ги́цати, цаю, єш, *гл.* 1) Подскакивать при ѣздѣ верхомъ. 2)=**Чукати.**

Ги́целів, а, е=**Гицельський.**

Ги́цель, целя, и **цля,** *м.* Занимающійся истребленіемъ собакъ. Бранное слово. *Лихо мамі твоїй, гицлю!* Рудан. I. 65

Ги́цельство, ства, *с.* Занятіе истребленіемъ собакъ.

Ги́цельський, а, е. Принадлежащій, свойственный гицелю.

Ги́цкати, каю, еш, *гл.* Прыгать, подпрыгивать. Вх. Лем. 403.

Ги́цлик, ка, *м.* Родъ кожаной пуговицы сзади каблука для болѣе удобнаго сниманія сапога. Шух. I. 121.

Гицлюва́ння, ня, *с.* Пребываніе гицелем.

Гицлюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Заниматься истребленіемъ собакъ.

Ги́цнути, ну, неш, *гл.* Подскочить, прыгнуть О. 1861. XI Св. 34.

Гич, чі, *ж.* 1) Стебли съ листьями—преимущественно у огородныхъ и бакшевыхъ растеній. 2) **Ні гич.** Ничего. Ном № 5951. *Мужики вільні стали, панів ні гич ся не бояли.* Грин. Ш. 640. **І гич не до ре́чі.** Ни складу, ни ладу. Шевч

Гича́, чі, *ж.*=**Гич.** Угор *Гича у цибулі.* Вх. Лем. 403.

Гича́ль, ля, *м.* Стебель, толстое ребро листа, толстая жила листа. Вх. Лем. 403

Гича́л(л)я, ля, *с. соб.* Стебли, толстыя жилы листовъ. *Лем гичаля стоїт з капусти, так об'їла гусеніца.* Вх. Уг. 233.

Ги́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гичка.**

Гичи́на, ни, *ж.* Одинъ стебелекъ гичі Ум. **Гичи́нка.** Черниг. у.

Ги́чка, ки, *ж.* 1) Листва на огородныхъ растеніяхъ, ботва. *Цибулина гичка* Гн. II. 101. 2) Бумажная или шерстяная нитка навязываемая на руку, какъ симпатическое средство отъ ревматизма. Харьк. 3) Качанъ кукурузы безъ зеренъ. Угор. 4) Верхняя часть завязаннаго мѣшка выше перевязи. 5) Иронич.: волосы *Ухопив його за гичку.* Ум. **Ги́чечка.**

Ги́шель, лі, *ж.* Берцо; голень. Вх. Уг. 233

Гишечки́, чо́к, *м. мн.* Ум. отъ **гишки.**

Ги́шки́, шо́к, *ж. мн.*=**Гижки** Желех. Ум. **Гишечки́.**

Гишпа́нець, нця, *м.* Испанецъ. *Индиколи ходить там гишпанець.* Коп. Ен IV. 12.

Гишпа́нія, нії, *ж.* Испанія. *Колумпоїхав у Гишпанію.* Ком. Р. I 53.

Гишпа́нка, ки, *ж.* Испанка.

Гишпа́нський, а, е. Испанскій Левиц. (Правда. 1868, 423)

Гі.... Если нѣтъ слова на **гі,** см. на **ги.**

I. Гі, *сз.*=**II. Ге.** *Скулився, стулився, гі пес.* Ном. № 3049.

II Гі, гій, *меж.*=**Иги.** *Гі на тя!* Ном. № 3488. *Гій, гій на тебе!* Чуб I. 90

Гівно́, на́, *с* Калъ, пометъ, говно *Не займати гівна, і вонять не буде.* Ном. № 3289

Гівноїд, да, гівнори́й, рия, *м.* **гівнори́йка, ки,** *ж.* **гівня́к, ка́, гівня́р, ра́,** *м.* Жукъ навозный, Scarabaeus stercorarius. Вх Пч. II. 27. Вх. Лем. 403.

Гігота́ти, гочу́, чеш, *гл.* Ржать. *Коні на стані гігочуть.* МУЕ. III 78.

Гід, году, *м.*=**Год, Гід від году.** Ежегодно, изъ года въ годъ. *Салдати тоді в нас стояли гід від году.* Константиногр. у

Гі́дний, а, е=**Годний.** *Настели мі опанчу, бо я того гідна.* Чуб. V. 122.

Гі́дність, ности, *ж.* Достоинство. Желех.

Гі́дно, *нар.* Достойно, стоить. *Ти на коні, а я пішки,—не гідно ходити.* Чуб. V. 1190.

Гій, *меж.* 1) См. **II. Гі.** 2) Крикъ на звѣря, тоже, что и **тю.** *Гій тулюлю! Вовк як побіжить!* Грин. I. 223.

Гійво, ва, *с.* Огромная грязь. Аф. 358.

Гі́йкати, каю, еш, *гл.*=**Гейкати.** *Щось коло містечка загрузло: гійка, гійка—ніяк не витягне.* Грин. I. 38.

Гі́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гілка.** Шевч. 30.

Гі́лка, ки, *ж.* 1) Вѣтка. 2) Палка для подбиванія мяча. КС. 1887. VI. 457. 3) Родъ игры въ мячъ. КС. 1887. V. 457, 458. Ум. **Гі́лечка, гі́лочка.**

Гіллю́ка, ки, *ж.*=**Гілляка.** Г. Барв. 18.

I. Гілля́, лі́, *ж.*=**Гілка.** *Як од гілли одірвався* Ном. № 3150. *Мов одірвалось од гіллі одно-однісіньке під тином.* Шевч. 427. Ум. **Гі́ллонька, гілля́чка, гілля́ченька.** *Та повій, вітроньку, підведи гіллоньку.* Грин. Ш. 484. *Ото гілляче́ньки із її руче́ньки.* Рудан. I. 35. *Хвалилася біла береза межи дубами своїми гіллячками.* Чуб. Ш. 299.

II. Гілля́, лля, *с. соб.* Вѣтви. *Ой вітер не віє, гілля не колише.* Мет. 244. *Ой дуб на березу гіллям похилився.* Нп. Ум. **Гі́ллячко.** *Дубок і опустив гіллячко.* Грин. I. 148.

Гілля́ка, ки, *ж.* Вѣтвь, большая вѣтвь. *Нагинай гілляку, доки молода.* Ном. № 6007.

Гілля́стий, а, е Вѣтвистый. *Серед двору гілляста яблуня стояла.* МВ. II. 32.

Гілля́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ **I. гілля.**

Гілля́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **I. гілля.**

Гі́ллячко, ка, *с.* Ум. отъ **II. гілля.**

Гі́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гі́лка.**

Гі́лька, ки, *ж.*=**Гілка.** Рудч. Ск. I. 126.

Гільтя́й, тяя́, *м.*, и пр.=**Гультяй** и пр.

Гільце́, ця́, *с.* 1)=**Вильце.** Чуб. V. 187. 2) Убранное цвѣтами и лентами деревцо, вокругъ котораго во время празднованія Купала поютъ купальскія пѣсни; наз. оно также Мареною. Чуб. Ш. 195.

Гільце́м, *нар.* **Гільцем голий.** Совершенно неимущій; голъ, какъ соколъ. Черк. у.

Гільча́стий, а, е=**Гілля́стий.** *Стоїть дуб гілчастий.* Мнж. 150. **Гільчастий** снатерть? (вар. *дрябчастий, квітчастий*). Мил. 129.

Гіне́ць, нця́, *м.* 1) Гонецъ, курьеръ. 2) Лицо, которое обязано созвать на сходку членовъ цеха. Козел. у.

Гінки́й, а́, е́. Тонкій и высокій, быстро вверхъ растущій. *Це дерево дуже гінке стало, як його підчухрали. Тополя буцім на могилі гінкий та гнучий стан.* Греб. 318.

Гі́нний, а, е. Свободный, вольный. Угор.

Гі́нно, *нар.* Свободно, вольно. Угор.

Гінтя́й, тяя́, *м.*=**Гультяй.** Гол. I. 48.

Гінчакува́тий, а, е. Высокорослый, быстро растущій. Черном.

Гі́нчий, а, е. Гончій. *Біжит як гінчий пес.* Фр Пр. 37.

Гійе́! *меж.*=**Гей 1.** Мнж. 178.

Гіргó́нія, нії, *ж.*=**Жоржина.** ЗЮЗО. I 120.

Гіре́нький, а, е Ум. отъ **гіркий.** *Гіренький мій світ!* Фе́дьк. I. 100.

Гіре́нько, *нар.* Ум. отъ **гірко.**

Гіржа́ти, жу́, жи́ш, *гл.*=**Іржати.** Рудч. Ск. I. 10.

Гі́рка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **гора.** 2)=**Гирка.** О. 1861. IX. 192.

Гірки́й, а́, е́. 1) Горькій на вкусъ. *Гіркий полинь.* Мет. 81. 2) Ѣдкій, донимающій. *Не лай мене, моя мати, гіркими словами.* Мет. 85. 3) Несчастный, бѣдственный, горькій. *Гірка доля.* Ном. № 2442. *Гіркий світ, а треба жить.* Ном. № 2440. 4) Сопровождаемый горестью, неутѣшный, горькій. *Облилася Морозиха гіркими сльозами.* Нп. *Забудь ласощі, паслін і цибулю, а за гірку твою працю візьми під ніс дулю.* Ном. 5) Употребляется часто съ подразумѣваемымъ существительнымъ. *Схилившись на стіл, облився гіркими* (сльозами), *потім устав.* Стор. *Та синові за гіркого* (шага) *медяник купила.* Шевч. 80. *Не дає перевести дихання і через край гіркої* (долі) *наливає.* К. Іов. 20. **Гіркий лопу́х.** Раст. Lappa major. Вх. Лем. 403. См. Лопух. Ум. **Гіре́нький, гіркє́нький.** Сравн. ст. **Гі́ршний, гірчі́ший.** *Гіренький мій світ* Федьк. I. 100.

Гі́ркливй, а, е. Прогорьклый.

Гі́ркнути, ну, неш, *гл.* Дѣлаться горькимъ, горькнуть.

Гі́ркість, кости, *ж.* Горечь. НВолын. у.

Гі́рко, *нар.* 1) Горько. *Гірко ззісти, жаль покинути.* Ном. № 4775. 2) Горестно, горько, бѣдственно, тяжело. *Обіллється гірко сльозами.* Лукаш. *Гірко зароби, солодко ззіж.* Ном. № 9968. Ум. **Гіре́нько, гірке́нько.** *Неня лиш заплакала гіренько* Федьк. *Як гіренько і тяженько було відроблятн,—годі і споминати.*

Гіркота́, ти́, *ж.*=**Гіркість** *Це сіль сілка і гіркоти не має.* Волч. у. *Ніхто не може одібрати од перцю гіркоти.* Грин II. 322.

Гі́рло, ла, *с* Гирло, одно изъ устьевъ рѣки. Браун. 5, 6. *Друге* (судно) *дунайське гірло пожерло.* АД. I. 188. *З Дніпрового гірла широкого випливали.* Шевч. 255. *Жалкується Лиман морю, що Дніпр робить свою волю, свої гірла прочищає, Лиманові закидає.* Грин. III. 592.

Гірлови́й, а, е. Относящійся къ гирлу, ему принадлежащій. Браун. 17.

Гірни́й, а́, е́. Горный.

Гірник, ка, *м.* Работникъ въ каменоломнѣ. НВолын. у.

Гірни́цтво, ва, *с.* Горное дѣло, горнопромышленность. Желех.

Гі́рниця, ці, *ж.* 1) Комната (рѣдкое). *У городі Килиї татарин сідить бородатий, по гірницях похожає.* АД I. 169 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи. Сквир у.

Гірни́ця, ці, *ж* Каменоломня. Чигирин. у. Газета „Порядокъ", 1881, № 246.

Гірни́чий, а, е. Горнопромышленный. Желех

Гірня́к, ка́, *м.* Горецъ. Левч. 28.

Гірня́чка, ки, *ж.* Жительница горъ. Желех.

Гі́рок, рка́, ке́=**Гіркий.** *Не будь солодок—проглинуть, не будь гірок—проклянуть.* Г. Барв. 512.

Гіро́к, рка́, *м.*=**Огірок.**

Гіронька, гірочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гора.**

Гіро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **гіро́к.**

Гіро́шник, ка, *м.* Раст. Spiraea Ulmaria L. ЗЮЗО. I. 137.

Гірськи́й, а́, е́. Горный. *Був схожий до гірських розбійників.* Левиц. Пов. 13.

Гірча́к, ка́, *м.* 1) Расг.: а) Hierochloa borealis R. et Srbult. ЗЮЗО. I. 125; б) Polygonum persicaria L. ЗЮЗО. I. 166; в) Polygonum hydropiper. Вх. Пч I. 12; г) Sonchus arvensis L. ЗЮЗО. I. 171; д) Spirea filipendula. Лв. 101; е) **–польови́й.** Malachium aquaticum Tries ЗЮЗО I. 128. 2) Порода рыбы. Харьк у. 3) Настойка на горькихъ травахъ. Конот. у.

Гі́рчати, чаю, еш, *гл.* Дѣлаться болѣе горькимъ. *Корови все їдять полинь, а молоко все гірчає.* Уман. у.

Гірчек, ка, *м.* Раст. Raphanus raphanistrum Вх. Пч. I 12.

Гірчи́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дѣлать горькимъ, производить горечь. *Нехай не гірчить на серці полинь.*

Гірчи́ця ці, *ж.* 1) Горчица (растеніе и приправа). Каменец. у. Вх. Пч. I. 13. 2) Горькій грибъ. Угор. 3) **–польова** Раст. Sisymbrium Sophia. L. ЗЮЗО. I. 136.

Гірчи́чний, а, е. Горчичный.

Гірчи́шник, ка, *м.* Горчичникъ.

Гірчі́йший, гірчі́ший, а, е. Сравн. степ. отъ **гіркий.**

Гірш, *нар.*=**Гірше.**

Гі́ршати, шаю, еш, *гл.* Становиться хуже. *Йому що дня все гіршає. Запричастили.... а їм (батькові) гірша ти й гірша.* ЗОЮР. II. 283.

Гі́рше, *нар.* Употребляется какъ сравнит. степ. 1) Хуже, скверно. *Немає гірше, як в неволі.* Шевч. 465. *Хоч гірше, аби инше.* Ном. № 2680. 2) Пуще, сильнѣе *Ще гірше полюбив. Чоловік ще й гірше злякався.* Рудч Ск. II 19 *Ми ще гірше здивувались.* КС. 1883. II. 467.

Гі́рший, а, е Употребляется какъ сравнит. степень: худшій. *Нема гіршої біди на світі, як хвороба. Котрі ліпші, то собі бере, котрі гіршії,—служайкам дає.* АД. I. 10.

Гірштика́тися, каюся, ешся, *гл.* Баловаться. *Пішли на вечорниці; дідова (дочка) пряде, а бабина гірштикається.* Чуб. II. 67.

Гі́р'я, р'я, *с.* Соб. Горы. *Хоч ти зайдеш і гір'я і поділля, то таки не знайдеш над нас подвір'я.* Чуб. V 194.

Гість, го́стя, *м.* Гость. *Ой прийде твій миленький,— буде в тебе гість.* Мет. 242. **У гостя́.** Въ гости. *Я прійду до тебе в гостя́.* Грин. II. 258. Ум. **Го́стенько, го́стонько, го́стик, го́сточко.** Мил. 214. *Гос-*

тик за стіл, а лишній хоч і під стіл. Ном. № 11978.

Гісь, *меж.* Крикъ на овецъ, которымъ погоняютъ ихъ впередъ. Шух. I. 210.

Гі́тинка, ки, *ж.* Молодая ель. Желех.

Гія, гії, *ж.* Проволочка, замедленіе. Вх. Зн. 10. См Гаяння.

Гіяба, *нар.*=**Гляба**. Вх. Зн. 10.

Глабкий, а́, е́=**Глабчастий.** Глабкі сани. Константиногр. у.

Гла́бці, ців или **бе́ць,** *ж. мн.* 1) Лубки въ саняхъ. НВолын. у. 2) Сани обшитые лубками. Сим. 92.

Глабча́стий, а, е. О возѣ, саняхъ: ящикъ котораго обшитъ лубомъ. НВолын. у.

Глава́, ві́, *ж.* 1)=**Голова.** 2) Глава въ книжкѣ. 3) мн. **Гла́ви.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя. Галиц.=**Главосік.**

Главиця, ці, *ж.* Голова. *Ой лишила я віночок з главиці.* Гол. III. 17. Ум. **Гла́вка, глави́чка.**

Главосік, ка, *м.* Также и во мн. ч. **Главосіки**=**Головосік.** Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Предтечи 29-го августа. МУЕ. III. 33; ЕЗ. V. 205.

Глагол, лу, *м.* 1) Слово, рѣчь, глаголъ. *Вислухай молитву щиру, і почуй мої глаголи.* К. Псал. 125. 2) **Чита́ти глаго́ли.** Стоять безъ корму. Ном. № 10232.

Глаго́лати, лаю, еш, *гл.* Говорить, глаголать. *Колись будем і по своїому глаголать, як німець покажс.* Шевч. № 214.

Глаголі́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Разговаривать. *Їли, пили, глаголили.* Фр. Пр. 133.

Глаго́ль, ля, *м.* Названіе буквы г; глаголь. *Аз, буки, глаголя, повісили Василя.* Ном. № 6068.

Гладе́нний, а, е Ув. отъ **гладкий.** *Ой гладенна баба.* Екатериносл. у.

Гла́дити, джу, диш, *гл.* 1) Гладить, равнять. *Туди гладь, куди шерсть лежить.* Ном. № 5898. **Гла́дити доро́гу.** Выпивать на дорогу. Ном. № 11618. Также: **Гладити „додо́му“** и **„з до́му“.** Св. Л. 146. 2) Переносно: ласкать, лелѣять. *Усміх милий, аж по душі гладить.* 3) Окончательно очищать отъ шелухи. *Просо гладити.* Кобел. у. 4) Уничтожать. *Господь ... гріхи гладить, до неба провадить.* Гол. II. 7.

Гла́диш, ша, *м.* Яйцо. *А ну, хлопці, давайте гладиші покотимо!* Волч. у.

Гладиш(е)чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладишка, ки, *ж.* Кувшинъ. Рудч. Ск. I. 65. Ум. **Гладишечка, гладищечка.** Рудч. Ск. I. 65

Гладишник, ка, *м.* Раст.: а) Agrimonia odorata L. ЗЮЗО. I. 110; б) Agrimonia Eupatoria L. ЗЮЗО. I. 110; в) Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116.

Гладищечка, ки, *ж.* Ум. отъ **гладишка.**

Гладій, дія, *м.* Инструментъ для обточки ступицъ. Сумск. у.

Гладіоінький, а, е. Совершенно гладкій.

Гладісінько, *нар* Совершенно гладко. *Зачеши гладісінько.* Мил. 148.

Гладкий, а́, е́. 1) Гладкій, ровный. *Скоро їх Бог скарає на гладкій дорозі.* Ном. № 4108. 2) О посудѣ: одноцвѣтный. Шух. I 265. 3) Жирный, полный, толстый. *Чому козак гладкий? Наївсь, заснув, та й нема гадки.* Ном. № 1723. *Гладкий аж шкура тріщить.* Ном. № 8629. Ум. **Гладе́нький, гладе́сенький.** Сравн. степ. **гла́дший.**

Гла́дкість, кости, *ж.* Гладкость. Желех.

Гла́дко, *нар.* Гладко, ровно, складно, хорошо. *Хоч не гладко, аби міцно.* Ном. *Мій батько робив гладко, то й я в його вдався. Чи чарка, чи ківш буде,—не глядять переміни, гладко п'ють, як з лука б'ють до ночної тіни.* ЗОЮР. I. 316. Ум. **Гладе́нько, гладе́сенько.** Сравн. ст. **гла́дше.**

Гладу́ля, лі, *ж.*=**Гладуха.** Ком. II. стр. 103.

Гладу́н, на́, *м.* 1) Полный, жирный человѣкъ. НВолын. у. 2)=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16. 3) Раст. Herniaria glabra L. ЗЮЗО. I. 124.

Гладуне́ць, нця́, *м.*=**Гладишка.** Шух. I. 96, 264.

Гладу́нка, ки, *ж.*=**Гладун** 2. Вх. Пч. II. 16.

Гладу́ха, хи, *ж.* Полная, жирная женщина. Ном., ст. 299, № 301.

Гладу́ш, ша, *м.* Глиняный кувшинъ. Котл. МЧ. 465. См. **Гладушка, гладущик.**

Гладу́щик, ка, *м.* Молочный глиняный кувшинъ съ широкимъ и короткимъ горломъ. Могил. у. КС. 1893. VII. 76.

Гла́дчати, чаю, еш, гла́дшати, шаю, еш, *гл.* Полнѣть, толстѣть, жирѣть. *Гладчаєш що-дня,—ні врожу тобі.* Левиц. I. 140.

Гла́дше, *нар.* Сравн. ст. отъ **гладко.**

Гла́дший, а, е. Сравн. ст. отъ **гладкий.** Левиц. I. 64.

Гладю́чий, а, е. Сильно толстый, жирный. *Ото, яка гладюча корова.* Волч. у.

Гла́жанка, ки, *ж.* Просо, въ толчеѣ почти истолченное для пшена. Кобел. у.

Гла́за, зи, *ж.*=**Логаза.** Вх. Зн. 10.

Глазки́, *мн.* Желѣзныя грузила у невода. Радом. у.

Глаї́ти, глаю́, їш, *гл.* Успокаивать. Желех.

Гла́с, су, *м.* 1)=**Голос 1.** Ном. № 1937. *Почула його глас.* Грин. I. 120. *Коло їх двора а ні гласу.* МВ. (О. 1862. I. 96). 2) Въ церковномъ пѣніи: гласъ. *Затягнув на шестий глас.* Ном. № 12442. *Укупі б заспівали. Він усі гласи знає.* Г. Барв. 197. 3) Звукъ. (К. Михальчукъ).

Гласи́ти, шу́, си́ш, *гл.* Возглашать. *Слава в вишніх Богу, ангели гласять.* Чуб. III. 341.

Гла́сний, ного, *м.* Избранный голосованіемъ, гласный. *Земський гласний.*

Гла́стівка, ки, *ж.*=**Ластівка.** Вх. Лем. 403.

Глевки́й, а́, е́. О хлѣбѣ: клейкій, вязкій, недопеченный. Грин. II. 25. *Хліб глевкий—на зуби лекше.* Ном. № 12288.

Гле́вко, *нар.* Ум. отъ **глевкий.** *Так наша піч пече глевко.* Ном. № 2131. *Їж, Левко, хоч і глевко.* Ном. 12002.

Глевтю́к, ка́, *м.*=**Глевтя́к.** Аф. 360.

Глевтя́к, ка́, *м.* и **глевча́к, глев'я́к, ка,** *м.* Мякишъ недопеченнаго хлѣба. *Аж баба хліб бровку шпурнула і горло глевтяком заткнула.* Котл. Ен. Ш. 38.

Глевтякува́тий, а, е. 1) О хлѣбѣ= **Глевкий.** 2) О человѣкѣ, преимущественно о дѣтяхъ: толстый и неповоротливый. *Глевтякувата дитина.*

Гледі́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Глядіти.**

Гледі́тися, джу́ся, дишся, *гл.*=**Глядітися. Мо́лодо гледи́ться.** Кажется молодымъ, молодою. *Старенька вже, а на висках кучері, в перстнях у блискучих, у стрічках, то ніби й молодо гледиться.* МВ. I. 75.

Гле́й, гле́ю, *м.* 1) Клейкая, влажная глина. *Глей червоний.* Вас. 177. 2) Илъ. (Гуси) *таскають грязь і глей зо дна да мажуть лебедя, щоб пірря посіріло.* **Ум. Глейо́к.**

Гле́йкий, а, е Клейкій, вязкій (о почвѣ).

Глейови́на, ни, *ж.* Глинистая земля. НВолын. у.

Глейо́к, йку́, *м.* 1) Ум. отъ **глей.** 2) Смѣсь охристой глины съ пескомъ (красящее вещество). Вас. 182.

Гле́к, ка́, *м.* 1) Кувшинъ. *Є в глеку молоко, та голова не влізе.* Ном. № 5391 **Глек розби́ли.** Поссорились. Ном. № 9539 Грин. I. 242. Ум. **Гле́чик.**

Глекопа́р, ру, *м.* Раст.: а) Agrimonia pilosa Led. ЗЮЗО. I. 110; б) Chelidonium majus. L. ЗЮЗО. I. 110.

Глембе́ї, бе́й, *ж. мн.* Мѣсячное очищеніе женщины. Желех. Вх. Зн. 10.

Глеча́тко, ка, *с.* Маленькій кувшинчикъ. (Залюб.). Щог. Сл. 72.

Гле́чик, ка, *м.* Ум, отъ **гле́к.** 1) Кувшинъ. Ном. № 12451. 2) Часть самовара: внутренняя труба, въ которою кладутся угли. Зміев. у. 3) Родъ игры. Ив. 60 4) **Гле́чики жо́вті** Раст. Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I 129. 5) **Гле́чики полоска́ти.** О женщинахъ: угощаться въ складчину въ понедѣльникъ послѣ заговѣнія на Петровъ постъ. ХС. I. 76. Ум **Гле́чичок** ЗОЮР. II. 11.

Глеюва́тий, а, е. Глинистый. *Глеювата земля.*

Глиб, бу, *м.* Глубина, глубь. *Кинулась на самий глиб.* МВ. I. 144. *Велика риба на глибу ходить.* Лебед. у. *Піймати чорного линка з глибу.* Грин. II. 322.

Гли́бати, баю, еш, *гл.* Тяжело махать крыльями, медленно летѣть.

Гли́бень, ні, глибина́, ні́ и **глибяна́, ні́, глиби́нь, ні.** *ж.* Глубина. *Є місцями глибень така, що й дна не достанеш.* Канев. у. *Морська глибина.* Ном. № 395.

Гли́бка, ки, *ж.* Подвалъ, подземелье К. Досв. 106. *Вкиньте в глибку сього бунтовника.* К. ЧР. 346

Глибо́кий, а, е. Глубокій. *Долина глибока.* Мет. 79. *Маю на собі дев'ять ран—рубані широкі, а чотирі—стреляні глибокі* АД. II. 258. *Шукай собі або глибокої води, або високої гиллі.* Ном. № 3652 *Кайдани повелів кувать, глибокі тюрми мурувать.* Шевч. 470. *Що за дивні його твори, за глибокі його гадки!* К. Псал. 215. Сравн. степ. **Гли́бший. Ум. Глибоче́нький.**

Гли́бо́кість, кости, *ж.* Глубина, глубь. К. Бай. 106. *Розступися, синє море, в своїй широкості, нехай же я життя скончу в твоїй глибокості.* Чуб. 378.

Гли́бо́ко, *нар.* Глубоко. *Глибоко оре* Ном. № 5600. *Глибоко тут брести,—шукаймо иншого місця.* Сравн. степ.

Гли́бше. *Риба щука де глибше, а чоловік де лучче.* Ном. № 9840. Ум. **Глибоче́нько.**

Гли́боч, чі, *ж.*=**Глибочи́ня.** *Нема глибочі на цій річці.* НВолын. у.

Глибоче́нний, а, е. Черезвычайно глубокій. Св. Л. 213. *А провалля таке глибоченне, що й дна не видно.* ЗОЮР. I 311.

Глибоче́нь, ні́, *ж.*=**Глибочи́ня.**

Глибоче́нький, а, е. Ум. отъ **глибокий.** Довольно глубокій. *Утопила ж я свою доненьку в криницю глибоченьку.* Макс. (1849). 112.

Глибоче́нько, *нар.* Ум. отъ **глибоко.**

Глибочи́ня́, ні́ и **глибочі́нь, ні́,** *ж.* Глубина.

Гли́бшати, шаю, еш, *гл.* Становиться глубже. *Печеря ніби глибшала, темніла, чорніла.* Левиц. I. 450.

Гли́бше, *нар* Сравн. степ. отъ **глибоко.** Ум. **Гли́бшенько.** *Все глибшенько пірнає* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109).

Гли́бший, а, е. Сравн. степ. отъ **глибокий.**

Гли́ва, ви, *ж.* 1) Родъ груши, бергамота. *Гливи такі, як кулак.* Ном. № 14034. 2) Грибъ на деревѣ, губка. Угор. *Гливи ростут на буках.* Вх. Лем. 403.

Гли́вий, а, е. О масти: сѣро-желтый, черно-желтый. Вх. Пч. I 14 *Гливий кінь.* НВолын. у.

Глида́ти, да́ю, еш, *гл.* Глодать, ѣсть *Дай, Боже, із-за молоду кости їсти, а на старість м'яке глидать.* Ном. № 8705. *Дітей годувать — як камінь глидать.* Ном № 9199.

Гли́жа, жі, *ж* Обрывъ, подрытый водою. Переяслав. у.

Гли́жка, ки, *ж.* Комочекъ Черниг. у. Ум. **Гли́жечка.**

Гли́зявий, а, е. Клейкій, вязкій. *Чогось оця каша така глизява* Кіев. у. *Глизявий хліб.* Міус. окр.

Гли́мання, ня, *с.* Глотаніе, жадное проглатываніе.

Гли́ма́ти, ма́ю, еш, *гл.* Глотать, жадно ѣсть. *По три акахвисти на день читаєш, а по чоловіку глимаєш.* Ном. № 859.

Гли́нути, мну, неш, *гл.*=**Глипнути.** *Як глимне він на мене, то аж холод по за шкурою ходить.* Ном. № 3403.

Гли́на, ни, *ж.* Глина. *А щоб його побила руда глина, та, що з кручі пада.* Ном. № 3773. Ум. **Гли́нка.**

Глине́ць, нця́, *м.* Аллюминій. Желех.

Глини́на, ни, *ж.* Частица глины. Константиногр у.

Гли́нище, ща, *с.* Мѣсто, яма, откуда берутъ глину, глинница. Левиц. I. 103.

Гли́нка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глина** 2) Фарфоровая глина. Кіев. Черниг.

Глину́ти, ну́, не́ш, *гл.* Глотнуть, проглотить. (Змій) *прилетить, тебе глине* Чуб. II. 173.

Гли́няний, а, е. Глиняный. Шевч. 437

Гли́няник, ка, *м.* Горшокъ для глины. НВолын. у. *Два щербаті глиняники.* Левиц. I. 2. 2)=**Глинище.** НВолын. у.

Глиня́нка, ки, *ж.*=**Глинище.** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́нястий, а, е. 1) Глинистый. *Земля есть всяка: глиняста, пісковата, чорноземля* Ком. Р. I. 9. 2) Цвѣта желтой глины. *Глиняста курка.* Богодух. у. *Кінь глинястий.* Вх. Лем. 403.

Глип! *меж.,* выражающее раскрываніе глазъ, взглядъ. *А в церкву як увійду, то тільки глип-глип на мене; очі тії як стріли проймають.* Г. Барв. 120.

Гли́пання, ня, *с.*=**Лу́пання.**

Гли́пати, паю, еш, *гл.*=**Лу́пати.** Галиц. Угор. *За обід посядемо,—так і глипа на всіх, як хто ложку до рота несе.* Г. Барв. 93.

Гли́піти, плю, пиш, *гл.*=**Глипати** Желех. Вх. Зн. 10.

Гли́пнути, ну, неш, *гл* Однокр. отъ **глипати.** Глянуть *А дівчина—чорні очі—глипла доокола* Федьк. I. 25.

Глист, та, *м.* Глиста.

Гли́ста, ти, *ж.* 1)=**Глист.** Мил. М 86. 2) Дождевой червь, Lumbricus terrestris. Вх. Лем. 403.

Гли́стник, ка, *м.* 1) Цытварное сѣмя, сѣмя раст. Artemisia Sieberi Bess или Artemisia vahliana Kostel. 2) Раст. Solanum Dulcamara L ЗЮЗО. I. 136.

Глистю́к, ка́, *м* =**Глист** Левиц Пов 366.

Глиста́к, ка́, *м.* Раст. Solanum dulcamara L. ЗЮЗО. I. 167. См. **Глистник.**

Глиста́нка, ки, *ж.* Рыба съ глистою въ серединѣ. Азов. море. (Стрижев.).

Глита́й, тая́, *м* Міроѣдъ, кулакъ

Глита́ння, ня, *с* Глотаніе.

Глита́ти, та́ю, еш, *гл* Глотать. *Лемішку і куліш глитали.* Котл. Ен. I. 11 *Хорт глита, глита молоко.* Грин. I. 146.

Глитну́ти, тну́, не́ш, *гл.* Однокр. отъ **глитати.** Глотнуть.

Глица́рь, ря́, *м.* Палка, которою мѣшаютъ известь въ творилѣ. Черниг. у.

Глица́рня, ні, *ж.* Яма, въ которой приготовляется известь, творило. Черниг.

Гли́ця, ці, *ж.* 1) Деревянная игла: а) для нанизыванія капустныхъ листьевъ. Рк. Левиц.; б) для вязанія сѣти. Конот. у.; в) вмѣсто челнока при тканіи ситъ и рѣшетъ. Вас. 152, 176. 2) Хвоя, игла хвойнаго дерева Кіев. 3) Балясина, столбикъ въ перилахъ, оградѣ. 4) Въ крылѣ вѣтряной мельницы: каждое изъ поперечныхъ бревнышекъ, проходящихъ сквозь рамено, на которыхъ настлано крыло. (Залюб.). 5) Поперечная соединительная жердь, поперечное соединительное бревно, напр. въ боронѣ Чуб. VII. 401. 6)=**Кладка.** *Гей там річка, через річку глиця.* Макс. (1834). 96. 7) „Деревянная линейка съ закрѣпленнымъ концемъ и вырѣзомъ для наматыванія пряжи при плетеніи сѣтей" Вас. 187. 8) При тканіи ковра: линейки для раздѣленія верхнихъ и нижнихъ рядовъ основы ковра Вас. 171 Ум. **Гли́чка.**

Гли́чка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **глиця.** 2) Названіе тонкаго вола. КС. 1898. VII 46

Гліг, глогу, *м* =**Глід.** Желех.

Глід, гло́ду, *м.* Раст.: боярышникъ, Crataegus Oxyacantha L. Анн. 112. Crataegus monogyna Jacq. ЗЮЗО. I. 120.

Гліт, гло́ту, *м.* Тѣснота, давка. Желех

Гліт но, *нар* Тѣсно. Шух. I 84.

Глоба́, би́, *ж.* 1) Согнутое отъ природы дерево. 2) Желѣзный клинъ Черниг 3) Переносно: хлопоты, забота, обуза, непріятность. *Оце мені глоба на шию з отцією роботою!*

Гло́би́ти, блю́, би́ш, *гл* 1) Укрѣплять клиньями валъ въ мельницѣ. Валков. у. 2) Конопатить. Аф. 360 3)=**Глобувати?** Лихорадка на вопросъ „*Чого ж ти йдеш?*" отвѣчаетъ: „*Сіпать і кидать, і трясти, і пекти, і знобить, і глобить, і кров пить, і кість ломить* Мил М. 64.

Глобок, бка, *м.* Клинышекъ, забиваемый между косовищемъ и желѣзнымъ кольцомъ, охватывающимъ косу и косовище Вх. Лем 404.

Глобува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Обижать кого Желех. Причинять кому боль, непріятность. *Він мене глобує.* Вх. Зн. 11.

Глова́рь, ря́, *м* Верхній косякъ у дверей и оконъ.

Гло́вень, ня, *м.*=**Гловарь.** Прил. v.

Глоги́нька, ки, *ж.* Ягода боярышника. Вх. Уг. 233.

Глого́вий, а, е =**Глодовий.** *Терновий вінець на голову клали, глогові шпильки за ніті били.* Гол. II. 23.

Гло́д, ду, *м.*=**Глід.**

Глода́ния, ня, *с.* Глоданіе.

Глода́ти, да́ю, еш, и **гложу́, жеш,** *гл.* Глодать. *Воліла б мати твердий камінь глодати.* Гол. I. 285. *Дітей годувать, як камінь глодать.* Черк. у. *Ой кусайте, хоч глодайте, тільки мене не займайте* Чуб. V. 547. *Не борони козі ліса,—най гложе.* Чуб. I. 258.

Глоди́на, ни, *ж* Боярышниковое дерево. Чуб. V. 105.

Глодо́вий, а, е. Боярышниковый. Чуб. Ш. 58. Грин. II. 34.

Глода́нка, ки, *ж.* Каменная соль. *Я даю сіль-глодянку скотині.* Харьк. г.

Гло́їна, ни, *ж.*=**Гліг**=**Глід.**

Гло́та́, ти́, *ж.*=**Гліт.** Вх. Зн. 21. Подольск г.

Глоти́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Тѣснить, толпиться. *Чого ви так глотите? почекайте трошки.* Ольгов. у.

Глбтно, *нар* =**Глітно.** *Так глотно, що й стати нігде.* Ольгов. у.

Глубина́, ни́, *ж.*, **глубо́кий, а, е** и пр.=**Глибина, глибокий** и пр.

Глу́зд, ду, *м.* 1) Умъ, разумъ, смыслъ, сознаніе. *Скажіть, будь ласкавi, хто з їх дурніший двох?—Та глузду, гріх сказать, скупенько у обох.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 101). *Глузд остатній потеряла.* Котл. Ен. VI. 80. **З глу́зду зсу́нутися, з'їхати, скрути́тися, спа́сти.** Сойти съ ума. Ном. № 6332. Шевч. 300. **Глу́здй відби́ти.** Лишить разсудка Ном. № 6333. **До глу́зду прийти́:** а) образумиться, б) опомниться. **Глу́зду відби́тися.** Лишиться ума, рехнуться.

Глу́здити, джу, дить, *гл.* Бить, стегать *Берет довгу загруту і глуздит їх.* Драг. 121

Глуздівно, *нар* =**Глузливо.** *Енею глуздівно сказав.* Котл. Ен VI. 87.

Глу́зи, зів, *м. мн.* Насмѣшки. Мкр Н. 36. *Остигло й глузи людські терпіти.* Грин. II. 165. **На глу́зи підня́ти** Поднять на смѣхъ. Ном. № 12697.

Глу́зик, ка, *м.* Мелкій известковый дутикъ, попадающій въ гончарное издѣліе. Вас. 178.

Глузли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Вона в мене добра й вірна жінка, тільки дуже жвава, жартлива й глузлива.* Котл. МЧ. 471.

Глузли́во, *нар.* Насмѣшливо.

Глузовни́к, ка́, *м* Насмѣшникъ. *Парубки глузовники все було з старого шкилюють.* Харьк.

Глузовни́ця, ці, *ж.* Насмѣшница.

Глузува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшка. *На обличчі в мене сором од докору, глузування.* К. Псал. 106.

Глузува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Насмѣхаться, издѣваться, поднимать на смѣхъ. *Матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67.

Глузюва́тий, а, е. О глинѣ: „неоднородная, комковатая.... съ мелкими желвачками или журавчиками, дутиками". Вас. 178.

Глу́м, му, *м.* Насмѣшка, издѣвка, посмѣяніе. *Старе скаже на глум, а ти бери на ум.* Ном. № 6013. **На глум пода́ти.** Отдать на посмѣяніе. *На глум старих звичаїв не подаймо.* К. ПС. 23.

Глуми́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Поражать, истреблять, портить. *Наче кара Божа, що людей глумила.* Мет. 437. *Дітвора глумить тільки отті оріхи.* Нов.-Сѣверск. *Було б тобі, вражий сину.... нас трох не кохати, нас трох не глумити.* Рудч. Чп. 178.

Глуми́тися, млю́ся, ми́шся, *гл.* Издѣваться, насмѣхаться, осмѣивать. *Глумилась верша з болота.* Ном. № 7999.

Глумі́ччати, чаю, еш, *гл.* Обращать вниманіе? разбирать? *Е, у нас і панів не глумі́ччають.* Лебед. у. *Хоч який мороз, то не глумі́чча.* Лебед. у.

Глумли́вий, а, е. Насмѣшливый. *Міські все люде нещирії, глумливії.* МВ. I. 75.

Глумли́во, *нар.* Насмѣшливо.

Глумо́та, ти, *ж.* Подниманіе на смѣхъ, издѣвательство

Глумува́ння, ня, *с.* Издѣвательство, насмѣшки. К. ХП. 90.

Глумува́ти, му́ю, еш, *гл.* Издѣваться. *Голови на шаблі здіймали, довго глумували.* Макс. (1849). 24. *Вона з мене глумує, сміється.* О. 1861. XI. 9.

Глумува́тися, му́юся, ешся, *гл.*= **Глумувати**. *Не по божому... так глумуватися з сироти.* Г. Барв. 476.

Глу́п, па, **пе**=**Глупий**. *Хто скуп, собі не глуп.* Ном. № 4707.

Глупа́к, ка́, *м.*=**Дурень**. Харьк. у. Желех.

Глу́пий, а, е. 1) Глупый. *Молодий жовняре, глупий розум маєш.* Голов 2) **Глу́па ніч, пі́вніч.** Глубокая ночь. *Коли це глупої ночі прилітає сокіл.* Рудч. Ск. I. 153. *У глупу ніч виліз мертвець із гроба.* Грин. I. 50.

Глупина́, ни́, *ж.* Глухое, густо заросшее мѣсто въ лѣсу. *У глупині вовки.* НВолын у.

Глупі́ти, пі́ю, еш, *гл.* Пялить глаза, глазѣть. *Дитина на свічку глупіє.* Черк. *Ходив глупів на весілля.* Черк. у.

Глупта́к, ка́, *м.*=**Глупак**. Вх. Лем. 404.

Глупува́тий, а, е. Глуповатый. *Оженився дурний та взяв глупувату, та не знали, що робить—запалили хату.* Ном № 9014.

Глу́ха, хи, *ж.*=**Глуханя**. Вх. Лем. 404

Глуха́ня, ні, *ж.* Тифъ. Желех.

Глуха́чка, ки, *ж.*= **Глуханя**. Вх. Зн. 11.

Глухи́й, а, е́. 1) Глухой. *Глухом, пісню співати.* Ном. № 4679. *Глухий я тетерук.* Ном. № 8556. 2) Беззвучный, мертвый. *В глухій домовині усміхнуся.* Шевч. 269. 3) Пустой, запустѣлый, глухой. *Глухий край. Куток зовсім глухий.* О. 1862. IX. 65. 4) **Глухи́й кіне́ць (у воротях).** Тотъ конецъ воротъ, гдѣ ихъ пята. *В глухім кінці під ворітьми.* АД. II. 9. 5) **Глухи́й дуб.** Дубъ, на которомъ листва держится цѣлую зиму. Борз. у. Прил. у. 6) **Глуха́ кропива́.** Раст.: а) Lamium maculatum L. ЗЮЗО. I. 126; б) Leonurus Cardiaca L ЗЮЗО. I. 126. Ум. **Глухе́ньки́й, глухе́сенький.**

Глухма́н, на, *м.*=**Глушан**. Желех.

Глу́хнути, ну, неш, *гл.* Глохнуть.

Глу́хо, *нар.* 1) Глухо. 2) Беззвучно, мертво, глухо. 3) Пусто, глухо.

Глухо́та, ти, *ж.* Глухота.

Глу́ш, ші́, *ж.* Густо заросшее мѣсто. *У глуші, між вербами, капуста погано росте.* Лебед. у.

Глуша́н, на́, *м.* Глухой человѣкъ. *Коли сі кам'яні боги очима бачать, коли сі глушани ушима чують...* К. МХ. 19.

Глуше́ць, шця́, *м.* Ленъ, Linum usitatissimum. Вх. Уг. 233.

Глуши́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Оглушать, заглушать. *Вітер уривав багацько річей його, торохтючи, колеса глушили їх.* Г. Барв. 19. *Оця кропива тільки глушить сад.—Придивиться, де риба заляга під кригою, та й стане гатити кийком—глушити.* О. 1861. XI 115.

Глуши́ця, ці, *ж.* Раст. Lamium. Вх. Пч. II. 32.

Глушíти, шíю, ешь, гл. Заглушаться, зарастать сорными травами. *Горóд глушíе, бур'яном понімáється земля родюча.* МВ. (О. 1862. I. 96).

Глýшка, ки, *ж.* 1) Глухая женщина. *Чи ти, кумо, глушка?—Та були ушка, та різник одрізав.* Ном. № 8560. 2)=**Глуханя**. Угор. То же: **глýшка** вітрова. Вх. Лем. 404.

Глушкáня, ні, *ж.*=**Глушка. 2**. Угор.

Глушкó, кá, *м.* Глухой человѣкъ. Аф. 361.

Глушмáн, нá, *м.*=**Глушан**=**Глушко**. Одесс. у.

Глушмáнка, ки, *ж.* Глухая женщина. Одесс. у.

Глушник, ка, *м.* Раст.=**Глушиця**. Вх. Пч. II. 32.

Глушнúна, нúни, *ж.* Глушь. *Там така глушнúна, аж сумно; туди й люди не їздять.* Василь. у.

I. **Гля**, *пред.* Для. Ужинок р. поля, 270.

II. **Гля**. Сокращенное повелительное наклоненіе вмѣсто **глянь**. Смотри, взгляни, вотъ. *Оце, гля, причепилася!*

Гдáба, *нар.* Невозможно, напрасно. *Де.... чолвíкові гляба перейти, піде гуцульський кінь певно* Шух. I. 81.

Гляґáний, а, е и пр.=**Ґляґáний** и пр.

Гляґанка, ки, *ж.* Торговля. Угор.

Глядáти, дáю, ешь, гл. Искать, высматривать. *Буду я собі мужа глядати.* Гол. Ш. 397. *Глядай, матко, довгий сто лець, бо вже мені вічний конець.* Гол.

Глядúло, ла, *с.*=**Дзеркало**. Вх. Уг 233.

Глядівнúй, а, é. Ловкій, проворный. Угор.

Глядíти, жý, дúш, гл. 1) Глядѣть, смотрѣть. *Гляди ж, півнику, як прийде лисичка—не одкликайся.* Рудч. Ск. II. 4. **—в голові**. Искать насѣкомыхъ въ головѣ. *Та свекорку годи: в головці гляди.* Грин. Ш. 551. 2) Искать, шупать ища, пробовать, узнавать. *Молода сховалася і дружба виходит на двір і глядит молодої, а не може сам найти.* Грин. Ш. 507. *Нам уже обкучило їсти пшеничний хліб, ідім глядіть житнього.* Чуб. II. 336. *Вгородив свердло в землю, а.... щось за бороду лап. Перемовчав мій батько, тілько боїться тим свердлом більш глядіти* (скарба). Драг. 87. *Глядят кóроваю, чи спікся.* Грин. Ш. 502. 3) Слѣдить, обращать вниманіе. *Коли кінь не глядить дороги, то гляди ти! Чом не глядиш?* Лохв. у. *Гляди себе, то й буде з тебе.* Ном. № 9586. 4) Беречь, присматривать. *Я її розуму навчала і добра її глядíла.* МВ. 5) Соблюдать. *Та ти б не глядів празника та поїхав би у поле орати.* Рудч. Ск. I. 165. *Треба глядіти п'ятниці і середи.* О. 1862. IV. 91.

Гля́дка, ки, *ж.* Раст. Aster. Вх. Пч. II. 29.

Гля́дь! *меж.* Глядь. *Потім глядь—стоїть Іван.* Рудч. Ск. I. 134. *Глядь-поглядь у загоні,—нема волів парú.* Новомоск у.

Глядькó, кá, *м.* Тотъ, кто постоянно смотритъ? *Глядько не наглядиться, хвалько не нахвалиться.* Ком. П. № 200.

Гля́нути, ну, неш, гл. Однокр. в. отъ **глядíти**. Глянуть, взглянуть, посмотрѣть. *Ой як гляну на хустину,—згадаю дівчину.* Мет. 23.

Гля́нутися, нуся, нешся, гл. Посмотрѣть, взглянуть. *Гляньсь на мене, на себе. Подивися, гляньсь, який я удався!* Нп.

Гм! *меж.* Гмъ. *Дивлюсь, аж стоїть краля така, що тільки гм! та й годі* К. ЧР. 124.

Гмáтáти, таю, ешь, гл. Комкать, гнуть Желех.

Гматнúй, á, é. Гибкій. Желех.

Гнап, па, *м.* Мастеръ, изготовляющій сіряки и опанчі. Желех. Гол Од. 55.

Гнáти, женý, нéш, гл. 1). Гнать, погонять. *Волові дай полови, та жени поволі, а коневі—вівса, та жени як пса.* Ном. № 10217. **Гóном гнáти**. Быстро гнать. Харьк. 2) Гнать, прогонять. *Хоч правду женуть люде, та правда завше буде* Ном. *Молодих рекрут женуть кудись через наше село.* Г. Барв. 406. 3) Быстро бѣжать, ѣхать. *Жене як вітрів батько.* МВ. I. 105. 4) Загонять, забивать. *Шпиці за нігті гнали і йому муки завдавали.* Чуб. Ш. 335. 5)—**горíлку**. КС. 1882. I. 225. 6)—**гони**. См. **Гони. —химороди**. См. Химороди.

Гнáтися, женýся, нéшся, гл. 1) Гнаться. *От котик як почув, як погнавсь.... Гнавсь, гнавсь, не догнав.* Рудч. Ск. I. 28. 2) Мчаться. Грин. Ш. 565. *Скажи, коню, до кого це ви так нагло гнались?* Шевч. 641.

Гнéнний, а, е. Гнутый. *Гнене полоззя.* НВолын. у. 2) Никуда не годный. *Таке гнене, що хоч покинь.* Кіев.

Гнéсти, гнетý, тéш, гл.=**Гнітити 1 и 2**.

Гнéт, *нар.* Вдругъ, сейчасъ, тотчасъ. *Гнет стовпами поставали.* Гол. II. 714.

Гнетýха, хи, *ж.* Лихорадка. *Чи ти гнетуха, чи ти трясуха?* Чуб. I. 119.

Гнéть, *нар.*=**Гнет**. *А ту гнеть потопа буде.* Гн. I. 31.

Гнетю́чка, ки, *ж.*=**Гнетуха**. Черниг.

Гни́да, ди, *ж.* Зародышъ вши, гнида. Ном. № 1861. Ум. **Гни́дка**.

Гни́дник, ка, *м.* Вшивецъ. *Ах ти гнидник!* Лохв. у.

Гни́дявий, а, е. Вшивый. О. 1862. V. 41.

Гнилéць, льця́, *м.* Болѣзнь личинокъ пчелъ: пораженіе ихъ грибкомъ Bacillus Preussi. Драг. 32.

Гнилéча, чі, *ж.* Гниль. *Там так смердить у ямі гнилеча: картопля, чи що, загнилась.*

Гнили́й, а́, е́. 1) Гнилой, испорченный. *Гнила капуста. Дров нарубав гнилих.* Рудч. Ск. I. 124. 2) Гнилой, гніющій. *Гниле болото. Гнила зіма.* О. 1861. I. 322. 3) **Гнила́ кватúра**. Третья четверть луны. *Гнила кватиря—робить нічого не слід, бо буде порча.* Чуб. I. 10. См. **Гнилуша**. 4) **Гнилé слóво**. Скверная брань.

Гнили́ця, ці, *ж.* Дикая груша, которую ѣдятъ только прогнившею. Ном. № 12217. Ум. **Гнили́чка**.

Гнили́читися, чуся, чишся, *гл.* О грушахъ: немного загниваться. Желех.

Гнили́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнили́ця**.

Гнили́ччя, чя, *с. соб.* Гнилушки, истлѣвшія вѣтви и стволы деревъ. Желех.

Гни́лка, ки, *ж.*=**Гнилиця**. Желех.

Гнилля́, ля́, *с.* Гниль. *Як прийде Ілля, то наробить у полі гнилля.* Ном. № 476.

Гнилобóкий, а, е. Со сгнившимъ бокомъ. *Груші гнилобокі.* Шевч. 178.

Гниловíд, вóду, *м.* Болото, поросшее сѣномъ и лѣсомъ. Вас. 206. Во мн.: Гниловóди. Незамерзающія болота. О. 1861. VIII. 93, XI. 114.

Гнилозýбий, а̀, е. Съ гнилыми зубами. *Десь вирескався гнилозубий, миршавий чоловічок.* Мир. Пов. II. 66.

Гнилоїд, да, *м.*, **гнилоїда, ди**, *об.* Скряга, скупецъ. Желех.

Гнилоїдити, джу, диш, *гл.* Скряжничать. Желех.

Гнилоїдник, ка, *м.*=**Гнилоїд**. Желех.

Гнилóокий, а, е. Съ больными, гноящимися глазами. Чуб. VII. 577.

Гнилýша, ші, *ж.* Третья четверть луны. Чуб. I. 11. См. **Гнилий 3.**

Гни́ль, лі, *ж.* Гниль. К. Юв. 55.

Гниля́к, ка́, *м.* Сгнившее растеніе.

Гнилятина, ни, *ж.* Гниль. *Розворушив ту гнилятину.* Мир. Пов. II. 54.

Гнилячча, чя, *с. соб.* Сгнившія растенія, гниль.

Гни́пель (гнипля?), *м.* Часть ткацкаго станка: „рукоятка, которою вращаютъ передній навой при навиваніи основы" Вас. 167.

Гни́сти и гни́ти, гнию́, є́ш, *гл.* Гнить.—*Хліб гниє.*—„*Гниє, бо є; оттоді погано було б, як би гнисти нічого було.* Ном. № 14155. *Варево гниє.* Чуб. I. 10. *Хата пустною гниє.* Шевч. 401. *Гниє в неволі, у кайданах.* Шевч. 606.

Гни́хіть, тя, *м.*=**Ніготь**. Прил. у.

Гні́в, ва́, *м.* Гнѣвъ. *Хай його гнів божий поб'є.* Ном. № 3784. Не у гнів твоїй жінці. Не во гнѣвъ будь сказано твоей женѣ. К. ЧР. 220. **Гнів покладáти, положи́ти на кóго.** *На свого старшого брата великий гнів покладав.* АД. I. 187. *Не положіть гнівá! А вона, невістка, такий уже гнів положила, що й обідати не увійшла.* Грин. I. 33.

Гні́ванка, ки, *ж.* Гнѣвъ, ссора. *Тут така була гніванка, що Господи, та й годі!* Черниг.

Гні́вання, ня, *с.* Дѣйствіе гнѣвающагося, гнѣвное состояніе. *Як вам не обридло те гніванння?*

Гні́вати, ваю, еш, *гл.* 1) Гнѣваться, сердиться. *Ой вернися, любе кохання, перестань гніватн.* Чуб. V. 384. 2) Сердить, гнѣвить. *А я ж його не гнівала, ні його родини; нехай його перепросить лихая година.* Чуб. V. 189.

Гні́ватися, ваюся, ешся, *гл.* Гнѣваться, сердиться. *Не гнівайся, дівчинонько, що я не займаю.* Мет. 106.

Гнівúти, влю́, ви́ш, *гл.* Сердить, раздражать, гнѣвать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871.

Гнівúтися, влю́ся, ви́шся, *гл.*=**Гніватися**. *Багатий тут на смерть гнівився.* Котл.

Гнівли́вий, а, е. Раздражительный, склонный къ гнѣву, часто гнѣвающійся. *Чогось Бог гнівливий на нас.* НВолын. у *Очі гнівливі.* МВ. II. 82.

Гнівли́вість, вости, *ж.* Раздражительность, склонность къ гнѣву. Желех.

Гнівли́во, *нар.* Гнѣвно.

Гнівни́й, а́, е́. Гнѣвный, сердитый. *Такий гнівний,—крий мати Божа.* МВ. I. 99. *Червона і гнівна стояла вона.* Мир. Пов. II. 65. Ум. **Гнівне́нький.**

Гні́вни́к, ка́, *м.* Въ выраженіи: **він мій гні́вни́к.** Онъ со мной въ ссорѣ. Желех.

Гнівни́чка, ки, *женск. р.* отъ **гні́вник.** Желех.

Гні́вно, *нар.* 1) Гнѣвно, сердито. *Він гнівно глянув на його.* 2) Обидно, непріятно. Драг. 223. *Може, кому гнівно, добродію, що я кажу?* Харьк. Ум. **Гнівне́нько.** *Та годи, доненько, всім зарівненько, щоб не було гнівненько.* Грин. Ш. 551.

Гніда́н, на́, *м.* Гнѣдой конь. Желех.

Гніди́й, а́, е́. 1) Гнѣдой. *Гнідий кінь.* Употребляется иногда безъ подразумѣваемаго существительнаго. *Сідлай, хлопче, ти гнідого, а сам сяду на другого.* Чуб. 2) Коричневый, бурый. *Гнідий птах.* Вх. Лем. 404. *Гніде просо.* Вх. Лем. 404 Ум. **Гніде́нький, гніде́сенький.** Грин. Ш. 696.

Гніди́ти, джу́, ди́ш, *гл.*=**Гні́тити 4.** Галиц

Гні́зде́нце, ця, *с.*=**Гніздо.** *Бусьок і бусьчиха увили собі гніздéнце.* Фр. Пр. 128.

Гні́зде́чко, ка, *с.* 1) Ум. отъ **гніздо.** *Галочки гніздечко в'ють.* Мст. 134. 2) Коконъ. *Червяк сидить у гніздечку, а як стане у мочах, то перегризає його.*

Гніздити, зджу́, ди́ш, *гл.* Бить все въ одно мѣсто. *Вхопили його вдвох, повалиляи та й гніздять його коліньми по голові.* Новомоск. у.

Гні́здитися, зджуся, дишся, *гл.* Гнѣздиться. Левиц. I. 95. *Яструбам з орлами не тутка гніздитись.* О 1862. I. 110.

Гніздúще, ща, *с.* Ув. отъ **гніздо.** Чуб. I. 122.

Гніздо́, да́, *с.* 1) Гнѣздо. *Всяка пташка своє гніздо знає.* Ном. № 9480. 2) Въ толчеѣ для проса: углубленіе, гдѣ лежитъ зерно. Харьк. (Залюб.). 3) Солома, лежащая въ жлукті. Мил. 18. 4)=**Містище.** Вх. Зн. 36) 5) ? *Як у хлопця на тімени є одно „гніздо“, то буде мати одну жінку, а як двоє, то дві.* ЕЗ. V. 180. Ум. **Гніздéчко.**

Гніздю́к, ка́, *м.* 1) Запорожецъ, сѣвшій на хозяйство. КС. 1883. XI. 502. 2) Неудачный хлѣбъ? *Ось іди, чоловіче, якого я гніздюка напекла!... Той гніздюк так і росплився по черені і розтріскавсь.* Г. Барв. 323.

Гній, гно́ю, *м.* 1) Навозъ, пометъ. *Коњюх коні ганяє, він гноєм воняє.* Чуб. V. 1087. 2) Гной, матерія. *Чиряк великий, а гною мало.* Ном. № 6325.

Гнійни́й, а́, е́. 1) Навозный, унавоженный. *Гнійне поле.* Каменец. у. 2) Гнойный.

Гнійни́к, ка, *м.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 11.

Гні́сті, тів, *мн.*=**Нігті.** О. 1861. XI. Св. 62.

Гні́т, ту, *м.* 1) Прессъ; тяжесть, наваленная съ цѣлью сдавить. *Сир під гнітом лежить.* 2) Гнетъ, притѣсненіе. *Весь віковічний гніт, вся ненависть виявлялась тим диким вогнем в його очах.* Левиц. Пов. 269. 3) Огонь, разведенный на **припічку**, когда въ печь сажаютъ хлѣбъ. См **Гнітити хліб.**

Гнітúсрака, ки, *об.* Харьк Упорный, несговорчивый человѣкъ. *Торгувалась, торгувалась—так і копійки не спуска; та я його вже давно, знаю він такий* (вона така) *гнітисрака.* Лебед. у.

Гнітúти, чу́, тиш, *гл.* 1) Давить, прессовать, нагнетать. *Камінюка гнітила.* Стор. МПр. 21. *Гнітили сир.* Левиц. I. 466. 2)—**тéрен, слúви.** Сохранять на зиму въ кадкѣ съ водой, надавивъ сверху тяжелымъ деревяннымъ кружкомъ. *Гнічені сливи.* Чуб. II. 29. 3) Угнетать. *Усе, що гнітить чоловіка в занедбалім товаристві.* Стор. 4) **Гнітúти хліб.** Подрумянивать. Чуб. I. 123. (Чтобы **хліб гнітити**, берутъ немного соломы, зажигаютъ и кладутъ на **припічку**). 5) Бить. *Як начали вони її гнітить тими молотами.* Чуб. II. 263. 6) **Гнітúти на сéрці.** Скрывать въ душѣ тяжелое чувство. *Бачу я та мовчу: усе на свойому серці гнічу.* Кобел. у.

Гнітúтися, чу́ся, тишся, *гл.* 1) Давиться, надавливаться. 2) Быть угнетаемымъ. 3) **Хліб гні́титься.** Хлѣбъ подрумянивается. *Паска ніяк не гніниться.* Кролев. у.

Гнітýха, хи, *ж.*=**Гнітючка.** ХС. Ш. 53.

Гнітю́чка, ки, *ж.* Видъ лихорадки. Міусск. окр.

Гнобúтель, ля, *м.* Гонитель, преслѣдователь, притѣснитель. *Не вірьте їм, пане, бо вони звісні на нас гнобителі.* Могил. Подольск.

Гнобúти, блю́, бúш, *гл.* Угнетать, притѣснять. Желех.

Гноївка, ки, *ж.* 1) Навозная жижа, вода, въ которой мокъ навозъ. Вх. Зн. 34. *Випила б і гноївки, не то що, та нігде і на тлі води не видко.* Гн. IV. 64. 2) Erystalis tenax. Вх. Лем. 404.

Гноївня, ні, *ж.* Мѣсто для складыванія навоза, навозная куча. *На що тут сиплеш сміття? Хиба нема гноївні?* Прил. у.

Гноїння, ня, *с.* 1) Гноеніе. 2) Унаваживаніе, удобреніе.

Гноїти, гною́, їш, *гл.* 1) Гноить. *Діди строють, а баби гноють.* Ном. № 10111. 2) Унаваживать, удобрять. Угор.

Гноїтися, гною́ся, їшся, *гл.* 1) Гноиться, покрываться матеріей, гноемъ. 2) Быть превращаемому въ гной, въ навозъ. 3) Быть унаваживаему.

Гноїсько, ка, *с.*=**Гноївня**.

Гноїще, ща, *с.*=**Гноїсько**. К. Псал. 263.

Гнойови́й, а, е. Навозный. Грин. II. 317. *Гнойова яма. Гнойова лопата.* НВол. у.

Гнойови́к, ка́, *м.*=**Гнояк**.

Гнойовúсько, ка, *с.*=**Гноїсько**.

Гнойо́к, йку́, *м.* Ум. отъ **гній**. *Як ноги въ гнойку, то й губи в лойку.* Ном. № 7188.

Гно́ття, тя. с. Отрепье. *Де вже думати про одежину!... Все позношувала! Саме гноття та рем'я висіло.* Мир. ХРВ. 25.

Гноюва́тий, а, е. Перегнойный. Харьк.

Гноя́к, ка́, *м.* 1) Навозный жукъ. Вх. Лем. 404. См. **Гнойовик**. 2)=**Гноївня**? КС. 1893. V. 275.

Гноя́ка, ки, *ж.* Ув. отъ **гній**.

Гноя́ний, а́, е́. Навозный, унавоженный. Лебед. Мил. М. 105.

Гноя́нка, ки, *ж.* 1) Гнойный прыщъ. Желех.

Гноя́рня, ні, *ж.*=**Гноївня**. Рк. Левиц.

Гнуздá, дú, *ж.* Чаще употребляется ум.: **гнуздéчка**. Чуб. II. 319. *Взяла коня за гнуздечку.* Мет. 74. Части: **вудила**—**удила**, одинъ конецъ которыхъ имѣетъ **бара́нчик**, которымъ и зацѣпляется за **кільце́**; ремень поверхъ морды внизу—**нахра́пник**, вверху—**налóбник**, застегивающійся подъ шеей—**підборóдник**. (Е. Чикаленко).

Гнуздáти, дáю, еш, *гл.* Зануздывать.

Гнуздéчка, ки, *ж.* Ум. отъ **гнузда**.

Гнýти, гну, гнеш, *гл.* 1) Гнуть. *Гне шию, як віл у ярмо.* Ном. № 1293. *Шия—хоч обіддя гни,*—такая толстая. Ном. №8595. *Спати,—аж гілля гне,*—такъ сильно хочется. Вас. 212 – **кúрпу**. Важничать, задирать носъ. Ном. № 2467.– **на що́, куди́**. Намекать на что. Ном. № 13846. *Бач, куди гне!* (или **на що**). – **теревéні**. Болтать пустяки. — **матюкú**. Браниться матерными словами. 2) Запрашивать много. *Гне, як дурень за батька*—очень много запрашиваетъ. Мнж. 166.

Гнýтися, гнýся, гнéшся, *гл.* 1) Гнуться, сгибаться. *Долина глибока, а калина висока, аж додолу віття гнеться.* Мет. 79. *Їсть так, аж ніс гнеться,*—съ жадностью ѣстъ. Ном. № 12207. 2) Переносно: покоряться. *Ярема гнувся, бо не знав, не знав сіромаха, що виросли крила.* Шевч. 132. 3) Увиливать, не желать сдѣлать. *Не гнися, сваточку, не гнися: єсть у тебе на кошарі ягниця,—поведи на торжок та продай а нам горілочки розгадай!* Грин. III. 499. *Довго мабуть гнувся—не давав?* МВ. (О. 1862. III. 74).

Гнýчий, а, е, гнучкúй, а́, е́. Эластичный, гибкій. *Мужича правда есть колюча, а панська на всі боки гнуча.* Котл. Ен. VI. 53. *Як тополя серед поля гнучка та висока.* Шевч. 20. *І станом гнучим, і красою пренепорочно молодою старії очі веселю.* Шевч. 425. **Гли́на гнучка́**. Глина годная для лѣпки, достаточно приготовленная для этого; Вас. 177; Шух. I. 260.

I. Го! *меж.* Употребляется въ видѣ **го-го-го!** или **го-гов!** для оклика.

II. Го, *мѣст.* Сокращенная форма вмѣсто **його**. Правоб. *І калачем го не звабить.* Ном. № 5097.

Гобéлки, *мн.* Въ выраженіи: **На гобéлки**—до тла, совершенно. *Він нас хотів спалить на гобелки, значить зовсім, усе, як єсть.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гобза, зи, *ж.* Раст. Sambucus ebulus. Лв. 101.

Гобзувáти, зýю, еш, *гл.* Изобиловать. *Колесниця Божа дивна тьмами воїнства гобзує.* К. Псал. 151. Вѣроятно это слово просто перенесено Кулишемъ изъ ц.-славянскаго перевода псалма: „Колесница Божія тмами темъ, тысяща гобзующихъ". (Псаломъ, 67, ст. 18).

Гоблюванка, ки, *ж.* Стружка. Вх. Лем. 404.

Гóв! *меж.* Означаетъ окликъ: ау!

Го́вбур, ра, *м.* Водоворотъ. *У говбурі на Дністрі крутяться.* Каменец. у.

Гове́до, да, *с.*=**Гов'е́до.** Употребляется только какъ бранное слово. Вх. Лем. 404.

Гов'е́до, да, *с.* Рогатый скотъ. (На границѣ съ Угорщиной и въ Галиціи). Вх. Зн. 11.

Говіль'ник, ка, *м.* Говѣльщикъ. Аф. 361.

Говіль'ниця, ці, *ж.* Говѣльщица. Аф. 362.

Гові́ння, ня, *с.* 1) Говѣніе. *З дурного говіння не буде спасіння.* Ном. № 133. 2) Постъ. Шух. I. 41; Гн. II. 175. *Звоювали Путилову в велике говіне.* ЕЗ. V. 144.

Го́вір, вору, *м.* Говоръ. *Почувся людський говір, крик.* Левиц. I. 126.

Гові́рка, ки, *ж.* 1) Выговоръ, діалектъ, манера говорить. *У литвинів говірка не така, як у нас.* Черниг. *Пані наша.... з себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31. 2) Разговоръ, говореніе. *А я хотів би почути говірки женихової.* Г. Барв. 328. *У тій тихій говірці їм почулася грізна буря.* Мир. ХРВ. 115. 3) Пересуды, сплетня. *Пішла вже скрізь по селу про його говірка.* Полт. Ум. Говіронька. *Така тиха, така й мова, така й говіронька.* Чуб. V 123.

Говірки́й, а́, е́. Разговорчивый. *Зріс на самоті, сам із собою. Не говіркий був.* МВ. II. 11. *Старі люде говіркі.* Г. Барв. 316.

Гові́ронька, ки, *ж.* Ум. отъ **гові́рка.**

Гові́ти, вію, еш, *гл.* Говѣть. *Говів, Богу невимовно.* Ном № 132. *Коли ви будете говіть? — Тоді, як хліба не стане.* Ном. № 131.

Говори́ти, рю́, риш, *гл.* 1) Говорить. *Говорив бы, та рот замазаний,*—нельзя ничего говорить. Ном. № 3585. *Говорить богато, та все чорт зна що.* Посл. *Говорить—як у рот кладе*—такъ понятно. Ном. № 12903. *Говорить—як з письма бере,*—такъ умно и складно. Ном. № 12904. *Говорить—як неживий, як спить, як три дні хліба не їв,*—такъ вяло. Ном. № 12925—12928. *Говорить, як з бочки,*—грубымъ басомъ. Ном. № 12889. 2) Разговаривать. *Та про волю ниюком в полі з вітрами говорять.* Шевч. *Чом до мене не говориш, моє миле серце?* Мет. 64.

Говори́тися, *гл.* Употребляется только въ 3-емъ лицѣ и чаще всего безлично: **говори́ться, говори́лось.** *Пословиця говориться, а хліб їсться.* Ном. № 11285 *Дід мовчить, неначе не до його говориться.* Левиц. I. 98 *Ой що ся говорило, то все ж то неправда.* Чуб. V. 395.

Говорі́ння, ня, *с.* Говореніе, манера говоренія.

Говорли́вий, а, е́. Говорливый. *Говорлива, як горобчик.* Кв.

Говору́ха хи, *ж.* 1) Многорѣчивая женщина, говорунья. Котл. Ен. V. 36 2) *м.* Говорунъ. *Дрансес був дивний говоруха.* Котл. Ен. VI. 57. Ум. **Говору́шка. говору́шечка.** *Дівчино пташиночко, щебетушечко! Співай мені, кажи мені, говорушечко.* О. 1861. VI. 151.

Говору́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **говоруха.** 2) мн. Родъ грибовъ.

Говорю́чий, а, е. Говорящій, имѣющій даръ слова.. *Говорючий голуб.* Грин. I. 164, 160. 2) Говорливый, разговорчивый. *Молодий говорючий Радюк.* Левиц. Пов. 154.

Го́гіт, готу, *м.* 1) Ржа́ніе. 2) Сильный и продолжительный звукъ, шумъ. (См. **гоготати.** (На ярмарку) *гогот та рейвах.* О. 1862. VI. 98.

Гоголіти. лію, еш. *гл.* Блестѣть, свѣтиться. *Вода гоголіє поверх трави.* Борз. у.

Го́голь, ля, *м.* Родъ дикой утки, Anas clangula. Вх. Пч. II. 8. *Гоголю, гоголю, припливи к берегу.* Чуб. Ш. 306.

Гогота́ння, ня, *с.* Дѣйствіе отъ гл. **гоготати.**

Гогота́ти, чу́. чеш и гоготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* 1) Ржать. *А на дворі кониченьки гогочуть.* Грин. Ш. 439. 2) Издавать сильный и продолжительный звукъ, напр.: при отдаленномъ громѣ, сильномъ вѣтрѣ, сильномъ пламени. *Грім гогоче, а блискавка хмару роздирає.* Шевч. 166. *Вітер на десять голосів реве і виє, і скиглить, і гоготить.* Драг. 72. *А наша хата полу'ям полала, і навкруги земля, мов пекло, гоготала.* КМБ. X. 17.

Го́д, ду, *м.* 1) Годъ, *Год—великий чоловік.* Посл. (Ворз. у.). *Влітку день—год.* Ном. № 12555. *Ой гуляв, гуляв бідний козак-нетяга сім год і чотирі.* ЗОЮР. I. 200. *Сім год баба похмілялась, та з похмілля і вмерла.* Ном. № 11461. *Два годи любились вони дуже.* Рудч. Ск. I. 78. *Другого чи третього году прислав їй гроші,*—на второй или на третій годъ прислалъ ей деньги. Харьк. **У год.** Черезъ годъ. *Дак він жив год. Вони в год як*

раз і прийшли довідаться. Рудч. Ск. I. 72. **Під год, як до го́ду.** Какъ въ какой годъ. *Під год (як до году) так і хліб родить.* Ном. **Год-у-год.** Изъ года въ годъ. *Так год-у-год і живемо, хвалити Господа.* Г. Барв. 17. **В ряди́-годи́.** Рѣдко, иногда. Ном. № 7734. 2) мн. **года́.** Лѣта. *Инший молод годами, та старий літами.* Ном. № 2217. **Года́ ви́йшли кому́.** Достигъ извѣстныхъ лѣтъ. *Піп не хоче вінчати: ще, каже, йому года не вийшли.* Г. Барв. 201. 3) **У году́ бу́ти.** Служить по найму на годъ. Борз. у. **По года́х ходи́ти.** Служить по найму на годъ нѣсколько лѣтъ. *Та щоб я й горенька не знала, та щоб я не ходила по годах..* Мил. 202. *Та буде ж мене по строках, буде ж мене й по годах.* Мил. 202. **Ум. Годо́к, годо́чок.** *Їй дванадцять годочків.* МВ. I. 130.

Го́ден, дна, дне. Краткое окончаніе отъ **годний.** 1)=**Годний. Го́ден у Бо́га.** Угодный Богу. *Як я буду в Бога годен, буде в мене худобонька.* Гол. IV. 450. 2) **Не го́ден.** Не въ состояніи. *З тої туги аж не годен їсти.* Гн. II. 188.

Годи́льник, ка, *м.* Стѣнные часы. См. **Годинник.** Вх. Лем. 404.

Годи́на, ни, *ж.* 1) Часъ. *Ой сплю годину, сплю і другую, й а вже повертає та на третюю.* Гул. Арт. Укр. п. 33. *Як ось із неба дощ полився, в годину ввесь пожар залив.* Котл. Ен. II. 33. *Ой уночі, а з півночі та о третій годині, гей злапали вдовин сина....* Гол. I. 139. *В осени дня—година.* Ном. № 613. *Вік наш—як година.* Ном. № 8265. **Що годи́ни.** Каждый часъ. *Що години треба давати по ложці.* Употребляется также въ значеніи: постоянно. *Що день, що години питається.* Шевч. **У Лемковъ годи́ни**—стѣнные часы. Вх. Лем. 404. 2) Время, пора. *Не такий світ, не така година да тепера настала.* Мет. 241. *Та збудила мене мати в обідню годину.* Мет. 20. *Не за великий час—за малую годину. Так то, бачу, недовга літ наших година: скоро цвіпе, скоро і в'яне, як у полі билина.* ЗОЮР. I. 318. **По малій годи́ні.** Немного спустя. *Коли по малій годині і він приходить назад,—довго і не барився.* Новомоск. у. *Заміж іти—не дощову годину перестояти.* Ном. № 8851. *Чималу я годину пересиділа, поки вийшла пані.* МВ. (О. 1862. Ш. 52). *Щасливою годиною козак уродився.* Мил. 79. **Досві́тня годи́на.** Предразсвѣтная пора. Шевч. 233. **Лиха́ годи́на.** Плохія, тяжелыя времена. *Лиха година настала.* **Лиха́ годи́на** часто употребляется въ значеніи: злой рокъ, злая судьба. *Ой лихая година моя! Одурялась родина моя!* Макс. *Бий тебе лиха година!* Въ этомъ же значеніи употребляется и **чо́рна годи́на.** *Щоб на тебе прийшла чорна година!* Ном. **На лихо́ї годи́ни.** На какого чорта. *На лихої години тобі це здалося?* **При такій годи́ні.** Въ такомъ случаѣ. *Орла повісить на тичині і при такій годині республіку зробить.* Шевч. 582. Часто употребляется тавтологически: **час—година.** *За час за годину милосердному Богу душу оддав.* Нп. Также: **день-година.** *Як із день-години зчиналися великі войни на Україні.* АД. II. 3. **Оста́тня годи́на.** Послѣдній часъ, конецъ жизни. *Тепер прийшла на нас остатня година.* Впрочемъ **остатня година** употребляется и просто въ значеніи послѣднее время. *В останню годину йому стало лекше, а то було зовсім погано.* 3) Хорошая погода. *Як би була година, то треба б сіно гребти, а то дощі та дощі.* Также употребляется: **до́бра годи́на**—хорошая погода, **нега́рна годи́на**—дурная погода. **На годи́ні ста́ло.** Установилась погода. Лохв. у. 4) **Годи́на іде́.** Идетъ дождь. Шух. I. 81. **Ум. Годи́нка, годи́нонька, годи́ночка.**

Година́рь, ря́, *м.* Часовщикъ. Угор.

Годи́нка, ки, *ж.* 1) **Ум.** отъ **година.** 2) Часы. Угор. **У Лемковъ годи́нки**—карманные часы. Вх. Лем. 404.

Годи́нний, а, е. Погожій, погодный, благопріятный (о погодѣ). *Годинне літо.* Лохв. у. КЦН. 187.

Годи́нник, ка, *м.* Часы. *Годинник на стіні цокав.* Левиц. I. 34. *Годинник ржавий і старий, за дверми виснеш ти.* Щог. В. 140. *Пан чекатиме нас об одинадцятій годині,—промовив Искра, устаючи з канапки і виймаючи з-за пазухи свого годинника.* Морд. Пл. 41. **У Лемковъ:** стѣнные часы. Вх. Лем. 404. См. еще: **Година 1, годи́нка 2, годильник.**

Годи́нонька, кн, *ж.* **Ум.** отъ **година.**

Годи́ночка, кн, *ж.* **Ум.** отъ **година.**

Годинува́тий, а, е=Годинний. *Як молодик прямий—годинуватий буде, а коли кривий—дощовий.* ХС. VII. 417.

Годиня́р, ря́, *м.*=**Годинарь.** Вх. Лем. 404.

Годи́ти, джу́, ди́ш, *гл.* Угождать, помогать. *Старому та хорому годи завше як малому.* Ном. № 8085. *Як Бог годить.*

то й мокре горить. Ном. *Годить, як болячці.* Ном. № 4488.

Го́ди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* 1) Условливаться, соглашаться. *Годись на рік! що схочеш?* МВ. I. 31. 2) Мириться. *Як посварилися, так і досі не хотять годитися.* 3) Быть годнымъ, годиться. *Тепер я сама побіжу, ти нікуди не годишся.* Рудч. Ск. I. 148. 4) Уговариваться, условливаться. *Жид годився з наймичкою* (наймаючи). КС. 1883. III. 670. 5) Безлично: **годи́ться, годи́лося.** Годится, слѣдуетъ, прилично. Сим. 231. *Кров не водиця, розливати не годиться.* Ном. № 4074. *Квочку годиться підсипати в неділю.* Грин. II. 19. *Так не годиться говорити.* Левиц. I. 316. **Для годи́ться.** Для приличія. *Він робить це для годиться.* Кіев.

Го́дитися, джуся, дишся, *гл.* О погодѣ: проясняться. *От вже на дворі стало годиться.* Прил. у.

Го́ді, *нар.* 1) Полно, довольно, баста. *Та годі сидіти, та пора летіти.* Мет. *От Іван і годі її стріляти.* Рудч. Ск. I. 136. *Ждала, ждала, та й годі сказала.* Ном. № 5628. 2) Дальше нечего сказать, баста, да и только. *Добре мені так, що годі.* МВ. I. 15. *Лихо, та й годі* Ном. № 2224. *Рай, та й годі.* Шевч. 35. *Сміх, та й годі.* Шевч. 285. 3) Нельзя, невозможно.

Годі́вля, лі, *ж.* Кормъ, кормленіе. *На годівлю птиці треба багато зерна.* Полт. *Пішов він* (вовк) *уп'ять просити собі у Бога годівлі.* Чуб II. 126.

Годівщи́на, ни, *ж.* 1) Срочная годовая служба. *Меншою наняла на год, та мабуть оберуть з годівщини, бо піде в салдати.* Екатериносл. у. 2) Заработанное за годъ жалованье, годичная плата. *То я кушпи за свою годівщину, що заслужила собі у чоловіка в году.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Годко, ка, *м.* Пт. Upupa, удодъ. Вх. Уг. 233.

Го́дний, а, е. 1) Почтенный, достойный, уважаемый, хорошій. *Четверту доньку видала вже за дударчика, за годного, тверезого капельмайстерчика.* Гол. Ш. 463. *Товаришу наш годний та славний.* Федьк. 2) Достойный, стоитъ. *Добре само ся хвалить, а злое похвали не годно.* Ном. № 2568. *Наживши кривавим потом копійку, поспішав, щоб багатому Терпилові показатись годним його дочки.* Котл. НП. 393 *Не плач, янеляточко моє! сліз твоїх вона не годна.* МВ. (О. 1862. III. 42). 3) Согласный. *Я за тобов іти годна.* Гол. IV. 512.

Годо́ванець, нця, *м.* 1) Воспитанникъ, вскормленникъ. *Приняв був до себе якогось сироту Петра за годованця.* Котл. III 355. 2) Крестьянинъ, который завѣщаетъ кому либо свое имущество, за что наслѣдникъ долженъ до смерти кормить и поить завѣщателя. Шух. I. 52. 3) Животное, откармливаемое на убой. *Вже всюди вправилась, тільки ще зосталось бур'яну насікти для годованців.* Св. Л. 9.

Годо́ваний, а, е. Откормленный. *А на апостольськім престолі чернець годований сидить.* Шевч. *Тілом обросло, як кабан годований.* Ном. № 8626.

Годо́ванка, ки, *ж.* Воспитанница, вскормленница. Шевч. 493; КС. 1885. III. 550

Годо́ванок, нка, *м.* = **Годованець.**

Годови́й, а́, е́. Годичный, годовой. Въ заговорѣ: (Пристріт) *і денний, і суткови́й, і тридневний, і годовий, і лісовий, і гиляховий.* Чуб. I. 134.

Годови́к, ка́, *м.* Однолѣтокъ, годовикъ. *Вона хлопчика годовика, сього Левка, взяла у прийми.* Кв. Ум. **Годовичо́к.** Стор. I. 95.

Годови́ни, ви́н, *ж мн.* = **Роковини** Мил. 171.

Годови́ще, ща, *с* Годовой срокъ найма. *Один син у людей служить, а другого нищий, кобзар, узяв.... за годовище півтора цілкового поступив.* ЗОЮР I 46

Годо́к, дка́, *м.* Ум. отъ год.

Годо́чок, чка, *м.* Ум. отъ год.

Годува́льниця, ці, *ж.* Кормилица. *Яра пшениця—годувальниця.* Грин. Ш. 38.

Годува́ння, ня, *с.* 1) Кормленіе. 2) Воспитаніе, вскормленіе. 3) Откармливаніе.

Годува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Кормить. *Багач ся дивує, чим убогий діти годує* Ном. № 1606. *Вовка ноги годують.* Ном. № 7207. 2) Пропитывать, вскармливать. *Тяжко дітей годувати у безверхій хаті* Шевч. 99. *Не на тее, козаченьку, дочку годувала, щоб з тобою пройдисвітом гуляти пускала.* Нп. 3) Откармливать *Годують на сало.* Рудч. Ск. I. 71. 4) Пробывать, проживать въ теченіе года. Ном № 10392.

Годува́тися, ду́юся, ешся, *гл* Кормиться, пропитываться. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. *Не хлібом я—зітханнями годуюсь.* К. Іов. 9. 2) Кушать, ѣсть. Употребляется преиму-

щественно въ выраженіи, которымъ приглашаютъ гостей: **Годуйтеся, люде добрі!** *Борщу скуштуйте, галушок, годуйтесь, кушайте доволі.* Котл. Ен. V. 14. *Не турбуйтесь, люде добрі, годуйтесь на здоров'я.* К. Оп. 138.

Году́ля, лі, *ж.* Пища, кормъ. Угор.

Году́н, на́, *м.* Кормитель. Въ загадкѣ какъ названъ горшокъ для варки пищи. *Годун-годунець сто душ годував.* Ном., ст. 301, № 389.

Годунє́ць, нця́, *м.* = **Годун.** Ном., ст. 301, № 389.

Го́дяний, а, е. О погодѣ: ясный. *Цей місяць був не годяний, а дощовий.* Лебед. у.

Годя́щий, а, е. 1) Пригодный, годный. *Годящий на вінік та на смітник,*— совсѣмъ плохой. Ном. 2) Хорошій, доброкачественный, прочный. *Коли годящий в його кінь—їдь на йому у Січ.* Стор. I. 122. *А тут ще недостатки... що ні з чим і вирядити: ні сорочечки, ні одежинки годящої.* МВ. I. 52. *Округ хутора—годящий вал.* КЧР. 5. О человѣкѣ: хорошій, здоровый, крѣпкій. *Нікого в поміч не просімо: годящі парні ти і я.* Котл. Ен. VI. 41. О работникѣ: хорошо работающій, умѣлый. *Годящий тесля.* О. 1862. Ш. Кулишъ. 22.

Го́же, *нар.* 1) Красиво, хорошо. *Матінко, повная роже, дивитись на тебе гоже.* Мет. 201. *Як Бог поможе, то все буде гоже.* Ном., ст. 281, № 11. *Кланяйся, Г'аннусю, гоже.* Нп. 2) Прилично, слѣдуетъ. *Не гоже так робити. Прибралась так, як гоже для празника.* О. 1862. IV. 77.

Го́жий, а, е. 1) Хорошій, красивый. *Ой мій сину гожий, женися небоже!* Ном. *Така, красна, коби рожа, як тополя, така гожа.* Чуб. Ш. 38, 2) = **Погожий 1.** *Гожа вода.* 3) Благопріятный, удобный. *Гожого часу підожду. Звінчав дітки одноліткі в гожий час.* Нп. 4) Нужный, годный. *На́ тобі, небоже, що мені не гоже.* Ном.

Го́зеро, ра, *с.* = **Озеро.** *Іди у полє, там стоїть гозеро і коло гозера стоїть кобила.* Грин. II. 79. (Острожск. у.).

Го́ївня, ня, *с.* Залѣчиваніе, заживленіе.

Го́їти, го́ю, їш, *гл.* О ранѣ: лѣчить, заживлять. *Трудно рану гоїти, а не вразити.* Ном. № 1574.

Го́їтися, го́юся, їшся, *гл.* Залѣчиваться, заживать. *Як був порізав пальці, а вже гояться.* 2) Лѣчиться (отъ раны).

I. Го́й! *меж.* = **Ой, гей.** Шух. I. 179. *Хвалилася біла береза своїм цвітом перед лісами,—гой дай, Боже!* Чуб. Ш. 299.

II. Го́й, го́я, *м.* Евреи называютъ этимъ именемъ христіанъ. На правобережьи употребляется въ значеніи дурачекъ. *Дурний гою, продав кабак* (гарбуз) *замісць лою.* Ном. *Та прийди ж, гою, сядь собі, я горілки дам тобі.* Чуб. V. 1088.

Го́йда! *меж.* отъ *гл.* **гойдати,** выражающее качаніе. Въ колыбельныхъ пѣсняхъ: *А-а, гойда! Чужа мати пойда!* Колыб. п. Макс. *Ой ну люлі, гойда.* Мил. 48.

Го́йдойка, ки. *ж.* (Черниг.), **го́йдочка, ки,** *ж.* (Левиц. Пов. 135). Качель.

Гойдана́, *меж.* = **Гойда, гойдаша.** *Гойдана, гойдана! заріжемо барана.* Мил. 48. (Колыб. п.).

Го́йданка, ки, *ж.* 1) Качаніе. 2) = **Гойдалка.** МУЕ. Ш. 169. 3) Родъ **лемішки** изъ кукурузной муки. МУЕ. I. 104.

Го́йда́ння, ня, *с.* Качаніе, колыханіе.

Гойдарь, ря́, *м.*, и пр. = **гайдарь и пр.**

Го́йда́ти, да́ю, еш, *гл.* Качать, колыхать. *Дивлюся на височенну сосну. Вітер нею гойдає.* Г. Барв. 366. *Сонце гріє, вітер віє.... на калині одиноке гніздечко гойдає.* Шевч. 34. *Сміється козак, коня сідлаючи, плаче дівчина, дитину гойдаючи.* Чуб. V. 342.

Го́йда́тися, да́юся, ешся, *гл.* Колыхаться, качаться. *А на вітах гойдаються нехрещені діти.* Шевч. 324.

Гойдаша́, *меж.* = **Гойда.** *Гойда, гойда, гойдаша!* (Колыб. припѣвъ). Ном. № 9256.

Го́йдиця, ці, *ж.* Волынка, музыкальный инструментъ. Угор.

Гойк, ку, *м.* Крикъ, шумъ. Угор.

Го́йкати, каю, еш, *гл.* Кричать. Вх. Зн. 11.

Го́йна, ни, *ж* Побѣгушка, вертушка. Брацл. у.

Го́йний, а, е. Щедрый, роскошный. *Чоловік гойний такий, що кождому давав всього.* Гн. II. 68.

Гойни́ця, ці, *ж.* Цѣлебное средство. *Травиця-гойниця.*

Го́йно, *нар.* Щедро, роскошно, изобильно. *Гойно приймати гостей. Жити гойно.* Чуб. Ш. 371. *Та вона у мене так жила гойно: не знала ніякої роботи.* Уман. у.

Гойове листя, *с.* Раст. Plantago lanceolata. Вх. Лем. 404.

Гок, ку, *м.* Степной загонъ для скота. Мнж. 178.

Го́л, ла, ло. Краткая форма отъ **голий.**

Голв'я́ка, *ж.*=**Гілляка.** *Пойшов дід у гай, вирубав поліно дров, прив'язав його до голв'яки.... що вітер повійне, погойдне те поліно, то воно об дерево й стукає.* Чуб. II. 65.

Голдува́ти, ду́ю, єш, *гл.* Давать дань, быть въ ленной зависимости. *Ей, Василю Молдавський, господарю наш волоський! Чи будеш за нас одностайне стояти? Будем тобі голдовати: коли ж ти не будеш за нас одностайне стояти,—будем иншому пану кров'ю вже голдувати.* АД. II. 101. *Царі Владиці всіх владик голдують.* К. ПС. 8.

Голе́ндер, ра, *м.* Голландецъ.

Голе́ндерський, а, е. Голландскій.

Голе́ць, льця́, *м.* Раст. Avena nuda L., овесъ голый. Вх. Пч. II. 29

Голе́ча, чі, *ж*=**Голота.**

Голе́шник, ка, *м.* Игольникъ. **Черк.** у. *Загубив свій голешник, той, що голки в йому держить.* Новомоск. у.

Голи́борода, ди, *м.* Шутливое названіе великовозрастнаго ученика, брѣющаго уже бороду. *Приходять аж три четвертокласники—все продаусти та голибороди.* Св. Л. 136.

Го́лий, а, е. 1) О человѣкѣ: обнаженный, нагой, голый. *Не боїться мокрий дощу, а голий розбою.* Гол. I. 49. *Хоч голий та в поясі.* Ном. 11190. **Го́лий як бу́бон, як туре́цький свати́й.** Совершенно голъ какъ въ прямомъ значеніи, такъ и въ значеніи 3-емъ. Ном. № 1522, 1523 2) О предметѣ: лишенный обычнаго покрова, не покрытый, не занятый ничѣмъ, обнаженный. *Обідрали до голої кости.* Ном. № 11093. *Голе дерево.* Ном. *Положив снопа на голому току.* Рудч. Ск. I. 55. *Положили Савку на голую лавку.* Ном. № 11918. *А ще на козаку, бідному нстязі, шапка-бирка—зверху дірка, хутро голе, околиці Біг має.* ЗОЮР. I. 201. *В другій руці голий меч.* Гол. III. 44. 3) Бѣдный, голый. *Біда нашим головам за панами голими.* Ном. *Нема голій ніколі волі, а то б догодила.* Шевч. 369. 4) О хлѣбѣ: безостый, безъ усиковъ. *Ячмінь з остюками і голий.* О. 1861. IX. 192. 5) **Го́ла го́лка.** Игла безъ нитки. Черном. 6) **Го́лий борщ, го́ла ю́шка.** Одинъ борщъ одинъ супъ и больше ничего. *Баба побігла і взяла коробочку ячменю на відробіток, щоб не гола юшка була.* Г. Барв. 501. 7) **Го́ла піч.** Печь, изъ которой выгребены горящіе угли, чтобы сажать хлѣбъ. Грин. II. 18. 8) Родъ игры съ бросаніемъ палокъ. КС. 1887. VI. 475. Ум. **Голе́нький, голе́сенький.**

Го́лик, ка, *м.*=**Голиш**? *Із голика не буде волика.* Грин. I. 236.

Голина́, ни́, *ж.* Отборный зерновой хлѣбъ (кромѣ овса). Угор.

Голи́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Брить. *Багатого і серп голить, а убогого і бритва не хоче.* Ном. № 1600. 2) **Лоб голи́ти.** Брать въ солдаты. *Прийшов указ лоби голить.* Шевч. 591. Употребляется въ этомъ значеніи и только глаголъ съ дополненіемъ: **в москалі.** *Прошу собі волі—не дає і в москалі проклята не голить* Шевч. 417.

Голи́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Бриться. *Не милися, бо не будеш голитися.* Ном. № 5479.

Голи́ця, ці, *ж.* Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто. Угор. *Іде дощик на голиці.* Гол. IV. 574. 2) Кожа, съ которой облѣзъ, оборванъ мѣхъ. Константиногр. у. 3)=**Гонишна сітка.** Браун. 13.

Голи́ш, ша́, *м.* 1) Бѣднякъ, голышъ. *Дайте цьому голишу хоч ложечку кулішу.* **Чуб.** V. 583. *Добре в кого є худібка..., а голиш все таки дзьобом сяде* О. 1862. IV. 106 2) Раст Salvia nutans L. ЗЮЗО. I. 135. 3) Камышъ, скошенный зимою. Мнж. 178.

Голівка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голі́вонька, ки, *ж* Ум. отъ **голова**

Голі́вочка, ки, *ж.* Ум. отъ **голова.**

Голівчере́ва, *нар.* Вверхъ животомъ Полт.

Голі́й, лія́, *м.* Брадобрей, цирюльникъ

Голіна́тий, а, е. 1) Длинноногій. Вх Зн. 11. 2) О деревьяхъ: имѣющій высокій голый стволъ съ коронообразной верхушкой. Подольск. **Голіна́та капу́ста** Капуста, не образующая головки.

Голі́нка, ки, *ж.* Голень. *Білий, мов голінка.* Ном. № 8530. *Урожи-врочища.... тут вам не стояти, за плечима не знобити, поперека не ломити, голінок і колінок не крутити.* Мил. М. 39.

Голі́нний, а, е. 1) Удалой, бравый, рѣзвый. *Голінний, завзятий чоловік.* Шевч 302. *Оп дівка голінна, так так!* Шевч 310. 2) Способный къ чему. *Він голінний до всього.* Черк. у. 3)—**до чо́го, на́ що.** Охочій до чего, любящій что. *Маруся голін-*

на до тарані. Черниг. у. *Я дуже на сон голінна,—як засну, то вже й до світу не кинуся.* Рк. Левиц. **Голі́нний до скля́но́го бо́га.** Любитъ выпить. Мир. Пов. I. 157. 4) Бритвенный, отточенный для бритья, годный для бритья. *Голінний ніж. Оця коса голінна год п'ять живе в мене; вона саме до гоління.* Васильк. у.

Голі́ння, ня, *с.* Бритье.

Голі́сінький, а, е. Совершенно голый. *А тим часом синя хвиля Ганнусю виносить: голісінька, стрепенеться, сяде на пісочку.* Шевч 24.

Голі́ти, лію́, еш, *гл.* Обнажаться. *Вітер—аж пісок голіє, зганяє воду з піску—він і голіє.* Персясл. у.

Голі́черева, *нар.*=**Голівчерева.** *Голічерева лежить на воді.* Харьк. у.

Го́лка, ки, *ж.* 1) Игла, иголка. *Місячно, хоч голки збірай.* Ном. № 592. **Го́ла го́лка.** Игла безъ нитки. Черном. 2) **Голки́ заганя́ти.** Запускать шпильки. *Почне їй голки заганяти.... все про хлопців їй плеще.* Мир. Пов. I. 119. *Не одну, не дві голки загнав він і без того в уражене серце.* Мир. Пов. I. 119.

Го́ло, *нар.* 1) Голо, обнажено. 2) Исключительно. *Голо сам пирій* (поріс). Мнж. 178. 3) **Гро́шей голо́.** Нѣтъ денегъ. *Хоч грошей, каже, і голо́, однак за віщось то купив село.* О. 1861. VII. 119.

Голобе́льний, а, е. 1) О лошадяхъ: коренной, ходящій въ оглобляхъ. 2) Объ экипажахъ: оглобельный. *Голобельні сани.*

Голо́бля, лі, *ж.* Оглобля. *Не по коню, та по голоблях.* Ном. № 2818. См. **Оглобля.**

Голобо́кий, а, е. Съ голыми боками; переносное значеніе: бѣдный. *Обідранці пішли в танці, голобокі пішли в скоки.* Ном. № 12485.

Голобри́ш, ша, *м.* Нищій, оборвышъ. Желех.

Голова́, ви́, *ж.* 1) Голова. *Що голова, то розум.* Посл. **У го́лову захо́дити, зайти́.** а) съума сходить, сойти. К. ЧР. 152. *Миш в голову зайшла, закім зерно знайшла* (такая бѣдность). Ном. № 1506. б)—**захо́дити.** Печалиться. Фр. Пр. 52. в) думать, обдумывать. *Що робити з бідй? тра въ голову заходити.* Фр. Пр. 52. **У го́лову (го́лови) кла́сти, покла́дати** Думать. *І в головах собі не покладай.* И не думай объ этомъ. Ном. № 5478. **Наложи́ти головбю, лягти́ головбю.** Погибнуть, умереть. *Пливи, косо, уплинь за водою, щоб наложив нелюб головою.* Мет. 14. *Або за Дніпром ляжу головою.* Шевч. 142. **В голові́ мені́** (тобі....). Засѣла мысль въ голову. *Дуже мені тее в голові!* Я объ этомъ совсѣмъ и не думаю. Ном. № 4986. **У голова́х.** У изголовья. Рудч. Ск. I. 193. *Поклав сокиру в головах.* **Під го́лови.** Въ изголовье. *А під голови голубая та жупанина.* Мет. 82. **У го́лову взя́ти, забра́ти.** Задаться цѣлью, рѣшить. *Той мужик взяв собі в голову не пити горілки.* Рудч. Ск. I 200. **По мо́їй голові́.** Что касается до меня; по мнѣ. *По моїй голові—хоч вовк траву їж.* **На мою́, твою́.... го́лову.** На мое, твое.... несчастье. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148. **Шоб тебе́ у жи́то голово́ю.** Шутливое пожеланіе богатства, богатаго урожая подъ видомъ брани. Ном. № 3267. **За твоєю (його́ и пр.) головбю.** Подъ твоимъ начальствомъ, предводительствомъ, распорядительствомъ. *Ей, гетьмане Хмельницький, батю наш, Зінов Богдане чигиринський! дай, Боже, щоб ми за твоєю головою пили та гуляли, віри своєї християнської у поруту вічні часи не подавали.* АД. II. 8. **Го́лову кому́ їсти, жува́ти.** Пилить кого, вѣчно допекать кого. Ном. № 2725. *Що в Бога день, усе голову їсть.* Ном. № 2724. **У голові́, у голо́вці бу́ло.** Былъ выпивши, былъ подъ хмѣлькомъ. Кв. **Голова́ в го́лову.** Всѣ заурядъ, одинъ въ одинъ. *Капуста голова в го́лову однаковісінька.* 2) Умъ, разумъ. *Порадь мене своєю головою.* К. ЧР. 188. *До булави треба голови.* Ном. № 753. **Цві́лі го́лови.** Глупцы. Ном. № 6303. 3) *м.* Предводитель, распорядитель. *Без голови військо гине.* Ном. № 751. 4) *м.* Должность: голова городской, сельскій. *Зібралась рада, голова щось торочив; один з.... селян обізвавсь....* О. 1861. VIII. 95. 5) *ж.* Глава, часть книги. К. Іов. XI. 6) Широкая часть прядильнаго гребня, гдѣ помѣщаются зубья. Сумск. у. 7) Часть топора возлѣ обуха. Сим. 24 8) Въ срубленномъ деревѣ конецъ тотъ, который отъ корня. Сим. 24 9) Раструбъ пастушьей трубы. Сосн. у. 10)=**Маточина.** Рудч. Чп. 250. 11) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179. 12) Часть толчеи. См. **Ступа походюча.** Шух. I. 162. 13) При раздѣлѣ кожъ между членами товарищества, изготовляющаго тулупы: кожа, съ которой начинаютъ раскладывать овчины для раздѣла. Вас. 155. 14) Названіе туза трефъ

при игрѣ въ цйгана. КС. 1887. VI. 466. 15—святоянська. Повѣрье. Въ Ивановъ день ищутъ два сросшихся колоса ржи, корень которыхъ, по повѣрью, долженъ быть изъ чистаго серебра, похожій на человѣчью голову; корень этотъ и носитъ вышесказанное названіе. Чуб. I. 84. Ум. Голóвка, голíвка, голóвонька, голíвонька, голóвочка, голíвочка. Очень часто употребляются какъ нѣжныя, ласкательныя. *Бідна моя головонька!* Ув. Головúще. *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Головáйчик, ка, *м.* Раст. Trifolium rubens. Лв. 102. См. **Горішина 2.**

Головáнчик, ка, *м.*=**Головань 1.** *Гей, гей, та баранчику, гей, гей, голованчику.* Мил. 51.

Головáнь, ня́, *м.* 1) Съ большой головой. 2) Рыба: язь.

Гóловатень, тня, *м.* 1) Раст. Centaurea Cyanus. Шух. I. 21. 2) **Голóватень.** Раст. Echinops sphaerocephalus. Вх. Пч. II. 31.

Головáтий а, е. 1) Съ большой головой, головастый. *Такий здоровенний, головатий, банькатий, з закорюченим носом.* Стор. МПр. 156. *Чужі діти череваті й головаті і багацько їдять, а вже мої—як панснята.* Ном. № 9240. 2) О растеніяхъ: съ большой головкой, кочнемъ. *Капуста головата.* Ном. № 261. (Мак) *поріс такий головатий.* Рудч. Ск. I. 52. 3) Умный, разумный. Рудч. Ск. II. 198. *Козарлюга дуже ручий, жвавий, головатий.* Мкр. Н 30. 4)—**бáтько,—та мáти.** См. **Батько, мати.** 5)—**круг.** Гончарный кругъ извѣстной конструкціи. См. **Круг 11.** Вас. 179.

Головáтиця, ці, *ж* Рыба: Salmo hucho. Вх. Пч. II. 20. Самка Salmo hucho. Шух. I. 24. 223. (Самецъ см. **Головач**).

Головáч, чá, *м.* 1)=**Головань 1.** МВ. II. 13. 2) Рыба: Salmo hucho (самецъ). Шух. I. 24. 3) Рыба: cottus, бычекъ, головачъ. Вх. Лем. 404. Вх. Пч. II. 19. 4) Головастикъ. Вх. Пч. II. 17. 5) Верхъ шляпы **клебанки.** Вх. Зн. 25. 6) См. **Обіручний столець.** Вх. Лем. 441.

Головáчка, ки, *ж.* Головастикъ. Вх. Лем. 404.

I. **Головéнь, вні,** *ж.* Большая голова. Аф. 362. *Як заснув Олоферн, то Юдифа к йому прийшла, цюк його в головень, аж із його душа вийшла.* Стар. вирш. (Аф. 362).

II. **Головень, вня,** *м.* Рыба Squalius cephalus. Браун. 28.

Голóвенька, ки, *ж.* 1)=**Головешка 1.** Гн. II. 17. 2)=Головачка. Вх. Лем. 404.

Головенá, нáти, *с.* Головка. О. 1862. I. 72. *В головенаті у дитини.* О. 1862. I. 70.

Головéшка, ки, *ж.* 1) Головня. Ном. № 6558. 2) Вошь, Pediculus. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Головéшечка.** Г. Барв. 458.

Головúна, ни, *ж.*=**Голова.** *Порубали Ігнаткові усю головину.* Закр. 72.

Головúстий, а, е=**Головатий 2.** *Щоб моя капусточка була із кореня коренистая, а із листу головистая.* Ном. № 261.

Головúця, ці, *ж.* 1)=**Голова.** *Буду драти паси од ніг до головиці.* Чуб. *Молодії молодиці, завивайте головиці.* Чуб. III. 47. 2)=**Дівич-вечір.** КС. 1883. II. 397, 399. 3) **Голóвиця.** Родникъ. Шух. I. 211. *Була там керниця-головиця—нора, якою з землі вода іде.* Шух. I. 221. 4)=**Головатиця.** Вх. Зн. 11.

Головúха, хи, *ж.* Жена головы. О. 1861. XI. 112.

Головúще, ща, *с.* Ув. отъ **голова.** *Кулачище під бочище, нагаїще в головище.* Чуб. V. 482.

Головíчка, ки, *ж.* Раст. Trollius europaeus. Вх. Пч. II. 36.

Голóвка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **голова.** 2) Кочень капусты. *Дай же, Боже, час добрий, щоб моя капуста приймалась і в головки складалась.* Ном. № 261. 3) Маковка. *Баба головки з маку позрізувала.* Рудч. Ск. I. 53. 4) Шляпка гвоздя, винта, шворня. Рудч. Чп. 250. 5) Часть полоза у саней, загибающаяся къ верху. Сумск. у. 6) Часть гончарнаго круга. См. **Круг 11.** Вас. 179. МУЕ. I. 57. (Черниг.). 7) Пачка, пучекъ очищеннаго и приготовленнаго для тканія сита волоса изъ конскаго хвоста. Вас. 152. 8) Особый родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 281. 9) мн. Девятая фигура при игрѣ въ мячъ, называемой **стінка.** КС. 1887. VI. 463. 10)—**мéртва.** Пт. Parus caudatus, долгохвостикъ, хвостовый ремезъ. Вх. Пч. II. 13. 11)=**Голова святоянська.** Чуб. III. 193.

Головкáте письмó. Родъ орнамента при украшеніи гуцульскихъ издѣлій. Шух. I. 303.

Головкó, кá, *м.*=**Головань 1.** 2) Названіе вола. Г. Барв. 242.

Головнúй, á, é. 1) Головной. *Головна*

хустка. 2) **Главный**. *Всі головні догмати нашої віри* Левиц. 3) Опасный, угрожающій смертью. *Не ходи по болоту, там місце головне,—не один уже наклав головою.*

Головни́к, ка́, *м.* 1)=**Головань** 2. Гадяч. у. 2) Убійца. МУЕ. Ш. 55. Вх. Зн. 11.

Головни́цтво, ва, *с.* Уголовное преступленіе, уголовщина, убійство. Шух. І. 33 *Від тої годиноньки, як головництво сталося, вона без ума.* Федьк.

Головни́ця, ці, *ж.*=**Головиця** 3 Вх. Зн. 11.

Голо́вня, ні, *ж.*1)=**Головешка**. Угор. Гн. II. 20. 2)=**Зана** Вх. Пч. II. 37. *Як багато головні в пшениці, то буде мука чорна, як гречана.* Каменец. у. 3) Раст. Ustilago maydis L. U. Carbo Tul. ЗЮЗО. I. 140.

Головоїд, да, *м.*=**Людоїд**? Гол. Ш. 40.

Головокру́т, ту, *м.* 1) Головокруженіе. Харьк. 2) Раст. Hilichrysum arenarium Dc. ЗЮЗО. I. 124.

Голо́вонька, ки, *ж.* 1) Ум. отъ голова. 2)=**Головенька**. Гн. II. 20.

Головосі́к, ка, *м.* также мн. **Головосіки**. Праздникъ усѣкновенія главы Іоанна Крестителя, 29 августа. Чуб. Ш. 254.

Голо́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ голова. **Не бі́дна голо́вочка**. Не бѣдствую, живу хорошо. *Я вже двадцять літ замужем і не бідна головочка. Дай Боже, щобі моїм дітям так.* Г. Барв. 6. 2) мн. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Головстве́ння, ня, *с.*=**Головосік**. Волынск. г.

Головува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Быть въ должности головы. Сим. 226.

Головува́тий, а, е. О растеніяхъ: имѣющій **головню** 1. *Головувате просо.* Черк. у.

Голо́вчастий, а, е. 1)=**Голова́тий** 2. Черниг. у. 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Kolb. I. 49, 48. Шух. I. 161.

Голов'яни́й, а́, е́. Головной. *Голов'яна хустка.* Кіев. у.

Го́лод, ду, *м.* 1) Голодъ. *Вчи лінивого не молотом, а голодом.* Ном. № 11921. *Був собі такий бідний вовк, що трохи не здох з голоду.* Рудч. Ск. I. 1. *Опухну з голоду.* Рудч. Ск. I. 2. *Нічого нам їсти—голодом сидіти.* Чуб. V. 886. *Ми мусіли бідувати, голодом терпіти.* Гол. II. 465. 2) Раст. Rumex Acetosa L. Вх. Уг. 233.

Голода́ння, ня, *с*=**Голодування**.

Голода́ти, да́ю, еш, *гл.*=**Голодувати**.

Голо́ддя, дя, *с.* Голодъ, голодовка. *Одно—безвіддя, другев—голоддя.* АД. I. 131.

Голо́ден, дна, не=**Голодний**.

Голоди́ти, джу, диш, *гл.* Морить голодомъ. *Сам себе Семен голодить та збірає гроші на хату.* Харьк. Тоже. **Го́лодом голоди́ти**, ЕЗ. V. 102.

Голоді́вка, ки, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Спасівка-ласівка, а Петрівка-голодівка.* Ном. № 483.

Голодне́ча, чі, *ж.* Время голоданія, голодовка. *Зробив на світі він велику голоднечу: побив у полі хліб.* К. Псал. 240.

Голо́дний, а, е. 1) Голодный. *Не голодна корова, що під ногами солома.* Ном. № 5187. *Як собака голодний.* 2) **Голодне лі́то**. Безхлѣбное лѣто. **Голо́дний рік**. Голодный годъ. 3) **Голо́дна кутя́**. Канунъ Богоявленія Господня.

Голодни́ця, ці, голодні́вка, ки, *ж.*=**Здухвина**. Желех.

Го́лодно, *нар.* Голодно. *Той рік голодно було скрізь.* Каменец.

Голо́дня́, ні, *ж.*=**Голоднеча**. Ном. № 13451.

Голодня́нка, ки, *ж.*=**Голодниця**. Желех.

Голодо́вий, а, е. Голодный. *Голодовий рік.* Вх. Лем. 404.

Голодовина, ни, *ж.* Плодъ шиповника. Вх. Пч. I 12.

Голодра́б, ба, *м.*=**Голодранець**. Полт.

Голодра́ба, би, *ж.*=**Голодрабка**. Зміев. у.

Голодра́бець, бця, *м.* 1) Возъ, необшитый лубомъ. 2)=Голодранець. Мир. Пов. I. 157. *Чого прийшли ви, голодрабці?* Котл. Ен. V. 69.

Голодра́бий, а, е. 1) Необшитый лубомъ (о возѣ). *Голодрабий віз.* 2) Оборванный, голый, бѣдный. *Позбіралась у город голодраба шляхта.* Стор. МПр. 143.

Голодра́бка, ки, *ж.*=**Голодранка**.

Голодра́нець, нця, *м.* Оборванецъ. К. ЧР. 336. *Еней прочумався, проспався і голодранців позбірав.* Котл. Ен. Вообще бѣднякъ.

Голодра́нка, ки, *ж.* Оборванка.

Голодри́га, ги, *м.* и *ж.* Оборванецъ, негодяй. Желех.

Голодува́ння, ня, *с.* Голоданіе.

Голодува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Голодать. *Хто в літі гайнує, той в зімі голодує.* Ном. № 558. *Голодний голодує цілий день.* Г. Барв. 451.

Голоді́ок, ка́, *м.* Голодающій. К. ПС. 84.

Голокі́рка, ки, *ж.* Безостая пшеница. Канев. у.

Голоколі́нець, нця и **голоколі́нок, нка,** *м.*=**Голодранець.** *Пани ж наші, пани голоколінці! Як ми в шинк, то й ви навздогінці.* Ном. № 1189. *Дайте сьому голоколінку, хоч із хліба скоринку.* Чуб. V. 583. Ум. **Голоколі́нчик.** КС. 1883. IV. 734.

Голоколо́сий, а, е. О хлѣбѣ: безостый. *Пшениця голоколоса.* Канев. у.

Гололе́диця, ці, *ж.*=**Голощік.** Вх. Зн. 11.

Голомо́взик, ка, *м.*=**Голомозько.** О. 1861. X. 56.

Голомо́зий, а, е. Плѣшивый, лысый. *Голомоза дитина. Дід твій лисий, а мати голомоза.* Ном. № 6319. *Багацько, як у голомозого чуприни.* Ном. № 7710.

Голомо́зина, ни, *ж.* Лысина, плѣшь.

Голомо́зько, ка, *м.* Плѣшивецъ, лысый человѣкъ. Ном. № 6156.

Голоморо́жжя, жя, *с.*=**Голомороззя.** *Збіжє вимолочують звичайно в-осени на голоморожю.* Шух. I. 166.

Голомороззя, зя, *с.*, **голомо́розиця, ці, голо́морозь, зі,** *ж.* Гололедица, морозная погода при отсутствіи снѣга. Желех. Вх. Зн. 11 *Голомороз шкодить озимині.* Черк. у.

Голо́мша, ші, *ж.* Раст. Triticum Spelta Вх. Пч. II. 36.

Голомши́вий, а, е. 1) Плѣшивый. *Голомшива голова.* Борз. у. Употребляется въ презрительномъ смыслѣ. *Дуже ти голомшивий, щоб мене подужав:* Кобел. у. 2) Безостый, безусый (о хлѣбахъ). Угор.

Голопра́вда, ди, *м.* и *ж.* Правдивый мужчина, правдивая женщина. *Він на ню звіряв усе, а вона й не мошенниця—голоправда все.* Зміев. у.

Голопу́зий, а, е. Съ голымъ животомъ. 2) Въ иносказательномъ значеніи: бѣдный, ободранный, несчастный. *Голопузі ви пуцьверинки, а не козаки.* Стор. МПр. 144.

Голопуза́, зя́ти, *с.* 1)=**Голопуцьок.** 2) Бѣднякъ, оборвышъ. Вх. Зн. 11.

Голопу́п, па, *м.* = **Голопуцьок.** Вх. Лем 404.

Голопу́пий, а, е. 1) Съ обнаженнымъ пупомъ. 2)=**Голопузий 2.**

Голопу́цьок, цька, *м.* 1) Неоперившійся птенецъ. 2) Переносно: ребенокъ. *Діти голопуцьки, як горобенята, бігають по улиці.* Г. Барв. 416.

Голоп'я́тий, а, е. Съ голыми пятами въ рваныхъ, безъ подошвъ сапогахъ; переносно: бѣднякъ. *Було як на полювання їде, то біля його панів та панків голоп'ятих, таких, що йде в чоботях, а пучки на піску й знать,—сила.* О. 1862. V. 105.

Голору́ч, *нар.* 1) Голыми руками. *Вхопив жарину голоруч.* 2) Съ пустыми руками. *Хто ж продасть, як піду я голоруч? дайте грошей.* Каменец. у.

Го́лос, су, *м.* 1) Голосъ. *Козацьким голосом гукає.* ЗОЮР. I. 217. *Почула Леся Кирила Тура голос.* К. ЧР. 136. **На таки́й го́лос.** Такимъ голосомъ. *Питав його на такий саме голос, як у дочки.* Чуб. II. 201. **У го́лос.** Громко. *Ой прийшли до Дунаю та у голос гукнули.* О. 1862. X. 2. *Плаче-плаче, а далі й заридає у голос.* МВ. (О. 1862. III. 60). *Іван у голос тужить.* О. 1861. IV. 62. **У го́лос уда́рились.** Заплакали громко. Г. Барв. 58. Иногда въ томъ же значеніи совсѣмъ безъ глагола. *Батько і мати бачуть лихо, та в голос.* ХС. VII. 455. *Справді робиться страшно. Деякі вже й у голос* Г. Барв. 207. **Не свої́м го́лосом.** Громко, испуганно, неестественно. *Кричить не своїм голосом.* Ном. № 3460. **У свини́й го́лос.** Несвоевременно; чаще всего: очень поздно. Ном. № 7797. **Пода́ти го́лос.** Отозваться. *Марина перша було подає голос.* Левиц. I. 112. **В оди́н го́лос.** Одинаково. *Чи можна ж, щоб стільки людей брехало та все в один голос?* **На го́лос.** Громко. *Брат читає коло стола на голос.* Федьк. Ум. **Голосо́к, голосо́чок, голосо́нько.** *Кого я люблю—по голосоньку пізнаю.* Чуб. V. 1067.

Голоси́на, ни, *м.* Голосище, огромный голосъ. Чуб. II. 581.

Голоси́ти, шу́, сиш, *гл.* 1) Голосить, рыдать, вопить. *Голосить неначе по мертвому.* Ном. *Біга Катря боса лісом, біга та голосить.* Шевч. 87. **Го́лосом голоси́ти.** Громко плакать. *Ой там по над яром козак сіно косить, а дівчина у долині голосом голосить.* Мет. 17. 2) Издавать высокій или унылый звукъ, шумѣть, гудѣть. *Стук, гармидер,—свистять, кричать, голосить сопілка.* Г. Арт. (О. 1861. III. 103). *Сині хвилі голосили.* Шевч. 386. *Нехай хоч дзвін голоситиме про нас до Бога.* Левиц. I. 375.

Голосі́ння, ня, *с.* Плачъ, рыданіе, жалобное причитаніе. *Мати не почула її голосіння, що так і ридає.* Кв.

Голосни́й, а́, е́. 1) Громкій, голосистый, звучный. *Отець Хома ваш голосний.* Шевч. 503. *Голосний, як дзвін та дурний, як довбня.* Ном. № 6313. *Голосна гармата.* Шевч. 450. *Голосна луна розляглась серед тихої ночі.* Левиц. I. 109. 2) Гласный (о звукахъ рѣчи). Левиц. I. 163. О. 1862. I. 67. Ум. **Голосне́нький.**

Голосни́к, ка́, *м.* Отверстіе въ серединѣ деки бандуры, гитары, въ дудкѣ и т. п. КС. 1882. VIII. 281.

Голосни́ця, ці, *ж.* 1) ? *Я ж його (пристріт) викликаю.... з вух, з під вух, з голосниць, з під голосниць.* ЕЗ. V. 52. 2) Вертикально стоящее бревно въ куполѣ туцульской церкви. Шух. I. 117.

Голосві́йшати и голосні́шати, шаю, еш, *гл.* Становиться громче, звучнѣе. *Разом з пташиними піснями голоснішає пісня дівоча.* Левиц. I. 339.

Го́лосно, *нар.* Громко, звучно. *У кобзу грає, виграває, голосно співає.* Мет. 443. Ум. **Голосне́нько.** *Біжи, коню, до нового двору, ой заржи голосненько.* Чуб. V. 1008.

Голосо́к, ска́, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосе́нько, нька, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голосо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **голос.**

Голостьо́б, бу; *м.* Возвышенное мѣсто безъ растительности.

Голосува́ння, ня, *с.* Голосованіе, баллотировка.

Голосува́ти, сую, еш, *гл.* Голосовать, баллотировать.—**на ко́го.** Подавать свой голосъ за кого.

Голосу́ха, хи, *ж.* Та, которая **голосить?** Голосистая пѣвица? Молодежь вызываетъ пѣсней дѣвушку на улицу: *Вийди, вийди, Марусенько, наша голосухо!* Мил. 64.

Голо́та, ти, *ж. соб.* Голь, бѣдняки. *Не йди туди, вражий сину, де голота п'є.* Чуб. V. 955. Ум. **Голо́тонька.** Чуб. V. 1016.

Голоте́ча, чі, *ж.* Въ выраженіи: **на голоте́чі**=Голотіч. Желех.

Голотіч, *нар.* Подъ открытымъ небомъ. Вх. Зн. 11.

Голотово́да, ди, *м.* Предводитель **голоти,** голи, бѣдняковъ. У Кулиша: *Сього тверезого голотоводу* (Наливайка) *опасуться вже роздратувати.* К. ЦН. 168. *Дурний голотовода Ганжа.* К. Бай. 67.

Голо́тонька, ки, *ж.* Ум. отъ **голота.**

Голубцванок, нка, *м.* = **Голопуцьок.** Екатериносл.

Голоцюцьок, цька, *м.*=**Голопуцьок.** *Повне гніздо горобиних голоцюцьків.* Левиц. Пов. 150.

Голочва́нько, ка, *м.* Убогій франтъ, бѣднякъ, желающій чваниться франтовствомъ.

Го́лочка, ки, *ж* Ум. отъ **голка.**

Голоші́ння, ня, *с.*=**Голосіння.** Желех.

Голощі́к, голощо́к, що́ку, *м.* Гололедица; ледъ обнаженный отъ снѣгу. *На Дніпрі голощік: волами не проїдеш, хиба конячкою.* Золотонош. **Голощо́ком узя́ти.** Придавить морозомъ непокрытую снѣгомъ землю. Волынск. *Голощоком як візьме, то померзне картопля у землі.* НВолын. у. **Голощо́ком узя́тися.** Покрыться льдомъ. *Земля у цю осінь узялась голощоком.* Полт.

Го́луб, ба, *м.* 1) Голубь. *Ходить голуб сивий волохатий.* Мет. 10. *Печені голуби не летять до губи.* Ном. № 7185. 2) Ласкательное: голубчикъ. *Прости мені, мій голубе, мій соколе милий.* Шевч. Ум. **Голубе́ць, голу́бчик, голу́бчичок, голу́бонько, голубо́к, голубо́чок.** *Ой голубчичок гуде, а голубка не знає.* Мет. 78.

Голуба́ня, ні, *ж.* Названіе коровы. *Ой казала голубаня сіромy бичкові.... ти у зимі у саночках, а літі у плузі, а я собі, голубаня, вірикую в лузі.* Шух. I. 198.

Голубеня́, ня́ти, *с.* 1) Голубенокъ. 2) Ласкательное слово. Ум. **Голубеня́тко, голубеня́точко.** *Діточки ж мої, голубеняточки.* Мил. 221.

Голубе́ць, бця́, *м.* 1) Ум. отъ **голуб.** *Лучший нині горобець, як завтра голубець.* Ном. № 7295. *Прилетів голуб з чорної хмари, забив голубця, розлучив з пари.* Мет. 107. 2) Сдѣланная изъ тѣста и испеченная фигура птицы; такіе **голубці** пекутся 9-го марта въ день 40 святыхъ; тоже, что и **жайворонки** въ этотъ день. Маркев. 2. 3) Искусственная птица: туловище изъ скорлупы яйца, голова изъ воску, а крылья и хвостъ изъ цвѣтной бумаги; эти **голубці** висятъ въ сельскихъ хатахъ передъ образами. Шух. I. 100. Иногда дѣлаются цѣликомъ изъ бумаги. Сгор. II. 110. 4) Могильный крестъ съ крышкою сверху. Конот. у. 5) Особое па въ танцахъ. *Як скочу голубця ще й принаджу молодця.* Чуб. V. 10. *Нагиналась, виправлялась, взявшися у боки, голубцями личкувала*

де где мудрі скоки. Мкр. Н. 29. 6) Раст. Vaccinium uliginosum L. Анн. 371. 7) мн. Кушанье: пшенная каша (также крупы: овсяныя, пшеничныя, кукурузныя), завернутая въ капустные листья и изжаренная съ приправами въ постномъ или скоромномъ маслѣ. Маркев. 158. Чуб. VII. 441. МУЕ. Ш. 56. Kolb. I. 50. Шух. I. 143.

Голуби́й, а́, е́. 1) Голубой. *В голубий жупан приберися.* Макс. (1849) 108 2) О масти вола: темно-сѣрый. КС. 1898. VII. 41. Ум. **Голубе́нький, голубе́сенький.** *А хто любить чорні очі, а я голубенькі.* Мет. 16.

Голуби́на, ни, *м.*=**Голуб.** *Ой вилітає голубина з України, вироняє сизе перо на долині.* Чуб. V. 131.

Голуби́нець, нця, *м.* Раст. Empetrum nigrum L. Анн. 132. *Гнав пінную на курдимон,.... дягиль, трояпду, голубинець.* Мкр. Г. I. 69.

Голуби́ний, а, е. 1)=**Голуб'ячий.** *Крила.... голубині.* К. Псал. 127. 2) Переносно: незлобивый, кроткій. *Уродилася Настуся—серце голубине.* К. Досв. 92.

Голуби́нячий, а, е=**Голуб'ячий.** Мил. М. 96.

Голу́бити, блю, биш, *гл.* 1) Ласкать, нѣжить, лелѣять, голубить. *Ти думаеш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 176. *Галя його заспокоювала, голубила, пригортала.* Мир. ХРВ. 389. 2) Лелѣять, питать (мысли, надежды). *Голубити в серці надії великі.* К. Досв. 29. *Голублячи такі думки в серці.* Мир. ХРВ. 71.

Голу́битися, блюся, бишся, *гл.* Нѣжиться, ласкаться, голубиться. *Нам можно без гріха і любитися і голубитися.* Кв.

Голуби́ця, ці, *ж.* 1) Голубица, голубка. *Подай мені лука її три стрілиці, бо я й побачив три голубиці.* АД. I. 149. 2) Ласкательное слово. *Ідеш від нас, о царице, іди, іди, голубице!* Чуб. Ш. 253.

Го́лубів, бова, ве. Принадлежащій или свойственный голубю. *Прилетіли синиці, голубові сестриці.* Грин. Ш. 667.

Голуби́нка, ки, *ж.* Родъ грибовъ. МУЕ. I. 107. Agaricus russula. Желех.

Голу́біння, ня, *с.* 1)=**Голублення.** Желех. 2) Лелѣяніе (надеждъ, мыслей). *Голубіння веселих надій.* Мир. ХРВ. 353.

Голубі́сінький, а, е. Совершенно голубой. Аф. 363.

Голубі́ти, бі́ю, еш, *гл.* Быть голубымъ, голубѣться. *По над маківками метелики в'ються і скрізь проти сонця ясно голубіють.* О. 1861. XI. 14.

Голу́бка, ки, *ж.* 1) Голубка, голубица. *Там сидить голуб із голубкою.* Мег. 107. 2) Ласкательное слово. *А вона, моя голубка, нічого не знас.* Шевч. *Пестить було її всяк: і голубко моя вірная, і ожинко повная....* Г. Барв. 107. Ум. **Голу́бонька, голу́бочка.**

Голу́бкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Голубитися.** Св. I. 271.

Голу́блення, ня, *с.* Ласканіе, лелѣяніе, голубленіе. *За голубленням та за милуванням не зчулись, як і ніч минулася.* Кв.

Голубни́к, ка́, *м.* Голубятня. Харьк. Ум. **Голубничо́к.** *Голубонька з голубничка лине.* К. Досв. 120.

Го́лубо, *нар.* Голубымъ цвѣтомъ. *Жито половіе, а в житі купка льону голубо цвіте.* МВ. I. 14.

Голубо́к, бка́, *м.* 1) Ум. отъ голуб. 2)=Голубець 3. Лебед. у.

Голу́бонька, кн, *ж.* Ум. отъ голубка.

Голу́бонько, ка, *м.* Ум. отъ голуб.

Голу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ голубка.

Голубо́чок, чка, *м.* Ум. отъ голуб.

Голубоцві́товий, а, е. Голубого цвѣта. Встрѣчено у М. Вовчка: *Очиці голубоцвітові ясненькі.* МВ. (О. 1862. Ш. 57).

Голубці́. См. **Голубець.**

Голубця́, ці́, *ж.* Голубыя нитки. *Хустки.... перетикані заполоччу та голубцею.* Мет. 190.

Голу́бчик, ка, *м.* Ум. отъ голуб.

Голу́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ голуб.

Голуб'я́, йти, *с.*=**Голубеня.** Мил. 219. Грин. Ш. 491. Употребляется какъ ласкательное слово. *Ой ви, дітки мої, мої голуб'ята!* Шевч. 183. Ум. **Голуб'я́тко, голуб'я́точко.** *Сполохнуться голуб'яточка та й стихнуть..* МВ. I. 46.

Голуб'я́тник, ка, *м.* 1) Постройка для голубей, голубятникъ. 2) Родъ коршуна.

Голуб'я́точко, ка, *с.* Ум. отъ голуб'я.

Голуб'я́чий, а, е. Голубиный.

Голу́за, зи, и пр.=**Галу́за** и пр.

Голь, лі, *ж.* Голь, бѣднота. *Голь нещадима.* Ном. № 1513.

Го́лька, ки, *ж.* Безостая пшеница. Вх. Уг. 233.

Гольо́нка, ки, *ж.* Трубчатая кость. Черниг. у.

Гольо́па, пи, *ж.* Задъ (у лошади). Вх. Шч. I. 14.

Гольті́па, пи́, *ж. соб.*=**Голота**. *Іще нам есть до півдесятка* (війська), *но дріб'язок і гольті́па*. Котл. Ен. VI. 19

Гольті́пака, ки, *об.* Голякъ, бѣднякъ, оборванецъ. *Відкіль такі се гольті́паки?* Котл Ен. I. 16. Ув. **Гольті́пачище**. Аф. 363.

Гольтя́й, тяя́, *м.*,и пр.=**Гультя́й** и пр. *Ти—кріпак, гольтяй поткнешся до багатирки?* Г. Барв. 84.

Гольтяпа́, пи́, гольтяпа́ка, ки, *ж.*= **Гольті́па, гольті́пака**. *Все з тих гольтяпак, що, попропивавши худобу, служили в козаків по дворах.* К ЧР. 185.

Гольцем, *нар.*=**Гільцем**. *Покинула мене гольцем голого.* НВолын у.

Голю́к, ка́, *м.* Голый человѣкъ, голышъ, голякъ. Чуб. V. 584.

Голю́ра, ри, *ж.* Въ сказкѣ цыганъ такъ называетъ инструментъ для бритья. *Чи се голюра?... Підголи мене трохи.* Рудч. Ск. II. 184.

I. Голя́, (лі, *ж?*). Обнаженная вершина горы. Вх Лем. 404.

II. Голя, ля́ти, *с.*=**Голопуцьок 1**. Вх. Уг. 233. Ум. **Голя́тко**. Вх. Уг. 233

Голя́к, ка́, *м.* 1) Бѣднякъ, голякъ. Кіев. Чуб. V, 1042. 2) Бритва. Вх. Лем. 404.

Голяка́, *нар.* 1) Нагишомъ. *По кропиві голяка.* 2) Въ неразведенномъ видѣ, цѣльнымъ. *Він спирт голяка п'є.*

Голя́р, ра́, *м.*=**Голій**. Вх. Лем. 404.

Гомбички (*ед. ч.* **гомбичка**; *ж?*). Металлическія пуговки. Гол. Од. 81.

Гомелува́тий, а, е. Уродливо кудрявий (о соснѣ). *Гомелувата сосна.* Мнж. 178.

Го́мзатися, заюся, єшся, *гл.* Ворочаться, копошиться. *Чого гомзаешся за столом, наче блохи кусають?*

Гомила́, ли́, *ж.* Верзила, дубина. *Там така гомила, аж під стелю заввишки.* Старобѣльск. у.

Гомі́вка, ки, *ж.*=**Гомілка**. Вх. Зн. 11.

Гомі́лка, ки, *ж.* Голень. Мнж. 178. Ум. **Гомілочка**. *Їжте курча,—беріть гомілочку.* Зміев. у.

Го́мін, мону, *м.* Говоръ, крикъ, шумъ. *Гомін справили такий, мов справді на бенкеті.* К. ЧР. 135. *Ну, хлопці, в дорогу! та чуєте—без гомону.* Шевч. 177.

Гомі́нка, ки, *ж.* Разговоръ. *Один парубок хотів погомоніть з дівчиною.... почав так: „Чи ваші курц несуться?“ — Несуться.—„І наша одна сіра несеться“. Тільки й гомінки було.* Грин. I. 230.

Гомінки́й, а́, о́. Громко говорящій, звучный. *Торжища гомінкі.* К. ДЗ. 6.

Гомок, (мка?), *м.* Куча земли, бугоръ. Вх. Лем. 404.

Гомоні́ти, нію́, ни́ш, *гл.* 1) Говорить. *Зібралася уся громада, посіли, гомонять.* Гліб. *Дай тобі, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада тебе слухала.* Ном. № 13590. **Руками гомоніти**. Шутливо: **писать**. Ком. Пр. № 870. 2) Шумѣть, **кричать**; производить глухой шумъ. *Кажи, та не гомони дуже Сині хвилі гомоніли.* Шевч. *Гомоніла Україна.* Шевч. *Широкий Дніпр не гомонить.* Шевч. 28. *Байрак гомонить.* 3) Поговаривать. *От і тепер гомонять, що Трубихівна ходить до своїх сиріт дітей.* Левиц. I. 116.

Гомонли́вий, а, е. 1) Говорливый, болтливый, разговорчивый. *То був дуже гомонливий, а то й на мову не дається.* Лубен. у. *Параска знов весела і гомонлива.* Г. Барв. 107. 2) Шумный.

Гомону́ха, хи, *ж.* Говорунья. *Ішла баба гомонуха.* Ном. № 12522.

Гомонючий, а, е=**Гомонливий**. *Гомонючий чоловік.* Харьк. у.

Го́мшити, мшу, шиш, *гл.* Колотить, бить. *За тую локшину тато маму гомшили.* Ком. Пр. № 95

Гондо́ли, до́л, *ж. мн.* Салазки для вытаскиванія льда изъ воды.

Гоне́ння, ня, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе К. МХ. 34.

Гоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Гінець** 2) Раст Sebum acre L. ЗЮЗО. I. 136.

Го́ни, гін, го́нів и **го́ней**, *м.* и *ж. мн.* Первоначально: длина вспаханнаго поля: вспаханный участокъ въ длину; а затѣмъ, мѣра поля и вообще пространства въ длину различной величины отъ 60 саж. и болѣе: **добрі го́ни**—120 саж., **серéдні**—80 саж, **невели́кі**—60 саж. Вас. 197. Кот. Ен. сл. 7. Въ Одесскомъ уѣздѣ до 160 саж. *Орав наш переліг і потом обливався.... А гони гнав та й гнав, назад не озирався.* К. ДЗ. 12. *Пішли вони по первому покосові до половини гін.* Грин. I. 118. *Чия пшениця, що довгії гони? Це ж того козака, що чорнії брови.* Чуб. V. 103. *Пройшовши відсіль гонів двоє....* Котл. Ен. III. 38. *Прудко біжить та річка гоней із двадцять.* МВ. II. 74. Ум. **Гінки́, гіночки́**. НВолын. у. *Їдні гінки засіяв пшеницею.* НВолын. у.

Гониві́тер, тра, *м.*=**Вертипорох.** Вх. Зн. 6.

Гони́тва, ви, *ж.* 1) Погоня. *Ні, струни сі ослабли, заніміли в моїм буянні кримськими степами, в гонитвах за прудкою татарвою.* К. Бай. 11. 2) Гоненіе. Св. Л. 107.

Гони́тель, ля, *м.* 1) Гонитель. *От з того часу і став на нсї гонителем.* Кв. *Один Грицько, другий Андрій, на віру гонитель.* ЗОЮР. I. 315. 2) Гоняющійся за чѣмъ, любитель чего. *Наші родителі за тим не гонителі.* Ном. № 5147. 2) Сгонщикъ людей на работу, на сходъ. Черниг. Подольск. 4) Надсмотрщикъ за работами въ полѣ. Рк. Левиц. 5) Вѣтрогонъ, шалунъ, непосѣда, сорви-голова. *За цими гонителями і хати не натопиш.* Брацл. у.

Гони́телька, ки, *ж.* 1) Гонительница, преслѣдующая. Желех. 2) Гоняющаяся за чѣмъ, любительница чего. *Я на ті оселедці не гонителька.* Пирят. у. 3) Шалунья, непосѣда. Брацл. у.

Гони́тельство, ва, *с.* Гоненіе, преслѣдованіе. К. XII. 130.

Гони́ти, ню́, нишь, *гл.*=**Гнати.** *Людей гонили силою на присягу.* ЗОЮР. I. 137. *Пророків вони вбиватимуть та гонитимуть.* Св. Л. XI. 49.

Гони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* 1)=**Гнатися 1** и **2.** *Шось за парень за волом гонився.* Мкр. Н. 47. 2)—**з ким.** Гнать что. *Паші нема,—уже він гонився з телятами на горо́ди.* Зміев. у. 3) Имѣть случку. Kolb. I. 65. 4)—**з ро́зумом.** Размышлять, раздумывать. *Він ся з розумом гонит що́ робити.* Вх. Зн. 11.

Гони́ця, ці, *ж.* 1) Корова во время течки. 2) Сладострастная женщина. Желех.

Гони́шний, а, е.—**на сі́тка.** Родъ рыболовной сѣти, на которую нагоняютъ рыбу. Браун. 12.

Гоні́й, нія́, *м.* Избранное, въ числѣ нѣсколькихъ, крестьянскимъ обществомъ лицо, на обязанности котораго лежитъ собирать въ волость крестьянъ для взноса податей. (Харьк?).

Гоні́нник, ка, *м.* Пастухъ (въ полонинах), перегоняющій овецъ изъ комори въ струнку, гдѣ ихъ доятъ. Шух. I. 193.

Гоні́ння, ня, *с.* Гоненіе. Шух. I. 227.

Го́нір, нору, *м.*=**Гонор.** Стор. МПр. 46.

Гонки́й, а́, е́. 1)=**Гінкий.** *Тонка, гонка ще й висока, листем широка.* Грин. Ш. 199. 2) Быстрый (о лошади). *Коні гонкі як вітер.* Рк. Левиц.

Гоно́бити, блю, биш, *гл.* 1) Устраивать, дѣлать какъ слѣдуетъ: удовлетворять, доставлять удовольствіе, употреблять на что. *Де що не заробе, усе в хазяйство гонобить.* 2) Лелѣять. *Вона гонобила надію у серці.* Мир. Пов. I. 126.

Го́ном гна́ти. См. **Гнати.**

Го́нор, ру, *м.* Самолюбіе, гоноръ. Рудч. Ск. II. 203. *Шляхтич за гонор уха рішився.* Ном. № 4211. 2) Честь, почетъ. *Служить Семен, служить, а гонору йому все таки нема.* О. 1861. XI. 30. *Доп'явшись до високих титулів та великих гонорів.* К.ХП. 125.

Гонори́стий, а, е. Самолюбивый, гордый. *Такий гонористий став, що й чарки з тобою не вип'є.* Правоб.

Гоно́рний, а, е=**Гонористий.** *Не був такий гонорний, уступив до того глазди.* Гн. I. 88.

Гонорбвий, а, е. Благородный, знатный. *Я гоноровий шляхтич.* Стор. I. 188.

Гоноровѝтий, а, е=**Гонори́стий.** К.ХП 114. *Ониско дід гордий і гоноровитий.* Левиц. Пов. 226.

Гоно́рство, ва, *с.* Самолюбіе. *Ляхи з лукавства та з гонорства зведуться на нивіть що.* Стор. МПр. 46.

Гонорува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Тщеславиться, гордо держать себя. *Як з мужиків вилізе в підпанки, то вже так і гонорує: простому чоловіку і руки не подасть* Волынск. у.

Гонорува́тися, ру́юся, ешся, *гл.*=**Гонорувати.** *Сидить дівка на постелі та ся гонорує.* Чуб. V. 156.

Гонт, ту, гонта́рь, ря́, гонтовий и пр.=**Ґонт** и пр.

Гону́к, ка, *м.*=**Онук.** Грин. Ш. 530.

Гончак, ка́, *м.* 1) Пловучая мельница. Левч. 70 2) Родъ судна. Екатеринос. у. Слов. Д Эварн.

Гончаре́нко, ка, *м.* Сынъ горшечника. Аф. 364.

Гончари́ха и ганчари́ха, хи, *ж.* Жена горшечника. Аф. 464.

Гончари́ще и ганчари́ще, ща, *м.* Ув. отъ гончарь. Грин. Ш. 683.

Гончарі́вна, ни, *ж.* Дочь горшечника. Аф. 364.

Гончарний і ганчарний, а, е=**Гончарський.** *Глина гончарна.* Вас. 182.

Гончáрня и **ганчáрня**, **нi**, *ж.* Горшечный заводъ.

Гончарóвий и **ганчарóвий**, **а**, **е**. Принадлежащій, свойственный горшечнику. *Нехай горшки б'ються на гончарову голову.* Ном. № 3148.

Гончáрство и **ганчáрство**, **ва**, *с.* Горшечное ремесло. О. 1862. V. 20. Шух. I. 259.

Гончáрський и **ганчáрський**, **а**, **е**= **Гончаровий**. Єв. Мт. XXVII. 7. Шух. I. 259. *Глина ганчарська.* Вас. 177.

Гончáрь и **ганчáрь**, **ря́**, *м.* 1) Горшечникъ; выдѣлывающій, продающій глиняную посуду. Вас. 177.—**бѣлий**. Выдѣлывающій гончарныя издѣлія изъ глазури. Вас. 177. 2) **Гончарь**. Раст. Lycopodium clavatum. Вх. Пч. II. 33. Ум. **Гончáрик**.

Гончарювáти и **ганчарювáти**, **рю́ю**, **еш**, *гл.* Заниматься горшечнымъ ремесломъ. Аф. 364.

Гóнчий, **а**, **е**. О собакахъ: гончій. Употребляется какъ существительное: **гáнча**. Левч. 151.

Гонько, **ка**, *м.* Раст. Cichorium intybys, цикорій дикій. Вх. Лем. 404.

Гóня, **нi**, *ж.* Тоже, что и **гóни** (см.), и употребляется преимущественно именно въ указанной формѣ мн. ч. *За гоню блоху б'є, а під носом ведмідь реве.* Ном. № 6615.

Гоня́йло, **ла**, *м.* Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ плаз. Ив. 19.

Гоп! *меж.* Подражаніе звуку отъ топанья при прыжкѣ или пляскѣ. *Ой гоп, того дива! Наварили ляхи пива.* Шевч. 158.

Гопáк, **ка́**, *м.* Родъ танца. *Гопака вдарили. Побравшись у боки, вибивають під бандуру гопака веселії злидні.* К. ЧР. 259.

Гóпати, **паю**, **еш**, *гл.* Топать, прыгая или танцуя.

Гóпи, *мн.* Употребляется въ выраженіи: **вдáрити в гóпи** – танцовать. *Поставимо в копи та вдаримо в гопи.* Ном. № 10173.

Гóпка, **кн**, *ж.* Шутливо: ребенокъ *Як увійду в хату поночі та боюсь же, боюсь!—Мала гопка? Боїшся!* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гóпкати, **каю**, **еш**, *гл.* 1) Прыгать, топать, прыгая. Вх. Лем. 404. 2) *Як уже вийдуть на улицю, то то вже співают дівчата, а хлопці гопкают дружби.* Грин. Ш. 510.

Гóпки, *меж.* 1) Выражаетъ скаканіе, прыганіе, топаніе въ танцѣ. *Гопки, риска! а в рижої і духу нема.* Ном. № 1844. *Пізно старого кота учить гопки.* Ном. № 3222. *Та вижнемо жито до самого краю, поставимо в копки та вдаримо в гопки.* Грин. Ш. 137. 2) **Стáти гóпки**. Подняться на дыбы (о лошади). *Коні.... як замордуються, як стануть гопки.* ХС. VII. 455.

Гопцювáти, **цю́ю**, **еш**, *гл.* 1) Танцовать, плясать, топая. *Ріжуть скрипки і бандури, дівчата гопцюють.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 102). 2) Скакать (о лошадяхъ). *Під гаківницями гопцюють коні.* К. ЦН. 169.

Горá, **рú**, *ж.* 1) Гора, возвышенное мѣсто. *Як схоче, то й на гору повезе, а не схоче, то й з гори не спустить.* Ном. № 2697. *Порівняє гори з долинами, а багатих з убогими.* Ном. № 1605. *Я б і гори покотив.* Все сдѣлалъ бы. Ном. № 5381. **Лúса горá**. Гора съ обнаженной вершиной,—согласно народнымъ повѣрьямъ обычное мѣсто собранія вѣдьмъ и чертей. Чуб. I. 199. *І на мудрім дідько на лису гору їздить.* Ном. № 6502. **Золотá горá, золотí гóри**. Несмѣтное богатство. *Се їм золоту гору, та й ту рознесуть.* Ном. № 10821. *Золотії гóри обіцяє.* Прельщаетъ невѣроятными обѣщаніями. Ном. № 4526. 2) Чердакъ въ постройкахъ. Чуб. VII. 388. МУЕ. I. 88. (Черниг.). *Лисичка зробилась кішкою, та з хати та на гору.* Рудч. Ск. I. 30. *Купив чоботи, надів у нéділю, а ті узяв да на гору закинув.* Рудч. Ск. I. 213. 3) О рѣкѣ: верховье, верхнее теченіе. *Вітер з гори дме,* т. е. по теченію. 4) Родъ игры. Грин. Ш. 115. 3) **Брáти гóру**. Одерживать верхъ надъ кѣмъ либо, одолѣвать. *Здоров'я почало брати гору.* К. ЧР. 180. 2) **Брáти горóю**. Пѣть басомъ высокія ноты; пѣть первымъ басомъ. *Ти бери горою, а я буду окселентувати.* 7) **До горú, у горí, у гóру**. См. **Догори, угорі, угору**. Ум. **Гíрка, гíронька, гíрочка**. Грин. Ш. 44. **Гóронька**.

Горáзд, **ду**, *м.*=**Гаразд**, **ду**.

Гораздувáти, **дýю**, **еш**, *гл.* Жить въ довольствѣ, въ богатствѣ. *Від того часу зачали гораздувати і до днесь гораздують.* Гн. II. 187.

Горáльня, **нi**, *ж.*=**Горілька**. Рудч. Чп. 29.

Горáння, **горáти** и пр. См. **Орання**, **орати** и пр. Грин. Ш. 409, 410.

Горáр(ь), **ря**, *м.* Лѣсникъ въ горахъ. Вх. Уг. 233.

Горб, ба, *м.* 1) Бугоръ, пригорокъ, курганъ. *Вирубала дручок та стала на горбі.* Рудч. Ск. I. 17. 2) Горбъ. *Старість не прийде з добром: коли не з кашлем, то з горбом.* Ном. № 13954. Ум. **Го́рбик, горбо́к, горбо́чок.** *На горбику під вербами сиділа купа дівчат.* Левиц. I. 18. *Вийди, синку, горбки і долинку.* Чуб. III. 451. *На плечах горбок має.* Ном. № 9116.

Горба́ка, ки, *ж.* Холмъ, возвышенность. *Сюдою їхати—горбака, а тудою—рівно.* НВолын. у.

Горба́нь, ня́, *м.* Горбунъ.

Горба́стий, а, е. Холмистый. *Горбастий цвинтарь у молодого лікаря*, т. е. многіе умираютъ. Ном. № 13933.

Горба́тий, а, е. 1) Горбатый. *Горбатого хиба могила виправить.* Ном. № 3221. **Притули́в горба́того до стіни́.** Сказалъ что-либо несообразное, сдѣлалъ неудачное сравненіе. Ном. № 13079. 2)—**та труна́.** Гробъ съ выпуклой крышкой. Мил. 168. Ум. **Горбате́нький.**

Горба́тіти, тію, еш, *гл.* Дѣлаться горбатымъ. Употребляется въ значеніи: беременѣть (въ пословицахъ). *Дай, Боже, багатіти та спереду горбатіти* (пожеланіе новобрачной).

Го́рбик, ка, *м* Ум. отъ **горб.**

Го́рбитися, блюся, бишся, *гл* Сгибаться, горбиться.

Горбо́ватий, а, е. Выпуклый. Мнж. 178

Горбо́вина, ни, *ж.* 1) Возвышенность, выпуклость на поверхности земли. Г. Барв. 136. 2) Выпуклость на какой-либо вещи, напр. на древесномъ стволѣ. Волч. у.

Горбо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горбо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **горб.**

Горга́ч, ча́, *м.* Родъ съѣдобнаго гриба. Вх. Зн. 11

Горго́нія, нії, *ж.* Георгина. Правобер.

Горда́, ди́, *ж.*=**Орда.** АД. I. 117. *Наступає горда.* Лукаш. 123.

Горделя́вий, а, е. Гордый. *Такі се в нас панотчик не горделиві були, не так, як тоті нові панотці.* Федьк.

Го́рдий, а, е. 1) Гордый, спесивый, надменный. *Горда душа в убогім тілі.* Ном. *Люде горді; горді очі; думи горді; пішов гордою ходою.* 2) Величественный. *Ой з-за гори, з-за крутої горде військо виступає.* Млр. Лит. Сб. 193.

Горди́на, ни, *ж.* Раст. Viburnum Lantana, гордовина. Вх. Пч. II. 37.

Горди́нець, нця́, *м.* Татаринъ изъ орды. К Дз. 9; К. ЦН. 226.

Горди́нський, а, е=Ординський. *Трупом полягла гординська сила.* К. ЦН. 173.

Горди́ня, ні, *ж.* 1) Гордость, чванливость. *Як з мужика пан, то і гординя* Ном. № 1267. 2) Гордость, то, чѣмъ можно гордиться. *Волики мої круторогі, гордине наша, товариші наші.* Г. Барв. 141. 3) Гордый человѣкъ. *Чи правда, що тая гординя та в тобі закохався.* МВ. (О. 1862 III. 48).

Го́рдити, джу, диш, *гл.* Пренебрегать. *Знати, вона мною гордить.* Голов. *Убогими не гордили.* Драг. 169.

Горди́тися, джу́ся, ди́шся, *гл.* Гордиться. Чуб. V. 496. Грин. III. 212.

Гордівни́к, ка́, *м.* Гордый человѣкъ, гордецъ. *Сумує собі гордівник мовчки.* Г. Барв. 456.

Гордівни́ця, ці, *ж.* Гордая женщина

Горді́й, дія́, *м.*=**Гордівник.** Г. Барв 456.

Го́рдість, дости, *ж.* Гордость. *Нема в його ні крихти гордости.* К. ЧР. 74. *Почала його розбірати така гордість, що всіх людей, всіх панів і міністрів, і простих хлопів мав за нізащо.* ЕЗ. V. 115.

Го́рдо, *нар.* Гордо, надменно. *А син твій гордо на арену, псалом співаючи, ступив.* Шевч 613. *Поводиться гордо* МВ. (О. 1862. III. 72). *Устань, Господи, щоб злющі гордо не неслися.* К Псал. 19.

Гордовать, ті, *ж* Раст. Malva crispa. Лв. 100. См. **Гордовина.**

Гордови́на, ни, *ж.* Раст.: а)=**Гордина** ЗЮЗО. I. 141. Вх Пч. II. 37; б) Malva crispa. Вх. Пч. I 11. *З гиших овочів найбільше ідять вишні, дальше дерен, черемху, гордовину.* МУЕ. I. 109. *Пішов у ліс.... Чи горіх знайде хлопець, чи китицями гордовину...* Св Л. 211. *Ой у городі та гордовина, на гордовині та зозуленька* Чуб. V. 727. 2)=Гордівниця *Ой дівчино-гордовино, гордуєш ти мною* Чуб V. 727. 3)=Городина. Желех.

Гордови́тий, а, е=Гордуватий. Сим 216. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною.* Грин. III 233 *Він був.... дуже гордовитий. Коли й гляне на тебе, то все одним оком через плече.* МВ. I. 75. Ум. **Гордови́тенький.** Ном. № 2530.

Гордовли́вий, а, е. Гордый, горделивый *Він у нас не гордовливий.* Кв.

Гордоро́слий, а, е. Гордо растущій. Встрѣчено у Млаки: *Колись смерьки на*

горбочку пишно красувались, зеленіли гордорослі, в небо зазирали. Млак. 38.

Го́рдощ, щі, *ж.*, чаще во мн. ч. **го́рдощі**. Гордость, надменность. *Дметься гордощами лютий.* К. Псал. 20.

Гордува́ння, ня, *с.* Дѣйствіе гордящагося, гордыня, пренебрежительность. *Ой дівчино гордовита, гордуєш ти мною,— буде твоє гордування все передо мною.* Грин. Ш. 233.

Гордува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Пренебрегать. Г. Барв. 186. *Сама себе дурною називала, що Орликом гордувала.* Чуб. V. 1085. *Він нами гордує.* МВ. II. 92. 2) Гордиться, чваниться. *Вона багато гордує.*

Гордува́тий, а, е. Гордый, гордящійся, надменный. *Я не багатий, не гордуватий, високо не несуся.* Мет. 67. *Така думка світилась.... на її гордуватому виду.* Г. Барв. 464. Ум. **Гордува́тенький**. МВ. (О. 1862. Ш. 57).

Гордува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* Гордиться, чваниться. *Сядь, козаче, не гордуйся, коли хочеш—поцілуйся.* Чуб. V. 233.

Гордю́н, на́, *м.* Гордецъ. *Козак не гордун, що оборве, то й в кавдун.* Ном. № 12166.

Го́ре, ря, *с.* 1) Горе, печаль, горесть. *Іде дівчина до хати, несе своє горе.* Шевч. 276. 2) Горе, несчастіе. *З щастя та з горя скувалася доля.* Ном. № 1725. **На го́ре йде́ться, пішло́**. Пошло на несчастіе. **Живе́, го́ря прикупи́вши**. Плоховато живетъ. Ном. № 7506. Ум. **Го́ренько, го́речко**.

Горе́л, рла́, *м.*=**Орел**.

Горе́лі, ре́ль, *ж. мн.* Качель. См. **Реля 1**. МУЕ. Ш. 169.

Го́рен и горн, рна, *м.* 1) Горнъ въ кузницѣ. Грин. II. 74; Чуб. II 239. *У кузні коваль, забувши про залізо в горні, балакає з хутірянами про чорну раду.* К. ЧР. 194. 2) Печь для обжиганія глиняной посуды. Шух. I. 263. *Палає, як горен.* Ном. 3) Известковая печь. Славяносерб. у.

Горе́нити, ню, ниш, *гл.* 1) Горчить, отдавать горькимъ вкусомъ. Мнж. 178. *Ірви, кумо, ягідки, котрі солодкі, а котрі гіркі—для моєї жінки, а котрі горенять, то діточки поїдять.* Чуб. V. 614. *Чогось борщ горенить.* Кролев. у. 2) Переносно у М. Вовчка: *В серці горенить мов отрутою*—сильное огорченіе. МВ. (О. 1862. I. 80).

Го́ренько, ка, *с.* Ум. отъ **горе**.

Горе́цвіт, ту, *м.* Раст. Helleborus niger L. ЗЮЗО. I. 124.

Горе́цтво, ва, *с.* Горесть, печаль. Черниг. у.

Гореч, чі, *ж.* Жара. Вх. Лем. 405.

Го́речко, ка, *с.* Ум. отъ **горе**.

Горзи́на, ни, *ж*, Плетень изъ ивы. *Греблі гатили, кілля забивали, горзину та драницю клали.* Макс. (1849) 55.

Гори́квіт, ту, *м.*=**Гори́цвіт**. Вх. Пч. I. 8.

Гори́ніж, *нар.* Вверхъ ногами. Каменец. у.

Горихвіст, хвоста́. *м.* Птица. Lusciola phaenicurus (и tithys). Вх. Пч. II. 12.

Гори́цвіт, ту, *м.* Раст. Adonis vernalis L. Вх. Пч. I. 8. ЗЮЗО. I. 109. Мил. М. 87.

Гори́ще, ща, *с.* Чердакъ. *На хату закинь, на горище.* Рудч. Ск. II. 124.

Горі, *нар.* Вверхъ. *Іде Мар'я горі дрибиночкою.* Гол. IV. *Горі, рибки, горі, горі бистров водов.* Гол. I. 337.

Горі́вка, ки, *ж.*=**Горілка**. Лукаш. 112. Грин. Ш. 349. Ум. **Горі́вонька**. Грин. Ш. 86. **Горівочка**.

Горі́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **город**.

Горі́жний, а, е. Огражденный? *Старими людьми село порадне, парубочками село горіжне, а дівоньками село весело.* АД. I. 50.

Горі́знач, *нар.* Лежа на спинѣ. Черк. у.

Го́рій и горійше, *нар.* Хуже, горше. О. 1861. VIII. 31. *Кепсько, Григорій, що далі, то горій.* Ип. *Ой лихо, лихо, де свекруха є, а ще горійше, де є обоє.* Чуб. V. 704.

Горі́йший, а, е. Худшій, горшій. *Немає й не буде горійшої муки.* Грин. Ш. 300.

Горі́лий, а, е. Горѣлый. *Межи вами женишище, як горілеє днище.* Мет. 195. *Горілий пеньок.* Грин. I. 65.

Горі́ли́ць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. *Лежить горілиць.* Каменец. у. Чуб. I. 204.

Горі́лиця, ці, *ж.*=**Горілка**. К. ЦН. 281. *Горілице оковита, кажуть тебе люде пити.* Чуб. V. 1099.

Горі́лка, ки, *ж.* Водка, хлѣбное вино. *Як горілку п'ють, то мене минають, а як ся б'ють, то від мене починають.* Ном. № 2093. *Без горілки—нема говірки.*

Чуб. I. 282. Ум, **Горíлонька, горíлочка.** Грин. Ш. 681

Горілчáний и горільчáнний, а, е. 1) Водочный. *Там бочка горілчана.* Ном. № 8628. *Не любить бджола й духу горільчаного.* Сим. 202. 2) **Горільчáний брат.** Собутыльникъ. Черк. у.

Горíльня, ні, *ж.* Винокурня, винокуренный заводъ. Рудч. Чп. 124.

Горінéць, *нар.* Вверхъ лицемъ, навзничь. Угор. *Он в тотій труні горінець лежит.* Драг. 268.

Горíння, ня, *с.* Горѣніе.

Гóрість, рости, *ж.* Горечь (о вкусѣ). *Треба варити ці коренці, поки з їх горість вийде.* Черниг.

Горíський, а, е. Верхній. Си. **Горíшній.** Kolb. I. 92.

Горíти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Горѣть. *Коли Бог не годить, то й огонь не горить.* Ном. № 14. *Без підпалу й дрова не горять.* Ном. № 3298. **Гори́ть; як сліпи́й ди́виться,**—совсѣмъ не горитъ. Ном. № 7566. **Як мóкре гори́ть.** Плохо, вяло идетъ работа, дѣло. Ном. № 10909. **Шку́ра гори́ть (на кому).** Горячій, непосѣдливый (кто). Г. Барв. 320. 2) Быть въ жару, имѣть повышенную температуру (о больномъ). *Болітимеш, горітимеш, смерти бажатимеш.* Чуб. V. 186. 3) Блестѣть, горѣть. *Погас місяць, горить сонце.* Шевч. 127. *Базари, де військо, як море червоне, перед бунчуками бувало горить.* Шевч. 149. *Надо мною з своєю божою красою гориш ти, зоренько моя.* Шевч. 620. 4) Пылать желаніемъ, сильно желать чего. *До кужіля рука болить, до горілки душа горить.* Нп. Черк. у. 5) **Горю́-горю́ пень.** Присловье въ игрѣ въ щітки. Чуб. Ш. 93.

Горíтися, ри́ться, *гл. безл.*=**Горіти 1.** *Як не ладиться, то й в печі не горитьсся.* Ном. № 1700.

Горíх, ха, *м.* Орѣхъ (плодъ). *Сим міхів оріхів.* Ном. № 9207. 2) Орѣшина, орѣховый кустъ, орѣховое дерево. *Ой у лісі на горісі сорока зависла.* Чуб. Ш. 133. Ум. **Горíшенько, горíшечко, горíшок.** Грин. Ш. 407.

Горíховий, а, е. Орѣховый. *Горіхова лущпайка. Ой піду я у вишневий садочок та вирву горіховий листочок.* Грин. Ш. 349. *Сіделечко горіхове.* Чуб. V. 305.

Горíше, *нар.*=**Горíйше.** *Ой горе, горе калині при долині, а ще й горіше сироті на чужині.* Грин. Ш. 415.

Горíшенько, ка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горíшечок, чка, *м.* Ум. отъ **горіх.**

Горíшина, ни, *ж.* 1) Орѣховое дерево, орѣховый кустъ (въ послѣднемъ значеніи чаще употребляется: **ліщина**). *Липки, горішина, соснина.* Котл. Ен. VI. 21. 2) Раст.: а) Coronilla varia. Лв. 98; б) Trifolium rubens: Лв. 102. См. **Головайчик.**

Горíшній, ня, не. 1) Верхній, наверху находящійся. *Подивиться козак Нечай в горішню кватирку.* Гол. I. 8. *Горішній навій.* МУЕ. Ш. 17. *Камінь у млині буває горішній і долішній.* Каменец. у. *Горішній одвірок над хатніми дверьми.* ЕЗ. V. 204. 2) Выше по теченію лежащій. 3) О вѣтрѣ: сѣверный (на Днѣпрѣ). Мнж. 148. Сѣверо-восточный (Кубань). О. 1862. V. Кух. 37. **Горíшній бік у полотні.** Лицевая сторона полотна, которая при вышиваніи обращена къ швеѣ. Шух. I. 154. 4) Чердачный. *Горішнє вікно.* 5) **Горíшня хáта.** Та изъ хат (комнатъ), которая находится въ сторону горъ (въ подгорныхъ мѣстностяхъ). Шух. I. 95.

Горішня́к, ка́, *м.* Сѣверный вѣтеръ. Браун. 6.

Горішня́нин, на, *м.* Живущій на верхнемъ концѣ села. Фр. Пр. 72.

Горíшок, шка, *м.* 1) Ум. отъ **горіх.** 2) Раст.: а)—**бíлий.** Trifolium montanum L. Шух. I. 22; б)—**черво́ний.** Trifolium pratense. Шух. I. 22. 3) Родъ игры въ мячъ. О. 1861. XI Св. 36.

Горíще, *нар.* Выше. *Їх узіли Мирін Штолу та з собов горіщ.* ЕЗ. V. 34.

Горла́й, лая́, *м.* Человѣкъ съ сильнымъ голосомъ. Мнж. 178. См. **Горлань.**

Горла́нка, ки, *ж.*=**Горло.** ЕЗ. V. 57.

Горла́нь, ня́, *м.* Крикунъ. *Чи по неволі, чи по волі? Кричить аркадський їм горлань.* Котл. Ен. V. 11.

Горла́ти, ла́ю, ешь, *гл.* Кричать, горланить. Каменец. у. Гн. II. 144 Черезчуръ громко цѣть. Мнж. 178.

Горла́тий, а, е. 1) Крикливый, горластый. *Цитьте, цитьте, горлаті ворони.* К. ЧР. 297. *Мовчи бо, жуінко, не будь така горлата.* Чуб. II. 348. 2) О ружьѣ, горшкѣ и пр.: имѣющій широкое отверстіе, широкогорлый. *Покрепились, підвеселились ми з дідом із того високого горлатого джбану.* Г. Барв. 180. 3) О мереж-

кѣ: съ большими отверстіями. Славян. у. 4) **Горлáта ямá**=**Горлаха**. *Складав зерно.... в горлаті ями.* Мир. ХРВ. 125.

Горлáха. хи. *ж.* Яма для храненія зернового хлѣба. Козел. у, *Треба понасипать горлахи пшенею.* К. ЧР. 131.

Горлáч, чá, *м.* Птица: Columba guttu-rosa, зобастый голубь. Вх. Пч. II. 9.

Горленя́, ня́ти, с.=**Орленя**.

Горли́, лів, *м. мн.* (=**Орли**). Названіе узора въ вышивкѣ. Чуб. VII. 427.

Го́рлиця, ці, *ж.* 1) Горлинка, родъ дикаго голубя. *Воркувала горлиця у садку.* Гліб. 2) Родъ танца. Мкр. II. 29. 3) Пѣсня про горлинку. *Заспівае про Чалого на Горлицю зверне.* Шевч. 8. 4) Употр. какъ ласкательное слово, особенно въ уменьш. **го́рличка**. *Нехай мене мир не знае, коли я зражу тебе, моя горличко.* МВ. II. 63. Ум. **Го́рличка**. *Так окукобилась, мов та горличка.* Ном. № 10102.

Горли́ця, ці, *ж.*=**Орлиця**.

Го́рличко, ка, с. Ум. отъ **горло**.

Го́рло, ла, с. 1) Горло, глотка. *Проханий кусок горло дере.* Ном. № 4493. *Кричать на все горло.* К. ЧР. *У горлі пересохло. Треба горло промочити.* **На го́рло заробля́ти**. Зарабатывать на водку. Черк. у. **Го́рлом дарува́ти**. Освобождать отъ смертной казни. *От уже ж бо осуджено, щоби Теклуні ні січено, ні рубано, але щоби Теклу горлом даровано.* Гол. I. 53. **Го́рлом, на го́рло скара́ти**. Казнить смертью. 2) Дуло въ пушкѣ, ружьѣ. *Москаль гармати горлом у вічі поставив.* Стор. II. 199. 3) Входъ въ рыболовный сакъ. Шух. I. 224, 228. 4) См. жорна. Шух. I. 261, 264. 5) Съуженное мѣсто **кошари** въ **полонинах**. Шух. I. 192. Ум. **Го́рличко**. Ном. № 11587.

Горлови́й, á, é. 1) Горловой. 2) Уголовный. *Не горлова справа.* Ном. № 7442. *Не горлове діло.* Ном. № 7442. 3) **Горлова́ я́ма**. Яма для храненія зернового хлѣба. Черк. у. См. **Горлаха**.

Горлоріз, за, *м.* Головорѣзъ, отважный человѣкъ. *Ти знаєш він який сущіга, паливода і горлоріз.* Котл. Ен.

Горля́к, ка́, *м.*=**Горлач**. Вх. Пч. II. 9.

Горля́нка, ки, *ж.* 1) Горло. Стор. I. 48. *У роті пересхло, аж морохтить горлянка, мов та гуся, що баби на неї клубки мотають.* Мир. Пов. II. 61. *Любив неборак і яку кватирку в горлянку вилить.* Св. Л. 169. 2) Высушенное птичье (особенно гусиное) горло, начиненное горохомъ, служащее для дѣтей игрушкой и для наматыванія нитокъ. Аф. 366 3) Раст.: а) Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114; б) Filago arvensis. ЗЮЗО I. 123.

Горн, на, *м.* См. **Горен**.

Го́рне́ць, нця́, *м.* Горшокъ. Шух. I 264. *Найдеся купець і на діравий горнець.* Ном. № 5209. *Наварила горнець м'яса.* Гол. III. 495.

Горне́шник, ка, *м.* Тряпка, которою берутъ горячій горшокъ изъ печи, тоже, что и **ганчірка**. Каменец. у.

Го́рниця, ці, *ж.*=**Гірниця**. Ном. № 10280. Ум. **Го́рничка**.

Горно́, *нар.* Гористо. *Туди їхати дуже горно.* Міусск. окр.

Горноста́й, та́я, *м.* 1) Горностай. *Гаєм—масм, лебедем—Дунаєм, астепами—бистрим горностаєм.* Федьк. I. 8. 2) Родъ птицы? *Летів горностай через сад, роспустив пір'ячко на ввесь сад.* КС. 1883. II. 382. Та же пѣсня. О. 1861. XI. Кух. 38. Вѣрнѣе, однако, что здѣсь просто забыто значеніе слова **горностай**, и въ пѣснѣ оно подставлено вмѣсто какого-либо иного, но схожаго, слова, названія птицы.

Горноста́йовий, а, е. Горностаевый. *Горностайова кирея.* К. ЧР. 101.

Горноста́ль, ля, *м.*=**Горностай** 1. *Вода сосну підмиває, горносталь корінь під'їдає.* Чуб. V. 318.

Горно́чок, чка, *м.* Горшочекъ. Вх. Лем. 405.

Горну́ти, ну́, неш, *гл.* 1) Пригребать, придвигать, загребать. *Кожна ручка собі горне.* Ном. № 9721. 2) Обнимать. *Бондарь відра набиває, мене горне, пригортає.* Шевч. 540.

Горну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Прижиматься, ласкаться, льнуть. *Коли б літа вернулися, то б і хлопці горнулися.* Ном. № 8729. *Хто стояв,—у куточок горнувсь.* МВ. II. 122. *Народ ввесь горнувся до його.* Єв. Л. XIX. 48.

Горня́, ня́ти, с. Горшочекъ. *У печі палає полум'є на припічку, на жару горшки й горнята.* Левиц. I. 37. Ум. **Горня́тко**. *Єсть молоко,—буде і горнятко.* Ком. Пр. № 429.

Горня́тко, тка, с. 1) Ум. отъ **горня**. 2) Въ хороводной игрѣ вербовая дощечка трое играющихъ малыхъ дѣтей. Kolb. I.

159. 3)—пщільне. Ячейка у пчелъ. Вх. Лем. 405.

Горобе́й, бе́я, б'я́, м.=**Горобець.** *А в горобейка жуінка маленька, сидить на кілочку, пряде на сорочку, що виведе нитку, горо́б'ю на свитку, остануться концї—горо́б'ю на штанци.* Чуб. III. 56. Ум. **Горобе́єчко, горобе́йко, горобе́йчик.** Чуб. III. 58. *Летів горобейчик,—джив, джив, джив.* Грин. Ш. 554. **Горобі́енько.** Чуб. Ш. 57.

Горобе́йник, ка, *м.* Раст. Lithospermum arvense L. ЗЮЗО. I. 127.

Горобе́ль, бля́, *м.*=**Горобей**=**Горобець.** *Попуд тинами з гороблями живучи.* Грин. Ш. 625.

Горобеня́, ня́ти, *с.* Воробушекъ, молодой воробей. Мир. ХРВ. 42.

Горобе́ць, бця́, *м.* 1) Воробей. *Веселий як горобець.* Ном. № 8471. *Води—горобцеві по коліна.* Ном. № 14048. 2) Названіе вола цвѣтомъ подобнаго оперенію воробья. КС. 1898. V. П. 42. 3) Родъ орнамента на писанкахъ. МУЕ. I. 205. Ум. **Горо́бчик, горобчичок.** *Горобчичок манісінький, на ніженьку кривісінький.* Грин. III. 662.

Горобина́, ни, *ж.* Рябина, Sorbus Aucuparia L. Анн. 336. Вх. Пч. I. 13. *Горобина роскинула зелений намет і рясно на їй ягід червоно-злотих.* МВ. I. 156. *Обступили стару, як горобці горобину.* МВ. (О. 1862. III. 69).

Горобинець, нця, *м.* 1) Помётъ воробья. Мил. М. 69. Мил. 31. 2) Раст: а)=Rogiz. Bac. 176, 207; б) Oxytropis pilosa. Dc. ЗЮЗО. I. 167.

Горобиний, я, е. 1) Воробьиный. *Повне гніздо горобиних голощуцьків.* МВ. I. 140. 2) **Горобина ніч.** Ночь, въ теченіе которой бываетъ сильная гроза, воробьиная ночь. Маркев. 15. *І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 282. 3) **Горобиний горбшок.** Раст.: а) Vicia angustifolia Roth. ЗЮЗО. I. 141; б) Vicia Cracca L. ЗЮЗО. I. 141; в) Lotus corniculatus L. ЗЮЗО. I. 127. *Повився горобиний горошок.* МВ. I. 140.

Горобинячий, а, е=**Горобиний.** Мил. М. 96.

Горобі́енько, ка. *м.* Ум. отъ **горобей.**

Горобка, ки, *ж.* Воробьиная самка.

Горо́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **горобець.** 2) Родъ дѣтской игры. Ив. 65.

Горо́бчичок, чка, *м.* Ум. отъ **горобець.**

Горобчи́ха, хи, *ж.*=**Горобка.** *П'ять горобчих, а чотирі горобця,—виходе, що одній горобчисі нема пари.* Мнж. 86.

Гороб'я́, я́ти, *с.*=**Горобеня.**

Гороб'я́чий, а, е=**Горобиний.** Мил. М. 49.

Горови́й, а́, е́. Горный. *Річка текла з горової води.* КС. 1885. XI. 538. *У горову роспалину сяючий промінь рснив ссяющу спягу.* МВ. II. 159.

Горови́тий, а, е. Гористый. Вх. Зн. 12.

Го́род, да, *м.* Городъ. *Чуру свого до города Черкаси посилав.* АД. II. 9. Ум. **Городе́ць, городе́чок, городо́к.** *Ой везуть сиротy-сирітку а в Кам'янець-городець.* Чуб. *В городі царів син, а за городечком царівна.* Чуб. III. 159.

Горо́д, ду, *м.* 1) Огородъ. *Сидить, як качан в городі.* Ном. Ум. **Горбдець, горо́донько, горі́дчик.** Левиц. I. 170. **Горо́дчик.** *Пішла в городець, рвала барвінець.* Чуб. III. 301. *Прийди, козаче, к моєму городоньку.* См. **Огород.** 2) Родъ игры. КС. 1887. VI. 457. Родъ хоровода. Грин. Ш. 109.

Городарь, ря́, *м.* Начальникъ города? *„Та рушай, військо, під Бендер місто!" Військо рушає, з гармат стріляє, аж чотирі печі розсипається, татарський городарь іздрігається, міщане ходя, радоньку радя.* О. 1861. XI. Св. 56. Вѣроятнѣе, однако, что слово **городарь**, которое нигдѣ ни разу болѣе намъ не встрѣчалось, является просто передѣлкой какого то другого слова, подобнаго по своей формѣ, но съ забытымъ уже значеніемъ.

Горбдець, дця, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городи́н, на, *м.* Въ пѣснѣ то же, что и **го́род.** *Ой город, город, городин, приїхав Андрієчко челядин.* Маркев. 105. Своего рода licentia poetica, допущенная пѣсней ради риѳмы.

Горо́дина, ни, *ж.* Огородныя овощи. Рудч. Ск. I. 131.

Городи́на, ни, *ж.* Плетень, заборъ, огорожа. Угор.

Городи́ське, ка, *с.*=**Городище.** Волынск. г.

Городи́ти, джу́, дить, *гл.* Городить, огораживать. *Я такими дурнями тини городила.* Чуб. V. 1114. *Городив він раз із батьком хлів.* Грин. I. 166. 2) Говорить вздоръ, городить. *Старий говорить-городить, та на правду виходить.* Ном. № 8676. *Городить таке—ні літо, ні зиму.* Говоритъ чепуху. Ком. Пр. № 780.

Городи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* Ограждаться.

Городи́ще, ща, *с.* Древнее земляное укрѣпленіе, городище. *Бур'янувати городищá.* К., XII. 130.

Городі́льник, ка, *м.* Дѣлающій плетни. Левч. 135.

Горо́дний, а, е и **горо́дній я, е.** 1) Огородный. *Благородний, як кабан городний.* Ном. № 953. *Польова картопля краща, ніж городня.* НВолын. у. *Гарне, як мак городній.* Ном. № 8446. 2) **Горо́дня річ.** Домашнее дѣло; весьма близко. *Двадцять верстов—це городня річ!* НВолын. у.

Горо́дник, ка, *м.* 1) Огородникъ. 2) **Горбдни́к.** Лопата для вскапыванія огорода—деревянная и желѣзная. Гн. I. 21, 22. Шух. I. 111. Части ея: деревянный фіст, иначе держівно́ (рукоять) и желѣзная лопа́тка съ лійкою, въ которую вставлено держівно; а если лопата деревянная, то ее оковываютъ желѣзнымъ постолбм. Шух. I. 164.

Городови́й, а́, е́. Городовой. *Городові козаки.* К. ЧР. 12. *Городова старши́на.* Мет. 413.

Городови́к, ка́, *м.* 1) Горожанинъ, мѣщанинъ. Драг. 68. 2) Такъ называютъ въ Херсонской и Екатеринославской губерніяхъ полтавцевъ и черниговцевъ. Черноморцы такъ называютъ жителей Украины. Пол. 110.

Горо́довина́. ни, *ж.* 1)=**Горбдина.** Шух. I. 164. *Чи у вас там городи ростуть?—Поливо росте, а городовини нема.* Черниг. у. 2) Раст.: Malva crispa L. ЗЮЗО. I. 128.

Городо́к, дка́, *м.* 1) Ум. отъ **го́род.** *Городок наш—так собі городок, нічого.* МВ. I. 115. 2) Ум. отъ **горо́д.** *По-проз мій городок стежечкою до иншої йдеш.* Чуб. V. 180. 3) Родъ игры. Ив. 30, 44. Обозначенное мѣсто для хороводной игры „кривий танéць". О. 1861. XI. Св. 40. 4) Древнее земляное укрѣпленіе. 5) **Городка́ми пришива́ти.** Пришивать зубчиками (обшлага къ рукавамъ, воротникъ къ рубахѣ). Чуб. VII. 575.

Горо́донько, ка, *м.* Ум. отъ **горбд.**

Городо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **го́род.**

Городськи́й, а́, е́. Городской. *Городське телятко, а сільське дитятко.* Ном. № 10491.

Горо́дчик, ка, *м.* Ум. отъ **горо́д.**

Городя́нин, на, *м.* Горожанинъ. *Вийшли к йому всі городяне.* Чуб. III. 296. *Не йди за крамаря, не йди за городянина.* Мир. Пов. II. 75.

Городя́нка, ки, *ж.* Горожанка. Котл. Нп. 369. *Вона собі городянка, міщанка.* Лв. Ум. **Городя́ночка.** *Я з Київа кияночка, а з города городяночка.* Мет. 197.

Городя́нський, а, е. Принадлежащій или свойственный горожанамъ. *Городянські діти.* К. Оп. 98. *Од ледачого товариства городянського не псувалась.* К. Оп. 98. *Городянські звичаї.* Мир. Пов. II. 89.

Горбжа, жі, *ж.* Ограда, огорожа. Грин. Ш. 131.

Горо́їжитися, жуся, жишся, *гл.* Щетиниться, ершиться. Желех.

Горопа́ха, хи, *ж.* и *м.* Горемыка, бѣдняга. *Горопаху Кирила Тура зв'язали вірьовками да й повели до стовпа.* К. ЧР. 273.

Горопа́шний, а, е. Горемычный. Желех.

Горорізьба, би, *ж.* Выпуклая рѣзьба, горельефъ. Стор. II. 110. *Панцери, бунчуки і всякі клейноди, перемішані з кістками, з Адамовими главами.... повироблювано горорізьбою з меді та з каменю по над тими надгробками.* К. ЧР. 101.

Горо́х, ху, *м.* Горохъ. *Як бачились у горосі, та й досі.* Ном. *Хоч горохом об стіну, а він усе своє.* Ном. **Як горбх при доро́зі.** Плохо, скверно. *Живу, як горох при дорозі.* **Як горбхом.** Быстро, скороговоркой. *Засипав, як горохом у бочку.* Ном. **Колбчений горбх.** Кушанье: растертый горохъ въ видѣ киселя. **Горобиний горо́х.** Раст.: a) Onobrycis gracilis Bess. ЗЮЗО. I. 129; б) Vicia villosa L. ЗЮЗО. I. 141. См. **Горобиний.** 4) **Миши́ний горбх.** Раст. Vicia sativa L. ЗЮЗО. I. 141.

Горо́хви́на, ни, *ж.*, также и во мн. **горо́хви́ни.** Гороховая солома. *Мені, мати, скрині та перини, тобі, мати, горох-горохвини.* Мет. 212.

Горохви́ння, ня, *с. соб.*=**Горохвини.**

Горохв'яний, а, е. Гороховый, принадлежащій гороху. *Сиди, сиди, ящуре, горохв'яний вінку.* Чуб. III. 96. *Горохв'яний цвіт.* К. ЧР. 64.

Горбхв'яник, ка, *м.* Лепешка изъ гороха. *За ними підтюпцем поспішали з горохв'яниками і всякими ласощами.* Кв.

Горо́хв'янка, ки, *ж.*=**Горохвина.** ЕЗ. V. 177.

Горохля́нка, ки, *ж.*=**Горохвина.** Хотин. у.

Горóховий, а, е. Гороховый. *Сунеться, мов горохова копиця.* Ном. № 8635.

Гороховúна, ни, *ж.*=**Горохвина.** Гол. IV. 460.

Горóхуватий, а, е. Подобный гороху, сморщенный. *Щиколотки стали горохуваті.* Левиц. I. 194. О смушкахъ: съ тугими, гороховидными завитками. Вас. 198.

Горóх'яний, а, е=**Гороховий.** Грин. Ш. 301.

Горошúна, ни, *ж.* Горошина. *Котилася дорогою біла горошина.* Чуб. Ш. 176. Ум. **Горошúнка.** Рудч. Ск. II. 94. **Горошúночка.** Г., Арт. (О. 1861. Ш. 95).

Горошíння. ня, *с.*=**Горохвина.** *Дивиться—на дубозі шість чоловіка горох молоте: горошіння додолу падає, а горох на дубові остається.* Грин. I. 225.

Горóшковий, а, е. О. рисункѣ матеріи: въ круглыхъ крапинкахъ. КС. 1893. V. 282.

Горóшковатий, а, е. Подобный гороху: въ крупныхъ зернахъ, въ мелкихъ шарикахъ. *Горошкувата земля.* Каменец. у. О смушкѣ: въ мелкихъ завиткахъ. *Гарний ковнір, горошкуватий.* НВолын. у.

Горóшок, шку, *м.* Ум. отъ **горóх.** *Ой через межу горошок та постелився.* Мет. 82. 2) Раст.: а) Vicia villosa Roth. ЗЮЗО. I. 167; б) Vicia sepium. ЗЮЗО. I. 141; в) Medicago lupulina L. ЗЮЗО. I. 167; г) Medicago falcata L. ЗЮЗО. I. 167; д) Lathyrus. Вх. Пч. I. 10; е)—**лісовúй** Vicia sylvatica L. ЗЮЗО. I. 167; ж)—**дúкий,**—**ледúй,** Vicia cracca L. Вх. Пч. I. 14. То же: **горóшок гадю́чий, гороб'я́чий.** ЗЮЗО. I. 141,—**потéчий.** Шух. I. 22; з)—**горобúний.** См. **Горобиний**; и)—**журавлéвий.** Sathyrus sylvestris L. ЗЮЗО. I. 126. 3) Родъ игры.

Горóю, *нар.* По горѣ. *Їхати горою. Не купаються дівчата, обходять горою* Шевч. 24.

Горсéт, та, *м.*=**Керсет.** *На їх були однакові горсети.* Левиц. I. 10.

Гóрстка, ки, *ж.* Пучекъ стеблей (конопли, льна) изъ 4—5 **жмень.** Вас. 200. ЕЗ. V. 194. Шух. I. 147. *Та насіяв конопель,—вродилася горстка.* Чуб. V. 1144.

Гортáнка, ки, *ж.*=**Горлянка 1?** ЕЗ. V. 47, 57.

Гортáнь, ні, *ж.* Горло, гортань. *Давайте тілька гортань промочити.* К. ЧР. 126.

Горувáтий, а, е. Гористый, холмистый. *Горувате поле.* Вх. Лем. 405.

Горувáто, *нар.* Гористо. **Новомóск. у.**

Горýнка, ки, *ж.* Раст.: а) Brassica Napus L. ЗЮЗО. I. 114; б) Sinapis arvensis L. ЗЮЗО. I. 136.

Горупá, пи́, *ж.*=**Свиріпа.** НВолын. у.

Горчúця, ці, *ж.* 1)=**Гірчиця.** 2)—**польовá.** Раст. Lisymbrium Sophia L. ЗЮЗО. I. 136. 3)—**лубéнсьна.** Раст. Brassica Rapa. ЗЮЗО. I. 114.

Гóршé, шá, *с.* Родъ плошки изъ необожженной глины. Шух. I. 284.

Горшковúй, á, é. Горшечный. *Глина горшкова.* Вас. 177.

Горшкодрáй, дрáя, *м.* Починяющій горшокъ, стягивая его проволокой, обыкновенно—бродячій мастеръ. Фр. Пр. 138.

Горшколáт, та, *м.* Починяющій горшки. НВолын. у. См. **Горшкодрай.**

Горшколíп, па, *м.*=**Гончарь.** Черном.

Горщá, щáти, *с.* Горшочекъ. *Щоб я не ходила по селі з горщатком.* Чуб. V. 1105. **Скидáти горщá.** Ставить сухія банки. Ум. **Горщáтко.**

Гóрщик, ка, *м. мн. ч.* **гóрщики.** Горшокъ. *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в повненькому горщику.* Ном. Ум. **Гóрщичок, горщеня́, горщеня́точко.**

Горщúще, ща, *м.* Ув. отъ **горщик, горщок.** Рудч. Ск. II. 86.

Горщíвка, ки, *ж.* Желтоватая глина, идущая на выдѣлку горшковъ. Шух. I. 260.

Горщóк, шкá, *м.* Горшокъ. (Въ косв. падежахъ: **горшкá, горшкóві** и т. д.). *Є в горшку молоко, та голова не влізе.* Ном. Ум. **Горщéчок.**

Горювáльник, ка, *м.* Человѣкъ, которому приходится бѣдствовать, горевать. Ум. **Горювáльничок.** *Мій таточку, мій горювальничку.... Ви наскиталúсь, ви нагорювалúсь.* Мил. 186.

Горювáльниця, ці, *ж.* Женщина бѣдствующая, горюющая. *Моя й матінко рідна! Моя й скитальниця, моя й горювальниця.* Мил. 195. Ум. **Горювáльничка** *Моя й дочко, моя й горювальничко!* Мил 219.

Горювáння, ня, *с.* Гореваніе, бѣдствованіе. *Панькеє кохання—гірке горювання.* Ном. № 1199. Мил. 201. Ум. **Горювáннячко.** Чуб. V. 688. *Нащо ви покидаєте нас, на яке горюваннячко?* Мил. 204.

Горювáти, рю́ю, вш, *гл.* Горевать, печалиться, бѣдствовать. *Горювала я з тобою і без тебе буду.* Мет. 103. *Та вже ж мені докучило в світі горюючи.* Нп. Употребляется возвратная форма безлично: го-

рю́ється. Черниг. *Не так живеться, як горюється.* Мет. 246.

Горю́-дуб, горю́-ду́ба, *м.* Родъ игры. Чуб. III. 101. То же, что и горѣлки. Ив. 55.

Горю́ха, хи, *ж.* Горемычная. Чаще всего употребляется въ выраженіи: **му́ха-горю́ха.** *А муха-горюха діжу місить.* Чуб. III. 201.

Горю́чий, а, е. Горючій. *Ясен—горюче дерево.* Міусск. окр.

Горю́шний, а, е. Горемычный. *Горюшний чоловік отой Тишко.* Черк. у. *Кобилку зараз припинив, бо страх горюшну заморив.* Греб. 376.

Горя́к, ка́, *м.* Ударъ мячемъ вверхъ въ игрѣ въ гілки. КС. 1887. VI. 460.

Горя́ка, ки, *м.* и *ж.* Бѣдняга. *Це тобі, горяко.... із дощок труну.* Щог. В. 58.

Горя́льня, ні, *ж.*=**Горільня.** *Колись іде Василь до горяльні.* Рудч. Ск. I. 78.

Го́ряний, а, е Гористый, возвышенный. *Де буде країна висока, горяна, то....* Дещо.

Горя́нин, на, *м.* Горецъ, житель возвышенныхъ мѣстъ. Галиц.

Горяни́ця, ці, *ж. На гіроньки по ягідоньки, на горяниці по полониці, у долину по калину.* Мил. 161.

Горя́нка, ки, *ж.* Раст. Brunella grandiflora Moench. ЗЮЗО. I. 114. См. **Горлянка.**

Горя́нський, а, е. Горный, гористый. *І на дніпровській Україні, і на горянській за кордоном.* Морд. II. 31.

Горя́ч, ча, *м.* Жара, зной. Желех. *В літі.... серед спеки та горяча, коли всі баюри повисихають....* Гн. I. 28.

Горя́чий и пр.=**Гарячий** и пр.

Горя́чка, ки, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Госа! *меж.*=**Гей** 2. *Госа, хлопці, до ряду!* Вх. Уг. 233.

Госа́ч, ча, *м.* Горячій волъ. КС. 1898. VII. 46.

Госока́, ки́, *ж.*=**Осока.** Чуб. III. 462.

Го́спідь, го́спода, *м.*=**Господь.** НВолын. у. Ум. **Гбспідок.** *Госпідку любий, поможи мені.* ЕЗ. V. 54.

Госпо́да, ди, *ж.* Домъ и хозяйство какой-либо семьи. *Пішли до його господи, та й не застали його дома.* Рудч. Ск. I. 192. *Покинув матір і господу.* Шевч. 525. *Дівчинонько, пусти на господу!—Козаченьку, боюсь поговору.* Чуб. V. 151. Ум. **Госпо́донька.**

Господа́ренько, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рик, ка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рити, рю, рить, *гл.*=**Господарювати.** *Нема там нікого, сам як прийде, сам і господарить як хоче.* Драг. 81. *Козаченьки в Волощині господарити хотять.* Млр. л. сб. 183, 184.

Господа́ричок, чка, *м.* Ум. отъ **господарь.**

Господа́рка, ки, *ж.* 1)=**Господиня.** *Моя жінка велика господарка.* Левиц. I. 432. 2)=**Господарство 1** и **2.**

Господа́рний, а, е. Занимающійся хозяйствомъ, хозяйственный. *А дівка.... така господарна, що пари їй нема.* Федьк.

Господа́рно, *нар.* Хозяйственно, по хозяйски. *Як не гарно, то не господарно.* Чуб. I. 243.

Господа́рство, ва, *с.* 1) Имѣніе, имущество, хозяйство. *Не то господарь, що збереть господарство, а то, що готовое задержить.* Ном. № 10108. 2) Хозяйничанье, хозяйство. *Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду.* Ном. № 10100. 3) Хозяева, семейство. *Курча як заспіва, віщує смерть кому з господарства.* Ном. (Старець) *у хаті бавить господарство кобзою.* Ном. № 13664.

Господа́рський, а, е. Принадлежащій хозяину, владѣльцу, хозяйскій. *Наймит.... каже: „десь господарські воли зайшли“.* Ном. № 14052. *Я, дурню, господарську роботу робила.* Чуб. V. 1067.

Господа́рь, ря́, *м.* 1) Хозяинъ, владѣлецъ, глава въ домѣ. *Де господарь не ходить, там нивка не родить.* Ном. № 7162. *Ой діти ж мої, да біда ж мені з вами. ой да що нема господаря над вами.* Чуб. V. 855. 2) Титулъ прежнихъ князей Молдавіи и Валахіи. *Оттоді то Василь молдавський, господарь волоський.... до.... кроля польського посилав.* АД. II. 101. Ум. **Господа́рик, господа́ричок, господа́ренько.** *Що ж місячик—то господарик, що сонечко—то господинька.* Чуб. III. 461. *Ой паночку, господаричку, а в чеській землі королем будеш.* Гол. II. 30. *Ой нема дома господаренька.* Гол. II. 33.

Господарюва́ння, ня, *с.* 1) Хозяйничанье. *Господарювання в дому.* К. ДС. 6. 2) Господство, властвованіе.

Господарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* 1) Владѣть, хозяйничать. ЗОЮР. I. 97. *А хто дома, той господарює.* Нп. *Та що ж з тієї хати, коли там господарює лихо та недоля.* Левиц. I. 254. 2) Господствовать. *Нехай над світом той господарює*

в кого душа міцна в міцному тілі, хто правду правим, чистим серцим чує, хто в слові честен, непохибен в ділі. К. МБ. XI. 157.

Господе́вий, а, е=Господній. *Кара Господева.* Шевч. 331.

Госпо́день, дня, не. Кратк. форма отъ **господній.** *Забув і страх Господень.* К. Іов. 14.

Господи́ня, ні, *ж.* Хозяйка, госпожа. *Де багато господинь, там хата не метена.* Ном. № 6668. *Ой хто любить господаря, а я господиню.* Нп. Ум. **Господи́нька, господи́нечка, госпо́ся.**

Госпо́дній, ня, не. Господній, Божій. *То серце щебече Господню славу.* Шевч. 9.

Госпо́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **господа.**

Госпо́дь, Го́спода, *м.* Богъ, Господь. *Прихиляйся, дівчинонько, а до Господа Бога.* Мет. 106. *Господи, помилуй, або дай що!* Ном. **Хай Госпо́дь ми́лує.** Боже сохрани! Ном. № 5138. *Так їй схотілось пить, що Господи!*—сильно захотѣлось пить. Рудч. Ск. II. 57. Ум. **Го́споденько, го́сподонько.** *Ей, змилуйся, Господеньку!* Чуб. I. 156. *Крий, Господоньку!* Гн. II. 68.

Госпожа́, жі́, *ж.* 1) Титулъ Богородицы (съ эпитетомъ **Пречиста**). *Благослови, Боже, Пречиста Госпоже!* Грин. II. 496. 2) Попадья, жена священника. Борз. у. Ум. **Госпо́женька.** Употребляется также въ значеніи: **господиня.** *Уклонившись.... хазяйці: „Чи нема в вас, госпоженько,—каже,—хоч сироватки нам попоїсти?“* Драг. 117.

Госпо́ся, сі, *ж.* Ласкательное отъ **господиня.** Гол. I. 147. МВ. (КС, 1902. X. 144). *Ось слухайте, моя госпосю, моя панійко!* Г. Барв. 437.

Го́стенько, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гостéць, тця́, *м.* Хроническій ревматизмъ въ суставахъ. Драг. 40. КС. 1889. XI. 303. *Мнеть, як гостець бабу.* Ном. № 4004. Точно болѣзнь эта не опредѣлена, такъ какъ, повидимому, названіемъ **гостець** охватывается не одна болѣзнь. По народному вѣрованію **гостець** въ скрытомъ состояніи есть у каждаго человѣка и обнаруживается ревматическими болями, сыпями, чирьями, ранами. **Нечи́стий, пога́ний гостéць. шо загнива́ється**—очевидно сифилисъ. Мил. М. 94.

Го́стик, ка, *м.* Ум. отъ **гість.**

Гости́на, ни, *ж.* 1) Пребываніе въ гостяхъ, гостьба. *Гірка гостина, коли лиха година.* Ном. *Де все гостина, там голод недалекий.* Ном. *А ще мого сина з гостини не видно.* Макс. (1834) 117. **У гости́ну.** Въ гости. *Я тудою їтиму до батенька в гостину.* Мет. 279. 2) Пиршество, угощеніе, принятіе гостей, *Починається гостина для всіх нас радостна.* Гол. *Так то оддячив ти пану гетьману за гостину!* К. ЧР. 161. 3) Гость. *Прийде до тебе три гостини: перва гостина—ясне сонце.* Чуб. Ум. **Гости́нка, гости́нонька, гости́ночка.** *Через долинку та в гостинку.* Ном. № 11821.

Гости́нець, нця, *м.* 1) Подарокъ, презентъ, гостинецъ. *Так і гостинців брать не хоче, не хоче й пана закохать.* Шевч. *Якого ти мені, тату, гостинця купив?* Ном. № 12431. 2) Большая дорога, столбовая дорога. *Гостинцем буде їхати губернатор.* Каменец. у. *По під Камінець збитий гостинець; там військо стоїть, ладу не знає.* Чуб. *Аж тут два люде гостинцем їдуть.* Федьк. 3) Корчма. *Підемо го пропити до нового гостинце, за червоне винце.* Гол. IV. 435. Ум. **Гости́нчик, гости́нчичок** (только въ 1-мъ значеніи). Чуб. V. 663. *Ой приїхав мій миленький з дороги, привіз мені гостинчик дорогий.* Чуб. V. 520.

Гости́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́нонька, ки, *м.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гостина.**

Гости́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нчичок, чка, *м.* Ум. отъ **гостинець.**

Гости́нність, ности, *ж.* Гостепріимность. *Худобу свою процидрив.... (на) широких учтах, по старосвітському звичаю гостинности.* К. ХП. 22.

Гости́стий, а, е=Остистий. О мѣхѣ: имѣющій длинныя шерстинки. *Гостиста шкура.* НВолын. у.

Гости́ти, щу́, сти́ш, гл. 1)=**Гостювати.** *Просила прозьбою і грозьбою, щоб ми не довго гостили.* Мет. 188. 2) Принимать гостей, угощать. *Коли сама намоглась, щоб до тебе приїхали в гості, так гости ж як слід.* Лебед. у. *Зараз почали мене гостити вареними яйцями і паляницею.* Г. Барв. 124. *Повиїдали.... усю страву.... нічим людей гостити.* Мнж. 41.

Гости́тися, щу́ся, сти́шся, гл. 1)=**Гостюватися.** *Будемо гоститися то у вас, то в тебе.* Ном. № 11819. 2) Принимать гостей. *Мені ніколи гоститися з ціми гостями.* Зміев. у.

Гостівни́к, ку́, *м.* Раст. Geranium sanguineum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гости́вство, ва, *с.*=**Гостювання.** Рк. Левиц.

Го́стонько, ка, *м.* Ум. отъ гість.

Го́сточко, ка, *м.* Ум. отъ гість.

Го́стрий, а, е. 1) Острый, имѣющій тонкое лезвее. *Не пиляй мене тупим, та ріж мене гострим.* Ном. *Гостра шабля. У рученьках гостру шаблю носить.* Мет. 238. *Мала пташка, та кігті гострі.* Ном. № 7325. 2) Остроконечный, конусообразный. *Як виїхав донський козак із-за гострої могили.* Нп. *Гострий шпиль.* Ком. Р. II. 90. 3) Сильный, жестокій, рѣзкій. *Цур-цурачка—гостра болячка.* Ном. № 14147. 4) Рѣзкій, остроумный. *Гострий, як бритва.* Ном. № 1523. *Хоч голий, та гострий.* Ном. № 1475. 5) Пронзительный, жгучій. *Гострі, чорні очі.* Левиц. I. 332. 6) **Го́стра доро́га.** Колоть, мерзлая грязь на дорогѣ. *Дорога гостра не можна їхати.* Каменец. у. Ум. **Гостре́нький, гостре́сенький.** *Єсть у мене гостресенький ножик.* Грин. Ш. 354.

Гостри́ло, ла, *с.* Приборъ для точенія косы. Черк. у.

Гостри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Точить, острить. *Щоб мечі, шаблі гострили.* Шевч. **Гостри́ти зу́би.** Приготовляться къ чему, острить зубы на кого, замышлять противъ кого. *Не гостри зубів, бо не будеш їсти.* Ном. № 3832. *Вони на нас зуби гострять.* Рудч. Ск. **Гостри́ти о́чі, язики́.** Острить зубы, замышлять противъ кого. *І ворог мій на мене очі гострить.* К. Іов. 36. *Язики на мене гострять.* К. Псал. 313.

Гострі́й, рія́, *м.* Лезвее, острый край ножа, бритвы и пр. Сумск. у. Ум. **Гострі́єць.** Екатериносл. у.

Го́стро, *нар.* 1) Остро. *Гостро ніж нагостренний.* 2) Рѣзко. *Гостро говорить.* 3) Пристально, проницательно. *Дідуган гостро на мене глянув.* Стор. I. 228.

Гостровéрхий, а, е. Конусообразный, островерхій. К. ЧР. 5. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки.* К. Досв. 123.

Гостроглядь, ду, *м.* Крѣпкая водка. *Лигнув чарок зо три гостроглядy, та й не журь, мати! хоч до вечора робити.* Канев. у.

Гостроли́стий, а, е. Съ длинными и узкими листьями. *Зелені ряди гостролистої кукурузи.* Левиц. I. 28.

Гостроно́сий, а, е. Съ острымъ носомъ; съ острымъ носкомъ. *Чоботи гостроносі.* О. 1862. VIII. 33.

Гостроспи́нний, а, е. О лошади: имѣющій острую спину, съ выдающимся спиннымъ хребтомъ. *Який у тебе кінь гостроспинний,—на цьому верхи не далеко зайдеш. Ма'ть йому вівса не даєш.* Канев. у.

Гостря́к, ка́, *м.* Остріе: *На кінці отого ціпка гостряк був залізний.* Екатериносл. у. (Залюб.).

Гостюва́льник, ка, *м.* Гость, человѣкъ гостящій или гостившій. *Гостювальники вертались додому.* Мир. Пов. I. 139.

Гостюва́ння, ня, *с.* Пребываніе въ гостяхъ. К. ЧР. 395.

Гостюва́ти, тю́ю, еш, *гл.* Гостить. *Наїхали гості гостювати, да кличуть мене, мати, в зелен сад гуляти.* Чуб. V. 175.

Гостюва́тися, тю́юся, ешся, *гл.* Угощаться. *Був один пан у гостях і добре там гостювався: їв усякі страви і пив усякі вина.* Грин. I. 299.

Гостюви́тий, а, е Любящій бывать въ гостяхъ. Аф. 367.

Гостя́. Въ выраженіи: **у гостя́.** См. **Гість.**

Гостя́к, ка́, *м.* Волъ, трудно откармливаемый и худой. КС. 1898. VII. 46.

Гота́р, ру, *м.* Межа, граница. Желех.

Гота́рити, рю, риш, *гл.* Граничить, прилегать къ.... Желех.

Готе́ць, тця́, *м.*=**Отець.** Грин. Ш. 220.

Готи́цький, а, е. Готическій. *Церква з тонкою готицькою дзвінницею.* Левиц. I. 217.

Готі́в, гото́в, ва, во. НВолын. у. и **гото́вий, а, е.** 1) Готовый, приготовленный. *До готового хліба знайдеться губа.* Ном *У Бога все готово.* Ном. № 22. 2) **Гото́ві гро́ші.** Наличныя деньги. Ном. № 5239 *Купив за готові гроші.* Ум. **Готове́нький.** Ном. № 13661.

Готі́вка, ки, *ж.*=**Готовик.** Желех.

Гото́в, гото́вий. См. **Готів.**

Готови́к, ка́, *м.* Наличныя деньги. Прил. у.

Гото́вити, влю, виш, *гл.*=**Готувати.** *Звелів готовити обід.* Когл. Ен.

Гото́во, *нар.* Готово. Шевч. 441.

Готува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Готовить, приготовлять, уготовлять. *Дітей годуй, а сам торби готуй.* Ном. №, 9201. *Жінка смерть готує на тебе.* НВолын. у. 2) О кушаньяхъ: приготовлять, варить. *Вечерять готуй!* Чуб. Ш. 227.

Готува́тися, ту́юся, ється, *гл.* Готовиться, приготовляться. *Страшний суд ся приближає,—готуймося всі.* Чуб I. 220. *Той чоловік бере, готується на смерть.* Драг. 76.

Готу́ля, лі, *ж.* Молодая коза. Угор.

Готу́р, ра и **ґо́тур, ра**, *м.* Глухарь, глухой тетеревъ, Tetrao urogallus. Шух. I. 237. Желех.

Го́тьта! *меж.* Крикъ на лошадь: направо. Вх. Лем. 405.

Гота́, тя́ти, *с.* Птенецъ-глухарь. Шух. I. 239.

Го́ц, го́ца, *меж.* Скокъ! гопъ! (при прыганьи, танцахъ). *Не кажи гоц, поки не перескочеш.* Чуб. I. 246. *Гоца драла, гоца драла.* Ном. № 12517.

Гоца́к, ка́, *м.* Особаго рода танецъ съ прыжками. *Жижки од танців задрижали, вистрибувавши гоцака.* Котл. Ен. I. 20. *Москаль покинув глек да садить гоцака.* Греб. 373.

Го́цки, *меж.*=**Гоц.** Ном.,ст. 300, № 364.

Гоча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Ржать. *Уже коні на стану гочать.* Нп. Харьк.

Го́чі, чей, *с. мн.*=**Очі.** *Двоє нас, як гочій в лобі.* Ном. № 9402.

Гоя, *меж.*=**Гей, ой.** *Гоя, гоя, всяка дівка моя!* Чуб. I. 80. *Гоя, гоя, гоя! що во мною, що я?* Шевч. 281.

Го́я-дю́ндя, ді, *ж.* Хороводная игра, то же, что и **гаївка.** Вх. Уг. 233.

Гра, грн, *ж.* Игра. Федьк. I. 135.

Граб, ба, *м.* Дерево: грабъ, Carpinus Betulus L. ЗЮЗО. I. 116. Вх. Шч. II. 30. *Ой піду я в ліс по підпеньки, там стоїть граб зелененький.* Грин. III. 407. Ум. **Грабо́к, грабо́чок.** Чуб. V. 1156.

Граба́рка, ки, *ж.* 1) Тачка, повозка для возки земли. 2) Артель землекоповъ съ тачками. 3) Земляная работа.

Граба́рський, а, е. Принадлежащій или свойственный землекопу.

Граба́рство, ва, *с.* Занятіе земляными работами.

Граба́рь, ря, *м.* 1) Землекопъ, лопатникъ. 2) Гробокопатель. *Звелів наш полковник іти грабарам помагати побитих ховати.* Федьк. *А грабарові дам стару кожушину, щоби на мені висипав велику могилу.* Грин. III. 285.

Грабарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Заниматься земляными работами.

Грабарюва́ння, ня, *с.* Землекопаніе.

Гра́бати, баю, еш, *гл.* 1) Грести. *Грабати сіно.* Вх. Лем. 405. 2) Разгребать. *На те курка грабає, щоби що виграбала.* Ком. Пр. № 958.

Граба́чка, ки, *ж.* Работница, стребающая сѣно или овесъ. Вх. Лем. 405.

Грабе́вно, на, *с.*=**Грабильно.** Вх. Зн. 45.

Грабе́лькй, льо́к, *ж. мн.* 1) **Ум.** отъ **граблі.** *А ке лиш, сину, мені грабельки,—он коло тебе стоять.* Грин. II. 207. 2) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190. 3) Названіе одной изъ косточекъ въ скелетѣ летучей мыши (по народному вѣрованію). Чуб. I. 55.

Грабе́льний, а, е. 1) Относящійся къ граблямъ. 2) **Грабе́льний све́рдел.** Буравъ для дѣланія граблей.

Грабильно, на, *с.* Ручка въ **граблях.** Василь. у.

Грабина, ни, *ж.* 1) Грабъ, одно дерево. *Грабина висока та листом широка.* Чуб. V. 1024. *Ой бери, сину, гострий топір та рубай грабину із кореня.* Чуб. V. 710. 2) *Соб.* Грабовыя деревья. *Ліс застилав гори й долини чистою старою дубиною та грабиною.* Левиц. Пов. 99. Ум. **Грабино́нька.** (Только къ 1-му значенію). *У полі грабинонька тонка та висока.* Чуб. V. 710.

Грабитель, ля; *м.* 1) Грабитель. *Бо неправедним достатком хвалиться грабитель.* К. Псал. 20. 2) Сборщикъ податей. Борз. у.

Грабителька, ки, *ж.* Грабительница. Аф. 367.

Грабіж, жу́, *м.* 1) Грабежъ, ограбленіе. 2) Сборъ податей. Радом. у.

Грабі́жка, ки, *ж.*=**Грабіж 1.** Ном. № 12026.

Грабі́жник, ка, *м.* Грабитель. *Лаяв нас, казав: ви грабіжники, а не волосні судді.* Екатериносл. у.

Грабки́, ків, *м. мн.* 1) Родъ длинозубыхъ граблей, прикрѣпляемыхъ къ косѣ (когда косятъ хлѣбъ). **Косити на грабки́.** Косить косой съ такими граблями. 2)—**св. Івана.** Раст. Geranium sylvaticum. Вх. Шч. I. 10.

Гра́блисько, ка, *с.* и **гра́блище, ща**, *с.*=**Грабильно.** *Наступив на зубки* (в граблях), *а граблище підвелось угору і хрусь службу по лобові.* Грин. II. 207.

Граблі, бе́ль и **бле́ів**, *ж. мн.* 1) Грабли. Части: держівно́, конецъ котораго представляетъ развилину — роскіп, на концы

которато прикрѣпленъ валóк, а въ послѣдній вставлены зубцí. Шух. I. 166. Въ другихъ мѣстностяхъ держівно называется грáблисько, грáблище, грабúльно; два другія названія: валóк і зубки. *Се ще вилами писано, а граблями скороджено.* Ном. № 6821. 2) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 379. Ум. **Грабельки́**. *Ти підеш з косою, діти з грабельками, ти будеш косити, діти загрібати.* Чуб. V. 29.

Грабóвий, а, е. Грабовый. Чуб. V. 674. *Між дубовими та грабовими гаями.* Левиц. I. 203.

Грабовúтий, а, е. Корыстолюбивый, любостяжательный. *Хвалить Настя свого попа: „Не грабовитий“, каже.* О. 1862. V. 83, 84.

Грабóк, бкá, *м.* 1) Ум. отъ граб. 2) Пт.= **Деркач**, Crex pratensis. Вх. Уг. 234.

Грабóчок, чка, *м.* Ум. отъ **граб.**

Грабува́ння, ня, *с.* 1) Грабежъ. Черк. у. 2) Взятіе движимости за долги. КС. 1889. VII. 670. 3) Взысканіе податей.

Грабува́ти, бу́ю, еш, *гл.* 1) **Грабить.** 2) Брать движимость за долги. КС. 1889. III. 670. *Та беруть жиди, грабують, цінують ні за що.* Чуб. V. 1019. 3) Взыскивать подати. КС. 1889. Ш. 670.

Грабу́нок, нку, *м.* Грабежъ. Стор. II. 185.

Грабчáк, кá, *м.* 1) Молодое деревцо граба. Каменец. у. 2) Высокій, тонкій и лѣнивый волъ. КС. 1898. VII. 46.

Гравилáт, ту, *м.* Раст Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124

I. Град, ду, *м.*=**Гряд**. *Граду-шучі увійшов, а злих рук не увійшов.* Ном. № 2098.

II. Град, ду, *м.* 1)=**Гóрод.** (Заимствовано изъ церк.-слав.). Чуб. I. 160. 2) Огорожа. *Ой у саду, в саду-винограду, там стоїть коник коло граду.* Чуб. V. 781

Градівник, ка, *м.* Знахарь, управляющій градомъ. Шух. I. 43.

Градíль, ля, *м.* Гредиль, часть плуга, въ которую укрѣпляется чересло. Чуб. VII. 398.

Градки́, док, *ж. мн.* Ограда вокругъ церкви. Мирг. у. Слов Д. Эварн.

Градобóїця, ці, *ж* Побитый градомъ хлѣбъ. НВолын. у.

Градобóйний, а, е (О полѣ, лугѣ). Побитый градомъ. Черниг.

Градови́й, á, é. Градовой. *Пищать, як дідько в градовий хмарі.* Ном. № 12890.

Гра́дус, са, *м.* Градусъ. *Тепломір поділяють на 80 частин.... звуться градусами.* Ком. Р. II. 79.

Гра́дусник, ка, *м.*=**Тепломір.** *Тепломір деякі називають просто градусником* Ком. Р. II. 79.

Гра́йворон, на, *м.*=**Гайворон.** Вх. Пч II. 9.

Гра́йка, ки, *ж.* 1) Игра, партія игры *Ходіт до мене на грайку.* Вх. Зн. 12. 2) Родъ сильно жужжащей при полетѣ мухи. Вх. Зн. 12.

Гра́йливий, а, е. Сверкающій. *Над ним яснєє та холоднее небо, грайливе сонечко.* МВ. II. 113.

Грайний, а, е. Искусный въ музыкѣ. *Маєш же музики грайній? Маєш же свашоньки співній? Маєш же старости можній?* Гол. II. 665.

I. Грак, ка́, *м.* 1) Грачъ. *Од лівого виска він чорнявий як грак.* МВ. II. 182. 2) **Ловúти гракíв**=**Ґави ловити.** *Він граків ловить.* Ном. № 10925.

II. Грáк, *меж.* и пр.=**Гряк** и пр. *Стук' грак! то й п'ятак.* Ном. № 10433.

Грамáтик, ка, *м.* 1) Грамматикъ. 2) Ученикъ третьяго изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грамáтика, ки, *ж.* 1) Грамматика. Ном. № 10439. 2) Третій изъ семи классовъ духовныхъ училищъ и семинарій. Сим. 175.

Грамáтка, ки, *ж.* 1) Азбука, букварь. *Аз-буки, бери граматку в руки.* Ном. 2) Поминальная книжечка. *Наняли тут по йому панахиду і у граматку свою записали.* Кв.

Грамітний, á, é. Грамотный. Шух. I. 33.

Грáмота, ти, *ж.* 1) Грамота. *У руках царська грамота.* К. ЧР. 338. 2) Грамота, умѣнье читать и писать. *Уже воно й грамоти бралось.*

Грáмотка, ки, *ж.* Письмо. *Ой напишу я грамотку, пошлю пєслоньки до батенька.* Мст. 297.

Грамýзджа, жі, *ж.*=**Хмиз.** Вх. Уг 234.

Грáна, ни, *ж.*=**Грань 3**=**Жар.** Желех.

Грана́та, ти, *ж.* Драгоцѣнный камень, гранатъ. *На шиї гранати, корали, дукачі, як жар горять.* Стор. II. 29.

Гранати́рь, ря, *м.* Гренадеръ. *Мене дано до гранатирів.* Федьк.

Гранатóвий, а, е. 1) Гранатовый. 2) Цвѣтомъ похожій на гранатъ, темносиній, темнофіолетовый. *Мундір на ньому гранатовий.* Чуб. V. 1084.

Грана́точка, ки, *ж.* Форточка? *Приїзджає в подвіренько, поковтує в гранаточку: „Вийди, вийди, Романочку“.* АД. I. 300.

Грани́стий, а, е=Гранчастий. *Оті гранисті яблука такі квасні.* Черниг.

Грани́т, ту, *м.* Гранитъ. *Коріннями вчепилось у каміння і глибоко вросло аж до граниту.* К. Іов. 18.

Грани́ця, ці, *ж.* 1)=**Гряниця.** *„Куди, синку, виїзжаєш?“—За границю по дівицю.* Чуб. III. 464. 2) Исландскій мохъ, Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. Ум. **Грани́чка.** Вх. Лем. 405.

Гра́нка, ки, *ж.* 1)=**Грань 2.** *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 45. 2) Чашечка, въ которой сидитъ орѣхъ. 3) Сортъ ячменя: Hordeum distichum, ячмень двурядный. Вх. Пч. I. 14.

Гранн́я, ни́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. *Почули вони весільне гранння.* Драг. 111. *Були танці під гранння своїх музик.* Левиц. Пов. 8. 2) Дѣтскія игры.

Гранча́стий, а, е. Многогранный, граненый. *Гранчаста пляшка.* Св. Л. 226. *Баня виведена скругла-гранчаста,—одна гранка більша, а друга менша.* Св. Л. 25.

Гранчений хліб=Грінка 2. Вх. Уг. 234.

Гранчи́ти, чу, чиш, *гл.*=**Грінчити.** Вх Уг. 234.

Гра́нь, ні, *ж.* 1) Межа, граница. *Саме на грані росте дуб.* Лебед. у. 2) Грань, боковая плоскость въ многогранникѣ. 3) Крупные горящіе уголья. Каменец. у. ЕЗ. V. 194. Гн. II. 17. 4)=**Границя 2,** Cetraria islandica L. Вх. Зн. 12. 5) Раст. Sticta. Шух. I. 22.

Гранюва́ти, нюю, еш, *гл.*=**Граничити.** Конот. у.

Грани́к, ка́, *м.* 1) Призма. Желех. 2)=**Грань 3.** Желех

Грани́стий, а, е=Гранчастий. *Пшениця граниста, а жито ні.* Волынск.

Гра́н, па, *м.* Графъ. Левиц. I. 493. Стор. I. 152. Драг. 83. *Лотоцький! не думай, що ти граф Потоцький, бо ти вех* (паламарь) *з села Бебех.* Ном. № 5509. *Поздоровляю ясновельможного пана графа з іменинами.* Рудч. Ск. II. 203.

Граби́ня, ні, *ж.* Графиня. Левиц. Пов. 316, 337. Мир. ХРВ. 333.

Гра́пський, а, е. Графскій. ЗОЮР. I. 299

Грапчу́к, ка́, *м.* Сынъ графа, молодой графъ. Гн. II. 141.

Гра́пщина, ни, *ж.* Графское имѣніе Черк. у.

Грасува́ти, су́ю, еш, *гл.* Вытаптывать *Татари стояли, копитами землю грасували.* Гол. I. 101.

Гра́та, ти, *ж.*, и пр.=**Ґрата** и пр.

Гра́ти, граю, еш, *гл.* 1) Играть на инструментѣ. *Бас гуде, скрипка грає.* Ном. № 5736. *Не в тую дудку грають.* Ном. № 5092. 2) Играть въ какую либо игру. *Ой та сіли вечеряти, по вечері в карти грати.* Гол. I. 45. *Собі очиці зав'язала і у паняса грати стала.* Котл. Ен. I 23. 3) **Гра́ти весілля.** Играть свадьбу. *Дай, Боже, знати з ким буду весілля грати.* Ном. № 262. 4) Дѣлать быстрыя, рѣзвыя движенія напр. летая. *У лузі маківка весною зацвіла.... Бабок, метеликів над нею грає сила.* Греб. 370. *Як назліталось до неї тих відьом—сила! Давай його шукать; грали, грали по хаті,—ніяк не найдуть.* Грин. I. 286. О лошади: гарцовать. *Грайте, коні, під нами!* Мил. 159. *Грай, кониченьку, під молоденьким Богданком.* Чуб. Ш. 281. **Гра́ти коне́м** Гарцовать, скакать на лошади *А попереду N коником грає, коником грає, мечем махає.* АД. I. 6. **Ри́ба гра́є.** Рыба выбрасывается на поверхность воды. 5) **Язико́м гра́ти.** Льстить, пресмыкаться. 6) **Мо́ре гра́є.** Море бушуетъ. *У неділю вранці-рано синє море грало.* Шевч. *Як ось і море стало грати, великі хвилі піднялись, і вітри зачали бурхати, аж човни на морі тряслись.* Котл. Ен. II. 6. 7) **Со́нце, зі́рниця, мі́сяць гра́є.** Блеститъ, играетъ. ХС. I. 75. *По тої бік Росі грала зірниця.* Левиц. *Сонце грає, вилискується в дощових краплях.* Ком. Р. I. 21. *Красно грає весняне сонце на чистому небі.* Мир. Пов. II. 41. 8) **Гра́ти в дзвони.** Звонить. *Весь день во всі дзвони грали.* Гол. I. 64. 9) О медѣ, пивѣ: бродить, играть. *Мед вже почав у бочці грати. Чи не той то хміль.... що у пиві грає.* АД. II. 77.

Гра́тися, граюся, ешся, *гл.* Играть, забавляться. *Вовчиця на сонці з вовченятами грається.* Рудч. Ск. I. 134. *З собакою унучок грався.* Шевч. 111.

Граття́, тя́, *с.* 1) Игра на инструментѣ. Лебед. у. 2) Игра (забава). *З граттям то й лихо буває: у нас два парубки боролися, та й руку один виломив.* Пирят. у.

Грахви́н, на, *м.* Графинъ.

Гра́ч, ча́, *м.* 1) Игрокъ. Чуб. Ш. 45, 46. *Ні грач, ні помагач.* Ном. № 6544. 2) Музыкантъ. *Які грачі, такі й танці.* Новомоск. у.

Гра́шка, ки, *ж.*=**Игрушка.** Встрѣчено только у М. Вовчка. *Спродавалися ласощі й грашки.* МВ. Ш. 32.

Гре́бання, ня, *с.* Брезганіе, пренебреженіе.

Гре́бати, баю, еш, *гл.* Брезгать, пренебрегать. *Ти гребаєш моєю рукою, моїм товариством.* Стор. МПр. 10.

Гре́белька, ки, *ж.* Ум. отъ **гребля.**

Гребе́льний, а, е. Относящійся къ плотинѣ, плотинный.

Гребелю́к, ка, *м.* Пт.=**Верегуля.** Вх. Пч. II. 12.

Гребена́тий, а, е. Имѣющій гребень. *Кури білі, чорні, гребенаті.* Мил. М. 51.

Гребено, на, *с.* То же, что и **гребінка**—для расчесыванья овечьей шерсти. Вх. Лем. 405.

Гребенчу́к, ка́, *м.* Родъ растенія, похожаго на тернъ. Черном.

Гребенюк, ка́, *м.*=**Гребелюк.** Вх. Пч. II. 12.

Гребеня́стий, а, е=**Гребенатий.** *Несло на гребенястій хвилі.* Мир. ХРВ. 359.

Гребе́ць, бця́, *м.* 1) Работникъ, сгребающій сѣно. Левч. 135. Грин. Ш. 128, 129. *Хто йде — горох скубне: гребець скубне у жменю; іде косарь і жнець,— нагарбають в кишеню.* Г Арт. (О. 1861. Ш. 95). 2) Гребецъ, лодочникъ. Стор. II. 138. Ум. **Гре́бчик.** *Пішла заміж за гребця, за гребчика молодця.* Чуб. V. 924.

Гребіне́ць, нця́, *м.* Гребенка, гребень, гребешокъ. Вас. 164. *Стояла Мар'я під вінцем, розчесала русу косу гребінцем.* Чуб. Ш. 207.

Гребіни́ще, ща, *с.* Ув отъ **гребінь.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. Ум **Гребіни́щечко.** *Я робити прийшла — із днищечком, з гребінищечком.* Грин. Ш. 655.

Гребі́нка, ки, *ж.* 1) Гребенка для расчесыванія льна, конопли, шерсти. Вас. 200. Чуб. I. 114. Чуб. VII. 409. *Виносить вона.... гребінку, що коноплі чешуть.* Грин. II. 346. 2) У ткущихъ ковры: „небольшая зубчатая гребнеобразная деревянная колотушка, которою присаживаютъ нити утка ковра по мѣрѣ выполненія рисунка". Вас. 171. 3)=**Решітка 5.** Шух. I. 167. 4) Родъ орнамента въ писанкѣ. МУЕ. I. 190. Ум. **Гребі́ночка.**

Гребі́нний, а, е. 1) Относящійся къ гребню, гребеночный. 2) **Гребі́нне полотно́.** Самое толстое полотно. Подольск. г. Полотно болѣе тонкое, чѣмъ **воловина.** Вх. Зн. 5. Полотно=**Дванадцятка.** МУЕ. Ш. 19.

Гребі́нни́к, ка, *м.* 1) Дѣлающій гребешки, гребеночникъ. Лебед. у. 2)=**Гравилат,** Geum urbanum L. ЗЮЗО. I. 124.

Гребі́нниця, ці, *ж.* Самое толстое полотно. Подольск. г.

Гребі́ночка, ки. *ж.* 1) Ум. отъ **гребінка.** 2) Родъ орнамента въ вышивкѣ. Залюбов.

Гребі́нчастий, а, е. 1)=**Гребенатий.** 2) **Гребі́нчесті у́ставки.** —**уставки** съ особаго рода узоромъ, вышивкой. Kolb. I. 49. См. **Гребіночка 2.**

Гре́бінь, ня, *м.* 1) Прядильный гребень. Чуб. VII. 409. Вас. 200. *Позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти.* Рудч. Ск. I. 178. 2) Гребенка, гребешокъ. *То йому так потрібно, як лисому гребінь, сліпому дзеркало.* Ном. 3) Доска съ зубьями, составляющая часть **каблука.** См. **Каблук 2.** Шух. I. 228. 4) Подобная гребню часть **решітки.** См. **Решітка 5.** Шух. I. 167. У Вх. Зн. 12=**решітка 5.** 5) Гребень, верхняя грань вещи, стоячая полоса, напр.: гребень на крышѣ. (Залюбов.). Шух. I. 91, 117. *Клуню покриєш стару, та на коморі гребінь виложиш.* О. 1862. IX. 7. Гребень горы или подобнаго ей возвышенія. *З того боку—провалля і з сього боку провалля, а по середині гребінь.* Грин. II. 59 Гребень волны. *Од берега до берега на Дніпрі появився білий гребінь, неначе біла грива величезного коня.* Левиц. Пов. 351 5) Украшеніе на нижней части мѣдной курительной трубки. Шух. I. 276. 6) Гребешокъ на головѣ птицъ. Ум, **Гребіне́ць, гребінчик.** Ув. **Гребіни́ще.** *Бери, милий, днище й гребінище.* Чуб. V. 1074. 7) Родъ орнамента на писанкѣ. МУЕ. I. 190.

Гре́бка, ки, *ж.* 1) Весло. Манж. 179. *Гребці запустили гребки в воду.* Левиц. Пов. 350. **Сіда́й на гре́бку.** Садись на весла. 2) Машина для сгребанія сѣна. Лохв. у.

Гребли́ця, ці, *ж.* Скребница. Вх. Зн. 12.

Гребліі́, лі́в, *мн.*=**Граблі.** Шух. I. 169.

Гре́бло́, ла́, *с.* 1)=**Греблиця** Вх. Зн. 12. 2) Орудіе на подобіе грабель (вмѣсто

зубцевъ дощечка шириною въ вершокъ), употребляемое для сгребанія соли въ лиманахъ. Черном.

Гре́бля, лі, *ж.* Плотина. *Тиха вода греблі рве.* Ном. № 3030. Ум. **Гре́белька.** *Водиця гребельку прорвала.* О. 1861. IV. 62.

Гребляни́й, а́, е́. Плотинный. **Гребляни́й млин** Водяная мельница съ плотиной. Вас. 172.

Гребня́, ні́, *ж.* Дѣйствіе гребущаго весломъ, гребля. *Така вже з тебе і гребня. сідай краще на правило.*

Гребови́цький, а, е. Относящійся къ гребовиц'ѣ. *Пісні гребовицькі.* Грин. III. 127.

Гребови́ця, ці, *ж.* 1) Сгребаніе сѣна, гребля. *На гребовицю вийшло десять дівчат.* 2) Время сгребанія сѣна. Чуб. VII 419. *Це було саме в гребовицю.*

Гребти́, бу́, бе́ш, *гл. прош. вр.* **гріб, гребла́, гребло́.** 1) Грести (весломъ). *Так гребе, що страх, човном.* Рудч. Ск. I. 206. *І стали веслами гребти.* Котл. Ен. II. 8. **Гребти́ у ход.** Грести прямо впередъ; **з під човна́ гребу́ть,** чтобы поворотить лодку; **через бо́шивку**—для быстраго хода. Вас. 189. 2) Сгребать (о сѣнѣ). *Дівчата на луці гребли, а парубки копиці клали.* Шевч. 453. 3) Рыть, разгребать. *Собаки лапами гребуть.* Ном. *Курка що гребе, то все на себе.* Ном. № 9740. *Кінь гребе копитом.*

Гребти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.* 1) Грести весломъ. *Богу молись, а до берега гребись.* Ном. № 160. 2) Рыть, разгребать. *В роскинутому сіні греблись кури.* Левиц. I. 195. *Квочки гребтимуться у грядках.* Грин. I. 20.

Гре́бувати, бую, еш, *гл.*=**Гребати.**

Гре́бчик, ка, *м.* Ум. отъ гребець.

Греготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О лебедѣ: кричать. *Я* (лебідь) *раннім ранком, як займається світ і вода починає жевріти, голосно грегочу світу на добридень.* О. 1862. VII. 18.

Гре́зен, на, *м.* Виноградная кисть, гроздь. Угор.

Грезе́т, ту. *м.* Парча, глазетъ. *Глянь на себе: вся в перлах.... грезетні, в оксамиті.* Стор. II. 216.

Грезето́вий, а, е. Парчевый, глазетовый. Котл. Ен. Слов. 7. *Взяла очіпок грезетовий.* Котл. Ен. I. 12

Гре́к, ка *м.* Грекъ. Ном. № 12326.

Гре́киня, ні, *ж.* Гречанка. *Грек розказував про східні гареми, про афинських грекинь.* Левиц Пов. 13.

Грем'і́ти, млю́, ми́ш, *гл.* Гремѣть, издавать сильный, раскатистый звукъ. *Грім гремить. Ой стучить-гремить з поля сторожа.* Чуб.

Гремота́ти, чу́, чеш и гремоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Грімотати.**

Гре́ний, а, е=**Гряний.**

Грену́ха, хи, *ж.* Пѣсня, которую поютъ на Троицкія святки. Желех.

Греци́ло, ла, *с.* Квасцы. Шух I. 254 См. Галун.

Гре́ць, ця, *м* 1) Музыкантъ, игрокъ О. 1862. V. Кух. 34. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець.* Ном. № 2965. 2)=**Герець.** *Петро почав козацький грець.* К. ЧР. 166 3) Апоплексическій ударъ, параличъ, пострѣлъ. *Грець тебе побивай.* Посл. *Щоб тебе грець попоносив на вилах.* Грин. I 246 *Шоб його кінський грець узяв.* Мнж 165.

Гре́цький, а, е. 1) Греческій. *Хто не пізнає самих таки греків в грецьких богах?* Левиц. Світ. 5. *Слово чужоземне, воно позичене з грецької мови.* Ком. Р. II 57. **Гре́цький оріх.** Раст. Suglans regia L ЗЮЗО. I. 125. 2) Гречневый. *Залізний ток, свиний перескок, а грецький посад* (сковорода, сало і млинці). Ном., ст. 301 № 402.

Грича́ний, а, е. 1) Гречневый. *Гречана каша сама себе хвалить.* Ном. № 2563 *Вари лишень гречані галушки.* Рудч. Ск. I. 11. **Наказа́в три мішки́ гречаної вовни.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ 2) О медѣ: собранный пчелами съ гречи. *Давай, діду, меду!.... Пішов, одрізав йому забоцень такого вже гарного, гречаного* ЗЮЗР. I. 134. 3) О лошадиной масти: по бѣлой шерсти коричневыя пятнышки *Гречаний кінь.*

Грича́ник, ка, *м.* 1) Родъ хлѣба изъ гречневой муки. Чуб. VII. 445. Сим. 15. *Невістки напекли гречаників.* Рудч Ск. II. 101. 2) Въ загадкѣ: человѣкъ. Ном., ст. 291, № 122. 3) Названіе пѣсни. *Почали співати „Гриця", потім „Бурлаку," „Чоботи" і „Гречаники"* Левиц. I 349.

Грича́ниця, ці, *ж.* Гречневая солома. Желех. НВолын. у.

Грича́нка, ки, *ж.* =**Гречаниця.** Желех.

Гречва́, ви́, *ж., соб.* Греки. *Се ж не сама татарва; є тут і гречви достолиха.* Екатериносл. г.

Гре́че, *нар.*=**Гре́че.** Маркев. 104.

Гре́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ **Гречка.**

Гречи́зна, ни, *ж.* Греческій языкъ, литература. *Не дарма в Віттемберзі ти гречизни жував.* К. ЦН. 172.

Гре́чий, а, е=Ґречий.

Гречи́на, ни, *ж.* Одно зерно гречи. *Візьми.... три гречини і посади.* Грин. II. 329. Ум. **Гречи́нка.** Грин. I. 212.

Гречи́ське, ка, *с.=***Гречківка.** Вх. Зн. 12.

Гречи́ще, ща, *с.=***Гречківка.**

Гре́чка, ки, *ж.* Греча, гречиха-растеніе. *Вродила йому така гречка, що на все поле.* Рудч. Ск. II. 207. Греча-зерно. *Розсипав гречку. Мн.* **Гречки́.** Посѣвы гречихи. *Та й гречки гарні цей год.* 2) Раст.: а)—**ди́нка, польова́.** Capsella bursa pastoris. Вх. Пч. I. 9. ЗЮЗО. I. 114; б)—**ди́нка.** Rumex acetosa. Вх. Пч I. 12. 3) Коричневыя крапинки по бѣлой лошади. *Коненя мале, сухе, та таке пархате, що аж гречкою усипане.* Рудч. Ск. II. 175. 4) **Нехай бу́де гре́чка.** Пусть будетъ по твоему. *Нехай буде гречка, аби не суперечка.* Ном. № 4965. 5) **Скака́ти у гре́чку.** Нарушать супружескую вѣрность. 6) **Перегна́ти через гре́чку.** Задать трепку. Ном. № 3632. Сим. VIII. Ум. **Гре́чечка.** Грин. Ш. 54.

Гречки́вка, ки, *ж.* Поле, на которомъ растетъ или росла греча. Вас. 196.

Гречки́в'я, в'я, *с.=***Гречківка.** Вас. 196. *На гречків'ї жито посіяв.* Волч. у.

Гречкосі́й, сі́я, *м.* 1) Сѣющій гречу. 2) Хлѣбопашецъ, земледѣлецъ. *Ізнову шкуру дерете з братів, незрячих гречкосіїв.* Шевч. 3) Насѣк. Anisoplia. Галиц. Вх. Пч. II. 26.

Гре́чний, а, е=Ґречний. *Убірайся, виряжайся, гречна панно, з нами.* Гол. IV. 348.

Гре́чність, ности, *ж.=***Ґречність.**

Гречу́х, ха́, *м* Насѣк. Anisoplia fruticola. Вх. Пч I. 5. См. **Гречкосій 3.**

Гречу́шка, ки, *ж.* (Чаще *мн.* **Гречу́шки.**) Блинчикъ изъ гречневой муки.

Гриб, ба́, *м.* 1) Грибъ. *Ні риба, ні м'ясо, а щось наче гриб.* Ном. 7615. *Щасливому по гриби ходити.* Ном. 2) Бѣлый грибъ. Лохв. у. Ум. **Гриб6к, грибо́чок.**

Гри́бно́, *нар.* Обильно на грибы. *Коли грибно, так і хлібно.* Н. Посл.

Грибови́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ растутъ грибы. ЕЗ. V. 167.

Грибо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Грибо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **гриб.**

Гри́ва, ви, *ж.* 1) Грива. *Стоїть кінь з золотою гривою.* Рудч. Ск. I. 104. 2) Переносно: большіе волосы. *Ухопив за чесну гриву.* Ном. № 3992. 3) Кучка травы, не захваченная при косьбѣ косою. Ном. № 10185. 4)=**Гривка 2.** Им. 179. Ум. **Гри́вка, гри́вонька, гри́вочка.** Грин. Ш. 677, 518.

Грива́к, ка́, *м.* Сизый голубъ, **вяхирь,** Columba palumbus. Вх. Пч. II. 9.

Грива́нь, ня́, *м.* 1) Конь, имѣющій большую гриву. 2) Переносно: длинноволосый человѣкъ.

Грива́стий, а, е=Гриватий. *Два бахмати, гривасті ступаки ішли під ними.* К. МВ. XI. 143.

Грива́тий, а. е. Длинногривый. *Кінь гриватий.* 2) Переносно: длинноволосый.

Грива́ч, ча́, *м.* 1)=**Гривань.** 2) Дикій голубь.

Гри́венник, ка, *м.* Гривенникъ, монета въ 10 коп.

Гри́венний, а, е. Трехкопеечный (отъ **гривня**). *Роздавала гривенні свічечки і все з зеленого воску.* Кв.

Гри́венька, ки, *ж.* Ум. отъ **гривня.**

Гри́вий, а, е=Гливий. *Кінь гривий.* Федьк. I. 7.

Гри́вина, ни, *ж.* Узкая полоса травы, оставляемая на сѣнокосѣ въ видѣ межи. Мнж. 178.

Гри́виця, ці, *ж.=***Грива 3.** Драг. 243.

Гри́вичка, ки, *ж.* Бордюръ у цвѣточной клумбы, сдѣланный изъ дерну. *Кінчали в садку ту гривичку, що біля грядочок, обкидати дерном.* Новомоск. у.

Гри́вка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **Грива.** 2) Одно полотнище **плахти** отъ таліи до косточекъ ногъ. Вас. 169. *А я тую плахту шануватиту, із припічка горшкй вийматиму, гривками лавки стиратиму.* Мил. 84.

Гривка́стий, а, е=Гривастий. Вх. Лем. 424. **Го́луб гривка́стий=Гриван.** Вх. Лем. 405.

Гривко́, ка́, *м.* Имя собаки. *Не один пес Гривко.* Ном. № 5510. *А Гривко аж двері гризе.* О. 1862. IV. 94.

Гривно́к, ка́, *м.=***Гриван.** Вх. Пч. II 9.

Гри́вня, ні, *ж.* 1) Мѣдная монета въ 3 к., въ иныхъ мѣстностяхъ $2^1/_2$ коп. О. 1861. XI. 109; 1862. IV. 94. *Став у брамі з мішком грошей і усім дає по гривні.* Рудч. Ск. II. 163. *Сказав на гривню*

правди. Ном. № 6900. 2)—**золота́.** Червонецъ? *Обдарована Марусенька гривнями золотими, талярами битими.* Лукаш. 153. Ум. **Гри́венька.** *Наш пан дає по гривеньці, пані п'ятака.* Чуб. Ш. 242. Ув. **Гривня́ка.** Г. Арт. (О. 1861. Ш. 112). *Енпслові ж дав на кабаку трохи не цілую гривняку.* Котл. Ен. II. 24.

Гри́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Гри́во́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **Грива.**

Гри́да, ди, *ж.*=**Гряда** 4. Вх. Зн. 12

Гри́дка, ки, *ж.* Часть рала=**Жердка** 3. Чуб. VII. 400.

Гри́жа, жі, *ж.* Печаль, огорченіе, терзаніе. *Доков я ся не оженив, не мав же я грижі.* Гол. I. 230. *Ой мас він на сердечку та й велику грижу.* ЕЗ. V. 25.

Грижпа́н, на, *м.* Волъ извѣстной (какой?) масти. КС. 1898. VII. 42.

Гри́з, зу, *м.* Смѣшанная съ дертю и мякиною соль, которую даютъ овцамъ.

Гриза́, зи́, *ж.* 1) Брань, ссора. *Соловейків обминала, щоб тільки не було меж нами тієї грози, тієї змажки та лайки.* Левиц. Пов. 338. *Там у їх гриза така завелася.* Черк. у. 2)=**Гризота**=**Грижа.**

Гризани́на, ни, *ж.* Ссора, перебранка. *Брати, як посварилися, то й досі іще між ïми гризанина.*

Гриза́чка, ки, *ж.* Рѣпа. Brassica rapa L. Вх. Зн. 59.

Гризи́ше, ща, *с.* Ув. отъ **гризь.** Мил. М. 55.

Гризня́, ні́, *ж.*=**Гриза.** Мир. Пов. II. 42. *Остигло йому слу́хати жінчину гризню.* Грин. II. 165.

Гризбта, ти, *ж.* 1)=**Грижа.** Каменец. у. 2) Ссора. *Соловейків обминала, щоб не було між нами тієї гризоти, тієї змажки та лайки.* Левиц. ПЙО. I 362.

Гри́зти, зу́, зе́ш, *гл* 1) Грызть, кусать. *Нехай коза іде билини гризти.* Рудч. Ск. I. 46. *Кістки гризти.* Ном. № 8705. 2) Бранить, пилить. *Так що-дня гризе мене, що хоч тікай з хати.* **Гри́зти го́лову.** Распекать, бранить, пилить. *Спускайся з гори тихіше вниз, щоб ніхто голови не гриз.* Ном. *Увійшов старий чогось у хату, а вони й почали гризти йому голову.* Грин. II. 153. 3) Мучить, **гнести, не давать** покою. *Совість не дає мені спокою: гризе мене і день, і ніч.* Стор. *Гризе мене одна думка.* Г. Бар. 295 4) Тереть, жать, (ногу, объ обуви). *Коли б мі гриз чобіт, то б і не жаль, а то ходак та й ще не так.* Ном. № 7350.

Гри́зтися, зу́ся, зе́шся, *гл.* 1) Кусаться, грызться. *Де пси свої гризуться, там чужий не мішайся.* Ном. № 9449. 2) Ссориться, браниться. *Чоловіче-голубчику, не буду до віку з тобою гризтись.* Рудч. Ск. II. 133.

Гризу́н, на́, *м.* Мертворожденный ребенокъ. Александров. у.

Гризу́чка, ки, *ж.*=**Гризачка.** Вх. Зн. 59.

I. **Гризь!** *меж.* Выражаетъ грызеніе. Мнж. 26. *Маня і справді, мов мишка, вхопила двома палюшками ядерце, мов та лапками, і гризь його!* Сим. 210.

II. **Гризь, зя,** *м.* и **зі,** *ж.* 1) Ревматизмъ, ломота въ суставахъ. Маркев. 91. *Почне ломить руку або ногу, поки зробиться гризь.* Мил. М. 53. *У сього гризю дев'ять зубів.* Мил. М. 55. 2) Пупочная грыжа. Мил. 31, 32, КС. 1893. VII. 80. Ув. **Гризи́ще.** Мил. М. 55; Грин. II. 43.

Гризю́ка, ки, *ж.* Сварливый человѣкъ или женщина. *Та годі вже тобі, гризюко, гризтись.* Полт.

Гри́ма́ти, маю, еш, *гл.*=**Грімати.**

Гри́матися, маюся, ешся, *гл.* Сердиться. *Бог гримається.* Ном. № 564.

Гри́мну́ти, ну, неш, *гл.*=**Грімнути.**

Гримота́ти, мочу́, чеш и **гримоті́ти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грімотати.**

Гринджо́ли, джбл, *м. мн.*=**Гринджоли.**

Грип, па, *м.* Птица, грифъ. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів* Чуб. II. 327.

Гри́па, пи, *об.* Неповоротливый человѣкъ, неуклюжая толстая женщина Черк. у. Чуб. VII. 575. *Така грипа як іде, то й земля гуде.* Новомоск. у. Ув. **Гри́пище.** Новомоск. у.

Грипеня́, ня́ти, *с.* Птенецъ грифа. *На дереві грипенята, а грип, видно, полетів.* Чуб. II. 327.

Гри́пик, ка, *м.* Та часть скрипки, гдѣ привязаны струны, за подставкою. Новомоск. у.

Грися́к, ка́, *м.* Родъ хлѣба. *Мужик та був дуже бідний, і в нього тільки може й було, що єден хліб-грисяк.* Грин. I. 71.

Грица́рня, ні, *ж*=**Глицарня.** Полт.

Гри́цик, ка, *м.* Родъ растенія, стебли

котораго употребляются въ пищу. *Пішли дівчата по грицики на доли.* Грин. I. 31.

Гри́цки, ків, *м. мн.* Раст. Cirsium canum. МВ. ЗЮЗО. I. 118.

Гри́ще, ща, *с.* Игрище, мѣсто для игры; праздничныя забавы молодежи. Мил. 61. *Вари, мати, вечеряти, я піду на грище: уже ж мені наскучило пребісяче днище.* Грин. Ш. 647. *На грищі співала.* Греб. 398.

Гріб, гро́бу, *м.* 1) Могила. Мет. 399. *Знайшли батьків гріб і одкопали його аж до труни.* Грин. II. 186. *На тім гробі, де дурень був закопаний, виросла бугила.* Рудч. Ск. I. 157. *Зробили домовину, по домувині припустили і гріб.* Драг. 103. *А збіглися джумаченьки та під могилочку, викопали гріб глибокий.* Рудч. Чп. 167. **Гроби́.** Кладбище. Грин. I. 50. 2) мн. **Гро́бки.** Родъ игры, въ которой одна пара играющихъ ловитъ двѣ другія. Чуб. Ш. 89. Кв. П. II. 100. Ив. 55. Игра эта называется еще **ро́бки.** (См. **Роб** 3.) **Гро́бки** испорченное **ро́бки**? Ум. **Грбик, гробо́к.** *Гробок запав.* Харьк. г. **Гробо́чок.** Гол. I. 229. См. **Гробки́.**

Грібну́ти, бну́, не́ш, *гл.* Гребнуть. *Такого багато сього году жаб: що грібнеш з землі картоплю, то й жаба.* Харьк. у.

Грі́душки́ (шок, *ж?*). Переднія части кептара. Шух. I. 122.

Грізд, гро́зду, *м.* Пробка. Шух. I. 101.

Грі́зен и грізни́й, а́, е́. Грозный, свирѣпый. МУЕ. Ш. 136. *Здрігнеться од його грізного голосу.* К. ЧР. 219. *Тую галеру з грізної гармати привітайте.* АД. I. 217.

Грі́зно, *нар.* Грозно. *Став на ляхів грізно гукати.* ЗОЮР. I. 205.

Грі́зьба, би, *ж.* Угрозы. *Від остраху, від грізьби стуманіють.* К. Іов. 58. *Ні батькова грізьба, ні материна умова нічого не подіють з таким гульвісою.* Мир. ХРВ. 132.

Гріло, ла, *с.* Громадина. *Там таке гріло, ця баба.* Лубен. у. Ув. **Грі́лище.**

Грім, гро́му, *м.* 1) Громъ. *Грім такий, що хоч тури гони, то не почують.* Ном. № 562. *Козак не боїться ні тучі, ні грому.* Ном. № 763. *Бодай мене громи вбили, коли м не єсть тобі милий.* Чуб. V. 235. 2) Раст. Heruiaria glabra L. ЗЮЗО, I. 124. Ум. **Гро́мик.** Мет. 259.

Грима́к, ка́, *м.* Кусокъ льда, употребляемый для того, чтобы спускаться на немъ съ горки. Сим. 159.

Грімання, ня, *с.* 1) Грохотъ, грохотаніе. 2) Сердитый крикъ, брань. 3) Удары, битье.

Грі́мати и гри́мати, маю, еш, грі́мнути и гри́мнути, мну, неш, *гл.* 1) Гремѣть, загремѣть, грохнуть, загрохотать. О громѣ, огнестрѣльномъ оружіи и пр. *Грім що гримне, в берег гряне—з пущі полум'я прогляне.* Могил. 117. *Двері гримли серед хати.* Федьк. I. 114. О стрѣльбѣ чаще: **грима́ти.** *Із дванадцяти штук гармат грімали.* АД. I. 217. *Задзвонили в усі дзвони, гармата гримала.* Шевч. 574. *Три дні грима́ли самопали.* К. ЧР. 105. 2) Кричать, крикнуть сердито. *Не на тея дочку викохав,—грімнув батько,—щоб я її первому пройдисвіту мав оддати.* МВ. II. III. *Як я з тебе сміюся?—гримнув дід.* Рудч. Ск. II. 131.—**на кого.** Кричать, крикнуть на кого, бранить. *Колиб же на мене одну, а то й на свою рідну матір грімає.* МВ. I. 26. 3) Ударять, ударить сильно. *Як гримнув мене по спині.* Рудч. Ск. I. 23. Также съ удареніемъ на предпослѣднемъ слогѣ. *Келепом міжи плечі грима́є.* ЗОЮР. I. 18.

Грима́ч, ча́, *м.* Ворчунъ. Желех. МВ. I. 137.

Грімі́й, мія, *м.* Гремящій (о Зевесѣ). *Як буря налетів на їх і громом не так би Зевс грімій, як він, торохнув.* К. ЦН. 194.

Грімки́й, а́, е́. 1) Звучный, громкій. *Грімкії рушниці.* ЗОЮР. I. 136. 2) Громко говорящій. *Грімкий чоловік.* Черк. у. 3) Громовой, обильный громомъ, грозный. *Грімке літо.* НВол. у.

Грімко, *нар.* Звучно.

Грімни́й, а́, е́. Грозный, громовой. *Звертається до козаків понуро і з грімною мовою.* Стор. МПр. 161.

Грімни́ця, ці, *ж.* 1) Ударъ грома? Молнія съ громомъ? *Блиснула грімниця із чорної хмари.* К. Досв. 9. 2) Свѣча, зажигаемая во время грома (согласно народному вѣрованію). Черниг. 3)=**Громниця.**

Грі́мно, *нар.* О звукѣ: сильно, громко. *Стукнув у віконечко грімно.* Радом. у. *Починай, Солохо,—ти ж громкій співаєш.* Сосн. у.

Грі́мнути. См. **Грімати.**

Грімота́ти, чу́, чеш и грімоті́ти,

чу́, ти́ш, *гл.* Грохотать, гремѣть. Мнж. 22. *Коли це стукотить-грімотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. II. 66. *Тоді мене, моя мила, ждати—піджидати, як стане по небу грім грімотати.* Мет. 452.

Грімотня́, ні́, *ж.* Грохотъ. Левч. 29.

Грімучий, а, е. Гремящій. *Ой ні, не татаре,—християнська сила, мов хмарами грімучими, табор обложила.* К. Досв. 7..

Грі́нка, ки, *ж.* 1) Ломоть, кусокъ. Шух. I. 144. *Молила сі Богу і все пила склінку води і їла грінку хліба на день.* Гн. II. 98. 2) Гренокъ. Ном. № 12291. *Просілне з ушками, з грінками.* Котл. Ен. V. 14. 3) Корзинка подсолнечника. Харьк. 4) Пучекъ орѣховъ на деревѣ. *Оріхи так грінками й висять.* Борз. у. 5) **До́бру грі́нку уби́ти, піймáти.** Выиграть что-либо. Ном. № 10594. То же значеніе **грі́нка йому́ впáла.** Ном. № 10594. *Дідону мав він мов за жінку, убивши добру в неї грінку.* Котл. Сн. I. 25

Грінчи́ти, чу, чиш, *гл.* Поджаривать (хлѣбъ). Угор.

Грі́свиця, ці, *ж.* Промежуточная полоса между двумя рядами посадки на бахчѣ. (Залюб.).

Грі́ти, грі́ю, еш, *гл.* 1) Грѣть, нагрѣвать, согрѣвать. *Піч топлю, руки грію.* Ном. № 12538. *Чужий кожух не гріє.* Ном. № 9652. *Ой, місяцю, місяцю! світиш, та не гріеш,—даремне в Бога хліб їси.* Ном. № 596. *Окропи гріть.* Рудч. Ск. I. 137. **Гріти самовáр.** Ставить самоваръ. Пятигорск. окр. 2) Бить колотить. *Отець Хведор грів та грів його по всьому.* Левиц. I. 535. 3) **— поклóни.** Бить съ усердіемъ поклоны. *Гріє перед тим хрестом поклони.* Мнж. 92. 4) **— чупри́ну.** Потѣть отъ усилій, силиться. *Нащо, про що тобі над цим чуприну гріть?* Г. Арт. (О. 1861. III. 112). **Гріти гадю́ку за пáзухою.** Отогрѣть змѣю на груди, приласкать неблагодарнаго. Ном. 5) **Гріти надію.** Поддерживать надежду въ комъ. *Нехай радіє, поки надію серце гріє.* Шевч.

Грі́тися, грі́юся, ешся, *гл.* 1) Грѣться, нагрѣваться, согрѣваться. *Грівся коло багаття.* Єв. Мр. XIV. 54. 2) О животныхъ: состоять въ случкѣ. *Вовки гріються два тижня перед хрещенням.* Кіев. у.

Гріх, ха́, *м.* 1) Грѣхъ. *Як не приймé Бíг гріхи за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Незнай гріха не чинить.* Ном. № 106. *Б'ють не ляхи, а наші гріхи.* Ном. № 866. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. 2) Вина. *Батько Настусин радіє, що без його гріха сталось таке Грицькові: без вісти зник, вовкулакує.* Г. Барв. 452. **Ум. Грішóк, грішéчок.** *На душечку спасеніе, грішечків отпущеніе.* ЕЗ. V. 106.

Гріхóвний, а, е. Грѣховный, грѣшный. *Гріховного пестування старе тіло просить.* Шевч. 403.

Гріхóвно, *нар.* Грѣховно, грѣшно. К. МХ. 18.

Гріховóда, ди, *м.* и *ж.* Грѣховодникъ, грѣховодница. Желех. *О ви, гріховоди!* НВолын. у.

Гріховóдство, ва, *с.* Грѣховодничанье. *Там тільки пустóта та гріховодство.* Кв.

Гріхувáти, хýю, еш, *гл.*—**на кóго.** Считать виновнымъ кого. *Гріхують на пана і наші дворові, що землі не дано.* Харьк. г.

Гріхувáтися, хýюся, ешся, *гл.* Считать грѣхомъ, почитать себѣ за грѣхъ. *Я гріхувався воза мастити в неділю.* Каменец. у.

Гріш, грошá, *м.* 1) Денежка, полкопейки, грошъ. *Багацько, як за гріш маку.* Ном. 2) Деньги. *Гріш круглий,—роскотиться.* Ном. № 9924. **Ум. Грóшик.** *З кошиком та з грошиком.* Ном.

Грішéчок, чка, *м.* Ум. отъ **гріх.**

Грішúтель, ля, *м.* Творящій грѣхъ, грѣшащій. КС. 1883. II. 470.

Грішúти, шý, шúш, *гл.* 1) Грѣшить. *Хто спить, той не грішить.* Ном. № 11291. 2) **Грішúти на кóго.** Подозрѣвать кого, взводить напраслину, грѣшить. *Не гріши на Бога—чорт діти забрав.* Ном. № 933.

Грі́шка, *нар.* (Дѣтск.). Грѣшно. О. 1862. IX. 118. *Так грішка робíть, а то бозя скара.* Ном.

Грі́шний, а, е. 1) Грѣшный. *Орудує ними, як чортяка грішними душами.* Ном. № 1083. *Пани тільки грішні, а мужики кругом безгрішні—ні грошей, ні гріхів.* 2) **Куди́ тобі грíшному!** Куда тебѣ несчастному! 3) **Грíшна**—съ подразумѣваемымъ существительнымъ: **горíлка.** Водка. *Не став уже й у грішну вкидатись.* О. 1862. VIII. 29. **Ум. Грішнéньний.**

Грі́шник, ка, *м.* Грѣшникъ. Ном. № 5098.

Гріш'ниця, ці, *ж.* Грѣшница. Єв. Л. VII 37.

Гріш'ницький, а, е. Принадлежащій, относящійся къ грѣшнику; грѣшничій. *Зникнете на грішницькій дорозі.* К. Псал. 4.

Грішно, *нар.* Въ грѣхахъ, грѣшно. *Грішно живе.*

Грішо́к, шка́, *м* Ум. отъ гріх.

Гроба́к, ка́, *м.* Червякъ, личинка насѣкомаго. *І квасницю гробак гризе.* Ном. № 9796. Ум. **Гробачо́к.**

Гроба́рь, ря́, *м.* Мотильщикъ, гробокопатель. Вх. Зн. 51. *Дісталь від гробаря кістку з мерця.* ЕЗ. V. 186. *Була раз холера, і вмірало дужо людей. Так гробар дужо мусів гробів копати.* Гн. II. 254.

Гробки́. См. **Гробок.**

Гро́бний, а, е. Гробовой, могильный. *Годі його буде і до гробної дошки забути.* Федьк.

Гробни́ця, ці, *ж.* Гробъ. *Чорним оксамитом гробницю вибив.* Чуб. V. 776.

Гробови́й, а́, е́. Могильный, гробовой. *Треба бідувати до гробової дошки.* Ном. № 2436.

Гробови́к, ка́, *м. Як гробовики, ховаються по горищах, по погрібах..., переховують чуже, награблене добро.* Мир. ХРВ. 321.

Гробови́ще, ща, *с.*=**Кладовище.** О. 1861. XI. Св. 41. *Так ну ж тут віку доживать, щоб не на другім кладовищі, а на знакомім гробовищі з батьками вкупі почивать.* Мкр. Г. 63. *Обкопане ровом городянське гробовище з гостроверхою церквою, вкрите зеленим тонконогом і сизою чаполоччу та рясне хрестами.* О. 1862. IX. 61. *Чума з лопатою ходила та гробовище рила, рила.* Шевч. 544.

Гробо́к, бка́, *м.* Ум. отъ гріб. Могила, могилка. *Полковник остався ночувать на гробках.... Узяв сідло, положив на гробок і ліг на йому.* Грин. I. 50. **Гробки́**=**Гроби**=**Гробовище**=**Кладовище.** Мнж. 178. Левиц. I. 117. *На гробках посідали.* Черниг.

Гробоко́п, па, *м.* Гробокопатель. Пятигорск. окр.

Гробокопа́тель, ля, *м.*=**Гробокоп.** *Гробокопателі в сслі волочуть трупи ланцюгами.* Шевч. 545.

Гробо́чок, чка, *м.* Ум. отъ гріб.

Гроза́, зи́, *ж.* 1) Гроза. *Гроза буде.* Ком. Р. II. 56. 2) Угроза. *Подививсь на його з грозою.* Кв 3) Громадина. Вх. Зн. 12.

Гро́зд, ду, *м.*=**Чіп 1.** Шух. I. 250.

Грозе́нце, ця, *с.* Ум. отъ грозно.

Гро́зно, на, *с.* 1) Виноградъ. Угор. 2)—**ди́ке.** Дикій виноградъ, Ampelopsis hederacea. Вх. Уг. 236. 3) Кисть (винограду). *Грозно винограду.* Вх. Уг. 234. Ум. **Грозе́нце.** Желех.

Гро́зьба́, би́, *ж.*=**Грізьба.** *Ні прозьби, ні грозьби не чуе.* МВ. II. 45. *Та й просила нас грозьбо́ю і прозьбо́ю, щоб привезли галочку із собою.* Грин. III. 484.

Грома́да, ди, *ж.* Общество равноправныхъ лицъ, міръ, собраніе, мірская сходка. *Громада—великий чоловік.* Ном. № 10736. *Дай, Боже, щоб ти тихенько гомонів, а громада б тебе слухала.* Ном. № 13590. *Добре речеш, тільки в громаду не беруть.* Ном. № 6865. *Не хотілось в снігу, в лісі, козацьку громаду з булавами, з бунчуками збірать на пораду.* Шевч. 4 *Слухайте ж, панове громадо!* Шевч. 165. *По селу люде громадою ходять та когось, мабуть, б'ють, бо дуже кричать.* Рудч. Ск. I. 186. *Турки село зрабували, громадами людей гнали.* Лукаш. 116. Ум. **Грома́дка, грома́донька.** Чуб. V. 110. **Грома́дочка.**

Грома́дити, джу, диш, *гл.* Сгребать (о сѣнѣ, скошенномъ хлѣбѣ, горящихъ угольяхъ). *Пійшли сіна громадити.* Рудч. Ск. I. 80. *Кочергою жар громадила.* О курахъ: гресть лапами. *На улиці півничок громаде.* Мет. 122.

Грома́дитися, джуся, дишся, *гл.* 1) Сгребаться. *Тепер саме сіно громадиться.* 2) Собираться. *Стали вірній слуги його на майданах громадиться.* ЗОЮР. I. 175.

Громаді́лка, ки, *ж.* Конныя грабли.

Громаді́льник, ка, *м.* Сгребальщикъ, гребецъ граблями. Левч. 135. *Косарі і громадільники, напрацювавшись за цілий день.... повечерявши, співають.* О. 1861. IX. 176. *Багато накосили. Треба три громадільника, щоб громадили.* Грин. I. 119.

Грома́діння, ня, *с.* Сгребаніе (травы, скошеннаго хлѣба), разгребаніе (горящихъ углей въ печи). *Косовиця. Тут уже й Мотрі робота—громадіння.* Мир. ХРВ. 125.

Грома́дка, ки, *ж.* Ум отъ громада.

Грома́донька, ки, *ж.* Ум. отъ громада

Грома́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ громада

Грома́дський, а, е. Принадлежащій, относящійся къ міру, общественный, мір

ской. *Громадських людей кликали цінувати.* МВ. II. 203. *Громадська земля. Громадська справа. Громадський суд.* О. 1861. X. 55. **Муж громáдський.** Членъ общества представитель извѣстной его части, участвующій въ его рѣшеніяхъ. Г. Барв. 351. Кулишъ. Повѣсти I. 185. *Тоді ж то, не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, ні мужі громадськії, що наш пан гетьман Хмельницький.... у городі Чигрині задумав, вже й загадав.* Мет. 391.

Громадя́нин, на, *м.* Членъ **громáди,** членъ общества. *Оце зібрамися ми, панове-громадяне, про от що розсудить.* Гліб. *Хай буде громадянином тієї земли, де уродився й виріс* О. 1861. X. 150.

Громадя́нка, ки, *ж.* Женщина, принадлежащая къ обществу, къ міру.

Громадя́нство, ва, *с.* Общество, общественное тѣло, культурное общество. *Не сумуймо про мизерну долю нашого українського народу; не журімося про те сиріцтво, у якому зостався і зостається він без первоцвіту свого громадянства.* К. XII. 130.

Громадя́нський, а, е. Общественный. Рудч. Ск. I. 26. *Громадянське життя.* К. Кр. 35. К. XII. 135. *Мусим з пана чолóвіком громадянським статись.* К. XII. 69. *Не тільки що народньої, а нема в нас і громадянської гордощі.* О. 1862. IX 28. *Наші пани, що повстали на Вкраїні з нових народних дуків, дбали про те, як би рідну мову підняти до.... громадянської поваги.* К. XII. 121.

Громадя́нщина, ни, *ж.* Общество, общественность. См. **Громадянство.** *Закинене серед чужої нам громадянщини, серед чужоплемінного і чужоядного натовпу, слово наше ховалось тілько по невміруших піснях.* Шух. К. XII. 135.

Громажі́ння, ня, *с.* = **Громадіння.** Шух. I. 172.

Громáк, ка́, *м.* 1) Ретивый конь. Черк. у. 2) = **Гріма́к.** *Спускався на громаку з високої гори.* Ммр. ХРВ. 241.

Громáшик, ка, *м.* Раст. Hepatica triloba. Лв 99.

Грóмик, ка, *м.* Ум. отъ **грім.**

Громі́вка, ки, *ж.* Ель, подвергшаяся громовому удару. *Скрипку роблять із ялиці-громівки, то б то з такої, що в неї грім ударив.* ЕЗ. V. 194.

Громни́ця, ці, *ж.* Чаще во *мн.* **Громни́ці.** Праздникъ Срѣтенія (2 февраля). Чуб. I. 244. *Коли на Громницю півень не нап'ється водиці,—то на Юр'ю віл не наїсться травиці.* Ном. № 443.

Громни́чний, а, е. Относящійся къ празднику Срѣтенія. Чуб. Ш. 6.

Громовена́, на́ти, *с.* По народному повѣрью: маленькій громъ, какъ бы дитя грома. *Поклоняю си тобі і всі твої сили, громам і громовенітам, тучам і тученітам.* ЕЗ. V. 67.

Громови́й, и́, е́. 1) Громово́й, относящійся къ грому. *Да за тучами громовими сонечко не сходить.* Чуб. V. 6. *Буде нас Господь громовим огнем карати.* АД. I. 334. *Який я коштовний дом збудував, громовим пожаром пішов.* Грин. Ш. 693. *Громовий дощ.* Мнж. 148. 2) **Громова́ стрíлка.** Громовая стрѣла, иначе—**чóртів пáлець.** Вх. Пч. II. 28. 3) **Громові свя́та, празники́.** Рядъ посвященныхъ грому праздниковъ: съ 8-го іюля по 6-е августа; главные: **Ілля́** (20 іюля) и **Паликопа** (27 іюля). Мнж. 157. МУЕ. Ш. 48 Ум. **Громове́нький.** *Пішов дощик громовенький а на той сад зеленький.* Чуб. V. 178.

Громови́на, ни, *ж.* Электричество. *Ця то сила й зоветься електричеством, або по нашому краще назвати громовиною, бо од неї буває грім.* Ком. Р. II. 59.

Громови́ця, ці, *ж.* Гроза. Вх. Зн. 12. 2) Громовая стрѣла, белемнитъ. Вх. Зн. 12

Громоту́ха, хи, *ж.* ? *Зібралися мухи-старухи, славні громотухи.* Грин. III 666.

Громохма́рній, я, е. Окутанный, покрытый грозовыми тучами. *У великих проповідників людської віри, чи вони сходили з громохмарньої гори у юдоль повсяденщини, чи....* К. XII. 130.

Громошíтися, шíюся, ешся, *гл.* Пренебрегать кѣмъ. *Богач бідним сі громошіє* Фр. Пр. 95.

Грому́шина, ни, *ж.* Почва, усѣянная мелкими камешками. Подольск. г.

Гронúтися, нюся, нúшся, *гл.* Вязаться въ грозди. *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грóно, на, *с.* Виноградная кисть, гроздь. К. Псал. 187. Ум. **Грóночко.** *Ви, гроночки, не гронітеся.* Мет. 176.

Грóт, та, *м.* То же, что и **кіш** въ мельницѣ (см. **кіш** 4)? *А млинарь завола з тей новей млиниці: „насип там, дівчатко, до грота пшениці".* Гол. Ш. 252.

Грошáччя, чя, *с. соб.* Деньги, деньгá. *Тепер мужики позаводили грошаччя та й скуповують у панів землю.* Кобел. у.

Гротвá, ви́, *ж. соб* Деньги, деньгá. *Грошви багацько мали.* Грин. II. 182.

Грошенята, ня́т, *с. мн.* Деньжонки. *Придбав сірома грошенят.* Шевч. 588 *Заробив убогий брат десь грошенят.* Рудч. Ск. II. 139

Гро́шик, ка, *м* 1) Ум отъ гріш. 2) **Гро́шики.** Деньги. *З Німеччини йде, грошики несе.* Чуб. III. 287

Грошúна, ни, *ж.* Монета. *Мусить винимути на тарілочку дружкові грошину* МУЕ I. 146.

Гро́ші, шей, *ж* Деньги. *Грошей багацько, а щастя мало.* Ном. № 1434. *Грошей – як у жида.* Твор. пад. *мн.* **грошúма** и **грішми.** *З грішми дурня-невіласа почитують.* Ном. № 1431 **Дурні́ гро́ші.** Незаработанныя деньги, доставшіяся даромъ. РК. Левиц. **В гро́ші йти́.** Подниматься въ цѣнѣ. *Кінь молодий в гроші йде, а старий виходить.* Ном. № 10230. **З гро́шей вихо́дити, гро́ші губи́ти** Падать въ цѣнѣ *Старий* (кінь з грошей) *виходить* Ном. № 10230 *Коралі свої гроші не гублять.* Подольск. **Гро́ші відка́зувати.** Кромѣ прямого значенія (завѣщать деньги)– быть въ предсмертной агоніи.

Грошови́й, á, é. Денежный. *Грошові податки.* **Грошове́ ві́йсько.** Наемное войско. **Грошови́й коза́к.** Наемный козакъ (для войны). К ІЦН. 226. *Ходив війною з козацтвом грошовим.* К. МБ II. 121.

Грошови́тий, а, е. Зажиточный Ном № 13658 *Деякі між ними й дуже багаті і грошовиті.* Стор. II. 154. *Черевань був тяжко грошовитий.* К. ЧР. 4.

Грошозаплóд, да, *м.* Копящій деньги. Ном. № 7116. *Хто хоче полюбить суддю-грошозаплода, про його роспитай панів, а не питай у простого народа.* Греб. 365

Грошолю́в, ва, *м.* Гоняющійся за прибылью, за деньгами. *Панські окономи, людські п'явки безсердечні, дрібні грошолови.* К. Досв. 213.

Грошолю́б, ба, *м.* Любящій деньги, сребролюбецъ. Грин. I. 43.

Грошолю́бка, ки, *ж* Любящая деньги.

Грошшá, шá, *с. соб.* Деньги, деньжата *Дав йому грошшя нещисленного.* Чуб. III. 271.

Гру́ба, би, *ж.* Печка для отапливанія, комнатная печь. Чуб. VII. 382. *Принеси цеглинку, або каглю з груби.* Шевч. 310. *Товстий такий, як груба.* Рудч. Ск. II 201. **Ум. Гру́бка.**

Грубелéзний, а, е. Очень толстый. *Намацав грубелезного стовпа мурованого.* Гн. I. 35.

Гру́бий, а, е, 1) Толстый. *Грубе дерево. Дай голому сорочку, а він каже, що груба.* Ком. II. № 745. *Було собі два попи здорових і грубих.* Чуб. II. 335. **Гру́ба.** Беременная. *Жінка груба.* 2) Грубый. *Як що грубе скажеш....* ЗОЮР. I. 12. 3) **Грубúй.** Плохой. Изъ уваженія къ **„свято́му хлі́бу“** очень часто выражаются: **грубúй** хліб вмѣсто **пога́ний.** *Як де на луках, то й добрі жита, а на царині – і Боже, які грубі.* Кобел у. Сравн. степ. **гру́бший** и **грубі́ший**

Грубия́нство, ва, *с.* Грубость; грубіянство. *Прохали простити їх грубиянство.* Г. Барв. 170. *Грубиянство дике.* К. ЦН. 292.

Грубия́нський, а, е. Грубый; грубіянскій. *Грубиянський вираз* К. Кр. 13.

Гру́бка, ки, *ж.* Ум. отъ груба. Вас 193

Гру́бний, а, е и **гру́бній, я, е.** Относящійся къ печкѣ, печной. Зміев. у. *Грубня печина.* Харьк. *Грубна кагла.*

Грубни́й, а́, е́=Грубий. *Там грубна така корова.* Черниг. Ум **Грубне́нький.** *А він* (комисар) *був невеличкий, да грубненький.* ЗОЮР. I. 71.

Гру́бник, ка, *м* 1) Истопникъ. Рудч. Ск. II. 84. Лукаш. 37. *Служили.... по лазнях грубниками* К. ЧР. 258. 2)=**Пригрубник**? (Чорт) *до дяка просився в грубник жить.* Боровик. 57. См. **Пригрубник.**

Гру́бниця, ці, *ж* Истопница *Хоч би була сорочку білу наділа та вмилась, а то як та грубниця* Рудч Ск. II. 46.

Гру́бнути, ну, неш, *гл.* Толстѣть, дѣлаться толще *Дерево грубне.* Вх Лем. 405.

Гру́бо, *нар.* Толсто. *Перо грубо пише.* Каменец у.

Грубу́ля, лі, *ж* Толстуха. *Мати грубуля, дочка товстуля, а син кучерявий.* (Загадка: печь, огонь, дымъ). Ном., ст. 299, № 301.

Гругу́рати, раю, еш, *гл.*= **Мурчати.** Волынск. г.

Гру́д, да, *м* Возвышенность, холмъ. **Ум. Грудо́к.** *На грудку як посіє, то буде картопля.* НВолын. у. **Грудбчок.** *Ой у лісі, в Берестечку, там стояла коршомка на грудочку.* АД. I. 146.

Гру́да, ди, *ж.* 1) Комокъ, кусокъ. *За*

його не взяв би срібла хоч повную груду. Чуб. V. 935. Болѣе употребительно въ формѣ: **гру́дка**, (См.). 2) и **груда́**. Замерзшая комками земля, кочки, колоть. Мир. Пов. II. 41. *На Семена-Юди* (1-го сентября) *боїться кінь груди.* Ном. № 486. *Пробила ніженьку на сухую груду.* Грин. III. 159. 3)=**Груд**. Волынск.

Гру́ддя, дя́, *с. соб.* Комки (земли, глины). *Дід уже і груддям кидав і палицею.* Рудч. Ск. II. 37. *Кинувся на незбиту дорогу, набрав груддя.* Мир. ХРВ. 129.

Гру́день, дня, *м.* Ноябрь. Употребляется въ этомъ значеніи издавна. *Поидоша... на колпхъ, а по грудну пути, бъ бо тогда м ць груденъ, рекше ноябрь.* Повѣсть врем. лѣтъ. 6605 г. Срезневскій. Матер. для слов. I. 600. То-же въ новѣйшее время: Левч.; Гацц. Абетка, 97; Уманець, Словарь рос.-укр.; Тимч. Р.-м. слов. Съ тѣмъ-же значеніемъ у гуцуловъ. Желех Тоже въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідн Краю" на 1907, „Просвіти" на 1908, „Промінь" на 1908. Въ галицкихъ календаряхъ: декабрь. Желех.

Гру́ди, де́й, *ж. мн.* Грудь, перси. *Сіль тобі в вічі, а камінь у груди.* Ном. *Хрипить у грудях - не буть мені в людях.* Ном. *Коралі і дукачі як жар горіли на її повних грудях.* Федьк. Ум. **Гру́доньки**.

Груди́на, ни, *ж.* Передняя часть гру́ди, гдѣ находится грудная кость. *Нічим грудини прикрити.* Ном. № 1527. *По чому продаєш грудину?* (О человѣкѣ, у котораго грудь раскрыта). Ном. № 11226. 2) Передняя часть груди, отдѣленная отъ стяга, грудина. *Волова грудина.*

Гру́дка, ки, *ж.* Кусокъ (какой либо плотной массы), комокъ. Вас. 178. Шух. I. 260, 261. *Грудка землі.* Ном. № 297. *Масла грудка.* Ном. № 6372. *Грудка кашки.* Чуб. III. 477. Ум. **Гру́дочка**. *По грудочці сахарю дала.* Грин. I. 89. *Грудочка соли.*

Грудкови́й, а́, е́. Относящійся къ куску, комку; въ кусочкахъ. *Одважте мені на квіток сахарю грудкового.* Василь. у.

Грудкува́тий, а, е = Грудуватий. *Грудкувата дорога.* Херс.

Грудне́вий, а, е. Ноябрьскій.

Грудни́й, а́, е́. 1) Грудной. Левиц. I. 136. 2) = **Грудуватий** (отъ слова **груда**). **Грудна́ доро́га**. Дорога съ колотью, колоткая дорога.

Грудни́на, ни, *ж.* = **Грудина**. *Грудину так собі одкрили.* Котл. Ен. V. 17.

Грудни́стий, а, е. Имѣющій большую грудь, грудастый. (Чаще говорится о женщинахъ). *Грудниста жінка.* Міусск. окр.

Грудни́ця, ці, *ж.* 1)=**Грудина 1**. Подольск. г. *Плечі і грудницю руб'ям покриває.* Мкр. Н. 97. 2) Раст. Linosiris villosa Dc. ЗЮЗО I. 126.

Грудня́стий, а, е=Грудуватий. *Скаче лісенька борона по груднястій ріллі.* Мир. ХРВ. 366.

Грудови́й, а́, е́. На возвышенномъ мѣстѣ растущій (о травѣ: См. **Груд**). *Сіно грудове добре—води й не бачило.* Черниг.

Грудо́к, дка́, *м.* Ум. отъ **груд**.

Грудома́ха, хи, *ж.* Большой комокъ, большой кусокъ какой либо массы плотной. *Грудками в воду і почали жбурляти; Юда як не вхопить грудомаху, як не бухне.* Гн. I. 120.

Гру́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **грудка**.

Грудо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **груд**.

Грудува́тий, а, е. 1) Въ комкахъ находящійся, комковатый. *Грудувата рілля.* Канев. у. *На гречків'ї жито посіяв, а на ріллі ні, бо грудувата й дощу нема.* Волч. у. 2) О дорогѣ: кочковатый, колоткій. *Грудувата дорога, а проте їхать нічого* (т. е. сносно).

Грудя́, ді́, *ж.*=**Груда 1**. Угор.

Гружа́вина, ни, *ж.* Топкое мѣсто, трясина НВолын. у.

Гружа́віти, вію, еш, *гл.* Грузнуть. *Яке там болото! їдеш копит гружавіє.* НВолын. у.

Гружа́ти, жаю, еш, *гл.* Мѣшать, размѣшивать. Вх. Лем. 405. **Гружа́ти ма́сло**. Дѣлать масло. Вх. Лем. 405.

Гружде́ль, ля, *м.* Родъ гриба—груздь? Каменец. у.

Гружля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Втаптывать, вдавливать. *Ходя воли по озимені та й гружляють, бо земля мокра.* Каменец. у.

Гру́з, зу, *м* Битый кирпичъ, щебень. *Оклинцював її* (хату), *грузом набив.* Г. Барв. 53.

Груздінь, ня, *м.* Родь гриба. Вх. Зн. 12.

Гру́здь дя, *м.* Грибъ. груздь, Agaricus piperatus. Чуб. V. 1183.

Грузи́ло, ла, *с.* Шестъ съ желѣзной скобой, которымъ рыболовы придерживаютъ края сѣти у дна (при вытягиваніи). МУЕ. I. 46. (Добруджа).

Грузи́ти, жу́, зи́ш, *гл.* Истаптывать, мѣсить ногами размягченную дождемъ зем-

лю. *Кіньми двора та й не грузіте.* Чуб. IV. 410.

Гру́знути, ну, неш, *гл.* Вязнуть, увязать. *Замордована скотина по саме черево грузне у багні.* Стор. I. 91.

Грузо́та, ти, *ж.* Топкое мѣсто, трясина. Черк. у.

Гру́зь, зі, 1) *ж.*=**Грузота.** Кіев. у. 2)=**Груз.** *Аж кара вас Господня на грузь не розвалит.* Федьк. 3) Густая грязь. Шух. I. 81.

Гру́зький, а, е. Топкій, вязкій. *Була дороженька барзо грузька.* АД. II. 37. *Грузьке дно в річці.*

Гру́зько, *нар.* Топко, вязко. Ном. № 13323. *Грузько йти.*

Грузя́вина, ни, *ж*=**Грузота.** НВолын. у.

Гру́к, *меж.*, и пр.=**Грюк** и пр.

Грукý́чий, а, е. Стучащій. МВ. III. 124.

Грумічáти, чáю, еш, *гл.* Сердито ворчать на кого (о человѣкѣ), побранивать. *Їсть та й їсть та на нас ще грумічає, що не ємо.* Грин. I. 33.

Грумоті́ти, мочý, тúш, *гл.*=**Грюкотіти.** *І стукотить, і грумотить, за комір вода ллється.* Рудч. Чп. 88.

Гру́н, на, *м.* Холмъ, возвышенное мѣсто, горка. Угор. Ум. **Грунóк** *На грунку стояла.* Гол. II. 560.

Грундзюва́ти, дзю́ю, еш, *гл.*=**Ґру́ндзувати.**

Грунт, ту, *м.*, и пр. См. **Ґрунт** и пр.

Гручáти, чý, чúш, *гл.*=**Грюкотіти.** Грин. II. 310.

Гру́ша, ші, *ж.* 1) Груша (дерево и плодъ). *Чорте, на́ груш, тільки менє не воруш.* Ном. № 383. *Під грушею ляже та й спить.* Руд. Ск. I 175. **Наказáв на вербí груш.** Пустяковъ, небылицъ наговорилъ Ум. **Гру́шка, гру́шечка.**

Грушéвий, а, е. Грушевый. *Грушевий квас. грушева палиця.*

Грушéвина, ни, *ж.* Грушевое дерево *На грушевині гніздище.* Чуб. I 122.

Гру́шечка, ки, *ж.* Ум. отъ **груша**

Грушúна, ни, *ж.* Грушевое дерево. Волч. у.

Грушúця, ці, *ж.*=**Груша.** *Грушице моя, чом же ти не зеленая?* Мет. 251. Ум. **Грушúчка.**

Грушівка, ки, *ж* Сортъ плахти Черниг. у.

Гру́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **груша.** Рудч. Ск. I. 66, 175; II. 24. 2) Раст.: а) Pyrola secunda L. Борз. у.; б)=**Картопля.** Вх. Пч. I. 13; в)—**дúка.** Thalictrum minus. Вх. Пч. I. 13; г)—**лісова́.** Purola secunda. Шух. I. 22. 3) **Гру́шки дáти.** Особеннымъ образомъ ударить по головѣ.

Грушкóвий, а, е. Грушевый. *Та й на мою головоньку білий цвіт упав: вишневий, черешневий додолочку, яблучковий, грушковий на головочку.* Мал. Св. 16.

Грушня́, шня́, *с. соб.* Груши (деревья и плоды). О. 1861. X. 27.

Грущáник, ка, *м.* Пирогъ съ грушами. Желех.

Грущáнка, ки, *ж.* (Выговаривается также и **грущúнка**). Родъ кушанья, сваренаго изъ растертыхъ грушъ. *Грущинку варять з грушок, котрі перетирають через сито.* МУЕ. I. 101.

Грущúна, ни, *ж.* Груша, незначительная, плоховатая груша. Желех.

Гру́яти, ру́ю, еш, *гл.* Каркать. *Ворон грує. Ой ворони чорненькі, чого ви крячете, груїте жалібненько?* Морд. К. 62.

Грюзь, зі, *м.* Грузила изъ камней, привязанныя внизу невода. Вас. 186.

I. Грю́к, *меж.* для обозначенія стука: стукъ. *Стук-грюк в віконечко!*

II. Грюк, ку, *м.* Стукъ, грохотъ. *Ні стуку, ні грюку.* Ном. № 8988.

Грю́кало, ла, *м.* и *с.* Сильно стучащій человѣкъ. *Отцей (отце) ще мені грюкало!*

Грю́кання, ня, *с.* Стучаніе, грохотаніе.

Грю́кати, каю, еш, *гл.* Стучать, грохотать. *Не грюкай дверима.*

Грю́кнути, ну́, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **грюкати.** Стукнуть, грохнуть. *Стукнули-грюкнули, мов в великий дзвін* Нп.

Грю́княва, ви, *ж* Стукотня. *Бісова стукнява та грюкнява.* Харьк. у.

Грюкóну́ти, ну, неш, *гл.* Сильно стукнуть, грохнуть. *Як грюконс об стіну!*

Грюкота́ти, чу́, чеш и **грюкотіти, чу́, ти́ш,** *гл.*=**Грюкати.** *Стукотить-грюкотить, сто коней біжить.*

Грюкотнéча, чі, *ж.*=**Грюкнява.**

Грюкóтнява, ви, *ж.*=**Грюкнява.** *До двору близько не можно й підійти: стукотнява, грюкотнява.* Грин. I. 40.

Гряд, ду, *м.* К Псал. 178. *Іде гряд.* Ном. № 13403. *З пари робиться роса, иней, сніг, гряд.* Ком. Р. II. 25.

Гря́да, ди, *ж.* 1) Гряда, грядка. Ном. №№ 10957, 6420. *Були в мене два городи,—тепер нема й гряди.* Чуб. V. 901. Чаще въ ум. формѣ **гря́дка.** 2) Островъ, лежащій въ **плавнях,** хребетъ острова не

затопляемый водой. Браун. 51. О. 1862. V. Кух. 99. КС. 1873. I. 57. *В плавнях буваюшь сухі гряди, на них робляться пластунські курені.* О. 1862. II. 63. 3) Мѣсто, гдѣ рѣка проходитъ узкое русло и волны ея подпрыгиваютъ и плещутъ. Вх. Пч. II. 25. 4) Бревно, жердь въ сельской хатѣ, амбарѣ, ниже потолка, тянущаяся отъ одной стѣны къ другой; такихъ жердей обыкновенно двѣ, на нихъ развѣшиваютъ одежду, сушатъ бѣлье, дрова, коноплю. Фр. Пр. 189. МУЕ. Ш. 46.

Грядúна, ни, *ж.* 1) Градина. Дещо. *Як грядини, у його котилися сльози.* Г. Барв. 508. 2) Твердая земля между болотами; полоса земли, находящаяся выше поверхности по сторонамъ. *Як дорогою їхав я зараз після великодня, то оце грядина суха, а далі улоговина—й кально.* Волч. у. *Отак у Чорноморії: оце грядина—сіно гарне, степове, а це улоговина—осока, очерет.* Волч. у.

Грядíль, ля, *м* =**Граділь**. Угор. Вас. 199.

Грáдка, ки, *ж.* 1) Гряда, грядка. *Сидить як морква в грядці.* Ном. № 10957. Угор. Ум. **Грáдочка**. Чуб. Ш. 121. 2)=**Гряда 2**. МУЕ. Ш. 47. 3)=**Гряда 4**. Шух. I. 97, 98. 4) Рядъ сноповъ положенныхъ для обмолачиванія. *А ну,—каже,—молоти, небоже, скоріш!... І стане у грядки, і вже так було почне вимахувать ціпом.* Сим. 198. 5) **Сягнýти в чужý грáдку**. Сойтись съ чужой женой. Вх. Зн. 68.

Грядовúй, а, é. 1) Градовой. 2) Относящійся къ **грядѣ**. 2. 3) **Грядовúй нéвід**. Неводъ, который тянутъ не въ лодки, а на берегъ. Браун. 9.

Грязúво, ва, *с.* Бреніе. *Зробив грязиво з слини.* Ев. I IX. 6.

Грязúти, жý, зúш, *гл.* Грязнить. Аф

Грязóта, ти. *ж.* Грязь. *Вилила свекруха додолу та наробила грязоти.* Чуб. V. 692.

Грязь, зі́, *ж.* Грязь. *В-осени ложка води, а дві грязі.* Ном. № 13612.

Грáзький, а, е. Грязный (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ) *Грязька дорога. Калюжа грязька.* Чуб. Ш. 138. *Ой вийду й на вулицю, аж вулиця грязька.* Грин. Ш. 166.

Грáзько, *нар.* Грязно (о дорогѣ, вообще о растворенной дождемъ землѣ). *У чоловіка камінець лежить перед порогом, щоб не грязько було.* Рудч. Ск. II. 153.

Грязюка, ки, *ж* Большая грязь. *На дворі грязюка та холод.* Левицк. I. 74.

Грязя́, зі́, *ж.*=**Грязь**. Лохв. у.

Гряк! *меж.*=**І. Грюк**. *Стук-гряк та й свіжий п'ятак.* Ном. № 10433. *Гряк по столу кулаком.* Мир. ХРВ. 195. *Загуркотів грім—гряк! трісь!* Мир. ХРВ. 169.

Грáкати, каю, еш, *гл.*=**Грюкати**.

Грáкнути, ну, неш, *гл.* 1)=**Грюкнути**. *Стукнули, грякнули, мов в великий дзвін.* Чуб. Ш. 278. *Стукни, грякни копитами у ворота.* Чуб. V. 943. 2) Упасть съ грохотомъ, стукомъ. *Циган як одрубав гіляку, так і гракнув* (з дерева) *об землю зо всієї сили.* Рудч. Ск. II. 182.

Грáна, ни, *ж.* Часть? *Як придавив ложкою, так шкурка на каші аж на чотирі грани й роспалась.* Черк. у.

Грáний, а, е. Зеленый. Кажется, употребляется только въ выраженіи: **Грáна недíля**—зелевыя святки, Троицынъ день. *На гранній неділі, на гранній неділі русалки сиділи, сорочок просили* Мет. 309.

Грани́ця, ці, *ж.* Граница. ЗОЮР. I. 106. *Біля границі не впада будувать світлиці.* Ном. № 9764. *Турецькі границі.* Мет. 473 *Пішли хлопці за границю, що ми їх кохали.* Чуб. V. 308. Ум. **Грани́чка, грани́ченька**. *А по той бік граниченьки француз наступає.* Чуб. V. 1196.

Грани́читися, чуся, чишся, *гл.* Размежевываться, дѣлать, класть границы. *Було оце як стануть граничиться, то село на село йде. Той каже: „сюди границя!", а той каже: „сюди!"* ЗОЮР. I. 106. *Скажи, де світ граничиться не тьмою?*

Грани́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **граница**

Грани́чний и **грани́шний, а, е**. Граничный, граничащій. *Граничні знаки.* К. Іов. 52 *Себе царем пустинь граничних славе.* К. ПС. 83.

Грáнути, ну, неш, *гл.* Быстро двинуться. побѣжать, поѣхать. *Ой вийду я за ворота, сюди-туди гляну: нема мого миленького,—я додому граяну.* Чуб. Ш. 169. *В мене дочка ледащиця, не ночує дома, як вечір настане, на вулицю гряне.* Грин. Ш. 200.

Грянчáстий, а, е=**Гранчастий**. *Грянчаста чарка.* Черк. у.

Грáнь, ні, *ж.* Раст. Lychnis chalcedonica. Вх. Пч. II. 33.

Грясти́, грядý, дéш, *гл.* 1) Быстро и съ шумомъ бѣжать, ѣхать. *Гряде четвернею коней.* Волынск. г. 2) Заимствовано

изъ церк.-слав. яз. Важно идти или ѣхать, шествовать, грясти. *І гряде царська дружина до царя величйо.* К. Псал. 109.

Гря́стиця, ці, *ж.*—**звича́йна**. Раст. Dactylis glomerata. Шух. І. 20.

Гряхоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.*=**Грюкоті́ти**. *Стукотить-грякотить, кобиляча голова біжить.* Рудч. Ск. Ш. 67.

Гу! *меж.* 1) Ау! *А де ти? гу! сховайсь у лис, а я в траву.* Ном. № 14142. 2) Подражаніе гудѣнію, напр. вѣтра. *Вітер кажс: „гу-гу-гу, сім свит продму“.* Ном. № 11161. Также о непрерывномъ звукѣ плача: *А зузуленька як ку, так ку! а я молода, як гу, так гу!* Чуб. V. 589. 3) Протяжный выкрикъ при пѣснѣ. *І—гу! Загнув батько дугу!* Шевч. 187. *Свекор оженився батько утопився.... І—гу!...* Шевч. 339.

Губа́, бі́, *ж.* 1) Губа. *Як би не зуби та не губи, була б душа на дубі.* Ном. № 368. *Язичок мельне, та й у кут, а губу натовчуть.* Ном. *Поцілував Бондарівну у самії губи.* Закр. 100. Иногда въ значеніи: ротъ. *Має губу від уха до уха.* Ном № 12982—ротъ до ушей. *З доброї губи добре і слово.* Посл. **На всю гу́бу**. Вполнѣ, совершенно, сильно, очень. *Реве на всю губу.* Чуб. Ш. 382. *На всю губу пан.* Ном. № 1160. *Гріха на всю губу.* Шевч. Въ Галиціи—**ці́лою губою**. *Газда ці́лою губою.* Ном. № 10101. **Роспусти́ти гу́би**. Много говорить, врать, сплегничать *А вони вже й роспустили губи; ех, бабська натура!* Ном. **Гу́бу закопи́лити**: а) Надуться, разсердиться; б) заважничать. Ном № 5084 **Роби́ти з губи́ халя́ву**. Не исполнять обѣщанія. *Не роби з губи халяви.* 2) мн. **гу́би**. Грибы. *А хто любить губи, губи, а я печериці.* Закр. 87 *Виросло несчислено богато ріжних губ та грибів.* Гн. І. 70. 3)=**Губа́ня**. Гол. Од. 80, 83. **Ум. Гу́бка, гу́бонька, гу́бочка** Мнж. 108. **Ув. Губи́ще**.

Губа́нь, ня́, *м.* Имѣющій большія губы.

Губа́ня, ні, *ж.* Родъ нагольнаго тулупа безъ рукавовъ. Гол. Од. 80

Губа́тий, а, е. 1) Имѣющій большія губы, толстогубый, губастый. Чуб. І. 5. *Багатая-губатая, а ще к тому пишна, а вбогая-хорошая, як у саду вишня.* Чуб. V. 38. 2) **Губа́тий віл**. Волъ съ большой мордой. КС. 1898. VII. 46.

Губеня́, ня́ти, *ж.* Губка (у человѣка). Ласкательное слово, употребляемое болѣе во мн. ч.. **губеня́та**. *Мале дитя надме губенята.* Левиц. І. 43. **Ум. Губеня́тка**.

Губе́рець, рця, *м.* Губернскій чиновникъ. Котл. МЧ. 432. *Ой до чене губерець підсипавсь.* Котл. МЧ. 475.

Губе́рна́тор, ра, *м.* 1) Губернаторъ. Чуб. V. 973. *Вийшов до Івги губернатор з судницми.* Кв. П. II. 74. 2) Управляющій имѣніемъ. *Панів-дідичів ніколи й не бачили. Майонтьом правили губернатори.* О. 1862. II. 58. **Ум. Губерна́торчик**. *Паночку, губернаторчику, голубчику, сьому не правда!* Кв. П. II. 73

Губерна́торський, а, е. Губернаторскій. *Пишла.... до губернаторського дому.* Кв. П. II. 72.

Губе́рня, ні, *ж.* 1) Губернія Чуб. V. 978. 2) Губернскій городъ. *Сяя дорога до Київа губерні.* Чуб. V. 980.

Губе́рський, а, е. Губернскій. *Кого ж ти думаеш діждатись* (женихом)*? Може пана якого, або губерського панича?* Котл. НП. 362.

Губи́ти, блю́, биш, *гл.* 1) Губить, истреблять, уничтожать *Що тіло любить, тое душу губить.* Ном. № 8788. *Того в'яжуть, того ріжуть, той сам себе губить..* Шевч. 75. *Не губи мене з світу.* Рудч. Ск. І. 134 2) Терять. *Який раз це ти вже гроші губиш?*

Губи́тися, блю́ся, бишся, *гл.* 1) Погубляться. 2) Теряться. *Не губись там од неї, бо город великий.* Зміев. у.

Губи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **губа**. *Замкни моім ворогам губи і губища.* Чуб. І. 95.

Гу́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **губа**. *Коли гроші кажуть, то всі мусять губки постулювати.* Ном. № 1426. *Стисну щиро за рученьку, в губки поцілую.* Чуб. V. 65. 2) Древесный грибъ, трутнякъ. Полт. Polyporus. ЗЮЗО. І. 132. *Під пеньком губка.* Ном № 5396. Пережженный трутнякъ даютъ собакамъ, заболѣвшимъ водобоязнью Ном. № 13672. Отсюда пословица объ упорномъ, не обращающемъ ни на что вниманія человѣкѣ. *Хоч йому губки дай, а він усе своє.* Ном. № 2654. Разсердившись, говорятъ надоѣдливому просителю. **Гу́бки**, т. е. **дам тобі́ гу́бки**. Ном. № 13672. 3) Трутъ. *Взяв губку та крицю, креснув і викресав.* Рудч. Ск. II. 202. *Нема ні кресала, ні губки.* Грин. І. 219. 4) Въ основѣ для полотна, находящейся еще на сновальницѣ: то количество нитокъ, которое протянуто между двумя вертикальными сторонами въ одномъ мѣстѣ—отъ колыш-

ка до колышка. Употребляется какъ мѣра полотна: *Одинадцять губок полотна було.* НВолын. у. *Цілу губку я уткала* Черниг. у. 5) „Полотнище шерстяной ткани, составляющее одну половину запаски, которая сшивается изъ двухъ губок". Вас. 171. 6)—**водяна́**. Раст. Spongia fluviatilis. L. ЗЮЗО. I. 137.

Губокопи́лка, ки, *общ.* Тотъ, который часто **гу́би копи́лить**, т. е. сердится или важничаетъ. Константиногр. у.

Гу́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ губа.

Гу́бочка, ки, *ж.* Ум. отъ губа.

Губрі́й, рія́, *м.*=**Губань**. Конотоп. у. *Губрієм прозвано його за те, що був вельми багатий і добре губатий.* Г. Барв 448. Ув. **Губріяка**. Аф. 370.

Гу́бці, бець, *ж. мн.* Губки. *Мандзейко, душейко, дай же ми губці.* Гол. II. 484.

Губ'я́ка, ки, *ж.*=**Губка 2**. Радом. у.

Гугнявець, вця, *м.* Гнусливый человѣкъ. Желех.

Гугня́вий, а, е=**Гугнявий**. Угор.

Гу́гнати, наю, еш, *гл.*=**Гугнявіти**. Угор.

Гугни́вий, а, е=**Гугнявий**. *А Кирило Тур... гугнивим голосом: хиба ж тобі не страшно вмірати?* К. ЧР. 395.

Гугни́во, *нар.*=**Гугняво**.

Гугни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* 1)=**Гугнявіти**. *Щось гугнить, ніяк його і не второпаєш, що він верзе.* Стор. II. 69. *Угу, гугнить ворона.* Стор. I. 15. 2) Не ясно звучать. *Десь далеко гугнив охотничий ріг.* Стор. М. Пр. 110.

Гугня́вий, а, е. Гнусливый, говорящій въ носъ.

Гугня́віти, вію, еш, *гл.* Гнусить, говорить въ носъ. *Мов собака мурличе, та ще й гугнявіє.* Кв.

Гугня́во, *нар.* Гнусливо. *Як крикне, та ще й гугняво.* Стор. I. 253.

Гуготі́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Производить глухой шумъ. *Далі стало вже гуготіти, мов клекоче море, або гуде великий вітер здалеку.* Кв. *Дивись, як гуготить огонь, наче у гуті.* Черниг. г.

Гугу́п, *меж.* То же, что и **гуп**, но еще сильнѣе. *Гугуп навзнаки у сніг і роскинув руки.* Рудан. I. 81.

Гуда́к, ка, *м.* 1) Музыкантъ, скрипачъ. Гол. II. 121. *Ой гудаки красно грають, а я не танцюю.* Гол. IV. 500. 2) Насѣк.: скрипунъ, дровосѣкъ, Cerambyx. Вх. Уг. 234. Ум: **Гуда́ченько**. *Заграй же мі, гудаченьку, як сам розумієш.* Гол. IV. 480. **Гудачо́к**. Гол. IV. 373.

Гу́дж, джа, *м.* Узелъ. *Біда ж мені з таким мужем, що не в'яже штани гуджом.* Чуб. V. 1152.

Гуджа́, гуджга́! *меж.*=**Гиджга** Ном № 4357. *А тю його! гуджга!* Котл Ен IV. 44.

I. Гудзь, зя, *м.*, и пр.=**Гу́дзь** и пр.

II. Гудзь и **гудзя́!** *меж*=**Гуджа**. Гн. I. 25. Kolb I. 65.

Гудимець, мця, *м.* Волкъ Борз. у

Гу́дина, ни, *ж.*=**Огудина**. Г. Барв 438. *Помалу ж ходи, бо потопчеш гудину у гірках.* Черниг.

Гу́дити, джу, диш, *гл.* Хулить, осуждать, порицать. Мет. 410. *Судите, гудите а сами такії.* Лукаш. 79. *Здорові будьмо, та себе не гудьмо.* Посл.

Гу́діння, ня, *с* Порицаніе, осужденіе См. **Гу́дити**.

Гуді́ння, ня, *с.* Гудѣніе, гулъ. (См **Густи**). Левиц. I. 389; Левиц. Пов. 83.

Гуді́ти, ду́, де́ш, *гл.*=**Густи**. *Добре гудіти, коли є чім шуміти* Ном. № 1398 Рѣдко употребляется.

Гу́дкати, каю, еш, *гл.* Разсказывать, поговаривать. *Люде гу́дкают* — поговариваютъ, ходитъ слухъ. Вх. Лем. 406.

Гу́для, лі, *ж.* 1) Сумятица, безпорядокъ, смятеніе. Вх. Лем 406 2) Плохая работа. Вх. Лем. 406.

Гудо́к, дка́, *м.* Родъ духового инструмента. *Гудеть, як гудок.* Ном. № 13895.

Гудьба́, би́, *ж* Порицаніе, осужденіе См. **Гудіння**.

Гудю́чий, а, е Гудящій. *Гудючий лютий зімній вітер* Левиц. I. 35. *Гудюча розмова* Левиц. Пов. 243.

Гуж, жа́, *м.* 1) Гужъ. Ремень для прикрѣпленія оглобли къ хомуту. Вас. 159 *Коли взявся за гуж, не кажи, що не дуж* Ном. № 11015. **Приста́ти з корбтками гужа́ми**. Требовать настойчиво. Ном. № 3439.

Гужа́! *меж.*=**Гуджа**. *Гужа його!* Чуб I. 56.

Гужва́, ви́, *ж.* Распаренная древесная вѣтвь, употребляющаяся для связыванія, обыкновенно въ видѣ кольца. Шух. I. 74, 87, 187.

Гужевня́, ні́, *ж.* Часть плуга. Морд.

Гужі́вка, ки, *ж.*=**Гужва**. Г. Барв. 64; Шух. I. 74.

Гужо́в, жві́, *ж.* 1)=**Гужва**. Угор.

2) Желѣзная цѣпь.... связывающая плугъ съ колесами. Вх. Лем. 406.

Гуз, за, *м.*=**Гудзь.** КС. 1893. VII. 447. Ум. **Гузик.**

Гузá, зи́, *ж.* Корма, задняя часть лодки. Черк. у.

Гуздéчка, ки́, *ж.*=**Уздечка**=**Вуздечка.** *Прив'яжи свого коня чим небудь, а сам возьми гуздечку.* Грин. II 110.

Гýзеро, ра, *с.*=**Гузирь** 1. Вх. Зн. 12.

Гузирéць, рця, *м.* Ум. отъ **Гузирь.**

Гузи́рь, ря́, *м.* 1) Комель дерева. (гýзер, гýзір). Шух. I. 88, 176. Комель, нижняя толстая часть снопа. Kolb. I. 63. Ном. № 313. МУЕ. I. 83. Чуб. VII. 378. *Гузирем подавай снопи.* 2) Мѣсто, гдѣ мѣшокъ связанъ, завязанъ. Уголъ мѣшка или косого мѣшечка. Лохв. у. 3) Мѣшокъ въ бреднѣ. Ум. **Гузирéць.** *А він торбинку за гузирець та й висипав груші.* Рудч. Ск. II. 30.

Гузи́ця, ці, *ж.* Задница. Ном. № 5655.

Гузи́чний, а, е. Заднепроходный. **Ки́шка гузи́чна.** Прямая кишка. МУЕ. I. 69.

Гýзір, ра́, *м.* См. **Гузирь** 1. Шух. I. 176.

Гýзка, ки, *ж.* 1) Тупой конецъ въ яйцѣ. Ив. 41. Тупой конецъ веретена. Вас. 153. Грин. II. 318. Тупой конецъ огурца. *Валялися недоїдені гузки з огірків.* Мир. ХРВ. 410. 2) Мозоль на пятѣ. Конотоп. у. 3) Бородавка. *Гузки ... випікають гузкою веретена.* Грин. II. 318. 4) Жировая опухоль. Мил. М. 103. 5) Нижній, задній конецъ очіпка, собранный сборками въ пучекъ. Вас. 191.

Гузни́ця, ці, *ж.*=**Гузи́ця.** Лохв. у. Ум. **Гузни́чка.** Лохв. у.

Гýзно, на, *с.* Задница. Ном. № 2995, 2617.

Гузня́нка, ки, *ж.* Прямая кишка. Харьк. См. **Гузичний.**

Гузóк, зка́, *м.* Небольшой волъ съ малыми рогами. КС. 1898. VII. 44.

Гузувáти, зýю, еш, *гл.* Мѣшкать. Мнж. 178.

Гузя́! *меж.*=**Гудзя.** Вх. Лем. 476.

I. **Гук,** *меж.* Подражаніе сильному звуку.

II. **Гук, ку,** *м.* 1) Звукъ. *Тишу не чути, а гук чути.* Ком. Р. II. 27. *Рай цілий радости і пекло мук, пісні слав'янські, голос з того світа, невідомий од серця і до серця гук.* Петренко. (Юж.-р. Зб. А Метл. 40). 2) Крикъ, гулъ, шумъ, стукъ, грохотъ. Мкр. Г. 48. *Ой гук, мати, гук, де козаки п'ють.* Мет. 449. *Братчики з веселим гуком підняли діжки з медом та горілкою.* К. ЧР. 282. *Щось гукне: „Химо, Химо!“ та й пійде гук по темному бору, аж лунав.* МВ. II. 65. *У неділю гуки по селу: Карадіч дочку оддає.* Федьк. *Настя розчахнула двері з гуком.* МВ. II. 46. *Гук з замковоі гармати.* Стор. МПр 73. 3) Небольшой водопадъ, порогъ на рѣкѣ. Шух. I. 6. 4) Трубка волынки. О 1862. V. Кух. 37, 34. *Гуде, як гук.* Ном. № 13895. 5) Птица. а)=**Гунало.** Вх. Пч. II. 8; б)=**Гукарня.** Вх. Лем. 406. 6) Насѣк. Scarabaeus stercorarius. Вх. Пч. I. 7. См. **Гуком.** Ум. (кромѣ 1 и 2 знач.) **Гучóк.** Вх. Лем. 406.

Гукало, ла, *с.* Птица=**Бугай.** Ardea stellaris. Вх. Пч. I. 16. II. 8.

Гуканúна, ни, *ж.* Крики, окликанія.

Гукáння, ня, *с.* Крикъ, окликаніе, зовъ.

Гукарня, ні, *ж.*=**Пугач.** Bubo maximus. Вх. Лем. 406.

Гукáти, кáю, еш, *гл.* 1) Издавать сильный звукъ, громко кричать, призывать кого *Заголосить, як та мати, голосна гармата. Гукатиме-кричатиме не одну годину.* Шевч. 450. *Через греблю повалили, гукають, співають.* Шевч. 189. *Як гукають, так і одгукуються.* Ном. № 7127. *До могили припала, матусеньки гукала.* Мет. 277. *Гукав на його.* 2) Толкать. Шух. I. 176. 3) Оплодотворять (свинью). *Кнорос.... гукае льоху, а тота від того упороситься.* Шух. I. 212.

Гукáтися, кáюся, ешся, *гл.* Случаться, совокупляться. Вх. Уг. 234.

Гýкля, лі, *ж.* Распутная, гулящая женщина. Желех.; блудница. Вх. Зн. 12.

Гукнýти, кнý, нéш, *гл.* Однокр. в. отъ гл. **гукати.** *Як стукне, так і гукне.* Ном. № 7128. *Гукнув: здоров, дядьку!* Рудч. Ск. II. 80. *Загомонять самопали, гукнуть гаківниці.* Шевч. 450.

Гýком, *нар.* Много. *Дід бабу дрюком йому меду гуком.* Ном. № 13968. *Гуком бараболі.* Грин. Ш. 556. *Тепер у мене гуком свиней.* Г. Барв. 420.

Гукóнути, ну, неш, *гл.* То же, что и **гукнути,** но съ силой. *Грізно гуконув Грицько.* Мир. Пов. I. 116. *А чоловік з борозни: „а куди?“ як гуконе!* Драг 15. *Гуконула гаківниця.* Мир. ХРВ. 126.

Гукотíя, тíї, гукотня́, ні, *ж.*=**Гуканина,** Желех.

Гýку! *меж.*=I **Гук.** Ном. № 12514.

Гу́лавий, а, е. Сумасшедшій. Желех.

I. Гу́лий, а, е=Ґуляй.

II. Гу́лий, лого, *м.* Птица: красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Гули́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Соблазнять обманчивыми обѣщаніями, дурачить обѣщаніями. *А ти все гулила, що він хлібця нам принесе.* Федьк. Ш. 161. *За вечерею бояре дружечок гулили: подавали їм почесну, а сами ковтали, або з рук їх яку небудь страву виривали.* Мкр. Н. 35.

Гу́лиця, ці, *ж.=***Вулиця.** Грин. Ш. 128, 72, 341. К. Дзв. 173. *А на нашій гулиці усе хлопці молодці.* Грин. Ш. 99. Ум. **Гу́лонька, гу́лочка.** *Вийди, доню, на гулоньку.* Чуб V. 651. *За дудочку да й на гулочку.* Грин. Ш. 99.

I. Гу́лі, *меж.* Употребляется для призыва голубей. *Гулі, гулі, голуби, ви летіте сюди!* Чуб. Ш. 192.

II. Гу́лі. Употребляется какъ глаголъ: гулять. *Не плач, дитинко, гулі підемо. Що на нашій та гулиці все гулі та гулі.* Грин. Ш. 72. Употребляется какъ существительное: гулянье, бездѣйствіе. *Гулі не одного в лапті обули.* Ном. № 12559.

Гу́лонька, гу́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гулиця.**

Гу́ль! *меж.=***I Гулі.**

Гу́льба́, би́, *ж.* Кутежъ, пиръ, пирушка, собраніе гостей. *Об Різдві їх заручили. Гостей-гостей наїхало!.. Гульба точилась до самого світу.* МВ. (О. 1862. Ш. 49).

Гу́льбини, бин, *ж. мн.* Гулянье, собраніе для забавъ, веселаго препровожденія времени. *Там гульбини тоді були: зібрались родичі і чужі добрі люде і веселились собі.* Новомоск. у.

Гу́льбище, ща, *с.* Мѣсто гуляній, увеселительныхъ собраній, гульбище. *Було гульбище на високій могилі.... Походять було на ту могилу, балакають, у карти грають, співають.* ЗОЮР. I. 280. *У нас над річкою є ліс; в тім лісі лощина, де колись було гульбище,—пани гуляли.* ХС. IV. 27.

Гу́льбощі, щів, *ж мн.* Гулянье, веселіе, кутежъ. *Не втомлена гульбощами, горем не перемучена, ясна була собі, як тихеє літо.* МВ. II. 83.

Гульві́са, си, *м.* Гуляка, повѣса, шалопай. К. ЧР. 130. Котл. Ен. I. 33. Чуб. I. 245. *А з яру та лісу, з собаками та псарями, їде пан гульвіса.* Шевч. 472.

Гульк, *меж.* Глядь, вдругъ, внезапно, шасть. Грин. II. 226. *Гульк назад—аж стоїть поруч чортяка.* Рудч. Ск. I. 63 *Аж гульк! зіма впала.* Шевч. 81. *Аж гульк—і в город причвалав.* Котл. Ен. I. 15. *А та собака між жидівське військо—гульк.* Грин. II. 223.

Гу́лька, кн, *ж.* Развлеченіе, гуляніе, бездѣліе. *А я з гульки додомоньку—есть де відпочити.* Гол. I. 128. Чаще во *мн. ч. Не ходив ти за волами, але сь ходив за гульками.* Гол. Ш. 82. *Ти все в питки та все в гульки, а об смерті нема і думки.* Грин. Ш. 144.

Гу́лькнути, кну, неш, *гл.* Юркнуть, нырнуть, внезапно появиться. *Так і гулькнув у воду. Пора, бач, гулькнула не та.* О. 1861. II. 176. 2) Кинуться, броситься, хлынуть. Угор. 3) Крикнуть, хрюкнуть. Угор.

Гу́льма́, *нар.* употребляемое тавтологически для усиленія значенія **гуляти.** *Оттак цілісінький день гульма гуляє.* Лубен у.

Гульну́ти, ну́, не́ш, одн. в. отъ *гл.* **гуляти.** *Хотілось таки на святий празник гульнуть.* Стор. МПр. 153.

Гульня́, ні, *ж.* 1) Гулявіе, развлеченіе, забава. *Ні гульня, ні робота.* Ном. № 10911. *Без його і гульня не гульня.* Шевч. 303. 2) Кутежъ. К. ЧР. 88.

Гульта́й, гульта́йський и пр.=**Гультяй, гультяйський** и пр.

Гультіпа́ка, ки, *м.* 1) Голь, бѣднякъ, оборвышъ (вслѣдствіе разгула). *Ви не які небудь бурлаки, гультіпаки, а січовики.* Стор. II. 277. 2) Повѣса, кутила, гуляка.

Гультяї́ще, ща, *м.* Ув. отъ **гультяй.**

Гультя́й, тяя́, *м,* Гуляка, кутила, лѣнтяй, повѣса. *Приймак-гультяй не хоче робити, бере люльку у кишеню, їде до коршми пити.* Чуб. Ш. 127. Ув. **Гультяїще.** *Великий гультяїще.* Лукаш. 127.

Гультя́йка, ки, *ж.* Женщина гуляка, лѣнтяйка. Ум. **Гультя́йночка.** *Моя дочка гультяйночка, дома не ночує.* Нп.

Гультя́йство, ва, *с.* 1) Праздность, лѣнтяйничанье, повѣсничество. *І який буде лад з твого гультяйства?* 2) *Соб.* Лѣнтяи, кутилы, повѣсы. *Он зібралось усе наше гультяйство.*

Гультя́йський, а, е. Принадлежащій, свойственный лѣнтяю, повѣсѣ, кутилѣ. *З гультяя гультяйська й робота.*

Гультяюва́ти, тяю́ю, еш, *гл.* Кутить, повѣсничать, бездѣльничать, бродяжничать.

Грунт продам, а сам піду гультяювати. НВолын. у.

Гулю́кати, каю, еш, *гл.*—**на ко́го**. Кричать на кого, бранить кого. Желех.

Гулюма́ха, хи, *ж.* Большая шишка. Лохв. у.

Гу́ля, лі, *ж.* 1) Дѣтск. голубь. О. 1861. VIII. 8. Чаще во *мн. ч. Прилетили гулі та й сіли на люлі; а ви, гулі, не гудіть....* ХС. II. 195. 2)=**Сич**. Вх. Лем. 406. 3)=**Гуля**.

Гуля-гуч! *меж.* Крикъ, которымъ гонятъ гусей. Вх. Лем. 406.

Гуля́й-городи́на, ни, *ж.* Подвижная деревянная башня (для военныхъ надобностей).

Гуля́ка, ки, *м* и *ж.* 1) Кутило, гуляка. К. ЧР. 353. *Де ж ти тепер, моя мила, що ти мене знарядила п'яницею-бурлакою і ледащом-гулякою.* Чуб. № 1061. 2) *ж.* Правая чепіга. Прил. у.

Гуля́кати, каю, еш, *гл.* Кричать. Вх. Уг. 234.

Гуля́льня, ні, *ж.*=**Гульбище**. *Він був на гуляльні з нами; там було багато парубків і дівчат.* Екатериносл. у.

Гу́ля́нка, ки, *ж.* 1) Гуляніе, развлеченіе, забава. *Пусти дочку на гулянки.* Чуб. V. 170. *Посходяться де на гулянку під неділю або під свято.* Мир. ХРВ. 87. 2) Свободное отъ занятій время. Употребляется въ выраженіяхъ: **На гуля́нках, гуля́нками**. *Нехай колись на гулянках (гулянками) зроблю.* 3) Въ заборѣ изъ вертикально-стоящихъ досокъ: промежутокъ, оставляемый между досками. Лубен. у. Ум. **Гуля́нонька, гуля́ночка**. *Перебрела дві річеньки, а Дунаю ніт, та забула гулянюньки, а роскоші ніт.* Мил. 135.

Гуля́ння, ня, *с.* Гуляніе, веселіе, развлеченіе. *А без мого миленького гуляння немає.* Мет. 5. *Моя дочка на гулянню, гди подивися.* Чуб. Ум. **Гуля́ннячко** Грин. III. 256. *Ой жаль мені коханнячки, дівоцького гуляннячка.* Мет. 76.

Гуля́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **гулянка**.

Гуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* 1) Гулять, расхаживать, ходить, ѣздить гдѣ либо. *От котик і довідався, що царь з дочкою гулятиме біля річки.* Рудч. Ск. *По садочку я гуляю, товариша викликаю.* Мет. 69. *В тій галері од пристані далеко одпускали, Чорним морем далеко гуляли.* Дума. *Вітер віє повіває, по полю гуляє* Шевч. 8. *А думка край свіпа по хмарі гуля.* Шевч. 9. *Ревуть ляхи, а поставець по столу гуляє.* Шевч. 2) Кутить, веселиться, гулять, развлекаться, пировать. *От знов грошей доволі; знов коваль п'є та гуляє.* Рудч. Ск. I. 65. *Гуляй, дитино, поки твоя година.* Ном *Козацьтво гуляє, байрак гомонить.* Шевч. **Гу́льма гуля́ти**. Гулять напропалую. 3) Быть праздным. *Козак—душа правдивая, сорочки не має—коли не п'є, так нужу б'є, а все не гуляє.* Ном. № 769. *Роби, не лежи, не гуляй!—сам Бог сказав.* Рудч. Ск. I. 178. *Шлях не гуляє*, т. е. много на **немъ** народу. Ном. № 11390. *Щоб він, гуляючи, навчив Настусю заповідь.* Шевч. 4) Быть въ гостяхъ, развлекаться въ гостяхъ. Рудч. Ск. I. 82. *То оце вже ви й додому? гуляйте в нас іще.* Черниг. *Гуляйте!—Гуляли б, та хліба не брали.* (Шутка). Ном. № 11876. 5) Играть (въ различныя игры). *Вони. .. гуляють у карти.* Рудч. Ск. I. 107. *Гуляють у тісної баби.* Рудч. Ск. I. 199. 6) Танцовать. О. 1862. IV. 25. *Він як заграв на ту дудку, то увесь товар і я гуляли до самого вечора.* Грин. II. 82. 7) О животныхъ: быть въ періодѣ случки, бѣгаться. *Наша корова тепер саме гуляє.* Полт.

Гуля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Играть чѣмъ. *Чи будеш ним, мов пташкою, гулятись, на ниточці прив'яжеш для дитини?* К. Іов 92. 2) Безлично: **гуля́ється, гуля́лося**, возвр в отъ **гуля́ти 1, 2**. *Гуляй, серце дівчино, поки гуляється.* Чуб V. 275. *Мені з своїм родом добре гуляється.* Чуб. V. 275. 3)=**Гуляти 2**. *Лучче мені пить-гуляться та й нікого не бояться.* АД. I. 151.

Гуля́тоньки и **гуля́точки**, *неспрягаемый* ум. *глаголъ* отъ **гуля́ти**. *А тепер єсь у пригоді, гулятоньки годі.* Гол. I. 325.

Гуля́щий, а, е. 1) Праздный, свободный, нерабочій, гулевой, незанятый. *Гуляща скотина. Чоловік гулящий.* Чуб. V. 672. *Прокидається такий час, що вони й гулящі бувають і одпочинуть таки як слід* Драг. 172. *Все тев гуляще, дак таке випещене.* (О. 1862. III. 40). **Гуля́щий час**. Свободное время. *Приходь до мене гулящого часу.* Левч. 35. *А я осе гулящим часом до вас.* Левиц. I. 324. 2) Лишній, ненужный, свободный. *Оце сокира гуляща—візьми її. Гулящий кінець мотузка*, т. е. ни къ чему не привязанный. Чуб. III. 99.

Гу́мен, на, *м.* Игуменъ. *Гумен у них був чоловік дуже побожний.* Рудч. Ск. II. 201

Гуме́нія, нії, *ж.* Игуменья. Зміев. у.

Гуме́нний, ного, *м.* По образ. прил. Прикащикъ при гумнѣ, надзирающій за работами тамъ; сторожъ при гумнѣ, гуменщикъ. Рудч. Ск. I. 87 Kolb. I. 68.

Гуме́нник, ка, *м.*=**Гуменний**. Борз. у.

Гуме́нце, ця, *с.* 1) Ум. отъ гумно. Чуб. III 251. 2) Тонзура у католическаго духовенства. 3)—**попо́ве**. Раст. Tagaxacum officinale Wigger. ЗЮЗО. I. 138.

Гумни́ще, ща, *с.* Мѣсто, на которомъ прежде было гумно, гумнище.

Гумно́, на́, *с.* Гумно. Гн. II. 60. Грин. Ш. 19. *Густо пшениці на новині, да високі стоги на гумні.* Мет. 165. Ум. **Гуме́нце**.

Гумо́ннява, ви, *ж.* Говоръ, шумъ. *Оттам десь гумоннява, аж сюди чуть.* Лебед. у.

Гу́мор, ру, *м.* Юморъ. Левиц. (Пр. 1868, 474).

Гумористи́чний, а, е. Юмористическій. *Швидко почулася і українська мова, навіть між поляками, в гумористичних оповіданнях.* Левиц I. 463.

Гуна́, ни́, *ж.*=**Луна 2**. Харьк.

Гуна́ти, на́ю, еш, *гл.*=**Лунати**. Харьк.

Гуно́дзя, зи, *ж.* Шишка. Черном.

Гу́нственний, а, е. Бранное: шельмовскій, собачій. *Гунственна душа.* Рк. Марковича.

Гу́нство, ва, *с* Бранное: шельмовство, собачество. Рк. Марковича.

Гуну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дунуть, загудѣть, зашумѣть, крикнуть. *Як гуне,—такий вітер!* Зміев. у. *Він разом як гуне!* 2) Кинуть, броситься. *Гуне́м огулом на врага.* Мкр. Г. 31. *Собаки так і гнули, та вп'ять назад.* О. 1861. V. 72.

Гунцво́л, ла, *м.* Бранное: собачій сынъ, шельма. (См. **Гунство**). *Кажу вам: сідайте гунцволи!* Рудч. Ск. II. 204.

Гунцво́т, та, *м.* 1)=**Гунцвол.** *Утік гунцвот.* Ном № 1173. 2) *мн.*=**Муцик 2.** Вх. Лем. 436.

Гуньба́, би́, *ж.* Раст. Melilotus coerulea Lam. ЗЮЗО. I. 128. См. **Буркун**.

Гу́нька, ки, *ж.* 1)=**Гуня**. Гол. Од. 44, 75. *На тім молодиі сірая гунька.* Гол. II. 59. 2) Гнусящая, говорящая въ носъ женщина. Черк. у.

Гу́ня, ні, *ж.* Верхняя суконная одежда, сермяга. Гол. Од. 44, 45, 75.

Гуня́вий, а, е=**Гугнявий**.

Гуня́ти, ня́ю, еш, *гл.*=**Гугнявіти**.

Гуп! *меж.* для выраженія глухого звука отъ паденія и удара, глухого топота. *Як стане молотити, то все ціпом гуп, гуп!* Рудч. Ск. I. 56. *Гуп його кулаком у спину!*

Гу́палка, ки, *ж.* Игрушка: родъ дудки изъ бузины съ вынутою сердцевиною для стрѣльбы (то же, что и **пукалка**). Васильк. у

Гу́пало, ла, *м.* 1)=**Гукало**. Вх. Пч. II 8. I. 16. 2)—**маля́**. Пт. Ardea minuta Вх. Пч. II. 8.

Гу́пати, паю, еш, *гл.* 1) Топать. 2) Ударять, производя глухой звукъ.

Гу́пнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гупати**. 1) Топнуть. 2) Ударить съ глухимъ звукомъ. *Так і гупнув його кулаком по спині. Як гупне у двері, так вони й розлетілись.* Чуб. II. 22.

Гупоті́ти, почу́, ти́ш, *гл.* То же, что и **гупати**, но о дѣйствіи учащенномъ. *Чі до нас хлопці гупотять?* Драг. 34.

Гупо́тнява, ви, *с.* 1) Топотъ. *Чую: гупотнява по дорозі,—думав, що коні біжать.* Новомоск. 2) Стукотня (глухими ударами).

Гур-гур, *меж.* звукоподражаніе грохоту *Гур-гур-гур! щось страшно загуркотіло,* (ѣдучи) *по під вікнами й стихло.* Левиц. Пов. 317. *А тут грім помаленьку: гур-гур-гур.* О. 1862. V. 80. У М. Вовчка о разсыпавшихся бусахъ. *Як ірвоне з себе коралі дорогі — геть одкинула, — тільки вони гур-гур, роскотилися.* МВ. II. 160.

Гу́ра, ри, *ж.* Масса, гурьба. *Печені разної тіри гури.* Котл. Ен. V 14. *Купа й гура і три оберемки.* Ном. № 7684.

Гурака́, *нар.* Поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ), *Гурака хватає гилку.* Радом. у.

Гура́льник, ка, *м.* Работникъ на винокурнѣ. Левч. 135.

Гура́льня, ві, *ж.*=**Ґуральня**. Ном № 11659.

Гу́рба, би, *ж.*=**Юрба**. Вх. Зн. 12.

Гурготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркотіти** *Гурготить, стукотить, штирі коні біжить.* (Колесо). Чуб. I. 310.

Гургу́ц, *меж.* для выраженія звука отъ паденія. *Як перескакував уже, гургуц!—каже.* Ном. № 13663.

Гурдя́, дя́, *ж.* 1)=**Вурда. 1.** Сим. 77. 2)=**Вурда 2.** Вх. Зн. 8.

Гу́ркало, ла, *с.* 1)=**Гуркотій**. Вх. Зн. 12. 2) Домовой. Вх. Зн. 12. Желех. 2) Дѣтская игрушка: родъ погремушки на нитке Мнж. 178. 4) Маленькій водопадъ. Желех.

5)=**Суреля**. *Одкидав сурелі* (або **гуркала**). Ном. № 10879.

Гу́ркати, каю, еш, *гл.* 1) Стучать, грохотать. *Прибіг він до хати, став у двері гуркать.* Рудч. Ск. I. 170. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Гуркали дверима.* Левиц. Пов. 167. См. **Грюкати**. 2) О доеніи: сразу выжимать молоко изъ всего вымени. *Вівчар.... ловить* (вівцю) *за дійки і уперед їх продоює пальцями; потім гуркає рукою відразу з цілої и́кри.* Шух. I. 193. 3) Ворковать. *Голуб гуркат.* Вх. Лем. 406.

Гу́ркіт, коту, *м.* Стукъ, грохотъ. Желех. *У млині такі гуркоти, туркоти, що не дай Господи.* ЕЗ. V. 197.

Гу́ркнути, ну, неш, *гл.* Однокр. в. отъ **гуркати**. 1) Стукнуть, грохнуть. *Ганна гуркнула дверми, аж вікна задзвеніли.* Левиц. I. 54. См. **Грюкнути**. 2) Крикнуть басомъ. *Чого ти кричиш на мене?—гуркнув він басом.* Левиц. Пов. 59.

Гуркота́, ти, *ж.* 1)=**Гуркіт**. 2) Мурлыканіе. *А на кота— гуркота, а на діти— дрімота.* Мет. 3.

Гуркота́ти, кочу́, чеш, *гл.* 1) Грохотать, стучать. 2) Ворковать. *Ой ну люлі, люлі! налетіли гулі, стали гуркотати, що дитині дати.* Дѣтск. пѣсня. *Ой голуб гуде, голубка гуркоче.* Чуб. V. 280.

Гуркоті́й, тія, *м.* Стучащій, неспокойный человѣкъ Рк. Левиц.

Гуркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Гуркотати 1**. Грин. Ш. 673 *Стукотить, гуркотить, як сто коней біжить.* (Загадка: грім). Ном., стр. 291, № 47 *На горищі щось стука та гуркотить.* Мнж. 130. *За громом громи гуркотять* Греб. 374.

Гуркотли́вець, вця, *м.* Лѣсной голубь, дикій, сизый голубь, Columba oenas Вх. Пч. II. 9.

Гуркотли́вий, а, е. 1) Производящій стукъ, грохотъ, грохочущій 2) Воркующій.

Гуркотли́вочка, ки, *ж.* Ласкат.: воркующая. *Чи забула, голубонько-гуркотливочко, чого бігла сюди?* МВ. II. 114.

Гуркотне́ча, чі, *ж.* Сильный стукъ, стукотня, грохотъ. *Там таку гуркотнечу підняли, що страх!*

Гуркотня́, ні́ и **гурко́тнява, ви**, *ж.*= **Гуркотнеча**. Черк. у.

Гу́рма, ми, *ж.* Толпа. *За нею хлопці гурмою ходять.* Чуб. V. 215. См. **Юрма**.

Гурма́н, на́, *м.*=**Гуска 2**. Желех.

Гурма́нка, ки, *ж.* 1) Большой комокъ овечьяго сыру Желех. Вх. Зн. 12. 2)=**Гуска 2**. Желех.

Гурмано́м, *нар.* Кучей, толпой. Желех.

Гу́рмом, *нар.* Толпой, гурьбой. *А ззаду йшли під бунчуком червоним татари гурмом.* К. МБ. XI. 154.

Гуро́к, рка́, *м.*=**Огірок**. Ном. № 6660. Маркев. 153. Ум. **Гурбчок**. *Повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Гурбчковий, а, е. Одна изъ разновидностей зеленаго цвѣта (о матеріи). *Який очіпок до лиця: чи гурочковий, чи кумачевий, чи квітчастий.* Г. Барв. 338.

Гурри́кан, ну, *м.* Ураганъ. *І мов той гуррикан ширококрилий я мчусь.* К. МБ. XI. 144. *Тучі, що вітрами гонить-крутить гуррикан летучий.* К. МБ. XI. 142.

I. Гурт, та́, *м.* 1) Стадо (о скотѣ). *По сусідству чужі гурти і отари скрізь паслись.* Стор. II. 8. 2) О людяхъ: толпа, собраніе, общество, компанія. *Женуть гуртами християн у колізей.* Шевч. 613. *У гурті, то й смерть не страшна.* Ном. № 10721. *У гурті каша їсться.* Ном. № 10731. *Просимо до гурту.* МВ. (О. 1862. Ш. 57). 3) О неодушевленныхъ предметахъ: группа. *Кожну зірку нарізно не запримітиш, а хиба тільки цілий гурт їх.* Ком. Р. I. 50. 4) **В гурт, до гу́рту**. Въ одно мѣсто, вмѣстѣ. *Вовк, медвідь і кабан зібрались у гурт.* Рудч. Ск. I. 22. *Проциндрив Солопій горох і просвистав, а за горохом в гурт і жито, і пшеницю.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 96). *Ходім же до гурту.* Стор. II. 21. 5) **За гурт**. Вмѣстѣ. *Бувайте здорові! промовив усім нам за гурт.* МВ. II. 132. 6) **Гурт на гурт**. Всего на всего. *Скільки зір гурт на гурт усіх,—цьому ще ніхто й рахуби не склав.* Ком. Р. I. 49. 7) **Продава́ти на гурт**. Продавать оптомъ. Сумск. у. Ум. **Гурто́к**. Ном. № 10733.

II Гурт, *нар.* Много. Употребляется преимущественно съ отрицаніемъ: **не**. *Не гурт у мене грошей: так там який карбованець лишився. Та й дичини було не гурт-то потраплю піймати.* Левиц. I. 122.

Гуртівни́к, ка́, *м.* Оптовый торговецъ. Шух. I. 271. Желех.

Гуртобра́нець, нця, *м.*=**Гуртоправ**. *По-за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким там стояли гуртобранці з своїми гуртами.* Нп. Александров. у.

Гуртови́й, а́, е́. 1) Совмѣстный, общій, коллективный. *Святилась гуртова робота*

та чортова з'їжа. Ном. № 10733. 2) Оптовый. *Гуртовий продаж.* 3) Незаконнорожденный (въ насмѣшку). *Чий це хлопець?—Це гуртовий Терешко. Гуртові діти.*

Гурто́к, тка́, *м.* Ум. отъ **гурт**.

Гурто́м, *нар.* 1) Совмѣстно, общими силами. *Гуртом заспівали.* Шевч. 61. *Піймали щуку молодці, та в шаплиці гуртом до суду притаскали.* Гліб. 2) Оптомъ. *Купуйте все гуртом.*

Гуртопра́в, ва, *м.* Гуртовщикъ, пастухъ, гонящій гурт.

Гуртопра́вця, ці, *м.* = **Гуртоправ** Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Гуртува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Соединять, собирать вмѣстѣ, въ одно общество, собраніе, въ одну толпу Желех.

Гурча́ння, ня, *с.* Гудѣніе, журчаніе.

Гурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Гудѣть, журчать. *Де взялися бурі й вітри,—і стучать, і гурчать.* Лукаш. 81. *Дощ гурчить.* МВ. II. 187. 2) Ворковать. *На церкві голуб гу́рче.* Гол. IV. 438. 3) Рычать. *Іди у ліс, будеш медведьом та й будеш гурчати, поки світа.* Гн. I. 69. 4) О свиньѣ: имѣть случку. Угор.

Гуса́к, ка́, *м.* 1) Гусь самецъ. *Гусак гуску кличе.* Нп. 2) Языкъ, дыхательное горло и легкія, вмѣстѣ взятыя (терминъ мясниковъ), ливеръ. *Телячий гусак.* 3) Ножная длинная колодка, въ которую заковываютъ нѣсколько человѣкъ. Ум. **Гусачо́к**.

Гусако́вий, а, е. Относящійся, принадлежащій гусаку 1. *Гусакове пір'я.*

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусаръ. Чуб. V. 426. 2) Родъ танца. Ум. **Гуса́рик**. Чуб. V. 716. 3) **Гуса́ри на коні**. Родъ дѣтской игры Ив. 31.

Гуса́рин, на, *м.* Гусаръ. *Не вернувся із походу гусарин-москаль.* Шевч. 487.

Гуса́рка, ки, *ж.* 1) Жена гусара. Шевч. 487. 2) Родъ теплой женской кофты. Славяносерб. у.

Гуса́рський, а, е. Гусарскій. Левиц. Пов. 147.

Гуса́рь, ря, *м.*=**Гусар 2.** *Після сіх другі стрілали гусаря.* Мкр. Н. 30.

Гусачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **гусак**.

Гу́саш, ша, *м.*=**Сороківець**. Желех. Гол. III. 431.

Гу́севки, вок, *ж. мн.* Гусельки. Гол. II. 57. АД. I. 36.

Гусевни́ця, ці, *ж.* Мѣсто, гдѣ хранятъ гусли. *Гусовки шмарьте до гусевниці.* Гол. II. 57.

Гу́сельниця, ці, *ж.* Гусеница. Вх. Пч. I. 6.

Гу́сельня, ні, *ж.*=**Гусельниця**. Подольск. г.

Гу́сениця, ці, *ж.*=**Гусельниця**.

Гу́сень, ні, *ж, соб.* Гусеницы. *Саранча окрила ввесь Єгипет, налізло гусені у поле.* К. Псал. 241. *Одколи як тепло вже стало, а гусені нема, черви зовсім так мало.* Греб. 365.

Гусеня́, ня́ти, *с.* Гусенокъ. *Гуси-гуси, гусенята, візьміть мене на крилята* Рудч. Ск. Ум. **Гусеня́тко, гусеня́точко, гусеня́тонько**.

Гу́си. См. **Гусь**.

Гуси́мець, мця, *м.* Раст. Arabis Thaliana. Вх. Пч. II. 29.

Гуси́нець, нця, *м.* Раст. Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123. См. **Гусятник**

Гу́сівки, вок, *ж. мн.*=**Гусевки**. *На гусівках грає.* АД. I. 38.

Гу́сій, я, е=**Гусячий**. **Гу́ся** трава́ Раст.=**Спориш**, Polygonum aviculare L. Вх. Уг. 234.

Гусір, ра, *м.*=**Гусяр**. Вх. Пч. I. 14.

Гу́ска, ки, *ж* 1) Самка гуся, гусыня Ном. № 4116. *А щоб тебе гуска вбрикнула.* Ном. 2) Соль въ столбикѣ, ступка соли. МУЕ. I. 98. *Гуска соли.* Шух. I. 101. 3) Родъ печенья. Попекли свахи гуски. О. 1862. IV. 34. (Нп). *На таріль кладе чарку горівки і гуску або калач* Грин. III. 506. 4) *мн.* Раст.: Nymphaea alba L, ЗЮЗО. I 129. См. **Латаття**. Ум. **Гу́сонька, гу́сочка**. *Нароблюють невеликих калачиків довгих* (гусочки). О. 1862 IV. 13.

Гу́сла и **гу́слі, сел**, *ж. мн.* 1) Гусли. *Ой ти, Давиде, свої гусла стрій!* Чуб. III. 384. *На гуслі грає, красно співає.* Чуб. III. 274. 2) Скрипка. Вх. Уг. 234. Въ свадебной пѣснѣ: *Гусла гудуть, до двора йдуть. Наряжайся, дівко Марусю, бо возьмуть тебе.* Мил. Св. 35. *Гусла загули.... Гуляє князь, гуляють гості, ревуть палати на помості.* Шевч. 331. Ум. **Гу́сленьки**. Грин. III. 473, **гу́слоньки, гу́совки**. *Та все стиха у гуслоньки грає.* Мет. 260. *Гусовки шмарте до гусевниці.* АД. I. 37.

Гу́слянка, ки, *ж.* Сладкое молоко, сваренное, а потомъ окисшее. Гн. II. 221. Шух. I. 141, 109. См. **Ряжанка**. ЕЗ. V. 43.

Гусля́р, ра́, *м.* Играющій на гусляхъ, гусляръ.

Гусля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Играть на скрипкѣ. Угор.

Гусни́к, ка́, *м.* Гусятня, гусиный хлѣвъ.

Гу́снути, ну, неш, *гл.* Сгущаться, дѣлаться гуще. *А глина все гусне, гусне.* Канев. у. *Кров у жилах гусне, холодіе.* К. МБ. XII. 266.

Гу́совки, вок, *ж. мн.* Ум. отъ **гусла**.

Гу́сонька, ки, *ж.* Ум. отъ **гусь, гуска**.

Гу́сочка, ки, *ж.* Ум. отъ **гусь, гуска**.

Гу́ствина, ни, *ж.* Чаща, густой лѣсъ, заросль.

Густи́, ду́, де́ш, *гл.* 1) Гудѣть. *Грім гуде.* Ном. № 7215. *Аж земля гула під ногами.* Левиц. I. 378. *Голосно й жалібно гув новий дзвін.* Левиц. I. 388. *Дощечка густиме та гуркатиме.* Чуб. Ш. 99. *Шумить, гуде вітер по дуброві.* Лукаш. 70. 2) О насѣкомыхъ: жужжать. *Бджоли гудуть. Жук летить і гуде.* 3) О голубяхъ: ворковать. *Ой у лісі на горісі три голубонькі гуде.* Мет. 89. Также о крикѣ и иныхъ птицъ: *Припупень гув.* Св. Л. 211. *Гуде сумно одуд.* Мир Пов. II. 120. 4) Говорить разомъ многимъ такъ, что голоса сливаются въ одинъ общій гулъ. *Гула козацька рада.* Щог. Сл. 33. 5) **У кише́ні гуде́.** Пусто въ карманѣ, въ карманѣ свистить. Ном. № 1485.

Густи́й, а́, е́. Густой, частый, плотный. *Хилиться та густії лози.* Мет. 24. *Густа каша дітей не розгонить.* Ном. *Густий гребінець. Густий гай.* Мет. 66. *Густий, як патока. Густе покривало.* 2) Плотный, сильный. *Густий віл.* Каменец у. *Де густа рука, не треба і дрюка.* Ном. № 7361. *Густа земля.* 3) Многолюдный. *Базарь густий, як ярмарок.* Г. Барв. 401. 4) Обильный (объ урожаѣ). *Врожай того літа не густий удався.* Мир. Пов. I. 111. Ум. **Густе́нький, густе́сенький**.

Густина́, ні, *ж.* Густота.

Густи́рька, ки, *ж.* Родъ рыбы. Александровск. у. (Стрижевск).

Густи́ти, гущу́, сти́ш, *гл.* Сгущать, дѣлать гуще, плотнѣе. Вх. Лем. 406.

Гу́стість, тести, *ж.* Густота. Желех.

Густі́ти, тію́, еш, густі́йшати и густі́шати, шаю, еш, *гл.* Густѣть. О. 1862. Ш. 33. *Ліс все густішав. Молоко густійшає.*

Гу́сто, *нар.* 1) Густо. *Де густо, там не пусто.* Ном. № 1368. *Густо замісила тісто.* 2) Обильно. *Густо сльози ллються.* Млак. 50. 3) Во множествѣ, много. *Манастирь весь богомольці густо обступили.* Млак. 46. *Людей було не дуже густо.* 4) Часто. *Густо дивиться, та рідко бачить.* Ном. № 6608. **Ча́сто й гу́сто.** Очень часто. *Моя мати часто і густо плаче за мною.* Чуб. I. 250. *Таких парубків часто й густо можна зустріти по наших хуторах та селах.* Мир. ХРВ. 4. 5)—**дзвони́ти.** Звонить во всѣ колокола. *Як вийшла вона слідом за попадею, то вже густо дзвонили, аж стара дзвініця хиталась.* Г. Барв. 158. Ум. **Густе́нько, густе́сенько**.

Густоволо́сий, а, е. Съ густыми волосами. Желех.

Густоли́стий, а, е. Съ густой листвой. Желех.

Гу́стрик, ка, *м.* Кукишъ. Борз. у.

I. Гусь, *меж.* Призывъ для гусей. Kolb. I. 66. Также: **гусь-на́**. Вх. Уг. 234.

II. Гусь, сі, *ж.* 1) Гусыня. *Аж там пливе гусь: Помагай-біг, біла гусь!* Лукаш. 142. *Мудрий мудрець гуссю ореть.* (Загадка: письмо). Ном., стр. 303, № 473. Чаще употребляется во *мн. ч.*: **гу́си**—гуси, самки и самцы. *Чи то гуси кричать, чи лебеді ячать.* Макс. (1834) 5. 2) *мн.* **гу́си**. Родъ игры. КС. 1887. VI. 482; Ив. 58. 3) **Гусе́й підпусна́ти.** Врать, пускать сплетню. Ном. № 13821. Ум. **Гу́сонька.** *Всі гусоньки на став полетіли.* Грин. Ш. 628.

Гу́сю, *меж.*=**Гусь.** Вх. Лем. 406.

Гуся́, ся́ти, *с.*=**Гусеня.** Ном. № 3411.

Гуся-на́! *меж.*=**I. Гусь.** Вх. Уг. 250.

Гуса́р, ра, *м.* 1) Гусь—гермафродитъ. ЕЗ. V. 173. 2)=**Гусятник 1.** Вх. Лем. 406.

Гуся́та, ся́т, *с. мн* 1) *мн. ч.* отъ **гуся**. 2) Накожная болѣзнь.

Гуся́тина, ни, *ж.* Гусиное мясо, гусятина. *Сніданя дає— все гусятину.* Чуб. Ш. 403.

Гуся́тник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. Желех; Вх. Зн. 12. 2)=**Гусник.** Св. Л. 27. 3)=**Гусятниця.** Кіев. 4) Раст: а) Gagea pusilla Schult. ЗЮЗО. I. 123; б) Potentilla Anserina L. ЗЮЗО. I. 132; в) Желтый птицемлечникъ, гусиный лукъ, Gagea lutea. Константиногр. у.

Гуся́тниця, ці, *ж.* Родъ большой глиняной кастрюли. Вас. 181.

Гу́сячий, а, е. Гусиный, гусячій. *Беруть кістку з гусячого крила.* Чуб. Ш. 99.

Гуся́чка, ки, *ж.* 1) Гусиный пометъ. Вх. Лем. 406. 2) Раст. Potentilla anserina. Вх. Лем. 406.

Гу́та, ти, *ж.* Стекляный заводъ. *Палає, як у гуті.* Ном. № 14045.

Гу́тиське, ка, гути́ще, ща, *с.* Мѣсто, гдѣ былъ стекляный заводъ. Желех.

Гути́ння, ня, *с.* Крикъ тетерева, токованье. Шух I. 238.

Гу́тір, тора, *ж.* Разговоръ, бесѣда. Мкр. Н. 8. *Всяку гутір піддобряла, мов медком, словами.* Мкр. Н. 22.

Гу́тірка, ки, *ж.*=**Гутір**. Г. Барв. 201, 446.

Гути́ти, чу, тиш, *гл.* 1) Шумѣть, гудѣть, шипѣть. Желех; Вх. Зн. 12. 2) О тетеревѣ: кричать, токовать. Шух. I. 238.

Гутни́к, ка́, *м.* Мастеръ ва стекляномъ заводѣ.

Гу́торити, рю, рить, *гл.* Разговаривать. К. ЧР. 47. *Годі вже вам гуторить про свої смутки.* К. ЧР. 33. *На нашому хуторі по нашому й гутори.* Посл. *Зібрались три дівчини на Різдво, гуторять собі.* Грин. I. 284.

Гутю́! То же, и тю, крикъ на волка. Звенигор. у. *Не раз, не два псами цьвали, гутю, гутю викликали.* Грин. Ш. 283.

Гухна́ль, ля́, *м.*=**Ухналь**.

Гуц-гу́ці, гуць-гу́ці! *меж.* для выраженія подпрыгиванія. Ном. № 9259 (преимущественно о подбрасываемомъ ребенкѣ).

Гу́цати, цаю, еш, *гл.* Подкидывать на рукахъ дитя. Ном. № 9259.

Гу́цу́л, ла, *м.* Гуцулъ, житель гуцульщини. Ном. № 4694.

Гуцу́лі́я, лії, *ж.*=**Гуцульщина**. Желех.

Гуцу́лка, ки, *ж.* 1) Жительница гуцульщини. Желех. 2) Родъ народной пѣсни, напѣва. Желех

Гуцу́лок, лка, *м.* Маленькая гуцульская лошадь. Желех.

Гуцу́льський, а, е. Принадлежащій, свойственный гуцулу. Желех.

Гуцу́льщина, ни, *ж.* Мѣстность въ Галиціи (уу. Косивскій, Печенижинскій, Надвирнянскій) и Буковинѣ, заселенная гуцулами.

Гуцуля́к, ка́, *м.* 1)=**Гуцулок**. Желех. 2) Очень короткій гуцульскій тулупчикъ. Желех.

Гуць. См. **Гуц**.

Гуцьо́к, цька́, *м.*=**Гук 3**. Вх. Лем. 406.

Гуцюцю́, *меж.*=**Гуць-гуці**. Въ слѣдующей приговоркѣ въ значеніи: дитя. *А що мені по конях, по волах, коли в мене гуцюцю на руках.* Ном. № 9261.

Гуч! *меж.*, которымъ гонятъ гусей=**Гиля**. Вх. Уг. 250.

Гуча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Звучать, шумѣть, гудѣть. *Порожня бочка гучить, а повна мовчить.* Ном. № 1474. *Через гору високую тихий вітер гучить.* Гол. IV. 515. *Вода гучить.* МВ. (О 1862. Ш, 77). *Гучить з гармат стріляння людожерне.* К. ЦН. 268. 2) Кричать. Вх. Зн. 12. 3)=**Сварити**. Вх. Зн. 39.

Гучжа́! *меж.*=**Гуджа**. Ном. № 4358.

Гучли́вий, а, е. Гудящій, жужжащій. *Хрущі літають гучливі.* МВ. II. 78.

Гучни́й, а́, е́. 1) Звонкій, громкій, звучный. *З себе була висока, огрядна, говірки скорої, гучної.* МВ. II. 31, 2) Веселый, шумный. *Їй забажалося життя світового, гучного.* Левиц. I. 339. *Гучне весілля справили.*

Гу́чність, ности, *ж.* Звучность, звонкость. Желех.

Гучні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Становиться болѣе шумнымъ, звучнымъ.

Гу́чно, *нар.* Звонко, громко, шумно. Ком. Р. II. 27. *Говорить гучно.* МВ. (О. 1862. Ш. 72). *Разом усі гучно рушили.* Г. Барв. 205.

Гучо́к, чка́, *м.* 1) Заговщикъ при облавѣ. Левч. 135. 2) Игрушка: волчокъ. 3) Особаго рода игрушка изъ кости. 4)=**Гупало 2**. Вх. Пч. II 8. 5) Насѣк.=**Бурчало**. Вх. Пч. I. 7. См. **Гук 3** знач. и слѣд.

Гу́шматок, тка, *м.* Освобожденныя отъ кострики волокна конопли. Шух. I. 147.

Гущ, щі, *ж.*=**Гуща 2**. Вх. Лем. 406.

Гу́ща, щі, *ж.* 1) Гуща, подонки, осадокъ. *Там тільки на денці... гуща зосталась.* Рудч. Ск. II. 205. 2) Чаща, густое мѣсто. *Де ліси і гущі—прорубували просіки.* Стор. II. 123. 3) **І він у ту гу́щу**. И онъ туда вмѣшался. Г. Барв. 336.

Гуща́вина, ни, *ж.* Чаща, густо заросшее мѣсто. Левиц. I. 374.

Гущавник, ка, *м.*=**Гущак**. Вх. Зн. 13.

Гуща́к, ка, *м.* Кусты, густой кустарникъ. ЧВолын. у.

Гущики́, ків, *м. мн.* Чаща лѣсная. *Несе у ліс, у гущики.* Гн. II. 111.

Гущина́, ні, *ж.*=**Гущавина**. Рудч. Ск. I. 133.

Гущо́вина, ни, *ж.*=**Гущавина**. Драг. 184. МВ. I. 157. *У гущовині зеленій зникне.* МВ. I. 18.

Ґ, *пред.*=**К**. Ogon, Studien, 189. *Добре ґ лежачій колоді і огонь класти.* Ном. № 4623. *Їден ґ лісу, другий ґ бісу.* Ном. № 6664.

Ґабелкóвий, а, е. Сдѣланный изъ телячьей кожи.

Ґабéлок, лка и **ґабéль, ля,** *м.* Кожа молодаго теленка.

Ґабзувáти, зýю, еш, *гл.* Позорить.

Ґáблі, лів, *м. мн.*=**Каблі**.

Ґáва, ви, *ж.* 1) Ворона. Драг. 272. *Як ґава до Юр'я у житі сховається,—буде добре жито.* Мнж. 157. 2) *об.* Зѣвака, ротозѣй. **Ґáви ловúти.** Ротозѣйничать. *Він ґав ловив та вигрішки продавав.* Котл.

Ґавéґа, ґи, *ж.* Ув. отъ **ґава**. Мнж. 181

Ґавенá, ня́ти, *с.* Вороненокъ. *Ґава й говоре: що хоч візьми, тіко не руш моіх ґавинят.* Драг. 272

Ґавзýн, на́, *м.* Большой горшокъ. Вх. Зн 12.

Ґáвити, ся, влю, ся, виш, ся, *гл.* Ротозѣйничать. (Залюбовск.).

Ґáвра, ри, *ж.* 1) Зимняя берлога медвѣдя. *Виглянув, як медвідь з ґаври.* Фр. Пр. 160. 2) Пасть. Желех. **Роспустúти ґáвру**=**Ґáврати**. *Ото роспустив ґавру.* Вх. Зн. 13.

Ґáврати, раю, еш, *гл.* Сильно кричать, орать. Вх. Зн. 12.

Ґáв'ячий, а, е. Вороній. Новомоск. у.

Ґáґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати**. Вх. Лем. 406.

Ґаґотáти, ґочý, чеш, *гл.*=**Ґаґати**. Вх. Уг. 235.

Ґаджáла, ли, *ж.* 1) Лодыжка. Вх Зн. 13. 2) Зберу тя по ґаджалах. Ударю тебя по ногамъ. Вх. Зн. 13.

Ґаджалáґати, ґаю, еш, *гл.* Непонятно или на непонятномъ языкѣ говорить. *Волохи ґаджалаґают.* Вх. Зн. 13.

Ґаджéло, ла, *с.* Кубарь, волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґадзýля, лі, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 13.

Ґáзда, ди, *м.* Хозяинъ. Желех. Ном. № 10101, 11117. Ум. **Ґáздик, ґáздонька, ґáздочка**. Гол. Ш. 42. *Ґаздику, де ти ідеш?* Гн. II. 22. *Ґаздойко, ту нема нікого?* Драг. 309.

Ґаздúнечка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня**.

Ґаздúвити, ню, ниш, *гл.* Быть хозяйкой. Вх. Лем. 407.

Ґаздúнька, кн, *ж.* Ум. отъ **ґаздиня**.

Ґаздúня, ні, *ж.* Хозяйка. Гол. II. 619. Ум. **Ґаздúнька, ґаздúнечка, ґаздúнонька**. Драг. 407, 412. ЕЗ. V. 28.

Ґаздíвка, кн, *ж.*=**Ґаздівство**. Вх. Лем. 407.

Ґаздівни́й, á, é. Хозяйственный. Желех.

Ґаздíвство́, ва́, *с.* Хозяйство. Вх. Лем. 407.

Ґаздíвський, а, е. Хозяйскій.

Ґаздовúтий, а, е=**Ґаздівний**. Желех.

Ґáздонька и **ґáздочка, ки,** *м.* Умоть ґазда.

Ґаздувáння, ня, *с.* Хозяйничанье.

Ґаздувáти, дýю, еш, *гл.* Хозяйничать. Гн. I. 160. *Як я буду ґаздувати такий молоденький?* Гол. II. 380.

Ґаздýсьо, ся, *м,* Ласк. отъ **ґазда**. *Зїднамсі вам, ґаздусю, бо я сі свужби глядам.* Гн. II. 153.

Ґáйда, ди, *ж.* 1) Родъ пастушьей свирѣли. Вх. Зн. 13. 2) Волынка. Вх. Зн. 13. Ум. отъ 1 и 2 знач. **ґайдиця, ґайдичка**.

Вх. Зн. 13 3) Плохая собака Вх. Зн. 13. 4) *об.* Негодникъ, негодница. Желех.

Ґайда́рь, ря, *м.* Музыкантъ, играющій на волынкѣ. Вх. Зн. 13.

Ґайдя́ця, ці, ґа́йдичка, ки, *ж.* Ум. отъ ґа́йда 1, 2.

Ґайдува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Играть на волынкѣ. Вх. Лем. 407.

Ґала́!=Гайда! *Сів на коня та й ґала на той плац.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґа́лаґа́н, на, *м.* 1) Искра, головня. *Ще ж не згасло ґалаґаном козацькеє сонце.* К. Досв. 219. 2) Большой мѣдный горшокъ. Желех. 3) Старинная мѣдная монета въ 4 крейцера. ЕЗ. V. 91. Вообще мѣдная монета. *У Марка тілько грошей, шо ним ліку не знати: два слупа золота, два слупа деяментіе, а три срібла, а ціла гора ґалаґанів.* Драг. 331. 4) Икра изъ бѣлой рыбы. Поп. 102. 5) Поплавокъ въ рыболовныхъ сѣтяхъ. Браун. 9 и 10. Вас. 186. МУЕ I. 45.

Ґаламаґа́ти, ґаю, еш, *гл.* 1)=**Ґаджалаґати.** Вх. Зн. 13. 2) Вздоръ говорить. *Не буду казать, нічого ґаламаґать язиком: не чув, хоч і був там.* (Залюбовск.).

Ґала́нки, ків, *м. мн.* Подштанники. Борз. у.

Ґаланці́, ці́в, *м. мн.* Узкіе брюки.

Ґа́лда, ди, *ж.* Взятка. Полт. Рк. Номиса.

Ґале́ра, ри, *ж.* 1)=**Галера.** 2) Сбитая изъ досокъ лодка, почти квадратная, для перевозки хлѣба. Черк. у. См. **Галяра, ґаляра.**

Ґа́лиця, ці, *ж.* Гадюка черная. Вх. Зн. 13.

Ґалу́нок, нку, *м.* 1)=**Ґальон.** Вх. Лем. 407. 2)=**Ґальонка.** Вх. Лем. 407.

Ґальо́н, ну, *м.* Галунъ, позументъ.

Ґальо́нка, ки, *ж.* Головной уборъ дѣвушекъ изъ полосы позумента. *Убереться до церкви, надіне на голову ґальонку, заквічається.* О. 1862. VIII. 16.

Ґалюґа, ґи, *ж.*=**Ґалиця.** Вх. Зн. 13.

Ґаля́ра, ри, *ж.* То же, что и **галяра 2.** Вх. Уг. 25. См. **Ґалера.**

Ґамну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Гамнути.** *Жінка сало ґамнула та на кота звернула.* Ном. № 4059.

Ґандж, джі, *ж.*=**Ґанджа.** Черк. у.

Ґа́нджа, жі, *ж.* Изъянъ. *Кінь з ґанджою.* Уман. I. 305.

Ґанджови́тий, а, е Съ изъяномъ, имѣющій изъянъ. Черк. у.

Ґанджули. *Піти на ґанджули.* Пойти на заработки. Лохв. у.

Ґандзо́лля, ля, *с. соб.* Отрепье, лохмотья. *Іде, а ґандзолля висить.* НВолын. у.

Ґа́нзур, ра, *м.*=**Канцур.** *Солому бе на ґанзур. В ґанзур шенелю порвали. А зуби ше є?—Де там вам! Усі чисто посходили, до ґандзура.* Звенигор. у. Д. Эварн.

Ґа́нок, нку, *м.* Крыльцо. подъѣздъ; балконъ. *Ой у Лубнях крутоярих у високім замку, сидить пишний князь Ярема на тісовім ґанку.* К. Досв. *Ой сидила Марійка на ґанку та краяла червону китайку.* Нп. Употребл. съ тѣмъ же значеніемъ и во *мн. ч.:* **Ґа́нки.** *Підходимо до шинку,—на ґанках такого народу зібралося.* Г. Барв. 67. Ум. **Ґа́ночок, ґа́ночки** *Коло хати, перед ґаночками, сидить юрба людей.* К. ЧР. 63.

Ґанч, чу и **чі,** *м.* и *ж.*=**Ґандж** ЕЗ. V. 91. *У корови нема ніякої ґанчі.* Канев. у. *Я не можу того вола купити, бо має в ногах великий ґанч.* Вх. Зн. 13.

Ґанчува́ти, чу́ю, еш, *гл.* 1) Браковать, находить недостатки. *Котра дівчина вередує з женихами, ґанчує та плаче, то з еї оттак сміються.* Уман. у. 2) Имѣть изъянъ, порокъ, недостатокъ. *Ґанчує на ногу кобила.* Канев. у.

Ґаня́, ні, *ж.*=**Каня 2.** Вх. Зн. 13.

Ґа́ра, ри, *ж.* 1) Пазъ, глубокая, но не сквозная продолговатая желобовина для вставки досокъ (напр. въ столбѣ забора), притесанныхъ брусьевъ и пр. Лохв. у. См. еще **навій.** Константиногр. у. 2) Повозка съ ящикомъ для возки земли, песку Кіев. у.

Ґарґа́ла, ли, *ж.* 1)=**Ґарґало** Вх. Лем. 407. 2) Кружка. Вх Уг. 235.

Ґарґа́ло, ла, *с.* Горло. Вх. Лем. 407

Ґарґа́ра, ри, *ж.* Сердитая, бранчивая баба. *Стара ґарґара.* Ном. № 13620 См. **Гаргара.**

Ґарґа́чки, чок, *ж. мн.* Крыжовникъ. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґард, ду, *м.* То же, что и **гард.**

Ґардува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Гатить, дѣлать запруду. Черк. у. 2) ? *Як весло ґардує, то треба його плазом поставити й перестане.* Канев. у.

Ґари́та, ти, *ж.* Карета. *Посадили її в ґариту.* АД. I. 312.

Ґарлиа, ни, *ж.* Пукъ соломы, приготовленный для крыши. Вѣл. Нос.

Ґарна́ґа, ґи, *ж.*=**Кривулька.** Нѣжин. у.

Ґаро́ваний, а, е. Имѣющій пазы. *Се стовпи вже ґаровані,—менше вгайки, швидче складемо ділованнѧ.* (Залюбовск.).

Ґарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Пазовать, дѣлать пазы. Подольск. г. 2)=**Ґерувати.** Лубен. у. Мирг. у.

Ґахува́тися, ху́юся, ешся, *гл.* Франтить, наряжаться, прихорашиваться. Ном. № 11205. *Ходила б біло, то кажуть: ґахується; ходила б чорно, то кажуть: лінується.* Нп.

Ґа́цик, ка, *м.*=**Кажан.** Вх. Лем. 407.

Ґвалт и **гвалт, ту,** *м.* 1) Крикъ шумъ. Алв. 11. Чуб. I. 105. *Ґвалт і галас.* Шевч. 197. *А ґвалту! а крику!* Шевч. 214 2) Насиліе. *Прийшов і взяв ґвалтом.* Аф. 357. *Одняв він гвалтом од убогих козаків і посполитих.* О. 1861. VIII. 29. *Розумом, а не гвалтом мусимо ми цяке лукавство переважати.* К. (О 1861. VI. 33). 3) Восклицаніе: ґвалт! Караулъ! *Ґвалт! рятуйте!* Шевч. 139. *Ай, ґвалт! сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Ном. № 8766. **Ґвалт, на ґвалт крича́ти.** Кричать караулъ. Ном. № 2385. *Гукнули як на гвалт.* Гул. Арт (О. 1861. Ш. 84). *Було ж тобі не любити, а тепер хоч гвалт кричи.* Грин. Ш. 159. **На ґвалт бі́ти. дзвони́ти.** Бить тревогу.

Ґвалті́вний. ґвалто́вний, а, е. 1) Шумный, крикливый. 2) Насильственный. *Тиї каверзники змовлялись у очевидьки на ґвалтовний учинок.* К. ЧР. 96.

Ґвалті́вне, ґвалто́вне, ґвалто́вно, *нар.* 1) Шумно, крикливо. *Чорти об чімсь радились і ґвалтовно гомоніли.* Стор. МПр. 43. 2) Насильственно. Мет. 373. *Ґвалтовне одібрать.* Морд. Шл. 64.

Ґвалтувати, ту́ю, еш, *гл.* 1) Шумѣть, кричать. *Ґвалтують, сказано, навспряжка цокотухи* (жінки). Греб. 379. *Чого* (собаки) *так ґвалтують?* Стор. МПр. 112. *Той чоловік став ґвалтувати.* Драг. 184. 2) Производить насиліе, насиловать. 3) Производить тревогу, звать на помощь.

Ґвер, ру, *м.* Ружье. Гол. I. 151.

Ґвинт, та́, *м.* Винтъ. *А ми це вікно ґвинтом придавим.* Канев. у. Ум. **Ґвинтик.** *Десь тут ґвинтик лежав.* Харьк.

Ґвир, ру, *м.*=**Ґвер.** Гн. II. 50.

Ґе-ґе-ґе, *меж.* Подражаніе крику гусей. *А гусочка ґе-ґе-ґе!* Рудч. Ск. I. 50.

Ґе́вґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґати.** Вх. Лем. 407.

Ґе́ґавка, ки, *ж.*=**Гоголь.** Вх. Зн. 11.

Ґеґа́дзи, дз и **ґеґа́цки, цьок,** *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407. Вх. Уг. 235. Ум. **Ґеґа́дзьки.** Вх. Лем. 407.

Ґе́ґання, ня, *с.* Крикъ гусей. Гн. II. 30.

Ґе́ґати, ґаю, еш, *гл.*=**Ґеґекати.** Вх. Зн. 11.

Ґеґе́кати, каю, еш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Гуси ґеґекають, качки кажкають.* Кв.

Ґедз, дза и **ґедзь, дзя,** *м.* Oestrus bovis. **Ґедзь його́ вкуси́в,—на йо́го напа́в.** Онъ раскапризничался.—*А що це тобі? ґедзь укусив, чи що?* Канев. у. Ум. **Ґе́дзик. Вки́нути ґе́дзика.** Сказать что либо съ умысломъ раздражить. *Оце вона прийшла та вкинула ґедзика,—паня й росходилась.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Ґе́дзатися, заюся, ешся, *гл.* 1) О четверон. животныхъ: бѣгать, мечась изъ стороны въ сторону, подъ вліяніемъ боли отъ укушеній овода. 2) О людяхъ: метаться, бросаться изъ стороны въ сторону. *Бідолашний не знаходив собі місця: ґедзався, буцім підпалювали його вогнем.* Стор. МПр. 18. *Кричала, ґедзалась, качалась.* Котл. Ен. V. 60. 3) О людяхъ: капризничать, привередничать.

Ґе́дзел, зла и **ґе́дзель, зля,** *м.*=**Ґедз.** Рудан. I. 160. Ном. № 3389.

Ґе́дзень, ня, *м.* Лѣтнее время, когда скотъ мечется отъ укушеній оводами (іюль мѣсяцъ).

Ґе́дзик, ка, *м.* Ум. отъ **ґедз.**

Ґедзи́лля, ля, *с.* Древесные опилки. Черном.

Ґе́дзкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Ґедзатися.**

Ґе́дзло, ла, *с.* 1) Укушенное оводомъ мѣсто? *Уразив козла у ґедзло.* Ном. № 3390. 2) Задница. *Поцілуй мене у ґедзло.*

Ґедзу́нок, нку, *м.* Искусство, умѣнье; толкъ. *Треба на хитрощі, коли ґедзунку не достає.* Кіев. г. *У сього малого хлопця немає ґедзунку бігти.* Лубен. у.

Ґе́дкати, каю, еш, *гл.*=**Лоскотати 1.** Вх. Лем. 407.

Ґе́дло, ла, *с.* Приказъ *Розіслав же Іван Рижка ґедло по всім селі.* ЗЮЗО. II. 558.

Ґезу́нд, ду, *м.* Здоровье. *Трудно працювати, як ґезунду чорт-ма.* Бердич. у. *Як у чоловіка нема ґезунда, то він і клочча не варт хунта, тоді його в гармату та й стріляй за хату.* Ном. № 8130.

Ґел! *меж.*, выражающее крикъ гусей. Аф. 357.

Ґе́лґати, ґаю, еш, *гл.* О гусяхъ: кричать. Аф. 357.

Ґелева́ч, ча, *м.* Брюханъ. Угор.

Ґе́лево, ва, *с.* Брюхо. Угор.

Ґеле́та, ти, *ж.* Деревянный сосудъ, бочевокъ. Угор. Ум. **Ґеле́тка.** *Купують ґелетку сиру.* МУЕ. Ш. 40. См. **Гелета.**

Ґелетя́, тя́ти, *с.* Деревянный сосудъ для молока. Желех.

Ґе́лка, ки, *ж.* Шишка, опухоль. *Гріх згадувати на Різдво біб, бо будуть викидати ґелки на шиї.* ЗЮЗО. II. 381.

Ґелкота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Ґелґати.** *Гуси з радощів сичали й ґелкотали.* Бор. 25.

Ґе́льґів, ґова, *м.* Орудіе древосѣковъ въ родѣ топора, у котораго вмѣсто широкаго лезвія подобіе птичьяго клюва внутрь загнутаго. Части: деревянное **топори́ще, обу́х, па́зухи** (стѣнки отверстія для топорища), **фавда**—четырехгранный клювъ съ **дзюбко́м** на концѣ; отъ удара **дзюбок** впивается въ конецъ бревна, которое древосѣкъ потомъ тащитъ, держа за топорище. Шух. I. 175, 176.

Ґелю́х, ха́, *м.* 1) Внутренности, потроха. Угор. 2) Брюхо. Угор. 3) Брюханъ Угор.

Ґемзати, мжу, жиш, *гл.*=**Лоскотати** Вх. Уг. 235.

Ґензу́ра, ри, *ж.* Раст. Gentiana. Желех. Вх. Зн. 13.

Ґер, ру, *м.* Раст. Aegopodium. Вх. Пч. II. 37.

Ґерґа́вка, ки, *ж.* Горло. Желех.

Ґерґели́ця, ці, *ж.* Раст. Calandra granaria Вх. Пч. II. 26.

Ґерґе́лі, лів, *м. мн.* Гуси крупной породы. Александров. у.

Ґерґе́ра, ри, *ж.*=**Ґарґара.** Ном. № 13620.

Ґерґета́ти, ґечу, чеш, *гл.* 1)=**Ґелґотати.** *Гуси усе ґерґечуть.* О. 1861. I. 322. 1)=Джерґотати.

Ґерґе́тня, ні, *ж.* 1)=**Ґеґавня.** 2)=**Джерґіт 2.** *Жидівська ґерґетня.* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Ґерґе́цки, цок, *ж. мн.*=**Ґарґачки.** Вх. Лем. 407.

Ґерґе́чник, ка, *м.* Кустъ, кусты крыжовника, Ribes grossularia. Вх. Лем. 407. См. **Аґрус.**

Ґерґота́ния, ня и ґерґоті́ння, ня, *с.* 1) Крикъ гусей, индюковъ. 2) Разговоръ на непонятномъ языкѣ.

Ґерґота́ти, ґочу́, чеш, и ґерґоті́ти, ґочу́, ти́ш, *гл.* 1) Кричать (о гусяхъ, индюкахъ). *Рябко спитать хотів, але Рябків язик був в роті спутаний, неначе путом з лик і ґерґотів щось як на сідалі индик.* Г. Арт. (О. 1861. Ш.). 2) Говорить на непонятномъ языкѣ.

Ґе́рдан, ну, *м.* Шерстяная повязка въ формѣ широкой ленты, которую въ Галиціи дѣвушки носятъ на головѣ; если же она носится на шеѣ, то на ней нашиваются разноцвѣтныя бусы; подобною же повязкою украшаются и шляпы парней. Kolb. I. 38, 40, 36.

Ґере́ґа, ґи, *ж.* Волчокъ. Вх. Зн. 13.

Ґерлак, ка́, *м.* Овца, зачахнувшая отъ болѣзни. Апаньев. у.

Ґерля́нка, ки, *ж.* См. **Єїр з прутя.**

Ґерува́ти и ґирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Править возомъ, лошадьми. Мнж. 181. 2) Направлять возъ, катя его задомъ впередъ, держась за оглобли. 3) Направляться. *Ґируємо аж у саму столицю.* Шевч. (О. 1861. X. 3). 4) Срывать, стаскивать. *Хуртовина назад бідаху пре, за поли смикає, відлогу з пліч ґирує.* Греб. 376. 5) Запрашивать (о цѣнѣ). *Що це він ґерує? Дорого ґерує за вола.* Мнж. 181. См. **Керувати.**

Ґе́цатися, цаюся, ешся, *гл.*=**Ґедзатися.** *Ой із гори та в яр ґецився товар.* Каменец. у.

Ґзимс, су, *м.* Карнизъ. Подольск. г., Волын. г.

Ґзи́тися, ґжу́ся, ґзишся, *гл.*=**Дрочитися** (о скотѣ). *Корова ґзиться.* Вх. Уг. 235.

Ґзівка, ки, *ж.* Hippobosca equina. Вх. Уг. 235.

Ґзунс, су, *м.*=**Ґлузд.** *Вона хоче роботу робить, та хазяйки з неї не буде, бо ґзунсу нема.* Уман. у.

Ґивт, ту, *м.*=**Ковток.** Вх. Лем. 407.

Ґивта́ти, та́ю, еш, *гл.*=**Ковтати.** Вх. Лем. 407.

Ґивтну́ти, ну́, неш, *гл.*=**Ковтнути** Вх. Лем. 407.

Ґи́ґнути, ну, не́щ, *гл.* 1) Швырнуть, бросить на землю. Угор. 2) Околѣть. *Кравець у хвіст руки як умотав, як одпустив* (вовкові) *при аршини, так вовк там трохи й не ґиґнув.* Рудч. Ск. I. 6.

Ґила́, ли́, *ж.*=**Вурта 6.** *Я на тебе вже нагнав десять ґил.* Рк. Левиц.

Ґилу́н, на́, *м.* Самецъ съ однимъ ядромъ. Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **См. Кишкун.**

Ґилькоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* О гусяхъ: кричать. *Ґилькотять гуси.* Харьк. г.

Ґирґа́чка, ки, *ж.*=**Ґерґавка.** Гн. II. 166.

Ґирд, ду, *м.* Часть овечьяго стада. Черк. у.

Ґирла́нка, ки, *ж.*=**Горлянка 1.** Вх. Зн. 13.

Ґирли́ґа, ґи, *ж.* Длинная съ клюкой палка овечьяго пастуха. *Вистоїть чабан сердега всю ніч, обпершись на ґирлиґу.* О. 1862.

Ґирува́ти. См. **Ґерувати.**.

Ґіб, ба, *м.* Шт. сорокопутъ, Lanius. Вх. Лем. 407.

Ґівґач, ча и **ґівґор, ра,** *м.* Шт. Jynx torquilla. Вх. Лем. 407.

Ґіпс, су, *м.* Гипсъ. *Шкіру натирають ґіпсом дрібненько меленим.* МУЕ. I. 72.

Ґірґи, *мн.* Плечи. Вх. Лем. 407.

Ґірґо́жник, ка, *м.* Разнощикъ товаровъ. Вх. Лем. 407.

Ґіцкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Лоскотатися.** Вх. Уг. 235

Ґлеґ, ґа, *м.* 1)=**Гляґ.** КС. 1889. VII. 14. Гол. I. Вступленіе. 700. 2) Весенняя игра, то же, что **скляп**; состоитъ въ томъ, что играющіе стараются бросаемыми палками сбить воткнутую въ землю палку. Чуб Ш. 98.

Ґлеґа́ти, ґаю, еш, *гл.*=**Ґляґати.** Гол. I Вступл. 700.

Ґле́джити, джу, джиш, *гл.*=**Ґлеґати, ґляґати.** Гп. II. 8. Гол. I. Вступл. 700.

Ґлей, ґле́ю, *м.* 1) Клей вишневый. Харьк. 2)=**Ґлей.** *Набірають коло річки або з болота ґлею, привезуть до клуні, розмочать водою і потім утоптують* (на току). МУЕ. I. 83. (Черниг.).

Ґлейт, ту, *м.* 1)=**Полива.** Вх. Лем 407. 2) Глазированный горшокъ. Вх. Лем. 407.

Ґловень, вня, *м.* Доска, которою прикрывается заборъ или частоколъ поверхъ ушул.

Ґлу́зи, ґлузува́ти=**Глузи, глузувати.**

Ґльоґ, ґа, *м.*=**Ґлеґ.** Ном. № 12571.

Ґльо́ґати, ґаю, еш, *гл.* Глотать не жевавши.

Ґлюч, ча, *м.* Рыба: Cottus, бычекъ. **См. Головач, бабець.** Вх. Шч. II. 19.

Ґля, *пред.* Для. *Ірви, кумо, ягідки, котрі солодкі, а котрі гіркі—ґля моєї жінки.* Чуб. V. 614.

Ґляґ, ґа, *м.* **ґля́ґа, ґи,** *ж.* Часть желудка жвачнаго животнаго, употребляемая для створаживанія молока. (Херс. г.). Створожившееся молоко изъ желудка маленькаго теленка, кусочекъ котораго (молока) бросаютъ въ удой молока, чтобы оно скорѣе створожилось. (Гол. I. Вступленіе, 700). Употребл. также лишь во *мн. ч.*: **ґля́ґи, ум. ґляґу́шки.** Маркев. 158.

Ґля́ґанець, нця, *м.* **ґля́ґанка, ки,** *ж.* Створоженное молоко, сладкій творогъ. Аф. 361. Грин. III. 561.

Ґля́ґаний, а, е.—сир. Сладкій творогъ

Ґля́ґати, ґаю, еш, *гл.* Створаживать молоко. Гол. I. Вступл. 700.

Ґляґу́шки, шок, *ж. мн.* См. **Ґляґа.**

Ґля́мати, маю, еш, *гл.* Съ трудомъ ѣсть. *Василь заклався з Ґарасимом, що ззість 15 булок.... Ззів шось три, взяв четверту та так ґлямає, що неначе вмірати збірається.* Брацл. у.

Ґнип, па, *м.* Короткій сапожный ножъ. Ум. **Ґни́пець.** Павловскій, Грамматика, 38.

Ґніт, ґнота́, *м.* Фитиль, свѣтильня. *Святі та божі: свічки поїли, на ґнота засіли.* Уман. у. *Та згоріла лоянчка від ґнота до ґнота.* Нп. **Ні ґнота́ нема́.** Нѣтъ ничего. Лохв. у. Ум. **Ґно́тик.** Ув. **Ґнотище.**

Здоровий ґнотище. Чарасини багато вигоряє. Василь к.

Ґно́ття, тя, *с.* Отрепье.

Ґо́вда, ди, *ж.* Башка. Подольск. г.

Ґоґа́, ґи́, *ж.*=**Ґалиця.** Вх. Зн. 13.

Ґоґо́зи, *мн.* Плоды растенія **ґоґозник.** Лв. 102.

Ґоґо́зник, ка, *м.* Раст Vaccinium vitis idaea. Лв. 102.

Ґо́дло, ла, *с.*=**Кодло**

Ґой, ґо́я, *и*=**Гой.** О. 1861 XI. 39, 40

Ґолдува́ти, дую, еш, *гл.* 1)=**Голдувати.** 2) Владѣть недвижимою собственностью. *Він ґолдує сим гаєм.* Борз. у *Сією греблею ґолдували черниці якісь, чи ніженські, чи Бог їх знає які.* Драг. 223

Ґо́лка, ки, *ж.* Пшеница, имѣющая колосья безъ остей. Каменец. у.

Ґо́ндзоль, ля, *м.* и **ґондзо́ля, лі,** *ж.* Побрякушка. *Ото ґіццає оце намисто, ще зуби повибиває тим ґондзолем.* Уман. у. Ум. **Ґондзо́лька, ґондзоля́чка.** Ув. **Ґондзоля́ка.**

Ґондзоля́к, ка, *м.* Прыщъ, шишка. Вх. Зн. 13. *Ой дівчино, дівчинонько, яка ти файненька: на личеньку ґондзоляки як ріпа дрібненька.* Вх. Зн. 13.

Ґондзоля́ка, ки, *м.* Ув. отъ **ґондзоль.** *Ще собі зуби повибиває ґондзолякою отим.* Подольск. г.

Ґондзоля́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **ґондзоля.**

Ґо́нот, ту, *м.*=**Ґонт.** Вх. Лем. 407.

Ґонт, ту, *м.*, **ґо́нта** и **го́нта, ти,** *ж.* Тесъ, гонтъ. *Він у нашому селі церкву новим ґонтом обшив.* МВ. I. 65. *Дімок стояв, гонтою вбитий.* Св. Л. 215, 216.

Ґонта́ль, ля́, *м.* Желѣзный гвоздь, которымъ прибивается гонтъ. Хотин. у.

Ґонта́рь и **гонта́рь, ря́,** *м.* Кровельщикъ, покрывающій крыши гонтомъ.

Ґонти́на, ни, *ж.* Одна штука кровельнаго теса. Желех.

Ґо́нтовий и **гонтовий,** а, е. Сдѣланный изъ гонта. К. ЧР. 209. *Ґонтовий дах округи церкви.* К. Оп. 132.

Ґо́нтя, го́нтя, тя, *с.*=**Ґонт.** *Голова скіпками вшита, борода ґонтям побита.* О. 1862. IV. 14.

Ґонтяни́ця, ці и **ґонта́рка, ки,** *ж.* Ель, годная для теса, гонта. Вх. Лем. 407.

Ґорґо́ля, лі, *ж.* Сукъ. Вх. Лем. 408.

Ґорґоля́стий, а, е. Суковатый. Вх. Лем. 408.

Ґорсе́т, та, *м.*=**Керсет.** Канев. у.

Ґоспо́да, ди, *ж.*=**Господа.** Желех.

Ґосподарити, рю, риш, *гл.*=**Господарити.** Желех.

Ґоспо́дарів, рева, ве. Хозяйскій, принадлежащій хозяину. *Ґосподарева мама дістала кожух.* Гн. II. 12.

Ґосподарка, ки, *ж.*, **ґосподарний, а, е, ґосподарство, ва,** *с.*=**Господарка, господарний, господарство.** Желех

Ґосподарський, а, е=**Господарський.** *Жид з гиндлю жиє. Він до ґосподарської роботи не здалий.* ЕЗ. V. 200.

Ґоспо́дарь, ря, *м.* **ґосподарюва́ти, рю́ю, еш,** *гл.*=**Господарь, господарювати.** Желех.

Ґосподи́нин, на, не. Принадлежащій хозяйкѣ. *Ґосподинина мама лізе на піч.* Гн. II. 11.

Ґосподи́ня, ні, *ж.*=**Господиня.** Желех.

Ґо́тка, ки, *ж.* Самка глухаря, глухого тетерева. Вх. Пч. II. 15. Шух. I. 23. См. **Готур, ґотур.**

Ґо́тур, ра, *м.*=**Готур,** Tetrao urogallus Вх. Пч. II. 15.

Ґо́хнути, ну, неш, *гл.*=**Гавкнути.** *Звісно, краще, як собака є: ґохне, то почуєш.* (Залюбовск.).

Ґра́йцарь, ря, *м.*=**Ґрейцар.** Гн. II. 43. *Виняв та й дав ґрайцарь.* Гн. II. 42.

Ґрамуля́ти, ля́ю, еш, *гл.* Писать каракулями.

Ґрана́т, ту, *м.*=**Граната.** Желех.

Ґрана́товий, а, е=**Гранатовий.** *Окунь перскинувся ґранатовим перснем у золоті оправі.* Рудч. Ск. II. 113.

Ґра́са, си, *ж.*=**Саша.** Острожск. у.

Ґрасува́ти, су́ю, еш, *гл.* 1) Расчищать дорожки. 2) Вытаптывать. *„Ой березонько, чого ти не зелена?“—Ой як я мою зеленою бути, коли підо мною татари стояли, копитами землю ґрасували.* АД. I. 77.

Ґра́та, ти, *ж.* 1) Прутъ желѣзной рѣшетки, а во *мн. ч.*: **ґра́ти**—желѣзная рѣшетка. 2) Клѣтка (на ткани). Ум. **Ґра́тка, ґра́тки.**

Ґратча́стий, а, е. 1) Рѣшетчатый. 2) Клѣтчатый.

Ґрáтя, тя, *с. соб.* Старыя вещи, старый хламъ. Вх. Лем 408

Ґрацюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* =**Ґрасувати I**.

Ґреґо́рний, а. е=**Моторний** Вх. Зн. 13.

Ґре́йцар, ра, *м.* Крейцеръ (монета). *Старче божий, чим я тебе обдарю, коли я не маю, хиба два Ґрейцари простих* Драг. 267.

Ґре́ци, *нар.*=**Ґрече** *Так собі Ґреци розмовляли.* Гв. I. 181.

Ґре́че, *нар.* Хорошо, какъ слѣдуетъ *Він став біля печі та й почав підпивати пивце гречє.* ЗОЮР. I. 204.

Ґре́чний, а, е. Учтивый, любезный, милый. *Бувай же здоров, Ґречний молодче, Ґречний молодче, Іване-хлопче!* Чуб Ш. 283.

Ґре́чність, ности, *ж.* Учтивость, любезность.

Ґре́чно, *нар.* Учтиво, любезно: мило.

Ґриндже́ли, джо́л, *ж. мн.* 1) Маленькія сани. Пот. Ш. 99. Желех. 2) Простыя сани, дровни. Чуб. V. 1138.

Ґринджо́лята, лят, *мн.* Маленькія санки-дровни. Ном. № 10001 *Впрягла в Ґринджолята павичку.* Котл Ен. I. 7.

Ґрис, су, *м.* 1) Отруби. *Пересівається житну муку через сито і осталий Ґрис всипається до баривчини.* Гн. I. 100. См. **Висівки**. 2) Молотый крупно овесъ съ ячменемъ, посыпанный солью; служитъ для выкормки скота. *Нехай нас Бог милує, щоб ми своїм дітям давали Ґрис—ми здужаєм і хлібом вигодувать.* Канев. у.

Ґрівджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Шипѣть (о гусяхъ). *Гуски Ґрівджат, як хочут вкусити.* Вх. Лем. 408.

Ґро́на, ни. *ж.* и **ґро́но, на**, *с.*=**Гроно**. Херс.

Ґрос, су, *м.* Стадо беременныхъ овецъ. О. 1862 V. Кух. 32, 37. У Манжуры: ґроси—беременныя овцы. Мнж. 182.

Ґрузло, ла, *с.* Комъ, куча. *Ґрузли снігу.* Вх. Уг. 235.

Ґрулина, ни, *ж.*=**Ґрулянка**. Вх. Уг. 235.

Ґрулиськó, ка, *с.* Мѣсто, гдѣ растетъ или росъ картофель. Вх. Лем. 408.

Ґрульóвина, ни, *ж.*=**Ґрулянка**. Вх. Уг. 235.

Ґру́ля, лі, *ж.* Картофель. Вх. Лем. 408.

Ґруляник, ка, *и* =**Вандурчаник**. Вх. Лем. 408

Ґруля́нка, ки, *ж.* Стебли и листья картофеля Вх Лем. 408.

Ґрундаль, ля, *м.* Грубый человѣкъ. Вх. Уг. 235

Ґрундзьóваний, а, е=**Ґрундзюватий**. *Не яке воно і Ґрундзьоване, щоб шановний читець не розборсав його сам, прочитавши картку-дві в книжці.* Ном. Од видав. VI.

Ґрундзюва́ти, дзю́ю, еш, *гл.* Крѣпко увязывать, упаковывать.

Ґрундзюва́тий, а, е. 1) Узловатый. 2) Переносно: замысловатый.

Ґрунт и грунт, ту, *м.* 1) Надѣлъ, земля, участокъ земли; усадьба. *Продав грунт вічними часами.* Ном. № 14064. *Ходім, де твій батьківський Ґрунт.* Рудч. Ск. II. 154. *Ґрунта, великі маєтки збуває.* АД. I. 95. *Осіли на рангових або на магистратських та чернечих грунтах.* К. ЧР. 198. 2) Почва. *Там добрий Ґрунт—усе як з води йде.* 3) Основа, основаніе. *Земля не може рушити з грунту свого.* Чуб. I. 69. *Слово—вітер, а письмо—грунт.* Ном. № 10664. Ум. **Ґру́нтик, гру́нтик**.

Ґрунта́ля, лі, *ж.* Родъ жгута по верхнему краю **четена** (см. **четен**), сплетеннаго изъ растеній: **или дерези, или** Cornus sanguinea О. 1862. V. Кух. 37.

Ґру́нтик, гру́нтик, ка, *м.* Ум. отъ **ґрунт** и **грунт**

Ґрунті́вка и **грунті́вка, ж.** Усадьба. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя і поля день п'ять.* О. 1862. VIII. 7.

Ґрунтови́й, а́, е́. 1) Почвенный. 2) Землевладѣльческій.

Ґрунтови́ще и грунтови́ще, ща, *с.*= **Ґрунтівка**. *Жили вони* (брати) *на однім батьківськім грунтовищу.* Грин. I. 287.

Ґрунтовни́й, а́, е́. Основательный, прочный.

Ґрунтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Основывать. Желех 2) Грунтовать (у художниковъ). Желех.

Ґрунь, ня, *м.* Хребетъ горы. Шух. I. 1.

Ґрявча́ти и ґрянча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Каркать; крякать. *По цілих ночях Ґрявчит тот пташок.* Вх. Уг. 235. *Качка грявчит.* Вх. Уг. 235.

Ґу́ґля, лі, *ж.* 1) Родъ верхней мужской и женской одежды изъ бѣлаго сукна у гуцуловъ. Форма ґуґлі: мѣшокъ, распоротый по одной сторонѣ, надѣтый на плечи и связанный на шеѣ шерстянымъ шнуркомъ или мѣдною цѣпью; сшитый конецъ ґуґлі служитъ вмѣсто башлыка. Гол. Од 69. 2)=Ґуля. *Як ударив, так ґуґля й набігла йому.* Новомоск. у. Ум. **Ґу́ґолька.**

Ґуґлюва́тий, а, е. Покрытый шишками. Новомоск. у. (Залюбовс.). *Ґуґлювата деревина.* Кіев. у.

Ґу́ґолька, ки, *ж.* Ум. отъ ґуґля.

Ґуджула́й, ла́я, ґуджуле́й, ле́я, *м.*, **ґуджула́йка, ки, ґуджуле́я, ле́ї, ґуджуле́йка, ки**, *ж.* Навозный жукъ. Вх. Зн. 14. Ум. **Ґуджу́лька.** Вх. Зн. 14.

Ґудз, дза и **ґудзь, дзя**, *м.* 1) Пуговица. Мет. 403. *Ціновим ґудзем застебнувся.* Котл. Ен. IV 26. 2) Шишка отъ ушиба, опухоль. *Будував сю хату низького зросту чоловік і двері міряв по собі, що аби сьмо ґудза не набили.* Св. Л. 27. *Да якийсь бойчак загилив кизяк, вліпив кизяком, аж ґудзь під оком.* Грин. III. 54. 3) Узелъ на веревкѣ, ниткѣ. *Сей баніг був і посполений, а тепер вже давно обліз, аж рудий та товстий такий! І на кінці ґудз як голуб'яче яйце.* Св. Л. 74. Ум. **Ґу́дзик.** *Іде по улиці чоловічок, сам мерзенький, мідяні ґудзики, на шапці бляшка з доброго семигривенного.* Морд. Оп. 23.

Ґудзо́ла, ли, *ж.*=**Ґруля.** Вх. Лем. 408.

Ґудзь-ґудзь! ґудзюсь-на! Призывъ для свиней. Вх. Уг. 271.

Ґуз, за, *м.* Узелъ (на ниткѣ, веревкѣ) Вх. Лем. 408.

Ґузва, ви, *ш.*=**Ґуля.** Вх. Лем. 408.

Ґузелець, льця, *м.*=**Ґалиця**, Pelias berus. Вх. Лем. 408.

Ґу́зий, а, е=**Куций.** Вх. Лем 408

Ґузу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ ґузуля

Ґузу́ля, лі, *ж.* Круглая шишка (См. **Ґузва, ґуля**). Ум **Ґузу́льна.** *Мать на чом ґузульку.* Вх. Лем. 408.

Ґу́лати, лаю, еш, *гл.* Быть въ силахъ, въ состояніи. Пирят. у.

Ґу́лий, а, е. Безрогій (о волахъ, коровахъ). *Запрігши ґулих він,—ну перся орати.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 94). *Ґулий віл.* Мнж. 182.

Ґу́лька, ки, *ж.* Ум. отъ **ґуля.**

Ґу́ля, лі, *ж.* Наростъ, шишка. *Набив ґуля за вухом.* Закр. Ум. **Ґу́лька.** Харьк

Ґуна́дза, зи, *ж.* 1) Большая шишка Мнж. 182. 2) Шарообразный свертокъ. Мнж. 182.

Ґура́льня, ні, *ж.* Водочный заводъ

Ґурґу́ла, ли, *ж.*=**Ґорґоля.** Вх Лем 408.

Ґурґу́ля, лі, *ж.*=**Ґуля.**

Ґуцьо́к, цька́, *м.* То же, что и **ґудзик** 3. узелокъ на веревкѣ, нити *Сидів сивий дід і розмотував великий клубок і вїзав ґуцки.* Гн. II. 184.

Ґуш, (ша, *м.* ?). Шишка (на тѣлѣ); зобъ Желех. Гуцул. (В. Дорошенко).

Ґушува́тий, а, е. Покрытый шишками (на тѣлѣ). Желех. Зобастый. Гуцул (В Дорошенко).

Д.

'Д, *пред., сокращ.* **од**. *Мене 'д смерти відборонив.* Рудч. Ск.

Д, *пред.*=**До**. *Д мені. Вояк хоче, аби ви д нему вийшли.* Федьк.

Да, *сз.* 1)=**Та**. 2) Пусть. *Ісуса Христа у поміч просимо, да визволить від гріхів чоловіка.* Чуб. Ш. 19. 3) Почти. *Служила там да зо штирі роки.* Вх. Уг. 235.

Да-ба! *меж.*=**Та ба!**

Да́ва, **ви**, *ж.* Эпидемическая горловая болѣзнь, преимущественно дифтеритъ. *Тепер у нас дава давить дітей.* Зміевск. у.

Давани, **нів**, *м. мн.* Мѣсто, гдѣ складываютъ сѣно и кормятъ имъ скотъ. Шух. I. 172

Да́ванка, **ки**, *ж.* Кормленіе скота зимой. *Вівці тоді саме вийшли на даванку.* Новомоск. у.

Дава́ння, **ня**, *с.* 1) Даваніе. *Воно ж і даванню кінець с.* Мир. Пов. I. 116. 2)= **Дання́** 2. *Давання гірше трутизни.* Ном.

Дава́ти, **даю́**, **даєш**, сов. в. **да́ти**, **дам**, **даси́**, **дасть**, **дамо́**, **дасте́**, **дадуть**, *гл.* 1) Давать, вручать, доставлять, ссужать. *Чи се тії чоботи, що зять дав, а за тії чоботи дочку взяв?* Ни. *Давайте, то й вам буде дано.* Єв. Л. VI. 38. *Було б тобі, моя мати, сіх брів не давати, було б тобі, моя мати, щастя-долю дати.* Мет. 108 *Не давши оброку, не бий по боку.* Ном. *Дай мені грошей. Бог дав чоловікові душу і серце.*—**вíру**, **вíри**. Вѣрить. *Прошу тебе, дай мі віру, скажу тобі правду щиру.* Ни.—**ганьбу́**. Хулить, находить недостатки. *Я парубку ганьби не даю і заміж не пойду.* Маркев.—**гарбуза́**. Отказывать женихy – **добри́день**, **на добри́день**. Желать добраго утра. *По воду йде, добридень дає.* Мет. 71. *Раненько встань, свекорку на добридень дай.* Мет.—**дога́ну**. См. **Догана**.—**дра́ла**, **дра́чки**, **дропака́**. **дьбру**. Убѣгать. *До хлопців дала драла.* Ном. № 8806. *Перелякані жовніри несподіваним нападком.... дали дропака.* Стор. МПр. 122.—**ду́ба**. а) У овчинниковъ: намазывать, намазать овчину настоемъ дубовой коры. Вас. 153. б) Умирать, умереть.—**ду́лі**. Показывать кукишъ.—**зна́ти**. Увѣдомлять, извѣщать, давать знать. *Як мене не буде, то я пришлю свого товариша дати тобі знати, що мене нема.* Чуб. *Сідлай, хлопче, сідлай коня, сідлай вороного,—давай знати в третю роту аж до кошового; давай панам знати, давай панам знати, нехай дають порадоньку волів одшукати.* Мет.—**ка́ру**. Наказывать. *Яку йому кару дати?* Ном. № 8866.—**на бо́же**. Жертвовать на церковныя нужды. *Пішов до церкви, дав на боже.* НВолын. у.—**на-віжки**, *безл.* Дало увидѣть. Употребляется въ значеніи предупреждать, предзнаменовывать какой нибудь примѣтой что либо. *Скоро з двора я виїхав, дало на-віжки, але я все таки поїхав.* Черкас. у.—**на вік**. Предопредѣлять долголѣтіе. *Як не дасть Бог на вік, то воно* (дитя) *і ростом високе, і розумом як старе.* Лебед. у.—**на во́лю**. Предоставлять на усмотрѣніе. *Мачуха пасинку на волю давала: хоч льолю купи, хоч голий ходи.* Ном. № 9377.—**на дзво́ни**. Заплатить, чтобы звонили по умершемъ. *Дали на дзвони й панахиду.* Мкр. Г. 12.—**на па́м'ять**. Въ выраженіи: **Дай, Боже, на пам'ять!** Дай Богъ памяти. *Дай, Боже, на пам'ять,—у вівторок, чи що, се діялось.* НВолын. у.—**на призна́ку**. Оставлять примѣту. *Віти тернові рубайте, по шляху покидайте, мені, брату, пішому піхотинцю на признаку давайте.* ЗОЮР. I. 34.—**на ро́зум**. Надоумливать, наводить на мысль. *Коб йому Бог на розум дав, щоб ударив кого.* НВолын. у.—**озна́ку**. Обнаружить, проявить. *Квітка ма-*

ло не скоротав віку, поки почувся на своїх власних силах і дав добру ознаку свого великого дару. К. Гр. Кв.—**покій**. Оставлять въ покоѣ.—**помочі**. Помогать. *Або мені помочі дайте, або мене з собою візьміте.* Мет. 380.—**помочі-порятунку**. Помогать и спасать. *Нам, гетьмане Хмельницький, батю Зінову Чигиринський, помочі-порятунку дай.* Мет. 408.—**порада, рада**. а) Давать совѣтъ, наставленіе. *Час приходить умірати,—нікому поради дати.* Макс. (1849) 77. б) Давать помощь, помогать, способствовать. *Що все пити та гуляти, да нікому порадоньки дати.* Мет. 221. *Вже вони ради дадуть.* Ном. № 7887. в) Справляться съ чѣмъ. *Ой гвалт, сама в хаті, не дам ради кошеняті.* Нп. г)=**давати порядок**.—**порядок**. Распоряжаться, давать порядокъ. *Ох і рад же б я, дитя мов, до тебе встати, порядок дати, да сирая земля двері залегла, оконечка заклепила.* Мет. 150. —**сторчака**. Падать внизъ головою.—**честь-хвалу**. Оказывать почести. *І панові нашому честь-хвалу дайло.* Чуб.—**чолом**. Кланяться. *У намет уступає, пану Филоненку, Корсунському полковнику чолом дає.* Мет. 41. См. **Чело**. 2) Подавать. *Давай вечеряти! Давай коні! Ой дайте ж мені холодної води.* Мет. 95.—**руку**. Подавать руку. *Устав, поздоровкавсь до їх,—дав одному руку, другому.* Грин. II. 13. *І шапки не зняв, і руки не дав, не прощався зо мною.* Мет. 67, 3) Давать, предлагать, сулить. *Даю йому за скриню два карбованці, а він править п'ять.* 4) Допускать, позволять. *Свої люде, не татари,—не дадуть загибати.* Ном. *Ой хвортуно, хвортунино, що ти учинила? дала серцю спізнатися, далі розлучила.* Мет. *Не дай пропасти на чужині.* Шевч. 5) Выдавать замужъ. *Не дайте мене за п'яниченьку.* Мет. 67. *Синів женить, а дочок давать, родичів на весілле звать.* Мет. Тоже значеніе и—**заміж**. *Ой дбай, мати, дбай, да дочку заміж дай!* Мет. 6) Задавать, давать почувствовать. *Я тобі дам! Як дам тобі стиха лиха,—повік не забудеш. Хоч я не дам, хоч я не дам, так дасть моя мати,—таки тобі лихо йметься із нашої хати.* 7) Бить, ударять, ударить. *Як дав ногами в дно у бочку,—воно так і вискочило, і горілка витекла.* Грин. I. 222. *Дав йому, що аж каганці засвітилися.* То же значеніе слѣдующихъ выраженій: **Дати духопелу, духопелків, духу.—матланки**. Отколотить, отдуть. Ном. № 3639.—**пам'яткового**. Наказать битьемъ такъ, чтобы помнилъ.—**парла**. Трепку дать О. 1862. VI. 45. *І овечок у нас була ватага, то й не підходь було воряга, бо вже дамо парла!*—**запотилишника, потилишника**. Дать подзатыльникъ.—**прочуха**. Поколотить.—**товкача**. Дать тумака.—**чосу, шваби, шкварки**. Отколотить. *Як дам шкварки, то буде тобі жарко.* Ном. № 3617. 8) **Давай!** Да и ну! *Він узяв тую горілку, давай пити її обоє.* Чуб. *Як ухоплю чорта патера за ноги і давай ним, неначе келепом, трощити бісів.* Стор. МПр. 47 9) **Давай! давайте!** Будемъ! Ну! Нуте! *Давайте йти!* 10) **Даймо**. Положимъ. *Даймо, що він і добрий кухарь, але все таки....* Брацл. у. **Даймо на тес**. Допустимъ, предположимъ. *Даймо на тес, що воно було заїць, а хто ж його курей поїв? Мабуть то був вовк, або лис.* Бердич. у

Дава́тися, даю́ся, даєшся, сов. в. **да́тися, да́мся, даси́ся**, гл. 1) Даться, отдаться. *А довго покружляв й коло Трапезонда: не дався в руки.* Морд. *Ох, не дамося, панове молодці, ми.... у неволю.* ЗОЮР. *Сію конопельки дрібні зеленькі, самі не беруться, мені не даються.* Чуб. V, 3. 2) Позволить, допустить. *Було тобі уродиться, було тобі вдаться, було тобі та й не даться з себе насміяться. Не давайся кожному вітрові повівати.* Ном. № 3840. 3) Быть даннымъ, имѣться. *Як би то далися орлиної крила, за синім би морем милого знайшла.* Шевч. 27. *Коб далося хоч одну годину, як прийшов отець, то б вирятував.* ПВолын. у. 4) **Да́тися знати**.—**у знаки**. Дать себя знать, помнить, почувствовать. Ном. № 414. *Чи ще ж тобі не далася тяжкая неволя знати.* Дума. *Було тобі Хмельницького у вічні часи не займати; бо дався мені гетьман Хмельницький гаразд-добре знати.* Мет. 394. *Дамся ж я їм у знаки!* Стор. МПр. 99. 5)—**на підмову**. Дать себя обмануть. *Я.... такої (дівчини) жду, щоб ся не дала парубкові на підмову.* Федьк. Пов. 6)—**в тямки**. Дать себя помнить. *Мабуть добре Московщина в тямки їй далася! Бо ночі тільки й знає, що москаля кличе.* Шевч 7)—**на мову, на речі**. Быть разговорчивымъ, краснорѣчивымъ. *Улита чогось на речі не давалась: якась смутна наче зробилась.* Г. Барв. 218. *Друге на речі не дається, а в неї слово—як струмочок дзюрчить.* Г. Барв. 422. 8)—**у вічі**. Показаться на

глаза. *Привів його до матери, а сами повертались, не дались у вічі матері.* ЗОЮР. II. 52. 9)—**на я́вку.** Показаться. *Це вещ така невидима* (чорт), *а то якось то він на явку дався.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дове́ць, вця, *м.* Подающій, даватель *Від злого давця бери й кація.* Ном. № 10640.

Дави́ло, ла, *с.* Прессъ, нажимъ. Аф. 372.

Дави́льця, ців, *с мн.* Щипцы для орѣховъ.

Дави́на, ни, *ж.*=**Давнина.** Ум. **Дави́ночка.** *Я собі ізгадаю давню давиночку.* Гол. III. 385.

Дави́ти, влю́, виш, одн. в. **давну́ти, давну́, давне́ш,** *гл.* 1) Давить 2) Сжимать, стискивать. *Давить, як мороз бабу.* Ном. № 4003. *Ні не дави, туманочку, сховай тілько в полі.* Шевч. 95. 3) Выжимать. *Сир ізпв, а на масло давить* Ном. № 12215. 4) Душить, давить. 5) Притѣснять, угнетать. *Так судили Божа воля, щоб давила нас недоля.* К. Досв. 112. 6) Раздавливать, давить. *Да як же стерпіти, коли притьмом давлять кармазини людей по дорогах.* К. ЧР. 193.

Дави́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Давиться. *Не дуже й жує, так цілком і ковтає, аж давиться.* Кв. *Трохи був на смерть не подавився. І Петро йому й каже: се тобі, старче, так Бог зробив за те, щоб другому не бажав давитись.* Стор. I. 24.

Да́ві, *нар* Сегодня утромъ. Вх. Зн. 14.

Давлю́чий, а, е. Трудно проглатываемый (о пищѣ). См. Давучий.

Давне́зний, а, е. Очень древній. *Сим робом передано нам сю давнезну пам'ятку писаного слова зо всіма її уникодинами, перекрутками.* К. Іов.

Давнеколи́шній, я, е. Давно когда то бывшій, давно прошедшій. *Давнеколишній та ясний приснився сон мені.* Осн. 1862. V. 3.

Давнене́зний, а, е. Чрезвычайно старый; очень древній. *То давненезний дід.* Уманск. у.

Давни́м-давно́, *нар.* Очень давно.

Давнина́, ни́, *ж.* Старина, древность. *Стали теревені гнуть, давнину згадувать; потрошки-потрошки і розбили свою тугу.* Стор. II. 15. **Да́вня давнина́.** Давно прошедшее время. *Давня то давнина, а нас вчора ділось.* МВ. *Що мені нагадала ця пісня? Яку давню давнину пригадала вона мені! І мою молодість, і мою покійницю, і мої літа давні.* Левиц. *У притчах-приказках уста мої отверзу, про давню давнину тобі я возглаголю.* К. Псал.

Давни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Дѣлать давнимъ.

Давни́тися, нюся, ни́шся, *гл.* Дѣлаться давнимъ, старымъ.

Да́вній, я, е. 1) Давній. *Се. може і давній бідний невольник із неволі утікає.* Макс. (1849) 45. *Вони не так стари, як давні.* Ном. № 8645. *В давній дуже жив він вік.* Котл. 2) Древній, старинный. *Дві церкви,—одна мурована висока, друга дерев'яна і давня сильно.* МВ. I. 16. *В давні времена, як ходив по землі Бог з Петром і Павлом.* Чуб I. 56. **Да́вня річ, да́вня давнина́** Давно минувшее. Рудч. Ск. I. 59. 3) Прежній. *Давні пригоди боронять від никоди.* Ном. № 1753. *Шапка сива, виступки козацькі настоящі, ще давніх козаків.* МВ.

Давні́сінько, *нар.* Очень давно. *Та вже вона давнісінько моя.* Кв. II. 187.

Да́вність, ности, *ж.* 1) Давность. *Давність земська.* Л. Ст. 2)=**Давнина.** *Не задавить тому серця, чий рід з давности ведеться.* К. Досв. 112.

Давні́ш, *нар.* 1) Сравнит. ст. отъ **давно́.** 2) Ранѣе. *На біса щук пускаєш, пане-брате?* (у ставок). *Усіх лящів позводиш— їх щуки зайдять....—„Даремна річ",—сказав хазяін, „жалкую, чом давніш не звів".* Гліб. 42.

Давні́шній, я, е. Давнишній. *Тільки де-не-де димок над кручею піднімається, та по вітру, як давнішняя слава Синопа, розлітається.* Морд. (Млр. л. сб. 92)

Да́вно, на, *с.* (Употребляется только въ косвенныхъ падежахъ). *А тут бур'ян, піски, тали, і хоч би на сміх де могила о давним давні говорила.* Шевч. 378. *І батьки наші казали, що зробив ти в давні давна.* К. Псал. **З да́вна, з да́внього да́вна, з да́вніх дове́н.** Издавна, съ незапамятныхъ временъ. *Був собі дід та баба, з давнього давна у гаї над ставом удвох собі на хуторі жили.* Шевч. 98. *Ви, тітко, кажете, що се Музичин грунт, з давніх давен. Адже ж у давнього Музики було багато степу.* Левиц. Пов. 373. *Це ще з давніх давен у нас повелося.* Харьк. г.

Давно́, *нар.* Давно. *Да вже ж моєї дівчиноньки давно не було.* Чуб. III. 149.

Давномину́лий, а, е. Давнопрошедшій.

Давну́ти, ну́, неш, *гл.* См. **Давити.** Желех.

Давня́шній, а, е=**Давні́шній**. *Давняшня знакома.* Рудч. Ск. II. 158.

Давону́ти, ну́, не́ш, гл. Сильно давить. *Так її давонув, мало що духу не видавив.* Чуб.

Давучий, а, е (Отъ **давити**). 1) Терпкій (о вкусѣ). 2) Удушливый. *Давучий чад.* Конст. у.

Давучка, ки, ж. Терпкій фруктъ. *Стане давить отут, наче грушу давучку їси, да вдавишся.*

Дадакати, каю, еш, гл. 1) Болтать. 2) Гоготать. *Гуски дадакають.* Вх. Лем. 408.

Дадакач, ча, м. Болтунъ. Вх. Лем. 408.

Да́де, нар. Гдѣ нибудь. Вх. Лем. 408.

Дадекой, дадеколи, нар. Иногда. Вх. Лем. 408.

Д'аджéж, нар. (Вм. да аджеж)=**Аджеж**.

Да́ден. Кто нибудь. Вх. Лем. 409.

Дазь-бі,—Віг, нар.=**Дасть-бі**. *Чи вже не варатимете галушки оце?—Ні, серце, бо борошеця в нас дазь-бі.* У Гул. Арт. какъ существ.: *Як їсти дазьбіга та ще й гладкими буть.* О. 1861. Ш 97.

Да́йка, ки, ж. Даяніе. Харьк. Манж.

Дак, сз. 1) Такъ, да, но. *Рада б душа в рай, дак гріхи не пускають.* Ном. *Ой у полі да криниченька, тілько водиця сльозиться, не рад чумак да чумакувати, дак не мусить оплатиться.* Мет. 459. *„Куди ти, вовче, біжиш?“—„До вдови за поросям.“—„У неї ж одно.“—„Дак щоб не було й того.“* Ном. № 10718. 2) То, такъ. Єв. Мр. XII. 19. *Оттоді то Барабаш, гетьман молодий, як у кума свого Хмельницького дорогою напитку напився, дак у його і спать повалився.* Мет. 386. *Не ти мені скажеш, дак мати: було б убогої не брати.* Мет. 48. *Дівчино моя Переяслоско, поцілуй же мене, моя ластовко!—Дак що ж, дак ну ж, дак поцілую, да у тую губоньку да золотую.* Мет. 5. *„Колядуй, баране!“—„Не вмію, пане.“—Дак лізь у вікно!“—„Дак роги, пане!“* Чуб. Ш. 428: 3) **Дак же ні**. Да нѣтъ же. 4) **Як нема́, дак нема́**. Нѣтъ какъ нѣтъ. *А в неділеньку рано-пораненьку козочки як нема, дак нема.* Мет. 229.

Да́кодн, нар. Иногда. Вх. Уг. 235.

Да́котрий, а, е. Кто нибудь. Вх. Лем. 408.

Да́кус, нар. Немного. Вх. Лем. 408. Ум. **Дакусчик**. Вх. Уг. 235.

Далда́, ди́, ж. **Далда́-балда́** въ загадкѣ—свинья. Ном., стр. 294, № 122.

Д'але́, сз.=**Але́**.

Да́лебі́, да́лебі́г, пар. Ей-ей, право. *Далебі, що правда.* Макс. *Ой не смійся, дівчинонько, далебі не смійся! Я у тебе молодої отрути наївся.* Мет. 90. *Ей, шануйся, коли хоч, бо далебі колись тимно-здо-тло спишу на спині.* Ном. № 3600. *А мої (діти) вже й геть то живучі. Такого їх, такого їх, що далебі не знаю, що й діяти.* Левиц. I. 139.

Да́лебо, пар.=**Далебі**. Чуб. V 342.

Д'але́ж, сз.=**Алеж**.

Дале́зний, а, е. Очень далекій

Дале́зно, пар. Очень далеко.

Да́лека. Употребляется какъ существ., но безъ имен. пад. *Не боїться нілякого далека. Забачив Бог і з далека, та ще з далекого далека.*

Дале́кий, а, е. 1) Далекій, дальній. *До любої небоги нема далекої дороги.* Ном. № 8759. *Чи то граки, чи то галич, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі.* К. Досв. 242. *Доріжка, доріжка та широка і далека.* Мет. 241. 2) Отдаленный, далекій. *Степ широкий, край далекий, милого не бачу.* Мет. 64. *По далекому Дунаєчку злая буря виходжає-виступає. В далекому краю в чужу землю.... заховають.* Шевч. 73. *Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки, одна, як та пташка в далекім краю.* Шевч. 27—82. Ум. **Далече́нький**. *Тепер нічка темненька, доріженька далеченька.* Чуб. V. 873.

Дале́кість, кости, ж. Да́ль. *Он те місце!—промовила Тодозя, легенько кивнувши носом на сизу далекість.* Левиц. I. 442. *Вона все дивиться пильно-пильно в сині далекости.* МВ I.

Дале́ко, пар. 1) Далеко. *На Чорнее море.... далеко полядає.* ЗОЮР. I. 28. *Добре далеко чутно, а ледаче ще далі.* Ном. № 4451. *Далеко, як оком сягнеш.* Ном. № 7745. 2) Долго. *Ой високо соколові до неба літати, ой далеко козакові до осени ждати.* Мет. 7. Ум. **Далече́нько**. *Далеченько одійшла од свого села.* Кв. II. 226.

Далекогля́д, ду, м. Телескопъ. *Ся труба телескоп або далекогляд.* Ком. I. 89.

Да́леч, чі, ж. Даль. *Він любив у той час довго, довго дивитись на чорний чорніговський бір, на сизу далеч, неначе там записана була його доля.* Левиц. Пов. 331.

Далече́нний, а, е. Очень далекій

Далече́нький, а, е. Ум. отъ **далений**.

Далече́нько, *нар.* Ум. отъ далеко.

Далечинá, нí, *ж.* Даль. *Не лка там далечина. Сохну, чахну в далечині, всяк день умíраю.* Гол. III. 367.

Далечíнь, ні, *ж.* Большая даль. *Куди ісмлі за один день обійти таку далечінь, що має 900 мілíйонів верстов.* Ком. I. 25.

Далéшній, я, є. Прибывшій издалека. *Чи ви далешні?* Лохв. у. Слов Д. Эварн.

Далинá, нí, *ж* = **Далечина.**

Далúти, лю́, ли́ш, *гл.* Отдалять

Далúтися, лю́ся, лишся, *гл.* Отдаляться.

Дáлі, дáлій, *нар.* Срав. ст. отъ далеко. *У дурня до Юр'я, у розумного далі. „Старе, село горить!"—„А я за суму та далі посуну".* Ном. № 4992. 2) Потомъ, послѣ. *Гомоніли люде на селі, а далі й розійшлися.* МВ. I. 106. *Ой, хвортуно, хвортунно, що ти учинила? Дала серцю спіпатися, далі розлучила.* Мет. 63. 2) Вскорѣ. *Далі прийде. Степан вже дали прибіжить за сокирою. Вже далі вечір... Вже далі хліба не стане.* Далі-далі. Скоро, въ скоромъ времени. *Ви вже далі-далі онучат дружитимете, а в мене ще й діти мої сірточки на в'язях висять* 4) Подальше. *Ти, дівчино, ти, подобна, не здавайся на підмову, бувай добра; бо дворянин то поганий: як їздив дівчину, а сам далій.* Млр. л. сб. 5) **Дáлі-подáлі.** Спустя нѣкоторое время. *Винен був гроші і не віддавав, а далі-подалі віддав.* Харьк. у.

Далíчко, *нар.* Далеко. *Пасіка гей далічко від хати.* Федьк.

Дáль, лі, *ж.* = **Далечина.** Кв. (Желех.).

Дальнинá, нн, *ж.* = **Далинá.** *Як би допомогти оку людському прозирнути за далеку дальнину.* Дещо.

Дáльній, я, е. Дальній, отдаленный. *Та болить серце й головонька, бо чужа, дальня сторононька.* Бал. 39. *Дальні печери.* Левиц. Пов. 348.

Дальнозóркий, а, е. Дальнозоркій. Гайсинск. у.

Дальноóкий, а, е. Дальнозоркій. Козелецк. у.

Дальш, дáльше, *нар.* 1) Сравнительная степень отъ далéко. *Вони тікають від мене, а я мов помелом їх мету та все дальш, та все дальш у пекло пру та пру.* Стор. МПр. 47. 2) = **Далі 2.** 3) Прочь. *Да я й цілкового не хочу; цур тобі поганий, дальш!* Кв.

Дáльшній, а, е. 1) Сравв. ст. отъ далекий. 2) Слѣдующій. *Муку сьогодні і завтра, і дальшого дня ходити.* Єв. Лук. XIII. 33.

Дáмка, ки, *ж.* Шашка. Павл. 33. **Гуля́ти в дáмки.** Играть въ шашки. *В хлюста, в пари, в візка грали і дамки по столу совали.* Котл. Ен. Ум. **Дáмочка.**

Дамни́ця, ці, *ж.* Шашечница. Павл 33.

Дáмочка, ки, *ж.* Ум. отъ дамка.

Дан, ну, *м.* Сголбъ, стоянъ Чуб. VII. 575.

Данúна, ни, *ж.* Дань Єв. Л. XX. 22. *І нехай йому данину принесуть царі єрейські.* К. Псал. 164.

Дáнка, ки, *ж.* То, что дано, даяніе. *Обіцянка, а не данка—дурному радість.* Ном. № 4515.

Данна́, нóї, въ видѣ сущ. ж Данная, письменный актъ на владѣніе недвижимымъ имуществомъ.

Дання́, ня́, *с.* 1) Отрава вообще, въ частности же яйца насѣкомыхъ, брошенныя въ водку, которую подносятъ тому, кого хотятъ отравить. Кіевск. г. *Як мені було йти на весілля, коли Солов'їха отроїла б мене з своїх рук, дала б дання в чарці горілки, як би могла.* Левиц. Пов. 342. 2) Заговорное питье. *Дання гірше прутизни.* Ном. *Се вже так, з дання причина.* Чуб.

Дáнок, нку, *м.* Даяніе, даръ, пожалованье. Ум. **Дáночок.**

Данцівни́к, ка́, *м.* Танцоръ. Шух. I. 33.

Данцюва́ти, цю́ю, єш, *гл.* Танцовать. Шух. I. 33.

Дань, ні, *ж.* Дань. *Колись був у Київї якийсь князь, лицар, і був коло Київа змій, і кожного году посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину.* ЗОЮР. II. 27. *Дізнались турки, злі недовірки, підписалися до Почаїва що-году дань давати.* Чуб. I. 161.

Дар, ру, *м.* 1) Даръ, даяніе. *Ні дар, ні купля.* Ном. № 7619. *Що ж нам за дар везуть? Срібло та золото.* Чуб. III. 39. *Вийшов дари та й роздав.* Федьк. Пов. *Ви знаєте добрі дари давати дітям вашим.* Ев. Лук. XI. 13. **Бóжий дар.** Св. Причастіе. *До Божого дару з чортовими ногами* Ном. № 136. 2) Дарованіе, талантъ, даръ. *Незвичайний дар розмови і оповідання.* Левиц. Пов. 146. *Квітка.... дав добру ознаку свого великого дару.* К. Г Кв. 18. Ум. **Дáронько.** Мл. л. сб. 218.

Дáра, ри, *ж.* = **Дар.** *Що сьому наняті за дару дати?* АД. I. 19.

Дара́, ри́, *ж.* 1) Антидо́ръ. 2) Причастіе. *Не говівши дару ковтнув.* Ном. № 5752.

Дара́ба. би, *ж.* Плотъ изъ сплавного лѣсу. Шух. I 181, 182. *Пливе дараба, а керманич на березі поплдає.* Млак. 4.

Дара́бчик, ка, *м.* Кусочекъ. *Загубив я дарабчик свічки.* Гол. IV. 498. *Дарабчик хліба.* Вх. Зн. 14.

Да́рбенний, а, е. Дарственный. *У нас эсмля дарбенна, ми живемо на дарбенній землі, що поміщик наділив.* Павлогр. у. (Залюбовск.).

Дарéвний, а, е = Даремний. *Тому і світ великий, кому хліб даревний.* Ном. № 1418.

Дарéмне, дарéмно, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно. *Умер той, що даремне давав.* Ном., стр. 90. 2) Напрасно, тщетно. *Даремне його дожидався,—не прийшов.* 3) Безъ пользы, даромъ. *Ой місяцю! світиш, та не грієш, тільки даремне в Бога хліб їси.* ЗОЮР. I. 148.

Дарéмний, а, е. 1) Даровой, безвозмездный. *Даремному коню в зуби не заглядають.* Ном. 2) Напрасный, тщетный. *Горбатого лічити—то, брате, даремна праця. То даремна річ,—духовній не так написано.* Левиц. Пов. 82.

Даремні́сінько, *нар.* 1) Совершенно даромъ. 2) Совершенно напрасно. *Даремнісінько ви, панночко, боялися.* КС. 1883. II. 467.

Дарéмно. См. **Даремне.**

Дарéмщина, ни, *ж.*=**Дарівщина**

Дари́ти, рю́, риш, *гл.*=**Дарувати 1** и **2.**

Дари́ця, ці, *ж.* Подарокъ. *Всім дівчатам запродував, а своїй Паулиці даром давав, даром, даром, дарицею.* Чуб. Ш. 210.

Дарівни́к, ка́, *м.* Даритель. Такъ называется и дарящій новобрачнымъ на свадьбѣ. МУЕ. Ш. 168.

Дарівщи́на, ни, *ж.* Подаренное. *Ми на дарівщині житимемо.* Харьк. г.

Дарі́жний, а, е. Подаренный, даровой. *Пан дав йому десятину землі навічне, подарував йому. Так він на тій даріжній землі розвів садок.... Той садок його, бо земля даріжна.* Полт. г.

Дарі́ння, ня, *с.* Деревіе.

Да́рма́, *нар.* 1) Ни за что, напрасно, понапрасну *Тоді б не сердився да́рма.* Ком. II. 2) Ничего не значитъ, пускай его, ну его, нужды нѣтъ, ничего. *Дарма́—лрма, аби б воли були.* Ном. *„Тату! лізе чорт у хату!“—„Дарма́, аби не москаль.* Ном. № 809. *Мо' то й не ваше, та дарма́, беріть уже.* 3) Не хуже чѣмъ, не уступаетъ. *Вітряк мелє дарма́ водяного млина.* НВолын. у. *Таке солодке зілля, дарма патоки.* НВолын. у. 4) **Дарма́ що.** Не смотря на то, что; не взирая на то, что; хотя. *Одвітував Оврам і каже: Ой зважився б я сказати щось добродієві моєму, дарма́, що пил і попіл.* К. Св. II. *Дарма, що голий, да в під'язках.* Посл. **Да́рма-га́рма.** Ни съ того, ни съ сего. *Причепився дарма-гарма, задивився, що я гарна.* Нп.

Да́рмо, *нар.*=**Даремне.** Ном. № 6120. *Зненавиділи мене дармо.* Св. I. XX. 25

Дармови́й, а́, е́=**Даремний 1.**

Дармови́с и дармові́с, су, *м.* 1) Безполезно висящая вещь. 2) Пелерина въ шинели. 3) Брелокъ, подвѣска, подвѣсное украшеніе. Шух. I. 127, 299. 4) Лишній участникъ въ дѣлѣ, человѣкъ, присутствующій безъ надобности. *Чого тут виснеш, дармовісе?* 5) Phallus impotentis. 6) *мн. ч* Связь, перекладина между двумя кольями.

Дармоїд, да, *м.* Дармоѣдъ, тунеядецъ, паразитъ. *Одчепися, дармоїде, бо до мене кращий їде.* Нп. *Тут дай Боже самому з сем'єю пропитатись, а він ще й дармоїдів набірає.* Кв. Пов. II. 20.

Дармоїдка, ки, *ж.* Дармоѣдка, тунеядка

Дармоїдний, а, е. Даромъ ѣдящій, тунеядный.

Дармоїдня, ні, *ж.* Дармоѣдство, тунеядство.

Дармоїдство, ва, *с.* 1) Дармоѣдство, тунеядство. *Пахло нищотою та хижим дармоїдством.* К. Дз. 40. 2) *Соб.* Тунеядцы *Усюди повно в його дармоїдства, лежачим хлібом набивають пузо.* К. Псал 82.

Дармоїжки, жок, *ж. мн.* Тунеядство **Піти на дармоїжки.** Пойти на хлѣба къ кому.

Дармоїжкувати, кую, куєш, *гл.* Дармоѣдничать, тунеядствовать.

Дармоїжний, а, е=**Дармоїдний.**

Дармоїжник, ка, *м.*=**Дармоїд.**

Дармоїжниця, ці, *ж.*=**Дармоїдка.**

Дармо́й, мо́ю, *м.* Рѣшето съ большими отверстіями. Гайсин

Дарморо́с, су, *м.* Раст., лицій, Lycium barbarum. Анн., 202.

Дармува́ння, ня, *с.* Пребываніе безъ употребленія.

Дармува́ти, му́ю, еш, *гл.* Быть безъ употребленія. *Чи в тебе ця сокира дармує? позич її на час. Нема нікде кавал землі, аби дармувала.* Гол. III. 41.

Дарна́ неді́ля. Ѳомино воскресенье.

Дарни́к, ка́, *м.* Артосъ. *Іду я з дарником і з паскою, до мене пани з доброю ласкою.* Чуб. I. 95. Ум. **Дарничо́к.**

Дарова́ний, а, е. Подаренный. *Дарованому один кінець.* Ном. № 4614. *Дарованому коневі в зуби не дивляться.* Ном. № 4616.

Даровизна, ни, *ж.* Подаренныя вещи. *Оце свита—даровизна.* Черкас. у.

Даровизно, *нар.* Даромъ, въ подарокъ. *Він дав даровизно мужикам землі.* Верхнеднѣпр. у.

Даровий, а́, е́. Даровой.

Даровина́, ни, *ж* Жертва. *І обернувсь Господь до Авеля і до його даровини.* К. Св. П.

Даровитий, а, е=Даровий.

Даровиця, ці, *ж.* Даровое, доставшееся даромъ.

Даровище, ща, *с.* Родъ дѣтской игры, въ которой попавшій палкой по палкѣ противника кричитъ. *„Дарую коня! дарую вола!“* и т. д. КС. 1887. VI. 472.

Даровний, а́, е́. Даровой. *Хиба ж у нас дрова даровні?*

Да́ром, *нар.* 1) Даромъ, безвозмездно *Вам дівочкам роспродає, Галочці даром дає.* Мет. 302. *Поймайте мені перловий вінок, я вам, молода, даром не схочу: первому рибалочці—перловий вінок, другому рибалочці—щирозлотий перстень.* Чуб. III. 305. *Ті вже повмірали, що даром давали, давно їх нема.* Ном. 4626. 2) Напрасно, попусту; безъ пользы. *Вже не даром Левко каже.* Кв. II. 249. *Нехай таки я не даром житиму на світі.* Кв. I. 158. **Се щось не да́ром.** Это что то не спроста. 3) **Да́ром що=Дарма́ що.** Ном. № 405.

Дарома́, *нар.=Дарма.* О. 1861. VI. 62. *А ясно, ясно—дарома, що ніч* О. 1862. V. 78

Да́ронько, ка, *м.* Ум. отъ **дар.**

Дарува́ння, ня, *с* Дареніе.

Дарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Дарить. *Свого не даруй, чужого не бери* Ном. № 9671. *Вола дарують без ярма* Ном. *Сестриці, ви порадниці, порадьте ж ви мене, чим тестя дарувати?— Даруй, братко, дари, собі дівочку бери.* Мет. 186. 2) Давать, награждать, жаловать. *Не все ж Бі́г дарує, про що люд міркує.* Ном. № 71. *Ца́рівну оддав, щастям дарував.* Чуб III. 272. *Господь його донею дарує.* 3) Жертвовать чѣмъ. *Та візьміть мене самого, на Чорне море пустіте. Нехай я буду на Чорному морі своєю головою дарувати, аж не товариства сердешного невинні душі терпіти.* КС. 1882. XII 487. 4) Прощать, извинять. *Даруй мені, я вже більше не буду. Що твоя жінка мене обідила,— я їй те дарую.* МВ. I. 12. *Хто буде сей сон рано і вечір читать, того буде Господь на страшнім суді, на будущому віку гріхами дарувать.* Мил. 15. 5) **Дарува́ти життя́м, душе́ю.** Пощадить жизнь. *Став же він у пана милости прохати: чи не можна, пане, життям дарувати?* Лохв. у. *Бери гроші, аби дарував душею.* Черкас. у.

Дарува́тися, ру́юся, ру́ється, *гл.* Дарить кому. *У нас така установка, що родина, як їде в гості,—дарується.* Федьк. Пов.

Дару́нок, нка, *м.* Подарокъ. О. 1862. IV. 35. *Ой що то мені за такі дарунки: білі перла і коралі білу шию гнули.* Нп.

Дасть-бі, *нар.* Т. е. **Дасть Бі́г.** 1) Богъ дастъ. Обыкновенная форма отказа нищему. 2) Нѣтъ, не имѣется. **Ходи́ти за дасть-бі з то́рбою.** Хлопотать и получать отказы.

Дат, ту, *м.* Количество молочныхъ продуктовъ, даваемыхъ собственникомъ **полонини** хозяевамъ пасущагося на ней скота. Шух. I. 189, 197.

Да́та, ти, *ж.* Число мѣсяца.

Да́тешній, я, є. Платящій подать. Лебед. у.

Да́ти, ся. См. **Давати, ся.**

Да́тка, ки, *ж.* Подачка. *Підлизується до панів; звик на датки, то де вже йому до роботи.*

Да́ток, тку, *м.* 1) Даяніе. *Придаток не стоїть за даток* Ном. № 10590. 2) Подаяніе. *Даток убогому вчинити.*

Датува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Датировать.

Дах, ху, *м.* Кровля, крыша. *Летів птах через Божий дах: „тут моє діло на огні горіло.“* Ном. № 294. *Тріщало, неначе дах зривало з хати.* Стор. МПр. 37. Ум **Дашо́к.**

I. **Да́ха, хи,** *ж.* Родъ короткой шубы шерстью наружу, съ капюшономъ и широкими рукавами, которые не надѣвались. *Тоді став князь у волосяну даху одягатьсл.* ЗОЮР. I 175. *Обув ноги не в ремінь, не в ремінь, а в чоботи із сап'яну, із*

сап'яну. Шитий через все шовками—кругом стану. Одяг плечі не в жупан, не в жупан, надів даху, став як пан, став як пан. Вовна зверху так і має, так і має, ззаду кобень так і грає. так і грає, а рукава да широкії, широкі: задасть молод всякій дівонці роботи. ЗОЮР. I. 175.

II. Да́ха, хи, *об.*=**Давець**. *Коли даха; так будеш і взяха.* Ном. № 10650.

Да́харь, ря, *м.*=**Давець**. *Будеш дахарь, будеш і взяхарь.* Ном. № 10650.

Даховий́, а́, е́. Кровельный. *Сонечко вже по даховому моху красним світом грає.* Осн. 1861. IV. 155.

Да́хто, *мѣст.* Кто нибудь. *Як дахто не піде, а дово бавит, то му мовят....* МУЕ. Ш. 57.

Да́ча, чі, *ж.*=**Данина**. *„Годі тобі, пане куме, листи королевські держати, дай мені хоч прочитати!“—„Нащо тобі, пане куме, їх знати? ми дачі не даєм, в військо польське не йдем.* АД. II. 9.

Да́чка, ки, *ж.* Денежный сборъ, податной сборъ. Шух. I. 51.

Даша́, ші́, *ж.* Большое **рядно** (см.). Борз. у.

Дашúти, шу́, шúш, *гл.* Крыть кровлю.

Дашо́к, шка, *м.* 1) Уменьшит. отъ дах. 2) Знакъ (ˆ) надъ долгой или перемѣнной гласной: ô, ê. 3) Козырекъ фуражки.

Да́що, *мѣст.* Что нибудь, сколько нибудь. МУЕ. Ш. 55.

Да́як, *нар.* Какъ нибудь. Вх. Лем. 409.

Даúти, даю́, даéш, *гл.*=**Давати**.

Дбайли́вий, а, е=**Дбалий**. Борз. у.

Дба́лий, а, е. Рачительный, старательный, заботливый. *А тим часом у дбалої господині-паніматки вже й обід постиг.* Левиц. I. 174.

Дба́лість, лости, *ж.* Рачительность, старательность, заботливость.

Дба́ло, *нар.* Рачительно, старательно, заботливо.

Дба́ння, ня, *с.* Радѣніе, стараніе, заботливость.

Дба́ти, дба́ю, дба́єш, *гл.* 1) Радѣть, стараться, заботиться. Ев. Л. XII. 11. *Ой дбай, мати, дбай, та мене замуж дай.* Лавр. 45. *Ой, козаки, ви, бідні невольники, кажу я вам: добре дбайте, в городи́ християнські утікайте.* ЗОЮР. I. 213. *Добрий пан: ні б'є, ні лає, та нічим і не дбає.* Ном. *Панове молодці! Добре дбайте: собі гетьмана наставляйте, бо я спар, болію, більше гетьманом не здолію.* Макс. (1849). 78. *У пеклі все тепло, а піди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. 2) Обращать вниманіе. *Знаємо, що не дбаєш ні про кого, бо не дивúшся на лице людей.* Ев Мр. XII. 14. 3) Пріобрѣтать. *У їх доля дбає, а сиротї треба самому придбать.* Шевч. 133. *Коли місяць май, кождий собі дбай.* Ном. № 448. 4) **Ду́мку дба́ти.** Держать на умѣ, на мысли, измышлять. *Сидить Сава, листи пише, Сава думку дбає, ой вже Сава, та пан Сава гадку замишляє.* Чуб. V. 965.

Дба́тися, дба́юся, дба́єшся, *гл.* Заботиться о себѣ, обращать на себя вниманіе. *А п'яниця та не дбається, йде до церкви, не вмивається.* Чуб. V. 591.

Дба́ха, хи, *об* Рачитель, рачительница; пріобрѣта́тель, пріобрѣтательница.

Дбач, ча́, *м.* Пріобрѣтатель, рачитель.

Дба́чка, ки, *ж.* Пріобрѣтательница, рачительница.

Два, дві, два, двох, *чис.* Два, двѣ, два. *Палиця два кінці має.* Ном. *В той час безбожнії бусурмани набігали і тих двох братів порубали.* Макс. (1849). 24. *Усе доводиться робити їм двом. Горох сію два стручки,— роди, Боже, чотирі, щоб його дівчата зносили.* Чуб. Ш. 41. *Винного двома батогами не б'ють.* Ном. № 7474. *Ой плавало дві утінки да під млинком.* Чуб. *Не годиться дві шапки надівать на го́лову.* Чуб. См. **Дві**.

Двадньо́вий, а, е. Двухдневный. НВолынск. у.

Два́дцятеро, *чис.* Двадцать **душъ**, штукъ и пр. Чуб. II. 36. *Двадцятеро обізвалось, що бачили все теє і як з грішми злапали Левка.* Кв. Нов. Ум. **Двадцятíрко.**

Двадця́тий, а, е, *чис.* Двадцатый. *Уже Павлусеві минув і двадцятий, вже б він і на вечорниці пішов, так мати не пуска.* Стор. I. 61.

Двадцятíрко, *чис.* Ум. отъ **двадцятеро**. *Нема і двадцятірка индичат.* Борз. у.

Двадця́тка, ки, *ж.* 1) Двадцать, два десятка чего либо. Вас. 150. 2) Гривенникъ (=20 грошей). Подольск. и Волынск. губ. 3) Полотно въ двадцать пасмъ. 4) Рыболовная сѣть, въ 1/4 арш. которой помѣщается 20 ячей и въ длину, и въ ширину. Вас. 187.

Двадця́тник, ка, *м.* Двадцать пасмъ.

Двадця́ток, тку, *м.* Двадцать. *До літ двадцятка сяк-так було, а в сім час і того не стало.* Млр. л. сб.

Два́дцять, ти́, *чис.* Двадцать. **Два́дцять**

дéсять Тридцать. Макс. **Двáдцять з óком**, Двадцать одинъ.

Двáйцять и пр.=**Двадцять** и пр.

Дванáдцятеро, *чис.* Двѣнадцать душъ, штукъ; дюжина. *Була така жовна, мала дванадцятеро дітей, тії діти мали всі по дванадцятеро дітей,—скільки всіх було?* Чуб. I. 139.

Дванадцятиголóвний, а, е. Двѣнадцатиглавый, с 12 головахъ. *Дванадцятиголовний змій.* Мнж. 15.

Дванáдцятий, а, е. Двѣнадцатий. *Було вас* (беших) *одинадцять, а бех дванадцятий.* Чуб. I. 116.

Дванадцятикри́лка, ки, *ж.* Съ двѣнадцатью крыльями вѣдьма. *Вона—дванадцятикрилка, а я тільки шестикрилка; вона всім нам* (відьмам) *голова.* О. 1862. IX. 33.

Дванáдцятка, ки, *ж.* 1) Полотно въ 12 пасмъ. 2) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ $^1/_4$ арш., помѣщается во всѣ стороны 12 ячей.

Дванáдцять, тьóх, *чис.* Двѣнадцать. *Добра жінка дванадцять раз на день одурить, а як яка, то й без числа.* Ном. № 9078. *У мене єсть кінь з дванадцятьма головами.* ЗОЮР. II 70 *І настановив дванадцятьох, щоб були з ним, щоб посилати їх проповідувати.* Ев. Мр. Ш. 14.

Дванáйцять и пр.=**Дванадцять** и пр.

Двéречки, чóк, *ж. мн.* Ум отъ **двері**.

Двéрі, рéй, *ж. мн.* 1) Дверь. *Золотий обушок скрізь двері відчине.* Ном. № 1390. *Як у Бога за дверима.* Ном. 2) Деревянная покрышка, которою сверху закрыта ловушка для лѣсныхъ звѣрей—**западница**. Шух I. 235. Ум. **Двéречки**.

Двéрник, ка, *м.* Придверникъ. Жел.

Двéрниця, ці, *ж.* Придверница. *Петр же стояв перед дверми знадвору. .. Другий ученик.... сказав дверниці, і ввела Петра.* Єв I. XVIII. 16

Двéрці, рець, *ж. мн.* Маленькая дверь, **дверки**. *Пристав нові дверці до старої лазеньки.* Ном. № 13295. *Треба дощок добувати, хоромину будувати без віконець, без дверець,—там спить козак молодець.* Чуб. V. 881. *Ото всі посідали на коні, останній вийшов із дверець і сказав: „Дверці, замкніться!“ І двері замкнулись.* Рудч. Ск. II. 141.

Дверчáта, чат, *с. мн.* Маленькая дверь. Ум. **Дверчáтка**.

Дверчáтий, а, е. Дверной.

Дверчáтка, ток, *с.* Ум. отъ **дверчата**.

Двиг! *меж.* для выраженія движенія. *Мамо! чого се в тебе брови тільки двиг-двиг?—Судорга, синку.*

Двúгáти, гаю, гаєш, одн. в. **двúгнýти, гну, гнеш,** *гл.* 1) Двигать. *Не зміг двигнути ні рукою, ні ногою.* 2) Носить. *Нащо тобі, пане брате, торбину двигати? Ліпше тобі, пане брате, людей розбивати.* Гол. I. 165

Двúгатися, гаюся, гаєшся, одн. в. **двигнýтися, гнýся, гнéшся,** *гл.* 1) Двигаться, трогаться, двинуться. Єв. Мр. XI. 23. *Та ну, покинь, не двигайся, аже сам не донесеш.* Кіевск. 2) Сотрясаться, сотрястись. *Як ударили з гармати, так аж церква двигнулась* Кух.

Двúгіт, готу, *м.* Сотрясеніе, дрожаніе. *Як пустив батько млин, та як нахопився вихор, та як загуркотить, заторохтить усе; а двигіт такий, що насилу на ногах устоїш.* Левиц.

Двúгнýти, ся. См. **Двигати, ся**.

Двигонúти, ню, нúш, *гл.*=**Двигатися**. *І створив Бог великі кити і всяке живе створиво, всяке повзюче, що двигонить у водах.* Опат.

Двиготíти, гочý, тúш, *гл.*=**Двигтіти**. *Так весь склеп і задвиготів.* Драг.

Двигтíння, ня, *с.* Сотрясеніе, дрожаніе.

Двигтíти, гчý, тúш, *гл.* Сотрясаться, дрожать. *Нахиляючи, вони аж двигтіли, а їх товсті щоки дріжали, неначе по їх ходила дрібна хвиля.* Левиц. Пов. 326. *Змій той летить,—аж земля двигтить.* Грин. I. 192.

Движáти, жý, жúш, *гл.*=**Двигтіти**. *Просуну я да кватирочку, аж кладочка движить, а вже моя милая дівчина по воду біжить.* Млр. л. сб. 320. *Як заграли в стані, стаття движала.* Чуб. III. 377. *Аж земля движить.* О. 1861. XI. Св. 30.

Двúжкати, ся=**Двигати, ся**.

Двúжкий, á, é. Удобоподвижный.

Движóк, жка, *м.* Жестъ, движеніе. Черниг. г.

Двúнути, ну, неш, *гл.* 1)=**Двигнути**. *Ой чи вийду на танець, від—старого буханець в потилицю, або в спину, що и ногами вже не двину.* Осн. 1861. XI. 2) Отправиться, двинуться. *Сам не знаю, чи полицю тесати, чи до дівчини на вечорниці махати, закину я вражу бардину,*

сам до дівчини на всю нічку двину. Чуб. V. 172 *І двинув він* (Оврам) *звідтіля в гори.* К. Св. П. 3) Выстрѣлить. *От ми поставили перед ними артилерію, та як двинули з гармат, так бісова черкесня врозтіч, та тіка, аж не потовпиться.* Черном. 4) Ударить сильно. *Я як двину її* (собаку) *зо всього маху навідлі бичем по морді, так вона на місці й перекрутилась.* ХС. VII. 451. 5) Выстроить. *На хуторі* (Максим) *зараз же на перше літо двинув будинок, мов панські хороми.* Мир. ХРВ. 168.

Двúхкати, каю, каєш, *гл.* Колебаться, трястись.

Двихтíти, хчý, тúш, *гл.* 1) Колебать ся. 2) Трястись *Така гладка, як іде, так аж двихтить.* Харьк.

Дві, двох, *чис.* Имен. пад. ж. р. отъ два. Двѣ. *Дві хатí. Дві нозí.*

Двíйс, двійя́, *с.*=**Двíйло.**

Двíйка, ки, *ж.* Двойка въ картахъ.

Двíйко, *чис.* Ум. отъ **двоє.** *І їх лиш тільки двійко було.* Федьк. Грин. I. 203.

Двíйло, ла, *с.* 1) Бревно, употребляемое при запряжкѣ двухъ или трехъ паръ воловъ вдоль; имъ соединяются ярма сосѣднихъ паръ. ЗОЮР. I. 76. 2) Желѣзо у сохи съ двойнымъ остріемъ.

Двíйловий, а, е. Относящійся къ **двíйлу.**

Двíйля́чий, а, е=**Двíйловий.**

Двíйнéсенький, а, е. Ум. отъ **двíйний.** *Як проїхав козаченько да повз ворота, воріточка двійнесенькі, роздвойтеся.* Чуб. V. 776.

Двíйнúй, а, е. 1) Двойной. *Двійна китайка.* 2) Двухстворчатый. Ум. **Двíйнесенький.**

Двíйник, ка, *м.* У сусальщиковъ и золотильщиковъ по дереву: листки позолоченнаго серебра.

Двíйнúк, ка́, *м.* Сортъ миски около семи вершковъ въ діаметрѣ. Вас. 181.

Двíйня́та. ня́т, *с. мн.* Двойни, близнецы.

Двíйця, цíв, *с.*=**Двíйнята.**

Двíйча́стий, а, е. Раздвоенный. *Тобі любіща моя псальма, ніж вíл на жертву крутороrий, ніж тук його серед багаття, і в ратицях двійчастих ноги.* К. Псал. 157.

Двíйча́тий, а, е=**Двíйчастий.**

Двíйчи, *нар.*=**Двíчи.**

Двíлíток, тка. *м.* Двухлѣтній быкъ. Вх. Зн. 14.

Двір, двóру, *м.* 1) Дворъ, мѣсто подлѣ дома, обнесенное заборомъ. *І в хаті не чуть, і на дворі не видко.* МВ. II. 8. *Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш: мимо мій двір, нові воріточка до иншої йдеш.* Мет. 67. **На двóрі.** Внѣ дома. *Приходять тоді брати і Мати Його і, стоячи на дворі, послали до Його, кличучи Його.* Св. Мр. III. 31. 2) Домъ, усадьба. *Не плач, небого, що йдеш за нього: нехай плаче він, що бере лихо в двір.* Ном. *Хоч не сильна, аби двір запрасила.* Ном. *На коніку заїжджає, до двору женчиків займає.* Чуб. *Стоять нові двори, а в тих дворках новії ворота.* Чуб. 3) Дворъ, Высочайшія особы и придворные. *Ось ті, що панують у царських дворах.* Єв. Л. VII. 25. 4) Дворня, дворовая прислуга. *Іде з своїм двором.* Ном

Двірéць, двірбк, двірóчок, двбрик, дворóк *Там я ходив через річку до своєї дівчини в неї двірок біленький, наоколо тополі.* Чуб. V. 238.

Двірéць, рця́, *м.* 1) Ум. отъ **двір** *Стань, матінко, край двірця; іде твоя дочка до вінця.* Мет. 173. 2) Дворецъ. 3) **Двірéць залізни́чний.** Вокзалъ желѣзно дорожный.

Двíрка, кн, *ж.* Женщина, служащая у помѣщика, дворовая женщина.

Двíрня, ні, *ж.* Дворня. Грин. I. 124 *Деруть Рябка мов пір'я, на галас збіглась двірня.* Г. Арт. (О. 1861 Ш. 82)

Двірни́к, ка́, *м.* Дворовый человѣкъ Мнж. 60.

Двірня́чка, ки, *ж.*=**Двірка.**

Двірбк, ркá, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірóчок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Двірський, а, е. 1) Дворовый. *Сільська собака най ся між двірські не мішає.* Ном. № 1314. 2) Придворный. *І хилилась уся шляхта під панську руку, оддавала дітей своїх у двірську науку* К. Досв. 171.

Двíста, *чис.*=**Двісті.** *Малі ми тоді більше як двіста бжіл.* Федьк. Пов.

Двíсті, двохсóт, *чис.* Двѣсти. Єв. Мр. VI. 37. *Покидаю тобі, молода дівчино, козаченьків двісті.* Мет. *Вона мене добре знала, на сто рублів повіряла, а на двісті прицитала, сірі воли грабувала* Чуб. V. 1093.

Двіцалі́вка, ки, *ж.* Доска въ два двойма толщиной. МУЕ. III. 29.

Дві́чи, двічі, *чис.* Дважды. *З одної липи двічи лико не деруть.* Ном.

Дво́е, двох, *чис.* Двое. *Як двоє у батька дітей, то як єдно; а як єдно, то як ні єдного.* Ном. *У його двоє діл.* Лебед. у. *Почав їх* (учеників) *посилати по двоє.* Єв. Мр. VI. 7.

Двоє́м, *нар.* Вдвое. *Ще двоєм стільки їхати.* НВолын. у.

Дво́єчко, *чис.* Ум. отъ **двойко́**. *Промов, серце, словечко, як ми любилися двоєчко.* Мет. 53. *Ой ми любилися, нас двоєчко в парці, тепер розійшлися як сонечко в хмарці.* Мет. 63.

Двожи́льний, а, е. Двужильный. *Кобила двожильна.* О. 1862. IV. 83.

Двої́стий, а, е. Двойной.

Двої́ти, двою́, двої́ш, *гл.* 1) Двоить. 2) Дѣлать или говорить одинъ разъ такъ, а другой—иначе. *Він раз каже так, а раз инак: він сам двоїть.* Екатериносл. у.

Двої́тися, ю́ся, їшся, *гл.* Раздваиваться. Зміевск. у.

Двойко́, *чис.* Двое, пара. *Родилося у їх скоро двойко діток—близнята: син і дочка.* Рудч. Ск. I. 131. *Нас тілько двойко в світі.* МВ. *Худібчину завів і діток сплодив двойко: карапуза хлопчика та скверуху дівчинку.*

Двойле́зний, а, е. Съ двумя лезвіями. Черниг. г.

Двойни́ти, ни́ть, *гл. безл.* Двоиться. *Двойнить мені у очіх, та й годі. Навіщо не подивлюся я, то все двойнить мені.* Харьк.

Двойча́тий, а, е=Двійча́стий. ЗОЮР. I. 263.

Дво́кроть, *нар.* Двукратно. *Двокроть до тебе промовляю.*

Двоно́гий, а, е. Двуногій. К. Дз. 138.

Дворак, ка́, *м.* Дворовый человѣкъ. *А чоловік ваш, небіжчик звідки був родом?—З того села, де.... дворак був.* МВ. II. 35. *А хто любить сільські хлопці, а я люблю двораки.* Грин III. 173. Ум. **Дворачéнько.** КС. 1883. IV. 906.

Дворáнство и пр.=**Дворянство** и пр.

Дворачéнько, ка, *м.* Ум. отъ **дворак.**

Дворе́ць, рця́, *м.*=**Двірець.** *Ой на горі дворець карбований, а в тім дворці хлопець мальований.* Гол. I. 205.

Двбрик, ка, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворúченько, ка, *м.*=**Дворяченько.** Ум. отъ **дворяк.** *Ой поїхав дворіченько на полювання, пустив конiченька на попасання.... Став дворіченько, та став на поміст, прилїжджає до дворика, від милої вість.* Чуб. V. 774.

Дво́рище, ща, *с.* Дворище, мѣсто, гдѣ былъ дворъ, усадьба. *Із льохів, будинків, стаєнь, із хлопського трупа на дворищі в Рарожинських стала чорна купа.* К. Досв. 183. *О, панське дворище! бодай нічого доброго в тебе не вступило.* МВ. I. 53.

Дворічня́к, ка́, *м.* Двухлѣтняя лошадь. Вх. Лем. 409.

Дво́рка, ки, *ж.*=**Двірка.** Гол. IV. 467. *Їден чобіт на обцасі, а другий на корку; а хто хоче біду знати, най ся візьме дворку. Ой чи дворка, чи не дворка, аби в дворі була, уже ж вона, пане брате, робити забула.* Чуб. V. 1067.

Дворня́га, ги, *ж.* Дворовая собака.

Дворо́вий, а, е. Дворовый. Стор. МПр. 67. *Ой у саду вишня, у саду черешня—не любіте, дівчаточка, дворового лежня.* Лавр. 58.

Дворо́к, рка́, *м.* Ум. отъ **двір.**

Дворо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **двір.** Мил. 141.

Дво́рський, а, е. Дворовый (человѣкъ). *Дворський чоловік Кіндрат,—усією як раз сем'єю робить він на пана.* О. 1862. VI. 62.

Двору́чки, чок, *ж. мн.*—**пресвятої.** Раст. Orchis maculata. Лв. 100.

Дворя́дний, дворядо́вий, а, е. Въ два ряда, двурядный. Вх. Уг. 235. О. 1861. VII. 2.

Дворя́к, ка́, *м.*=**Дворя́к.** Ум. **Дворя́ченько.** *Став дворяченько да став на поміст, прилітає до дворяка вість.—Здоров, здоров, пане зятю, чужий та не наш, бо вже твоїй миленької на світі не маш.* Чуб. V. 366.

Дворя́н, на́, *м.*=**Дворянин.** *Люблю, мамо, дворянина.... казав дворян—любить буду.* Грин. III. 656.

Дворяни́н, на, *м.* 1) Дворовый человѣкъ. *Дізналися дворяне та панські козаки.* Гол. I. 122. *Ой мати криминина, чорні очі в дворянина.* Мет. 114. 2) Дворянинъ. *На безлюдді й Хома дворянин.* Ном.

Дворя́нка, ки, *ж.* Дворянка.

Дворя́нство, ва, *с.* Дворянство. *Тим дворянством пишаючись, училася шлях-*

та, як достатком та гонором переважить брата. К. Досв. 171.

Дворя́нський, а, е. Дворянскій. *Я дворянського роду, не ходила боса зроду.* Чуб. V. 1074.

Дворя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ дворяк.

Двохлі́ток, тка, *м.* Двухлѣтній ребенокъ. Г. Барв. 440.

Двоя́к, ка́, *м.* Два гроша. Кіев. и Волын. г.

Двоя́ч, на́, *м.* Большіе сосновые брусья, отправляемые изъ Полѣсья водою, преимущественно въ Пруссію.

Двужо́н, на, *м.* Двоеженецъ. Мир. ХРВ. 11.

Двули́чний, а, е. 1) Двуличный. *Язик такий, як двуличная китайка.* Ном. 2) Двуличный, лицемѣрный. *Було говорю одно, а роблю друге. За се називали мене двуличним.* Шевч. 285.

'Ддáти=Оддáти. *Ходить Марусенька нерозчесаная, хоче її мати за Івана 'ддати.* Мет. 115.

Де, *нар.* 1) Гдѣ. *Де гріх, там і покута.* Ном. № 124. *Сова знає, де кури ночують.* Ном. № 5739. *Де ви ся повертаєте, як ви ся маєте?* Мет. 444. *Горе дворові, де корова росказ волові.* Ном. *За городом левада, де зібралась громада.* Ном. **Та не дé дінéться.** Нигдѣ не дѣнется, не пропадетъ. МВ. (О. 1862. Ш. 54). 2) Куда. *Сама ж я не знаю, де мій милий дівся, а чи його звіри зїли, а чи він утопився.* Мет. *Три царі, де ви йдете?* Чуб. Ш. 342. **Не було дé.** Некуда было. *Було втікать, чорний баране.—„Не було де, вельможний пане“.* Гол. IV. 529. 3) Откуда. *Де ся взяв татарин стидкий, бридкий, поганий: хоче вдову зарубати, собі дитину забрати.* Макс. (1849) 97. 4) Когда. *Де Христос родився, той день празнуємо.* Чуб. Ш. 377. 5) Въ соединеніи съ прилагательными: какой; тотъ, который. *Не бере малого, а вибірає, де більший. Де кращого шукає. Де менші між ïми, як ті поросята, валялись та грались собі на піску; де набільші—в „свинки“ поодалі гралися.* Сніп. 155. **З де-більшого, з де-більша.** Большею частью. 6) Какъ. *Де йому й жити було! Воно й росло так, аби слава, а тії виправки та походи силу з його всю вибрали.* МВ. 7) **Де-б.** а) Гдѣ бы; куда бы, откуда бы. *П'ять слів сказать, і де б взялася поміч.* Сніп. б) Вмѣсто того, чтобы. *Де б піти до церкви, а вона потягла у ліс по горіхи.* Харьк. г. *Де б молитися та в гріхах каятись, а вона ще пику малює та до судських примíляється.* Харьк. в) **Де б то.** Гдѣ бы то, куда бы то. (Козак) *не питається, де б то стати, коня попасти, а питається, де корчма новая.* Черниг. г. 8) **Де вже!** Ну гдѣ таки. *Де вже було мені служити!* Хата. 164. 9) **Де в бíса, де в кáта!** Гдѣ тамъ! Куда тамъ! Кой чортъ! *А що, куме, багато заробив грошенят на заробітках?—„Де в бíса! тепер не те стало, що колись у старовину.* Харьк. *Де в бíса, які звичайні!... А кажуть люде, добрих батьків діти. Приглядíлись старі очі на турка й на брата; на чужу кров і на рідну—та де його в ката! не спочину на родині, отут десь загину.* Морд. (Млр. л. сб. 78). 10) **Де то.** Гдѣ же; куда же. *Де то твоя слава подівалася—чубатим козакам досталася.* Морд. (Млр. л. сб. 91). *Де то моя Катерина?* Шевч. 79. 11) **Де ж.** а) Гдѣ же. *Ой де ж мені, моя мила, коників набрати—по за гаєм зелененьким до тебе об'їзжати.* Мет. 60. б) Куда же. *Ох, погибель же моя! де ж мені тепер діться?* К. ЧР. 44. *Ой де ж ти їдеш, о, мій синочку?—Їду в гороньки, аж до дівоньки.* Чуб. Ш. 290. в) Развѣ. *Ні жувати, ні ковтати не можна, не йде в горло. Се бо був хрін. Де ж його можна їсти.* Кв. г) **Де ж пак!** Какъ же! еще бы! *Може вона за пана хоче? Де ж пак! вона мабуть за царя думає. Инеться, наче справді велика цяця. Де ж пак! нові штани справив.* Ном. *Злякаються вони! де ж пак! І в горобину ніч прийдуть для такої панночки, як наша.* Шевч. 12) **Де тобі.** Куда тамъ! *Вийшов з хати карбівничий, щоб ліс оглядіти, та де тобі! таке лихо, що не видно й світа!* Шевч. 84. 13) **Де хотя́.** Гдѣ угодно. *Устаровину такого землі було, щоб кожний де хотя сéливсь і кíлько хотів, стíлько й займав.* Харьк. г. 14) **Де дáлі.** Чѣмъ далѣе. *Де далі, усе стихає, ні травка не колишеться, усе жде чогось великого, страшного.* Кв. Пов. **Примѣч.** Остальныя слова сложныя съ де см. отдѣльно въ соотвѣтствующихъ мѣстахъ алфавита.

Дебела́стий, а, е=Дебелий.

Дебелéнний, а, е. Огромный, массивный, громадный.

Дéбелень, ня, *м.* Крѣпкаго сложенія здоровякъ.

Дебеленькува́тий, а, е. Толстенькій, плотненькій.

Дебе́лий, а, е. 1) Дебелый, плотный, толстый. *Я вже був* (тоді) *дебелим парубком.* (О 1862. II. 24). *Важко рушили з місця дебелі воли.* О. 1862. IV. 85. *На княжому дебелім тілі глибокії на ладо рани.* Шевч. 647. *Дебеле сукно.* Черниг. г. 2) У Шевченка: тяжелый (о горѣ). (Бог) *поможе лихо донести і поховать лихе, дебеле в хатині тихій і веселій.* Шевч. Ум. **Дебеле́нький**, **дебеле́сенький**, **дебельне́нький**.

Дебелина́, **ни́**, *ж.* Толщина, плотность. *Вона дебелини оттака буде.* Черниг. у.

Дебели́ти, **лю́**, **ли́щ**, *гл.* Дѣлать дебелымъ. Харьк.

Дебе́лість, **лости**, *ж.* Дебелость, плотность, толстота.

Дебели́ти, **ли́ю**, **ли́вш**, *гл.* Дѣлаться дебелымъ, толстѣть.

Дебе́ло, *нар.* Дебело, толсто, плотно.

Дебелува́стий, **дебелува́тий**, а, е = **Дебелькуватий**.

Дебелькува́тий, а, е Довольно дебелый, толстый, плотный.

Дебельне́нький, а, е. Ум. отъ **дебелий**.

Дебе́льшати, **шаю**, **еш**, *гл.* Толстѣть.

Дебеля́ка, **ки**, *об.* Дебелый, плотный, толстый.

Дебри́нець, **нця**, *м.* Раст. Geranium sanguineum. Лв. 98.

Дебри́ця, **ці**, *ж.* ? *Де ся калинойка росла? Там в лісі при дебриці, при студельній водиці.* Нп.

Дебрь, **рі**, *ж.* Дебрь. *І дебрь-пустиня неполита, сцілющою водою вмита прокинеться.* Шевч.

Дев'яси́л, **лу**, **дев'ятьсил**, **лу**, *м.* Раст. Inula Helenium. Девесилъ.

Дев'ятде́ник, **ка**, *м.* У жителей галицк. покутья: бранное прозваніе мазуровъ, которые будто бы 9 дней послѣ рожденія бываютъ слѣпы. Kolb. I. 21.

Дев'ятдеса́т. **тьох**, *чис* Девяносто. О. 1861. XI. 26. КС. 1885. XI. 537. Св. Л. XV 4.

Де́в'ятеро, *чис.* Девять душъ, штукъ. *Дев'ятеро скоту з кошари на вибір займала.* Мет. 416. *Ой не сам запорожець іде: дев'ятеро коней веде.* Нп. Ум. **Дев'ятірко**.

Дев'я́тий, а, е. Девятый. *Темрява сталася до години дев'ятої.* Св. Л. XXIII. 44.

Дев'ятили́тник, **ку**, *м.* Раст. Astragalus glycyphylos L. ЗОЮР. I. 113.

Дев'ятини́, **тин**, *ж. мн.* Поминки по умершемъ въ 9-й день послѣ его смерти Мил. 171.

Дев'ятира́нський, а, е. Съ девятью ранами, относящійся къ 9 ранамъ. Встрѣчено въ пар. молитвѣ. *На горі на осиянцькій, на дев'ятиранцькім зілю там Божа Мати спала.... приснив ми ся сон дев'ятиранцький, же Суса Христа на муки брали.* МУЕ. III. 36.

Дев'ятірко. Ум. отъ **дев'ятеро**.

Дев'я́тка, **ки**, *ж.* 1) Полотно въ девять пасмъ. 2) Девятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 3) Рыболовная сѣть, въ которой на площади въ $^1/_4$ арш. помѣщается во всѣ стороны девять ячей. Вас. 187.

Дев'ятна́дцятеро, *чис.* Девятнадцать душъ, штукъ. Ум. **Дев'ятнадцятірко**.

Дев'ятна́дцятий, а, е, *чис.* Девятнадцатый.

Дев'ятнадцяти́рко, *чис.* Ум. отъ **дев'ятнадцятеро**.

Дев'ятна́дцять, **тьо́х**, *чис.* Девятвадцать.

Дев'ятна́йцять и пр. = **Дев'ятнадцять** и пр.

Дев'я́тник, **ка**, *м.* Девятый четвергъ послѣ Свѣтлаго Праздника. Радомыс. у.

Дев'яторо́гий, а, е. Девятирогій. *Дивное звіря дев'ятороге.* АД. I. 33.

Дев'ятоси́л, **лу**, *м.* = **Дев'ясил**.

Дев'ятосе́льник, **ка**, *м.* Раст. Carlinae. Лв. 97. См. **Дев'ятотисина**.

Дев'ятотисина, **ни**, *ж.* = **Дев'ятосельник**. Лв. 97.

Дев'я́ту́ха, **хи**, *ж.* Гречиха, посѣянная на 9 й недѣлѣ послѣ Пасхи. Бѣл.-Нос.

Де́в'ять, **тьо́х**, *чис.* Девять. *Дев'ять пар волів.* МВ. I. 61.

Дев'ятьдеся́тий, а, е. Девяностый.

Дев'ятьде́сять, **тьо́х**, *чис.* Девяносто. *Як би Сара вродила, що вже їй дев'ятьдесят років?* К. Св. П. Перша кн. Мус. XVII: 17. *І жив Енос дев'ятьдесять років і появив Каїнана.* Ibid. V. 9.

Дев'ятьсо́т, *чис.* Девятьсотъ. *А всього віку Сихвового було дев'ятьсот і дванайцять років, і вмер він.* К. Св. П. Перша кн. Мус. V. 8.

Де́готь, **гтю**, *м.* = **Діготь**. *В смолі потопає, в дегтю вириває.* Чуб. III. 31.

Дегтя́рь, **ря́**, *м.* = **Дігтярь**.

Де-да́лі, *нар.* Чѣмъ далѣе. *Де-далі, де-далі усе стихає, ні травка не колишеться, усе чогось жде великого, страшного.* Кв. *Вона* (турецька царица) *не молодіє, не старіє, а де-далі зліє.* Шевч.

Де-де, *нар.* Кой-гдѣ, то тамъ, то слмъ. *І блідний місяць на ту пору із хмари де-де виглядав.* Шевч. 26. *Утомилась завірюха, де-де позіхає.* Шевч. 82.

Де́жма, ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. „дежма"—десятина). Браун. 46.

Де-и́нде, *нар.* 1) Кой-гдѣ. *Зімою були великі сніги, так де-инде закидало, що аршинів у три було.* Кв. II. 38. 2) Куда нибудь въ другое мѣсто; гдѣ нибудь. *Іди, ринде, де-инде: там тебе не знатимуть і ріндею не зватимуть.* Ном. № 10360. *Іди ти, мати, де-инде пробувати, хліба-соли спокійно вживати.* ЗОЮР. I. 20. *Давно се діялось.... і не де-инде, а у нашій таки землі.* Грин. I. 287.

Де-и́нше, *нар.* Гдѣ нибудь въ другомъ мѣстѣ. *Тепер і у Харькові не найдеш сього, і де-инше не згадаєш.* Сніп. 205.

Дей, *меж* = **Дій**. *Гай, гай! ой дей же йому кату! Еол, насупившись, сказав.* Котл. Ен. I. 8.

Де́йкати, каю, каєш, *гл.* Поговаривать. *Дейкали люди, що подушне скасують* НВолын. у. *Дейкали, що в нас не буде сього мирового.* НВо́лын. у. *Щось люде дейкають, що війна буде.* Сквир. у. *Украдено коні; на селі знають хто, дейкають язиком, а старості не об'являють.* Черниг. у.

Де́йкатися, каюся, каєшся, *гл.* Изводиться, пропадать. *Оце у нас падіж був—скоп усе дейкався, поки увесь передейкався.* Кіевск. у.

Де́йко, *меж.* Ну-ка, дай-ка. Гул Арт. (О. 1861. Ш. 91). *Знаш неборак ганя то в той, то в сей куток, то зазирне в курник, то дейко до свинок!* Гул.-Арт. (О. 1861. Ш. 94). *Ну, дейко до його швиденько!* Гул.-Арт. (О. 1861. Ш. 111).

Дейне́ка, ки, *м.* Словомъ **дейнеки** впервые названъ пѣхотный полкъ, составленный въ 1657 г. полтавскимъ полковникомъ М. Пушкаремъ изъ всякаго сброда, плохо вооруженнаго. „Пушкарь ... собралъ себѣ зъ винниковъ, броварниковъ, пастуховъ и наймитовъ людскихъ полкъ пѣхотній; наименовавши его Дейнеками: которій то полкъ мало въ себѣ имѣлъ товариства зъ добримъ христіянскимъ сумленіемъ, и оружіемъ до войни приличнымъ; но тилко зъ рогатинами, косами і кіями, и изъ сердцами до убійства и разграбленія имѣній людскихъ готовими". (Величко. Лѣт. I. 328). Клобуковская, жалуясь на Подлеснаго, напавшаго на ея домъ съ толпой вооруженныхъ слугъ, представила какъ corpus delicti, оружіе отнятое у убитаго П., она „прозентовала" въ судѣ „areum album alias łuk białogrodzki sagittas quatuor atque deinekam alias wegierę"; говорила, что П. стрѣлялъ „per fenestram, baculo, alias wegierą, oxtrusam". Сопоставляя тексты находимъ, что слова: „дейнека, wegiera и baculum"—синонимы: слѣд **dejneka**=дубина, палка, а потому, въ примѣненіи къ козацкимъ отрядамъ, слово **дейнеки** должно было означать толпу, вооруженную дубинами. КС. 1889. I. 222. (Замѣтка В. А.). Кулишъ, беря это слово въ томъ же значеніи полуразбойничьяго военнаго сброда, употребляетъ его въ поэмѣ „Великі проводи", относящейся ко временамъ Богдана Хмельницкаго, т. е. до составленія помянутаго полка. *Чи то грачі, чи то галіч, чи хижі дейнеки роспускають по Вкраїні загони далекі?* К. Досв. 242. *Величалися дейнеки будинковим лупом.* Ibid. 207.

Дейне́цтво, ва, *с. соб.* отъ **дейнека**. *Шкода хижому дейнецтву невод роскидати.* К. Досв. 250.

Дейне́цький, а, е. Относящійся къ **дейнекѣ**. *Зашуміли в лузі дуби кучеряві, загукали гадячане на дейнецькі яви.* К. Досв. 202.

Де́кільки, *нар.* Нѣсколько.

Деклара́ція, ції, *ж.* Объявленіе.

Деклямува́ння, ня, *с.* Декламированіе.

Деклямува́ти, му́ю, му́єш, *гл.* Декламировать.

Де́коли, *нар.* Иногда, кой-когда. *І сліпа курка деколи найде зерня.* Ном. № 4909. *Не що-дня бриня, деколи й правда.* Ном. № 6904. *Деколи озеро заблищить, чи річка розливається.* МВ. I. 23.

Деколи́шній, я, е. Иногда, кой-когда бывающій.

Де́которий, де́котрий, а, е. Нѣкоторый. К. ЧР. 296. *Людей гонили силою на присягу, то й батько присягав на Унію, а декоторії не хтіли та ховались.* ЗОЮР. I. 137. *Не всі спляпь, що хроплять, лиш декотрі.* Каменец. у. *Инші гомо-*

нять, а декотрі покурі сидять і голів не зводять. МВ. I. 39.

Декре́т, ту, *м.* Приговоръ, рѣшеніе. *Ирод. Ирод тес чус, дає декрет і подписує: „нехай ся дитина згине“.* Чуб. III. 374.

Де́куди, *нар.* Кой-куда, кой-гдѣ. *Так усі декуди й розішлись. Холера декуди викидається.* Екат. г.

Де́лебі, *нар.*=**Да́лебі**.

Де́лі, *нар.*=**Далі**.

Деліе́нька, деліе́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **делія**.

Деліка́тний, а, е. Нѣжный. *Делікатний як панський хорт.* Ном. № 8506.

Деліка́тність, ности, *ж.* Нѣжность

Деліка́тно, *нар.* Нѣжно.

Деліа, лії, *ж.* Длинная медвѣжья или волчья шуба у галицкаго мѣщанина. Гол. Од. 17. Ум. **Деліенька, деліечка** Гол. I. 339.

Деме́нний, а, е. Рулевой.

Де́мено, на, *с.* Руль. КС. 1883. I. 46. АД. I. 244. О. 1861. VШ. 99. *Повійте, вітри низовії, да на демени мальовані. Ой сидить козак на демені, і він деменом повертає.* Лукаш. 72. *Отаман одіпхнув човна в море і повернув демено.* Левиц.

Демену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Толкнуть.

Де́мки, мок, *ж мн.* Боковыя стѣнки дивана.

Демнати, наю, еш, *гл* Приглашать къ угощенію. *Брат та ватажки парубки гостеньків усе демнають.* Федьк. Пов.

Демокра́т, та, *м.* Демократъ. *Не вподобав демократ русин свого давнього панства.* Г. Барв. 426.

Демокра́тній, я, е. Демократическій. *Література ся сталась демократньою.* К. XII. 124.

Де́мон, на, *м.* Демонъ. К. ЧР. 93 *Ведуть* (Спаситель) *від пекла демона.* Чуб. III. 26.

Де́монський, а, е. Демонскій.

Де́нде, *нар.*=**Де-не-де**. *Та там денде кислиць видно.* Екатер. г.

Дендéра, ри, *ж.* Раст. Datura stramonium. L. Дурманъ.

Де-не́будь, *нар.* Гдѣ-нибудь; куда-нибудь. *На Подолі, на Діяніях парубки розводять огнище де небудь недалеко од церкви.* Ном. № 362. *Коли ж ми тії бусурманщини лякалися? коли ж таки ми од єї де-небудь ховалися?* Макс. (1849). 29.

Де-не-де́, *нар.* Кой-гдѣ. *Удосвіта встався ... темно ще на дворі, де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв. *Тільки де-не-де димок над кучею золи піднімається та по вітру як давнішняя слава Синопа розлітається..* Морд. (Млр. л. сб. 92).

Де́нежка, ки, *ж.* Деньга, 1/4 коп. *Хоч денежка в кармані та на сто рублів чвані.* Ном. № 2534.

Де́нечко, ка, *с.* Ум. отъ **дно**.

Де́нний, а, е. Дневной. *Нічна зозуля денну пережує.* Ном № 9088. *Як освітить денним світом тії темні ходи, тоді тільки буде користь із Живної води.* К. Досв. 202. *І зачули вони* (Адам та Ева) *голос Господа Бога, що ходив по саду денною прохолодою.* К. Св. П. I. кн. Мус. Ш. 8.

Де́нник, ка, *м.* Дневникъ.

Де́нниця, ці, *ж.* 1) Раст. Tormentilla erecta. Шух. I. 22. 2) *мн.* Родъ дѣтской болѣзни. КС. 1883. VII. 588.

Де́нно, *нар.* Днемъ. *Били турка денко, нічно.* Мет. 429.

Де́нце, ця, *с.* Донышко. Ум. отъ **дно**

Денці́вка, ки, *ж.*=**Сопілка** Вх. Зн. 11.

День, дня, *м.* 1) День. *Бодай ти не знав, що сьогодня за день.* Ном. *Ввесь день весело прогуляли і п'яні спати полягали.* Котл. Ен. I. 20. *Дасть Бог день, дасть і пожиток.* Ном. № 79. **Вели́к-день.** Свѣтлое Воскресенье. **День від дня, день крізь день, день при дне́ві (дні).** Изо дня въ день. Мнж. 178. *День від дня робили на пана.* Каменец. у. *Сидить даремне день при дневі.* Ном. № 10885. *День при дні сварки.* НВолын. у. *День при дні, день при дні робимо.* МВ. I. 98. **Сими́ дня́ми, тими́ дня́ми.** Въ эти дни, въ тѣ дни. *Сталося тими дняіи.* Єв. М. I. 9. **День-годи́на, із день-годи́ни.** Съ нѣкотораго времени? *Як із день години спинилися великі воїни на Україні.* Мет. 385. **День за день, день поза день.** День за днемъ. *День по за день, та й провелося аж до осени.* Каменец. у. **День у день, по всяк день.** Ежедневно. **До́ дня.** До разсвѣта, предъ разсвѣтомъ. *До дня приходив до мене, щоб їхати.* Каменец. у. **На день до́брий, на добри́день дава́ти.** Желать добраго дня. *На добридень, серденько.* Мет. *Боже помагай і день вам добрий.* МВ. I. 111. **Одного́ дня.** Разъ; въ одинъ изъ дней. *Одного теплого дня в неділю Санько та Яків сиділи собі на призьбі.* Ком. II. 44 **По всяк день.** Постоянно, всегда. *Свекру-*

шини й плахти, і очіпки, і намиста одвічають по всяк день! Кв. **Що-дня́.** Каждый день, ежедневно. *Буде ж твоя, молода дівчино, що-дня спина бита.* Чуб. Ш. 111. **Че́рез ці́лісінький день.** Впродолженіе цѣлаго дня. *Окроме сухого хліба через цілісінький день нічого не побачить.* Кв. II 324. **День-де́нички.** Каждый день, рѣшительно каждый день *Я сама день-денички як голубка гуду.* Г. Барв. 276. **Що в Бо́га день.** Ежедневно. *Що в Бога день усе голову їсть.* Ном.,стр. 55. 2) Сутки. *Три дні заходу, а день празнику.* Ном. № 191. *Блудили хлоп'ята, блудили, сім день да по запічку, а чотирі да по припічку.* Чуб. Ш. 163. 3) Дни, время жизни. *Мої дні іспишуйте, мої страсті дочитуйте.* Чуб. 1) Мѣра поверхности, содержитъ около 1600 кв. саж., подраздѣляется на упруги (см.) Мир. ХРВ. 77. О. 1862. IX. 5. VIII. 1. *Вона хоча й сирота, а грунтівка і хата своя, і поля день п'ять.* Осн. 1862. VIII. 7. Ум. **Деньбк.** *Еней наш плив хоч дуже прудко, та вже ж він плавав не деньок.* Котл. Ен. *Ой прибав, Боже, ночі на мої карі очі. Укороть, Боже, денька, щоб очі одпочили.* Лавр. 26. **На денький.** Поденно. Шух. I. 173.

Депута́т, та, *м.* 1) Депутатъ. *Од царицї знов приказ: прислати до столицї депутатів.* О. 1862. V. 102. 2) Собственникъ полонини. Шух I. 184.

Дер! *меж.* 1) Для выраженія звука, происходящаго во время разрыванія ткани. *Дер-р-р! поли у шляфрока як не було.* Стор. I. 236. Также для выраженія звука отъ царапанія по твердому тѣлу. *Дер-дер до діда в двері. Баба прокинулась: діду, діду, щось до нас у двері шкряботить. Дід вийшов, коли то ведмідь.* Рудч. Ск. II. 15. 2) Крикъ коростеля. *Деркач кричить: дер-дер!* Грин. II. 313.

Де́рба, би, *ж.* Дернъ.

Де́рбання, ня, *с.* Сниманіе дерна.

Де́рбати, баю, єш, *гл.* Снимать дернъ.

Дерби́на, ни, *ж.* Кусокъ дерна.

Дербо́вий, а, е. Дерновый.

Дербува́ти, бу́ю, бу́вш, *гл.*=**Дербати.**

Де́рво, ва, *с.*=**Дерево.** *Вітер дерво ламає.* Чуб. V. 946.

Де́рга, ги, *ж.* 1) Дерюга. Толстая и грубая ткань. *Він лежав дергою вкритий.* Екатер. г. (Залюбовск.). 2) Попона. Черкас. у. *Прикрили* (коня) *царського дергою.* 3) Женская шерстяная одежда, носимая старычи женщинами вмѣсто **плахти,** отъ которой отличается черным цвѣтомъ. КС. 1889. V. Сумц. № 21—22. (**Еней**) *к Сивиллі прихилився, хватав за дергу і тулився, мов от кота в коморі миш.* Котл. Ен. Ш. 30.

Де́ргавка, ки, *ж.*=**Дергальна щітка.** Kolb. I. 69.

Де́ргальна щі́тка, ки, *ж.* Щетка круглой формы съ желѣзными зубьями для предварительнаго расчесыванія пеньки. НВолын. у.

Де́ргання, ня, *с.* 1) Выдергиваніе. 2) Расчесываніе пеньки. Kolb. I. 69.

Дергá́р, рá, *м.* Канатчикъ, занимающійся плетеніемъ канатовъ, шлей изъ пеньки. *Дергарі купля' прядіво на мо́тузи.* Каменец. у.

Де́ргати, гаю, єш, *гл.* Дергать.

Дергі́вка, ки, *ж.*=**Дергавка.** Шух. I. 147.

Дергону́ти, ну́, не́ш, *гл.* Сильно дернуть, рвануть. Черном.

Дер-де́р, ру, *м.*, звукоподр. Названіе дѣтской игры съ трещоткой. Маркев. 76.

Дерева́ч, ча́, *м.* 1) Насѣк.: а) Дровосѣкъ, скрипунъ, Cerambyx. Вх. Зн. I. 5; б) Hylotrupes bajulus. Вх. Пч. I. 6. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II 13.

Деревені́ти, нію, єш, *гл.*=**Дерев'яніти.**

Деревенька, ки, *ж.* Ум. отъ **деревня.**

Деревина, ни, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Щоб було другою вірьовкою прив'язати ще кобилу до дерева!... Вже б таки деревини з корінням не вирвало.* К. Оп. 81. *Неродюча деревина.* О. 1861. XI. Св. 66 Ум. **Деревинка, деревиночка.** *Поїдь та й поїдь, діду, в ліс, вирубай мені деревинку та зроби колисочку.* Рудч. Ск. II. 38. 2) *соб.* Деревья *Чи не треба б і там потроху деревину садити?* О. 1862. III. 35.

Деревиченько, ка, *с.* Ум. отъ **дерево.**

Деревище, ща, *с.*=**Дубовина.** Вх. Зн. 14.

Деревій, вію, *м.* Раст.: а) Achilla Millefolium, деревей. Мил. 35; б) Hypericum perforatum. Лв. 99. См. **Бождеревок.**

Деревійний, а, е. Относящійся къ **деревію.**

Деревінь, ні, *ж.* Деревянныя части въ плугѣ. Каменец. у. См. **Деревня 4.**

Дерéвля́, лі, *ж.*=**Деревня 2.**

Деревля́ний, а, е=**Дерев'яний.**

Деревля́нка, ки, *ж.*=**Дерев'я́нка.** Ум. **Деревля́ночка.**

Деревни́к, ку́, *м.* Раст. Lonicera. Шух. I. 20. Achillea. Шух. I 20.—**бі́лий.**=**Деревій.** Шух. I. 21.

Дере́вня, ні, *ж.* 1) Лѣсъ, деревья. 2) Срубленныя деревья, лѣсъ для построекъ. Чуб. VII. 377. *Отто ліс,—щоб же ви мені вирубали його!...—А ті як ухопляться: той руба, той деревню вивозить....* Рудч. Ск. *Недавно прислав мені деревні на повітку.* Левиц. Пов. 150. 3) Деревянный домъ. Гол. I. 191. *Оддай мене, брате, та за міщанина, бо у міщанина новая деревня, новая деревня, великая сем'я.* Мег. 281. 4) Съ удар. на послѣднемъ слогѣ: **деревня́, ні**=**Деревінь.** *Я купив плуг, лишень саму деревню.* Каменец. у. Ум. **Дереве́нька.** *Чії бджоли на долині, мої в деревеньці.* Мет. 16.

Де́рево, ва, *с.* Дерево. *На похиле дерево і кози скачуть.* Ном. № 4076. *На один раз не зітнеш дерева.* Ном. № 5585. **Де́рево загна́ти.** Занозить занозу. Харьк. г. **Бо́же де́рево**=**Біждерево.** Вх. Пч. I. 8. **Серде́шне де́рево**=**Сердешник 1.** Шух. I. 76. Ум. **Дере́вце, дереви́ченько, дере́вонько.** Грин. Ш. 185. АД. I. 38. Грин. Ш. 10.

Деревоклю́й, клю́я, *м.* Дятелъ. Зміев. у.

Дере́вце ця, *с.* 1) Ум. отъ **дерево.** *Червоная калинонька, білеє деревце.* Мет. 64. 2) Часть плуга. 3) Свадебное деревцо. См. **Гільце.**

Дерев'я́ка, ки, *ж.* 1) Отдѣльное дерево. *Уночі щось переносило лучі дерев'я у Антонів сад, уже одна тільки дерев'яка осталась.* Чуб. II. 424. 2) Кусокъ дерева, полѣно. Ум. **Дерев'я́чка.**

Дерев'яни́й, а́, е́. 1) Деревянный. К. ЧР. 81. *Дерев'яна стіна.* Ком. II. 52. 2) Безчувственный. *Ой п'яна я, дерев'яна я.* Чуб. V. 1135.

Дерев'я́ник, ка, *м.* Раст. Lonicera xylosteum. Вх. Уг. 236.

Дерев'я́ниця, ці, *ж.* Деревяшка. *Ото з тієї пори він став ходить на дерев'яниці.* Чуб.

Дерев'яні́ти, нію, єш, *гл.* 1) Деревянѣть. 2) Твердѣть, дѣлаться нечувствительнымъ, коченѣть. *Вона почула, що дерев'яніє, холоне, що мороз розливається по всьому тілі.* Левиц. I. 496.

Дерев'я́нка, ки, *ж.* 1) Деревяшка. *Сиханки мчуть, дерев'нки везуть, Мартин обертає, ніхто не угадає.* Ном., стр. 302, № 411. 2) Деревяжка, искусственная деревянная нога. *Я й покотивсь.... ще як не вбився, не знаю. Теперечки хоч плач - не плач, оттак, як бач, на дерев'янці шкандибаю.* Гліб. 28. *Я колись переганяв і вітра в полі, поки не зсадили з коня на дерев'янку.* Хата 121.

Дерев'я́чка, ки, *ж,* Ум. отъ **дерев'яна.**

Дерев'я́ччя, чя, *с. соб.* Деревья. Жел.

Дереґува́тий, а, е. Зубчатый? *Як отто мережку роблять, так роблять зубці, так отто воно дереґувате.* Луб. у. Слов. Д. Эварн

Дереза́, зі́, *ж.* 1) Раст.: а) Caragana frutescens; б) Lycium barbarum; в) Lycopodium clavatum. ЗЮЗО. I. 115, 127. *А піди лишень наріж дерези на мітли.* Черном. 2) Назойливый человѣкъ. *Липне як дереза. Росплакалось дитя як дереза.* 3) Ссора. *Дереза в хату вкинулась.* НВолынск. у. Ум. **Дере́зка, дере́зонька.**

Дерези́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ дерези.

Дере́зка, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Дерезо́вий, а, е. Изъ **дерез'ы**, свойственный дерезѣ.

Дере́зонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дереза.**

Де́рен, рну, *м.* Дернъ. Черк. у. *Зрівняв землю, покрив дерном, щоб ніхто не бачив, де полягли Гонтис діти, голови козачі.* Шевч. 204.

Дере́н, ре́ну, *м.* Раст. Кизилъ, Cornus mascula. Могилев. у.

Деренівка, ки, *ж.* Кизилевая настойка. *Пили сикизку, деренівку.* Котл. Ен. IV. 32.

Дере́нка, ки, *ж.*=**Дере́н** (дерево и плодъ). Угор.

Деренча́ння, ня, *с.* Дребезжаніе.

Деренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1) Дребезжать Г. Барв. 26. 2) Жужжать. *Увійшов у омшівник, бжола тільки що чути деренчить, ну, ще жива.* Черниг. у.

Деренчли́вий, а, е. Дребезжащій.

Деренькота́ти, кочу́, чеш, *гл.*=**Деренчати.** *Як розбитий горнець, то завше деренькоче.* Каменец. у.

Дереня́к, ку́, *м.*=**Деренівка.** Могилев. у.

Де́рес, су, *м.* Раст. Горецъ, Polygonum.

Дересень, сня, *м.* Раст. Polygonum minus. Вх. Пч. I. 12.

Дереси́на, ни, *ж.* Отдѣльный экземпляръ растенія горецъ. Ум. **Дереси́нка, дереси́нонька.**

Дересо́вий, а, е. Изъ растенія горецъ.

Дере́ча, чі, *ж.* Порода кислыхъ вишень. *Деречі по конотіпській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Де́реш, ша, *м.* Чалая лошадь, чалий волъ.

Дерешува́тий, а, е. 1) Чалый. НВолынск. у. 2) **Дерешува́тий шлях.** Дорога, покрытая шероховатымъ съ дырами льдомъ. Черкас. у.

Де́ржава, ви, *ж.* 1) Прочность, крѣпость. *Нащо продовбав таку велику дірку? Мало де́ржави буде.* т е. вслѣдствіе большихъ размѣровъ дыры, окружающее ее дерево будетъ слишкомъ тонко и потому не прочно, не будетъ держать. То же говорится о планкѣ, напр., если ее слишкомъ вытесать въ какомъ-либо мѣстѣ: тогда тамъ „*буде мало де́ржави*“. Кременчуг. у. 2) Помѣстье; владѣнія. *Батько вмер, так він і зостався хазяїном на всій де́ржаві.* ЗОЮР. II. 61. 3) Чаще съ удареніемъ на второмъ слогѣ. Государство. 4) Власть. *Хлоп у нас розумів панську волю і силу не так, як тут, на сьому безлюдді. То була де́ржава, справді держава.* Хата. 139. *За твоєї де́ржави як буде—побачимо.* НВолынск. у.

Держа́вець, вця, *м.* Помѣщикъ; владѣтель. Хата, 135. *Городова ж козацька старши́на за коронного гетьмана, за старост, за державців і їх намісників і орандарів руку тягла.* К. ЧР. 10.

Держа́вник, ка, *м.* Государственный человѣкъ. К. Дз. 172.

Де́ржаво, ва, *ср.* То же, что и **держава 1**, а также вообще то, что помогаетъ держаться, удерживаться вмѣстѣ. *Нема солóмі держава доброго, тим і сунеться з криші: треба притýжити.* Волч. у.

Де́ржавський, а, е. Помѣщичій, владѣльческій. *А ворота у Череваня не прості, а державські.* К. ЧР. 5.

Держа́к, ка́, *м.* 1) Рукоять, ручка; эфесъ; древко у метлы, вилъ и пр. Мнж. 179. Шух. 224, 228. МУЕ. Ш. 30. *Подай держак од лопати свата привітати.* Лукаш. 133. 2) Нижняя часть **кужівника.** Шух. I. 307. Ум. **Держачо́к.** *Коло скрині лежав замок та держачок від простих ножиць, що овець стрижуть.* Екатер. у.

Де́ржално, на, *с.* Рукоятка, ручка. Ном., стр. 287. Мир. ХРВ. 9. У топора—топорище. Сим. 24.

Де́ржало, ла, *с.*=**Держално.** Ум. **Де́ржальце.**

Держа́ння, ня, *с.* 1) Держаніе. 2) Обладаніе, владѣніе.

Де́ржанце, ця, *с.* Ручка у ложки и т. п. *Уже Катруся ізломила у своїй ложечці держанце.*

Держа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* 1) Держать. 2) Имѣть у себя, держать. *Нащо, мати, нащо, мати, собаки держати, коли наші сусідоньки уміють брехати.* Млр. я сб. 68. 3) Содержать, держать въ извѣстномъ состояніи. *Держи відерце що-день біленьке, да й водицею повненьке.* Мет. 224. 4) Удерживать, держать. *Язиком що хоч кажи, а руки при собі держи.* Ном. № 3819. 5) Соблюдать, охранять, исполнять. *І рече Бог до Оврама: оце ж ми сим ти мій завіт держати.* К. Св. II. I. кн. Мус. XVII. 9. *Князя Вишневецькі держали православну віру.* Стор. М. Пр. 62. 6) Терпѣть, выносить. *Великі гріхи Бог держав.* 7) Останавливать бѣгущаго. *Держи зло́дія!* 8) Содержать въ арендѣ. *Він держить цю землю вже п'ятий рік.* 9) Содержать, держать. *Дівка Ориночка перевіз держала, святий вечір! Перевозила царів та панів, та отецьких синів.* Мет. 333. 10) Быть женатымъ **на.** *Іван держить Степанову сестру.* Борзенск у. 11) **Держа́ти гро́ші.** Имѣть чьи деньги на процентѣ. *Він держить гроші отії пані, та дулька була затахлувати, так ні, віддав.* Лебед. у. 12) **Держа́ти одка́з.** Отвѣчать. *Я сам буду одказ держати.* МВ. I. 133. 13) **Держа́ти страж.** Быть на часахъ. *Як стояли ми в Київові, то я з другими страж держав.* ЗОЮР. I. 77. 14) **Держа́ти у голові ро́зум до́брий.** Быть благоразумнымъ, разсудительнымъ. *Не потурай, дівчинонько, моїй розмовонці, держи сама розум добрий в своїй головонці.—Держала б я розум добрий да впустила в воду, не вповала на худобу, а на його вроду.* Мет. 83.

Держа́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* 1) Держаться. 2) Придерживаться, держаться. *Держись берега!* Ном. № 3359. *Держися війська все середнього.* Чуб. Ш. 271. *Наперед не вирвайся, взаду не зоставайся, середини держись.* Ном. № 5862. *Держись за землю!* Ном. 6643.—**ха́ти.** Бывать, быть дома *Я для тебе недобрим був чоловіком: як не лежав, то ходив, або й хати не держався.* Св. Л. 97—98. *Дітвора й хати не держалась—розбрелись, хто куди попав.* Св. Л. 175.—**голови́.** Удерживаться въ головѣ. *Антосьо слухав сю мову, а вона йому й голови не держалась.* Св. Л. 191. 3) Не отступать, не сдаваться, держаться. *Держись, козаче, отаманом будеш.*

Ном. 4) Поддерживаться, имѣть опору. *Пани мужиками тільки й держуться.* 5) Находиться, пребывать. *Зімою риба держиться на дні.* **Держа́тися ку́пи.** Быть вмѣстѣ. **Таке́, що й ку́пи не держи́ться.** Несообразность. *Вигадаєте таке, що й купи не держиться.* Левиц. Пов. 186.

Держа́чка, ки, *ж.* Перила. Угор.

Держачо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **держак.**

Де́рживо, ва, *с.* Иждивеніе, содержаніе. *Мати живе на його держиві.*

Де́ржівно́, на́, *с.* 1)=**Держално.** Шух. I. 164, 214, 166. 2) Часть мотовила. Шух. I. 150. 3) Часть ботелева. Шух. I. 215. 4)=**Держак 2.** Шух. I. 148.

Держки́й, а́, е́. 1) Цѣпкій, липкій. *Глина держка, добра для муру.* Міус. окр. 2) Стойкій, устойчивый; о суднѣ также: поднимающій много грузу. *Це держкий човен: хоч би ми й усі посідали, то здержить.* Харьк. г.

Дерзки́й, а́, е́. Упругій, жесткій. *Трава дерзка, трудно тепер її косити.* Сквир. у.

Дери́люд, да, *м.* Обдиратель, грабитель. Рк. Левиц.

Дери́нник, ка, *м.* Раст. Rubus caesius. Лв. 101.

Дери́хвіст, хвоста, *м.* Хвастунъ, задира, фатъ. Сквир. у.

Дері́зний, а, е. Задеристый.

Дері́й, рія́, *м.* 1)=**Дерун.** *Бога ради! І в Харькові в палаті добрі дерії.* Харьк. 2) Напильникъ. Черном. 3) Тотъ, который деретъ овечью шерсть.

Дері́ння, ня, *с.* Рваніе. НВолын. у.

Деркач, ча́, *м.* 1) Коростель (птица). Rallus crex. *А в очереті та деркач дере, пусти, мати, на юлицю, бо аж плач бере.* Лавр. 32. 2) Вѣникъ безъ листьевъ, голикъ. *Баба вловила, в міх положила, деркачем била.* Ном. № 9627. 3) Названіе вола тонкаго и высокаго, съ подтянутымъ животомъ. КС. 1898. VII. 46. 4) Трещетка вѣтряная или ручная для спугиванія птицъ въ огородѣ или саду. Части ручн. деркача: па́льки, карббваний вало́к, фіст. Шух. I. 112, 166, 167. 5) Родъ игры съ трещеткой. Ив. 43. Ум. **Деркачик.**

Деркача́, ча́ти, *с.* Птенецъ коростель. Ум. Деркача́тко, деркача́точко.

Деркачик, ка, *м.* Ум. отъ **деркач.**

Деркачиня́, ня́ти, *с.*=**Деркача.**

Деркачитися, чуся, чишся, *гл.* Истираться (о вѣникѣ). *Уже віник деркачиться.*

Деркий, а́, е́. Шероховатый. Вх. Зн. 14.

Деркоті́ти, кочу́, чеш, *гл.* Издавать звукъ **дер-дер.** *Деркач деркоче. Колесо в возі деркоче. Деркотіли деркачі.* Стор. МПр. 2.

Дерни́на, ни, *ж.* Кусокъ дерна. Стор. МПр. 111. *Неси оці дві дернині.* Кіев.

Дерни́ння, ня, *с.* 1) Мѣсто, поросшее дерномъ. 2) Торфъ. Черкас. у.

Дерни́ця, ці, *ж.* 1) Четвероугольникъ вырѣзаннаго для корма маленькихъ гусей дерна. 2) Доска. *Ой і казав пан Коньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428.

Дерно́вий, а, е. Выложенный дерномъ.

Дернува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Обшивать дерномъ, выкладывать дерномъ. Рк. Левиц.

Дерну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн. в. отъ **дерти.** 1) Рвануть. 2) Взять лишнее. *Мусили вдаватись до сусідських попів. А чужий панотець, як чужий пан, як дерне, то аж пальці знати.* Св. Л. 126. 3) Сильно побѣжать *Насилу живий вирвався! Як дерне!...* Рудч. Ск. I. 3.

Дернюка, ки, *ж.*=**Дернина.** НВолын. у.

Дерня́, ні, *ж.*=**Дернина.**

Дерону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дернути.** *Як схоплю борону, та за ним дерону.* Харьк. г.

Дерри́на, ни, *ж.* Въ Херсонской и Екатеринославской губ. выраженіе для означенія кустарниковъ, состоящихъ изъ терновника, боярышника, шиповника и ежевики. Закр.

Де́рти, деру́, ре́ш, *гл.* 1) Разрывать на части, драть. *Так дере одежу, що страх.* Харьк. у. 2) Сдирать, срывать. *З одного вола двох шкур не деруть.* Ном. № 7472. 3) Грабить. *Гайдамаки дерли народ років, може, з десять, аж мандебурія стала.* ЗОЮР. 135. 4) Требовать лишнее; брать взятки. *У поліції деруть і тепер так, як дерли і перше.* 5) Драть, царапать. *Проханий кусок горло дере.* Ном. 6) **Де́рти горобці́в, ластовеня́т** и пр. Разорять гнѣзда воробьевъ, ласточекъ и пр. *А ти б хотів, щоб інститутки горобців дерли та учились мужичих казок!* Левиц. Пов. 151. 7) **Де́рти го́рло.** Сильно кричать. 8) **Де́рти крупи́.** а) Превращать зерно въ крупу посредствомъ жернововъ. б) Рождественская игра. О. 1862. IV. 87. 9) **Деркач дере́.** Коростель кричитъ. 10) **Де́рти о́чі.** Лѣзть въ глаза. *Як сниться хто з померших, то треба на часточку да-*

ти, щоб очей не дерло. Ном. № 287. 11) **Дéрти пір'я.** Обрывать бородки перьевъ. *Усю зіму пір'я дерла—так надокучило, за те подушки м'які будуть.* Василькъ. у. 12) Обдирать кору деревьевъ. *Лика дерти. Ой як підемо у щирі бори да берестоньку дерти.* Мет. 466. 13) **Дéрти гóлову.** Задирать, поднимать голову. (Кінь) *дере вгору головоньку.* Нп. 14)—**вóвну.** Чесать шерсть щеткой съ проволочными крючками. Вас. 152. 15)—**мур.** Приходить въ отчаяніе. *Мати мур дере, в землю вбивається: „Утопила я й твою, й свою головоньку".* Г. Барв. 264. 16) Бѣжать сильно. *Я берегом деру.* Г. Барв. 314.

Дéртися, деру́ся, ре́шся, *гл.* 1) Разрываться на части, рваться, драться. *У матері пазуха дереться дітям ховаючи, а в дітей пазуха дереться од матері ховаючи.* Ном. № 9225. 2) Карабкаться. *Дереться на стіну.* Василькъ. у. *Дратися на гору.* Мет. 167. 3) О кошкѣ: царапаться. *Кішка на мішок дереться—на вітер.* Грин. I. 11.

Дéртиця, ці, *ж.* 1)=**Драни́ця.** 2)=**Тéртиця.**

Дéртичний, а, е. 1) Изъ драницы. 2) Дощаной.

Дерть, ти, *ж.* Крупно смолотая мука для корма скота. Мнж. 166. *Сіль дають у нас вівцям весною раннею, мішають з борошном, або дертю з ярого жита, а як нема, то й озиме жито годиться.* О. 1862. V. Кух. 35.

Дертя́ний, а, е. Изъ дерти.

Деру́н, на, *м.* 1) Грабитель. *Піп-дерун дере і з живого, і з мертвого.* Чуб. *То такий дерун, що з Христа зняв би.* Ном. № 7409. 2) Взяточникъ. 3) Чесальщикъ шерсти. Вас. 152. Ум. **Дерунéць.** Чуб. V. 1164.

Деру́чкий, а́, е́. Умѣющій ловко вскарабкиваться. Константиногр. у.

Дерча́к, ка́, *м.* Насѣкомое изъ породы кузнечиковъ.

Дерча́ння, ня, *с.* Дребезжаніе. Харьк.

Дерча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дребезжать, трещать. Харьк.

Дерю́га, ги, *ж.*=**Дерга.** *Пропила дерюгу на Мусійову наругу, а Мусій кучеряв та дерюгу викупляв.* Ном. № 12553.

Деря́ба, би, *м.* Пт. Соя, Corvus glandarius. Ум. **Деря́бонька.**

Деря́бка, ки, *м.* Раст. Подмаренникъ, Galium aparine.

Деря́бонька, ки, *ж.* Ум. отъ **деряба.**

Дéсбіч, *нар.* По правую сторону. Закр.

Десбі́чний, а, е. Направо лежащій. Желех.

Дéсна, ни, *ж.* Десница, правая рука. *Не дарма звав її своєю десною.* Стор. МПр. 97.

Десни́й, а́, е́. Правый.

Дéспо́т, та, *м.* Деспотъ. *Вони брати і християне, а ти собака, людоїд, деспот скажений.* Шевч. 606.

Деспоти́зм, му, *м,* Деспотизмъ. Левиц. Пов. 12, 67.

Деспоти́чний, а, е. Деспотическій. *Натура.... груба, дика й дуже деспотична.* Левиц. Пов. 7.

Дéспоцтво, ва, *с.* Деспотизмъ. К. Кр. 17, 31. К. ХП. 10. *Біда, як дика сила деспоцтва та викличе з пекла дику силу рабства.* К. ХП. 39.

Десь, *нар.* 1) Гдѣ-то; куда-то; откуда-то. *Десь моя дитина на чужій стороні, та нема од неї вісти.* Нп. *Смерть з морозом танцювала, танцювала і співала, і за море десь почвалала.* Чуб. Ш. 180. *Ой берегом плавала лебедочка з лебедем. Десь ся взяла чорнявая воду брати, взяла тії лебедята заганяти.* Чуб. V. 7. 2) Вѣроятно, должно быть. *Десь ти мене, моя мати, в церкву не носила, що ти мені, моя мати, долі не впросила.* Млр. л. сб. 313. *Йому десь кислиці сняться.* Ном. № 8795. *Що то десь розумний!* Кв. *Батьку козацький! десь ти сам боїшся і нас козаків страшишся.* Макс. (1849). 45. *Ой, татоньку, мій голубчику, десь я тобі да докучила.* Мет. 155. 3) **Десь-то.** Вѣроятно. *Ангели десь-то, не люде, засвітили так всюди.* Чуб. Ш. 329.

Десь-и́нде, *нар.* Гдѣ-то въ другомъ мѣстѣ *Десь-инде живе, і не побачиш її.* Сим.

Десь-не-десь, *нар.* 1)=**Де-не-де.** *Чисте місце, тільки десь-не-десь поростицювані вишеньки та квітки.* Сим. 202. 2) Гдѣ-то. *Десь-не-десь є на чистому полі, на роздоллі криниця води.* ЗОЮР. II. 53.

Дéся, *нар.* Гдѣ ни, откуда ни. *Деся взялася да із моря синя хвиля.* Мет. 101.

Дéсятеро, *чис.* Десять душъ, штукъ. К. Св. П. I. кн. М. XVIII. 32. **У-дéсятеро.** Десятерицею, въ десять разъ. *У-десятеро їм відплатимо за наші біди.* Сніп. 48. *Може в-десятеро більш, ніж вони були винуваті.* ЗОЮР. I. 285.

Деся́тий, а, е, *чис.* Десятый. Через деся́те-п'я́те. Съ пропусками. Ном. № 7536.

Десяти́на, ни, *ж.* 1) Десятая часть. *Тоді Оврам дав йому* (Мельхиседекові) *десятину з усього.* К. Св. П. *Ви даєте десятину з м'яти.* Єв. Л. XI. 42. 2) Десятина, мѣра земли—2400 кв. саж. Стор. I. 20. Ком. I. 1. Ум. **Десяти́нка.**

Десяти́нець, нця, *м.* Крестьянинъ, обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины. Херс.

Десяти́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **десятина.**

Десяти́нний, а, е. Относящійся къ десятинѣ. **Десяти́нний мед.** Десятая часть съ продаваемаго меда. Закр.

Десяти́нський, а, е. Принадлежащій **десяти́нцю.**

Деся́тка, ки, *ж.* 1) Десятка въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. 2) Полотно въ десять пасмъ. Чуб. VII. 408. 3) Талька пряжи для сѣтей въ 10 пасмъ. Вас. 187. 4) При счетѣ денегъ: а) 10 копѣекъ. О. 1862. II. 42; б) 10 рублей (преимущ. въ одной ассигнаціи или монетѣ). *Пійди да зароби десятку, дак і будемо держати, буде защо й поховати.* Г. Барв. 508. 5) Кучка въ десять сноповъ. Рк. Левиц.

Десятко́вий, а, е. Десятичный.

Деся́тник, ка, *м.* 1) Десятникъ. 2) Десятскій, помощникъ старосты въ деревняхъ. Стор. I. 92. *А десятник до мене ні разу не заходив і не загадував об подушному.* Кв. 3) Десятка трефъ при игрѣ въ цигана. КС. 1887. VI. Ум. **Деся́тничок.** 466.

Десятнике́вна, ни, *ж.* Дочь десятника

Десятникува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть десятникомъ.

Деся́тницький, а, е. Принадлежащій десятнику.

Деся́тничка, ки, *ж.* Жена десятника.

Деся́тничок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **десятник.** 2) Монета въ 10 коп. *А сіртук у бідолахи....—кожний ґудзик иначий... той як десятничок завбільшки, а другий більш гривні.* Св. Л. 168. Рудан. I. 81.

Деся́ток, тку, *м.* 1) Десятокъ, десять штукъ. *Скільки б їх у неї не було, чи десятком Бог благословив, чи тільки одним-одно, для неї рівні.* Кв. I. 155. 2) Десять человѣкъ, состоящихъ подъ надзоромъ одного выборного десятника, десятокъ. *Могущого чоловіка з десятку не викинеш.* Ном. № 13467. Ум. **Деся́точок.**

Десятоліта, літ, *с. мн.* Десятилѣтній возрастъ. Встрѣчено у МВ. *На десятолітях взяли мене в двір.* МВ. (О. 1862. Ш. 34).

Десятоліти́й, я, е. Десятилѣтній. *Збагатилось* (козацтво) *за десятолітню війну з ляхами.* К. ЧР. 4.

Десятоліття, тя, *с.* Десятилѣтіе. Желех.

Десятострýнний, а, е. Десятиструнный. *У псалтирь десятострунний та у гуслі вигравати.* К. Псал. 214.

Деся́точок, чка. Ум. отъ **десяток.**

Десятчáний, а, е. Изъ холста въ 10 пасмъ. Аф. 375.

Деся́тчина, ни, *ж.*=**Десятина 1.** Ум. **Десятчи́нка.**

Дéсять, ти́ и тьóх, *чис.* Десять. *Один дурень камінь у воду кине, а десять розумних не витягне.* Ном. № 6178. *Журбані ввечері оголошувались десятьма вулицями.* Левиц. Пов. 174. *Десятома рублями не одбудеш весілля.* НВолын. у.

Дé-хто, *мѣст.* Кой-кто; нѣкоторые. *Не стало й Богдана! Як віл під ярмом схилилась громада од Божої кари, і плакали де-хто.* Млр. л. сб. 51. *От трошки згодом вернулись до Бруса де-хто і посідали край його.* Кв. *Так він не стерпів, позбірав де-кого та й учинив проти ляхів пірвогу.* Сніп.

Дé-чий, чия, чие, *мѣст.* Кой-чей.

Дешéвий, а, е. Дешевый. *Дешева рибка, погана юшка.* Ном. № 10535. **Дешéва** Простая водка. **Пітú на дешéву.** Отправиться въ кабакъ. *Лакей раз пішов на дешеву та й каже: „От я буду танцювати".* Рудч. Ск. I. 215. Ум. **Дешевéнький** и **дешеве(і)сенький. а, е.** *Було й пиво кабацьке, таке дешевеньке для всякого росходу.* Кв.

Дешевина́, ни, *ж.*=**Дешевня.**

Дешевúти, влю́, ви́ш, *гл.* Дешевить кого, что.

Дешевíнь, ні, *ж.*=**Дешевня.** Херс. у.

Дешéвість, вости, *ж.*=**Дешевня.**

Дешевíти, вію, еш, *гл.* Дешевѣть становиться дешевымъ.

Дешевúна, ні, *ж.* Дешевизна. *Тоді була дешевня, а тепер дорожнета.* Харьк.

Дéшево, *нар.* Дешево. Ум. **Дешевéньо.**

Дешéвшати, шаю, еш, *гл.* Становиться дешевле. Харьк. *Коні дешевшають, не поведу свого на ярмарок.* Черниг. у.

Дешéвше, *нар.* Сравн. ст. отъ **дéшево.** Дешевле.

Дешéвший, а, е. Сравн. ст. отъ **дешéвий.** Болѣе дешевый. *Та коли б же то шукати, де хлiб дешевший.* Кв. II. 22.

Дешперувáти, рýю, еш, *гл.* Отчаяваться. Закр.

Дéшпiт, поту, *м.* Дебошъ, скандалъ. *Удався моторний на всякий дешпiт.* Полт. *Аби йому погуляти та поспiвати, наробити дешпоту.* Мир. ХРВ. 348.

Дéщиця, цi, *ж.* Кой-что, нѣчто. О. 1861. XI. Кух. 23. *От ми хочемо росказати дещицю про мiсяць.* Дещо. 59. *Не вважайте собi на те, що ми невидющi людс, письма не читаємо, а й ми собi дещицю знаємо.* Екатериносл. г.

Дéщо, *мѣст.* Кой-что, нѣчто. *Я маю дещо братовi переслати.* МВ. I. 28. *В сслi довго говорили дечого багато.* Шевч. 74. *Погомонiли де про що i розiйхались.* Хата.

Дéяк, *нар.* Кой-какъ. *Торiк ще деяк жили, а тепера й овсi без хлiба зостанемось.* Екатерин. г.

Дéякий, а, е. Кой-какой, нѣкоторый. *Инший легко робить та хороше ходить; а деякий робить, то й пiт крiвавий його 'бливає, нiчого не має.* Ном. № 1691. *Забравши деяких троянцiв, осмалених як гиря ланнiв, п'ятами з Трої накивав.* Котл. Ен. I. *Сонечко позлизує снiг де з яких горбикiв на пiску.* Кв.

Дé, *межд.* Восклицаніе, которымъ останавливаютъ бодающагося вола. Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Дєдик, ка, *м.* Ум. отъ **дєдьо.**

Дєди́на, ни, *ж.* Село. *Нiде Марта, нiде на другу дєдину.* Гол. IV.

Дéдьо, дя, *м.* Отецъ. Ум. **Дєдик.** *Ой прийшла я до дєдика, дай но, дєдю, волi.* Гол. Ш. 378.

Дж! *межд.*, выражающее звукъ отъ взмахиванія розгой, хлыстомъ.

Джа! *межд.* 1) Цыцъ! Смирно! *Їжте, гостi, а ви, дiти, джа!* 2) Подражаніе звуку розги при ударѣ, а потому употребляется въ разговорѣ съ дѣтьми въ значеніи удара розгой Аф. 376.

Джаворок, рка, джаворонок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Лем. 409.

Джавýр, ра, *м.* Гяуръ. К. МБ. X. 10. К. Бай. 149.

Джáрка, ки, *ж.*=**Чарка.** *А я йому джарку вина, меду дві.* Гол. II. 579.

Джбан, ну, *м.* Жбанъ. *Червоної мiдi джбан.... зостав на варенуху.* Г. Барв. 179. *Хоч на менi жупан дран, єсть у мене грошей джбан.* Млр. л. сб. 254.

Джвя́кати, каю, еш, одн. в. **джвя́кнути, ну, неш,** *гл.* 1) Чавкать. 2) Ударить сильно. *Я його як джвякнув!...* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джвя́кнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть сильно, хлопнуться, удариться при паденіи. *Оце так джвякнулась, трохи кiсток усiх не поламала.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джгут, та, *м.* 1) Платокъ или что нибудь другое свернутое на подобіе веревки, жгутъ. Макс. (1849) 60. 2). Родъ игры въ карты. КС. 1887. VI. 471. *Гуляти у джгута.* Ум. **Джгутóк.**

Джгутóвий, а, е Жгутовый.

Джгутóк, тка́, *м.* Ум. отъ **джгут.**

'Дже, *нар.* сокращ. изъ **адже.** Вѣдь. Употр. преимущественно послѣ **а**: *Та 'дже ж у старого Лемiшки с брат.* Левиц. Пов. 329.

Джегерь, ря, *м.* Хватъ, щеголь. Харьк. (А. Павловъ).

Джегере́лі, ль, *ж. мн.*=**Джереґелі.** *Джегерелі i дрiбушки ще не поросплiтались, тiльки довга коса ... позлипалась запеклою кров'ю.* Стор. МПр. 9.

Джеджелу́ха, хи, *ж.*=**Дженджеруха.** *Е, у нсї в хатi там так чисто та славно. Вона така джеджелуха, що на все село.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн.

Джеджо́ра, ри, *ж.* Соя, сойка, Corvus glandarius. Вх. Зн. 14.

Джеджу́литися, люся, лишся, *гл.* Кокетничать, хорошиться.

Дженга́лити, лю, лиш, *гл.* Кусать (о комарахъ). *Об спасівцi не можна через мухи заснуть, бо дуже кусаються, а тепер через бiсової вири комарi: так дженгалять—аж-аж-аж!* Конотоп. у.

Дженджерува́ти, ру́ю, еш, *гл.* ? *А що, поїзд скоро пiде?—Е, нi, не скоро.—А то ж якийсь бiга.—Та то вiн дженджерує.* (Говорилось о маневрировавшемъ поѣздѣ). Харьк. г. Слов. Д. Эварн.

Дженджеру́ха, хи, *ж.* Чистуха, щеголиха, франтиха. *Ой за гаєм, гаєм, гаєм зелененьким, там орала дженджеруха воликом чорненьким.* Чуб. V. 1112.

Джéнджик, ка, *м.* Франтикъ, щеголь. *Чортiв дженджик.* Ном. № 3556.

Дженджури́стий, а, е. Щеголеватый, кокетливый. *Цур тобi, пек тобi, яка дженджуриста: я купив їй личман, ще хоче й намиста.* Чуб. V. 105.

Дже́нчик, ка, *м.* Насѣк.=**Дрік**. Мнж. 178.

Джер, ру, *м.* Пойло. Закр.

Дже́рга, ги, *ж.* То же, что и **запаска**, но изъ неокрашенной шерстяной ткани натуральнаго цвѣта. Вас. 171. См. **Дерга**.

Дже́рґа, ґи, *ж.* Родъ подушки. *Осліи чи ліжко застелені постелею: сіном, ліжниками, а в головах є джерґа* (підклад з ліжника або сіна). Шух. I. 98.

Дже́рґати, ґаю, єш, *гл.* Болтать, поговаривать. *Почали вже люде джерґати, що то він сам підпалив хату.* Волч. у.

Дже́рґіт, ґоту, *м.* 1) Сильное щебетаніе птицъ. 2) Быстрый и крикливый разговоръ на непонятномъ языкѣ (о евреяхъ, напр.).

Джерґота́ти, ґочу́, чеш, джерґотіти, ґочу́, ти́ш, *гл.* 1) Сильно щебетать, чирикать. *Щебечуть і джерґотять пташки, та шурхають ящірки в траві.* МВ. I. 156. Также о крикѣ гусей. См. **Джеркота́ти**. 2) Говорить на непонятномъ для слушателя языкѣ

Джерґотня́, ні́, *ж.*=**Джерґіт**. *Жидівська джерґотня.* К. Псал. 15.

Джереґе́ля, лі, *ж.* 1) Коса на головѣ, сложенная вѣнкомъ. Котл. Ен. Словарь 8. Сплетенная изъ трехъ полосъ коса. Вас. 204. Встрѣчается преимущ. во *мн. ч. Тут заплітали джереґелі, дробушечки на головах.* Котя. Ен.

Джерела́стий, а, е=**Джерелатий**. *Киплять меди по кубках джереластих.* К. МБ. II. 123.

Джерела́тий, а, е Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. К. ЦН. 246 *І заревли тоді гармати джерелаті.* К. Дз. 70. См. **Жерелатий**.

Дже́ре́ло́, ла, *с.* 1) Источникъ, родникъ. ключъ. *У сей день роздзявились усі джерела в безодні і повідчинялись небесні хлябі.* К. Св. П. I. кн. М. VII. 11. 2) Кипящая ключемъ вода, кипень. *У горщику вгору джерело вискакує, як наче вода у криниці.* Волч. у. 3) Жерло. *Джерело гармати.* 4) Кратеръ вулкана. Ум. **Джере́льце**.

Дже́ре́ловий, а, е. Относящійся къ джерелу.

Дже́ре́льний, а, е. Ключевой. *Е! у цій криниці була славна джерельна вода, та серед літку така холодна, що й губами не доторкнешся.* Харьк. г. Лебед. у.

Дже́ре́льце, ця, *с.* Ум. отъ **джерело**.

Джереля́ний, а, е=**Джерельний**. *Джереляна вода здоровша, ніж річна.* Харьк. у.

Джереля́стий, а, е. Богатый источниками, родниками. *Джерелястий, криничастий ставок.* Г. Барв. 136.

Джеркота́ння, ня, *с.*=**Джерґіт**. *Пташства джеркотання.* К. Дз. 214.

Джеркота́ти, ко́чу́, чеш, джеркоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Джерґотати**. *Яка мальована та штучна птиця! вертиться, джеркотить, по дереву скака.* Греб. 391. Грин. II. 340. *Все тямлють, джеркотять, як гуси по німецьки.* Греб. 388. *Жиди джеркочуть тілько та дурять людей хрещених.* Стор. МПр. 170. Греб. 367. К. Дз. 147.

Джерло́, ла́, *с.*=**Джерело**. *А в сій горлаці, глянь, грязюка ущерть джерло сповнила.* Черномор.

Джерма́ла, ма́л, *ж. мн.* Щипчики, которыми чабаны вычищаютъ червей у овецъ. О. 1862. V. Кух. 37. *Чабани мусять за сим пильнувати: черву витягають джермалами, заєднають ранку синім каменем і мажуть дьогтем, щоб муха не сідала.* Кух. (О 1862. V. 33).

Джерма́ри, рів, *с. м. мн.*=**Джермала**.

Джермели́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джермели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Очищаться отъ червей въ ранахъ **джермелами**.

Джерме́ло, ла, *с.*=**Джермала**. Иногда только во *мн. ч.* **джерме́ла**. Ум. **Джерме́льце**.

Джермелюва́ти, лю́ю, єш, *гл.* Очищать рану животныхъ отъ червей посредствомъ джермел.

Джерме́льце, ця, *с.* Ум. отъ **джермело**.

Дже́ря, рі, *ж.*=**Джер**.

Дже́мори, *мн.* Густой кустарникъ. *Воли пасуться низом.... джеморами,— гущавинами з корчів.* Шух. I. 211.

Джига́ло, ла, *с.*=**Джоґа́н**. Черк. у.

Джи́гати, гаю, єш, одн. в. **джигну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Хлестать, хлестнуть, ударять, ударить розгами. 2) Кусать, куснуть (о насѣкомыхъ).

Джи́гатися, гаюся, єшся, *гл.* 1) Биться розгой. 2) Кусаться (о насѣкомыхъ).

Джигну́ти. См. **Джигати**.

Джигону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно хлестнуть, ударить. 2) Сильно ужалить. *Дрік як джигоне ту кобилу.* Мнж. 56. *Джигонула здорово гадюка.* Харьк. у.

Джиґ! *меж.*, выражающее звукъ, происходящій при взмахѣ розгами или хлыстомъ. *Джиґ. Марушка, з перцем юшка.* Ном. № 6380.

Джи́ґавка, ки, *ж.* Родъ мухи, сильно жалящей. *Джиґавка або спасівська муха.*

Джиґе́ли, ґе́л, *ж. мн.* Ляжки.

Джиґи́ря, рі, *ж.* Горло съ легкими и печенью у овцы. О. 1862. V. Кух. 37.

Джи́ґра, ри, *ж.* Ржавчина.

Джиґу́н, на́, *м.* 1) Повѣса; ловеласъ. *Ой джиґуне, джиґуне, який ти ледащо.* Лавр. 61. *Ой джиґун, джиґун, джиґунець, який гарний молодець.* Чуб. V 1125. 2) Родъ кушанья изъ сирівцю. О. 1862. VI. 43. *Зварила мені мати джиґуна, наївсь, та все пити хочеться.* О. 1862. VI. 43. 3)=**Джоґан.** Св. Л. 40. Ум. **Джиґуне́ць.** Чуб. V. 1125.

Джиґу́ха, хи, *ж.* 1) Все хлещущее или жалящее: розга, кнутъ, насѣкомое. 2) Раст. Крапива, Urtica dioica. Черниг. г. Ум. **Джиґу́шка.** *Пужка-джиґушка,—вставай, дівка Марушка.* Ном. № 11341.

Джиджули́ти, лю́, ли́ш, *гл.*=**Чепурити.** *Джиджулити хату.* Сим. 185.

Джиджули́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.*=**Джиджуритися.** Ном. № 11177.

Джиджулу́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха.** Сим. 182.

Джиджури́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* Принаряживаться, кокетничать.

Джиджуру́ха, хи, *ж.* Кокетка, франтиха. См. Чепуруха.

Джижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Летять яничари на конях скажених. Як бджоли джижчать їх кулі.* Морд. (Мдр. л. сб. 89).

Джиле́! *меж.* Крикъ на собакъ въ Черноморіи.

Джинджигиля́стий, а, е. Кокетливый, вертлявый, франтоватый.

Джинджор, ру, *м.* и **джинджора, ри,** *ж.* Раст. Gentianae. Лв 99.

Джинджури́стий, а, е. Кокетливый, франтовской.

Джирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Дребезжать. *А голос такий у його був, як з бочки, аж вікна джирчать.* Стор. I. 131.

Дзіворонок, нка, *м.* Пт. Coracias garrula. Шух. I. 23.

Джінджура, ри, *ж.*=**Джи́нджор.** Вх. Зн 14.

Джміль, меля, *м.* Насѣк. Шмель, Bombus apis terrestris. **Джмеля́ слу́хати.** Лежать отъ удара кулакомъ и пр. *Дав йому лупня добре - довго буде джмелів слухати.* Ном. № 3986. См. **Чміль.**

Джо́болда, ди, *ж.* ? *Ач, як сторчака дивиться! Хоч би він коли небудь по людськи подивився на тебе, або посидів з тобою, чи погомонів би то там,—тільки й зна, куди б повіяться, куди б швидче побрести. Ні, не в батька покійного він удавсь,—це якась джоболда.* Екатериносл.

Джоґа́н, на, *м.* Палка съ желѣзнымъ наконечникомъ, употребляющаяся при бѣганіи на нартах (родъ коньковъ). Св. Л. 40.

Джо́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **джоя.**

Джолґону́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Джигонути.** *От одна* (оса) *як джолґоне його.* Мнж. 113.

Джоло́, ла́, *с.* Жало. Борз. у.

Джоломі́я, мії, *ж.* Свирѣль. См. **Жоломійка.** *Грає в джоломію.* ЗЮЗО. I. Вересай, 35.

Джблонка, ки, *ж.* Дятелъ. Чуб. VII. 575.

Джо́нва, ви, *ж.* Дятелъ. Вх, Зн. 14. См. **Жонва, I Жовна.**

Джорели́стий, а, е. Богатый источниками.

Джорели́тися, лю́ся, ли́шся, *гл.* Бить ключемъ, струиться.

Джорело, ла, *с.*, и пр.=**Джерело** и пр.

Джоя, джо́ї, *ж.*=**Джеджора.** Ум. **Джойка.** Вх. Зн. 14.

Джуґа́н, на́, *м.*=**Джоґа́н.**

Джу́ґля, лі, *ж.* Зимняя шапка. Вх. Зн. 14.

Джу́клити, клю, лиш, *гл.* Жадно пить. *Оце риби наївся, а потім джуклив, джуклив воду.* Кіевск. у.

Джу́лий, а, е. Безухій. *Джулі вівці.* О. 1862. V. Кух. 37.

Джума́к, ка́, *м.*=**Чумак.** Чуб. I. 178.

Джумачи́ха, хи, *ж.* Жена чумака. Рудч. Чп. 122.

Джуми́га, ги, *ж.* Осадокъ на днѣ со суда съ водой, на днѣ самовара. *Вже нема води в самоварі, на дні сама джумига.*

Джуми́ха, хи, *ж.*=**Джумачиха.** *Пішов джумак топитися, а джумиха дивитися.* Чуб. I. 178.

Джунджо́вий, а, е. ? *Божая Мати в полозі лежит, в полозі лежит, сина повивает: ей повивачойки з самого злота, а пелсночки та джунджовий.* Гол. II. 39.

Джупельце, ця, *с.* Ум. отъ **джупло.**

Джупло́, ла́, *с.* Дырочка въ чемъ нибудь мягкомъ. Ум. **Джупельце.** Аф. 376.

Джур, ру, *м.* Кушанье: непросѣянную овсяную муку разводятъ водой и ставятъ на ночь, что-бы вскисло, затѣмъ варятъ и ѣдятъ съ конопляным масломъ. НВолын. у.

КС. 1885. VII. 419, 1889. VII. 43. Kolb. I. 52. *Каламутна вода як кисіль, як джур.* Ном. № 12420.

Джу́ра, ри, *м.* Козацкій слуга-товарищъ, оруженосецъ, ходившій вмѣстѣ съ козакомъ въ походы и битвы. *Тоді ж то не могли знати ні сотники, ні полковники, ні джури козацькії, що наш пан гетьман Хмельницький.... задумав.* Мет. 391. *Ой сідлай, джуро, ой сідлай, малий, менї буланого, собі ж сідлай другого--гнідого старого.* Мет. 401. *Ой як оглянеться та Перебийніс на джуру малого, й аж кладе* (=бьетъ, враговь) *джура, кладе малий ще лучче від його.* Мет. См. **Чура.** Ум. **Джу́ронька.**

Джу́рґа, ґи, *ж.* Множество (людей, скота на дорогѣ). Шух. I. 84.

Джу́рджа, жі, *ж.* Муть, густая мутная жидкость. Мнж. 179.

Джу́ронька, ки, *м.* Ум. отъ джура.

Джурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзюрчати.** *А між горами тими узенька річка прогора й глибока джурчить.* МВ. II. 74.

Джусь! *меж.* Прочь!

Джут, та́, *м.*=**Джгут.** Котл. Ен. I. 23.

Джуфб, фа́, *м.* Парень, хорошо играющій на губа́хъ. Шух. I. 33.

Джа́воронок, нка, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Дзбан, ну, *м.*=**Джбан.** *У мене грошів дзбан.* Чуб. V. 920.

Дзба́нок, нку, *м.* Банкъ. *Біда велика в тім, що немає дзбанків для позички, де б можна було у всяку пору без великого клопоту і на малий процент позичать гроші.* Осн. 1861. VIII. 89.

Дзвені́ння, ня, *с.* Звукъ (звенящій). *Мелодії лилися як сльози, то тихо, тихо, то разом заливали всю залу й сповняли її дзвенінням гарного рояля.* Левиц. Пов. 264.

Дзвеніти, вію́, ни́ш, *гл.* 1) Звенѣть, звучать. *Тілько дзвеніло шкло у вікнах.* МВ. I. 132. *Голос дзвенить.* МВ. I. 110. *Чи буде лад, чи не буде: в якому у мене усі дзвенить?* Ном. № 13397. 2) Жужжать. *Дзвенять трутні.* Черкас. у

Дзвенкач, ча, *м.* Шт. Зеленушка, Fringilla chloris. Вх. Пч. II. 10.

Дзвеня́чий, а, е. Звенящій, звонкій. *Чутно її голосок дзвенячий.* МВ. I. 97.

Дзвизнути, ну, неш, *гл.* 1) Взвизгнуть. *Він улучив камінцем у собаку, а та аж дзвизнула.* 2) Ударить. *Як дзвизну тебе, так перекотишся не раз.*

Дзвізча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать (о пчелахъ, стрѣлахъ, волчкахъ и пр.).

Дзвін, дзво́ну, *м.* 1) Колоколъ. *Бубонів, як міський дзвін.* МВ. I. 105. *У неділю рано задзвонили в дзвони.* Мет. 95. 2) Звонъ. **Дати на дзво́ни.** См. **Давати.** 3) Родъ дѣтской игры. О. 1861. XI. Св. 37. 4) Родъ писанки. КС. 1891. VI. 37. Ум. **Дзвіно́к, дзво́ник.**

Дзвіне́ць, нця́, *м.* Раст Rhinantus minor и R. major. Вх. Пч. I. 12. Шух. I. 20.

Дзвіни́ця, ці, *ж.* 1) Колокольня. *Як в Київові на дзвіниці черці в дзвони дзвонять, так в Полтаві нерекутки на місті гуторять.* Ном. № 13445 2)=**Вежа 3.** Гол. I. Объясн. къ рис. 21. О. 1861. XI. Св. 36. Ум. **Дзвини́чка.**

Дзвини́чний, а, е. Относящійся къ колокольнѣ. *Дзвіничний хрест.* Василь. у.

Дзві́нка, ки, *ж* Бубновая масть въ картахъ. КС. 1887. VI. 463. **Йому́ дзві́нка світить.** Ему везетъ.

Дзвінки́й, а́, е́. Звонкій, звучный. *Горщик дзвінкий.* Черкас. у. *Голос дзвінкий* Черкас. у. *Дзвінкий регіт такий чути, що так і роскочується.* МВ. II. 182.

Дзвінкобвий, а, е. Бубновый.

Дзвінкоголо́сний, а, е. Звучный. К. МХ. 40.

Дзві́нний, а, е. Колокольный.

Дзві́нник, ка, *м.* Колокольный мастеръ. НВолын. у.

Дзвіно́к, нка́, *м.* 1) Колокольчикъ, звонокъ. Греб. 361. *Сама як схопить дзвінок--по всіх покоях дзінь-дзінь.* МВ I. 14. 2) *мн.* **Дзвонки́.** Раст. Convolvulus sepium ЗЮЗО. I. 119. 3) Названіе рослаго краснваго веселаго вола. КС. 1898. VII. 46 4)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10. Ум. **Дзвіно́чок.**

Дзвіно́чок, чка, *м.* 1) Ум. отъ **дзвінок** О. 1861. XI. 10. 2) *мн.* **Дзвіно́чки.** Раст. Linaria genistaefolia Mill. ЗЮЗО. I. 126.

Дзвонари́ха, хи, *ж.* Жена звонаря.

Дзвонарі́в, ре́ва, ве. Звонаревъ.

Дзвонарі́вна, ни, *ж.* Дочь звонаря.

Дзвонарський, а, е. Относящійся къ звонарю.

Дзвонарь, ря́, *м.* Звонарь. Чуб. V. 1154 Ум. **Дзвонарчик.**

Дзвоне́ць, нця́, *м.* 1)=**Дзвінок 1.** 2)=**Дзвенкач.** Вх. Пч. II. 10.

Дзво́ник, ка, *м.* 1)=**Дзвінок** въ 1 знач. *Коні помчали, дзвоники задзвеніли.* Кв.

2) *мн.* **Дзво́ники.** Раст. Колокольчики, Campanula persicifolia, Campanula trachelium, Convolvulus sepium L., Linaria genistaefolia Mill. См. **Дзві́нок, дзві́ночок.** Ум. **Дзво́ничок.** Ком. II. 81.

Дзвони́ти, ню́, нить, *гл.* 1) Звонить. *Ще не дзвонено до церкви.* Г. Барв. 156. *Буркочуть-говорять, мов у дзвони дзвонять.* К. Досв. 127. 2) Звенѣть, бряцать. *Іще таки і послі Хмельницького не раз дзвонив старий Шрам шаблею.* К. ЧР. 14. *Ой ключи мої, срібні злоті, ой не дзвоніте, не голосіте.* Чуб. 3) Разглашать. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують, що москалі вертаються та в неї ночують.* Шевч. 67. 4) **Дзвони́ти по ко́му, —по душі́.** Звонить по усопшему. Ном. № 8322. *По дівчиноиці дзвони дзвонили* Мет. 96.

Дзвоні́ця, ці́, *ж.*, и пр См. **Дзві́ниця** и пр. К. ЧР. 84. Чуб. Ш. 22.

Дзво́ничок, чка, *м.* Ум. отъ **дзвоник.**

Дзвя́га, ги, *ж.*=**Звяга.**

I. **Дзвяк, ку,** *м.* Металлическій звукъ.

II. **Дзвяк!** *меж.* для выраженія металлическаго звука. *Було тільки сонця краєчок засвітить, уже й бряк і дзвяк по селу.* МВ. I. 44.

Дзвя́кало, ла, *с.* Чавкающій человѣкъ.

Дзвя́кати, каю, каєш, одн. в. **дзвя́кнути, ну, неш,** *гл.* 1) Звякать, звякнуть. *Дзвякнув дзвонок.* МВ. I. 52. 2) Чавкать. *Їж бо вже та не дзвякай.* 3) Произносить звукъ **дз.** *Кортить литвина, поки не дзвякне.* Ном. № 5012.

Дзвя́кнутися, нуся, нешся, *гл.* Упасть на землю, шлепнуться, брякнуться.

Дзвякоті́ти, кочу́, ти́ш, *гл.*=**Дзвякати.** МВ. (О. 1862. III, 41).

Дзелене́ць, нця́, *м.* Зеленый (о вѣнкѣ). *Вінчуємо ті* (дівчину) *вінцем-дзеленцем.* Kolb. I 106.

Дзеле́ний, а, е=**Зелений.** Подольск. г.

Дзеле́нка, ки, *ж.* Насѣк.=**Зеленяк.** Вх. Пч. I. 5.

Дзеле́нь! *меж.* для выраженія звона. *Коли трохи ходом дзвонок дзелень, дзелень!* Рудч. Ск. I. 76.

Дзеле́ньнькати, каю, еш, *гл.* Звенѣть. Угор. *Як грюкне грім; то аж вікна дзеленькають.* Каменец. у.

Дзеленькоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Звенѣть.

Дзеленьча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Дзеленькати.** Зміев. у. Новомоск. у.

Дзе́нгель, лю, *м.* Раст. Archangelica officinalis Hoffm. ЗЮЗО. I. 112.

Дзендзели́к, ка, *м.* Въ загадкѣ. пламя фитиля. *Червоний дзендзелик, чорна ніточка* (каганець). Чуб. I. 309.

Дзендзелія́, лії́, *ж.* Раст. Золототысячникъ. Erythraea Centaurium. ЗЮЗО. I 122.

Дзень! *меж.* для выраж. звона. О. 1861 VIII. 8. *Тук, тук ніженьками! Дзень, дзень підківками!* Нп. *Червінці дзелень-дзелень.. так і посипались.* Грин. II. 184.

Дзе́ньнькати, каю, еш, одн. в. **дзе́ньнькнути, ну, неш,** *гл.* Звонить, звенѣть, преимущественно прерывисто, звякать. *Ото ж мабуть, тоді ключик упав, як я казала, що щось дзеньнькнуло.* Новомоск. у.

Дзе́ня, ні, *ж.* Все, что звепитъ, преимущественно деньги (дѣтск слово). О 1862. XII. 119.

Дзер, ру, *м.* Сыворотка (мо́лочная). Шух. I. 213.

Дзе́ра, ри, *ж.*=**Дзер.** Вх. Зн. 24.

Дзеренча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати** Мир. ХРВ. 68.

Дзері́вний, а, е. Относящійся къ молочной сывороткѣ. Шух. I. 213.

Дзе́ркало, ла, *с.* Зеркало. Кв. Ном. № 5227. Ум. **Дзе́ркальце.** Ком. II. 41 МВ. I. 25.

Дзеркальний, а, е. Зеркальный. *Дзеркальні вікна.* Мир. ХРВ. 68.

Дзеркальня, ні, *ж.* Зеркало. *Здохла в його кобила: буде з шкури спідниця, а з ребер карета возить дівок до пекла, а голови лихтарня, а із... дзеркальня.* Чуб. V. 1163.

Дзе́ркальце, ця, *с.* Ум. отъ **дзеркало**

Дзе́рно, на, *с.*, и пр. См. **Зерно** и пр

Дзе́кало, ла, *с.* Названіе бѣлорусса, по причинѣ употребленія имъ въ своей рѣчи звуковъ **дзє.**

Дзе́кання, ня, *с.* Употребленіе **дзє** вмѣсто **де.**

Дзе́кати, каю, еш, одн. в **дзе́кнути, ну, неш,** *гл.* Говорить **дзє** вмѣсто **де** (о бѣлороссахъ). *Ну, а литвинок, хиба лихо його нападе, щоб не дзекнув.* Г. Барв. 329.

Дзе́ма, ми, *ж.* Кушанье: отваръ картофеля, фасоли и бобовъ, въ который кладутъ кусочки обыкновеннаго или кукурузнаго хлѣба. Шух. I. 142.

Дззз! *меж.*, выражающее жужжаніе.

Дзи́бну́ти, ну, неш, *гл.* Ударить, хватить. *Він як дзибнув мене по руці, то я й не стямився* Полт. г.

Дзиг, *меж.* Правильнѣе: **дзиґ** (см.). Выражаетъ быстрое движеніе; у МВ. употреблено какъ существ. *Я за нею.... а вона в мене попід рукою дзиг знов у хату, та на дзигу ґторх мене у плечі.* МВ. (КС. 1902. X. 148).

Дзиготі́ти, чу́, ти́ш, *гл* Стрекотать, жужжать *Гудуть бжілки, дзиґочуть коники.* О. 1862 VI. 90.

Дзиґ! *меж.* Звукоподражаніе свисту кнута, волчка, тиканью часовъ.

Дзи́ґа, ґи, *ж.* 1) Волчекъ, юла. *Крутиться як дзиґа.* Ном. № 5756. *Біга як дзиґа.* ЗОЮР I. 147. 2) Вертлявый, рѣзвый человѣкъ, непосѣда. Ум. **Дзи́жка**.

Дзиґа́р, ра́, *м* =**Годинник** Чаще въ уменьшит. формѣ **дзиґа́рок** (см.).

Дзиґарі́, рі́в, *м. мн.* Часы стѣнные или башенные. Черк. у. Котл. Ен. (Слов.). **Дзиґарі б'ють**=Сердце стучитъ отъ испуга. Ном. № 4350

Дзиґармайстер, дзиґармістер, стра, *м.* Часовой мастеръ. Котл. Ен. (Слов.)

Дзиґа́рний, а, е. Часовой. *Дзиґа́рна стрілка.* Біл.-Нос

Дзиґа́рок, рка, дзиґа́р, ра, *м.*=**Годинник**. Чаще во *мн. ч.*: **дзиґарки**. *Знає ту високу з дзиґарками дзвіницю.* К. ЧР. 81.

Дзи́ґати, ґаю, еш, дзи́ґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Юлить, вертѣться. *Годі тобі дзиґати.* Староб. у. *Що ти тут дзиґаешся—геть відсіля* Староб. у.

Дзи́ґлик, ка, *м.* Стулъ, табуретъ, треножникъ. *Одягну тебе, обую, посажу як паву на дзиґлику, як гетьманшу та й дивитись буду* Шевч. 144 *Царя на дзиґлик посадили.* Котл Ен. Ум. **Дзи́ґличок**.

Дзиґлико́вий, а, е. Относящійся къ стулу, табурету.

Дзи́ґличок, чка, *м.* Ум. отъ **дзиґлик**.

Дзиґльо́ваний, а, е. Кокетливый, бойкій. *Дзиґльований парубок, дівка.* Черкас.

Дзиґля́тко, ка, *с.* Стульчикъ. Ум **Дзиґля́точко**.

Дзиґну́ти, ну́, не́ш, *гл* Прожужжать.

Дзидзи́кати, каю, еш, *гл.* Говорить, какъ выговариваютъ евреи. *Бо й правда, що сей Юдун, дзидзикав мов справжній жид.* Кв. II. 172.

Дзижча́ння, дзижча́ти. См. **Дзизчання, дзизчати**.

Дзиз, за, *м.* Оводъ. *Січеться в вічі дзизом.* **Він ди́виться на ме́не дзи́зом.** Онъ волкомъ на меня смотритъ, непріязненно смотритъ. *Чи не наробив я часом якого беш хету в хаті під п'яну руч, бо щось дизом усі дивлються на мене.* Грин. II. 179

Дзизку́чий, а, е. Жужжащій.

Дзи́знути, ну, неш, *гл.* О полетѣ пули, камня: издать звукъ, свиснуть. *Камінь поуз голову дзизнув.* МВ. (О 1862. I. 86).

Дзизча́ння, дзижча́ння, ня, *с.* Жужжаніе.

Дзизча́ти, дзижча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Жужжать. *Бжоли, метелики, оси, бабки, чмелі гудуть, дзижчать.* Осн. 1862. VIII. 15.

Дзи́нґель, ля, *м.* 1) Пт. щеглепокъ, Fringilla carduelis. Вх. Пч. II. 10. 2) Раст Angelica silvestris. Вх. Пч. I. 8 См **Дзенґель**.

Дзи́ндзик, ка, *м* Висящая и качающаяся кисточка или что либо подобное.

Дзиндзи́кати, чу, чеш, *гл.*=**Дзижчати**. Желех.

Дзиндзоо́кий, а, е. Близорукій. *Та в нас дівка була дзиндзоока.* Полт у.

Дзинча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=1) **Дзижчати**. 2)=**Врязчати**. *Голосно дзинчали чарочки.* Мир. Пов II. 61

Дзирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.*=**Деренчати**. *У комині гуло, вікна дзирчали, у хаті все ходором заходило.* Стор. МПр. 37.

Дзича́ти, чу́, чи́ш, *гл* =**Дзизчати**. *Комарь дзичить.* Харьк. у.

Дзіґера́й, ра́ю, *м.*=**Нежить**. Вх. Зн. 15.

Дзіндзі́вер, ру, *м.* 1) Раст. Malva mauritiana. ЗЮЗО. I. 128. 2) **Дзіндзі́вер-зух**. Удалецъ, хватъ. Стор. I. 184. *Бо Турн і сам дзіндзівер-зух! Коли чи п'є—не пропиває, коли чи б'є—то вже влучає, йому людей давить—як мух.* Котл. Ен.

Дзіндзо́ра, ри, *ж.*=**Джінджура** Вх. Зн. 14.

Дзмі́їв, ва, ве=**Зміїв**.

Дзмій, мія, *м.* **дзміїха, хи**, *ж.*=**Змій, зміїха**.

Дзу́ґа, ґи, *ж.* Крючекъ, удерживающій навій на ткацкомъ станкѣ. Вас. 165.

Дзудзури́ха, хи, *ж.*=**Джиджуруха**. МВ. (КС. 1902. X. 147).

Дзус, дзу́ски! *меж.* 1) Прочь! Пошелъ! Нельзя! *А дзуски, поганий!* Кв. II. 268 *Правда, й туди вашому брату.... дзус.* К. ЧР. 243. *А дзуски не хочеш?* Козелец. у. 2) Брысь! (на кошекъ).

Дзьоб, дзьоба́ти и пр.=**Дзюб, дзюбати** и пр. НВолын. у. Харьк. г. **Дзьобом сі́сти.** Остаться на мѣстѣ, не подвинуться *Дзьобом сидиш,—ні за що рук зачепити,*

ніде заробити. Кролев. у. *В кого є худібка, до той якось виборсається, того й на заробітки пустять, а голиш все таки дзьобом сяде.* О. 1862 IV. 106.

Дзьо́бавка, ки, *ж.* Родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ. Шух. I. 143.

Дзьобань, ня, *м* =**Оскард** (съ острыми концами). Мик. 481.

Дзьобенка, ки, *ж.*=**Дзьоблинка**. Kolb. I. 36. Гол. Од. 68.

Дзьоблинка, ки, *ж.* Сумка (четырехугольная шерстяная) у гуцуловъ, родъ котомки, надѣваемой черезъ плечо. Федьк.

Дзьо́бня, ні, *ж.*=**Дзьоблинка**. Шух. I. 124. Гол. Од. 68.

Дзьо́бро, ра, *м.* Ребро. *Коп'ем дзьобро пробивали.* Чуб. III. 408.

Дзьо́па, пи, *ж.* 1) = **Дівчина**. *Юж дзьопа оддата.* Вх. Лем. 409. Вх. Уг. 236. 2) Старый платокъ. Вх. Лем. 409.

Дзьоркач, ча, *м.*=**Дзенкач**. Вх. Шч. II. 10.

Дзьо́ха, хи, *ж.* О женщинѣ: вертушка? болтунья? *Се вже мабуть тобі та дзьоха набрехала.* Новомоск. у.

I. Дзюб, ба, *м.* Клювъ. Угор. Ум. **Дзю́бик, дзюббк.**

II. Дзюб! *меж.*, выражающее клеваніе. *На маковці сиділа, дрібен мачок дзюбала: дзюб, дзюб, дзюбанець!* Маркев. 74.

Дзю́ба, би, *ж.* Дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой. *А що кому до того, що я дзюбу люблю; а я дзюбі, моїй любі, черевички куплю.* Нп. Ум. **Дзю́бка.**

Дзюба́к, ка́, *м.*=**I. Дзюб**. Вх. Лем. 409.

Дзюбане́ць, нця, *м.* См. **Дзюб II**. Маркев. 74.

Дзю́баний, а, е. 1) Поклеванный. 2) Рябый отъ оспы. *Дзюбана дівка.* Ум. **Дзюбане́нький.**

Дзюба́нь, на́, *м.*=**Дзюба́тий.**

Дзюба́стий, а, е=**Дзюба́тий.**

Дзю́ба́ти, баю, еш, одн. в. **дзю́бну́ти, ну, неш,** *гл.* Клевать, клюнуть. *Пшениці не дзюба, водиці не п'є.* Бал. 82. *Пане-господару, на вашім дворі да три голуби пшеницю дзюбають.* Чуб. III. 417. **Дзюба́ти** насі́ння. Вылущивая, ѣсть сѣмячки (о людяхъ).

Дзюба́тий, а, е. 1) Съ большимъ клювомъ. *Яструби дзюбаті.* К. Досв. 99. 2)= **Дзюбаний**. *Дзюбата дівка. Був русявий, вусатий, дзюбатий.* Св. Л. 275. Г. Барв. 447.

Дзю́бик, ка, *м.* Ум. отъ **I. Дзюб.**

Дзю́бка, ки, *ж.* 1) Клювъ. Борз. у. 2) Ум отъ **дзюба.**

Дзю́бнути. См. **Дзюбати.**

Дзюбо́к, бка́, *м.* 1) Ум. отъ **дзюб.** 2) См Гельгів. Шух. I. 175.

Дзюбу́н, на́, *м.* Клюющій.

Дзю́ндзя, зі, *ж.* Vulva? *Ходила я в річку по раки, викусили дзюндзю собаки.* Нп

I. Дзюр, ра, *м.* Ключъ, источникъ.

II. Дзюр! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія теченія струи. *Чарочко серебренька, в тобі горілочка солоденька. А ні сучка, а ні задирочка, як дзюр, так дзюр до донечка.* Чуб. V. 1096. *Хоч дзюр, та не кап!— казав циган, як заховавсь від дощу під дерево.* Мнж. 115.

Дзю́ра, ри, *ж.*, и пр.=**Діра** и пр. *То так потрібне, як дзюра в мості.* Ном. № 9817. Ум. **Дзю́рочка.**

Дзюри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Течь тонкой струей. Рудч. Чп. 247. *Кров дзюрить, булькотить з стіни.* Ном. № 8173. Рудч. Чп. 247. *Так за шию й дзюрить.* О. 1862 VI. 57.

Дзю́ркнути, ну, неш, *гл.* Политься струей. *Раз цюкнув, кров дзюркнула.* Млр л. сб. 229.

Дзюрко́м, *пар.* Струей. Уман. у. *Вода біжить дзюрком.*

Дзюркота́ти, чу́, чеш, дзюркоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Течь съ шумомъ, журчать. *Дзюркотіла з гори вода, збігаючи ринвою між кущами.* Левиц. Пов. 276. *А срібная хвиля.... дзюркотить.* К. Досв. 70.

Дзюркотли́вий, а, е. Журчащій. *А ти, водо дзюркотлива, течи із ставка.* К. Досв. 159.

Дзюрко́тонька, ки, *ж.* Журчащая вода *Передай їй, дзюркотонько, плач довічний мій.* К. Досв. 160.

Дзю́рочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дзюра.**

Дзюрча́ння, ня, *с.* Журчаніе.

Дзюрча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Журчать. *Дзюрчить біжить криниченька, наповня ставок.* К. Досв. 157.

Дзяб, би, *ж.*=**Зяб**.

Дзябкани́стий, а, е. Пестрый, пѣгій. Вх. Зн. 15.

Дзя́бра, бер, *мн.*=**Зябра**. Угор.

Дзяв! *меж.* Звукоподражаніе для выраженія лая щенка: Тявъ! *Сюди гав, туди дзяв.* Ном. № 3018. *Собачка лежить на призпі та: дзяв, дзяв!...* Ручд. Ск. II. 67.

Дзя́вкало, ла, *с.* Постоянно лающій щенокъ.

Дзя́вкання. ня, *с.* Лай щенка, тявканіе.

Дзя́вкати, каю, еш, одн. в. **дзя́вкнути, ну, неш,** гл. Тявкать, тявкнуть.

Дзявкоті́ти, чу́, ти́ш, гл.=**Дзявкати.** *Сучечка біля коло хати та й дзявкотить.* Чуб. II. 101.

Дзявку́н, на́, м.=**Дзявкало**

Дзяволи́ти, лю́, ли́ш, гл.=**Дзявкати.** *Чи чуєте, цуценя дзяволить?* Г. Барв. 7. *Ой не ходи коло хати та не дратуй цуценяти, бо цуценя дзяволить.* Мил. 103.

Дзя́ма, ми, ж. Говяжій отваръ. Угор.

Ди, сокр. **диви. А ди-но.** Смотри-ка. *А ди-но, який пес побіг.* Каменец. у. См. **Дивитися.**

Диб! меж. отъ глаг. **дибати.** Говорится маленькимъ дѣтямъ, когда они становятся на ноги. *Диб, диб, доню!* Харьк. у. Также и о взрослыхъ. *Я на місті була, я горілку пила: диб, диб на село, кив, морг на його.* Ном.

Ди́ба, нар. Дыбомъ *Як скочить Лев — аж диба стала грива.* Гліб. 21.

Ди́бання, ня, с. 1) Хожденіе на ходуляхъ. 2) Медленное и неловкое хожденіе (о людяхъ съ длинными ногами или о дѣтяхъ).

Ди́бати, баю, (блю), баєш, (блеш), гл. 1) Ходить на ходуляхъ. 2) Ходить медленно и неловко; ходить, вытягивая ноги (о людяхъ съ длинными ногами, о дѣтяхъ и пр.) *Близько видати, далеко дибати.* Ном. № 11423. *Диба, мов муха по сметані.* Ном. *Диба, мов журавель.* Ном. *Та мала пташка, та невеличкая по билиночці дибле.* Лавр. *На дворі під тополями дибали два журавлі. Диба, мов не своїми ногами.* Стор. II. 44.

Ди́би, бів, ж. мн. 1) Ходули. Левиц. Пов. 90. 2) Колодки, деревянныя бревна съ отверстіями внутри, куда вкладываются ноги арестантовъ. КС 1885. X. 231. *Забили їх у диби.* Рудч. Ск. I. 210. *Будем мито літувати в Станікові на риночку, в тяжких дибах, в залізочку.* Ум. **Ди́бки, дибки́, ди́бці:** К. Досв. 107. *Ой дубові дибки, залізні кайдани! по степах ви, по комишах наших розганяли.* К. Досв. 107. *Ой на ноги диби, на руки дибиці, — оце тобі, вражий сину, славні молодиці.* Лавр. 61.

Дибитися, биться, безл, Становиться дыбомъ. *Волосся почало дибитись.*

Дибки́ці, ди́ць, ж. мн. Ум., отъ **диби.**

Ди́бка, ки, ж. 1) Ножка у стола. 2) Подставка подъ, что-нибудь. 3) мн. Ум. отъ **диби.**

Дибка́, нар. На дыбы. *Дибка став.* Ном. № 3392.

I. Ди́бки, нар.=**Дибка.** *Дали бабі рибки, стала баба дибки.* Ном.

II. Ди́бки, ди́боньки, дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сі, дибу́сеньки. О дѣтяхъ ходить (=**дибати**) О. 1862. IX. 119.—**ста́ти. ходи́ти.** О дѣтяхъ: стать, ходить; о взрослыхъ: стать, ходить на цыпочкахъ. *Івась або Василько прилізе, стає дибки коло матері, спинається їй на руку.* Мир. ХРВ. 71 *Инша скочить та почне вистрибувати дибки-дибки, щоб пані не почула.* МВ (О. 1862. III. 35).

Ди́бом, нар. Дыбомъ. *Бувало покійний Охрім як стане росказувати, царство йому небесне,—дак волос дибом становиться.* Рудч. Ск. I. 24. *Пропадає, мов порошина з дула, тая козацькая слава, що по всьому світу дибом стала.* Макс. (1849) 59. *Сивиллу тут замордовало і очі на лоб попаняло, і дибом волос став сідий.* Котл. Ен.

Ди́бо́шки. Въ выраженіи: **На ди́бошках.** На цыпочкахъ. *Підходить на дибошках, щоб не чуть було.* Екатер. у. См. **II. Дибки.**

Ди́бу, ди́бу, меж. Припѣвъ въ пѣснѣ. *Ой пас вівці да на Бондарівці, положив бурдюх да на могильці. Дибу, дибу!* Чуб. V. 1086.

Дибу́лі, нар.=**I. Дибки.** *Дай бабі дибулі, стане баба дибулі.* Лубен. у.

Дибу́ль, меж., выражающее, что человѣкъ медленно идетъ. *Ох я з корчми дибуль, дибуль, бочулочку тимуль, тимуль* Чуб. V. 1088.

Дибуля́ти, ля́ю, еш, гл. Идти очень медленно. *Ондечки старий дибуля.* Черниг. г.

Дибу́ні, дибу́ночки, дибу́сеньки, дибу́сі. См. **II. Дибки.**

Ди́бці, ців, ж. мн. Ум. отъ **диби.**

Див, ва, м. ? *Щоб на тебе див прийшов.* Ном. № 3743. КС. 1890. X. 58.

Дива́н, ну, м. Диванъ, турецкій государственный совѣтъ. *Іде султан, покинувши в дивані башів та визирів широкомовних.* К. МБ. XII. 269.

Дива́ція, ції, ж. Удивленіе, диковина. Кіевск. г.

Ди́вдерев, ва, м.=**Дивдерево.** Лв. 98.

Ди́вде́рево, ва, с. Раст. Дурманъ, Datura stramonium. ЗЮЗО. I. 121.

Дивє́нний, а, е. Очень удивительный. Желех.

Ди́вень, вня, м. Хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца; его пекутъ на свадьбу для

невѣсты, которая должна сквозь него посмотрѣть на гостей. Полт.

Дивúдло, ла, *с.* Видъ? *Славний козак Максим Залізняк славного дивидла,—не буде на Україні ні ляха, ні жида.* Лукаш. 54.

Дивúзія, зії, *ж.*=**Диво, дивовижа.** *Оттака дивизія!* Лебедин. у. **Дивúзія та й годі.** Удивительно! Осн. 1862. IX.

Дúвий, а, е. Дикій. *Ніби дивії звіра зубами скреготали.* Чуб. I. 180.

Дивина́, ни́, *ж.* 1) Удивленіе, диковина. *Бач, якої дивини наросло на отій вербі.* Лохв. у. 2) Раст. Царскій жезлъ, Verbascum Lychnitis. ЗЮЗО. I. 140. *Да посадю я дивину, да зеленую єлину, червоную калину.* Чуб. Ш. 321. *Сім миль мосту, а на кінці мосту дивина, а на тій дивині цвіт на весь світ.* Ном., стр. 290, № 14. Ум. **Дивúнка.**

Дúвити, влю, виш, *гл.*=**Дивувати.** *Хто дивить, нехай собі так чинить.* Ном. № 7814.

Дивúтися, влю́ся, вишся, *гл.* Смотрѣть, глядѣть. *Треба якось у очі дивитися.* Ном. № 3177. *Дивиться, як кошеня в каганець.* Ном № 9242. *Тепер і хата її дивиться якось сторч.* Хата. 103. **Дивú-но.** Смотри-ка. *Диви-но, вже сонце сідає.* Ном., стр. 289, № 10057.

Дúвка, ки, *ж.* Диковина. Въ выраженіи: **Немá дúвки.** Не удивительно. *Нема дивки на свої гроші, а чужі все важкі.* Ном. № 4811.

Дúвний, а, е. 1) Удивительный, дивный, чудный. *Скажу я тобі диво дивнос, що о Петрі Дунай замерзав.* Чуб. Ш. 317. 2) Странный. *Дивний чоловік Хведь! Чи він планетник, Бог його знає.* Каменец. у. *То представиться Алкану-пашаті, трапезонському княжаті, молодому паняті, сон дивен, барзо дивен на прочуд.* Макс. (1849). 33. Ум. **Дивнéнький, дивнéсенький.** *Приснився мені сон дивненький, що приїхав мій миленький.* Чуб. V. 3. *Приснився козакові дивнесенький сон.* Млр. л. сб. 212.

Дивни́ця, ці, *ж.* Удивленіе. **Дивни́ця кому́.** Удивительно кому. *Ото мені дивниця, що де воно з хати ся поділо.* Каменец. у.

Дúвно, *нар.* Удивительно, странно. *Дивно мені та чудно. Якось так дивно ся називає.* Каменец. у. **Дúвно здава́тися.** Казаться страннымъ, удивительнымъ. *Дивно тільки здалось йому, що Черевань про те а ні гадки.* К. ЧР. 103. Ум. **Дивнéнько.**

Дúво, ва, *с.* 1) Диво, чудо; странное, удивительное или рѣдкое явленіе. *Кілько світа, тілько й дива.* Ном. № 2385. *Такі дива руками його робляться.* Єв. Мр. VI 2. *Таку пісню чорнобрива в степу заспівала: зілля дива наробило—тополею стала.* Шевч. 18. *Велике диво—опеньки!* Ном. № 5536. *Там дива такого на ярмарку, що й за тиждень не передивишся.* Лебедин. у. **Дúво!** Удивительно. *Диво, що добре вбрався, коли такий багач!* **На дúво.** На диво, на удивленіе. *На диво була в Череваня дочка.* К. ЧР. 48. **Не в дúво.** Не въ диковину. *Твоє пиво та й не в диво, дивні мені слова твої.* Лавр. 111. **Дúвом дивува́тися.** Сильно удивляться, изумляться. Драг. 3. *То тогді то у городі у Лебедені царі і князі великим всі дивом дивували.* Макс. (1849). 88. *Тоді б кругом уста веселі піснями Бога прославляли, а чужеземнії народи великим дивом дивували.* К. Псал. 294. *То всі тоді козаки дивом дивували, що по якому Чорному морю, по бистрій хвилі потопали, а ні одного козака з межи війська не втеряли.* Макс. (1849), 52. 2) Родъ хоровода. Грин. III. 114. Ум. **Дивце** О. 1862. X. 31.

Дивовúжа, жі, *ж.* 1) Замѣчательное зрѣлище; замѣчательное или странное явленіе. Уман. у. *Чого ти, зятю, на мій двір поглядаєш? На моїм дворі ніякої дивовижі не маєш.* Рк. Макс. 2) Диковина. *Чумаки усе слухали дивовижу московську да аж роти роззявляли.* Рудч. Ск. II. 172. **На-в-дивовúжу.** На удивленіе. *Що вже за хороше дівча було, всім на-в-дивовижу.* Васильк. у. **В дивовúжу.** Въ диковину, удивительно. *В дивовижу була їм ця загадка.* Грин. II. 274. **Не в дивовúжу.** Не въ диковину. *Йому не в дивовижу дівчат цілувати, мов оріх лускать.* Кв.

Дивóвúжний, а, е. Удивительный, странный. *Казки дивовижні казали.* К. МХ. 14.

Дивовúзія, зії, *ж.*=**Дивовижа.** Харьк.

Дивóвисько, ка, *с.* 1) Зрѣлище. *З иншими приятелями на дивовисько пішов* 2) Удивительное явленіе.

Дивогля́дний, а, е=**Дивовижний.** *Величезний, дивоглядний замок ся простер.* Млак. 68.

Дивогля́дь, ді, *ж.*=**Дивовижа.** *Як на дивоглядь, дивлються на мене.* Каменец. у.

Дивосúл, лу, *м.*=**Дев'ясил.**

Дивóта, ти, *ж.* 1) Удивленіе. 2) Уди-

вительная вещь. *То не дивота, що до чарки охота.*

Дивува́вня, ня, *с.* Удивленіе. *Ониско не показував дивування.* Левиц. Пов. 233. Ум. **Дивува́ннячко.**

Дивува́ти, ву́ю, еш, *гл.* 1) Удивлять. 2) Удивляться. *Ви йому не дивуйте: в його така повичка.* НВолын. у. *Нема чого дивувати, така була й її мати.* Мет. 235 **Ди́вом дивува́ти.** См. **Диво.**

Дивува́тися, ву́юся, ешся, *гл.* Удивляться. Кв. II. 324. *Довго, довго дивувались на її уроду.* Шевч. 30. *Хто великого не бачив, той і малому дивується.* Ном. № 4908. *Від дурня чую, то ся не дивую.* Ном № 6280. *Багатий дивується, як убогий годується.* Ном. № 1606. **Дивува́тися з чо́го.** Удивляться чему.

Дивче́, ця́, *с* Ум. отъ **диво.**

Дик, ка, *м.* Дикій кабанъ. Чуб. Вх. Пч. II. 7.

Дика́рь, ря́, *м.* Родъ камня. *Камінь-дикарь.* Славяносерб. у.

Ди́кий, а, е. Дикій. *На печерській горі росла тоді дика пуща.* К. ЧР. 91. *Обізветься хлопство дикими степами.* К. Досв. 25. *Дикий кабан.* Рудч. Ск. I. 186. **Д. бузина́.** Раст. Бузина. Sambucus nigra. ЗЮЗО. I. 135. **Д. ви́шня.** Раст. Дикая вишня, Prunus Chamaecerasus, ЗЮЗО. I. 132. **Д. го́луб.** Шт. Горлица, Columbus turtur. **Д. гру́ша.** Раст. Лѣсная груша. Pyrus communis. *Зайшли вони на такий пустирь, що бур'яни аж у чоловіка, і на тім пустирі стоїть дика груша, а на ній груші та такі терпкі.* Рудч. Ск. II. 24. **Д. коно́плі.** Раст. Stachys recta. ЗЮЗО I. 168. **Д. льон** Раст. Linum perenne. ЗЮЗО. I. 129. **Д. цибу́ля.** Раст. Allium oleraceum. ЗЮЗО. I. 168. **Д. чорну́шка.** Раст. Nigella arvensis. ЗЮЗО. I. 129.

Ди́кість, кости, *ж.* Дикость.

Дикови́на, ни, *ж.* 1) Дикое мѣсто, необрабатываемое. *На збої жито краще, ніж на диковині.* НВолын. у. 2) **Дико́вина=Дивовиж́а.** *Яка диковина, що собака некована.* Ном. № 5541.

Диковинний, а, е=Дивовижний. *Сталось щось надзвичайне, диковинне, таке, чого ніколи не буває.* Ном., стр. 288. № 7910.

Дикту́ва́ти, ту́ю, еш, *гл.* Диктовать. Левиц. Пов. 226.

Дикту́ра, ри, *ж.* 1) Диктовка. *Прокатав в диктуру дещицю.* Ном. Од видавця I. 2) Вата, положенная въ чернильницу, чтобы не разливались чернила. *Чорнила просить Навіть „диктурою" не відмовиться.. Щоб не розливалось чорнило, діпвора напиха бавовни в каламар і вже робить пером, що видушить, наче б і вмочив Отсе й есть „диктура".* Св. Л. 164.

Ди́кція, ції, *ж.* Дикція, чтеніе. *Розмовляв Шевченко широко про свою поему „Ів. Гус", почитуючи гарною дикцією своєю деякі місця.* К. ХП. 21.

Диль, ля, *м.* Имѣетъ и множ. число (дилі), но употребляется и какъ собират. Толстые брусья, изъ которыхъ складываютъ стѣны хаты, колодца и пр., пластины. НВолын. у. МУЕ. Ш. 31. КС. 1883. I. 216. *Ой у полі криниченька дильом дильована.* Чуб V. 157.

Дилюва́ти, лю́ю, еш, *гл* Строить изъ бревенъ. *Ой у полі корчма дильом дильована.* Нп.

Дим, му, *м.* Дымъ. *Стид не дим, очей не виїсть.* Ном. № 3206. *Хто вітру служить, тому димом платять.* Ном. № 7166. *Намітка як дим тоненька.* МВ. I. 122. *По за лугами дими стовпами. Ой то не дими, то з коней пара.* Чуб. Ш. 308. **Ди́мом пішло́** (Ном. № 1904),—**взяло́ся.** Сгорѣло. *Взялись димом гостроверхі шляхецькі будинки, виглядають із за печищ білії хатинки.* К. Досв. 123. Ум. **Димо́к, димо́чок.** К. ЧР. 235. Чуб. V. 704. *Вітер повіває, димок пошибає, а між тим димочком ластівка літає.* Чуб. V. 1026.

Ди́ма, ми, *ж.* Родъ тонкой прозрачной полосатой ткани, канифасъ. Чуб. VI. 114, 403. Гол. Од. 21. Ум. **Ди́мка.**

Дима́н, ну́, *м.* 1) Раст. Betonica officinalis. ЗЮЗО. I. 114. 2) Названіе вола темно-коричневаго цвѣта. КС. 1898. VII. 41.

Дима́новий, а. е. ? *Ньо, ньо, урагова! ньо, ньо, диманова!* О. 1862. VI. Кост. 63.

Димаре́вий, дима́рний, а, е. Относящійся къ дымовой трубѣ.

Дима́рик, ка, дима́ричок, чка; *м.* Ум. отъ **димарь.**

Дима́рь, ря́, *м.* Печная труба. Грин. II. 158, 102. *А Максим на пожарище та на попелище подивився. .. Нема ради! Тілько вітер свище у димарі та в комені.* Шевч. 590. Ум. **Дима́рик, дима́ричок.**

Ди́мати, маю, еш, *гл.* Дуть мѣхомъ. *Як піджарити треба, то коваль кричить: димай! димай!* НВолын. у. *За циганом, за його сином тра рано вставати. мішки и димати.* Гол. II. 688.

Ди́миниці, ць, *ж. мн.* Родъ опухоли.

Дими́вець, вця, *м.*=**Димарь**. Вх. Зн. 15. въ паху, подъ мышками Каменец. у. См. **Діменица**.

Дими́тися, млю́ся, ми́шся, *гл* Дымиться.

Дими́ти, млю́, ми́ш, *гл* Дымить, испускать дымъ.

Ди́мка, ки, *ж.* 1) Умъ отъ дима 2) Выбойчатая полосатая юбка. НВолын. у. Чуб VII. 429. Гол. Од. 49. 3)=**Димна**. Вх Лем. 410..

Димка́рь, ря́, *м.* Выбойщикъ, набивающій выбойку. Гол. Од. 58.

Ди́мковий, а, е. Сдѣланный изъ **димки**

Ди́мна, ни, *ж.* Родъ небольшихъ круглыхъ сливъ. Вх. Лем. 410.

Ди́мний, я, е. 1) Дымный, курной *Не видно було ні димних печей, ні бочок, ні возів з припасами.* К. ЧР. **Димна хижа**. Курная изба. Вх. Лем. 410. 2) Дымчатаго цвѣта. *Мак повний усякий: червоний, перістий і димний.* О. 1862. IV 72.

Димник, ка, *м.*=**Димарь**.

Димни́ця, ці, *ж.* 1)=**Димарь**. 2)=**Димна**. Ум. **Димничка**. Вх. Лем. 409, 410.

Ди́мно, *нар.* Дымно. *Не топила, не курила,—по сінечках димно.* Мет. 16

Димоватий, а, е. Дымный, задымленный. *Димовата кузня.* Г. Барв. 21.

Димо́вий, а, е. 1) Дымовой. *Що се, що серед пустині стовпом димовим знялося?* К. МБ. Ш. 254. 2) Сдѣланный изъ **дими**. *Що я приїду пишно та красно, а ти ще краще—сивою паровицею у намітках димових.* МВ. I. 89.

Димови́ще, ща, *с.* Пожарище, пепелище.

Димо́к, мку́, димо́чок, чку, *м.* Ум. отъ **дим**.

Димтя́нка, ки, *ж.* Проститутка.

Димува́ти, му́ю, єш, *гл.* Дымиться. *Принизь, о Господи, ти небо над землею, зійди, коснися гір, нехай горять, димують.* К. Псал. 319. *В руках його мушкет димує.* Греб. 354.

Ди́нда, ди, *м.* Шатунъ.

Ди́ндати, даю, еш, *гл.* 1) Шататься 2) Качать ногами.

Ди́ндере́во, ва, *с.*=**Дивдерево**. Бердич. у.

Диндили́ндати, даю, еш, *гл.*=**Теліпатися 1**. Вх. Зн. 14.

Ди́нище, ща, *с.* Мѣсто. засѣянное дынями.

Ди́нник, ка, *м.* Грядка съ дынями.

Ди́ня, ні, *ж.* Раст. Дыня. Cucumis Melo. ЗЮЗО. I. 120. *Бодай твої кавуни та побили табуни, бодай твої дині та поїли свині.* Чуб. V. 1177. Различн. породы дынь: **дрислівка, дубівка**. Кв. II. 239, **зімівка, качанка, ли́півка, тата́рка** (см.). Ум **Ди́нька**. Рудч. Ск. II. 9. *І як що єсть було насіннячко, ягідки які, динька,—посипле, положить на могилу.* Сим. (Хата, 215).

Диня́ка, ки, *ж.* Большая дыня.

Диня́тко, ка, *с.* Маленькая дыня. Ум **Диня́точко**.

Ди́нячий, а, е. Дынный. *Диняче ба дилля.* Левиц. Пов. 370. *Динячі кабачки.* Мнж. 170.

Ди́поть, птю, *м.* Ударъ. **Да́ти ди́птю**. Поколотить. *Дав доброго диптю: одвохрив добре.* Ном. № 3961.

Дипта́нка, ки, *ж.*=**Димтянка**. *Мандрьохи, хльорки і диптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен.

Ди́рза, зи, *ж.* Раст. Bromus arvensis.

Дирзи́на, ни, *ж.* Одинъ экземпляръ раст. дирзи. Ум. **Дирзи́нка, дирзи́нонька**.

Ди́ркало, ла, *с.* Родъ трещетки, употребляющейся при игрѣ въ **деркача**. Ив. 43

Ди́ркати, каю, еш, *гл.*=**Дирчати 2** *Деркач диркає, дирчить: дир, дир.* Вх Пч. II. 10.

Ди́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Спорить, противорѣчить. *Що ж він, диркався?—Ні, так віддав. Що там йому диркатись, як він скрізь винен.* Мирг. у. Д. Эварн.

Дирка́ч, ча́, *м.*=**Деркач**.

Дирли́га, ги, *ж.*=**Ґирлиґа**.

Дирча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* 1.=**Деренчати** *Коли слуха,—щось дирчить за стіною, оглядується: затичка* (у шибці) *так і лізе на двір, тягне, видно, хтось.* Сим. 215. 2) О коростелѣ: кричать. Вх. Пч. II. 10.

Ди́скос, су, *м.* Дискосъ.

Дистáнція, ції, *ж.* ? *Нехай би де у дистанції так розташувались, дали б їм зараз перцю, хоч би й перечорт був.* Кв.

Дити́на, ни, *ж.* 1) Ребенокъ, дитя. *Тоді мама біду знає, коли малую дитину має.* Ном. № 9189. *Він мені за дитину рідну став.* МВ. I. 22. **Знайти дити́ну**. Родить дитя. **Нарядити дити́ну**. Родить дитя — преимущественно помимо брака. 2) Сынъ или дочь, хотя бы и взрослые. *Чи я в тебе, мати, не твоя дитина, коли моя мука тобі дуже мила.* Мет.

70. **Ба́тькова дити́на.** Ном. № 7485, **ма́мина дити́на.** Любимчикъ отца, матери. 3) **Продава́ти дити́ну.** Родъ игры. О. 1861. XI. 30, 51. Ум. **Дити́нка, дити́нонька, дити́ночка.** *Аби дружинка, дасть Бог дитинку.* Ном. № 9181. *Ой кіт буде воркотати, дитиночка буде спати.* Макс. (1849). 103.

Дити́нець, нця, *м.* 1) Родимчикъ, дѣтская болѣзнь. 2) Деревянный полъ; ящикъ на днѣ колодца. Борз. у.

Дити́нин, на, не. Принадлежащій ребенку

Дити́нитися, нюся, нишся, *гл.* 1) Ребячиться, корчить изъ себя дитя. Лебед. у. *Ось не дитинься та приймай гроші за теля.* Каменец. у 2) Впадать въ дѣтство.

Дити́нка, ки, *ж.* Ум отъ дитина.

Дити́нний, а, е. Дѣтскій, рябячій.

Дити́нник, ка, *м.* Матка, Uterus. Каневск. у.

Дити́нонька, ки, дити́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ дитина.

Дити́нський, а, е=**Дитинний.**

Дитинча́, ча́ти, *с*=**Дитиня.** Грин. II. 314.

Дитиня́, ня́ти, *с.* Ребсночекъ. *Дитиня вмерло.* Каменец. у. Ум. **Дитиня́тко, дитиня́точко.** Мкр. Г. 22.

Дити́нячий, а, е=**Дитячий.**

Дита́, та́ти, *с. Як дитя не плаче, у матері думки нема.* Ном. № 4481. Ум. **Дита́тко, дита́точко, дита́тенько, дита́тонько.** О. 1862 IV. 29, 35. *Паступшки з ягнятком перед тим хлоп'ятком навколішки припадають, Бога вихваляють.* Чуб. Ш. 330.

Дита́точко, ка, *с.* Ум. отъ дитя.

Дита́чий, а, е Дѣтскій. *Згадали наші забавки давні, дитячі,—пригадали й дівочі безсумні часи.* МВ. II. 179. **На дита́чий ро́зум перейшо́в.** Впалъ въ дѣтство. Ном. № 6248.

Дихави́ця, ці. *ж.* 1) Удушье, одышка. 2) Запалъ у лошадей. 3) Болотистое мѣсто. Вх. Лем. 410.

Дихави́чний, а, е. 1) Удушливый, страдающій одышкой. *Дихавичний чоловік.* НВолын. 2) Больной запаломъ (о лошади). *Дихавична конячка.* НВолын. у.

Ди́хало, ла, *с.* Дыхательное горло. Ум. **Ди́хальце.**

Ди́хальний, е, е. Дыхательный.

Ди́хальце, ця, *с.* Ум. отъ дихало.

Диха́ння, ня, *с.* Дыханіе. К. Псал. 329. *І создав Господь Бог чоловіка із пилу і вітхнув йому в ніздра дихання жизні; і став чоловік душа жива.* К. Св. II. І. кн. М. II. 7.

Ди́хати, хаю, еш, а также: **ди́шу, ди́шеш,** *гл.* 1) Дышать. *Гадина в його словах дихас.* Ном. № 2932. *Мозчи та диш!* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. Ш. 323. *Горе ж мені на чужині,—аж мій дух не дише.* Мет. 78. **Важки́м ду́хом ди́хати на ко́го.** Злобствовать, имѣть непріязненныя чувства къ кому либо. МВ. (О. 1862. Ш. 48). *Важким духом дише.* Ном. № 3360. *Міцане вже давно на городове козацтво да на старшину важким духом дихали.* К. ЧР. 68. 2) Вѣять. *Ой у полі вітер дише, билину колише.* Гол. I. 12.

Ди́хи, хів, *м. мн.*=**Здухо́вина.** Вх. Зн. 14.

Дихну́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Дохнуть. *Мороз—дуже старий чоловік; віч як дихне помалу, то й мороз не великий.* Чуб. I. 32. 2) Повѣять. *Ні вітер не дихне, і ніщо не колихнеться.* Кв. II. 305.

Дихті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Скоро и тяжело дышать (въ жаркое время). *Дихтять вівці.* НВолын. у. *Дихтить чоловік* НВолын. у. *Пес вивалив язик і зачав дихтіти.* Вх. Лем. 410.

Дихтува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Составлять (о письмѣ, оффиц. бумагѣ и пр.). Испор. **диктувати.** Черниг. у.

Ди́ча, чі, *ж.* Дикарство, одичалость, дикіе, одичалые люди. *Ваші замки, займища й осади козацька дича під мечем держала.* К. ЦН. 188. *Замчано кобзаря на край світу, між азіяцьку дичу.* К. ХП. 130.

Дича́віти, вію, еш, дича́ти, ча́ю, еш, *гл.* Дичать.

Дича́к, ка́, *м.* Дикій звѣрь. *На людей позира як дичак який.* Св. Л. 262.

Дичина́, ни́, *ж.* Дичь. *Не ловилася, бач, мені риба, та й дичини, було, не гурт то потраплю піймати.*

Ди́чка, ки, *ж.* Дикое плодовое дерево. Каменец. у. Угор.

Дичко́, ка́, *м.* Дикій конь. *Тут сього дичка, то було встаровину!* Херс. у. Слов. Д. Эварн.

Дичо́к, чка, *м.* 1)=**Дичка.** 2) Залетѣвшій изъ чужого пчельника и собранный въ улей рой пчелъ. 3) Дикая лошадь. О. 1862. I. 17. 4)=Вівсюг. Вх. Лем. 410.

Ди́шель, шля, *м.* Дышло. НВолын. у.

Без дишля, без дуги. куди захочем, туди й поїдем—я і ти. Ном., стр. 302. № 431

Ди́шельний, а, е. Дышельный.

Дишка́нт, ту, *м.* Дискантъ.

Дишкула́, ли, *ж.*=**Дишкант.**

Дишлевий, а, е=**Дишельний** Чуб VII. 401.

Дия́вол, ла, *м* Дьяволъ *А в третій день Христос із труни устав і нам жизнь вічну дарував і сам диявол посоромлений став* Чуб. III. 25

Дияволе́нний, а, е Дьявольскій, чертовскій *Дияволенний сину!* Черкас. у. (Брань).

Дия́волів, ова, ве. Принадлежащій дьяволу. *Не по правді, дияволів сину, живеш ізо мною.* Черкас. у.

Дия́вольський, а, е. Дьявольскій. *Тоді повів Ісуса дух на спокусу диявольську.* Єв. Мт. IV. 1. *Бачить диявольський син, що бісова баба гаразд таки засмутила чоловіка.* Стор. I 3.

Дия́кон, на, *м.*, и пр.=**Дякон** и пр. *Оглядівсь—стоїть диякон, книгу розщипає і по книзі слово Боже голосно читає.* Мир. л. сб. 55.

Дияме́нт, ту, *м.*=**Діамант.**

Діама́нт, ту, *м.* Алмазъ. Ум. **Діама́нтик.**

Діама́нтовий, а, е. Алмазный.

Діб, доби́, *ж.* 1) Время, пора. *А молодиця наша саме у цю діб ... постерегла злодія.* Кіев. г. *Тепер нічна діб,—не дорого збиться з шляху.* Кіев. г. *Вже оця діб береться, мало не північ, а його й досі нема.* Кіев. г. **На всяку діб.** Во всякое время. 2) Возрастъ, лѣта. **Сей чоловік у вашу діб.** Этотъ человѣкъ вашихъ лѣтъ. Лебедин. у. *Коли старий чоловік,—буде мені батьком; коли середній,—буде мені братом, а коли у мою діб,—буде мені милий.* Мнж. 51. См. **Доба**

Дібрі́вка, дібрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **діброва.**

Дібро́ва, ви, *ж.* Дубрава. *Ой ночують чумаченьки в степу край дороги, роспустили сірі воли по зелені діброві.* Бал. 28. Ум. **Дібрі́вка, дібрі́вонька.** Чуб. V. 4. *Ой зелена моя дібровонька, ой бідна ж моя головонька, ой рано ж тебе спустошено, на сіно траву покошено.* Чуб. *Шумить, гуде дібрівонька.* Чуб. V. 4

Дібро́вистий, а, е. Богатый дубравами.

Дібро́вний, а, е. Дубравный, относящійся къ дубравѣ.

Ді́ва, ви, *ж.* Дѣва. *Послав Бог ангела до діви.* Єв. Л. I. 27. *Вибрав діву чорнобриву.* Мет. 171. Ум. **Ді́вонька, ді́вочка.** *Шиєш, дівонько?—Шию.—А пороти скоро будеш?—Тільки ниточки дошию.* Ном. № 10435. *Виляй—не виляй, молодая дівочко, виляй—не виляй, по рушничку давай.* Мет. Ув. **Дівá́на, дівá́ха.** *Дівака здорова.* Зміев. у.

Дівáсенька, ки, *ж.* Ум. отъ **дівася.**

Дівáся, сі, *ж* Ласк. отъ **діва.** Ум. **Дівáсенька.**

Дівáти, ва́ю, еш, сов. в. **дíти, дíну, дíнеш**, *гл.* Дѣвать. Рудч. Ск. II. 142. *Бандуро моя мальованая, де ж мені тебе діти?* Мир. л. сб. 122. *І де вони гроші дівають?* Василь. у.

Дівáтися, ва́юся, ешся, сов. в. **дíтися, нуся, нешся**, *гл.* Дѣваться, дѣться *Де той хміль дівався! Дитя моє, де дінусь з тобою?* Шевч. 87. *А маненький брат зостався, та не знаю, де дівався.* Мир. л. сб. 134. *Великий світ, та нема де дітися.* Нос. № 2101. **Не де дінéться!** Не пропадетъ! цѣло будетъ.

Дівáха, хи, *ж.* Ув. отъ **діва.**

Дівéнна, ни, *ж.* Раст. Verbascum thapsus. Лв. 102. См. **Гадинник.**

Дíвер, ра и дíверь, ря, *м.* Деверь, мужнинъ братъ. *Живе баба за дівером, лиха прикупивши.* Ном. № 7507. Ум **Дíверко.** *Ой як мені діверка братіком назвать.* Мет. 159.

Дівéрів, рева, ве. Принадлежащій деверю, девернинъ.

Дíверка, ки, *ж.* Жена деверя.

Дíверко, ка, *м.* Ум. отъ **дівер.**

Дівина, ни. *ж.* Раст. Oenothera biennis. Лв. 100.

Дівин-вечір, чора, *м.*=**Дівич-вечір.** Мет. 156.

Дівúця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *Зоря зоряниця, красная дівиця.* Ном., стр. 292, № 53. *Пішов у світлицю дак знайшов дівицю* Лавр. 21. *Озвався царь до дівиці.* Єв. Мр. VI. 22.

Дівúч-вечір, чора, *м.* Дѣвичникъ. Чуб. 99. КС. 1883. II. 372. *Невеселий дівич-вечір у нашої молодої.* МВ. I. 41.

Дівич-вечіро́вий, а, е. Относящійся къ дѣвичнику. *Крім ціх пісень співають ще на оченаші деякі з дівич-вечірових.* Грин. III. 479.

Дíвúще, щі, *ж.*=**Дівчище.** Желех.

Дíвка, ки, *ж* Дѣвка, дѣвушка. *Гарна*

дівка, як засватана. Ном. № 4816. *Тихо, тихо Дунай воду несе, а ще тихше дівка косу чеше.* Мет. 14. **Дівка у за́плітках,—у бо́втицях.** Взрослая дѣвушка, могущая уже выходить замужъ. Шух. I. 32. 2)=раст. **Медунка.** Вх. Іч. I. 10. 3) Одно изъ созвѣздій. Мнж. 148. Ум. **Дівонька, дівочка.** Мет. 125. Ув. **Дівчище.** *Ач, яка здоровенна дівчище!* Екатер. г.

Дівиян, ну, *м.* Раст. Ononis hircina Лв. 100.

Дівойник, ка, *м.* Раст. Onobrychis sativa. Лв. 100.

Дівока, ки, *ж.* Раст. Cephalanthera bifolia. Лв. 97.

Дівонька, ки, *ж.* Ум. отъ діва.

Дівоснубу́, ба, *м.*=**Дівошлюб.** „Посредники эти въ дѣлахъ жениха получаютъ названіе... старостъ, бояръ, пословъ, дівоснубовъ". Чуб. IV. 56.

Дівоснубний, а, е. Относящійся къ сватовству. **Дівоснубний сир.** Обрядовое кушанье во время сватовства въ Бѣльскомъ у. Сѣдл. губ. Чуб. IV. 64. См. **Дівоснуб.**

Дівота, ти, *ж. соб.* Дѣвушки. Сим. 231

Дівоха, хи, *ж.*=**Дівуля.**

Дівоцтво, ва, *с.* 1) Дѣвичество; дѣвство. Левиц. Пов. 45. *І дівоцтво своє, і худобу хочеш занапастити за таким харцизякою.* Кв II. 210. *Кохалась я з одним козаком і заприсягалась нікому більш, як йому одному віддати моє дівоцтво.* Стор. I. 34. 2)=**Дівота.**

Дівоцький, а, е=**Дівочий.** Грин. Ш. 224. *Жаль мені русої коси і дівоцької краси.* Мет 152.

Дівочий, а, е. Дѣвичій. *Єсть серце єдине, серденько дівоче, що плаче, сміється, як він того хоче.* Шевч. 133. *Проливав кров червону річками То не кров, аж дівоча краса.* Чуб. V. 7. *Дівочий манастирь.* Шевч. **Дівоча гімна́зія.** Женская гимназія. О. 1861. I. 321. *Дівчата з дівочої гімназії.* О. 1862. II. 52. **Дівоча кров** Раст. Amygdalus nanna L. ЗЮЗО. I. 111.

Дівочити, чу, чиш, *гл.*=**Дівувати.** *І я навчусь по своїй дитині дівочити.* Ном. № 5301. Св. Л. 79, 128. Ном., стр. 102. *Дівочили удвох з Мариною.* Каменец. у

Дівочка, ки, *ж.* Ум. отъ діва.

Дівошлюб, (дівослюб), ба, *м.* 1) Сватъ. 2) Названіе обряда сватовства въ нѣкоторыхъ мѣстностяхъ, напр. въ Кобр. у. Гродн. губ. Чуб. IV. 658. *Дай мені, Боже, од батенька вийти, до свекорка прийти,—бо вже мені докучили частії дівошлюби столи устилаючи, кубочки сповняючи.* Рк. Макс. См. **Злюбини.**

Дівощина, ни, *ж.* Имущество, пріобрѣтенное во время дѣвичества. *Дівощина зосталась.* Черкас. у.

Дівува́ння, ня, *с.* Дѣвичество, дѣвичья жизнь. *А жаль мені дівування, дівоцького прибірання.* Чуб. V. 42. **Дівува́ння здава́ти.** Покидать дѣвичество, выходить замужъ. Маркев. 133. *Ой у садочку, у садочку там голубка гуде, ой там Маруся дівування здав: Нате ж вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду, жінкам на пораду.* Мет. 231. **Ум. Дівува́ннячко.** Г. Барв. 40. Грин. Ш. 478.

Дівува́ти, ву́ю, еш, *гл.* Дѣвствовать, жить въ дѣвствѣ. *Дідова дочка пішла заміж, а бабина і досі дівує та гордує.* Рудч. Ск. II. 61.

Дівуля, лі, *ж* Грубо-ласк. Дѣвушка. *Не для тебе я зросла красная дівуля.* Гол. I. 209.

Дівунка, ки, *ж.* Раст. Gallium verum Лв. 98. См. **Бобачик.**

Дівуся, сі, *ж.* Ласк. отъ діва.

Дівуха, хи, *ж.*=**Дівуля.** *Купила Оленa сережечки зелені: як уділа у вуха—славна була дівуха.*

Дівця, ці, *ж.*=**Дівчина.** *У мене гарна дівця.* НВолын. у.

Дівча́, ча́ти, *с.* Молодая дѣвушка; дѣвочка. Св. Мр. V. 39. Грин. Ш. 176. *Сидить дівча край віконця при великім смутку: покидає козак дівча, як голуб голубку.* Мет. 41. Ум. **Дівча́тко, дівча́тонько, дівча́точко.** *Мн.* **Дівча́та, дівча́тна, дівча́тонька, дівча́точка.** Дѣвушки, дѣвочки. *Що по нас, пане, старі баби стануть в полі свистіти; а по тобі, пане, молодиї дівчата зачнуть голосити.* Макс. (1849). 61. *Коли родяться більш хлопчики, ніж дівчатка—війна буде.* Ном. № 13407.

Дівча́чий, а, е=**Дівочий.** *Чого ж голосиш там? чого нявчиш дівчачим голоском?* Сніп. 21. *Ой хлоп'яча біда—у некрути брати, а дівчача біда—нерідная мати.* Чуб. III. 892. **Дівча́чий бог.** Шуточное названіе аиста. Лохв. у.

Дівчин, дівчинин, на, не. Дѣвушкинъ. *Що любив і кохав, собі дівчину мав як зіроньку ясну, та за дівчиними та за ворогами покидаю нещасну.* Мет. 24. *Ой ішов же я через дівчиннні сіни.* Чуб. III. 174.

Дівчи́на, ни, *ж.* 1) Дѣвица, дѣвушка, дѣвочка. *Під тією калиною стоїть козак з дівчиною.* Мет. 79. *Дівчино моя заручена, чого ж ти така засмучена?* Мет. 72. *Погуляла дівчиною років зо три.* МВ. I. 7. 2) Также: **Крáсна дівчина.** Названіе дѣвушки, стоящей около матери въ игрѣ въ **вóрона.** Маркев. 71. 3) **Дівчина з відрами.** Одно изъ созвѣздій. Дещо. 37. Ум. **Дівчинка, дівчи́нонька, дівчи́ненька.** Грин. Ш. 388. *Ой у полі криниченька,— орли воду п'ють, а вже ж мою да дівчинку до шлюбу ведуть.* Чуб. *Кохав козак дівчиноньку, як батько дитину.* Мет. 78. Мн. ч. не имѣетъ, а въ необходимыхъ случаяхъ употребляется мн. ч. отъ дівча: **дівчáта** (см. Дівча).

Дівчинка, ки, *ж.* Дѣвочка. *І дитинка в їх була, дівчинка як ясочка, свіжа й повна як гурочок.* МВ. I. 8.

Дівчище, щі, *ж.* Ув. отъ дівка.

Дівчу́р, рá, *м.* 1) Волокита, любитель дѣвушекъ. Харьк. 2) Гермафродитъ женскаго рóда. Е. З. VIII. 112.

Дігнáти=**Догнати.**

Дíготь, гтю, *м.* Деготь. *Лучче пропить, ніж дігтю купить.* Ном. № 11718. К. Аз. 120.

Дігтевúй, дігтяни́й, а, е. Дегтярный.

Дігтя́р, рá, *м.* Дегтярникъ *Дігтяр і смердить дігтем.* Ном. № 7161.

Дігтяре́нко, ка, *м.* Сынъ дегтярника.

Дігтярíвна, ни, *ж.* Дочь дегтярника.

Дігтя́рка, ки, *ж.* 1) Жена дегтярника. 2) Торговка дегтемъ.

Дігтя́рня, ні, *ж.* Дегтярный заводъ. *У бору була дігтярня, де наш чоловік дьоготь гнав.* Харьк.

Дігтя́рство, ва, *с.* Промыселъ и торговля дегтемъ.

Дігтярува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Заниматься дегтярнымъ промысломъ. 2) Торговать дегтемъ.

Дігтярчу́к, ка́, *м.* Мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ.

Дід, да, *м.* 1) Дѣдъ. *То ж мій дід— материн батько.* Васильк. у. 2) Старикъ. Стор. МПр. 77. Чуб. Ш. 109. *Сердилась баба на діда, а дід того не знав.* Ном. № 3473. Вѣжливость сельская требуетъ, чтобы всякій молодой и среднихъ лѣтъ человѣкъ называлъ **дíдом** каждаго старика. Чуб. VII. 355. 3) Нищій. *Захтів у діда випросить хліба.* Ном. № 4792. 4) Чучело на огородахъ, чтобы отпугивать птицъ; то-же **баштáнний дід**—на бахчѣ. Сим. 200. 5) Родъ танца. *Дай хліба—поскачу діда.* Ном. № 12296. 6) Раст. Cirsium lanceolatum Scop. 7) Снопъ соломы или камыша, сложенный такъ, что половина вершками въ одну сторону, а половина въ другую. О. 1862. V., Кух. 29, 37. МУЕ. III 56. 8) Родъ кушанья, приготовляемаго изъ пшена и муки; то-же, что и **лемішка** изъ ржаной муки. О. 1862. V. Кух. 37. 9) **Діди́:** а) Предки, дѣды; б) Поминовеніе усопшихъ на Ѳоминой недѣлѣ; в) Тѣни, по угламъ комнаты. *Невеселі ті коротенькі пилипівчані дні... День похожий на вечір, а вечір на ніч. По закутках зрана до вечора стоять діди.* Левиц. Пов. 42 Связанные попарно початки кукурузы, висящіе, какъ украшеніе, въ гуцульскихъ хатахъ подъ образами. Шух. I. 100. Ум **Дідóк, дідóчок, дідýнь, дідýньо, дідýнечко, дідýсь,** Шевч. 206, **дідýсик, дідýсьо, дідýсечко.** Ув. **Дідúще, дідугá, дідугáн.** *Еней заснув і бачить снище: пред ним стоїть старий дідище.* Котл Ен. V. 7.

Дідúзна, ни, *ж.* Имѣніе, наслѣдованное отъ предковъ; въ частности—наслѣдство отъ дѣда. *Дідизни було доволі—вічний покій предкам і дідам.* ЗОЮР. I. 65. (Дворяне) *кидають отчизну і свою дідизну, свої пасіки і левади.* АД. II. 48.

Дідúзний, а, е. 1) Унаслѣдованный отъ предковъ, родовой. *Що ж було за добре, що ж було за любо у старій дідизній Морозовій хаті.* К. Досв. 126. 2) Очень старый. *А той Грива був старий дідизний чоловік.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 201)

Дíдик, ка, *м.* 1)=**Дідунь.** 2) Ручная метелка изъ соломы, травы, стружекъ и т. п. 3) Раст. Крестовая трава. 4) Насѣк Медвѣдка обыкновенная. Gryllotalpa vulgaris. Ум. **Дідичок.**

Дідúнець, нця, *м.* Дворъ *А взяв я їй за рученьку, взяв я їй за обі, запровадив чрез дідинець до покою к собі.* Гол. Ш. 26.

Дíдич, ча, *м.* Помѣщикъ, владѣтель. *Коли хочеш дідичем на Вкраїні сидіти, то перше всього вези сюди огненну броню да сип замочок кругом будинків.* Хата. 136. *Оттам стояв дворець красний, а в ньому роскоші, там жив дідич дуже добрий—все роздає гроші.* ЗОЮР. II. 85.

Дíдичка, ки, *ж.* Помѣщица, владѣтельница.

Дідичний, а, е. Доставшійся отъ дѣда, наслѣдственный, помѣщичій. К. ЦН 290.

Дідичок, чка, *м.* Ум. отъ дідок

Дідище, ща, *м.* Ув. отъ дід.

Дідів, ова, ве. Дѣдовъ, принадлежащій дѣду. *Дідова дочка. Дідового сусіда молотники.* Ном. № 9350. *Пан глянув на дідів город.* Чуб. *Зробила дідовій дочці так, щоб вона козою побігла.* ЗОЮР. II. 24

Дідівський, а, е. 1) Дѣдовскій, предковскій. *Спом'яни на них дідівську, пра дідівську славу.* Хата. 108. *Твій рід на срібло проміняв звичай дідівський, старосвітський.* Сніп. 98. 2) Нищенскій

Дідівщина, ни, *ж.* 1) Дѣдовщина, наслѣдіе, оставшееся послѣ дѣда. 2) Время, въ которое жили дѣды. *Свідок слави дідівщини з вітром розмовляє, а внук косу несе в росу, за ними співає.* Шевч. 48

Дідко, ка, *м.*=**Дідько.** *Нехай тебе не несе дідко, де людей рідко.* Ном. № 5894

Дідо, да, *м.* 1) Дѣдъ. 2) То-же, что **пе́сик** въ ткацкомъ станкѣ. МУЕ. III 24 Ум. **Дідонько.**

Дідова́, ви́, *ж. соб.* 1) Старики. 2) Нищіе.

Дідови́н, на, *м.* Нищій. *За дідовином, за його сином тра рано вставати, торби латати.* Гол. II. 688.

Дідові́д, во́да, *м.* Тотъ, кто водитъ слѣпыхъ нищихъ. НВолын. у. Шух. I. 33.

Дідовни́к, ку, *м.* Раст. Arctium Lappa L. ЗЮЗО. I. 112. Cirsium lanceolatum Scop. ЗЮЗО. I. 118.

Дідо́к, дка́, *м.* 1) Старичекъ. Рудч. Ск. II. 108. Чуб I. 155. 2) Жгутъ соломы, обмотанный валом и прибиваемый по краямъ дверей отъ холода. Мнж. 179. 3) Деревянный шаръ, величиною въ куриное яйцо, употребляемый въ игрѣ, которая также называется **дідок.** Ив. 25. Ум. **Дідо́чок.** Чуб. V. 844. *Задумав дідочок, задумав жениться.* Нп.

Дідонько, ка, *м.* Дѣдушка. Ум. отъ **дідо.** *Ой, дідоньку, дідоньку, шовковая борода.* Нп.

Дідо́чок, чка, *м.* Ум. отъ дідок.

Дідува́ти, ду́ю, еш, *гл.* 1) Быть дѣдомъ; жить дѣдомъ. *Ми будемо дідувати по пасіках тихо.* К. Досв. 125. 2) Нищенствовать. 3) Быть сторожемъ на бахчѣ. *Оце ти дідуеш у Грицька на баштані?* Волч у *Оце я на баштані дідую.* Лебед. у.

Дідуга́, ги́, дідуга́н, на, *м.* Ув. отъ дід. *Ой ти—старий дідуга, ізігнувся як дуга.* Ни. *Старий уже був дуже дідуган той Грива.* К. Орися. (ЗОЮР. II 201) *Зустрічає по дорозі діда Такий сивий дідуган, а борода зовсім біла аж до пояса.* Рудч. Ск. II. 79.

Дідуньо, дідуньо, ня, *м* 1) Дѣдушка. Св. Л. 274. *Помолись, дідуню, за умершого татуня* Чуб. III. 28. Ум. **Дідуне́чко.** Чуб. V. 1130. 2) **Дідуньо** Насѣк. Dorcadion holosericeum. Вх Зн. 78

Дідусенько, дідусечко, дідусик, ка, *м.* Ум. отъ **дідусь.**

Дідусів, се́ва, ве. Дѣдушкинъ.

Дідусь, дідусьо, ся, *м.*=**Дідуньо** К. ЧР. 4. Ном. № 5677. *Дідусь ще гуляє, а батько вже вмер.* Шевч. 205 Ум **Дідусенько, дідусечко, дідусик.** Мет. 472.

Дідух, ха́, м., или **дідуха, хи,** *ж.* 1) Солома, которую стелятъ въ хатахъ наканунѣ Рождества Христова. О. 1861. XI. Св. 60. Чуб. I. 44. III. 437. 2) Фитиль, напитанный остатками отъ перечистки воску. 3) Пробка изъ соломы. 4) Связка тростника или соломы, употребляемая для загорожи или обшивки стѣнокъ куреня и т. п. Чуб. VII, 379.

Дідчий, а, е. Чертовъ, чертовскій. Гол. III. 343. I. 252. *Санна їзда—ангельська їзда, але дідчий виворот* Ном. № 11433. *Дідчая мати видала, щоб сова зайця імала.* Ном. № 6889. **Дідче ребро.** Раст Valeriana officinalis L. ЗЮЗО. I. 140.

Дідько, ка, *с.* Чортъ, дьяволъ, домовой. Грин. III. 385. *Дівчинонько, приніс тебе дідько, рожіяв я пшениченьку рідко.* Мет. 28. *Який би враг примусив мене жартувать із гетьманом, коли б сам куций дідько не засів мені в серці.* К ЧР. 164. *Дідько не дідько, а й людей таких рідко.* Козел. у. **Дідька мати. Не имѣть ничего.** *В кишені дідька має.* Рудч. Чн. 122

Дієви́й, а́, е́. Дѣйствующій. **Дієві особи, д. лю́де.** Дѣйствующія лица въ сценическихъ произведеніяхъ. К. Бай. 5.

Дієписа́ння, ня, *с.*=**Дієпись.**

Дієпи́сний, а, е. Историческій.

Дієпись, сі, *ж.* Исторія. Закр.

Дієта, ти, *ж.* Ландтагъ, рейхстагъ (въ Венгріи). Гол. III. 261. *Повідають люде, же дієта буде.... Найяснійший краль наш*

рачил дозволити, жеби всі народи зишлися радити. Гол. III 257.

Діж, жа, *м.* Кадка, имѣющая нечетное число клепокъ. (Кадка съ четнымъ числомъ ихъ называется **діжою**). Славяносерб. у. *Купуючи діжку лічуть простки, кажучи на першу: „діж", на другу: „діжа", на третю знову: „діж" і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: „діжа", то купують, бо хліб добрий буде, а як „діж", то не купують.* Славяносерб. у.

Діжа́, жі́, *ж.* 1) Квашня, кадка, въ которой приготовляютъ тѣсто. *Хоч і діжу з тістом оддай, то ще буде клясти, що важко нести.* Ном. № 4831. *Питай, чи діжу замісить.* Мет. 238. **Діжу́ виробля́ти.** Валять хлѣбы. Мнж. 179. 2) Круглая ямка въ землѣ, вырываемая среди другихъ меньшихъ при дѣтской игрѣ въ **місяць**. Ив. 36. Ум. **Діжка**. *А мій милий діжку місить, а він мене і тим тішить.* Грин. III. 314.

Діжда́ти, ся См. **Дожидати, ся**.

Діжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **діжка**.

Діжи́стий, а, е. Похожій на діжу.

Діжка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **діжа**. 2) Кадка. *Який батько, такий син—викрав з діжки сир.* Ном. № 7137 Ум. **Діжечка**. К. ЧР. 273, Вас. 145. См **Діж, діжун**.

Діжкови́й, а́, е́ Относящійся къ кадкѣ.

Діжкува́тий, а, е. Кадкообразный; толстый. *То діжкуватий чоловік.*

Діжма, ми, *ж.* Извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр

Діжни́ця, ці, *ж.* Небольшая **діжа** О 1862. V Кух. 37

Діжу́н, на́, *м.*=**Діж**. КС. 1884. IV. 698.

Діжчи́на, ни, *ж.* Плоховатая кадка, и. квашня. *Дівчина як дівчина, а черево як діжчина.* Посл.

Дізнавати, наю, еш, сов. в. **дізна́ти, на́ю, еш**, *гл* 1) Узнавать, разузнавать, провѣдывать. *Коби моя матінка не дізнала, бо як моя матінка дізнає, то зараз мене за нелюба віддає.* Чуб. V. 391. 2) Узнавать, извѣдывать, испытывать. Єв. Мр. V. 25. *Дізнає злющий злої муки.* К. Псал. 8. См. **Дознавати**.

Дізнава́тися, ю́ся, е́шся, сов. в. **дізна́тися, на́юся, ешся**. *гл.* Узнавать, узнать. Грин. II. 117. *А як ся дізнали,—пану дали знати.* Гол. I. 62. *Дізнався я про землю.* Ком. I. 18. См. **Дознаватися**.

Дізріти. См. **Дозирати**. Вх. Лем. 410

І Дій! *меж.* Выражаетъ удивленіе и досаду. *Дій його батькові!* Хата. **Дій його че́сти! Дій його ка́ту!** Котл. Смотри, пожалуйста! Экая диковина! *Усе свої люде, а с між нами злодій! Дій його чести! на кого б то подумати?* Кв. II. 281.

II. Дій, до́ю, *м.* Доеніе, удой. *Чи буде ж у нас корова добра, як запрягять її? От німець держе корову для дою тіки, то й добра буде.* Канев. у.

Дійво, ва, *с.* 1) Удой. *Корова добра на дійво.* Ромен. у. Полт. г. 2) Молоко, молочные продукты. Хата. 182. *Дитина з колиски випаде,—дивись! Дай їй дійва.* Екатер. г. Ум. **Дійвечко**.

Дійка, ки, *ж.* 1) Сосокъ у коровы. 2)=**Дійниця**. *Як надоїла повну дійку, взяла з неї молока і позамазувала корові дійки.* ХС. VII. 452.

Дійливо, ва, *с.*=**Дійво 2**. *Я коло дійлива ходила.* Г. Барв. 259, 369.

Дійма, ми, *ж.* Предчувствіе, вѣсть, догадка? *Венгер Руса не боявся, не мав тої дійми, бо він не чув, шьо йде москаль воронимі кіньми.* Гол. II. 461.

Дійма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **дійня́ти, (дойняти), дійму́, меш**, *гл.* 1) Донимать. *Його а ні пуга, ні кій не діймають. Гань бою не візьмеш, так силою діймеш.* Ном. № 3893. 2) Понимать. *Торочиш йому, аж піт тобі котить, а він нічого не діймає.* 3) Добирать, добрать, дополучать, дополучить *Сам купив кобилу за шістьдесят, а продав за сорок,—цілих двадцять рублів не дойняв.* Кобел. у. См. **Донімати**. 4) **Дійма́ти ві́ри, пра́вди**. Вѣрить, довѣрять. *А козак добре дбає, на жінку не потурає, жінці віри не діймає.* ЗОЮР. I. 216. *Хиба ти йому доймаєш правди?* Полт.

Дійна, *прил.* Дойная. *Купити.... дійну корову з телям.* Кв. II. 163. *І дійна корова у роскоші купається.* Шевч. 103.

Дійна́рка, ки, *ж.* Загорода, гдѣ доятъ коровъ, овецъ, козъ. Вх. Зн. 15.

Дійни́к, ку́, *м.* 1)=**Дойняк**. Шух. I. 109, 212. 2)=**Дійниця**. Вх. Лем. 410.

Дійни́ця, ці, *ж.* Подойникъ. Грин I. 146. *Щоб дійниця не текла, а хазяйка весела була; щоб хазяйка не засипала, до корови рано вставала: щоб корова сто-*

яла та багато молока давала. (Замочування дійниці в Петрівку, в 1-й понеділок). Ном. № 254. Ум. **Дійни́чка.** Ном. № 334.

Дійня́ти, *гл.* См. **Діймати.**

Дійсне, *нар.* Дѣйствительно, именно.

Дійсний, а, е. Дѣйствительный.

Дійсність, ности, *ж.* Дѣйствительность.

Дійсно, *нар.*=**Дійсне.**

Дійти́, ся, *гл.* См. **Доходити, ся.**

Дійшлий, а, е. Зрѣлый, созрѣвшій. *Ще ти дитя молоде, розумом не дійшле.* Мет. 419.

I. **Діл, до́лу,** *м.* 1) Низъ, долина. *Як летіла ворона догори, то й кракала, а як на діл, то й крила опустила.* Ном. *Неси мене, сивий коню, горами, долами.* Грин. Ш. 677. 2) Полъ земляной. Сим 2. *Як мертва на діл повалилась.* Шевч. 72. **До-до́лу.** На полъ, на землю, до земли. *Зсади хлопця до-долу. До-долу верби гне високі.* Шевч. 26. *Склонив головочку низько до-долочку.* Чуб. *Крикнув Швачка та на осаулу: з коней до-долу!* ЗОЮР. *Долина глибока, калина висока, аж до-долу вітля гнеться.* Мет. *Ісус, нахилившись до-долу, писав пальцем.* Єв. I. VIII. 6. Ум. **Доло́к, до́лонько, до́лочко.**

II. **Діл, лу,** *м.* Часть, доля. *В дід Матвієві пішла пасіка.* Черниг. у.

Ділання, ня, *с.* Дѣйствіе.

Ді́лати, лаю, еш, *гл.* 1) Дѣйствовать. 2)=**Дія́ти.** *Бог знає, що ділає.* Ном. № 33.

Діленя́на, ни, *ж.* Дѣлежъ. МУЕ. Ш. 169.

Діленя́ця, ці, *ж.* Часть, пай, доля. См. **Дільниця.** К. Св. II. I. кн. М. XIV. 24. *Господь—пай мій, займанщина, діленяця моя чиста.* К. Псал. 30.

Діле́тка, ки, *ж.* Мѣра хлѣба, четверикъ. *Вона свої сороківці ділеткою міряє.* Федьк.

Ді́лечко, ка, *с.* Ум. отъ **діло.**

Діля́на, ни, *ж.* Половица, доска въ полу или въ заборѣ.

Діля́ти, лю́, лиш, *гл.* 1) Дѣлить. *Нам батьківщини не ділить.* Ном. № 3313. 2) Сдавать карты. *Ось я ділитиму, а ти здіймай.* Лубенск. у.

Діля́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Дѣлиться. *Як пожали вони просо, то почали ділитися, да й не помирились.* ЗОЮР. II. 31.

Діля́й, ля́я, *м.* Выборный отъ общества для совершенія раздѣла общественнаго сѣнокоса. *На луках ділії ділять траву.* Волч. у.

Діля́ння, ня, *с.* Дѣленіе, раздѣленіе.

Ді́льний, а, е. Рабо́чій, занятый. *Ділний час тепер. Тепер жнива, времня ділне.* Лебед. у.

Дільни́к, ка́, *м.* Дѣлецъ. *Ділника́ і діло боїться.* Ном. № 10418.

Дільни́ця, ці, *ж.* Рабочая женщина.

Ді́ло, ла, *с.* 1) Дѣло, работа. *Діла не робиш і од діла не 'дходиш.* Ном. *А в черницях добре жити, діла не робити.* Лавр. 46. **Діла не скільки!** Немного дѣла. 2) Поступокъ. *Добре діло вчинила на мені.* Єв. Мр. XIV. 6. *Терпів еси рани за діла чоловіка.* Чуб. Ш. 16. 3)=**Справа.** 4) Надобность, нужда. *Є дільце, дядечку, до вас.* Гліб. 77. **До діла, у діло.** Какъ слѣдуетъ; кстати; къ дѣлу. ХС. IV. 18. *Хиба він постелеть як до діла? Де упав, там і заснув.* Мнж. 8. *Жупанина по коліна, пошита до діла.* Мет. *Так до діла, як свиня штани наділа.* Ном. *Отся річ до-діла.* Кв. *Я твоїй ненці не вгожу:.. Помажу комін—не біло, помию ложки—не в діло.* ХС. III, 37. Ум. **Ді́лечко, ді́льце.** *Чом не хочеш, паняночко, ділечка робити?* Нп. *Хто в мене по сінечках ходив? Хто в мене ділечко поробив.* Мет. 232.

Діло́ва́ння, ня, *с* Заборъ. К. ЧР 424. *Двір у його обгорожений ділованням.* Новомоск. у. *Ой ти дівчино, моє мальованя, подай мені ручку через ділованя.* Чуб. V. 1204.

Діль, лі, *ж.* Пучекъ нитокъ (для сѣтей). Стрижевск.

Дільба́, бі́, *ж.* Дѣлежъ.

Ді́льний, а, е. Низменный.

Дільни́ця, ці, *ж.* 1) Надѣлъ. *Наші дільниці отам над шляхом:* Черниг. у. 2) Отдѣленная часть для работы въ полѣ. Черк. у. 3) Полевыя ворота за деревнею на выѣздѣ (Уманск. у.), а также канава вокругъ села для отдѣленія царини. Лохв. у. Слов. Д. Эварн. О. 1861. X. Св. 47. 4) Канава пограничная.

Ді́льце, ця, *с.* Ум. отъ **діло.**

Ді́льчий, а, е. Раздѣльный. *Дільчий акт, реестр.*

Діля́, *пред.*=**Для.** *Бога діля.*

Діляни́ця, ці, *ж.* Дѣлежъ. Рк. Левиц.

Діля́нка, ки, *ж.* 1) Половина мички льну, пеньки. 2) Часть, участокъ. *Ділянка в лісі.*

Дім, до́му, *м.* Домъ. *Згода дім будує, а незгода руйнує.* Ном. № 3280. **Бо́жий дім.** Церков. 6. *Чужі, брате, сестри з дому Божого йдуть.* Макс. (1849). 10. **До-до́му.** Домой. Ум. **Дімо́к, домо́вик, домо́вичок, домо́чок.** *Мав собі домочок і садок.* МВ. I. 17. *Домичок в неї біленький.* Чуб. V. 328.

Діменя́ця, ці, *ж.* Нарывъ подкрыльцовой впадины. Екатер. у. Слов. Д. Эвар. См. **Диминиці.**

Дімо́к, мка́, *м.* Ум. отъ дім.

Дінниця, ці, *ж.* Огорожа. I. 73, 76, 187.

Діпра́вди, *нар.* Въ самомъ дѣлѣ. *Чи Калина любить діправди мого брата?* Федьк. Пов.

Діпті́нка, ки, *ж.* Проститутка. *Мандрьохи, хльорки і діптянки, що продають себе на час.* Котл. Ен. Ш. 48.

Діра́, ри́, *ж.* Дыра. *Забий діру—собака не полізе.* Ном. № 5903.

Діра́вий, а, е. Дырявый. *Дірава верета все поле закрила.* Ном., стр. 300, № 371. *Діравого горшка не наллеш.* Ном. № 4756.

Діра́вити, влю, виш, *гл.* Дырявить.

Діра́вка, ки, *ж.*=**Друшляк** 1. Вх. Уг. 236.

Дірка, ки, *ж.* Дырка. *Будь мудрий, налатай маленьку латку на велику дірку.* Ном. № 9909. Ум. **Дірочка.** Мст. 298. *Без мене і дірочки малої нікому затулить.* Ном.

Діркува́тий, а, е. Имѣющій много дырь, дырчатый, ноздреватый. НВолын. у. *Дуже діркуватий хліб з сеї муки,—не знати, чого воно так.* Каменец. у.

Дірочка, ки, *ж.* Ум. отъ **дірка.**

Дірча́віти, вію, еш, *гл.* Ноздреватѣть. *Сніг мнякшає, лід дірчавіє.... весною дише.* Мин. ХРВ. 292.

Діря́вий, а, е=**Діравий.** *Пазуха була дірява.* Грин. Ш. 655. Рудч. Ск. I. 153.

Діскува́тися, куюся, ешся, *гл.* Искать, хлопотать. *Пропав віл, не дуже за ним і діскуються.* Черкас. у.

Дісне, *нар.*=**Дійсне.** (Дѣйствительно, именно). *Так воно дісне есть, як вони тобі сказали.* МВ. II. 12.

Дісний, а, е=**Дійсний.**

Достава́ти, таю́, е́ш, сов. в. **діста́ти, та́ну, неш,** *гл.* Доставать, достать, добывать, добыть. *Найшла відьму і трути дістала.* Шевч. 22. *Не дістане він язика.* Ном. № 6547 *Ой перестань до мене ходити!—Ой не перестану, доки не дістану білих рук, чорних брів, дівочого стану.* Каменец. у. 2) Получать, пріобрѣтать. **Діста́ти жі́нку.** Взять жену. *Дістав собі добру жінку.* Каменец. у. **Діста́ти в лице́.** Получить ударъ по лицу. *Сьогодні йому і не наводи таки нічо, бо можеш ще й в лице дістати.* Федьк Пов. **Діста́ти ла́ски** Пріобрѣсть, найти расположеніе, милость. *Сеї ласки-я і в жида дістану* Ном. № 4768. *Такої ласки дістану і в Параски.* Ном № 4770

Доставатися, юся, ється, сов. в. **діста́тися, нуся, нешся,** *гл.* 1) Доставаться, достаться. *Закаблукам лиха дам, дістанеться й передам.* Шевч. 2)—до. Добираться, добраться, доѣзжать, доѣхать. *Через вороги тяжко до пекла дістатися* Ном. *Як би його дістатися додому?* Могил. у.

Діста́ти, ся. См. **Доставати, ся.**

Дітва́, ви́, *ж. соб.*=**Дітвора.** К. ПС. 48

Дітва́к, ка́, *м.* Мальчуганъ. *Мн.* **Дітваки́** Дѣтишки. *Нема у нього дітваків.* Лебед. у

Дітва́ччя, чя, *с. соб.* Подростки, дѣтвора. Вх. Зн. 15.

Дітво́ра, ри, *ж. соб.* Дѣти, ребятишки. К. Досв. 158. *Лихо з дітворою на світі з малою.* Василь. у. *Дітвора сокоче, дітвора клекоче, а мати раденька дітвори маленькій.* Хата. 19.

I. Ді́ти, те́й, *с. мн.* отъ **дитя.** Дѣти. *Діти, діти! Добре з вами в літі, а зімувати—горювати.* Ном. № 557. *Прийми, мила, хоч малії діти!—Ой не хочу я дітей приймати, будеш, милий, і сам годувати.* Мст. 266. **З дітей вихо́дити.** Выходить изъ дѣтскаго возраста. *Діла небагато в Насті: ще тоді вона з дітей виходила* МВ. II. 36. Ум. **Ді́тки, ді́тоньки, ді́точки.** *Твої дітоньки плачуть, їстоньки хочуть.* Ном. № 337. *Дітки, ще короткий час я з вами* Св. I. XIII. 33. *Клопочуся, бідкаюся з ночі до ночі, ніколи гаразд з діточками втішатися.* МВ. II. 17

II. Ді́ти, ся. См. **Дівати, ся.**

Ді́тки, то́к, *с.* Ум. отъ **ді́ти.**

Дітквути́сь, ну́ся, нешся, *гл.* Дотрогиваться. *Думаю собі: приступлю до неї,—*

не смію діткнутися ручки білої. Гол. I. 365.

Дітлахи́, хів, *м. мн.*=**Дітваки**. Мнж 179. Св. Л. 198.

Дітолю́бний, а, е. Любящій дѣтей.

Ді́тоньки, ньок, ді́точки, чок. Ум. отъ діти.

Дітонько, ді́точко, ка, *с.* Ласк. отъ дитя. Дѣточка. *Захотілось мосму діточку....* Ном. № 9302.

Дітопрода́вець, вця, *м.* Продающій дѣтей. *Нехай Бог тебе поб'є, дітопродавець.* Шевч. 292.

Ді́тчий, а, е=**Дитячий**. *А як я се ба й оженив, та став сі журити: треба лижки, треба миски, дітчеї колиски* Шух. I. 204.

Дітя́чий, а, е=**Дитячий**.

Діхтя́р и пр. См. **Дігтяр** и пр.

Ді́цтво, ва, *с.*=**Дитинство**. МВ I. 14. Левиц. Пов. 174.

Ді́цький, а, е. Дѣтскій. *Повідбігав худобу і її й діцьку.* Кв. I. 17. *Ой роди, Боже, сю пшениченьку яру, на діцькую долю, а на людську славу.* Циссь, Ятрівка. 101.

Ді́я, ді́ї, *ж.* 1) Дѣйствіе, дѣяніе. 2) Актъ, дѣйствіе (въ драматическомъ сочиненіи).

Діяко́н, на, *м.*=**Дякон**. *Священники-діякони повелять дзвонити, тоді об нас перестануть люди говорити.* Чуб. V. 152.

Ді́яльний, а, е. Дѣятельный.

Ді́яльність, ности, *ж.* Дѣятельность. Г. Барв. 347.

Ді́яльно, *нар.* Дѣятельно.

Ді́янка, ки, *ж.* Дѣловое время, время дѣйствія.

Діяние, ния, *с.* Дѣянія св. апостоловъ. *Ударили в великий дзвін до церкви на діяние.* Кв. II. 177.

Діяння, ня, *с.* Дѣланіе.

Ді́яти, ді́ю, еш, *гл.* Дѣлать. *Що тут у Бога діяти?* ЗОЮР. I. 291. *Не зрять Бога над собою, не знають, що діють.* Шевч. *Живе слово ви сієте,—яке ж лихо тим діете!* К. Досв. 128. *Що ж я буду, бідний, діяв, що я жита не посіяв.* Гол. I. 214.

Ді́ятися, *гл. безл.* 1) Дѣлаться, происходить. *Не так то діється все скоро.* Котл. Ен. *Чудно якось діється між нами.* Шевч. 102. *Давно колись те діялось у нас на Вкраїні.* Шевч. 19. *То ще тоді діялось, як шкуряні гроші були.* Ном. № 6855. **Дійся бжа воля!** Что Богъ дастъ! Какъ Богу угодно! Федьк. 2) Длиться, тянуться. *Лягаймо спати, бо вже давно вечір діється.* Лебедин. у. **Чи давно́ діється?** Рано еще или уже поздно? Ном., стр. 149. 3) **Добре** дѣ́ється. Хорошо живется, хорошо на душѣ. *Кому добре діється, той і співає.* Ном. 4)—**чим**. Зависѣть отъ чего, происходить отъ чего. *Що орють гарно, те діється не скотиною, а справою.* Харьк. у. *Бог його святий знає, чим воно діється, що земля, здається б, однакова, а жито росте не однакове.* Волч. у. *Не багатством тут діється.* Г. Барв. 349.

Дія́ч, ча́, *м.* Дѣятель. Левиц. Пов. 119.

Дле, *пред.*=**Віля**. *Ой, чи можно, тестю, дле Марусі сісти?* Лавр. 148.

Длу́бати, баю, еш, *гл.* 1) Ковырять. *Чого ти все в носі длубаєш?* 2)=**Длубатися 2**.

Длу́батися, баюся, ешся, *гл.* 1) Копаться въ чемъ-либо. 2) Медленно дѣлать что, копаться. *Коло чого він нам длубається?*

Для, *пред.* 1) Для. *Любисточок—для дівочок, василечки для пахощей, а м'яточка—для любощів.* Мет. 311. *Не для пса ковбаса, не для кицьки сало.* Ном. № 4721. *Для малого манастиря, мала й милостина.* Ном. № 4537. 2) По. *Діти тяли, кров ілляли для росказу твоєго.* Чуб. III. 378. 3) Потому, поэтому. *Ти думаєш, що ти красна і для того така щасна.* Млр. л. сб. 325.

Для́тися, для́юся, ешся, *гл.* Мѣшкать, возиться. *Ми й не длялися: днів через три й прислали.* Г. Барв. 183.

Дму́хання, ня, *с.* 1) Дутье. 2) Пыхтѣніе.

Дму́хати, хаю, еш, одн в. **дмухну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* 1) Дуть, подуть. *Не дмухай проти вітру.* Ном. № 1100. *Хто спарився на окропі, той і на холодну воду дмухне.* Ном. № 5792. *Попіл в вічі дмухати.* **Не дам у ка́шу собі дму́хати.** Не позволю вмѣшиваться въ мое дѣло. МВ. (КС. 1902. X. 147). 2) Только въ несов. в. Пыхтѣть. *Рассердився та так дмуха, що й не приступай.* Черкас. у. Въ слѣдующихъ значеніяхъ употребляется только однокр. в.: 3) Ударить, хватить. *Як дмухнув мене по пиці, так у мене й голова замакітрилась.* Лебедин. у. 4) Выпить

осушить. *Дмухнув чарчину мов тую воду.* Екатерин. г. 5) Побѣжать, поѣхать, махнуть. *Дмухнім лиш братці, ми до неї.* Котл. Ен. *Буйволи на сонці помліли; як угляділи воду, так до води й дмухнули.* Драг. 3. **Дмухну́ти дра́ла.** Быстро уйти, удрать. Ном. № 4413.

Дмуха́ч, ча́, *м.* Вѣтеръ. **Дмухача́ да́ти.** Удрать. Ном. № 4413.

Дмухну́ти, см. **Дмухати.**

Дмухону́ти, ну́, не́ш, *гл* Сильно подуть, ударить, побѣжать. *Дмухонув на ввесь рот.* Ном., стр. 285, № 3151.

Дму́чка, чи, *ж.* Скопленіе вѣтровъ въ животѣ, запоръ. Новомоск. у. Слов. Д Эварн.

Дне́вник, ка, *м.* Загородка въ полѣ для загона овецъ во время жары.

Днедавній, я, е. Очень давній. *І вдвох тихенько заспівать ту думу сумнюю днедавню про лицаря того гетьмана, що на огні ляхи спекли.* Шевч. 551.

Днесь, *нар.*=**Сьогодня.** *Днесь мені, а завтра тобі.* Ном. 2360. Ум. **Дне́ська, дне́ськи.** Гол. III. 453. Вх. Зн. 15. *Я днеська берізка зелена, а завтра буду зрубана.* Гол.

Дне́шній, я, е. Сегодняшній. Вх. Уг. 236.

Дни́на, ни, *ж.* День. Г. Барв. 246. Грин. Ш. 302. *Яка весняна днина, а він цілий день не їв.* Каменец. у. *Ой не хвалися, не ти ж їх кохала: кохала ненька старенька ясного сонця против віконця, ясної днини против кватири.* Чуб. III. 299. Ум. **Дни́нка.** *В суботу на годинку, в неділю на всю днинку.* Гол. II. 99.

Дни́ти, дню, дниш, *гл.* Вставлять дно. Сумск. у. *Як бі той бондарь, що торік днив.* Могилев. у.

Дни́ця, ці, *ж.* Поперечная доска въ колесѣ водяной мельницы,—такими досками покрыта вся внутренняя часть обода колеса. Галиц. Мик. 480.

Дни́ще, ща, *с.* 1) Ув. отъ **дно.** 2) Донце, дощечка, на одномъ концѣ которой садится пряха, вставляя въ другой гребень или кудель. *Побігла до сусіди, позичила веретено, гребінь, днище, прийшла додому і давай прясти, аж веретею журчить.* Рудч. Ск. I. 178. Ум. **Дни́щечко.**

Дні́ти, днів, *гл. безл.* Свѣтать. *Стало вже дніти, як ми рушили.* НВолын. у. *Іде козак од дівчини—починає дніти.* Чуб. V. 53. *Уже дніє.* НВолын. у.

Дні́пер, Дніпро́, пра́, *м.* Рѣка Днѣпръ. *Роби, як Дніпер робить.* Чуб. I. 217. *Дніпро-батько.* Ном. № 725. *Ой як будеш же ти, серденятко моє, Дніпром-водою плисти.* Мет. 24.

Дніпро́вий, дніпря́нський, а, е. Днѣпровскій. К. Досв. 179. *Ой ріки ви, каже, ріки низовиї, помошниці Дніпрови.* Мет. 380. *Дніпрянські пороги.*

Дніпря́нщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣпрѣ.

Дністер, Дністро́, стра́, *м.* Рѣка Днѣстръ Мет. 392. К. Досв. 102. *А ти прощай, Дністер, ой ти річко мутная, вже ж нам більше з тебе води не пити.* Грин Ш. 603. Ум. **Дністрочок.** Чуб. V. 82

Дністро́вий, дністря́нський, а, е. Днѣстровскій. *Над сагою дністровою лежить Хведір безрідний.* Мет. 440.

Дністро́чок, чка, *м.* Ум. отъ **Дністер**

Дністря́нщина, ни, *ж.* Мѣстность при Днѣстрѣ.

Дно, дна, *с.* Дно. *Ходить, як лин по дну.* Ном. № 3238. *Ой там плавало судно, позолочуване дно.* Лавр. 145. Ум. **Де́нце, де́нечко.** *Сопілочка з барвіночку, калинове денце.* Гол. *Там тільки на денці.. гуща зосталася.... пів чарочки.* Рудч. Ск *Ой у полі та озеречко, там плавало то відеречко, соснові клепки, дубове денечко.* Мет. Ув. **Дни́ще.**

Днюва́ння, я, *с.* Дневаніе.

Днюва́ти, дню́ю, єш, *гл.* Дневать, проводить день. *По-під тином сіромаха і днює й ночує.* Шевч. 7. *Там будете дні днювати.* Лукаш. 116. **Днюва́ли собі?** Привѣтствіе, равносильное выраженіямъ: Какъ провели день? Какъ ваше здоровье? Также и въ болѣе полномъ видѣ: **Чи здорові днювали?** О. 1862. V. 81.

I. До, *пред.* 1) До. *Не учишся розуму до старости, але до смерти.* Ном. № 6003 *Верболіз б'є до сліз.* Ном. *Дійшов до села. До меду ласий.* Грин. I. 141. 2) Къ *Говори до стовпа.* Ном. *Піти до голови по розум.* Ном. № 5831. *Піду до річеньки.* Мет. *Він пішов до Остапа.* **До хреста́ понести́ (дитину).** Понести крестить (ребенка) Г. Барв. 276. **До душі́ сказати.** Съ большой искренностью, съ чувствомъ сказать. Г. Барв. 362. **Пи́ти до ко́го.** Пить за чье здоровье. *Не до тебе п'ють, не кажи: дай, Боже, здоров'я.* Чуб. I. 271 **Поздоро́вкатись до ко́го.** Обратиться къ кому съ привѣтствіемъ, сказать кому: здравствуй. *Чоловік їхав і поздоровкавсь до мене.* Рк.

Левиц. 3) Вь. *Ходи зо мною до кімнати.* Мет. *Приймати до рук. Ішов до церкви.* Грин. I. 153. *Запріг до плуга волів.* ЗОЮР. II. 30. *Своїй матері рідненькій, удові старенькій до ніг упадімо.* Мет. 346. *Хмельницькому кролевські листи до рук добре оддав.* Мет. 388. 4) На. *Половину козаків до опачин посади.* Дума. *Важкий до ходу* НВолын. у. 5) Для. *Слова до ради, руки до звади.* Ном. *Любі, милі до розмови.* Мет. *Дам тобі пораду до життя.* Шейк. 6) Съ. *Цвіт калину ламала та в пучечки в'язала, до личенька рівняла.* Лавр. 1. *Тим на світі хліб не родить, що брат до сестриці не говорить.* Чуб. *До панів—пан, до мужиків мужик.* Ном. № 5879. 7) За. *Узятися до роботи. Бояре до шабель!* Грин Ш. 546. *До науки брались.* О. 1861. I. 322. 8) **До** въ соединеніи со многими словами образуетъ выраженія, означающія неопредѣленно большое количество. **До бі́са** (Ном. №12304), **до стоби́са, до стоби́сового ба́тька, дога́спида, до ге́мона, до гре́ця, до зли́дня, до ка́та, до лихої годи́ни, до на́пасти, до пра́са, до си́на** (Млр. л. сб. 81), **до хри́на, до чо́рта** и т. д. Очень много. *Тут їх до стобіса.* Шевч. 178. *Та вас до стобісового батька набереться, а вас годуй! В мене ім'я не одно, а есть їх до ката.* ЗОЮР. *У нашій слободі москалів до напасти.* Екатер. г. *Та в нас, паничу, до праса цієї жидови.* Павлогр. у. 9) **До ажа́ж.** До невозможности терпѣть, до высшей степеней. 10) **До-ві́ку.** Повѣкъ, никогда. *Трудяща копійка годує до-віку.* Ном. № 9941. *До віку й до-суду тебе не забуду. Не сподівайсь, мати, сина з походу довіку.* Нп. 11) **До-гу́рту.** Ко всѣмъ остальнымъ. *Зношу свою копійчину до гурту.* Кв. 12) **До-ді́ла.** Какъ слѣдуетъ, кстати. *Так до-діла, як свиня штани наділа.* Ном. 13) **До душі́.** По душѣ. *Той мені не до душі, що приходив у кожусі.* Лавр. 4. 14. **До заги́ну.** До смерти. К. Досв. 121. *Будем битись до загину.* К. Досв. 130. *Любить до загину.* Млр. л. сб. 59. 15) **До гру́нту.** Совершенно, до основанія. 16) **До кри́хти.** До крошки, все рѣшительно. *Посип курчатам пшінця, не пропаде,—вони до крихти все визбірають.* Васильк. у. 17) **До-ку́пи, до-ку́пки, до-ку́поньки, до-ку́почки.** Въ одно мѣсто; вмѣстѣ. *Хоч чорт лапті подрав, та до-купи зібрав.* Ном. № 9023. *Усе військо свое до-купи у громаду скликають.* Макс. *Вершечки до-купи схилились.* Млр. л. сб. 215. *Зібратися до-купи. От раз, до-купоньки зібравшись,.... вони згадали....* 18а) **До-ладу́.** Кстати. *До-ладу, як ложечка по меду.* 18б) **До любви:** а)=**До сподоби.** *Весілле одгуляли тихо, да до любови.* Г. Барв. 96; б) Съ любовью. *Кріпко до любови поцілувались.* Г. Барв. 80. 19) **До мі́ри:** а) По мѣркѣ. *Оті вікна пороблено до одної міри.* Лубен. у.; б) Умѣренно. *Як питимеш до міри, то й гаразд буде.* Лубен. у. 20) **До-мі́ста.** Въ одно мѣсто. 21) **До ноги́.** Дочиста, совершенно. *Вкупі з жидами до ноги вирізували.* К. Хм. 60. 22) **До-ни́зу.** Внизъ. *Одно долонями до-гори, а друге до-низу.* Чуб. III. 103. 23) **До па́ри.** Подъ пару; подъ стать. МВ. I. 7. 24) **До пося́дку.** Окончательно, до конца. 25) **До-прикладу.** Кстати. *Не до-ладу, не до-прикладу.* Ном. № 13066. *Не до-прикладу хавчить.* Гліб. 36. 26) **До-пу́тя.** Какъ слѣдуетъ. 27) **До-ре́шти.** Окончательно, совсѣмъ, совершенно. *Сховайте, бо вони дорешти поламають.* 28) **До сподо́би.** По вкусу, по сердцу 29) **До цури́.** До тла, до основанія, до послѣдняго кусочка. *Усе згоріло до цури.* Харьк. *Усе позабірали до цури.* 30) **До ця́ти.** До малѣйшей подробности. 31) **До ча́су.** На время. *Багацтво до часу, а бідність до-віку.* Ном. № 1450. 32) **До-чми́ги.** По вкусу, кстати. *Тобі там буде не до чмиги, як піднесуть із оцтом фиги, то зараз вхопить тебе лунь.* Когл. Ен. 33) **До-ще́нту.** До основанія. Недостающія здѣсь выраженія подобнаго образованія см. на кореннное слово.

II. До, *сз.*=**То.** *Ой як прийду додомоньку, до всі мене лають* Мет. 85. *Як прийде пора, до я вийду сама.* Лавр. 33. **До-б=То-б.** *Як би я не манила, до-б я боса ходила.* Лавр. *Коли б мені, да Господи, повечоріло, до-б на моєму серденьку поздоровіло.* Чуб.

Доба́, би́, *ж.* 1) Сутки. Угор. *Дві добі лежав я в ліжку. Як я умру, до візьмеш мене на три доби до церкви, і дяк нехай три ночі читає надо мною псалтиру.* Чуб. I. 201. 2) Пора, время. *Нічної доби з неволі утікали.* Дума. *Ув обідню добу там і опинивсь.* Стор. *В таку добу під горою щось біле блукає.* Шевч. 26. 3) Возрасть. *Два молодці так вагої доби.* Зміев. у. См. **Діб.**

Доба́вити. См. **Добавляти.**

До́ба́вка, ки, *ж.* Прибавка. *Без добавки і борщ не смашний.* Ном. № 10589.

Добавля́ти, ля́ю, е́ш, сов. в. **доба́вити, влю, виш,** *гл.* Добавлять, добавить, прибавлять, прибавить.

Добажа́тися, жа́юся, ешся, *гл.* Желать до тѣхъ поръ, пока....

Добазарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Окончить торговать на базарѣ.

Добазарува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Доторговаться на базарѣ до чего.

Добала́кати, каю, еш, *гл.* Договорить. *Чи ти вже своє добалакав?* Харьк. у.

Добала́катися, каюся, ешся, *гл.* Договориться до чего. *Бач, до чого добалакавсь! ізлякав справді бідну дитину* К ЧР. 129.

Добасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Добѣситься, доиграться.

Добача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доба́чити, чу, чиш,** *гл.* Видѣть, увидѣть, замѣчать, замѣтить, примѣчать, примѣтить. *Старі очі не так добачають, як бачили давно колись.* Млр. л. сб. 77. *А Катря стоїть коло стіни.... бачу—зомлівас Добачас те й мати.* МВ. II. 148. **Не добача́ти.** Дурно видѣть; не замѣчать *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *А зо мною зустрінуться, мов не добачають.* Шевч. *Ти, як дитина, свого лиха не тямиш, не добачаєш* МВ II. 81.

Добенькетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Допировать.

Добенькетува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Допироваться.

Доберега́ти, га́ю, еш, сов. в. **доберегти́, режу́, же́ш,** *гл.* Приберегать, приберечь; досматривать, досмотрѣть. *Тепер уже доберегайте одно 'дного.* Г. Барв. 515.

Добива́ння, ня, *с.* Добиваніе.

Добива́ти ва́ю, еш, сов. в. **доби́ти, б'ю, б'е́ш,** *гл.* 1) Добивать, добить. *Не добити нам сього вола й обухом.* К. ЧР. 278. 2) Домолачивать, домолотить **хлѣбъ.** 3)—**вік.** Доживать, дожить. *Так то я й добиваю свого чолодого підкошеного віку.* Г Барв. 60

Добива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **доби́тися, б'юся, б'е́шся,** *гл.* 1) Добиваться, добиться. достигать, достичь чего либо. *Багато й Юрусь погубив земляків, добиваючись того права, щоб над обома берегами гетьманувати* К ЧР. 396 *Як з биком не биться, а все молока не добиться.* Ном. № 2664. 2) Добираться, добраться; доходить, дойти; достигать, достичь чего. *До пресвященного добийтесь, то буде і в вас благочестие.* ЗОЮР. I. 262. *Добився він до раю.* Чуб. I. 218. *Не загине наша слава, добємося до Варшави.* К Досв. 130. *Міст тріщить, лист осипається: змій додому добивається.* Мнж 16. *І аж в середу у Хрестці к вечерні добились.* Мкр Н. 39.

Доби́ти, ся. См. **Добивати, ся.**

Доби́ток, тку, *м.* Грабежъ, добываніе. *А гайдамаки приїхали з добитків, аж нема того чоловіка; дуже вони здивувались.* Рудч. Ск. II. 148.

До́бих, ху, *м* Встрѣчается въ слѣдующемъ выраженіи: **Він вернувся не з доби́хом** Онъ возвратился не добившись ничего, безъ добычи. Зміев. у.

Добич, чі, *ж.* 1) Добыча. Рудч Ск. I 145. Мкр Г. 14. *Ми з тобою, Лебедень ку, пили та гуляли, ми з тобою, Лебеденьку, одну добич мали.* Чуб V 962 2) Скотъ Желех. Ум **Доби́ченька** Мак (1849). 30

Доби́чник, ка, *м.* Разбойникъ. *А у байраку сорок і чотирі добичників вийшло.* Чуб. V 1052.

Доби́ччаний, а, е. Скотный, скотскій МУЕ. Ш 45. *Як воробець напʼється в Водохрещу в добиччанім сліду води, то с напасе худоба до Їр'я трави.* МУЕ III 51

Добігати, га́ю, еш, сов в **добігти біжу́, жи́ш,** *гл.* Добѣгать, дооѣжать *Швидкий сам добіжить, а смирного Бог донесе* Ном. № 1968. 2) **Добігти чого́** Пріобрѣсти что, добыть что, о болѣзни захватить *Мабуть чи не сухоти добігла й кров'ю стала хрякати* Г Барв 454.

Добі́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Добѣгаться. **Добігатися чого́.** Достичь чего. Борз. у.

Добі́гти. См **Добігати.**

Добігтися, біжу́ся, жи́шся, *гл.* Добѣжать *Хто біжить, той і добіжиться* Ном № 7090

Добі́ддя дя, *в.* Дообѣденное время.

Добі́дній, я, є Дообѣденный

Добіли́ти, ся См. **Добіляти, ся.**

Добіля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **добіли́ти, лю, лиш,** *гл.* Добѣливать, добѣлить

Добіля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **добіли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Добѣливаться добѣлиться. *Добіляються полотна розстелені по землі* МВ II. 134

Добі́р, бо́ру, *м* Отборъ; подборъ

Добіра́ння, ня, *с.* Подбираніе, выби-

раніе. *З таким добіранням ти нічого не купиш.*

Добіра́ти, ра́ю, еш, сов в. **добра́ти, беру́, ре́ш,** *гл.* 1) Добирать, добрать. *Коло броду беру воду, не доберу до дна.* Грин. Ш. 61. *Як послала мене мати по рудую глину, а я глини не добрала,—привела дитину.* Чуб. *„Іди, невісточко, в поле брати льону. не вибереш льону,—не вертайсь додому!“ Ой, брала, брала, да й не добірала, у чистому полі тополею стала.* Чуб. V. 705. *Треба добрати трьох аршин на спідницю.* 2) Подбирать, подобрать, вибирать, выбрать. *До рота добрав (ложку), та в миску не ввійде.* Ном. № 12221 *Водять уже до його із простих дівчат. кого вже він полюбить. Водили вже їх там, водили...,—не доберуть* Рудч. Ск. I. 81. *Добірає що найгірших слів Не добере Самсониха невістки до мисл.* Мил. 98. 3) Доѣдать, доѣсть. *Добірайте кашу!* Зміев. у. *Достав телятини, поснідав, аж цілу чвертку зразу вбрав, на другий день ще пообідав, на третій вже теля добрав* 4) Догадываться, догадаться, соображать, сообразить. *Я не питала його і сама не добірала, як він прочитував ті книжки чи раз тільки, чи усю на пам'ять.* Павлогр. у. **Добіра́ти ро́зуму, ума́.** Смекать, соображать, додуматься. *Не добере розуму. Москалі умні, москалі розумні—розуму добрали. ой наперед Швачку із осаулою до-купи зв'язали.* ЗОЮР. I. 135. *Не доберу свого ума.* К. НС. 121. **Добра́ти спо́собу.** Изыскивать, находить средство. К. Гр. 31. *Добрали способу, як без конєй їздити.* Канев. у. *Якого б способу добрати, щоб ізнов усе до згоди довести?* Г. Барв. 336. **Добра́ти хи́сту.** Ухитриться, умудриться. *Е, ні! ти добери хисту при великому дристу, щоб штанів не закалять.*

Добіра́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **добра́тися, беру́ся, ре́шся,** *гл* Добираться, добраться. *Ой я з броду беру воду,— не доберусь до дна.* Лавр. 111. *Ось добірається він до Сомкової хатки.* К. ЧР. 393 *Хто добереться до моєї дочки і зніме з неї перстінь.* Грин. I. 175. **Йому́ літ до двадця́тка добіра́лося.** Ему было около двадцати лѣтъ. Мир. ХРВ. 4.

Добі́рний, а, е. Отборный. *Добірними словами дорікає.* Черном. *Та се ж добірна пшениця.* Кіев. у. *Там п'ють молодиці все добірнії* О. 1861. XI. Св. 55

Добра́ння, ня, *с.* Выборъ. *А вона, мамо, добрала собі найкращого намиста в коробейника і найкращих серег та скиндячок.—Нікчемне то, дочко, добрання!*

Доблага́ти, га́ю, еш, *гл* Допроситься, упросить, умолить. *Благав Бога, щоб дівчину хоч свою побачить,—не доблагав* Шевч. 1883. 33

Доближа́тися, жа́юся, ешся, сов. в **доблизитися, жуся, жишся,** *гл.* Приближаться, приблизиться *Доближаюся до клуні.* Г. Барв 278

Доборо́тися, рю́ся, решся, *гл.* Окончить бороться,—борьбу. *Доборолась Україна до самого краю.* Шевч. II 69

До́бре, *нар.* Хорошо; порядкомъ. *Добре тому дати, хто не хоче брати, а той хто бере, як по душі дере.* Ном. № 4710. *На Водохрищі риба табунами ходить, то на рої добре буде* Чуб. Ш. 4. *Бийте його добре киями, щоб знав, по чому кіш лиха* Ном. № 4954. *Добре побив. Циган уже їсти добре хоче.* Грин. I 120 **До́бре ка́же.** Дѣльно говорить, красно говорить. Каменец у. **Гара́зд-до́бре.** Достаточно, вполнѣ хорошо. *Будем радіться, чи гаразд добре на славній Україні проживати.* Мет. 381 Ум. **До́бренько, до́бречко**

Добре́зний, добре́нний, а, е. Очень добрый, хорошій, очень вкусный и пр. См **До́брий.** *Така добренна патериця з срібною головкою* Мнж. 107

Добрести́, бреду́, де́ш, *гл* Перейти черезъ воду. *Бреди, старий, за Дунай по калину, як не добредеш, на твою душу згину.* Чуб. V. 846

Добреха́ти, бре́шу́, шеш, *гл.* Доврать *Або перебрехати, або не добрехати.* Кв II 221.

Добрехатися, бре́шу́ся, шешся, *гл.* Доврaться *До такої добрешись.* Ном *Нехай брешуть, нехай брешуть, добрешуться лиха.* Мет. 16.

До́бречко, *нар.* Ум. отъ **добре.**

Добри́вечір, добри́день, добри́досвіток. См. **Добрий 9, 10 и 11**

До́брий, а, е 1) Добрый, благой *Дуже се добре діло. Добре словом до його озивався. Лихий доброму попсує.* Ном. № 5983. *Говорить добрее.* Ном. № 5829 2) Добрый, отличающійся добротой (о человѣкѣ). *Добрий дуже чоловік: кожному запоможе, пособить. Будь для того, мати, добра, що я полюбила.* Метл. 3) Хорошій. *Він добрий був син і щирий козак.* К. ЧР. 234. *Темного лугу калина, доброго роду дитина.* Нп. 4) Хорошій, доброкаче-

ственный. *Кожне дерево, що не дає доброго овощу зрубують та й в огонь кидають.* Єв. Лк. III. 9. *Добрі чоботи. Добра горілка.* 5) Искусный. *Злодіяка був добрий.* Кв. II. 193. *Добрий з його коваль.* 6) Вкусный. *Та й сирівець добрий,—аж губи злипаються.* Полт. *І того, було, не їсть, і того не п'є. Все хотілося їй ласенького та добренького.* Левиц. Пов., 113. *Доброго борщу наварила,—в смак попоїв.* 7) Благопріятный (о времени) *Ой добрая ж годинонька, не гуралась родинонька.* Нп. *В недобру час-годину почав се.* 8) Порядочныхъ размѣровъ, большой. *Цей кухлик з добру діжку. Гайку, гайку, дай гриба й бабку! Сироїжку з добру дижку, красноголовця з доброго молодця.* Ном. № 370. 9) **Добри́-вечір!** (привѣтствіе). Добрый вечеръ! *Ой прийшов він під віконце, добри-вечір, серце!* Чуб. III. 154. 10) **Добри́-день!** (привѣт.) Добраго дня! Добраго утра! *Добри-день же, тату, в хату.* Шевч. 129. **Дава́ти на добри́-день.** Здороваться, желать добраго утра. *Шапку зняти, на добри-день дати.* Умань. у. *По воду йде, добридень дає, з водою йде, жалю завдає.* Бал. 98. 11) **Добри-дбсвіток!** Добраго утра! Привѣтствіе, употребляемое только раннимъ утромъ, на разсвѣтѣ. Основа. 1861 51. Сам. 148. 12) **До́бре мило.** Всякое туалетное мыло. Лебедин. у. 13) **До́бре наміс́то.** Кораловыя монисто. Чуб. VII. 426. *Усі груди так і обнизані добрим намистом з червінцями.* Кв. I. 6. 14) **Добра́-ніч, на добра́-ніч.** Доброй ночи. спокойной ночи. *Ой добра-ніч, широкеє поле, жито ядренеє.* Мет. 322. *На добра-ніч, усі блохи на піч! Спать до півночі витріщивши очі.* Ном. (Шутка). 151 **До́брий ро́зум.** Здравый смыслъ. *Да хоч хожу пізнесенько,—добрий розум маю: ой я ж тому ледачому віри не доймаю.* Чуб. III. 141. *Держи сама розум добрий в своїй голові.* Метл. 16) **До́брого здоро́в'я зи́чу (жи́чу).** Желаю здравствовать. *Боярину, красний-паничу! Доброго здоров'я жичу.* Мет. 202. *Доброго здоров'ячка, пані!* Ном. № 6417 17) **З до́брого ди́ва** Ни съ того, ни съ сего, на здорово живешь. *Вилаяв ні з доброго дива* Василь. у. Ум. **Добре́нький, добре́сенький. добрі́ненький.** *Чоботи ще добрісенькі.* НВолын. у.

Добрина́, ни́, *ж.* Хорошее качество. *Купуйте, добродію, дрова, тут така добрина*

Добри́ти, рю́, ри́ш, *гл.* 1) Задабривать. *А вона вже і всміхається до його і стравою що найкращою його добрить, так ні сидить, насупившись, мов той сич* Зміев. у. 2) Хвалить. *Тільки й добрить, що той, світ, ніби вже в сьому світові нема ні добра, ні краси.* МВ. I. 44. 3) Удобрять. *Ні вже, коли грунт пісковатий, то хоч чим, мовляв, добри, а хліба не їстимеш.* Зміев у

Добри́тися, рю́ся, ри́шся, *гл.* 1) Подлабриваться, подлащиваться. *Як стали мужики-лизуни добритися до панів та навчати х хазяйнувати, то у пань стало погано жити.* Волч. у. 2) Удаваться, хорошо идти. *От таки мені не добриться: ізнов поковзнулась і впала Це сьогодні вже вдруге.* Черниг. у. 3) **Щось мені не добри́ться.** Что то плохо себя чувствую. Волч. у.

Добрі, *нар.* Едва. *Добрі мене собаки не з'їли.* Гол. III. 407.

Добрі́ненький, а, е. Ум. отъ добрий

До́брість, рости, *ж.* Доброта. *На, та знай мою добрість!* Ном. № 4531 *Добрості і милосердію Його і міри нема* Кв. II. 1. *Я по добрості даю тобі.* НВолын. у. **Ма́ти до́брість.** Быть добрымъ. *А вже в нас отець і мати все добрість собі мали б та в чистеє поле вони вихожали б.* Мет. 439. **У до́брості жи́ти з ким.** Быть въ хорошихъ отношеніяхъ. *Мировий у добрості живе з паном.* НВолын. у. **По до́брости.** Добромъ. *Почала його по добрости просить* Грин. II. 100

Добрі́ти, рі́ю, еш, *гл.* Становиться добрымъ, добрѣть.

Добрі́шати, шаю, еш, *гл.* Становиться добрѣе.

Добро́, ра́, *с.* 1) Добро, благо. *Лихо не без добра.* Ном. № 4900. *Добра твого (Боже) язик переказати не може.* Чуб III. 17. *За моє добро—штовх мене в ребро.* 2) Имущество. *Заснув він смачно так, як сплять всі добрі люде, що щиро стережуть добра своїх панів.* Г.-Арт. (О. 1861. III). *Стали пани-ляхи спосіб прибірати: од козацьких, од мужицьких комір ключі одбірати, над козацьким. над мужицьким добром господарувати* Макс. (1849) 75. *Мн.* **Добра.** Имѣнія. *Не мас привлащати добр військових. Не осягли мої варязькі добра князькі підлизи.* К. Бай. 28. 3) Довольство. *Ой мандрував молодий козак та мандрував зти-*

ха: він не з добра, не з роскошів, а з великого лиха. Нп. *В добрі ся не чує.* **З тéбе добрá не бýде.** Изъ тебя ничего хорошаго, порядочнаго не выйдетъ. *Ой казали мені люде, що добра з тебе не буде* Ном № 2907.

Добробýт, - ту, *м.* Благосостояніе. К. XII. 7 *Буде на сторожі добробуту народнього стояти* К. Бай. 64

Добровíльний, а, е. Доброжелательный *Да чи він* (батько женихів) *добрий, да чи добровільний, да чи такий, як мій рідний* Мет 147

Добровíльно, *нар* Доброжелательно.

Доброгласний, а, е Благозвучный *Страдання мученика Степана прославляємо, у тимпані доброгласнім піснь йому воспіваємо.* Чуб Ш. 180

Доброграй, рая, *м.* Хорошій музыкантъ.

Доброграйка, ки. *ж* Хорошая музыкантша

Добродбай, бая, добродбáч, чá, *м.* Стяжатель имущества.

Добрóдієчко, ка, *м.* Ум отъ **добродій.**

Добрóдієчка, ки, *ж* Ум. отъ **добродійка**

Добрóдій, дія, *м.* 1) Благодѣтель. *Писало і нікому, ані своєму добродієві, не показувало* Хата. 63. *Т. Шевченко—наш перший добродій народній.* К. (О 1861 VI. 32). 2) Сударь (титулъ). *Правда, правда, добродію мій любий:* К. ЧР. 6. *Кланяюсь, прошу: не оставте ласкою вашою, добродію, і моїх синів.* МВ. II 113. 3) Господинъ (извѣстное лицо). *Добродій N написав нову повість.* 4) **Шанóвний добрóдію! Високоповáжний добрóдію!** Милостивый государь! Правда. 1867. № 10. Лист. П. Куліша. Ум. **Добрóдієчко.** *А де ж він, добродієчку?* Кв

Добрóдійка, ки, *ж.* 1) Благодѣтельница 2) Сударыня. *„Так ти на тім світі була?“ — Була, моя добродійко — „Що ж ти там бачила?“ — Усе бачила, добродійко, що діється з грішними душами.* ЗОЮР I. 304. 3) Госпожа *Добродійка N сими днями виїхала звідси.* 4) **Шанóвна добрóдійко! Високоповáжна добрóдійко** Милостивая государыня! Ум. **Добрóдієчка.**

Добродíйний, а, е. Благодѣтельный.

Добрóдійство, ва, *с.* 1) Благодѣяніе. *Ой виходьте в поле, вельможне жовнірство! Буде вам велика дяка за все добродійство.* К. Досв. 26. 2) *Соб.* Господа! Милостивые Государи! *Я повинен сказать, любе добродійство земляки, що се остання річ моя*

К. **Вáше добрóдійство.** Ваша милость. *Як би то, ваше добродійство, ви нам своїми руками милостиню подали.* ЗОЮР. II 76

Добродíяти, дію, єш, *гл.* Благодѣтельствовать.

Добрóкваска, ки, *ж.* Сортъ кислосладкихъ яблокъ. Вх. Зн 15.

Добромóвний, а, е Краснорѣчивый.

Добросéрдий, а, е. Благодушный, добросердечный. *І ви ще, одоливши нас, як добрі нас милусте. О, ви добросерді.* Сніп. 87

Добросéрдо, *нар.* Благодушно, добросердечно.

Доброслóвне, *нар.* Миролюбиво. *Ми дімимося з сестрою без суда доброслóвне.* Подольск. г.

Добростлúвий, а, е = Добротливий. *Пане милостивий, пане добростливий, пожертвуйте!* Черк. у

Добрóта, ти, *ж.* Все хорошее, хорошія свойства, доброкачественность. *Доброта погибла, а чорзна що осталось.* Мил. 13. *Освіти мене, рабу Божу, перед усім миром добротою, красотою, любощами і милощами.* Чуб. I. 93. Въ слѣд. свад. пѣснѣ **доброта**—добрая нравственность новобрачной, сохранившей до замужества дѣвство: *Будем гулять і в середу, а за твою, Парасютко, доброту розійдемося в суботу.* Мил. 164.

Добротвóрець, рця, *м.* Благодѣтель.

Добротлúвий, а, е Добродушный, благодушный.

Добротлúвість, вости, *ж.* Добродушіе, благодушіе.

Добротлúво, *нар* Добродушно, благодушно.

Добрóтний, а, е. Прочный, плотный, надежный. *Чоботи шкапові добротні. Добротна кожушина.* Черном

Добрóтність, ности, *ж.* Хорошее качество, прочность, плотность, надежность. Черном. и Прилуц. у.

Добрóтно, *нар.* Прочно, плотно, надежно.

Доброхíтний, а, е. Добровольный.

Доброхíть, *нар.* Добровольно. *Не підеш доброхіть—силою поведемо.* МВ. I. 73. *А він то* (Сомко) *не таківський, щоб оддав доброхіть булаву.* К. ЧР. 329.

Доброчúнець, нця, *м.*=**Добродій** 1. *Нів світа сходи,—другого такою доброчинця не надибаєш.* Кост. 7. 80.

Доброчи́нити, ню, ниш, *гл.* Благодѣтельствовать, благотворить.

Доброчи́нний, а, е Благодѣльный, благотворительный.

Доброчи́нність, ности, *ж.* Благодѣяніе, благотворительность. *За мою доброчинність така мені дяка* НВолын. у

Добря́га, ги, *м.* Добрый человѣкъ, добрякъ. *А сі добрі люде найдуть тебе всюде: і на тім світі, добряги, тебе не забудуть* Шевч. 539

Добря́че, *нар.* Очень хорошо. *Усе воно було собі добряче, тілько що ж? жінка сього чоловіка вередлива була.* Рудч. Ск. II. 174.

Добря́чий, а, е Очень добрый, очень хорошій. *Всі царства Божого йому жадають, такий добрячий був чоловік.* МВ. I. 27. *Добрячі були люде покійнички.* МВ. I. 15. *Каміння ще добряче. Добрячий таки ярмарок був. Добрячу таки бійку учинили.*

Добря́щий, а, е=**Добрячий**. *Що за добрящі колеса.* Левиц. Пов. 195

Добува́нка, ки, *ж*=**Добування**. 1) „*А як твоя, сину, добуванка в батька?*“—*Еге, ляща по потилиці дав* Черном. 2) *Та не легка й добуванка. Двадцять літ служив-проклинав, а ся п'ятоліття добуванка, так гірша од пекла здається.* Черном.

Добува́ння, ня, *с.* 1) Добываніе, пріобрѣтеніе. *Піти на добування.* Чорном. 2) Доживаніе, дожитіе до срока.

Добува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **добу́ти, бу́ду, деш,** *гл.* 1) Добывать, добыть; доставать, достать, пріобрѣтать, пріобрѣсти. *От лисичка змерзла, то й побігла е село вогню добувать, щоб витопить.* Рудч. Ск. II. 6. *Чи у свахи сорочки немає, чи чобіт добуває?* Мет. *Панували, добували і славу, і волю.* Шевч. 48. *Буде з нас,—не діти в нас; а діти будуть, то сами добудуть.* Ном. № 9898. 2) Брать, взять (городъ во время войны). *Добувати міста.* 3) Вынимать, вынуть (саблю изъ ноженъ). 4) Доживать. дожить до срока. *Мушу году добути.* Г. Барв. 247. *Іще тиждень добуду. Вона вже останні години добуває дома.* **Добува́ти вік**у. Доживать.

Добува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **добу́тися, бу́дуся, дешся,** *гл.* 1) Добываться, добыться, быть добываемымъ, быть добытымъ. *Золото добувається з землі.* 2) Добираться, добраться, стараться войти, проникнуть. МВ. (О. 1862. III. 56). *Злодій добувавсь до хати, до комори, до скрині.* НВолын. у. *Щоб вийшов з хати хто небудь, у двері стукав, добувався* Котл. Ен *Похова Миниха хліб і все в стрісі в хлівці, щоб собаки не добулись.* Сим. 203 3) Раздобывать, раздобыть, добывать, добыть. *Він бідний чоловік на заробітках добувається.* Лебедин. у. *Грошей бо нема, не добувся.* Кв. *З пальця меду не добудешся.* Ном. *Добувся, як швед під Полтавою.* Ном. № 1796.

Добуди́тися, жу́ся, дишся, *гл.* Добудиться. *Сонливою добудишся, лінивого одшлешся.* Ном. № 10842.

Добудчя́, ча́ти, *с* Незаконнорожденный ребенокъ. Черкас. у.

Добу́ти, ся. См. **Добува́ти, ся.**

Добутний, а́, е́. Благопріобрѣтенный **Добутний** чоловік. Незакопный мужъ. *Та то не її чоловік, то добутний: вона десь його напибала, та й живе з ним.* Лебедин. у. **Добутна́ дити́на.** Незакопнорожденный ребенокъ. Лебед. у.

Добу́то́к, тку, *м.* Пріобрѣтеніе. **Добу́тки** Приплодъ (ягнята, телята). Шух. I. 36

Добуття́, тя, *с.*=**Добування.** Черном

Дова́дя, ди, *ж.* Досада, тоска. *Та коли б ти знала, мамо, яка то довади, що ти б мене й оженила щоб була одрада.* Черном.

Дова́дити, важу, диш, *гл.* 1) Досадить. *До того мені довадив, що вже й вадити більш ні в чім.* Зміев. у. 2) Пріучить *Довадив хлопця до горілки.* Харьк.

Дова́дливий, дова́дний, а, е. Досадный, тошный.

Дова́дно, *нар.* Досадно, тошно. *Як усе недоладно, то й жити довадно.* Зміев. у.

Дова́жити. См. **Доважувати.**

Дова́жок, жку, *м.* Довѣсокъ.

Дова́жувати, жую, еш, сов. в. **дова́жити, жу, жиш,** *гл.* Довѣшивать, довѣсить, оканчивать, окончить взвѣшивать *Важили до заходу сонця, та ще й смерком доважували.* Черном.

Довали́ти, ся. См. **Дова́лювати, ся**

Дова́лювати, люю, еш, сов. в. **довали́ти, лю́, лиш,** *гл.* Приваливать, привалить.

Дова́люватися, лююся, ешся, сов. в. **довали́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* 1) Добираться, добратвся, дотаскиваться, дотащиться. *Коли б же нам до города довалитися, ой час тому отаману поклонитися.* Чуб. V. 1011. *Як нам до пекла довалитись?* Котл. Ен. 2) Набрасываться, наброситься на ѣду. *Ото довалились до*

миски, як свиня до корита. Доваливсь, як віл до браги. Ном. № 12199.

Дова́ри́ти, ся. См. **Доварювати, ся.**

Дова́рювати, рюю, еш, сов. в. **дова́ри́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* 1) Доваривать. доварить. *Доварити борщ треба, а то сирий.* 2) Придѣлывать, придѣлать (о кузнечной работѣ). *Адже ви знаєте Олексія?"—Якого се?—„Коваля.... що доварив вам кочергу, а оце недавно чаплю зробив.* Кв.

Дова́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **дова́ри́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Доваривать, доварить. *Дова́ритися сиротi в животi.* Ном. № 10706.

Дóвба, би, *об.* Рябой. *Дівка вже давня була, погана, ряба ... її довбою звано.* Осн. 1862. VШ. 8.

Довба́ло, ла, *м.* 1) Долбящій что нибудь. Черном. 2) Дятелъ. Вх. Пч. II. 13.

Довба́льня, нi, *ж.* Станокъ для выдалбливанія въ ступицѣ дыръ для спицъ. Сумск. у.

Довба́ння, ня, *с.* Долбленіе.

Довба́ти, ба́ю, еш, *гл.* 1) Долбить. *Вода і камінь довба.* Ном. № 1097. 2) Ковырять. *Довбати в носі.*

Довба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* 1) Ковыряться. 2) Копаться, рыться. *Все в кишені довбався.* Кв. I. 9.

Довба́ч, ча́, *м.* 1)=**Довбало 1 и 2.** Вх. Пч. II. 13. Шух. I. 23. 2) Человѣкъ, твердящій одно и то же. Черном.

Довбе́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **довбня**=**Довбешка.** Довбенькою выбойщикъ прибиваетъ намазанную краской форму къ полотну. Гол. Од. 58.

Довбе́ха, хи, довбе́шка, ки, *ж.* 1) Колотушка. Чуб. III. 13. Вас. 175. *Пристань, пристань до вербунки. будеш їсти з маслом булки; будеш їсти. будеш пити, довбешкою вошi бити.* Ном. № 12511. 2) Тупица, тупая голова.

До́вбиш, ша, *м.* Литаврщикъ. *Серед базару став коло стовпа довбиш та й почав бити в бубни.* К. ЧР. 373.

Дóвбишка, ки, *ж.* Жена литаврщика.

Довбі́ння, ня, *с.*=**Довбання.**

До́вбня, нi, *ж.* Большой деревянный молотъ. *Носиться, як дурень з довбнею.* Ном. № 2592. *Ідіть по довбню,—нехай їде воліа бить, бо не хочуть води пить.* Рудч. Ск. I. 47.

Довбня́к, ка́, *м.* Болванъ, глупый, какъ **довбня.** Черном.

Дóвбом, *нар.* Долбя. *Узяв ніж та так довбом і б'е у голову чоловіка.* Волч. у.

Довбти́, бу́, бе́ш, *гл.*=**Довбати.** *Нужда і камінь довбе.* Ном. № 9770.

Довбти́ся, бу́ся, бе́шся, *гл.*=**Довбатися.**

Довбу́н, на́, *м.*=**Довбач.**

Довг, гу, *м.* Долгъ. *Узяв його дідько за старий довг.* Ном. № 8314. *Голод мутить, а довг крутить.* Ном. № 10654. Ум. **Довжо́к.** Чуб. V. 1095.

Довга́вий, а, е=**Довгастий.** Вх. Лем. 411.

Довга́ль, ля́, *м.* 1) Высокій и худой человѣкъ. Черном. 2) Кузнецкій молотокъ съ острымъ и длиннымъ носомъ.

Довгана́стий, а, е=**Довгастий.**

Довга́нь, ня́, *м.*=**Довгаль 1.**

Довганя, нi, *ж.*=**Веретільник.** Вх. Пч. II. 16.

Довга́стий, а, е. Продолговатый. *Довгастий кінь.* НВолын. у. Ум. **Довга́стенький.** *Довгастенькі груші.* Черк. у.

Довга́сто, *нар.* Продолговато.

Довге́ла, ли, довге́ля, лi, *об.*=**Довгаль 1.** Черном.

Довгеле́зний, а, е=**Довжезний.**

Довгелю́чий, а, е=**Довжелезний.** Харьк. у.

Довге́нний, а, е. Очень длинный. *Довгенні вуси.* К. С. 1883. XI. 500.

До́вгий, я, е. 1) Длинный. *У вола язик довгий, та говорить не може.* Ном. № 5388. *Чеше довгі коси.* Шевч. 25. 2) Долгій, продолжительный. *Не за довгий час це зробилося.* НВолын. у. *Дай дні довгі нам жити, щоб тебе хвалити.* Чуб. Ш. 332. **У вікý дóвгий.** Долговѣчный. *Да бувай же здоров і у віку довгий не сам собою, з своєю жоною.* Мет. 330. **Дóвга лоза́.** Игра мальчиковъ. состоящая въ прыганіи черезъ товарищей. О. 1861. XI. 35. (Св.). Ив. 66. *Скакати в довгої лози.* Левиц. **Дівóча дóвга лоза́.** Родъ хороводной игры. О. 1861. XI. С. 35. Ум. **Довге́нький, довге́сенький.** Лсвиц. Пов. 11.

До́вгість, гости, *ж.* Долгота, длина.

До́вго, *нар.* 1) Длинно. 2) Долго, продолжительно. *Добро довго пам'ятається, а зло ще довше.* Ном. № 4434. Ум. **Довге́нько.** *І довенько ви жили з ним.* МВ. II. 35.

Довгобра́зий, а, е. Длинноличый. Левиц. КС. 4. *Лице довгобразе.* Мир. XIV. 4.

Довгова́стий, довгова́тий, а, е. Продолговатый. Канев. и Черкас. у. *Ставочок довговастий.*

Довговій, вія, віе. Съ длинными рѣсницами.

Довгові́к, ка, *м.* Долговѣчный, многолѣтній. *Дуб-довговік.* Ном.,стр. 292, № 59.

Довгові́чний, довгові́шний, а, е. Долговѣчный, долголѣтній. МВ. II. 174. НВолын. у. *Буде довговішний і на війні щасливий.* К. ЧР. 41.

Довгові́чно, *нар.* Долговѣчно, долговременно.

Довгово́вний, а, е. Длинношерстный (объ овцахъ).

Довголо́сий, а, е. Длинноволосый.

Довгову́сий, а, е. Длинноусый. *Обізветься Гуня довговусий.* К. Досв. 110.

Довгов'я́зий, а, е. Длинношеій. Харьк. у.

Довгогри́вець, вця, *м.* Конь съ длинной гривой. *На довгогривця сіла і поганала.* Млак. 105.

Довгогри́вий, а, е. Долгогривый. *Сідлай мені, пан кошовий, коня мого довгогривого.* К. Досв. 181.

Довгоклю́гий, а, е. Съ длиннымъ остріемъ (о копьѣ). *Спис довгоклюгий.* К. Іов. 94.

Довголі́тній, я, е. Долголѣтній. *Будьте щасливі і довголітні.* Черниг. у. *Нехай їй вічне царство, мені же довголітнє панство.* Котл. Ен.

Довголі́ття, тя, *с.* Долголѣтіе, многолѣтіе. *Благословила мене мама на довголіття.* Стор. I. 260.

Довгому́д, да, *м.* Сказочное существо. По одной сказкѣ—полу-звѣрь, полу-человѣкъ: *„Довгомуд—це колись такі люде були: чоловік—не чоловік, вовк—не вовк: руки у нього були такі, як і в чоловіка, а тіло усе в волоссі, а на голові шапка—хто її зна, якої масти.* Чуб. II. 95. *Летить довгомуд.* Чуб. II. 96. По другой сказкѣ: хорь. Мнж. 1. Ум. **Довгому́дик.**

Довгому́дків, кова, ве. Принадлежащій **довгомудикові.** *Довгомудикова хатка.* Мнж. 1.

Довгому́дів, дова, ве. Принадлежащій **довгомудові.** *Прийшли вони всі до довгомудової хати.* Чуб. II. 96.

Довгові́г, но́га, *м.* Длинноногій. Черном.

Довгоно́гий, а, е. Длинноногій. *Довгоногий як чапля.* Ном. № 8622.

Довгоно́сий, а, е. Длинноносый. *Полетіли мов ті гуси до ирія чайки довгоносі.* Млр. л. сб. 64. Ум. **Довгоносенький.** Харьк. г.

Довгоно́сик, ка, *м.* Насѣк. Носатикъ. Закр.

Довгополи́й, а, е. Длиннополый. *Довгополий сіртук.* Левиц. Пов. 30.

Довгоп'я́тий, а, е. Длинноногій. *Хотіла мене мати за п'ятого дати, а той п'ятий—довгоп'ятий.* Гол. III. 473. *Узяв би я ворону, так довгоп'ята.* Мет. 469.

Довгота́, ти́, *ж.* Долгота. *Тисяча літ, як дня довгота супротив вічного живота.* Чуб. Ш. 19.

Довготеле́сий, а, е. Длинноногій. Черном. Высокій человѣкъ. *Яких я бачив там звірюк, довготелесих та страшних гадюк.* Гліб. 44.

Довготеле́сість, сости, *ж.* Длинноногость. Черном.

Довгоу́сий, а, е=Довговусий. *Старий, довгоусий дідуган.* К. ЧР. 223.

Довгоу́х, ха, *м.*=**Заєць.** Вх. Пч. II. 6.

Довгохво́стий, а, е. Длиннохвостый.

Довгохво́стя, ті, *ж.* Длиннохвостое существо. *У гості до довгохвості (=до чортяки).* Ном. № 14106.

Довгочху́н, на́, *м.* Долго чихающій.

Довгоше́рстий, а, е. Длинношерстный.

Довгоши́й, шия, шиє. Длинношеій. Васильк. у.

Довгоши́й, шия, *м.* Съ длинной шеей.

Довгоши́йка, ки, *ж.* Съ длинной шеей. *Там така довгошийка! Як у гуски шия.* Васильк. у.

Довезти́. См. **Довозити.**

До́великий, а, е. Подростокъ. *Як ми були довеликі, то в нас була земля, а як повиростали, то мати продала.* Переясл. у.

Дове́ндитися, джуся, дишся, *гл.* Домѣшкаться. *Уже ладналась, ладналась іти, та бач до чого довендилась.*

Довередува́тися, ду́юся, ешся, *гл.* 1) Добиться капризами чего. *Та вона ж не панянка! Нехай вже ті вередують, поки довередуються свого.* Кв. 2) Докапризничаться.

Доверну́тися, ну́ся, нешся, *гл.* Поворотиться. повернуться до извѣстной степени. *Не довернешся—б'ють, перевернешся—б'ють.* Ном. № 8050.

Довершити. См. **Довіршувати.**

Довести́, ся. См. **Доводити, ся.**

Довечеря́ти, ряю, еш, сов. в. **довече́рювати, рюю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить ужинъ. Аф. 378.

Довж, жі, *м.* Встрѣчается въ выраженіи: **У всю довж.** Во всю длину. *На ви-*

сокому чолі морщина у всю довж лягла. МВ. II. 166.

Дóвжанка, ки, *ж.* 1) Продольная вспашка. 2) Высокій горшокъ, молочный горшокъ, молочникъ. Угор.

Довжéзний, довжелéзний, довженéзний, довжéнний, а, е. Очень длинный. *Довженний цибух.* Левиц. Пов. 150.

Довжикóві я́годи=Деречі. *Деречі по копотопській, а по нашому довжикові ягоди.* Ном. № 14035.

Довжина́, ни́, довжиня́, ні́, *ж.* Длина. *Гоней трос довжини.*

Довжиникóм, *нар.* Въ длину, вдоль. *Моя десятина йде довжиником відсі.* Лебедин. у.

Дóвжи́ти, жу, жиш, *гл.* 1) Длить, удлинять. *Старе, старе, що само й з міста не зведеться, а ще йому Бог віку довжить.* Черном. 2) **Дóзжити.** Проходить **рáлом** по нивѣ въ длину ея. Нѣжин. у. НВолын. у. Чуб VII. 400.

Довжни́к, ка́, *м.* 1) Должникъ. Єв. Л. VII. 41. *Довжник весело бере, а смутно віддає.* Ном. № 10623. 2) Раст. Euphrasia officinalis. Лв. 98.

Довжóк, жку́, *м.* Ум. отъ довг.

Довива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **дови́ти, в'ю́, в'єш,** *гл.* Довивать, довить, окончить вить, свивать. *Ой прошу вас, дружечки, до хати моїй донечці віночок довивати.* Грин. Ш. 458.

I. Дóвід, воду, *м.* 1) Доказательство, доводъ. *Доводами доведений. Що казати перед громадою, які доводи давати.* Мир. Пов. I. 160. *Тиха Кирилова мова, щира та тепла порада, розсудливі доводи не раз спиняли гіркі батькови скорботи.* Мир. Пов. II. 42. 2) **Дóвід дáти чому.** Управиться, сладить. *Не дав доводу ділові.* Черк. у. *Він готовому доводу не дав, а то щоб придбав ще.* Черк. у.

II. Дóвід, ду, *м.*=**Довідки.** *Поїхав на довід.* НВолын. у., *Та й пустивсь слідком за нею на розгляд і довід.* Мкр. Н. 11.

Довíдати, ся. См. **Довідувати, ся.**

Дóвідки, док, *ж. мн.* Развѣдки. *Піду на довідки, що там вони роблють.* Харьк. г. *Оце саме під чергу на Чорноморію йти. Піду туди на довідки: роздивлюся, розбачусь, як там.* Черк. у. *Прийшов же я на довідки, чи дівчина дома.* Мил. 102.

Довíдне. См. **Довідно.**

Довíдний, а, е. Доказательный.

Довíдно, довíдне, *нар.* Навѣрное. *Довідно ніхто не скаже, що дав йому.* Каменец. у.

Довíдувати, дую, еш, сов. в. **довíдати, даю, еш,** *гл.* Навѣщать, навѣстить, провѣдывать, провѣдать. *Зайшов гостей довідать.* Шевч.

Довíдуватися, дуюся, ешся, сов. в. **довíдатися, даюся, ешся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. Рудч. Ск. II. 12. *Ой питається, довідується від батька.* Лукаш. *Піди ти до тієї хати та довідайся, хто там живе.* Чуб. *Тепер же я довідалась, яке мені горе. Довідавшись, що довгий час нездужає, рече.* Св. I. V. 6. 2)—**до чóго.** Навѣдываться, навѣдаться, приходить, придти, узнавать, узнать. Мир. ХРВ. 9. *Тілько ік Спасу там, чи що, довідується до меду, аж йому пчоли наносили ще менше.* ЗОЮР. II. 41. 3) Навѣдываться, навѣдаться, навѣщать, навѣстить. *До сусід я не вчащаю і до мене одна Катря частіш довідується.* МВ. *А довідаюсь до Хилки—чи жива вона?* Рудч. Ск. I. 57.

Довíжуватися, жуюся, ешся, *гл.*= **Довідуватися** 1. *Вже я довіжуюся, прочуваю, добродію мій! Якесь хороше та веселе діло маємо.* МВ. (О. 1862. I. 94).

До-вíку, *нар.* Повѣкъ. См. **До.**

Довíкувáти, кую́, еш, *гл.* Дожить. *Не довікуєш ти так віку.* Хата. 165.

Довíльний (ній), а (я), е (є). 1) Довольный. *Я довільний вашим словом, кохані судці.* НВолын. у. 2) Доступный для пользованія каждому.—*„Чи можно з цієї криниці коня напоїти?“—Чому ж не можно: вода довільня.* Харьк. 3) Имѣющійся въ достаточномъ количествѣ. *Довільні дрова у нас.* Харьк. у. 4) Произвольный.

Довíльно, *нар.* 1) Всѣмъ доступно для пользованія. 2) Въ достаточномъ количествѣ. *Тут таки й на землю довільніш, та й хлопцям буде кращий заробіток.* КС. 1885. VI. 345. 3) Произвольно. *Він поводиться собі довільно,—як заманеться йому.* Бердич. у.

Довінчáти, чáю, еш, *гл.* Довѣнчать.

Довíрити. См. **Довіряти.**

Довíритися, рюся, ришся, *гл.* Навѣрное узнать. *Так от батько вже довірився, хоч люде й кажуть, що нема.* Грин. I. 32.

Довіршо́вувати, вую, еш, сов. в. **довірша́ти**, шу́ю, еш, гл. Дописывать, дописать стихи, дописать стихами.

Довіршування, ня, с. Выведеніе верха (стога, крыши и пр.).

Довіршувати, шую, еш, сов. в. **довершити**, шу́, ши́ш, гл. Заканчивать, закончить верхъ (стога, крыши). *Довіршують уже стіжок.* Черн. у.

Довіря́нний, а, е. Дознанный, испытанный, несомнѣнный. *Що є відьми—се довіряна річ.* НВолын. у.

Довіря́ння, ня, с. Довѣріе.

Довіря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **довірити**, рю, риш, гл. 1) Довѣрять, довѣрить. К. Псал. 178. *І батькові не довіряв.* Котл. Ен. 2) Испытывать, испытать. *Я довірив попа, який він.* НВолын. у.

Довіря́тися, ря́юся, ешся, сов. в. **довіритися**, рюся, ришся, гл. Довѣряться, довѣриться. *І той, хто хліб мій їв, кому я довірявся, приятель щирий мій підняв п'яту на мене.* К. Псал. 100.

Дові́чний, а, е. Вѣчный, которому конца не будетъ. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450. *Засни, серце, довічним сном!* К. Досв. 50. *Довішня отрута.* Мет. 89.

Дові́чно, *нар.*=**Доочне.**

Дові́яти, вію, еш, гл. 1) О вѣтрѣ: достигнуть, долетѣть. *Туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182. 2) Окончить вѣять. *Коли б Біг поміг довіяти сьогодні ячмінь.* Харьк. у.

Довко́ла, *нар.* Вокругъ. *Обступили ковані коні довкола.* О. 1862. IV. 31.

Довми́тися, **доуми́тися**, млюся, мишся, гл. Додуматься, сообразить, смекнуть. *Коли б оуло не довмився, що робить, то тяжкеє б лихо сталося.* Лебедин. у. *Він довмився, що посіяти:* Черк. у. *Добре ви собі довмилися.* НВолын. у.

Дово́дець, дця, *м.* Доказатель.

Дово́дження, ня, с. Доказатéльство, доказываніе. Каменец. у.

Дово́дити, джу, диш, сов. в. **довести́**, веду́, де́ш, гл. 1) Доводить, довести. *От як раз дід довів гайдамаку до тієї хати.* Рудч. Ск. II. 149. 2) Допускать, допустить, доводить, довести. *Нехай Господь скарає того, хто довів до того.* Ном. № 4109. *Бог його зна, до чого мене Бог доведе.* ЗОЮР. I. 11. *А чи довго матір та ще й добру довести до того, що повірить усьому, що їй стануть росказувати.* Кв. **Не довести́.** Не допустить, не привести *Не доведи мене до сього, Господи!* К. ЧР. 267. 3) Только несов. в. Предводительствовать. *Швачка їми доводив* ЗОЮР. I. 135. 4) Доказывать, доказать. *Галілей став доводити, що Коперник не дурень і не єретик.* Ком. I. 56. *А я йому довожу, що все одно.* МВ. *Прокіп мене розважає, доводить мені, що се лихо дочасне.* МВ. (О. 1862. Ш. 76). 5) **Довести́ до згу́би.** Погубить, довести до гибели. *Одарка заплакала слізьми та й почала росказувати все: як її замикали на ніч саму у горницю, як страхали і били, як до згуби довели.* МВ. I. 72. 6)—**до кра́ю**, д. краю. Окончить, довести до конца. *Доведу уже до краю, доведу,—спочину.* Шевч. 206. *Треба краю доводити.* Шевч. 7)—**до пу́тя.** а) Сдѣлать какъ слѣдуетъ. б)=**Доводити до розуму.** *Не довів тебе до пуття.* Св. Л. 99. 8) **Дово́дити до розуму.** Воспитывать. *Батько щоб навчав та до розуму доводив.* Кв. *Не той тато, що сплодив, а той, що до розуму довів.* Ном. № 7236. 9) **Довести́ свого.** Поставить на своемъ. *Мене б він такеньки не обійшов: я б йому довела свого, побачив би він.* МВ. II. 80. 10)—**сором**á. Надѣлать срáму, пристыдить. *Се чужа сторона довседе сорома.* Мет. 196.

Дово́дитися, джуся, дишся, сов. в. **довести́ся**, ду́ся, дешся, гл. 1) Приходиться, придтися, случаться, случиться, выпадать на долю (безлично). *На довгім віку усього доведеться.* Ном. № 9893. *Не довелось свині на небо дивиться.* Ном. № 5329. *Так нам довелося.* НВолын. у. *Чує, чує материне серце, яка доля доні доведеться.* К. Досв. 121. *Чаруй, чаруй, дівчинонько, коли довелося,—уже твоє біле личко з моїм понялося.* Мет. 12. *Доведеться ледачому всю правду сказати.* Чуб. V. 28. 2) Слѣдовать (къ полученію). *Заплатив два рублі, а ще доводиться йому шість.* 3) Доставаться, достаться. *А їй довелась запаска гарна. Сама, дівко, не вгадала, кому доведешся.* Грин. Ш. 212. Чуб. I. 246. 4) Приходиться, придтися, стоить. *Бідна козацька голово! Оттак то завсегда доводиться нам та честь та слава! Збоку дивляться люде, дивуються, що блищить, сяє, а в серце ніхто не загляне.* К. ЧР. 312. 5) Только несов. в. Приходиться (какимъ либо родственни-

комъ). *А Сомко.... доводиться Юрасевi дядьком.* К. ЧР. 28.

Дово́дливий, а, е. Доказательный, убѣдительный.

Дово́дливість, вости, *ж.* Доказательность, убѣдительность. Черном.

Дово́дливо, *нар.* Доказательно, убѣдительно. *Та вже так доводливо викладає.* Черном.

Дово́дний, а, е=**Довідний**.

Дово́дник, ка, *м.* Доносчикъ; доказатель. См. **Доводець**.

Довозити́, вожу, зиш, сов. в. **довезти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Довозить. *Найнявся мужик довезти двох жидів у містечко на ярмарок.* Рудч. Ск. II. 193.

Дово́лити, лю, лиш, *гл.* Довольствовать, содержать въ довольствѣ.

Дово́лі, *нар.* Довольно, достаточно. *Доволі буде з тебе й карбованця.* НВолын. у. *І вовк на волі та й вив доволі.* Ном. № 1328. *На волі—плачу доволі.* Ном. № 1332. *А дідизни було доволі,—вічний покой предкам і дідам.* К. ЧР. I. 65. У Мирн. употреблено какъ сущ. въ значеніи: довольство. Мир. ХРВ. 331. *Замолоду натерпівся всього,—поживи хоч зо мною в доволі.* Мир. ХРВ. 347.

Доволіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доволокти́, чу́, че́ш**, *гл.* Доволакивать, доволочь, дотаскивать, дотащить. *Ледве ноги доволік.* Шевч. 532. *Насилу доволік шкуру до криниці.* Рудч. Ск. II. 189.

Доволочити. См. **Доволочувати**.

Доволочи́тися, чуся, чишся, *гл.* Дошляться. *Було собі дві волоцюги і доволочились до того, що вже їсти нічого.* ЗОЮР. II. 96.

Доволо́чувати, чую, еш, сов. в. **доволочити, чу, чиш**, *гл.* Оканчивать, окончить бороновать послѣ посѣва. *Коли б, Господи, до дощу доволочити.* Харьк. у.

Дово́льний, а, е. Удовлетворенный. *А що ви, свати, довольні?—Ні, не довольні.* Мет. 190.

Довольни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Удовольствовать пищей и питьемъ. *Спасибі, довольнив нас кум.* Черк. у.

Довольни́тися, ню́ся, ни́шся, *гл.* Удовлетворяться вообще, а также въ частности пищей и питьемъ. *Та вже ми й довольнилися у свата.* Черк. у. *І тим сердега доволнився* (що бачив), *як Чорне бовваніло море.* Мкр. Г. 11. *Ти часто їв у нас і пив, татусь у тебе доволнився.* Мкр. Г. 33.

Довбльність, ности, *ж.* Довольствіе, довольство, удовлетворенность. *Чогб ж, чого, Домашенько, од пана втікаєш? Чи ти собі довольности ніякої не маєш?* Грин. Ш. 615.

Доволя́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Доволити**.

Довоми́на, ни, *ж.*=**Домовина**. *Зроби.... довомину, а я піду до попа, щоб прийшов завтра поховати.* Чуб. II. 541.

Довоюва́тися, воюю́ся, ешся, *гл.* Довоеваться. *Вони воювали, та й довоювались, що ляхам та недоляшкам в неволю достались.* К. Досв. 11.

До́вшати, шаю, еш, *гл.* Удлиняться, становиться длиннѣе. *Великі світлиці* (здавалось у снѣ) *ширшали, довшали.* Левиц. Пов. 539.

Довше, *нар.* 1) Длиннѣе. 2) Дольше. *Скрипуче колесо довше ходить.* Ном. № 8157. Ум. **До́вшенько**. *Я б і довшенько посиділа, так мати лаятимуть.* Васильк. у.

Довший, а, е. Ср. ст. отъ **до́вгий**. *Хороша* (пісня), *коли б трохи довша.* Ном. № 13854. Ум. **До́вшенький**.

Дов'яза́ти. См. **Дов'язувати**.

Дов'я́зувати, зую, еш, сов. в. **дов'язати, жу, жеш**, *гл.* Оканчивать, окончить связывать. *Ми дов'язували сьогодні пшеницю.—А ми свою ще вчора дов'язали.* Зміев. у.

Дога́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Долаяться.

До́га́д, ду, *м.* Догадка. *Аби погад, то вийде й догад.* Посл. **Не в догад**. Невдомекъ. *І не в догад йому, що святий отець думав, мабуть, заробити собі яку сотнягу.* К. ЧР. 26. **На дога́д зна́ти**. Догадываться. *Ще соколонько не долітає, а батенько на догад знає.* Мет. 150. **На дога́д каза́ти**. Говорить намеками. **На дога́д дава́ти**. Намекать. *Дає тому на догад.* Мнж. 109.

Догада́ти, да́ю, еш, *гл.* Догадаться. *А Кішка Самійло чогось догадав, за бідного невольника ланцюгами втрое себе приняв, полуночної години дожидав.* Дума.

Догада́тися. См. **Догадуватися**.

Догаджа́ти, джа́ю, еш, *гл.* Угождать. Подольск. г.

Дога́дка, ки, *ж.* Догадка. *Треба якось одвернути оці його догадки.* Рудч. Ск. I. 133. Ум. **Дога́дочка**. МВ. II. 99. См. **Догад**.

Дога́дливий, а, е. Догадливый, смѣтливый. *Тогді ляхи, мостивиї пани, до-*

гадливі бували, усі по лісах, по кущах повтікали. ЗОЮР. *Оттоді то вдова недогадлива бувала, ще у другого козака правди питала.* Мет. 423.

Дога́дочка, ки, *ж.* Ум. отъ **догадка.**

Дога́дуватися, дуюся, ешся, сов. в. **догада́тися, да́юся, ешся,** *гл.* 1) Додумываться, додуматься, домыслиться. *Вкупі працювали, брат із братом брався; що одна в нас мати, ти не догадався.* К. Досв. 137. *На злєє не учи ніхого,— і сам догадаєтьсяˊ* Ном. № 2873. 2) Догадываться, догадаться, смекать, смекнуть, соображать, сообразить. *Мела хату, мела сіни, да й засміялася, вийшла матіи води брати, да й догадалася.* Мет. 72. *Ой вийду я та гукну я, а ти догадайся: як зачуєш мій голосок, хутшій поспішайся* Чуб. Ш. 148.

Дога́їти, гаю, єш, *гл.*=**Догаяти.** *Сами себе до ночі догаїте.* Грин. III. 432.

Дога́їтися, гаюся, ешся, *гл.*=**Догаятися.**

I. Дога́н, ну, *м.*=**Догана.** К. Псал. 106.

II. Дога́н, ну, *м.*=**Дуган.** Желех. Ум. **Доганець.** Желех.

Дога́на, ни, *ж.* 1) Порицаніе, хула; упрекъ. *Догана мудрого більше стоїть, як похвала бурного.* Ном. № 5686. 2) Недостатокъ, порокъ. *А що мені за догана, що я руда та погана—за те мій батько багач.* Чуб. V. 1139. **Дога́ну да́ти.** Осудить, охулить, упрекнуть, найти недостатокъ. *Козаченько за дівчину та три коні дав та щоб її ніхто не займав, ніхто не займав, за ручку не взяв, перстеня не зняв і догани не дав.* Мет. 317. *Що Лукенька у батенька дитина була, усім вона парубочкам догану дала.* Чуб. V. 1157. *Свита добра, ніхто догани не дасть.* Борз. у. Ум. **Дога́нка, дога́нонька, дога́ночка.** *Любить тебе отець, любить тебе мати, тільки тобі доганочки, що ти небагатий.* Чуб. V. 118. *Тільки тобі доганочки, що ти не чорноброва.* Чуб.

Доганє́ць, нця́, *м.* Ум. отъ II. **Доган.**

Дога́нка, дога́нонька, доганочка, ки, *ж.* Ум. отъ **догана.**

I. Доганя́ти, няю, еш, сов. в. **догна́ти, дожену́, не́ш,** *гл.* 1) Догонять, догнать, нагонять, нагнать. *Запрягайте коні в шори, коні вороніï; доганяйте літа моїï, літа молодіï.* Мет. 106. *Швидко іди ти,—доженеш лихо; іди тихо,—тебе дожене лихо.* Ном. № 8048. 2) Догонять, догнать, пригонять, пригнать. *Та як догнав до Смілянської греблі, вони й вскочили у Смілу.* ЗОЮР. I. 135. 3) Въ какой либо работѣ, сопряженной съ прохожденіемъ пространства (напр. косьба): доходить, дойти до конца. *Батько не догнав постаті, занедужав.* Г. Барв. 232.

II. Доганя́ти, ня́ю, еш, *гл.* Укорять, находить недостатки, порицать. *Горщень котлові доганяє, а обоє смільні.* Ном № 8006.

Догари́катися, каюся, ешся, *гл.*=**Догарюкатися.** *Ніяк не догарикаєшся, щоб прибив защіку до дверей.* Богод. у.

Догарцюва́тися, цю́юся, ешся, *гл.* Допрыгаться, доскакаться. *А що, догарцювався, що й ногу вибив!* Харьк. у.

Дога́рювати, рюю, еш, *гл.* Догорать. *Одно перегарує, а друге не догарує.* НВолын. у.

Догарю́катися, каюся, ешся, *гл.* Добиться чего частымъ напоминаніемъ.

I. Догара́ти=**Догоряти.**

II. Догаря́ти и **догоряти, ряю, еш,** *гл.* 1) Интересовать, сильно занимать, затрогивать. *Дівка засватана, то її не догаряють вечерниці.* Звягел. у. *Більш нікому не догоря, як тобі, родичеві.* Новомирг. 2) Допекать, донимать. *Його нічого не догаряє, то що йому.* НВолын у. *Жінка йому цупко догаряє за свою худобу.* Волын. г.

Дога́ятися, га́ю, еш, *гл.*—**когб.** Задержать до извѣстнаго времени. *До вечора мене догаяв і таки не віддав грошей.* Харьк. г

Дога́ятися, га́юся, ешся, *гл.* Замедлить до извѣстнаго времени. *Догаявся, що вже й ніч.* Харьк. г.

Догина́ння, ня, *с.* Догибаніе.

Догина́ти, на́ю, еш, сов. в. **догну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Догибать, догнуть.

Догі́дний, а, е. Пригодный, годный. *Таке догідне, що тільки на смітник повикидать.* Ном. № 6548.

Догін, го́ну, *м.* Погоня. *Що сили в їх стало, побігли в догін.* Сніп. 161.

Догла́джувати, джую, еш, сов. в. **догла́дити, джу, диш,** *гл.* Доглаживать, догладить.

Догледа́ти, догле́діти=**Доглядати, доглядіти.** Стор. I. 258. *Вона і зробить усе і догледить усього.* МВ. II. 19. *Або ти не мав часу догледіти?* НВолын. у.

Догледа́тися, догле́дітися=**Доглядатися, доглядітися.**

Доглу́патися, паюся, ешся, *гл.* Съ трудомъ сообразить, понять что либо.

До́гляд, ду, *м.* Присмотръ, надзоръ; попечсніе, уходъ. Чуб. I. 271. Левиц. Пов. 119.

Доглядáння, ня, *с.* Присматриваніе. Ум. **Доглядáннячко.** Грин. III. 279.

Доглядáти, дáю, еш, сов. в. **доглядíти, джу, диш** и **доглянути, ну, неш,** *гл.* Присматривать, присмотрѣть; надзирать, стеречь; заботиться, позаботиться о чемъ. *Будеш ти в мене хату полiтати, малих дiток доглядати.* Мет. 346. *Господи моєї доглядає Елизар із Дамаска.* К. Св. II. I. кн. М. XV. 2. *Нащо вас кохав я, нащо доглядав?* Шевч. 3. *І я цiлу нiч не спала та його доглядала, та й не доглянула: побiг мов божевiльний.* Рудч. Ск. II. 152. *Дiтки дрiбненькі,—треба його доглядiти.* Хата. 102. *Де оком не доглянеш, там калиткою доплатиш.* Ном. № 9969. **Доглядáти** душі, **доглядáти** смéрти. Присматривать за умирающимъ и совершать все въ этомъ случаѣ необходимое. *Ой я буду, брате, в степу помiрати, та нiкому буде, брате, смерти доглядати.* Мет. 447. *Занедужав чумаченько, задумав умерти, та нiкому чумакові доглядати смерти.* Мет. 458. *Ой не дай же, Боже, в поході умерти, там нiкому доглянути жовнiрської смерти.* Чуб. V 1006.

Доглядáтися, дáюся, ешся, сов. в. **доглядíтися, джуся, дишся,** *гл.* Присматриваться, присмотрѣться, досматриваться, досмотрѣться. *Як до дна доглядаться, так за Дунай убiраться.* Ном.

Доглядáч, ча, *м.* Надзиратель, надсмотрщикъ.

Доглядáчка, ки, *ж.* Надзирательница, надсмотрщица. Левиц. Пов. 123, 254. *От чортова доглядачка! Таки й вздрiла.* Кв.

Доглядíти. См. **Доглядати.**

Доглядник, ка, *м.*=**Доглядач.** *Доглядник древньої будiвлi.* К. ПС. 16.

Доглянути. См. **Доглядати.**

Догмáт, ту, *м.* Догматъ. *І нам сліпим передали свої догмати.* Шевч.

Догнáти. См. **Доганяти.**

Догнивáти, вáю, еш, сов. в. **догни́ти, нию́, єш,** *гл* Догнивать, догнить. *Над ним і хрест зогнувшися стоїть, догниває.* **Млр. л. сб.** 96.

Договíр, вóру, *м.* 1) Договоръ, условіе, *Напишемо листи, вічні договори, гостри-ми шаблями.* К. Досв. 153. 2) Попрекъ. *Я ж тобі сказала при твоєму роду, щоб не було послі мені договору, бо в мене худоби не буде, візьмуть мене, серце, й так люде.* Мет. 47.

Договíрний, а, е. Заключающійся въ договорѣ, причитающійся по договору.

Договори́ти, ся. См. **Договорювати. ся.**

Договóрювати, рюю, еш, сов. в. **договори́ти, рю́, риш,** *гл.* Договаривать, договорить, оканчивать, окончить рѣчь. *Ще вiн не договорив слова.* К. Iов. 4.

Договóрюватися, рююся, ешся, сов. в. **договори́тися, рюся, ришся,** *гл.* Договариваться, договориться. *Хто мовчить, той двох навчить, а хто говорить, той договориться.* Ном. № 5954. *Договорились до синього пороху.* Ном. № 13092.

Догóда, ди, *ж.* 1) Угодливость, угожденіе. *Вона все сподiвалась, що своєю покiрностю, своєю догодою чоловiковi і його гостям вона верне його любов.* Левиц. I. 501. 2) Удобство, довольство. Рк. Левиц.

Догоджáти (догожáти), джáю (жаю), джаєш (жаєш), сов. в. **догоди́ти, джу́ (жу́), дúш,** *гл.* Угождать, угодить. *Вернулось бурлацтво шляхті догожати.* К. Досв. 25. *Господь не може людям догодити: то дощу просять, то кажуть—багато вже.* Каменец. у.

Догоди́ти. См. **Догоджати.**

Догоди́тися, жу́ся, дишся, *гл.* Доугождать. *Не день, не два, як панові, Микитi годила. Догодилась титарівна до самого краю.* Шевч. 570.

Догóдливий, а, е. Угодливый, услужливый.

Догóдне, *нар.* Удовлетворительно, какъ слѣдуетъ; удобно. *Вона нiчого не вмiє, а нi плаття вигладить, а нi вслужити догодне.* МВ. I. 25.

Догóдний, а, е=**Догiдний.**

Догодóвувати, вую, еш, сов. в. **догодувáти, дую́, еш,** *гл.* 1) Докармливать, докормить. *Догодуй бжолу до Івана* (19 апр.), *то вона наряде тебе як пана.* Ном. № 432. 2) Довоспитывать, довоспитать. *А мене пан взяв догодувати.—Я виросла, вихохалась у бiлих палатах.* Шевч. 356.

Догожáння, ня, *с.* Угожденіе.

Догожáти=**Догоджати.**

Догождáти, дáю, еш, *гл.*=**Догоджати.** *Догождає, як чирякові на роті.* Ном.

Догóїти, гóю, їш, *гл.* Долѣчить, заживить рану, нарывъ и т. п.

I. **Дого́нити, ню, ниш,** *гл.*=**I. Доганяти.** 1) *Ой ти зоре та вечірняя, чом нерано ізіходила, чом місяця не догонила?* Лавр. 2. *Вже погоня її догонила.* Мир. л. сб. 283. 2) *От став той хлопець гнать козу Тільки що став до воріт догонити, а вже стоїть той дід на воротях* Рудч Ск. I. 43.

II. **Дого́нити, ню, нив.** *гл.*=**II. Доганяти** *Ніхто нічим тобі не дожене. Як узяв мені догонить.* Черк. у. *Він кожному догонить.* Каменец. у. *Він не повинен догонити.* Каменец. у.

Дого́нь, ні, *ж.*=**Догін.** *Змій як прокинеться, як пішов у догонь; нагнав, одняв.* Рудч. Ск. I. 86.

Дого́ня, ні, *ж.*=**Догонь.** Рудч. Ск. I. 88.

Догори́, *нар.* Вверхъ. *Як летіла ворона догори, то й крякала; а як на діл, то й крила опустила.* Ном. № 1462. *Колос повний до землі гнеться, а пустий догори стирчить.* Ном. № 2472. **Догори́ нога́ми.** Вверхъ ногами. Ном., стр. 63. **Догори́ че́рева.** Навзничъ. *Крутнувсь догори черева.* Ном. № 1833. **Лягти́ догори́ че́рева.** Лечь на спину. *Підеш собі у сад, ляжеш долі догори черева під грушею.* Греб. 402.

Догорі́лий, а, е. Догорѣвшій.

Догорі́ти. См. **Догоряти.**

Догорюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Дожить съ горемъ пополамъ. *І коли вже я свого віку гіркого догорюю?* Славяносерб. у.

I. **Догоря́ти, ря́ю, еш,** сов. в. **догорі́ти, рю́, ри́ш,** *гл.* Догорать, догорѣть. Дешо. 60. *Сосонка горить, дівчина говорить; сосна догоряє, дівчина вмірає.* Чуб. V. 394.

II. **Догоряти.** См. **Догаряти.**

До́грабки, ків, *мн.* Конецъ сгребанія, уборки сѣна. Вх. Лем. 410.

Дограва́ти, граю́, е́ш, сов. в. **дограти, граю́, еш,** *гл.* Доигрывать, доиграть. *Дід до вечора дограв, а увечері став іти додому.* Грин. II. 59.

Дограва́тися, граю́ся, е́шся, сов. в. **дограти́ся, граю́ся, ешся,** *гл.* Доигрываться, доиграться.

Догребти́, ся. См. **Догрібати, ся.**

Догріба́ти, ба́ю, еш, сов. в. **догребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Догребать, догресть.

Догріба́тися, ба́юся, ешся, сов. в. **догребти́ся, бу́ся, бе́шся,** *гл.* Догребаться, догресться.

Догрівати, ва́ю, еш, сов. в. **догрі́ти, грію́, еш.** *гл.* Достигать, достигнуть своимъ теплом. *Та хатонька* (труна) *без дверей і без віконець: туди вітер не довіє і сонечко не догріє.* Мил. 182.

Догрі́матися, маюся, ешся, *гл.* Докричаться на кого нибудь. *Догрімаєшся ти, що й я, на тебе грімну.*

Догрі́ти. См. **Догрівати.**

Догрома́джувати, джую, еш, сов. в. **догрома́дити, джу, диш,** *гл.* Оканчивать, окончить сгребать (сѣно).

Догрома́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **догрома́дитися, джуся, дишся,** *гл.* Сгребать, догрести до чего либо.

Догра́катися, каюся, ешся, *гл.* Достучаться, а въ переносномъ смыслѣ: добиться, достичь, добыть. *Де ж то він догрякався? Бач, прохав. і таки здобувся.* Екатериносл. у. Слов. Д. Эварн.

Догука́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дозваться, докричаться. *А ні достукаєшся, а ні догукаєшся.* Кіев. *Насилу догукався хлопця.* Васильк. у.

Догу́лювати, люю, еш. сов. в. **догуля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* Догуливать, догулять *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. III. 122.

Догу́люватися, лююся, ешся, сов. в. **догуля́тися, ля́юся, ешся,** *гл.* Догуливаться, догуляться. *Вже козачка в корчмі догулялась, що шинкарка в потилицю виганяла. Догуляються так до четверга.* Грин Ш. 453.

Догуля́ти, ся. См. **Догулювати, ся.**

Догу́ркатися. См. **Догуркуватися.**

Догуркоті́тися, чу́ся, ти́шся, *гл.*= **Догуркатися.**

Догу́ркуватися, куюся, ешся, сов. в. **догу́ркатися, каюся, ешся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Їде милий на коні, під вікно він під'їжжає та й достукується, та й догуркується.* Лавр. 26.

До́ґа, ґи, *ж.*=**Клепка** (въ деревянной посудѣ). Шух. I. 249.

Доґе́дзґатися, ґаюся, ешся, *гл.* Докапризничаться.

Доґле́бати, баю, еш, *гл.* Доплестись, дотащиться. *Осе нам треба ше якось доґлебати додому, ше верстив буде з п'ять.* Брацл. у.

Додава́ння, ня. *с.* Прибавленіе.

Додава́ти, додаю́, е́ш, сов. в. **дода́ти, да́м, даси́,** *гл.* Прибавлять, прибавить, добавлять, добавить; придавать, придать. *До*

цього кожуха він мені додає п'ять карбованців. Сей мені хміль не буде заважати, а буде моєму серцю смілости додавати. Макс. (1849). 85. **Додава́ти ра́ди.** Совѣтоваться. *Стали ради додавати, відкіль Варни доставати.* Гол. I. 3.—**ре́шту.** Доконать. *Піп йому додав решту: аж у Сібір завдано.* Лебедин. у.—**рук.** Употребить усиліе, приложить стараніе. *Додай рук, то вимієш до-діла.* Полт. у.—**слова́ми.** Донимать рѣчами. *Нажене Немерівну, то й не б'є, та все її словечками додає: чи ти в мене служаночки не маєш?* Чуб. V. 894.

Додава́тися, даю́ся, ешся, сов. в. **дода́тися, да́мся, даси́ся,** *гл.* Прибавиться, приложиться. *Лучче шукайте царства Божого, а се все додасться вам.* Св. Лк. XII. 30.

Додави́тися, влю́ся, вишся, *гл.* Давя, дойти до кого, чего. Въ сказкѣ. *Кіт давай зараз миші давити, давай давити, та додавився до самого їхнього* (мишачого) *царя.* Мнж. 56.

Додатко́вий, а, е. Прибавочный.

Дода́ток, тку, *м.* Прибавленіе, добавленіе, прибавка *Нум міняться на коні! Кілько додатку хочете?* Каменец. у. **В дода́ток.** Въ додачу; къ тому же, при томъ. *Удався він високий, здоровий та ще в додаток був великий характерник.* Стор. I. 97. **Ум. Дода́точок.** *І курочку дарую, а півничка в додаточку—люби мене, мій батечку.* Млр. л. сб. 345.

Додба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Дополнить. *Ніхто його не додбає, а ні розруйнує.* Шевч.

Додержа́ти, ся. См. **Додержувати, ся.**

Додержа́ння, ня, *с.* Соблюденіе.

Додержувати, жую, еш, сов. в. **додержа́ти, жу, жиш,** *гл.* 1) Додерживать, додержать, придерживать, придержать. *Ой десь же ти, дівчинонько, з китаечки звита, що ти мене додержала з вечора до світа.* Мет. 45. 2) Соблюдать, соблюсти. *Фарісеї і всі жиди, поки по локіть не помиють рук, не їдять, додержуючи переказу старших.* Св. Мр. VII. 3. 3) Придерживаться, придержаться. *Додержуй корчми!* (Иронія). Ном. № 11666. 4) **Додержати слова.** Сдержать слово. *Додержав таки Кирило Тур свого слова, що все хвалився тою чорною горою.* К. ЧР. 417. *Постіль буде шовкова, додержить ляшок слова.* Мет. 9. 5) **Додержувати вірности.** Оставаться вѣрнымъ. *Додержив їй вірности 24 роки.* К. МХ. 5. 6) **Додержувати ва́рти.** Сторожить, быть на часахъ, держать сторожу. *Бенькетує шляхта, граючи в карти, а козаки лейстровики додержують варти.* К. Досв. 10.

Додержуватися, жуюся, ешся, сов. в. **додержа́тися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Сохраняться, сохраниться. *Додержалося до нашого часу воно.* 2) Соблюдаться, соблюстися.

Додзвони́тися, ню́ся, нишся, *гл.* Дозвониться.

Додзьо́бати. См. **Додзьобувати.**

Додзьо́бувати, бую, еш, сов. в. **додзьо́бати, баю, еш,** *гл.* Доклевывать, доклевать. *Грушку додзьобав.* К. Дз. 140.

Доди́бати. См. **Додибувати.**

Доди́батися, баюся, ешся, *гл.* Ходить (о старикѣ), пока случится бѣда.

Доди́бувати, бую, еш, сов. в. **доди́бати, баю, еш,** *гл.* Доходить, дойти съ трудомъ. *А я ледве додибала до вашої хати.* Шевч. 112.

Додивля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **додиви́тися, влю́ся, вишся,** *гл.* 1) Присматриваться, присмотрѣться. *А дячки додивляються, читать книги помиляються.* Чуб. V. 1166. 2) Досматриваться, досмотрѣться, замѣчать, замѣтить. *Ольга додивилась, що на тому молодому лиці не видко було й сліду сміху.* Левиц. Пов. 137.

Доді́вчити, чу, чиш, *гл.* Сохранить дѣвственность, пробыть дѣвушкой до самаго выхода замужъ. Вх. Лем. 410.

Доді́льна соро́чка. Рубаха цѣльная изъ односортнаго полотна безъ по́дточки. Чуб. VII. 426.

Додля́тися, для́юся, ешся, *гл.* Домедлить, домѣшкаться. *Додлялись таки, поки дощ пішов.* Черниг. у.

Додму́хатися, хаюся, ешся, *гл.* Дуть до чего нибудь, до какого нибудь случая.

Додмухну́ти, хну́, не́ш, *гл.* Додуть до чего-либо.

Додо́лу. Єв. I. VIII. 6. См. **Діл.** **Ум. Додо́лку, додо́лоньку, додо́лочку.** Чуб. V. 364.

Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку, *нар.* Ум. отъ **додому.**

Додо́му, *нар.* Домой. *Іде додому мій миленький.* Мет. *Прихожу я додому,—нема мого пана.* Чуб. V. 1. *Уже сонце на лану, я додому полену.* Чуб. III 248. **Ум. Додо́мку, додо́моньку, додо́мочку.**

Вернись, сину, додомоньку, змию тобі головоньку! Бал. 30. *Кличе мати сина з коршми додомочку.* Чуб. V. 33. *Вони напасуться, водиці напʼються і додомку притрясуться.* Мил. 41.

Додрібуши́тися, шу́ся, ши́шся, гл. Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія до какого либо времени, случая. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.... Добрібушився москаль, що батьків бич та зачепив москалєвого* Грин. II. 207.

Додру́жбити, блю, биш, гл. Пробыть дру́жбою (см. **Дру́жба** во 2-мъ знач.) до какого либо случая. *І ти дружбо, і я дружбо, оба сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцькой служби* Гол II. 803.

Додума́ти, ся. См. **Додумувати, ся.**

Додумувати, мую, еш, сов. в. **додумати, маю, еш,** гл. 1) Окончить думать. *Ще й не додумала Христя своїх думок* Мир. Пов. I. 158б. 2) Придумывать, придумать. *Пішов.... додумать, як би то скувать кайдани на римлян.* Шевч. 642.

Додумуватися, муюся, ешся, сов. в. **додуматися, маюся, ешся,** гл. Додумываться, додуматься. *Думаю, не додумаюсь* Г. Барв. 390.

Дожартува́тися, ту́юся, ешся, гл. Дошутиться. *От ви й дожартувалися з своєю унією.* Хата. 154.

Дожа́ти, ся. См. **Дожина́ти, ся.**

Дождя́ти, жду́, де́ш, гл.=**Діждати** *Ой як дождеш до осени, буду я твоя* Чуб.

Дождя́тися, жду́ся, дешся, гл.=**Діждатися.** *Ждав, ждав змій, та й не дождався.* Рудч. Ск.

Дожéвріти, рію, еш, гл. Дотлѣть, догорѣть безъ пламени

Доживáти, ва́ю, еш, сов. в. **дожи́ти, живу́, ве́ш,** гл. 1) Доживать, дожить. *Бог його зна, як мені й віку доживати.* ЗОЮР I. 9. 2) Доживать, дожить до чего, дождаться. *Може доживу я, що на Україні людську воленьку побачу* К. Досв. 168

Доживáтися, ва́юся, ешся, сов. в. **дожи́тися, живу́ся, ве́шся,** гл. Доживаться, дожиться *Бачимо, бачимо, вразький сину,—дармо, що ти гетьман,—до чого ми в тебе дожилися.* К. ЧР. 375.

Дожида́ння, ня, с. Ожиданіе. *Вранці у їх весіллячко, кінець дожиданню.* Млр 1 сб. 145. *Помертвіють люде від страху та дожидання.* Єв. Л XXI. 26.

Дожида́ти, да́ю, еш, сов. в. **ді(о)ждати, жду́, деш,** гл. Дожидать, дождаться, ожидать, поджидать *Добре роби, доброго й кінця дожидай.* Ном. № 7178. *Ой я тебе, козаченьку, що-дня дожидаю.* Мет. 7 *Щоб ти не діждав сонечка праведного побачити!* Ном. № 3770 *Не діждуть вони сього, невірні душі!* К ЧР

Дожида́тися, да́юся, ешся, сов. в **ді(о)жда́тися, жду́ся, де́шся,** гл Дожидаться, дождаться, ожидать. *Дожидайся ж мене, серденятко мос, гей, та до себе в гости.* Мет. 23. *Ой діждуся я вечорини, та й піду я до дівчини* Лавр. 144 *Коли б Марья діждатися!* Шевч 112

Дожи́н, ну, м Конецъ жатвы

Дожина́ння, ня, с. Дожинаніе

Дожина́ти, на́ю, еш, сов. в. **дожа́ти, дожну́, не́ш,** гл. Дожинать, дожать. *Та щоб дожать до ланового, ще копу дожинать пішла.* Шевч

Дожина́тися, на́юся, ешся, сов в. **дожа́тися, жну́ся, не́шся,** гл Дожинать, дожать до извѣстнаго предѣла *Пішла в поле жать Дожалася до долини,—сила спочивать* Грин Ш. 314

Дожирува́тися, ру́юся ешся, гл Дошалиться. *Дожирувалися, що й миску з столу звалили* Харьк г.

Дожи́ти См. **Доживати.**

Дожи́тися См **Доживатися**

Дозбіра́ти, ра́ю, еш гл Окончить собирать *Підожди, ось дозбіраю остатні яблука, то й підемо*

Дозві́дуватися, дуюся, ешся, сов. в **дозві́датися, даюся, ешся,** гл Навѣдываться, навѣдаться, посѣщать, посѣтить. *Сивий орле, сивий орле, ти всюди літаєш, ачей ти ся до милого мого дозвідаєш.* Гол III 391

Дозві́л, волу, м Позволеніе, разрѣшеніе. *То прошу ж у вас дозволу бувати в гостях у ваших рідних.* Левиц. Пов 329

Дозві́лля, ля, с. 1) Досугъ, свободное время *Троянці покотом лежали і на дозвіллі добре спали* Котл Ен *Так на дозвіллі добре виспавсь* Черк. у. 2) Приволье. *У лісі на дозвіллі, то добре волам пастись* Черк у

Дозві́льний, а, е. Привольный.

Дозво́лити См **Дозволя́ти.**

Дозволі́ння, ня, с.=**Дозвіл.** Левиц. I 310. *За господським дозволінням, за риб'я-*

чим приказанням, щоб було гризище, кісилище і буван хліба. Рудч. Ск. II. 86.

Дозволя́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дозво́лити, лю, лиш**, *гл.* Позволять, позволить, дозволять, дозволить, разрѣшать, разрѣшить. *Не дозволяв говорити бісам.* Єв. Мр. І. 34. *Не дозволю кров людскую марне розливати.* К. Досв. 218.

Дозе́мний, а, е. Длиной до земли. *Борода, коси та доземна одежина вже свідчили, що не проста людина йде, а батюшка.* Св. Л. 10.

Дозира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **дозрі́ти (дізрі́ти), рю́, ри́ш**, *гл.* 1)=**Доглядати, доглянути.** Вх. Лем. 410. *Не будеш діток моїх дозирати.* Мет. 351. *Треба пильно тих лукавих ходів дозирати.* К. Досв. 201. 2) Видѣть, увидѣть. Вх. Уг. 236.

Дозира́тися, ра́юся, ешся, *гл.*=**Доглядатися.** Г. Барв. 523. *Набере та й несе: хто там хиба дозирається.* Лебедин. у. *Ти до моєї пелени не дозирайся.* Черниг. г.

Дозімува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Дозимовать, дожить зиму. 2) Докормить до конца зимы скотъ. *Шкапина здихає і нічим дозімувати,—позичте хоч в'язку сіна.* Грин. II. 208.

Дозі́р, зо́ру, *м.* Досмотръ, присмотръ, надзоръ. Стор. МПр. 70.

Дозі́рній, я, е. Бывающій до зари, ранній. *Я вмивала своє личко раннею дозірньою росою.* Левиц. І. 37.

Дознава́ння, ня, *с.* 1) Узнаваніе, развѣдываніе. 2) Испытаніе, изслѣдованіе.

Дознава́ти, наю́, е́ш, сов. в. **дозна́ти, на́ю, еш**, *гл.* 1) Узнавать, узнать, разузнавать, разузнать. *Треба піти до кузні дознати, чи віз уже готовий.* Зміев. у. *Ніхто не може дознати Божої тайни.* Чуб. Ш. 366. *Ой коли б же я дознала свою гірку долю, не пішла б же я і заміж, не пішла б ніколи.* Мет. 307. **Да́ти му́дрости дозна́ти.** Исполнить мудростью. *Святого Бога просить-хвалить, щоб дав їм мудрости дознати,—гетьмана доброго обрати.* Шевч. 234. 2) Узнавать, узнать, испытывать, испытать, извѣдывать, извѣдать. *Дознавали наші предки тяжкої наруги.* К. Досв. 16. *Ми родимось турботи дознавати.* К. Іов. 11. *Під час пригоди дознати приятеля.* Ном., стр. 289, № 9528. **См. Дізнава́ти.**

Дознава́тися, наю́ся, е́шся, сов. в. **дозна́тися, на́юся, ешся**, *гл.* Узнавать, узнать. *Ледве лихо дозналося, де люде живуть.* Ном. № 2009. *Думав, що вона його любить так, як він її. А далі й дознавсь, що вже щось непереливки з жінкою.* Рудч. Ск. І. 172. См. **Дізнава́тися.**

Дозоли́ти. См. **Дозоля́ти.**

Дозолоти́ти. См. **Дозолочува́ти.**

Дозоло́чувати, чую, еш, сов. в. **дозолоти́ти, чу́, тиш**, *гл.* Оканчивать, окончить позолоту. *На дворі просо молотят, а в хаті косу золотят; на дворі домолочують, а в хаті дозолочують.* Грин. III. 509.

Дозоля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дозоли́ти, лю́, лиш**, *гл.* Допекать, допечь кому нибудь. *Хиба я не знаю, як їм* (вівцям) *оцей дощ дозоля?* Мир. ХРВ. 51.

Дозо́рець, рця, *м.* Наблюдатель, надсмотрщикъ, дядька.

Дозо́рний, а, е. Наблюдающій, надсматривающій.

Дозо́рця, ці, *м.*=**Дозорець.**

Дозрі́ва́ти, ва́ю, еш, *гл.* Видѣть, узрѣвать. *І сонця правди дозрівать в німецькі землі, у чужиї претеся знову.* Шевч. 211.

Доїда́ти, да́ю, еш, сов. в. **доїсти, їм, їси́, їсть, їмо́, їсте́, їдя́ть**, *гл.* 1) Доѣдать, доѣсть. 2) Ѣсть въ достаточномъ количествѣ, насыщаться. *Чого ізмарніло твоє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала?* Чуб. V. 928. *Як не доїси, то й святого продаси.* Ном. № 9803. *На́ ж тобі, милий, вечеру з обідом, не доїси стравою, то намагай хлібом.* Чуб. III. 127. 3) Наскучать, наскучить, досаждать, досадить. *Ну та й доїда клята корова, що все втікає.* Каменец. у. *Мені найбільше доїдає Рутульський Турн, собачий син.* Котл. Ен. *Чи я тобі, матінко, доїла, що я в твоїй світлонці сиділа.* Свад. п. Также и безлично. *Виведь мене од батенька: вже мені у батенька доїло.* Свад. п.

Доїдливий, а, е. Докучливый, надоѣдливый. *Слухати доїдливих річей.* Мир. Пов. II. 53.

Доїжний, а, е. Сытный.

Доїжно, *нар.* Сытно, достаточно ѣды. *Чи доїжно, чи доліжно тобі?* Ном. № 10387.

Доїзджа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Доїздити.** 1) *Ой став коник пристават, до дівчини доїжджати.* Нп. 2) *Пан-отець у нас доїжджає, а живе на парафії вдовиця.* Св. Л. 193.

Доїзди́ти, джу́, дйш, сов. в. **доїхати, їду, деш,** гл 1) Доѣзжать, доѣхать, подъѣзжать, подъѣхать. *Не доїздячи верстов зо дві чи зо три до Киева, взяли вони у ліву руку* К. ЧР. 3 *Не доїздячи Солодьків, коршма стоїть.* Св. Л. 169. 2) Наѣзжать, наѣхать. *Ой як узяли наші чумаченьки з під байраку виходити, ой як узяли вражі здобишники частом до нас доїздити.* Мет 454. 3) **Доїхати кінця́.** Насолить. *А вже я тобі доїду кінця!* Ном № 3651

Доїльниця, ці, *ж.* Доильщица *Така з неї доїльниця, що боїться й до корови приступивши, а не то щоб потягти як слід* Харьк. у

Доїння, ня, *с.* Доеніе. Зміев у.

Доїсти. См **Доїдати**

Доїстися, їмся, їсйся, гл. Доссориться. *Зперщу почали жартувати, а потім доїлися до того, що один другому і очі захаркали*

Доїти, дою, їш, гл. Доить. *Дівка пішла корови доїти* Рудч. *Тоді іде Петрусичок, як дають овечки.* Чуб. *Дій ті корови, що од батька нагнала* Мет 49

Доїтися, до́юся, їшся, гл Доиться. *Приспоряй, Господи, Божу росу, щоб коровки доїлися* Ном № 11577

Доїхати. См. **Доїжджати**

До́йда, ди, *ж* Охотничья собака, ищейка. Закр. *Лис хвостом виляє, як дуже дойда налягає* Котл. Ен IV. 10

До́йка, ки, *ж* Мамка, кормилица въ Угорщинѣ Вх Уг 236

Дойма́ти, ма́ю, еш, сов в **дойня́ти, дойму́, ме́ш,** гл =**Діймати**

До́йна, *прил* =**Дійна.**

Дойни́к, ку́, *м* =**Дойняк** Гол

Дойни́ця, ці, *ж.*=**Дійниця.** Мет. 212 Млр. л. сб 269 Мег 341 Ум. **Дойничка**

Дойня́к, ку́, *м* Дойный скотъ. *Та ще к тому убогий сорок тисяч дойняку, яловнику без ліку* Чуб V 415

Дойня́ти. См **Доймати.**

Дойня́чка, ки, *ж* **Коро́ва-дойнячка.** Дойная корова. О 1861. X. 133.

Дойо́к, йка́, *м.*=**Дійка** 1 Шух. I. 193, 194.

Дойти́, ду́, деш, *гл.*=**Дійти.**

Дойчити, чу, чиш, гл. Быть кормилицею, кормить грудью. Угор.

Док. См. **Доки.**

До́каз, зу, *м.* Явная улика, обвиненіе. *Доказ маю, хто вкрав.* Каменец. у. *На кого маєте пеню,—скажіть; я брата рідного не пожалію, аби б по правді доказ був,—так сказав голова.* Кв. *По доказу то було трусють горілку, а нападьом справник не дозволяв трусить так здря, ні, було за це й дрюка.* Харьк.

Доказа́ти. См. **Доказувати.**

Дока́зка, ки, *ж.* Оговоръ. *Раз тільки був на допросі по доказці.* Екатер. г.

Дока́зування, ня, *с.* 1) Договариваніе до конца. 2) Дѣланіе, совершеніе чего либо. 3) Попреки.

Дока́зувати, зую, еш, сов. в **доказа́ти, жу́, жеш,** гл. 1) Договаривать, договорить. *„Оттут з муштри виглядала, оттут розмовляла, а там.... а там... сину, сину!..“ та й не доказала.* Шевч 69 2) Показывать, показать, дѣлать, сдѣлать, продѣлывать, продѣлать. Котл. НП. 388 К. ЦН 219 О. 1861. XI. 104. МВ (О 1862 Ш 41). *Дай нам, мати, доказати, що ми—рідні діти тих великих, що за правду гинули на світі!* К. Досв. 33. *Чого прозьба не докаже, те докажуть буки.* Ном. *Бачить Бог, що москаль такі штуки доказує над смертю,—велів йому іти, куди хоче.* Чуб. I. 319. 3)—**кому** Укорять, укорить кого; попрекать, попрекнуть; грубо говорить, грубо сказать *Коли б мені на чужині хоч одна людина,—ніхто б мені не доказав, що я сиротина.* Мет. 58. *Було старий і стане доказувати жінці: на яку ми його (сина) радість вигодували? Який з його хазяїн буде?* Стор. I. 60. *Вона мені щодня добре докаже. Того ж бо я й тужу: твоїй матері не вгожу... Постелю постіль—не ляже,—моєму серденьку докаже.* Мет. 264. 4) Обвинять, обвинить, уличать, уличить. *„Що ж роблять у Білій Церкві наші гетьмани Потоцький та Калиновський?“—Одібрав і од їх листи. один на другого доказує,—видко, що нема між ними доброї згоди.* Стор. МПр. 89 5) Быть въ состояніи, умѣть, съумѣть сказать, разсказать, пояснить. *От про камінь тіки я не докажу, чи взяв його хто, чи він там.* Драг. 11. *Чи на сій худобі жив, чи, може, й на другій,—сього тобі не докажу.* О. 1861. X. 26.

Дока́зчик, ка, *м.* Уличитель. *Хоть його і під суд оддадуть, та як доказчиків нема, то так він і надіється, що йому все так і минеться.* Кв.

Дока́зчиця, ці, *ж.* Уличительница.

Доканáти, нáю, еш, *гл.* 1)=**Доконати**. 2) Окончиться. *Ет, вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58.

Докандúбити, блю, биш, *гл.* Дотянуть до извѣстнаго времени, скупо пользуясь чѣмъ. *Чи стане, чи не стане нам хліба докандибити?* Зміев. у.

Докатáти, тáю, еш, *гл.* Спѣшно окончить что-либо дѣлать. *Докатав до самого краю.* Ном. № 1823.

Докачáти. См. **Докачувати**.

Докáчувати, чую, еш, сов. в. **докачáти, чáю, еш**, *гл.* Докатывать, докатать бѣлье.

Докваси́ти, ся. См. **Докваша́вати, ся.**

Докваша́вати, шую, еш, сов. в. **докваси́ти, шу, сиш**, *гл.* Доквашивать, доквасить. *Треба доквасити огірки.*

Докваша́ватися, шуюся, ешся, сов. в. **докваси́тися, шуся, сишся**, *гл.* Доквашиваться, докваситься.

Докепкатися, каюся, ешся, докепкувáтися, кýюся, ешся, *гл.* Дошутиться, доиздѣваться до того, что ...

Дóки и **док**, *нар.* 1) Доколѣ, до какихъ поръ. *Дóки тобі пустувати? Доки буду мучить душу і серцем боліти?* Шевч. 2) Пока. *Дотя лях мутив, доки не наївся.* Ном. *Дотя-м я тебе вірно кохала, доки-м нещирість твою дознала.* Чуб. V. 386. **Дóки тéплий.** До полусмерти (бить). (Бив) *доки теплий.* Св. Л. 161. **Не дóки.** Не безъ конца же. *„Пора б уже їх в хату звати“,—сказав я старостам своїм,—„та молодих за стіл сажати,— не доки тут стояти їм!“ Добре було нашим батькам на Вкраїні жити, док не знали наші батьки панщини робити* Гол. I. 20

Докúдати, даю, еш, *гл* Добросать.

Докидáти, дáю, еш, сов. в. **докúнути, ну, неш**, *гл* Добрасывать, добросить. *Кругленьким, маленьким до неба докинеш* Ном., стр. 297, № 228

Докúсáти, сáю, еш, сов. в. **докúснути, ну, неш**, *гл.* Докисать, докиснуть.

Дóків, *нар.*=**Доків**. *Доків була я в мамочки, куди йшла,—співала.* Гол. I. 122

Дóків, **докíля**, *нар.*=**Доки**. Дещо 119. *Вража ж тебе мати знає, докіль тебе, молодице, ждати.* Чуб. V. 549.

Докінчáння, ня, *с.* Окончаніе, довершеніе.

Докінчáти, чáю, еш, *гл.*=**Докінчити**. *Чи мені по тобі сумом сумувати, чи твою роботу взяти докінчати? Докінчаю, брате, не загину марне!* К. Досв. 137. *А докінчав Бог дня сьомого діло своє, що зробив.* К. Св. П. 1 кн. М. II. 2.

Докінчúти См. **Докінчувати**.

Докíнчувати, чую, еш, сов. в. **докінчúти, чý, чúш**, *гл.* Оканчивать, окончить. К. (О. 1861. VI. 33).

Докíр, кóру, *м.* Укоръ, укоризна. *Докір тому, хто при лихові вдається до шинку.* Ном. № 922. *Докором серця не вражає. В словах її почувся докір.* Левин. Пов 69

Докíрливий, а, е Укоризненный.

Докíрливо, *нар.* Укоризненно.

Докíрний, а, е=**Докірливий**.

Докíрник, ка, *м.* Укоритель.

Докла́д, ду, *м.* Докладъ, добавочные матеріалы. *Як добрий доклад до тіста, то й паляниці добрі будуть.* Лебедин. у. *Нема докладу, тим і не роблю.*

Докладáння, ня, *с.* 1) Докладываніе. 2) Прибавленіе. 3) Изложеніе. 4) Насмѣшка.

Докладáти, дáю, еш, сов. в. **докла́сти, дý, дéш**, *гл.* 1) Докладывать, доложить, прилагать, приложить. **Докладáти праці, докладáти** рук. Прилагать трудъ, прилагать старанія. *Люде, що в науці кохаються, що звикли не тілько очима дивитися, а ще й докладати розумної праці, щоб виясняти собі усе те, на що дивляться.* Дещо. 17. **Докладáти вóза** Отколотить, убить. Ном. № 13185. Солдатъ. *Бываетъ и на старуху проруха. Не потачь, хозяинъ у каждово есть свои блохи.* (О женѣ Михайла Чупруна). Михайло. *Борони, Боже! як би я свою підстерг в чім,— тут би їй і доклав воза.* Котл. Моск. Чар., явл. X. 2) Прибавлять, прибавить, дополнять, дополнить. *Инчий розважає, а инчий тугу докладає.* Чѣрк. у. *До книжок докладає свое розумне слово.* 3) Излагать, изложить обстоятельно, съ доказательствами. (О терпимыхъ отъ поляковъ и сореевъ притѣсненіяхъ). *Козаки й мужики у неділю рано, Богу помолившись, листи писали, і в листах добре докладали, і до пана Хмельницького у Полонне посилали.* Дума. *Начне їй докладать, бо розумна таки й голова була у його.* Стор. М. Пр. 153. 4) **Докладáти кому́.** Насмѣхаться надъ кѣмъ. *Чує, як сміються з його, чує, як докладають йому.* Кв.

Дóкладка, ки, *ж.* Острота насмѣшка: *Стіпний на докладки.* Ном. № 12899. *Почну.... глузувати.... Вже на докладки я лихий.* Кв.

Докладнéнько, *нар.* Ум. отъ **докладно**.

Докла́дний, а, е. Обстоятельный, подробный, точный.

Докла́дність, ности, *ж.* Обстоятельность, точность; подробность въ изложеніи.

Докла́дно, *нар.* Обстоятельно, подробно, точно. Ум. **Докладнéнько**. *Він на все докладненько з ласкою одвітував.* Г. Барв 151.

Докла́сти. См. **Докладати**.

Докли́катися, чуся, чешся, *гл.* Дозваться. *Кликала батенька, не докликалася.* Чуб. V. 101.

Дóкля, *нар.* Пока. *Не женися, Шугаїку, доклясь молоденький.* Гол. III. 403.

Докóвувати, вую, еш, сов. в. **докува́ти, кую́, єш**, *гл.* 1) Доковывать, доковать. 2) Оканчивать, окончить кукованье (о кукушкѣ).

Докóли, *нар.*=**Доки**. *Доколи, Господи, забудеш мене в напасті до кінця.* К. Псал. 26.

Доколи́шній, я, е. По какое время существовавшій; когда то бывшій.

Доколі́нниці, ниць, *ж. мн.* Родъ длинныхъ чулокъ у гуцуловъ. Гол. Од. 72.

Доколі́нчитися, чуся, чишся, *гл.* Побнть до того, что.... *Колінчив я, колінчив дурне порося, да й доколінчивсь, що там і здохло.* Г. Барв. 315.

Доколо́ти, ся. См. **Доколювати, ся**.

Докóлювати, люю, еш, сов. в. **доколо́ти, лю́, леш**, *гл.* Докалывать, доколоть. ЗОЮР. I. 76.

Докóлюватися, лююся, ешся, сов. в. **доколо́тися, лю́ся, лешся**, *гл.* Докалываться, доколоться.

Докомпоно́вувати, вую, еш, сов. в. **докомпонува́ти, ву́ю, еш**, *гл.* Оканчивать, окончить сочиненіе, произведеніе. *Я докомпоновував „Чорну Раду.“* К. XII. 10.

Доконáти, на́ю, еш, *гл.* 1) Довести до послѣдней крайности, доканать. *Я знаю, браття, рознеслась чутка, що вороги Лисенка доконали, закатували голодом в темниці.* Сніп. 45. 2)—**свого́**. Добиться, достигнуть какой либо цѣли. *Та вже бим рачки ліз, а свого доконав.* Ном. № 3332. *Мушу доконати свого.* НВолын. у. 3)—**свого́ сло́ва**. Сдержать свое слово. *А чому ж ти свого слова не доконала? Казала, що зробиш та й ні.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. *Ти, Марусю, неправду сказала, свого слова та й не доконала.* Грин. III. 235.

Доконáтися, на́юся, ешся, *гл.* Убѣдиться, испытать. *Я вже цім доконався.* НВолын. у. *Я вже тебе доконався, який то ти.* НВолын. у.

Доконéчне, *нар.* Обязательно, непремѣнно. *А той доконечне щоб співати.* Чуб. *Та він доконешне був у селі.* Уман. у. *Доконечне треба.* О. 1861. VI. 77.

Доконéчний, а, е. Обязательный, непремѣнный.

Доконтетува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Докормить, прокормить до какого либо времени. *Віл той, що встав, каже.... „Хазяїн наш шось дуже мало паші має. До весни ще далеко,—чим він нас доконтетує до весни?* Драг. 3.

Докончáти, чáю, еш, *гл.*=**Докінчати**.

Докóнче, *нар*=**Доконечне**. Дещо. 99. *Доконче привезу* (книжок). Левиц. Пов. 209.

Докопáти, ся. См. **Докопувати, ся**.

Докóпувати, пую, еш, сов. в. **докопáти, пáю, еш**, *гл.* Докапывать, докопать. *Ями докопаю.* Мет. 2.

Докóпуватися, пуюся, ешся, сов в. **докопáтися, пáюся, ешся**, *гл.* Докапываться, докопаться. *Силою води не докопаєшся.* Ном. № 1088.

Докóра, ри, *ж.*=**Докір**. Мир. ХРВ. 269.

Докори́ти, См. **Докоряти**.

Докóрище, ща, *с.* Упреки, укоры. Канев. у. *От як опізниться прийти, то вже й есть йому докорище од батька. Як зачнуть: ти до гульні проворний, а до роботи так ні. Та всяко, всяко.* Пирят. у.

Докоротáти, тáю, еш, *гл.* Дотянуть, довлачить. *Насилу ніч ту докоротала. Де мені смерти своєї дождати, альбо віка свого докоротати.* Мет. 349.

Докоря́ння, ня, *с.* Укоры, упреки; упреканіе. Грин. III. 383.

Докоря́ти, ря́ю, еш, сов. в. **докори́ти, рю́, ри́ш**, *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *Як будеш ти мені сими словами докоряти, не зарікаюсь я тобі самому з пліч голову як галку зняти.* Мет. 390. *Прийшов докорити світові за гріх.* Єв. I. XVI. 8.

Докоря́тися, ря́юся, ешся, *гл.*=**Докоряти**. *Тепер докоряється, що не роблю нічого.* НВолын. у.

Докоси́ти, ся. См. **Докошувати, ся**.

Докоти́ти, ся. См. **Докочувати, ся.**

Докоха́тися, ха́юся, ешся, *гл.* Любя достичь желаннаго. *Ой він її кохав, та не докохався,—вона його осудила, він не сподівався.* Мет. 78.

Доко́чувати, чую, еш, сов. в. **докоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Докатывать, докатить, прикатывать, прикатить.

Доко́чуватися, чуюся, ешся, сов. в. **докоти́тися, чу́ся, тишся,** *гл.* Докатываться, докатиться, прикатываться, прикатиться. Мил. 214. *Не докотившись, застигали сльози.* К. ХП. 52.

Доко́шувати, шую, еш, сов. в. **докоси́ти, шу́, сиш,** *гл.* Докашивать, докосить. *З одного кінця докошували, а з другого гребці гребли.* Г. Барв. 146.

Доко́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **докоси́тися, шу́ся, сишся,** *гл.* 1) Докашиваться, докоситься. 2) Косить до чего нибудь. *Докосивсь до ночі. Докосивсь, поки й косу увірвав.* Аф. 382.

Докрава́ти, ва́ю, еш, сов. в. **докра́яти, ра́ю, ра́єш,** *гл.* 1) Докраивать, докроить. *Кроють, шевці, кроють, та вже й докравають.* Чуб. V. 1086. 2) Дорѣзывать, дорѣзать.

Докрасува́тися, су́юся, ешся, *гл.* Докрасоваться.

Докра́ювати, кра́ю, еш, *гл.*=**Докравати.**

Докра́яти. См. **Докравати**

Докрива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **докри́ти, кри́ю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить крыть. *Докривши клуні, вернувсь я до діда.* Г. Барв. 178.

Докро́їти, кро́ю, кро́їш, *гл.*=**Докраяти.**

Докрути́ти. См. **Докручувати.**

Докрути́тися, чу́ся, тишся, *гл* Довертѣться, докружиться, докрутиться.

Докру́чувати, чую, еш, сов. в. **докрути́ти, чу́, тиш,** *гл.* Докручивать, докрутить, доверчивать, довертѣть.

Докува́ти. См. **Доковувати.**

Докува́тися, куюся, ешся, *гл.* 1) Доковаться. 2) Докуковаться.

Доку́ди, *нар.*=**Доки.** Закр.

Доку́ка, ки, *ж.* Досада, хлопоты, надоѣдливость. *Докука мені з дітьми.* Черк. у. *Докука з свинями— допіру погодувала,—знов кричать.* Черк. у.

До́куль, *нар.*=**Доки́ль.** *І докуль чорт очі зав'язав, то дубину приготовив.* Рудч. Ск. I. 64.

I. **Докупа́ти.** См. **Докупувати.**

II. **Докупа́ти, па́ю, еш,** сов. в. **докупи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Докупать, докупить, прикупить. *Трохи не стане деревні на хату, треба докупити.*

Докупа́тися, па́юся, ешся, *гл.* Докупаться. *Докупався до того, що мало не втопився.*

Доку́пи, *нар.* Вмѣстѣ. Ком. I. 50.

Докупи́ти. См. **Докупати.**

Докупи́тися, плю́ся, пишся, *гл.* Употребляется преимущественно съ отриц. **не.** Не имѣть возможности купить. *Таке все дороге стало,—не докупишся.* Василь. у. *Тяжка-важка чужа сторона: сіна-вівса не докупишся, хліба-соли не допросишся.* Грин. Ш. 627.

Докупля́ти, ляю, еш, *гл.*=**Докуповувати.**

Докупо́вувати, вую, еш, *гл.* Докупать, прикупать.

Доку́пувати, ную, еш, сов. в. **докупа́ти, па́ю, еш,** *гл.* Докупывать, докупать.

Докури́ти, ся. См. **Докурювати, ся.**

Доку́рювання, ня, *с.* Докуриваніе.

Доку́рювати, рюю, еш, сов. в. **докури́ти, рю́, риш,** *гл.* Докуривать, докурить.

Доку́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **докури́тися, рю́ся, ришся,** *гл.* Докуриваться, докуриться.

Доку́ча, чі, *ж.*=**Докука.** *Стали раду радити, кого в некрути взяти; взяли би-сьмо багача, буде пану докуча.* Чуб. V. 977.

Докуча́ння, ня, *с.* Надоѣданіе, неотступныя просьбы. *За-для докучання його вставши дасть йому.* Св. Л. XI. 8.

Докуча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доку́чити, чу, чиш,** *гл.* Надоѣдать, надоѣсть, докучать, докучить, досаждать, досадить. Шевч. 448. *Мухи йому не докучають, бо тоді ще ніяка нужа не буває.* Осн. 1862. V. *А старший хлопчик лазить, голосить та докуча матері.* Кв. *Ти вже ж мені та докучила та чужая та сторононька.* Лукаш. 11. *Біда докучила.* Мет 66. *Я стала докучати своїй матері, щоб дала мені їсти.* Рудч. Ск. I. 79. Также безлично. Чуб. V. 10. *Повернусь на другий бік, або що, бо вже докучило одним боком лежати.* Рудч. Ск. II. 92.

Доку́чливий, а, е. Надоѣдливый, причиняющій безпокойство. Мир. Пов. I. 134. *Докучливі діти у Григора.* Каменец. у. *Докучливе допитування.* Мир. Пов. I. 140.

Доку́чливо, *нар.* Надоѣдливо. МВ. II. 196.

Долáгоджувати, джую, еш, сов. в.

дола́годити, джу, диш, *гл.* Оканчивать, окончить починять что, доважи́вать, доладить. *Чи ти скоро долагодиш воза?*

Доладжувати, джую, еш, сов. в. **доладити, джу, диш,** *гл.*=**Долагоджувати.**

Доладне. См. **Доладно.**

Доладний, я, є. 1) Пристойный, красивый. *Який Микола доладній парубок.* Василь. у. *Багатих та доладніх уборів.* Чевиц. I. 430. 2) Порядочный. *Доладній чоловік.* 3) Разумный, подходящій, хорошій. *Доладня рада.* Гліб. 52.

Доладно, доладне, *нар.* Красиво, порядочно, разумно, хорошо, основательно. *Чи то ж можно того назвати християнином, хто не знає навіть доладне про життя й діла Христові?* Дещо. 9. *Отак буде доладній.* НВолын. у.

Доладу́, *нар.* Какъ слѣдуетъ, кстати. *Доладу, як ложечка на меду.* Ном. № 6476. *Що зробите, то все не доладу.* МВ. I. 25. **Каза́ти доладу́.** Говорить дѣльно, толково. *Хто каже доладу, то ухо наставляй, а хоч і без ладу, то й тож не затикай.* Ном. № 6119.

Доладжувати, жую, еш, *гл.*=**Доладжувати.**

Долази́ти, ла́жу, зиш, сов. в. **доли́зти, зу, зеш,** *гл.* 1) Долазить, долѣзть. 2) Добираться, добраться, дотаскиваться, дотащиться. *От і долізла до якогось писарчука у тяжиновому халатику.* Кв. *Як хан долізе до Криму.* Ном. № 5635.

Долапати. См. **Долапувати.**

Долапувати, пую, еш, сов. в. **долапати, паю, еш,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Полапають його за боки: чи багато поросло сала; як до маслака долапають, то значить худий.* Драг. 2.

Доласити, ся=**Доласувати, ся.**

Доласувати, сую, єш, *гл.* Долакомиться.

Доласуватися, суюся, ешся, *гл.* Долакомиться.

Долата́ти. См. **Долатувати.**

Долата́тися, та́юся, ешся, *гл.* Ставить заплаты до извѣстнаго предѣла. *Долатався до того, що латка на латці.* Пирят. у.

Долату́вати, тую, еш, сов. в. **долата́ти, та́ю, еш,** *гл.* Дочинивать, дочинить, оканчивать, окончить нашиваніе заплатъ. *Долатати кожуха.* Лубен. у.

Долега́ти, га́ю, еш, *гл.* 1) Донимать, досаждать. См. **долі́гати.** 2) Настаивать, упирать на. *Дак старий же долегав на те, щоб мерщій одружити сина.* Черном.

Доле́гливий, а, е. Донимающій, настойчивый. См. **доліґливий.**

Доле́гливість, вости, *ж.* Досада, непріятность.

Доле́жати, ся. См. **Долежувати, ся.**

Доле́жка, ки, *ж.* Плодъ, которому необходимо нѣкоторое время полежать, чтобы дозрѣть.

Доле́жування, ня, *с.* Долеживаніе.

Доле́жувати, жую, еш, сов в. **доле́жати, жу, жиш,** *гл.* Долеживать, долежать. *Тепер ніч довга, як до ранку долежати, то й боки заболять.* Черниг. у.

Доле́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **доле́жатися, жуся, жишся,** *гл.* 1) Долеживаться, долежаться. *Долежалась таки торбина, настала й їй щасливая година: хазяїн взяв, повнісіньку червінцями й напхав.* Гліб. 47. 2) Дозрѣвать, дозрѣть отъ лежанія на солнцѣ, будучи уже сорваннымъ (о яблокахъ, грушахъ).

Доле́мзати, заю, еш, *гл.* Доплестись. *Така моя хідня: насилу долемзала до вас.* Богодух. у.

До́ленька, до́лечка, ки, *ж.* Ум. отъ до́ля.

Долеті́ти. См. **Долі́тати.**

Доливання, ня, *с.* Доливаніе.

Доливати, ваю, еш, сов. в **доли́ти. долью́, ллє́ш,** *гл.* Доливать, долить. *Не доливай, не доливай—не будеш п'яний.* Ном. № 11449. *А моторна господиня кухлів доливає.* К. Досв. 113.

Доливатися, ваюся, ешся, сов. в. **доли́тися, ллю́ся, ллє́шся,** *гл.* Доливаться, долиться.

Долига́тися, гаюся, ешся, *гл.* Доѣсться, дожраться до чего либо.

Долиза́ти, ся. См **Долизувати, ся.**

Доли́зувати, зую, еш, сов. в. **долиза́ти. жу́, жеш,** *гл.* Долизывать, долизать.

Доли́зуватися, зуюся, ешся, сов. в. **долиза́тися, жу́ся, жешся,** *гл.* Долизываться, долизаться.

Доли́на, ни, *ж.* Долина. Мет. 79, 69, 102. Єв. Л. III. 5. *Ой по горах, по долинах, по широких українах, ой там козак похожає, у бандуру виграває.* Мет. 73. Ум. **Доли́нка, доли́нонька, доли́ночка.** Ном. № 14228. Стор. I. 89. Мет. 79. Шевч. 262.

Доли́нистий, доли́нча́(с)тий, а, е. Низменный.

Доли́нка, ки, *ж.* Ум. отъ доли́на.

Долинкува́тий, а, е=**Долинистий.**

Доли́нний, доли́новий, а, е. Относящійся къ долинѣ.

Доли́нонька, доли́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ **доли́на**.

Доли́ну́ти, ну, неш, *гл.* Долетѣть.

Долиня́ник, ка, *м.* Житель долинъ.

Доли́ти, ся. См. **Доливати, ся.**

Дблище, ща, *с.* Увел. отъ доля? *Чи таке долище, чи таке дворище?* Ном. 2134.

До́лі, *нар.* Внизу, на землѣ, на полу. *Долі посідали.* Млр. л. сб. 83. *Хоч долі, аби в своїй волі.* Ном. № 8915. *А гайдамаки положили Дрігу долі та насипавши йому на голу спину пороху, запалили і драли греблом.* ЗОЮР. І. 248.

Долі́в, *нар.* 1) На землю, внизъ. *Нераз мі ся долів оком сльози покотили.* Гол. IV. 453. 2) Внизъ по теченію. *Ой пустимо ж ся на тихий Дунай, долів Дунаєм під Царгород.* АД. І. 1.

Доліво́нька, доліво́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **доліво́к**.

Доліга́ти, га́ю, еш, *гл.*=**Долегати**. *Кінь знає, як му сідло долігає.* Ном. № 2358. *До кого долігає, там рукою сягає.* Ном. № 9750.

Доліго́ливий, а, е=**Долегливий**. *А вже батько у позивах доліго́ливий: поти гроші тратить, поти пнеться, поки свого доб'ється.* Черном. *Нужда долілива, що їсти нічого.* Валк. у.

Доліго́ливість, вости, *ж.*=**Долегливість**.

Доліжно, *нар.* Возможно вволю лежать. *Чи доїжно, чи доліжна тобі? (питає наймичка наймичку).* Ном. № 10387.

Доліза́ти. См. **Долазити.**

Доліли́ць, *нар.* Лицомъ къ землѣ, внизъ.

Доліні́ж, *нар.* Ногами внизъ къ землѣ.

Доліпи́ти. См. **Доліплювати.**

Доліплювати, люю, еш, сов. в. **доліпи́ти, плю́, пиш**, *гл.* Оканчивать, окончить лѣпить. *Тим часом пирогів доліпили.* Г. Барв. 158.

Доліський, а, е. Нижній, внизу находящійся. Kolb. I. 92. Шух. І. 36.

Долітати, таю, еш, сов. в. **долетіти, чу́, ти́ш**, *гл.* Долетать, долетѣть. *Хоть високо, невисоко, треба долітати.* Мет. 7 *Долетіти до сонця.* Ком. І. 23.

Долітцё, ця́, *с.* Ум. отъ **долото.**

Доліч и́ти, ся. См. **Долічувати, ся.**

Доліч у́вати, чую, еш, сов. в. **доліч и́ти, чу́, чиш**, *гл.* Досчитывать, досчитать. *Пас волів та все лічив* (зорі), *а перед світом заснув, то й не долічив.* ЗОЮР. І. 231.

Доліч у́ватися, чуюся, ешся, сов. в. **доліч и́тися, чу́ся, чишся**, *гл.* Досчитываться, досчитаться. *Однієї дружечки, однієї квіточки, однієї маківочки та й не долічаться.* Г. Барв. 208.

Доліш ній, я, е. Внизу лежащій, нижній. См. **доліський.**

Долля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**Долити.** *Що надцідять, то й долляють.* Херс.

До́лник, ку, *м.* Мѣра жидкости въ двѣ осьмушки. Мнж. 179.

Дблов, *нар.* Низомъ. *Ой долов, долов на полонині.* Гол. II. 38.

Доловити. См. **Доловлювати.**

Долов лювати, люю, еш, сов. в. **доловити, влю́, виш**, *гл.* Долавливать, доловить.

Доложи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1)=**Докласти**. *Рук добре доложить.* Ном. № 9959. 2) Доложить. *Щоб туди люде не ходили, із криниці води не носили, Івася та й не розбудили і батеньку та й не доложили.* Бал. 68.

Долок, лку, *м.* Ум. отъ **I. діл.**

Доломи́на, ни, *ж.*=**Домовина**. Чуб. II. 69. Мил. 168.

Долбнечка, ки, *ж.* **Долбнька, ки**, *ж.* } Ум. отъ **долбня.**

Дблонько, ка, *м.* Ум. отъ **I. діл.**

Долонько́вий, а, е. ? *Долоньковий табак.* Черкас. у.

Долбня, ні, *ж.* Ладонь. *Свербить долоня проти чогось.* Ном. № 306. *Тоді, як на долоні волосся поросте.* Никогда. Ном. № 5489. Ум. **Долбнечка, долбнька. долбшка.** *І в долонечки вже плеще.* МВ. І. 98. *Вони такі раді, що аж у долошки плещуть.* Федьк.

Долото́, та́, *с.* Долото. *У вмілого і долото рибу ловить.* Ном. № 6019. *Довбав долотом на дриветні.* Левиц. Пов. 150. *Покочу я долото, всі дівочки в болото.* Млр. л. сб. 351. Ум. **долітце́.** Шух. І. 277, 284.

Дóлочко, ка, *м.* Ум. отъ I. діл.

Долóшка, ки, *ж.* Ум. отъ **долóня.**

Долубáй, бáю, *м.*, и **Долубáйка, ки,** *ж.* Огурецъ, выѣденный курами. НВолын. у.

Долубáти, бáю, еш, *гл.* = **Длубати.** *Почав долубать. Продолубав таку вже дірочку, шо й кулак улізе.* Грин. Ш. 336.

Долубáтися, баюся, ешся, *гл.*=**Довбатися, длубатися.**

Долýзати, заю, еш, *гл.* Долущить (семечки). *Долузати насіння.* Васильк. у.

Долупáти, пáю, еш, *гл.* Окончить отковыриваніе, отдѣленіе слоевъ или отламываніе чего.

Долупáтися, пáюся, ешся, *гл.* Окончиться—объ отковыриваніи, отдѣленіи слоевъ или отламываніи чего.

Долупúти, плю́, пиш, *гл.* Окончить сдираніе чего-нибудь.

Долупúтися, плю́ся, пишся, *гл.* Дошелушиться.

Долýпуватися, пуюся, ешся, сов. в. **долýпатися, паюся, ешся,** *гл.* Доискиваться, докапываться. *Люде й не долупуються, куди то гроші йдуть.* Каменец. у.

Долучáти, чáю, еш, сов. в. **долучúти, чу́, чиш,** *гл.* Прибавлять, прибавить.

Долýщити, ся. См. **Долущувати, ся.**

Долýщування, ня, *с.* Окончаніе вылущиванія.

Долýщувати, щую, еш, сов. в. **долýщити, щу́, щиш,** *гл.* Оканчивать, окончить вылущиваніе. *Ось квасолі долущу та й піду.* Богодух. у.

Долýщуватися, щуюся, ешся, сов. в. **долýщитися, щуся, щишся,** *гл.* Оканчиваться, окончиться вылущиваться, шелушиться.

Дóльній, я, е. Нижній. *Рад я жить над горою, кину дольню перть.* Чуб. Ш. 18.

Долю́блювати, люю, еш и **долюбля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* Долюбливать. *Е, не долюблювала жидова тих казенних.* Стор. I. 237. *Не долюбляв тільки батько удови.* МВ. II. 79.

Дóля, лі, *ж.* 1) Участь, удѣлъ, жребій, судьба. *Моя доля терпіти. Така тобі, доню, доля судилася.* Метл. *Горе ж менї, горе, нещасная доле,—виорала дівчинонька мислоньками поле.* Чуб. V. 6. 2) Счастливая судьба. *Пошли йому, Господи, щастя й долю.* К. ЧР. 67. *В того доля ходить полем, колоски збірає, а моя десь ледащиця за морем блукає.* Шевч. 41. *Нема йому щастя-долі.* Мет. 161. 3) Раст. Sempervivum globiferum. L. ЗЮЗО. I. 136. Ум. **Дóленька, дóлечка.** Чуб V. 555. *Бідна моя головонька, доленька нещасна!* Мет 65. *А я, доленько, в неволі помолюся Богу* Шевч.

Дом, му, *м.*=**Дім.** Чуб. Ш. 177.

I. **Дóма, ми,** *ж.*=**Дім.** *Своя дома.* Рк Левиц. *Занесеш до моєї доми.* Грин. II 81. *Прийшов.... до своєї доми.* Грин. Ш. 369.

II. **Дóма,** *нар.* Дома. *Чом не хочеш ти робити і дома сидіти?* Чуб. Ш. 148 *Батько й мати поїхали до родичів. дома зосталися хлопці.* Ком. II. 68.

Домагáння, ня, *с.*=**Домогания.**

Домагáтися, гáюся, ешся, *гл* =**Домогатися.** Ном. № 5342.

Домáзати. См. **Домазувати.**

Домáзувати, зую, еш, сов. в. **домáзати, жу, жеш,** *гл.* Домазывать, -домазать. *Ось долівку домажу та й піду.* Харьк. г

Домальóвувати, вую, еш, сов. в. **домалювáти, лю́ю, еш,** *гл.* Дописывать, дописать красками. Шевч 196.

Домалювáтися, лю́юся, ешся, *гл.* Дописать красками до чего нибудь.

Доманúти, ню́, ниш, *гл.* Приманить *Ніяк теляти до рук не доманиш.* Черк. у.

Домарúти, рю́, риш, *гл.* Быть, находиться дома. *Чи єс сама домарила, чи єс мала гості?* Шух. I. 201.

Домарúтися, рúться, *гл. безл.* Находиться дома. *Як сі домарило?* Шух. I. 201.

Домáрь, ря́, *м.* Хозяинъ, домохозяинъ. Вх. Зн. 5. Шух. I. 217, 218.

Домáха, хи, *ж.* 1) Жилище, домъ, мѣстопребываніе (у рыбаковъ). Браун. 43. 2) Первый уловъ, ближайшій къ стоянкѣ рыбаковъ. Левиц.

Домáцатися. См. **Домацуватися.**

Домáцуватися, цуюся, ешся, сов. в. **домáцатися, цаюся, ешся,** *гл.* Дощупываться, дощупаться. *Ти така гладка стала, що мабуть і ребер не домацаешся.* Васильк. у.

Домáшній, я, е=**Домовий.** *Домашнього злодія не встережешся.* Ном. № 11096. Левиц. I. 173.

Домáювати, мáюю, еш, сов. в. **домáяти, мáю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить развѣваться, колыхаться и пр. См. **маяти.** *Що у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти.* Грин. Ш. 122. (Конопелькам) *да не дали вітри да достояти, зеленому листю да домаяти.* Грин. III. 122.

Домéлювати, люю, еш, сов. в. **домо-**

ло́ти, мелю́, ме́леш, *гл.* Домалывать, домолоть.

Домести́. См. **Домітати**.

Доме́ць, мця́, *м.* Дворецъ. *Я чув, що у Київі домець царський строїться.* Лубен. у.

Домива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **доми́ти, ми́ю, єш**, *гл.* Домывать, домыть. *Ще трохи пшениці не домила.* Богодух у.

Домива́тися, ва́юся, єшся, сов. в. **доми́тися, ми́юся, єшся**, *гл.* Домываться, домыться, быть въ состояніи вымыть, вымыть до чиста. *Огірки збірала, а тепер рук не домиюся.* Богодух. у. *Невісточка так запустила діжу, що мию, мию, та й не домиюся.* Богодух. у.

Домина́ти, на́ю, єш, сов. в. **домна́ти** и **дом'я́ти, мну́, не́ш**, *гл.* 1) Доминать, домять, оканчивать, окончить мять. 2) Оканчивать, окончить растирать, измельчать. *Доминай бо швидче перець!* Кіев. у. 3) Добдать, уписывать. *Кухарь кота лає, а він курча уминає.*

Домири́ти, рю, риш, *гл.* Окончить мирить.

Домири́тися, рю́ся, ришся, *гл.* Помириться.

До́мисел, слу, *м* Догадка, предположеніе.

Доми́слитися. См. **Домислятися**.

Доми́слюватися, слюю́ся, єшся и **домисля́тися, ля́юся, єшся**, сов. в. **доми́слитися, люся, лишся**, *гл.* Догадываться, догадаться. *Сама собі домислюю що мені робити* Г. Барв. 234. *Усяке зараз домислялось, куди вони простують.* К. ЧР. 3.

Доми́ти. См. **Домивати**.

До́мичок, чка, *м.* Ум. отъ **дім**.

Домишля́тися, ля́юся, ешся = **Домислятися**.

Домі́в, *нар.* = **Додо́му**. *Жид з порожніми бербеницями верне домів.* Федьк.

Домі́вка, ки, *ж.* 1) Домъ—не въ смыслѣ зданія, а въ смыслѣ вообще жилья. *Бідна вдова, старая жона у своїй домівці з діточками маленькими гомоніла.* Мет. 345. *Чуже дитя клене-проклинає... за хліб, за сіль нарікає, з домівки зганяє.* Чуб. V. 849. 2) Мѣсто жительства. *Де твоя домівка?—У Красному. Наступив 1650 рік; посунули пани з Польщі до домівок, почали свої добра осягати, почали людей на роботу кликати.* К. Хмельн. Ум **Домі́вонька, домі́вочка**.

Домі́вни́к, ка́, *м.* Домочадецъ. *І перед власними домовниками моїми.* Закр.

Домі́вни́ця, ці, *ж.* Домочадецъ-женщина. *Ти у нас в хаті не домівниця, нашому добру не кукібниця.* Нп.

Домі́ство́, ва́, *с.* Домъ. *Там домівства повибудовувано такі, що ну!* Каменец. у. *Здибують мня кумове і зо мнов ся вітають, і за жену питають: „Ми то собі кумівство, — ходім трохи в домівство!“* Гол. I. 216.

Домі́вський, а, е. Домашній, домовой.

Домізкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Додуматься, сообразить. *Домізкувалися, що у вдови Загірньої суть не один син, а іменно... два.* К.

Доміркува́тися, ку́юся, ється, *гл.* Додуматься. Ком. I. 48.

Домі́рний, а, е. Соразмѣрный. Черк. у.

Доміта́ти, та́ю, єш, сов. в. **домести́, мету́, те́ш**, *гл.* Дометать, домести. *Не домела до порога й кинула сміття серед хати.*

Домлів а́ти, ва́ю, єш, сов. в. **домлі́ти, лію, єш**, *гл.* Довариваться, довариться. *М'ясо домлівае.*

Домня́ти, ну́, не́ш, *гл.* = **Дом'яти**.

Домо́ви́й, а, е. Домашній. *Домового злодія не встережешся.* Ном. № 11096. *На домовій раді в гетьмана.* К. ЧР. 27. *Збували... скот і рухомость домовую.* Мкр. Г. 62. **Господа́рь домо́вий**. Хозяинъ дома. *Сидять мужні жони, господарі домові.* Рк. Макс. **Домо́вий ді́дько** = **Домовик**.

Домови́к, ка́, *м.* Домовой. *Стука разпо-раз, мов його домовик душить.* Ном. № 3142.

Домови́на, ни, *ж.* 1) Гробъ. Шевч. 47. *Ой же казав пан Каньовський дерниць накупити, молодої Бондарівні домовину збити.* Чуб. V. 428. 2) Гробница. *Стоїть в селі Суботові на горі высокій домовина Украіни широка, глибока.* Шевч. Ум. **Домови́нка**. *От уже і домовинку принесли новеньку.* МВ. I. 101.

Домо́вини, вин, *ж. мн.* Обрядовый предъ свадьбой уговоръ относительно числа свадебныхъ гостей, подарковъ и пр. Чуб. IV. 560. Мет. 165.

Домови́нка, ки, *ж.* Ум. отъ **домови́на**.

Домо́вити, ся. См. **Домовляти, ся**.

Домовля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **домо́вити, влю, виш**, *гл.* 1) Договаривать, договорить. *Сльози лились, лилися козацькі,*

тягу домовляли. Шевч. 56. 2) Договаривать, договорить, нанимать, нанять. 3) Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *„Не сором тобі в коршмі сидіти? Маєш ти дома жінку і діти".—„На, пий горілку та не домовляй, або іди к бісу, нас не забавляй!"* (Говоритъ пьяница укоряющей его женѣ). Чуб. V. 1099. *Бач, ти об мені й не думаєш!—домовля йому.* МВ. (О. 1862. Ш. 47).

Домовля́тися, ля́юся, ешся, сов. в. **домо́витися, влюся, вишся,** *гл.* 1) Договариваться, договориться до чего. 2) Договариваться, договориться, уславливаться, условиться, наниматься, наняться. *Може домовиться, коли за рушниками прислати.* Кв. *Тілько домовся з нею так, щоб вона про мене не знала.* Шевч. 301.

Домо́вний, а, е. Условленный.

Домовни́к, ка́, *м.* 1)=**Домівник.** 2)=**Домовик.** *Відьма не ходить туди, де єсть домовник: він її зараз укладе.* ЗОЮР. II. 37.

Домога́ння, ня, *с.* Требованіе, домогательство, притязаніе на что.

Домога́тися, га́юся, ешся, сов. в. **домогти́ся, жу́ся, жешся,** *гл.* Требовать, добиваться, добиться, настойчиво просить. *Поки було доможемось молока у пана, або тарані, то краще сами собі купимо.* Лебедин. у.

Домодержа́вець, вця, *м.* Домовладѣлецъ, домохозяинъ. *Сьому домодержавцю хазяїну і хазяйці подай, Боже, на многа літа!* Мет. 395.

Домоли́ти, лю́, лиш, *гл.* Умолить. *Не домолив його: хоче таки правити довг*

Домоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Домолиться. *Та вже вдова Богу домолилася. синів поженила і дочок заміж пооддавала.* Мет. 349.

Домоло́ти. См. **Домелювати.**

Домолоти́ти. См. **Домолочувати.**

Домоло́чувати, чую, еш, сов. в. **домолоти́ти, чу́, тиш,** *гл.* Домолачивать, домолотить. (Просо) *на дворі домолочують.* Грин. III. 509.

Домонта́рство, ва, *с.* Сидѣніе дома, хозяйничанье дома. *Краще.... було Грицькові домонтарство з любим його подружжям.* Г. Барв. 146.

Домонта́рь, ря́, *м.* Домосѣдъ. *Будуть мене козаки за хліб, за сіль позажати, тільки будуть мене, мати, на підпитку гречкосієм, домонтарем величати.* Дума.

Домороббний, а, е. Домашняго издѣлія.

Доморбслий, а, е. Домороще́нный, дома выросшій. НВолын. у. *Простий собі був* (півень) *доморослий.* Сим. 211. *Та се моя кобила, навіть усі скажуть, що вона доморосла, а не купована.* Кіев. у.

Доморя́дник, ка, *м.* = **Доморядця.** Посл. Кор. 1. IV. 1.

Доморя́дця, ці, *м.* Домоправитель.

Домости́ти, ся. См. **Домощувати, ся.**

Домоткани́й, а, е. Домашняго тканья. Сим. 227. *Домоткане полотно.*

Домоту́р, ра, *м.*=**Домонтарь.** *Будуть мене пани й козаки на підпитку зневажати, полежієм, домотуром, гречкосієм узивати.* Мет. 415.

Домочи́ти. См. **Домочувати.**

Домо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дім.**

Домо́чувати, чую, еш, сов. в. **домочи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Домачивать, домочить. *Своїх конопель домочу та й вам трохи поможу.* Славяносерб. у.

Домо́щувати, щую, еш, сов. в. **домости́ти, щу́, стиш,** *гл.* Домащивать, домостить.

Домо́щуватися, щуюся, ешся, сов. в. **домости́тися, щу́ся, стишся,** *гл.* Домащиваться, домоститься.

Домува́ння, ня. *с.* Пребываніе дома

Домува́ти, му́ю, еш, *гл.* 1) Быть, находиться дома. *Наша пані домує, вечеряти готує.* Чуб. III. 235. 2) Домосѣдничать, сидѣть дома. *Годі вам, панове-молодці, домувати! ідіте зо мною на Черкень-долину гуля́ти.* Макс. (1819). 82.

Домува́тися, му́юся, ешся, *гл.*=**Домувати** въ 1-мъ знач. *Сини в його чумакують, а старий домується собі* Харьк.

Домудрува́тися, дру́юся, ешся, *гл.* Додуматься до чего-либо, выдумать. *Хитрий жидок мудрував та й домудрувався.* Рудан. I. 63.

Домуро́вувати, вую, еш, сов. в. **домурува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Достраивать, достроить каменную постройку. *Чи вже домурована ваша церква?* Василь. у.

Домурбвуватися, ро́вуюся, ешся, сов. в. **домурува́тися, ру́юся, ешся,** *гл.* 1) Достраивать, достроить до чего. 2) Быть достраиваемымъ, достроеннымъ.

Домча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Домчать, быстро довезти, донести. *Кінь як поніс, як поніс,—домчав.* Мнж. 35.

Домча́тися, чу́ся, чи́шся, *гл.* Домчаться.

Дом'я́ти. См. **Доминати.**

Дон, на, *м.*=**Донець**. *Якийсь дон кашу міша в казанах ложкою.* О. 1862. I. 76.

До́ненька, кн, *ж.* Ум. отъ **до́ня**.

Донести́. См. **Доносити**.

Доне́хочу, *нар.* По горло, досыта. *Було що їсти й пити донехочу.* Ном. № 11888.

Доне́ць, нця́, *м.* Донской козакъ. Лавр. 145. Ум. **До́нчик, до́нчичок**. *Молодая удова двох дончиків любила.* Чуб. V. 921. *Став дончичок розмовлять.* Чуб. V. 952.

До́нечка, ки, *ж.* Ум. отъ **до́ня**.

Доні́гатися, гаюся, ешся, *гл.* Умориться, устать до извѣстной степени, доходиться до утомленія. *Оце так донгався, що аж тіло труситься.* Полт. г. Слов Д. Эварн.

Доніма́ти, ма́ю, еш, сов. в. **доня́ти, діймý, меш**, *гл.*=**Діймати**. *Він йому віри не донімає.* ЗОЮР. *Я б старість продала,—ціни не доняла, молодість купила,—ціни б доложила.* Г. Барв. 411

До́нін, на, не. Принадлежащій дочери

До́нка, ки, *ж.* Дочь донского козака Черк. у.

Доно́сити, но́шу, сиш, сов. в. **донести́, сý, сéш**, *гл.* 1) Доносить, донести до какого-либо мѣста. *Ложки до рота не донесе.* Ном. № 11742. **Донести́ ряду**. Окончить потчивать водкой рядъ гостей. *Ряду... донести не стало,— долийте пляшку.* 2) Сообщать, сообщить. *І було після сіх прилук, що донесено Оврамові так: он і Мелха породила сини братові твоєму Нахорові.* К. Св. Пис., кн. I. Мус. XXII 20. **Донести́ вісти**. Извѣстить. *Ох пошлімо галку, ой пошлімо чорну аж до Січі рибу їсти, ох нехай донесе, ох нехай донесе до кошового вісти.* ЗОЮР. I. 136. **Донести́ у вýха**. Довести до свѣдѣнія. *Як* (хто) *донесе татові у вуха, то зараз їй смерть.* Уман. у.

Доноси́ти, ся. См. **Доношувати, ся**.

Доноша́ти, ша́ю, еш, *гл.* 1)=**Доношувати**. 2) Приносить, подавать. *Казав його до келії взяти, казав слугам їсти доношати.* Мет. 360. *Ой вже ж тобі, галко, а вже ж тобі, чорна, вісти та й не доношати.* **Доно́шана дитúна**. Своевременно родившійся ребенокъ. НВолын. у.

Доноша́тися, ша́юся, ешся, *гл.*=**Доношуватися**.

Доношíння, ня, *с.* Поднесеніе, подаваніе. *Встаньте, бояре, встаньте, честь, хвалу дайте, наперед Богу і господарю, і куховарці за хліба поставління, за страви доношіння.* Рк. Макс.

Доно́шувати, шую еш, сов. в. **доноси́ти, ношý, сиш**, *гл.* 1) Донашивать, доносить, оканчивать, окончить ношеніе. *Це ще материну юпку доношую.* Черниг. у. 2) Донашивать, доносить, износить одежду. **Вінóчка доноси́ти** Сохранить дѣвство. *Либонь, козаченьку, віночка не доношу!... Треба, козаче, при серпанки купити: одним серпанком мале дитя сповити, другий серпанок бабусенці дати, а третій серпанок самій треба наділи.* Лавр.

Доно́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **доноси́тися, шу́ся, сишся**, *гл.* Обнашиваться, обноситься. *Доносилась до того, що зв'язує рубець до рубця* Рудч. Ск. I. 176.

До́нчик, ка, до́нчичок, чка, *м* Ум. отъ **доне́ць**.

Дончúця, ці, *ж.* Донская козачка

Донщúха, хи, *ж.*=**Дончиця** *Донщиха йтла в Ярусалим* Черк. у.

До́нька, ки, *ж.* Ум. отъ **до́ня**.

До́ньчин, на, не Принадлежащій дочери.

Донюхатися. См. **Донюхуватися**.

Донюхуватися, хуюся, ешся, сов. в **донюхатися, хаюся, ешся**, *гл.* Донюхиваться, донюхаться. *Собаки донюхалися та й ззіли.* Стор. I. 27.

До́ня, ні, *ж. ласк.* Дочь. *Не стій, доню, з нелюбим, не дай ручки стискати.* Чуб. Ш. 36. *Іди, доню! каже мати, не вік дівувати!* Шевч. 14. Ум. **До́нька, до́ненька, до́нечка**. *У сусіда доньок сім, та й є доля всім,—у мене одна, та й тій долі нема.* Ном. № 1738. *Доненько моя, рідная моя!* Мет. *Там тобі.... добре буде, як тій донечці у матінки.* Мет. 301.

Доня́ти. См. **Донімати**.

Доня́тися, доймýся, мешся, *гл.* Дотронуться, прикоснуться. *Болить палець, не можна донятись.* НВолын. у.

До-обíд, *нар.* До обѣда. *До-обід ложка, а після обід не треба.* Ном.

Дообідати. См. **Дообідувати**.

Дообíдній, я, е. Бывающій до обѣда. *Дообідня година.* О. 1862. I. 81.

Дообíдувати, дую, еш, сов. в. **дообíдати, даю, еш**, *гл.* Дообѣдывать, дообѣдать. *Дообідуйте бо швидче!* Богодух. у.

Дооко́ла, *нар.* Вокругъ. *У сині море*

сонце ясне тоне і своє світло, ніби кров червоне, по всій країні доокола сіє. Федьк.

Дооpа́ти, ся. См. **Доорювати, ся.**

Доо́рювати, рюю, еш, сов. в. **дооpа́ти, рю́, решу,** *гл.* Допахивать, допахать. *Чи дооpете сьогодні?—Дооремо.* Харьк. г.

Доо́рюватися, рююся, ешся, сов. в. **дооpа́тися, рю́ся, решся,** *гл.* Допахиваться, допахаться. *Доорався до сухого лану.* Чуб. V. 365.

Доста́нку, доста́ну, *нар.* Вконецъ, совершенно, окончательно. *Не було добра змалку, не буде й доостанку.* Ном. *І сам я, хлопці, перестану, коли поб'ю всіх доостану.* Сніп. 188.

Доо́чне, *нар.* Лично, самолично. Полт. г.

Допада́ти, да́ю, еш, сов. в. **допа́сти, паду́, де́шу,** *гл.* 1) Захватывать, захватить. 2) Очень желать, пожелать. Безличн. *Коли допадає вам,—загубіть мою душу.* МВ. (О. 1862. I. 104). 3) **Допа́сти коня́.** Вскочить на лошадь.

Допада́тися, да́юся, ешся, сов. в. **допа́стися, ду́ся, де́шся,** *гл.* Набрасываться, наброситься на что-либо съ жадностью. *Допався як муха до меду.* Ном. № 4836.

Допала́ти, ла́ю, еш, *гл.* Догорѣть. *Четверта свічка допалала, нім договорили.* Гол. I. 62.

Допали́ти, ся. См. **Допалювати, ся.**

Допа́лювати, люю, еш, сов. в. **допали́ти, лю́, лиш,** *гл.* 1) Дожигать, дожечь. 2) Докуривать, докурить.

Допа́люватися, лююся, ешся, сов. в. **допали́тися, лю́ся, лишся.** *гл.* 1) Дожигаться, дожечься. *Зліпили довгу свічку і почали палить осичину. Допалились до половини.* Грин. I. 70. 2) Докуриваться, докуриться. 3) Догорать, догорѣть.

Допані́ти, ні́ю, еш, *гл.*—**до чо́го.** Сдѣлаться бариномъ до того, что..., стать такимъ бариномъ, что.... *Допаніли до того, що й хати підмести не зумієте.* О. 1862. V. 47.

Допанува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Окончить барствовать. 2) Окончить царствовать.

Допанува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Дожить бариномъ до разоренія, до несчастія. *Годино моя нещаслива! До чого ж се я допанувалася?* Хата. 155. *Позводилося панів багато: хотять панувати, та ні з чого, бо допанувалися до краю.* Зміев. у.

Допа́рок, рка, *м.* Принадлежащій парѣ, одинъ изъ пары. Ум. **Допа́рочок.**

Допарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Подобрать пару. Могил. у.

Допаса́ти, са́ю, еш, сов. в. **допа́сти, су́, се́шу,** *гл.* Оканчивать, окончить пасти.

Допаса́тися, са́юся, ешся, сов. в. **допа́стися, су́ся, се́шся,** *гл.* Оканчивать пастись.

I. Допа́сти, ся. См. **Допасати, ся.**

II. Допа́сти. См. **Допадати.**

Допа́стися. См. **Допадатися.**

Допа́трати, раю, еш, *гл* Окончить ощипывать птицу. *Допатруй швиденько курчата.* Васильк. у.

Допащикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Окончить вздорные разсказы.

Допащикува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Договориться до чего-либо, говоря вздоръ. *Допащикувалася, поки батько з хати вигнали.* Харьк. г.

Допе́вне, *нар.* Навѣрное, точно. Желех.

Допе́вненнн, ня. *с.* Увѣреніе

Допе́внити, ся. См. **Допевняти, ся.**

Допевня́ти, ня́ю, еш, сов. в. **допе́внити, ню, ниш,** *гл.* Увѣрять, увѣрить.

Допевня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допе́внитися, нюся, нишся,** *гл.* 1) Удостовѣряться. 2) Домогаться, добиваться, добиться, требовать. Грин. I. 293. Г. Барв. 368 *На́ два золоті і більше не допевняйся.* НВолын. у. *Допевняйся, плати.* НВолын. у. *Іди допевняйся, нехай тобі віддасть.* НВолын. у. 3) Добиваться, добиться, достигать, осуществлять. *І рече Господь: ось один народ і одна в його мова; оце почали вони свою роботу і ніщо їм не перебиває допевнитись усього, що задумали.* Св. П. 1 кн. Мус. XI. 6.

Допекти. См. **Допікати.**

Допера́ти, ра́ю, еш, сов. в. **допе́рти, пру́, ре́шу,** *гл.* Дотаскивать, дотащить. *Пшона мішок... коли б хто поміг доперти до хутора.* К. ЧР. 356.

Допера́тися, ра́юся, ешся, *гл.* Домогаться. *Іван допереться землі.* НВолын. у.

Допе́рво, *нар.*=**Допіро.**

Допе́рти. См. **Доперати.**

Допе́ртися, пру́ся, пре́шся, *гл.* Дотащиться.

Допива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **допи́ти, п'ю́, п'є́ш,** *гл.* 1) Допивать, допить. *Не допивай, не доливай,—не будеш п'яний.* Ном. № 11449 *Чом ви.... пива не допиваєте?* ЗОЮР. I. 224. 2) Пить сколько хочется. *Сестро ж моя, сестро, перепеличенько, чого ізмарніло білеє личенько? Чи не допивала, чи не доїдала, чи тем-*

ної нічки та й не досипляла? Чуб. V. 928. *Сама не ззість і не доп'є,—його нагодує.* Шевч. 105.

Допива́тися, ва́юся, е́шся, сов. в. **допи́тися, п'ю́ся, п'є́шся,** *гл.* Допиваться, допиться. *Допився вже...., що усю чисто худобу пропив.* Рудч. Ск. II. 21.

Допильно́вувати, но́вую, еш, сов. в. **допильнува́ти, ну́ю, еш,** *гл.* Досматривать, досмотрѣть, достерегать, достеречь. *Допильнуй діток моїх. Знають німці, як хутче збірати збожжя і як допильнувати його.* Дещо, 11.

Допи́лювати, люю, еш, сов. в. **допиля́ти, ля́ю, еш,** *гл.* Допиливать, допилить.

Допина́ння, ня, *с.* Дотягиваніе.

Допина́ти, на́ю, еш, сов. в. **допну́ти** и **доп'ясти́, пну́, не́ш,** *гл.* 1) Оканчивать, окончить натягиваніе. 2)—**чого́.** Добиваться, добиться чего. 3) Тибрить, стибрить, красть, украсть. *А таки допне щось.* НВолын. у. 4) Допекать, допечь, притискивать, притиснуть, поставить въ безвыходное положеніе. *Сю весну як доп'яло, так і не дай Боже! Нема ні клаптя сіна й купити ніде.* Волч. у.

Допина́тися, на́юся, ешся, сов. в. **допну́тися** и **доп'ясти́ся, пну́ся, не́шся,** *гл.* 1) Дотягиваться, дотянуться до чего-либо. *Пнеться, пнеться та й допнулось ручкою до квітки.* 2) Домогаться, добиваться, добиться. *Попоп'явшись добренько, свого можна таки доп'ястись.* О. 1862. 1. 69.

До́пис, су, *м.* Корреспонденція.

Дописа́ти. См. **Дописувати.**

Допи́сувати, сую, еш, сов. в. **дописа́ти, пишу́, шеш,** *гл.* 1) Дописывать, дописать. 2) Корреспондировать.

Допи́суватися, суюся, ешся, сов. в. **дописа́тися, шу́ся, шешся,** *гл.* Дописываться, дописаться. *Приходе він у пекло і давай хрести писати та до того дописавсь, що усіх чортів уз один куток збив.* Мнж. 129.

До́пит, ту, *м.* Допросъ. *І силою, і правдою великий, нікому він на допит не відкаже.* К. Іов. 83.

Допита́ти, ся. См. **Допитувати, ся.**

Допи́ти, ся. См. **Допивати, ся.**

До́питки, ків, *м. мн.* Вопросы. *Тоді питай, відказувати буду, або мені на допитки відказуй.* К. Іов. 29.

Допи́тливий, а, е. Пытливый. *Мати все те бачила допитливим оком.* Левиц. Пов. 257.

Допи́тливо, *нар.* Пытливо.

Допи́тувати, тую, еш, сов. в. **допита́ти, та́ю, еш,** *гл.* 1) Допрашивать, допросить. 2) Разспрашивать, разспросить. *Глухий не дочує, так допитає.* Ном № 8565.

Допи́туватися, туюся, ешся, сов. в **допита́тися, та́юся, ешся,** *гл.* 1) Узнавать, узнать, выспрашивать, выспросить. *Царь допитується: чого ти, дочко, журишся?* Рудч. Ск. II. 32. **Допита́тись сло́ва.** Узнать рѣшеніе. *Поїхали до свата слова допитаться.* НВолын. у. 2) Находить, найти кого либо при помощи разспросовъ *Скоро козак нетяга Насті Горової, кабашниці степової допитався, зараз у світлицю вбрався.* ЗОЮР. I. 201. *Допитався до того багатого купця.* Грин. II. 326.

Допів-. Полу-.

Допівзруйно́ваний. Полуразрушенный

Допі́зна, *нар.* До поздней поры. *Він сидів допізна.*

Допіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **допекти́, чу́, че́ш,** *гл.* 1) Допекать, дожаривать. *Допікати хліб, курку.* 2) Допекать, донимать, досаждать. *Чумак чумака таранею допіка, а сам у його з воза потягує чабака.* Ном. № 13571. *А ніхто мені так не допікав, як та капосна баба Палажка Соловʼіха.* Левиц. Пов. 336. *Щирий і незлобивий був рицарь, да вже як допечуть йому, то стережись тоді кожен.* К. ЧР. 311.

Допіра́ння, ня, *с.* Достирываніе бѣлья.

Допіра́ти, ра́ю, еш, сов. в. **допра́ти, перу́, ре́ш,** *гл.* Достирывать, достирать бѣлье. *Поможіть мені сорочок допрати.* Славяносерб. у.

Допі́ро, допі́ру, *нар.* Теперь только, лишь только, только что. Драг. 44, 45. Грин. Ш. 360. Чуб. II. 45. *Чого я тужу, чого я нужуся? Чого я допіро плакати учуся?* Чуб. 450. *Радий, наче допіро народився.* Рудч. Ск. II. 160. *Повів їх до клуні і дав їм по копі: Богові копу, Петрові копу і Павлові копу, та й допіру дає їм пообідати.* Чуб. Ш. 157. *Ми оце допіро приїхали.* Уман. у.

Доплазува́ти, зу́ю, еш, *гл.* Доползти. *Доплазував до самого верха.* Черк. у.

Доплати́ти. См. **Доплачувати.**

Допла́чувати, чую, еш, сов. в. **доплати́ти, чу́, тиш,** *гл.* Доплачивать, доплатить, приплачивать, приплатить. *Де оком*

не доглянеш, там калиткою доплатиш. Ном. № 9969.

Доплéнтатися, таюся, єшся, *гл.* Добраться, дотащиться, доплестись. Харьк. у. *Я міркував собі йдучи, поки доплентавсь до хатини.* Шевч.

Доплести́. См. **Доплітати**.

До́плив, ву, *м.* Приток. Желех.

Доплива́ти, ва́ю, єш, сов. в. **доплисти́** и **доплисти́, плив у́, ве́ш**, *гл.* Доплывать, доплыть. Чуб. V. 345. *Пливе, доплива, руки простягає.* К. Досв. 70.

Доплиґу́вати, гую, єш, сов. в. **доплигну́ти, ну́, не́ш**, *гл.* Доскакивать, доскочить, допрыгивать, допрыгнуть. *Розгнівався кінь, як стрибнув,—на сажень до царівни не доплигнув.* Грин. I. 173.

Доплі́тати, та́ю, єш, сов. в. **доплести́, лету́, те́ш**, *гл.* 1) Доплетать, доплесть. 2) Довязывать, довязать, надвязывать, надвязать. *Допліта панчішку.* К.

Доплуга́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться, добраться. *Ледве доплуганився до міста.* Ком. I. 52.

Доплу́татися, таюся, ешся, *гл.*=**Доплентатися**. *Аж опівночі хиба додому доплутаєшся.* К. I. 4.

Допну́ти, ся. См. **Допинати, ся**.

Доповза́ти, за́ю, єш, сов. в. **доповзти́, зу́, зе́ш**, *гл.* Доползать, доползти. *Мов рачки доповзла до города.* Кв.

Доповіда́ти, да́ю, єш, сов. в. **доповісти́, вім, вісй**, *гл.* 1) Оканчивать, окончить разсказывать. 2) Сообщать, сообщить, докладывать, доложить. *Скоро ввиділи, пану доповіли.* АД. I. 36. *Наймичка доповіла їй, що се все Тупотун так веселить беседу.* Г. Барв. 311.

Допові́дно, *нар* Основательно, точно. *Були у нього гроші, але доповідно не можу сказати скільки.* Ольгоп. у.

Доповісти́. См. **Доповідати**.

Допо́внити, ся. См. **Доповняти, ся**.

Допо́внювати, нюю, єш, *гл.* = **Доповняти**. *Усього достачає і хлібом святим доповнює.* Г. Барв. 180. *Вам і чаші не доповнювані.* Грин. Ш. 147.

Доповня́ти, ня́ю, єш, сов. в. **допо́внити, ню, ниш**, *гл.* Дополнять, дополнить. *З тії хмари дощик накрапає та синього моря доповняє.* Мет. 446. АД. I. 99. *Слізьми моря не доповниш.*

Доповня́тися, ня́юся, ешся, сов. в. **допо́внитися, нюся, нишся**, *гл.* Дополняться, дополниться.

Допо́вчити, чу, чиш, *гл.* Достроить, дополнить. *Хата виведена була по вікна, а то вже я її укукобила й доповчила.* Харьковъ.

Допо́ки, *нар.* До-тѣхъ поръ пока. *Не оженюся, допоки вік віков.* Гол. I. 344. *Співатиму йому допоки віку, допоки тху хвалитиму на струнах.* К. Псал.

Допомага́ти, га́ю, єш, сов. в. **допомогти́, можу́, жеш**, *гл.* Помогать, помочь. *Вже й сини Шрамови підросли і допомагали батькові у походах.* К. ЧР. 14. *Як міг, так допоміг.* Ном. № 4540. *Роби, небоже, то й Бог допоможе!* Ном. № 68.

Допомага́тися, га́юся, ешся, *гл.* Добиваться, домогаться. *Инше було син, що йому не дуже добре допомагається за дохід з наслідства.* Левиц. I. 68.

Допомина́ння, я, *ср.* Домогательство.

Допомина́ти(ся), на́ю(ся), єш(ся), *гл.* Добиваться, домогаться. *Хто припоминає, той допоминає.* Ном.

Допомі́жний, а, е. Вспомогательный.

Допомо́га, ги, *ж.* Помощь, пособіе. Грин. II. 38. *Тільки озвешся, руку потягне і допомогу дасть.* К. ЧР. 398. *Я тобі буду в допомозі.* Грин. II. 32.

Допомогти́. См. **Допомагати**.

Допо́рати, раю, єш, *гл.* Докончить прибирать. *Тут усе недопоране, завтра святки, а вона хурк! пішла до матері—оні і добре!* Канев. у.

Допо́тиль, *нар.* До сихъ поръ, до этого мѣста. Вх. Лем. 411.

Допра́вди, *нар.* Дѣйствительно. *Я таки доправди дуже втомилась.* Чуб.

Допра́вити. См. **Доправляти**.

Доправля́ти, ля́ю, єш, сов. в. **допра́вити, влю, виш**, *гл.* 1) Дослуживать, дослужить церковную службу. *Піп доправив службу.* 2) **Допра́вити** довг. Взыскать долгъ. 3) Доводить, довести. *Одведи отцих людей та гляди мені, прямо доправ до красної дівиці—ясної зірниці.* Мнж. 19.

Доправля́тися, ля́юся, ешся, *гл.* 1) Требовать, добиваться *Свого доправляйся, роду не чужайся.* Ном. № 9033. 2)—за що. Требовать уплаты. *Стахова жінка доправляється за курчата.* НВолын. у.

Доправува́тися, ву́юся, ешся, *гл* Требовать. *І горівки ся напиває, і їсти ся доправує, і на войну ся збірає* Гол. I. 11.

Допра́ти. См. **Допірати**.

Допріва́ти, ва́ю, єш, сов. в. **допріти, прію, єш**, *гл.* Свариваться, свариться вполнѣ. *Каша пріла, не допріла.* Мнл. 72.

Допрік, ку, *м.* Упрекъ, укоръ. *Якими допрікáми палкими, якими гіркими його дорікала.* МВ. II. 144.

Допрікáти, кáю, еш, *гл.* Упрекать.

Допрíти. См. **Допрівати**.

Допровáджувати, джую, еш, сов. в. **допровáдити, джу, диш**, *гл.* Доводить, довести. К. ЧР. 380.

Допрóшуватися, шуюся, ешся, сов. в. **допросúтися, шýся, сишся**, *гл.* Допрашиваться, допроситься. *І не допрошуйся до мене в хату, бо не допросишся.*

Допрядáти, дáю, еш, сов. в. **допрясти, рядý, дéш**, *гл.* Допрядывать, допрясть. *Ось допряду мички, та й будемо вечеряти.* Харьк. у.

Допта́ти, пчý, чеш, *гл.*=**Топтати**. Грин. Ш. 518. *Взулася в черевички та й по хаті допче.* Чуб. V. 156. *Ми півроку допчемо, нім осьмак найдемо.* Гол. I. 128.

Допускáти, кáю, еш, сов. в. **допустúти, щý, стиш**, *гл.* Допускать, допустить. *Боже, як прийде час умерти, не допускай довго лежати—кажи прийти смерти.* Ном. № 8304. *Тільки допусти його до коша, а сам не рад будеш.* Ном. № 4840.

Допускáтися, кáюся, ешся, *гл.* Допускаться.

Дóпуст, ту, *м.* Попущеніе, допущеніе. *Перш було, як ідуть некрути, а просто їх жид їде: взя́ли роспрягли коней і віз перевернули й пропало. От який допуст був.* Каменец. у.

Допустúти. См. **Допускати**.

До-пуття́, *нар.* Какъ слѣдуетъ.

Допхáтися, хáюся, ешся, *гл.* Дойти съ съ трудомъ, дотащиться. *Сяк-так до слобідки хоч з горем допхався.* Сніп. 162.

Доп'стú, ся. См. **Допинати, ся**.

Дора́, ри́, *ж.*=**Паска**. Шух. I. 106, 251.

Дора́дець, дця, *м.* Совѣтникъ.

Дора́джувати, джую, еш, сов. в. **дора́дити, джу, диш**, *гл.* Совѣтовать, посовѣтовать. *Дорадила вража вдова, як жінку забити,—тепер порадь, вража вдово, где її подіти.* Чуб. V. 630.

Дора́дниця, ці, *ж.* Совѣтница. *Мати моя, дорадниця в хаті, дорадила, як жінку карати, тепер дорадь, де її сховати.* Чуб.

Дóраз, дора́зу, *нар.* Сразу. *Той і стихнув доразу.* МВ. I. 133. *А мати як ся дознала, дораз на гору біжала.* Гол. II. 712.

Доразíсінько, *нар.* Вдругъ. *Гадка проясни́лася мені доразісінько.*

Дорахувáтися, хýюся, ешся, *гл.* Досчитаться.

Дорвáти, ся. См. **Доривати, ся**.

Дореготáтися, гочýся, чешся, *гл.* Дохохотаться.

Дорека́ння, ня, *с.*, и пр.=**Дорíка́ння** и пр. *Занедбали паненята дорекання мого брата.* К. Досв. 48.

Дорéчі, *нар.* Кстати.

Дориває́ння, ня, *с.* Дорываніе. Богодух. у.

Дориває́ти, ва́ю, еш, сов. в. **дорва́ти, вý, веш**, *гл.* Дорывать, дорвать. *Дорву відра* (вишень) *та й ітиму в хату.* Богодух. у.

Дориває́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **дорва́тися, вýся, вешся**, *гл.* Дорываться, дорваться.

Дори́патися. См. **Дорипуватися**.

Дори́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **дори́патися, паюся, ешся**, *гл.* Отворять и затворять дверь до тѣхъ поръ пока... *Дорипався, що зовсім вихолодив хату.* Харьк. у.

Дорібок, рóбку, *м.* Заработокъ, прибытокъ. *Щоб ти дорібку не мав.* Чуб. III. 89.

Дорíд, рóду, *м* Уг жай.

Дорíдливий, а, е=**Дорідний.** *Сльози такі дорідливі, як дощ перед грядом.* Св. Л. 98.

Дорíдний, а, е. 1) Урожайный. *Хвалить Бога, тепер дорідний год на всячину.* Василь. у. 2) Рослый, крупный. *Дорідне жито.* Канев. у. 3) Прирожденный, врожденный. *Дорідна відьма, а есть відьми роблені,—мати дочці так поробе, що вона й відьмою стане.* Александрійск. у. Слов. Д. Эварн.

Дорíженька, дорíжечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дорóга**.

Дорíжка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дорóга**. 2) Родъ узорной рѣзьбы, которой украшается ярмо. *Чумак у дорозі, гуляючи, вирізує* (на ярмі) *складаним ножем то доріжки, то кривульки, то зубчики.* Чуб. VII. 406. Также у гончаровъ - узоръ при раскраскѣ мисокъ: трехцвѣтная полоска. Вас. 184.

Дорíжний, я, е. Дорожный.

Дорíзати, ся. См. **Дорізувати, ся**.

Дорíзування, ня. *с.* Дорѣзываніе.

Дорíзувати, зую, еш, сов. в. **дорíзати, ріжу, жеш**, *гл.* Дорѣзывать, дорѣзать. Сніп.

161. *Барило дорізував тих, що ще хрипіли.* Стор. М. Пр. 123.

Доріз|уватися, зуюся, ешся, сов. в. **дорізатися, жуся, жешся,** *гл.* Дорѣзываться, дорѣзаться.

Доріка́ння, ня, *с.* Укоризна, упреканіе, упрекъ. *Сміливі доріканнѧ і горді протести Іова здавались би сучасникам Ездри і Неемії богозневагою.* К. Іов. VII. *Було не витерпе сї доріканнѧ за ту горілочку і надає їй бебехів.* Стор. М. Пр. 153.

Доріка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доріктй, речу́, че́ш,** одн. в. **дорікну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Укорять, укорить, упрекать, упрекнуть. *З світу Божого жене, доріка́є, що я батькова дочка.* МВ. I. 123. *Дорік парубок гірко.* Федьк. *Мені за вас люде доріка́ють.* Мнж. 104. *А вороги мої буяють, гірким докором доріка́ють.* К. Псал. 230. *„Катре!“—доріка́нула мати.* МВ. II. 120.

Доріка́ливий, а, е. Укоризненный.

Доріка́ливо, *нар.* Укоризненно.

Дорікну́ти. доріктй. См. **Доріка́ти.**

Дорні́нка, ки, *ж.* Топоръ на длинномъ топорищѣ для срубыванія деревьевъ, названный по мѣсту (Дорна-Ватра) изъ котораго такіе топоры доставляются. Шух I. 175.

Доробй́ти, ся. См. **Дороблятй, ся.**

Доробко́вий, а, е. Заработанный. *Батько нічого нам не лишив, ніякої дідівщизни, зосталося од матері доробкове, зароблянe.* Могил. Под.

Доро́блювати, люю, еш, *гл.* = **Дороблятй.**

Дороблятй, ля́ю, еш, сов. в. **доробй́ти, блю́, бишь,** *гл.* 1) Додѣлывать, додѣлать. *Ішов робить, дороблятй, щоби дали вечеряти.* Чуб. V. 1014. 2) Дорабатывать, доработать, доканчивать, докончить *Не ївши і дня доробив.* Мнж. 127.

Дороблятйся, ля́юся, ешся, сов. в. **доробй́тися, блю́ся, бишся,** *гл.* 1) Дорабатываться, доработаться. *Доробився, що й руки не зведе.* 2) Пріобрѣтать, пріобрѣсть работой что-нибудь. Чуб. I. 272. *Роблю, роблю, та й не можна ніяк доробитись.* НВолын. у. *Хто робить, той ся доробить.* Ном. № 9951. *Силуваним копем. не доробишся.* Ном. № 1086. *Чужим волом не доробитися.* Ном. № 9663. *Злиднями не доробишся.* Ном. № 1579.

Доро́в, ва, ве. Сокращенное изъ здоров! Здравствуй! Грин. II. 178. *Дорова був, дядьку!* Рудч. Ск. II. 154.

Доро́га, ги, *ж.* 1) Дорога, путь. *В похід у дорогу славні компанійці до схід сонечка рушали.* Шевч. *Смерть—неминуща дорога.* Ном. № 8243. *Проста до Христа у світі дорога.* Чуб. Ш. 17. **Бо́жа доро́га** (Ном. № 8229), **чума́цька дорога.** Млечный путь. **Бу́ти на бо́жій, оста́нній доро́зі.** Быть при смерти. Г. Барв, 361, 434. **Куди́ вам доро́га?** Куда вамъ путь лежитъ? 2) Дорога, путешествіе. *Ой ти, козаче, ти, хрещатий барвіночку, хто ж тобі постеле у дорозі та постілочку.* Мет. 81. 3) Въ гончарной печи арка, образуемая **козлом** и стѣной печи. Вас. 180. 4) У ткачей: а) то-же, что и **сказ.** МУЕ. Ш. 20; б) въ основѣ: мѣсто, сквозь которое продѣвается челнокъ. Шух. I. 258. **Ум. Доро(б)жка, доро(б)женька, доро(б)жечка, доро́жейка.** Мет. 32. 22, 229. К. Досв. 19. Чуб. Ш. 240.

Дорогй́й, а́, е́. 1) Дорогой. *Де ж твої, доню, дорогі коралі?* Чуб. Ш. 144. 2) Дорогой, любимый. *Любов дорогая,—розлука тяжкая.* Мет. 93, **З дорого́ю душе́ю.** Очень охотно, отъ всего сердца. *Невже ви хочете, щоб за вашого вітенка отець силував одним одну дочку?—Який.... враг просить його силувати? вона з дорогою душею пійде!* К. ЧР. 297. Сравн. ст. **доро́гший** и **доро́жчий, доро́жший.** К. ЧР. 57. Грин. III. 595. **Ум. Дорогенький, дорогесенький.** Г. Барв. 363. *Моя порадниця дорогесенька.* Мил. 204.

Дорогісінький, а, е. Въ высшей степени дорогой. *Моя й матінко, моя й дорогісінька.* Мил. 200.

До́рого, *нар.* Дорого. Ном. № 10500. *Тепер усе дорогше стало.* МВ. I. 112. *Дорожше очей нема нічого в світі.* ЗОЮР. II. 100. **Ум. Дорогенько, дорогесенько.**

Дорогото́ва, ви, *ж.* Дорогая цѣна. *Для дорогоговы і батька продать готови.* Ном. № 10518.

Дорогоці́нний, а, е. Драгоцѣнный. *Каміння дорогоцінне.* Рудч. Ск. II. 32.

Доро́гшати, шаю, еш, *гл.* = **Дорожчати.**

Доро́дний, а, е = **Дорідний 2.** Макс. (1849), 84.

Доро́женька, ки,
Доро́жечка, ки, } Ум. отъ **дорога.**

Дорожи́нй, нар. Ближе дорогой, болѣе по дорогѣ, съ руки. *Я живу по цей бік села, так мені й дорожинй, як би й пайка по цей бік випала.* Черниг. г.

Дорожи́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Цѣнить. *Нас дорожят більш, аніж їх, дарма, що вони пани.* Харьк.

Дорожи́тися, жу́ся, жи́шся, *гл.* Дорожиться, дорого запрашивать. Грин. II. 333. *Будьте ласкаві, не дорожіться: адже ж і горілка відрами дешевша, як квартами* Стор. I. 240.

Дорожне́та, ти, дорожне́ча, чі, *ж* Дороговизна. *Ото дорожнета на рибу,— не докупишся.* Харьк.

Дорбжник, ка, *м.* Раст. Plantago lanceolata. ЗЮЗО. I. 131.

Доро́жній, я, е. Дорожный, находящійся въ дорогѣ.

Дорожня́, ні́, *ж.*=**Дорожнета.** *Теперки дорожня на всім стала* Каменец. у.

Доро́жчати, чаю, еш и **дорбжшати, шаю, еш,** *гл.* Дорожать. *Усе вже дорожчає на базарі.* Черниг. у.

Дорозуміти́ся, мію́ся, ешся, *гл.* Додуматься, сообразить, догадаться. Дещо. 32 *Дорозумівся і я як зробить.* Черк. у.

Дорозумо́вуватися, вуюся, ешся, сов в. **дорозумува́тися, му́юся, ешся,** *гл.* (=**Дорозуміти́ся**). Додумываться, додуматься, сообразить. *Усяке по своєму дорозумовується.* О. 1862. X. 115. *Чи ти зажурився, чи ти загадався,— хто ж би то по тобі дорозумувався?* К. Досв. 149.

Дорбслий, а, е. 1) Взрослый. *Вже дівчина доросла, а хороша та пишна, як королева.* МВ. I. 136. 2) Дорослый. *Доросле жито.* НВолын у.

Доростáти, тáю, еш, сов. в. **дорости́, ту́, те́ш,** *гл.* Дорастать, дорасти. *Ріс, ріс, не доріс, своїй неньці води не приніс.* Чуб. III. 183. **Дорости́ літ.** Достичь совершеннолѣтія. *Меншая сестра літ не доросла.* Мет. 32.

Доруба́ти, ся. См. **Дорубувати, ся.**

Доруби́ти См. **Дорублювати.**

Дору́блювати, люю, еш, сов. в. **доруби́ти, блю́, биш,** *гл.* Оканчивать, окончить обрубать (въ шитьѣ). *Ти ще й рубця не дорубиш, я вже й звернусь.* Кв.

Дору́бувати, бую, еш, сов. в. **доруба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Дорубывать, дорубить. *Дорубай оті дрова та повкидай у хлівець, шоб не мокли на дощі.* Харьк. у.

Дору́буватися, буюся, ешся, сов. в. **доруба́тися, ба́юся, ешся,** *гл.* Дорубываться, дорубиться. *Сокира свого дорубається.* Ном. № 4090.

Доруча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доручи́ти, чу́, чиш,** *гл.* Поручать, поручить.

Доруче́ння, ня, *с.* Порученіе.

Дорщ, щу́, *м.,* и пр.=**Дощ** и пр. Грин. Ш. 390. *Не проси у Бога дорщу, а проси урожаю.* Ном. № 7270. Ум. **Дóрщик.** МУЕ. Ш. 118.

Доса́да, ди, *ж.* Непріятность, досада. *Чужа хата—велика досада.* Ном. № 9626. *Досада скребе, як кішка лапою.* Ном. № 3665. Ум. **Доса́донька.** Чуб. V. 418.

Досади́ти. См. **Досаждати.**

Доса́дній, а, е. 1) Непріятный. *Досадній звістки.* Грин. Ш. 588. 2) Вредний. *Поганому животу досадні й пироги.* Харьк. Ум. **Досадне́ньний.**

Доса́дно, *нар.* Непріятно. МВ. I. 24. Ум. **Досадне́нько.** *Шо в черницях добре жити, легче ділечко робити, тільки, ненько, досадненько, шо в черні ходити.* Грин. Ш. 376.

Доса́донька, ки, *ж.* Ум. отъ **доса́да.**

Досажда́ти, да́ю, еш, сов. в. **досади́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Досаждать, досадить. *Скільки ворогів запеклих мені досаждають.* К. Псал. 4. „*Так чим же я вам досадив?*“ *лянятко, плачучи, питає.* Гліб. 34.

Досва́тати, таю, еш, *гл.* Досватать.

Досва́татися, таюся, ешся, *гл.* Досвататься до чего нибудь.

До́свід, ду, *м.* Опытъ. *Знаючи з історичнього досвіду, як уставали нації.* К. XII. 131.

Досві́дча́ти, ча́ю, еш, сов. в. **досві́дчити, чу, чиш,** *гл.* 1) Свидѣтельствовать, посвидѣтельствовать, засвидѣтельствовать. 2) Испытывать, испытать, узнавать, узнать по опыту. (Шевченко) *добре на самім собі досвідчив усього, що сердешний люд терпів під тим ярмом.* Передм. до Кобз. Шевч. 1867. 3) Доказывать, доказать.

Досві́дча́тися, ча́юся, ешся, сов. в. **досві́дчитися, чуся, чишся,** *гл.* Ссылаться на чье либо свидѣтельство до какого либо времени. *Досвідчився циган жінкою й дітьми, поки забрали всіх у тюрму.* Васильк. у. 2) Убѣждаться, убѣдиться по опыту; узнать. *Перемагала свій жаль як тільки могла, щоб люде не досвідчились.* Г. Барв. 168.

Досві́дчення, ня, *с.* Убѣжденіе.

Досві́дчити, ся. См. **Досвідчати, ся.**

До́світ, ту, *м.* Разсвѣтъ. *І прийшов я із панщини вже перед досвітом.* Грин. Ш. 633. *У вікно полився тихий досвіт.* Левиц.

I. 463. **У-до́світа.** На разсвѣтѣ, передъ разсвѣтомъ. *У-досвіта встав я.... темно ще на дворі; де-не-де по хатах ясне світло сяє.* К. Досв.

Досвіткóвий, а, е. Предразсвѣтный. *Темнота досвіткова.* Левиц. I. 271.

Досві́ткува́ння, ня, *с.* Пребываніе на до́світкахъ.

Досві́ткува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть на до́світкахъ.

Досві́тній, я, е. Предразсвѣтный. *Моя зоре досвітняя.* Шевч. 240.

До́світок, тку, *м.* Предразсвѣтное время. *Чорт би й не оддав, та на лихо йому досвіток захватив.* Рудч. Ск. II. 25. *Темним досвітком усі троє вийшли з села.* Г. Барв 543. **У до́світок.** До разсвѣта. 2) Во *мн. ч.* **До́світки.** Вечернія собранія неженатой молодежи осенью и зимой, посидѣлки. Чуб. VII. 451. КС. 1889. X. Сумцовъ. № 89. *Ой маєш ти, моя мати, іще дочок п'ять: не пускай їх на досвітки, нехай дома сплять.* Чуб. V. 891. *Сестри дома немає, на досвітках гуляє.* Млр. л. сб. 343.

Досві́тча́ний, а, е. 1) Предразсвѣтный. Сим. 185. 2) Сдѣланный во время до́світок. *Це ранішня робота, а це досвітчана.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Досві́тча́на ма́ти.** Женщина, въ домѣ которой собираются до́світки. Борз. у.

Досві́тча́нин, на, *м.* Парень, ходящій на **досві́тки. Досві́тча́не.** Парни и дѣвушки, ходящіе на **досві́тки.** Константиногр. у.

Досві́тча́нка, ки. *ж.* Дѣвушка, ходящая на до́світкахъ. *Торішньої зіми аж три досвітчанки ходило до нашої баби на попрядки, на досвітки.* Васильк. у. *Саме глупої ночи пішли ми з підтаманчим досвіток разганять, але на досвітках було тільки чотирі дівчат досвітчанок та й годі.* Васильк. у.

Доси́джувати, джую, еш, сов. в. **доси́діти, джу, диш,** *гл.* Досиживать, досидѣть. *Досиділи трохи не до півночі.* Левиц. Пов. 278.

Доси́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **доси́дітися, джуся, дишся,** *гл.* Досиживаться, досидѣться. *До того досиділась, що й сорочки на хребті нема.* Рудч. Ск. I. 177.

Досила́ти, ла́ю, еш, сов. в. **доспла́ти, шлю́, ле́ш,** *гл.* Досылать, дослать. *Коли він мені доишле решту? І козацьке на Вкраїні серце залунало і луну із серця в серце аж до нас дослало.* К МБ. XI. 142.

Доси́ни́ти, ся. См. **Досинювати, ся**

Доси́нювання, ня, *с.* Досиниваніе.

Доси́нювати, нюю, еш, сов. в. доси́ни́ти ню́, ни́ш, *гл.* Досинивать, досинить

Доси́нюватися, нююся, ешся, сов. в **доси́ни́тися, ню́ся, ни́шся,** *гл.* Досиниваться, досиниться.

Досипа́ння, ня, *с.* Досыпаніе.

I. Досипа́ти, па́ю, еш, сов. в. **доси́пати, плю́, плеш,** *гл.* Досыпать, досыпать *Досип мішка, щоб повний був.* Харьк.

II. Досипа́ти, па́ю. еш, сов. в. **доспа́ти, плю́, пи́ш,** *гл.* Досыпать, доспать. *Чи не допивала, чи не доїдала, чи темної ночки та й не досипала.* Чуб. V. 928. *А вже ж мої очі не доспали ночі.* Нп. Млр. л. б. 277. *Доспав до обід.*

I. Досипа́тися, па́юся, ешся, сов. в. **доси́патися, плюся, лешся,** *гл.* Досыпаться, досыпаться.

II. Досипа́тися, паюся, ешся, сов. в. **доспа́тися, плю́ся, пи́шся,** *гл.* Досыпаться, доспаться. *До білого волоса доспався.* Стор. I. 67. *Ой поспи, поспи, красная дівко, та доспишся до горя.* Грин. Ш. 262.

Доси́пка, ки, *ж.* Досыпка. **Ум. Доси́понька.**

Досипля́ти, ля́ю, еш, *гл.*=**II. Досипати.** *Молоди дівчина нічки досипляє.* Мет. 362.

Доси́понька, ки, Ум. отъ **доси́пка.**

Доси́пувати, пую, еш, *гл* =**I. Доси́пати**

Доси́та, *нар.* Досыта. *Ми їмо з корита, та до сита, а ви з блюда, та до худа.* Ном. № 1614.

Доси́тішати, шаю, еш, *гл.* Пожирѣть, потолстѣть. *Я все буду пастись, та й доситішаю.* Рудч. Ск. I. 1.

До́сить, *нар.* Достаточно, довольно. *Мудрій голові досить дві слові.* Ном. № 5912. *У мене добра досить.* Борз. у.

Досиха́ння, ня, *с.* Досыханіе.

Досиха́ти, ха́ю, еш, сов. в. **досо́хнути** и **досхну́ти, досо́хти, сохну, неш** и **схну́, не́ш,** *гл.* Досыхать, досохнуть. *Хліб уже досихає.* Васильк. у. *Викинь сорочки на тин, нехай досохнуть.* Харьк. у.

До́сі, *нар.* 1) До сихъ поръ, до этой поры. *Чужі люде полуднують, ми й досі не їли.* Мет. 321. 2) Уже, въ настоящее время. *Та годі сидіти та пора летіти, досі плачуть та маленькії діти.* Мет. 257. *Я думав, що досі вже й пороблено все.* 3) До сего мѣста.

Досіва́ння, ня, *с.* Досѣваніе.

Досіва́ти, ваю, еш, *гл.*=**Досіювати.**

До́сіль, *нар.*=**Досі.**

Досі́пати, паю, еш, *гл.* 1) Додергать. 2) Достать, добыть. *А що, синку, досіпав де грошенят?—Досіпаєш!... таке тепер і стало!* О. 1862. IX. 5.

Досі́патися, паюся, ешся, *гл.* Додергаться.

Досію́вання, ня, *с.*, и пр.=**Досівання** и пр.

Досію́вати, сію́ю, сію́єш, сов. в. **досі́яти, сію́, еш,** *гл.* Досѣвать, досѣять. *Не досіяв пшениці до краю.* Мет. 27.

Доскака́ти. См. **Доскакувати.**

Доска́кувати, кую, еш, сов в. **доскака́ти, ка́ю, еш,** *гл.* Доскакивать, доскакать. *Доскакує Сомко із Шрамом до провалля.* К. ЧР. 169.

Доскіпа́тися. См. **Доскіпуватися.**

Доскі́пуватися, пуюся, ешся, сов. в. **доскіпа́тися, па́юся, ешся,** *гл.* 1) Придираться, придраться. *Він доскіпувався до неї: то чому вона не хоче... те та друге.* Мир. ХРВ. 392. 2) Дорываться, дорваться, наброситься. *Доскіпається до горілки, що й не встане.* Зміев. у.

Досклепи́ти, плю́, пиш, *гл.* Окончить арку, сводъ. *„А що досклепили?“—Ні, ще й на завтра до обід осталось.*

Доскона́лий, а, е. 1) Совершенный. 2) Настоящій, дѣйствительный. *Хто тут досконалий хазяїн?* Черк. у.

Доскона́лість, лости, *ж.* Совершенство.

Доскона́льний, а, е=**Досконалий 2.** *Звісно, той там у школах, потім у віську, хазяїна досконального нема.* Сим. 217.

Доскоро́бджувати, джую, еш, сов. в. **доскороди́ти, джу́, диш,** *гл.* Оканчивать, окончить бороновать передъ посѣвомъ.

Доско́цький, а, е. Прыткій, умѣющій добывать. *Бач, який доскоцький, перший вихопився.*

Доско́чистий, а, е. Живой, веселый (о музыкѣ). *А ну йому марш!—І втяли такого доскочистого, аж волосся їжиться.* Св. Л. 231.

Доско́чити, чу, чиш, *гл.* 1) Подпрыгнуть до, допрыгнуть. *Не доскочиш, бо дуже високо. Доскоче конем до царівни (а царівна сиділа у високому терему).* Грин. I. 171. *Свого одбіг, чужого не доскочив.* Г. Барв. 92. 2) Дойти, достигнуть. *По чарці, по другій, та так може й до десятка, чи й лучче, доскочило.* Грин. II 179. 3) Достать, пріобрѣсть, взять въ добычу. *Оттоді то й Черевань доскочив собі несчисленного скарбу.* К. ЧР. 4. *Добре, кажуть, що шовкові брови удались, хода павлина да вид королівський,—дак і козака доскочила.* Осн. 1862. VIII. *Вовка... живцем доскочили.* К. ДС. 7.

Доскребти́. См. **Доскрібати.**

Доскрипі́ти, плю́, пи́ш, *гл* Доскрипѣть *А що, доскрипіло, поки не луснуло: я казав, що обід лясне.*

Доскріба́ти, ба́ю. еш, сов. в **доскребти́, бу́, бе́ш,** *гл.* Доскребывать, доскресть, доскабливать, доскоблить.

Доскрі́бувати, бую, еш, *гл.*=**Доскрібати.**

Доскрі́буватися, буюся, ешся, *гл* Доскребываться, докапываться, добираться *Він доскрібується вже до мене.*

Доскрома́джувати, джую, еш, сов. в **доскрома́дити, джу, диш,** *гл* Доскребать, доскресть. *А ми вже доскромадили буряків.* Богодух. у.

Доспа́ти. См. **Досилати.**

Доспа́тися, дошлю́ся, шле́шся, *гл.* Быть въ состояніи послать. *Сонливого добудишся, лінивого дошлешся.* Ном. № 10842.

До́слід, ду, *м.* Изслѣдованіе. *Лінивий до історичнього досліду розум.* К. ХП. 37.

Досліджувати, джую, еш, сов. в. **дослі́ди́ти, джу́, диш,** *гл.* Изслѣдовать.

До́слі́дник, ка, *м.* Изслѣдователь. *Вельми поважний дослідник польської старосвіщини.* К. ХП. 65.

Дослужи́ти, ся. См. **Дослужувати, ся.**

Дослу́жувати, жую, еш, сов. в. **дослужи́ти, жу́, жиш,** *гл.* Дослуживать, дослужить. *Дослужу місяця та й піду додому.* Василь. у.

Дослу́жуватися, жуюся, ешся, сов. в. **дослужи́тися, жу́ся, жишся,** *гл.* Дослуживаться, дослужиться. *Дослужитись до великого чина.* Левиц. I. 66. *В кого ж ми ся, рідні браття, цього дослужили?* Бал.

Дослу́хати, ся. См. **Дослухувати, ся.**

Дослуха́тися, ха́юся, ешся, *гл.*=**Дослухуватися.** *Еней похнюпивсь, дослухався—Сивила що йому верзла.* Котл. Ен.

Дослу́хувати, хую, еш, сов. в. **дослу́хати, хаю, еш,** *гл.* 1) Дослушивать, дослушать до конца. *Диво та й тільки,*

каже гайдамака, дослухавши сотниківну. Стор. I. 35. 2) Слышать, услышать. *Що дослуха—наче крізь воду проточну.* МВ. (О. 1862. I. 81). *Як річ таку суддя дослухав, низенько поклонивсь, потилицю почухав.* Греб. 380.

Дослу́хуватися, хуюся, ешся и **дослуха́тися, ха́юся, ешся,** сов. в. **дослу́хатися, хаюся, ешся,** *гл* Прислушиваться, прислушаться. *Цссс.... засичав Загнибіда, і знову почав дослухатись.* Мир. Пов. II. 73. *Прочитав батюшка вдруге. Баба дослухалася і вгадала, що так воно й есть.* Левиц. I 70

Досмали́ти. См. **Досмалювати.**

Досма́лювати, люю, еш, сов. в **досмали́ти, лю́, лиш,** *гл.*=**Дошмалити**

Досме́ркатися, каюся, ешся, *гл.* Досидѣться въ гостяхъ до сумерекъ. *От я й досмеркалася.* Гадяч. у.

Досмика́ти, ка́ю, еш, сов. в. **досми́кати, каю, еш,** *гл* Додергивать, додергать

Досми́катися, каюся, ешся, *гл* Додергаться.

Досми́кування, ня, *с.* Додергиваніе.

Досми́кувати, кую, еш, *гл* =**Досмикати.**

Досмоли́ти. См. **Досмолювати.**

Досмоли́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Досмолиться.

Досмо́лювати, люю, еш, сов. в **досмоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досмаливать, досмолить.

Досни́тися, сню́ся, сни́шся, *гл.* Окончиться сну. *Сей сон мені, Заїро, не доснився.* К. МБ. XI. 145.

Доснідати. См. **Доснідувати.**

Досві́датися, даюся, ешся, *гл.* Дозавтракаться.

Доснідувати, дую, еш, сов. в. **доснідати, даю, еш,** *гл* Оканчивать, окончить завтракать. *Доснідуй уже швидче, бо день не стоїть.* Харьк.

Досновиґати, ґа́ю, еш, *гл.* Доплестись.

Досновиґа́тися, ґа́юся, ешся, *гл.* Дошляться, дошататься.

Доснува́ти, ную́, е́ш, *гл.* Окончить основу (въ тканьѣ).

Доснува́тися, нуюся, е́шся, *гл.* Оканчиваться основѣ (въ тканьѣ). 2)=**Досновиґатися.**

Досо́вдати(ся), даю(ся), еш(ся), *гл.*= **Досовкатися.**

Досо́вкатися, каюся, ешся, *гл.* Доплестись, добраться. *Та вже й нерано. Поки то досовкаюся додому.* Осн. 1862 VI. 31.

Досоли́ти, ся. См. **Досолювати, ся.**

Досолоджувати, джую, еш, сов. в **досолоди́ти, джу́, ди́ш,** *гл.* Добавлять добавить сладкаго куда нибудь.

Досо́лювати, люю, еш, сов. в. **досоли́ти, лю́, лиш,** *гл.* Досаливать, досолить. *Не досолить,—не доїсть.* Ном. № 12379 *Треба досолити огірки.* Васильк. у.

Досо́люватися, лююся, ешся, сов. в **досоли́тися, лю́ся, лишся,** *гл.* Досаливаться, досолиться.

Досо́х(ну)ти. См. **Досихати.**

Доспа́ти, ся. См. **Доспати, ся.**

I. **Доспіва́ти.** См. **Доспівувати.**

II. **Доспіва́ти, ва́ю, еш,** сов. в. **доспі́ти, пію, еш,** *гл.* Дозрѣвать, дозрѣть. *Доспіла єси, моя ясочко, як повний колос на ниві.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 200). *Нехай цвіте, нехай тим часом доспіває.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 96).

Доспі́вувати, вую, еш, сов. в. **доспі ва́ти, ва́ю, еш,** *гл.* Донѣвать, допѣть.

Доспі́лий, а, е. Спѣлый, созрѣвшій *Доспіле яблуко.* Левиц. Пов. 290.

Доспі́ти. См. II. **Доспівати.**

До́спіх, ху, *м.* Успѣхъ, успѣшность. *А в ділі все нема доспіху,—куди ні глянеш,—все не те.* Алв. 9.

Доспорожня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Все опорожнить до того, что... *Доспорожнялася уже: затого і на кашу нічого.*

До́ста, *нар.*=**Досить.** Гол. Ш. 219.

Доставля́ти, стаю́, е́ш, сов. в. **доста́ти, ну, неш,** *гл.* 1)=**Діставати.** *У такого й чорт ладану не достане.* Ном. *Ой хто мені царь зілля достане, той зо мною на рушничку стане.* Мет. 104. *Ідіть зо мною на Черкеню долину гуляти, слави лицарства козацькому війську доставати.* Макс. (1849). 82. *Над річкою над Дунаєм орли заграваля, а козаки отамана з неволі достали.* Мет. 429. *У неділю города достали.* 2) Доставать, достать, достигать, достичь. *До пліч достати.*

Доставля́тися, стаюся, е́шся, сов. в. **доста́тися, та́нуся, нешся,** *гл.*=**Діставатися.** 1) *Пішла душа по руках, та й чортові досталась.* Ном. № 8836. *Не попущу тебе, мила, иншому достаться.* Мет. 40. 2) *Стоїть над морем: ніяк на острів не достанеться.* Рудч Ск. *Як*

достанусь у столицю, то я вас нагороджу. Рудч. Ск. II. 160. ЗОЮР. II. 28.

Доставля́ти, вля́ю, еш, *гл.* Доставлять. *Під тую свічку шість волів запрягли, під Почаєвську гору в манастир доставляли.* Чуб. I. 162.

Дóсталь, *нар.*=**Доволі.** Черк. у.

Достарча́ти, ча́ю, еш, *гл.* Доставлять. *Коням достарчали вволю сіна й вівса.* Левиц. I. 504.

Достате́чність, ности, *ж.* Достаточность, достатокъ. *Достатечність показує статечність.* Ном. № 1363.

Доста́тньо,—ньо, *нар.* 1) Достаточно, зажиточно. *У роскошах жили, не так щоб уже дуже, а достатньо таки.* Лебедин. у. 2) Вдоволь. *У його усього достатньо.* НВолын. у.

Доста́тній, я, е. Достаточный, зажиточный. *На все достатній і на лихо не жаден.* Ном. № 2013. *Достатня одежа.* Шевч. (О. 1861. X. 4). 2) Обильный. *Достатня паша.* Шух. I. 78.

Доста́ток, тку, *м.* Достатокъ, довольство, изобиліе, средства. *Достаток чинить статок.* Ном. *Тогді любва бере, як достаток є.* Ном. № 8921. *Він при достатку.* Черк. у. *Достаток добрий у його.* Черк. у. *Як би у мене достатки, то я б учився.* Ромен. у. *Хто буде ховати* (мерця)? *На які достатки?* Мир. Пов. II. 115. **У доста́тку живе́.** Живетъ безбѣдно. Въ твор. пад. употребляется въ видѣ нарѣчія, въ значеніи: достаточно, вдоволь. *Аби хліба було достатком, а про яблука жити можно.* Каменец. у. Ум. **Доста́точок.** Сим. 227.

Доста́ча, чі, *ж.* 1) Часть, слѣдуемая мельнику за помолъ. 2) Изобиліе. 3) Необходимый для работы матеріалъ. *Аби ваша достача, а ми хоч який віз, то зробим.*

Достача́ння, ня, *с.* Доставка, поставка.

Достача́ти, ча́ю, еш, сов. в. **доста́чити, чу, чиш,** *гл.* 1) Доставлять въ нужномъ количествѣ. *Аби достачали, я зроблю як слід, А мед-вино поплачу, сіноовес достачу.* Мет. 46. *А ви думали, грошей у мене нема? Достачу, не бійтесь!* Лебедин. у. 2) Быть достаточнымъ, доставать. *Не достача на сорочку.*

Доста́чування. См. **Достачання.**

Доста́чувати. См. **Достачати.**

Достеменісінький, а, е. Точнехонько такой. *Достеменісінько такий віл, як у мене.* Черк. у.

Достеменісінько, *нар.* Точнехонько такъ.

Достéмено, *нар.* Точно, точь въ точь. *Достемено так робиш, як той баран.* Рудч. *Отак достемено і у нас.* Шевч. (О. 1861. X. 5).

Достерегти́. См. **Достерігати.**

Достеріга́ти, га́ю, еш, сов. в. **достере́гти́, режу́, же́ш,** *гл.* Слѣдить, выслѣдить, наблюдать. *Я достерігаю всяку річ.* НВолын. у. *Таки достеріг вовка.* Радомысл. у. *Я достеріг, де воно дівається.* НВолын. у. *Про що мене що дня достерігати і цілитись на мене що години.* К. Іов. 17.

Достига́ти, га́ю, еш, сов. в. **дости́гти, гну, неш,** *гл.* Созрѣвать, созрѣть. *Надійшли жнива, достигла Василева пшениця.* МВ. I. 124.

До-сто-бі́са, *нар.* Очень много. См. **До.**

До-сто-бі́сового батька = **До-сто-бі́са.** См. **До.**

Достогна́тися, гну́ся, нешся, *гл.* Достонаться.

Досто́йний, а, е. Достойный. *Чи достойні ж сі вепри Дніпровії, щоб трактувать з ними по людськи?* К. ЧР. 336.

Досто́йність, ности, *ж.* Достоинство. Башт. 12.

Досто́йно, *нар.* Достойно. *За віру християнську достойно і праведно стати.* Мет. 418.

Досте́тній, я, е. Точь въ точь, совершенно похожій.

Досто́тно, *нар.* Точно, точь въ точь. Черк. у.

Досто́ту, *нар.* Точь въ точь. *Вона дивилась на жовте й підсиняне батьківське лице.... і злякалась, думаючи, що колись такий достоту буде її чоловік.* Левиц. Пов. 279.

Досто́ювання, ня, *с.* Достаиваніе.

Досто́ювати, то́ю, еш, сов. в. **досто́яти, то́ю, їш,** *гл.* 1) Достаивать, достоять. *І в церкві достояла мов спокійна.* МВ. I. 102. 2) Дозрѣвать, дозрѣть. (Конопелькам) *не дали вітри да достояти.* Грин. III. 122.

Досто́ятися, юся, їшся, *гл.* Достояться *Достоялася з кумою, що вже й корова з череди прийшла.* Черниг. у.

Дострибáти. См. **Дострибувати 1.**

Дострибáтися, бáюся, вшся, *гл.* Допрыгаться.

Достри́бувати, бую, еш, *гл.* 1) сов в. **достриба́ти, ба́ю, еш,** *гл.* Допрыгивать, допрыгать до чего либо. 2) **сов. в. достриб ну́ти, бну́, не́ш,** *гл* Допрыгивать, допрыгнуть до чего либо.

Дострига́ти, га́ю, еш, сов. в. **достри́гти, жу́, же́ш,** *гл.* Достригать, достричь *Стриже стрижій чоловіка, достриг до вуха.* Мнж 121.

Дострига́тися, га́юся, ешся, сов. в. **достри́гтися, жу́ся, же́шся,** *гл.* Достригаться, достричься.

Доструга́ти, ся. См. **Доструґувати, ся**

Достру́ґувати, гую, еш, сов. в. **достругати, га́ю, еш,** *гл.* Доструґивать, достругать.

Достру́ґуватися, гуюся, ешся, сов. в. **достругатися, га́юся, ешся,** *гл* Доструґиваться, достругаться.

Досту́кати, ся. См. **Достукувати, ся.**

Досту́кування, ня, *с.* Достукиваніе.

Досту́кувати, кую, еш, сов. в. **досту́кати, каю, еш,** *гл.* Достукивать, достучать.

Досту́куватися, куюся, ешся, сов. в. **досту́катися, каюся, ешся,** *гл.* Достукиваться, достучаться. *Під вікно він під'їзжає та й достукується.* Лавр. 26.

До́ступ, пу, *м.* Доступъ. *Прозьба доступ має.* Ном., стр. 286, № 4466.

Доступа́ти, па́ю, еш, сов. в. **доступи́ти, плю́, пиш,** *гл.* Приступать, приступить, подходить, подойти. *Що мені тепер на світі робити? Як мені тепер до жінки доступити?* Хата. 69. *Відьми скільки будуть мучиться..., а до тебе не доступлять.* Грин. I. 69.

Доступа́тися, па́юся, ешся, сов в. **доступи́тися, плю́ся, пишся,** *гл.* Доступаться, доступиться, подходить, подойти, добираться, добраться, приближаться, приблизиться. *Чого зблідла? Чого боїшся? Сюди не доступляться.* К. (Хата. 165). *Обридло вже мені жити на селі. Надумавсь я до царя доступитись: хочу подивитись на царя й на царицю.* К. (О. 1861. IV. 39). *Коли б мені знайти оселю Божу, і до його престолу доступитись.* К. Іов. 51.

Доступни́й, а́, е́. 1) Доступный. *Люде живуть доступні такі, привітні.* МВ. II. 96. 2) Умѣющій легко ко всякому проникнуть, втереться въ довѣріе. *Се провідала та Катря, облетавши села: жінка хитра, доступная, гарна і весела; хоть до кого підлеститься і що хоче знає, тайну з серця, слово з рота, о баджа, виймає.* Мкр. Н. 7—8.

Достяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **достягти́, гну́, неш,** *гл.*=**Досягати 1—3.** АД. I 258. КС. 1883. II. 391. Грин. II. 113 1) *Коло броду беру воду, не достягну дна* Чуб. V. 224. 2) *Нехай найменший брат добре дбає, хоч навколішки вставав і військову суремку в головах достягав* Макс. (1849), 18.

Досува́ння, ня, *с.* Придвиганіе.

Досува́ти, ва́ю, еш, сов. в. **досу́нути, ну, неш,** *гл.* Додвигать, додвинуть.

Досува́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **досу́нутися, нуся, нешся,** *гл.* Придвигаться, придвинуться.

Досу́гий, а, е. Престарѣлый. *Це дуж досуга жінка: літ з вісімдесят.* Кременч. у

Досука́ти. См. **Досукувати.**

Досу́кування, ня, *с.* Досучиваніе.

Досу́кувати, кую, еш, сов. в. **досукати, ка́ю, еш,** *гл.* Досучивать, досучить. *Оце сяду та ниток досукаю.* Богодух. у.

Досу́нути, ся. См. **Досувати, ся.**

Досуши́ти, ся. См. **Досушувати, ся**

Досу́шувати, шую, еш, сов. в. **досуши́ти, шу́, шиш,** *гл.* Досушивать, досушить.

Досу́шуватися, шуюся, ешся, сов. в. **досуши́тися, шу́ся, шишся,** *гл.* Досушиваться, досушиться.

Досхну́ти. См. **Досихати.**

До-схочу́, *нар.* Вволю, сколько угодно. Ком. I. 21.

Досхти́. См. **Досихати.**

Досяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **досягти́, гну́, неш,** *гл.* 1) Доставать, достать до чего, хватать, хватить до чего. *І кривавими руками мене ловлять, досягають.* К. Псал. 133 *Б'ють так, як і великі паничі, аби рука досягла.* МВ. I. 99. *Один чумак сало став їсти, із лаганця досягши, а другий люльку запалив.* Рудч. Ск II. 171. 2) Достигать, достичь чего. 3) Достать, брать, взять. 4) Доставать, достать, добывать, добыть. *Молока досягти.*

Досія́ти, сі́ю, еш, *гл* Окончить сіять. *Що й у батька да й одна дочка, да не дали люде да догуляти, русою косою да домаяти, червоним косничком да досіяти.* Грин. III. 122.

Дотанцьо́вувати, вую, еш, сов. в. **дотанцюва́ти, цюю, еш,** *гл* 1) **Дотанцовывать,** дотанцовать. *„Твій батько вмер!“— Постій трохи, дотанцюю.* Ном. № 10078.

2) **Дойти**, танцуя. *Дотанцював аж до брами.* Шевч. 270.

Дотанцюва́тися, цю́ю, ешся, *гл.* 1) Танцуя дойти до чего. 2) Дотанцоваться до чего.

Дотараба́нити, ню, ниш, *гл.* Дотащить, донесть. *Насилу дотарабанила мішок,— дуже важкий.* Богодух. у.

Дотараба́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дотащиться. *Очі завидющі: назбірала кислиць стільки, що всилу дотарабанилася з ними додому.* Богодух. у.

Дотаска́ти, ся. См. **Дотаскувати, ся.**

Дота́скувати, кую, еш, сов. в. **дотаска́ти, ка́ю, еш**, *гл.* 1) Дотаскивать, дотащить. Мнж. 40. *Насилу дотаскав його, такий великий.* 2) Истаскивать, истаскать, донашивать, доносить (объ одеждѣ).

Дота́скуватися, куюся ешся, сов. в. **дотаска́тися, ка́юся, ешся**, *гл.* Дотаскиваться, дотащиться, съ трудомъ доходить, дойти.

Дотекти́. См. **Дотікати.**

До́теп, пу, *м.* Остроуміе, искусство.

Дотепа, пи, *ж.* 1) Способность, умѣнье. *Гуляти часто до півночі в пісні, в пари, у лави, в жгут; кому ж із них була дотепа, то в гроші грали в сім листів.* Котл. Ен. 2) Способный человѣкъ.

Дотепе́р, *нар.* До настоящаго времени, до сей поры. *Бідив я, та й дотепер бідую.* Каменец. у. *Як тримав я поїдинка* (11 десятин) *тоді, та й дотепер тримаю.* Каменец. у.

Дотепний, а, е. Способный. *Дотепна до всякого діла.* Шевч. 296. *А в нас такого дотепного коваля ізроду не було.* К. ЧР. 331.

Дотепник, ка, *м.* Способный мужчина, дока, молодецъ.

Дотепниця, ці, *ж.* Способная женщина.

Дотепність, ности, *ж.* Способность, дарованіе. *Так даремне потратив свої сили чоловік з наукою, з щирою охотою, та й не не без дотепности.* Драгом. Передм. Пов. Федьк. *Не було дотепности самому додуматись.* Ком. I. 48.

Дотепно, *нар.* Способно, искусно.

Дотепре, *нар* = **Дотепер.**

Дотерпіти. См. **Дотерплювати.**

Дотерплювати, плюю, еш, сов. в. **дотерпіти, плю, пиш**, *гл.* 1) Вытерпливать, вытерпѣть. *Я знаю, він не дотерпить.* НВолын. у. 2) Выносить, вынести, претерпѣвать, претерпѣть. *Дотерпіла лиха в походах.* Левиц. Пов. 24.

Дотерти, ся. См. **Дотирати, ся.**

Дотеса́ти, ся. См. **Дотісувати, ся.**

До́ти, до́тиль, до́тіль, *нар.* До тѣхъ поръ, до того времени. *Доти лях мучив, доки не наївся.* Ном. № 876. *Доти ходив, доки не наклав головою.* Ном. № 10050.

Дотик, ку. Осязаніе.

Дотика, ки, *ж.* Укоръ.

Дотика́ння, ня, *с.* Прикосновеніе.

I. **Дотика́ти, ка́ю, еш**, сов. в. **доткну́ти, кну́, неш**, *гл.* 1) Дотрагиваться, дотронуться, прикасаться, прикоснуться. 2) Колоть, уколоть, уязвлять, уязвить словами.

II. **Дотика́ти, ка́ю, еш**, сов. в. **доткати, тчу́, че́ш**, *гл.* Дотыкать, доткать, оканчивать, окончить ткапіе. *Уже небагато дотикать Ярошисі.*

I. **Дотика́тися, ка́юся, ешся**, сов. в. **доткну́тися, ну́ся, нешся**, *гл.* = **Дотика́ти** 1. Св. Л. XXIV. 39.

II. **Дотика́тися, ка́юся, ешся**, сов. в. **доткатися, тчу́ся, че́шся**, *гл.* Дотыкаться, доткаться.

Дотина́ти, на́ю, еш, сов. в. **дотну́ти** и **дотя́ти, тну́, не́ш**, *гл.* 1) Дорѣзывать, дорубливать. 2) Досаждать, допекать, пилить. *Він мені дотинає за матір.* НВолын. у. *Хоць ти не скажеш, то скаже твоя мати да буде мені що-ранку дотинати: „вставай, невістко, бодай ти здорова не встала!“* Чуб. I. 696. *Він почав дотинати моєму чоловікові, що мене треба в острог за те, що я колись дотинала його жінці чамайданом.* Верхнеднѣпр. у. (Залюбовск.). *Словом дотина.* К. Бай. 49.

Дотиня́тися, ня́юся, ешся, *гл.* Дослоняться, дошататься.

Дотира́ти, ра́ю, еш, сов. в. **дотерти, тру́, тре́ш**, *гл.* Дотирать, дотерѣть.

Дотира́тися, ра́юся, ешся, сов. в. **дотертися, тру́ся, ре́шся**, *гл.* Дотираться, дотерѣться.

Дотичний, а, е. Касающійся чего.

Дотіка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **дотекти́, течу́, че́ш**, *гл.* 1) Дотекать, дотечь, оканчивать, окончить течь. 2) Дотекать, дотечь до какого либо мѣста. 3) Хватать. *У вас на це толку не дотече.* Зміев. у. 4) Сравниваться, сравниться. *Харьків проти Київа не дотече, бо менший.* Зміев. у.

До́тіль, *нар.* = **Доти.**

Дотіпа́ти, ся. См. **Дотіпувати, ся.**

Дотіпувати, пую, еш, сов. в. **дотіпа́ти**, па́ю, еш, *гл.* Дотрепывать, дотрепать, оканчивать, окончить очистку льна или пеньки отъ кострики.

Дотіпуватися, пуюся, ешся, *гл.* Оканчиваться очисткой (о льнѣ, пенькѣ).

Дотісувати, сую, еш, сов. в. **дотеса́ти**, тешу́, шеш, *гл.* Дотесывать, дотесать.

Дотісуватися, суюся, ешся, сов. в. **дотеса́тися**, тешу́ся, шешся, *гл.* Дотесываться, дотесаться.

Дотка́ти. См. II. **Дотика́ти**.

Дотклúвий, а, е 1) Рѣзкій, говорящій колкости, обидныя вещи. *Усе робила і слухалась як матір рідну* (свекруху); *дотклива вона була, да що,—думаю,—мені з їм жить, а не з нею.* Г. Барв. 60. 2) Колкій, рѣзкій, обидный (о словахъ).

Дотклúвість, вости, *ж.* Колкость.

Дотклúво, *нар.* Колко, рѣзко, обидно. *Не кажіть бо так доткливо, пані, не говоріть так згрізна до мене.* Г. Барв. 344.

Доткне́ння, ня, *с.* Прикосновеніе.

Доткну́ти, ся. См. **Дотикати, ся.**

Дотлівáти, вáю, еш, сов. в. **дотлíти**, лíю, еш, *гл.* Дотлѣвать, дотлѣть. *Тліла искра, тихо дотлівала на роспутті широкому, та й гаснути стала.* Шевч. 236.

Дóтля, *нар.*=**Доти.** *Дотля собі погуляю, поким молоденька.* Гол. II. 410.

Дотовкти́, вчу́, че́ш, *гл.* Дотолочь.

Дотовкти́ся, вчу́ся, че́шся, *гл.* 1) Дотолочься. 2) Довозиться.

Дóтовпу, пу, *м.* Доступъ. **Дóтовпу немáє.** За тѣснотой, давкой нельзя протиснуться, пробраться. Черк. у. *А далі, далі, спасибі людям, як розвередувались та розібрались добре та пустили на всі заставки, так і дотовпу нема в пеклі.* Кв. II. 187.

Дотóвпитися. См. **Дотовплюватися.**

Дотóвплювання, ня, *с.* Дотискиваніе.

Дотóвплюватися, лююся, ешся, сов. в. **дотóвпитися**, плюся, пишся, *гл.* Протискиваться, протиснуться, пробираться, пробраться. *Дивіться на його сьогодня, бо завтра не дотовпитесь.* Ном. № 9238.

Дотовпля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотовплюватися.**

Дотопи́ти, ся. См. **Дотоплювати, ся** и **дотопляти, ся.**

Дотóплювати, люю, еш, сов. в. **дотопи́ти**, плю́, пиш, *гл.* 1) Оканчивать, окончить расплавку чего на огнѣ. 2)—піч. Оканчивать, окончить топить въ печкѣ.

Дотóплюватися, лююся, ешся, сов. в **дотопи́тися**, плю́ся, пишся, *гл.* 1) Оканчиваться, окончиться (о расплавкѣ). 2) Дотапливаться, дотопиться (въ печи).

Дотопля́ти, ля́ю, еш, сов в. **дотопи́ти**, плю́, пиш, *гл.*=**Дотоплювати.**

Дотопля́тися, ля́юся, ешся, *гл.*=**Дотоплюватися.**

Доторгува́ти, гу́ю, еш, *гл.* Доторговать, окончить торговлю.

Доторгува́тися, гу́юся, ешся, *гл.* 1) Доторговаться. *Доторгувався, що вже ні краму, ні грошей нема.* Харьк. 2) Сторговаться.

Доторка́ти, ка́ю, еш, сов. в. **доторкну́ти**, ну́, не́ш, *гл.*=**Доторкатися.** *Перенесу ключі не побрязкаючи, пробужу милого не доторкаючи.* Мет. 26.

Доторка́тися, ка́юся, ешся, сов. в **доторкну́тися**, ну́ся, не́шся, *гл.*—чо́го, до чо́го. Дотрогиваться, дотронуться, касаться, коснуться, прикасываться, прикоснуться. *Колесо бурчить і льоду не доторкається.* Св Л. 40. *Ходи тихо, як лин по дну, що ні до кого не доторкається.* Ном. № 3285. *Кінь його несе повище комишу, так що до землі не доторкається.* Рудч. Ск. I. 107. *Я й не доторкнуся до тебе.* МВ. I. 30.

Доторкуватися, куюся, ешся, *гл.*=**Доторкатися.** Левиц. Пов. 433.

Доточи́ти, ся. См. **Доточувати, ся.**

Дотóчка, ки, *ж.* Кусокъ чего-либо (ткани, веревки, доски и. пр.), прибавляемый для удлиненія. Рк. Левиц.

Дотóчувати, чую, еш, сов. в. **доточи́ти**, чу́, чиш, *гл.* 1) Дотачивать, доточить (о жидкости), доцѣлить. 2) Прибавлять, прибавить, увеличивать, увеличить. *Чим Бог світлость доточив?—Огнем.* Ном. № 403. *Як почав я лізти і короткий мотузок не сягав аж до землі, то я візьму вгорі урву, а внизу доточу.* Чуб. I. 215.

Дотóчуватися, чуюся, ешся, сов. в. **доточи́тися**, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Дотачиваться, доточиться (о жидкости). 2) Прибавляться, прибавиться.

Дотрима́ти. См. **Дотримувати.**

Дотри́мувати, мую, еш, сов. в. **дотрима́ти**, ма́ю, еш, *гл.* Додерживать, додержать.—сло́ва. Сдерживать, сдержать слово. *Хто багато обіцяє, той рідко слова дотримає.* Ном. № 4520. *Перестань, милий, долі нарікати, старийся тільки слова дотримати.* Гол. I. 344.

Дотули́ти, лю́, лиш, *гл.* Приставить.

Дотули́тися, лю́ся, лишся, *гл.* Прижаться коснуться. *А я дуба перескочу, що й не дотулюся.* Грин. Ш 210.

Дотьо́пати, паю, еш, сов. в **дотьо́пкати, каю, еш**, *гл.* Добрести. *Поки то дотьопкається до села.*

Дотяга́ти, га́ю, еш, сов. в. **дотягти́, гну́, неш**, *гл.* Дотягивать, дотянуть, дотаскивать, дотащить.

I. **Дотяга́тися, га́юся, ешся**, сов. в. **дотягти́ся, гну́ся, нешся**, *гл* Дотягиваться, дотянуться, дотаскиваться, дотащиться.

II. **Дотяга́тися, га́юся, ешся**, *гл.* 1) Дотягаться, тянуть, тащить до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Тягав на собі важке та й дотягався, що тепер лежить.* Харьк. у. *Він усе їх* (гроші з гамана) *тягав і дотягався, що коло їх і вмер.* Грин. I. 88. 2) Дотаскаться

Дотягти́, ся. См. **Дотягати, ся**.

Дотя́ти. См. **Дотинати**.

Доу́митися, млюся, мишся, *гл.*=**Дорозумі́тися**.

Дохазяйнува́тися, ну́юся, ешся, *гл.* Хозяйничать до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Дохазяйнувались до такого, що в хаті й цимітка хліба не було.* Грин. II. 253.

Дохапа́тися, па́юся, ешся, *гл* Дохвататься.

До́хід, хо́ду, *м.* 1) Плата, заработокъ. *Вставай та дохід давай, бо вже ти, козаченьку, зовсім здоров.* (Слова знахарки пациенту). КС. 1882. X. 28. 2) Вознагражденіе (натурой или деньгами), даваемое **коля́дникам**. *Виносьте дохід паляницю й хліб.* Грин. III. 32. *Боже, дай вечір добрий та давайте дохід довгий.* Мет. 333. См. **Недохід**. 3) Платье и обувь для слуги (**наймита**). НВолын. у.

До́хлий, а, е. Дохлый. Стор. I. 66.

Дохли́на, ни, *ж.* Дохлятина.

До́хнути, ну, неш, *гл.* Издыхать, дохнуть. *Під стогом вовки дохнуть.* Ном., стр 299, № 308.

Дохну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Вздохнуть. *Подивився на мене, дохнув і його не стало.* Черниг. г.

Дохова́ти, ва́ю, еш, *гл.* Сохранить, сберечь.

Дохова́тися, ва́юся, ешся, *гл.* 1) Прятаться до чего либо. *Усе ховавсь та й доховавсь, що далі вже й нікуди.* 2) Вскормить, воспитать. *З чужого чортяти не доховаєшся свойого дитяти.* Чуб I. 302.

Доходжа́ти, джа́ю, еш, *гл.*=**Дохожати**.

Дохо́джувати, джую, еш, *гл.* 1) Кончать, кончить хожденіе. 2) Донашивать. *Доходювали свої сіртуки, то що, щоб по жнивах* (=по екзаменах у семинаріи) *надіти рясу й підрясник.* Св. Л. 130.

Дохо́дителька, ки, *ж.* Всезнайка, опытная. *Вона така доходителька: все у городі знає, то й мені показувала.* Зміев. у.

Дохо́дити, джу, диш, сов. в. **дійти́ (дойти́), дійду́, деш**, *гл.* 1) Доходить, дойти, подходить, подойти. *Став* (вовк) *доходити до лисиччиної хатки.* Чуб. *Щоб ти туди не дійшов і назад не вернувся* (брань). Ном. № 3766. **Дохо́дити до се́рця**. Трогать. *І чую, що говорять, і бачу їх, а до серця нічо мені не доходить* МВ. II. 12. **Дійти́ до зро́сту**. Вырасти. Рудч Ск. I. 99. 2) Приходить, прійти, заходить, зайти къ кому. *Чом ти ніколи до нас не дійдеш?* Харьк. *Доходили молодиці знакомі навідати.* МВ. (О. 1862. I. 81). 3)—**чого́**. Достигать, достигнуть чего либо. *Святого він дійти заміру хоче.* К. ЦН. 259. *От був мій пан-отець князь, великого чину дойшов.* МВ. II. 32.—**добра́**. Быть счастливымъ, добиться счастья. *Дай тобі, Боже, щоб ти добра дійшла.* Св. Л. 114.—**кінця́**. Оканчивать, окончить. *То сяк, то так і дійшов кінця.* Св. Л. 134. —**літ**. Вырастать, вырасти. *Тільки що діти літ стали доходити, що вже матері і втіха, і поміч.* МВ. I. 45. *Масш сина, брате, я—дочку єдину; як дійдуть літ, іспаруй їх у добру годину.* К. Досв. 105. —**ро́зуму**. Созрѣвать, созрѣть умственно. ЗОЮР. I. 20. *Став розому доходити,—сам побачив, що треба робити.* Мир. ХРВ. 46. *Яка ще з нею мова? вона ще дурна,—нехай перше розуму дійде.* МВ. —**ру́чки**. Кончать покосъ. Г. Барв. 145. —**сором**. Осрамляться, осрамиться. *Ой там чужая сторона,—щоб нам не дійти сорома.* Мет. 181. 4) Добиваться, добиться, узнавать, узнать, вникать, вникнуть, изслѣдовать, выслѣдить. *Вони доходять по книжках що́ від чого взялось.* Ромен. у. *Знайшли пупа у Семена та по тому й дійшли, хто коня вкрав у Йвана.* Волч. у. *Чи не дійдемо, які там у неї думки.* МВ. (О. 1862. Ш. 36). **Він до всього дохо́дя**. Онъ во все вникаетъ. Харьк. 5) Кончаться, кончиться. *Через тиждень мені місяць дійде, як тут живу.* Пирят. у. 6) Кончаться, кончиться, умирать, умереть. *Там лежить такий хворий, що*

скоро мабуте дійде. Лебед. у. *Уже доходе дитина.* Лебед. у. *Як би були води не дали, то я б дійшов уже.* (Стрижевск). *Із логиняти й дійшла кобила.* НВолын. у.

Дохо́дитися, хо́джуся, дишся, сов. в. **ді(о)йти́ся, дійду́ся, дешся,** *гл.* 1) Приходить, прійти, доходить, дойти до чего, кого. **Дійдеться** ряд. Придетъ чередъ. Константиногр. у. 2)—**до ко́го.** Дойти, доходить до свѣдѣнія кого. *До царя те дійшлось.* Рудч. Ск. I. 82. 3) *безл.* Приходиться. *Як менї доходилось—він знає.* Черк. у. **По́ки там ще до чо́го дійдеться!** Пока еще что будетъ. Кв. II. 100.

Доходи́тися, джу́ся, дишся, *гл.* 1) Доходиться. *Доходився, що й хвоста збувся.* Ном. № 8780. 2) Находиться, уходиться. *Доходились ніжки, доробились ручки.* Ном. № 8234. 3)—**чого́.** Доходиться до бѣды, нажить бѣду. *Не ходи, мій синоньку, доходишся лиха.* Млр. л. сб. 339.

Дохожа́лий, а, е. Взрослый, въ лѣтахъ. О. VII. 39. *Дохожалий таки був парубок, та й умер.* Канев. у. *Дівка вже дохожала, не сьогодня—завтра заміж піде.*

Дохожа́лість, лости, *ж.* Пожилыя лѣта. *Не вважаючи на свою дохожалість, вона любила молодитись.* Левиц. Пов. 168.

Дохожа́ти, жа́ю, еш, *гл.*=**Дохо́дити.** 1) *Нехай би нас стали козаки зачувати, до нас дохожати, смерти нашої дожидати.* Макс. (1849), 18. 2) *Я до тебе, дівчинонько, я до тебе дохожав, я до тебе, серце моє, чорну стежку упоптав.* Млр. л. сб. 310. *Слічная панна да там дохожала, злото позбірала, золотару дала.* Чуб. Ш. 391. 3) **До ро́зуму дохожа́ти.** Созрѣвать умственно. *Стали тії сини до розуму дохожати, спали собі молодії подружжя знахожати.* Мет. 347.

Дохождáти, дáю, еш, *гл.*=**Дохожати.** *До отця, до матки дохождати.* АД. 1. 120.

Дохо́жий, а, е=**Дохожалий.** *Дівка вже дохожа, пора сватати.* Борз. у.

Дохо́жувати, жую, еш, *гл.*=**Дохожати.**

До́хтор, ра, *м.* Докторъ, врачъ. *Добривечір, пане дохтор, я то з жінкою приїхав; сорок рублів положу, викуруй мі, я тя прошу.* Чуб. V. 1085.

До-ху́да, *нар.* **Їсти до худа.** Ѣсть такъ, что ѣда не идетъ впрокъ. *Ми їмо з корита досита, ви ж їсте з блюда до-худа.* Ном. № 1614.

Доцарюва́ти, рю́ю, еш, *гл.* Доцарствовать. *По всьому царству постинать малих дітей, а то погані нам не дадуть доцарювать.* Шевч. 638.

Доци́катися, каюся, ешся, *гл.* Договориться ци (зовъ козы). Употреблено въ вертепной драмѣ въ слѣд. сценѣ: *Клим Ци-ци! Коза: Мее! Клим: Ци-ци! Коза Мее!* Прячется подъ Иродовъ тронъ. *Клим Отеж доцикався! й козу загубив.* Маркев. 63.

Доці́джувати, джую, еш, сов. в. **доці́ди́ти, джу́, диш,** *гл.* Доцѣживать, доцѣдить.

Доці́джуватися, джуюся, ешся, сов. в. **доці́ди́тися, джу́ся, дишся,** *гл.* Доцѣживаться, доцѣдиться.

Доцу́пити. См. **Доцуплювати.**

Доцу́плювання, ня, *с.* Дотаскиваніе какого-либо предмета.

Доцу́плювати, люю, еш, сов. в. **доцу́пити, плю, пиш,** *гл.* Дотаскивать, дотащить что-либо.

До-цури́, *нар.* **Все до-цури́.** Все рѣшительно. **Згорі́ло до-цури́.** Сгорѣло до тла. Харьк.

До́ця, ці, *ж.* Ласк. отъ **дочка.** *Ох, доцю, ти моя голубко!* Котл. Ен. I. 13.

Доцяцько́вувати, вую, еш, сов. в. **доцяцькува́ти, ку́ю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить разукрашиваніе чего.

Доч, до́чері, *ж.*=**Дочка.** *Жени сина, коли хоч—коли можеш, давай доч.* Ном. № 9330.

Дочапа́ти, паю, еш, *гл.* Добраться, волоча ноги, съ трудомъ. *Присмерком дочапали до хутора.* МВ. (О. 1862. Ш. 52).

Дочапа́тися, паюся, еш, *гл.*=**Дочапати.** *Ходити ще не вміє, а до помийниці як дочапається, дак так і вихлюпоще всю.* Г. Барв. 6.

Дочасний, а, е. Временный. *Щастя дочасне, а злидні довічні.* Ном. № 1450.

Дочасність, ности, *ж.* Временность.

Дочасно, *нар.* Временно.

Дочастовувати, вую, еш, сов. в. **дочастува́ти, ту́ю, еш,** *гл.* Оканчивать, окончить потчивать.

Дочастува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Догощаться.

Дочвала́ти, ла́ю, еш, *гл.* Доплестися, добрести. *Вулкан, до кузні дочвалавши, будить зачав всіх ковалів.* Котя. Ен. V. 20.

Дочека́ння, ня, *с.* Ожиданіе. *А не дочекання твоє, щоб я тобі кланявся.* Волын. г.

Дочека́ти, ка́ю, еш, *гл.* Дождаться. *Бодаи ніхто не дочекав в чужім кутку сидіти.* Ком. № 1867. *Щоб усі святки пересвяткували, другого року дочекали з миром, покоєм, добрим здоров'єм.* Чуб. Ш. 356.

Дочека́тися, ка́юся, ешся, *гл.* Дождаться. *Так тяжко добра дочекатися, як з каміня.* Ном. № 2028. *Коли то того дочекається.* Ном. № 5622.

До́ченька, ки, *ж.* Ум. отъ дочка́.

До́чер, рі, *ж.*=**Дочка**. *Коли б я знав, чий то син воював, то б я за його свою дочер оддав.* Чуб. Ш. 278.

Дочеса́ти, ся, См. **Дочісувати, ся**.

До́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ дочка́.

Дочимчикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Дойти куда нибудь скоро.

До́чиста, *нар.* Совершенно все. *Ззіли цілого кавуна дочиста.* Левиц. Пов. 229. *Накинемо злишку по копі, чи й по рублю, то, ей, розберуть дочиста.* Кв. II. 13. *Забрав усе дочиста.*

Дочи́стити. См. **Дочищати**.

Дочита́ти, ся. См. **Дочитувати, ся**.

Дочи́тувати, тую, еш, сов. в. **дочита́ти, та́ю, еш**, *гл.* Дочитывать, дочитать. *Той, стоя перед образом, дочитував своїх молитов.* К. ЧР. 53. *Дочитавши, Єремія зобгав у жмені лист.* Стор. М. Пр. 88.

Дочи́туватися, туюся, ешся, сов. в. **дочита́тися, та́юся, ешся**, *гл.* Дочитываться, дочитаться. *Стійте у церкві та слухайте: ніч не довга, не забаряться до Христа дочитатись.* Кв. II. 179.

Дочі́сувати, сую, еш, сов. в. **дочеса́ти, шу́, шеш**, *гл.* Дочесывать, дочесать. *Оттаке щастя було і в батька,—промовила Ганя, вертаючись у хату і дочісуючи косу.* Левиц. I. 196.

Дочі́суватися, суюся, ешся, сов. в. **дочеса́тися, шуся, шешся**, *гл.* Дочесываться, дочесаться.

Дочка́, ки́, *ж.* Дочь. *І появив він* (Адам) *сини і дочки.* К. Св. П. I. кн. М. V. 4. *Вона князька дочка.* МВ. II. 32. *Не веліла мати вдовиної дочки брати.* Мет. 81. Ум. **До́ченька, до́чечка**. Чуб. II. 69. Кв. I. 15. *Встань, моя дочечко, встань, моя галочко.* Млр. л. сб. 125.

До-чми́ги, *нар.*=**До-шмиги**. *Тобі там буде не до-чмиги.* Котл. Ен. Ш. 17.

Дочува́ти, чува́ю, еш, сов. в. **дочу́ти, чу́ю, еш**, *гл.* Хорошо слышать, хорошо услышать. *Кличу тебе серденятком, ти не дочуваєш.* К. Досв. 131. *І ноги не держуть, і не дочуваю, і не добачаю.* Стор. I. 135. *Глухий не дочує, то вигадає.* Ном. № 8564.

Дочува́тися, ва́юся, е́шся, сов. в. **дочу́тися, чу́юся, ешся**, *гл.* Слышать, услышать. Рудч. Ск. II. 206. К. ЧР. 138. ЗОЮР. I. 116. *Уранці дочуваємся, аж коні наші у пана: на житі занято.* НВолын. у. *Як дочується старшина, що ми його ласмо,—буде нам.* Волч. у. *Нептун дочувсь в скляних будинках, що пробу закричав Еней.* Котл. Ен.

Дочумакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Окончить чумачество.

Дочумакува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Заниматься чумачествомъ до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій. *Отак чумак дочумакувався.* Ном. № 1756.

Дочу́ти, ся. См. **Дочувати, ся**.

Дочу́тний, а, е. Чуткій. *Які ви дочутні!* Новомоск. (Залюбовск.).

Дочу́хна, ни, *ж.* Дочь.

Доччи́н, на́, не́. Дочерній, дочеринъ.

Дошарува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Домыть (мочалкой). *Чи вже дошарувала підлогу?* Васильк. у.

Дошарува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Домыться (о вымываніи при помощи тренія щеткой, мочалкой и т. п. твердой поверхности, напр. стола).

Дошве́ндяти, дяю, еш, *гл.* Добрести. *Не вам кажучи, нагрів трохи чуба, поки дошвендяв до вас.* Кв.

Дошве́ндятися, дяюся, ешся, *гл.* Добродить, дошляться до какого либо времени, до какихъ либо послѣдствій.

Дошепта́ти. См. **Дошіптувати**.

Дошива́ти, ва́ю, еш, сов. в. **доши́ти, ши́ю, еш**, *гл.* Дошивать, дошить.

Дошива́тися, ва́юся, ешся, сов. в. **доши́тися, ши́юся, ешся**, *гл.* Дошиваться, дошиться.

Доши́мрати, раю, еш, *гл.* Докопаться, добраться, узнать, догадаться. *Та я се тільки вам призналась, що не знаю, а чужі зроду того не дошимрають, нехай хоч цілий день питають.* МВ. (О. 1862. Ш. 37).

Дошіптувати, тую, еш, сов. в. **дошепта́ти, пчу́, чеш**, *гл.* Дошептывать, дошептать.

До́шка, ки, *ж.* 1) Доска. *Не тра, мати, не тра, мати, попа турбувати: чтирі дошки, сажень землі,—то й буду.*

лежати. Чуб. Ш. 154. 2) Родъ скамьи въ водѣ возлѣ берега, на которой женщины моютъ бѣлье и пр. *Ой на річці та на дощечці, там дівчина та полощеться.* Мет. 118. 3) Лопасть руля у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181. 4) **Су́дна до́шка?** *Пам'ятатиме до нових віників і до судної дошки, покуль аж пороху на очі насиплють.* Ном. № 3645. Ум. **До́щечка.** Ном. № 5227.

До́шкандиба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Дойти, хромая.

Дошкандиба́тися, ба́юся, ешся, *гл.* Доходи́ть, хромая, до извѣстнаго времени, до какого либо случая.

Дошква́рити. См. **Дошкварювати.**

Дошкварювати, рюю, еш, сов. в. **дошква́рити, рю, риш,** *гл.* Дожаривать, дожарить (о жирѣ).

Дошкребти́, бу́, бе́ш, *гл.*, и пр.=**Доскребти** и пр.

Дошку́лити. См. **Дошкуляти.**

Дошку́лькии́й, а́, е́=**Дошкульний.** *Нагаєчка-доротяночка не вельми дошкулька: де ударить та по тілі,—розсядеться шкурка.* Рк. Макс.

Дошку́льний, а́, е́. Донимающій, дающій себя чувствовать. *Дошкульний вітер.* Черк. у.

Дошку́льно, *нар.* Больно. *Так, братця, б'є дошкульно, що коли б були не держали, то сам був би не видержав.* Ном. № 2346 на стр. 284.

Дошкуля́ти, ля́ю, еш, сов. в. **дошку́лити, лю, лиш,** *гл.* Донимать, донять, допекать, допечь. *Коли б було знаття, що гаспидська дрючина так дуже дошкуля, то песька я дитина, коли б я так робив.* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 110). *Що ти з ними* (запорожцями) *вдієш? коли живого не дошкулиш, а то щоб мерлого.* Стор. I. 110. *Дошкулив, мов пугою по воді.* Ном. № 3938.

Дошку́ркий, а, е=**Дошкульний.** *Я ж думала, що нагаєчка не дошкурка,—як ударить, то разсядеться тіло й шкурка.* Чуб. V. 598.

Дошмали́ти, ся. См. **Дошмалювати, ся.**

Дошма́лювати, люю, еш, сов. в. **дошмали́ти, ли́ю, лиш,** *гл.* Оканчивать, окончить обжиганіе, опаливаніе.

Дошма́люватися, лююся, ешся, сов. в. **дошмали́тися, ли́юся, лишся,** *гл.* Обгорать, обгорѣть до конца.

До-шми́ги, *нар.* Кстати, къ дѣлу, умѣстно (употребляется преимущественно съ отрицаніемъ). **Тут щось не до-шми́ги.** Здѣсь что то да не такъ.

До-шни́ру, до-шни́ря, *нар.* Совершенно, дочиста. *Усе до-шниру забрали у двір. Вона видрала з-за нігтя все до шниру, все йому росказала.* Полт. См. **Шнир.**

Дошпаро́вувати, вую, еш, сов. в. **дошпарува́ти, ру́ю, еш,** *гл.* Домазывать, домазать при обмазкѣ хаты глиной, при замазываніи щелей. *Дошпаровуй уже швидче, а то ж воно висхне.* Харьк.

До-шпенету, до-шпе́нту, *нар.*=**До-щенту.** *З'їла худоба до-шпенту.* Вх. Лем. 411.

Дошпигу́вуватися, вуюся, ешся, сов. в. **дошпигува́тися, гу́юся, ешся,** *гл.* Доискиваться, доискаться, добраться, довѣдаться. *Оце ледві дошпигувавсь, де воно ділося.* Кіев. у.

Дошука́тися. См. **Дошукуватися.**

Дошу́куватися, куюся, ешся, сов. в. **дошука́тися, ка́юся, ешся,** *гл.* Доискиваться, доискаться. *Заховає кінці так, що ні жоден чоловік не дошукається до правди.* Кв. 279. *Що ти гріхи мої перебірасш, переступу дошукуєшся грізно.* К. Іов. 22.

До́щ, щу́, *м.* Дождь. *З малої хмари великий дощ буває.* Ном. № 3842. *Мокрий дощу не боїться.* Ном. № 1477. *Червона калино, чого почорніла: чи вітру боїшся, чи дощу бажаєш?* Мет. 93. **Дощ аж пищи́ть, дощ як відром ллє́, дощ як з ко́новки.** Сильный дождь. Мнж. 164. Ном., стр. 13. **Дощ—як крізь си́то.** Мелкій дождь. Мнж. 164. **Ку́рячий дощ, з со́нцем дощ, свинячий дощ, сліпи́й дощ.** Дождь сквозь солнце. Ном. № 570. Ум. **До́щик, до́щичок.** *Дощику, дощику! зварю тобі борщику в новенькому горщику, поставлю на дубочку: дубочок схитнувся, а дощик линувси—цебром, відром, дійничкою над нашою пашничкою:* Ном. № 334. *Ой дощику-накрапайчику, накрапай!* Ном. № 13389. Ув. **Дощи́ще.**

Дощани́й, а, е. Досчатый. Павлогр. у. *Дощана криша.* О. 1862. I. 76.

Дощо́вий, а, е=**Дощовий 2.**

Дощо́во, *нар.* Дождливо. *На дворі дощево та холодно* Шух. I. 189.

До-що́нту, *нар.* До основанія, до тла, совершенно. О. 1862. VI. 63. *І тільки що простяг своє в багаття рило, а полом'я його до-щенту обсмалило.* Греб. 386. *Налетить, як той вихор нагальний, до щенту викорчує.* МВ. I. 138.

До-щéрця, *нар.* До дна, до остатка. *До-щерця повибірали воду в колодязі.* Харьк. *І що взнаю, добродії, все до-щерця роскажу.* Сніп. 107.

До-щéти, *нар.*=**До-щенту.**

Дóщечка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ дошка. 2) Инструментъ у ткачей: дощечка съ рукоятью и съ просверленными въ равныхъ разстояніяхъ отверстіями, сквозь которыя проходятъ нити при снованіи ихъ на **снувалку.** МУЕ. Ш. 16.

Дóщик, ка, дóщичок, чка, *м.* Ум. отъ дощ.

Дощи́на, ни, *ж.* Небольшая доска, дощечка. Ум. **Дощи́нка.** Мик. 480.

Дощи́стий, а, е=**Дощуватий.**

Дощи́ще, ща, *м.* Ув. отъ дощ.

Дощови́й, а́, е́. 1) Дождевой. *За хмарами дощовими горить, сяє ясне сонечко.* К. Досв. 181. *Заміж іти—не дощову годину перестоять.* Ном. № 8851. *А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою умивається.* Рудч. Ск. II. 102. 2) Дождливый. *Дощове літо.* Кролев. у. *Вода дощова не солона.* Ком. I. 16.

Дощови́тий, а, е=**Дощуватий.** *Цей місяць увесь дощовитий.* Зміев. у.

Дощомі́р, ру, *м.* Дождемѣръ.

Дощува́тий, а, е. Дождливый. *Дощувате літо.* Черк. у.

Доюн, на́, *м.* Удой? *По два доюни 'дбувать.* Ном. № 13739. *Такий доюн, що куди.* Ном. № 1628.

Доя́нка, ки, *ж.* Время доенія.

Доя́р, ра́, *м.* Доильщикъ овецъ. Херс. г.

Доя́рка, ки, *ж.* Доильщица. *Стала за доярку до корів.* Св. Л. 322.

'Дпе́рти, ся, *гл.* Сокращ. изъ **одпе́рти, ся** при предшествующей гласной.

Драб, ба, *м.* 1) Оборванецъ, бѣднякъ, босовикъ, босякъ. *Мене мамка годувала, в папер обвивала, за богача 'ня сіроїла, а за драба дала, за пана сй обіцяла,—за жебрака дала.* Гол. III. 233. 2) Раст. Vicia arenaria Dec. ЗЮЗО. I. 141.

Драба́стий, а, е=**Драбинчастий** 2. *Оддав Чіпці старого-старого драбастого гусарського коня.* Мир. ХРВ. 364.

Драби́на, ни, *ж.* 1) Переносная лѣстница. Вас. 195. Чуб. VII. 388. *Нема тії драбини, щоб до неба достала.* Ном. № 394. 2)=Драбки. Чуб. VII. 402, 403. Kolb. I. 67 *Занедужав чумачвнько, на драбину похилився.* Мет. 458. 3) Рѣшетка возлѣ яслей. Ум. **Драби́нка, драби́ночка.**

Драбина́стий, а, е=**Драбинястий.**

Драби́нник, ка, *м.* Кузовъ телѣги, обѣ драбини. (Залюбовск.).

Драби́нчастий, а, е. 1)=**Драбчастий.** *Драбинчастий віз.* Чуб. VII. 404. 2) Въ переносн. смыслѣ о скотинѣ: худой до такой степени, что видны ребра. *Мені віддайте тільки отту драбинчасту кобилу.* Стор. I. 39.

Драбиня́к, ка́, *м.* 1)=**Драбчастий віз.** КС. 1882. IV. 93. 2) Очень худая лошадь. ПВолын. у.

Драбиня́стий, а, е=**Драбинчастий.**

Драбки́, кі́в, *м. мн.* Рѣшетки, составляющія боковыя стороны телѣжнаго ящика и имѣющія видъ небольшой лѣстницы.

Драбча́стий, а, е. О возѣ: **драбча́стий** віз. Возъ, въ ящикѣ котораго боковыя стороны состоятъ изъ **драбків.**

Драгва́, ви́, *ж.* Топь, топкое мѣсто. См. **Дрягва.**

Драгле́нький, а, е. Ум. отъ **драглий.**

Дра́глий, а, е. 1) Студенистый. 2) Переносно: слабый, безсильный. Ум. **Драгле́нький.** *Як маєш у руці що драгленьке, то пустити мусіш.* МВ. (О. 1862. I. 85).

Драглина́, ни́, *ж.* Топь, трясина. См. **Драгва.**

Драглина́стий, а, е. Топкій. *Драглинаста лука.* Василь. у.

Драгліі́, лі́в, *м. мн.* 1) Студенистое вещество. **Драгля́ми взяло́сь.** Отъ разложенія превратилось въ полужидкую массу. *Картопля зімрю померзла, а на весну так драглями і взялась.* Мир. Пов. II. 88. *Той самий туман угорі видається нам хмарою, а не так, як думають, що ніби то хмара схожа на драглі.* Дещо. 2) Кушанье: студень. Чуб. VII. 444. 3) Раст. Tremella mesentherica Rety. ЗЮЗО. I. 139.

Драгліти, лію, ешь, *гл.* 1) Превращаться въ студенистое вещество, дрожать подобно студенистому веществу. 2) Нависnуть (о тучахъ). *Чи не буде снігу: там такі білі хмари драгліють.* МВ. II. 121.

Драгно́, на́, *с.* Грязь, болото. *В сіни раз-у-раз вода з стелі натікас, то там вже таке драгно.* Черк. у.

Драговина́, ни́, *ж.*=**Дряговина.** *Там колись болото було, а тепер така драговина, аж страшно, як ідеш.* Канев. у.

Драголю́б, ба, *м.* Раст.: a) Mentha arven-

sis, полевая мята; б) Lycopus europaeus L. ЗЮЗО. I. 127. Ум. **Драголю́бчик.** Мил. 96. *Ти, Одарко, ти, голубко моя, що ти мені та за зілля дала? Дала тобі драголюбчику, ти Іванку, мій голубчику.* Чуб. V. 34.

Драгома́н, на, *м.* Переводчикъ при посольствѣ, миссіи. *А также пхнув він драгомана і до латинського султана.* Котл.Ен

Драгоні́я, нії, *ж.* Наемная конница, служившая въ Польшѣ. *Наряжайте драгонію, лаштуйте гармати.* К. Досв. 145.

Драгу́ля, лі, *ж.* Въ загадкѣ: лошадь. *Хороша драгуля біжить як куля.* ХС. III. 65.

Драгу́н, на, *м.* Драгунъ. *Чому рано не була?—Боялася драгуна.* Чуб. III. 102.

Драгу́нський, а, е. Драгунскій. *У їх драгунська совість.* Ном. № 3170.

Дражли́вий, а, е. Щекотли́вый. *У сьому дражливому ділі спустись на мене.* К. XII. 17.

Дражни́ти, ню́, ниш, *гл.* Дразнить, сердить. *Пусти мене, моя мати, на юлиці погуляти; пусти мене, моя мати, я не забарюся, тілько хлопців подражню да й назад вернуся.* Мет. 302. *Собак дражнили на дворах.* Котл. Ен. 2) Прозывать, называть. *Пішли ми вп'ять по сліду і як раз у се село зайшли, як його дражнять,—не знаємо.* Шевч. 288.

Дражни́тися, ню́ся, нишся, *гл.*—**з ким.** Дразнить, поддразнивать кого. *Він дражнився з Лекерою Петровною.* Левиц. Пов. 237.

Дракóн, на, *м.* Драконъ. *А ті були фараони, кесарі—то погань! Погань лютая, безъ Бога, сказано,—дракони.* Шевч. II. 169. *Дракон огнекрилатий.* К. МБ. II. 137.

Дра́ла, *нар.* Бѣгомъ. *Так я від його драла, одбіг з півгонів та й став.* Стор. I. 148. *Оттут то вітри схаменулись, і ну всі драла до нори, до ляса, мов ляхи, шатнулись.* Котл. Ен. I. 11. **Дра́ла да́ти.** Убѣжать, удрать. *Дав од неї драла не оглядаючись.* Стор. I. 54. *І до плуга, і до рала, і до хлопців дала драла.* Ном. № 8807. **Дра́ла дмухну́ти, дря́пнути.** Удрать. *Спалив оселю у Калиновського та й дряпнув драла.* К. ЦН. 172.

Дра́ли, лів, *м. мн.* Шутливо: заячьи ноги. Вх. Пч. II. 6.

Дралимо́на, *нар.*=**Драла.** Харьк.

Дра́ма, ми, *ж.* Драма. *„Колії. Українська драма".* Хата, 113.

Драмати́чний, а, е. Драматическій.

Драмо́ваний, э, е. У Кулиша: драматическій. *Драмована трилогія.* К.

Драмува́ти, му́ю, єш, *гл.* Драматизировать, сочинять драмы. *Драмована історія жизні обох поетів.* К. XII. 21.

Дранджо́ли, жол, *м. мн.* Салазки, полозьями для которыхъ служатъ двѣ доски. Ум. Дранджоля́та. Чуб. VII. 575. См. **Ґринджоли.**

Дране́нький, а, е. Ум. отъ **драний.**

Дра́нець, нця, *м.* Оборванецъ.

Дра́ний, а, е. 1) Драный, порванный, въ дырахъ. *Пізнають хлопці і в дранім сорочці.* Ном. № 11245. *Шинкарочко молода! Повірь меду й вина. Не повірю, не продам, бо на тобі каптан дран.* Чуб. V. 201. 2) Ободранный, облупленный. *Я коза ярая, пів бока драная, пів бока лупцена.* Ном. № 9267.

Драни́ця, ці, *ж.* Драница, тонкая доска отколотая или отщепленная отъ дерева (употребл. для кровель и пр.). Ум. **Драни́чка.**

Драни́чина, ни, *ж.*=**Дра́ниця.** Загадка. *Драничина хоть яку купу звалить.* Черниг. Губ. Вѣд. 1859, № 29, стр. 209.

Драни́чка, ки, *ж.* Ум. отъ **драниця.**

Дра́нка, ки, *ж.* 1) Изношенное бѣлье, изношенная одежда. *Сорочечка-дранка.* Грин. I. 79. *Била мене мати зранку, що порвали хлопці дранку, а я сіла та й латаю, та й на хлопців поглядаю.* Мил. 103. 2)=**Драниця.** Вх. Лем. 411. Ум. **Дра́ночка.** *Не було в його ні хати, нічого, тільки сорочка-драночка на хребті.* Г. Барв. 353.

Дранна́, на́, *с. соб.* Лохмотья. Чуб. V. 1092.

Дрант, ту, *м.*=**Дрантя.** Вх. Лем. 411.

Дранта́вий, а, е=**Дрантивий.** Гол. II. 466.

Дранти́вий, а, е. 1) Изорванный, рваный. 2) Дрянной, негодный. *Дрантива коновка. Дрантива свита. Дрантиві колеса.* Каменец. у.

Дрантина, ни, *ж.*=**Дранка.** *Лежить Ганна на старій дрантині, прикрита старою рядниною.* Левиц. I. 75.

Дрантогу́з, за, *м.* Оборвышъ. *На городі кукуруза; нема мого дрантогуза, нема його і не буде, він поїхав межилюде.* Чуб. V. 1180.

Дра́нтя, тя, *с.* 1) Ветошь, старыя вещи, **лохмотья**. Св. Л. 91. *Ні в'їв, ні впив, а дрантям світить.* Ном. № 1869. *Жид каже: „ти не знаеш, що купуеш“, і справді жид замість доброго—дрантя продає.* Ном. № 10519. *Яка там свита—дрантя саме.* Канев. у. 2) Дрянь, негодная вещь. *Ет, дрантя ті колеса! Старі. Побіжи, то й розсиплються.* Каменец. у. *Як би добра кобила, то б варт дати 30 карб., а то дрантя.* Каменец. у. Ум. **Дра́нтячко**. *Отой жид, що дрантячко збірає, купує.* Каменец. у.

Дрань, ні, *ж.* 1)=**Дрантя**. *Як люде дрань, то така їх Ордань.* Ном. № 7126. 2)=**Драниця**. Левиц. I. 92.

Драп, *меж.* См. **Дряп**.

Драпа́к, ка́, *м.* См. **Дряпак**.

Дра́пати, драпну́ти, драпону́ти, *гл.* См. **Дряпати** и пр.

Драпа́тий, а, е. О вышивкѣ: **драпа́ті у́ставки**. Kolb. I. 48.

Драпа́ч, ча́, *м.* Шерстобой, употребляющій для очистки шерсти проволочныя щетки. Вас. 202.

Драпа́чка, ки, *ж.* **Звіздáті драпáчки**. Родъ вышивки. Kolb. I. 48.

Драпі́жник, ка, *м.* 1) См. **Дряпіжник**. 2) У гуцуловъ: ночной церковный сторожъ. Шух. I. 119.

Драпі́ка, ки, *об.*=**Дряпіка**. О. 1861 XI. 28.

Дра́пкати, каю, еш, *гл.*=**Дряпати**. Вх. Уг. 237.

Дра́пкатися, каюся, ешся, *гл.*=**Дряпатися**. Вх. Уг. 237.

Драпуста́н, ну, *м.* Раст. Asalea pontica L. См. **Штанодран**. ЗЮЗО. I. 113.

Драпцє́м, *нар.*—**побігти**. Скоро побѣжать, скоро убѣжать. Вх. Зн. 16.

Драпцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Удирать. Вх. Зн. 16.

Дра́та, ти, *ж.* Притѣсненіе, поборъ. Закр.

Дра́тва, ви, *ж.* Дратва. ЗОЮР. II. 92. *Що шилом приколе, дратвою прив'яже.* Грин. Щ. 300. Ум. **Дра́твиця, дра́товка**. *Загадав швець шевчисі дратовки спрясти.* Чуб. V. 818.

Дра́ти, деру́, ре́ш, *гл.*=**Дерти**.

Дра́тися, деру́ся, ре́шся, *гл.*=**Дертися**.

Дратли́вий, а, е. Раздражительный.

Дратли́вість, вости, *ж.* Раздражительность.

Драто́ваний, а, е. Раздраженный.

Дра́товка, ки, *ж.* Ум. отъ дратва.

Дратува́ння, ня, *с.* Раздраженіе.

Дратува́ти, ту́ю, еш, *гл.* Раздражать, дразнить. К. ЦН. 179. *Буде з вас, що шляхту дурно дратували і з лукавим Остряником в степи повтікали.* К. Досв. 203. *Кожен лист, що читав він, дратував його.* Стор. М. Пр. 88.

Дратува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* 1) Дразнить. *Та ну вже не дратуйся: давай дітям гостинця, а мені очіпка.* Рудч. Ск. II. 168. 2) Раздражаться.

Драч, ча́, *м.* 1) Шомполъ. Ромен. у. 2) Пильщикъ. *Уже драчі поприходили з лісу від драчки.* Волын. г. 2) Обдирало, сборщикъ податей. *Воно б добре жилось, та драчі прокляті: двадцять п'ять карбованців за п'ять душ подушного заплати.* Лебед. у. 4) Колючій кустарникъ. (Добруджа). КС. 1883. I. 59. 5) Родъ удочки для крупной рыбы при ловлѣ зимой: оловянная гирька съ крючкомъ на шнуркѣ. Вас. 189.

Дра́ча, чі, *ж.* 1) Обирательство, вымогательство, поборы, взятки. *Нема життя: великі драчі.* Лебед. у. КС. 1882. IX. 568. 2) Ссоры. *Як менший брат оженився, то почалась між ними драча за худобу.* Екатериносл. у.

Дра́чка, ки, *ж.* 1) Лѣсопильный заводъ. (Примѣръ см. при словѣ **драч 2**). 2) Доска. **Дра́чку різа́ти**. Пилять доски. Волын. г. 3) Плотн. инструментъ: ресмусъ. 4) Расположеніе къ ссорѣ. *Оттак і посердились, неначе хто між ними драчку вкинув.* Кіев. у.

Драчкува́ти, кую, еш, *гл.* Обивать стѣны новаго дома передъ обмазкою драницами. Рк. Левиц.

Древи́на, ни, *ж.*=**Деревина**. Шевч. 436.

Дре́вко, ка, *с.* Ум. отъ **дре́во**. Деревцо. Чуб. V. 850.

Дре́вній, я, е. Престарѣлый, старый. Сим. 230. *Була то жена вельми древня і немошна.* МВ. II. 74.

Дре́во, ва, *с.*=**Дерево**. Грин. Щ. 690. *А зузуля стрепенула, в темний луг полинула, сіла собі на високім древі.* Мет. 256. *Над водою посажене древо зеленіє.* Ум. **Дре́вко**. *Помости гніздечко й у садочку, на високім древку, на яворку.* Чуб. V. 850.

Древору́б, ба, *м.* Сарай для дровъ. Шух. I. 106.

Дреглі́, лі́в, *м. мн.*=**Драглі**. Вх. Зн. 16.

Дрегло, ла, *с.* ? *Всякое дрегло, разних квіти.* Чуб. Ш. 336.

Дрегну́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дремнути.** *А наймит справді мов божевільний дрегнув із поля додому. Не гледів і дороги.* Г. Барв. 198.

Дрегота́, ти́, *ж.*=**Дрігота.** *Все на бідного дрегота.* Ном. № 1577.

Дре́ґес, са, *м.*=**Дриґез.** *Він кладе дреґес за губу.*

Дремену́ти, ну́, не́ш, *гл.* Быстро побѣжать, уйти. Мир. Пов. I. 158б. *А кобила як дремене, аж курява встала.* Рудч. Ск. I. 1.

Дре́млик, ка, *м.* Раст. Orchis morio.

Дремлю́га, ги, *ж.* Птица козодой, Caprimulgus europaeus. Черк. у.

Дре́нути, ну, неш, *гл.*=**Дременути.** *До корчми дренув.* НВолын. у.

Дренча́ти, чу́, чи́ш, *гл*=**Деренчати.** *Голос·їй дренчить.* Св. Л. 103. *Паноцець давно хріп, аж вікна дренчали.* Св. Л. 13.

Дрепену́ти, ну́, не́ш, *гл.*=**Дременути.**

Дрешпа́к, ка́, *м.* У овчинниковъ: когтеобразный желѣзный гребешокъ, которымъ расчесываютъ шерсть на обработанной уже овчинѣ. Вас. 153.

Дри́ве́тня, дривітня, дривбтня, ні, *ж.*=**Дрівітня.** Чуб. VII. 387.

Дри́вотень, тня, *м.*=**Дрівітня.** Екатериносл. у. (Залюбовск).

Дригави́ця, ці, *ж.*, и пр.=**Дрігавиця** и пр.

Дриглі́, лів, *м. мн.*=**Драглі.** Вх. Зн. 16.

Дригті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.*=**Дрягліти.** О. 1862. VIII. 49.

Дриґ, *меж.*, выражающее быстрое однократное движеніе ногой. *Дриґ ногою! круть ріжками!* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 104).

Дри́ґавка, ки, *ж.* Руль. Ровен. у. Волын. г.

Дри́ґа́ння, ня, *с.* Быстрое движеніе ногою; судорожное подергиваніе членовъ.

Дри́ґа́ти, ґа́ю, еш, одн. в. **дриґну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* Дѣлать быстрое движеніе ногою; судорожно подергиваться. *Тут уміра, а ногою ще дриґа.* Ном. № 3340. *Не рад лях, що взяв по зубах, а він ще і ногами дриґає.* Ном. № 868. *А Потоцький ще гірш сміється: аж ніжками дриґа та регочеться.* Стор. I. 192. *І старому собаці дриґають жили.* Ном. № 8695. *Тепер вони сплять з перепою, не дриґне ні один ногою.* Котл. Ен.

Дри́ґа́тися, ґа́юся, ешся, *гл.* Дѣлать судорожныя движенія, содрогаться. *Зарізав барана,—і не дриґався.* НВолын. у.

Дри́ґез, зу, *м.* Изгарь табачная, остающаяся въ трубкѣ и которую потомъ кладутъ себѣ за нижнюю губу.

Дриґну́ти. См. **Дриґати.**

Дриґону́ти, ну́, не́ш, *гл.* То-же, что и **дриґну́ти,** но обозначаетъ движеніе болѣе сильное. *„Бісові груші! пробубонить: які спілі і над самісінькою головою висять, а ні одна ж то не впаде у рот!“ І що б то дриґонуть ногою та штовхнуть об цівку, то і посипались би.* Стор. I. 63.

Дриґу́лька, ки, *ж.* Фигура, сдѣланная ногами, какъ бы въ танцѣ. *Задере голову* (півень).... *і витупцьовує-витупцьовує дриґульками! Ніби й справді танцює.* (нм.

Дриженéць, нця́, *м.*=**Драглі 2.** Вх. Зн. 16.

Дрижени́на, ни, *ж.*=**Дриженець.** Желех.

Дрижифі́ст, фоста́, *м.* Пт. горихвостка, Phoenicurus. Вх. Зн. 16.

Дриз, за и **зу,** *м.* Хворостъ. **Нема ні дри́за, зу.** Нѣтъ ни прутика. Мнж. 179; нѣтъ ничего. Мнж. 162.

Дри́за да́ти. Побѣжать, убѣжать. *Як дав дриза, дак так тільки п'ятами залопотів.*

Дризну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Побѣжать, удрать. *Злякавсь Хома.... та кинувши москаля* (що вів на мотузці), *як дризне, так тільки й бачили Хому.* Рудч. Ск. II. 176.

Дриль, ля, *м.* Снарядъ для сверленія.

Дрилюва́ти, лю́ю, еш, *гл.* 1) Сверлить дрилем. 2) Очищать крыжовникъ, смородину и т. п. отъ косточекъ.

Дри́ля, лі, *ж.* Дырка, просверленная дрилем.

Дри́мба, би, *ж.* 1) Пружинный музыкальный инструментъ изъ желѣза: его во время игры держатъ въ зубахъ, производя звукъ ударами пальца. 2) Неряха. 3) Женщина легкаго поведенія.

Дри́мба́ти, ба́ю, еш, *гл.* Танцовать, подплясывать. *Найду собі цимбали, щоб ніженьки дримбали.* Чуб. V. 1155.

Дри́ндати, даю, еш, *гл.* О лошади: бѣжать рысью. Вх. Уг. 237.

Дри́ндом, *нар.* Рысью. *Дриндом іде кінь.* Вх. Уг. 237.

Дри́пи, пів, *м. мн.* и **дри́пя, пя,** *с.*

Тряпье. *Ти б свос дрип'я узяв, нехай не валяється отут.*

Дриску́ля, лі, *ж.*=**Дрислівка 2.** Желех.

Дрисли́вий, а, е. Часто страдающій поносомъ.

Дрисли́виці, виць, *ж. мн.*=**Дрисля** *На твого сина плаксивиці, дрисливиці.... і вся нечистота, а на мою дочку чистота, красота зо всіх сторон.* Чуб. I. 118.

Дрисли́вка, ки, *ж.* 1) Дыня, имѣющая много жидкости въ срединѣ и вообще мягкая. 2) Слива скороспѣлка. Аф. 394.

Дри́сля, лі, *ж.* 1) Поносъ. Закр. 2) Раст. См. **Пшінька.** Лебед. у.

Дри́слявка, ки, *ж.*=**Дрислівка 2.** Желех.

Дрисля́чий, а, е. Относящійся къ поносу.

Дрисна́, ні, *ж.*=**Дрисля.**

Дриста́ти, щу́, щеш, *гл.* Страдать поносомъ.

Дристоко́з, зу, *м.* Раст. Crocus reticulatus ЗЮЗО. I. 120.

Дристу́н, на́, *м.* 1) Страдающій поносомъ. 2) Раст. Polygonum lapalifolium. Шух. I. 22. Ум. **Дристуне́ць, дристу́нчик.**

Дристу́ха, хи, *ж.* 1) Страдающая поносомъ. 2) Разжиженный слой земли, встрѣчающійся при копаніи, напр., колодца на большой глубинѣ. 3)=**Дрислівка 1.**

Дрись! *межд.*, выражающее звукъ при испражненіи поносомъ.

Дри́шля, лі, дри́шня, ні, *ж* =**Дрисля.**

Дріб, дро́бу, *м.* 1)=**Дрібок.** Чуб. V. 1158. 2) Дробь ружейная. Аф. 394. 3)=**Дробина.** 4) Недойныя овцы. Шух. I. 190.

Дрі́бен, *прил.*=**Дрібний.** *А не піде дрібен дощик без чорної хмари.* Мет. 85.

Дрі́бка, ки, *ж.*=**Дрібок.** *Соли дрібка.* Рк. Левиц. **Дрі́бку.** Немного. *Дрібку постояти і поговорити.* Вх. Зн. 16.

Дрібкова́тий, а, е. Большими крупинками, въ кусочкахъ (о соли и т. п.). См. **Дрібчатий.**

Дрі́бни́й, а́, е́, усѣч. форма: **дрі́бен.** 1) Мелкій, дробный, небольшой, маленькій. *Дрібні речі у кошик поклала.* НВолын. у. *А я ж тую дрібну ряску зберу у запаску.* Мет. 8. *Заганяла дрібні пташки до бору.* Чуб. Ш. 251. *Сію конопельки дрібні зелененькі.* Нп. *Шкода як умре, бо дрібні діти має.* Каменец. у. 2) Мелкоузорчатый. *Вийди, вийди, дівчиноньку, під вербу густую, нехай же я подивлюся на плахту дрібную.* Мет. 241. 3) Густой, частый. *Дрібен дощик іде.* Нп. *За дрібними слізоньками світоньку не бачу.* Мет. 21. Когда говорится о слезахъ, существительное часто опускается. *Дрібними вмився. Покотились дрібненькі з очей.* О 1862. X. 2. **Дрібни́й лист.** Мелко и густо исписанное письмо. Грин. Ш. 677. Ум. **Дрібне́нький, дрібне́сенький, дрібню́ній.** *Та й знов мережать захожусь дрібненьку книжечку.* Шевч. 549. *Листячко дрібнесеньке.* Кв. II. 163. *Дрібнюні, як пшоно, червоні квіточки.* Константиногр. у.

Дрібни́стий, а, е=**Дрібний.**

Дрібни́ти, нію́, ни́ш, *гл.* Рѣзать, крошить, разбивать, раскалывать мельче, чѣмъ нужно. *Не дрібни бо так сахарю: хай більші грудочки будуть.* Харьк. *Не дрібни локшини: я дуже дрібної не люблю.*

Дрібни́тися, нюся, ни́шся, *гл.* Раздробляться, измельчаться. *Сахарь дрібниться на маленькі грудочки.* Кролев. у.

Дрібни́ця, ці, *ж.* 1) Мелочь, пустякъ. 2)—**пла́хта.** Мелкоузорчатая плахта. *Вийди, вийди, молодице, з відром по водицю, нехай гляну, подивлюся на плахту дрібницю.* Чуб. V. 675. *Виткала молода дівчина дві плахти дрібниці.* Лавр 162. 3) *мн.* **Дрібни́ці.** Мелко заплетенныя косы. Св. Л. 2. *Росчесала русу косу, заплела в дрібниці.* Гайсин. у. 4) Родъ сѣти для ловли рыбы въ Днѣстрѣ. Браун. 12. Ум. **Дрібни́чка, дрібни́ченька.** Ном. № 14029. *Ой плахотка-дрібниченька по тросточці червцю.* ЗОЮР. II. 241.

Дрібні́сінький, а, е. Очень мелкій, очень маленькій, очень густой и пр.

Дрібні́сінько, *нар.* Очень мелко, очень густо, очень подробно и пр

Дрібні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Мельчать.

Дрі́бно, *нар.* Мелко; густо, часто. *Понабивано каміння дрібно-дрібно, неначе горохом вислано.* Стор I 146. *Багатий дрібно крає.* Ном № 1451. *Бий та й дрібно, щоб знали, чий син.* Ном. № 9297 на стр. 289. *Як музика дрібно грає,—я слухати люблю.* Гол. VI. 447. 2) Подробно. *Потім все дрібно росказала, кого до пекла провожала.* Котл. Ен. Ш. 37. Ум. **Дрібне́нько, дрібне́сенько.** *Дрібно, дрібнесенько русу косу заплела.* МВ. I. 134. **Дрібне́нько ходи́ти.** Ходить мелкими шажками. *Може ту, мамо, сватать, що дрібненько ходить?* Мет. 238.

Дрібногля́д, ду, *м.* Микроскопъ. *Микроскоп по нашому можна назвати дрібногляд.* Ком. II. 88.

Дрібноголо́вий, а, е. Пустоголовый, ограниченный. *Дрібноголове панство кепкує з рідної мови.* К.

Дрібнолúстий, а, е. Мелколистый. *Дрібнолиста груша.* МВ. II. 74

Дрібно́та, ти, *ж.* Мелюзга, мелочь. *Тоді то вже орда значних людей у полонь залюбки брала, а дрібноту панів без жалю стинала.* К. Хмельн. 66. *Дрібна дрібнота.* К. Кр. 23. Ум. **Дрібнбтка, дрібно́тонька.**

Дрібню́нiй, я, е. Ум. отъ **дрібний.**

Дрібняки́, ків, *м. мн* Мелкія деньги. Вх. Зн 16.

Дрібо́к, бка́, *м.* Кусочекъ, крупинка (о соли, напр.). *І не раз, і не два траплялось, що в хаті не було ні дрібка соли, ні сухого сухаря.* Левиц. I. 73. Ум. **Дрібо́чок.**

Дріботáння, ня, *с.* Неразборчивая болтовня скороговоркой. *Таке якесь дріботання в його, що я й не розберу, що він і росказує.* Новомоск. у.

Дріботáти, бочý, чеш и **дріботíти, бочý, тúш,** *гл.* 1) Говорить очень скоро. *Оце було й дивиться він на тебе і дріботить тобі, а дума певно о чімсь другім.* Сим. 199. *Мовчки слуха, що дріботить йому вона.* Греб. 357. 2) Мелко ступать, частить ногами. *Цей кінь щось не дурно ногами дрібоче. Як було вдарять музики в струни, Марина не встоїть і не втерпить! Вже й б'є тропака і дріботить.* Левиц. I. 12.

Дріботýн, на́, *м.* Говорунъ, много и быстро говорящій, болтунъ. *Дивиться він на тебе й дріботить тобі (дріботун був старий).* Сим. 199.

Дріботýха, хи, *ж.* Говорунья, болтунья. *Що вже й дріботуха вона, то й Боже! Усе дрібоче, усе дрібоче!* Новомоск. у.

Дрібо́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дрібок.**

Дрібошúти и **дрібушúти, шý, шúш,** *гл.* Дѣлать быстро слѣдующія одно за другимъ движенія. *Взяв москаль ціпа і почав швидко-швидко ним дрібушити.* Грин. II. 207. Поэтому **дрібошити=дріботати 2.** *Кінь.... дрібошив ристю.* Левиц. I. 484.

Дрібýшечки, чок, *ж. мн.* Ум. отъ **дрібушки.**

Дрібушúти. См. **Дрібошити.**

Дрібýшки, шок, *ж. мн.* 1) Родъ игры: берутся вдвоемъ за руки и поставивъ носки къ носкамъ, кружатся, приговаривая: *„дрібу-дрібу, дрібушечки!“* 2) Танецъ, также мелкія па въ танцахъ. *Ті „дрібушки“ танцювали, ті садили гопака.* Сніп. 136. *Настя вийшла у танець.... виробляла дрібушки.* Левиц. Пов. 111. 3) Мелко заплетенныя косы. Гол. Од. 60. *Поплела коси у сами маленькі дрібушки і вінком на голову поклала.* Кв. I. 50. *Не плести кісоньки утрое, заплети кісоньку в дрібушки* Мет. 205. Ум. **Дрібýшечки.** Ив. 77.

Дрібцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Дѣлать мелкія па, частить танцуя. *Який там він прудкий? Дробцює й ноги вкупі, і тільки гупотить, товче мов просо в ступі.* О. 1861. VIII. 50.

Дрібча́тий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). Рк. Левиц. См. **Дрібковий.**

Дріб'язкúй, дріб'язкóвий, а, е Мелочной

Дріб'язок, зку, *м.* 1) Мелочь, мелкія вещи. *Оце забув купити олії. Стілько дріб'язку було, що як його й не забути купи соли, купи риби, меду, мила, олії,— от і забудеш що небудь, випаде з голови.* Кіев. у. 2) Маленькія дѣти. *Там того дріб'язку повен запічок.* 3) Мелкій скотъ. *В мене овець ватага, а дійнику без ліку, а дріб'язку як піску.* Лавр. 77. 4) **На дріб'язок, на дріб'язки побúти.** Побить на мелкіе кусочки. Грин. II. 243.

Дрівітня, дрівотня, дрíвутня, ні, *ж.* Бревно, на которомъ рубятъ дрова, а также и мѣсто, гдѣ оно находится. *Хлопці щось робили та й покинули сокиру, устромивши у дрівотню.* Косг. (О. 1862 VI. 46). *На дрівітні дров ні поліна.* ЗОЮР. I. 220. *А турки, що тріски на дрівітні, валяються кучами.* ЗОЮР. I. 291. *Чи пересуне що, чи переложить, а сама зирк із комори на дрівотню.* Кв. II. 160.

Дрівця́, вéць, *с. мн.* Ум. отъ **дрова.**

Дрігавúця, ці, дрігвá, ви́, *ж.* Студенистая масса или что либо подобное ей. *Ще за старих панів вівці такі вже сити були, що як ідуть—аж дрігавиця дріготить.* Лубен. у. *Там і вівці ситі, як дрігва, аж шкура ходором ходе.* Лубен. у.

Дріготá, ти́, *ж.* Дрожь.

Дріготíти, чý, тúш, *гл.* Дрожать. *Дріготиш, як зімою хорт.* Ном. № 651.

Дріжаки́, кі́в, *м. мн.* Дрожь. **Дріжаки́ і́сти.** Трястись отъ холода. *Пархім ходить та, голодний, дріжаки їсть по холодній зорі, не маючи у віщо й одягтись.* Кв. *О, та й змерз же я цупко!... Та й дріжаків наївся!* Кв. I. 5. **Дріжаки́ ска́чуть у душі́.** Страшно становится, нападаетъ страхъ. *Йдуть хлопці.... в душі дріжаки скачуть, Господи, Господи! що то буде?... Кожному в голові був той екзамен.* Св. Л. 215

Дріжа́ння, ня, *с.* Дрожаніе, дрожь. Ком. II. 34. *Насупляні брови, чорні, гострі очі, твердий погляд, товстий голос,—все те обсипало її спину дріжанням.* Левиц. I. 332.

Дріжа́ти, жу́, жи́ш, *гл.* Дрожать. Стор. I. 84. *Дріжить як мокрий хорт, зубами знай цокоче.* Греб. *Гей як вискочив козак Нечаєнко сам конiченька сідлати, гей під конiченьком, гей під вороненьким стали ніженьки дріжати.* Нп.

Дріжджи́ти, джу́, джи́ш, *гл* Класть дрожди (въ тѣсто и т. п.). *Загадав Іван ся женити, з м'якини пиво варити, кропивою хмелити, а глиною дріжджити* Рк. Макс.

Дрі́жджі, джів, дрі́жчі, чів, *м. мн.* Дрожди. *Росте, як на дріжджах.* Ном № 8611. *Пішов, як рак по дріжджі.* Ном. № 10981. *Пухла така, наче на дріжчах зійшла.* МВ. I. 113. *А тут, не тобі кажучи, ростуть дочки як на дріжчах.* Левиц. I. 140.

Дрі́жова, ви, *ж.* Трясина

Дрі́жчі. См. **Дріжджі.**

Дрі́зд, дрозда́, *м.*=Дрозд. Вх. Пч. II 15.

Дрі́зки, зок, *мн.* Щепки, черенки, кусочки, дребезги. Ум. **Дрі́зочки.** *Строщити на дрізочки.* Ном. № 3866.

Дрійну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Толкнуть, лягнуть. *Не підходь до коня близько, а то ногою дрійне.* Херс. у.

Дрік, дро́ку, *м.* 1) Раст. дрокъ, Genista tinctoria. Лв. 99. *А в городі чистоколі два кущики дроку.* Мет. 70. *Оці квітоньки так, каже, звуться, а оця травиця так.... оце березка, оце чебрець, оце дрік.* Сим. 2) Оводъ.

Дрі́ма, ми, *ж.* Родъ весенней хороводной игры.

Дрімак, ка́, *м.* Соня. **З дрімако́м ся вітає.** Онъ дремлетъ, спитъ. Вх. Лем. 411.

Дрима́ння, ня, *с.* Дреманіе. *Хилив її сон якийсь, якесь невпокійне дріманя* МВ. (О. 1862. I. 91).

Дрима́ти, ма́ю, еш. *гл.* Дремать. *Як спить, то не їсть, а як їсть, то не дрімає.* Ном. № 5742. *Зирнув місяць тихесенько з-за чорної хмари: дрімай, дрімай, Туреччино, до новоі кари.* Морд. (Млр. л. сб. 66). *Стали спочивати, став Марко дрімати.* Мет. 100.

Дрима́тися, ма́ється, *гл. безл.* Клонить ко сну. *Став кунь вороний спотикатися, мені молодому да дріматися.* Млр. л. сб. 242. *Дрімається мені.* Федьк.

Дрі́мки, ків, *мн.* Дремота. *Соньки-дрімки в головоньки.* Мил. 36.

Дрімли́вий, а, е. Наводящій сонъ. Мил. 37. *Ой спи, дитя, без сповитя, поки мати з поля прийде та принесе три квіточки: одна буде дрімливая, друга буде сонливая, а третя щасливая.* Макс. (1849), 95. *Вітрець дрімливий якийсь паше.* МВ. II. 78.

Дрімли́виці, виць, *ж. мн.* Расположеніе къ дремотѣ, дремота. *На мого сина дрімливиці, сонливиці і сплячки.* Чуб. I. 112.

Дрімлю́х, ха, *м.*=**Дрімух.** Подольск. г См. **Дремлюга.**

Дрімлю́чий, а, е Сонливый, расположенный къ дремотѣ.

Дрімни́виці, виць, *ж. мн.*=**Дрімливиці.** Мил. 34.

Дрімни́ці, ни́ць, *ж. мн.*=**Дрімки, дрімливиці.** *А соньки в головоньки, а дрімниці в очиці.* Мил. 36.

Дрімо́та, ти, *ж.* Дремота. Левиц. I. 9. *Ой ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота.* Мет. 2. *Ой на кота воркота, на дитину дрімота.* Макс. *Цвіти ж собі, живи собі самотою, самотою, втішай себе солодкою дрімотою, дрімотою* К. Досв. 49.

Дрімý́х, ха, *м.* Пт. Козодой, Caprimulgus europaeus. Вх. Пч. II. 9. См. **Дрімлюх.**

Дрімýчий, а, е. Объятый дремотой, дремлющій. *Тихенько дрімучий Прут далі тече.* Млак. 3.

Дрі́па, пи, *ж.*=**Задріпа**? *Уродиться ж дріпа, мов червива ріпа.* Ном. № 8499.

Дрі́пло, ла, *с. об.* Дрянь, оборвыпъ. *Ми робимо, ми жнемо, ми в коломазі, а вони, не робивши вихорошуються; старе дріпло—і те шубу яку напірить.* Г. Барв. 33.

Дріт, дро́ту, *м.* Проволока. Вас. 199. *Єсть у мене нагаєчка з кінця дротом шита.* Млр. л. сб. 337. Ум. **Дро́тик.** Драг. 79. **Дротóчок.** *Я ж думала, що нагаєчка з платочка, аж то вона із проклятого дроточка.* Нп.

Дрітáрь, ря́, *м.* Проволочникъ. Вх. Уг. 237.

Дрітовáч, ча, *м.*=**Дрітарь.** Вх. Уг. 237.

Дріть, дро́ти, *ж.* Сплетенная вдвое мѣдная проволока, употребляющаяся въ гуцульскихъ издѣліяхъ. Шух. I. 275, 312.

Дрі́чний, а, е=**Ґречний.** Lutskay, Grammatica slavoruthena, 168. Вх. Уг. 237. *Ой дівчата, ой сестриці, приходят м'ясниці, як нас возьмуть дрічні хлопці,— будем молодиці.* Гол. II. 431.

Дробеля́ва, ви, *ж.*=**Дрібнота.** Вх. Лем. 411.

Дробелячів'я, в'я, *с. соб.* Овцы и козы. Вх. Лем. 411.

Дробина́, ни́, *ж. соб.* 1) Домашнія птицы. Сим. 137, 142. К. Дз. 214. 2) Мелкія пресмыкающіяся, также черви. **Хай йсму́ дробина́ сни́ться!** — нехорошее пожеланіе мертвому. Мнж. Ск. 179. 3) Дрова изъ тонкихъ вѣтокъ. Каменец. у. 4) Мелкія вещи. НВолын. у. 5) Мелкія деньги. НВолын. у. 6) Мелкіе куски. *Посікли Ігнатка, посікли братка на.... дробину.* Молодик. (1843). 141.

Дробúнник, ка, *м.* 1) Пастухъ гусей. 2) Дворъ и хлѣвъ, гдѣ содержатъ домашнюю птицу.

Дробúнниця, ці, *ж.* Женщина, присматривающая за домашней птицей.

Дроби́ти, блю́, биш, *гл.* Рѣзать на мелкіе куски. *А мій милий тісто дробить, а я рада, що й то робить.* Грин. Ш. 314. 2)=**Дріботіти 2.** Шух. I. 80.

Дроби́тько, ка, *м.* Говорящій скоро и невнятно.

Дробівни́ця, ці, *ж.* Дробница (мѣшокъ или сосудъ для храненія дроби). *І пистоль, і дробівниця, і мушкет важучий.* Щог. В. 98.

Дробови́к, ка́, *м.* Охотничье ружье. Аф. 394. Ум. **Дробовичóк.**

Дробува́тий, а, е. Большими крупинками (о соли и т. п.). *Дробувата сіль.*

Дроб'я́та, б'я́т, *с. мн.* Овцы. Желех. Шух. I. 84.

Дрбва, дрів и **дров**, *с. мн.* Дрова. *У пеклі все тепло, а пойди в рай, то й дровами дбай.* Ном. № 200. Ум. **Дрівця́.** Рудч. Ск. II. 7. *А ну, синку, роскидаймо хлівець та нарубаймо дрівець.* Ном. № 10289. *Василь на всі празники нарублює дрівець.* Кв. II. 160.

Дрови́на, ни, *ж.* Полѣно дровъ. *Треба, шоб гола піч ніколи не була, класти на ніч у неї дровину.* ХС. Ш. 50.

Дровиня́ка, ки, *ж.* Большое полѣно дровъ, бревно. *Дві дровиняки, чотирі коляки, восім дір, дев'ята щіль.* (Загадка: ярмо). ХС. Ш. 64.

Дрові́тник, ка, *м.* Дровникъ. Радодомысл. у. (Рк. Левиц.).

Дровітня, ні, *ж.*=**Дрівітня.** *Пішов дрова рубати, на дровітню лїг спати.* Нп. *Як тріски літають-скачуть з під сокири на дровітні, розпинають лихі люде наші кості беззащитні.* К. Псал. 315.

Дровни́к, ка́, *м.* Дровяной сарай.

Дро́вно, на, *с.*=**Дровина.** Вх. Лем. 411.

Дровосо́з, за, *м.* Работникъ на сахарномъ заводѣ, возящій дрова. НВолын. у.

Дровору́б, ба, *м.* Дровосѣкъ.

Дровору́бня, ні, *ж.* Мѣсто, гдѣ рубятъ дрова. Міус. окр.

Дров'яни́й, а́, е́. Дровяной, изъ дровъ. *Дров'яний жар у печі.* Константиногр. у.

Дрожа́чка, ки, *ж.* Раст. Briza media Шух. I. 20.

Дрозд, да́, *м.* Шт. Дроздъ, Turdus vulgaris.

Дроковúстий, а, е. Капризный, раздражительный.

Дроковúця, ці, *ж.* Жаркое врѣмя въ маѣ и іюнѣ, когда скотъ подвергается нападенію оводовъ и мечется изъ стороны въ сторону (дрочиться). *Чого ти головою крутиш, мов той цап у дроковицю?* О. 1861. XI.

Дропа́к, ка́, *м.* Родъ танца, трепака. *Ой пішла б я на музики.... да вдарила дропака.* Нп. **Дропака́ да́ти.** Убѣжать. *Чим дуж дав відтіль дропака.* Котл. Ен. II. 16.

Дро́тик, ка, *м.* Ум. отъ **дріт.** 2) Прутокъ чулочный. МВ. (1862. I. 40).

Дроти́на, ни, *ж.* Проволока.

Дро́то́вий, а, е=**Дротяний.** *Доротова струнка.* КС. 1882. VIII. 282. *Нагайка дротовая, чорним шовком шита.* Чуб. V. 621.

Дротóчок, чка, *м.* Ум. отъ. **дріт.**

Дротяне́нький, а, е. Ум. отъ **дротяний.**

Дротяни́й, а́, е́. Проволочный. Рудч. Ск. I. 60. *Ольми, сину, дротянії віжки, зв'яжи милій рученьки і ніжки.* Млр. л.

сб. 209. **Дротяна́ запа́ска.** Запаска съ вотканной въ нее канителью. Шух. I. 132. Ум. **Дротяне́нький.** *Нагаєчка дротяненька, а я молоденька, у тіло влипас, кров'ю залипає.* Чуб. V. 494.

Дротя́нка, ки, *ж.* **Нага́йка дротя́нка.** Нагайка, сдѣланная изъ проволоки. *Не питайся, брате, чи дужа-здорова, запитайся, брате, яка моя доля: шовкал хусточка в руках моїх стіліа, нагайка-дротянка кров'ю обкипіла.* Мет. 281. 2) Раст. Juncus trifidus. Лв. 99. Ум. **Дротя́ночка.** Чг. 26. *Нагаєчка-дротяночка у три дроти звита.* Чуб. Ш. 111.

Дрохва́, ви́. *ж.* Дрохва. Грин. II. 158, 157. О. 1861. XI. 100. *Зосталась царица серед степу одним одна. Однак не покида її Господь: підійде до неї дика коза, от вона подоїть молочка та й нап'ється; налітають до неї дрохви, хохітва і нанесуть яєчок.* Стор. I. 74. *По кущах між дерезою ходять дрохви табунами.* Щог. В. 53.

Дрохвеня́, ня́ти. *с.* Дрохва-дѣтеныш. Ум. **Дрохвеня́тко.** Аф. 394.

Дрохви́н, дрохви́ний, а, е. Принадлежащій дрохвѣ, относящійся къ дрохвѣ. *Дрохвині яйця.* Сим. 233.

Дрохви́ч, ча́. *м* Самецъ дрохва. Стор. II. 23.

Дрохви́чка, ки, *ж.* Самка дрохва.

Дрочи́ти, чу́, чиш, *гл.* Дразнить, сердить, раздражать. *Бога не гніви, а чорта не дрочи.* Ном. № 5871. *Пусти мене, мамо, я й не забаруся, тільки хлопців подрочу та й назад вернуся.* Лавр. 32.

Дрочи́тися, чу́ся, чишся, *гл.* 1) Метаться изъ стороны въ сторону отъ укусовъ оводовъ (о скотѣ). 3) Сердиться, бѣситься, капризничать. *Оханися ж, не дрочися, не басуй, Панаску!* Мкр. Н. 9. 3) Дразниться. *Ти дрочишся з мене.* Драг. 51.

Дрочли́вий, а, е. Легко раздражаемый укусами оводовъ и мечущійся подъ вліяніемъ ихъ (о скотѣ). См. **Дрочитися.** *Як корова отелиться, то принісши теля у хату, зараз затуляють одежою, або чим другим, пічку, щоб не дрочливе було після.* Чуб. I. 50.

Друба́к, ка, *м.*=**Гробак.** Шух. I. 23.

Дру́бен, бна, не=**Дрібен.** *В полі, мати, друбен дощик іде, ой той мені ранонько прошв.* Чуб. V. 876. Ум. **Друбне́нький.** *Бодай же вам, панове-молодцове, да три літа боліти, а що ви мене посиротили і друбненькі діти.* Млр. л. сб. 191.

Друбо́к, бка́, *м.*=**Дрібок.** *Мені небагацько треба: соли друбок, хліба гиматок та горілки чарка.* Ном. № 12175. Ум **Друбо́чок.** *Нема соли друбочка.* Чуб. V. 496.

Друбу́шки, шок, *ж. мн.*=**Дрібушки** 3. Стор. М. Пр. 9.

Друг, га, *мн.* **дру́зі,** *м.* 1) Другъ. *Без вірного друга велика туга.* Ном. № 9021. *Годі тобі жити за тихим Дунаєм: ми на тебе, друже, давно вже чигаєм.* К. Досв. 28. *Разом, друзі! крикнув Карно.* Левиц Нов. 350. *Не так тії сто братів, як сто друзів.* Ном. *Рече Христос до Івана, свого друга.* Чуб. III. 21. 2) Мужъ (въ пѣсняхъ). *Ой пійду я, не берегом—лугом: чи не зострінуся з несуженим другом.* Мет. 94 *Слала Маруся до Юрочка: мій Юрасеньку, мій друже вірний!* (Свад. пѣсни о новобрачныхъ). Мет. 184. Ум. **Дружо́к.** Чуб V. 1004.

Друга́к, ка́, *м.* 1) Теленокъ или жеребенокъ на второмъ году жизни 2) Второй рой, вышедшій въ то-же лѣто изъ одного и того-же улья.

Дру́гий, а, е. 1) Другой; иной. *Один сидить конець столу, мед-вино кружає, другий сидить біля його, на скрипочку грає.* Мет. 8. *Але він тут собі другий, ніж у нашому селі.* Кв. II. 296 *В місті добре тілько кому небудь калач купувать, а не що друге.* Ном. № 10184. 2) Второй. *Уже й другого сина діждали собі.* Харьк. **Дру́гого дня.** На другой день. Каменец. у

Другиня́, ні, *ж.* Подруга. *За царицю другині до царя в гостину серед радощів весільних як голубки линуть.* К. Псал. 110.

Другоря́дний, а, е. Второстепенный. Желех.

Друґа́р, ра́, *м.* Рукоятка рулеваго весла у плота. См. **Керма.** Шух. I. 181.

Дру́жба, би, 1) *ж.* Дружба. *Услужіте мені службу, покажіте дружбу.* Кв. I. 34. 2) *об.* Одинъ изъ супруговъ; замужняя женщина или женатый мужчина. *Позбірались судді-сенатори, присудили йому женитися, тому молодому князеві, і їде він шукати собі дружби, а за їм великий поїзд.* ЗОЮР. II. 61. *І ти дружба, і я дружба,— оба 'сьмо сі дружби, ой вже ми ся додружбили вояцької служби.* Гол. II. 803. Въ одной сказкѣ употреблено въ устахъ дѣвушекъ о молодомъ царевичѣ повидимому въ смыслѣ: молодой человѣкъ, могущій быть женихомъ: *Приходить він до будинок, аж вийде три дочки тієї баби на рундук....*

Який ти, кажуть, дружбо, хороший, да уб'є тебе наша мати. ЗОЮР. II. 51—52. 3) *м.* Товарищъ жениха на свадьбѣ, приглашенный имъ изъ числа парней; шаферъ. Чуб. IV. 95—96. Иногда это значитъ тоже, что и **дружко**. Чуб. IV. 182. Гол. IV. 432. Ум. **Дру́жбонько, дружби́ненько**. Маркев. 132. Грин. Ш. 498. *Поїляю, Марусю, на поріг: то їде дружбонько воріг твій, та несе коровай на віці, білее завивало на тарільці.* Мет. 207.

Дружбарт, та, *м.* Родъ игры въ карты. *Давай різати в мар'яша, в дружбарта, а хто і просто в візка.* Св. Л. 222.

Дружби́ненько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба**.

Дру́жбити, блю, биш, *гл.* Быть **дружбою**, шаферомъ на свадьбѣ. Вх. Лем. 411. *Було б тобі не дружбити, було б тобі свині пасти.* Насмѣшл. свад. пѣсня. Рк. Макс.

Дру́жбів, бова, ве. Принадлежащій **дру́жбі**. Грин. Ш. 506. *Дружка за столом надіває дружбову шапку.* О. 1862. IV. 18.

Дру́жбонько, ка, *м.* Ум. отъ **дружба**.

Дру́женька, дру́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дружка**.

Дру́женько, ка, *м.* Ум. отъ **дружко**.

Дружи́на, ни, 1) *об.* Каждый изъ супруговъ—какъ мужъ, такъ и жена. *Да поможи, Боже, на рушничку стати: тоді не розлучить ні батько, ні мати, ні чужая чужина, коли судилася дружина.* Мет. 53. *З великою худобою битись да сваритись, з хорошою дружиною на світі нажитись.* Мет. 83. *Ой як буду, моя матусенько, да я в війську помірати, приймай мою вірную дружину да за рідну дитину.* Мет. 241. *Чоловіче мій, дружино моя, завіз ти мене, де роду нема.* Мет. 246. 2) *ж.* Товарищи, дружина, слуги. *Хвалиться стрілкою перед дружинкою: да нема у дружини такої стріли, як у самого пана Івана.* Чуб. Ш. 288. Ум. **Дружи́нка, дружи́нонька, дружи́ночка.** Чуб. Ш. 288. Маркев. 136. Грин. Ш. 429. Мил. 205. *Що білая лебедина Дунай сколотила, невірная дружинонька жалю наробила.* Чуб. Ш. 137. *Негідняя дружиночка молодому світ зав'яже.* Чуб. V. 31. *Борейкова дружинонька волає долами; один каже до другого: „Вже пана не мами".* Гол. I. 14.

Дружи́ти, жу́, жиш, *гл.* 1) Дружить. *З москалем дружи, а камінь за пазухою держи.* Ном. № 819. 2) Поступать по дружески. *Другу дружи, а другого не гніви.* Ном. № 9531. 3) Женить или отдавать замужъ. Мил. 218. *Тому сина женити.. тому дочку дружити.* О. 1861. XI. Св 30. 4)—**собі**. Брать въ жены. *В тебе сини в царя служать, царівочку собі дружать, в царя дочку заручили та й додому пригостили.* Гол. IV. 551. Ум. **Дружи́тоньки**. *Мої любі вечерниченьки! Вже ж бо мі на вас не ходитоньки, з панянками не дружитоньки.* О. 1862. IV. 4.

Дружи́тися, жу́ся, жишся, *гл.* 1)= **Дружити** 1. *Слабий з дужим не борись, голий з багатим не дружись.* Ном. № 1417. 2) Жениться. *Не хтів а ні дружитись, а ні дома жити—чумакував.* МВ. I. 65.

Дружи́тоньки. Ум. отъ **дружити**.

Дру́жка, ки, *ж.* 1) Молодая дѣвушка изъ приглашенныхъ невѣстой быть на свадьбѣ; одна изъ **дружок** носитъ названіе **ста́рщої**. *Завтра заплети кісоньку в дрібушки, та вже ж тобі не ходити в дружки!* Мет. 206. *Ой брязнули на дворі цимбали, озвалися у сінях бояри, заспівали дружки у світлиці, забилося серце у вдовиці.* К. Досв. 120. 2) Подруга. *Ой хвалилася гречная панна своїми косами перед дружками.* Чуб. Ш. 299. Ум. **Дру́женька, дру́жечка.** Грин. Ш. 496, 433, 476 *Сідайте сюди, дівчата.. от же вам і ложечки, брусуйте, друженьки, брусуйте.* Кв. *Есть у мене служечка, старшая дружечка.* Мет. 193. *Усі дружечки по лавах сіли, а Ганнуся на посаді.* Нп.

Дружкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій **дружкові**.

Дружко́, ка́, *м.* Приглашенный родителями жениха женатый мужчина; онъ распоряжается свадьбой. МУЕ. Ш. 93 Сим. 11. КС. 1883. II. 380. *На тарілку положать рушник і дадуть дружкові, піддружому і старостам.* Мет. 190. *Аж ось крикнув дружко: „старости, пани підстароści! благословіте молодих вивести з хати на двір погуляти.* Кв. I. 14. Ум. **Дру́женько, дру́жонько.** Грин. Ш. 436. *Одчиняйте сватам хату, друженькам пивницю.* Нп.

Дружкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть **дружко́м** или **дру́жкою** на свадьбѣ. Грин. Ш. 437. Алв. 64, 96. *Було б тобі, дружку, не дружкувати, було б тобі свині пасти.* Грин. Ш. 457. *Чи ти вже дружкувала коли?* Полт.

Дру́жній, я, е. 1) Дружественный,

дружный. Г. Барв. 138. *Дружня розмова.* К. Досв. 93. *Дружній череді вовк не страшний.* Ном. № 10747. 2) Принадлежащій другу. *Дружню жінку взяв до себе.* Ум. **Дружнéнький.**

Дру́жність, ности, *ж.* Дружная жизнь, дружелюбіе. *Та то тільки кажуть, що у них дружність, а вони дома їдяться, як ті собаки.* Канев. у.

Дру́жно, *нар.* Дружно, въ согласіи. *З хазяїном я жив дружно.* Стор. І. 228. Ум. **Дружнéнько.** *Жили дрýженько ті дві жінки, мов би кури або ятрівки.* Сніг. 207.

Дру́женько, ка, *м* Ум. отъ **дружко.**

Дру́жчити, чу, чиш, *гл.* Быть дружкою. *Дружечка пишненька.... не дружчила нікому, перший раз ся придало і то ся не вдало.* О. 1862. IV. 6. См **Дружкувати.**

Дру́зки, (ків? *м.*), *мн.*=**Дрізки.** *Галери в друзки порозліталисъ.* К. Бай. 93.

Друзь, зя, *м.*= **Друг.** *Чи не вб'єте або чи не скараєте вірного мого друзя.* Мет. 403.

Друзя́ка, ки, *м.* Другъ, пріятель, услужливый. *Що, як би таких друзяк приплило хоч дві чайки до Кермана, як я пропадав там у неволі?* К. ЧР. 7. *Є ви товариші, друзяки? Собаки, а не товариші.* Мир. ХРВ. 276. *Парень молодий, друзяка, роботящий, смирний, не п'ющий і вже ні з ким не заласться.* Кв. І. 167.

I. **Друк, ку,** *м.* Печать, печатаніе. *Подали до друку у „Основу".* К. (О. 1862. III. 30). *Писав, щоб я слав йому до друку. А що тепер не перейшло через редакцію до друку, мусить зоставатись до иншого часу.* Передм. до Кобзаря Шевч. вид. Кожанчикова, стр. 1.

II. **Друк, ка, дручóк, чка́,** *м.*=**Дрюк, дрючок.** *Бив, бив, та ще й друк кинув.* Ном. № 4023. *Вирубав дручка та й подає чортові в яму, щоб його.... витягти.* Рудч. І. 57. Ум. **Дручя́га.**

Друка́рня, ні, *ж.* Типографія. *Позбіравъ, що було у мене писаного по нашому ... одніс у друкарню, — от вам і книжка.* Греб. 407. *Ось нехай лиш Господь нам допоможе зложити докупи обидва береги Дніпрові, тогді ми позаводимо усюди правнії суди, школи, академії, друкарні,—піднімемо Вкраїну вгору.* К. ЧР. 132. *А при школах споружалися друкарні, щоб і книжками свою віру боронити, а унію і католицтво зневажати* К. Хмельн., 47.

Друка́рський, а, е. Типографскій.

Друка́рь, ря́, *м.* Типографщикъ.

Друкванúця, ці, *ж.* Юбка изъ синей выбойки. Вх. Лем. 411.

Друкі́вля, ля, *с.* Шрифтъ? *Як се ті книжки друкують? Там є друківля таке, що його прикидають, чи що?* Врацл. у.

Друкóваний, а, е. Печатный. *Друкована словесність.* К. XII. 114. *Як же піднялися братства церковні свою.... віру од Унії наукою церковною, книжками друкованими та школами братськими боронити.* К. Хмельн. 123. 2) Ученый (иронично). *Такі, бачите, люде: все письменні, друковані, сонце навіть гудять.* Шевч. 122. *Люде письменні й друковані.* К. (О. 1861. II. 230). Иногда употребляется умышленно въ двузначномъ смыслѣ: можно понять, что дѣло идетъ и о тѣлесномъ наказаніи **друком** (дрюком) — т. е. палкою. *Вчений, та не друкований (дрюкований)* т. е. недоученный—подразумѣвается: при помощи дрюка, палки, почему въ варіантахъ этой пословицы бываетъ и такъ: *вчений, та не довчений,—не провчений,—не товчений.* Ном.

Друкува́ння, ня, *с.* Печатаніе.

Друкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Печатать

Друкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* Печататься. *Друкується тепер усе, що можна було знайти і надрукувати.* Передмова до Кобзаря Шевченкового вид. Кожанчикова, стр. 1.

Дру́лити. См. **Друляти.**

Друлівни́к, ка́, *м.* Инструментъ, которымъ гуцульскіе **мося́жники** вырѣзываютъ при орнаментировкѣ металла круговыя линіи. Части: цилиндрическій стержень **би́ло,** въ нижнемъ концѣ стержня вставленъ стальной **писачóк** съ двумя (какъ въ вилахъ) остріями, при прорѣзываніи круга одно изъ нихъ—**сердешник**—находится въ центрѣ, другое — **околи́чник** — очерчиваетъ окружность; выше стержень проходитъ сквозь горизонтально лежащій дискъ,—**нóчало,** а еще выше сквозь планку—**валóк,** отъ котораго идетъ веревочка—**мотузóк,** выше проходящій сквозь стержень; движеніемъ **валка́** вверхъ и внизъ приводится во вращеніе стержень, а потому и **писачóк.** Шух. І. 277.

Друля́ти, ля́ю, еш, одн. в. **дру́лити, лю, лиш,** *гл.* Толкать, толкнуть. *Мигать-*

ся люде і друляють одні других в воду. МУЕ. Ш. 39.

Дру́хна, ни, *ж* = **Дружка** Любл.

Друхні́ти, нію, еш, *гл* = **Трухніти**. Вх. Зн. 16.

Дручи́на, ни, *ж.* = **Дрючина**.

Дручо́к, чка, *м* Ум. отъ **друк**.

Дру́ччя, чя, *с. соб.* = **Дрючча**.

Дручя́га, ги, *ж.* Ув. отъ **II. Друк**.

Друшля́к, ка́, *м.* 1) Родъ металлическаго или глинянаго ситца, сосудъ съ дырочками въ днѣ, чрезъ который сцѣживаютъ воду съ варениковъ, лапши, макаронъ и т. п. 2) Родъ шубки-безрукавки или длиннаго суконнаго жилета. Вх. Лем. 412.

Дрюк, ка, *м.* Толстая палка, дубина. Ном. № 7094. *Ой ви хлопці, ви добрі молодці, та беріте дрюки в руки, бийте, бийте, бийте і в'яжіте, на нові вози кладіте.* Мет. 453. *Кинувсь ляшок до канчука, а козак до дрюка: „оце ж тобі, вражий сину, з душею розлука“.* Нп. Ум. **Дрючо́к, дрюче́чок.** Ув. **Дрючи́ще.** Чуб. V. 1124.

Дрюка́рня, дрюкбваний, дрюкува́ння, дрюкува́ти = **Друкарня, друкований, друкування, друкувати**

Дрюче́чок, чка, *м.* Ум. отъ **дрюк**.

Дрючи́на, ни, *ж.* Дубина. *Ой хапайте, браття, хто який, хто дрючину на вельможну спину! Вирятуймо, браття, з тяжкої неволи свою рідну Україну.* К. Досв. 175. *Добра каша: крупина за крупиною гонится з дрючиною.* Ном. № 12321

Дрючи́ще, ща, *с.* Ув. отъ **дрюк**.

Дрючо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **дрюк**. *Там тебе ждуть — з двома дрючками за дверима на порозі.* Ном. № 14263. **Дрючо́к вагови́й.** Рычагъ, которымъ, опирая его на „важницю“, подымаютъ тяжело нагруженный возъ. Чуб. VII. 404.

Дрю́ччя, чя, *с. соб.* Толстыя палки **Щоб тебе́ на дрю́ччі ви́несли!** — Пожеланіе смерти. Г. Барв. 225.

Дрябча́к, ка́, *м* Раст. Cirsium lanceolatum.

Дрягва́, ви́, *ж* = **Дряговина** Вас. 207. См. **Драгва**.

Дря́глий, а, е. Ветхій, подгнившій, изношенный. *Дерево дрягле. Грубка дрягла.* Лубен. у. См. **Драглий**

Дря́гнути, ну, неш, *гл.* Просыхать, высыхать. Угор.

Дряговина́, ни́, *ж.* Болотистое мѣсто, трясина, болото. Сторож (**Желех**). Левиц Перші к. князі, 5. См. **Драговина**.

Дряготі́ти, гочу́, ти́ш, *гл.* Дрожать. *Як біжить хто конем по греблі, то аж дряготить гребля вся.* Волч. у. См. **Дрягтіти**.

Дрягті́ти, гчу́, ти́ш, *гл.* = **Двигтіти, дряготіти**. *Ходять сім коров по піску і такі ситі, що сало на їх так і дрягтить.* Мил. 4.

Дряп! *меж.* 1) Царапъ! *А кішка дряп його кігтями, так і передрала щоку.* Харьк. 2) Хвать! *Брат собі драп, сестра собі несла.* Ном.

Дря́па, пи, *ж.* Родъ проволочной неподвижной щетки для расчесыванія объ нее шерсти. Шух. I. 151.

Дряпа́к, ка́, *м.* 1) Царапина. 2) Машина-экстирпаторъ. 3) Истрепавшійся вѣникъ. 4) *мн.* = **Ожина**. Шух. I. 18.

Дряпани́на, ни, *ж.* 1) Царапанье. Говорится преимущественно о плохомъ писаньѣ. 2) Грабежъ. *Черкеси.... йдуть скоріше на дряпанину* О. 1862 II 64.

Дря́пання, ня, *с.* Царапаніе.

Дря́пати, паю, еш, *гл.* 1) Царапать *Штовхають її, дряпають, щипають.* МВ. I. 76. *Дивись, кіт як дряпає.* Харьк. (Собаки) *заскіглили і стали дряпати лапами.* Стор. М. Пр. 112. 2) Царапать, плохо писать.

Дря́патися, паюся, ешся, *гл.* 1) Царапаться. 2) Карабкаться. *Аж страшно було дивитись, як та дика степова животина дряпається копитами на кручу.* К ЧР. 92. *Дряпатися на гору.*

Дряпа́ч, ча́, *м.* 1) = **Дряпак**.

Дря́пець, пця, *м.* Хорошо, легко вскарабкивающійся на высоту. *Нехай він лізе на вишню — він дряпець.* Елисаветгр. у.

Дряпі́жний, а, е. Хищный, разбойничій. Стор. М. Пр. 26.

Дряпі́жник, ка, *м.* 1) Хищникъ, грабитель. Стор. М. Пр. 29. 2) Взяточникъ, обдирало. Мир. ХРВ. 85.

Дряпі́жство, ва, *с.* 1) Хищничество, грабительство 2) Лихоимство, взяточничество.

Дряпі́ка, ки, *м.* Обдирало, лихоимецъ. Ум. **Дряпі́чка.** *Нептун... іздавна був дряпічка.* Котл. Ен. I. 10.

Дряпли́вий, а, е = **Дряпучий**.

Дряпну́ти, ну́, не́ш, *гл* Царапнуть.

Дряпня́, ні́, *ж* 1) Царапанiе. 2) Сдираніе, обдираніе.

Дряпону́ти, ну́, не́ш, *гл.* 1) Сильно царапнуть. *Ведмідь як дряпоне його.* Мнж 112. 2) Сильно побѣжать, удрать. *Ото дряпонув! аж потилиця лиска!* Ном.

Дряпо́та, ти, *ж.* Обдираніе

Дряпоті́ти, чу́, ти́ш, *гл.* Царапать (говорится только о звукѣ). Зміев. у.

Дряпу́га, ги, *об.*=**Дряпіка**

Дряпу́чий, а, е 1) Любящій царапаться. *Кіт дряпучий.* 2) Задорливый. *Ти його тільки займи—він такий дряпучий, що зараз і битися буде.* Кіев. у.

Дря́п'я, п'я, *с.*=**Дрантя.**

Дря́сен, ну, *м* Раст. Polygonum hydropiper. Вх. I. 12

Дрясува́ти, су́ю, єш, *гл.* Топтать. *Ой як же вийшла Божая мати да на крижові стала: кулі вертала, кіньми дрясувала, воювати не дала.* Млр л. сб. 188. См. **Грасувати**

Дуб, ба, *м.* 1) Раст. дубъ, Quercus robur. *Як ми з тобою спознавалися, сухі дуби розвивалися.* Мет. 69. *Ой ти, дубе кучерявий, голля твоє рясне.* Мет. 107. 2) Большая лодка, выдолбленная изъ дерева. Вас. 150. Описаніе ея: Мнж. 179. *Чоловік десять їх плило по Дніпру та й пристали дубом коло Черкас.* ЗОЮР. 260. *Я раз стояла на тім камені і брала воду, а гетьман їхав дубом.* Левиц. Нов. 268. *Ой пустились наші запорожці через море дубами.* КС. 1883. I. 43. 3) Дубильное вещество, жидкость изъ тертой дубовой или вербовой коры, употребляемая для чинки кожи. Вас. 158. См. **Дубило.** *Я шевчика не люблю, за шевчика не піду: шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.* Чуб. V. 1087 4) Названіе одного изъ играющихъ въ игрѣ стовп. Ив. 48 5) **Зеле́ний дуб.** Родъ дѣтской игры. Ив. 68. 6) **Висо́кий дуб.** Родъ игры въ мячъ. Ив. 28. 7) **Горю́-дуб.** Игра въ горѣлки. *Гуляти в горю-дуба.* 8) **Ду́ба да́ти.** Умереть. **Дав йому́ ду́ба.** Убилъ его. 9) **Ду́ба става́ти:** а) Становиться на дыбы. *Кінь дуба стає.* Каменец. у.; б)—**ста́ти.** Остолбенѣть. См. **Дубала, дубора.** 10) **По сей дуб ми́ля.** Дальше ни шагу, конецъ дѣлу. Ум. **Дубо́к, дубо́чок, ду́бонько, ду́бчик, ду́бчичок.** *Аби дубки, а берізки будуть (аби парубки, а дівчата будуть).* Ном. № 8868. *Ой у лісі на дубочку зозуля кувала.* Гол. *Сидить голуб на дубочку. голубка на вишні.* Мет. 62. *Я присилив конічнька до дубонька зеленого.* Чуб. V. 947. *Ой не видко його дому, тільки видко дубчик* Мет. 7. *І спинається він та на дубчичок і зриває з дубка м'ягке листячко* Сніп. 102. Ув. **Дуби́ще.** Чуб. V. 1169.

Дубала́, *нар.* Дыбомъ, вверхъ ногами *Дубала стати.* См. **Дубора**

Дуба́рь, ря́, *м.* Большой дубъ. *Дубарі товстелезні.* Константиноград у.

Дубас, са, *м.* Большой ножъ. Вх. Уг. 237.

Дуба́сити, шу, сиш, *гл* Дубасить, колотить.

Ду́белець, льця, *м.*=**Туболець** НВолын. у.

Ду́бельт, та, *м.* Бекасъ, дупель, Scolopax major. Вх. Пч. II. 14.

Дубельті́вка, ки, *ж.* Двустволка *Пан Цибульский... в одній руці держав пенькову люльку, а в другій дубельтівку, у ногах вертівся пудель і гавкав на сільських собак.* Стор. I. 233.

Дубе́ць, бця́, *м.* 1) Молодой дубъ. *Ой у лісі під дубцем стоїть дівка з молодцем.* Грин. Ш. 168. 2) Прутъ, палочка *Треба назламувать дубців з усякого дерева.* Грин. I 180. Поэтому также—розга. *Не дубцем, так лозиною.* Ном. *Треба його дубцем бить.* Грин. Ш. 553 Ум. **Ду́бчик, ду́бчичок.**

Дуби́ло, ла, *с.* а) Дубильное вещество. б) Отварь ольховой коры и пр., въ которомъ вымачиваютъ сукно или нитки. Шух. I. 152, 254. См. **Дуб 3.**

Дуби́на, ни, *ж.* 1) Дубовое дерево. *Сюди туди дубину стрепену,— посипались жолудочки в пелену.* Чуб. Ш. 176 *От кріпка дубина,—сокира як од заліза одскакує.* Харьк. 2) Дубовый лѣсъ. Сим. 26. КС. 1883. I. 34. *Ой з-за гори високої та з зеленої дубини ідуть ляхи на три шляхи за півтори милі.* Ив. *Як були ми молодими, то ходили по дубині у червоних запасках і сивизна на висках.* Ном. № 8709. 3) Дубовая палка. *От козаки до його з дубинами.* ЗОЮР. 284. Ум. **Дубинка, дубинонька, дубиночка.** Грин. Ш. 682. Сим. 26. *Між дубинки та ліщинки цматок шкуратинки,* Ном., стр. 301, № 379. *Ой піду я в дубиноньку спати.* Млр. л. сб. 346. *Пойду в ліс, вирубаю дубинку.* Ном., стр. 295, № 155.

Ду́бити, блю, биш, *гл.* 1) Драть, сдирать (о деньгахъ). *Суча жидова за кожну службу по півдесятка злотих дубить.*

Сніп. 18. 2) Вымачивать сукно въ отварѣ ольховой коры. Шух. I.152.3)Дубить, выдѣлывать кожу. Вх. Лем. 412.

Ду́битися, блюся, бишся, *гл.* 1) О penis: быть въ эрекціи. Радом. у. 2) Коробиться.

Дуби́ще, ща *н.* Ув. отъ **дуб.**

Дуби́вка, ки, *ж.* 1) Родъ дыни. *Пішов на свій базарь, купив хліба, огірків, пшенички, диню дубівку.* Кв. II. 293. 2) Чернильный орѣшекъ Каменец. у. Вх. Лем. 412.

Дуби́ти, бі́ю, еш, *гл.* Коченѣть отъ холода. Желех.

Ду́бкати, каю, еш, *гл.* Топать, производить топаньемъ шумъ. Вх. Зн. 208.

Дубле́нець, нця, *м.* Выдѣланная дубленая кожа. Вх. Уг. 237.

Дубле́ний, а, е 1) Вымоченный въ дуби́лі. Шух. I. 254. О кожѣ: выдѣланный. 2) Одеревенѣлый, окоченѣлый. *Один тільки мови між ѣми не вів, нікуди і не ґляне, зовсім мов дублений.* Сніп. 160. *Не ворог, хто уже дублений, не супостат, чий труп нікчемний на полі без душі лежить.* Котл. Ен.

Дубленисти́й, а, е. Красножелтоватый, цвѣта дубленой кожи *Квіток дубленістий* Вх Уг. 237.

Дубля́, ля́, *с. соб.* Дубье, дубы *Там дубля таке, що одна деревина варт шість карбованців* Каменец. у.

Дубни́к, ка́, *м.* 1)=**Дубняк.** 2) Чанъ для дубленія кожъ. Вас. 157. Ум. **Дубничо́к.** Мег. 196

Дубни́ти, ню́, ни́ш, *гл.* = **Дубкати** *Кінь дубнить ногами.* Вх. Зн. 16.

Дубня́к, ка́, *м.* Дубовый лѣсъ. *Роскинули тенета, загавкали собаки, коли ж і летять у тенета карасі, окуні, щуки,— так із дубняка й сиплють.* ЗОЮР. II. 37. Ум. **Дубнячо́к.** *Йшла баба дубнячком* Ном. № 12535.

Дубо́вий, а, е. Дубовый. *Щоб тобі дубовий хрест.* Ном. № 3783. *Високим валом воно* (село) *обсипалось і по валу дубовими палями опарканилось.* К. Хмельн. 97. **Дубо́ва ла́па.** Раст Sicta pulmonacea. ЗЮЗО. I. 137. **Дубо́ві листки́.** Родъ вышиванья на женскихъ сорочкахъ. Чуб. VII. 427.

Дубови́к, ка́, *м.* 1) Хозяинъ лодки ду́ба. 2)=**Вернидуб** Грин. I. 181.

Дубови́на, ни, *ж.*=**Домовина.**

Дубо́к, бка́, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Ду́бом, *нар.* Дыбомъ. *Дубом стає волос.* Чуб. III. 328.

Дубони́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Ду́бкати** Вх. Зн. 16.

Ду́бонько, ка, *м.* Ум. отъ **дуб.**

Ду́бонька, ки, *ж.*=**Дубочка.**

Ду́бора, *нар.* Дыбомъ. *Волосся на голові дубора пішло.* Стор. См. **Дубала.**

Ду́бочка, ки, *ж.* То-же, что и **дуб?** *Що під дубом та під дубочкою сидів голуб із голубочкою.* Чуб. V. 1122. См. **Дубонька.**

Дубо́чок, чка, *м* Ум. отъ **дуб.**

Дубрі́вка, ки, *ж* Ум. отъ **дуброва.**

Дубрі́вний, а, е=**Дібрівний.** *Вона мов квітка та дубрівна, що тільки стала розцвітать.* Греб. 318. *Дубрівная зазуля.* Гол. *У самій гущавині дубрівній, там, де липина і горобина і дуб кучерявий поспіталися вітами зеленими.* МВ. II. 97.

Дубрі́вник, ка, *м.* Раст.: а) Tormentilla erecta. Лв. 102; б) Tormentilla vulgaris. Лв. 102.

Дубрі́вонька, ки, *ж.* Ум. отъ **дуброва**

Дубро́ва, ви, *ж.* 1) Дубовый лѣсъ. Шух I. 177. 2)=**Діброва.** Ум. **Ду́брівка, дубрівонька.** *На дубрівці пасу вівці, в долині не був ем.* Гол. IV. 456. *Зеленая дубрівонько! чого в тебе пеньку много, зелено го да ні одного?* Мет. 155

Дубро́вина, ни, *ж.*=**Дуброва** 1. Шух. I 177.

Дубува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Мерзнуть отъ холода. Встрѣчено только въ пѣснѣ о Палієвѣ, повидимому фальсифицированной. *Той, душу заклавши, свиту, бач, гаптує, а той по Сібіру мов в лузі дубує.*

Дубцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Колотить, бить.

Дубча́к, ка́, *м.*=**Дубець** 1. *Бив мене муж три рази уже з вінка дубчаком.* Чуб. V. 1140.

Ду́бчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ **дуб.** *Ночувала нічку під дубчиком з тобою, козаче, голубчиком.* Мил. 91. 2) Ум. отъ **дубе́ць** Ум. **Ду́бчичок.**

Дуб'я́, б'я́, *с. соб.* Дубы. *Наворочав їй повну яму дуб'я.* Мнж. 4.

Дуб'я́к, ка́, *м.*=**Дубняк?** *Гайда, гайда, дівча, гайда! де ж я тебе завтра знайду чи в дуб'яках, чи в кропиві?* Чуб V 97 Ум. **Дуб'ячо́к.** Рк. Макс.

Дуб'я́нці, ців, *м. мн* Родъ кожаныхъ лаптей изъ дубленой кожи Вх. Зн. 72.

Дуб'ячо́к, чка́, *м.* Ум отъ **дуб'як**.

Дува́н, на, *м.* Дѣлежъ, раздѣлъ Ум. **Дуване́ць**.

Дува́нити, ню, ниш, *гл* Дѣлить. Мкр. Г. 60. *Орли грають, орли клекчуть, козака дуванять: чорні очі козацькії з лоба винімають.* Морд. (Мяр. л. сб. 112).

Дува́нитися, нюся, нишся, *гл.* Дѣлиться. *А инші вже за воєнні лупи татарські змагаються, як то вони в татар рабунки поднімають і як мають їми дуванитись* К. Хмельн. 65.

Дуга́, ги́, *ж.* Дуга—согнутая линія или согнутый дугою предметъ, часть различныхъ снарядовъ Шух I. 98, 199, 221, 225, 228, 278. Также дуга въ упряжи *Ой ти старий дідуга, ізогнувся як дуга* Нп. *Гне з лози дугу. Дід за дугу, а баба вже й на возі.* Ном. № 5768. Ум. **Ду́жка, ду́жечка**

Дуган, ну, *м* Сортъ табаку Желех. Вх. Лем. 428.

Дуганча́к, ка́, *м* = **Кисет**. Вх. Лем 412

Дуганя́р, ря́, *м* Торговецъ табакомъ Вх. Лем. 412

Ду́да, ди, *ж.* Пошлина за право окрестить дитя. *Піднялися за оранди, за жидівські дуди, що терпіли—не стерпіли убогії люди.* К. Досв. 13.

Дуда́, ди́, *ж.* Музыкальный инструментъ, родъ свирѣли. *Біда як дуда. куди йде, то реве.* Ном № 2369. *Ні швець, ні мнець, ні в дуду грець* Ном. № 2965. *Заграй мені, дуднику, у дуду* Чуб Ш. 176 Ум. **Ду́дка, ду́дочка**.

Дударенько, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дударик, ка, *м.* Ум отъ **дударь**.

Дударитися, рюся, ришся, *гл* Чваниться. Прил. у

Дударка, ки, *ж.* Чванливая. *Вона така дударка, що і ні приступу.* Прил. у.

Дударський, а, е Относящійся къ дударю 1 и 2. *Подай дударським рогом троїсте гасло* К Псал. 149.

Дударчик, ка, *м.* Ум. отъ **дударь**.

Дударь, ря́, *м.* 1) Мастеръ, дѣлающій дудки. 2) Играющій на свирѣли 3) Родъ хороводной игры. Ив. 70. Ум. **Дударик, дударчик, дударенько**. *Заграй мені, дударику, на дуду, тепер же я своє горе забуду.* Чуб. V. 1110. *Доньку видала за дударчика.* Гол. Ш. 463. *Ой сину, мій дударенько, ти ж було селом ідеш, ти було в дуду граєш.* Чуб. V. 1143.

Дудва, ви́ *ж.* 1)=**Дудла**. Вх. Лем. 412. 2) Раст.: а) Conium maculatum L. Вх. Зн. 16; б) Chaerophyllum. Вх. Зн. 16.

Ду́дек, ка, *м.* 1) Названіе старинной польской монеты (18 коп.). 2) Плата въ давней Польшѣ арендатору отъ поселянъ при рожденіи дѣтей.

Дуде́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **дудла**.

Ду́ди, дуд, *ж. мн.* Обшлага на рукавахъ рубахи. Гол. Од. 13, 20 Шух. I. 153, 161.

Ду́дик, ка, *м.* Небольшой камешекъ въ глинѣ. *Ця глина, то вона нездобна на цеглу,—в ній дудиків багато.* Мирг. у. Слов. Д. Эварн. **Нехай ду́дика ззість**=**Хай ду́лю ззість**. Мир. ХРВ. 374.

Дуди́ло, ла, *м.* Пт. удодъ.

Дуди́на, ни, *ж.* ? *Гей ти, коршмо, ти, дудине! праця моя в тобі гине* ЗЮЗО. II. 595.

Дуди́ти, джу́, дйш, *гл.* Играть на свирѣли. *Дудить на сопілці.* О. 1862. VIII. 18.

Ду́диця, ці, *ж.* 1) Соломинка изъ пшеницы или ржи для плетенія шляпъ. Уман. у. 2) *мн* = **Дуди** Гол Од 20, 57.

Ду́дка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **дуда**. *Наші козачки танцювали під польську дудку.* К. ЧР. 219. 2) Трубка. 3) Стебель, стволъ растенія, полый въ срединѣ. *Як чорт улізе в очерет, то в котру схоче дудку грає.* Стор. М. Пр. 154.

Дудко, ка, *м.*=**Одуд**. Вх. Лем. 412.

Дудла́, ли́, *ж.*=**Дудло**. Вх. Лем 412. Ум. **Дуде́лка**. Вх. Уг. 237.

Дудла́вий, дудли́вий, а, е=**Дуплавий** *Дудлаве дерево.* Вх. Лем. 412.

Ду́дник, ка, *м* =**Дудник**. *Заграй мені, дудлику, на дуду.* Чуб. V 1110

Ду́длити, лю, лиш, *гл.* Пить съ жадностью. *Оце дудлить! аж у горлі клекотить.* Ном. № 14127. *Як допався до води, так і дудлить.* О 1861. V 70.

Дудло́, ла́, *с.*=**Дупло**. Вх. Лем. 412

Ду́дник, ка, *м.*=**Дударь 1 и 2**. *За три копи жолудики продала, а за копу дудника наняла: заграй мені, дудлику, у дуду.* Чуб. Ш. 176. Ум. **Ду́дничок**. *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дудні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Гудѣть, гремѣть, шумѣть. *Доков була у мамочки дівкою, то греміла, то дудніла земля підо мною.* Гол. I. 222. *На довгогрудця сіла і погнала.....Шлях дудніть* Млак. 105. *Камінь буде дудніти.* Гол.

Дудо́к, дка́, *м.*=**Одуд**. Вх. Пч. 15 *Який дудок—такий чубок*. Ном. № 7110

Ду́дочка ки, *ж.* Ум отъ **дудка**. 1) Маленькая свирѣль. *Вийди, Грицю, на улицю і ти, коваленку, заграй мені у дудочку спиха помаленьку*. Чуб. III 125. **Вони́ всі в одну́ ду́дочку гра́ють**. Всѣ однимъ заняты, всѣ одинаковы. Грин. I. 233 2) Трубочка. *У тоненьку скляну дудочку.... налиймо води і нагріймо її, то вода підійметься вгору*. Денц. 54. 3) Родъ танца. Алв 21. *Тут инчі журавля скакали, а хто од дудочки потів*. Котл. Ен. I. 23

Ду-ду! Припѣвъ въ пѣснѣ. *Сидить голубка і нарікає, лихого орла проклинає, що через нього пари не має: „ой ду-ду, ду-ду, як же я буду?“* Нп. *Ду-ду ду, ду-ду-ду, вродилася на біду*. Ни.

Дудува́тий, а, е. Имѣющій толстый стебель *Дудувате жито*.

Дуду́ритися, рюся, ришся, *гл.* Топыриться, упираться со страху. Вх. Зн. 16

Дуж, жа, же. 1)=**Дужий**. Ном. № 8792 2) **Чим-дуж** На сколько силъ хватитъ *Другий раз як тріснє, то чим-дуж тікай у вівтар* Чуб. I 202.

Дужа́к, ка́, *м.* Силачъ *Там і дужак отой чумак не швидко б з моцї збився* Лубен. у.

Ду́жатися, жаюся, ешся, *гл* Бороться Вх. Зн 16

Ду́же, *нар.* 1) Очень *Да чиста пан на сина породила, да в Офлейовим містї дуже рано*. Чуб III 328. *Ні, братця, тепера дуже й дуже лучче стало нашому братові*. Харьк. 2) Сильно, очень *Ой, милий друже, люблю тебе дуже* Мет. 239. *І росли води, і прибували дуже на земли* К Св II 1 кн Мус VII 18 *Його дуже вдарено* Харьк.

Дуже́нний, а, е. Очень сильный

Ду́жень, ня, *м*=**Дужак** Харьк у. Слов. Д Эвари

Дуже́ньки́й, а, е Ум отъ **дужий**. Довольно сильный

Дуже́нько, *нар* Ум отъ **дуже** Довольно сильно.

Ду́жечка, ки, *ж.* Ум. отъ **дужка**.

Ду́жий, а, е. 1) Сильный, мощный. *Не дужий б'є, а сміливий*. Ном. № 7259. *Ой Дніпре, мій Дніпре, широкий та дужий!* Шевч. 165. **Ду́жий, не ду́жий зроби́ти щось**. Въ состояніи, не въ состояніи сдѣлать что либо. *Криве дерево не дужо випрямитись*. Ном № 3216. 2) Здоровый *Дужим не треба лїкаря*. Св. Мг. IX 12 Ум **Дуже́ньки́й**.

Дужі́нь, жені, *ж*=**Дужість**. Вх Зн. 16

Ду́жість, жости, *ж* 1) Сила, мощь 2) Здоровье.

Ду́жка, ки, *ж.* 1) Ум отъ **дуга́**. 2) Ушко у сосуда. 3) У ведра, лагунки: веревка или металлическій прутъ, которымъ соединены его уши. Сим 250. 4) У корзины—ручка, соединяющая ея бока. 5) Анат ключица. Терск. обл. 6) **Напи́тися по ду́жку**. Напиться вволю, до невозможности еще пить *Я сам, напившися по дужку, гукнув*.. Алв. 42. Ум. **Ду́жечка**. *Ой я в броду воду беру, вода не береться, яворовий коромисел у дужечку гнеться*. Мет. 50.

Ду́жний, а, е. Дугообразный, сводообразный. *Дужна стеля*. Радом. у.

Ду́жо, *нар* 1) Сильно, мощно. 2) Здорово.

Ду́жчати, чаю, еш, *гл* 1) Дѣлаться сильнѣе 2) Выздоравливать, оправляться. Черк. у

Ду́жче, *нар.* 1) Сравн. ст. отъ **дуже** *Сонце тепер дужче гріє на землю, ніж зімою* Ком. II. 45. *Хто вище злізе,—дужче пада*. Посл. 2) Громче. *Кажіть дужче—не чую*. Полт. *На музику знай покрикує, щоб дужче грала*. Кв. II. 233 Ум. **Ду́жченько**. Немного сильнѣе.

Дуймо́м поду́ти. Быстро побѣжать Вх Зн. 16.

Дуйни́й, а́, е́. Сильно дующій (о вѣтрѣ). *Дуйні вітрове, дрібні дождже*. Гол. II. 3.

Дуйну́ти, ну́, не́ш, *гл.* одн в. отъ **дуни**=**Дмухнути** и въ значеніи подуть, и въ значеніи побѣжать. *Ой а в той час матуненька заснула,—Мариненька з Івасем дуйнула*. Гол. III. 17.

Дук, ка, *м.* 1) Ямка, вырытая въ землѣ для игры, которая тоже называется **дук** Ив. 14. 2) Огражденное пространство, гдѣ находится кругъ въ видѣ стола, вокругъ котораго парни собираются съ дѣвушками весной Мил 59

Ду́ка, ки, *м.* Князь. знатный господинъ, богачъ. ЗОЮР I 21. *Пани й панята, дуки, княжата зїхались труну провожати*. К Досв. 141. *Аж ніхто не радиться, не поражається на славную Україну гуляти, тільки радяться три дуки сребраники до Насті кабашної меду да оковитої горілки підпивати: первий дука сребраника ніженський Вой-*

тенко, а другий черніговський Попаденко, а трейтій Грицько Коломієць. Мет. 383.

Дука́рь, ря́, *м.* Богачъ. *Такому дукареві бувши, та не зарятувать чоловіка грішми.* Лубен. у.

Дука́т, та, *м.* 1) Червонецъ. *От тобі сто дукатів.* Рудч. Ск. II. 202. *Набив дукатами гаман.* К. МБ. III. 241. *Як доживе було который запорожець до великої старости, що воювати більш не здужає, то наб'є черес дукатами.... да іде в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. 2) Жетонъ или монета, носимая женщинами на шеѣ. Гол. Од. 22.

Дука́ч, ча́, *м.* 1)=**Дукарь**. К. Псал. 22. *Іде багач, та йде дукач, п'ян валяється, з козацького отамана насміхається: за що тая голотонька напивається?* Мет. 449. *Чужі пани дукачі держать людей до ночі.* Чуб. III. 237. 2)=**Дукат 2**. Чуб. VII. 426. Гол. Од. 22. Сим. 10. Ум. **Дука́чик**. *І внучатам із клуночка гостинці виймала: і хрестики, й дукачики, й намиста разочок Ориночці.* Шевч. 112.

Ду́ксати, саю, еш, *гл.* Бить, пихать кулаками въ бока и грудь *Як почала вона мене дуксати, та все не б'є по голові, або по морді, а все дуксає в груди* Екатериносл. у.

Дуле́ви́на, ни, *ж.* Сильно закаленная сталь. КС. 1887. III. 584. *Нічого, друже, не журися. в дулевину себе закуй.* Шевч 581.

Дуле́й, ле́я, *м.* Подстилка или логовище, которое мостится въ мокрую осень вокругъ стада овецъ, чтобы собаки знали свое мѣсто. *Отара на ніч тирлується, а круг неї по дулеях розміщаються собаки; добре як найдеться з чого поробити дулеї.* О. 1862. V. Кух. 31

Ду́лечка, ки, *ж* Ум отъ **дуля**

Дулі́вка, ки, *ж.* 1) Наливка на грушахъ-дуляхъ. *Була й вишнівка, й тернівка, й дулівка.* Кв II. 184. *Набалакавшись за дулівкою й медом, вже брався він за шапку.* Стор. I. 239. 2) Родъ плахты. Черниг. у. Ум. **Дулі́вочка**. *Поліз у погріб я дулівки ще впочити, дулівочка-первак така смашна була.* Гліб. 44.

Ду́ло, ла, *с.* Дуло К. Досв. 215. *Пропаде, мов порошина з дула, тая козацька слава.* Макс. (1849). 59.

Дулье́ти, (ет?, *ж.*) *мн* Родъ женской одежды. *Були в свитках, були в охвотах, були в дульетах і капотах. Були всі грішні жіночки.* Котл. Ен. Ш. 51.

Ду́лька. ки, *ж.* Ум. отъ **дуля**.

Ду́ля, лі, *ж.* 1) Порода грушъ. 2) Кукишъ. шишъ *Ти думаєш, дурню, що я тебе кличу, а я тобі, дурню, круз тин дулі тичу.* Чуб. V. 1114. Ум. **Ду́лька, ду́лечка**. Грин. III. 224. *Сидів голуб на дубочку, голубка на дульці.* Лавр. 133. *Хоть минулися в саду яблучка, не минаються дульки.* Мет. 12.

Дум, му, *м.* Мысли. *Думу, думу в його було, як того шуму на морі, та все об дівчині.* МВ. (О. 1862. I. 76). *Чого се ти все думаєш? Коли вже ти перестанеш того думу?* МВ. (О. 1862. I. 97). *Не прийде мі на дум.* Вх. Уг. 237.

Ду́ма, ми, *ж.* 1) Мысль, дума. *За думою дума росм вилітає, одна давить серце, друга роздирає, а третяя тихо, тихесенько плаче у самому серці—і ніхто не бачить.* Шевч. 2) Эпическая пѣсня, исполняемая подъ звуки кобзы или бандуры; отъ прочихъ народныхъ украинскихъ пѣсенъ отличается неравномѣрнымъ стихомъ (отъ 4 до 40 слоговъ), преимущественно глагольной риемой и простымъ напѣвомъ—мелодическимъ речитативомъ.

Ду́мання, ня, *с.* Мышленіе. К. Кр 34.

Ду́мати, маю, еш, *гл.* Думать, полагать; предполагать. Ном. № 8880. *Коника сідлав і думки думав, бо їхав далеко аж за гіроньки.* Чуб. III. 290. *Ох не думали ж мої старі очі вбачати пана Шрама.* К. ЧР. 7. *Вони думали, що се мара.* Єв. Мр. VI. 49. *Що ти, милий, думаєш-гадаєш, либонь мене покинути маєш.* Мот 282.

Ду́матися, ється, *гл. безл. Так я міркував, так думалося мені про усе отсе.* Ком. I. 20.

Ду́мка, ки, *ж.* 1) Мысль; намѣреніе, замыселъ. *Рукою* (на молитві) *махаєш, а думкою скрізь літаєш.* Ном. № 177. *А думка край світа на хмарі гуля.* Шевч. 9. **Така́ в йо́го ду́мка**. Онъ такъ думаетъ, предполагаетъ *Така в його думка була, щоб дівчина йому жінка була.* Мил. 97. **На ду́мці стоя́ти**. Не сходить съ ума, быть на умѣ. **На ду́мку спа́сти**. Придти въ голову. Стор. М Пр. 51. **Ду́мка б**. Предполагается. *Думка б завтра вже їхати.* **Ду́мка така́**, що... Можно думать, что... **Ду́мку взя́ти**. Вознамѣриться, рѣшить. *Узяла собі таку думку: покину їх.* МВ I. 10 **На мою́ ду́мку**. По моему мнѣнію 2) Родъ

лирическаго стихотворенія (элегическаго характера). Ум. **Ду́монька.** *Голос як сурмонька, т'але ж чортова домонька.* Ном. № 2984. *Слова твої прекраснії, превражая думка* Мет. 107.

Ду́мний, а, е. 1) Задумчивый, мыслящій. *І думнее чоло похмарніло.* Шевч. (1883) 127. 2) Гордый. *Чого ж ти така думна? Чого ти погорджаєш поповичами?* Св. Л. 124.

Ду́мно, *нар* 1) Задумчиво. *Шкода здоганяти, шукати, гукати! Пішла луна по гаєві сумно. Ніхто не озвався, а ні засміявся, зостався козак сам собі думно* К. Досв. 67. 2) Гордо.

Ду́монька, ки, *ж.* Ум. отъ **думка.**

Дуна́енько, Дуна́ечко, ка, *м* Ум отъ **Дунай.**

Дуна́й, на́ю, *м.* 1) Разливъ воды, вообще большое скопленіе воды. *Ой за горами вода дунаями, ой там козаченько коня напуває.* Чуб. V 760. *По-над дунаями вода стоянами, ой там козаченько коня напуває* Чуб. V. 329. 2) Рѣка Дунай. О. 1862 V. 103. Ум **Дуна́енько. Дуна́ечно.** *Течуть річеньки, течуть биспіренькі із тихого Дунаєньку.* Грин. Ш. 526. *Текла вода з Дунаєчка, а другая з моря.* Грин Ш. 558.

Дундýк, ка́, *м.* 1) Индѣйскій пѣтухъ 2) Насмѣшл.. старый хрычъ. *Но сей плачу того байдуже, на прозьби уважав не дуже: злий з сина був старий дундук* Котл. Ен. III 33.

Ду́нути См. **Дути.**

Ду́па, пи, *ж.* Задница. Вх. Уг. 237 *Хорошенько в три берези по дупах затинайте.* ЗОЮР I 320. Ум. **Ду́пка.**

Дупе́личко, ка, *с.* Ум. отъ **дупельце**

Дупе́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **дупло.** 2) Задній проходъ, Netur loch. *Поцілуй мене в дупельце, моє серце.* Ум. **Дупе́личко.**

Ду́пка, ки *ж.* 1) Ум. отъ **дупа.** 2) **Ку́рячі ду́пки.** Раст. Anchusa officinalis. Вх. Пч. I. 8.

Дупла́вий, а, е. Дуплистый. *Дуплавий берестох. Дуплава груша.* Каменец. у.

Дупла́стий, а. е=Дуплинастий.

Дуплина́вий, дуплина́стий, дуплина́тий, а, е. Дуплистый. О. 1862. XI. 71. Грин. II. 310 *Великий дуб, та дуплинатий, порохнею напхатий.* Ном. № 6342. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий.* Чуб. V. 901. *Вона й сіла коло вербового кореня дуплинастого.* МВ. I. 144.

Дупло́, ла́, *с.* Дупло. Чуб. II. 72. *Тю! з дупла того дуба сич вилетів.* Ном № 13067. *Заснула Вкраїна, бур'яном укрилась, цвіллю зацвіла, в калюжі, в болоті серце прогноїла і в дупло холодне гадюк напустила.* Шевч. 668.

Дуплува́тий, а, е=Дуплавий. *Великий дуб, та дупловатий.* Ном. № 5409. *Був він (дуб) дуже товстий, дуплуватий.* Стор. М. Пр. 105.

Дупля́к, ка́. *м.* Дуплистое дерево. Вх Уг. 237.

Ду́пний, а, е. Заднепроходный. *Дупна кишка.* Вх Уг. 239.

Дупча́стий, а, е=Дуплинастий. *Стояв дуб дупчастий.* Мнж. 151.

Дур, ру, *м.* 1) Глупость. *З великого розуму у дур заходить.* Ном. № 6359. *Панський дур.* О. 1861. XI. 109. 2) Одуреніе. *До дуру всі тоді пили.* Котл. Ен. *Дур напав від хмелю.* Мкр. Н. 36.

Дура́к, ка́, *м.=Дурень.* *Піди ж ти, чумак, піди ж ти, дурак, піди ж та проспись, із умом ізберись.* Мет. 459.

Дуракува́тий, а, е. Дураковатый, глуповатый. *Один дуракуватий челядник росказував, що як він їздив у Крим по сіль, дак хоча ж і соли наївсь уволю.* Грин. I 230.

Дуранля́си, сів, *м мн.* **Глупости, глупые** поступки. *Дуранляси виробляє.* Рудч. Ск. I. 75.

Ду́рбас, са, *м.* Дуракъ. Черк. у. *Дурбас! мабуть очі в його випали із лоба* Мкр. Н. 21.

Ду́рень, рня, *м.* 1) Дуракъ. *Скоріш дурень одурить розумного, як розумний дурня на розум наведе.* Ном. № 6155. *Ти думаєш, дурню, що я тебе люблю, а я тебе, дурню, словами голублю.* Чуб. V. 1114. *Хто скаже. „дурню", на того буде огонь пекельний* Св. Мт. V. 22. **Уманський ду́рень.** Человѣкъ себѣ на умѣ. *Уманський дурень: в чужого воза бере та на свій кладе.* Посл. **З ду́рнем зчепи́тись,—ду́рнем зроби́тись.** Съ дуракомъ свяжись,—самъ дуракомъ будешь. Ном. №6170. 2) Дурачки, родъ игры въ карты; разновидности: **про́стий ду́рень, нев(рний, підкидний.** КС. 1887. VI. 465.

Дуре́па, пи, *ж.* Дура, дурища. КС. 1883. II. 389.

Дуре́ць, рця́, *м.* Раст. Lolium temulentum. Шух. I 21.

Дури́ло, ла, *м* 1)=**Дурень.** Харьк г. 2) Раст. Angelica archangelica.

Дури́люд, да, дури́людок, дка, *м.*

1)=**Дурисвіт** 1. 2) Пг. Красношейка. Вх. Пч. II. 12.

Дури́на, ни, *ж.* Придурь. *Чи він трохи буґа не з дуриною?* Харьк. **Дури́ну стро́їти**=**Дурнину строїти**. Константиногр. у.

Дури́світ, та, *м.* 1) Обманщикъ. шарлатанъ. Ком. I. 29. Грин. I. 212. 2)=**Дурилюд** 2. Вх. Пч. II. 12.

Дури́світка, ки, *ж.* Обманщица.

Дури́світство, ва, *с.* Обманъ; шарлатанство. *Та тепер скрізь таке дурисвітство! Нема й по судах правди.* Лебед. у.

Дури́ти, рю́, риш, *гл.* Обманывать, дурачить. *Що день Бога хвалить і що день людей дурить.* Ном. № 3060. *Не дуріте дітей ваших, що вони на світі на те тільки, щоб панувать.* Шевч. 212.

Ду́рість, рости, *ж.* Глупость. См. **Дурощі**.

Дурі́ти, рію, єш, *гл.* 1) Глупѣть, дѣлаться дуракомъ. *Як волосвя сивіє, то чоловік дуріє.* Ном. № 8692. *Як парубкував,—поведе чорними бровами,—дівчата сохнуть і дуріють.* МВ. I. 108. 2) Дѣлать глупости, шалить. *А дуріти нам негоже.* МВ. I 88. *Чого ти дуріеш? де твій розум?* Шевч. 298.

Дурк, ку, *м.* Стукъ. Вх. Уг. 237. **Ду́рки роби́ти**=**Дуркати**. Вх. Лем. 412. См. **Туркіт**.

Ду́рка, ки, *ж* Глупая, дурочка.

Ду́ркати, каю, єш, *гл.* Стучать. Вх. Лем. 412.

Дурма́н, ну́, *м.* Раст. Datura stramonium. **Об'ївся** дурману́. Опалѣлъ. *Запинилась, посатаніла, неначе дурману іззіла.* Котл. Ен.

Ду́рнас, са, *м.*=**Дурбас**. Вх. Лем. 412

Дурне́ча, чі, *об.* Дуракъ, дура. *Чи ти принесеш нам таганки, чортова дурнеча?* Чуб. II. 491.

Дурни́й, а́, е́. 1) Глупый. *Заткне тебе за шапище, за дурную головище.* Чуб. III. 146. *Хто дурнішний—чи пани, чи прості люде?—Пани сами по собі дурні, а ми сами по собі.* Ном. № 13473. *Лучче з розумним згубити, як з дурним знайти.* Посл. *Да дурна була дівчинонька, що так ісказала.* Чуб. V. 7. **Дурни́й ро́зум**. Глупость; глупая голова. *Дурний свій розум проклинаю, що дався дурням одурить.* Шевч. *Ти, козаче молоденький, дурний розум у тобі.* Мет. 15. **З дурно́го ро́зуму**. По глупости. **Дурне́ бала́ка**. Глупости говоритъ. Зміев. у. **Дурне́ колесо**. Весенняя игра. Маркев **По дурно́му**. Напрасно. 2) Бѣшеный (о собакѣ). Грин. II. 20. *Дурна собака наших собак покачала.* Харьк. у. Ум. **Дурене́нький, дурне́сеньний**. *Раденький, що дурненький.* Ном.

Ду́рник, ка, *м.* Дурачекъ; шутъ. *Брат був дурник.* Чуб. *Пошився у дурники.* Ном. № 6245. *Яким передражнював бабу так химерно, що всі потішались із його, як із дурника.* Левиц. I. 523. *Що ти з мене смієшся та підманюєш, мов дурника якого?* Рудч. Ск. II. 131. Ум. **Ду́рничок** *Заграй, дудничку,—танцюй, дурничку.* Ном. № 12519.

Дурни́на, ни, *ж.*=**Дурниця** 1 и 2. *Хиба тільки горілкою вп'ється? Дурнину можно зробити й з вина.* Зміев. у. *Лежить цюра в дубині, не кланяється дурнині.* Грин. Ш. 608. **Дурни́ну стро́їти**. Говорить или дѣлать чепуху. Зміев. у.

Дурни́ця, ці, *ж.* 1) Пустяки, вздоръ *Він дума, що дурниця се. Се дурниця, що мара сниться, а перехрестись та певно й спи.* Ном. № 5155. *А чоловік дивиться на жидівську щирість, ща вони так просять, укинув тій дурниці у голову, про усе забувся, сидить собі та мед горілку попиває.* Рудч Ск. II. 130. 2) Глупый или нехорошій поступокъ. *Не хапайсь дурниці,—не будеш сидів у темниці.* Ном. № 7068. *Чоловіка вік любила, не неслась в дурницю.* Мкр. II. 35. *Ой Грицю, Грицю, Грицю, не вдавайся у дурницю, бо дурниця тебе зрадить, ще й матінка не порадить.* Чуб. V. 1118. 3) Даровщинка. **Дурни́цею, дурни́чками, на дурни́цю**. На даровщинку, даромъ. *Що перш дурницею доставалось, то тепер або випросити треба, або купити.* Котл НП. 348. *Йому б усе дурничками.* Ном № 4632. *Ізвик на дурницю.* Ном. № 4631. 4) Раст. Vaccinium Myrtillus. ЗЮЗО. I 740. Ум. **Дурни́чка. Дурни́чки** (какъ нарѣчіе). 1. Попусту, безъ дѣла. *Наймити вештались у дворі, одникували од роботи, все длялись дурнички, а воли дурнички, стояли в загороді* Левиц. ПЮ II. 221. 2. Даромъ. *Наїдяться, напʼються дурнички.* КС. 1883 XI. 505

Дурні́сінький, а, о. Совершенно глупый. Рудч. Ск. II. 174. **Дурни́й дурні́сінький**. До крайности глупый.

Дурні́сінько, *нар.* 1) Совершенно глупо. 2) Совершенно напрасно. *Так дурнісінько вилаяла мене* Харьк. 3) Совершен

но даромъ. *Утік панич, викормивши коні дурнісінько.* Хата. 95. *Оце помилилась, не переміряла добре різи та й нажала отій грапині дурнісінько півкопи жита.* Левиц. Пов. 337.

Ду́рність, ности, *ж.* Глупость. *А все то дурність робе.* Каменец. у. *Молодість—буйність, а буйність—дурність.* Ном. № 8717.

Дурні́ти, ні́ю, еш, *гл.* Глупѣть.

Дурні́шати, шаю, еш, *гл.* Дѣлаться глупѣе. О. 1861. VI. Слов.

Ду́рно, *нар.* 1) Даромъ, безплатно, безвозмездно. *Усім дівкам продас, своїй Домні дурно дає.* Чуб. Ш. 210. 2) Напрасно, даромъ. *Жаль мені дівчиноньки, що журиться дурно.* Мет. 22. *Не дурно Івася Вдовиченка кінь по степу гуляє, видно нашого первого лицаря на світі немає.* Мет. 421. Ум. **Дурне́нько, дурне́сенько.**

Дурнове́рхий, а, е. Глупый, полуумный. *Та й жахається вночі, мов дурноверхий.* Черк. у.

Дурнові́с, су, *м.*=**Дармові́с 2.** О. 1862. VIII. 33.

Дурноголо́вий, а, е=Дурноверхий.

Дурнолóбець, бця, *м.* Дуракъ. *Сказано—святі отці карбованці: з дурнолобця зроблять розумовця.* Харьк.

Дурноля́п, па, *м* Говорящій наобумъ, не подумавъ.

Дурноля́пський, а, е. Глупый, высказанный наобумъ. *Дурнолянські речі шкода й слухать.*

Дурноп'я́н, ну, *м.* Раст. Datura stramonium L. ЗЮЗО. I. 121.

Дурносмі́х, ха, *м.* Смѣющійся безъ повода. Константиногр. у

Дурно́та, ти, *ж.* 1) Глупость. 2) *Соб.* Дураки. *Аж там сліпа дурнота сидить по застіллю та горілку п'є. Коли ж орда про тебе брехні меле, ти на дурну дурноту мовчки плюй.* К. Дз. 107.

Дурно́ха, хи, *ж.* Нервная лихорадка, тифъ. Вх. Зн. 16.

Дурнува́ти, ну́ю, еш, *гл.* 1) Дурачиться, шалить. *Люде до божого дому йдуть, а ми дурнуємо та пустуємо.* Харьк. 2) Быть безъ употребленія. *Яке любе місце, та й дурнує: віддали б кому на грунт.* Каменец. у.

Дурнува́тий, а, е. Глуповатый. Желех. *Чому дуба не рубати, бо дуб дуплинатий; чому хлопців не дурити—вони дурнувати.* Чуб. V. 901. Ум. **Дурнува́тенький.**

Дурна́чка, ки, *ж.*=**Дурноха.** Желех. Вх. Зн. 16.

Дуросві́тка, ки, *ж.*=**Дурисві́тка.** *Серце радіє, бо оживає в йому дуросвіткана надія.* Мир. Пов. II. 41.

Дуросві́тство, ва, *с.*=**Дурисві́тство.** К. ПС. 8. К. ЦН. 287. *Моє добро брехнею руйнували, мені в'язали дуросвітством руки.* К. Дз. 200.

Дуросві́тщина, ни, *ж.* 1)=**Дуросві́тство.** К. ПС. 30. 2) *Соб.* Обманщики, шарлатаны. *Хотів би правду людям говорити,—ведмедем дуросвітщина реве.* К. Дз. 196.

Ду́рощі, щей и **щів,** *ж. мн.* Глупости. *Йому все дурощі в голові.* Ном. № 10804. *З серця чоловіка виходять дурощі.* Ев. Мр. VII. 22.

Дурува́ння, ня, *с.* Сумасбродство, глупое поведеніе. *Не Боже каранння—своє дурування.* Ном. № 7044.

Дурча́ти, чу́, чи́ш, *гл.* Урчать, бурчать. *І отесу можна в кишку затягнуть, аби не дурчала.* Ном. № 12172.

Ду́сатися, саюся, ешся, *гл.* Дуться, сердиться. *Ото вже та Параска: сказала їй трохи правди,—вже й дусається і не дивиться на тебе.*

Дусеня́, ня́ти, дусеня́тко, дусеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ **дуся.**

Ду́ся, сі, *ж.* Душка, душенька. Чг. 33. *Марусю, дусю, мийся, чешися.* Ном. № 11261. *А в Марусі дусі чотирі подусі.* Чуб. V. 11.

Ду́тель, ля, *м.* Пустой орѣхъ. *Дутеля взяв.* Черк. у. **Ду́теля ззісти.** Умереть. *Паллант Евандрович наскоком як раз Гібсона і насів, шпигнув в висок над правим оком, Гібсон і дутеля із'їв.* Котл. Ен. VI. 27.

Ду́ти, дму, дмеш, одн. в. **ду́ну́ти, ну́, не́ш,** *гл.* 1) Дуть, дунуть. *Як такий* (горішній) *вітер дме по снігу або з снігом—ото хуга.* Черном. *Дунув вітер по-над ставом.* Шевч. 88. 2) Только несов. в. Надувать, пучить. *Мовчанка.... черева не дме.* Ном. № 1117 *Багатство дме, а нещастя не.* Ном. № 1592. См. **Дуйнути.**

Ду́тися, дму́ся, дме́шся, *гл.* 1) Надуваться, дуться. *„І де вже, сестро, нам* (жабам) *рівняться* (до вола)*“, казать їй друга почала. А та не слуха.... дметься.... дметься....* Гліб. *Дмись—не дмись, волом не будеш.* Ном. № 2506. 2) **Свеса́виться.**

Багатая, губатая вона к чорту дметься, а вбогая хорошая хоча засміється. Грин. Ш. 186. *Ой як мені не дупися, що півощо обупися.* Радом. у. *Дметься, як шкура на огні.* Ном. № 13533.

Дух, ха и ху, *м.* 1) Воздухъ. *Паляниця як пух, як дух, як милее щастя.* Ном. № 12332 2) Запахъ. *Курився для духу яловець.* Котл. Ен I. 19. *Дух вовчий обмили.* О. 1861 VI. 164. 3) Теплота. Шух I. 263. *Тепера солома—ні духу з неї, ні що.* 4) Духъ, дыханіе. *Гляну-ли, усміхнулась,—та й духу не стало. Й мати вмерла, в одній ямі обох поховали.* Шевч. *Захопило дух. Так йому дух затяне, дише, дише, поки оддише. Ото мороз, аж дух захвачує.* Ном. *Над ним воли своїм духом дихали.* Чуб. Ш. 323. **Боюся твого сина й духу.** Очень боюсь твоего сына. Грин. I. 149. **Дух ледві зводить.** Едва дышетъ. Мкр. Н. 5. **Важким духом дихати на кого.** Гнѣваться, сердиться на кого. Ном. № 3360. **Нечистим духом дихати на кого.** Быть неискреннимъ къ кому, обманывать кого. *Король на нас нечистим духом дише, універсали єзуїтські пише.* К. ЦН. 180. **Що духу.** Изо всѣхъ силъ. *Пан, що було в його духу, пригнався.* МВ. (О. 1862. Ш. 70). **Що духу є зіпає.** Кричитъ во все горло. **Без духу прибігти.** Запыхавшись отъ быстраго бѣга, испугавшись сильно, прибѣжать. Драг. 48. **Духом.** Мигомъ. *Духом збігає і принесе.* Васильк. у. *Кинулись духом і, не справивши нічого, похапцем звінчалися, щоб ще не розлучила нас пані.* МВ. (О. 1862. Ш. 68). 5) Духъ, мужество, смѣлость. *Набравшися духу, мовляв.* **Нагнати духу.** Напугать. Ном. № 4181. 6) Духъ, душа. *Малі тілом, та великі духом* Ном. № 7332. **Нема ні духа.** Нѣтъ рѣшительно никого, ни души. Мнж. 31. *Нема нікого, аж ні духа, а ні тобі лялечки.* Мнж. 130. 7) Духъ. *Із Отця, із Отця Дух святий виходить.* Чуб. Ш. 11. *І Дух Божий вітав над водами.* К. Св. П. 1 кн. Мус. I. 2. 8) Духовъ день (праздникъ). *До Духа не знімай кожуха.* Ном. 9) Прорубь для ловли рыбы, закрывающаяся конусообразною кучею снѣга. Сим. 146. 10.—**земляний.** Паутина, которой земляные пауки выстилаютъ свои норы. Мнж. 156. Ум. **Душок.**

Духан, на, *м.*=**Духопел.** *Духанів я їм надаю.* Константиноград. у.

Духати, хаю, еш, одн. в. **духнути, ну, не,** *гл.* Дуть на что нибудь, подуть, дунуть. *Вітер як духнув* Рудч. Ск. II. 126. *Ходім, кажс, товаришу, ще до моря: хто більше води видме.—Ходім. От пішли. От Ірало як духне, то чуть риби за хвости не вхватить—аж до сухого.* Рудч. Ск.

Духвалий, а, е. Самонадѣянный, самоувѣренный. *Який ти дуже духвалий.* Кіев. г.

Духвати, хваю, еш, *гл.* Надѣяться, полагаться. *Він духває на своє багатство. Та й на дядька не дуже духвайте.* Св Л 248.

Духівниця, ці, *ж* Духовное завѣщаніе. Мил. 165.

Духівня, ні, *ж*=**Духівниця** Екатериносл. у. (Залюбовск)

Духнути, См. **Духати.**

Духовенство, ва, *с.* Духовенство. Левиц КС. 6.

Духовий, а, е. Духовный, къ духу относящійся. *Якась незвичайна сміливість і духова міць* Мир ХРВ. 4.

Духовик, ка, *м.* Ливеръ. Ком. II. 3.

Духовина, ни, *ж.* Незамерзающее мѣсто на прудѣ или на рѣкѣ. Черк. у.

Духовитий, а, е. Душистый, ароматный.

Духовний, а, е. 1) Духовный, къ духовенству относящійся. *Духовний стан.* Св. Л. 104. *На кого не глянь, хоч на панів, хоч на духовних, то такої праці не побачиш.* О. 1862. IV. 57. 2)=**Духовий.** *Ваш образ духовний через моє слово ніколи не забудеться.* К. Оп. 125. *Боронячи народню Гіппокрену, духовну зброю без устанку носим* К. Бай. 7.

Духовница, ці, *ж.*=**Духівниця.** Г. Барв. 169.

Духопел, лу, *м* Употр. въ выраженіи **духопелу давати, дати.** Бить, поколотить. *Такого духопелу дам.* Ном. № 3639. *Як почала давати йому духопелу, то він уже й не встав* поперебивала руки й ноги. Грин. II. 126. У Мирнаго ум. **духопелик** въ знач. ударъ рукой. Мир. ХРВ. 34.

Духопелити, лю, лиш, *гл.* Бить, дубасить.

Духота, ти, *ж* 1) Зной, жара, духота. *А сонце все пече та пече. духота душить, сохне в горлі, в роті, в грудях.* Левиц. I. 83. 2) Спертый воздухъ.

Дуча, чі, *ж.*=**Дучайка.** Мик. 481.

Дучай, чаю, *м.*=**Дучайка.** МУЕ. Ш. 54.

Дучайка. ки, *ж.* Отверстіе въ верхнемъ мельничномъ жерновѣ. Мик. 481.

Дуче́йка, ки, *ж.* Дыра въ бочкѣ, сквозь которую льется пиво. Вх. Зн. 16.

Ду́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ дучка.

Дучі́йка, ки, *ж.*=**Дучайка.** Вх. Зн. 16.

Ду́чка, ки, *ж.* Вообще дыра, отверстіе, ямка. Ном. № 14006. Чуб. Ш. 107. Небольшая ямка въ землѣ при различныхъ дѣтскихъ играхъ: **в свинку, в ма́сла, в ґльо́ґа.** Ном. № 12570. Ив. 14. Лунка, въ которой вращается конецъ веретена въ гончарномъ кругѣ. Вас. 179. **Ду́чки**—мелкія отверстія въ сводахъ гончарной печи для пропуска огня. Вас. 180. **Дучна**=**дучайка.** Вх. Зн. 16. Ум. **Ду́чечка.**

Дучко́вий, а, е,—м'яч. Родъ игры въ мячъ, иначе: **земляни́й м'яч, висо́кий дуб.** Ив. 28.

Душа́, ші́, *ж.* 1) Душа. *Тіло потіщається, як чоловік зап'є, а душа погибає.* К. ЧР. 44. *Чує щось душа, та мені не каже.* Ном. *Люблю як душу.* Мет. 62. **Бо́гу ду́шу віддава́ти.** Умереть, отдать Богу душу. *За час, за годину милосердному Богу душу оддав.* Макс. (1849). 22. **З душі́.** Искренно. *Ой чорнявую з душі люблю,—на біляву залицяюся.* Лавр. **Сам душе́ю.** Одинъ-одинешенекъ. Ном. № 10680. *Лежала собі сама душею.* МВ. (О. 1862. I. 81). **Чого́ душа́ забажа́є.** Чего бы ни захотѣлось,—все. Кв. II. 331. **По душі́ дзвони́ти.** Звонить по мертвомъ. 2) Человѣкъ, душа. *Забере з собою приятелів душ тридцять або й сорок, да й іде з ними в Київ бенкетувати.* К. ЧР. 84. *Йому треба над п'ятьма душами буть ураз, то тепер йому нікоди.* Лубен. у. *Вони у дві душі робили.* Кролев. у. 3) Въ скрипкѣ: душка, подставка внутри, распорка. *Здоров, скрипалю!—Здоров, чорте!—Ну, давай душу!—А скрипаль трісь об дуба скрипку, та й дав чортові душу з скрипки.* Грин. I. 41. 4) Мѣсто внизу горла спереди. *Не застебнулась до гиї, мені й надуло в душу.* Рк. Левиц. 5) Опухоль на шеѣ. ЗЮЗО. П. 389. 6)—**татарська** Пт. Чайка. Вх. Пч. II. 15. Ум. **Ду́шка, ду́шенька, ду́шечка, душеня́тко, душеня́точко, души́ця.** Кромѣ послѣдняго слова, употребляются преимущественно какъ ласкательныя имена для любимыхъ, дорогихъ людей. *Ой кріп та ромен та петрушечка... кучерявий Іван, моя душечка.* Нп.

Душа́рка, ки, *ж.* и **душарь, ря,** *м.* Въ заговорѣ отъ душі (опухоли на шеѣ) повидимому въ значеніи душительница, душитель. *Мав душарь дєв'ят синов, мала душарка дев'ят доньок.* ЗЮЗО. II. 389.

Душе́вний, а, е. Душевный. *Тепер я тебе рішена, радість моя душевна'* Чуб. Ш. 15.

Душени́на, ни, *ж.* Душеное мясо. *Душенини доволі і їсти ніколи.* Чуб. V. 1081.

Ду́шенька, ду́шечка, ки, *ж* Ум. отъ душа.

Душеня́тко, душеня́тонько, душеня́точко, ка, *с.* Ум. отъ душа.

Души́стий, а, е=**Духовитий. Души́стий богу́н.** Раст. Daphne Cneorum. ЗЮЗО. I. 121. **Души́сті васи́льки.** Раст. Ocimum basilicum. ЗЮЗО. I. 129. **Души́сті гвозди́ки.** Раст. Dianthus Caryophyllus. ЗЮЗО. I. 121. **Души́стий горбшок.** Раст. Lathyrus odoratus. ЗЮЗО. I. 126. **Души́ста не́хворощ.** Раст. Artemisia annua. ЗЮЗО. I. 112. **Души́ста фія́лка.** Viola odorata. ЗЮЗО. I. 141.

Души́ти, шу́, шиш, *гл.* 1) Душить, давить. 2) Давить, жать. *Взяла за маленький палець та й душить його помаленьку.* 3) Давить, притѣснять. *Поки ляхи да недоляшки душили Україну, туди* (на Запоріжжа) *втікав щонайкращий люд з городів.* К. ЧР. 89. 4) **Души́ти копійчи́ну.** Беречь деньги, скупиться. *Батьки в попівичів народ все скупенький, що душить копійчину.* Св. Л. 136.

Души́тися, шу́ся, шишся, *гл* Задыхаться.

Души́ця, ці, *ж.* Ум. отъ душа.

Душі́вка, ки, *ж.* Полоса земли въ надѣлѣ, приходящаяся на одну ревизскую душу. Нѣжин. у.

Душі́ти, шу́, ши́ш, *гл.* Издавать запахъ, нести запахомъ. *Любисточку ввірвала,—у голови положу, щоб душіло.* Г. Барв 80. *Вона чорт зна чим і душить.*

Ду́шка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ душа. Ном. № 4573. Кв. II. 237. 2) Платье для дѣвочекъ—безъ рукавовъ, съ прорѣхой назади, зашнуровывающейся на спинѣ. Гол. Од. 23.

Душкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Объ овцахъ: во время жары, сбившись въ кучу, тяжело и усиленно дышать. *Вівці душкують.* Каменец. у.

Душма́н, на́, *м.* Притѣснитель, угнетатель. К. ПС. 70. *Пресвітлий князю, ти всього не знаєш, що в тебе коять душмани козацькі... бо дуки ці голоту зобіждають.* К. Бай. 57.

Душни́й, а́, о́. Жаркій, знойный, душ-

ный. *Яке б душне літо не було, а роскидай цю солому, то зараз де не возьметься і мороз, і сніг.* Рудч. Ск. II. 81. *Літом день гарячий, душний.* МВ. II. 14. Ум **Душнéнький.**

Дýшно, *нар.* Жарко, душно. Ном № 10288. *Душно мені,—ходім, дочко, до ставка купатись.* Шевч. 22. Ум **Душнéнько.**

Душогýб, ба. *м.*=**Душогубець.**

Душогýбець, бця, *м.* Душегубецъ, убійца. *Твій рід хороший і величний не плодив ні злодіїв, ні душогубців.* МВ. I. 27. *Перш було як який грішний попаде сюди, так і то навдивовижу; та й то бували все то душогубці, то харцизяки.* Кв. II. 187. *Той був душогубець.* Єв. I. VIII. 44.

Душогýбка, ки, *ж.* 1) Душегубка, убійца. *Ой помалу, малу, душогубко, грай, да не врази ж мою серденька вирай: ти ж мене, сестро, з світу згубила, ніж у серденько да й устромила.* ЗОЮР. II. 22 2) Маленькая лодка, преимущественно выдолбленная изъ одного дерева. Вас. 152. Сим. 152.

Душогýбний, а, е. 1) Убійственный. 2) Душу погубляющій. *Ради душогубної користи.* К. ПС. 15.

Душогýбник, ка, *м* 1)=**Душогубець.** 2) Душу погубляющій. (Сатана) *душогубник.* К. ПС. 75.

Душогýбниця, ці, *ж.*=**Душогубка 1** *Душогубниця війна* К. Дз. 94.

Душогýбство, ва, *с.* Душегубство. *Багато там людей погубля свої душі то лайкою, то скнаростю, то душогубством безбожним.* ЗОЮР. 311. *З серця.... виходять лихі думки, перелюб, душогубство.* Єв. Мр. VII. 21.

Душóк, шкá, *м.* Ум. отъ духъ.

Душохвáт, та, *м.* Уловляющій душу. К. ПС. 52. *Не попусти мене в тяжку каргу лихому душохвату сатані.* К. ПС. 87.

Дуявúця, ці, *ж*=**Завірюха.** Вх Лем. 412.

Дхнýти, дхну, дхнеш, *гл.* Дохнуть См. **Тхнути.** *Такий був лицарь, що тільки дхне, то од самого духу не встоїш на ногах.* ЗОЮР. I. 141.

Дхнýтися, дхнéться, *гл. безл.* Вздохнуться. *Нехай мойму миленькому легенько дхнеться.* Чуб. V. 570.

Дьóгнути, гну, неш, *гл.* Толкнуть, кольнуть. *Дьогнуло в серце.* Вх. Зн. 14.

Дьóготь, гтю, *м.*=**Діготь** *Тхне смолою та дьогтем.* Левиц.

Дьогтьовúй, á, é=**Дігтевий.** *Люде бочки дьогтьові палюють.* Грин. II. 234.

Дьогтя́р, рá, *м.*=**Дігтяр.** *Дьогтяр і смердить дьогтем.* Ном.

Дьокýл, ла, *м.* Дятель. Вх. Нч. II. 13.

Дьор, ру, *м.* Въ выраженіи: **дьбру дáти.** Удрать. Кв.

Дьóрка, ки, *ж.* Въ выраженіи: **дьóрки дáти**=**дьбру дáти.** *Їх звелів ще кріпше держати, щоб не дали бува дьорки.* Мир. ХРВ. 248.

Дьюндзя, зі, *ж.* Раст. Malva mauritiana См. **Дзіндзівер.** ЗЮЗО. I. 128.

Дю́дінька, дю́дічка, дю́дька, ки, *ж.* Ум отъ дюдя.

Дю́дя, ді, *ж.* Дѣтск. холодъ, холодно. О. 1861 VIII. 8. Ум. **Дю́дька, дю́дінька, дю́дічка.**

Дюк, ка, *м.* Гусеница насѣкомаго deilephila euphorbiae. Вх. Нч. I. 6.

Дю́рка, ки, *ж.*=**Дірка.** *Юрку, Юрку, наплюй в дюрку.* Ном. № 12718.

Дя, *меж.* Дѣтск. Благодарить, поклониться головой. О. 1862. IX. 119.

Дя́бель, бля, *м.*=**Дявіл.** *Ти його медом масти, а він дяблем воня.* Ном. № 7292.

Дя́віл, дяволéнний, дя́волів, дя́вольський=**Диявол, дияволенний, дияволів, дияволський.**

Дяволя́ка, ки, *м.* Ув. отъ **дявіл.**

Дя́гель, лю, *м.* Раст.: а) Angelica sylvestris. ЗЮЗО. I. 111; б) Archangelica officinalis. ЗЮЗО. I. 112.

Дя́глиця, ці, *ж.* Раст.=**Яглиця?** *У неділю по шевлію, в понеділок по барвінок, а в вівторок снопів сорок, а в середу по череду, а в четвер по щавель, а в п'ятницю по дяглицю, у суботу на роботу.* Ном. № 14137.

Дя́дечко, ка, *м.* Ум. и ласк. отъ **дядько.**

Дя́дик, ка, *м.* Отецъ. Гол. I. 198. Ум. **Дя́дичок.** Желех.

Дя́дин, на, не=**Дядьків.** *Дядин двір.* Чуб. Ш. 429.

Дя́дина, ни, *ж.* Жена дяди, не родная тетка. Чуб. Ш. 476. *Бодай чорт у дядька служив, а до дядини за платою ходив.* Ном. № 7614. Ум. **Дя́дина, дя́диночка.** Чуб. Ш. 429.

Дядúний, дúни, *ж. мн.* Вторникъ на первой недѣлѣ послѣ пасхи, въ который поминаютъ дядей и тетокъ. Екатериносл. у. (Залюбовск.).

Дя́динин, на, не. Принадлежащій дя́дині. Г. Барв. 87.

Дя́динка, дя́диночка, ки, *ж.* Ум. отъ дядина.

Дя́дьків, кова, ве. Дядинъ. *Справа коло дядькового воза.* Ном. *А в дядька й у нас коробка ковбас. Дядькові поїмо, своїх не дамо.* Чуб. Ш. 436. **Дя́дькова ха́та.** Тюрьма. Грин. I. 112.

Дя́дько, ка, *м.* 1) Дядя. 2) Человѣкъ среднихъ лѣтъ. Изъ уваженія малороссіяне называютъ такъ всякаго старшаго себя лѣтами. Чуб. VII. 355. *Не впадає москаля дядьком звати.* Ном. № 850. 3)—**соба́чий.** Волкъ. *Як собаки гавкають! Чи не пробіра́ється до овець собачий дядько?* О. 1861. V. 71. 4) **Дя́дька накла́сти.** Перепутать основу во время сновапія. *А я слухаю, що вона балака, та й наклала дядька. Оксана в мене сьогодні снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий зостався. За дядьків ткачі лають, як направляють полотно.* Черниг. у. **Ум. Дя́дечко.** *Охріме дядечку! будь ласкав схаменись!* Хата. 54. *Що ж мені, дядечку, по тіх грошах?* МВ. I. 107.

Дя́дьо, дя, *м.* 1) Дядя (дѣтск.). О. 1862. IX. 119. 2) Отецъ. Желех.

Дя́дьчин, на, не=**Дядьків.**

Дядю́сь, ся́, *м.* Ум. отъ **дядя.**

Дя́дюшка, ки, *м.*=**Дядько.** *До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі то стріне собаку та й питає: „дядюшка, чи ви не з сватами?“* Ном. № 497.

Дя́дя, ді, *м.* Дядя. *Бігла теличка та з березничка та до дяді в двір. „Дай, дядю, пиріг!“* Чуб. Ш. 479. *Зробив дядя, на себе глядя.* Ном. № 10429.

Дяк, ка́, *м.* Дьячокъ. *Прийшли поти — почитали, прийшли дяки—поспівали.* Чуб. Ш. 442. *Притаїлись поти й дяки, що панству служили і по панській неписьменну голоту дурили.* К. Досв. 212. Ум. **Дя́ченько.** *Ой мандрували два дяченьки з микільської школи.* О. 1861. XI. Ніс, 9.

Дя́ка, ки, *ж.* 1) Благодарность. *Не сподівайся дяки від приблудної неяки.* Ном. № 4604. **Дя́ку віддава́ти.** Приносить благодарность, благодарить. *Пішов.... Богу дяку оддавати, що жив у ворога зостався.* Мкр. Г. 23. 2) Охота, желаніе. *Як маш дяку, то зроб.* Вх. Лем. 413.

Дякі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій дьячку, дьячковскій. *Оттак чини, як я чиню: люби дочку аби чию, хоч попову, хоч дякову, хоч хорошу чужикову.* Нп.

Дякі́вна, ни, *ж.* Дочь дьячка. Ном. № 7079.

Дякі́внин, на, не. Принадлежащій дочери дьячка.

Дякі́вня, ні, *ж.* Домъ дьячка. Угор.

Дякі́вство, ва, *с.* 1) Должность дьячка. 2) *Соб.* Дьячки. *Наїхало до попа того дяківства та попівства повен двір.* Рк. Левиц.

Дякі́вський, а, е. Свойственный дьячку. *Не кидавсь дяківської натури.* Кв. II. 213.

Дя́кон, на, *м.* Діаконъ. Морд. (Млр. л. сб. 124).

Дяконе́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну діакона.

Дяконенкі́вна, ни, *ж.* Внучка діакона.

Дяконе́нко, ка, *м.* Сынъ діакона.

Дяконе́нченко, ка, *м.* Внукъ діакона.

Дяконе́нчиха, хи, *ж.* Жена сына діакона.

Дяконі́ха, хи, *ж.* Жена діакона.

Дяконі́шин, на, не. Принадлежащій женѣ діакона.

Дя́конів, нова, ве. Принадлежащій діакону.

Дяконі́вна, ни, *ж.* Дочь діакона.

Дяконі́внин, на, не. Принадлежащій дочери діакона.

Дякону́ва́ти, ну́ю, еш, *гл.* Діаконствовать.

Дякоича́, ча́ти, *с.* Ребенокъ діакона. Ум. **Дякоича́тко, дякоича́точко.**

Дя́кування, ня, *с.* Благодареніе, благодарность. *Яке частування, таке дякування.* Ном. № 7121.

Дякува́ння, ня, *с.* Пребываніе **дьячкомъ.**

Дя́кувати, кую, еш, *гл.* Благодарить. *Дякує красно.* АД. I. 16. *Дякую тобі, мати, да що ти породила, тілько не дякую, що не оженила.* Чуб. *Чого сидиш, Марусенько, чом не дякуєш батеньку?* Мет. 225. *Ой не дякуй мені, брате.* К. Досв. 84. **Дя́кувати Господе́ві.** Благодаря Бога.

Дякува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Быть дьячкомъ. *При понірській церкві щось дово і дякував.* О. 1861. X. 30.

Дя́тел, тла, *м.* Дятелъ. *Чорт би дятла знав, як би не його ніс.* Чуб. I. 250.

Дя́тини, тин, *ж. мн.*, также ум. **дятинки́.** Обычай: на третій день Христова Воскресенія, послѣ обѣдни раздавать бѣд-

нымъ куски освященныхъ пасхи, мяса, колбасъ и яйца. О. 1862. I. 55. Мгргор. у. Слов. Д. Эварн.

Дятли́на, ни, *ж.*=**Дятловина.**

Дя́тлів, лова, ве. Принадлежащій дятлу.

Дя́тловина, ни, *ж.* Раст. трилистникъ, Trifolium pratense. ЗЮЗО. I. 139. *Сіно—сама чиста дятловина та зелене, зелене.*

Дячо́нків, кова, ве. Принадлежащій сыну дьячка.

Дяченкі́вна, ни, *ж.* Внучка дьячка.

Дячо́нко, ка, *м.* Сынъ дьячка.

Дя́ченько, ка, *м.* Ум. отъ дяк.

Дячена́, ня́ти, *м.* Ребенокъ дьячка. Мкр. Н. 25. *Душенини доволі, а їсти ніколи: потерпіте, дяченята, до божої волі.* Чуб. V. 1081.

Дяченя́тин, на, не Принадлежащій ребенку дьячка.

Дя́чити, чу, чиш, *гл.*=**Дя́кувати.** *Не знав, чим дячить сироту.* Мкр. Г. 22.

Дячи́ха, хи, *ж.* Жена дьячка. *Ой, пробі! Очіпка хочу!... Пробі такого хочу, як на дячисі.* Кв. II. 328.

Дячи́шин, на, не. Принадлежащій женѣ дьячка.

Дячкі́в, ко́ва, ве. Принадлежащій дьячку. *А я хлопець, дячків син.* Грин. Ш. 169.

Дя́чно, *нар.* Охотно, съ радостью. Угор.

Дячо́к, чка́, *м.* Дьячокъ. *А ти, дячку учений, над школами вибраний, скажи мені, дячку, що то есть їдеи?* Чуб. V. 1080.

Е.

Е, *меж.* Э. *Е, ні, пані, не дам.* Рудч Ск. I. 68. *Е, вже на мене зуби гострять.* Ном. № 9557.

Еге́, *нар.* 1) Да. *Віддав ти їй?—Еге. Еге, як би то так.* Ном. № 5372. 2) Вѣдь. *Еге, ти прийдеш до нас сьогодні ввечері?* Еге, так? Вѣдь такъ? *У вас, здається, ні перед собою, ні за собою? Еге, так?* Левиц. Кож. 49. 3) Да, какъ-бы не такъ. *„Оце, каже, увесь скот заняю та поб'ю та їсти буду.“—Та буде з нас і одного,— змій йому каже.—„Еге! ти найсися, а я ні“.* Рудч. Ск. II. 189. *„Ходім, Рябко!“—Еге, ходім! Не дуже кажи, сам принеси сюди!* Г. Арт. (О 1861. Ш 84). 4) Выражаетъ тщетность ожиданія чего либо или удивленіе по поводу обнаружившагося. *Еге, побігли вже кози в лози!* Ном. № 1942. *Еге, ся на обидві кована.* Ном. № 3326.

Еге́кати, каю, еш, *гл* Говорить еге Мир. ХРВ 181.

Едек, ку, *м.* Длинная бичева, которой, при безвѣтріи, тянутъ лодку вдоль берега. МУЕ. I. 50. (Добруджа). *Наловили риби руснаки, тягнуть її в човнах на едку, йдучи берегом.* МУЕ. I. 35.

Ей, *меж.* 1) Выраженіе неудовольствія и угрозы. *„Ей, Хведьку вчись! ей, схаменись!“ Так батько казав своїй дитині: „Шануйсь, бо, далебі, колись тму, мну, здо, тло спишу на спині!“* Г. Арт. (О. 1861. Ш. 109). 2) Эхъ, нѣтъ. *Ей, де там!* Желех. *Оттепер же я тебе з'їм, кобило!—Ей, вовчику, голубчику, не їж мене!* Рудч. Ск. I 7. 3) Эй. *Ей, путе, беріться!* Ном. № 10892.

Екза́мен, ну, *м.* Экзаменъ. Левиц. Пов. 265.

Екзаменува́ти, ну́ю, еш, *гл.* Экзаменовать. *Шевченко заходився екзаменувати її з рідних пісень.* К. ХП. 25.

Еконо́м, ма. *м.*=**Оконом**. *Посінака економ.... нарід катував.* Гн. II. 174.

Економи́чний, а, е. 1) Экономическій. *Великий економичний кризис.* О. 1861. XI. 107. 2)=**Окономичний**.

Еконо́мія, мії, *ж.* 1) Экономія. 2)=**Окономія**. Грин. II. 257. *Одвозив з економії у город до панів индики, качки і усяку всячину.* О. 1862. I. 41. *Стоїть така превелика економія. Він увіходить у двір у економію.* Грин. II. 122.

Еле́гія, гії, *ж.* Элегія. *Як би ви знали, паничі, де люде плачуть живучи, то ви б елегій не творили.* Шевч. II. 152.

Еле́ктрика, ки, *ж.* Электричество. *Покрутив за ту корбу, шо там є електрика і спустив електрику дротом до них* Гн. II. 227.

Еле́ктрія, рії, *ж.* = **Електрика**. Перепсл. у.

Ембле́ма, ми, *ж.* Эмблема. К. Бай. 105. *Коли б уже мені заманулось такої емблеми, то змалював би я собі двоглавого, або хоть укороиованого орла* К. XII. 33.

Емблемува́ти, му́ю, еш, *гл.* Изображать въ видѣ эмблемы, символически. *Коли вже емблемувати Росію....* К. ХП. 33.

Епитафія, фії, *ж.* Эпитафія. *Шрам, роплядуючи ту горорізьбу да читаючи епитафії, засмутився душею.* К. ЧР. 101.

Ерле́ць, ця, *м.* Клеймо на ухѣ скотины. вырѣзка въ ухѣ въ видѣ прямого угла. Екатериносл. у. (Залюбовск.). Черк. у. То-же въ видѣ остраго угла. Мнж. 182.

Естик, ка, *м.* Часть бороны: каждый изъ поперечныхъ брусьевъ, въ мѣстахъ скрещенія которыхъ съ продольными забиты зубы бороны. Шух. I. 166.

Ет, *меж.* 1)=**Ат!** *Посидьте, кажс чоловік, у мене на лаві, поки я хоч з жінкою та з дітьми попрощаюсь.—Ет, ще вигадав прощаться! Ходім!* Рудч. Ск. П. 23.

2) Вѣдь, вотъ. *Ет вісім доканає літ, як часто, часто цілі ночі без сну мої морились очі.* Мкр. Г. 58. *Ет тямиш же, як я і ти, що тут стежки і всі дороги черкеські обняли залоги.* Мкр. Г. 25.

Етно́ґраф, фа, *м.* Этнографъ.

Етноґрафи́чній, я, е. Этнографическій. *Позирали скрива на етноґрафичню Україну.* К. XII. 125.

Етноґра́фія, фії, *ж.* Этнографія.

Етноґрафува́ти, фу́ю, еш, *гл.* Заниматься этнографіей. *Як вільно ще було етноґрафувати проміж народом на Вкраїні, я записав її* (пісню) *в рідній околиці Хмельницького.* К. Кр. 21.

Ех! *меж.* Эхъ! *Ех, говорить, мало! Хоть би ще трошки дали.* Рудч. Ск. II. 83. *Чого ти, жінко, плачеш?—Ех, чоловіче, чого я плачу! А зробиш мені те, що я тебе буду просити?* Рудч. Ск I. 80. *Ех, як би то!... Та що й казать! Кебети не має.* Шевч. II. 3.

Еч! *меж.*=**Ач.** *Еч, який гарний! Сам їсть, а мені не дає.* Харьк.

Є.

Є. 3-е лицо ед. ч. н. вр. отъ *гл.* **бу́ти**. Есть. *Є в мене криниця під перелазом.* Лавр. 35. *Добро у кого є господа, а в тій господі є сестра, чи мати добрая.* Шевч. 439.

'Єва, ви, *ж.* Пт. Иволга. Вх. Пч. II. 13.

Єва́нгеліє, лія, *с.* и **єва́нгелія, лії,** *ж.* Евангеліе. *Не змоглись на євангелію, цілуйте псалтирію.* Ном. № 12026.

Єва́нгельський, а, е. Евангельскій. Стор. II. 153.

Євдо́шка, ки, *ж.* Рыба Umbra Kramerі. Браун. 29.

'Євва, ви, *ж.* Въ заговорѣ: лихорадка. *На золотому мосту три євви.—Куди ж ви йдете?—На мир хрещений.... сипать і кидать, і прясти, і пекти, і знобить, і глобить.* Мил. М. 64.

'Євірниці, ниць, *ж. мн.*=**Порічки.** Шух. I. 109.

Євка, ки, *ж.* Пт. Пѣночка. Вх. Зн. 14.

Євро́па, пи, *ж.* Европа. *Ми кланяємося новим гуманним ідеям, які давно розійшлись по Європі й ледві оце добираються до нас.* Левиц.

Європе́єць, пе́йця, *м.* Европеецъ. *Ми вже стали європейцями.* Левиц.

Європе́йський, а, е. Европейскій. *Європейська культура.* К. *Європейські ідеї.* Левиц.

Єге́рь, ря, *м.* Стоянъ въ постройкѣ. МУЕ. I. 86. (Черниг.). См. **Стоян.**

Єги́пет, пту, *м.* Египетъ.

Єги́петник, ка, *м.* Египтянинъ. Переносно: притѣснитель, подобный египетскимъ притѣснителямъ евреемъ. *Панич ... об'явив, що як козачка за його крестянина пійде, то на панщину не ходитиме; так і то не йдуть. Думка така: поки ти жив, так добре, а як часом помреш, да якому небудь єгипетнику достанемось, тогді—що?* О. 1862. V. 109.

Єги́петський, а, е. Египетскій. Переносно: злой. **Єги́петська ба́ба, єги́петська му́ма.** Злая баба. Ном. № 2901, 2902.

Єгня́ и пр. См. **Ягня** и пр.

Єдама́шка, ки, *ж.*=**Адамашка.** *А де ж твої, пане Саво, сукні-єдамашки, що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки?* Чуб. V. 966. *Знімали з ссбе жупани-лудани, блаватаси й єдамашки.* К. ЧР. 358.

Єдама́шковий, а, е=**Адамашковий.** *Царіця ж сіла на ослоні в єдамашковому шушоні.* Котл. Ен. IV. 26.

Єдама́шок, шку, *м.*=**Адамашок.**

Єдва́б, ба и **бу,** *м.* Родъ шелковой матерій. *Ладна баба без єдваба.* Ном. № 7516. *Оксамитом шляхи стеле і єдвабом застилає.* Шевч. 368.

Єдва́бний, а, е. Изъ **єдваба,** шелковый. *Ой возьми, мати, єдвабну хустиноньку.* Гол. III. 144. *Панчішечки єдвабнії.* Чуб. Ш. 212.

Єдема́н, на и **ну,** *м.* Родъ шелковой ткани?=**Єдамашок.** *Которії козаки, то і мужики не хотять по ролі спотикати, жовтого саф'яна каляти, чорного єдемана пилом набивати.* Лукаш. 37.

Єди́н, една, не, *числ.*=**Один.** *Єдин гроші складає, а другий мішок шие.* Ном. № 1696.

Єдина́к, ка́, *м* 1) Единственный сынъ, то-же, что и **одинак, одинець** 1. *Засмутила мене мати, единака-сина.* Гол. I. 305. 2) Старый дикій кабанъ, живущій въ одиночествѣ. Вх. Пч. II. 7. См. **Одинець** 3. Ум. **Єдинако́к.**

Єдина́чка, ки, *ж.* Единственная дочь, то-же что и **одиначка** 1. *Нехай дочка-единачка трохи погуляє.* Нп. Рк. Макс. *Пещена була така, бо, сказано,—єдиначка.* МВ. I. 130.

Єдине́ць, нця́, *м.*=**Єдинак** 1. Ум. **Єдини́чок, єди́нчик.** КС. 1882. XII. 513.

Бодай же море не процвітало, вічними часи висихало та що мого сина єдиничка, єдиничка у себе взяло. АД. I. 246.

Єди́ний, а, е. Одинъ, единый, единственный. *Покидаю тебе, серденятко моє, гей єдиному Богу.* Мет 23. *Друже мій єдиний!* К. Досв. 108. *Його єдиная дитина покинуть хоче.* Шевч. 251.

Єдини́ця, ці, *ж.* Единственная дочь, то-же, что и **одиниця 2.** *Ой у вдови єдиниця та ще не віддана.* Чуб. V. 363. Ум. **Єдини́чка.**

Єдини́чок, чка, *м.* Ум. отъ **єдине́ць.**

Єди́ність, ности, *ж.* Единство. *Двох церков єдиності служити.* К. ЦП. 207. *Стояли на сеймах опіром против політичньої системи єдиности віри в Польщі.* К. XII. 115.

Єдиноматери́й, я, в. Единоутробный. *Вони прийшли з Веніамином, його єдиноматернім братом* Он. 77.

Єди́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **єдине́ць**

Єдинчу́к, ка́, *м.*=**Єдинак 1.** *Оба багацькі сини, оба єдинчуки.* Федьк.

Єдна́к, *нар.*=**Однак.** *Боже, єднак не маєш що робити, то хоць тепер зроби світ.* Чуб. I. 142.

Єдна́кий, а, е=Однаковий. *Приїхали два козаки, обидва єднакі.* Чуб. V. 103. *Раду радили не єднакую, не єднакую, а троякую.* АД. I. 1.

Єдна́ків, кова, ве и **єдна́ковий, а, е=Однаковий.** *Хоч я піду і за Краків, всюда буду я єднаків.* Гол. I. 364.

Єдна́ково, *нар.* 1)=**Однаково.** 2) Однако: *На Олимпських положися, вони все злеє оддалять.... єднаково ж сам не плошайся, з аркадянами не братайся;—вони латинцям вороги.* Котл. Ен. V. 8.

Єдна́нка, ки, *ж.* 1) Примиреніе. Вх. Зн. 84. Также и во *мн.:* **їдна́нки.** Шух. I. 34. 2) Вознагражденіе за причиненный убытокъ. Желех.

Єдна́ння, ня, *с.* 1) Соединеніе, соглашеніе. 2) Договариваніе.

Єднанщи́на, ни, *ж.* Мировая, могорычъ при мировой сдѣлкѣ. Рк. Левиц.

Єдна́ти, на́ю, єш, *гл.* 1) Соединять, объединять. *Єднай, батьку, Україну.* К. ЧР. 299. *І єднає людські князі з ізраїльським родом.* К. Псал. 112. 2) Склонять къ себѣ, пріобрѣтать чье расположеніе, соглашать. *Таки у нашому селі назнав я дівчину. Вчащаю і матір удову єднаю.* Шевч. *Гетьмане Попоцький, що в тебе розум жіноцький: ти за дорогими напитками, бенкетами уганяєш—чом ти Хмельницького не єднаєш?* АД. II. 104. *Ісус учеників єднає.* Єв. I. IV. 1. *Стала мати гадати та зятя єднати.* Шевч. 268. 3) **Договаривать.** *Не страшно женитись, а страшно попа єднать.* Ном. № 7260.— **за ко́го дочку́.** Уговариваться о выдачѣ дочери замужъ за кого. *„Чого в'янеш, моя доню?" мати не спитала,—за старого, багатого нищечком єднала.* Шевч. 11.

Єдна́тися, на́юся, ешся, *гл.* 1) Соединяться. *І прийшли ви єднатись з ним чистою сльозою.* О. 1861. Ш. 12. 2) **Договариваться,** подряжаться. *А що, Опанасе,—єднайся на год!*

'Єдність, ности, *ж.* Единство, единеніе. *Кожен сам про собе дбає. Немає єдности.* Мир. XPB. 87.

Єднора́л, ла, *м.* Генералъ. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає.* Чуб. V. 999. *Вийшли муштруватись перед паном єдноралом,* Федьк. Ш. **121.**

Єднора́льський, а, е. Генеральскій. *Раді ж ми ся додому вернути, нас єднорал не пускає. Ей не так єднорал, як єдноральська мати.* Чуб. V. 999.

'Єднус, са, *м.*=**Дукач 2.** *Поверх такої то шиї, на чорній бархатці, широкій, так, що пальців може у два, золо́тий єднус, і у кольці зверху камінець червоненький.* Кв. I. 6.

'Єзвіро, ра. *с.* Глубокая рытвина въ горахъ, наполненная водой, глубокая водомоина въ горахъ. Шух. I. 178, 210.

Єзуї́т, та, *м.* Езуитъ. *Болить серце, як згадаєш: старих слав'ян діти впились кров'ю. А хто винен? Ксьондзи, єзуїти.* Шевч. 175.

Єзуї́тство, ва, *с.* Езуиты, а также образъ дѣйствій, подобный езуитскому. К. ПС. 8. *Волів лучче тихо попувати, ніж з лясхами бучно панувати, єзуїтству в ноги себе слати.* К. МБ. X. 2. *Та се ж гірше того єзуїтства проклятого.* Морд. Пл. 124

Єзуї́тський, а, е. Езуитскій.

Ей, *межд.* Ей. **Ей Богу, ей же Богу, ей же ти Богу!** Ей Богу. *Ей Богу немає.* Шевч. 137. *Він усе не дає діла робити, ей же Богу.* МВ. II. 22.

'Єлечко, ка; *с.* Ум. отъ **ельце.**

Єли́на, ни, *ж.,* и пр.=**Ялина** и пр. МУЕ. Ш. 75.

Єлини́ця, ці, *ж.* Названіе воды въ зз-

говорѣ. *Помагай Біг, водице-єлинице.* ЕЗ. V. 99.

Єлівни́к, ка, *м.* Хлѣвъ, помѣщеніе для молодого и недойнаго рогатаго скота. Шух. I. 185.

Єлове́ґа, ґи, *ж.* Двухлѣтняя овца, не имѣющая ягнятъ. Вх. Зн. 7.

Єло́м, му, *м.* Конической формы баранья шапка. Канев. у. Чуб VII. 413.

Єлочёр, ра, *м.* 1) Пастухъ барановъ и недойныхъ овецъ. Шух. I. 190. 3)=**Єлівник**. Шух. I. 185.

Єльце́, ця́, *с.*=**Вильце**. Ум. Єлечко. *І де ж наше єлечко, що в п'ятницю вили?* Мет. 210.

Єма, ми, *ж.*=**Яма**. См. **Яма** 3 и 4.

Єки́й, а́, е́. 1) Хваткій. Желех. 2) **Ловкій**, проворный, быстрый, скорый.

Ємко, *нар.* 1) Хватко 2) Ловко, проворно, быстро, скоро. 3) Ємко їсти. Жадно ѣсть. Желех.

Єнера́л, ла, *м.* Генералъ. *Там сидять коло неї пани-єнерали.* Чуб. V. 778.

Єнера́льний, а, е. Генеральный.

Єнера́льство, ва, *с.* Генеральство. Желех.

Єнера́льський, а, е. Генеральскій. Желех.

Єни́ченько, ка, *м.* Ум. отъ яничар? *Турки-єниченьки.* АД. I. 148.

Єнчий, єнщий, а, е=Инший. Желех. *Ой чув же я через люде, що єншихъ кохаєш.* Грин. Ш. 228.

Єпа́рхія, хії, *ж.* Епархія. *Викарій їздив по єпархії.* Левиц. I. 148.

Єпархія́льний, а, е. Епархіальный. Левиц. I. 155.

Єпи́скоп, па, *м.* Епископъ. *Хто приїхав?—рознеслось по залі.—Ректор академії! єпископ! митрополіт.* Левиц. Пов. 317.

Єпископ'я, пії, *ж.* Епископство.

Єпи́скопський, а, е. Епископскій.

Єре́м, ерма́, *м.* 1)=**Ярмо**. Шух. I. 165. 2)=**Ключ 5**. Шух. I. 194. 3) Часть ступи походючої. Шух. I. 162. 4) Часть самотóки. Шух. I. 150. 5) Часть мельницы. См. **Млин**. Шух. I. 103, 104, 113.

Єрепу́д, да, *м.* Малорослый, но тяжелый человѣкъ.

Єрепу́дин, на, не. Бранное слово: плохой, проклятый. *Я ж так ухоркався, поки вибрався із єрепудиної балки, що аж сорочка мокра.* О. 1862. II. 38.

Єресь, сі, *ж.* Ересь.

Єретéнний, а, е=Еретичий. *Єретенний сину!* КС. 1883. I. 46.

Єрети́к, ка́, *м.* Еретикъ. *Константський єретик великий.* Шевч. 239. *Кленс олимпських, єретик.* Котл. Ен.

Єрети́цтво, ва, *с.* Ересь. К. Кр. 19.

Єрети́цький, а, е. Еретическій.

Єрети́ця, ці, *ж.* Еретичка. КС. 1883. VII. 586.

Єрети́чий, а, е. Еретическій. Бранное слово. *Єретичий син, єретична дочка.* Чуб. V. 1052. *Єретичі черкеси.* О. 1861. XI. Кух. 9.

Єрети́чка, ки, *ж.*=**Єретиця**. Полт.

Єри́к, ка, *м.* Небольшой и узкій протокъ рѣки или озера. Брун. 6. КС. 1883. I. 39. Небольшой каналъ (шириной отъ 4 до 6 метровъ) между небольшими лима́нами, болотами, пла́внями. МУЕ. I. 41. (Добруджа).

Єрка, ки, *ж.*, **ерчé, єрчу́к** и пр. См. **Ярка** и пр. Шух. I. 210.

Єрусали́м, ма и **му,** *м.* Іерусалимъ. *Як іти, каже, у Єрусалим, то буде тобі море велике.* О. 1862. V. 78.

Єрусали́мський, а, е. Іерусали́мскій. *Всі святії київські, печерські, почаєвські, єрусалимські.* Чуб. I. 134.

Єсй (есь), есть, есте́, *гл.* Отъ *гл.* **бу́ти** н. вр. 2 и 3 лица ед. ч. и 2 лицо мн. ч. *Добре єси робиш.* Шевч.

Єтір, ра, *м.*, **єтíро, ра,** *с.* а) **з прутя**=**верша**. Шух. I. 226. б)—**з крилами**=**ятір**. Шух. I. 226, 227.

Єхи́да, ди, *ж.* 1) Змѣя ехидна. 2) *об.* Ехида, злой и лукавый человѣкъ. *Єхида! Аби підвести чоловіка, аби шкоди другому наробити.* Мир. Пов. II. 71.

Єхидкува́тий, а, е. Ехидненный, злой и лукавый. *Хто врозумієє хидкувату простоту.* Греб. 323.

Єхи́дний, а, е. Ехидный. К. Бай. 137. К. Кр. 12, 27.

Єхи́дно, *нар.* Ехидно. *Єхидно усміхаючись.* Стор. М. Пр. 104.

Єхи́дство, ва, *с.* Ехидство. Мкр. Н. 37. К Бай. 89.

Єщір, ра, *м* Зоол. Salamandra maculata. Шух. I. 22.

Єщірка, ки, *ж.*=**Ящірка**. Шух. I. 22.

Ж.

Ж, *сз.* Употребляется послѣ предыдущей гласной. *Горе ж менi, горе, нещасная долe!* Чуб. V. 1.

Жа́ба, би, *ж.* 1) Лягушка; жаба. *І жаба риба, бо в водi сидить.* Ном. № 8249. *Пнеться, як жаба на купу.* ЗОЮР. I. 147. **Жа́ба ци́цьки дасть (кому)**. Утонетъ, вообще—умретъ (кто). Грѣб. 336. Ум. **Жа́бка, жа́бонька, жа́бочка**. Ув. **Жа́бище**.

Жабалу́ха и **жабелу́ха, хи**, *ж.* Большая лягушка. Ае. 399.

Жаба́рь, ря́, *м.* Лужа или болото, гдѣ водится много лягушекъ.

Жабеня́, ня́ти, *с.* Лягушенокъ. *Туди,—аж там жабенята.* Грин. I. 32. Ум. **Жабеня́тко, жабеня́точко**.

Жаберина, ни, *ж.* 1) Лягушечья икра. Угор. 2)=**Жабуріння** 1. Вх. Лем. 413.

Жаберовина, ни, *ж*=**Жаберина**. Вх. Уг. 237.

Жабини, бин, *ж. мн.*=**Жаберина**. Вх. Лем. 413.

Жаби́ний, а, е=**Жаб'ячий**.

Жаби́нський, а, е=**Жабиний**. *Родила вона. Баба.... сина золотокудрика взяла, укинула в криницю, а жабу пудкинула Iде царевич додому, а вона і стрiчає. Кажала.... що буду синiв золотокудрикiв водить, а тепер привела жабинського.* Чуб. II. 42.

Жа́бище, ща, *с.* Ув. отъ **жа́ба**. *Сидить жабище на пнi, як копиця.* Ворон. г. *Мов жабище з багна, на свiт вона дивилась.* К. Дз. 46.

Жа́бій, б'я, б'е=**Жаб'ячий**. Вх. Лем. 413.

Жабі́йка, ки, *ж.* Порода грибовъ. Вх. Уг. 237.

Жа́бка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ **жа́ба**. *А це скаче жаба та й каже: Хто, хто у цiй рукавицi?—Я мишка шкряботушка, а ти хто?—А я жабка скрекотушка.* Рудч. Ск. II. 2) Регуляторъ въ плугѣ, служащій для поднимания и опусканія **леміша**. Вас. 199. „Съ передней стороны между **граділем** и **чепігами** подкладываютъ дощечку—**жабку**; это дѣлается для того, чтобы **граділь** не опускался внизъ". Чуб. VII. 398.—Часть **ра́ла**. „Чтобы **кописть** не подвигалась по стовбѣ къ жерткѣ, между ними вставляется изъ крѣпкаго дерева распорка, которая называется **жабка**". Чуб. VII 400. 3) Въ блокѣ: двѣ щеки, между которыми обращается каточекъ, колодка съ вырѣзомъ для каточка. Полт. г. Шух. I. 256, 162. Подобный же снарядъ въ гончарномъ кругѣ: между щеками помѣщается **веретено** круга. Шух. I. 260—262. 4) Палочка, употребляемая въ дѣтской игрѣ того же имени. Ив. 35. 5) Названіе одного изъ играющихъ въ **кре́ймашки**. Ив. 39. 6) Ракета. К. ЦН. 175.

Жабни́к, ка́, Раст.: а) Caltha palustris. Вх. Пч. I. 9; б) Alisma plantago. Вх. Уг. 237.

Жабня́, ні́, *соб.* Лягушки.

Жабовиня́. ня́, ж. и **жабови́ння, ня**, *с.*=**Жабарь**.

Жабоі́д, да, *м.* Аистъ. *Жабоїд прилетів—щастя принiс, геть пiднявсь—горе ввалило.* Донск. обл.

Жабоко́лець, льця, *м.* Колящій жабъ. Употребляется какъ насмѣшка дѣвушекъ надъ парнями въ купальской пѣснѣ: *Нашi хлопцi—жабокольцi: скололи жабу на колодцi.* Чуб. III. 221.

Жабокря́ківка, ки, *ж.* Болото, наполненное жабами. *В жабокряківцi як на ярмарцi,—тут жiнки бубонять, а там жабки скрегочуть.* Ворон. г.

Жабоні́ти, ню́, ни́ш, *гл.* Разговаривать, перешептываться тихо и невнятно, подобно неопредѣленному шуму, произво-

димому иногда лягушками (безъ громкаго кваканья). Говорится преимущественно о женщинахъ.

Жа́бонька и **жа́бочка, ки**, *ж.* Ум отъ жа́ба.

Жаборі́ння, ня, *с.*=**Жабуріння.**

Жа́бра, рів, *ж.* Жабры. *Риба зітхнула жабрами і простяглася.* Левиц

Жа́брик, ка, *м.* Раст.=**Жабрій лісовий.** ЗЮЗО. I. 123.

Жабрі́й, рія́, *м.* 1) Раст.: а) жабрей, Galeopsis ladanum L. ЗЮЗО. I. 123. и **лісовий жабрій.** G tetrahit.. ЗЮЗО. I. 123; б) осотъ, Cirsium arvense? ЗЮЗО. I. 118. 2) Жадный? прожорливый? *Вони такі жабрії, що ніколи не наїдяться.* Зміев. у.

Жа́бський, а, е=**Жаб'ячий.** Желех.

Жабу́ка, ки, *ж.*=**Жабалуха.**

Жабуні́ти, ню́, ни́ш, *гл.*=**Жабоніти.**

Жабу́р, ру́, *м.*=**Жабуріння.** (Болото) *поржавіло, від жабуру зелене.* Греб. 369.

Жабуріння, на, *с.* 1) Водоросль: водяной мак, conferva. 2) Лягушечья икра. 3) Внутренности дыни.

Жа́б'ячий, а, е. Лягушечій; жабій *Почистий із самих жаб'ячих спинок.* Ном. № 5713. **Жа́б'яча губа́.** Родъ несъѣдобнаго гриба. **Ж-ча цибу́ля.** Раст. Scirpus Tabernaemontani Gmel. ЗЮЗО. I. 135 —**зілля.** Раст. Лютикъ, Anemone ranunculus.

Жавки́й, а, е=Жалкий 2. *Обізвався милий з глибокой долини жавними словами до своєй дівчини.* Чуб. V. 431.

Жа́вряти, ряю, еш, *гл.*=**Жевріти.**

Жага́, ги́, *ж.* 1) Жажда. 2) Горячее желаніе. *До жаги приспіло.* Ном. № 5026.

Жагну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Ужалить. *Чорненьке маленьке увесь світ жагнуло* (заг: блоха). Ном., стр. 295, № 149.

Жада́, ди́, *ж.* Жажда желаніе.

Жада́ний, а, е. Желанный. *Наступив довго жаданий день.* Стор. *Пани мої кохані та жадані!* НВолын. у. *Е, мій жаданий, де ж я візьму стілько грошей?* Камен. у.

Жада́нка, ки, *ж.* Желанная. *Да невіхно наша жаданко, да не вік ми тебе жадали, за один вечір діждали.* Рк. Макс.

Жада́ння, ня, *с.* Желаніе. *Коли б Господь спевнив моє жадання і дав мені, чого я сподіваюсь.* К. Іов 13. *Прийшла у наш монастирь і зосталася, маючи велике жадання черницею бути.* МВ. II. 164.

Жада́но, *нар.* Желанно.

Жада́ти, да́ю, еш, *гл.* Желать. жаждать. *Не той убогий, що мало має, а той, що багацько жадає.* Ном. № 1617. *Вставай, вірний козаче, давно моє серденько тебе жадає.* Чуб. V. 54.

Жада́тися, да́ється, *гл. безл.* Желается. *Сумно мені було і перемовити щире слово жадалось.* МВ. II. 34.

Жа́ден, дна, е=Жа́дний.

Жаде́н, дна́, е́=Жадний. *Не жаден ні хліба, не жаден ні грошей.* НВолын. у. *На копійку не жаден.* Св. Л. 188.

Жа́дібка, ки, ж. Ум. отъ жадоба. 1) Жажда. *Циган з великої жадібки сьорбнув шевського квасу.* Ном. № 934. 2) Желаніе. **У жа́дібку, не в жа́дібку (кому)** хочется, не хочется (кому). *Чи побачимо ми там Чайченка?... А в жадібку його побачити* МВ. II. 94. **Се вам не в жа́дібку.** Этого вамъ не хочется. Ном. № 4534. 3) Жадность.

Жа́дібний, а, е. 1) Жаждущій. 2) Желающій, вожделѣющій. *Хто споглядне на жінку жадібним оком, той уже вчинив перелюб.* Єв. Мт. V. 28.

Жадли́вість вости, *ж.*=**Жадання.**

I. Жа́дний, а, е 1) Каждый, всякій. *Та ми тут жадне літо літуємо.* Лубен. у. *Жадній свашці по ковбасці.* Ном. № 3528 *Звенигород був колись козачий город: од жадного двора козак виходив.* ЗОЮР. I. 105. 2) При отрицательныхъ выраженіяхъ: Никакой. *Жадна пташка без товарища не пробуває.* Ном. № 8859. *Ласкаве телятко дві матки ссе, а лихе жадної.* Ном. № 3302. *Пані не має жадного права на нас.* МВ. II. 46. **Жа́дним спо́собом, по́битом, жа́дною мі́рою.** Никакимъ образомъ, отнюдь не, никакъ. *Не можна було жадним побитом протиснутись.* К. ЧР. 337. *Ні жадним способом не можно.* Рудч. Ск. I. 78. *Жадною мірою не вдержим їх.* К. ЧР. 84.

II. Жадни́й, а́, е́. 1) Желающій, жаждущій. *У сусіда доньок сім, та й доля всім, у мене одна, та й долі жадна.* Ном. № 1739. *Убогий чоловік на лихо не жадний.* Ном. № 1609. 2) Жадный.

Жаднісі́нький, а, е. 1) Рѣшительно каждый, каждый безъ исключенія. *Хиба ж не життя попові? Жаднісінький йому несе й везе.* Екат. у. 2) Рѣшительно никакой.

Жа́дність, ности, *ж.* Жадность.

Жа́дно, *нар.* 1) Желательно. *Що на людях видно, то і собі жадно.* Ном. № 4804. 2) Жадно. *Ні, не плаче: змія люта жадно випиває його сльози.* Шевч. 178.

Жадо́ба, би, *ж.* 1) Жажда, сильный аппетитъ. *Десь у жадобу взів та води напився, та з того й сталось.* Черк. у. 2) Желаніе. *Все вона світом нудить, все ні до чого у неї нема охоти, ні до чого жадоби.* МВ. II. 158. *Велика жадо́ба у простих людей до освіти.* О. 1862. Ш. 30. *О неситая жадоба старшинування! тепер то я побачив тебе в вічі.* К. ЧР. 186. 3) Жадность. *До ласощів жадоба наглая напала.* Мкр. Н.

Жадо́та, ти, *ж.*=**Жадоба.**

Жаждиви́й, а, е=**Жадібний.** Гол III. 523.

Жа́ждувати, дую, еш, *гл.*=**Жадати.** *Хворий жаждує того й того.* Черк. у.

Жайві́р, вора, *м.*=**Жайворонок.** Вх. Пч. II. 8.

Жа́йворінка, ки и **жа́йворінок, вка**, *м.* Жаворонокъ. Мнж. 172. *Собака жайворінка ловив, та й господаря загубив.* Ном. № 14149. Ум. **Жа́йворінючок.**

Жайворінячий, а, е=**Жайворонків.** Аф. 399.

Жа́йворонків, кова, ве. Принадлежащій жаворонку. *Згори лине жайворонкова пісня.* Мир. ХРВ. 3.

Жа́йворонник, ка, *м.* Клѣтка для жаворонковъ. Харьк.

Жа́йворо́нок, нка, *м.* 1)=**Жайворінок.** *Поле зеленіло, як оксамит зелений, сонечко зіходило, жайворонки співали.* МВ. Ш. 9. 2) Испеченная изъ тѣста булочка въ видѣ птички,—такія булочки пекутъ въ день сорока мучениковъ (9 марта), когда, по народному повѣрью, прилетаютъ жаворонки, предвѣстники весны. Маркев. 2.

Жайвороня́, ня́ти, *с.* Птенецъ жаворонка. Ум. **Жайворонятко.**

Жа́йворонячий, а, е=**Жайворінячий.**

Жак, ку и **ка**, *м.* 1) Расхищеніе, грабежъ, расхватъ. *На жак кидати.* 2) Работа всѣмъ обществомъ при условіи, что каждый получаетъ добываемаго продукта (напр. сѣна при косьбѣ общественнаго сѣнокоса) столько, сколько за одинаковое для каждаго время успѣетъ добыть. *Косять, було, так: от як поспіє трава.... осавула.... з вечора того дня, що мається бути косовиця, дає повістку.... Тоді вже годі висипаться.... Инчий летить чуть світ на громадський жак.... Кожний норовив так справить косу як бритву, щоб не треба було вже завтра клепать, бо там так: одвихнись на саму малу годину, вже й програв, звичайно, як на жаку.* Драг. 243. 3) Школьникъ, бурсакъ. К. ПС. 70. А такъ какъ школьники въ то же время и пѣли въ церковномъ хорѣ, то отсюда у лемковъ жак—церковный пѣвчій. Вх. Лем. 413. Отсюда-же и выраженіе: **би́тий жак**—бывалый человѣкъ, тертый калачъ. *О, то битий жак!* Ном. № 5704. *Продасть і викупить і гроші пощитає (битий жак).* Ном № 13740. 4) Рыболовный снарядъ, разновидность я́тіра. *Жак на обручах, крил сажень два, три п'яла на крило.—Жак-полежак: положить* (его рибалка), *а сам і ляже спать, а за сіткою вже не буде спать.* Черн. Губ. Вѣд. 1853, № 9, стр. 62. 5) Насѣкомое=**Бомок.** Вх. Пч. I. 7.

Жа́ків, кова, ве. Принадлежащій школьнику, пѣвчему. **Жа́кова хи́жа**=Жаківка. Вх. Лем. 413.

Жаківка, ки, *ж.* Помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ: Вх. Лем. 413.

Жакува́ння, ня, *с.* Разграбленіе, расхищеніе. *Збагатили хижу силу жакуванням-лупом.* К. МБ. X. 13.

Жакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Грабить, расхищать. *Зараз і почали вози своїх старшин жакувати.* К. ЧР. 345. *Прийшли москалі Січ жакувати.* ЗОЮР. I. 141 *Пожакували всі крамні коморі, як жакували з ним у бусурман.* К. ПС. 102.

Жали́ва, ви, *ж.* Крапива, Urtica urens L., Urtica dioica L. Каменец. у.

Жали́ти, лю́, ли́ш, *гл.* Жалить, кусать. *Як пішла я у кропиву спати, пожалила собі литки й п'яти.* Нп *Їх хвала жалила як гостра кропива.* Левиц.

Жа́литися, люся, лишся, *гл.* 1) Жаловаться. *Ніколи не жалиться, і не бачила зроду я, щоб вона плакала.* МВ II. 151. **Жа́лься, Бо́же!** Сохрани, Богъ! Помилуй, Богъ! Будь милостивъ, Боже! *Жалься, Боже, чого доброго.* Ном. № 7602. *Жалься, Боже, старенької неньки, що з дочкою ще не нажилася, слізоньками гірко облилася, що дочкою ще не навтішалась, сиротою у хаті зосталась.* К Досв. 2) Съ измѣнен. удар.: **жали́тися.** Жалиться, жалить. *Кропива жалиться.*

Жалиця, ці, *ж.* Насѣк. Жигалка, Stomoxys. Вх. Пч. I. 7.

Жа́ліб, лобу, *м.* Скорбь. *Стали в ту-*

зі її питати: Ой чи не приймеш гостей до хати? Вона їм каже: Жаліб великий, що ся не хоче вже знати з ніким. Чуб. V. 238.

Жалі́бни́й, а́, е́. 1) Жалобный, грустный, тоскливый. *Вдова тее забачала, жалібнії слова промовляла.* Макс (1849), 87. *Заспівали вони тіх жалібних пісень, що молода прощається з чорною косою, дівочою красою, з батьком та матіррю.* Левиц. I. 21. 2) Минорный (въ музыкѣ). КС. 1892. III. 384. Ум. **Жалібне́нький, жалібне́сенький.** *Ой ти, соловей, ти, манесенький.... а на голосочок жалібнесенький.* Чуб. V. 759.

Жалібни́к, ка́, *м.* Сострадательный человѣкъ. *Та бийся, коню, вибивайся, та до мого братіка-жалібника.* Чуб. V. 799. *Як нездужаєш.... тоді ніхто тебе не бачить, а як на помер душі, дак назбігаються; де тії жалібники, де тії родичі візьмуться!* Г. Барв. 435.

Жалібни́ця, ці, *ж.* Сострадательная женщина. *І жалібниці, і порадниці образилися, покинули Марусю: нехай же терпить, коли така.* МВ. II. 181. Это слово является въ поэзіи обычнымъ эпитетомъ любящей матери или сестры. *Братчики роздягли Кирила Тура, а в Петра аж мороз пійшов по-за шкурою, як побачив він білу його сорочку, що сестра-жалібниця шила й мережила, усю в крові, ще й поприкипала до ран.* К. ЧР. 281. *Та батькові й неньці поклоняйся, та моїм же братікам-порадничкам, та моїм же сестрицям-жалібницям.* Чуб. V. 370. *Матері-жалібниці у його не було.* Г. Барв. 453. Ум. **Жалібни́чка.** *До отця, до неньки покланяйся.... до моїх сестричок-жалібничок.* Чуб. V. 316.

Жа́лібно, *нар.* Жалобно, грустно. *І дуже жалібно стогнав.* Котл. Ен. II. 24. *Княгиня зійшла з рундука назустріч гостям, веселенько всміхаючись, тільки дивилась якось так жалібно, що аж чудно усім здалось.* К. ЧР. 211. Ум. **Жалібне́нько, жалібне́сенько.** *Сама стала, подумала, жалібненько заплакала.* Чуб. V. 43. *Сива зозуленько, не куй жалібненько.* Мет. 251. *Смутненько-жалібнесенько граєвиграває.* ЗОЮР. I. 188.

Жалі́зний, а, е и пр.=**Зали́зний** и пр.

I. **Жа́ління, ня,** *с.* Жаленье.

II. **Жалі́ння, ня,** *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Усі до Марусі молодиці з питаннями та з жалощами, усі старі баби з радами та з науками. Тільки Маруся на усі питання і на ради усі: „він мені добрий і любий....“* МВ. II. 181. 2) Жалоба. *Як став підростати, так уже не дуже й докучав жалінням Горпині, а тілько було все їй росказує, що він страждає.* Кв.

Жалісли́вець, вця, *м.*=**Жалібник.** *Найдуть люде, найдуть жалісливці і поховають як слід.* Мир. Пов. II. 115.

Жалісли́вий и жа́лісний, а, е. 1) Сострадательный, сердобольный. *Матусенька жалісліва добре пестувала мене.* Кв. 159. *Оком жалісним на них дивитись стали.* К. Псалт. 247. 2) Жалобный, грустный. *Жалісливі пісні.* КС. 1882. X. 185. 3) Возбуждающій сожалѣніе, достойный сожалѣнія. (Іродови воїни) *діти стинали, ні жодному не пробачали. Жалостнії матки плачуть.* Чуб. III. 374.

Жалісли́во, жа́лісно, *нар.* 1) Сострадательно, сердобольно. 2) Жалобно, грустно. *Сидить голубка, жалосно гуде.* Чуб. V. 310. Ум. **Жаліснє́нько.** (Зозуленька) *жаліснєнько закувала.* Чуб. V. 756.

Жалісни́й. См. **Жалісливий.**

Жа́лість, лости, *ж.* 1) Состраданіе, жалость. *В їх нема ні трохи жалости.* К. ЧР. 252. 2) Грусть, тоска. *Куди піду, повернуся, не маю радости, тільки в очах завше сльози, а в серці жалости.* Чуб. V. 476. *Твоя мила лежить дома із жалости хора.* Гол. III. 391. Ум. **Жалостонька.** Желех.

Жалі́ти, лію, еш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть. *Хто любить ревне—жаліє певне.* Ном. № 8781. *Жалій мене, мій батеньку: милий покидає.* Чуб. V. 99. 2) Беречь, хранить, жалѣть. *Не жалій ухналя, бо підкову загубиш.* Ном. № 4674. *Хто чужого не жаліє, той і свого не іміє.* Ном. № 14053.

Жалі́тися, лію́ся, ешся, *гл.* Жаловаться. *Жаліються молодиці, що ти шкоду робиш.* Мет. 240. *Ніколи й не жалілась, щоб що в неї боліло.* Стор. Он. II. 37.

Жа́лка, ки, *ж.*=**Жатка.** НВолын. у.

Жалки́й, а́, е́. 1) Жалящій, жгучій, рѣзкій. *І на жалку кропиву мороз буває.* Ном. № 3824. *Жалка кропива.* Ном. № 3363. *Жалкий батіг. Жалкий вітер потягає.* Могилев. у. 2) Жалобный. *Плач жалкий та болезний.* МВ. I. 100.

Жа́лко, *нар.* 1) Жаль, жалко. *В ма-*

терi дiтки—нарiвно жалко. Ном. № 9217. *Як поїдеш в Украïни, буде комусь жалко.* Мет. 39. 2) Жгуче, больно. *Як же жалко укусила мене муха.* Ср. ст. **Жалчiше.**

Жалкува́ння, ня, *с.* Сожалѣніе. МВ. (О. 1862. I. 91). *І прийде час нiмого жалкування.* К. ПС. 151.

Жалкува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Сожалѣть, жалѣть. *Возьми, а то будеш послi жалкувати,* ЗОЮР. II. 45. *Дав я тебе до школи, та й жалкую: мiж панськими дiтьми i ти, бачу, нахапався панського духу.* Левиц. I. 252. 2)—**за ким, чим.** Оплакивать кого, что, сожалѣть о потерѣ кого, чего. *Вона жалкує ще й досi за змiєм.* Рудч. Ск. I. 129. *І що то жалкували за ним i хазяïн, i всi! А що вже дiвчата, так i мiри нема.* Кв. 287. 3)—**на ко́го.** Пенять, сѣтовать на кого. *Живи ж, доню, в свою волю, так, як полюбила, не жалкуй на свою матку, що тебе згубила.* Мет. 72. *Не жалкуй, куме, на Бога: од квасу дiти померли.* Ном. № 933. 4) Жалѣть, беречь. *Свого доброго та не жалкувать.* Ном. № 10779.

Жалкува́тися, ку́юся, ешся, *гл.* 1) Жаловаться. *Жалкується на ногу.* НВолын. у. *Де ти, синку, ходиш? що ти, синку, робиш? жалкуються молодицi, що ти шкоду робиш.* О. 1861. II. 7. *Жалкується Лиман морю, що Днiпр робить свою волю.* Макс. (1834). 131. 2) Плакаться, сѣтовать. *От як стала вона жалкуватись: що менi робити? Нема слуги.* МВ. II. 33. *От життя моє! жалкується.* МВ. II. 43. 3) Пенять. *Будуть на мене жалкуватися люде.* Н.-Волын. у.

Жалли́вий, а, е=Жалкий 1. *Ой ти, кропивко жалливая, у мене свекруха журливая.* Чуб. V. 707.

Жа́лля́, ля, *с.*=**Жаль.** *Батько бив, батько бив, нагай увiрвався, а я низом по-пiд хмизом в зiлля заховався. Батько йде, батько йде, на грудку споткнувся, а я з жалля, з запечалля з батька усмiхнувся.* Чуб. V. 653.

Жа́лнощi, щей и щiв, *ж. мн.*=**Жалощi.** *Жалнощi узяли його.* Черк. у.

Жа́ло́, ла, *с.* 1) Жало насѣкомаго, языкъ у змѣй. *І гади з гострими жалами шипiли, корчились, повзли.* Котл. Ен. 2) Острiе иголки. 3) Лезвее ножа, топора, косы. Сим. 24. *Я рiзонув, дак жало так і завернулось.* Ум. **Жа́льце́.**

Жало́ба, би, *ж.* Трауръ, траурная одежда. Гол. Од. 27. *Но правдi, нам би слiд одягтись у жалобу.* Левиц. I. 451. *Сестрам Мася також жалобу посправляла.* Св. Л. 113.

Жа́лоба, би, *ж.*=**Скарга.**

Жа́лобний, жалобно=Жалiбний, жалiбно.

Жало́бний, а, е. Траурный.

Жалосливий, жалосливо=Жалiсливий, жалiсливо.

Жа́лосний, жалосно=Жалiсний, жалiсно.

Жа́лосник, ка, *м.*=**Жалiбник.** Ном. № 4823.

Жа́лостонька, ки, *ж.* Ум. отъ **жалiсть.**

Жа́лощi, щей, и щiв, *ж. мн.* 1) Скорбь, печаль. *Прийми, матiнко, вiночок з ярої рути, з сердечок.—За жалощами не прийму, за слiзоньками не бачу.* Свад. н. *Никла трава жалощами, гнулось древо з туги: дознавали нашi предки тяжкої наруги.* К. Досв. 2) Соболѣзнованіе, сожалѣніе. *Тодi усi до Марусi: молодицi з питаннями та з жалощами, усi старi баби з радами.* МВ. II. 181.

Жа́лування, ня, *с.* 1) Сожалѣніе, соболѣзнованіе. *Питання та жалування було доволi в дому, а ще бiльш вбожества та суму.* МВ. III. 107). 2) Заботливость, выраженіе любви. 3) (Съ великорусск.). Жалованье. *Царь йому жалування дав.* Рудч. Ск. II. 185.

Жа́лувати, лую, еш, *гл.* 1) Жалѣть, сожалѣть о комъ, чемъ. *А мати і спиняє, й жалує спиняти сина.* Левиц. I. 64. *Ой поїхав мiй миленький за буковину,—ой чую ж я через люде—жалує за мною.* Чуб. V. 383 2) Жалѣть кого, состраданіе къ кому чувствовать. *Шрам Паволоцький, жалуючи згуби паволочан, сам.... приняв усю вину на одного себе.* К. ЧР. 411. *А то ж я з чого тсе говорю, як не з приязнi моєї?... Тебе жалуючи говорю, тебе люблячи.* МВ. II. 81. *Жалуй мене, подружечко: жених покидає.* Чуб. V. 182. 3) Относиться къ кому съ заботливостью, съ любовью, любить, ласкать. *Ой iдеш ти, доню, мiж чужiї люде: ой хто ж тебе, доню моя, жалувати буде?* Макс. (1849). 113. *Батько наш був дуже добрий: жалував нас обох рiвно, і брата й мене.* МВ. I. 7. *От баба свою дочку й жалує, а дiдову все лає, все лає.* Рудч. Ск. II. 43. *Чи добре тобi тут, сину? Чи жалують тебе?* Левиц. I. 61. *Лихого нiчого жалувати.* Ном. № 3889. *Був у чоловiка собака; покiль*

молодим був, дак він його і жалував, а як ізстарівсь, дак він його проганяє. Рудч. Ск. I. 13. *Кинулась нас цілувати, жалувати Катря.* МВ. II. 100. 4) **Жалѣть**, беречь, скупиться. *З чужої торби хліба не жалують.* Ном. № 4618. *Біжи, біжи, королевичу, не жалуй коня.* Чуб. V. 767. *Ганна грошей не жалувала.* Левиц. I. 57.

Жа́луватися, луюся, вшся, гл. Жаловаться. *Чоловік якось побив жінку— от вона й побігла до сотника жалуватись.* Рудч. Ск. I. 189. *Живи, дочко, на чужині, не жалуйсь мені.* Чуб. V. 333.

I. **Жаль, лю**, *м.* 1) Скорбь, горе, горесть. *Ой настала жаль туга да по всій Україні.* К. ЧР. 20. *Такий уже сум мене візьме, такий жаль обійме, що й світ мені не милий.* МВ. I. 8. *Ой тепер наше Запорожжя у великому жалю.* Нп. *Піду до річеньки, з жалю утоплюся.* Мет. 17. **Жа́лю́ завдава́ти, завда́ти, робі́ти, начини́ти, жаль чини́ти, роби́ти.** Причинять, причинить скорбь, печаль, горе. *Тепер мене покидаєш, серцю жалю завдаваєш.* Мет. 15. *Як я тебе в військо дам, собі жалю я завдам.* Макс. (1849). 96. *Ой Галю, Галю, не роби жалю!* Мет. 84. *Молодії да козаченьки да жалю начинили.* Лукаш. 68. 2) Жалость, сострадание, сожалѣніе. *І до мого горя ти жалю не маєш.* Котл. Н. Полт. *Ти не маєш жалю до рідної своєї дитини.* Шевч. 293. *Панська ляхівська сокира без жалю облупила, обголила милі гори нашої України.* Левиц. I. 203. **Жаль бере́, взяв, обня́в.** Охватила скорбь, жалость, сожалѣніе. *Бере живий жаль, як згадаєш старовину.* Ном. № 680. *Взяв її жаль, як почула вона, що Ганна плаче.* Левиц. I. *Візьме матір жаль, вона й пошле останні гроші* (синові). Левиц. I. 68. **Жалю́ по кісілю́!** Пустяки! не стоитъ жалѣть. Ном. Ум. **Жальо́к.** *Ой ішов я лісом темненьким, надибав мене жальок тяженький.* Гол. I. 295.

II. **Жаль**, *нар.* Жаль, жалко. *Жаль багатому корабля, а бідному кошеля.* Ном. № 4716. *Ой не так мені жаль за півста кіньми, ой як мені жаль за моїм конем.* Чуб. III. 289. *Жаль його та й на його, що таке погане діло вчинив.*

Жа́лько, *нар.*=**Жалко**. *От тоді хоч і жалько було йому свого лошачка, та нічого робить.* Рудч. Ск. I. 90.

Жальни́й, а́, е́. Печальный, грустный. **Желех.**

Жа́льно, *нар.*=**Жаль.** *Мені городини жальніш, як твого сала.* Рудч. Ск. I. 194. *Сина жаль, а дочки ще жальніше.* Харьк.

Жа́льнощі, щей и щів, *ж. мн.*=**Жалощі.** Желех.

Жальо́к, лько́, *м.* Ум. отъ **жаль.**

Жальце́, ця́, *с.* Ум. отъ **жало.**

Жальчли́вий, а, е = Жалісливий. *Жальчливий народ ці жінки: уже п'ятнадцять год, як умер* (козак), *а вони й досі оплакують.* Куб. обл.

Жа́ля, лі, *ж.* Жница. Желех.

Жаля́чка, ки, *ж.*=**Жалива.** Желех.

Жанда́р, ра, *м.* Жандармъ. *Там жандари ходили, Марусеньку водили.* Чуб. V 981. Ум. **Жанда́рик.** *Як побігла Бондарівна темними лугами, а за нею жандарики з гострими шаблями.* Грин. III. 613.

Жанда́рка, ки, *ж.* Жена жандарма.

Жанда́рський, а, е. Жандармскій.

Жар. ру, *м.* 1) Жаръ. *Тільки що ввійшли вони в баню, аж жар такий, що не можна.* Рудч. Ск. II. 84. *Так мене жар ухопив.* Ном. № 8192. 2) Раскаленные тлѣющіе угли. *Одсадила, мов горщик од жару одставила.* Ном. № 3506. *Так, як на мене жаром сипнуло.* Ном. № 4388. *Зося сиділа червона, як жар.* Левиц. I. 312. Ум. **Жаро́к, жарочок.**

Жара́, ри́, *ж.*=**Спека.** *Сонце світило стиха, без жари.* К. ЧР. 4.

Жа́рений, а, е. Жареный. *Не вставай ще ізза обіду, ще в печі долото жарене.* Ном. № 5557.

Жаре́ня, ні, *ж.* Жаркое. *Да заглянув я на три голубочки, да і уб'ю царю на вечерю і на печеню, на жареню.* Грин. III. 583.

Жа́риво, ва, *с.* Тлѣющій костеръ. Кіев.

Жари́на, ни, *ж.* Раскаленный уголекъ. *Кадив, кадив* (піп), *а це якось жарина з кадильниці й упала да попові в халяву.* Рудч. Ск. II. 197. Ум. **Жари́нка.** *Став ті жаринки вигрібать.* Мнж. 139.

Жари́стий, а, е. Тлѣющій, горящій безъ пламени. Желех.

Жа́рити, рю, рить, гл. 1) Жарить, печь, жечь. *Жарять в печах.* Хата. 188. *Як піднялось сонечко, що то вже жарило.* Кв. 305. 2) Быстро бѣжать. *Як же він прудко жаре на гнідому.* 3) Сильно бить, сѣчь. *Давай діда жарити поліном.* Рудч. Ск. II. 184.

Жарі́ння, ня, *с.* Тлѣніе, горѣніе безъ пламени. *Що росте без коріння, а що*

цвіте без насіння, а що горить без жарїння? Чуб. Ш. 315.

Жарки́й, а́, е́. 1) Жаркій, горячій. *День був дуже жаркий.* Стор. Оп. II. 17. *Не жарке вугілля.* Черк. у. 2) Алый. *Ой коли б я такая, як калина жаркая.* Нп. 3)=**Жалкий 1.** *Кропива така жарка,—аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.—По слідочку жарку кропиву садила.* Чуб. V. 488. Ум. **Жарке́ньский.** *Накладу я вогню жаркенького та наварю я пива п'яненького.* Чуб. V. 916.

Жа́ркість, кости, *ж.* Жгучесть? *Кропива така жарка, аж дим іде після дощу,—я думаю—се од жаркости.*

Жа́рко, *нар.* 1) Жарко, горячо. *Жарко горить у печі.* Харьк. у. *А змій як огонь горить,—так йому жарко.* ЗОЮР. II. 30. 2)—**хропти́.** Сильно съ испугу и пр. храпѣть (о лошади). (Кінь) *заглянувши в провалля, як там рине вода, аж затрусивсь да й посунув назад, жарко хропучи й водючи очима.* К. ЧР. 162.

Жарли́вий, а, е=**Жалкий 1.** *Ой у полі кропивушка жарливая.* Чуб. V 707.

Жарли́вість, вости, *ж.* Жгучесть?

Жарні́вка, ки, *ж.* Раковый жерновокъ.

Жаро́к, рку́, жарочок, чку, *м.* Ум. отъ жар.

Жарбта, ти, *ж.* Жара, зной. *Вдень жарота припікала.* Мкр. II. 27. *Спасівська жарота.* Стор. М. Пр. 1.

Жарт, ту, *м.* Шутка. *З жарту і біда часом бувас.* Ном. № 12665. *Як не прийме Бог гріха за жарт, то буде шелесту багато.* Ном. № 108. *Смішками та жартами і одмовилась, а правди не сказала.* МВ. I. 89. **Каза́ти на жарт, жа́ртом.** Говорить въ шутку, шутя. *Да я жартом на вас казав, а ви справді подумали. Чи ти жартом, чи навспражки так говориш?* Котл. М. Ч. (1874). 387. **Не в жарт.** Не на шутку. *Деякі тужать не в жарт.* Г Барв. 207. Ум. **Жа́ртик.** Желех.

Жартівли́вий, а, е. Шутливый. Н.-Волын. у. *Вигадували витребеньки, бо жартівливі вже собі повдавались.* О. 1862. IX. 71.

Жартівли́во, *нар.* Шутливо.

Жартівни́к, ка, *м.* Шутникъ.

Жартівни́ця, ці, *ж.* Шутница.

Жартли́вий, а, е=**Жартівливий.** *Я з Петром моїм щаслива і весела, і жартлива.* Котл. Н. Полт. 345.

Жартли́вість, вости, *ж.* Шутливость. *Дівоцька жартливість.* Мир. Пов. I. 145.

Жартли́во, *нар.*=**Жартівливо.**

Жартовли́вий, жартовли́во=**Жартівливий, жартівливо.** МВ. II. 19.

Жарто́вне, *нар.* Шутливо, шутя. Бер

Жартовни́к, жартовни́ця = **Жартівник, жартівниця.**

Жартува́ння, ня, *с.* Шутки. *Оддала ж мене мати, учинила мою волю, тепер мені жартування з великою бідою* Чуб. V. 606.

Жартува́ти, ту́ю, еш, *гл.* 1) Шутить. *З Богом нічого жартувати.* Ном. *Москаль любить жартуючи, жартуючи кине.* Шевч. 65. 2) Проявлять любовныя ласки. *Жартувала дівчина до зорі, поки стало видно вже на дворі: „Іди, іди, козаченьку, додому, не хвалися, серденько, нікому."* Нп. *Коли любиш—люби дуже, а не любиш—не жартуй же!* Мет. 69. *Стала вона ночувать коло його, він давай з нею жартувать.* Рудч. Ск. I. 211.

Жартува́тися, ту́юся, ешся, *гл.* Шутить другъ съ другомъ. *Ідуть дівчата, парубки, співають, жартуються.* Рудч. Ск. II. 157.

Жарту́н, на́, *м.*=**Жартівник.**

Жарту́шки, ків, *м. мн.* Шутки. *Кому жартушки, а мищі смертушки.* Ном. № 2351.

Жару́ха, хи, *ж.*=**Жалива.** Желех.

Жарьбха, хи, *ж.* Трепка, побои. Алв. 86.

Жас, су, *м.*=**Жах.** Желех.

Жаса́ти, са́ю, еш, *гл.* Пугать. Вх. Зн. 17.

Жа́ско, *нар.* Страшно. *Боюся, бо вже ніч,—жаско мені буде додому йти.* Ковельск. у.

Жасми́н, ну, *м.* Жасминъ, Philadelphus coronarius L. ЗЮЗО. I. 131. *Цвіли кущі рожі, бузку, жасмину.* Левиц. Пов. 20.

Жасми́нний, а, е. Жасминный. *Жасминними пахощами пахне.* МВ. Ш. 52.

Жа́сний, а, е. Страшный. Желех.

Жа́сно, *нар.*=**Жаско.**

Жаснýти, ну́, не́ш, *гл.* Пугнуть. Вх. Зн. 17. Желех.

I. Жа́ти, жну, жнеш, *гл.* Жать. *Пора, мати, жито жати,—колос похилився.* Мет. 21. *Жало два женці.* Ном., стр. 298, № 256. **Жа́ти на оди́н сні́п.** Жить въ согласіи. *Забудь свою кривду і сим робом нахилиш свою сем'ю до одного діла, до одних думок і будете всі жати на один сніп.* Г Барв. 313.

II. Жа́ти, жму, жмеш, *гл.* Жать, сжи-

мать. *Як є, так жму, а нема, так жду.* Ном. № 13744. *Снопочок нажала, к серденьку прижала. Жми, жми, моє серденько.* Чуб. Ш. 250.

Жа́тий, а, е. Сжатый (серпомъ). *Ой де буде жито жате, то там будем ночувати.* Чуб. V. 191.

I. **Жа́тися, жну́ся, жне́шся**, гл. Жаться. быть пожинаемымъ. *Рутульці з криком в город пруться, як од серпа колосся жнуться.* Котл. Ен.

II. **Жа́тися, жму́ся, жме́шся**, гл. Жаться, сжиматься. *Жметься, гнеться,—як кургузий дядько.* Ном. № 3053.

Жа́тка, ки, ж. Жатвенная машина. О. 1861. IX. 178.

Жаття́, тя́, с. Жатіе, сжинаніе, жатва. *Од жаття рука болить.* Канев. у. *Пішов дощ та вже й по жатті.* Каменец. у.

Жах, ху, м. Ужасъ, страхъ. *Тоді латинців жах напав: утратили і дух, і силу, побігли, хто куди попав.* Котл. Ен VI. 63. *Стара мати сливе що стратила розум з горенька та з жаху, з ляку.* МВ. Ш. 21.

Жаха́нка, ки, ж.=**Жахання?** Харьк. г

Жаха́ння, ня, с. 1) Пуганіе. 2) Страхъ, испугъ. *Чуток було чимало для нашого жахання і сподівання.* МВ. II. 163. *Я пізнаю з їх жахання, що ти, Боже мій, зо мною.* К. Псал. 129.

Жаха́ти, ха́ю, еш, гл. 1) Пугать, страшить, ужасать. *Твій гнів мене жахає.* К. Псал. 203. 2) Вырываться (о пламени). *Полум'я так і жахає з коміна. Жахнуло полум'я з груби.*

Жаха́тися, ха́юся, ешся, гл. 1) Пугаться, страшиться. *Жахається і втікає, ні слова не сказавши парубкові.* Кв. I. 23. *Про Київ не жахайсь, Волиня пригортайсь, а Покутя тримайсь.* Ном. № 722. *Отце жахається, як жид Христа.* Ном. № 4371. 2) Съ испугу вздрогнуть, особенно во снѣ. *Зо сну жахається.* Ном. № 11352. *І страху не раз набрався, аж крізь сон жахався.* Св. Л. 37. *Улюбився у дівчину, що й зо сну жахаюсь.* Чуб. V. 25.

Жахли́вий, а, е. Пугливый. *Яка ж ти жахлива, Меласю, каже Михайло, всміхаючись.* МВ. Ш. 142. Ум. **Жахливе́нький.**

Жахли́вість, вости, ж. Пугливость.

Жахли́во, нар. Пугливо. *Озираючись жахливо, вибігла його дівчина.* МВ. (О. 1862. I. 92).

Жахни́й, а́, е́. Страшный. Харьк. Ум. **Жахне́нький.**

Жа́хно, нар. Страшно.

Жахну́ти, ну́, не́ш, гл. Одн. в. отъ гл. **жаха́ти**. 1) Пугнуть. 2) Броситься, побѣжать. *Вовк так і жахнув у лозняк. Тоді запорожці як жахнули! так чисто все забрали, а татар на гамуз порубали.* КС. 1882. XII. 591. 3) Вспыхнуть, вырваться (о пламени). *Солома в сінях так і жахнула.* Г. Барв. 458.

Жахну́тися, ну́ся, не́шся, гл. Одн. в. отъ **жаха́тися**. Вздрогнуть, кинуться съ испугу. *Ой мені лишечко! жахнулась Катря обік мене.* МВ. II. 90. *Пані так і жахнулась, аж одскочила, ніби вкололась, або опеклась.* Левиц. I. 334. *Се твій прийшов до тебе батько, то не сполохайсь, не жахнись.* Котл. Ен. 53.

Жахо́та, ти, ж. Ужасы, страхи.

Жахті́ти, хчу́, хти́ш, гл. Пышать, испускать сильный жаръ, раскаляться, рдѣть. *Купа жару, та аж жахтить, червоніє.* Г. Барв. 458. *Натопив піч, аж жахтить.* Харьк. *А серденько, немов той жар, жахтіло.* К. Бай 15. *Не знаю, як вам і сказати, панічко, про своє дівоцтво. Цвіло воно—аж жахтіло.* Г. Барв. 526.

Жа́чка, ки, ж.=**Жатка**. *Це кошено жачкою: бачите, як одмітно од того, де косою кошено.* Полт. г.

Жба́н, ну, м.=**Джбан**. *До пори жбан воду носить.* Ном. № 7771. *Усип мені меду жбан, а я тобі заплачу як пан.* Чуб. V. 921. Ум. **Жба́нець, жба́нок, жба́нчик, жба́нчичок.**

Жба́новий, а, е=**Джбановий.**

Жба́нок, нка, жба́нчик, ка, жба́нчичок, чка, м. Ум. отъ **жбан.**

Жба́нячий, а, е=**Жбановий.**

Жбир, ру, м. Скала, гора, возвышенность. Вх. Лем. 413. См **Жбирь.**

Жбирь, рі, ж. 1) Наносъ въ рѣкѣ, мель. Мнж. 180. 2) Сѣнокосъ, поросшій кочками и кустами. Вх. Зн. 17.

Жбу́рити, рю, риш и **жбурля́ти, ля́ю, еш**, одн. в. **жбурну́ти, ну́, не́ш**, гл.= **Шпурляти, шпурнути.** *Жбурляє чорт дідьком.* Посл. *Як жбурне книжкою під поріг.* Св. Л. 230.

Жбух! меж., обозначающее вливаніе чего-либо сразу въ большомъ количествѣ. Желех.

Жбу́хати, хаю, еш, одн. в. **жбу́хнути.**

ну, неш, *гл.* Сразу много вливать, влить, налить. Желех.

Жва́вий, а, е. Живой, бойкій, рѣзвый, подвижной, энергичный, бравый. *Жвавий Савка, аж шкура на йому горить.* Ном. № 5765. *Такий жвавий, як рак на греблі.* Ном. № 10995. *Жвавий, як ведмідь до корита.* Ном. № 6550. *Жвавий, як рибка в річці.* Ном. № 5761. *Запанував над ляхами Понятовський жвавий.* Шевч. 123. **Ум. Жваве́нький, жваве́сенький.** *І Галя своїми жвавенькими оченяточками у їх питалася: чи її правда.* МВ. Ш. 84.

Жва́вість, вости, *ж.* Живость. *Зоя дивувалась, де набралось стільки жвавости, спритности в того Тараса.* Левиц. I. 353. *Вимучили всю жвавість з дитини.* Св. Л. 159.

Жва́во, *нар.* Живо, подвижно. *Жваво метнулись до роботи.* Полт. г. *Дивиться жваво.* МВ. II. 81. **Ум. Жваве́нько, жваве́сенько.**

Жвавота́, ти, *ж.*=**Жвавість.**

Жва́ка, ки, *ж.*=**Жуйка.**

Жва́кання, ня, *с.* Чавканіе, жеваніе.

Жва́кати, каю, еш, *гл.* Чавкать, жевать.

Жва́кнути, ну, неш, *гл.* Брякнуться, шлепнуться.

Жвакота, ти, *ж.* Жеваніе, чавканіе.

Жвакува́ння, ня, *с.* Глоданіе.

Жвакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1) Глодать. *Вовки сіроманці набігали, тіло козацькеє рвали, по балках, по тернах жовту кість жвакували.* Макс. (1849). 23. 2)=**Жва́кати.**

Жвачу́н, на́, *м.* Чавкающій, чавкунъ. **Ум. Жвакуне́ць.**

Жвакуня́, вя́ти, *с.* Маленькій чавкунъ. **Ум. Жвакуня́тко, жвакуня́точко.**

Жва́ти, жую́, е́ш, *гл.* Жевать. Угор.

Жвахтати, таю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жва́чка, ки, *ж.* Згарь изъ трубки, которую жуютъ во рту или кладутъ за губу.

Жва́кати, каю, еш, *гл.*=**Жвакати.**

Жвахті́ти, хчу́, ти́ш, *гл.* Объ обуви: шлепать, будучи наполненнымъ водой. *Жвяхтіли мокрі личаки.* Котл. Ен. V. 53.

Жгут, та, *м.*=**Джгут.**

Жґринджа́тися, джа́юся, ешся. *гл.* Ссориться. *Жґринджаться отець і мати.* Вх. Лем. 413.

Жґут, та́, *м.*=**Джґут.**

Жда́ний, а, е. Ожидаемый. *На жданого гостя багато треба.* Ном. № 11922.

Жда́ники, ків, *м. мн.*=**Жданки.** Ном. № 5627.

Жданки, ків, *м. мн.* Ожиданіе. *Чи таки ви самі не бачите, що мені не до жданків, не до обітниць.* МВ. II. 133. **Жда́нки розгуби́ти, поїсти.** Не дождаться. *Ждали, ждали, та й жданки розгубили.... поїли.* Ном. № 5627.

Жданя́, ня́, *с.* Ожиданіе. *Ждали, ждали, та й ждання погубили.* Ном. № 5627.

Жда́ти, жду, ждеш, *гл.* Ждать, ожидать, чаять. *Бог не рівно ділить: жде, щоб сами ділилися.* Ном. № 81. *Якого прасунка ждатимеш.* Ном. № 5623. *Не жди свого миленького із чужого краю.* Мет. 77. *Я щастя ждав,—на злигодні здобувся: я світу ждав,—у темряві зостався.* К. Іов. 65. **Жда́ти на ко́го.** Ждать кого. *Ждав уже на нас увесь рід Ілашів,* Федьк. Пов. 29. *Час не жде на нас.* Св. Л. 295.

Жджок, ка, *м.* Землеройка, Sorex. Вх. Лем. 413.

Же, *сз.* Же. Употребляется послѣ предыдущей согласной и й. *Та й дурний же який ти, пане брате.* Ном. № 6215. См. Ж. 2)=**Що.** *Добре того страшить, же ся боїть.* Ном. № 4401. **Та таки́ а ні же.** Положительно ничего, нисколько. Ном. № 4971.

Жеб, же́би, *сз.* 1)=**Щоб.** *Чоловік не ангол, жеб не согрішив.* Ном. № 100. *Немає злого, жеби на добре не вийшло.* Ном. № 4899. 2) Если-бы. *Жеби, вибачайте, свині роги, то б усіх поколола.* Ном. № 3827.

Жебоні́ти, нію́, ни́ш, *гл.* Лепетать. *Будемо жебоніти, як маленькі діти.* Чуб. V. 37.

Жебра́к, ка́, *м.* Нищій. *Не пішла дівка за козака, тільки пішла за жебрака.* Чуб. V. 915.

Жебра́н, на́, *м.*=**Жебрак.** *Жебран ходить, хліба просить.* Чуб. V. 433.

Жебра́нний, а, е. Нищенскій, добытый нищенствомъ, выпрашиваніемъ. **Пі́ти на жебра́ний хліб.** Обнищать, сдѣлаться нищимъ. *Врешті пан той пішов на жебраний хліб, а через кого? Через жида.* Подольск. г

Жебрани́на, ни, *ж.* 1) Нищенствованіе, выпрашиваніе. 2) Милостыня. Желех.

Жебра́ти, раю, еш, *гл.*=**Жебрувати.**

Жебра́цтво, ва, *с.* 1) Нищенство. 2) *Соб.* Нищіе. Желех.

Жебра́цький, а, е. Принадлежащій нищему.

Жебра́чий, а, е=**Жебрацький**.

Жебра́чка, ки, *ж.* Нищая. *Де що було в мене, то позабірала—добра жебрачка!* Черк. у.

Же́бри, рів, *м. мн.* Нищенствованіе, попрошайничество, прошеніе милостыни. Пітй на же́бри. Пойти нищенствовать. *Нішов дід на жебри, та не мав у що хліба класти.* Ном. № 9871.

Жебрій, рію, *м.* Раст. Galeopsis versicolor. Вх. Пч. I. 10. См. **Жабрій**.

Жебрува́ти, ру́ю, еш, *гл.* Нищенствовать, просить милостыни. Радом. у. *Пішов уже жебрувати.* Ном. № 14292.

Же́вжик, ка, *м.* 1) Воробей. 2) Вѣтренникъ, вертопрахъ. *Чортів жевжик.* Ном. № 3256. *Жевжики, що дівчат обдурювали.* Кв. II. 421. Ум. **Жевжичок**.

Жевжикува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Вѣтрогонить. Харьк. г.

Же́вжичок, чка, *м.* Ум. отъ **жевжик**.

Жеврі́й, рію, *м.* Синее пламя надъ горящими угольями.

Же́вріти, рію, еш, *гл.* Горѣть безъ пламени, рдѣть. *Жар червоним золотом жевріє.* Г. Барв. 458. *Зоря жевріє. Там зроду жевріє любов.*

Же́врітися, рію́ся, е́шся, *гл.*=**Жевріти**.

Жегна́ння, ня, *с.* Прощаніе.

Жегна́ти, на́ю, еш, (кого), *гл.* Прощаться съ кѣмъ. *Тещенька зятя жегнала, колдрами двір застилала.* Гол. VI. 290.

Жегна́тися, на́юся, е́шся, *гл.* Прощаться.

Же́жель, ля, *м.* Мѣсто, открытое для вѣтра Борз. у. *І сів же на жежелі.* Прилуц. у.

Же́жко, *нар.* Горячо, жарко. *Їдуть, вжє недалеко й пекло.—„Ей, каже вуйт, вертаймось, чоловіче, додому, мені вже дуже жежко“.* Чуб. II. 403.

Жезл, ла, *м.* Жезлъ. *І Божий жезл минає окаянних.* К. Іов. 46.

Жезло, ла, *с.*=**Жезл**.

Желі́зний и пр.=**Залізний** и пр.

Желіпало́, ла, *м.* 1) Медленно ядущій. 2) Крикунъ.

Желіпа́ння, ня, *с.* 1) Медленная ѣда. 2) Крикъ, оранье.

Желіпа́ти, па́ю, еш, *гл.* 1) Медленно ѣсть. 2) одн. в. **Желіпнути**, ну, неш. Сильно закричать, заорать. *Бач, трясця його матері!—желіпнув Грицько.* Мир. Пов. I. 156.

Же́лонка, ки, *ж.* Дятелъ. Зміев. у. См. **Жовна**.

Же́льман, на, *м.* Родъ игры, родъ весенняго хоровода. *А ми як колись малими гуляли з вами і в желмана, і веснянок співали.* Левиц. Пов. 106.

Жемери́ння, ня, *с.* Жмыхи.

Жемчуг, гу, *м.* Жемчугъ. *Ой там Ганночка гуляла, жемчуг намисто порвала.* Чуб. Ш. 188. Ум. **Жемчужок**.

Жемчужи́на, ни, *ж.* Жемчужина.

Жемчу́жний, а, е. Жемчужный. *Золотее коріннячко, жемчужнее насіннячко.* Чуб. Ш. 125.

Жемчужок, жка́, *м.* Ум. отъ **жемчуг**.

Же́навий, а, е. Живой, проворный. Вх. Зн. 37.

Жени́ло, ла, *м.* Насмѣшливо: парень, котораго пора женить. Сим. 177. *То таке женило аж під стелю.* Рудч. Ск. II. 107.

Жени́ти, ню́, нив, *гл.* Женить. *Женить би вас, щоб не брикали.* Ном. № 10229. *Ой стара нене, чом не жениш мене? На що тебе, сину, молодим женити?* Макс. (1849). 160.

Жени́тися, ню́ся, нився, *гл.* Жениться. *Як сироті-женитися, то й ніч мала.* Ном. № 10699. *Чи такому ж бридкому, як ти, женитися з Марусею?* О. 1861. XI. Кух. 15. *Не хочу я женитися з тією, що ви мені засватали.* Грин. II. 188. *Оженився з Палажчиною дочкою.* ПЙО. Левиц. I. 366.

Жени́х, ха́, *м.* Молодой человѣкъ, ухаживающій за дѣвушкой и пользующійся ея взаимностью; это названіе имѣетъ мѣсто только до формальнаго сватовства, послѣ котораго онъ называется уже **молодим**. *Жалуй мене, подружечко; жених покидає.—Не журися, подружечко,—рута зелененька,—сей покине, другий буде, ще й од сього кращий.* Мил. 81. *А я тобі, подружечко, жениха дарую.—Брешеш, брешеш, подружечко, як ти подаруєш, що ти його вірно любиш і з ним помандруєш.* Мил. 79. *Мій первий женише!* Мил. 68. *А дівчина листи пише: приїдь, приїдь, мій женише.* Чуб. Ш. 466. Ум. **Жени́шенько**, **женишок**. *Стривай, мати, погуляю: женишки настигли.* Чуб. V. 10. *Ой то мені женишенько, що три годи ходить.* Мил. 72. Ув. **Женишище**.

Жениха́ння, ня, *с.* Ухаживанія (любовныя). *Чи Бог не дав, чи сам не взяв, чи*

зраяли люде, ой щось з мого женихання нічого не буде. Нп. *Не жаль мені вишивання, як вірного женихання.* Чуб. V. 796. Ум. **Жениха́ннячко.** *Ой хто не знає того жениханнячка, той не знає лиха.* Чуб. V. 197.

Жениха́тися, ха́юся, ався, *гл.* Ухаживать. *Часто ходив, вірно любив, вірно женихався.* Мет. 85. *Чи се тая дівчинонька, що я женихався?* Мет. 69.

Женихі́вський, а, е. Относящійся къ жениху. *Не один запитувався займати її, так знаєте, на женихівське діло.... так куди ж!—ні пристуиу!* Кв. II. II. 101.

Женихли́вий, а, е. Любящій ухаживать за женщинами. Гол. II. 254.

Женихли́вість, вости, *ж.* Наклонность къ ухаживанію за женщинами. Желех.

Жени́шенько, ка, *м.* Ум. отъ **жених.**

Женишки́на, ни, *об.* Одинъ изъ двухъ любящихъ: дѣвушка или парубокъ. *Та чогось моя женишина смутна, невесела.* Мет. 98. *Ой є в мене женишина не до тебе чорта.* Чуб. Ш. 161. *І на шлях теплицький справив сина Опанаса, щоб побачив і сподобав любу женишину.* Мкр. Н 39. *Лежить моя женишина як квітка в'яла.* Мет. 98.

Женишки́ще, ща, *м.* Ув. отъ **жених.**

Женишо́к, шка́, *м.* Ум. отъ **жених.**

Жені́ння, ия, *с.* Женитьба. Мнж. 164. *Продам кобилу на жениння та куплю горілки.* Лебед. у. Ум. **Жен(ннячко.** *В мено брати—на женіннячко.* Грин. Ш. 27.

Жо́нничка, ки, *ж.* Жатвенная машина. Борз. у. Нѣжин. у.

Женти́ця, ці, *ж.* Сыворотка (молочная). Шух. I. 37.

Женти́чник, ка, *м.* Употребляющій въ пищу сыворотку. Вх. Зн 17.

Женці́в, цо́ва, ве. Принадлежащій жнецу.

Жо́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **жнець.**

Женчи́ха, хи, *ж.* Жница. НВолын. у.

Жо́нчуг, гу, *м.*=**Жемчуг.**

Жень, ні, *ж.* Сжинъ, ужинъ. *Моєї жені снопів не дали.* Канев. у. *Жень не пов'язана, покидана гуком лежить.* Г. Барв. 233. 2) Снарядъ, посредствомъ котораго взлѣзаютъ на дерево для осматриванія бортей. Радом. у.

Женьки́ня, ні́, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 414.

Женьча́р, ра. *м.*=**Жнець.** Вх. Лем. 413.

Женьча́рка, ки, *ж.*=**Жниця.** Вх. Лем. 413.

Женьчуги́, гі́в, *м. мн.* (вмѣсто: **жемчуги**). Бѣлые стекляные бусы у гуцулокъ. Гол. Од. 71.

Жербій, бію, *м.* Раст.: а)=**Осот,** Cirsium arvense Scop. ЗЮЗО. I. 118; б) Cirsium canum. ЗЮЗО. I. 118.

Же́рва, ви, *м.* Злая собака. Шух. I. 107.

Жердо́ля, лі, *ж.* Абрикосъ.

Жерди́на, ни, *ж.*=**Жердка.** Ум. **Жерди́нка.**

Же́рдка, чаще **же́ртка, ки,** *ж.* 1) Вѣшалка для платья въ сельскихъ хатахъ: жердь, за оба конца веревками подвѣшенная къ потолку вдоль задней стѣны надъ **полом** (нарами для спанья). **Жердка** бываетъ и въ **коморі.** Вас. 192. Чуб. 382, 386. *Я музикантів для простору на піл під жертку помістив.* Алв. 22. *Стала доставати собі в коморі з жертки що мали кращого про велике свято.* Г. Барв. 165. 2) Часть ткацкаго станка. МУЕ. Ш. 16. См. **Верстат.** 3) Въ ралѣ: жердь, къ переднему концу которой прикрѣплено ярмо, а къ заднему (съ разсохой)—колода съ зубьями. Чуб. VII. 400. Ум. **Же́рдочка.**

Жердь, ді, *ж.* Дышло въ вѣтряной мельницѣ, которымъ ее поворачиваютъ. Полт. г.

I. Жердя, ді, *ж.* Жердь.

II. Же́рдя, дя, *с. соб.* Жерди. *Поклав же жердя все срібнєє.* Грин. Ш. 11. *Суть то росохи, на росохах кадовбець, на кадовбці драбинка, на драбинці гірка, а на гірці жерддя, по тім жерддю дикі пташки літають, але крилець не мають.* (Загадка на человѣка, **жердя**—волоса). Ном., с. 297, № 220.

Жердяний, а, е. Относящійся къ жерди.

Же́реб, ба, *м.* 1) Жребій. *Ходім, браття, у ліс темний, вирубаєм три жереби та положим в три городи: кому, браття, припадеться.* Чуб. V. 984. Ум. **Жеребо́к.** *Гей зібрались в город наші парубки до призиву розбірати жеребки.* Щог. 2)= **Жеребець.** *Прилетить нечистий.... а ти тпрукнеш,—і він зробиться жеребом.* Грин. II. 120. 3) Раст. Pinus pumilio. Шух. I. 18.

Жеребе́ць, бця́, *м.* Жеребецъ. *Ірже наче жеребець на стані.* Ном. № 8843. Ум. **Жеребе́бчик.**

Жереби́тися, блю́ся, би́шся, *гл.* Рожать (о кобылѣ). *Кобила жеребиться..*

Жере́бна, *прил.* Жеребая (о. кобылѣ).

Жеребцюва́ти, цю́ю, еш, *гл.* Быть жеребцомъ. Употреблено Котляревскимъ въ разсказѣ о превращеніи различныхъ народовъ въ животныхъ. *Звіркує шведин вовком там, датчанин добре жеребцює.* Котл. Ен. IV. 12.

Жере́бчик, ка, *м.* Ум. отъ **жеребець.**

Жереб'я́. я́ти, *с.* Жеребенокъ. *Їхала Пречиста Мати на ослятї, Сус Христос на жереб'ятї.* Грин. II. 35. Ум. **Жереб'я́тко.** Чуб. Ш. 452.

Жереб'я́чий, а, е. Жеребиный.

Жерела́тий, а, е. Съ большимъ отверстіемъ, съ большимъ жерломъ. *То ж повста нитка,—намисто на неї не налізе.—Налізе: воно жерелате дуже.* Черн. у.

Жере́ло́, ла́, *с.,* и пр.=**Джерело** и пр. *Пiд горою криниченька, там жерело б'е* Нп. Ум. **Жере́льце.**

Жерелу́ха и жерлуха, хи, *ж.* Раст. Lepidium Sativum.

Жере́льце, ця, *с.* 1) Ум. отъ **жерело.** 2) Горлышко бутылки. Черниг. у.

Жереп, пу, *м.* 1) Родъ горной сосны, Pinus mughus. *З жерепу роблять ручки до кіся.* Вх. Зн. 17. 2) Можжевельникъ, Juniperus communis. Вх. Зн. 17.

Жере́пник, ка, *м.* Лѣсъ изъ жерепу. Вх. Зн. 17.

Жеретій, тія́, *м.* Обжора, ненасытный. Аф. 401. Ув. **Жеретія́ка.** *Чоловік зажеракуватий: йому все мало. Жерстіяка!*

Жеретія́, тії, *ж.* 1) Обжора. Аф. 401. 2) Змѣя лазящая по деревьямъ. *Неначе холодна жеретія обвилась і здавила йому серце.* Стор. М. Пр. 5.

Жеретія́ка, ки, *м.* Ув. отъ **жеретій.**

Жере́х, ха, *м.* Мелкій ледъ на рѣкѣ. Ворон.

Жере́цький, а, е. Жреческій.

Жерібна=Жеребна.

Жерлига, ги, *ж.* Большая удочка.

Жерли́стий, а, е=**Джерелистий.**

Жерло́, ла́, *с.*=**Жерело.** *Знахарі жерло забили у криниці—тепер нема де напитись холодної водиці.*

Жерля́нка, ки, *ж.* Родъ маленькой рыбки. Цыссь, Ятр. 39. Ум. **Жерля́ночка.** *Лети, лети до озера, а в озері жерлянночка. бери її вражу дочку, щоб не пила води-роси.* Цыссь, Ятр. 38.

Жерни́ця, ці, *ж.*=**Стерня.** *Повели їх по жерниці, а жерниця ніжки коле.* АД. I 85.

Жерні́вка, ки, *ж.*=**Жарнівка.**

Жерства́, ви, *ж.* 1)=**Жорства.** 2) Родъ змѣи? Шух. I. 232.

Жерстйна, ви, *ж.* Листъ жести. Ум. **Жерстйнка.**

Жерсти́ти, рщу́, сти́ш, *гл.* Покрывать жестью.

Жерсть, ти, *ж.* Жесть.

Жерстяни́й, а́, е́. Жестяной. *Купив собі самуварчик отой білий жерстяний.* Харьк. *Затрубили у жерстяний ріг у гетьманськім дворі.* Мет. 436.

Жерстя́нка, ки, *ж.* Жестянка. Харьк.

Же́ртва, ви, *ж.* Жертва. *Звелів з бичні волів пригнати, цапів з вівцями готувати—Плутону в жертву принести.* Котл. Ен.

Же́ртвувати, вую, еш, *гл.* Жертвовать.

Же́рти, жеру́, ре́ш, *гл.* Жрать, пожирать. *Дереться горло—чи би спало, чи би жерло.* Ном. № 11316. *І вороги нові роскрадають як овець нас і жерут.* Шевч. 230.

Же́ртівня, ні, *ж.* Жертвенникъ К. Псал. 195.

Же́ртка, ки, *ж.* См. **Жердка.**

Жертовник, ка, *ж.* Жертвенникъ (въ алтарѣ). Черк. у.

Жерть, ти, *ж.*=**Жердь.**

Жеруха́, хи, *ж.* 1)=**Жерелуха.** 2)—**лісна́.** Раст. Bursa pastoris. Лв. 97.

Жерце́м, *нар.* Алчно. *Ненавидять, гонять, б'ють, жерцем пожирають.* Чуб. V. 448.

Жеря́вий, а, е. Горящій, палящій, пламенный. Угор.

Же́стер, ру, *м.*=**Жостір.**

Жес, жесати и пр.=**Жас, жасати** и пр.

Жи́бець, бця, *м.* Раст.

Жибрі́й, рію, *м.*=**Жабрій.** ЗЮЗО. I. 168

Жив! *меж.* Звукоподраж. чириканью воробьевъ. Ном. № 10260.

Жива́ти, ва́ю, еш, *гл.* Поживать. *Праведно в миру живали.* Котл. Ен.

Живете́нь, тня, *м.* Подпочва. Любеч. См. Живець 2.

Живе́ць, вця́, *м.* 1) Сила, жизненная сила. *Ще есть для всякої незгоди живець у вожая твого.* Мкр. Г. 35. 2) Мо-

лодое, дикорастущее деревцо, выкопанное для окулировки; также новые побѣги, отростки садоваго дерева. Канев. у 3) Въ деревѣ: живая древесина. 4) Источникъ, ключъ. 5) Пульсъ. 6) Живая мелкая рыба, которую надѣваютъ на удочку, какъ приманку. 7) Подпочва. *Не можна дуже глибоко пускати плуга, бо можно живцю достати.* Винниц. у. 8) Отличающійся въ разрѣзѣ темнымъ цвѣтомъ, плотный слой выдѣланной на подошвы кожи. 9) Ремешокъ съ деревянной палочкой на концѣ. Онъ прикрѣпляется къ неводу и свободнымъ концемъ съ палочкой накручивается на канатъ, когда его нужно тянуть. *Як тільки мережа наближалась до берега, ті, що стояли на кінці кодоли, роскручували живці.* Левиц. 10) Ремешекъ, около котораго плетется кнутъ. Мнж. 180. 11) Желѣзное кольцо посреднѣ верхней части ярма,—въ него проходитъ дышло экипажа, плуга. Шух. I. 165.

Жи́вжик, ка, *м.*=**Жевжик.**

Живжикува́ти, ку́ю, еш, *гл.*=**Жевжикувати.**

Живи́й, а́, е́. 1) Живой. *Не кидай живого, не шукай мертвого.* Ном. № 5847. *Лучче живий хорунжий, ніж мертвий сотник.* Пом. № 7291. **Чи живі-здоро́ві?** Какъ ваше здоровье. (Обычная форма привѣтствія). **До живи́х печіно́к допекти́** (Рудч Ск. II. 55); **врази́ти до живо́го.** (Федьк.). Сильно допечь, досадить. **Живи́й жаль бере́.** Очень, въ высшей степени жаль. *Живий жаль бере, як згадаєш про старовину.* Ном. № 680. **Вея́на жива́ душа́.** Каждый. *Всяка жива душа з гаю, з поля пішла до села, або прилягла на спочинок під зорями.* Левиц. I. 207. **Ні живо́ї душі́.** Рѣшительно никого. *Час пшеницю жати; а женців не видко нігде, нігде ні живої душі.* Левиц. I. 82. **В живі́ о́чі бре́ше.** Прямо въ глаза вретъ. Ном. № 6950. **Живе́ зі́лля.** Бальзаминъ. **Живе́ сріблó** Ртуть. *Живе срібло зразу збіжиться.* Дещо. 66, 45. **Свѣжій,** недавній. *Дивилась, поки не осталось живого сліду на воді.* Шевч. Ум. **Живе́нький, живе́сенький.**

Живи́ло, ла, *с.* Оживляющее средство. *Не плачте, я вам його оживлю. в мене є живило.* Рудч. Ск. II. 184.

Живи́на́, ни́, *ж.* Животное, животина. Вх. Лем. 413. *Зостпалам ся нещаслива, як живина в полю.* Гол. I. 297.

Живи́ти, влю́, ви́ш, *гл.* 1) Оживлять, оставлять живымъ. *Мов свята небесна сила, вона серце нам живила.* К. Досв. 115 *Тих куркоїдів, як жидів, не живили.* Ном. № 874. 2) Питать, кормить, продовольствовать. *Хазяйське око товар живить.* Ном. № 9972.

Живи́тися, влю́ся, вишся, *гл.* 1) Питаться, кормиться. *Багатий дивиться, як убогий живиться.* Ном. № 1606. *Коло вівтару служивши, з вівтара й живився.* Ном. № 10422. *Три дні не живився, а красно дивився.* Ном № 12567. *Летить орел сизокрилий у поле живиться.* Мет. 42. 2) Живиться, поживляться, пользоваться. *Те іде молиться, а те живиться* (красти). Ном. № 171.

Живи́ця, ці, *ж.* 1) Живица, смола выступающая отъ жары на соснѣ. 2) Канифоль. 3) Названіе водки. *Вареники, знаєте, парують на столі. .. От і живицю принесли.* Св. Л. 222. Чаще: **ледащи́ця живи́ця.** *А охрипну—чарочку, другу тії ледащиці-живиці, як то кажуть, та й знову.* Шевч. 160. Ум. **Живи́чка.**

Живи́чний, а, е. 1) Смольный 2) Канифольный. Желех.

Живичува́тий, а, е Смолистый *Живичувата сосна.* Мнж. 180.

Живі́сінький, а, е. Совершенно живой.

Живі́сінько, *пар.* 1) Очень живо. 2) Очень быстро. 3) Точь въ точь, какъ разъ такъ. *Таки що вздрить, так з його патрет і вчеше, хоть би тобі відро, або свиня,—таки живісінько воно й є.* Кв. I. 123.

Живі́т, вота́, *м.* 1) Животъ. *Живіт товстий, а лоб пустий.* Ном. № 6358. **Бере́, хапа́є за живі́т.** Говорится о боли въ животѣ, а также и для обозначенія зависти, скупости, горя объ утратѣ и пр. Ном № 8159. *Бере як багатого за живіт.* Ном. № 13886. **Будь здоро́ва з живото́м!** Привѣтствіе отца дочери, когда онъ придетъ къ ней на родины. Мил. 21. **Ба́бини животи́.** Трясина, болото. Ном. № 13430. 2) Жизнь. *Даруй мене животом.* Черк. у. **За живота́.** При жизни. *Даю ще за живота свого на діти дещо з худоби своєї. Те станеться за нашого ще живота.* К. ХП. 14. **Ма́ти бо́га в животі́.** Имѣть совѣсть. *На таку людину хто ж таки стане ремствувать, коли вона має Бога в животі.* Хата. 184. *Чи в тебе Бога в животі нема, що.... ти все по тих шинках тягаєшся?* Рудч. Ск. II. 22. **К животу́ зволити.** Пощадить, не убить. *Дам я тобі....*

старшого сина на послугу,—він тобі колись придасться за те, що ти мене (вовчицю) *к животу зволив.* Рудч. Ск. I. 134. Ум. **Живо́тик, живото́к, живото́чок.** Ув. **Животи́ще.**

Життя́, тя́, *с.*=**Життя.** *Поки й життя мого—не забуду.* Пом № 4088. **За життя́**=За життя.

Живки́й, а́, е́. Живой, проворный, энергическій. *Ярош живкий чоловік.* П. Волын. у.

Жи́вко, *нар.* Живо, проворно, быстро. Вх. Зн. 17.

Живло́, ла́, *с.* Все живое, живущее. *За сонцем усе живло прокинулось.* Мир. ХРВ. *Усе живло тремтіло його духу.* Мир ХРВ. 359.

Живлю́щий, а, е=**Живущий.** *Тільки де не де зостнеться пам'ять живлюща.* МВ. Ш. 41.

Жи́вність, ности, *ж.* Пища, продовольствіе, припасы. Мкр. Н. 31. *Як полетів старий сокіл на чужу украіну живности доставати.* КС. 1882. XII. 493.

Живня́к, ка́, *м.* Щетина, собранная съ живыхъ свиней. Гадяч у. Слов. Д. Эварн.

Жи́во, *нар.* 1) Живо. *Давно те дялось..., а здається—неначе вчора минуло,—так воно живо перед очима.* Стор. II. 2) Быстро, скоро. *Було як вийде пасчетверо жати, дак живо ниву знесемо.* Хата, 103. Ум. **Живе́нько, живе́сенько.** *Став у Марусі на дворі живенько.* Грин III 235.

Живоїд, да, *м.* Живьемъ съѣдающій,—говорится о зломъ, безжалостномъ человѣкѣ. *Чому мене не віддали куди инше, а в сю прокляту свинарію, під сих живоїдів?* Св. Л. 261.

Живокі́ст, ко́сту, *м.* и **живо́кість, кости,** *ж.* Раст.: а) Окопникъ, Symphytum officinale L. ЗЮЗО I. 168; б) Trifolium ochrolecum. Шух. I. 22 *Пахуча берізка коло сухого дуплинатого пенька повилась і сліпий живокіст, і кружево червоної смілки.* МВ. I. 157.

Живолу́п, па, *м.* Живодеръ (ругат.)

Живопи́хом, *нар.* Сильно спѣша, насильно. *Ми огірки збирали яко мога швидче, живопихом.* Новомоск. у.

Живопліт, пло́ту, *м.* Живая изгородь. Желех.

Живоро́бка, ки, *ж.* Рѣчка-живоробка Сказочная чудотворная рѣчка *Чуєш у казках—то змії, то річки були живоробки, то цілюща, то мертвяща вода.* Рудч. Ск. I. 130.

Живоси́лом, *нар.* Насильно. *Схопив мене, моя матінко, живосилом на оберемок та й потаскав у кущі.* Харьк. *Я вже живосилом одволокли Катрю од дверей хатніх.* МВ. II. 111. *Живосилом не повінча.*

Животві́р, тво́ру, *м.* Живая природа, все имѣющее жизнь. *І тут безодня животвору, і тут премудрість без кінця* К. XII. 110.

Животвори́ти, рю́, ри́ш, *гл.* Оживлять.

Животво́рний, а, е. Животворный, оживляющій. К. (О. 1861. III. 6).

Живо́тик, ка, *м.* Ум. отъ **живіт.**

Животи́на, ни, *ж.* 1) Животъ. 2) Животное. *Кінь пасся на волі окрут хати. Розумна була животина: зараз прибігла, зачувши хазяйський посвист.* К. ЧР. 248.

Животи́нник, ка, *м.* Гурговщикъ, скупщикъ скота на убой. *Із крамарями, із щетинниками, із животинниками балакає.* Греб. 406.

Животи́ння, ня, *с.* Внутренности. *З дині треба викинути животиння.* Лебед. у

Животи́ще, ща, *м.* Ув. отъ **живіт.**

Животі́ти, ті́ю, еш, *гл.* Жить, быть живымъ, существовать. *Чую, чую, мої діти, що мені не животіти.* Ном № 5300. *Так моїй Марусі не животіти?—аж скрикнув Наум.* Кв I. 95. *Прощайся з ким хочеш: вже тобі не животіти.* Рудч. Ск I. 99.

Живото́к, тка́, живото́чок, чка, *м* Ум. отъ **живіт.**

Живо́ття, тя, *с.*=**Життя. До живо́ття.** До смерти, пожизненно. *Це вже земля до живоття її буде.* П.-Волын. у

Живти́, живу́, ве́ш, *гл.*=**Жити.** *Тут колись добре було живти нашим батькам, а нам уже ніколи не прийдеться живти так.* Кобел. у

Живу́чий, а, е. Живучій. *Невгамовані, живучі діти Ізраіля і в воді не тонуть, і в огні не горять.* Левиц. I 92.

Живу́чість, чости, *ж.* Живучесть. Желех.

Живу́шечка, ки, *ж.* Живое существо. *Живая живушечка на жизій колодочці живе м'ясо їсть* Заг: дитя и грудь матери. Ном. с. 297, № 248

Живу́щий, а, е 1) Живой, живущій *Такеньки тижні сходили, що вона, живуща, була наче мертва* МВ II 147. *Трохи одпочила стара мати недобита;*

живущую силу сила ночі оживила. Шевч. 615. 2) Оживляющій, животворный. *Було там дерево живуще, таке, що чоловік, годуючись його овощами, не вмер би ніколи.* Опат. 6. **Живу́ща й сцілю́ща вода́.** Сказочная живая и мертвая вода. *Ох підняв дрова, наймита спалив.... углину сприскув живущою водою,—наймит знов ожив.* Рудч. Ск. II. 109. *І немощну мою душу за світ посилаю сцілющої й живущої води пошукати.* Шевч. 263. 3) Вѣчно живой. *Усе тінь минуща, одна річ живуща: світ з Богом.* Ном. № 393.

Живце́м, *нар.* Живьемъ. *Живцем у яму ляпай.* Ном. *З плеч головку як галку зняв, жону його й дітей живцем забрав.* Мег. 390. *Скажу соколові живцем вас поїсти.* Чуб. V. 35.

Жи́вчик, ка, *м.* 1) Ум. отъ живець 2—5. 2) Рѣзвый мальчикъ. *Веселий (або стрибкий) як живчик.* Ном. № 8470.

Жи́гавка и щи́галка, ки, *ж.* Крапива, Urtica dioica,—urens. ЗЮЗО. I. 140. Вх. Пч. I. 13. *Жигалков папарена.* Гол. IV. 530.

Жига́ло, ла, *с.* Желѣзный прутъ для прожиганія отверстій въ деревѣ. *А він як роспече жигало, так і штрика у вічі. Запалився купець, нéмов його жигалом шпигнули.* Чуб. II. 666. Ум. **Жига́льце.**

Жига́ль, ля, *м* 1) Сухая жила. Вх. жила. Вх. Уг. 238. 2) Въ капустномъ листѣ: листочный нервъ. Вх. Уг. 238.

Жига́льце, ця, *с.* Ум. отъ жигало.

Жигу́н, на́, *м.*=**Джигун.**

Жигу́чка, ки, *ж.*=**Жигавка.** Вас. 140.

Жид, да, *м.* 1) Еврей, жидъ 2)=насѣк. Гук. Вх. Пч. I. 7. Ум. **Жидо́н, жидо́чок, жиду́нь, жи́дик.** Ув. **Жидюга́.** Шевч. 133. **Жидя́ка.** Мнж. 147.

Жидва́, ви́, *ж.*=**Жидова**

Жидел, дла, *м.* Мѣра жидкости въ Галиціи. *Подь до карчми, напіймеся! галву вина, жидел пива.* Гол III. 214.

Жиденя́, ня́ти, *с.* Жиденокъ. *Жиденяти і жиди так і хватають та їдять, аж за ушима лящить.* Рудч. Ск. II. 128.

Жи́дик, ка, *м.* Ум. отъ жид.

Жи́дів, дова, ве. Принадлежащій еврею.

Жиді́вка, ки, *ж.* Еврейка, жидовка. *А хто хоче меду пити—ходім до жидівки, а в жидівки чорні брівки, високі підківки.* Макс. (1849). 32. Ум. **Жидівонька, жидівочка.**

Жиді́вочка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ жидівка. 2)=Птица Синюк. Вх. Пч. II. 13.

Жиді́вство, ва, *с.* Еврейство, жидовство.

Жиді́вський, а, е. Еврейскій, жидовскій. *Попихач жидівський, виріс у порогу; а не кчене долі, людей не займа.* Шевч. 133. **Жидівське богомілля.** Молитвенныя принадлежностй евреевъ. **Жидівські гру́ші.** Physalis Alkekengi L. ЗЮЗО. I. 131. **Жидівські я́йця.** Alkekengi chalicocubus. **Жидівські лепехи.** Acorus calamus. ЗЮЗО. I. 109.

Жидівча́, ча́ти, *с.*=**Жиденя.** *Жидівчата, висипали купою, инші зовсім голі.*

Жиді́вчин, на, не. Еврейкинъ.

Жидова́, ви́, *ж. соб.* Евреи. *Стала жидова ліси рубати, Христа шукати* Чуб. III. 343.

Жидови́н, на, *м.*=**Жид.** *Ішла Марія крутим бережком, зостріло її три жидовини.* Чуб. III. 343.

Жидовина́, ни, *ж.*=**Жидівка.** *Ой жид іде, коня веде, а за жи́дом жидовина.* Чуб. III. 181.

Жидовіти, вію, ешь, *гл.* Ожидовливаться. *Жидовіти нам.... ні, се не по нашій натурі.* К. (О. 1861. I. 312).

Жидо́к, дка́, *м* Ум. отъ жид. *Жидки сидять та кравцюють руками швидкими та сухими як кість.* Левиц. I. 95. 2) Птица Lusciola tithys. Вх. Пч II. 12. 3) Насѣк. Harpalus ruficornis. Вх. Пч. I 6. 4) Муравей маленькой породы, свѣтлый, водящійся въ домахъ. К. С. 1883. III. 669. 5) *им* **Жидки́й.** Раст. Agaricus vernalis.

Жидолю́бець, бця, *м.* Другъ евреевъ, юдофилъ. Желех.

Жидо́чок, чка, *м.* Ум. отъ жид.

Жидува́ти, ду́ю, еш, *гл.* Быть евреемъ, жидовствовать. *Покинь, жиде, жидувати, ходім хліба замісити.* Нп.

Жидюга́, ги́, *м.* Ув. отъ жид.

Жидю́к, ка́, *м.* Жидокъ, еврейчикъ. *Заклинав жидюка.* Рудан. I. 62.

Жидя́, дя́ти, *м.* Еврейскій ребенокъ, жиденокъ. *Ідуть малеча-жидки-з свічками і по боках вулиці тож жидята.* Св. Л. 294.

Жи́жа, жі, *ж.* 1) Все горячее и горящее (дѣтск. сл.). *Дитина хукає на жижу.* Котл. Ен. VI. 25. *З огнем не жартуй, бо то жижа.* Ном. 2) Возбужденіе, пылъ. *Тут саме жижа така, що ну! Сказано, жінка молода, а він старий, аж сідий.* Лебед. у. Ум. **Жи́жка.**

Жижаки́, кі́в, *м. мн.*=**Дріжаки.**

Жижель, лю, *м.*=**Жежель.** *Я буду в кибиточці, а він на жижелі.*

Жи́жка, ки, *ж.* 1) Ум. отъ жижа. 2) Подколѣнокъ, поджилка. *Як глянув на неї дід, то аж жижки в його затрусились.* Стор. I. 101. *Аж жижки дріжать.* Ном. № 5040. *В обох підківки забряжчали, жижки до танців задріжали.* Когл. Ен. I. 20. **Креса́ти в жи́жку.** Танцуя, пяткою касаться икры. Ном. № 14133. 3) Раст.=**Жигавка.** ЗЮЗО. I. 140.

Жи́жкати, каю, еш, *гл.* Жить, существовать. *Не довго вже мені жижкати, не сьогодня—завтра смерть.* Черк. у.

Жижки́й, а́, е́. Жгучій. *І на жижку кропиву моро́з буває.* Ном. № 3825.

Жи́жло, ла, *с.* 1)=**Жигало 2.** 2) Палка, которой мѣшаютъ солому, когда смалятъ кабана.

Жижу́ха, хи, *ж.*=**Жерелуха.**

Жизний, а, е. 1) Жизненный. 2) Плодородный, плодоносный. *Жеби земля була жизная, і збожа великий достаток родила. А де очерети, там люде сідали, а де жизні поля—москалі стояли.* Гол. I. 27.

Жи́зність, ности, *ж.* 1) Жизнь, жизненность. *Не попустимо ляхові Польщі, поки нашої жизности.* Мет. 400. *Мені казав один чоловік, що в цім году буде кінець жизности, а як инакше сказать—страшний суд.* Грин. Изъ усть, 205. 2) Плодородность, плодоносность.

Жизнь, ні, *ж.* 1) Жизнь. *Ой, Боже, Боже! яка моя жизнь тяжка!* Мил. 223. 2)=**Життя.** *Хто ляшка рубатиме, той козацьку жизнь знатиме.* Ном.

Жизняни́й, а́, е́. Жизненный. *Се воля жизняних непохибних законів, що сила силою із віка в вік була.* К. Дз. 177.

Жи́ла, ли, *ж.* 1) Жила, кровеносный сосудъ. *Будьмо живі, щоб з наших ворогів повитягало жили.* Ном. № 11580. **Жи́ла ки́дається.** Бьется пульсъ. *Береться лікарь за руку,—ото дивиться, чи ще кидається жила.* Полт. г. 2) Сухожиліе. **Нап'ясти́ жи́ли.** Понатужиться. *Троянці нап'яли всі жили та вали пролом і заложили.* Котл. Ен. 3) Жила минеральная, жила воды подземная. *В землі вода тече по жи́лах, як в чоловікові тече кров.* Дещо. 80. 4) Стяжательный человѣкъ, скряга. Ум. **Жи́лка, жи́лонька, жи́лочка** *Жінка як жилка: коли схоч—потягнеш.* Ном. *Усяка жилочка неначе слухає, а він сердешний і дух притаїв.* Кв.

Жи́лавий, а, е. 1) Жилистый, мускулистый. *Жилава рука.* Левиц. I. 302. 2) Твердый, жесткій. *Жилавий хліб.* **Жи́лавий ти́ждень.** Первая недѣля великаго поста.—**понеді́лок.** Первый день великаго поста. Драг. 22.

Жи́лавіти, вію, еш, *гл.* Дѣлаться тугимъ, жесткимъ, жилистымъ. Желех.

Жилба́, би, *ж.* Житье. *Добра жилба, коли сварки нема.* Ном. № 3277. Ум. **Жилбонька.**

Жиле́тка, ки, *ж.* Жилетъ. *Ковнір по уші, жилетку надув* (джиджулиться). Ном № 11177.

Жили́ще, ща, *с.* Мѣсто жительства. *Ото гайдамаки узяли того багатиря і понесли на своє жилище.* Рудч. Ск. II. 147.

Жи́лка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жилля́, ля́, *с.* Заселенное мѣсто, мѣсто, занятое поселеніемъ. *У полі дорога добра ще, а як по жиллю, то не добре.* Волч. у

Жилля́р, ра́, *м.* Крестьянинъ-земледѣлецъ, не имѣющій земли, бобыль. Угор.

Жилля́рити, рю, рить, *гл.* Жить въ чужомъ домѣ. Угор.

Жи́лний, а, е. См. **Жилавий.** *В жилний четвер купаються від чорної хороби.* Ном. № 8407. **См. Жилник.**

Жи́лник, ка, *м.* Первый понедѣльникъ великаго поста. *Як прийде жилник, то не міне й винник.* Волын. г. **См. Жилавий, жилний.**

Жило́, ла́, *с.*=**Жало.**

Жи́лочка, ки, *ж.* Ум. отъ **жила.**

Жи́луватий, а, е=**Жилавий 1.** Н.-Волын. у.

Жи́лявий, жи́ляний, а, е=**Жилавий.**

Жи́ляник, ка, *м.* Прѣсный коржъ изъ ржаной муки на водѣ, который пекутъ въ первый понедѣльникъ великаго поста. Харьк. и Кіев. г.

Жим, му, *м.*=**Задава 2.** Миргор. у. Слов. Д. Эварн. Драг. 22.

Жимоїдник, ка, *м.* Обжора. Вх. Зн. 17.

Жи́молость, ти, *ж.* Раст. жимолость, Lonicera Xylosteum L. ЗЮЗО. I. 127.

Жинзівер, ру, *м.*=**Дзіндзівер** и **Зінзівер.**

Жир, ру, *м.* 1) Жиръ. *То з жиру дуріють; собаки з жиру казяться.* Ном. № 10800. 2) Кормъ, пропитаніе, добыча (у дикихъ звѣрей). *Качки полетіли на жири.* 3) Орѣшки изъ дерева букъ. Каменец. у. 4) Трефовая масть (въ картахъ) К. С. 1887. VI. 463. Ум. **Жирбк.**

Жиркува́ти, ку́ю, еш, *гл.* Пастись,

кормиться (объ уткахъ и гусяхъ). *Місця, де дикі качки жіркують.* Черк. у.

Жирне́нький, а, е. Ум. отъ жирний.

Жи́рний, а, е. Откормленный, жирный. *Диво, що жирний бик до роботи привик.* Волын. г. Ум. **Жирне́нький**.

Жи́рно, *нар.* Жирно. *Сі в сірці і в смолі кипіли за те, що жирно дуже їли.* Котл. Ен. Ш. 48.

Жирню́чий, а, е. Очень жирный. *Жирнючі та слиняві губи.* Мир. Пов. II. 66.

Жиро́ваний, а, е. 1) Избалованный, шалунъ. 2) Инкрустированный.

Жиро́ване. См. **Жирування**.

Жирови́й, а́, е́. 1) Незаконнорожденный, прижитый. Мнж. 180. *Жаль хлопця доброго, він жирову бере дочку.* 2) Трефовый (о масти въ картахъ). К. С. 1887. VI. 466. *Очі витрішив, як жировий туз.* Ном. № 6596.

Жирови́тий, а, е. Прожорливый. *Жировитий чоловік.* Н.-Волын. у. *Корній жировитий — сам цілий хліб зїсть.* Н.-Волын. у.

Жирови́ця, ці, *ж.* Муха, надѣваемая на удочку для приманки. *Жировицю намкнеся на удку і ловит пструг.* Вх. Зн. 17.

Жировли́на, ни, *ж.*=**Журавлина**. *Поїхав мій милий по журавлини, погубив коники, Боже мій милий!* Чуб. V. 257.

Жироїд, да, *м.* Кровопійца, живодеръ. *Нівечили мене прокляті жироїди, поки не виперло з мене духу.* Стор. I. 154.

Жирува́ння, ня, *с.* 1) Кормежка (дикихъ животныхъ). 2) Шалости, заигрыванье парней съ дѣвушками и наоборотъ. 3) Въ формѣ: **жирва́не**. Инкрустація, инкрустированіе металломъ. Шух. I. 273, 280.

Жирува́ти, ру́ю, еш, *гл.* 1) Добывать пищу (о дикихъ животныхъ). *Зайці на зорі жирують. Найкраще бити качок, як вони жирують.* 2) Шалить, дурачиться, играть. *Не жируй з ведмедем, а то він тебе задавить.* Ном. О парняхъ съ дѣвушками: заигрывать. *Посходились на улицю дівчата й хлопці, зачали жирувать.* Грин. I. 69. *Забравсь до дівчат під п'яну руку та й жирує з ними.* Харьк. 3)=**Роскошувати**. *Жирували та нанували пани.* Зміев. у. *Коли жирувать, то жирувать: бий, жінко, друге яйце в борщ.* Ном.

Жирува́тися, ру́юся, ешся, *гл.* Роскошествовать. *Жирується, як нірка в салі.* Ном. № 1722.

Жиру́н, на, *м.* Шалунъ.

Жиру́ха, хи, *ж.* Шалунья.

Жирухá, хи́, *ж.*=**Жерелуха**.

Жиру́шка, ки, *ж.*=**Жорнівка 2**.

Житво́, ва́, *с.* Мѣсто жительства, жилье. Мир. ХРВ. 143.

Жи́тельний, а, е=**Житяний**. *Да зрабила пужку жительну.* Грин. Ш. 49.

Житéць, тця, *м.* 1) Житель, обитатель. *Німі та мовчазні вони* (оселі) *не кажуть.... чи щасна доля долядає сон їх житців.* Мир. Пов. I. 127. 2) Раст. Bromus mollis L. Ан. 71. *Як уродить в житі метлиця, так буде хліб і паляниця; а як уродить житець, так і хлібу конець.* Ном. № 10138.

Жи́течко, ка, *с.* Ум. отъ **жито**.

Житéчний, а, е. Житейскій. *Ведуть розмову про хазяйство, про свої втрати та користі,— завсідні жнтечні турботи.* Мир. ХРВ. 350.

Жи́ти, живу́, вéш, *гл.* 1) Жить, существовать. *Добре в світі жити попові, лікареві та котові.* Ном. № 8069. *Живи правдою святою.* Ном. № 14193. 2)—**з чим**. Жить чѣмъ, имѣть средства къ существованію. *Піп живе з олтара, а писар з каламара.* Ном. 3) Жить, обитать. *Ой не видно йому дому, тільки видно дубчик, коло його недалеко живе мій голубчик.* Мет. 7. 4) —**з ким**. Жить съ кѣмъ. *Він з братом добре живе. Ой не по правді, мій миленький, ти зо мною живеш.* Мет. 67. *Скажуть воріженьки, що я жив з тобою.* Мет. 93. **Жи́ти як ри́ба з водо́ю**. Согласно жить. *Я б жив з тобою, як риба з водою.* Ном. № 9526.

Житúна, ни, *ж.* 1) Ржаной стебель. Мнж. 145. *Бач, житина як добра очеретина.* 2) Ржаное зерно. *В'язь на огірках завбільшки з житину.* Черк. у. *Запорошив око житиною.* Г. Барв. 315.

Жи́тися, живе́ться, *гл. безл.* Житься. *Як йому живеться?* Гудч. Ск. I. 192. *Усім людям хороше живеться.* Чуб. V. 525.

Жи́тка, ки, *ж.* Образъ жизни. *Хиба ти на його житку завидуеш.* Радом. у.

Житло́, ла́, *с.* 1) Житье, жительство. *Не буде тобі ні добра, ні житла.* Ном. № 13633. *Чорноморці на житло пішли собі, чи їх гонали, на границю.* Черк. у. *Ідуть люде на житло в степ.* Кіев. г. *Коротке сватання! Таке й житло швидке й коротке: як нитка порвалось ув один мент.* Г. Барв. 434. 2) Жилье, жилище, обитель. *В глухій глуші пошукати, там де людського житла, а ні садиби не знай-*

ти. МВ. Ш. 63. *Осядеться чужий в його наметі, його житло засипле з неба сірка.* К. Іов. 40. *О, пом'яни, мій Боже, їх у житлах праведних своїх.* Щог. Сл. 90.

Жи́тний, а, е. Ржаной. *Житне барошно. Житна солома.*

Жи́тник, ка, *м.* 1) Жукъ, появляющійся, когда наливается рожь въ колосѣ. 2) Человѣкъ, крестьянинъ (въ загадкѣ): *Підбіла летепя: вставайте, житники, сідайте на вівсяники, доганяйте шурду-бурду, однімайте штрики-брики (собака, люде, коні, вовк, вівця).* Ном. № 294, № 122.

Жи́тниська, ка, *с.*=**Житнище**. Вх. Зн. 17.

Жи́тниця, ці, *ж.* Ржаная солома. Н.-Волын. у.

Жи́тнище, ща, *с.* Поле, гдѣ была посѣяна рожь. Вас. 196.

Житня́к, ка́, *м.* Ржаной хлѣбъ.

Житняний, а, е=**Житний**. Вх. Лем. 413.

Житня́нка, ки, *ж.* Ржаная солома. Вх. Лем. 413.

Жи́то, та, *с.* Рожь. *Не вважай на врожай, а жито сій, то хліб буде.* Ном. № 5845. **Жита́**. Всходы, засѣянныя рожью поля. *І повівся гень поміж житами, тільки шапка та поверх колосся.* Хата. 179. *Іде полями та житами до матері в гості.* Рудч. Ск. І. 209. Ум. **Жи́течко, жи́тце**. *Загнали в клуню поросючку і восьмеро поросяп, там і житцем їх підгодовуємо.* Г. Барв. 244.

Житов'я́, в'я́, с. 1) Житье. Левч. 40. 2)=**Жилище**. *На усю садибу їх, на усе житов'я пала пустиня.* МВ. (О. 1862. І. 97).

Життєви́й, а, е. Жизненный. Желех.

Життєпис, су, *м.* Біографія.

Життєписний, а, е. Біографическій. Желех.

Життє́чко, ка, *с.* Ум. отъ **життя**.

Життя́, тя́, *с.* Жизнь, житье. *Чи годиться в суботу життє спасати, чи погубляти.* Св. Мр. Ш. 4. *Звання козаче, а життя собаче.* Ном. № 790. *Яке життя, така й смерть.* Ном. № 7101. **За життя́**=**За живота**. *У Любоpацьких він таки не раз був,— ще за життя покійного о. Гервасія.* Св. Л. 117. Ум. **Життє́чко**. *Болить серце в животочку на чужому життєчку.* Чуб. V. 463.

Житцє́, ця́, *с.* Ум. отъ **жито**.

Жи́тяний, а, е. 1) Сдѣланный изъ ржаной соломы. *Дала йому мати житяную пужку.* Чуб. Ш. 321. **Жи́тяна квітка**. Букетикъ изъ колосковъ ржи. КС. 1897. VII. 79. 2) Съ примѣсью ржи. *Гарна була в його пшениця* (на полі), *тільки житяна.* Черк у.

Жи́хлий, а, е. Подобный, похожій. Вх. Зн. 17.

Жихуне́ць, нця́, *м.* Раст. чистотѣлъ, Chelidonium majus L.

Жи́ця, ці, *ж.*=**Ложка**. Вх. Лем 413. Ум. **Жичка**. Вх. Лем. 413.

Жича́ти, чаю, еш, *гл.*=**Позичати**. Угор.

Жи́чечка, ки, *ж.* Ум. отъ I **Жичка**.

Жи́чити, чу, чиш, *гл.*=**Зичити**. *Тим не жичу тобі лиха, роскажи, будь ласкав, зтиха.* Ном. *Боярину, красний паничу, доброго здоров'я жичу.* Мет. 202.

I. **Жи́чка, ки**. *ж.* 1) Красная шерстяная нитка, нитка гаруса. *Побачивши первий цвіт на огірках, або на гарбузах, перев'язують червоною жичкою, з пояса висмикнутою.* Ном. 2) Шерстяная или гарусная тесемка, ленточка. Гол. Од. 47, 54. Ум. **Жи́чечка**.

II. **Жи́чка, ки**, *ж.* Ум. отъ **жиця**.

Жичли́вий, а, е=**Зичливий**. *Доле моя нещаслива, коли будеш мі жичлива* Гол Ш. 396.

Жичли́вість, вости. *ж.*=**Зичливість** Желех.

Жінва́, ви, *ж. соб.* Женщины, бабье. *У тому Кодаці* (слобода) *жінва так чирінями й сидить.*

Жі́нка, ки, *ж.* 1) Женщина. *Жінки довге волосся мають, а розум короткий.* Ном. № 9034. *І жінка одна була у кровотечі років дванадцять.* Єв Мр. V. 25. 2) Жена. *Єсть у мене батько і рідная мати, єсть у мене жінка і малії діти.* Мет. 94. Ум. **Жіно́нька, жіно́чка**. *А жіночки лихо дзвонять, матері глузують.* Шевч. 67.

Жіно́та, ти, *ж* =**Жіноцтво 1**. *В останню квадру жіноти ні за віщо ні садитиме нічого, ні сіятиме.* Ном. № 13148.

Жіно́тва, ви, *ж.* = **Жіноти** = **Жінва**. Волч. у.

Жіно́цтво, ва, *с. соб.* 1) Женщины. *Жіноцтво щебече, усі разом росказують і ні одна не слухає.* Кн. І. 138. 2) Замужняя жизнь. *В жіноцтві вона зовсім не така стала, як була дівкою.*

Жіно́цький, а, е=**Жіночий**. *Гетьма-*

не Потоцький, що в тебе розум жіноцький. Мет. 41.

Жіно́чий, а, е. Женскій. *Жіноча річ коло припічка.* Ном. № 9039. *Нате вам, дівочки, дівування моє! А вже ж я піду в жіночу раду.* Мет. 231. *Жіночі примхи.* МВ. I. 38.

Жі́ночка, ки, *ж.* Ум. отъ жінка.

Жіно́щина, ни, *ж. соб.*=**Жінота.** *А государиня,— сказано жінощина,— вона йому не і простила.* ЗОЮР. I.

Жі́нчин, на, не. Женинъ, принадлежащій женѣ. *Він в жінчиних мотнувсь патинках.* Котл. Ен. *Хома з того часу зарікся коней купувати та жінчине вередування сповняти.* Рудч Ск. II. 177

Жлокта́ння, ня, *с.*, и пр.=**Жлуктання** и пр

Жлукта́ння, ня, *с.* Питье воды съ жадностью.

Жлукта́ти, кну́, чеш, *гл.* Пить съ жадностью.

Жлу́ктечко, ка, *с* Ум. отъ **жлукто.**

Жлу́ктити, кчу, тиш, *гл.* Бучить бѣлье въ жлуктѣ.

Жлуктій, тія, *м.* Пьющій съ жадностью. Аф. 402. Ув. **Жлуктійка.**

Жлуктійка, ки, *ж* Пьющая съ жадностью.

Жлуктійка, ки, *м.* Ув. отъ **жлуктій.**

Жлу́кто, та, *с* Родъ кадки, выдолбленной изъ цѣльнаго дерева, какъ улей— безъ дна; служитъ для бученія бѣлья или полотна. ХС. IV. 55. *Жінка приводить його* (чорта) *до жлукта та й каже: „ставай раком у жлу́кто!“ Чорт уліз у жлукто.* Рудч. Ск. I. 56. Ум. **Жлу́ктечко.**

Жмак, ка, *м.* Охапка, пучекъ. *Дай, хлопче, жмак сіна коневі.* **Жмако́м, жмачко́м.** Въ скомканномъ видѣ. *Жмачком кинув одежу.* Черк. у. *Жмачком не зв'язуй.* Черк. у.

Жма́кання, ня, *с.* 1) Жеваніе. 2) Комканіе.

Жма́кати, каю, еш, *гл.* 1) Жевать. 2,=**Жмакувати 2.**

Жма́ки, ків, *ж. мн.* Выжимки. *Жмаками з буряків добре годувати худобу.*

Жмакува́ти, ку́ю, еш, *гл.* 1)=**Жвакувати.** *Одна мие, друга шие, а третя втирає, а четверта пече, варить. п'ята жмакує.* Гол. I. 253. 2) Мять, комкать.

Жме́ня, ні, *ж.* 1) Горсть, часть руки. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7295. *Сім'ю свою треба хазяйці так тримати, як мак у жмені.* МВ. II. 84. 2) Пригоршня, горсть, количество сыпучихъ тѣлъ, пеньки, льна и пр., которое можетъ помѣститься въ горсти. Вас. 200. Чуб. VII. 408. *Саме менше, а жмінь шість* (конопель) *пропало.* ЗОЮР. I. 11. *Візьми, сестро, піску жменю.* Макс. *Висипав їй жменю дукатів.* Стор. М. Пр. 41. *Укинув попелу жменю.* Рудч. Ск. I. 106. 3) Какъ обозначеніе малаго количества: немного, малость. *За старого Хмеля* (Богд. Хмельницкого) *людей було жменя.* Ном. № 666. *Оглянувся Сомко, аж при йому тілько зо жменю старшини.* К. ЧР. 310. *Стоїть хатина, коло неї жменя города.* Левиц I. 100. 4) Часть полотика, пололыщицкой кирки: желѣзная треугольная пластинка,—посредствомъ уха она надѣвается на рукоять Шух. I. 164. Ум. **Жме́нька, жмінька, жмінечка.** *Чуже візьмеш жмінькою, то чорт твоє міркою.* Ном. № 9677. Ув. **Жме́нище**

Жми́кати, каю, еш, *гл* =**Жмакати 2.** *Жмикати сорочку.* Вх. Уг. 238.

Жми́крут, та, *м.* Кулакъ, скряга

Жми́крутня, ні, *ж.* Кулачество.

Жми́крутський, а, е. Кулацкій.

Жми́ток, тка, *м.*=**Жмуток.** Угор

Жми́хи, хів, *м. мн.* Выжимки изъ свеклы на сахарныхъ заводахъ. См. **Жмаки.**

Жмі́ль, ля́, *м.*=**Джміль.** Грин. III 203.

Жмі́нечка и **жмі́нька, ки,** *ж.* Ум. отъ жменя.

Жморну́ти, ну́, не́ш, *гл.* Швырнуть. *Аби тобов під лаву жморнуло.* Гол.

Жмуко́м=Жмаком, См. **Жмак.** *Жмуком кинув свиту.* Н.-Волын. у

Жму́ри, рів, *м. мн.* Мелкая зыбь (на водѣ) образующаяся если бросить что-либо въ воду, а также пузырьки, вскакивающіе при этомъ на водѣ или получающіеся при взбалтываніи жидкости. *Плигнув у воду — тільки жмури пішли.* Борщ, — аж жмури встаю́ть. Плохой борщъ. Мнж. 164. Ум. **Жму́рки.** *Тільки жмурки встають, як камінь кинеш у воду.* Екатер. г.

Жму́рити, рю, риш, гл Щурить. *Рання пташка зубці теребить, а пізня очиці жмурить.* Ном. № 11309.

Жму́ри́тися, рю́ся, ри́шся, гл. 1) Щуриться. 2) Играть въ жмурки. *Щетину із свиней смалили, або жмурились по кутках.* Котл. Ен.

Жму́рки, ків, *м. мн.* 1) Ум. отъ **жмури**. 2)=**Ліжмурки**. Вх. Зн. 17.

Жмурко́, ка́, *м.* Человѣкъ, постоянно щурящій глаза.

Жмут, та, *м.* Пучекъ. пачка, охапка. *От вам цілий жмут соломи.* Уман. у. *На тобі жмут веретін та напряди всі.* Грин. I. 48. *Держав у руці жмут грошей* (паперяних). Новомоск. у. *Шовку жмут.* Мкр. Н. 19. Ум. **Жму́тик, жму́ток**. *Дикий хміль начіплявсь за те коріння і коливеться кудлатими жмутками.* К. Орися. (ЗОЮР. II. 203).

Жму́ття, тя, *с. соб.* отъ **жмут**. *Округ мене багато в'ялих квіточок жмуттям лежить.* Г. Барв. 352.

Жнець, женця́, *зв.* **же́нче**, *м.* Жнецъ. *Ой на горі та женці жнуть.* Макс. 105. Ум. **Же́нчик**. *Наша пані пишна проти женчиків вийшла.* Чуо. Ш. 234.

Жни́ва́, жнив, *ж. мн.* 1) Жатвенный сборъ. *Тільки зворуши землю уміючи да посій до ладу, будуть колись добрі жнива на Вкраїні.* Хата. XV. 2) Жатвенная пора. *В жнива швець шие, а вона ходить на поле жать.* Рудч. Ск. *У жнива той чоловік і жінка вийшли у поле жать.* Рудч. Ск. 3) Доходное время. *Тепер у мірошника жнива: води багато по дощеві, є чим молоти.* Каменец. у.

Жнива́рь, ря́, *м.*=**Жнець**. Вх. Лем. 414. Ум. **Жнива́рик**.

Жни́вний, а, е. Жатвенный.

Жни́во, ва, *с.* Жатва. *Ой вже ж бо ми біле яичко запалили. ой ходячи ранесенько та на жнива.* Чуб. Ш. 251.

Жнивовий, а, е=**Жнивний**. *Живового часу тяжко у нас наняти женців.* Н.-Волын. у.

Жни́ця, ці, *ж.*=**Жнія**. Ум. **Жни́чка**. МВ. I. 125.

Жні́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **жнія**.

Жнія, жнії, *ж.* Жница. *Крешуть, мов блискавиця, серпи у добрих жній.* Ном. № 14106. *Приберися, наша господинько, перед нами жніями.* Чуб. Ш. 236. Ум. **Жні́йка**. *Вже сонечко зійшло, росиця опала, а моя жнійка не бувала.* Чуб. Ш. 241.

Жовда́к и пр.=**Жовнір** и пр.

Жо́вклий, а, е. Пожелтѣвшій.

Жовкля́к, ка, *м.*=**Жовтяк**. Ум. **Жовкля́чок**.

Жовкні́ти, ні́ю, еш, *гл.*=**Жовкнути**. *Ой у саду на горбочку трава все жовкніе.* Гол. I. 267.

Жо́вкнути, кну, неш, *гл.* **Жовті́ть**, становиться желтымъ. *Без милого дівча жовкне як трава без роси.* Чуб. V. 298.

I. **Жо́вна́, ни́**, *ж.* Пт.: а) Иволга. Лебед. у.; б) Дятелъ зеленый. Вх. Пч II. 13; в)—**зелена́**. Дятелъ зеленый. Вх. Лем. 414; г)—**тарча́ста**. Пестрый дятель. Вх. Лем. 414; д)—**чо́рна**. Черный дятелъ. Вх. Лем 414.

II **Жо́вна** и **жо́вни**, *с. мн.* Опухоль железъ на шеѣ, желваки, антиномикозъ. *Росхристана, простоволоса і як в намисті вся в жовнах.* Котл. Ен. Ш. 11. *Обсіли його жовни, то й повалявся мало не два роки.* Св. Л. 303. *Жовна викладаються.* Богод. у.

Жовні́р, ра, *м.* Солдатъ. *Про їдного жовніра війна буде.* Ном. № 833. *Пішов милий в жовніри, я я їду в черниченьки.* Чуб. V. 54. Ум. **Жовні́рик, жовні́ронько, жовні́рочок**.

Жовні́рство, ва, *с. соб.* Солдаты. *Приїхав до Січі, аж там стоїть жовнірство і бере од козаків десяту рибу.* ЗОЮР. I. 275.

Жовні́рський, а, е. Солдатскій. *Нікому доглянути жовнірської смерти* Чуб. V. 1006

Жовнірува́ння, ня, *с.* Солдатская служба.

Жовнірува́ти, ру́ю, еш, *гл* Служить солдатомъ.

Жовні́рщина, ни, *ж.* Солдатчина.

Жовнува́тий, а, е. Больной антиномикозомъ, желвастый. Св. Л. 303.

Жовня́ний, а, е. Относящійся къ **жовні**.

Жовняр, ра, *м.*, и пр.=**Жовнір** и пр.

Жовта́вий, а, е. Желтоватый. Желех.

Жовта́чка, ки, *ж.*=**Жовтяниця**. Вх. Уг. 238.

I. **Жо́втень, тня**, *м.* Сентябрь. Съ этимъ значеніемъ въ словаряхъ Левченка, Уманця і Спілки, Тимченка, въ „Основѣ“ 1862, № 9, въ новѣйшихъ календаряхъ: „Рідного Краю“ на 1907, „Просвіти“ на 1908, „Промінь“ на 1908. У галичанъ—октябрь, а для сентября у нихъ—вересень. Желех.

II. **Жо́втень, ні**, *ж.* У гончаровъ: желтая краска для раскрашиванія посуды. Шух. I. 264.

Жовти́зна, ни, *ж.*=**Жовтиця**.

Жо́втий, а, е. Желтый. *Ходім, сестро, степами, розсіємось цвітами! Ой ти бу-*

деш жовтий цвіт, а я буду синій цвіт. Чуб. V. 201. *Посадили Морозенка на жовтім пісочку.* Мет. 75. *Жовтиє воски Богу на свічку.* Чуб. Ш. 39. *Тогді орли наліталі, з лобу очі висмикали, тогді ще й дрібна птиця налітала, коло жовтої кості тіло оббірала.* Мет. 12. *Голови старих жидівок і жидів з страшенними худими жовтими обличчами.* Левиц. I. 90. *І вже мені не подоба по ріллях сиотикати, жовтих чобіт каляти.* Мак. (1849). 83. *Висока молодиця в жовтім очіпку.* Левиц. I. 100. **Жо́вта акáція.** Раст. Caragana arborescens L. ЗЮЗО. I. 115. **Жо́втий буркýн.** Раст. Melilotus officinalis Lam. ЗЮЗО. I. 128. **Жо́вті глéчики.** Раст. Водяные кувшинчики, Nuphar luteum Smith. ЗЮЗО. I. 129. **Жо́вті зозýльки,—зязю́льки,** Раст. Cypripedium Calceolus L. ЗЮЗО. I. 120. **Жо́вта лілія.** Раст. Hemerocallis fulva L. ЗЮЗО. I. 124. **Жо́вта лобода́.** Раст. Atriplex gortensis L. ЗЮЗО. I. 113. **Жо́втий хробýст.** Раст. Осотъ желтый, Cirsium oleraceum Scop. ЗЮЗО. I. 118. **Жо́втий чи́стик.** Раст. Чистотѣлъ. Chelidonium majus L. ЗЮЗО. I. 116. Ум. **Жовтéнький, жовтéсенький.**

Жовти́ло, ла, *с.* 1) Раст.: а) Anthemis tinctoria L. ЗЮЗО. I. 111; б) Serratula coronata L. ЗЮЗО. I. 136; в) Statice tatarica L. ЗЮЗО. I. 137. 2) Желтая краска, приготовляемая изъ коры дикой яблони, для окраски пасхальныхъ яицъ. Н.-Волынск. у.

Жовтина́, ни́, *ж.* Желтизна.

Жовти́нці, ців, *м. мн.* Сапоги изъ желтаго сафьяна. *Чоботи одні жовтинці, а другі юхтові.* Мкр. Н. 19.

Жовти́ти, тю́, ти́ш, *гл.* Желтить, окрашивать въ желтый цвѣтъ. *Жовтять яйця на Великдень.* Н.-Волын. у.

Жовті́льниця, ці, *ж.*=1) **Жовтя́ниця.** Вх. Зн. 17. 2) Раст. Scabiosa arvensis. Вх. Пч. I. 12.

Жовті́сінький, а, е. Совершенно желтый, очень желтый.

Жо́втість, тости, *ж.*=**Жовтина.**

Жовті́ський, а, е=**Жовтісінький.** Желех.

Жовті́ти, тію, єш, *гл.* Желтѣть. *Від Лиману до Єсмані жовтіє пшениця.* К. Досв. *Мать дивиться на неї, од злости німіє, то жовтіє, то синіє.* Шевч. 21.

Жовті́шати, шаю, єш, *гл.* Дѣлаться болѣе желтымъ *Жовтішає листя на дереві.*

Жо́втка, ки, *ж.* Желтая краска. *Писанки кидають спочатку в жовтку, а потім по жовтому і пишуть.*

Жовтковúна, ни, *ж.* Желтокъ въ яйцѣ. *Хиба пісну їдять без соли страву і що за смак в яйці без жовтковини?* К. Досв. 13.

Жовтля́вий, а, е=**Жовтявий.**

Жовтля́к, ка́, *м.*=**Жовтяк.** *Огірки-жовтляки* Грин Ш. 102.

Жовтне́вий, а, е. Сентябрьскій.

Жо́вто, *нар.* Желто. *Сади роскішні, доріжки помеж деревом ніби жовто помальовані.* Левиц. I. 214. *Голова морочиться, в очах мені жовто.* Левиц I. 73.

Жовтобо́кий, а, е Желтобокій.

Жовтобрюх, ха, *м.* 1) Родъ змѣи. 2) Пт. Желтая стрепатка, золотой подорожникъ, Emberica citrinella. Вх. Пч. II. 10. Ум. Жовтобрюшок.

Жовтобрюха, хи, *ж.* Пт. Желтобрюшка, овсянка, Motacilla citreola. Ум. **Жовтобрюшка.**

Жовтобрюшок, шка, *м.* Ум. отъ жовтобрюх.

Жовтогаря́чий, а, е. Оранжевый. *Веселка.... має такі цвіти: червоний, жовтогарячий, жовтий, блакитний, синій і вишневий.* Дещо. 96.

Жовтогаря́чка, ки, *ж.* Раст.=**Жовтушка.** ЗЮЗО. I. 124.

Жовтогру́дий, а, е. Желтогрудый.

Жовтогру́дка, ки, *ж.* Пт.=**Жовтобрюх 2.** Вх. Пч. II. 10.

Жовтожáр, ру, *м.* Оранжевый цвѣтъ.

Жовтозелéний, а, е. Желтозеленый.

Жовтозілля, ля, *с.* Раст. Senecio erucaefolius L. Анн. 326.

Жовтóк, тка́, *м.* Желтокъ. *Жовте, як жовток.* Ном. № 13155.

Жовтокри́лий, а, е. Желтокрылый. *Ой не ходи коло води, жовтокрилий кобче.* Чуб. V. 266.

Жовтоли́ций, а, е. Желтолицый.

Жовтоно́гий, а, е. Желтоногій. *Ой не ходи ж ти до мене, жовтоногий кобче.* Нп.

Жовтопу́з, за, *м.*=**Жовтобрюх 1.**

Жовтóцвіт, ту, *м.* Раст. Желтоцвѣтъ, Adonis vernalis? *Польові пахощі: чебрець, жовтоцвіт.* Мир. Пов. II. 76.

Жовточере́вий, а, е. Желтобрюхій. *Кокотить, як Бойко жовточеревий.* Ном. № 1289.

Жовто́чниця, ці, *ж.*=**Жовтяниця 2.** ЗЮЗО. I. 116.

Жовту́шка, ки, *ж.* Раст. Helichrisum arenarium. ЗЮЗО. I. 124.

Жовтю́х, ха́, *м.* Пт. Lusciola rubecula. Вх. Пч. II. 12.

Жовтя́вий, а, е. Желтоватый. *Жовтяве якесь полотно.*

Жовтя́к, ка́, *м.* 1) Перезрѣлый огурецъ. *Огірки жовтяки—збірайтеся парубкі. Огірочки зелененькі—збірайтеся молоденькі.* Нп. Ум. **Жовтячо́к.** Ув. **Жовтячи́ще.** 2) Человѣческое испражненіе. Вх. Зп. 17.

Жовтяни́ця, ці, *ж.* Желтуха (болѣзнь). Мил. 32. *Та чого се ви такі на виду жовті? Чи не жовтяниця?* МВ. II. 203. 2) Раст. Chrysosplenium alternifolium L. ЗЮЗО. I. 116.

Жовтячи́ще, ща *м.* Ув. отъ **жовтяк.**

Жовтячо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **жовтяк.**

Жовч, чі. *ж.* Желчь. *На мід, не на жовч люде мих ловлять.* Ном. № 3083.

Жовчо́к, чка́, *м.*=**Жовток.** Вх. Уг. 238.

Жо́ден, жо́дний, на, не=**Жаден, жадний 1.** *Ту пшеницю жоден год старцям і роздавали.* ЗОЮР. II. 283. *Поділились так, шо жодному упало кожного звіра по одному.* Мнж. 31. 2) *Ніколи ні жодної душі не обідив.* ЗОЮР. I. 307.

Жолда́к, ка́, *м.*, и пр.=**Жовдяк** и пр.

Жолдашня́, ні, *ж. соб.* 1) Солдаты. 2) Мальчики. *Жолдашня біга.* Екатер. у. Слов. Д. Эварн.

Жо́ліб и **жо́лоб, ба**, *м.* 1) Желобъ, желобокъ. 2) Корыто. Шух. I. 185. *Візьме тебе за повода і приведе до жолоба, ой дасть тобі вівса-сіна.* Нп. *Жолоби викотили з нової комори.* Шевч. 112. *Насипали три жолоби грошей.* Рудч. Ск. II. 142. 3) Выдолбленный дубовый пень, въ который вдѣлано дно, но въ днѣ пробиты дыры; вставляется въ полевой родникъ: вода изъ послѣдняго проходитъ сквозь дыры въ днѣ и стоитъ въ пнѣ, не смѣшиваясь съ иломъ. Черниг. у. 4) Въ ручной мельницѣ гончара: желобокъ, по которому размолотый матеріалъ падаетъ изъ подъ жернова. Шух. I. 261. 5) Въ терлиці: пространство между боками въ которое опускается **мечик.** Шух. I. 147. 6) Глубокая и узкая долина. *Їдьмо жолобом.* Н.-Волын. у. Ум. **Жолобо́к, жолобо́чок.** *Криничкі-жолобки.* Левиц. I. 197. *У кожному морі стоять три жолобки.* Рудч. Ск. II. 142.

Жблоб, ба, *м.* См. **Жоліб.**

Жолобе́ць, бця́, *м.* Желобокъ. Шух. I. 357, 280.

Жолоби́на, ни, *ж.* Долинка между двумя возвышеніями. Лубен. у. Шух. I. 178. Ум. **Жолобинка.** См. **Жоліб 6.**

Жолоби́тися, блюся, бишся, *гл.* Коробиться.

Жолобиця, ці, *ж.* Продолговатое углубленіе, желобокъ, выемка. Шух. I. 94

Жолобкува́тий, а, е=**Жлобуватий.**

Жолоби́ниця, ці, *ж.* Желобина, продолговатое и узкое углубленіе. Шух. I. 91.

Жолобо́вий, а, е. Относящійся къ жолобу.

Жолобо́к, бка́, жолобо́чок, чка́, *м.* Ум. отъ жолоб.

Жолобува́тий, а, е. Выемчатый, желобчатый.

Жолоби́частий, а, е. Желобчатый, въ видѣ желобка. *Жолобчасте долото.*

Жоломі́ґа, ґи, *ж.* Шутл. vulva. Вх. Зн. 17.

Жоломі́йка, ки, *ж.* Ум. отъ **жоломія.**

Жоломі́йковий, а. е. Относящійся къ свирѣли, сыгранный на свирѣли. *Чути козацький жоломійковий марш.* К. ЦН. 185.

Жоломі́я, мії, *ж* Свирѣль. *Гусак грає в жоломію возбранний музика.* Нп. Ум. **Жоломійки.** *У труби ковані трубіте, у жоламійки грайше.* К. Псал. 225. *Бойові жоломійки.* К. ЦН. 181. *А тут усюди в труби та в жоломійки жалібно вигравають.* ЗОЮР. I. 121. *В барабани да повибивали, в жоломійки да повигравали.* Чуб. V. 151.

Жолопати, паю, еш, *гл.* Жрать. *Коли ти наїсися вже? Од самого ранку все жолопає та й жолопає.*

Жолу́ддя, дя, *с. соб.* Желуди.

Жолуденька, ки, *ж.*=**Жолудь.** *Летіла соя в кінець села, упустила жолуденьку: „рости, рости, дубе, тонкий, високий“.* Чуб. III. 473.

Жолу́дик, ка, *м.* Ум. отъ -жолудь.

Жолуди́стий, а, е. Изобилующій желудями. *Дуб жолудистий.* Аф. 403.

Жолудбвий, а, е. Желудовый. *Жолудовий персток.*

Жо́лудь, дя, *м.* Желудь. *Сюди-туди дубину стрепену—посипались жолуді в пе-*

лену. Нп. Ум: **Жолудя́к.** Мнж. 1. Ув. **Жолудя́ка.**

Жона́, ни́, *ж.* 1) Женщина. 2) Жена. *Чужі жони хорошії як макув цвіт.* Чуб. V. 215. *Ти не будеш мені мужем, я тобі жоною.* Мет. 70. 3) Названіе хороводной весенней игры. Грин. Ш. 104. Ум. **Жону́хна.** *Ой жоно ос моя, жонухно, ревливее серце моє.* Грин. Ш. 105.

Жо́нва, ви, *ж.* = 1 **Жовна**

Жони́х, ха́, *м.* = **Жених.**

Жонбта, ти, *ж.* = **Жінота.**

Жоно́ха, хи, *ж.* = **Жінка.** *Взяв я жоноху—чисту водоху, взяв я сватове—з моря ракове.* Чуб. Ш. 116.

Жоно́цький, жоно́чий а, е = **Жіночий.**

Жону́хна, ни, *ж.* Ум. отъ. жона.

Жоре́нця, ців, *с. м* Ум. отъ **жорна.**

Жоржи́на, ни, *ж.* Раст георгина, Dahlia variabilis. ЗЮЗО. I. 120. Мил. 13. *Нема цвіту світлішого над жоржину.* Чуб. V. 440.

Жорі́лка, ки, *ж.* Кружокъ изъ сплетенной лозы, служащій ошейникомъ. для телятъ, а также связью на воротахъ. *Пора теля узять на жоріляку.* Сосн. у.

Жо́рна, рен, *с. мн.* См. **Жорно.**

Жорна́вка, ки, *ж.* = **Жарнівка** 2.

Жорні́вка, ки, *ж.* 1) = **Жарнівка** 2. 2) Часть ручной мельницы. См. **Жорно.** Шух. I. 261. См. **Млин.**

Жо́рно, на, *с.* Ручная мельница. *В їх було жорно.* Рудч. Ск. I. 35. *О, які ж зуби! Усе молола ними як жорном добрим.* МВ. II. 200. Болѣе употр. во *мн.*: **жо́рна.** *Добрі жорна все перемелють.* Ном. № 12015. *Мав жорна, що руками хліб мелють.* Чуб. II. 382. Части **жо́рен: ла́би**—ножки (4), поддерживающія **коло́ду**—толстую доску, на которой въ углубленіи лежитъ **спідни́к**—неподвижный жерновъ, а на немъ, въ **обича́йці,—поверхни́к**—верхній жерновъ; надъ нимъ перекладина на двухъ столбикахъ (въ видѣ буквы П), что называется **кро́сна**; сквозь отверстіе перекладины проходитъ **погбнач**—шестъ, упирающійся нижнимъ концемъ въ **кагане́ць**—круглую ямку въ верхнемъ жерновѣ,—**погоначем** вращаютъ жерновъ; зерно всыпается въ **прогбрницю**—круглую дыру въ центрѣ верхняго жернова, мука проходитъ **мучнико́м** изъ подъ жернова и падаетъ въ **кори́то.** Что-бы верхній жерновъ хорошо вращался на нижнемъ, черезъ послѣдній проходитъ желѣзное **веретено́,** конецъ котораго входитъ въ углубленіе (**кагане́ць**) **порклйці**—полосы желѣза, проходящей черезъ центръ **прогорниці** и утвержденной концами въ верхнемъ жерновѣ. Шух. I. 146. Въ гончарскихъ **жорнах нѣтъ лаб и колоди, а камінь** лежитъ въ **обичайці,** надъ нимъ **кро́сна и жарнівка** (=**погонач**), масса всыпается въ **го́рло** (=**прогорниця**) и выходитъ изъ подъ жернова **жо́лобом.** Шух. I. 261, 264. См. еще **Млин ручний.** Ум. **Жоре́нця.**

Жорно́вий, жорня́ний, а, е. 1) Относящійся къ ручной мельницѣ. 2)—**хліб.** Хлѣбъ изъ муки, смолотой на ручной мельницѣ. Желех.

Жорость, ти, *ж.* Бревно, употребляемое для связки плота. Радом. у.

Жорства́, ви́, *ж.* Гравій. *Скрізь доріжки жорствою висипано.* Черк. у.

Жорсткий, а́, е́. Жесткій *Загортає плахту, щоб не намулив щоки об жорстку одежину.* Стор. *Чуб жорсткого волосся.* См. **Шорсткий.**

Жорстбкий, а, е. 1) Жестокій, свирѣпый. *А первий імператор такий жорстокий був, що тільки збреши, то й голову зніме.* ЗОЮР. I. 124. *О, голови сліпії і жорстокі.... заводите криваві чвари.* К. ЧР. 299. 2) Рѣзкій, язвительный. жесткій. *Слово жорстоке воздвигає гнів.* Ном. № 3300. *Чи вже скінчив жорстокі речі?* К. Іов. 35. 3) Страшный. *Йому приснивсь сон жорстокий* Чуб. V. 768.

Жорсто́кість, кости, *ж.* Жестокость, свирѣпость.

Жорстбко, *нар.* 1) Жестоко. *Помстись над дуками сріблянниками, помстись над їх заступни́ком жорсрюко.* К. Бай. 129. 2) Язвительно, рѣзко.

Жо́стір, ру, *м.* Раст. крушина, Rhamnus cathartica. Мил. 35. ЗЮЗО. I. 133.

Жбсть, ти, *ж.* Раст. Ligustrum vulgare.

Жребува́ти, бу́ю, еш, *гл.* Метать жребій. *Поділили моє плаття, про одежу жребували.* К. Псал. 52.

Жрець, жерця́, *м.* Жрецъ. *Жерці і ликторі стоять.* Шевч. 607.

Жри́ця, ці, *ж.* Жрица. *А жриця Киприди, оргії царицяя, поникла.* Шевч. 605.

Жу́белиця, ці, *ж.* Навозный жукъ, Scarabeus stercorarius. Вх. Зн. 17.

Жубовіти, вію, еш. *гл.* Жужжать.

Жуброви́й, а, е. Зубровый. *Третя трубонька та жубровая.* Чуб. III. 291.

Жува́ти, жую́, єш, *гл.* Жевать. *Жи-*

вуть хліб жують, постолом добро носять. Рудч. Ск. II. 43.

Жува́тися, жую́ся, е́шся, *гл. Щось іде́й хліб не жується,—черствий.* Харьк.

Жугало, ла, *с.*=**Жигало.**

Жу́желитися, люся, лишся, *гл.* Давать нагаръ. *Свічка.... неясно горіла: знай гніт нагоряв—жуželився.* Мир. ХРВ. 408.

Жу́желиця, ці, *ж.* Окалина, шлакъ. *Це не камінь, а жужелиця.* Екатеринодаръ.

Жу́жель, лі, *ж* =**Жужелиця.** *Земля така суха, як жужель.* Радом. у.

Жу́жмитися, млюся, мишся, *гл.* Комкаться. *Не купуйте полотна* (застилати підлогу), *бо воно за ногами тягнеться і жужмиться, а купіть дві плахти: роспорете та й будете застилати.* Кіевъ.

Жу́жмом, *нар.* Скомкавши. *Так жужмом і поклав одежу, не хоче гаразд згорнути.* Черк. у. Переносно: безпорядочно. *Ну бігать, гомоніть, гайнувати, аж усе піде жужмом.* МВ. II. 10.

Жу́йка, ки, *ж.* Жвачка. *Тихо в оборі, худоба лягла на спочивок, жує собі жуйку.* Драг. 3. *Віл жуйку жує.* Н.-Волын. у.

Жук, ка́, *м.* 1) Жукъ, Scarabeus. **Жуки́ у голові́ (у ко́го).** Глупъ. *Нехай, дурні, собі пустують; у них, видно, жуки у голові.* Гліб. 2) Кличка черной собаки. Аф. 403. Ум. **Жучо́к, жуче́чок.** Ув. **Жучи́ще.**

Жукови́на, ни, *ж.*? *Ой через воду, та й через Дунай.... стоят мостоньки калиновії, калиновії, покощенії, покощенії жуковинами.* Гол. II, 27—28.

Жукува́тий, а, е. Очень смуглый. МВ. II. 31, 32.

Жу́мрати, раю, еш и жу́мрити, рю, риш, *гл.* Ѣсть, уплетать, жевать. (Коняка) *почала на ввесь рот жумрати, аж за ушима лящить.* Грин. II. 210.

Жупа, пи, *ж.* 1) Соляная копь. Галиц. 2) Связка соломы для кровли. Угор.

Жупа́н, на́, *м.* Кафтанъ, верхняя мужская одежда. Гол Од. 16. КС. 1893. V. 280; XII, 447. *Хоч і надів жупан—все не цурайся свитки.* Ном. № 1274. Ум. **Жупа́ник, жупа́ничок, жупани́ченько, жупано́к, жупано́чок, жупа́нчик.** *Де узявся козаченько на вороному кониченьку та в голубому жупаниченьку.* Мил 91. *Одягнутий він був у китайчатий синій жупанок.* Стор.

Жупане́ць, нця́, *м.* Кафтанишко. *Жупанець на йому блакитної китайки, ледаченький.* О. 1862. IX. 60.

Жупани́на, ни, *ж.* Кафтанишко. *Ходить панич по доли́ні в червоній жупанині.* Ном., с. 296, № 179. Ум. **Жупани́нка.**

Жупани́ченько, ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупа́нний, а, е. Носящій **жупан.** (Писарь) *все поглядав, як кіт на сало, тільки на жупанних.* Кв. II. 208.

Жупа́ння, ня, *с. соб.* отъ **жупан.** *На що ж ти, моя доню, вважала, що ти того запорожця сподобала? На жупання, моя мати, на жупання.* Чуб. V. 340.

Жупано́к, нка́ и **жупано́чок, чка,** *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жупа́нчик, ка, *м.* Ум. отъ **жупан.**

Жу́пел, ла, *м.*=**Джупел.**

Жу́пити, плю, пиш, *гл.* Крыть крышу связками соломы. Угор.

Жу́пище, ща, *с.* Яма, гдѣ была соляная копь.

Жупно́к, ка, *м.* Куль, снопъ соломы. Угор.

Жур, ру, *м.*=**Джур.** *Мати жар варила.* Гол. II. 197.

Жу́ра, ри, *м.*=**Джура.** *Сідлай, журо, коня вороного, а під мене гнідого старого.* Мет. 403.

Жура́, ри́, *ж.*=**Журба.** *Мамі на журу взяли сина у москалі.* Камея. **у.** *Мислять люде, що я не журуся, а я таку журу маю—лиш не подаюся.* Гол. II. 759. Ум. **Жу́рка.** Вх. Зн. 17.

Жура́бки, кі́в, *м.* Шерстяные носки.

Жура́в, ва, *м.* 1)=**Журавель 1.** *Журав грає, журав грає, журавочка скаче.* Чуб. V. 52. 2)=**Журавель 2.** Вх. Лем. 414. Ум. **Жура́вчик.**

Жураве́ль, вля́, *м.* 1) Журавль, Grus. *Лучче синиця в жмені, ніж журавель в небі.* Ном. № 7296. 2) Очепъ, подъемный рычагъ у колодца. КС. 1883. IX. 223. *Стеся пішла, а я за журавля, щоб витягти води.* Г. Барв. 382. 3) Грудныя внутренности. 4) Родъ танца. *Тут инші журавля скакали, а хто од дудочки потів.* Котл. Ен. I. 23. Ум. **Жура́вник, жура́вличок.** Ув. **Журавли́ще, журавли́на.**

Жураве́ць, вця́, *м.* 1)=**Журавель.** Вх. Лем. 414. 2) Раст. Hypericum perforatum L.

Журави́на, ни, *ж.* 1)=**Журавель 2.** 2)=**Журавлина.** ЗЮЗО. I. 130. Ум. **Журави́ночка.** *Я не царівна, не королівна: батькова дочка як ягодочка, матчина дочка журавиночка* Чуб. III. 396.

Журáвка, ки, *ж.* Самка журавля. *Над річкою, над быстрою там журавка купалася.* Мет. 447. Ум. **Журáвочка**. *Був собі журавель та журавочка.* Г. Барв. 38.

Журавлéвий, а, е=Журавлиний.—**горóшок.** Раст.=**Журавлиний горох.** ЗЮЗО. I. 126.

Журáвлик, ка, *м.* Ум. отъ журавель.

Журавлúна, ни, *ж.* Раст. Клюква.

Журавлúний, а, е. Журавлиный.

Журавлúнний а, е. Клюквенный.

Журавлúця, ці, *ж.*=**Журавка.**

Журáвличок, чка, *м.* Ум. отъ журавель.

Журавлúще, ща, *м.* Ув. отъ журавель.

Журавлю́ка, ки, *м.* Ув. отъ журавель.

Журáвочка, ки, *ж.* Ум. отъ журавка

Журáвчик, ка, *м.* Ум. отъ журав.

Журáт, та, *м* Судья. Угор.

Журáх, ха, *м.* Испорченное жýра. См. Журашин. АД. II. 63.

Журахвúна, ни, *ж.*=**Журавлина.**

Журáшин, на, *м.*=**Журах.** *Ой гукнув же та козак Нечай та й на журашина: „Та сідлай, журах, та сідлай, малий, коня вороного“.* АД. II. 63.

Журбá, бú, *ж.* 1) Печаль, кручина, горесть, грусть, тоска; забота. *Журба не матінка.* Ном. № 2259. *Журба сорочки не дасть.* Ном. № 2260. *Уже лужечки, бережечки вода поняла, молодую Марусю журба обняла.* Мет. 135. *От журба йому твій кінь.* Н.-Волын. у.. *Ой є в мене, мати, три журби у хаті: перва журба—дитина малая, друга журба—свекруха лихая, третя журба—милий покидає.* Нп. *Козак журби не має.* Ном. № 717. *Журба сього світу і инші жадоби входять і глушять слово.* Єв. Мр. IV. 19. 2) Траурный платокъ (черный съ бѣлымъ). Борз. у. Ум. **Жýрбонька, жýрбочка.** *З старим життя—сухота моя, з малим життя—журбонька моя.* Чуб. V. 700.

Журбовúй, а, е. Печальный. *Хиба ж се (сватання) журбова річ?* Г. Барв. 312.

Журбóта, ти, *ж.*=**Журба.** *Нехай спить, нехай лежишь, та нехай не встане, нехай твоя бідна головонька од журботи одстане.* Чуб. V 624.

Жýрбочка, ки, *ж.* Ум. отъ **журба.**

Журúна, ни, *ж.*=**Жур.** *У селянина борщу нема, а в міщанина з перцем журина.* Чуб. III 472.

Журúти, рю́, риш, гл. Печалить, озабочивать. *Не лихо журить, а чужа сторінка та невдала жінка.* Чуб. *Не журь мене, кажу, моя матінко, моя квітонько! Ти бачиш, я й сама в журбі потопаю.* Г. Барв. 527.

Журúтися, рю́ся, ришся, гл. Печалиться, грустить, сокрушаться. *Не журися, дівчинонько, ще ж ти молоденька.* Мет. 26. *Журилась мати, плакала дуже жінка, а нічого робити: провели свого Трохима аж у губерню.* Кв. 289. *Як дівчині не журиться,—козак покидає!* Мет. 79. **Журúтися ким.** Заботиться о комъ, принимать къ сердцу чью участь. *Ой ти, братіку-жайворонку, не журися ти нами: годує Господь малі мої діти дрібними кришечками.* Подол. г. **Журúтися за ким, по кóму.** Грустить, печалиться по комъ. *Ти не знаєш, моя мати, за ким я журюся.* Нп. *Ой умру я, умру, та буду дивиться, ой чи будеш, мій миленький, по мені журиться?* О. 1862. VI. 35. *Ой чи журиться отець-мати по мені?* Мет. 450. **Журúтися за чим,—чим.** Заботиться о чемъ, хлопотать о чемъ. *Журився за м'ясом, а м'ясо само йде.* Рудч. Ск. I. 124. *Дурень нічим ся не журить: горілку п'є і люльку курить.* Ном. № 6207. *Не журіться життям вашим.* Єв. Мт. VI. 25.

Журúця, ці, *ж.*=**Жура, журба.** Вх. Зн. 17.

Журíння, ня, *с.* Печаль, тоска. *Єсть у мене, братіку, із хмелю похмілля,—коло мого серденька велике журіння.* Мет. 249.

Жýрка, ки, *ж.* Ум. отъ **жура.**

Журлúвий, а, е. 1) Склонный къ печали, часто грустящій. *Я собі вдалася журлива, а Параска ніколи не зажуриться, все регочеться.* Славяносерб. у. 2) Печальный, грустный. *А Настя йде біла як хустка, ні журлива, ні весела,—от мов з каменю.* МВ. II. 52. 3) Заботливый, постоянно заботящійся. *Гей не журливая та не клопотливая бурлацькая голова! Куди гляну, подивлюся: все чужая чужина.* Канев. у.

Журлúвість, вости, *ж.* Склонность къ грусти, печали. Желех.

Журлúво, *нар.* Печально, грустно. *Важко, сумно, журливо.* Мир. ХРВ. 298. *Всі журливо дивились на Кобзу, куди поділись жарти й сміхи.* Стор. М. Пр. 53.

Журнáл, лу, *м.* Журналъ, періодическое изданіе. *При університеті почав іздаватись журнал „Украинскій Вѣстникъ“* К. Гр. Кв. XIV.

Журналúст, та, *м.* Журналистъ, литераторъ, пишущій въ журналахъ. *Глузува-*

ли журналисти незгірше й над Шевченком. К. Гр. К. XXI.

Журна́льний, а, е. Журнальный. *З наради приятелів, писав романи на кшталт журнальних.* К. Гр. Кв. XVIII.

Жу́рний, а, е. Печальный. *Вона не сердита, а така вона журна. Сама вона журна дуже, а Катрю вговоряє: „Не печалься".* МВ. II. 121.

Жу́рно, *нар.* Печально, грустно. *Чудно мені те, що пита він ні журно, ні весело, наче за хліб-сіль подяку складає.* МВ. II. 115. *Журилася удівонька, журилася журно.* Нп.

Журове́ць, вця́, *м.*=**Журавель** 2.

Жученя́, ня́ти, *с.* Маленькій жукъ.

Жучи́на, ни, *ж.* Ходъ, проточенный въ деревѣ жукомъ? Самка жука? Желех. *A hraj zuczy po zuczèńi, a zuczyna po doléni.* Kolb. I. 156. *Ходить жучок по жучині, а жучина по деревині.* Чуб. III. 80.

Жучи́ха, хи, *ж.* Жукъ-самка. *Як поїхав жук по сіно, а жучиху щось насіло.* Чуб. Ш. 164.

Жучи́ще, ща, *и* Ув. отъ **жук.**

Жучо́к, чка́, *м.* Ум. отъ **жук.**

Словарь украинского языка
под редакцией Б. Д. Гринченко

Друкується за постановою вченої ради Інституту мовознавства Академії наук Української РСР

Зам. № 543 Вид. № 179 Тираж 30 000. Формат паперу 60×92¹/₁₆ Друк аркушів 31,5. Обл.-видавн. аркушів 55,2 Паперових аркушів 15,75. Підписано до друку 7.V 1958 р. Ціна 11 крб

Друкарня Видавництва АН УРСР, Київ, вул. Репіна, 2.